

Польща та Україна
у тридцятих – сорокових роках ХХ століття
Невідомі документи з архівів спеціальних служб
Том 8
Частина перша

Polska i Ukraina
w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku
Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych
Tom 8
Część pierwsza

Галузевий державний архів Служби безпеки України
Інститут Національної Пам'яті –
– Комісія з переслідування злочинів проти польського народу
Інститут політичних і етнопонаціональних досліджень
Національної академії наук України

Польща та Україна
у тридцятих – сорокових роках ХХ століття
Невідомі документи з архівів спеціальних служб

Том 8

Великий Терор

Польська операція

1937–1938

ЧАСТИНА ПЕРША

Варшава – Київ 2010

Instytut Pamięci Narodowej –
– Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Wydzielone Archiwum Państwowe Służby Bezpieczeństwa Ukrainy
Instytut Badań Politycznych i Narodowościowych
Narodowej Akademii Nauk Ukrainy

Polska i Ukraina
w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku
Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych

Tom 8

Wielki Terror

Operacja polska

1937–1938

CZEŚĆ PIERWSZA

Warszawa – Kijów 2010

Редакційна колегія

Єжи Беднарек
Володимир В'ятрович
Сергій Кокін
Петро Кулаковський
Марцін Масвський
Пйотр Мерецький
Збігнев Навроцький
Єнджей Тухольський
Юрій Шаповал

Рецензент

Альбін Гловацький

Підбір документів і наукова редакція

Діана Бойко
Йоанна Карбаж-Вілінська
Сергій Кокін
Станіслав Коллер
Петро Кулаковський
Марцін Масвський
Магдалена Семчишин
Ванда Худзік
Юрій Шаповал

Переклад

Йоанна Карбаж-Вілінська
Станіслав Коллер
Магдалена Семчишин
Маргаріта Хілінська
Ванда Худзік

Обкладинка

Кшиштоф Сівець

Комп'ютерна верстка

ТОВ ТИРСА

ISBN 978-83-7629-146-8

© Всі права застережені.

Галузевий державний архів Служби безпеки України
Інститут Національної Пам'яті – Комісія з переслідування злочинів проти
польського народу
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
Національної академії наук України
Варшава 2010

Komitet redakcyjny
Jerzy Bednarek
Petro Kułakowski
Serhij Kokin
Marcin Majewski
Piotr Mierecki
Zbigniew Nawrocki
Jurij Szapował
Jędrzej Tucholski
Wołodymyr Wiatrowycz

Recenzent
Albin Głowacki

Wybór dokumentów i redakcja naukowa

Diana Bojko
Wanda Chudzik
Joanna Karbarz-Wilińska
Serhij Kokin
Stanisław Koller
Petro Kułakowski
Marcin Majewski
Magdalena Semczyszyn
Jurij Szapował

Przekład
Margarita Chilińska
Wanda Chudzik
Joanna Karbarz-Wilińska
Stanisław Koller
Magdalena Semczyszyn

Okladka
Krzysztof Siwiec

Fotoskład
TYRSA Sp. z o.o.

ISBN 978-83-7629-146-8

© Copyright by
Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu
Wydzielone Archiwum Państwowe Służby Bezpieczeństwa Ukrainy
Instytut Badań Politycznych i Narodowościowych Narodowej
Akademii Nauk Ukrainy
Warszawa 2010

ЗМІСТ

ВІД КОЛЕКТИВУ УПОРЯДНИКІВ. 42

ДОКУМЕНТИ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПЕРЕБІГ РЕПРЕСИВНОЇ ОПЕРАЦІЇ (1935–1937) 92

Боротьба з т. зв. польським шпигунством та «ПОВ»

- № 1. **28 лютого 1935, Київ.** Лист наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору та першому секретареві Київського обласного комітету КП(б)У Павлу Постишеву щодо діяльності агентів польської та румунської розвідок в УСРР. . . . 96
- № 2. **14 квітня 1935, Київ.** Доповідна записка керівництва Особливого відділу УДБ НКВС УСРР наркому внутрішніх справ УСРР Всеволоду Балицькому про результати боротьби зі шпигунством на користь Польщі 102
- № 3. **Вересень 1935, [Київ].** Довідка начальника Особливого відділу УДБ НКВС УСРР і КВО Михайла Александровського про осіб, репресованих в УСРР за справою «ПОВ». 134
- № 4. **22 лютого 1936, Київ.** Довідка наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького щодо діяльності Волинського центру «ПОВ». 156
- № 5. **21 лютого 1937, Київ.** Вказівка наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького начальникам обласних управлінь НКВС щодо викриття і ліквідації діяльності агентів польського Головного штабу та місцевих антирадянських формувань. 164
- № 6. **Липень 1937, Київ.** Повідомлення наркома внутрішніх справ УСРР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР про викриття організації, що діяла на користь польської розвідки на території Житомирського округу 170
- № 7. **2 серпня 1937, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УСРР Ізраїля Леплевського виконуючому обов'язки начальника 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрову Мінаєву про кількість осіб, заарештованих за справою «ПОВ» та іншими т. зв. польськими справами 176
- № 8. **[8] серпня 1937, [Київ].** Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УСРР Ізраїлю Леплевському про проведення операції з розгрому «польського підпілля» 180
- № 9. **8 серпня 1937, [Київ].** Телеграма наркома внутрішніх справ УСРР Ізраїля Леплевського начальникам обласних

SPIS TREŚCI

OD KOMITETU REDAKCYJNEGO 43

DOKUMENTY

I. ORGANIZACJA I PRZEBIEG REPRESJI (1935–1937) 93

Walka z tzw. polskim szpiegostwem i POW

- Nr 1. **28 lutego 1935, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego do I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora i I sekretarza Kijowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U Pawła Postyszewa, dotyczące działalności agentów wywiadów polskiego i rumuńskiego w USRS 97
- Nr 2. **14 kwietnia 1935, Kijów.** Raport kierownictwa Oddziału Specjalnego UGB NKWD USRS dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego, dotyczący wyników walki ze szpiegostwem na rzecz Polski 103
- Nr 3. **Wrzesień 1935, [Kijów].** Informacja naczelnika Oddziału Specjalnego UGB NKWD USRS i Kijowskiego WO Michaiła Aleksandrowskiego o represjach wobec członków POW w USRS. 135
- Nr 4. **22 lutego 1936, Kijów.** Informacja ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego, dotycząca działalności Wołyńskiego Ośrodka POW 157
- Nr 5. **21 lutego 1937, Kijów.** Wytyczne ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego dla naczelników zarządów obwodowych NKWD, dotyczące wykrycia i likwidacji działalności agentów Sztabu Głównego WP oraz miejscowych formacji antysowieckich 165
- Nr 6. **Lipiec 1937, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczące wykrycia organizacji pracującej dla wywiadu polskiego na terenie okręgu żytomierskiego. 171
- Nr 7. **2 sierpnia 1937, Kijów.** Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do p.o. naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, dotyczący liczby aresztowanych osób związanych z POW i działalnością antysowiecką 177
- Nr 8. **[8] sierpnia 1937, [Kijów].** Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący operacji rozbicia „polskiego podziemia” 181
- Nr 9. **8 sierpnia 1937, [Kijów].** Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do naczelników

	управління НКВС із вказівкою про посилення оперативної роботи по полякам	186
№ 10.	8 серпня 1937, Київ. Поштотелеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальнику УНКВС по Одеській області Миколі Федорову щодо негайного арешту встановлених учасників «ПОВ»	190
№ 11.	8 серпня 1937, Київ. Вказівка наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальнику УНКВС по Донецькій області Давиду Соколинському про негайний арешт осіб, які проходили за агентурними справами по полякам	198
№ 12.	10 серпня 1937, Дніпропетровськ. Повідомлення начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства у справі діяльності «ПОВ» у Дніпродзержинську	204
№ 13.	17 листопада 1937, [Москва]. Циркулярний лист заступника наркома внутрішніх справ СРСР Михайла Фріновського щодо очищення залізничних вузлів від осіб, які підозрювались в антирадянській діяльності	212
№ 14.	12 грудня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про ліквідацію резидентури польської розвідки на Бердичівському шкіряному заводі	218
№ 15.	17 грудня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіюру про викриття агентів польської розвідки на заводі ім. Дзержинського у Дніпродзержинську	222

Депортації до Казахстану

№ 16.	8 червня 1936, [Київ]. Довідка Особливого відділу НКВС УСРР і КВО щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану	226
№ 17.	10 червня 1936, [Київ]. Спецзведення заступника наркома внутрішніх справ УСРР Зіновія Кацнельсона для секретарів ЦК КП(б)У Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану	230
№ 18.	29 липня 1936, Київ. Лист т.в.о. заступника наркома внутрішніх справ УСРР Соломона Мазо до Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо листів від переселенців зі скаргами на умови життя у Казахстані	236
№ 19.	3 вересня 1936, Київ. Спецзведення заступника наркома внутрішніх справ УСРР Зіновія Кацнельсона для Станіслава	

- zarządów obwodowych NKWD w sprawie wzmoczenia pracy operacyjnej wśród Polaków 187
- Nr 10. **8 sierpnia 1937, Kijów.** Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do naczelnika UNKWD obwodu odeskiego Nikołaja Fiodorowa w sprawie natychmiastowego aresztowania wykrytych członków POW. 191
- Nr 11. **8 sierpnia 1937, Kijów.** Wytyczne ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego dla naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego, dotyczące natychmiastowego aresztowania osób występujących w sprawach agenturalnych przeciwko Polakom. 199
- Nr 12. **10 sierpnia 1937, Dniepropietrowsk.** Pismo naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczące przebiegu śledztwa w sprawie działalności POW w Dnieprodzierżyńsku. 205
- Nr 13. **17 listopada 1937, [Moskwa].** Okólnik zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Michaiła Frinowskiego, dotyczący usunięcia z głównych węzłów kolejowych ludzi podejrzanych o działalność antysowiecką. 213
- Nr 14. **12 grudnia 1937, Kijów.** Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący likwidacji rezydentury polskiego wywiadu w berdyczowskich zakładach skórzanym. 219
- Nr 15. **17 grudnia 1937, Kijów.** Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego dla I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora w sprawie wykrycia agentów polskiego wywiadu w zakładach im. Dzierżyńskiego w Dnieprodzierżyńsku 223

Deportacje do Kazachstanu

- Nr 16. **8 czerwca 1936, [Kijów].** Informacja Oddziału Specjalnego NKWD USRS i Kijowskiego WO, dotycząca przesiedlenia polskich i niemieckich rodzin z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu. 227
- Nr 17. **10 czerwca 1936, [Kijów].** Meldunek specjalny zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Zinowija Kacnelsona dla Stanisława Kosiora oraz Pawła Postyszewa, dotyczący przesiedlenia polskich i niemieckich rodzin z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu. . . . 231
- Nr 18. **29 lipca 1936, Kijów.** Pismo p.o. zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Salomona Mazo do Stanisława

	Косіора та Павла Постишева щодо реакції на переселення поляків і німців з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану.	240
№ 20.	29 вересня 1936, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького до Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану.	248

Польська операція

№ 21.	11 серпня 1937, Москва. Оперативний наказ № 00485 наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова про початок проведення «польської операції»	256
№ 22.	11 серпня 1937, Київ. Телефонограма начальника 3-го відділу УДБ НКВС УРСР Володимира Стирне начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрю Мінаєву про результати слідства у справах поляків, заарештованих за обвинуваченням у шпигунстві.	264
№ 23.	15 серпня 1937, Київ. Довідка керівництва 3-го відділу УНКВС по Київській області про результати слідства по «польській операції»	270
№ 24.	15 серпня 1937, Київ. Телефонограма заступника наркома внутрішніх справ УРСР Михайла Степанова заступнику наркома внутрішніх справ СРСР Леву Бельському про результати проведення «польської операції»	276
№ 25.	16 серпня 1937, Київ. Вказівка заступника наркома внутрішніх справ УРСР Михайла Степанова начальникам обласних управлінь НКВС щодо проведення операції за наказом № 00485	278
№ 26.	21 серпня 1937, Київ. Лист начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському та статистичні дані про кількість осіб, заарештованих по «польській операції».	284
№ 27.	27 серпня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід операції по полякам.	288
№ 28.	27 серпня 1937, Чернігів. Повідомлення начальника УНКВС по Чернігівській області Марка Корнева наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід та результати по «польській операції».	308
№ 29.	Початок вересня 1937, Одеса. Доповідна записка начальника УНКВС по Одеській області Миколи Федорова	

- Kosiora i Pawła Postyszewa w sprawie listów od przesiedleńców ze skargami na warunki życia w Kazachstanie 237
- Nr 19. **3 września 1936, Kijów.** Meldunek specjalny zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Zinowija Kacnelsona do Stanisława Kosiora i Pawła Postyszewa, dotyczący reakcji na przesiedlenia Polaków i Niemców z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu 241
- Nr 20. **29 września 1936, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego do Stanisława Kosiora i Pawła Postyszewa, zawierające informacje o przesiedleniach polskich i niemieckich rodzin z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu 249
- „Operacja polska”**
- Nr 21. **11 sierpnia 1937, Moskwa.** Rozkaz operacyjny nr 00485 ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący „operacji polskiej” 257
- Nr 22. **11 sierpnia 1937, Kijów.** Telefonogram naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS Władimira Styrne do naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, informujący o rezultatach śledztwa prowadzonego przeciwko Polakom oskarżonym o szpiegostwo 265
- Nr 23. **15 sierpnia 1937, Kijów.** Informacja kierownictwa 3 Oddziału UNKWD obwodu kijowskiego o wynikach śledztwa dotyczącego „operacji polskiej” 271
- Nr 24. **15 sierpnia 1937, Kijów.** Telefonogram zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Michaiła Stiepanowa do zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Lwa Bielskiego, dotyczący wyników „operacji polskiej” 277
- Nr 25. **16 sierpnia 1937, Kijów.** Wytyczne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Michaiła Stiepanowa dla naczelników zarządów obwodowych NKWD w sprawie operacji wszczętej na podstawie rozkazu nr 00485 279
- Nr 26. **21 sierpnia 1937, Kijów.** Pismo naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraiła Leplewskiego wraz z zestawieniem statystycznym, dotyczącym liczby osób aresztowanych w ramach „operacji polskiej” 285
- Nr 27. **27 sierpnia 1937, Kijów.** Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraiła Leplewskiego o przebiegu operacji dotyczącej Polaków 289
- Nr 28. **27 sierpnia 1937, Czernihów.** Informacja naczelnika UNKWD obwodu czernihowskiego Marka Korniewa dla ludowego

	про результати оперативно-слідчої роботи по «польській операції»	322
№ 30.	2 вересня 1937, Київ. Витяг із оперативного зведення НКВС УРСР про результати слідчої роботи відділів УДБ НКВС стосовно осіб, підозрюваних у шпигунстві на користь Польщі	342
№ 31.	4 вересня 1937, Сталіно. Витяг із інформації начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про роботу по «польській операції»	356
№ 32.	4 вересня 1937, Дніпропетровськ. Доповідна записка начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському щодо ліквідації «польського підпілля»	378
№ 33.	5 вересня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід і результати операції проти «польського підпілля»	398
№ 34.	5 вересня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського до НКВС СРСР про результати роботи по «польській операції»	500
№ 35.	8 вересня 1937, Київ. Витяг із оперативного зведення НКВС УРСР № 20 про результати слідчої роботи по «польській операції» в окремих областях України	508
№ 36.	9 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідств по «польській операції».	536
№ 37.	10 вересня 1937, Київ. Наказ наркома внутрішніх справ УРСР про усунення недоліків в оперативно-слідчій роботі УНКВС по Вінницькій області та НКВС Молдавської АРСР	540
№ 38.	11 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції» за 9–10 вересня 1937 р.	548
№ 39.	14 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції» за 11–13 вересня 1937 р.	554
№ 40.	21 вересня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркомуну внутрішніх	

	komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego o przebiegu i wynikach „operacji polskiej”	309
Nr 29.	Początek września 1937, Odessa. Raport naczelnika UNKWD obwodu odeskiego Nikołaja Fiodorowa, dotyczący wyników pracy operacyjno-śledczej związanej z „operacją polską”	323
Nr 30.	2 września 1937, Kijów. Fragment komunikatu operacyjnego NKWD USRS, dotyczący wyników śledztwa UGB NKWD, prowadzonego przeciw osobom podejrzanym o szpiegostwo na rzecz Polski	343
Nr 31.	4 września 1937, Stalino. Fragment informacji naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący „operacji polskiej”	357
Nr 32.	4 września 1937, Dniepropietrowsk. Raport naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego na temat działań NKWD wymierzonych w „polskie podziemie”	379
Nr 33.	5 września 1937, Kijów. Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu i rezultatów operacji przeciwko „polskiemu podziemiu”	399
Nr 34.	5 września 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do NKWD ZSRS, dotyczący przebiegu i rezultatów działań prowadzonych w ramach „operacji polskiej”	501
Nr 35.	8 września 1937, Kijów. Fragment komunikatu operacyjnego NKWD USRS nr 20, dotyczący wyników „operacji polskiej” w poszczególnych obwodach Ukrainy.	509
Nr 36.	9 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztw prowadzonych przeciwko Polakom.	537
Nr 37.	10 września 1937, Kijów. Rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS, nakazujący usunięcie zaległości w pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu winnickiego oraz NKWD Mołdawskiej ASRS	541
Nr 38.	11 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztwa w dniach 9 i 10 września 1937 r. związanego z „operacją polską”	549

	справ СРСР Миколі Єжову щодо проведення «польської операції»	558
№ 41.	25 вересня 1937, Київ. Оперативний рапорт начальника 2-го відділу УДБ НКВС УРСР Давида Джиріна наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про проведені арешти	582
№ 42.	28 вересня 1937, [Сталіно]. Поштотелеграма начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському із додатковими інформаціями про результати слідства по «польській операції»	590
№ 43.	29 вересня 1937, Київ. Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про хід виконання репресивних операцій в Україні з проханням про збільшення лімітів для подальших репресій.	602
№ 44.	1 жовтня 1937, [Київ]. Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про результати «польської операції»	606
№ 45.	1 жовтня 1937, Київ. Витяг із розпорядження наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського про посилення оперативної роботи по полякам, німцям та румунам	610
№ 46.	2 жовтня 1937, Київ. Спецповідомлення начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід і результати «польської операції»	614
№ 47.	5 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрю Мінаєву про результати операції проти антирадянського підпілля	618
№ 48.	8 жовтня 1937, Київ. Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальникам обласних управлінь НКВС щодо проведення операції за наказом № 00486.	620
№ 49.	10 жовтня 1937, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову щодо помилок у справах, проведених проти поляків.	622
№ 50.	11 жовтня 1937, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР з клопотанням про виділення коштів для проведення репресивних операцій проти поляків та німців.	624
№ 51.	20 жовтня 1937, Кам'янець-Подільський. Спецповідомлення начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській	

Nr 39.	14 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztwa w dniach 11 i 13 września 1937 r. związanego z „operacją polską”	555
Nr 40.	21 września 1937, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący przebiegu „operacji polskiej”	559
Nr 41.	25 września 1937, Kijów. Raport operacyjny naczelnika 2 Oddziału UGB NKWD USRS Dawida Dżyryna dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący dokonanych aresztowań	583
Nr 42.	28 września 1937, [Stalino]. Telegram naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, zawierający dodatkowe informacje na temat wyników śledztwa związanego z „operacją polską”	591
Nr 43.	29 września 1937, Kijów. Raport ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący przebiegu represji na Ukrainie oraz zawierający prośbę o zwiększenie limitów aresztowań	603
Nr 44.	1 października 1937, [Kijów]. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący dotychczasowych wyników „operacji polskiej”	607
Nr 45.	1 października 1937, Kijów. Fragment wytycznych ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego w sprawie zintensyfikowania działań operacyjnych, wymierzonych przeciwko Polakom, Niemcom i Rumunom	611
Nr 46.	2 października 1937, Kijów. Meldunek specjalny naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu i wyników „operacji polskiej”	615
Nr 47.	5 października 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, dotyczący dotychczasowych wyników operacji przeciwko tzw. antysowieckiemu podziemiu	619
Nr 48.	8 października 1937, Kijów. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do naczelników zarządów obwodowych NKWD, dotyczący wykonania rozkazu NKWD ZSRS nr 00486	621

	області Миколи Приходька наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про результати слідства по «польській операції»	626
№ 52.	25 жовтня 1937, Київ. Оперативний рапорт начальника 2-го відділу УДБ НКВС УРСР Давида Джиріна наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про арешти осіб, обвинувачених у шпигунстві.	634
№ 53.	28 жовтня 1937, Сталіно. Поштотелеграма начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції»	638
№ 54.	30 жовтня 1937, Кам'янець-Подільський. Повідомлення начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській області Миколи Приходька наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про результати слідства по «польській операції»	662
№ 55.	1 листопада 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову з клопотанням про продовження терміну проведення «польської операції» до 15 грудня 1937 р.	680
№ 56.	6 грудня 1937, Вінниця. Цифрові зведення про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Вінницькій області за період з 1 червня по 6 грудня 1937 р.	684
№ 57.	11 грудня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському із цифровими зведеннями щодо справ по полякам у Київській області	694
№ 58.	15 грудня 1937, [Київ]. Лист наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову щодо нагородження найбільш активних працівників НКВС УРСР	702

II. СЛІДЧІ МАТЕРІАЛИ (1936–1937). 706

Справа Стефана Касперського

№ 59.	28 травня 1936, [Москва]. Протокол затримання органами НКВС СРСР працівника польської розвідки Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	710
№ 60.	28–29 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран).	714
№ 61.	29–30 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	724

- Nr 49. **10 października 1937, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczące błędów we wcześniej prowadzonych śledztwach przeciwko Polakom. 623
- Nr 50. **11 października 1937, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS w sprawie dofinansowania działań represyjnych prowadzonych przeciwko Polakom i Niemcom 625
- Nr 51. **20 października 1937, Kamieniec Podolski.** Meldunek specjalny naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Nikołaja Prychod'ki dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący rezultatów śledztwa w związku z „operacją polską” 627
- Nr 52. **25 października 1937, Kijów.** Raport operacyjny naczelnika 2 Oddziału UGB NKWD USRS Dawida Dżyrina dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący aresztowania osób oskarżonych o szpiegostwo 635
- Nr 53. **28 października 1937, Stalino.** Telegram naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący wyników śledztwa w związku z „operacją polską” 639
- Nr 54. **30 października 1937, Kamieniec Podolski.** Informacja naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Nikołaja Prychod'ki dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego o dotychczasowych wynikach śledztwa związanego z „operacją polską” 663
- Nr 55. **1 listopada 1937, Kijów.** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa w sprawie przesunięcia terminu zakończenia „operacji polskiej” do 15 grudnia 1937 r. 681
- Nr 56. **6 grudnia 1937, Winnica.** Informacja dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu winnickiego za okres od 1 czerwca do 6 grudnia 1937 r. 685
- Nr 57. **11 grudnia 1937, Kijów.** Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego wraz z zestawieniem statystycznym, dotyczącym spraw prowadzonych przeciwko Polakom w obwodzie kijowskim 695
- Nr 58. **15 grudnia 1937, [Kijów].** Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa w sprawie nagród dla najbardziej aktywnej pracowników NKWD USRS. 703

№ 62.	30 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	730
№ 63.	31 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	736
№ 64.	1 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	746
№ 65.	2–3 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	754
№ 66.	4 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	766
№ 67.	7 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	772
№ 68.	11 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)	778
№ 69.	3 серпня 1936, Москва. Циркуляр заступника наркома внутрішніх справ СРСР Якова Агранова у зв'язку із затриманням агента польської розвідки Стефана Касперського	780

Справа Северина Словацького-Свєнтоховського

№ 70.	17 березня 1937, Київ. Постанова НКВС УРСР про передачу справи Северина Свєнтоховського (він же Словацький) до прокуратури КВО	786
№ 71.	5 червня 1937, [Київ]. Протокол судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Северина Свєнтоховського (він же Словацький).	794
№ 72.	До 1 жовтня 1937, Київ. Обвинувальний висновок у справі Северина Свєнтоховського (він же Словацький).	824

Справа Мар'яна Вольневича

№ 73.	[До 13 червня 1937], б.м.в. Інструкція агенту польської розвідки Мар'яну Вольневичу (переклад з польської на російську мову)	832
№ 74.	13–14 червня 1937, [Олевськ]. Протокол допиту агента польської розвідки Мар'яна Вольневича	834
№ 75.	2 липня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР про затримання при перетині кордону агента польської розвідки Мар'яна Вольневича.	838
№ 76.	9 липня 1937, Київ. Обвинувальний висновок у справі агента польської розвідки Мар'яна Вольневича.	842
№ 77.	15 серпня 1937, Київ. Протокол судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Мар'яна Вольневича	848

Sprawa Stefana Kasperskiego

- Nr 59. **28 maja 1936, [Moskwa].** Protokół zatrzymania pracownika wywiadu polskiego Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana przez funkcjonariuszy NKWD ZSRS 711
- Nr 60. **28–29 maja 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 715
- Nr 61. **29–30 maja 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 725
- Nr 62. **30 maja 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 731
- Nr 63. **31 maja 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 737
- Nr 64. **1 czerwca 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 747
- Nr 65. **2–3 czerwca 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 755
- Nr 66. **4 czerwca 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 767
- Nr 67. **7 czerwca 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 773
- Nr 68. **11 czerwca 1936, Moskwa.** Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana 779
- Nr 69. **3 sierpnia 1936, Moskwa.** Pismo okólne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Jakowa Agranowa, informujące o zatrzymaniu agenta wywiadu polskiego Stefana Kasperskiego 781

Sprawa Seweryna Słowackiego-Świętochowskiego

- Nr 70. **17 marca 1937, Kijów.** Postanowienie NKWD USRS o przekazaniu sprawy Seweryna Świętochowskiego vel Słowackiego Prokuraturze Kijowskiego WO 787
- Nr 71. **5 czerwca 1937, [Kijów].** Protokół posiedzenia Trybunału Wojaskowego Kijowskiego WO w sprawie Seweryna Świętochowskiego vel Słowackiego 795
- Nr 72. **Przed 1 października 1937, Kijów.** Akt oskarżenia przeciwko Sewerynowi Świętochowskiemu vel Słowackiemu. 825

Sprawa Mariana Wolniewicza

- Nr 73. **[Przed 13 czerwca 1937], b.m.w.** Przekład na język rosyjski instrukcji otrzymanej w Polsce przez agenta wywiadu polskiego Mariana Wolniewicza 833

Справа Костянтина Полеха

- № 78. **16 липня 1937, Київ.** Поштотелеграма заступника начальника УНКВС по Київській області Лева Рейхмана наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про затримання агента польської розвідки Костянтина Полеха 858

Справа Петра Хаїнського

- № 79. **31 липня 1937, [Київ].** Поштотелеграма заступника начальника УНКВС по Київській області Лева Рейхмана наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про затримання агента польської розвідки Петра Хаїнського 864

Справа Теодора Ланге

- № 80. **9 серпня 1937, Київ.** Витяг із повідомлення начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про загибель під час спроби затримання агента польської розвідки Теодора Ланге 870
- № 81. **13 серпня 1937, Київ.** Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР про Теодора Ланге 874

Справа Івана Зарви

- № 82. **1 вересня 1937, [Київ].** Протокол допиту Івана Зарви 880
- № 83. **Жовтень 1937, [Київ].** Обвинувальний висновок у справі Івана Зарви 894

Справа Михайла Огонь-Догановського

- № 84. **1 вересня 1937, [Київ].** Протокол допиту подвійного агента Михайла Огонь-Догановського 900

Справа Петра Крентовського

- № 85. **[10 вересня 1937, Дніпропетровськ].** Протокол допиту Петра Крентовського 912

Справа Сігізмунда Квасневського та інших

- № 86. **15 вересня 1937, Київ.** Обвинувальний висновок НКВС УРСР у справі Сігізмунда Квасневського, Болеслава Ковальчука, Станіслава Навроцького та Лева Копанського 932

Справа Антонія Модейського

- № 87. **27 вересня 1937, Київ.** Протокол допиту Антонія Модейського, надісланий наркомом внутрішніх справ УРСР

- Nr 74. **13–14 czerwca 1937, [Olewska]**. Protokół przesłuchania agenta polskiego wywiadu Mariana Wolniewicza 835
- Nr 75. **2 lipca 1937, Kijów**. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczące zatrzymania agenta wywiadu polskiego Mariana Wolniewicza podczas przekraczania granicy 839
- Nr 76. **9 lipca 1937, Kijów**. Akt oskarżenia przeciwko agentowi wywiadu polskiego Marianowi Wolniewiczowi 843
- Nr 77. **15 sierpnia 1937, Kijów**. Protokół posiedzenia Trybunału Wojaskowego Kijowskiego WO w sprawie Mariana Wolniewicza 849

Sprawa Konstantina Polecha

- Nr 78. **16 lipca 1937, Kijów**. Telegram zastępcy naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Lwa Rejchmana do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący zatrzymania agenta wywiadu polskiego Konstantina Polecha 859

Sprawa Piotra Chainskiego

- Nr 79. **31 lipca 1937, [Kijów]**. Telegram zastępcy naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Lwa Rejchmana do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący zatrzymania agenta polskiego wywiadu Piotra Chainskiego 865

Sprawa Teodora Langego

- Nr 80. **9 sierpnia 1937, Kijów**. Fragment pisma naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący śmierci agenta polskiego wywiadu Teodora Langego. 871
- Nr 81. **13 sierpnia 1937, Kijów**. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczące Teodora Langego 875

Sprawa Iwana Zarwy

- Nr 82. **1 września 1937, [Kijów]**. Protokół przesłuchania Iwana Zarwy . . 881
- Nr 83. **Październik 1937, [Kijów]**. Akt oskarżenia przeciwko Iwanowi Zarwie 895

Sprawa Michaiła Ogoń-Doganowskiego

- Nr 84. **1 września 1937, [Kijów]**. Protokół przesłuchania podwójnego agenta Michaiła Ogoń-Doganowskiego. 901

Sprawa Piotra Krientowskiego

- Nr 85. **[10 września 1937, Dniepropietrowsk]**. Protokół przesłuchania Piotra Krientowskiego 913

Ізраїлем Леплевським першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору	944
Справа Владислава Левицького	
№ 88. 29 вересня 1937, [Чернігів]. Протокол допиту Владислава Левицького	960
№ 89. 2 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про затримання Владислава Левицького	972
Справа Іллі Лугового	
№ 90. Вересень 1937, Київ. Обвинувальний висновок у справі Іллі Лугового	978
Справа Якова Ситніка і Федора Качуровського	
№ 91. 2 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про затримання Якова Ситніка і Федора Качуровського.	984
№ 92. 2 жовтня 1937, [Кам'янець-Подільський]. Протокол допиту Федора Качуровського	988
№ 93. 2 жовтня 1937, [Кам'янець-Подільський]. Протокол допиту Якова Ситніка	994
№ 94. 6 жовтня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову та начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрю Мінаєву із додатковими відомостями щодо затримання Якова Ситніка і Федора Качуровського.	1010
Справа «Дефензіва»	
№ 95. 23 жовтня 1937, Харків. Доповідна записка начальника ДТВ ГУДБ НКВС Південної залізниці Данила Леопольда наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про агентурну справу «Дефензіва»	1016
Справа Андрія Мізерника	
№ 96. 23 листопада 1937, Київ. Витяг із протоколу судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Андрія Мізерника	1022

Sprawa Zygmunta Kwaśniewskiego i innych

- Nr 86. **15 września 1937, Kijów.** Akt oskarżenia przeciwko Zygmuntowi Kwaśniewskiemu, Bolesławowi Kowalczukowi, Stanisławowi Nawrockiemu i Lwowi Kopanskiemu 933

Sprawa Antonija Modiejskiego

- Nr 87. **27 września 1937, Kijów.** Protokół przesłuchania Antonija Modiejskiego, wysłany przez ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora. 945

Sprawa Władysława Lewickiego

- Nr 88. **29 września 1937, [Czernihów].** Protokół przesłuchania Władysława Lewickiego. 961
- Nr 89. **2 października 1937, Kijów.** Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący zatrzymania Władysława Lewickiego 973

Sprawa Ilji Ługowoja

- Nr 90. **Wrzesień 1937, Kijów.** Akt oskarżenia przeciwko Ilji Ługowojowi 979

Sprawa Jakowa Sytnika i Fiodora Kaczurowskiego

- Nr 91. **2 października 1937, Kijów.** Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący zatrzymania Jakowa Sytnika i Fiodora Kaczurowskiego 985
- Nr 92. **2 października 1937, [Kamieniec Podolski].** Protokół przesłuchania Fiodora Kaczurowskiego 989
- Nr 93. **2 października 1937, [Kamieniec Podolski].** Protokół przesłuchania Jakowa Sytnika. 995
- Nr 94. **6 października 1937, Kijów.** Informacja ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa oraz naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, zawierająca dodatkowe szczegóły związane z zatrzymaniem Jakowa Sytnika i Fiodora Kaczurowskiego 1011

Sprawa „Diefienziwa”

- Nr 95. **23 października 1937, Charków.** Raport naczelnika DTO GUGB NKWD Kolei Południowej Daniła Leopolda dla

Справа Густава Дальмера

№ 97. **30 листопада 1937, [Емільчино].** Заява заарештованого Густава Дальмера Голові ЦВК УРСР Григорію Петровському 1034

III. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПЕРЕБІГ РЕПРЕСИВНОЇ ОПЕРАЦІЇ (1938–1939) . 1046

Польська операція

№ 98. **1 січня 1938, Житомир.** Цифрові зведення про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Житомирській області за період з 1 жовтня 1937 р. по 1 січня 1938 р. 1050

№ 99. **4 січня 1938, [Київ].** Повідомлення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про осіб, заарештованих органами НКВС УРСР з 1 червня 1937 р. по 4 січня 1938 р. 1058

№ 100. **4 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про осіб, засуджених по операціям проти національних меншин 1062

№ 101. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу НКВС УРСР з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1066

№ 102. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Вінницькій області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1076

№ 103. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Дніпропетровській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1082

№ 104. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Донецькій області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1088

№ 105. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Житомирській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1092

№ 106. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Кам'янець-Подільській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1098

№ 107. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Київській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1104

№ 108. **[10] січня 1938, Миколаїв.** Витяг із підсумкової доповіді т.в.о. начальника УНКВС по Миколаївській області Йосифа Фішера наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про оперативно-слідчу роботу у області 1112

ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego na temat sprawy krypt. „Diefienziwa”	1017
Sprawa Andrieja Miziernika	
Nr 96. 23 listopada 1937, Kijów. Fragment protokołu posiedzenia Trybunału Wojskowego Kijowskiego WO w sprawie Andrieja Miziernika	1023
Sprawa Gustawa Dalmera	
Nr 97. 30 listopada 1937, [Emilczyn]. List więźnia Gustawa Dalmera do przewodniczącego CIK USRS Grigorija Piotrowskiego	1035
III. ORGANIZACJA I PRZEBIEG REPRESJI (1938–1939)	1047
„Operacja polska”	
Nr 98. 1 stycznia 1938, Żytomierz. Informacja dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu żytomierskiego za okres od 1 października 1937 r. do 1 stycznia 1938 r.	1051
Nr 99. 4 stycznia 1938, [Kijów]. Zestawienie statystyczne 8 Oddziału UGB NKWD USRS, dotyczące osób aresztowanych przez organy NKWD USRS w okresie od 1 czerwca 1937 r. do 4 stycznia 1938 r.	1059
Nr 100. 4 stycznia 1938, [Kijów]. Zestawienie statystyczne sporządzone przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotyczące osób skazanych w związku z operacjami prowadzonymi przeciwko mniejszościom narodowym	1063
Nr 101. 10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej NKWD USRS za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1067
Nr 102. 10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu winnickiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1077
Nr 103. 10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu dnipropietrowskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1083
Nr 104. 10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu donieckiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1089
Nr 105. 10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej	

- № 109. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Миколаївській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1142
- № 110. **10 січня 1938, [Миколаїв].** Довідка про кількість осіб, заарештованих УНКВС по Миколаївській області з 1 жовтня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1148
- № 111. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Одеській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1150
- № 112. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Полтавській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1156
- № 113. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Харківській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1162
- № 114. **10 січня 1938, [Київ].** Цифрові зведення 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Чернігівській області з 1 червня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1168
- № 115. **11 січня 1938, Чернігів.** Витяг із доповідної записки начальника УНКВС по Чернігівській області Марка Корнева наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про результати оперативної діяльності УНКВС з 1 червня 1937 р. по 9 січня 1938 р. 1174
- № 116. **12 січня 1938, Житомир.** Витяг із доповідної записки начальника УНКВС по Житомирській області Лаврентія Якушева до НКВС УРСР про оперативно-слідчу роботу з 1 жовтня 1937 р. по 10 січня 1938 р. 1182
- № 117. **28 січня 1938, Київ.** Витяг із довідки 8-го відділу УДБ НКВС УРСР наркому внутрішніх справ УРСР Олександрю Успенському про національний склад осіб, репресованих органами НКВС УРСР за операціями 1204
- № 118. **2 лютого 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР щодо арештів по польській операції у Донецькій області 1206
- № 119. **2 лютого 1938, [Київ].** Витяг із зведення начальника 8-го відділу УДБ НКВС УРСР Лазара Мунвеза про кількість осіб, засуджених НКВС СРСР у рамках репресій по відношенню до різних груп населення УРСР 1210
- № 120. **2 лютого 1938, Київ.** Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського начальникам обласних управлінь НКВС передающа директиву № 233 наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова щодо

	UNKWD obwodu żytomierskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1093
Nr 106.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1099
Nr 107.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu kijowskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1105
Nr 108.	[10] stycznia 1938, Mikołajów. Wyciąg z raportu końcowego p.o. naczelnika UNKWD obwodu mikołajowskiego Josifa Fiszera dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczącego pracy operacyjno-śledczej w obwodzie	1113
Nr 109.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu mikołajowskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1143
Nr 110.	10 stycznia 1938, [Mikołajów]. Zestawienie statystyczne, dotyczące liczby aresztowanych przez organy UNKWD obwodu mikołajowskiego za okres od 1 października 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1149
Nr 111.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu odeskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1151
Nr 112.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu połtawskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1157
Nr 113.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu charkowskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1163
Nr 114.	10 stycznia 1938, [Kijów]. Informacja sporządzona przez 8 Oddział UGB NKWD USRS, dotycząca pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu czernihowskiego za okres od 1 czerwca 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1169
Nr 115.	11 stycznia 1938, Czernihów. Fragment raportu naczelnika UNKWD obwodu czernihowskiego Marka Korniewa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący wyników działalności operacyjnej UNKWD w okresie od 1 czerwca 1937 r. do 9 stycznia 1938 r.	1175

	продовження репресивних дій проти окремих груп національних меншості	1214
№ 121.	2 лютого 1938, [Київ]. Телеграма наркома внутрішніх справ СРСР Олександра Успенського начальникам обласних управлінь НКВС передаюча директиву № 234 наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова щодо порядку репресування в радянській Україні перебіжчиків із кордону	1218
№ 122.	4 лютого 1938, [Київ]. Довідка 8-го відділу УДБ НКВС УРСР наркому внутрішніх справ УРСР Олександр Успенському про кількість осіб, заарештованих органами УДБ НКВС УРСР	1220
№ 123.	5 лютого 1938, Київ. Довідка 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про кількість осіб, засуджених НКВС СРСР та нерозглянутих довідок	1222
№ 124.	13 лютого 1938, Житомир. Спецповідомлення начальника УНКВС по Житомирській області Лаврентія Якушева наркому внутрішніх справ УРСР Олександр Успенському про втечу заарештованих із тюремного підвідділу УНКВС зі списком втікачів.	1226
№ 125.	16 лютого 1938, Київ. Витяг із довідки 8-го відділу УДБ НКВС УРСР заступнику наркома внутрішніх справ УРСР Олександр Радзівіловському про кількість заарештованих, які перебувають під слідством	1236
№ 126.	17 лютого 1938, Житомир. Повідомлення заступника начальника УНКВС по Житомирській області Григорія Гришина наркому внутрішніх справ УРСР Олександр Успенському про кількість затриманих заарештованих, які здійснили втечу.	1240
№ 127.	21 лютого 1938, Київ. Директива наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського щодо оперативної роботи на оборонних заводах	1246
№ 128.	24 лютого 1938, Житомир. Повідомлення начальника УНКВС по Житомирській області Лаврентія Якушева до НКВС УРСР про результати проведених репресивних операцій.	1250
№ 129.	25 лютого 1938, Київ. Донесення агента НКВС УРСР про перебування у Києві наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова	1262
№ 130.	25 лютого 1938, Київ. Довідка 8-го відділу УДБ НКВС УРСР заступнику наркома внутрішніх справ УРСР Олександр Радзівіловському про кількість осіб, засуджених НКВС СРСР з початку польської операції	1268

Nr 116.	12 stycznia 1938, Żytomierz. Fragmenty raportu naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Ławrentija Jakuszewa dla kierownictwa NKWD USRS na temat działalności operacyjnej w okresie od 1 października 1937 r. do 10 stycznia 1938 r.	1183
Nr 117.	28 stycznia 1938, Kijów. Fragmenty informacji 8 Oddziału UGB NKWD USRS dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotyczące narodowości represjonowanych przez NKWD USRS w związku z prowadzonymi sprawami	1205
Nr 118.	2 lutego 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący aresztowań w ramach operacji polskiej obwodzie donieckim.	1207
Nr 119.	2 lutego 1938, [Kijów]. Wyciąg z zestawienia statystycznego naczelnika 8 Oddziału UGB NKWD USRS Łazara Munwieza, dotyczący liczby osób skazanych przez NKWD ZSRS w ramach represji wobec różnych grup ludności USRS.	1211
Nr 120.	2 lutego 1938, [Kijów]. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do naczelników zarządów obwodowych NKWD przekazujący dyrektywę ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa nr 233 w sprawie kontynuowania działań represyjnych przeciwko grupom poszczególnych mniejszości narodowych	1215
Nr 121.	2 lutego 1938, [Kijów]. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do naczelników zarządów obwodowych NKWD przekazujący dyrektywę ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa nr 234 o trybie postępowania z osobami, które zbiegły na Ukrainę sowiecką z zagranicy	1219
Nr 122.	4 lutego 1938, [Kijów]. Informacja 8 Oddziału UGB NKWD USRS dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotycząca liczby osób aresztowanych przez organy UGB NKWD USRS.	1221
Nr 123.	5 lutego 1938, [Kijów]. Zestawienie statystyczne 8 Oddziału UGB NKWD USRS, dotyczące liczby osób skazanych przez NKWD ZSRS oraz spraw nierozpatrzonych.	1223
Nr 124.	13 lutego 1938, Żytomierz. Meldunek specjalny naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Ławrentija Jakuszewa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego o ucieczce z więzienia UNKWD oraz lista zbiegów	1227
Nr 125.	16 lutego 1938, Kijów. Wyciąg z zestawienia statystycznego 8 Oddziału UGB NKWD USRS dla zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Radziwiłowskiego, dotyczący liczby aresztowanych pozostających w śledztwie	1237

№ 131.	25 лютого 1938, Київ. Цифрові зведення 3-го відділу УДБ НКВС УРСР про хід репресивних операцій у областях	1272
№ 132.	27 лютого 1938, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про результати роботи по польській операції	1276
№ 133.	28 лютого 1938, Київ. Довідка 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про кількість осіб, матеріали на яких підняті з архіву та повторно порушені	1284
№ 134.	Лютий 1938, Київ. Список військовослужбовців КВО і ХВО, заарештованих і засуджених як членів «ПОВ»	1288
№ 135.	14 березня 1938, Київ. Довідка 8-го відділу НКВС УРСР про кількість довідок, нерозглянутих НКВС СРСР	1300
№ 136.	20 березня 1938, Київ. Довідка 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про рішення НКВС СРСР по справам та про кількість нерозглянутих справ	1304
№ 137.	21 березня 1938, Київ. Витяг із довідки 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про кількість заарештованих, які перебувають під слідством.	1308
№ 138.	24 березня 1938, Харків. Телеграма начальника УНКВС по Харківській області Григорія Телешева наркому внутрішніх справ УРСР Олександр Успенському про результати роботи по польській операції	1310
№ 139.	26 березня 1938, Кам'янець-Подільській. Телефонограма начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській області Івана Жабрева керівництву НКВС УРСР про результати роботи по польській операції	1316
№ 140.	3 квітня 1938, Київ. Витяг із довідки 8-го відділу УДБ НКВС УРСР про результати розгляду в особливому порядку довідок	1322
№ 141.	12 квітня 1938, Київ. Графік 5-го відділу УДБ НКВС УРСР про роботу із заарештованими	1326
№ 142.	21 квітня 1938, Харків. Телефонограма начальника УНКВС по Харківській області Григорія Телешева наркому внутрішніх справ УРСР Олександр Успенському щодо операції з розгрому формувань польської розвідки	1330
№ 143.	30 квітня 1938, Київ. Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про ліквідацію «ПОВ» на території УРСР разом із супровідним листом наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського начальникам обласних управлінь НКВС УРСР і наркому внутрішніх справ МАРСР	1350

Nr 126.	17 lutego 1938, Żytomierz. Meldunek zastępcy naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Grigorija Grisзина do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotyczący liczby zatrzymanych zbiegów	1241
Nr 127.	21 lutego 1938, Kijów. Dyrektywa ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotycząca działań w zakładach o znaczeniu dla obronności kraju	1247
Nr 128.	24 lutego 1938, Żytomierz. Meldunek naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Ławrentija Jakuszewa dla kierownictwa NKWD USRS, dotyczący wyników prowadzonych represji	1251
Nr 129.	25 lutego 1938, Kijów. Doniesienia agenta NKWD USRS, dotyczące pobytu w Kijowie ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa	1263
Nr 130.	25 lutego 1938, Kijów. Zestawienie statystyczne 8 Oddziału UGB NKWD USRS dla zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Radziwiłowskiego, dotyczące liczby osób skazanych przez NKWD ZSRS od początku „operacji polskiej”	1269
Nr 131.	25 lutego 1938, Kijów. Zestawienia statystyczne 3 Oddziału UGB NKWD USRS, dotyczące przebiegu operacji w poszczególnych obwodach	1273
Nr 132.	27 lutego 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący rezultatów „operacji polskiej”	1277
Nr 133.	28 lutego 1938, Kijów. Informacja 8 Oddziału UGB NKWD USRS, dotycząca liczby osób, których zakończone sprawy wszczęto ponownie	1285
Nr 134.	Luty 1938, Kijów. Spis wojskowych Kijowskiego WO i Charkowskiego WO aresztowanych i skazanych za członkostwo w POW	1289
Nr 135.	14 marca 1938, Kijów. Informacja 8 Oddziału NKWD USRS, dotycząca liczby spraw nierozpatrzonych przez NKWD ZSRS . . .	1301
Nr 136.	20 marca 1938, Kijów. Zestawienie statystyczne 8 Oddziału UGB NKWD USRS, dotyczące liczby spraw, w których NKWD ZSRS podjęło decyzje, oraz spraw jeszcze nierozpatrzonych.	1305
Nr 137.	21 marca 1938, Kijów. Wyciąg z zestawienia statystycznego 8 Oddziału UGB NKWD USRS, dotyczący liczby aresztowanych pozostających w śledztwie.	1309
Nr 138.	24 marca 1938, Charków. Telegram naczelnika UNKWD obwodu charkowskiego Grigorija Tielezewa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotyczący rezultatów „operacji polskiej”	1311

- № 144. **2 червня 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського до НКВС СРСР про ліквідацію резидентури польської розвідки разом із супровідним листом начальникам обласних управлінь НКВС 1374
- № 145. **5 червня 1938, Одеса.** Телефонограма начальника УНКВС по Одеській області Павла Кисельова керівництву НКВС УРСР про результати слідства у справі «ПОВ» 1380
- № 146. **9 червня 1938, Київ.** Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського начальникам обласних управлінь НКВС та начальникам відділів прикордонної служби про функціонування у Тернополі курсів з підготовки розвідників. 1384
- № 147. **11 червня 1938, Москва.** Телеграма начальника ГУДБ НКВС СРСР Михайла Фріновського керівникам НКВС союзних республік, управлінь НКВС країв та областей, начальникам Особливих відділів із вказівками у військових справах. 1388
- № 148. **13 червня 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР стосовно арешту польського розвідника 1392
- № 149. **21 червня 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР щодо діяльності польської розвідки в гарнізонах РСЧА . 1394
- № 150. **23 червня 1938, Київ.** Повідомлення начальника ОВ КВО Дмитра Гречухіна керівництву НКВС СРСР про ліквідацію «ПОВ» у частинах КВО і ХВО 1400
- № 151. **29 червня 1938, Київ.** Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського секретарю ЦК КП(б)У Микиті Хрущову про затримання агента польської розвідки. . 1432
- № 152. **1 липня 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР про викриття у Києві підготовки замаху на Микиту Хрущова 1436
- № 153. **16 липня 1938, Київ.** Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР про затримання польського розвідника 1442
- № 154. **28 липня 1938, Київ.** Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР стосовно агента польської розвідки 1446
- № 155. **1 серпня 1938, Київ.** Цифрове зведення 1-го спецвідділу НКВС УРСР про засудження НКВС СРСР осіб в особливо-му порядку 1450

Nr 139.	26 marca 1938, Kamieniec-Podolski. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Iwana Żabiewa do kierownictwa NKWD USRS, dotyczący rezultatów „operacji polskiej”	1317
Nr 140.	3 kwietnia 1938, Kijów. Wyciąg z zestawienia statystycznego 8 Oddziału UGB NKWD USRS na temat rozpatrywania w trybie specjalnym spraw dotyczących Polaków	1323
Nr 141.	12 kwietnia 1938, Kijów. Harmonogram przesłuchań w 5 Oddziale UGB NKWD USRS.	1327
Nr 142.	21 kwietnia 1938, Charków. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu charkowskiego Grigorija Tielezewa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotyczący operacji rozbicia formacji tworzonych przez wywiad polski	1331
Nr 143.	30 kwietnia 1938, Kijów. Raport ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący likwidacji POW na terytorium USRS wraz z pismem przewodnim ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, skierowanego do naczelników zarządów obwodowych NKWD i ludowego komisarza spraw wewnętrznych Mołdawskiej ASRS	1351
Nr 144.	2 czerwca 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do NKWD ZSRS, dotyczący likwidacji rezydentury wywiadu polskiego wraz z pismem przewodnim skierowanym do naczelników zarządów obwodowych NKWD	1375
Nr 145.	5 czerwca 1938, Odessa. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu odeskiego Pawła Kisielowa do kierownictwa NKWD USRS, dotyczący wyników śledztwa w sprawie POW	1381
Nr 146.	9 czerwca 1938, Kijów. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do naczelników zarządów obwodowych i naczelników oddziałów pogranicznych NKWD, dotyczący funkcjonowania w Tarnopolu kursów przygotowawczych dla wywiadowców	1385
Nr 147.	11 czerwca 1938, Moskwa. Telegram naczelnika GUGB NKWD ZSRS Michaiła Frinowskiego do republikańskich NKWD, zarządów NKWD krajów oraz obwodów, naczelników Oddziałów Specjalnych, zawierający wytyczne w sprawach wojskowych	1389
Nr 148.	13 czerwca 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący aresztowania pracownika polskiego wywiadu	1393

№ 156.	5 серпня 1938, Київ. Цифрове зведення 1-го спецвідділу НКВС УРСР про засуджених військовими трибуналами і спецколегіями у справах	1454
№ 157.	5 серпня 1938, Київ. Цифрові зведення 1-го спецвідділу НКВС УРСР про кількість довідок, що знаходяться на розгляді НКВС СРСР в особливому порядку	1458
№ 158.	30 серпня 1938, Київ. Цифрові зведення про заарештованих і засуджених органами НКВС УРСР за період з 1 жовтня 1936 р. по 1 липня 1938 р.	1462
№ 159.	3 вересня 1938, Кам'янець-Подільський. Телефонограма начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській області Івана Жабрева наркому внутрішніх справ УРСР Олександрю Успенському про затримання агентів польської розвідки.	1472
№ 160.	16 вересня 1938, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР щодо польської агентури серед працівників НКВС УРСР	1478
№ 161.	17 вересня 1938, Москва. Наказ наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова № 00606 про створення особливих трійок для розгляду справ на осіб, заарештованих у ході виконання наказу НКВС СРСР № 00485	1488
№ 162.	21 вересня 1938, Москва. Циркуляр заступника наркома внутрішніх справ СРСР із додатковою вказівкою щодо порядку застосування наказу № 00606	1492
№ 163.	1 жовтня 1938, Москва. Наказ наркома внутрішніх справ СРСР про порядок виклику засуджених із в'язниць і таборів	1498
№ 164.	1 жовтня 1938, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР про німецьку і польську агентуру в системі «Інтуристу»	1502
№ 165.	4 жовтня 1938, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського заступнику наркома внутрішніх справ СРСР Лаврентію Берія щодо агентурної справи «Хамелеон»	1506
№ 166.	4 жовтня 1938, Київ. Витяг із оперативного зведення про викриття антирадянських формувань в УРСР	1510
№ 167.	7 жовтня 1938, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського заступнику наркома внутрішніх справ СРСР Лаврентію Берія про ліквідацію «ПОВ» у Харківській області	1516
№ 168.	10 жовтня 1938, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Олександра Успенського керівництву НКВС СРСР щодо викриття по Житомирській області антирадянських формувань	1520

Nr 149.	21 czerwca 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący działalności wywiadu polskiego w garnizonach RKA	1395
Nr 150.	23 czerwca 1938, Kijów. Meldunek naczelnika OO Kijowskiego WO Dmitrija Greczuchina dla kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący likwidacji POW w Kijowskim WO i Charkowskim WO	1401
Nr 151.	29 czerwca 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla sekretarza KC KP(b)U Nikity Chruszczowa, dotyczący zatrzymania agenta wywiadu polskiego.	1433
Nr 152.	1 lipca 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący wykrycia w Kijowie przygotowań do zamachu na Nikitę Chruszczowa	1437
Nr 153.	16 lipca 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący zatrzymania pracownika wywiadu polskiego	1443
Nr 154.	28 lipca 1938, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący agenta wywiadu polskiego	1447
Nr 155.	1 sierpnia 1938, Kijów. Zestawienie statystyczne 1 Oddziału Specjalnego NKWD USRS, dotyczące skazanych przez NKWD ZSRS w trybie specjalnym.	1451
Nr 156.	5 sierpnia 1938, Kijów. Zestawienie statystyczne 1 Oddziału Specjalnego NKWD USRS, dotyczące skazanych przez trybunały wojskowe i kolegia specjalne przy sądach.	1455
Nr 157.	5 sierpnia 1938, Kijów. Zestawienia statystyczne 1 Oddziału Specjalnego NKWD USRS, dotyczące liczby spraw pozostających do rozpatrzenia w trybie specjalnym przez NKWD ZSRS.	1459
Nr 158.	30 sierpnia 1938, Kijów. Informacja dotycząca aresztowanych i skazanych przez organy NKWD USRS za okres od 1 października 1936 r. do 1 lipca 1938 r.	1463
Nr 159.	3 września 1938, Kamieniec Podolski. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Iwana Żabriewa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego, dotyczący zatrzymania agentów wywiadu polskiego	1473
Nr 160.	16 września 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący polskiej agentury wśród funkcjonariuszy NKWD USRS	1479

- № 169. **26 листопада 1938, Москва.** Наказ наркома внутрішніх справ СРСР Лаврентія Берія про порядок здійснення поставови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 17 листопада 1938 р. 1524
- № 170. **10 грудня 1938, Житомир.** Доповідна записка т.в.о. начальника УНКВС по Житомирській області Івана Дарагана т.в.о. наркома внутрішніх справ УРСР Василю Осокіну про кількість арештованих та очікуваний термін закінчення справ. 1536

Боротьба з т.зв. польським шпигунством

- № 171. **26 лютого 1939, Вінниця.** Довідка 3-го відділу УДБ УНКВС по Вінницькій області у справі резидентури польської розвідки на території Вінницької і Кам'янець-Подільської областей разом із списком репресованих осіб 1542
- № 172. **15 березня 1939, Київ.** Вказівка заступника наркома внутрішніх справ УРСР Миколи Горлинського начальнику УНКВС по Київській області Миколі Романчуку про оперативну розробку перебіжчиків із Польщі 1550
- № 173. **21 травня 1939, Київ.** Вказівка заступника наркома внутрішніх справ УРСР Амаяка Кобулова начальнику УНКВС по Кам'янець-Подільській області Олексію Михайлову про реалізацію агентурної справи «Осині гнізда» 1554

IV. СЛІДЧІ МАТЕРІАЛИ (1938) 1560

- № 174. **12 червня 1938, Київ.** Інформація за результатами слідства у справі стосовно Е. Вишневецького 1562
- № 175. **12 червня 1938, Київ.** Інформація за результатами слідства у справі стосовно Держановського 1564
- № 176. **22 червня 1938, Житомир.** Обвинувальний висновок у справі Єрофія Ценцелевича та інших 1566

V. ЗЛОВЖИВАННЯ У РЕПРЕСИВНОМУ АПАРАТІ 1624

- № 177. **24 листопада 1938, Житомир.** Рапорт т.в.о. начальника 1-го спецвідділу УДБ УНКВС по Житомирській області Миколи Зуба т.в.о. начальника УНКВС по Житомирській області Івана Дарагана про роботу Трійки при УНКВС. 1626
- № 178. **25 листопада 1938, Вінниця.** Витяг із протоколу оперативної наради УНКВС по Вінницькій області 1634
- № 179. **13 грудня 1938, Житомир.** Витяг із протоколу допиту свідка Наума Мордушенка 1650
- № 180. **14 грудня 1938, Київ.** Витяг із протоколу закритих партійних зборів парторганізації УДБ УНКВС по Київській області . 1658

Nr 161.	17 września 1938, Moskwa. Rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa nr 00606 w sprawie utworzenia specjalnych trójek do rozpatrzenia spraw na osoby, aresztowane zgodnie z rozkazem NKWD ZSRS nr 00485	1489
Nr 162.	21 września 1938, Moskwa. Okólnik zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS z dodatkowymi wytycznymi do rozkazu nr 00606	1493
Nr 163.	1 października 1938, Moskwa. Rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS, dotyczący trybu wzywania skazanych z więzień i obozów	1499
Nr 164.	1 października 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący niemieckiej i polskiej agentury w kijowskim „Inturyście”	1503
Nr 165.	4 października 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Ławrentija Berii, dotyczący sprawy agenturalnej „Chameleon”	1507
Nr 166.	4 października 1938, Kijów. Wyciąg z meldunku operacyjnego, dotyczącego wykrytych w USRS grup antysowieckich	1511
Nr 167.	7 października 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Ławrentija Berii, dotyczący likwidacji POW w obwodzie charkowskim	1517
Nr 168.	10 października 1938, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Aleksandra Uspienskiego dla kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczący wykrycia organizacji antysowieckich w obwodzie żytomierskim.	1521
Nr 169.	26 listopada 1938, Moskwa. Rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Ławrentija Berii, dotyczący trybu wykonania orzeczenia SNK ZSRS i KC WKP(b) z 17 listopada 1938 r.	1525
Nr 170.	10 grudnia 1938, Żytomierz. Raport p.o. naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Iwana Daragana dla p.o. ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wasylija Osokina, dotyczący liczby aresztowanych i przewidywanego terminu zakończenia śledztw	1537

Walka z tzw. polskim szpiegostwem

Nr 171.	26 lutego 1939, Winnica. Informacja 3 Oddziału UGB UNKWD obwodu winnickiego, dotycząca rezydentury wywiadu polskiego na terenie obwodów winnickiego i kamieniecko-podolskiego wraz ze spisem osób represjonowanych.	1543
---------	--	------

№ 181.	15 грудня 1938, Житомир. Пояснення заступника начальника 3-го відділу УНКВС по Житомирській області Данила Манька	1700
№ 182.	16 грудня 1938, Житомир. Постанова військового прокурора прикордонних і внутрішніх військ УРСР Морозова про прийняття запобіжної міри стосовно Данила Малуки, Фелікса Ігнатенка та Данила Левченка	1708
№ 183.	17 грудня 1938, Житомир. Рапорт 3-го відділу УДБ НКВС УРСР заступнику наркома внутрішніх справ УРСР Амаяку Кобулову щодо злочинної діяльності УНКВС по Житомирській області	1712
№ 184.	17 грудня 1938, Житомир. Лист військового прокурора прикордонних і внутрішніх військ УРСР Морозова Прокурору СРСР Андрію Вишинському про результати розслідування у справі Григорія Вяткіна.	1716
№ 185.	23 грудня 1938, Житомир. Пояснення начальника 3-го відділу УНКВС по Житомирській області Михайла Федорова	1728
№ 186.	30 грудня 1938, Житомир. Протокол допиту Данила Малуки	1734
№ 187.	1938, б.м.в. Інформація Матвія Леснова-Ізраїлева помічнику Прокурора РСЧА СРСР щодо роботи 4-го відділу УНКВС по Житомирській області	1740
№ 188.	Кінець 1938 – початок 1939, б.м.в. Протокол допиту свідка Никанора Храпача	1758
№ 189.	2 січня 1939, Житомир. Протокол допиту Федора Желдака	1764
№ 190.	4 січня 1939, Житомир. Протокол допиту Матрени Гненної	1770
№ 191.	8 січня 1939, Житомир. Постанова помічника Головного Прокурора РСЧА та Флоту про прийняття запобіжної міри стосовно Миколи Зуба	1776
№ 192.	9 січня 1939, Житомир. Протокол допиту Михайла Глузмана	1780
№ 193.	13 січня 1939, б.м.в. Протокол допиту Василя Распутька	1796
№ 194.	15 січня 1939, Житомир. Протокол допиту свідка Сергія Голубева	1800
№ 195.	15 січня 1939, Житомир. Протокол допиту свідка Софії Фельдман.	1804
№ 196.	16 січня 1939, б.м.в. Протокол допиту Матвія Леснова-Ізраїлева	1810
№ 197.	18 січня 1939, Київ. Постанова НКВС УРСР у справі Михайла Федорова	1816
№ 198.	19 січня 1939, Київ. Постанова НКВС УРСР у справі Матвія Леснова-Ізраїлева	1820
№ 199.	19 січня 1939, б.м.в. Протокол допиту Данила Манька	1824
№ 200.	19 лютого 1939, б.м.в. Особисті свідчення Григорія Басая	1828

Nr 172.	15 marca 1939, Kijów. Wytyczne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Nikołaja Gorlinskiego dla naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Romańczuka, dotyczące rozpracowania operacyjnego uciekinierów z Polski	1551
Nr 173.	21 maja 1939, Kijów. Wytyczne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Amajaka Kobułowa dla naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Aleksieja Michajłowa, dotyczące sprawy agenturalnej „Osinyje Gniezda”	1555
IV. MATERIAŁY ŚLEDTCZE (1938)		1561
Nr 174.	12 czerwca 1938, Kijów. Informacja zawierająca wyniki śledztwa w sprawie E. Wiszniewskiego	1563
Nr 175.	12 czerwca 1938, Kijów. Informacja zawierająca wyniki śledztwa w sprawie Dzierżanowskiego	1565
Nr 176.	22 czerwca 1938, Żytomierz. Akt oskarżenia przeciwko Jerofejowi Cencelewiczowi i innym	1567
V. NADUŻYCIA W APARACIE REPRESJI		1625
Nr 177.	24 listopada 1938, Żytomierz. Raport p.o. naczelnika 1 Oddziału Specjalnego UGB UNKWD obwodu żytomierskiego Nikołaja Zuba dla p.o. naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Iwana Daragana, dotyczący pracy trójki przy UNKWD.	1627
Nr 178.	25 listopada 1938, Winnica. Wyciąg z protokołu narady operacyjnej UNKWD obwodu winnickiego.	1635
Nr 179.	13 grudnia 1938, Żytomierz. Fragmenty protokołu przesłuchania świadka Nauma Morduszenka	1651
Nr 180.	14 grudnia 1938, Kijów. Fragmenty protokołu zamkniętego zebrania organizacji partyjnej UGB UNKWD obwodu kijowskiego .	1659
Nr 181.	15 grudnia 1938, Żytomierz. Wyjaśnienia zastępcy naczelnika 3 Oddziału UNKWD obwodu żytomierskiego Daniła Mańki	1701
Nr 182.	16 grudnia 1938, Żytomierz. Postanowienie wojskowego prokuratora Wojsk Pogranicznych i Wewnętrznych USRS Morozowa o aresztowaniu Daniła Małuki, Fieliksa Ignatienki oraz Daniła Lewczenki	1709
Nr 183.	17 grudnia 1938, Żytomierz. Raport 3 Oddziału UGB NKWD USRS dla zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Amajaka Kobułowa, dotyczący działalności aparatu UNKWD obwodu żytomierskiego	1713
Nr 184.	17 grudnia 1938, Żytomierz. Pismo wojskowego prokuratora Wojsk Pogranicznych i Wewnętrznych USRS Morozowa dla prokuratora ZSRS Andrieja Wyszynskiego, dotyczące wyników śledztwa w sprawie Grigorija Wiatkina.	1717

№ 201.	20 лютого 1939, б.м.в.	Протокол допиту Данила Манька	1838
№ 202.	21 лютого 1939, Москва.	Протокол допиту Григорія Вят- кіна	1842
№ 203.	28 лютого 1939, б.м.в.	Протокол допиту Максима Діденка . . .	1856
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ			1876
ПОКАЖЧИК ПРІЗВИЩ			
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК			

Nr 185.	23 grudnia 1938, Żytomierz. Wyjaśnienie naczelnika 3 Oddziału UNKWD obwodu żytomierskiego Michaiła Fiodorowa . . .	1729
Nr 186.	30 grudnia 1938, Żytomierz. Protokół przesłuchania Daniła Małuki	1735
Nr 187.	1938, b.m.w. Informacja Matwieja Lesnowa-Izrailewa dla pomocnika Prokuratora RKKK ZSRS, dotycząca pracy 4 Oddziału UNKWD obwodu żytomierskiego	1741
Nr 188.	Koniec 1938 – początek 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania świadka Nikanora Chrapacza	1759
Nr 189.	2 stycznia 1939, Żytomierz. Protokół przesłuchania Fiodora Żeldaka	1765
Nr 190.	4 stycznia 1939, Żytomierz. Protokół przesłuchania Matrieny Gniennej	1771
Nr 191.	8 stycznia 1939, Żytomierz. Postanowienie pomocnika głównego prokuratora RKKK i Floty o aresztowaniu Nikołaja Zuba.	1777
Nr 192.	9 stycznia 1939, Żytomierz. Protokół przesłuchania Michaiła Gluzmana	1781
Nr 193.	13 stycznia 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania Wasilija Rasput'ki	1797
Nr 194.	15 stycznia 1939, Żytomierz. Protokół przesłuchania świadka Siergieja Gołubiewa	1801
Nr 195.	15 stycznia 1939, Żytomierz. Protokół przesłuchania świadka Sofji Feldman	1805
Nr 196.	16 stycznia 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania Matwieja Lesnowa-Izrailewa	1811
Nr 197.	18 stycznia 1939, Kijów. Postanowienie NKWD USRS w sprawie Michaiła Fiodorowa	1817
Nr 198.	19 stycznia 1939, Kijów. Postanowienie NKWD USRS w sprawie Matwieja Lesnowa-Izrailewa	1821
Nr 199.	19 stycznia 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania Daniła Mańki	1825
Nr 200.	19 lutego 1939, b.m.w. Własnoręcznie spisane zeznania Grigorija Basaja	1829
Nr 201.	20 lutego 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania Daniła Mańki	1839
Nr 202.	21 lutego 1939, Moskwa. Protokół przesłuchania Grigorija Wiatkina	1843
Nr 203.	28 lutego 1939, b.m.w. Protokół przesłuchania Maksima Didenki	1857
	WYKAZ SKRÓTÓW	1863
	INDEKS NAZWISK	1897
	INDEKS GEOGRAFICZNY	

ВІД КОЛЕКТИВУ УПОРЯДНИКІВ

«Великий терор», що лютував у СРСР у другій половині тридцятих років, забрав багато людських життів. Розпочата та керована Йосифом Сталіним хвиля репресій охопила не лише «контрреволюційний і антирадянський елемент», але й членів комуністичної партії, апарат безпеки і звичайно національні меншини Країни Рад. Сталін акцентував особливий удар по полякам, які проживали у Білорусії, в Україні, у численних містах Росії і навіть у Сибіру. У результаті застосованих репресій понад сто тисяч етнічних поляків втратили життя.

Черговий том спільної польсько-української видавничої серії «Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб» присвячено саме так званій польській операції, проведеній радянськими органами державної безпеки в УРСР протягом 1937–1938 рр.

Пам'ять жертв того злочину увічнено Польським парламентом в Ухвалі від 14 липня 2009 р., у якій, зокрема, мовиться: «Сейм Польської Республіки віддає данину пам'яті 150 тисяч поляків, вбитих НКВС у 1937–1939 рр. у результаті так званої польської операції під час „Великого терору“». Депутати висловили також подяку діячам російського громадського об'єднання «Меморіал», які відшукали у російських архівах багато документів, а з-поміж них відомий наказ народного комісара внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова про початок операції проти «ПОВ», а також дослідникам із Росії та України, «які підтримують пам'ять про геноцид наших безневинних співвітчизників»¹.

Використаний польськими парламентаріями термін «геноцид», залишається дискусійним. Дещо іншим означенням («Mini Genocide») користувався британський історик Саймон Себаг-Монтефіоре². Натомість другий британський дослідник – професор Майкл Елман із університету в Амстердамі – вважає, що, крім Голодомору, «польська операція», а також терор щодо православної церкви і інших конфесій, носять ознаки геноциду згідно із Конвенцією Організації Об'єднаних Націй (від 1948 р.), однак у випадку «польської операції» він бачить принаймні три чинники, що не дозволяють у повній мірі кваліфікувати її як геноцид. Перш за все він наводить факт, що наказ Єжова № 00485 не стосувався всіх поляків, а лише так званих членів Польської Військової Організації та інших визначених груп поляків. Практика виконання наказу була однак зовсім інша. За відсутністю дійсних членів «ПОВ» функціонери НКВС інтерпретували наказ згідно із принципом

¹ *Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2009 r. upamiętniająca ofiary zbrodni dokonanych w latach 1937–1939 na Polakach zamieszkałych w ZSRR*. [http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/2174_u/\\$file/2174_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/2174_u/$file/2174_u.pdf), 2 III 2010.

² *Sebag-Montefiore S. Stalin: The Court of the Red Tsar*. New York, 2005, c. 204.

OD KOMITETU REDAKCYJNEGO

Szalejący w ZSRS w drugiej połowie lat trzydziestych Wielki Terror przyniósł ze sobą zagładę wielu istnień ludzkich. Rozpętana i kierowana przez Józefa Stalina fala represji dotknęła nie tylko „elementy kontrrewolucyjne”, „antysowieckie”, ale także członków partii komunistycznej, aparat bezpieczeństwa i wreszcie mniejszości narodowe Kraju Rad. Szczególny cios Stalin wymierzył w Polaków zamieszkujących Białoruś, Ukrainę, liczne miasta w Rosji, a także Syberię. W wyniku zastosowanych represji ponad sto tysięcy osób narodowości polskiej utraciło życie.

Kolejny tom wspólnej polsko-ukraińskiej serii wydawniczej „Polska i Ukraina w latach trzydziestych – czterdziestych XX wieku. Nieznane dokumenty z archiwów służb specjalnych” jest poświęcony właśnie „operacji polskiej”, przeprowadzonej przez sowieckie organy bezpieczeństwa w USRS w latach 1937–1938.

Ofiary tej zbrodni zostały niedawno upamiętnione przez polski parlament w Uchwale z 14 lipca 2009 roku, w której napisano m.in.: „Sejm Rzeczypospolitej Polskiej oddaje cześć pamięci 150 tysięcy Polaków, zamordowanych przez NKWD w latach 1937–1939 w ramach tzw. operacji polskiej w czasie Wielkiego Terroru”. Posłowie w tejże uchwale wyrazili także wdzięczność dla działaczy rosyjskiego stowarzyszenia „Memoriał”, którzy odnaleźli w archiwach rosyjskich wiele dokumentów, m.in. rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa o wszczęciu operacji przeciwko POW, a także badaczom z Rosji i Ukrainy, „którzy podtrzymują pamięć o ludobójstwie, dokonanym na naszych niewinnych rodakach”¹.

Użyty przez polskich parlamentarzystów termin „ludobójstwo” wciąż pozostaje dyskusyjny. Nieco innym określeniem („Mini Genocide”) posługiwał się brytyjski historyk Simon Sebag-Montefiore². Z kolei inny brytyjski badacz – prof. Michael Ellman z uniwersytetu w Amsterdamie – uważa, że obok Wielkiego Głodu „operacja polska”, a także terror stosowany wobec cerkwi prawosławnej i innych kościołów, noszą pewne znamiona ludobójstwa, zgodnie z konwencją Organizacji Narodów Zjednoczonych z 1948 roku. W przypadku „operacji polskiej” zauważa on jednak co najmniej trzy czynniki powodujące, iż nie można w pełni uznać jej za ludobójstwo. Przede wszystkim przytacza fakt, że rozkaz Jeżowa nr 00485 nie był wymierzony we wszystkich Polaków, ale w tzw. członków Polskiej Organizacji Wojskowej i inne określone grupy tego narodu. Praktyka wykonania rozkazu była jednak zupełnie inna. Wobec braku rzeczywistych członków POW, funkcjonariusze NKWD interpretowali rozkaz zgodnie z zasadą etnicznego pochodzenia obywateli ZSRS. Po drugie – według Ellmana tylko 22% Polaków w Związku

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2009 r. upamiętniająca ofiary zbrodni dokonanych w latach 1937–1939 na Polakach zamieszkałych w ZSRR. [http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/2174_u/\\$file/2174_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/2174_u/$file/2174_u.pdf), 2 III 2010.

² S. Sebag-Montefiore, *Stalin: The Court of the Red Tsar*, New York 2005, s. 204.

етнічного походження громадян СРСР. По-друге, згідно з твердженням Еллмана, тільки 22% поляків у Радянському Союзі було піддано репресіям (148 тис. заарештованих, з них до 1 липня 1938 р. засуджено 140 тис.). Але це недостатній контраргумент щоб визнати «польську операцію» геноцидом, оскільки друга стаття конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р. наводить як критерій однаковою мірою цілу етнічну групу або її частину. В іншому випадку інтерпретація щодо геноциду була б обґрунтована. Третій чинник – це, відповідно до Еллмана, той факт, що 1/3 засуджених фактично не була поляками³.

Історіографія проблеми «Великого терору» в цілому є достатньо розлогою⁴. Доцільно нагадати, що ще у 1930-ті роки західні демократії по суті докладно нічого не знали про масштаби «чисток» в СРСР, ГУЛАГ тощо. Після Другої світової війни, коли на Заході почали з'являтися свідчення колишніх в'язнів або втікачів з СРСР, докладно обговорювати ці проблеми також не випало, оскільки важко було зізнатися перед громадською думкою, що боротьба проти III Рейху велася в союзі з країною із злочинною політичною системою. Понад те, ціною свободи Заходу де-факто була згода на окупацію Советами держав Центральної Європи та впровадження тоталітарної системи. Ситуація змінилася разом із ескалацією «холодної війни». Проте після «закритої доповіді» Микити Хрущова на XX з'їзді КПРС у 1956 р., яка, зокрема, містила натяк на наявність «чисток» та засвідчувала наявність табірної системи у СРСР, почалася активна дискусія про масштаби беззаконь у сталінські часи⁵.

Переломним моментом у розвитку цих дискусій вважається вихід у 1968 р. книги Роберта Конквеста «Великий терор»⁶. Саме ця праця, а також видана на Заході у 1974 р. книжка Олександра Солженіцина «Архіпелаг ГУЛАГ. 1918–1956»⁷ довели, що терор, його організація та масштаби геноциду – явища не випадкові у сталінському СРСР. Проблеми сталінізму

³ Ellman M. *Stalin and Soviet Famine of 1932–33 Revisited* // «Europe Asia Studies», vol. 59, no. 4, 2007, с. 686–687.

⁴ Пор.: Binner R., Junge M., Martin T. *The Great Terror in the Provinces of the USSR, 1937–1938. A cooperative bibliography* // «Cahiers de Monde russe», nos. 2/4 (Avril-decembre) 2001, с. 679–695.

⁵ Пор.: Rogovin V. *1937, Stalin's Year of Terror*. Oak Park, Michigan, 1998, с. XI–XIII.

⁶ Див.: Conquest R. *The Great Terror*. New York 1968; Conquest R. *The Great Terror: A Reassessment*. New York, 1990 [польське видання: Conquest R. *Wielki terror*, Warszawa, 1997]; Конквест Р. *Большой террор*, Пуга, 1991.

⁷ Див.: Solzhenitsyn A. *The Gulag Archipelago, 1918–1956: An Experiment in Literary Investigation I–II*. New York, 1974. Солженицын А. *Архипелаг ГУЛАГ. 1918–1956. Опыт художественного исследования* // Солженицын А. *Малое собрание сочинений*, Т. 5. Москва, 1991.

Sowieckim zostało poddanych represjom (148 tys. aresztowanych, z czego 140 tys. skazanych do 1 lipca 1938 roku). Nie jest jednak to dostateczny argument przeciw nazwaniu „operacji polskiej” mianem ludobójstwa, ponieważ art. II Konwencji ONZ w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa z 9 grudnia 1948 roku podaje jako kryterium ludobójstwa zarówno całość grupy etnicznej, jak i jej część. W drugim przypadku interpretacja mówiąca o ludobójstwie byłaby uzasadniona. Trzeci czynnik to – według Ellmana – fakt, że 1/3 skazanych nie była faktycznie Polakami³.

Literatura dotycząca problematyki Wielkiego Terroru jest obszerna⁴. Należy pamiętać, że jeszcze w latach trzydziestych XX wieku demokracje zachodnie nie posiadały wiedzy na temat skali czystek w ZSRS czy GUŁagu. Po zakończeniu II wojny światowej, kiedy na Zachodzie pojawiły się świadectwa byłych łagierników i uciekinierów z ZSRS, również nie podnoszono tych kwestii. Trudno się było bowiem przyznać przed opinią publiczną, iż pokonanie III Rzeszy nastąpiło w sojuszu z krajem o systemie równie zbrodniczym, a jeszcze trudniej, że ceną wolności Zachodu była *de facto* zgoda na okupację przez Sowietów państw Europy Środkowej i zaprowadzenie tam systemu totalitarnego. Sytuacja zmieniła się wraz z eskalacją „zimnej wojny”, natomiast po „tajnym referacie” Nikity Chruszczowa wygłoszonym na XX Zjeździe KPZR w 1956 roku, wspominającym o czystkach i potwierdzającym istnienie rozbudowanego systemu obozów w ZSRS, rozpoczęła się dyskusja na temat skali zbrodni popełnionych w czasach stalinowskich⁵.

Za moment przełomowy tych dyskusji uważa się wydanie w 1968 roku przez Roberta Conquesta pracy *Wielki terror*⁶. Właśnie ta publikacja oraz wydana na Zachodzie w 1974 roku książka Aleksandra Sołżenicyna *Archipelag GUŁag. 1918–1956*⁷ udowodniły, że terror, jego organizacja i skala ludobójstwa – to zjawiska nieprzypadkowe w stalinowskiej ZSRS. Problem stalinizmu szczególnie miejsce zajął w publikacjach Adama Ulama⁸, Roberta Tuckera⁹, Roja Miedwiediewa¹⁰ oraz Izaaka Deutschera¹¹.

³ M. Ellman, *Stalin and Soviet Famine of 1932–33 Revisited*, „Europe Asia Studies”, vol. 59, no. 4, 2007, s. 686–687.

⁴ Por.: R. Binner, M. Junge, T. Martin, *The Great Terror in the Provinces of the USSR, 1937–1938. A cooperative bibliography*, „Cahiers du Monde russe”, no 2/4 (Avril/décembre) 2001, s. 679–695.

⁵ Por.: V. Rogovin, *1937, Stalin's Year of Terror*, Oak Park, Michigan 1998, s. XI–XIII.

⁶ Zob.: R. Conquest, *The Great Terror*, New York 1968; R. Conquest, *The Great Terror: A Reassessment*, New York 1990 [wyd. polskie: R. Conquest, *Wielki terror*, Warszawa 1997]; R. Conquest, *Bolszoi tierror*, Ryga 1991.

⁷ Zob.: A. Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago, 1918–1956: An Experiment in Literary Investigation I–II*, New York 1974 [wyd. polskie: A. Sołżenicyn, *Archipelag GUŁag 1918–1956. Próba dochodzenia literackiego*, t. 1–3, Warszawa 2008].

⁸ A. Ulam, *Stalin: The Man and His Era*, New York 1973.

⁹ R. C. Tucker, *Stalin in Power. The Revolution from Above 1928–1941*, New York–London 1990; R. Tucker, *Stalin u vlasti 1928–1941. Istorija i licznost'*, Moskwa 1997.

¹⁰ Zob.: R. A. Miedwiediew, *K sudu istorii*, New York 1974; *idem*, *O Stalinie i stalinizmie*, Moskwa 1990 [wyd. polskie: R. Miedwiediew, *Pod osąd historii*, t. I–II, Warszawa 1990].

¹¹ Zob.: I. Deutscher, *Stalin: A Political Biography*, New York 1949; wyd. 2: 1966.

присвячені, зокрема, публікації Адама Улама⁸, Роберта Такера⁹, Роя Медведева¹⁰ та Ісаака Дойчера¹¹.

Крім того, ще до 1980-х років дехто із західних дослідників не сприймав твердження про масштаби беззаконь, заявляючи, що проблема радянського терору занадто перебільшена політиками та істориками. Вчені, зокрема, Арч Гетті, Габор Ріттеншпорн, Роберт Турстон заперечували загальноприйнятту тезу про інспірованість репресій радянською владою, та вважали, що Сталін сам виявився заложником терору, який вийшов з-під контролю центральної влади¹².

У 1989 р. почав виходити журнал «Известия ЦК КПСС», в якому друкувались недоступні раніше документальні матеріали. Вони засвідчували: Сталін особисто і найвище партійно-державне керівництво Радянського Союзу спрямовували репресивні акції. Головним мозковим центром, де готувались плани винищення окремих етнічних груп, було Політбюро ЦК ВКП(б). Однаково істотним у показі цієї діяльності Політбюро та Сталіна став збірник «Реабілітація», виданий за редакцією Олександра Яковлева¹³. Це видання, а також чимало наступних¹⁴, базованих на щойно розсекречених архівних документах, аргументовано підтверджували, що ініціатори «тероріади» 1937–1938 рр. особисто відпрацьовували технології майбутніх акцій та визначали категорії майбутніх жертв. Дослідження Дмитра Волкогонова¹⁵, Олександра Яковлева¹⁶, Олега Хлевнюка¹⁷, Енн Епплбом¹⁸,

⁸ Ulam A. *Stalin: The Man and His Era*. New York, 1973.

⁹ Tucker R. C. *Stalin in Power. The Revolution from Above 1928–1941*. New York–London, 1990; Такер Р. *Сталін у власті 1928–1941. Історія і людина*. Москва, 1997.

¹⁰ Див.: Медведев Р. А. *К суду истории*. Нью-Йорк, 1974; Його ж: *О Сталине и сталинизме*. Москва, 1990.

¹¹ Див.: Deutscher I. *Stalin: A Political Biography*. New York, 1949; Вид. 2: 1966.

¹² Див.: Багдасарян В. Э. *Загадочный тридцать седьмой: опыт историографического моделирования // Историография сталинизма. Сборник статей*. Ред. Н. А. Симоний. Москва, 2007, с. 176–177.

¹³ *Реабилитация. Политические процессы 30–50-х годов*. Ред. А. Н. Яковлев. Москва, 1991.

¹⁴ Див. наприклад: Лубянка. *Сталін і Головне управління госбезопасности НКВД 1937–1938. Архів Сталіна. Документи вищих органів партійної і державної влади. 1937–1938*. Ред. А. Н. Яковлев. Москва, 2004.

¹⁵ Волкогонов Д. *Триумф и трагедия. Политический портрет И. В. Сталина, т. 1–2*. Москва, 1989.

¹⁶ Див.: Яковлев А. *Горькая чаша. Большевизм и Реформация России*. Ярославль, 1994. Його ж: *По мощам и елей*. Москва, 1995; Його ж: *Сумерки*. Москва, 2003.

¹⁷ Див.: Хлевнюк О. В. *1937-й: Сталин, НКВД и советское общество*. Москва, 1992; Його ж: *Политбюро. Механизмы политической власти в 1930-е годы*. Москва, 1996; Його ж: *Большой террор 1937–1938 гг. как проблема научной историографии // Историческая наука и образование на рубеже веков*. Москва, 2004; Його ж, *Сталин и утверждение сталинской диктатуры*. Москва, 2010.

¹⁸ Див.: Applebaum A. *Gulag: A history*. New York, 2003. Епплбом Е. *Історія ГУЛАГу*. Київ, 2006.

Pomimo tego, jeszcze do lat osiemdziesiątych XX wieku niektórzy zachodni historycy nie przyjmowali do wiadomości rozmiarów popełnionych zbrodni, uważając, że problem sowieckiego terroru został zbyt wyolbrzymiony przez polityków i historyków. Badacze tacy jak: Arch Getty, Gabor Rittenshporn, Robert Thurston zaprzeczali ogólnie przyjętej tezie, sugerującej inspirowanie represji przez władze sowieckie. Według nich Stalin sam okazał się zakładnikiem terroru, który wymknął się spod kontroli władzy centralnej¹².

W 1989 roku zaczęła ukazywać się w ZSRS periodyk „Izwestija CK KPSS”, w którym publikowano niedostępne wcześniej dokumenty. Potwierdzały one tezę, że Stalin oraz najwyższe kierownictwo partyjne Związku Sowieckiego osobiście kierowali represjami. Głównym ośrodkiem, w którym przygotowywano plany eksterminacji poszczególnych grup etnicznych było Biuro Polityczne KC WKP(b). Równie istotna w ukazaniu inspiracyjnej roli Biura Politycznego i Stalina była publikacja *Rieabilitacija* pod redakcją Aleksandra Jakowlewa¹³. Praca ta oraz wiele następnych¹⁴, opartych na odtajnionych dokumentach z archiwów, potwierdzały, że inicjatorzy terroru lat 1937–1938 sami opracowywali techniki przyszłych działań i wyznaczali kategorie przyszłych ofiar. Badania prowadzone przez Dmitrija Wołkogonowa¹⁵, Aleksandra Jakowlewa¹⁶, Olega Chlewniuka¹⁷, Ann Applebaum¹⁸, Wołodymira Chaustowa i Leonarda Samuelsona¹⁹, Nicolasa Wertha²⁰ czy Hiroaki Kuromiya²¹ w sposób przekonujący potwierdzają te tezy.

Na Ukrainie pierwsza monografia poświęcona problematyce masowych represji w USRS, oparta na niedostępnych wcześniej dokumentach, ukazała się w 1990 roku²². Wśród badaczy zajmujących się tą problematyką należy wymienić Wiktora Danylenkę, Georgija Kasjanowa, Stanisława Kulczyckiego i Jurija

¹² Zob.: W. E. Bagdasarian, *Zagadocnyj tridcat' sied'moj: opyt istoriograficzeskogo modelirowanija* [w:] *Istoriografija stalinizma. Sbornik statiej*, red. N. A. Simonij, Moskwa 2007, s. 176–177.

¹³ *Rieabilitacija. Politiczeskije processy 30–50-ch godow*, red. A. N. Jakowlew, Moskwa 1991.

¹⁴ Zob.: np.: *Lubianka. Stalin i Głównoje uprawlenie gosbiezopasnosti NKWD 1937–1938. Archiw Stalina. Dokumenty wysszych organow partijnoj i gosudarstwiennoj vlasti 1937–1938*, red. A. N. Jakowlew, Moskwa 2004.

¹⁵ D. Wołkogonow, *Triumf i tragiedija. Politiczeskij portriet I. W. Stalina*, t. 1–2, Moskwa 1989.

¹⁶ Zob.: A. Jakowlew, *Gor'kaja czasza: Bolszewizm i rieformacija Rossii*, Jarosław 1994; *Idem, Pomoszczam i jelej*, Moskwa 1995; *Idem, Sumierki*, Moskwa 2003.

¹⁷ Zob.: O. W. Chlewniuk, *1937-j: Stalin, NKWD i sowietskoje obszczestwo*, Moskwa 1992; *Idem, Politbiuro. Miechanizmy politiczeskoi vlasti w 1930-je gody*, Moskwa 1996; *Idem, Bolszoj tierror 1937–1938 gg. kak problema naucznoj istoriografii*, [w:] *Istoriczeskaja nauka i obrazowanije na rubieże wiekow*, Moskwa 2004. *Idem, Stalin i utwierdzenije stalinskoj diktatury*, Moskwa 2010.

¹⁸ Zob.: A. Applebaum, *Gulag: A history*, New York 2003 [wyd. polskie: A. Applebaum, *Gulag*, Warszawa 2005].

¹⁹ W. Chaustow, L. Samuelson, *Stalin. NKWD i riepriessii 1936–1938*, Moskwa 2009.

²⁰ Zob.: N. Werth, *Les Procès de Moscou 1936–1938*, Bruxelles 1987; *idem, La Terreur et le Dé-sarroi Stalin et son système*, Paris 2007; *Idem, L'ivrogne et la Marchande de Fleurs*, Paris 2009.

²¹ Zob.: H. Kuromiya, *Stalin. Profiles in Power*, New York–London 2005; *idem, The Voices of the Dead. Stalin's Great Terror in the 1930s*, New Haven–London, 2007 [wyd. polskie: H. Kuromiya, *Głosy straconych*, Warszawa 2008].

²² Zob.: J. I. Szapował, *U ti trahiczni roky. Stalinizm na Ukraini*, Kyjiw 1990.

Володимира Хаустова і Ленарта Самуельсона¹⁹, Ніколя Верта²⁰, Гіроакі Куромія²¹ переконливо це підтверджують.

В Україні перша монографія, присвячена темі масових репресій в УРСР і базована на недоступних раніше документах, з'явилась у 1990 р.²² Серед дослідників цього питання необхідно згадати Віктора Даниленка, Георгія Касьянова, Станіслава Кульчицького та Юрія Шаповала²³. Тему «Великого терору» продовжували також Віктор Ченцов, Дмитро Архірейський, Олег Бажан, Леонід Місінкевич, Валерій Васильєв та інші²⁴.

Важливою узагальнюючою працею стала колективна монографія «Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси», підготовлена за редакцією Валерія Смолія²⁵. У цьому фундаментальному дослідженні простежується явище терору і тероризму у ХІХ і ХХ століттях, а окрема увага приділяється подіям 1937–1938 рр. Проблеми масового терору в СРСР і УРСР розглядає у своїх публікаціях Сергій Білокінь²⁶.

Монографія Віктора Ченцова «Політичні репресії в радянській Україні в 20-ті роки»²⁷ та дослідження Романа Подкура «За повідомленнями радянських спецслужб»²⁸ безпосередньо не охоплюють період «єжовщини», тим не менш вони є цінними для розуміння передумов, процесу визрівання

¹⁹ Хаустов В., Самуельсон Л. *Сталин, НКВД и репрессии 1936–1938*. Москва, 2009.

²⁰ Див.: Werth N. *Les Procès de Moscou 1936–1938*. Bruxelles, 1987; Його ж: *La Terreur et le Désarroi Stalin et son système*. Paris, 2007; Його ж: *L'Ivrogne et la Marchande de Fleurs*. Paris, 2009.

²¹ Див.: Kuromiya H. *Stalin. Profiles in Power*. New York–London 2005; Його ж: *The Voices if the Dead. Stalin's Great Terror in the 1930s*. New Haven–London, 2007.

²² Див.: Шаповал Ю. І. *У ті трагічні роки*. Сталінізм на Україні. Київ, 1990.

²³ Див.: Даниленко В. М., Касьянов Г. В., Кульчицький С. В. *Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки*. Київ, 1990; Кульчицький С. В. *Україна між двома війнами (1921–1939 рр.)*. Київ, 1999; Шаповал Ю. І. *Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії*. Київ, 1993; Його ж: *Людина і система. Штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні*. Київ, 1994; Його ж: *Сталінський терор у світлі нововиявлених архівних документів Служби безпеки України // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи*. Київ, 1997, Ч. 2, с. 49–56; Його ж: *Україна як об'єкт політичного терору, 20-і – початок 50-х років // Тоталітарна держава і політичні репресії в Україні у 20–80-ті роки*. Київ, 1998; Його ж: *Більшовицька політична поліція в Україні: етапи становлення та дії щодо української інтелігенції (20–30-ті) // Черкащина в новітній історії української нації та держави. Збірник наукових праць*. Київ, 1999, с. 91–125; Його ж: *Україна ХХ століття: особи та події в контексті важкої історії*. Київ, 2001; Його ж: *Невигадані історії*. Київ, 2004; Його ж: *Доля як історія*. Київ, 2006; Його ж: *Україна в добу великого терору: етапи, особливості, наслідки // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, 2007, № 1, с. 76–100*.

²⁴ Див.: *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, 2007, № 1, с. 63–253*.

²⁵ *Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси*. Ред. В. А. Смолій. Київ, 2002.

²⁶ Див.: Білокінь С. *Масовий терор як засіб державного управління в СРСР, 1917–1941 рр. // Джерелознавче дослідження*. Київ, 1999; Його ж: *Механізм большевистського насилія: Конспект дослідження*. Київ, 2000; Його ж: *Нові студії з історії більшовизму І–VIII, Вид. 2, розшир. й доп.* Київ, 2007.

²⁷ Див.: Ченцов В. В. *Політичні репресії в радянській Україні в 20-ті роки*. Тернопіль, 2000.

²⁸ Див.: Подкур Р. Ю. *За повідомленнями радянських спецслужб*. Київ, 2000.

Szapowała²³. Tematykę Wielkiego Terroru kontynuowali także Wiktor Czencow, Dmytro Archirejskij, Ołeh Bażan, Leonid Misinkiewicz, Walerij Wasyljew i inni²⁴.

Niezwykle istotną pracą, obejmującą całościowo interesujące nas zagadnienie, jest monografia *Politycznyj teror i teroryzm w Ukraini. XIX–XX st. Istoryczni narysy*, pod redakcją Walerija Smolija²⁵. W publikacji tej badacze podjęli się trudu przeanalizowania zjawiska terroru i terroryzmu w XIX i XX w., oddzielną uwagę zwracając na wydarzenia lat 1937–1938 w USRS. Problematyce masowego terroru w ZSRS i USRS wiele miejsca poświęcił w swoich publikacjach Serhij Biłokiń²⁶.

Monografia Wiktora Czencowa *Polityczni represiji w radiańskij Ukraini w 20-ti roky*²⁷, a także praca Romana Podkura *Za powidomlenniami radiańskych specsłużb*²⁸, chociaż bezpośrednio nie obejmują okresu „jeżowszczyzny”, niemniej umożliwiają zrozumienie przyczyn i procesu narastania późniejszych masowych represji oraz ich związku z polityczną strategią reżimu komunistycznego.

Kluczowych zagadnień, dotyczących powstania i skutków stalinizmu w USRS, dotyczą w swoich publikacjach również Myrośław Popowycz²⁹, Iwan Dziuba³⁰, Hryhorij Kostiuk³¹, Ołeh Bażan³², Walerij Wasyljew³³, Walentyn

²³ Zob.: W. M. Danylenko, G. W. Kaśjanow, S. W. Kulczyćkyj, *Stalinizm na Ukraini: 20–30-ti roky*, Kyjiw 1990; S. W. Kulczyćkyj, *Ukrajina miż dwoma winamy (1921–1939 rr.)*, Kyjiw 1999; J. I. Szapowała, *Ukrajina 20–50-ch rokiw: storinky nenapysanoji istoriji*, Kyjiw 1993; *Idem*, *Ludyna i systema. Sztrychy do portreta totalitarnoji doby w Ukraini*, Kyjiw 1994; *Idem*, *Stalinskij teror u switli nowowyjawnenych archiwnych dokumentiw Szużby bezpeky Ukrainy*, [w:] *Ukrajinske archiwoznawstwo: istorija, suchasnyj stan ta perspektywy*, Kyjiw 1997, cz. 2, s. 49–56; *Idem*, *Ukrajina jak objekt politycznoho terroru, 20-i – poczatok 50-ch rokiw*, [w:] *Totalitarna derżawa i polityczni represiji w Ukraini u 20–80-ti roky*, Kyjiw 1998; *Idem*, *Bilżowyc’ka polityczna policija w Ukraini: etapy stanovlennia ta diji szczodo ukrajinskoji inteliheńciji (20–30-ti)*, [w:] *Czerkaszczyzna w nowitnij istoriji ukrajinskoji naciji ta derżawy. Zbirnyk naukowych prac*, Kyjiw 1999, s. 91–125; *Idem*, *Ukrajina XX stolittia: osoby ta podiji w konteksti ważkoji istoriji*, Kyjiw 2001; *Idem*, *Newyhadani istoriji*, Kyjiw 2004; *Idem*, *Dola jak istorija*, Kyjiw 2006; *idem*, *Ukrajina w dobu wełykoho terroru: etapy, osoblywosti, naslidky*, „Z archiwiv WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 2007, nr 1, s. 76–100.

²⁴ Zob.: „Z archiwiv WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 2007, nr 1, s. 63–253.

²⁵ *Politycznyj teror i teroryzm w Ukraini XIX–XX st. Istoryczni narysy*, red. W. A. Smolij, Kyjiw 2002.

²⁶ Zob.: S. Biłokiń, *Masowyj teror jak zasib derżawnoho uprawlinnia w ZSRS 1917–1941 rr.: Dże-rełoznawcze doslidżennia*, Kyjiw 1999; *Idem*, *Miechanizm bolszewistskogo nasilija: Kopsiekt issledowanija*, Kijew 2000; *Idem*, *Nowi studiji z istoriji bilżowyzmu I–VIII*, wyd. 2 rozszerzone i uzupełnione, Kyjiw 2007.

²⁷ Zob.: W. W. Czencow, *Polityczni represiji w radiańskij Ukraini w 20-ti roky*, Ternopil 2000.

²⁸ Zob.: R. J. Podkur, *Za powidomlenniami radiańskych specsłużb*, Kyjiw 2000.

²⁹ Zob.: M. Popowycz, *Czerwone stolittia*, Kyjiw 2007.

³⁰ Zob.: I. M. Dziuba, *Pastka. 30 rokiw zi Staliny. 50 rokiw bez Stalina*, Kyjiw 2003.

³¹ Zob.: H. Kostiuk, *Stalinizm w Ukraini. Heneza i naslidky. Doslidżennia i spostereżennia suchasnyka*, Kyjiw 1996.

³² Zob.: O. H. Bażan, *Doba wełykoho terroru w Ukraini: miechanizm realizaciji*, [w:] *Istorija Ukrainy: Malowidomi imena, podiji, fakty: 36 statej*, red. P. T. Trońko i in., Kyjiw 2005, nr 29, s. 116–129.

³³ Zob.: W. Wasyljew, *30-ie gody na Ukrainie*, „Kommunist” 1990, nr 7, s. 77–82; *idem*, *The Great Terror in the Ukraine 1936–1938*, [w:] *Stalin’s Terror Revisited*, red. M. Ilić, 2006.

пізніших масових репресивних акцій, їх генетичного зв'язку із політичною стратегією комуністичного режиму.

Загальних питань, пов'язаних із становленням і наслідками сталінізму в УРСР, торкались у своїх публікаціях Мирослав Попович²⁹, Іван Дзюба³⁰, Григорій Костюк³¹, Олег Бажан³², Валерій Васильєв³³, Валентин Іваненко та А. Голуб³⁴, Дмитро Табачник і Віталій Розтальний³⁵, Семен Цвілюк³⁶, Микола Шитюк³⁷.

Дуже важливими для дослідження механізмів «Великого терору» є публікації, присвячені тим, чиїми руками реалізувалася політика Сталіна. В першу чергу це стосується наркома внутрішніх справ СРСР у 1936–1938 рр. Миколи Єжова. У своїх розвідках Микита Петров і Марк Янсен³⁸, Олексій Полянський³⁹, Борис Брюханов і Євген Шошков⁴⁰, Олексій Павлюков⁴¹ доводять, що Єжов був по суті слухняним зряддям у руках Сталіна, послідовно виконуючи його директиви. Однак народний комісар внутрішніх справ виявляв також ініціативу, яка відповідала сталінській терористичній стратегії. Публікації Юрія Шаповала і Вадима Золотарьова висвітлюють роль багаторічного шефа ДПУ/НКВС УРСР Всеволода Балицького⁴², а також наркомів внутрішніх справ УРСР у 1937–1938 рр.

²⁹ Див.: Попович М. *Червоне століття*. Київ, 2007.

³⁰ Див.: Дзюба І. М. *Пастка. 30 років зі Сталіним. 50 років без Сталіна*. Київ, 2003.

³¹ Див.: Костюк Г. *Сталінізм в Україні. Генеза і наслідки. Дослідження і спостереження сучасника*. Київ, 1996.

³² Див.: Бажан О. Г. *Доба великого терору в Україні: механізм реалізації* // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти: 36 статей*. Ред.: П. Т. Тронько та ін. Київ, 2005, вип. 29, с. 116–129.

³³ Див.: Васильєв В. *30-е годы на Украине* // *Коммунист*, 1990, № 7, с. 77–82; *Його ж: The Great Terror in the Ukraine 1936–1938* // *Stalin's Terror Revisited*. Ed. M. Ilić. 2006.

³⁴ Див.: Іваненко В. В., Голуб А. І. *Феномен сталінізму в Україні: (карально-репресивний аспект)* // «Грані: Наук.-теорет. і громад.-політ. альм.» Дніпропетровськ, 1999, с. 43–49.

³⁵ Див.: Табачник Д., Розтальний В. *Сталінський терор* // *Україна наприкінці тридцятих*. Київ, 1989, № 2, с. 140–157.

³⁶ Цвілюк С. А. *Трагедія нескореної нації: Політичний і національний терор в Україні в період сталінського тоталітаризму*. Одеса, 2005.

³⁷ Див.: Шитюк М. *Еволюція репресивно-каральної системи в Радянській Україні* // *Український історичний журнал*, 2001, № 3, с. 128–142.

³⁸ Див.: Jansen M., Petrov N. *Stalin's Loyal Executioner: People's Commissar Nikolai Ezhov 1895–1940*. Stanford, 2002; Петров Н., Янсен М. *Сталинский палач – Николай Ежов*. Москва, 2008.

³⁹ Полянський А. І. *Как ломали железного наркома* // «Секретное досье», 1998, № 2, с. 68–77; *Його ж: Ежов. Історія залізного сталінського наркома*. Москва, 2003.

⁴⁰ Див.: Брюханов Б. Б., Шошков Е. Н. *Оправданию не подлежит. Ежов и ежовщина*. Санкт-Петербург, 1998.

⁴¹ Див.: Павлюков А. Е. *Ежов. Биография*. Москва, 2007.

⁴² Див.: Золотарьов В. А., Шаповал Ю. І. В. А. Балицький. *На шляху правди про нього* // «Український історичний журнал», 1993, № 7/8; Шаповал Ю. І., Золотарьов В. А. *Всеволод Балицький: особа, час, оточення*. Київ, 2002; Scharowal J., Wsewolod A. Balitzkij: *Ein Volkskomissar* // *Stalinscher Terror. 1934–41: Eine Forschungsbilanz*. Ред. W. Hedeler. Berlin, 2002, с. 85–108; Shapoval Y. *Vsevolod Balickij, bourreau et victime* // «Cahiers du Monde russe», nos. 2/3 avril–septembre 2003, с. 369–401.

Iwanenko i A. Hołub³⁴, Dmytro Tabacznyk i Witalij Roztalnyj³⁵, Semen Cwiluk³⁶ oraz Mykoła Szytiuk³⁷.

Niezwykle istotne dla poznania mechanizmów Wielkiego Terroru są publikacje analizujące role tych, którzy realizowali politykę Stalina. W pierwszej kolejności dotyczy to ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS w latach 1936–1938 Nikołaja Jeżowa. W swoich rozprawach Nikita Pietrow i Mark Jansen³⁸, Aleksiej Polanskij³⁹, Boris Briuchanow i Jewgienij Szoszkow⁴⁰ oraz Aleksiej Pawlukow⁴¹ starali się dowieść, że Jeżow był posłusznym narzędziem w rękach Stalina, konsekwentnie wykonującym jego dyrektywy. Tymczasem ludowy komisarz spraw wewnętrznych przejawiał także własną inicjatywę, która odpowiadała stalinowskiej strategii terroru. Publikacje Jurija Szapowała i Wadyma Zołotar'owa analizują z kolei rolę wieloletniego przewodniczącego GPU/NKWD USRS Wsiewołoda Balickiego⁴² oraz ludowych komisarzy spraw wewnętrznych USRS w latach 1937–1938 Izraïła Leplewskiego⁴³ i Aleksandra Uspienskiego⁴⁴ w stalinowskim systemie represji.

Warto również wymienić publikację Wołodymyra Nikołskiego *Represywna dijalnist' orhaniw derżawnoji bezpeky SRSR w Ukraini (kineć 1920-ch – 1950-ti rr.). Istoryko-statystyczne doslidżennia*⁴⁵. Bazę źródłową pracy stanowią dokumenty statystycznej sprawozdawczości GPU-NKWD-NKGB-MGB-KGB, przechowywane w Wydzielonym Archiwum Państwowym SBU w Kijowie. Nikołskij podjął się oceny wiarygodności danych statystycznych dotyczących represji, zawartych w materiałach archiwalnych. Autor uznał ich wartość źródłową,

³⁴ Zob.: W. W. Iwanenko, A. I. Hołub, *Fenomen stalinizmu i Ukrainia (karalno-represywnyj aspekt)*, [w:] *Hrani: Nauk.-teoret. i hromad.-polit. alm.*, Dnipropetrowsk 1999, s. 43–49.

³⁵ Zob.: D. Tabacznyk, W. Roztalnyj, *Stalinskij teror*, [w:] *Ukrainia naprykinci trydcyatyh*, Kyjw 1989, nr 2, s. 140–157.

³⁶ S. A. Cwiluk, *Trahedija neskorenoji naciji: Politycznyj i nacjonalnyj teror w Ukraini w period stalinškoho totalitaryzmu*, Odesa 2005.

³⁷ Zob.: M. Szytiuk, *Ewolucija represywno-karalnoji systemy w Radjanskij Ukraini*, „Ukrajinskij istorycznyj żurnal”, 2001, nr 3, s. 128–142.

³⁸ Zob.: M. Jansen, N. Petrov, *Stalin's Loyal Executioner: People's Commissar Nikolai Ezhov, 1895–1940*, Stanford 2002; N. Pietrow, M. Jansen, *Stalinskij pitomic – Nikołaj Jeżow*, Moskwa 2008.

³⁹ A. I. Polanskij, *Kak lomali żeleznogo stalinskogo narkoma*, „Siekrietnoje dosje” 1998, nr 2, s. 68–77; *Idem*, *Jeżow, Istorija żeleznogo stalinskogo narkoma*, Moskwa 2003.

⁴⁰ Zob.: B. B. Briuchanow, J. N. Szoszkow, *Oprawdaniju nie podleżyt. Jeżow i jeżowszczina*, Sankt-Peterburg 1998.

⁴¹ Zob.: A. E. Pawlukow, *Jeżow. Biografija*, Moskwa 2007.

⁴² Zob.: W. A. Zołotar'ow, J. I. Szapował, W. A. Bałyčkyj, *Na szlachu prawdy pro n'oho*, „Ukrajinskij istorycznyj żurnal” 1993, nr 7/8; J. I. Szapował, W. A. Zołotar'ow, *Wsewołod Bałyčkyj: osoba, czas, otoczenia*, Kyjw 2002; J. Schapował, *Wsewołod A. Balitzkij: Ein Volkskomissar*, [w:] *Stalinscher Terror. 1934–41: Eine Forschungsbilanz*, red. W. Hedeler, Berlin 2002, s. 85–108; Y. Shapoval, *Vsewołod Balickij, bourreau et victime*, „Cahiers du Monde russe”, nos. 2/3 avril–septembre 2003, s. 369–401.

⁴³ Zob.: J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *CzK-GPU-NKWD w Ukraini: osoby, fakty, dokumenty*, Kyjw 1997.

⁴⁴ Zob.: W. A. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba, czas, otoczenia*, Charkiw 2004.

⁴⁵ Zob.: W. M. Nikołskij, *Represywna dijalnist' orhaniw derżawnoji bezpeky SRSR w Ukraini (kineć 1920-ch – 1950-ti rr.). Istoryko-statystyczne doslidżennia*, Doneć 2003. Zob. także: *Idem*, *Represiji za „limitamy” (1937–1938)*, „Ukrajinskij istorycznyj żurnal” 2006, nr 3, s. 210–222.

Ізраїля Леплевського⁴³ та Олександра Успенського⁴⁴ у сталінській системі репресій.

Потрібно згадати також працю Володимира Нікольського «Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження»⁴⁵. Джерельну базу роботи склали документи статистичної звітності ДПУ-НКВС-НКДБ-МДБ-КДБ, що зберігаються в Галузевому державному архіві СБУ в Києві. Нікольський визначає вірогідність зосереджених в архівних матеріалах статистичних показників щодо репресій. Автор визнав їх джерельну вартість та розкриває механізм фальсифікації і перекручень, що застосовувалися спецслужбою.

Останніми роками з'явилися публікації, присвячені нищенню офіцерів РСЧА⁴⁶, долям радянської⁴⁷ та української інтелігенції⁴⁸, репресіям комсомольських працівників⁴⁹, долі соловецьких в'язнів⁵⁰, репресованим представникам історичної науки⁵¹, письменникам⁵², вірним та священикам

⁴³ Див.: Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. *ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи*. Київ, 1997.

⁴⁴ Див.: Золотарьов В. А. *Олександр Успенський: особа, час, оточення*. Харків, 2004.

⁴⁵ Див.: Нікольський В. М. *Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження*, Донецьк 2003; див. також: його ж: *Репресії за «лімітами» (1937–1938)* // «Український історичний журнал», 2006, № 3, с. 210–222.

⁴⁶ Див.: Табачник Д., Сидоренко О. *За стандартними звинуваченнями: Репресії серед військових на Україні в 30-х рр.* Київ, 1990; Кокін С., Пиєнников О. *Без строку давності. До 60-річчя «викриття» органами НКВС «військово-фашистської змови у Червоній Армії»* // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, 1997, № 1/2; 1998, № 1/2; 1999, № 1/2; 2000, № 2/4; О. Ф. Суєніров. *Трагедія РККА 1937–1938*. Москва, 1998; Черушев Н. С. *1937 год: элита Красной Армии на Голгофе*. Москва, 2003; Мильбах В. С. *Особая Краснознаменная Дальневосточная армия (Краснознаменный Дальневосточный фронт). Политические репрессии командно-начальствующего состава 1937–1938 гг.* Санкт–Петербург, 2007.

⁴⁷ Див.: Куманев В. А. *1930-е годы в судьбах отечественной интеллигенции*. Москва, 1991; Старовойтова О. *Несправедливо забуті імена: діячі української творчої інтелігенції в роки культу особи Сталіна*. Київ, 1991.

⁴⁸ Див.: Рубльов О. С., Черченко Ю. А. *Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті роки ХХ ст.)*, Київ, 1994.

⁴⁹ Див.: Грехов В. *Расправа с руководством комсомола в 1937–1938 годах* // «Вопросы истории», 1990, № 11, с. 136–145.

⁵⁰ Див.: Ленинградский мартиролог. 1937–1938, Т. 2. Санкт–Петербург, 1996; Мемориальное кладбище Сандармох 1937, 27 октября – 4 ноября (Соловецкий этап). Ред. И. А. Резникова. Санкт-Петербург 1997; *Остання адреса. До 60-річчя соловецької трагедії*, Т. 1–3. Київ, 1997–1999; Шаповал Ю. *Соловецька трагедія 1937 року у світлі нововіднайдених документів ГПУ-НКВД* // *Україна: ретроспектива і перспектива. Збірник наукових праць*. Київ, 1999, с. 83–106; *Остання адреса. Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках, 2-е видання, доопрацьоване і доповнене*, Т. 1–2. Київ, 2003.

⁵¹ Див.: Артизов А. *Судьбы историков школы М. Н. Покровского (середина 1930-х годов)* // *Вопросы истории*, 1994, № 7, с. 34–48; *Зневажена Кліо*. Київ, 2005.

⁵² Див.: *З порога смерті: Письменники України – жертви сталінських репресій*. Ред. О. Г. Мусієнко. Київ, 1991; Ільєнко І. О. *У жорнах репресій: Оповіді про українських письменників (за архівами ДПУ-НКВС)*. Київ, 1995.

ujawniając jednocześnie mechanizm falsyfikacji i oszustw stosowanych przez organy bezpieczeństwa.

W ostatnich latach pojawiły się publikacje poświęcone czystce wśród oficerów RKKKA⁴⁶, losom sowieckiej⁴⁷, a także ukraińskiej inteligencji⁴⁸, represjom wobec pracowników komsomołu⁴⁹, losom więźniów sołowieckich⁵⁰, prześladowanym przedstawicielom nauk historycznych⁵¹, literatom⁵², wiernym i klerowi prawosławnemu⁵³, a nawet miejscom masowych grobów ofiar Wielkiego Teroru⁵⁴.

⁴⁶ Zob.: D. Tabacznik, O. Sydorenko, *Za standartnymy zwynuwaczeniamy: Represiji sered wijskowych na Ukraini w 30-ch rr.*, Kyjiw 1990; S. Kokin, O. Pzennikow, *Bez stroku dawnosti. Do 60-riczczia „wykryttia” orhanamy NKWS „wijskowo-faszystskoj znowy u Czerwonij Armiji”*, „Z archiw WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 1997, nr 1/2; 1998, nr 1/2; 1999, nr 1/2; 2000, nr 2/4; O. F. Suwienirow, *Tragedija RKKKA 1937–1938*, Moskwa 1998; N. S. Czeruszew, *1937 god: elita Krasnoj Armii na Golgofie*, Moskwa 2003; W. S. Milbach, *Osobaja Krasnozamiennaja Dalniewostocznaia armija (Krasnozamiennyj Dalniewostocznyj front). Politiczeskije riepriessii komandno-naczalstwujuszczego sostawa 1937–1938 gg.*, Sankt-Peterburg 2007.

⁴⁷ Zob.: W. A. Kumaniew, *1930-ie gody w sud'bach otieczestwiennoj intellienci, Moskwa 1991; O. Starowojtowa, Nesprawedlyto zabuti imena: dijaczi ukrajinskoji tworczoji intelienci w roky kultu osoby Stalina*, Kyjiw 1991.

⁴⁸ Zob.: O. S. Rublow, J. A. Czerezenko, *Stalinszczyna i dola zachidnoukrajinskoji intelienci (20–50-ti roky XX st.)*, Kyjiw 1994.

⁴⁹ Zob.: W. Griechow, *Sprawa s rukowodstwom komsomola w 1937–1938 godach*, „Woprosy istorii” 1990, nr 11, s. 136–145.

⁵⁰ Zob.: *Leningradskij martirolog 1937–1938*, t. 2, Sankt-Petersburg 1996; *Miemorialnoje kladbiszcze Sandarmoch 1937, 27 oktiabria – 4 nojabria (Sołowieckij etap)*, red. I. A. Rieznikowa, Sankt-Peterburg 1997; *Ostannia adresa. Do 60-riczczia sołoweckoj trahediji*, t. 1–3, Kyjiw 1997–1999; J. Szapował, *Sołowecka trahedija 1937 roku u switli nowowidnadenych dokumentiw GPU-NKWD*, [w:] *Ukrajina: retrospektywa i perspektywa. Zbirnyk naukowych prac*, Kyjiw 1999, s. 83–106; *Ostannia adresa. Rozstrily sołoweckych wjazniw z Ukrainy u 1937–1938 rokach* – wyd. 2 poprawione i uzupełnione, t. 1–2, Kyjiw 2003.

⁵¹ Zob.: A. Artyzow, *Sud'by istorikow szkoły M. N. Porkowskogo (sieriedina 1930-ch godow)*, „Woprosy istorii” 1994, nr 7, s. 34–48; *Zneważena Klio*, Kyjiw 2005.

⁵² Zob.: *Z poroha smerti: Pyśmennyky Ukrainy – żertwy stalinskich represij*, red O. H. Musijenko, Kyjiw 1991; I. O. Iljenko, *U żornach represij: Opowidi pro ukrajinskich pyśmennykiw (za archiwamy DPU-NKWS)*, Kyjiw 1995.

⁵³ Zob.: O. H. Bażan, O. M. Sotnyk, *Represiji radianskoji władzy proty wirujucznych ta swiaszczenoslužyteliw Sumszczyny w 1920–1930-ti roky*, [w:] „Istorija religij w Ukraini. Naukowyj szczoricznik”, ks. 1, Lwiv 2006.

⁵⁴ Zob.: T. Łytwyn, *Tajemnycia uroczyszczcha Chalawynske: Wstanowlennia pamjatnoho znaka na misci masowych pochowań żertw stalinskich represij*, „Kultura i žyttia” 1989; *The Tragedy of Vinnytsia: materials of Stalin's policy of extermination in Ukraine during the great purge, 1936–1938*, red. I. Kamenetsky, Toronto–New York, 1989; Z. Melnyk, *Bykiwnia-2? Karta-schema pochowań żertw stalinskocho teroru (poblyzu s. Bilohorodka Kyjewo-Swjatoszynskoho rajonu Kyjiwskoj oblasti)*, „Ukraina” 1990, nr 24, s. 20; *Winnycia: zloczyn bez kary. Dokumenty, swidczennia*, Kyjiw 1994; W. Nikołskij, *Do pytanńa szczodo rozszuku misć pochowańia żertw politycznych represij*, [w:] VIII Wseukrajinska naukowa konferencija „Istoryczne krajeznawstwo i kultura: Naukowi dopowidi ta powidomlennia, Charkiw 1997, cz. II, s. 155–159; *Pamjat' Bykiwni: dokumenty ta materialy*, red. O. H. Bażan i in., Kyjiw 2000; W. Wasyljew, J. Szapował, *Etapy „welykoho teroru”: winnyčka trahedija*, „Dzerkało Tyżnia” 2002, 17–23 sierpnia, nr 31; A. Amons, *Bykiwnianska trahedija. Dokumenty j materialy*, Kyjiw 2006; J. Szapował, *Bykiwnia: materializacija istorycznoji pamjati*, „Dzerkało Tyżnia” 2007, 19–25 trawnia, nr 19.

православної церкви⁵³ та місцям масового поховання жертв «Великого терору»⁵⁴.

Німецькі дослідники Рольф Біннер і Марк Юнге⁵⁵ показали, як виник наказ Єжова за № 00447. У своєму новому дослідженні згадані автори, а також Геннадій Бордюгов⁵⁶, розглядають всі основні фази виконання згаданого наказу в різних частинах СРСР (в тому числі й в УРСР), характеризують напрямку головного удару, взаємини Москви і периферії, ролі каральних органів, участь партійних структур, аналізують проблему достовірності слідчих справ як архівних джерел. На національні аспекти політичних репресій звернули особливу увагу Володимир Нікольський⁵⁷, Олег Рафальський⁵⁸, Володимир Євтух і Богдан Чирко⁵⁹. Чимало публікацій присвячено

⁵³ Див.: Бажан О. Г., Сотник О. М. Репресії радянської влади проти віруючих та священнослужителів Сумщини в 1920–1930-ті роки // *«Історія релігій в Україні. Науковий щорічник»*, кн. 1. Львів, 2006.

⁵⁴ Див.: Литвин Т. Таємниця урочища Халявинське: Встановлення пам'ятного знака на місці масових поховань жертв сталінських репресій // *«Культура і життя»*, 1989; *The Tragedy of Vinnytsia: materials of Stalin's policy of extermination in Ukraine during the great purge, 1936–1938*. Ред. І. Катенетскі. Toronto–New York, 1989; Мельник З. Биківня-2? Карта-схема поховань жертв сталінського терору (поблизу с. Білогородка Києво-Святошинського району Київської області) // *«Україна»*, 1990, № 24, с. 20; Вінниця: злочин без кари. Документи, свідчення. Київ, 1994; Нікольський В. До питання щодо розшуку місць поховання жертв політичних репресій // VIII Всеукраїнська наукова конференція «Історичне краєзнавство і культура: Наукові доповіді та повідомлення». Харків, 1997. Част. II, с. 155–159; Пам'ять Биківні: документи та матеріали. Ред. О. Г. Бажан та ін. Київ, 2000; Васильєв В., Шаповал Ю. Етапи «великого терору»: вінницька трагедія // *«Дзеркало тижня»*, 2002, 17–23 серпня, № 31; Амонс А. Биківнянська трагедія. Документи й матеріали. Київ, 2006; Шаповал Ю. Биківня: матеріалізація історичної пам'яті // *«Дзеркало тижня»*, 2007, 19–25 травня, № 19.

⁵⁵ Див.: Юнге М., Біннер Р. Как террор стал большим. Секретный приказ № 00447 и технология его исполнения. Со специальным разделом А. Степанова «Проведение „кулацкой“ операции в Татарии», Москва, 2003.

⁵⁶ Див.: Юнге М., Бордюгов Г., Біннер Р. Вертикаль большого террора. История операции по приказу НКВД № 00447. Москва, 2008.

⁵⁷ Див.: Нікольський В. М. Національні аспекти політичних репресій 1937 р. в Україні // *«Український історичний журнал»*, 2001, № 2, с. 74–89.

⁵⁸ Див.: Рафальський О. О. Національні меншини України у ХХ столітті. Історіографічний нарис. Київ, 2000.

⁵⁹ Див.: Євтух В. Б., Чирко Б. В. Німці в Україні (1920-і – 1990-і роки). Київ, 1994.

Niemieccy badacze Rolf Binner i Mark Junge⁵⁵ ukazali, w jaki sposób doszło do wydania przez Jeżowa rozkazu nr 00447. W najnowszej publikacji obu historyków, a także Gienadija Bordiugowa⁵⁶, znajdziemy analizę realizacji wspomnianej dyrektywy w różnych częściach ZSRS (w tym również w USRS), kierunków głównego uderzenia, relacji pomiędzy Moskwą i terenem, roli organów wymiaru sprawiedliwości, udziału struktur partyjnych oraz wiarygodności spraw śledczych jako źródła. Na narodowościowe aspekty represji politycznych zwrócili szczególną uwagę Wołodymyr Nikołskij⁵⁷, Oleg Rafałskij⁵⁸, Wołodymyr Jewtuch i Bogdan Czyrko⁵⁹. Wiele prac dotyczyło poszczególnych grup etnicznych zamieszkujących ZSRS: Niemców⁶⁰, Czechów⁶¹, Greków⁶², Łotyszów⁶³ i wreszcie Polaków⁶⁴.

Problematyka Wielkiego Terroru cieszy się także popularnością w ujęciu regionalnym. W pracy Mykoły Szytiuka⁶⁵ przestudiowano przebieg masowych represji w latach 1920–1950 na południowej Ukrainie. Zoja Łychołobowa⁶⁶ i Wołodymyr Nikołskij analizują przebieg wydarzeń w okresie Wielkiego Terroru

⁵⁵ Zob.: M. Junge, R. Binner, *Kak tierror stał bolszym. Siekrietnyj prikaz nr № 00447 i tiechnologija jego ispolnienija. So spiecialnym razdzielom A. Stiepanowa „Prowiedienije «kulackoj» operaciji w Tatarii”*, Moskwa 2003.

⁵⁶ Zob.: M. Junge, G. Bordiugow, R. Binner, *Wiertikal bolszogo tierrora. Istorija operaciji po prikazu NKWD nr 00447*, Moskwa 2008.

⁵⁷ Zob.: W. M. Nikołskij, *Nacionalni aspekty politycznych represij 1937 r. w Ukraini*, „Ukrajinskyj istorycznyj żurnal” 2001, nr 2, s. 74–89.

⁵⁸ Zob.: O. O. Rafałskij, *Nacionalni menszyny Ukrainy u XX stolitti. Istoriohraficznyj narys*, Kyjw 2000.

⁵⁹ Zob.: W. B. Jewtuch, B. W. Czyrko, *Nimci w Ukraini (1920–i–1990-i roky)*, Kyjw 1994.

⁶⁰ Zob.: W. W. Czencow, *Tragiczeskije sud'by. Politiczeskije riepriessii protiwi niemieckogo naselenija Ukrainy w 1920–1930-je gody*, Moskwa 1998; N. Ochotin, A. Roginskij, *Iz istorii „niemieckoj operaciji” NKWD 1937–1938 gg.*, [w:] *Nakazannyj narod. Riepriessii protiwi rossijskich niemcow*, Moskwa 1999, s. 35–75.

⁶¹ Zob.: J. Łučkyj, „Czeški sprawy” (1930–1937), „Z archiwii WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 1999, nr 1/2, s. 156–168.

⁶² Zob.: W. N. Nikołskij, „Grieczeskaja operacija”, „Grieki i Sławianie: 1000 let. Miezdunarodnyj literaturno-chudożestwiennyj, istoriko-proswietitielskij i istoriko-rieligioznyj żurnal” 1997, nr 1, s. 134–139.

⁶³ Zob.: N. Ochotin, A. Roginskij, „Łatyszskaja operacija” 1937–1938 godow, „Archiwnye komentarii”. 30 Oktiabria, 2000, nr 4.

⁶⁴ Zob.: A. A. Kondračkyj, *Teror i peresliduwannia szczodo polakiw na Ukraini w umowach radiańskoj władzy*, [w:] *Ukrajina: Korotki narysy z istoriji*, red. P. P. Panczenko i in., Kyjw 1992; O. Rublow, W. Reprynczew, *Represiji proty polakiw w Ukraini u 1930-ti roky*, „Z archiwii WUCzK-GPU-NKWD-KGB” 1995, nr 1/2, s. 125–149; N. W. Pietrow, A. B. Roginskij, „Polskaja operacija” NKWD 1937–1938, [w:] *Riepriessii protiwi Polakow i polskich grażdan*, Moskwa 1997, s. 22–43.

⁶⁵ Zob.: M. Szytiuk, *Masowi represiji proty naselennia Piwdnia Ukrainy w 20–50-ti roky XX stolittia*, Kyjw 2001. Zob. też: *idem*, *Masowi represiji na terytoriji Mykolajiwsczyny (30-ti rr. XX st.)*, „Ukrajinskyj istorycznyj żurnal” 1998, nr 1, s. 94–98.

⁶⁶ Zob.: Z. H. Łychołobowa, *Stalinskij totalitarnyj režym ta polityczni represiji kincia 30-ch rokiw w Ukraini*. Doneck 1996; *idem*, *Totalitarnyj režym ta polityczni represiji Ukraini u druhij połowyni 1930-ch rokiw (perewažno na materialach Donečkohu rehionu)*, Doneck 2006.

окремим етнічним групам, які проживали в СРСР: німцям⁶⁰, чехам⁶¹, грекам⁶², латишам⁶³ та, врешті-решт, полякам⁶⁴.

Проблема «Великого терору» є популярною також у регіональній історіографії. У праці Миколи Шитюка⁶⁵ розглянуто перебіг масових репресій у 1920–1950-х рр. на Півдні України. Зоя Лихолобова⁶⁶ та Володимир Нікольський аналізують події в період «Великого терору» у Донбасі⁶⁷, Олег Бажан і Олександр Лошицький – на Одещині⁶⁸ та на Київщині⁶⁹, Володимир Жезицький – на Поділлі⁷⁰, Григорій Ковтун, Володимир Войналович, Юрій Данилюк – на Полтавщині⁷¹ тощо.

Потрібно також згадати багатотомну серію «Реабілітовані історією», головну редакційну колегію якої очолює Петро Тронько. Вже опубліковано понад 50 книг серії, що були підготовлені обласними редколегіями. Зокрема, у 2006 році вийшла друком книга, присвячена політичним репресіям на

⁶⁰ Див.: Ченцов В. В. *Трагические судьбы. Политические репрессии против немецкого населения Украины в 1920–1930-е годы*. Москва, 1998; Охотин Н., Рогинский А. *Из истории «немецкой операции» НКВД 1937–1938 гг.* // *Наказанный народ. Репрессии против российских немцев*. Москва, 1999, с. 35–75.

⁶¹ Див.: Луцький Ю. «Чеські справи» (1930–1937 рр.) // *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1999, № 1/2, с. 156–168.

⁶² Див.: Нікольський В. Н. «Греческая операция» // «Греки и славяне: 1000 лет. Международный литературно-художественный, историко-просветительский и историко-религиозный журнал», 1997, № 1, с. 134–139.

⁶³ Див.: Охотин Н., Рогинский А. «Латышская операция» 1937–1938 годов // «Архивные комментарии», 30 октября, 2000, № 4.

⁶⁴ Див.: Кондрацький А. А. *Терор і переслідування щодо поляків на Україні в умовах радянської влади* // *Україна: Короткі нариси з історії*. Ред.: П. П. Панченко та ін. Київ, 1992; Рубльов О., Репринцев В. *Репресії проти поляків в Україні у 1930-ті роки* // *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1995, № 1/2, с. 125–149; Петров Н. В., Рогинский А. В. «Польская операция» НКВД 1937–1938 гг. // *Репрессии против поляков и польских граждан*. Москва, 1997, с. 22–43.

⁶⁵ Див.: Шитюк М. *Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50-ті роки ХХ століття*. Київ, 2001. Див. також: Його ж: *Масові репресії на території Миколаївщини (30-ті рр. ХХ ст.)* // «Український історичний журнал», 1998, № 1, с. 94–98.

⁶⁶ Див.: Лихолобова З. Г. *Сталінський тоталітарний режим та політичні репресії кінця 30-х років в Україні*. Донецьк 1996; Її ж: *Тоталітарний режим та політичні репресії в Україні у другій половині 1930-х років (переважно на матеріалах Донецького регіону)*. Донецьк, 2006.

⁶⁷ Див.: Нікольський В. М. *Діяльність особливих трійок НКВД на Україні в період великої чистки 1937–1938 рр.* // *Історичні і політологічні дослідження*, 2002, № 1, с. 136–144; Його ж: *Велика чистка 1937–1938 рр. в містах і селищах Донеччини та її відображення у матеріалах всесоюзних переписів 1937 та 1939 рр.* // *Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки*. 2003, № 1, с. 169–173.

⁶⁸ Див.: Бажан О., Лошицький О. *Апогей Великого терору на Одещині (1937–1938 рр.)* // *Юго-Запад. Одессика: Ист.-краевед. научн. альманах*. Одесса, 2007. Вып. 3, с. 163–173.

⁶⁹ Див.: Бажан О. Г. *1937 рік на Київщині у світлі нових архівних джерел* // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. статей*. Ред.: П. Т. Тронько та ін. Київ, 2004. Вип. 27, с. 136–143.

⁷⁰ Див.: Жезицький В. *Великий терор на Поділлі у другій половині 30-х рр.* // *VIII Всеукраїнська наукова конференція «Історичне краєзнавство і культура»: Наукові доповіді та повідомлення*. Київ–Харків, 1997. Част. II, с. 183–186.

⁷¹ Див.: Ковтун Г., Войналович В., Данилюк Ю. *Масові незаконні репресії 20-х – початку 50-х років на Полтавщині* // *Реабілітовані історією*. Київ–Полтава, 1992, с. 29–44.

w Donbasie⁶⁷, Ołeh Bażan i Ołeksandr Łoszyćkyj – w okolicach Odessy⁶⁸ i na Kijowszczyźnie⁶⁹, Wołodymyr Żezićkyj – na Podolu⁷⁰, Hryhorij Kowtun, Wołodymyr Wojnałowycz, Jurij Danyluk – na Połtawszczyźnie⁷¹.

Należy też wspomnieć o wielotomowej serii *Reabilitowani istorijeju* pod redakcją Petra Trońki. Opublikowano ponad pięćdziesiąt woluminów przygotowanych przez obwodowe kolegia redakcyjne. W 2006 roku wydano też tom, poświęcony represjom politycznym na Żytomierszczyźnie⁷². Historią polskiego rejonu marchlewskiego zajął się w swojej rozprawie Henryk Stroński⁷³. Według tego badacza wspomniany obszar jako pierwszy doświadczył zmasowanego terroru. Zagadnieniem represji przeciwko ludności polskiej na Żytomierszczyźnie zajmowała się również Maja Łutaj⁷⁴.

W polskiej historiografii problematyka prześladowań politycznych Polaków, zarówno w ZSRS, jak i na Ukrainie stanowi szeroki i ważny temat badań. Nie można zapominać, iż zachodnie tereny sowieckiej Ukrainy zamieszkiwane były od kilkuset lat przez Polaków, a spore jej połacie stanowiły przed rozbioremami w końcu XVIII w. integralną część państwa polskiego. Imperialna polityka carskiej Rosji wobec Polski zdecydowanie zmierzała od początku XVIII w. do podboju i likwidacji sąsiedniego, niezależnego państwa.

Kierunek tej polityki podtrzymał ZSRS, który – aż do 22 czerwca 1941 roku, wszystkimi dostępnymi środkami konsekwentnie dążył do wymazania z mapy Europy „bękartu Traktatu Wersalskiego”. Były to nie tylko działania polityczne, ale i praktyczne, które wiązały się z ostatecznym rozwiązaniem kwestii ludności

⁶⁷ Zob.: W. M. Nikołykyj, *Dijalnist' osoblywykh trijok NKWD na Ukraini w period welykoji czystky 1937–1938 rr.*, „Istoryczni i politołohiczni doslidzennia” 2002, nr 1, s. 136–144; *idem*, *Welyka czystka 1937–1938 rr. w mistach i selyszczach Doneczczyny ta jiji widobrazennia u materialach wsesoznykh perepysiw 1937 ta 1939 rr.*, „Wistnyk Donečkocho uniwersytetu. Serija B. Humanitarni nauky” 2003, nr 1, s. 169–173.

⁶⁸ Zob.: O. Bażan, O. Łoszyćkyj, *Apohej Welykoho teroru na Odeszczyni (1937–1938 rr.)*, „Jugo-Zapad. Odiessika: Ist. naucz. almanach”, Odiessa 2007, nr 3, s. 163–173.

⁶⁹ Zob.: O. H. Bażan, *1937 rik na Kyjiwszczyni u switli nowych archiwnych dżerel*, [w:] *Istoriya Ukrainy: Malowidomi imena, podiji, fakty: 36 statej*, red. P. T. Trońko i in., Kyjiw 2004, nr 27, s. 136–143.

⁷⁰ Zob.: W. Żezićkyj, *Welykyj teror na Podilli u druhij połowyni 30-ch rr.*, [w:] VIII Wseukrajnińska naukowa konferencija „Istoryczne krajeznawstwo i kultura”: Naukowi dopowidi ta powidomlennia, Kyjiw–Charkiw 1997, cz. 2, s. 183–186.

⁷¹ Zob.: H. Kowtun, W. Wojnałowycz, J. Danyluk, *Masowi nezakonnij represiji 20-ch – poczatku 50-ch rokij na Połtawszczyni*, [w:] *Reabilitowani istorijeju*, Kyjiw–Połtawa 1992, s. 29–44.

⁷² Zob.: *Reabilitowani istorijeju. U dwadciaty semy tomach. Żytomyrśka oblast' u 7 kn.*, ks. 1: Żytomyr 2006.

⁷³ Zob.: H. Stronśkyj, *Zlet i padinnia. Polśkyj nacjonalnyj rajon w Ukraini u 20–30-ti roky*, Ternopil 2000. Na ten temat zob. także: M. Iwanow, *Przyczynki do historii polskiego autonomicznego rejonu narodowego im. J. Marchlewskiego na Ukrainie (1925–1935)*, [w:] *Studia z dziejów XIX i XX wieku*, red. W. Wrzesiński, Wrocław 1991, s. 151–178.

⁷⁴ Zob.: M. Łutaj, *Wołyńskijszyj centr Polśkojji orhanizaciji wijskowojji – mif czy realnist'?*, [w:] *Znaky pyttannia w istoriji Ukrainy: ukrajnińska istorija u jewropejskomu konteksti. Zbirnyk materialiw II Miżnarodnojji konferenciji*, Winnycia 2005, s. 131–134.

Житомирщині⁷². Історії польського Мархлевського району присвятив свою розвідку Генрик Стронський⁷³, який підкреслює, що цей район першим зазнав репресій. Репресіям проти польського населення Житомирщини присвячено також розвідку Маї Лутай⁷⁴.

У польській історіографії проблема політичних переслідувань поляків у СРСР та, зокрема, в УСРР/УРСР, являє широку і важливу тему досліджень. Не можна забувати, що протягом попередніх кількох сот років західні території радянської України були заселені поляками, а чималі її простори наприкінці XVIII ст. перед поділами були інтегральною частиною Польської держави. Імперська політика царської Росії по відношенню до Польщі з початку XVIII ст. була скерована на завоювання та ліквідацію сусідньої, незалежної держави.

Напрямок цієї політики продовжував СРСР, який – аж до 22 червня 1941 р., усіма доступними ресурсами послідовно обстоював викреслення із карти Європи «байстрюка Версальського трактату». Це була не тільки політична діяльність, але й практична, пов'язана із остаточним розв'язанням польського питання. Воно носило двоякий характер: або створення «гомо советікус»⁷⁵ як елементу радянського колективістського організму або винищення. Обидва напрями діяльності реалізовувалися, але варіант геноциду виявився найбільш болючим, та до сьогодні заважає у повній нормалізації сусідських взаємин. Розпочаті в радянській Україні у двадцятих та тридцятих роках XX століття репресії та депортації польського населення до Казахстану, а згодом – етнічна чистка у результаті «польської операції», свідчать про застосування більшовицьким керівництвом СРСР винищувальних методів у процесі розширення кордонів імперії.

Література про переслідування польського населення на території СРСР є достатньо розлогою. Насамперед це спогади, щоденники, документи, белетристична література, історичні і аналітичні публікації. У ПНР на цю тему було накладено своєрідне табу, а статті, що з'являлися тоді, мали ідеологічний характер. У цей період більшість публікацій польською мовою, що стосувалися справжньої історії поляків в СРСР, були друковані у країнах Західної Європи та в Америці. Українська тема виступала

⁷² Див.: *Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Житомирська область: У 7 кн., Кн. 1. Житомир, 2006.*

⁷³ Див.: *Стронський Г. Злет і падіння. Польський національний район в Україні у 20–30-ті роки. Тернопіль, 2000. Про це див. також: Iwanow M. Przyczynki do historii polskiego autonomicznego rejonu narodowego im. J. Marchlewskiego na Ukrainie (1925–1935) // *Studia z dziejów XIX i XX wieku. Red. W. Wrzesiński. Wrocław, 1991, c. 151–178.**

⁷⁴ Див.: *Лутай М. Волинський центр Польської організації військової – міф чи реальність? // Знаки питання в історії України: українська історія у європейському контексті. Збірник матеріалів II Міжнародної конференції. Вінниця, 2005, c. 131–134.*

⁷⁵ Див.: *Suchanek L. Człowiek radziecki i naród radziecki. Eksperyment ideologiczny i etniczny // Współczesni Słowianie wobec własnych tradycji i mitów. Sympozjum w Castel Gandolfo 19–20 sierpnia 1996. Red. M. Bobrownicka, L. Suchanek, F. Ziejka. Kraków, 1997, c. 133–146; Його ж: Człowiek w zaprogramowanym świecie. Antropologiczna wizja Aleksandra Zinowiewa // *Wizja człowieka i świata w myśli rosyjskiej. Red. L. Suchanek. Kraków, 1998, c. 145–160; Його ж, Homo sovieticus. Świetlana przyszłość. Gnijący Zachód. Pisarstwo Aleksandra Zinowiewa. Kraków, 1999.**

polskiej. Mogło być ono dwojakie: albo wykreowanie „homo sovieticus”⁷⁵, stanowiącego element sowieckiego organizmu komunalnego, albo eksterminacja. Realizowane były obydwie kierunki działań, ale najboleśniejszym i uniemożliwiającym do dzisiaj pełną normalizację stosunków sąsiedzkich okazał się wariant ludobójstwa. Działania podjęte na sowieckiej Ukrainie w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku, polegające na represjach i deportacji ludności polskiej do Kazachstanu, a następnie czystka etniczna w ramach „operacji polskiej” potwierdzają stosowanie przez kierownictwo bolszewickie ZSRS metod ludobójczych w procesie poszerzania granic imperium.

Literatura dotycząca prześladowań ludności polskiej na terenach ZSRS jest rozległa. Składają się na nią wspomnienia i pamiętniki, dokumenty, literatura beletrystyczna, prace historyczne i analityczne. W PRL temat ten stanowił tabu, a ukazujące się wtedy opracowania nacechowane były ideologią. Większość publikacji w języku polskim dotyczących prawdziwej historii Polaków w ZSRS, ukazywała się w tym okresie w krajach Europy Zachodniej i w Ameryce. Wątki ukraińskie występowały w nich fragmentarycznie, ponieważ stanowiły tylko jeden z elementów prześladowań ludności polskiej. Dopiero po 1990 roku możliwe było podjęcie badań, opartych na dostępie do materiałów źródłowych, dotąd nie ujawnionych.

Dokładną analizę społeczeństwa sowieckiej Ukrainy i genezę rozwoju represji lat trzydziestych przedstawił Robert Potocki⁷⁶. Prześladowania wobec Polaków na Ukrainie przedstawił w swoich publikacjach wspomniany już Henryk Stroński⁷⁷ oraz Janusz Kupczak⁷⁸. O szykanach ludności, w tym także dotyczących życia religijnego, pisał Roman Dzwonkowski⁷⁹. Paweł Piotr Wieczorkiewicz

⁷⁵ Zob.: L. Suchanek, *Człowiek radziecki i naród radziecki. Eksperyment ideologiczny i etniczny*, [w:] *Współcześni Słowianie wobec własnych tradycji i mitów. Sympozjum w Castel Gandolfo 19–20 sierpnia 1996*, praca zbiorowa pod red. M. Bobrownickiej, L. Suchanka, F. Ziejki, Kraków 1997, s. 133–146; *idem*, *Człowiek w zaprogramowanym świecie. Antropologiczna wizja Aleksandra Zinowiewa*, [w:] *Wizja człowieka i świata w myśli rosyjskiej*, praca zbiorowa pod red. L. Suchanka, Kraków 1998, s. 145–160; *idem*, *Homo sovieticus. Świetlana przyszłość. Gnijący Zachód. Pisarstwo Aleksandra Zinowiewa*, Kraków 1999.

⁷⁶ Zob.: R. Potocki, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Lublin 2003, s. 294–357. Problematyką narodowościową zajmowano się już przed II wojną światową. Należy wymienić tu przede wszystkim prace Mikołaja Kowalewskiego, *Polityka narodowościowa na Ukrainie sowieckiej*, Warszawa 1938.

⁷⁷ Zob.: H. Stroński, *Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929–1939*, Warszawa 1998; *idem*, *Deportacje polskiej ludności z Ukrainy do Kazachstanu w 1936 r. Przyczyny, przebieg, skutki*, [w:] *Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność*, Wrocław 1996; *idem*, *Życie religijne ludności polskiej na Ukrainie radzieckiej w warunkach represji w latach trzydziestych XX w.*, [w:] *Kultura i świadomość etniczna Polaków na Wschodzie. Tradycja i współczesność*, pod red. nauk. A. Kuczyńskiego i M. Michalskiej, Wrocław 2004, s. 107–116; *idem*, *Przemoc jako uniwersalny środek działania stalinizmu*, „Szkice Humanistyczne” 2005, nr 11, s. 261–269.

⁷⁸ Zob.: J. Kupczak, *Polacy na Ukrainie w latach 1921–1939*, Wrocław 1994; *idem*, *Polityka państwa radzieckiego wobec polskiej ludności na Ukrainie w latach 1921–1939*, [w:] *Studia polsko-ukraińskie. Ukraina – Polska. Dziedzictwo historyczne i świadomość społeczna. Materiały z konferencji naukowej. Kamieniec Podolski 29–31 maja 1992*, Przemyśl 1993; *idem*, *Stosunek władz bolszewickich do polskiej ludności na Ukrainie (1921–1939)*, „Wrocławskie Studia Wschodnie” 1997, nr 1, s. 47–62..

⁷⁹ Zob.: R. Dzwonkowski, *Glód i represje wobec ludności polskiej na Ukrainie 1932–1947. Relacje*, Lublin 2004.

у них фрагментарно, оскільки являла собою тільки один із елементів переслідувань польського населення. Лише після 1990 р. виявилось можливим розпочати комплексні дослідження, базовані на джерельних документах, щойно розсекречених.

Докладний аналіз суспільства в радянській Україні та генезис розвитку репресій у тридцятих роках представив Роберт Потоцький⁷⁶. Переслідування поляків в Україні представили у своїх публікаціях згаданий вже Генрик Стронський⁷⁷ та Януш Купчак⁷⁸. Про цькування населення, в тому числі також у релігійному житті, писав Роман Дзвонковський⁷⁹. Павлом Пйотром Вечоркевичем зроблений вдумливий аналіз ескалації чисток у РСЧА, в тому числі репресій проти поляків, які служили у Червоній Армії, зокрема в Україні⁸⁰. Про депортації поляків до Казахстану писали Станіслав Цесельський, Гжегож Грицюк, Александер Сребраковський⁸¹ та Антоні Кучинський⁸². Дуже важливим питанням була політика комуністичного режиму по відношенню до католицької Церкви у СРСР, що мала своїм результатом повну її ліквідацію. Прикметно, що священники і вірні польської національності становили великий відсоток серед переслідуваних. Репресії проти католицької Церкви тягнули за собою репресії проти польської

⁷⁶ Див.: *Potocki R. Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939. Lublin, 2003, s. 294–357. Національну проблематику досліджувано ще до Другої світової війни. Насамперед потрібно згадати працю Миколи Ковалевського Polityka narodowościowa na Ukrainie sowieckiej. Warszawa, 1938.*

⁷⁷ Див.: *Stroński H. Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929–1939. Warszawa, 1998; Його ж: Deportacje polskiej ludności z Ukrainy do Kazachstanu w 1936 r. Przyczyny, przebieg, skutki // Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność. Wrocław, 1996; Його ж: Życie religijne ludności polskiej na Ukrainie radzieckiej w warunkach represji w latach trzydziestych XX w. // Kultura i świadomość etniczna Polaków na Wschodzie. Tradycja i współczesność. Red. A. Kuczyński, M. Michalska. Wrocław, 2004, s. 107–116; Його ж: Przemoc jako uniwersalny środek działania stalinizmu // «Szkice Humanistyczne» 2005, s. 261–269.*

⁷⁸ Див.: *Kupczak J. Polacy na Ukrainie w latach 1921–1939. Wrocław, 1994; Його ж: Polityka państwa radzieckiego wobec polskiej ludności na Ukrainie w latach 1921–1939 // Studia polsko-ukraińskie. Ukraina – Polska. Dziedzictwo historyczne i świadomość społeczna. Materiały z konferencji naukowej. Kamieniec Podolski 29–31 maja 1992, Przemyśl, 1993; Його ж: Stosunek władz bolszewickich do polskiej ludności na Ukrainie (1921–1939) // «Wrocławskie Studia Wschodnie», nr 1, 1997.*

⁷⁹ Див.: *Dzwonkowski R. Głód i represje wobec ludności polskiej na Ukrainie 1932–1947. Relacje. Lublin, 2004.*

⁸⁰ Див.: *Wieczorkiewicz P. P. Łańcuch śmierci. Czystka w Armii Czerwonej 1937–1939. Warszawa, 2001.*

⁸¹ Див.: *Ciesielski S., Hryciuk G., Srebrakowski A. Masowe deportacje ludności w Związku Radzieckim. Toruń, 2003; Ciesielski S. Deportacje Polaków z Ukrainy w 1936 r. // Wrocławskie Studia z Historii Najnowszej, t. IV. Red. W. Wrzesiński. Wrocław, 1997; Hryciuk G. Patria In exsilio? Masowe deportacje radzieckie do Kazachstanu w latach 30.–50. XX wieku // Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność. Red. S. Ciesielski, A. Kuczyński. Wrocław, 1996.*

⁸² Див.: *Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność. Red. S. Ciesielski, A. Kuczyński. Wrocław, 1996.*

dokonał wnikliwej analizy eskalacji czystek w RKKA, w tym represji wobec Polaków, służących w Armii Czerwonej, a szczególnie na Ukrainie⁸⁰. Na temat deportacji Polaków do Kazachstanu pisali Stanisław Ciesielski, Grzegorz Hryciuk, Aleksander Srebrakowski⁸¹ oraz Antoni Kuczyński⁸². Niezwykle ważnym zagadnieniem były działania reżimu komunistycznego podejmowane wobec Kościoła katolickiego w ZSRR, które miały na celu jego zupełną likwidację. Zarówno duchowni jak i wierni narodowości polskiej stanowili w nim duży odsetek. Prześladowania Kościoła katolickiego pociągały za sobą represje wobec mniejszości polskiej. Ukazywali to w swoich pracach Roman Dzwonkowski⁸³, Mikołaj Iwanow⁸⁴, Stanisław Nagy⁸⁵, Zdzisław Julian Winnicki⁸⁶, Janusz Wróbel⁸⁷, Henryk Stroński⁸⁸ zaś ks. Teofil Skalski⁸⁹ w swoich wspomnieniach. Opór ludności na Ukrainie wobec działań reżimu komunistycznego doczekał się nawet prób analizy psychologicznej w artykule Julii Gorbaniuk⁹⁰. O „sprawie POW”

⁸⁰ Zob.: P. P. Wiczorkiewicz, *Łańcuch śmierci. Czystka w Armii Czerwonej 1937–1939*, Warszawa 2001.

⁸¹ Zob.: S. Ciesielski, G. Hryciuk, A. Srebrakowski, *Masowe deportacje ludności w Związku Radzieckim*, Toruń 2003; S. Ciesielski, *Deportacje Polaków z Ukrainy w 1936 r.*, „Wrocławskie Studia z Historii Najnowszej”, t. IV, pod red. W. Wrzeńskiego, Wrocław 1997; G. Hryciuk, *Patria in exsilio? Masowe deportacje radzieckie do Kazachstanu w latach 30.–50. XX wieku*, [w:] *Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność*, praca zbiorowa pod red. S. Ciesielskiego i A. Kuczyńskiego, Wrocław 1996.

⁸² Zob.: *Polacy w Kazachstanie. Historia i współczesność*, praca zbiorowa pod red. S. Ciesielskiego i A. Kuczyńskiego, Wrocław 1996.

⁸³ Zob.: R. Dzwonkowski, *Kościół katolicki obrządku łacińskiego w ZSRR po 1918 r. Zarys problematyki*, [w:] *Odrodzenie Kościoła katolickiego w byłym ZSRR: studia historyczno-demograficzne*, praca zbiorowa pod red. E. Walewandra, Lublin 1993, s. 81–98; *idem*, *Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939, zarys historii*, Lublin 1997; *idem*, *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1917–1939. Martyrologium*, Lublin 1998; *idem*, *Represje wobec duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1918–1939*, [w:] *Skazani jako „Szpiedzy Watykanu”. Z historii Kościoła katolickiego w ZSRR 1917–1956*, praca zbiorowa pod red. R. Dzwonkowskiego, Ząbki 1998; *idem*, *Stan badań nad historią Kościoła i życiem religijnym katolików obrządku łacińskiego w ZSRR 1917–1990*, [w:] *Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*, red. H. Kubiak, T. Paleczny, J. Rokicki, M. Wawrykiewicz, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 104–118; *idem*, *Tajna hierarchia katolicka i administracja kościelna w ZSRR 1929–1936*, „Ład” 1990, nr 49 (323), s. 1, 4–5; *idem*, *Władze II RP a Kościół katolicki w ZSRR*, „Więź” 1996, nr 5, s. 137–158.

⁸⁴ Zob.: M. Iwanow, Z. J. Winnicki, *Katolicy na terenie byłego ZSRR: kontrowersje wokół liczebności – szacunki bieżące i potencjalne*, [w:] *Odrodzenie Kościoła katolickiego...*, s. 177–183.

⁸⁵ Zob.: S. Nagy, *Świadectwo kościoła doświadczonego przemocą systemu komunistycznego*, [w:] *Świadectwo Kościoła katolickiego w systemie totalitarnym Europy Środkowo-Wschodniej. Księga Kongresu Teologicznego Europy Środkowo-Wschodniej*, KUL, 11–15.08.1991, Lublin 1994, s. 29–37.

⁸⁶ Zob.: M. Iwanow, Z. J. Winnicki, *op.cit.*, s. 177–183.

⁸⁷ Zob.: J. Wróbel, *Likwidacja. Polityka ZSRR wobec Kościołów i religii w latach dwudziestych*, „Przegląd Powszechny” 1990, nr 3 (823), s. 355–368; nr 4 (824), s. 38–49; *Idem*, *Polityka ZSRR wobec Kościoła katolickiego w latach 1917–1939*, [w:] *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*, praca zbiorowa pod red. E. Walewandra, Lublin 1989, s. 85–109.

⁸⁸ Zob.: H. Stroński, *Skazany na milczenie. Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie radzieckiej w latach 1920–1939*, „Więź” 1996, nr 10 (456), s. 96–119.

⁸⁹ T. Skalski, *Terror i cierpienie. Kościół na Ukrainie 1900–1932. Wspomnienia*, Lublin 1995.

⁹⁰ Zob.: J. Gorbaniuk, *Walka o przetrwanie ludności Ukrainy Wschodniej w latach 1918–1956 jako wyzwanie dla psychologii*, [w:] *Wobec przemocy*, praca zbiorowa pod red. D. Kubackiej-Jasieckiej, A. Lipowskiej-Teutsch, Kraków 1997, s. 153–164.

меншості. На цю тему писали Роман Дзвонковський⁸³, Микола Іванов⁸⁴, Станіслав Наги⁸⁵, Юліян Здзіслав Винницький⁸⁶, Януш Врубель⁸⁷, Генрик Стронський⁸⁸ та кс. Теофіль Скальський⁸⁹ у своїх споминах. Опір населення України комуністичному режиму зазнав навіть спроби психологічного аналізу у статті Юлії Горбанюк⁹⁰. Про «справу ПОВ» та «польську операцію» у 1933–1938 рр. писали Анджей Пачковський⁹¹, Мечислав Лозінський⁹² та згаданий вище Генрик Стронський⁹³. На цю тему з'явилась також перекладена польською мовою праця Миколи Іванова⁹⁴, а також стаття Микити Петрова⁹⁵. Потрібно згадати, що крім статті Петрова майже цілий номер (11) «Карті» із 1993 р. був присвячений питанню «Великого терору» та репресіям проти поляків. Тут варто також згадати публікацію Христофа Яворського,

⁸³ Див.: Dzwonkowski R. *Kościół katolicki obrządku łacińskiego w ZSRR po 1918 r. Zarys problematyki // Odrodzenie Kościoła katolickiego w byłym ZSRR: studia historyczno-demograficzne*. Red. E. Walewander. Lublin, 1993, c. 81–98; *Його жс: Kościół katolicki w ZSRR 1917–1939: zarys historii*. Lublin, 1997; *Його жс: Losy duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1917–1939. Martyrologium*. Lublin, 1998; *Його жс: Represje wobec duchowieństwa katolickiego w ZSRR 1918–1939 // Skazani jako «Szpiedzy Watykanu». Z historii Kościoła katolickiego w ZSRR 1918–1956*. Збірне видання під ред. R. Dzwonkowskiego. Ząbki, 1998; *Його жс: Stan badań nad historią Kościoła i życiem religijnym katolików obrządku łacińskiego w ZSRR 1917–1990 // Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*. Red. H. Kubiak, T. Paleczny, J. Rokicki, M. Wawrykiewicz. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1992, s. 104–118; *Його жс: Tajna hierarchia katolicka i administracja kościelna w ZSRR 1929–1936 // «Ład», 1990, nr 49 (323), s. 1, 4–5; Його жс: Władze II RP a Kościół katolicki w ZSRR // «Więź», 1996, nr 5, c. 137–158.*

⁸⁴ Див.: Iwanow M., Winnicki Z. *Katolicy na terenie byłego ZSRR: kontrowersje wokół liczebności – szacunki bieżące i potencjalne // Odrodzenie Kościoła katolickiego...*, c. 177–183.

⁸⁵ Див.: Nagy S. *Świadectwo kościoła doświadczonego przemocą systemu komunistycznego // Świadectwo Kościoła katolickiego w systemie totalitarnym Europy Środkowo-Wschodniej. Księga Kongresu Teologicznego Europy Środkowo-Wschodniej*, KUL, 11–15.08.1991. Lublin, 1994, c. 29–37.

⁸⁶ Див.: Iwanow M., Winnicki Z. *Цум. праця*, c. 177–183.

⁸⁷ Див.: Wróbel J. *Likwidacja. Polityka ZSRR wobec Kościołów i religii w latach dwudziestych // «Przegląd Powszechny», 1990, nr 3 (823), s. 355–368; nr 4 (824), s. 38–49; Його жс: Polityka ZSRR wobec Kościoła katolickiego w latach 1917–1939 // Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*. Red. E. Walewander. Lublin, 1989, c. 85–109.

⁸⁸ Див.: Stroński H. *Skazany na milczenie. Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie radzieckiej w latach 1920–1939 // «Więź», 1996, nr 10 (456), c. 96–119.*

⁸⁹ Див.: Skalski T. *Terror i cierpienie. Kościół na Ukrainie 1900–1932. Wspomnienia*. Lublin, 1995.

⁹⁰ Див.: Gorbaniuk J. *Walka o przetrwanie ludności Ukrainy Wschodniej w latach 1918–1956 jako wyzwanie dla psychologii // Wobec przemocy*. Red. D. Kubacka-Jasiecka, A. Lipowska-Teusch. Kraków, 1997, c. 153–164.

⁹¹ Див.: Paczkowski A. *Polacy pod obcą i własną przemocą // Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*. Praca zbiorowa. Warszawa, 1999, c. 341–366.

⁹² Див.: Łoziński M. *Operacja polska. Stalinska zbrodnia na Polakach w latach 1937–1938*. Kłodawa, 2008.

⁹³ Див.: Stroński H. *Wielka prowokacja NKWD. Sprawa Polskiej Organizacji Wojskowej na Ukrainie w latach 1933–1938 // Europa nieprowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze Rzeczypospolitej w latach 1772–1999. Red. K. Jasiewicz. Warszawa, 1999.

⁹⁴ Див.: Iwanow M. *Pierwszy naród ukarany. Polacy w Związku Radzieckim 1921–1939*. Warszawa–Wrocław, 1991.

⁹⁵ Див.: Pietrow N. *Polska operacja NKWD // «Karta», 1993, nr 11, s. 24–45.*

i „operacji polskiej” w latach 1933–1938 pisali Andrzej Paczkowski⁹¹, Mieczysław Łoziński⁹² i wspomniany już Henryk Stroński⁹³. Temat ten podjęli również Mikołaj Iwanow⁹⁴ oraz Nikita Pietrow⁹⁵. Trzeba nadmienić, że oprócz artykułu Pietrowa prawie cały numer (11) „Karty” z 1993 roku został poświęcony problematyce Wielkiego Terroru i represji wobec Polaków. W tym miejscu warto także wymienić publikację Krzysztofa Jaworskiego, poświęconą prześladowaniom Brunona Jasińskiego⁹⁶. W ostatnich latach temat „operacji polskiej” był poruszany także w polskiej prasie⁹⁷.

Jeśli chodzi o publikacje źródłowe, to fundamentalnym zbiorem dokumentów dotyczących interesującego nas zagadnienia jest tom V serii wydawniczej Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemysłu: *Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów* pod redakcją Stanisława Stępnia i Ołeksandra Rublowa, w którym opublikowane zostały dokumenty i wspomnienia Polaków z Ukrainy z okresu 1937–1938⁹⁸.

Literatura ta wskazuje, iż zainteresowanie problematyką Wielkiego Terroru w latach 1937–1938 w USRS, a także jego „polskiego wątku”, nie słabnie. Wręcz przeciwnie, historycy, korzystając z materiałów źródłowych, chcą wyjaśnić ostatecznie kulisy i przebieg „operacji polskiej” i tym samym ujawnić zbrodnicze oblicze systemu komunistycznego.

Formalnie „operacja polska” NKWD rozpoczęła się z chwilą, gdy 11 sierpnia 1937 roku Nikołaj Jeżow podpisał rozkaz operacyjny nr 00485 oraz „Tajne pismo na temat faszystowsko-powstańczej, szpiegowskiej, dywersyjnej, szkodniczej i terrorystycznej działalności polskiego wywiadu w ZSRS”⁹⁹. Nakazano w nich przeprowadzenie w terminie od 20 sierpnia do 20 listopada operacji,

⁹¹ Zob.: A. Paczkowski, *Polacy pod obcą i własną przemocą*, [w:] *Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania*, praca zbiorowa, Warszawa 1999, s. 341–366.

⁹² Zob.: M. Łoziński, *Operacja polska. Stalinowska zbrodnia na Polakach w latach 1937–1938*, Kłodawa 2008.

⁹³ Zob.: H. Stroński, *Wielka prowokacja NKWD. Sprawa Polskiej Organizacji Wojskowej na Ukrainie w latach 1933–1938*, [w:] *Europa nieprovincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze Rzeczypospolitej w latach 1772–1999*, praca zbiorowa pod red. K. Jasiewicza, Warszawa 1999.

⁹⁴ Zob.: M. Iwanow, *Pierwszy naród ukarany. Polacy w Związku Radzieckim 1921–1939*, Warszawa–Wrocław 1991.

⁹⁵ Zob.: N. Pietrow, *Polska operacja NKWD*, „Karta” 1993, nr 11, s. 24–45.

⁹⁶ K. Jaworski, *Bruno Jasiński w sowieckim więzieniu – aresztowanie, wyrok i śmierć*, Kielce 1995.

⁹⁷ W. Radziwinowicz, *Polaków setkami brać!*, „Gazeta Wyborcza”, 11 VIII 2007; J. M. Jackowski, „Operacja polska”, czyli nieznanne ludobójstwo, „Nasz Dziennik”, 12 IX 2009.

⁹⁸ *Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów. Cz. 1: lata 1917–1939*, t. 5, pod red. S. Stępnia i O. Rublowa, Przemysł 2005, zob. także: *Polacy na Ukrainie...*, t. 4, pod red. S. Stępnia i O. Rublowa, Przemysł 2004 (tom dotyczący rzeczywistej POW).

⁹⁹ Dokument po raz pierwszy został opublikowany w czasopiśmie „Karta”, (zob.: „Karta” nr 11, 1993, s. 27–29). Na Zachodzie dokument ujrzał światło dzienne w 1997 (zob.: *Le Livre Noir du Communisme. Crimes, terreur et répression*, Paris 1997). Po raz pierwszy na Ukrainie oba te dokumenty zostały opublikowane w 1997. Zob.: J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 347–377.

присвячену репресуванню Бруно Ясенського⁹⁶. Останніми роками тема «польської операції» була піднята також у польській пресі⁹⁷.

Серед джерельних публікацій фундаментальною є збірка документів про питання «Великого терору», вміщена у томі V видавничої серії Південно-східного Наукового Інституту у Перемишлі – «Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów» за редакцією Станіслава Стемпня та Олександра Рубльова. В ній опубліковано документи та спогади поляків з України у 1937–1938 рр.⁹⁸.

Представлена вище література свідчить, що зацікавленість проблематикою «Великого терору» у 1937–1938 рр. в УРСР та його «польським аспектом» не зменшується. Навпаки, історики, користуючись джерельними матеріалами, прагнуть з'ясувати деталі та хід «польської операції», що виразно виявляє злочинне обличчя комуністичної системи.

Формально «польська операція» НКВС почалася з того, що 11 серпня 1937 р. Микола Єжов підписав оперативний наказ № 00485 та «Закритий лист про фашистсько-повстанську, шпигунську, диверсійну, поразницьку й терористичну діяльність польської розвідки в СРСР»⁹⁹. Ці документи наказували провести з 20 серпня до 20 листопада операцію щодо цілковитої ліквідації місцевих організацій «Польської організації військової» («ПОВ») та, «перш за все, її диверсійно-шпигунських та повстанських кадрів у промисловості, на транспорті, радгоспах та колгоспах»¹⁰⁰.

Було визначено й тих, хто підлягав арешту:

- «а) виявлені у процесі слідства й до цього часу не розшукані найактивніші члени ПОВ за долученим списком;
- б) всі військовополонені польської армії, які залишилися в СРСР;
- в) перебіжчики із Польщі, незалежно від часу переходу їх в СРСР;
- г) політемігранти та політобмінні з Польщі;
- д) колишні члени ППС та інших польських антирадянських політичних партій;
- е) найбільш активна частина місцевих антирадянських націоналістичних елементів польських [національних] районів»¹⁰¹.

⁹⁶ Jaworski K. *Bruno Jasiński w sowieckim więzieniu – aresztowanie, wyrok i śmierć*. Kielce, 1995.

⁹⁷ Radziwinowicz W. *Polaków setkami brać! // «Gazeta Wyborcza», 11 VIII 2007; Jackowski J. M. «Operacja polska», czyli nieznanе ludobójstwo // «Nasz Dziennik», nr 36, 12 IX 2009.*

⁹⁸ *Polacy na Ukrainie. Zbiór dokumentów. Cz. 1: lata 1917–1939, t. 5. Red. S. Stepień i O. Rublow. Przemyśl, 2005.* Див. також: *Polacy na Ukrainie..., t. 4. Red. S. Stepień i O. Rublow. Przemyśl, 2004* (том про справжню POW).

⁹⁹ Перший раз документ опубліковано у часописі «Karta», див.: «Karta» № 11, 1993, с. 27–29. На заході вийшов друком у 1997, див.: *Le Livre Noir du Communisme. Crimes, terreur et répression. Paris 1997. Вперше обидва документи були надруковані в Україні у 1997 році.* Див.: Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. *Цит. праця*, с. 347–377.

¹⁰⁰ Цит. за: Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. *Цит. праця*, с. 348.

¹⁰¹ Цит. за: Там само.

mającej na celu całkowite zlikwidowanie miejscowych struktur Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) oraz „przede wszystkim jej dywersyjno-szpiegowskich i powstańczych kadr w przemyśle, transporcie, sowchozach i kołchozach”¹⁰⁰.

Wyznaczono również tych, którzy podlegali aresztowaniu:

„a) wykryci podczas śledztwa i do tej pory nie odnalezeni działacze POW według załączonego spisu;

b) wszyscy pozostali w ZSRS jeńcy wojenni z Wojska Polskiego;

c) zbiegowie z Polski, niezależnie od czasu ich przejścia do ZSRS;

d) przybyli z Polski emigranci polit[yczni] i [osoby pochodzące] z wymiany [więźniów politycznych];

e) byli członkowie PPS i innych polskich antysowieckich partii politycznych;

f) najaktywniejsza część lokalnego antysowieckiego elementu nacjonalistycznego z polskich rejonów [narodowych]”¹⁰¹.

Najbardziej charakterystycznym elementem tego rozkazu była klasyfikacja przedstawicieli narodowości polskiej podlegających aresztowaniu. Nie były to osoby podejrzane o jakieś przestępstwo, ale wszyscy pozostali w ZSRS, w tym zbiegowie, emigranci, członkowie partii oraz „nacjonałści”. Do tych ostatnich można było zaliczyć każdego. Absurdalność rozkazu rozumieli nawet sami enkawudziści: „Kiedy naczelnik 3 Oddziału UGB NKWD obwodu moskiewskiego odczytał rozkaz o aresztowaniu polskich emigrantów politycznych, byłych jeńców wojennych, uciekinierów, członków Komunistycznej Partii Polski (KPP) – wywołał zdziwienie u swych podwładnych. Czekistom wyjaśniono jednak, że rozporządzenie uzgodnione jest ze Stalinem i Biurem Politycznym i że »trzeba Polaków bić, ile wlezie«”¹⁰².

Aresztowanych podzielono na dwie grupy. Do pierwszej zaliczono tych, którzy służyli w organach NKWD, w Armii Czerwonej, pracowali w zakładach zbrojeniowych, innych fabrykach produkujących na potrzeby wojenne, transporcie kolejowym, wodnym i powietrznym, w sektorze energetycznym zasilającym wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe, zakładach gazownictwa i przemysłu naftowego. Do drugiej grupy zaliczono wszystkich pozostałych, którzy zatrudnieni byli w przedsiębiorstwach przemysłowych nie mających znaczenia obronnego, w sowchozach, kołchozach i urzędach.

W trakcie prac organizacyjnych „operacji polskiej” utworzono specjalne zespoły pracowników operacyjnych, którym nakazano „pełne wykrycie organizatorów i kierowników grup dywersyjnych, celem całkowitego ujawnienia sieci dywersyjnej”¹⁰³.

Aresztowanych podzielono podczas śledztwa, w zależności od stopnia przewinienia, na dwie kategorie: pierwsza („wszystkie szpiegowskie, dywersyjne,

¹⁰⁰ Cyt. za: J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 348.

¹⁰¹ Cyt. za: *ibidem*.

¹⁰² Zob.: N. Pietrow, *op.cit.*, s. 30.

¹⁰³ Zob.: J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 349.

Найбільш характерним елементом цього наказу була класифікація осіб польської національності, які підлягали арешту. Це не були особи, підозрювані у якомусь конкретному злочині, але всі, хто залишився у СРСР, втікачі, емігранти, члени партії, реальні та евентуальні націоналісти. До цих останніх можна було зарахувати кожного. Безглуздість наказу розуміли самі енкаведисти: «Коли начальник 3 Відділу УГБ НКВС по Московській області прочитав наказ про арешти польських політичних емігрантів, колишніх військовополонених, біженців, членів Комуністичної партії Польщі (КПП), він викликав здивування у своїх підлеглих. Чекістам пояснили однак, що наказ було узгоджено із Сталінім і Політичним бюро та що „потрібно поляків лупцювати скільки влізе”»¹⁰².

Було встановлено дві черги для арештів. До першої було включено тих, хто працював в органах НКВС, служив у Червоній армії, працював на військових заводах, в оборонних цехах інших заводів, на залізничному, водному та повітряному транспорті, на електростанціях всіх промислових підприємств, на газових та нафтопереробних заводах. До другої черги було віднесено всіх інших, хто працював на промислових підприємствах необоронного значення, у радгоспах, колгоспах та установах.

Для організації слідства по «польській операції» створювалися особливі групи оперативних працівників, яких орієнтували на «повне викриття організаторів і керівників диверсійних груп, з метою вичерпного виявлення диверсійної мережі»¹⁰³.

Заарештовані під час слідства підлягали розподілу, залежно від ступеню провини, на дві категорії: перша («всі шпигунські, диверсійні, шкідницькі та повстанські кадри») передбачалася до розстрілу, друга (менш активні) – ув'язненню до тюрми та таборів строком від 5 до 10 років. Визначення належності до певної категорії, на підставі розгляду агентурних та слідчих справ, здійснювалося наркомом внутрішніх справ республіки, начальником відповідного Управління НКВС області або краю спільно з місцевими прокурорами. Вироки виконувалися негайно після винесення рішення.

Згідно наказу припинялося звільнення з в'язниць та таборів ув'язнених, засуджених за ознаками польського шпигунства; матеріали на кожного з них необхідно було надсилати на розгляд Особливої наради НКВС СРСР з метою підготовки повторного акту обвинувачення і повторного засудження.

Істотне розширення категорії осіб, які підлягали арешту, сталося 2 жовтня 1937 р., коли Єжов поширив на членів сімей осіб, заарештованих за наказом № 00485, дію наказу «У справі репресій проти дружин зрадників батьківщини, членів право-троцькістських організацій,

¹⁰² Див.: Pietrow N. *Цит. праця*, с. 30.

¹⁰³ Цит. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. *Цит. праця*, с. 349.

szkodnicze i powstańcze kadry”) podlegała rozstrzelaniu, druga (mniej aktywni) – karze więzienia lub obozów na okres od 5 do 10 lat. Przydzielenie do danej kategorii, na podstawie analizy spraw agenturalnych i śledczych, należało do ludowego komisarza spraw wewnętrznych republiki oraz do naczelników obwodowego lub krajowego zarządu NKWD wraz z miejscowymi prokuratorami. Wyroki wykonywano natychmiast po zapadnięciu decyzji.

W związku z rozkazem wstrzymano zwolnienia z więzień i obozów osób skazanych za szpiegostwo na rzecz Polski. Materiały dotyczące wymienionych osób należało niezwłocznie przekazać do OSO przy NKWD ZSRS w celu przygotowania ponownego oskarżenia i ponownego skazania.

Istotne rozszerzenie kategorii osób podlegających aresztowaniu nastąpiło 2 października 1937 roku, kiedy Jeżow specjalnym rozporządzeniem rozciągnął rozkaz nr 00485 na członków rodzin osób aresztowanych (w związku z tym rozkazem): „W sprawie represji wobec żon zdrajców ojczyzny, członków pracowniczo-trockistowskich organizacji, skazanych przez sąd wojskowy i wojskowe trybunały”, wydany jeszcze 15 sierpnia 1937 roku. Zgodnie z nim aresztowaniu podlegały żony skazanych przez wspomniane w rozkazie organa sądowe, niezależnie od tego, czy miały jakikolwiek związek z „działalnością kontrrewolucyjną” mężów, oraz ich dzieci powyżej 15 lat, jeśli zostały uznane za „społecznie niebezpieczne i skłonne do antysowieckich działań”. Żony zamykano do łagrów na okres 5–8 lat, dzieci powyżej 15 roku życia, w zależności od ich postawy, kierowano do łagrów, karnych dziecięcych kolonii lub domów dziecka o specjalnym rygorze¹⁰⁴. Dzieci od 1 do 15 roku życia, które pozostały bez rodziców, kierowano do żłobków lub domów dziecka. Realizacja rozkazu nr 00486 skutkowała tym, że w łagrach, dziecięcych koloniach i domach dziecka zabrakło miejsc dla aresztowanych żon i zatrzymanych dzieci.

Osobnym zagadnieniem, na które warto zwrócić uwagę, było oficjalne uzasadnienie represji skierowanych przeciwko Polakom. „Tajne pismo na temat faszystowsko-powstańczej, szpiegowskiej, dywersyjnej, szkodniczej i terrorystycznej działalności polskiego wywiadu w ZSRS” zawierało we wstępie wyjaśnienie dotyczące istoty aktywnej antysowieckiej działalności POW. Przedstawiało rys historyczny, opracowany pod „jedynie słusznym” kątem. Informowało, że ośrodek odtworzonej organizacji miał znajdować się w Moskwie. W piśmie była również mowa o związkach i zjednoczeniu polskiej kontrrewolucji z ośrodkiem trockistowskim, jego bezpośrednim kontakcie z przywódcą „spisku wojskowo-faszystowskiego” Michaiłem Tuchaczewskim, głębokim przeniknięciu do KPP i Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy KPZU oraz do polskiej sekcji Międzynarodówki Komunistycznej agentury peowiackiej (od POW-*Redakcja*), a także o „bezkarnej antysowieckiej działalności” w organach państwowej bezpieki ZSRS polskich szpiegów Stanisława Messinga, Romana Pilara, Filipa Miedwieidia, Mieczysława Łoganowskiego, Jerzego Makowskiego, Jana Kulikowskiego-

¹⁰⁴ Zob.: I. W. N. Pietrow, A. B. Roginskij, *op.cit.*, s. 26.

засуджених Військовим судом та Військовими трибуналами», який було видано ще 15 серпня 1937 р. Згідно з ним, арешту підлягали дружини осіб, засуджених судовими органами, незалежно від того, мали чи ні ці жінки будь-який зв'язок із «контрреволюційною діяльністю» чоловіків, а також їхні діти старше 15 років, якщо були визнані «суспільно небезпечними та здатними до активних антирадянських дій». Дружин засиляли до таборів строком на 5–8 років, дітей понад 15 років, залежно від їх поведінки, висиляли до таборів, до карних дитячих таборів або дитячих будинків особливого режиму¹⁰⁴. Дітей від 1 до 5 років, які залишилися без батьків, висиляли до ясел-садків або до дитячих будинків. Виконання наказу № 00486 спричинило те, що у таборах, в дитячих таборах та у дитячих будинках не вистачало місць для прийняття заарештованих дружин та заарештованих дітей.

Окремим питанням, на яке варто звернути увагу, було офіційне обґрунтування репресій проти поляків. «Закритий лист про фашистсько-повстанську, шпигунську, диверсійну, поразницьку й терористичну діяльність польської розвідки в СРСР» у вступній частині роз'яснював зміст активної антирадянської діяльності «ПОВ». Лист представляв історичний нарис із «єдиної слушної точки зору». Наголошувалося, що, нібито центр відтвореної організації знаходився у Москві. Лист представляв історичний нарис із «єдино правильної точки зору». Наголошувалося що нібито центр відтвореної організації, знаходився у Москві. У листі також йшлося про зв'язки та об'єднання польської контрреволюції з троцькістським центром, його прямий контакт з керівником «військово-фашистської змови» Михайлом Тухачевським, глибоке проникнення в Компартію Польщі, Компартію Західної України (КПЗУ) та польську секцію Комуністичного Інтернаціоналу пеоцяцької агентури (від «ПОВ» – *Упорядники*), а також про «безкарну антирадянську діяльність» в органах державної безпеки СРСР польських шпигунів Станіслава Мессінга, Романа Піляра, Пилипа Медведя, Мечислава Логановського, Юрія Маковського, Яна Куліковського-Ольського, Юзефа Уншліхта, Ігнатія Сосновського¹⁰⁵, Баранського та інших, які, нібито, «захопили у свої руки

¹⁰⁴ Див.: *Петров Н. В., Рогинский А. Б. Цит. праця, с. 26.*

¹⁰⁵ Ігнатій Сосновський (справжнє прізвище Добржинський), був в ОДПУ СРСР особою легендарною. У 1919–1920 рр. він, як підпоручик 2-го відділу ГКВП, був головним резидентом польської розвідки на прізвисько «Сверщ» у більшовицькій Росії. У червні 1920 заарештований опергрупою під керівництвом Ф. Каріна на конспіративній квартирі. На Лубянці його допитували А. Артузов, Р. Піляр, В. Менжинський та член ЦК Компартії Польщі Ю. Мархлевський. Їм вдалося перевербувати польського розвідника, і той виказав практично всіх своїх товаришів по зброї. Невдовзі Добржинський, вже як чекіст Сосновський, виїхав на Південно-Західний фронт, та ретельно попрацював над розгромом польського підпілля, і навіть ліквідував замах на командуючого фронтом М. Тухачевського. Крім того, він звернувся з листом до поляків, у якому розповідав про своє прозріння. За ці подвиги Сосновський у 1921 був нагороджений орденом Червоного Прапора, прийнятий до лав більшовицької партії та за вказівкою Дзержинського заарештований у штат ВЧК. Так, лише у одному 1921 він ліквідував «контрреволюційні підпільні групи» в Києві, Житомирі, Черкасах, Харкові. Взяв участь у слідстві по справах організації

-Olskiego, Józefa Unszlichta, Ignacego Sosnowskiego¹⁰⁵, Barańskiego i innych, którzy rzekomo „zgrupowali w swoich rękach całą wywiadowczą i kontrwywiadowczą pracę WCzK-OGPU-NKWD wymierzoną przeciw Polakom”¹⁰⁶.

Autorzy pisma przedstawili zafałszowaną wersję historii POW oraz jej działalności, a na koniec poddali krytyce NKWD USRS: „Mając w latach 1933–1935 wyjątkowo duże możliwości wykrycia peowiackiego podziemia (aresztowanie grupy Skarbka, Stasiaka-Konieckiego) aparat NKWD Ukrainy nie rozwinął wtedy śledztwa do granic niezbędnych w celu pełnego wykrycia działalności POW na Ukrainie...”¹⁰⁷. W tak skonstruowanym wywodzie uzasadniano, iż spiskowa działalność POW ogarnęła struktury partyjne, państwowe i służb bezpieczeństwa w sposób stwarzający bezpośrednie zagrożenie dla państwa.

W celu realizacji „operacji polskiej” rozkaz nr 00485 stworzył zasadniczo nowy w praktyce OGPU-NKWD proceduralny porządek wymierzania kary. Po zakończeniu śledztwa sporządzano informację na temat każdego oskarżonego wraz ze streszczeniem materiałów śledczych i agenturalnych. Informacje zbierano przez 10 dni, a następnie układano je w postaci jednego spisu (w formie albumu), który trafiał do rozpatrzenia przez naczelnika NKWD albo naczelnika danego zarządu NKWD i prokuratora. Taki porządek rozpatrywania spraw w materiałach NKWD zaczęto określać albumowym (właśnie dlatego, że napisane maszynowo spisy wykonywano na ułożonych poziomo arkuszach, które zszywano z węższej strony, tak że z zewnątrz przypominały album). Komisję złożoną z prokuratora i przedstawiciela NKWD zaczęto określać mianem „dwójki”. Do jej kompetencji należało wyrokowanie – w pierwszej kategorii (śmierć przez rozstrzelanie) oraz w drugiej kategorii (od 5 do 10 lat pozbawienia wolności).

¹⁰⁵ Ignacy Sosnowski (prawdziwe nazwisko Dobrzański) w OGPU ZSRS był postacią legendarną. W l. 1919–1920, jako podporucznik Oddziału II NDWP, był głównym rezydentem wywiadu polskiego (ps. „Świerszcz”) w Rosji bolszewickiej. W czerwcu 1920 został aresztowany w mieszkaniu konspiracyjnym przez grupę operacyjną pod kierownictwem F. Karina. Na Łubiance przesłuchiwali go A. Artuzow, R. Pilar, W. Mienżyński i członek KC KPP J. Marchlewski. Udało im się wówczas przewerbować polskiego wywiadowcę, który ujawnił praktycznie wszystkich swoich współpracowników. Niedługo potem Dobrzański, już jako czekista Sosnowski, wyjechał na Front Południowo-Zachodni, gdzie pracował nad likwidacją polskiego podziemia, a nawet zapobiegł zamachowi na życie dowodzącego frontem Michaiła Tuchaczewskiego. Ponadto zwrócił się w odezwie do Polaków, w której wyjął jak przejrzał na oczy. Za te sukcesy w 1921 Sosnowski otrzymał order Czerwonego Sztandaru, wstąpił w szeregi partii bolszewickiej, a także z polecenia Dzierżyńskiego – do WCzK. W 1921 zlikwidował „kontrrewolucyjne grupy podziemia” w Kijowie, Żytomierzu, Czerkasach, Charkowie. Wziął udział w śledztwie prowadzonym w sprawie profesora S. Tagancewa oraz „Zachodniego Komitetu Obwodowego” w Homlu. Udało mu się nakłonić do współpracy kierownika tego komitetu O. Staunica-Opperputa, który z czasem odegrał kluczową rolę w operacji „Trust”. Sosnowski brał także udział w zatrzymaniu Borysa Sawinkowa oraz likwidacji kontrrewolucyjnej organizacji „Centrum Działania”. Został nagrodzony dwiema odznakami „Pocztynj satrudnik” WCzK-GPU. (N. Pietrow, K. Skorin, *Kto rukowodił NKWD 1934–1941. Sprawocznik*, Moskwa 1999, s. 390–391). Jednak mimo sukcesów, większość bolszewików nigdy nie uznała go za „swojego”. Ciekawy „zarzut” nieufności wobec Sosnowskiego przedstawił Jefim Jewdokimow: „Wystarczy popatrzeć na pysk tego Sosnowskiego – obcy pysk!”. J. G. Jewdokimow, *Wystuplenie 3 marca 1937 g. na fiewralesko-martowskom plenumie CK WKP(b) 1937 g.*, „Woprosy istorii” 1995, nr 2, s. 4.

¹⁰⁶ Zob.: J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 352.

¹⁰⁷ Cyt. za: *ibidem*, s. 377.

всю протипольську розвідувальну і контррозвідувальну роботу ВЧК-ОДПУ-НКВС»¹⁰⁶.

Автори листа викладали свою сфальсифіковану версію історії «ПОВ» та її діяльності, а наприкінці викладу окремо піддавали критиці НКВС УРСР: «Маючи в період 1933–1935 рр. винятково великі можливості для викриття пеоцяцького підпілля (арешти групи Скарбека, Стасяка-Конецького), апарат НКВС України не розгорнув тоді слідства до необхідної межі повного викриття діяльності „ПОВ” на Україні...»¹⁰⁷. У такому сконструйованому висновку обґрунтовано, що заколотницька діяльність «ПОВ» охопила партійні та державні структури, а також органи безпеки, що створило безпосередню загрозу для держави.

З метою проведення «польської операції» наказ № 00485 створив принципово новий у практиці ОДПУ-НКВС процесуальний порядок засудження. Коли завершувалось слідство, на обвинуваченого складалася довідка з коротким викладом слідчих та агентурних матеріалів. Короткі довідки протягом 10 днів належало збирати і передруковувати у вигляді списку (у формі альбому). Цей список надходив на розгляд керівника НКВС або відповідного Управління НКВС і прокурора. Цей порядок засудження у листуванні НКВС почали називати «альбомним» (скоріш за все тому, що машинописні списки заповнювались на аркушах, розташованих горизонтально, зшивались по вузькій стороні і зовні нагадували альбом). Комісію, до складу якої входили прокурор та представник НКВС, почали називати «двійка» і до її компетенції відносився вирок – по 1-й (розстріл) чи по 2-й категорії (ув'язнення від 5 до 10 років). Після цього список надсилався на затвердження до Москви, де його повинні остаточно розглядати і затверджувати нарком внутрішніх справ і Генеральний прокурор (Микола Єжов і Андрій Вишинський). Потому список повертався до відповідного регіону для виконання вироку. На практиці на місцях, після того, як оперативний співробітник складав довідку, він же, разом з начальником відділення чи відділу, пропонував те чи інше покарання. Начальники управлінь і прокурори, які ставили підписи під списками, робили це автоматично, зазвичай, окремо одне від одного, без аналізу, обговорень, без звернення до слідчих справ. У другій половині 1938 року, у зв'язку з дуже великою кількістю справ, що

професора С. Таганцева та «Західного обласного комітету» у Гомелі. Йому вдалося схилити до співробітництва керівника цього комітету О. Стауніца-Опперпуга, який з часом відіграє ключову роль в операції «Трест». Згодом Сосновський брав участь у захопленні Бориса Савінкова та ліквідації контрреволюційної організації «Центр дії». Він був нагороджений двома знаками почесного працівника ВЧК-ДПУ. (Петров Н. В., Скоркин К. В. *Кто руководил НКВД 1934–1941. Справочник*. Москва, 1999, с. 390–391.) Та, незважаючи на ці оперативні успіхи, «своїм» для більшості чекістів він так і не став. Цікавий «аргумент» своєї недовіри до Сосновського навіть Юхим Євдокимов: «Треба подивитися лише на пику цього Сосновського – чужа пика!». *Евдокимов Е. Г. Выступление 3 марта 1937 г. на февральско-мартовском пленуме ЦК ВКП(б) 1937 г. // «Вопросы истории», 1995, № 2, с. 4.*

¹⁰⁶ Див.: Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. *Цит. праця*, с. 352.

¹⁰⁷ Цит. за: Там само, с. 377.

Następnie spis wysyłano w celu akceptacji do Moskwy, gdzie miał być ostatecznie rozpatrzony i zaaprobowany przez ludowego komisarza spraw wewnętrznych i Prokuratora Generalnego (Nikołaj Jeżow i Andriej Wyszyński). Po akceptacji spis odsyłało do danego regionu w celu wykonania wyroków. W praktyce już na miejscu, przy omawianiu sprawy każdego oskarżonego, pracownik operacyjny razem z naczelnikiem oddziału lub wydziału proponowali także wyrok. Naczelnicy zarządów i prokuratury, którzy podpisywali się pod spisami, czynili to automatycznie, zazwyczaj niezależnie od siebie, bez analizy, dyskusji, bez zaglądania do spraw śledczych. W drugiej połowie 1938 roku, z powodu zbyt dużej ilości spraw przekazywanych do Moskwy, zreformowano system ustanawiając w każdym regionie specjalne trójki, których decyzje nie podlegały zatwierdzeniu przez Biuro Polityczne i były ostateczne¹⁰⁸.

Ogółem w związku z „polskim” rozkazem w ZSRS rozpatrzono sprawy dotyczące 143 810 osób, skazano 139 835 osób (97%), rozstrzelano 111 091 osób (79%)¹⁰⁹. Według stanu na dzień 1 listopada 1937 roku w USRS po tzw. polskiej linii aresztowano 19 030 obywateli, rozpatrzono sprawy dotyczące 7 069 osób (37%), z których 4 854 (69%) skazano na śmierć przez rozstrzelanie. W latach 1937–1938 pod pretekstem walki z kontrrewolucją w USRS objęto represjami około 50 tys. obywateli narodowości polskiej¹¹⁰.

„Polską operację” można analizować w kontekście polityki terroru i związanej z nią szpiegomanii oraz dopatrywania się wszędzie wrogów. Jednak posiada ona cechy typowej czystki etnicznej. Podobne operacje podejmowano bowiem wobec innych narodowości. Trzeba w tym miejscu dodać, że rozkaz 00485 był wzorcowy dla następnych rozkazów wymierzonych w kolejne grupy etniczne¹¹¹. Dnia 20 lipca 1937 roku, w przeddzień posiedzenia Biura Politycznego KC WKP(b), Józef Stalin osobiście zlecił działania przeciwko Niemcom: „Zaproponować [owarzyszowi] Jeżowowi, ażeby wydał organom NKWD rozkaz aresztowania wszystkich Niemców, którzy pracują w zakładach zbrojeniowych (artyleryjskich, produkujących pociski, lufy karabinowe gwintowane, naboje i inne) oraz wysłania części aresztowanych za granicę. Kopię rozkazu wysłać do KC. O przebiegu operacji i ilości aresztowanych osób informować w formie zestawień (codziennych) do KC”¹¹². W ten sposób rozpoczęła się „operacja niemiecka”, potwierdzona

¹⁰⁸ Już latem 1938 w Moskwie zgromadzono albumy dotyczące ponad 100 tys. osób. Stało się oczywiste, że aparat centralny nie był w stanie choćby formalnie ich przeanalizować. 15 IX 1938 Biuro Polityczne KC WKP(b) uchwaliło decyzję zmieniającą „tryb albumowy” wymierzania kary, który zastąpiono tzw. specjalnymi trójkami – powołanymi w każdym regionie w celu wydawania wyroków w sprawie „limitów narodowościowych”, a więc we wszystkich sprawach z nierozpatrzonych dotąd albumów. Działalność trójek zakończono 15 XI 1938.

¹⁰⁹ Zob.: N. W. Pietrow, A. B. Rogiński, *op.cit.*, s. 33; M. Ellman, *op.cit.*, s. 686.

¹¹⁰ Zob.: *Reabilitowani historii. U dwadziestego stulecia...*, s. 38.

¹¹¹ R. Binner, M. Junge, T. Martin, *op.cit.*, s. 680.

¹¹² Cyt. za: W. M. Nikołskij, *Represywna dijalnist'...*, s. 103.

передавались до Москви, було зреформовано систему, встановлюючи у кожному регіоні особливі Трійки, яких рішення не підлягали затвердженню Політичним Бюро та були остаточними¹⁰⁸.

Всього по СРСР за «польським» наказом були розглянуті справи на 143 810 осіб, засуджено 139 835 осіб (97%), розстріляно 111 091 особу (79%)¹⁰⁹. На 1 листопада 1937 р. в УРСР за «польською лінією» було заарештовано 19 030 громадян, завершено розгляд справ на 7 069 осіб (37%), 4 854 (69%) з яких було засуджено до розстрілу. А всього у 1937–1938 рр. під приводом боротьби з контрреволюцією в Україні було репресовано близько 50 тис. громадян польської національності¹¹⁰.

«Польську операцію» слід розглядати у загальному контексті політики терору і пов'язаних з нею «ворогоманії» та «шпигуноманії». Однак має вона ознаки типового етнічного чищення. Подібні операції були проведені проти інших національних груп. Слід зробити застереження, що наказ № 00485 був зразком для складання інших наказів проти інших етнічних груп¹¹¹. Ще 20 липня 1937 р., напередодні засідання Політбюро ЦК ВКП(б) особисто Йосифом Сталіним було наказано провести операцію проти німців: «Запропонувати т. Єжову дати терміново наказ органам НКВС щодо арешту всіх німців, які працюють на оборонних заводах (артилерійські, снарядні, гвинтівочно-кулеметні, патронні та ін.), та стосовно вислання частини заарештованих за кордон. Копію наказу надіслати до ЦК. Про хід арештів та кількість заарештованих повідомляти зведення (щоденні) в ЦК»¹¹². Так розпочалася «німецька операція», закріплена наказом Миколи Єжова за № 00439 від 25 липня 1937 р. Всього за «німецькою операцією» було розглянуто справ на 31 753 особи, розстріляно 24 858 осіб (78%)¹¹³.

Вже після серпня 1937 р. було здійснено інші «національні операції». Було розпочато репресії проти фінів, естонців, румунів, болгар, македонців, латишів, греків, іранців, китайців, харбинців (під «харбинцями» малися на увазі колишні службовці Китайсько-Східної залізниці та реемігранти з Манчжоу-Го, це не була етнічна група), як іноземних підданих, так і громадян СРСР. Сталін і Єжов виходили із наявності розгалуженої шпигунсько-диверсійної та повстанської мережі інспірованої іноземними державами, які нібито тільки й думали про те, як нанести шкоду СРСР. Тому вони

¹⁰⁸ Вже влітку 1938 у Москві накопичилось «альбомів» на понад 100 тис. осіб. Стало зрозуміло, що у центральному апараті немає можливості бодай формально опрацювати їх. 15 IX 1938 Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило рішення відмінити «альбомний порядок» засудження і створити у кожному регіоні спеціально для винесення вироків по «національних контингентах», тобто по всіх нерозглянутих альбомах, особливі Трійки. Їхню діяльність було припинено 15 XI 1938.

¹⁰⁹ Див.: Петров Н. В., Рогинский А. Б. *Цит. праця*, с. 33; Ellman M. *Цит. праця*, с. 686.

¹¹⁰ Див.: Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Житомирська область: У 7 кн. Кн. 1. Житомир, 2006, с. 38.

¹¹¹ Binner R., Junge M., Martin T. *Цит. праця*, с. 680.

¹¹² Цит. за: Нікольський В. М. *Репресивна діяльність...*, с. 103.

¹¹³ Див.: Мозохин О. *Право на репресії: внесудебные полномочия органов государственной безопасности (1918–1953)*. Жуковский–Москва, 2006, с. 186.

rozkazem Nikołaja Jeżowa nr 00439 z dnia 25 lipca 1937 roku. Rozpatrzono sprawy dotyczące ogółem 31 753 osób, rozstrzelano 24 858 osób (78%)¹¹³.

Po sierpniu 1937 roku przeprowadzono kolejne „operacje narodowościowe”. Rozpoczęto represje przeciwko Finom, Estończykom, Rumunom, Bułgarom, Macedończykom, Łotyszom, Grekom, Irańczykom, Chińczykom, harbińczykom (tak określano byłych urzędników Kolei Wschodniochińskiej oraz reemigrantów z Mandżukuo – nie była to grupa etniczna), zarówno obywateli obcych państw jak i ZSRS. Stalin i Jeżow byli przekonani o istnieniu rozgałęzionej tzw. szpiegowsko-dywersyjnej i powstańczej sieci inspirowanej przez inne państwa, które dążyły do zaszkodzenia Związkowi Sowieckiemu, dlatego motyw ten wykorzystali do uzasadnienia wystąpień przeciwko poszczególnym grupom narodowościowym. W rozkazach figurowały podobne limity (również emigranci polityczni, zbiegowie). Ogółem w „operacjach narodowościowych” przewinęło się 227 986 osób, z których ponad 172 830 rozstrzelano (76%)¹¹⁴.

Dla dopełnienia obrazu represji należy wspomnieć o rozpoczętej równoległe z „operacjami narodowościowymi”, na podstawie rozkazu Nikołaja Jeżowa nr 00447 z dnia 30 lipca, zatwierdzonego przez Biuro Polityczne KC WKP(b) 31 lipca 1937 roku, „operacji kułackiej”, która nadała potężny impuls Wielkiemu Terrorowi w ZSRS. Na skutek tej operacji, trwającej od sierpnia 1937 do 17 listopada 1938 roku skazano około 770 tys. osób, w tym ponad 370 tys. (48%) na karę śmierci i ponad 380 tys. (49%) na karę pozbawienia wolności. Dotknęła ona również dużą grupę osób narodowości polskiej, których indywidualne gospodarstwa zostały zakwalifikowane jako „kułackie”¹¹⁵.

* * *

Do 1921 roku działania bolszewickich organów bezpieczeństwa wobec POW były działaniami wobec realnej organizacji. Od końca lat dwudziestych sowiecka bezpieka, aby jeszcze skuteczniej prześladować Polaków, zaczęła tworzyć mityczną, wyimaginowaną organizację pod nazwą POW.

W istocie POW powstała jako podziemna organizacja wojskowa w sierpniu 1914 roku w Warszawie z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. Jej celem była walka z rosyjskim zaborcą. W czerwcu 1915 roku liczyła ok. tysiąca członków. Na początku działała w Królestwie Polskim, później rozszerzyła swoją działalność na Ukrainę i Rosję, a od lata 1917 roku także na Galicję. W lutym 1918 roku powstała w Wielkopolsce, a w latach 1919–1921 istniała również na Górnym Śląsku. Prowadziła także działalność konspiracyjną w Wilnie, Moskwie i Petersburgu. Po zajęciu Królestwa Polskiego przez wojska państw centralnych większość członków POW wstąpiła do Legionów Polskich. Z czasem jednak Piłsudski wstrzymał

¹¹³ Zob.: O. Mozochin, *Prawo na riepriessii: wniesudiebnyje polnomocziya organow gosudarstwiennoj biezopasnosti (1918–1953)*, Żukowski–Moskwa 2006, s. 186.

¹¹⁴ Zob.: *ibidem*, s. 185.

¹¹⁵ Zob.: M. Junge, R. Binner, *op.cit.*, s. 9.

використали цей мотив для обґрунтування акції проти окремих національних груп. У цих наказах фігурували схожі контингенти (політемігранти, перебіжчики тощо). Всього за «національними операціями» пройшло 227 986 осіб, з яких розстріляли понад 172 830 осіб (76%)¹¹⁴.

Для доповнення картини репресій потрібно згадати про розпочату паралельно з «національними операціями» на основі наказу Миколи Єжова за № 00447 від 30 липня, затвердженого 31 липня 1937 р. Політбюро ЦК ВКП(б) «куркульську операцію», що надала найбільш потужний імпульс «Великому терору» в СРСР. Стосувалася вона також великої групи етнічних поляків, індивідуальні господарства яких кваліфікували як «куркульські». Внаслідок цієї операції, що тривала з серпня 1937 до 17 листопада 1938 р., всього було засуджено близько 770 тис. осіб, з них понад 370 тис. (48%) до смерті і понад 380 тис. (49%) до різних термінів ув'язнення¹¹⁵.

* * *

До 1921 р. дії більшовицьких органів безпеки по відношенню до ПОВ були діями проти реальної організації ПОВ. З кінця 1920-х років радянська безпека почала творити міфічну, надуману організацію під назвою ПОВ, щоб ще ефективніше репресувати поляків.

По суті ПОВ виникла як підпільна військова організація у серпні 1914 р. у Варшаві за ініціативою Йозефа Пілсудського. Її метою була боротьба із російськими загарбниками. У червні 1915 р. організація налічувала близько тисячі членів. Спочатку проводила діяльність у Польському Королівстві, згодом поширила її на території України та Росії, а з літа 1917 р. також на Галичину. У лютому 1918 р. виникла у Великопольщі, а у 1919–1921 рр. існувала у Верхній Сілезії. Проводила також підпільну діяльність у Вільнюсі, Москві та Петербурзі. Після заняття Польського Королівства військами центральних держав, більшість членів ПОВ увійшла до Польських Легіонів. З часом, однак, Пілсудський припинив вступ поляків до Легіонів, оскільки прийняв рішення про розбудову ПОВ з метою використання її у відповідний момент, як майбутньої бази для відродженої армії. У липні 1916 р. ПОВ налічувала понад 5 тис. осіб, а на початку 1917 р. вже понад 11 тис. За півроку, коли Пілсудський та польські солдати відмовилися скласти присягу на вірність імператорам Німеччини та Австро-Угорщини, багато осіб із керівництва ПОВ було заарештовано. Репресивні дії німців призвели до знищення декількох округів¹¹⁶.

На місцях найвищим щаблем організації були головні команди – спочатку кожна знаходилася в іншій дільниці. Ці останні підпорядковувалися Головній Команді. Наприкінці жовтня 1918 р. структуру ПОВ було

¹¹⁴ Див.: Там само, с. 185.

¹¹⁵ Докладніше див.: Юнге М., Биннер Р. *Цит. праця*, с. 9.

¹¹⁶ Докладніше див.: *Nalecz T. Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918. Wroclaw, 1984.*

ten proces, gdyż podjął decyzję o rozbudowie POW w celu wykorzystania jej we właściwym momencie, jako przysiężonej bazy dla odrodzonej armii. W lipcu 1916 roku POW liczyła ponad 5 tys. osób, a na początku 1917 roku już ponad 11 tys. Pół roku później, kiedy Piłsudski i żołnierze polscy odmówili złożenia przysięgi na wierność cesarzowi Niemiec i cesarzowi Austro-Węgier, gros osób z kierownictwa POW zostało aresztowanych. Działania represyjne Niemców doprowadziły do rozbitcia kilku okręgów¹¹⁶.

Najwyższym szczeblem terenowym były komendy naczelne – początkowo każda z nich znajdowała się w innym zaborze. Te ostatnie podlegały Komendzie Głównej. Pod koniec października 1918 roku struktura POW przedstawiała się następująco: Komenda Główna z siedzibą w Krakowie pod dowództwem płk. Edwarda Rydza i podległe jej Komenda Naczelna nr 1 w Warszawie, nr 2 w Krakowie, nr 3 w Kijowie oraz nr 4 w Lublinie. W stadium organizacji znajdował się samodzielny okręg wileński. Do końca 1918 roku organizacja POW istniała także w Moskwie¹¹⁷.

Komendzie Naczelnej nr 3 w Kijowie podlegały komendy okręgowe: w Kijowie (Okręg „A”), Odessie (Okręg „B”), Proskurowie (Okręg „C”), Żytomierzu (Okręg „D”), Winnicy (Okręg „E”), Równem (Okręg „F”), Mińsku (Okręg „G”), Moskwie (Okręg „L”) oraz w Charkowie (Okręg „M”)¹¹⁸. Struktura w Komendzie Naczelnej nr 3 (KN-3) miała charakter wysp – koncentrowała się wyłącznie w skupiskach ludności polskiej.

Komendant Główny POW 11 listopada 1918 roku rozwiązał organizację, a pozostałe, będące jeszcze w konspiracji, ogniwa podporządkował Naczelnemu Dowództwu Wojska Polskiego. W latach 1919–1920 byli członkowie POW brali udział w wojnie polsko-sowieckiej, a na terenach Białorusi i Ukrainy działali w sposób zorganizowany jeszcze do 1921 roku.

Jeśli chodzi o dzieje KN-3, czy w ogóle historię POW na Wschodzie, można tu wyróżnić trzy etapy jej funkcjonowania. Pierwszy okres, trwający do marca 1918 roku, charakteryzował się skupieniem na działalności propagandowej na Ukrainie i Białorusi, gromadzeniu broni i pomocy uciekinierom i Polakom. Okres drugi – od marca 1918 do stycznia 1919 roku – to udział POW w organizowaniu Korpusów Polskich na Wschodzie, pomoc rozbitkom z tych formacji (po bitwie kaniowskiej 11 maja 1918 roku), przerzut uciekinierów na Murmań i Kubań, antyniemieckie działania dywersyjne, współpraca z wywiadem jednostek francuskich w Rumunii w zakresie niedopuszczenia do przerzutu sił Cesarstwa Niemiec na Front Zachodni, mobilizacja do WP oraz pomoc zbrojna dla Polaków

¹¹⁶ Zob. szerzej: T. Nałęcz, *Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984.

¹¹⁷ Według Piotra Kossowskiego w październiku 1918 POW była oceniana na prawie 21 tys. ludzi, por. P. Kossowski, *Zerwane pęta. Usunięcie okupantów z ziem polskich w listopadzie 1918 roku*, Warszawa 1986, s. 24.

¹¹⁸ W 1917 Komenda w Kijowie dzieliła się na okręgi: Kijów, Żytomierz, Odessa, Humań, Berydyczów, Biała Cerkiew, Charków i Saratów, por.: I. Ziemiański, *Zarys historii POW na Wschodzie*, [w:] *Polska Organizacja Wojskowa: szkice i wspomnienia*, pod red. J. Stachewicza, W. Lipińskiego, Warszawa 1930, s. 214–221.

зорганізовано таким чином: Головна Команда була у Кракові під командуванням полковника Едварда Ридза, а підпорядковувались їй Головна Команда № 1 у Варшаві, № 2 у Кракові, № 3 у Києві, а також № 4 в Любліні. У початковій стадії був самостійний Вільнюський округ. До кінця 1918 р. організація ПОВ існувала також у Москві¹¹⁷.

Головній Команді № 3 у Києві були підпорядковані окружні команди: у Києві (Округ «А»), Одесі (Округ «Б»), Проскурові (Округ «Ц»), Житомирі (Округ «Д»), Вінниці (Округ «Е»), Рівному (Округ «Ф»), Мінську (Округ «Г»), Москві (Округ «Л»), а також у Харкові (Округ «М») ¹¹⁸. Територіальні структури Головної Команди № 3 (КН-3) були поділені по скупченнях польського населення.

11 листопада 1918 р. Головний Комендант ПОВ розпустив організацію, а конспіративні ланки підпорядкував Головнокомандуванню Польського Війська. У 1919–1920 рр. колишні члени ПОВ брали участь у радянсько-польській війні, а на територіях Білорусі та України діяли у спосіб, визначений ще до 1921 р.

В історії КН-3, як і загалом історії ПОВ на Сході, можна відділити три періоди функціонування. Перший період, що тривав до березня 1918 р., був позначений пропагандистською діяльністю в Україні та Білорусії, проводилось нагромадження озброєння та допомога втікачам – військовополоненим полякам. Другий період – з березня 1918 до січня 1919 р. – це участь ПОВ у організації Польських Корпусів на Сході, допомога тим, хто залишився живий (після Канівської битви 11 травня 1918 р.), перекидання біженців в Мурманськ та на Кубань, антинімецькі диверсійні дії, співробітництво із розвідкою Французької армії у Румунії, спрямоване на захист західного фронту від Німеччини, мобілізація до ВП, а також збройна допомога полякам у Львові (здійснювана головним комендантом КН-3 підполковником Леопольдом Кулою, псевдонім «Лис»). У третій період – з січня 1919 до березня 1921 р. – ПОВ була підпорядкована на Сході ГКВП. В той період ПОВ проводила розвідувальну та диверсійну діяльність, формувала партизанські загони, насамперед на Волині та у Білорусії у тилах територій, зайнятих більшовиками, а також підтримувала зв'язок із визвольними рухами, головним чином у Криму, на Кавказі та Кубані¹¹⁹.

¹¹⁷ За Пйотром Косовським у жовтні 1918 ПОВ налічувала близько 21 тис. членів. Порівняй: *Kossowski P. Zerwane pęta. Usunięcie okupantów z ziem polskich w listopadzie 1918 roku. Warszawa, 1986, c. 24.*

¹¹⁸ Команда у Києві у 1917 була поділена на округи: Київ, Житомир, Одеса, Умань, Бердичів, Біла Церква, Харків та Саратов, пор.: *Ziemiański I. Zarys historii POW na Wschodzie // Polska Organizacja Wojskowa. Szkice i Wspomnienia. під ред. J. Stachiewicz, W. Lipiński. Warszawa, 1930, c. 214–221.*

¹¹⁹ Там само, с. 217.

we Lwowie (odsiecz prowadzona przez komendanta naczelnego KN-3 ppłk. Leopolda Kulę ps. „Lis”). Okres trzeci – od stycznia 1919 do marca 1921 roku – to podporządkowanie POW na Wschodzie NDWP. W tym czasie POW wykonywała działania o charakterze wywiadowczym i dywersyjnym, tworzyła oddziały partyzanckie, głównie na Wołyniu i Białorusi, na zapleczu terenów zajętych przez bolszewików oraz utrzymywała łączność z ruchami niepodległościowymi głównie na Krymie, Kaukazie i Kubaniu¹¹⁹.

* * *

Opublikowane w niniejszym tomie materiały archiwalne wskazują, że represje przeciwko Polakom rozpoczęły się jeszcze przed Wielkim Terrorem. Geneza tzw. sprawy POW sięga lat wcześniejszych. Po 1921 roku w związku z zakończeniem wojny polsko-bolszewickiej oraz repatriacją ludności polskiej, działalność POW straciła rację bytu. W granicach ZSRS pozostała jednak liczna mniejszość polska. W 1924 roku, a więc po zakończeniu repatriacji, w ZSRS zamieszkiwało ponad 1 mln Polaków – ponad 80% z nich w BSRS i USRS, natomiast reszta w Rosji, na Zakaukaziu i Syberii. Największe skupiska Polaków w miastach znajdowały się w Kijowie, Mińsku, Leningradzie i Moskwie¹²⁰. Ponieważ stosunki pomiędzy ZSRS a Polską były napięte i niekiedy nacechowane wrogością, odbijało się to oczywiście na polskiej mniejszości. Wyprawa kijowska, klęska w wojnie polsko-bolszewickiej, a także listopadowy rajd Sprzymierzonej Armii Ochotniczej gen. Stanisława Bułaka-Bałachowicza po rozejmie w 1920 roku oraz działania oddziałów gen. Jurka Tjutjunnyka w zachodnich obwodach sowieckiej Ukrainy w 1921 roku dały pretekst do narastającej antypolskiej psychozy. To właśnie w Polsce upatrywano jednego z głównych przeciwników „ojczyzny proletariatu” otoczonej przez imperialistów. W latach 1924–1929 OGPU podjęła działania mające na celu zwalczanie polskiego „szpiegostwa”, uderzono także w ostoję polskości – Kościół katolicki¹²¹.

Początki prowokacji OGPU dotyczącej POW sięgają nawet końca lat dwudziestych. W grudniu 1929 roku kilku polskich komunistów przebywających w ZSRS zostało oskarżonych o przygotowanie dywersji zmierzającej do oderwania USRS od ZSRS. OGPU dostarczyło odpowiednio przygotowane materiały, które jakoby udowadniały pracę wywrotową nadal istniejącej POW w szeregach ruchu komunistycznego. POW miała dostarczać polskiemu Oddziałowi II Sztabu Głównego WP informacji o charakterze wywiadowczym, prowadzić antysowiecką agitację i przygotowywać zbrojne powstanie na terenie USRS. W związku z narastającą absurdalną manią podejrzliwości wobec Polski, z którą Rosja

¹¹⁹ *Ibidem*, s. 217.

¹²⁰ A. Paczkowski, *Polacy pod obcą...*, s. 341.

¹²¹ Na temat represji przeciwko kościołowi katolickiemu w USRS, por.: m.in. poświęcony tej problematyce cały numer periodyku „Z archiwum WCzK-GPU-NKWD-KGB” 2003, nr 2.

Надруковані у цьому томі архівні джерела вказують, що репресивні акції проти поляків розпочалися ще до «Великого терору». Генезис так званої справи ПОВ сягає раніших часів. Після 1921 р. у зв'язку із закінченням більшовицько-польської війни, а також із репатріацією польського населення, діяльність ПОВ втратила сенс. У межах СРСР залишилася однак численна польська меншість. У 1924 р., тобто після закінчення репатріації, в СРСР проживало понад 1 млн поляків – в тому числі понад 80% у Білорусії та Україні, а решта – у Росії, Закавказзі та у Сибіру. Найбільші скупчення міських поселень поляків знаходилися у Києві, Мінську, Ленінграді та у Москві¹²⁰. Напруження, а інколи навіть ворожість у взаєминах між СРСР та Польщею позначалися на польській меншині. «Київська експедиція», поразка у польсько-більшовицькій війні, листопадовий рейд союзницької Добровольчої армії генерала Станіслава Булак-Балаховича після перемир'я 1920 р., а також діяльність відділів генерала Юрка Тютюнника у західних областях радянської України у 1921 р. сприяли зростанню антипольського психозу. Польща являла собою одного із головних супротивників «батьківщини пролетаріату», оточеної імперіалістами. У 1924–1929 рр. ОДПУ СРСР почало діяльність з метою знищення польського «шпигунства», спрямовану також на оплот польськості – католицьку церкву¹²¹.

Початок провокацій ОДПУ проти «ПОВ» сягає кінця двадцятих років. У грудні 1929 р. кількох польських комуністів, які перебували в СРСР, обвинуватили у спробі підготовки диверсії, спрямованої на відрив УСРР від СРСР. ОДПУ надало підготовлені раніше матеріали, які нібито засвідчували заколотницьку роботу «ПОВ» у лавах комуністичного руху. «ПОВ» нібито мала постачати для польського II Відділу Головного Штабу ВП розвідувальні інформації, проводити антирадянську агітацію та готувати збройне повстання на території УСРР. У зв'язку з наростаючою абсурдною манією підозрілості щодо Польщі, якій більшовицька Росія програла війну у 1920 р., комуністичний істеблішмент почав поступово створювати образ внутрішнього ворога – поляків, які вороже ставляться до соціалізму.

Починаючи з 1929 р., проти низки польських комуністів, які були в СРСР та обіймали різні партійні, радянські та значущі військові посади, висувалися обвинувачення у приналежності до «ПОВ». У 1933 р. були здійснені перші арешти за цими обвинуваченнями. Стверджувалося, що ця організація «провадила активну шпигунську, диверсійну, терористичну та повстанську роботу з метою повалення диктатури пролетаріату на Україні», планувала «відторгнення УСРР від Радянського Союзу та захоплення її польським імперіалізмом»¹²².

¹²⁰ Paczkowski A. *Polacy pod obcą...*, с. 341.

¹²¹ Про репресії проти католицької церкви в УСРР див. *специфика журналу з архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, 2003, № 2.*

¹²² Рубльов О., Репринцев В. *Цит. праця, с. 120, 125–149.*

bolszewicka przegrała wojnę w 1920 roku, aparat partyjny powoli wykreował wroga wewnętrznego – Polaka niechętnego wszelkim przejawom socjalizmu.

Jak wspomniano, od 1929 roku przeciwko wielu polskim komunistom, przebywającym w ZSRS i zajmującym różne posady partyjne i państwowe oraz tym, którzy służyli na różnych stanowiskach dowódczych w armii, wysuwano oskarżenia o przynależność do POW. W 1933 roku miały miejsce pierwsze aresztowania. Uważano, że organizacja „prowadziła aktywną szpiegowską, dywersyjną, terrorystyczną i powstańczą działalność, której dążeniem było obalenie dyktatury proletariatu na Ukrainie”, w celu „oderwania USRS od Związku Sowieckiego i opanowanie jej przez polski imperializm”¹²².

Zebranie istotnych dowodów dotyczących wymyślonej „kontrrewolucyjnej działalności” nie było proste. Stosowano więc różne metody ich fabrykowania. Potwierdza to sprawa POW z lat 1933–1934, prowadzona przez Kijowski Oddział Obwodowy GPU pod kierownictwem Aleksandra Rozanowa, w której skazano 70 osób¹²³. W jaki sposób ukraińscy czekiści sfabrykowali powyższą sprawę, dowiadujemy się ze sprawozdania prokuratora generalnego ZSRS Iwana Akułowa, skierowanego do Stalina w styczniu 1935 roku. Znajduje się w nim informacja, że do Prokuratury ZSRS wpłynęła skarga podpisana przez jedenastu skazanych w sprawie POW na niewłaściwe metody użyte w śledztwie. Do sprawozdania Akułow załączył wspomnianą skargę. Skazani utrzymywali, że żadnej „kontrrewolucyjnej działalności nie prowadzili”, a kłamliwe zeznania podali „wyłącznie ze względu na oświadczenie zastępcy naczelnika [Kijowskiego – *redakcja*] Oddziału Obwodowego GPU Galickiego, że partia potrzebuje własnych ofiar oraz ofiar szeregu ludzi”¹²⁴.

W następnych latach represje wymierzone w osoby narodowości polskiej, przede wszystkim w działaczy KPP, KPZU oraz Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi (KPZB), nasiliły się. Na podstawie sankcji Biura Politycznego KC WKP(b) na Ukrainie i Białorusi organizowano procesy przeciwko członkom POW. W postanowieniu Biura Politycznego KC WKP(b) z 31 maja 1934 roku zapisano: „Zezwolić OGPU wykonywać wyroki w stosunku do przywódców wykrytej Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) oraz prowokatorów z Komunistycznej Partii Polski”¹²⁵.

Biuro Polityczne KC KP(b)U 20 września 1935 roku nakazało Wsiewołodowi Balickiemu oraz sekretarzowi KC KP(b)U Nikołajowi Popowowi sporządzić na podstawie materiałów NKWD projekt sprawozdania do KC WKP(b), dotyczący rezultatów likwidacji POW na Ukrainie oraz związków członków tej organizacji z działaczami polskiej sekcji Kominternu, w tym z niedawno aresztowanym przedstawicielem polskiej sekcji KPZU, Wiktorem Stasiakiem¹²⁶. 22 lutego 1936

¹²² O. Rublow, W. Reprynczew, *op.cit.*, s. 120, 125–149.

¹²³ *Ibidem*, s. 119.

¹²⁴ W. N. Chaustow, *Iz priedystorii massowych riepriessij protiv polakow. Sieriedina 1930-ch gg.*, [w:] *Riepriessii protiv polakow i polskich grazdan*, Moskwa 1997, s. 12.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ Zob.: O. Rublow, W. Reprynczew, *op.cit.*, s. 140.

Збирання істотних доказів щодо вигаданої, «контрреволюційної діяльності» не було простим. Отже, існували різні методи їх фабрикації. Підтверджує це справа «ПОВ», створена у 1933–1934 рр. Київським облвідділом ДПУ під керівництвом Олександра Розанова, за якою було засуджено 70 осіб¹²³. Про те, як саме українські чекісти фабрикували цю справу, дізнаємось із доповідної записки Генерального прокурора СРСР Івана Акулова Сталіну в січні 1935 року. В ній повідомлялося, що до Прокуратури СРСР надійшла заява від одинадцяти засуджених у справі «ПОВ» про неправильні методи слідства. До записки Акулов додав згадану заяву. Засуджені твердили що ніякої «контрреволюційної роботи» вони не вели, а брехливі свідчення давали «виключно виходячи із заяви заступника начальника (Київського – *Упорядники*) обласного відділу ДПУ Галицького, що партія потребує самопожертви та жертв ряду людей»¹²⁴.

У наступні роки репресії проти поляків та насамперед проти представників КПП, КПЗУ та Комуністичної партії Західної Білорусії (КПЗБ), посилились. З санкції Політбюро ЦК ВКП(б) в Україні та в Білорусії були організовані процеси, за якими проходили члени «ПОВ». Так, у постанові політбюро ЦК ВКП(б) від 31 травня 1934 р. відзначалося: «Дозволити ОДПУ виконати вироки у відношенні керівників викритої „Польської військової організації“ („ПОВ“) та провокаторів в компартії Польщі»¹²⁵.

20 вересня 1935 р. політбюро ЦК КП(б)У доручило Всеволоду Балицькому разом із секретарем ЦК КП(б)У Миколою Поповим на підставі матеріалів НКВС розробити проект доповідної записки до ЦК ВКП(б) про результати ліквідації «ПОВ» в Україні та зв'язок членів цієї організації з окремими діячами польської секції Комінтерну, зокрема, із щойно заарештованим представником польської секції Компартії Західної України Віктором Стасяком¹²⁶. 22 лютого 1936 р. Балицький підписав «Орієнтировку по польській роботі», яка разом із матеріалами «Волинського центру ПОВ» були розіслані на місця¹²⁷. Текст цього документу¹²⁸ та ряд інших матеріалів вказують спосіб фабрикування справи «ПОВ» у наступних роках.

У 1935 р. шеф НКВС УСРР Балицький констатує активізацію польської та румунської агентури в Україні¹²⁹, порушників кордону з польського боку¹³⁰, а у вересні 1935 р. йдеться вже про групу осіб, яких обвинувачують в участі в «ПОВ»¹³¹.

¹²³ Там само, с. 119.

¹²⁴ Хаустов В. Н. *Из предыстории массовых репрессий против поляков. Середина 1930-х гг. // Репрессии против поляков и польских граждан. Москва, 1997, с. 12.*

¹²⁵ Там само.

¹²⁶ Див.: Рубльов О., Репринцев В. *Цит. праця, с. 140.*

¹²⁷ Там само.

¹²⁸ Див.: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 278, арк. 1–3 зв.

¹²⁹ Див.: ГДА СБУ, ф. 16, оп. 28 (1951 р.), спр. 22, арк. 79–80.

¹³⁰ Див.: Там само, арк. 102–125.

¹³¹ Див.: Там само, арк. 81–87.

roku Balickij podpisał „Informację o działalności polskiej”, która razem z materiałami „Wołyńskiego Ośrodka POW” została rozesłana w terenie¹²⁷. Ujawniony tekst tego dokumentu¹²⁸ oraz szereg innych materiałów ukazują, w jaki sposób fabrykowano sprawę POW w latach późniejszych.

W 1935 roku szef NKWD USRS Balickij informował o aktywizacji polskiej i rumuńskiej agentury na Ukrainie¹²⁹, przypadkach nielegalnego przekraczania granicy od strony polskiej¹³⁰, a we wrześniu 1935 roku wspomina już o całych grupach osób, oskarżonych o przynależność do POW¹³¹.

* * *

Niniejszy ósmy tom wspólnej serii składa się z dwóch części. Zastosowano w nim układ rzeczowo-chronologiczny. Zawiera on dokumenty w zdecydowanej większości wcześniej nie publikowane.

W pierwszej części zamieszczono 97 dokumentów pochodzących z HDA SBU (90 z archiwum w Kijowie, 4 z archiwum w Żytomierzu, 2 z archiwum w Czerkasach, 1 z archiwum w Odessie). W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Organizacja i przebieg represji (1935–1937)”, zamieszczono dokumenty z okresu pomiędzy lutym 1935 a listopadem 1937 roku. Dotyczą one zwalczania przez sowiecki aparat bezpieczeństwa tzw. polskiego szpiegostwa, tj. domniemych i faktycznych działań Oddziału II Sztabu Głównego WP na sowieckiej Ukrainie, deportacji z pasa przygranicznego Polaków i Niemców do Kazachstanu oraz działań w ramach „operacji polskiej”. Rozdział otwiera pismo *narkoma* spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego do I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora i I sekretarza kijowskiego *obkomu* Pawła Postyszewa, informujące o narastającym zagrożeniu ze strony Polski i Rumunii oraz nasileniu przez wywiady polski i rumuński działań na Ukrainie. Zwraca uwagę dokument podpisany przez Michaiła Frinowskiego, dotyczący oczyszczenia węzłów kolejowych z elementu antysowieckiego i zabezpieczenia ich przed szpiegostwem.

Kolejne dokumenty dotyczą deportacji ludności polskiej i niemieckiej z rejonów przygranicznych obwodów winnickiego i kijowskiego (obwód żytomierski istniał od 1937 roku) w okresie od maja do września 1936 roku. Szacuje się, że w wyniku operacji zakończonej w październiku 1936 roku z tych rejonów, a także zachodnich obrzeży USRS wysiedlono ok. 70 tys. osób narodowości polskiej i niemieckiej, w tym 42 tys. Polaków. Wysiedlonych skierowano do Kazachstanu, gdzie ludzi zdziesiątkowała kolektywizacja.

Kolejne dokumenty dotyczą już „operacji polskiej”. Tu znalazł się wielokrotnie publikowany rozkaz rozpoczynający operację – dyrektywa Jeżowa nr 00485 z 11 sierpnia 1937 roku, a także 37 dokumentów dotyczących przebiegu

¹²⁷ *Ibidem*.

¹²⁸ Zob.: HDA SBU, f. 13, spr. 278, k. 1–3 v.

¹²⁹ Zob.: HDA SBU, f. 16, op. 28 (1951 r.), spr. 22, k. 79–80.

¹³⁰ Zob.: *ibidem*, k. 102–125.

¹³¹ Zob.: *ibidem*, k. 81–87.

Восьмий том спільної серії складається із двох частин. У ньому використано тематично-хронологічний порядок та в основному вміщено раніше не публіковані документи.

У першій частині опубліковано 97 документів із ГДА СБУ (90 з архіву в Києві, 4 з архіву в Житомирі, 2 з архіву у Черкасах, 1 з архіву в Одесі). У першому розділі «Організація та перебіг репресій (1935–1937)» вміщено документи періоду між лютим 1935 та листопадом 1937 р. Вони стосуються знищення радянським апаратом безпеки так званого польського шпигунства, тобто вигаданої та справжньої діяльності II Відділу Головного Штабу ВП в Радянській Україні, депортацій поляків та німців із прикордонної смуги до Казахстану а також дій у рамках «польської операції». Розділ починається листом наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору та першому секретареві Київського обкому Павлу Постишеву про наростаючу загрозу з боку Польщі та Румунії, а також про посилення діяльності польської та румунської розвідок в Україні. Привертає увагу документ, підписаний Михайлом Фріновським, щодо очищення залізничних вузлів від антирадянського елемента та забезпечення їх захисту від шпигунства.

Наступні документи стосуються депортації польського та німецького населення із прикордонних районів Вінницької та Київської областей (Житомирська область існувала із 1937 р.) у травні–вересні 1936 р. Зафіксовано, що за результатами операції, завершеної у жовтні 1936 р., із цих районів, а також інших західних територій УСРР виселено близько 70 тис. осіб польської та німецької національностей, у тому числі 42 тис. поляків. Виселених направлено до Казахстану, де людей зруйнувала колективізація.

Наступні документи стосуються вже т.зв. «польської операції». Серед них є багато разів публікований документ що започаткував операцію – наказ Єжова № 00485 від 11 серпня 1937 р., а також 37 документів про перебіг операції у серпні–грудні 1937 р. Екземпляр наказу № 00485 опублікований у цьому томі адресувався начальнику ДТВ ГУДБ НКВС Південно-Харківської залізниці. Черговий документ це телефонограма начальника 3-го відділу УДБ НКВС УРСР до ГУДБ НКВС СРСР від 11 серпня про результати слідства проти уявних членів «ПОВ» звинувачених у співпраці із польською поліцією та військовою розвідкою. Слід звернути увагу на документ від 1 жовтня 1937 р. – вказівку наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського про проведення операцій. Леплевський вказував на помилки у операції, проведеної у Полтаві, а також наказав інтенсифікувати роботу у новостворених областях УРСР. Документ стосується також дій НКВС у рамках так званої куркульської операції. Натомість у повідомленні Леплевського Єжову від 1 листопада 1937 р., нарком УРСР підбив підсумки операції, підкреслив «пекучу потребу проведення подальших арештів» а також просив продовжити поданий у наказі № 00485 строк закінчення операції в УРСР до 15 грудня 1937 р.

operacji w okresie od sierpnia do grudnia 1937 roku. Egzemplarz rozkazu nr 00485 opublikowany w niniejszym zbiorze był adresowany do naczelnika DTO GUGB NKWD Kolei Południowo-Charkowskiej. Kolejny dokument – telefogram naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS do GUGB NKWD ZSRS z 11 sierpnia ukazuje rezultaty śledztwa przeciwko osobom rzekomo działającym w POW i oskarżanym o współpracę z polską policją lub wywiadem wojskowym. Warto zwrócić uwagę na dokument z 1 października 1937 roku – wytyczne ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraiła Leplewskiego w sprawie tzw. pracy operacyjnej. Leplewskij wskazywał na błędy w przeprowadzeniu operacji w Połtawie oraz nakazywał zintensyfikowanie pracy w nowo utworzonych obwodach USRS. Dokument mówi także o działaniach NKWD w ramach „operacji kułackiej”. Z kolei w dokumencie z 1 listopada 1937 roku skierowanym przez Leplewskiego do Jeżowa, *narkom* USRS, podsumowując wyniki operacji, podkreślił: „palącą konieczność przeprowadzenia dalszych aresztowań”, a co za tym idzie prosił o przedłużenie podanego w rozkazie nr 00485 terminu zakończenia operacji w USRS do 15 grudnia 1937 roku.

Drugi rozdział pierwszej części, zatytułowany „Materiały śledcze (1936–1937)” zawiera dokumenty z dochodzeń prowadzonych przez funkcjonariuszy sowieckiej bezpieki wobec m.in. domniemych członków POW, ale także współpracowników polskiego wywiadu. Ciekawą sprawą jest śledztwo dotyczące Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana, etatowego funkcjonariusza Oddziału II Sztabu Głównego WP, który pod przykrywką pracownika polskiego MSZ miał wykonać zadania wywiadowcze na terenie ZSRS. Aresztowany przez sowiecki kontrwywiad wojskowy (OO NKWD) był wielokrotnie przesłuchiwany, a po ponad dwóch miesiącach został wymieniony na aresztowanego w Polsce pod zarzutem szpiegostwa na rzecz ZSRS pracownika ambasady ZSRS w Warszawie¹³². W rozdziale opublikowano także sprawę Słowackiego-Świętochowskiego, którego śledczy włączyli w mistyfikację POW i zmusili do złożenia fałszywych zeznań, a także dokumenty dotyczące sprawy polskiego wywiadowcy, oficera rezerwy WP Mariana Wolniewicza, zatrzymanego 13 czerwca 1937 roku podczas przekraczania granicy polsko-sowieckiej. Błąd oficera wyprowadzającego nad granicę (nieodebranie dokumentu z zadaniem dla agenta) przyczynił się do zdemaskowania go przez sowieckie służby specjalne, a Wolniewicza kosztował życie. W rozdziale opublikowano ponadto pojedyncze dokumenty ze spraw Konstantina Polecha, Piotra Chainskiego oraz Teodora Langego, oskarżonych o działalność szpiegowską na rzecz wywiadu polskiego. Wśród spraw znajdujących się w rozdziale na pewno warto zwrócić uwagę na protokół przesłuchania Michaiła Ogoń-Doganowskiego, syna generała carskiej armii, który został zwerbowany przez sowieckie organy bezpieczeństwa do wykonania zadania na terytorium Rumunii w środowisku rosyjskiej emigracji wojskowej. Przewerbowany przez służby rumuńskie, a następnie polskie, powrócił do ZSRS, gdzie został aresztowany. W rozdziale znalazły się sprawy dotyczące m.in. domniemanego agenta

¹³² A. Peptoński, *Wywiad polski na ZSRR 1921–1939*, Warszawa 1996, s. 122–123.

Другий розділ першої частини «Слідчі матеріали (1936–1937)» містить документи справ, проведених функціонерами радянських органів безпеки проти уявних членів «ПОВ», але також проти справжніх співпрацівників польської розвідки. Цікавою справою є слідча справа Стефана Касперського, він же Альберт Ран, штатного працівника II Відділу Головного Штабу ВП, який під прикриттям працівника польського МЗС виконував розвідувальні завдання на території СРСР. Заарештований радянською військовою контррозвідкою (ОВ НКВС), багато разів допитуваний, за два місяці він був обмінений на секретаря військового аташе СРСР у Варшаві, заарештованого за обвинуваченням у шпигунстві на користь СРСР¹³². Крім того, у розділі опубліковано справу Словацького-Свентоховського, якого слідчі «вмонтували» у міфічну «ПОВ» та змусили дати неправдиві свідчення, а також документи щодо справи польського розвідника, офіцера резерву Польського Війська Мар'яна Вольневича, затриманого 13 червня 1937 р. під час переходу польсько-радянського кордону. Помилка офіцера, який привів його до кордону (він залишив документ із завданням для агента), спричинилася до викриття Вольневича радянськими спецслужбами, та врешті-решт коштувало йому життя. Розділ містять також поодинокі документи зі справ Костянтина Полеха, Петра Хаїнського, а також Теодора Ланге, обвинувачених у шпигунській діяльності на користь польської розвідки. Без сумніву серед справ, що знаходяться у розділі, варто звернути увагу на протокол допиту Михайла Огонь-Догановського. Догановський – син генерала царської армії, був завербований радянськими органами безпеки із метою виконання завдання на території Румунії у середовищі російської військової еміграції. Перевербований румунськими службами, а згодом і польськими, повернувся до СРСР. Тут його було заарештовано. Крім того, у розділі надруковані справи згаданого агента розвідувального пункту № 1 II Відділу Головного Штабу ВП Владислава Левіцького, обвинуваченого у співробітництві з консулом Петром Курницьким, Антонія Модейського, а також подвійного агента Іллі Лугового, який співпрацював із Огонь-Догановським. Слід звернути увагу на документ агентурної справи «Дефензіва», порушеної відносно групи осіб, пов'язаної з польським посольством у Харкові, яка «планувала провести диверсійну акцію».

У другій частині восьмого тому опубліковано 106 документів із СБУ та Управління СБУ Житомирської області. Розпочинає цю частину третій розділ, «Організація та перебіг репресій (1938–1939)», який містить 77 документів (статистичні відомості, рапорти, агентурне донесення) стосовно «польської операції» у 1938 р. та боротьби із так званим польським шпигунством у 1939 р. Перш за все звертає увагу документ № 129 – донесення агента УДБ НКВС Київської області про перебування у НКВС УРСР у Києві Єжова та проведеного ним контролю у справі зловживань, скоєних під час слідств. Агент НКВС інформував про «витік» інформації із органів безпеки

¹³² *Peplowski A. Wywiad polski na ZSRR 1921–1939. Warszawa, 1996, c. 122–123.*

ekspozytury nr 1 Oddziału II Sztabu Głównego WP Władysława Lewickiego, oskarżonego o współpracę z konsulem Piotrem Kurnickim – Antoniego Modiejskiego, a także podwójnego agenta Ilji Ługowoja, współpracującego z Ogoń-Doganowskim. Warto również zwrócić uwagę na dokument dotyczący sprawy agenturalnej „Diefienziwa” założonej na grupę osób, planujących rzekomo działania dywersyjne i, według informacji organów NKWD, powiązaną z polskim konsulatem w Charkowie.

W części drugiej opublikowano 106 dokumentów pochodzących z HDA SBU i Zarządu SBU obwodu żytomierskiego. Otwiera ją rozdział trzeci, zatytułowany „Organizacja i przebieg represji (1938–1939)”. Zawiera on 77 dokumentów (zestawienia statystyczne, raporty, doniesienie agenturalne), dotyczących „operacji polskiej” z 1938 roku i walki z tzw. polskim szpiegostwem w 1939 roku. Przede wszystkim zwraca uwagę dokument nr 129 – doniesienie agenta UGB NKWD obwodu kijowskiego dotyczące pobytu w NKWD USRS w Kijowie Jeżowa i prowadzonych przez niego kontroli w sprawie nadużyć dokonanych podczas śledztw. Agent NKWD informował o „przeciekach” z organów bezpieczeństwa i plotkach rozsiewanych wokół aresztowań funkcjonariuszy NKWD USRS, wcześniej gorliwie wypełniających rozkaz Jeżowa nr 00485. W rozdziale znalazło się wiele zestawień statystycznych, podających informacje o skazanych w danym momencie sprawozdawczym. W dokumentach tych znajdują się dane o narodowości, pochodzeniu społecznym, przynależności do organizacji i partii osób skazanych, a także o liczbach rozpatrzonych spraw.

Ciekawym dokumentem jest notatka służbowa z 12 stycznia 1938 roku, sporządzona przez naczelnika Zarządu NKWD obwodu żytomierskiego Ławrentija Jakuszewa-Babkina w sprawie rezultatów „operacji polskiej”. Omówione tu zostały rozpracowania prowadzone przez Zarząd z podaniem także liczby aresztowanych. Warto wymienić także już wspomniany rozkaz Berii, dotyczący wykonania rozporządzenia SNK ZSRS i KC WKP(b) z 17 listopada 1938 roku. Rozkaz Berii m.in. anulował rozkaz nr 00485 z 11 sierpnia 1938 roku, rozpoczynający „operację polską”. Odwołano również inne rozkazy dotyczące grup narodowościowych, jednak część z nich, po zmianach w treści podpunktów, pozostała w mocy. Beria nakazywał również zaopatrzenie pracowników śledczych w Kodeks Karny i Kodeks Postępowania Karnego. Ludowy komisarz spraw wewnętrznych ZSRS przerwał brutalne sposoby orzekania i napiętnował zaobserwowane „wypaczenia” w pracy organów NKWD. W rozdziale znalazły się także informacje oddziału kontrwywiadu z 26 lutego 1939 roku, dotycząca działalności rzekomych współpracowników Oddziału II Sztabu Głównego WP, którzy jakoby przeniknęli do UNKWD i URKM obwodów winnickiego i kamieniecko-podolskiego oraz m.in. wytyczne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS dla naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego w sprawie działań operacyjnych i agenturalnych przeciwko wykrytej wiosną 1939 roku rezydenturze polskiego wywiadu.

Rozdział czwarty to materiały śledcze z 1938 roku. Opublikowano tu dokumenty ze spraw prowadzonych przeciwko Polakom oskarżonym o przynależność do POW, m.in. Wiszniewskiemu i Dzierżanowskiemu. W rozdziale opublikowano

та чутки про арешти посадових осіб із НКВС УРСР, які раніше ретельно виконували наказ Єжова № 00485. У розділі вміщено багато документів – статистичних відомостей про засуджених у цей період. Зокрема інформація щодо категорій осіб, засуджених за національною ознакою, соціальним походженням, приналежністю до організацій та партій, а також стосовно кількості розглянутих справ.

Цікавим документом є службова записка від 12 січня 1938 р., складена начальником Управління НКВС Житомирської області Лаврентієм Якушевим (Бабкіним) про результати польської операції. У документі обговорювались розробки, проведені управлінням із поданням кількості заарештованих. Варто навести також згаданий вище наказ Берії про виконання розпорядження РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 17 листопада 1938 р. Наказ Берії з-поміж іншого анулював наказ № 00485 від 11 серпня 1938 р., який розпочав «польську операцію». Було оголошено недейсними також інші накази, що стосувались національних груп, однак частина з цих наказів, після змін у змісті підпунктів, залишилися в силі. Берія наказав також, щоб слідчі користувалися Карним кодексом та Карно-процесуальним кодексом. Народний комісар внутрішніх справ СРСР припинив брутальні способи ведення справ та заклеїв наявні «викривлення» у роботі органів НКВС. Крім того, у розділі вміщено інформацію відділу контррозвідки від 26 лютого 1939 р. про діяльність уявних співробітників 2-го Відділу Головного Штабу ВП, які, начебто, проникли в УНКВС та УРСМ Вінницької та Кам'янець-Подільської областей, а також вказівки заступника народного комісара внутрішніх справ СРСР начальнику УНКВС Кам'янець-Подільської області щодо оперативних та агентурних дій проти викритої весною 1939 р. резидентури польської розвідки.

Четвертий розділ – це слідчі матеріали 1938 р. Тут опубліковано документи із справ проти поляків, звинувачених у приналежності до «ПОВ», а серед них Вишневського та Держановського. У розділі опубліковано також обвинувальні висновки 80 осіб, підозрюваних в участі у «ПОВ», затверджені начальником УНКВС Житомирської області Григорієм Вяткіним, який пізніше був заарештований та засуджений за фабрикації справ та інші зловживання.

П'ятий розділ в цілому присвячений документам (26 із архівів у Житомирі і Києві) про слідство та його результати у справах функціонерів НКВС, яких за директивою Берії було визнано винними у застосуванні протизаконних слідчих методів. Дуже цікавим документом є протокол допиту житомирського лікаря Наума Мордушенка від 13 грудня 1938 р. Лікар свідчив про складання актів про смерть замучених в'язнів, без попереднього розтину тіл або навіть без їх огляду. Він розповів про вписування у документацію фальшивих причин смертей. Мордушенко свідчив також про сліди побиття на тілах його пацієнтів та їх скарг на заходи фізичного впливів. А у свідченнях, складених 15 грудня 1938 р. функціонером УНКВС Житомирської області Данилом Маньком (доповідач при Трійці), були виявленні численні зловживання в діяльності Трійки, а серед них відсутність на засіданні одного з її членів.

również akt oskarżenia przeciwko 80 osobom podejrzewanym o członkostwo w POW, zatwierdzony przez naczelnika UNKWD obwodu żytomierskiego Grigorija Wiatkina, aresztowanego i osądzonego później za fabrykowanie dowodów w śledztwie i za inne nadużycia.

Rozdział piąty w całości zawiera dokumenty (26 z archiwów w Żytomierzu i Kijowie) dotyczące śledztw i ich wyników w sprawach funkcjonariuszy NKWD, którzy w myśl dyrektywy Berii zostali oskarżeni o stosowanie niedozwolonych metod śledczych. Bardzo ciekawym dokumentem jest protokół przesłuchania żytomierskiego lekarza więziennego Nauma Morduszenki z 13 grudnia 1938 roku. Lekarz zeznał na temat praktyk wystawiania aktów zgonów zamęczonych więźniów bez uprzedniej sekcji zwłok lub nawet bez ich oględzin. Podał, w jaki sposób wpisywał w dokumentację fałszywe przyczyny zgonów. Morduszenko zeznał także na temat śladów bicia na ciałach hospitalizowanych i ich skargach na przymus fizyczny. Z kolei w wyjaśnieniach sporządzonych przez funkcjonariusza UNKWD obwodu żytomierskiego Daniła Mańki (referent w trójce) 15 grudnia 1938 roku na jaw wyszły liczne nadużycia w pracy trójki, m.in. wypadki nieobecności na posiedzeniu jednego z jej członków.

Warto zwrócić uwagę na pismo prokuratora wojsk pogranicznych i wewnętrznych USRS do Andrieja Wyszynskiego z 17 grudnia 1939 roku. Kontrola przeprowadzona w UNKWD obwodu żytomierskiego wykazała m.in. skazywanie tych samych osób dwa razy, skazywanie osób już rozstrzelanych, liczne rozbieżności w nazwiskach, naruszanie procedur w pracach trójki oraz niezapoznawanie się ze sprawami i bez takowego ferowanie najwyższych wyroków. Ponadto kontrola wykazała skierowanie osób na rozstrzelanie, nawet bez formalnego zakończenia śledztwa oraz masowy charakter stosowania tortur podczas śledztw.

Dokumenty opublikowane w niniejszym tomie ukazują prowadzone w latach 1935–1939 pod rządami ludowych komisarzy spraw wewnętrznych Ukrainy Wsiewołoda Balickiego, Izraiła Leplewskiego oraz Aleksandra Uspienskiego antypolskie działania, które faktycznie przerodziły się w czystkę etniczną. Jak potwierdzają źródła archiwalne, nie istniała wówczas żadna sfera życia społeczeństwa, w której bezpieka sowiecka nie dopatrywałaby się „polskich szpiegów” czy „agentów”, a tam, gdzie zabrakło rzeczywistych wrogów, celowo ich stwarzano¹³³.

* * *

Podobnie jak poprzednie tomy serii wydawniczej, tom ósmy jest publikacją dwujęzyczną – polsko-ukraińską, przy czym dokumenty rosyjskie w części ukraińskiej pozostały nieprzetłumaczone.

¹³³ W maju 1938 w Moskwie aresztowano byłego I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora. Zarzucono mu oraz jego bratu Kazimierzowi Kosiorowi współpracę ze „szpiegowsko-dywersyjnymi” służbami obcych państw oraz dowodzenie POW. Dnia 26 V 1939 Stanisław Kosior został rozstrzelany.

Варто звернути увагу на лист Прокурора прикордонних і внутрішніх військ УРСР до Андрія Вишинського від 17 грудня 1939 р. Перевірка, проведена у УНКВС Житомирської області виявила, зокрема, двократне засудження тих самих осіб, засудження вже розстріляних осіб, численні розходження прізвищ у документах, порушення процедур роботи Трійки, а також засудження до вищої міри покарання без ознайомлення із справами. Крім того, при перевірці було виявлено випадки засудження до розстрілу без формального закінчення слідства, а також масовий характер застосування тортур під час слідств.

Документи, вміщені у цьому томі, засвідчують, що здійснювані у 1935–1938 рр. під орудою нарковів внутрішніх справ України Всеволода Балицького, Ізраїля Леплевського та Олександра Успенського антипольські акції, фактично переросли в етнічну чистку. Як підтверджують архівні джерела, фактично не було такої сфери життя суспільства, в якій би радянський апарат безпеки не шукав «польських шпигунів» чи «агентів», а там, де не вистачало реальних ворогів, їх створювали¹³³.

* * *

При публікації ми зберегли мову, стиль, лексику, орфографію оригіналу документів. Нумерація документів і заголовки належать упорядникам. Публікація документів супроводжується коментарями, що мають довідковий характер. Для зручності користування виданням складено перелік надрукованих документів і список скорочень.

Графічне компонування текстів документів по мірі можливостей уніфіковано. Різні позначення в документах, надрукованих на машинці (шрифти, запис слів в розбивку, підкреслення машинописним способом), не збережено, а їх наявність застережено в текстових примітках. Проте у публікації збережено, як типовий для документів ДПУ чи пізніше НКВС, запис прізвищ шрифтами (лише у машинописі, рукописів, як правило, це не стосується). Якщо документ у вигляді друкованого бланку, це позначено в легенді, а відповідні фрагменти тексту позначено текстовими примітками.

Інформацію про написи від руки, підкреслення чи виправлення, пов'язані з конкретними фрагментами, розміщено у текстових примітках, а резолюції та інші написи, що стосуються всього документу та пов'язані з його обігом, а також відомості про печатки, подано в легенді.

Київ–Варшава, лютий 2010 р.

¹³³ У травні 1938 у Москві був заарештований колишній перший секретар ЦК КП(б)У Станіслав Косіор, якому разом із братом Казіміром Косіором інкримінувалась участь у зв'язках із шпигунсько-диверсійними службами іноземних держав, а також керівництво «ПОВ». 26 травня 1939 Станіслава Косіора розстріляли.

W przekładach dokumentów rosyjskich starano się oddać w miarę dokładnie ich styl, zachowując język potoczny lub urzędowy w zależności od dokumentu. Zachowano, podobnie jak w tomach poprzednich serii, rosyjskie skrótowce stosowane dla określenia niektórych instytucji (np. *obispołkom*, *sielsowiet*); znaczenie ich zamieszczono w wykazie skrótów.

Niekiedy, chcąc zachować w przekładzie polską terminologię z lat trzydziestych XX w., zrezygnowano z dosłownego tłumaczenia – stąd np. przy podawaniu informacji dotyczących struktury terytorialnej Oddziału II Sztabu Głównego WP, *podekspozitura* zastąpiona została słowem *placówka*, gdyż taką nazwę wówczas stosowano w Polsce. Z uwagi jednak na to, że w książce znajduje się również tekst oryginalny, takie „odstępstwa” wydają się usprawiedliwione.

Bliższego wyjaśnienia wymagają reguły dotyczące zapisu nazw własnych. Zdając sobie sprawę, że znaczna część osób występujących w dokumentach urodziła się na terenie Rosji i nie posiadała polskiego obywatelstwa oraz nie mając w większości przypadków możliwości zweryfikowania tego, brzmienie i sposób zapisu ich nazwisk pozostawiono jak w oryginale rosyjskim (np. Kozaczinskaja Anna Jakowlewna). Spolszczono nazwiska wtedy, gdy informacje z dokumentu lub innych źródeł pozwalają przypuszczać, że dana osoba pochodziła z Polski i legitymowała się polskimi dokumentami (np. Lipińska Bronisława c. Wojciecha). Nazwiska osób znanych zapisano zgodnie z wersją przyjętą w literaturze.

Jeśli chodzi o nazwy geograficzne, zastosowano zapis przyjęty w języku polskim – w literaturze czy popularnych encyklopediach, często spolszczony (np. Humań, Uszomierz). Miejscowości mniejsze, w niewielkim stopniu funkcjonujące w języku polskim, zapisano zgodnie z oryginałem, a więc przyjęto rosyjską wersję nazwy (np. Katierinowka, Zarieczje). Zapis ukraiński zastosowano niekiedy w przypisach (np. Donećk, Horliwka).

Układ graficzny dokumentów w miarę możliwości ujednolicono. Wszelkie wyróżnienia w dokumentach pisanych na maszynie (wersaliki, spacje, podkreślenia maszynowe) zlikwidowano, informując o nich w przypisach tekstowych. Wyjątkowo zachowano w publikacji, jako typowy dla dokumentów wytworzonych przez GPU czy później NKWD, zapis nazwisk wersalikami (dotyczy to tylko maszynopisów; w rękopisach zazwyczaj nie przestrzegano tej reguły). Sporządzenie dokumentu na drukowanym formularzu lub blankiecie firmowym odnotowano w legendzie, zaznaczając jednocześnie odpowiednie fragmenty tekstu przypisami tekstowymi. Informacje o odręcznych dopiskach, podkreśleniach i poprawkach związanych z konkretnymi fragmentami umieszczono w przypisach tekstowych, natomiast dekretacje i inne dopiski odnoszące się do całego dokumentu i związane z jego obiegiem, jak również pieczęcie opisane zostały w legendzie.

Kijów–Warszawa, luty 2010 roku

ДОКУМЕНТИ

DOKUMENTY

I
ОРГАНІЗАЦІЯ І ПЕРЕБІГ РЕПРЕСИВНОЇ
ОПЕРАЦІЇ (1935–1937)

I
ORGANIZACJA I PRZEBIEG REPRESJI
(1935–1937)

БОРОТЪБА З Т.ЗВ. ПОЛЪСЪКИМ ШПИГУНСТВОМ
ТА «ПОВ»

WALKA Z TZW. POLSKIM SZPIEGOSTWEM I POW

№ 1

28 лютого 1935, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу Косіору та першому секретареві Київського обласного комітету КП(б)У Павлу Постишеву щодо діяльності агентів польської та румунської розвідок в УСРР

^{а-б}Совершенно секретно^{-б-а}

ЦК КП(б)У

^а-ТОВ. КОССИОРУ¹
ТОВ. ПОСТЫШЕВУ^{-а2}

В 1934 г. польский и румынский Главштабы развивали большую разведывательную работу и активность по созданию диверсионных линий на случай войны.

За 1934 г. нами задержано прибывших нелегально из закордона переброшенных на Украину – 156 агентов польских и румынских разведывательных органов.

Часть из этих агентов прибыла для террористической работы:

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Станіслав Вікентійович Косіор (1888–1939), народився у м. Венгров (Польща); з весни 1918 працював в Україні: народним секретарем фінансів, членом Оргбюро по скликанню I з'їзду КП(б)У, входив до складу Закордонного бюро ЦК КП(б)У, був секретарем Київського підпільного обкому партії; у травні–серпні 1919 виконував обов'язки секретаря ЦК КП(б)У. Після громадянської війни заступник наркома продовольства УСРР, завідуючий оргвідділом ЦК КП(б)У, перший секретар Сибірського бюро ЦК РКП(б); у 1925–1928 рр. секретар ЦК КП(б)У; у 1928–1938 рр. генеральний секретар ЦК КП(б)У; з січня 1938 заступник Голови РНК СРСР. Заарештований у 1938, розстріляний 26 II 1939. Реабілітований у 1956. *Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки. 1918–1991. Київ, 2005, с. 207.*

² Павло Петрович Постишев (1887–1939), народився у м. Іваново-Вознесенську (нині Іваново, Росія); з 1918 на партійній, військово-політичній роботі і один із керівників партизанського руху на Далекому Сході; з 1923 на партійній роботі в Україні: завідуючий оргінструкторським відділом, секретар Київського губкому (окружкому) КП(б)У; з листопада 1926 секретар ЦК КП(б)У, водночас секретар Харківського окружного і міського партії.; у 1930–1933 рр. секретар ЦК ВКП(б); у 1933–1937 рр. другий секретар ЦК КП(б)У, водночас перший секретар Харківського, а з травня 1934 Київського обкомів КП(б)У; у 1937–1938 рр. секретар Куйбишевського обкому і міському ВКП(б). На січневому Пленумі ЦК ВКП(б) (1938) виведений зі складу Політбюро ЦК, у лютому того ж року виключений із партії, звинувачений в антирадянській діяльності, розстріляний 26 II 1939. Реабілітований у 1955. *Лозицький В. С. Цит. праця, с. 246.*

Nr 1

28 lutego 1935, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego do I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora i I sekretarza Kijowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U Pawła Postyszewa, dotyczące działalności agentów wywiadów polskiego i rumuńskiego w USRS

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

KC KP(b)U

^a-Do Tow. KOSIORA¹
Do Tow. POSTYSZEWA^{-a2}

W 1934 r. polski i rumuński Sztaby Głów[ne] rozwinęły poważne prace wywiadowcze i wzmogły aktywność, tworząc odcinki dywersyjne na wypadek wojny.

W ciągu 1934 r. zatrzymaliśmy 156 agentów polskich i rumuńskich służb wywiadowczych, przybyłych nielegalnie z zagranicy i przerzuconych na Ukrainę.

Część tych agentów przybyła w celu prowadzenia działalności terrorystycznej:

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

¹ Stanisław Wikientjewicz Kosior (1888–1939), urodzony w Węgrowie; od wiosny 1918 ludowy sekretarz finansów na Ukrainie, członek Biura Organizacyjnego I Zjazdu KP(b)U, w składzie Biura Zagranicznego KC KP(b)U, sekretarz podziemnego Kijowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U, od maja do sierpnia 1919 p.o. sekretarza KC KP(b)U. Po zakończeniu wojny domowej zca ludowego komisarza zaopatrzenia w żywność USRS, kierował oddziałem organizacyjnym KC KP(b)U, I sekretarz Biura Syberyjskiego KC RKP(b); w l. 1925–1928 sekretarz KC KP(b)U; w l. 1928–1938 sekretarz generalny KC KP(b)U; od stycznia 1938 zca przewodniczącego SNK ZSRS. Aresztowany w 1938, rozstrzelany 26 II 1939. Zrehabilitowany w 1956. W. Łożyckij, *Politbiuro CK Kompartiji Ukrainy: istorija, osoby, stosunki. 1918–1991*, Kyjiw 2005, s. 207.

² Paweł Piotrowicz Postyszew (1887–1939), urodzony w Iwanowo-Wozniesieńsku (obecnie Iwanowo, Rosja); od 1918 na różnych stanowiskach partyjnych, wojskowych i politycznych oraz jeden z dowódców ruchu partyzanckiego na Dalekim Wschodzie; od 1923 w pracy partyjnej na Ukrainie: kierownik organizacyjnego oddziału instruktorskiego, sekretarz Komitetu KP(b)U guberni kijowskiej/okręgu kijowskiego; od listopada 1926 sekretarz KC KP(b)U, jednocześnie sekretarz Charkowskiego Okręgowego i Miejskiego Komitetu partii; w l. 1930–1933 sekretarz KC WKP(b); w l. 1933–1937 II sekretarz KC KP(b)U, jednocześnie I sekretarz Charkowskiego, a od maja 1934 – Kijowskiego Komitetu Obwodowego KP(b)U; w l. 1937–1938 sekretarz Kujbyszewskiego Komitetu Obwodowego i Komitetu Miejskiego WKP(b). Na styczniowym plenum KC WKP(b) (1938) wykluczony ze składu BP KC WKP(b), w lutym tr. usunięty z partii, oskarżony o działalność antysowiecką, rozstrzelany 26 II 1939. Zrehabilitowany w 1955. W. Łożyckij, *op.cit.*, s. 246.

– румунський агент (связанный с УНР) ЧОРНИЙ, прибувши 4 листопада напередодні Октябрових свят з гранатою системи «⁶Мильс'а⁶» і двома наганами;

– агенти Румразведки [и] «Російського Общевоїнського Союзу»³, брати БУТУЗОВИ, переброшені в листопаді (расстреляні);

– агент 2-го відділу Польгштаба і «Братства Русской Правды»⁴ – ПЯТНИЦА, переброшений в СРСР в листопаді з двома бомбами і маузером (расстрелян);

– агенти 5-ї Львовської експозитури⁵ Польразведки – РОЖЕК, озброєний браунингом (расстрелян), і ПЕТРИШИН-КРАСОВСКИЙ, озброєний наганом.

Деятельність значительного числа задержаних агентів Польської і Румунської розведок тісно переплетена з роботою белоємигрантських к-р організацій в Польщі і Румунії, УНР^в, «Братства Русской Правды», «Російського Общевоїнського Союзу» і Англо-розведкою.

Основне уваження Польський і Румунський Гштаби направили на армію і ^аосновні стратегічні залізничні вузли^а.

Всього за 1934 г. на Україні нами знято разом з працюючими у нас в тилу – 234 польських і румунських агентів.

^в Так у тексті.

³ Російська загальновоїнська спілка (РЗС) – організація колишніх офіцерів російських Імператорської та Білих армій, заснована 1 ІХ 1924 в еміграції генералом бароном Петром Врангелем як понадпартійна національна організація, метою якої була, м. ін., підготовка офіцерських кадрів для боротьби з більшовизмом. На початку 1930-х років РЗС нараховувала близько 40 тисяч членів. Структурно ділилася на 10 територіальних відділів, які знаходилися по всьому світу, насамперед у Франції, Югославії, Бельгії, Чехословаччині і Німеччині. РЗС посилає своїх емісарів до СРСР з метою проведення антирадянської агітації, розвідувальної діяльності, окремих терористичних актів та початку можливого повстання проти влади більшовиків. Волков С. В. *Трагедія російського офіцераства*. Москва, 2001, с. 354–355, 365–366, 370–374.

⁴ Братство руської (російської) правди – еміграційна російська антирадянська організація, створена у 1921 або 1922 у Берліні герцогом Георгієм Лейхтенберзьким, літераторами Сергієм Соколовим-Кречетовим, Олександром Амфітеатровим, генералом Петром Красновим і св. кн. полковником Анатолієм Лівеном; назвою посилається на збірку права Київської Русі. Підтримується представниками царського генералітету та аристократії, за мету ставила собі повалення більшовицької влади у Росії, а також повернення монархії і православ'я. Співпрацювала із РЗС. БРП мала відділи у Франції (очолював Володимир Бурцев), Югославії, Прибалтиці, на Далекому Сході та в Америці. Центральний друкований орган – журнал «Русская Правда». Організація проіснувала до 1933. <http://magazines.russ.ru/nlo/2003/64/budn9.html>, 13 І 2010.

⁵ Експозитура № 5 ІІ Відділу Головного Штабу ВП у Львові.

– agent rumuński (związany z URL) CZORNIJ, przybyły 4 listopada, w przeddzień uroczystości październikowych z granatem systemu „^bMils^b” i dwoma naganami;

– agenci wywiadu rum[uńskiego] [i] Rosyjskiego Związku Ogólnowojskowego³ bracia BUTUZOWOWIE, przetrzuceni w listopadzie (rozstrzelani);

– agent 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Głównego i Bractwa Ruskiej Prawdy⁴ PIATNICA, przetrzucony do ZSRS w listopadzie z dwoma ładunkami wybuchowymi i mauserem (rozstrzelany);

– agenci 5 ekspozytury lwowskiej⁵ wywiadu pol[skiego] ROŻEK, uzbrojony w brauning (rozstrzelany) i PIETRISZYN-KRASOWSKIJ, uzbrojony w nagan.

Działalność znacznej liczby zatrzymanych agentów [obu] wywiadów: polskiego i rumuńskiego jest ściśle powiązana z pracą białych emigrantów z k-r organizacji w Polsce i Rumunii, URL^c, Bractwa Ruskiej Prawdy, Rosyjskiego Związku Ogólnowojskowego i wywiadu angielskiego].

Główna uwaga sztabów głów[nych] polskiego i rumuńskiego skierowana jest na wojsko i ^a–główne strategiczne węzły kolejowe^a.

Łącznie w 1934 r. zdjęliśmy na Ukrainie (wraz z działającymi na naszych tyłach) 234 agentów polskich i rumuńskich.

^c *Tak w tekście.*

³ Rosyjski Związek Ogólnowojskowy (ROWS) – organizacja byłych carskich oficerów armii carskiej i białej założona 1 IX 1924 na emigracji przez generała Piotra Wrangla jako ponadpartyjna organizacja narodowa, której celem było m.in. przygotowanie kadr oficerskich do walki z bolszewizmem. Na początku lat 30. ROWS liczył około 40 tys. członków. Dzielił się na 10 oddziałów, znajdujących się przede wszystkim we Francji, Jugosławii, Belgii, Czechosłowacji i w Niemczech. ROWS wysyłał emisariuszy do ZSRS w celu agitacji antysowieckiej, działalności wywiadowczej i terrorystycznej oraz z zamiarem wszczęcia ewentualnego powstania przeciwko władzy bolszewików. S. Wołkow, *Tragedija ruskogo oficerstwa*, Moskwa 2001, s. 354–355, 365–366, 370–374.

⁴ Bractwo Ruskiej (Rosyjskiej) Prawdy – emigracyjna rosyjska organizacja antysowiecka, utworzona w 1921 lub 1922 w Berlinie przez księcia Gieorgija Leuchtenberga, literatów Siergieja Sokołowa-Kreczetowa, Aleksandra Amfitieatrowa, popierana przez gen. Piotra Krasnowa i księcia pułkownika Anatolija Liwena oraz innych przedstawicieli carskiej generalicji i arystokracji. Nazwa nawiązywała do zbioru prawa Rusi Kijowskiej. Za cel obrało obalenie w Rosji władzy bolszewickiej oraz przywrócenie monarchii i prawosławia. Współpracowało m.in. z ROWS. Organizacja posiadała oddziały we Francji (na czele Władimira Burcewa), w Jugosławii, Litwie, Łotwie, Estonii, na Dalekim Wschodzie i w Ameryce. Organem prasowym było pismo „Russkaja prawda”. Organizacja przetrwała do 1933. <http://magazines.russ.ru/nlo/2003/64/budn9.html>, 13 I 2010.

⁵ Ekspozytura nr 5 Oddziału II Szt. Gł. WP z siedzibą we Lwowie.

Прилагаю итоговые записки по борьбе с польским и румынским шпионажем⁶.

⁶ Народный Комиссар Внутренних Дел УССР⁶
(—) В. БАЛИЦКИЙ⁷

«Г-28-Г» февраля 1935 г.
№ Г-214/сн-Г
г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 28 (1951 р.), спр. 22, арк. 79–80.
Оригінал, машинопис.

^{Г-Г} Вписано від руки.

⁶ Не публікуються.

⁷ Всеволод Аполлонович Балицкий (1892–1937), з 1919 в органах ВЧК; у листопаді–грудні 1919 голова Волинської губернської ЧК; з грудня 1919 до 1920 Голова Київської губернської ЧК та повноважний представник ВЧК на Правобережній Україні; з 1920 до 6 IV 1921 заступник Голови Центрального управління надзвичайних комісій України; з 6 IV 1921 до березня 1922 заступник Голови ВУЧК; з липня 1922 до 31 VIII 1923 заступник Голови ДПУ УСРР; з 1 IX 1923 до 31 VI 1931 Голова ДПУ УСРР та повноважний представник ОДПУ СРСР по УСРР; з 18 IX 1923 до 10 VII 1934 член Колегії ОДПУ; з березня 1924 до листопада 1930 народний комісар внутрішніх справ УСРР; з 31 VI 1931 до 10 VII 1934 заступник Голови ОДПУ; з листопада 1932 до 20 II 1933 особливо уповноважений ОДПУ на Україні; з 21 II 1933 до 10 VII 1934 повноважний представник ОДПУ по УСРР і Голова ДПУ УСРР; з 15 VII 1934 до 11 V 1937 нарком внутрішніх справ УСРР; з 11 V 1937 до 19 VI 1937 начальник УНКВС Далекосхідного краю. Заарештований 7 VII 1937, засуджений в особливому порядку 27 XI 1937 до вищої міри покарання, і того ж дня розстріляний у Москві. Не реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 435–437.

Dołączam dane statystyczne dotyczące walki ze szpiegostwem na rzecz Polski i Rumunii⁶.

^bLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS^b
(—) W. BALICKIJ⁷

„^{d-d}28-^d” lutego 1935 r.
nr ^{d-d}214/sn-^d
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 28 (1951 r.), spr. 22, k. 79–80.
Oryginał, maszynopis.*

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

⁶ Nie publikuje się.

⁷ Wsiewołod Apołłonowicz Balickij (1892–1937), od 1919 w WCzK; od listopada do grudnia 1919 przewodniczący CzK guberni wołyńskiej; od grudnia 1919 do 1920 przewodniczący CzK guberni kijowskiej oraz pełnomocnik WCzK na Ukrainie Prawobrzeżnej; od 1920 do 6 IV 1921 zca przewodniczącego Centralnego Zarządu Komisji Nadzwyczajnych Ukrainy; od 6 IV 1921 do marca 1922 zca przewodniczącego WUCzK na Ukrainie; od lipca 1922 do 31 VIII 1923 zca przewodniczącego GPU USRS; od 1 IX 1923 do 31 VI 1931 przewodniczący GPU USRS i pełnomocny przedstawiciel OGPU ds. USRS; od 18 IX 1923 do 10 VII 1934 członek Kolegium OGPU; od marca 1924 do listopada 1930 ludowy komisarz spraw wewnętrznych USRS; od 31 VI 1931 do 10 VII 1934 zca przewodniczącego OGPU; od listopada 1932 do 20 II 1933 specjalny pełnomocnik OGPU na Ukrainie; od 21 II 1933 do 10 VII 1934 pełnomocny przedstawiciel OGPU ds. USRS i przewodniczący GPU USRS; od 15 VII 1934 do 11 V 1937 ludowy komisarz spraw wewnętrznych USRS; od 11 V do 19 VI 1937 naczelnik UNKWD Kraju Dalekowschodniego. Aresztowany 7 VII 1937, skazany w trybie specjalnym 27 XI 1937 na karę śmierci i tego samego dnia rozstrzelany w Moskwie. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zolotar'ow, *op.cit.*, s. 435–437.

№ 2

14 квітня 1935, Київ. Доповідна записка керівництва Особливого відділу УДБ НКВС УСРР наркому внутрішніх справ УСРР Всеволоду Балицькому про результати боротьби зі шпигунством на користь Польщі

^аНКВД – УССР
Управление Государственной Безопасности
Особый Отдел

Совершенно секретно
Оперативный материал

Докладная записка
о результатах борьбы с польским шпионажем
^бза первый квартал 1935 года^б

^вт. Балицькому^в
Київ – 1935^а

^г–^гСовершенно секретно^{–г}

За первый квартал 1935 года задержано 55 нарушителей границы со стороны Польши.

Арестовано 18 агентов польской разведки, из них:

- 1) Из числа нарушителей границы..... 10 чел.
- 2) Из числа ранее осевших на Украине агентов разведки и привлеченных к шпионской работе жителей Украины, не бывших за кордоном..... 8 чел.

Кроме того, арестовано 36 человек явок и связей польской агентуры.

53 человека нарушителей задержаны следующими органами и представляют собой следующее:

^а–^а Друк обкладинки.

^б–^б Надруковано машинописним способом та наклеєно на документ.

^в–^в Вписано від руки.

^г–^г Написано великими літерами.

^г–^г Підкреслено машинописним способом.

Nr 2

14 kwietnia 1935, Kijów. Raport kierownictwa Oddziału Specjalnego UGB NKWD USRS dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego, dotyczący wyników walki ze szpiegostwem na rzecz Polski

^a-NKWD – USRS
Zarząd Bezpieczeństwa Państwowego
Oddział Specjalny

Ścisłe tajne
Materiały operacyjne

Raport
o wynikach walki ze szpiegostwem na rzecz Polski
^bza pierwszy kwartał 1935 roku^b

^cdo T[owarzysza] Balickiego^c
Kijów – 1935^a

^{d-e}Ścisłe tajne^{-e-d}

W pierwszym kwartale 1935 roku zatrzymano 55 osób, które naruszyły granicę ze strony polskiej.

Aresztowano 18 agentów polskiego wywiadu, w tym:

- 1) osoby, które naruszyły granicę..... 10 os[ób]
- 2) agenci wywiadu, którzy wcześniej osiedlili się na Ukrainie oraz mieszkańcy Ukrainy wciągnięci do pracy szpiegowskiej, którzy nie byli za granicą..... 8 os[ób]

Ponadto aresztowano 36 osób – kontaktów i łączników agentury polskiej.

53 osoby, które naruszyły [granicę], zostały zatrzymane przez następujące jednostki i należą do następujących [kategorii]:

^{a-a} Druk okładki.

^{b-b} Doklejony tekst zapisany na maszynie.

^{c-c} Wpisano odręcznie.

^{d-d} Zapisano wersalikami.

^{e-e} Podkreślono maszynowo.

Причины перехода границы	Где задержаны							Г-Всего ^Г
	Олевский П/О	Славутский П/О	Волочиск. П/О	Ямпольский П/О	Кам.-Под. П/О	В тылу	ТО УГБ НКВД	
Польских агентов	–	2	1	3	2	1	1	10
Подозрительных по шпионажу	4	2	3	–	3	–	–	12
Рядовых польской армии	–	2	–	–	2	–	–	4
В поисках работы	2	9	5	11	2	–	–	29
Г-Итого ^Г :	6	15	9	14	9	1	1	55

Дезертировавшие из Польши на Украину военнослужащие польской армии состояли на службе в следующих гарнизонах:

- 1) В 14 Борщевском пограничном батальоне КОП¹..... 1
- 2) В 5-м Кавалерийском полку в г. Дембица²..... 2
- 3) В 13 Копиченском батальоне КОП..... 1

Указанные рядовые польской армии являются:

1. ^ГКРАВЦОВ Юзеф Иванович^Г, 1911 года рождения, уроженец и житель с. Струтен-Нижний Долинского уезда Станиславского воеводства, рабочий, по национальности русский, польско-подданный, рядовой Борщевского 14 пограничного батальона КОП.

КРАВЦОВ дезертировал на нашу сторону 25 января с/г и перешел границу на участке Кам[енец]-Подольского погранотряда НКВД УССР. Причиной дезертирства, по заявлению КРАВЦОВА, является боязнь остаться безработным после демобилизации из Армии.

КРАВЦОВ принес с собой винтовку, 10 боевых патронов и 2 подсумка.

На состоявшейся 19-го февраля Конфликтной Комиссии с участием представителя Польши, КРАВЦОВ заявил, что свой переход в СССР он совершил добровольно и возвратиться в Польшу отказался.

¹ Корпус охорони прикордонної зони (КОПЗ) – утворене 12 IX 1924 військове формування, завданням якого була охорона кордонів східної П РП (з СРСР, Латвією і Литвою), згодом також південної (з Румунією, Угорщиною, пізніше Словаччиною); у 1938 налічувало бл. 30 тис. солдатів, які були набрані головним чином із західних воеводств Польщі; з питань персонально-організаційних і підготовки підпорядковувалось Міністерству військових справ, відносно питань бюджету і безпеки кордонів – Міністерству внутрішніх справ, а з 1938 також Генеральному інспекторові Збройних Сил (розвідка і завдання в майбутній війні). Sowa A. L. *Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947: zarys problematyki*. Kraków, 1998, с. 41; Dominiczak H. *Granica wschodnia Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*. Warszawa, 1992, с. 111–112.

² Йдеться про 5 полк кінних стрільців, який з 1929 стояв у Дембці.

Przyczyny przejścia granicy	Gdzie zatrzymani							^d -Łącznie ^d
	Olewski PO	Sławucki PO	Wołoczysk[i] PO	Jampolski PO	Kam[ieniecko]- pod[olski] PO	Tyły	TO UGB NKWD	
Polscy agenci	–	2	1	3	2	1	1	10
Podejrzani o szpiegostwo	4	2	3	–	3	–	–	12
Szeregowi Wojska Polskiego	–	2	–	–	2	–	–	4
Szukający pracy	2	9	5	11	2	–	–	29
^d -Razem ^d :	6	15	9	14	9	1	1	55

Żołnierze Wojska Polskiego, którzy zdezerterowali [i zbiegli] z Polski na Ukrainę, służyli w następujących jednostkach:

- 1) 14 borszczowski batalion graniczny KOP¹..... 1
- 2) 5 pułk kawalerii w m. Dębicy²..... 2
- 3) 13 kopyczyński batalion KOP..... 1

Wymienieni szeregowcy Wojska Polskiego to:

1. ^eKRAWCOW Józef s. Iwana^e, urodzony w 1911 roku we w[si] Strutyn Niżny, powiat dołęski, województwo stanisławowskie, i zamieszkały tamże, robotnik, narodowości rosyjskiej, obywatel polski, szeregowy 14 borszczowskiego batalionu granicznego KOP.

KRAWCOW zdezerterował [i zbiegł] na naszą stronę 25 stycznia br.; przeszedł granicę na odcinku kam[ieniecko]-podolskiego oddziału pogran[icznego] NKWD USRS. Przyczyną dezercji, według oświadczenia KRAWCOWA, była obawa przed bezrobociem po zwolnieniu z wojska.

KRAWCOW przyniósł ze sobą karabin, 10 ostrych naboju i 2 ładownice.

Na odbytym 19 lutego [posiedzeniu] komisji rozjemczej z udziałem przedstawiciela Polski, KRAWCOW oświadczył, że przeszedł do ZSRS dobrowolnie i odmówił powrotu do Polski.

2. ^ePRUSSKI Iwan s. Semena^e, urodzony w 1911 roku we w[si] Ożenin, gmina Chorów, powiat zdołbunowski, i zamieszkały tamże, chłop biedniak, Ukrainiec, obywatel polski, szeregowy 5 pułku kaw[alerii], stacjonującego w m. Dębicy.

¹ Korpus Ochrony Pogranicza (KOP) – utworzona 12 IX 1924 formacja wojskowa, której zadaniem była ochrona wschodniej granicy II RP (z ZSRS, Łotwą i Litwą), potem także południowej (z Rumunią, Węgrami oraz Słowacją); w 1938 liczyła ok. 30 tys. żołnierzy, rekrutowanych głównie z zachodnich województw Polski; pod względem personalno-organizacyjnym i szkoleniowym podporządkowana była MSWojsk., pod względem budżetowym i bezpieczeństwa granic MSW, a od 1938 także Generalnemu Inspektorowi Sił Zbrojnych (wywiad i zadania w przyszłej wojnie). A. L. Sowa, *Stosunki polsko-ukraińskie 1939–1947: zarys problematyki*, Kraków 1998, s. 41; H. Dominiczak, *Granica wschodnia Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Warszawa 1992, s. 111–112.

² Chodzi o 5 psk., który od 1929 stacjonował w Dębicy.

2. «ПРУССКИЙ Иван Семенович», 1911 года рождения, уроженец и житель с. Оженино Хоровецкой волости Здолбуновского уезда, крестьянин-бедняк, украинец, польско-подданный, рядовой 5-го Кавполка, расположенного в г. Дембица.

На нашу сторону ПРУССКИЙ перешел 1-го января с/г на участке Славутского Погранотряда НКВД, объяснив дезертирство нежеланием служить в польской армии.

В 1930 году, еще до службы в Польской армии, ПРУССКИЙ дважды переходил границу в СССР и выдворялся обратно, за что был судим польскими властями: первый раз к 2-м месяцам, а второй – к 4-м месяцам тюремного заключения.

3. «ЗАКОТНЮК Лаврентий Игнатович», 1912 года рождения, уроженец и житель с. Курзване Гощинской волости, крестьянин-бедняк, рядовой 5 Кавполка, расположенного в г. Дембица.

По заявлению ЗАКОТНЮКА, он, не желая служить в польской армии, воспользовался краткосрочным отпуском и 25-го января перешел границу в СССР на участке Славутского Погранотряда НКВД.

4. ВОЙТУЛЕВИЧ Федор Константинович, 1911 года рождения, уроженец и житель с. Дятлово³ Волковецкого повята Белостокского воеводства, столяр, белорус, польско-подданный, рядовой 13 Копыченского батальона КОП.

В 1931 году ВОЙТУЛЕВИЧ, до поступления в армию, на почве материальной нужды, перешел нелегально на Украину, но был выдворен нами обратно в Польшу.

Находясь в армии, ВОЙТУЛЕВИЧ 2-го марта с/г совершил вторично переход границы на нашу сторону на участке Кам[енец]-Подольского Погранотряда НКВД, принес с собой винтовку и 30 штук боевых патронов.

На Конфликтной Комиссии ВОЙТУЛЕВИЧ в присутствии представителя польских властей заявил, что бежал на Украину в силу своих политических убеждений и возвратиться в Польшу отказался.

ВОЙТУЛЕВИЧ сообщил нам обширные сведения о состоянии и вооружении 13-го батальона КОП.

Следствием по делу КРАВЦОВА, ПРУССКОГО, ЗАКОТНЮКА и ВОЙТУЛЕВИЧА причастность их к польским разведывательным органам не установлена. Все они оставлены в СССР, из них первые три направлены в Челябинск, местожительство же ВОЙТУЛЕВИЧА будет определено после получения указаний из ГУГБ НКВД СССР.

Задержанные за время с 1 января по 1 апреля 1935 г. польагенты представляют собой следующее:

1. В январе 1935 г. на участке Волочиского Погранотряда НКВД при переходе границы из Польши задержан гр. ТРАЧ Зиновий Ефимович, житель

³ Ймовірно йдеться про м. Здзенціол (рос. Дятлово), Новгородське воеводство.

Na naszą stronę PRUSSKI przeszedł 1 stycznia br. na odcinku sławuckiego oddziału pogran[icznego] NKWD, motywując swą dezercję niechęcią do służby w Wojsku Polskim.

W 1930 roku, jeszcze przed służbą w Wojsku Polskim, PRUSSKI dwukrotnie przechodził przez granicę do ZSRS i wracał, za co został skazany przez władze pol[skie]: za pierwszym razem na 2 miesiące, za drugim – na 4 miesiące więzienia.

3. ^e-ZAKOTNIUK Ławrientij s. Ignacego^e, urodzony w 1912 roku we w[si] Kurozwany, gmina Hoszcza, i zamieszkały tamże, chłop biedniak, szeregowy 5 pułku kaw[alerii], stacjonującego w m. Dębicy.

ZAKOTNIUK oświadczył, że nie chcąc służyć w Wojsku Polskim, wykorzystał krótki urlop do przejścia 25 stycznia przez granicę do ZSRS na odcinku sławuckiego oddziału pogran[icznego] NKWD.

4. WOJTULEWICZ Fiodor s. Konstantyna, urodzony w 1911 roku we w[si] Diatłowo³, powiat wołkowyski, województwo białostockie, i zamieszkały tamże, stolarz, Białorusin, obywatel polski, szeregowy 13 kopczyńskiego batalionu KOP.

W 1931 roku, przed wstąpieniem do wojska, bieda zmusiła WOJTULEWICZA do nielegalnego przejścia na Ukrainę, ale został on wydalony przez nas z powrotem do Polski.

Będąc w wojsku, WOJTULEWICZ dokonał 2 marca br. powtórnego przejścia granicy na naszą stronę na odcinku kam[ieniecko]-podolskiego oddziału pogran[icznego] NKWD, zabierając ze sobą karabin i 30 sztuk ostrych naboju.

Na komisji rozjemczej WOJTULEWICZ w obecności przedstawiciela władz polskich oświadczył, że zbiegł na Ukrainę z powodu swych przekonań politycznych i odmówił powrotu do Polski.

WOJTULEWICZ przekazał nam obszerne informacje o stanie i uzbrojeniu 13 batalionu KOP.

W śledztwie nie ustalono związków KRAWCOWA, PRUSSKIEGO, ZAKOTNIUKA i WOJTULEWICZA z polskimi służbami wywiadowczymi. Wszyscy oni pozostali w ZSRS, trzech pierwszych skierowano do Czelabińska, zaś miejsce zamieszkania WOJTULEWICZA wyznaczy się po otrzymaniu wytycznych z GUGB NKWD ZSRS.

W sprawach zatrzymanych w okresie od 1 stycznia do 1 kwietnia 1935 r. agentów pol[skich] ustalono co następuje:

1. W styczniu 1935 r. na odcinku wołoczyskiego oddziału pogran[icznego] NKWD zatrzymany został podczas przechodzenia granicy ze strony Polski ob. TRACZ Zinowij Jefimowicz, mieszkaniec w[si] Juryńce r[ejo]n satanowski, obwód winnicki, który uciekł w 1930 roku do Polski.

³ Być może chodzi o miejscowość Zdzięcioł (ros. Diatłowo) w woj. nowogródzkim.

с. Юринцы, Сатановского р-на, Винницкой области, бежавший в 1930 году в Польшу.

†ТРАЧ оказался агентом Подволочиской разведплетушки⁴, посланным на Украину с заданиями†:

а) осесть на жительство в своем селе и собирать сведения о политико-экономическом состоянии пограничных сел, о наличии в погранполосе войск;

б) передерживать у себя на квартире польскую агентуру, переходящую из-за кордона и направляющуюся в тыл Украины;

в) собранные шпионские сведения по погранполосе передавать за кордон через агентов, которых ТРАЧ будет у себя принимать.

Следствие продолжается.

2. 3-го марта с. г. при переходе границы на Советскую сторону сторожевым нарядом 23-го Каменец-Под[ольского] Погранотряда †задержан агент Чертковской⁵ разведки, назвавший себя КУЛЬБЕРОМ Михаилом Васильевичем†.

На предварительном следствии КУЛЬБЕР заявил, что он является уроженцем г. Шепетовки. В 1915 году, служа в царской армии, КУЛЬБЕР попал в плен и проживал в Германии до 1920 года, а затем, совместно с другими военнопленными, вступил в Чехословацкую армию, где пробыл до 1929 года. После этого КУЛЬБЕР долгое время работал электромонтером. В 1934 г. он решил возвратиться на родину и через Румынию попал в Польшу. Там КУЛЬБЕР был задержан, выдворен в Румынию, пробыл некоторое время под арестом, после чего, в феврале 1935 года передан обратно в Польшу и доставлен в Чертков.

После трехдневного пребывания под стражей в Чертковской разведке КУЛЬБЕР был завербован под кличкой «ИВАНЕНКО» и переброшен на Украину со шпионскими заданиями.

Сознавшись в этом, КУЛЬБЕР, однако откровенных показаний о характере полученных им заданий польразведки пока не дает.

Следствие продолжается.

3. Каменец-Подольским погранотрядом НКВД в результате агентурной разработки †снят на явке прибывший из Польши агент Чертковской разведки Иван ДОЛГИЙ†, житель советской стороны, единоличник, бежавший в Польшу в конце 1934 года.

ДОЛГИЙ сознался, что переходил дважды по заданию польской разведки на нашу сторону в разведывательных целях. Последний раз ДОЛГИЙ переброшен из Польши на Украину в конце декабря 1934 года с чрезвычайно подозрительными по террору заданиями:

а) Узнать, кто живет в доме, расположенном рядом с Госбанком в Каменце (имеется в виду общежитие Начсостава Погранотряда);

⁴ Ймовірно розвідувальна ячейка при 1-му Прикордонному загоні КОПЗ у Підволочиську.

⁵ Розвідувальний пункт КОПЗ № 9 у Чорткові.

TRACZ okazał się agentem podwojewódzkiej placówki wywiad[owczej]⁴ wysłanym na Ukrainę z zadaniami⁵:

a) zamieszkać w swej wiosce i zbierać informacje o sytuacji polityczno-gospodarczej wsi nadgranicznych oraz obecności wojsk w strefie nadgran[icznej];

b) udzielać schronienia w swoim mieszkaniu agenturze polskiej, przychodzącej zza granicy i kierującej się w głąb Ukrainy;

c) zebrane informacje szpiegowskie, dotyczące strefy nadgran[icznej], przekazywać za granicę przez agentów, których TRACZ będzie u siebie przyjmował.

Śledztwo jest kontynuowane.

2. Patrol wartowniczy 23 kamieniecko-pod[olskiego] oddziału pogran[icznego] TRACZ zatrzymał 3 marca br. przechodzącego przez granicę na stronę sowiecką agenta czortkowskiej placówki wywiadowczej⁵, który podał swoje nazwisko – KULJER Michał Wasiljewicz⁶.

Podczas wstępnego śledztwa KULJER oświadczył, że urodził się w m. Szepetówce. W 1915 roku, służąc w armii carskiej, dostał się do niewoli i mieszkał w Niemczech do 1920 roku, potem razem z innymi jeńcami wstąpił do armii czechosłowackiej, w której służył do roku 1929. Następnie KULJER przez długi czas pracował jako elektromonter. W 1934 r. postanowił wrócić do ojczyzny i przez Rumunię dotarł do Polski. Tam KULJER został zatrzymany, wydalony do Rumunii, przesiedział jakiś czas w areszcie, po czym w lutym 1935 roku [został] przekazany z powrotem do Polski i dostawiony do Czortkowa.

Po trzydniowym pobycie w areszcie czortkowskiej [placówki] wywiadowczej KULJER został zwerbowany i pod pseudonimem „IWANIENKO” przerzucony na Ukrainę z zadaniami szpiegowskimi.

Po przyznaniu się do tego KULJER nie składa na razie szczerych zeznań na temat charakteru otrzymanych od wywiadu pol[skiego] zadań.

Śledztwo jest kontynuowane.

3. Kamieniecko-podolski oddział pogran[iczny] NKWD w wyniku rozpracowania agenturalnego TRACZ na punkcie kontaktowym przybyłego z Polski agenta czortkowskiej [placówki] wywiadowczej Iwana DOŁGIEGO⁶, mieszkającego po stronie sowieckiej, *jedynolicznika*⁶, który uciekł do Polski pod koniec 1934 roku.

DOŁGIJ przyznał się, że dwukrotnie przechodził na naszą stronę w celach wywiadowczych na polecenie wywiadu polskiego. Po raz ostatni DOŁGIJ przerzucony był z Polski na Ukrainę w końcu grudnia 1934 roku z wyjątkowo podejrzanymi zadaniami związanymi z terroryzmem:

a) dowiedzieć się, kto mieszka w domu znajdującym się obok *Gosbanku* w Kamieńcu [Podolskim] (chodzi o dom zamieszkały przez kadrę dowódczą oddziału pogran[icznego]);

b) ustalić nazwiska i adresy domowe dowódców oddziału pogran[icznego] i Milicji Miejs[kiej];

⁴ Prawdopodobnie punkt wywiadowczy przy 1 kompanii granicznej KOP, m.p. Podwojewódzka.

⁵ Placówka wywiadowcza nr 9 KOP w Czortkowie.

⁶ Tj. rolnika indywidualnego.

- б) Установить фамилии и домашние адреса начальников Погранотряда и Гормилиции;
- в) Выяснить наличие и месторасположение пороховых складов в районе Каменца;
- г) Установить месторасположение Гормилиции в г. Каменце;
- д) Подобрать в Каменце человека и переправить его в Польшу для вербовки.

Из-за ареста ДОЛГИЙ это задание выполнить не успел. Следствие продолжается.

4. 26-го февраля на участке Славутского Погранотряда НКВД задержан перебежчик из Польши галичанин СЕМЧУК Тимофей. На первичном допросе он заявил, что бежал от преследования полиции, так как был заподозрен в грабеже. Он также заявил, что вместе с ним прибыл из Польши его брат СЕМЧУК Михаил.

27-го февраля СЕМЧУК Михаил явился в Шепетовское Райотделение НКВД и на предварительном следствии показал следующее:

В 1923 году он, СЕМЧУК Михаил, переходил нелегально в СССР, где с 1923 по 1927 г.г. работал в Армавире в ГПУ и Милиции, после чего перешел на службу в РККА.

В 1927 г. он, совместно с полковым каптенармусом ШАТОБЫМ, дезертировал в Польшу.

В Польше СЕМЧУК был осужден к 6-ти годам тюремного заключения. По отбытию наказания он был завербован в качестве конфиденнта для освещения местных членов «УВО»⁶.

Свой нынешний переход на Украину СЕМЧУК объясняет желанием, якобы, избавиться от обязанностей конфиденнта полиции.

[†]СЕМЧУК сознался, что при переходе границы имел при себе револьвер с 20-ю патронами[†], которые он спрятал в Шепетовке до своей явки в НКВД.

СЕМЧУК подозревается в приходе на Украину с террористическими заданиями.

Ведется следствие.

5. 25 февраля с. г. на участке Каменец-Подольского Погранотряда НКВД задержан польперебежчик галичанин ПАНЧИШЕН Владимир.

2-го марта сторожевым нарядом того же Погранотряда на линии границы задержан перешедший из Польши СИВКОВ Петр.

⁶ Українська військова організація (УВО) – конспіративна організація, утворена 31 VIII 1920 у Празі офіцерами колишнього Корпусу Січових Стрільців і УГА; на чолі організації був Євген Коновалець; метою УВО мало бути об'єднання українських земель і створення незалежної української держави; крім терористично-диверсійної діяльності, проведено пропагандистську діяльність, після конференції УВО в Берліні у 1927 прийнято рішення про об'єднання всіх українських націоналістичних угруповань, яке відбулося на початку 1929, у результаті чого повстала ОУН. *Енциклопедія українознавства. Т. 9, Львів, 2000, с. 3340–3341; Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce. Kraków, 1989, с. 58; Sowa A. L. Цит. праця, с. 45.*

c) ustalić, czy istnieją i gdzie znajdują się składy prochu w okolicach Kamieńca [Podolskiego];

d) ustalić, gdzie znajduje się Milicja Miejs[ka] w m. Kamieńcu [Podolskim];

e) znaleźć w Kamieńcu [Podolskim] odpowiedniego człowieka i wyprawić go do Polski w celu zwerbowania.

Z powodu aresztowania nie udało się DOŁGIEMU wykonać zadania. Śledztwo jest kontynuowane.

4. Na odcinku sławuckiego oddziału pogran[icznego] NKWD 26 lutego zatrzymany został zbieg z Polski, Galicjanin SIEMCZUK Timofiej. Na wstępnym przesłuchaniu oznajmił on, że uciekł przed represjami policji, bo był podejrzany o grabież. Oznajmił także, że wraz z nim przybył z Polski jego brat SIEMCZUK Michaił.

27 lutego SIEMCZUK Michaił zjawił się w Szepetowskim Wydziale Rej[onowym] NKWD i na wstępnym śledztwie zeznał, co następuje:

W 1923 roku on, SIEMCZUK Michaił, przeszedł nielegalnie do ZSRS, gdzie w latach 1923–1927 pracował w Armawirze w GPU i milicji, po czym przeszedł na służbę w RKKK.

W 1927 r. wraz z kwatermistrzem pułku SZATOBEM zdezerterował [i zbiegł] do Polski.

W Polsce SIEMCZUK został skazany na 6 lat więzienia. Po odbyciu kary zwerbowano go jako konfidenta, który miał ujawniać miejscowych członków UWO⁷.

Obecne przejście na Ukrainę SIEMCZUK tłumaczy tym, że chciał uwolnić się od życia konfidenta policji.

SIEMCZUK przyznał się, że podczas przechodzenia granicy miał przy sobie rewolwer z 20-ma nabojami⁸, który schował w Szepetówce przed ujawnieniem się w NKWD.

SIEMCZUKA podejrzewa się, że przybył na Ukrainę z zadaniami związanymi z terroryzmem.

Śledztwo jest prowadzone.

5. Na odcinku kamieniecko-podolskiego oddziału pogran[icznego] NKWD 25 lutego br. zatrzymany został polski zbieg, Galicjanin PANCZISZEN Władimir.

Patrol wartowniczy tegoż oddziału pogran[icznego] zatrzymał 2 marca na granicy przybywającego z Polski SIWKOWA Piotra.

⁷ Ukraińska Organizacja Wojskowa (UWO) – organizacja konspiracyjna utworzona 31 VIII 1920 w Pradze przez oficerów b. Korpusu Strzelców Siczowych i UHA; na czele organizacji stanął Jewhen Konowalec; celem UWO miało być zjednoczenie ziem ukraińskich i utworzenie niepodległego państwa ukraińskiego; oprócz działalności terrorystyczno-sabotażowej zajmowano się propagandą; po konferencji UWO w Berlinie w 1927 podjęto decyzję o połączeniu się wszystkich ukraińskich ugrupowań narodowych, co nastąpiło w początkach 1929, w rezultacie czego powstała OUN. *Encyklopedia ukraińsznawstwa*, t. 9, Lwów 2000, c. 3340–3341; R. Torzecki, *Kwestia ukraińska w Polsce*, Kraków 1989, s. 58; A. L. Sowa, *op.cit.*, s. 45.

Оба они уже задерживались в начале 1932 года и объяснили тогда свой приход на Украину необходимостью скрыться от преследования польских властей за активную работу в «Сельробе»⁷. После соответствующей филтрации оба они как подозрительные, были выдворены в Польшу.

На предварительных допросах ПАНЧИШЕН и СИВКОВ показали, что после выдворения в Польшу, они были там арестованы и осуждены. Отбывая наказание, СИВКОВ познакомился в тюрьме с быв[шей] зак[люченной], источником ИНО ЛЕГКОЙ Марией, осужденной поляками в 1933 году к 20 месяцам тюрьмы. Впоследствии, при освобождении, они решили порознь уйти в СССР.

Вместе с СИВКОВЫМ была задержана указанная Мария ЛЕГКАЯ.

Все обстоятельства дела заставляют рассматривать ПАНЧИШЕНА и СИВКОВА как агентов польразведорганов.

Ведется следствие.

6. В январе месяце с. г. Ямпольским Погранотрядом НКВД арестован агент Тарнопольской подэкспозитуры⁸ БЕНЕДЮК Василий Сергеевич, 1908 года рождения, крестьянин-единоличник, житель с. Лысогорка, Теофипольского района, Винницкой области.

БЕНЕДЮК бежал в 1934 году в Польшу и был задержан на польской стороне Лановецкой разведкой⁹.

В разведке БЕНЕДЮК сообщил известные ему сведения о политико-экономическом состоянии села Лысогорка, об активе села, о погранзаставе, количестве красноармейцев, данные о начсоставе и их семьях, после чего был направлен в Тарнопольскую подэкспозитуру, где вербовка БЕНЕДЮКА была оформлена.

Получив задания по Ямпольскому, Изяславльскому, Шепетовскому, Жмеринскому гарнизонам, БЕНЕДЮК переправлен на Совсторону, явился в Киев к своему родственнику КАЗИМИРЧУКУ, получил у последнего сведения о Киевском гарнизоне и возвратился в Польшу.

Получив от БЕНЕДЮКА собранные им сведения, польская разведка его вторично перебросила на Украину с разведывательными заданиями.

КАЗИМИРЧУК арестован.

⁷ Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання (Сель-роб) – українська політична партія, утворена 10 X 1926 як результат об'єднання Українського союзу соціалістичної селянської спілки (Сель-союз) із Партією народної волі (ПНВ); співпрацювала з комуністичним рухом, пов'язана з КПЗУ, у вересні 1927 наступив розкол у її лавах (Сель-роб Ліві і Сель-роб Праві, а також Сель-роб Єдність); метою партії було впровадження в Україні соціалістичного устрою, неофіційною програмною засадою було возз'єднання українських земель з Радянською Україною; діяльність Сель-робу була направлена проти польської влади і некомуністичних польських, а також легальних українських партій; партія проводила діяльність усередині м. ін. культосвітніх, професійних і землеробських організацій; головними діячами були: Максим Чумай, Кирило Вальницький, Михайло Дурделло, Степан Маківка. *Torzecki R. Цит. праця, с. 45; Holzer J. Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1974, с. 511, 545, 547, 550.*

⁸ Правильно: розвідувальний пункт КОПЗ № 10 у Тернополі.

⁹ Ймовірно розвідувальна ячейка при 3-ій прикордонній роті у Лановцях, у складі 3-го Батальйону КОПЗ «Дедеркали».

Obaj oni byli już zatrzymani na początku 1932 roku i wtedy tłumaczyli swoje przybycie na Ukrainę koniecznością schronienia się od prześladowań polskich władz za aktywną pracę w Sel-Robie⁸. Po odpowiedniej filtracji obaj zostali, jako podejrzani, wydalenii do Polski.

Na wstępnych przesłuchaniach PANCZISZEN i SIWKOW zeznali, że po wydaleniu ich do Polski zostali oni tam aresztowani i skazani. Podczas odbywania kary SIWKOW zapoznał się w więzieniu z był[ą] więź[niarką], informatorką INO LEGKĄ Mariją, skazaną przez Polaków w 1933 roku na 20 miesięcy więzienia. Następnie, po wyjściu na wolność postanowili oni osobno zbiec do ZSRS.

Wraz z SIWKOWEM została zatrzymana wspomniana Marija LEGKAJA.

Wszystkie okoliczności sprawy skłaniają do potraktowania PANCZISZENA i SIWKOWA jako agentów pol[skich] służb wywiad[owczych].

Śledztwo jest prowadzone.

6. W miesiącu styczniu br. jampolski oddział pogran[iczny] NKWD aresztował agenta placówki tarnopolskiej⁹ BIENIEDIUKA Wasilija Sergiejewicza – urodzony w 1908 roku, chłop *jednolicznik*, mieszkaniec w[si] Łysogorka rejon teofipolski, obwód winnicki.

BIENIEDIUK zbiegł w 1934 roku do Polski i został po stronie polskiej zatrzymany przez łanowiecki [punkt] wywiadowczy¹⁰.

BIENIEDIUK przekazał wywiadowi znane mu informacje o sytuacji polityczno-gospodarczej wsi Łysogorka, aktywie wsi, strażnicy gran[icznej], liczbie czerwonooarmistów, dane o kadrze dow[ódczej] i jej rodzinach, po czym został skierowany do tarnopolskiej placówki wywiadowczej, gdzie oficjalnie dokonano [jego] werbunku.

Otrzymałszy zadania dotyczące garnizonów jampolskiego, izasławskiego, szepetowskiego i żmeryńskiego, BIENIEDIUK przeprowił się na stronę sow[iet]k[ą], pojawił się w Kijowie u swojego krewnego KAZIMIRCZUKA, otrzymał od niego informacje o garnizonie kijowskim i powrócił do Polski.

Po otrzymaniu od BIENIEDIUKA zebranych przez niego informacji, wywiad polski powtórnie przerzucił go na Ukrainę z zadaniami wywiadowczymi.

KAZIMIRCZUK został aresztowany.

⁸ Ukraińskie Włościańsko-Robotnicze Zjednoczenie Socjalistyczne (Sel-Rob) – ukraińska partia polityczna utworzona 10 X 1926 w wyniku połączenia Ukraińskiego Zjednoczenia Socjalistycznego Związku Włościańskiego (Sel-Sojuz) i Partii Wolności Ludu (PNW), współdziałająca z ruchem komunistycznym, powiązana z KPZU; rozłam w jej szeregach nastąpił we wrześniu 1927 (Sel-Rob Lewica i Sel-Rob Prawica, a także Sel-Rob Jedność); celem partii było wprowadzenie na Ukrainie ustroju socjalistycznego, nieoficjalnym założeniem programowym było zjednoczenie ziem ukraińskich z Ukrainą sowiecką; działalność Sel-Robu skierowana była przeciwko władzom polskim i polskim partiom niekomunistycznym oraz legalnym partiom ukraińskim w Polsce; partia prowadziła działalność wewnątrz m.in. organizacji kulturalno-oświatowych, zawodowych i rolniczych; czołowymi działaczami byli: Maksym Czumaj, Kyrył Walnicki, Mychajło Durdeło, Stepan Makiwka. R. Torzecki, *op.cit.*, s. 45; J. Holzer, *Mozaika polityczna Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 511, 545, 547, 550.

⁹ Właśc. placówka wywiadowcza nr 10 KOP w Tarnopolu.

¹⁰ Prawdopodobnie punkt wywiadowczy przy 3 kompanii granicznej KOP (m.p. Łanowce), wchodzącej w skład 3 batalionu KOP „Dederkały”.

Следствие продолжается.

7. 15-го марта на участке Ямпольского Погранотряда НКВД при переходе границы из Польши задержан агент польской разведки, назвавшийся Федором Игнатьевичем КОРНЕЙЧУКОМ, 19-ти лет, уроженцем и жителем Польши.

КОРНЕЙЧУК на первичном допросе заявляет, что он завербован 11-го марта с. г. Балажевской стражницей и направлен на Советскую сторону с заданиями^а:

- а) Установить ряд лиц, ушедших из Польши в СССР в 1921–[19]22 г. г. и проживающих в погранполосе Украины;
- б) Собрать сведения о 6-й заставе Ямпольского Погранотряда;
- в) Собрать информацию по селу Б[ольшая] Боровица;
- г) Собрать сведения по арестному помещению Погранотряда в случае, если КОРНЕЙЧУК будет задержан.

Следствие продолжается.

8. 23-го марта на участке Ямпольского Погранотряда задержан ^гагент Тарнопольской подэкспозитуры ДЖИГОТА Константин Федорович^г.

ДЖИГОТА родился в 1908 году в Шепетовском районе, в 1932 г. осужден на 3 года за невыполнение налогов и направлен в Каменское¹⁰, откуда бежал.

После 2-х летнего пребывания на нелегальном положении, ДЖИГОТА бежал в октябре 1934 года в Польшу с намерением поселиться в Кременце, где проживает его родственник учитель ШУДРАК.

В Польше ДЖИГОТА был арестован. После месячного пребывания под стражей он был освобожден и в январе 1935 года вызван в Тарнопольскую подэкспозитуру, где получил предложение – возвратиться на Украину для разведывательной работы.

Приняв предложение разведки, ДЖИГОТА получил задания^е:

- а) Собрать данные по Изяславскому, Шепетовскому и Полонскому гарнизонам.
- б) Выяснить наличие дорожного строительства в этих районах.
- в) Добыть издаваемые в Шепетовке, Полонном и Изяславле газеты.
- г) Привлечь к разведывательной работе своего брата, проживающего в Шепетовском районе.

20-го января с. г. ДЖИГОТА был переброшен на Совсторону. Выполнив задание разведки, собрав сведения по 9 и 10-му кавполкам в Изяславле, добыв газеты и завербовав своего брата, ДЖИГОТА возвращался в Польшу и был задержан.

При обыске у него изъяты газеты, издаваемые в Полонском и Шепетовском районах.

Следствие продолжается.

^а Було: заданием.

^е Було: задание.

¹⁰ Ймовірно йдеться про Дніпродзержинськ, який до 1936 іменувався Кам'янське.

Śledztwo jest kontynuowane.

7. Na odcinku jampolskiego oddziału pogran[icznego] NKWD 15 marca został zatrzymany podczas przechodzenia granicy z Polski agent wywiadu pol[skiego], który podał, że nazywa się Fiodor KORNIEJCZUK s. Ignatija, lat 19, urodzony i zamieszkały w Polsce.

KORNIEJCZUK na wstępnym przesłuchaniu oświadczył, że został zwerbowany 11 marca br. w straźnicy bałazewskiej [?] i skierowany na stronę sow[iecką] z zadaniami^f:

a) ustalić osoby zbiegłe z Polski do ZSRS w l[atach] 1921–[19]22 a zamieszkałe w strefie nadgranicznej Ukrainy;

b) zebrać informacje o 6 straźnicy jampolskiego oddziału pogran[icznego];

c) zebrać informacje dotyczące wsi Borowica W[ielka];

d) zebrać informacje o areszcie przy oddziale pogran[icznym] w przypadku, gdyby KORNIEJCZUK został zatrzymany.

Śledztwo jest kontynuowane.

8. Na odcinku jampolskiego oddziału pogran[icznego] 23 marca został zatrzymany agent tarnopolskiej placówki wywiadowczej DŻYGOTA Konstantin Fiodorowicz^e.

DŻYGOTA urodził się w 1908 roku w rejonie szepetowskim, w 1923 r. został skazany na 3 lata za niewywiązywanie się z dostaw [państwowych] i skierowany do Kamienskoje¹¹, skąd uciekł.

Po 2 latach ukrywania się DŻYGOTA w październiku 1934 roku zbiegł do Polski z zamiarem osiedlenia się w Krzemieńcu, gdzie mieszka jego krewny, nauczyciel SZUDRAK.

W Polsce DŻYGOTA został aresztowany. Po miesięcznym pobycie w areszcie został zwolniony i w styczniu 1935 roku wezwany do tarnopolskiej placówki wywiadowczej, gdzie otrzymał propozycję powrotu na Ukrainę w celu prowadzenia działalności wywiadowczej.

Po przyjęciu propozycji wywiadu DŻYGOTA dostał zadania^g:

a) zebrać dane dotyczące garnizonów izasławskiego, szepetowskiego i połon[skiego];

b) wyjaśnić, czy istnieje budownictwo drogowe w tych rejonach;

c) zdobyć gazety wydawane w Szepetówce, Połonem i Izasławiu;

d) pozyskać do pracy wywiadowczej swego brata, mieszkającego w rejonie szepetowskim.

20 stycznia br. DŻYGOTA został przerzucony na stronę sow[iecką]. Po wykonaniu zadań wywiadu – zebraniu informacji na temat 9 i 10 pułków kaw[alerii] w Izasławiu, zdobyciu gazet i zwerbowaniu brata – DŻYGOTA wracał do Polski i został zatrzymany.

^f Było: zadaniem.

^g Było: zadanie.

¹¹ Prawdopodobnie Dnieprodzierżyńsk, który do 1936 nosił nazwę Kamienskoje.

Привлекаем к ответственности брата ДЖИГОТЫ, который однажды судился за попытку к бегству за кордон, был выслан и бежал с места высылки.

9. Славутским Погранотрядом НКВД задержана при попытке уйти в Польшу гр[аждан]ка ПРИЩЕПА Евдокия Максимовна, жительница Яруньского района, Киевской области.

ПРИЩЕПА созналась в причастности к шпионской деятельности для польской разведки ее мужа Андрея ПРИЩЕПЫ, бежавшего в августе м[е]сяце 1934 года за кордон и связавшегося с польской разведкой, по заданиям которой неоднократно переходил на Украину.

ПРИЩЕПА показала, что ее муж – Андрей ПРИЩЕПА в июне 1934 года бежал с места высылки к себе на родину в погранполосу, откуда в августе 1934 года был уведен в Польшу его двоюродным братом – Иваном ПРИЩЕПОЙ, являющимся агентом польской разведки.

Вскоре ее муж – ПРИЩЕПА Андрей прибыл из Польши с разведывательными заданиями и увел ее за кордон.

В сентябре–ноябре 1934 года ПРИЩЕПА Евдокия вместе со своим мужем и группой других польагентов из числа ее односельчан, бежавших за кордон (КОЗЛЮК Трифон, АРТЕМЧУК Павел) переходила на Украину и оказывала этим агентам содействие в их шпионской работе.

ПРИЩЕПА назвала 18 человек, привлеченных польагентами ПРИЩЕПОЙ Андреем и ПРИЩЕПОЙ Иваном к их шпионской работе и оказавших им содействие (пособничество и укрывательство) в шпионской работе.

Эти 18 человек проживают в Н[овоград]-Волыньске, Житомире, Коростене, Шепетовке, Киеве и селах Славутского района и частично установлены. Из них два человека арестовываются в целях оперативно-следственной проработки показаний Евдокии ПРИЩЕПЫ.

10. 20-го марта с. г. в поезде Жмеринка–Могилев-Подольск Транспортными органами НКВД задержан неизвестный, назвавшийся ЧЕРВОНЮКОМ. При нем обнаружены советские газеты с пометками на них частей Красной Армии.

Следствием устанавливается, что ЧЕРВОНЮК является «агентом польской разведки, переброшенным в начале марта на Украину с заданием собрать шпионские сведения по Жмеринскому, Гайсинскому, Фастовскому и Бело-Церковскому гарнизонам».

ЧЕРВОНЮК успел объездить ряд гарнизонов и собрать интересующие поляков сведения.

При возвращении в Польшу, куда некоторое время тому назад ЧЕРВОНЮК перевел свою семью, он был задержан.

Ведется следствие.

Одновременно с ликвидацией 10-ти человек агентуры поляков, переброшенных на Украину в январе–апреле 1935 года, нами в отчетный период, помимо польской агентуры, о которой мы писали в нашем докладе от

Podczas rewizji skonfiskowano mu gazety wydawane w rejonach szepetowskim i połońskim.

Śledztwo jest kontynuowane.

Pociągniemy do odpowiedzialności brata DŻYGOTY, który kiedyś za próbę ucieczki za granicę został skazany, zesłany i zbiegł z miejsca zesłania.

9. Sławucki oddział pogran[iczny] NKWD zatrzymał podczas próby ucieczki do Polski ob[ywatel]kę PRISZCZEPĘ Jewdokiję Maksimownę, mieszkankę rejonu jaruńskiego w obwodzie kijowskim.

PRISZCZEPA przyznała się, że uczestniczyła w działalności szpiegowskiej dla polskiego wywiadu swego męża Andrieja PRISZCZEPY, który w m[iesia]cu sierpniu 1934 roku uciekł za granicę, związał się z polskim wywiadem i na jego polecenie niejednokrotnie przechodził na Ukrainę.

PRISZCZEPA zeznała, że jej mąż Andriej PRISZCZEPA w czerwcu 1934 roku zbiegł z miejsca zesłania do swych rodzinnych stron w strefie nadgran[icznej], skąd w sierpniu 1934 roku został zabrany do Polski przez swojego stryjecznego brata Iwana PRISZCZEPĘ, który był agentem wywiadu pol[skiego].

Niedługo potem jej mąż – PRISZCZEPA Andriej przybył z Polski z zadaniami wywiadowczymi i zabrał ją za granicę.

We wrześniu – listopadzie 1934 roku PRISZCZEPA Jewdokija wraz z mężem i grupą innych agentów pol[skich] pochodzących z tej samej wsi, którzy uciekli za granicę (KOZLUK Trifon, ARTIOMCZUK Paweł), przeszła na Ukrainę i pomagała im w działalności szpiegowskiej.

PRISZCZEPA wymieniła 18 osób, które zostały wciągnięte do działalności szpiegowskiej przez agentów pol[skich] PRISZCZEPĘ Andrieja i PRISZCZEPĘ Iwana i udzielały im pomocy (współdziałanie i ukrywanie) w szpiegowskiej działalności.

Tych 18 osób mieszka w N[owogrodzie] Wołyńskim, Żytomierzu, Korosteniu, Szepetówce, Kijowie oraz we wsiach rejonu sławuckiego i zostały one częściowo ustalone. Dwóch ludzi spośród nich aresztujemy w celu potwierdzenia na drodze operacyjno-śledczej zeznań Jewdokii PRISZCZEPY.

10. W pociągu Żmerynka–Mohylów Podolski organy transportowe NKWD 20 marca br. zatrzymały nieznanego, który oświadczył, że nazywa się CZERWONIUK. Znalaziono przy nim gazety sowieckie z uwagami o jednostkach Armii Czerwonej.

W śledztwie ustalono, że CZERWONIUK jest „agentem wywiadu polskiego, przerzuconym na początku marca na Ukrainę z zadaniem zbierania informacji szpiegowskich dotyczących garnizonów żmeryńskiego, hajsyńskiego, fastowskiego i białocerkiewskiego”.

CZERWONIUKOWI udało się objechać szereg garnizonów i zebrać interesujące Polaków informacje.

Wracając do Polski, dokąd jakiś czas temu wyprawił swoją rodzinę, CZERWONIUK został zatrzymany.

Śledztwo jest prowadzone.

4 апреля с. г. (по операции в пограничных районах), ликвидированы следующие агенты польской разведки, ранее осевшие на Украине.

1. В Одессе арестован ВАНАГАС Павел Михайлович, житель г. Одессы, «агент Ракитнянской разведплицы»¹¹, разрабатывавшийся нами с ноября 1933 года^г.

В отношении ВАНАГАСА были показания ликвидированного в 1933 г. польагента ГАДЕЦКОГО о том, что ВАНАГАС бежал из Одессы в Польшу, содержался под стражей в Ракитнянской разведке и направлен на Украину с разведывательными заданиями.

^гРазработкой ВАНАГАСА через с[екретного]/с[отрудника] [...] эти сведения полностью подтвердились^г. В конце 1934 года [...] удалось от ВАНАГАСА узнать, что он переброшен поляками в Одессу с заданиями – собирать сведения по частям Красной Армии, расположенным в Одессе, получил для связи с разведкой условный адрес и пароль для явки к нему из Польши курьера.

Ввиду того, что дальнейшая разработка ВАНАГАСА не давала никаких результатов, мы решили стать на путь ликвидации дела.

^гАрестованный ВАНАГАС сознался, что, желая пробраться к себе на родину – в Литву, он в июле 1933 г. бежал в Польшу. Там он был арестован. На допросе в разведке ВАНАГАС сообщил известные ему, как жителю Одессы, данные об Одесском гарнизоне и о промышленных предприятиях г. Одессы.

Ракитнянской разведкой ВАНАГАС был завербован для шпионской работы^г и переброшен на Украину с заданием осесть в Одессе и приступить к сбору шпионских сведений по Одесскому гарнизону. Выполнение заданий разведки ВАНАГАС пока отрицает.

^гПри обыске у ВАНАГАСА обнаружен револьвер с патронами^г. ВАНАГАС заявляет, что револьвер ему подарил сосед, нашедший в 1927 г. в огороде два револьвера.

Полагаем, что ВАНАГАС был послан поляками в Одессу в качестве диверсанта на предвоенный период (см. дело «^гКапитан^г»).

Следствие продолжается.

2. В Днепропетровской области арестован ЛИСОВСКИЙ Флорин Феликсович, являющийся по данным ОО ЛВО агентом польской разведки.

ЛИСОВСКИЙ в 1931–[19]32 г. г. был раскулачен и бежал в Польшу, где был завербован и переброшен на Украину с разведывательными заданиями.

Подробности выясняются. Ведется следствие.

3. Славутским Погранотрядом НКВД ликвидирован «агент ИНО – двойник»^с БУБЛИК Григорий Владимирович, 24-х лет, бежавший в Польшу из Славутского района в 1929 году.

^{с-с} Підкреслено від руки.

¹¹ Ймовірно розвідувальна ячейка при 1-му Батальйоні КОПЗ у Рокитні.

Jednocześnie ze zlikwidowaniem 10 agentów polskich, przerzuconych na Ukrainę [w czasie] od stycznia do kwietnia 1935 roku, w okresie sprawozdawczym, poza agenturą polską, o której pisaliśmy w naszym raporcie z 4 kwietnia br. (w ramach operacji w rejonach nadgranicznych), zlikwidowaliśmy następujących agentów wywiadu polskiego, którzy wcześniej osiedlili się na Ukrainie.

1. W Odessie aresztowany został WANAGAS Paweł Michajłowicz, mieszkaniec m. Odessy, °agent rokitniańskiej placówki wywiad[owczej]¹², rozpracowywany przez nas od listopada 1933 roku°.

Na temat WANAGASA istniały zeznania zlikwidowanego w 1933 r. pol[skiego] agenta GADIECKIEGO, mówiące o tym, że WANAGAS zbiegł z Odessy do Polski, był przetrzymywany w areszcie przy rokitniańskim [punkcie] wywiadowczym i skierowany na Ukrainę z zadaniami wywiadowczymi.

°Informacje te zostały w pełni potwierdzone przez s/s [...] który rozpracowywał WANAGASA°. Pod koniec 1934 roku [...] udało się uzyskać informacje od WANAGASA, że został on przerzucony przez Polaków do Odessy z zadaniem zbierania danych o jednostkach Armii Czerwonej, rozlokowanych w Odessie, oraz otrzymał on w celu łączności z wywiadem umówiony adres i hasło do kontaktu z kurierem z Polski.

W związku z tym, że dalsze rozpracowanie WANAGASA nie dawało żadnych rezultatów, postanowiliśmy podjąć kroki zmierzające do zakończenia sprawy.

°Aresztowany WANAGAS przyznał się, że chcąc przedostać się do swej ojczyzny – na Litwę, w lipcu 1933 r. zbiegł do Polski. Tam został aresztowany. W czasie przesłuchania przez wywiad przekazał znane mu, jako mieszkańcowi Odessy, dane o garnizonie odeskim i przedsiębiorstwach przemysłowych m. Odessy.

Rokitniański [punkt] wywiadowczy zwerbował WANAGASA do pracy szpiegowskiej° i przerzucił go na Ukrainę z zadaniem, by osiadł w Odessie i przystąpił do zbierania informacji szpiegowskich na temat garnizonu odeskiego. Jak dotąd, WANAGAS zaprzecza, że wykonał zadanie wywiadu.

°Podczas rewizji znaleziono przy WANAGASIE rewolwer z nabojami°. WANAGAS oświadczył, że rewolwer podarował mu sąsiad, który znalazł dwa rewolwery w warzywniku w 1927 r.

Uważamy, że WANAGAS został wysłany przez Polaków do Odessy w charakterze dywersanta na okres poprzedzający wojnę (zob. sprawa „^d-Kapitan^d”).

Śledztwo jest kontynuowane.

2. W obwodzie dnipropropietrowskim został aresztowany LISOWSKIJ Fłorian Fieliksowicz, według danych OO L[eningradzkiego] WO agent wywiadu polskiego.

LISOWSKIJ w l[atach] 1931–[19]32 został rozkułaczony i zbiegł do Polski, gdzie zwerbowano go i przerzucono na Ukrainę z zadaniami o charakterze wywiadowczym.

¹² Prawdopodobnie punkt wywiadowczy znajdujący się przy 1 batalionie KOP, m.p. Rokitno.

БУБЛИК сознався, що в серпні 1934 г. він був як агент ІНО переведений польською розвідкою, поляки інсценували втечу його з-під стражі і командували на Україну з наступним завданням:

а) Заложити шпійонську сітку в прикордонних селах Славутського району для збору розвідувальних матеріалів і для отримання радянських документів;

б) Завербовувати служачу червоноармійської столової Погранотряда Надежду САВЧУК, через яку проводити вербовки військовослужащих.

†БУБЛИК зміг завербовувати 3-х осіб в селі Мирутино, 3-х осіб в с. Симаки, одного чоловіка – в селі Плоском і одного чоловіка – м. Славута. З них три чоловіка зізналися† в тому, що завербовані БУБЛИКОМ, решта інших очевидних показань поки не дають.

За показаннями БУБЛИКА вербовку Надежды САВЧУК він виконати не зміг.

†Будучи агентом ІНО, БУБЛИК ще в 1933 році повідомляв ІНО, що петлюрівською розвідкою йому доручено підготувати терористичний акт проти Т[оваришів] ПОСТЫШЕВА, БАЛИЦКОГО і ЗАТОНСКОГО†¹².

В цій площині і ведемо подальше розслідування.

4. В лютому 1935 року †в г. Харківі виявлено шпійонська група, пов'язана з колишнім секретарем Харківського польського консульства МРОЖКЕВИЧЕМ¹³ і нинішнім секретарем консульства МИЛОШЕВСКИМ¹⁴, виконуючи за їх дорученням завдання розвідувального характеру† (справа «†Двійник†»).

За справою заарештовані:

1) ПИОТУХ Елена Викентьевна, 22 років, зав. бібліотекою школи ФЗУ Харківського Паровозо-ремонтного заводу, полька і

2) НАКОСТЕНКО Ростислав Филиппович, 25 років, чоловік Елены ПИОТУХ, викладач фізики, українець.

Суть справи зводиться до наступного:

В 1932 році було встановлено відвідування квартири теті Елены ПИОТУХ співробітником Харківського польського консульства. Так як Елена ПИОТУХ жила в тій же квартирі, вона, в інтересах з'ясування характеру цієї зв'язі, була завербована.

¹² Володимир Затонський (1888–1937), комуністичний діяч, один із засновників КП(б)У; у 1918, 1923, 1933 нарком освіти УСРР; у 1927–1932 рр. нарком Робітничо-селянської інспекції УСРР, у 1934–1937 рр. член ЦК КП(б)У; у листопаді 1937 заарештований органами безпеки, засуджений до вищої міри покарання. *Енциклопедія українознавства. Т. 2. Львів, 1993, с. 759–760.*

¹³ Стефан Мрожеквич (нар. 23 XII 1907), з квітня 1933 до 15 IX 1934 у Генконсульстві РП у Харкові, згодом контрактний працівник МЗС; у 1936–1937 рр. працівник Консульського Департаменту МЗС; з червня до кінця 1937 аташе, потім віце-консул РП у Марселі; у 1938–1939 рр. аташе Посольства РП у Парижі. *Rocznik służby zagranicznej RP, wg stanu na 1 czerwca 1939. Warszawa, 1939, с. 220.*

¹⁴ Здзіслав Мілошевський (нар. 10 III 1899), з квітня 1932 до 31 VIII 1935 у Консульстві РП у Харкові; з 1 IX 1935 віце-консул РП у Москві; з 1 XI 1935 контрактний працівник, згодом радник МЗС. *Rocznik służby zagranicznej RP..., с. 219.*

Szczegóły są w trakcie wyjaśniania. Śledztwo jest prowadzone.

3. Sławucki oddział pogran[iczny] NKWD zlikwidował ^hpodwójnego agenta INO^h BUBLIKA Grigorija Władimirowicza, lat 24, który uciekł do Polski z rejonu sławuckiego w 1929 roku.

BUBLIK przyznał się, że we wrześniu 1934 r., będąc agentem INO, został przewerbowany przez polski wywiad. Polacy zaaranżowali jego ucieczkę z aresztu i posłali na Ukrainę z następującymi zadaniami:

a) utworzyć siatkę szpiegowską w nadgranicznych wsiach rejonu sławuckiego, która miałaby zbierać materiały wywiadowcze i zdobywać sowieckie dokumenty;

b) zwerbować pracownicę stołówki dla czerwonoarmistów z oddziału pogran[icznego] Nadieżdę SAWCZUK i za jej pośrednictwem prowadzić werbunek wojskowych.

^eBUBLIKOWI udało się zwerbować 3 ludzi we wsi Mirutino, 3 ludzi we w[si] Simaki, jednego człowieka we wsi Płoskoje i jednego człowieka w m[iasteczku] Sławuta. Spośród nich trzech ludzi przyznało się^e, że zostali zwerbowani przez BUBLIKA, pozostali na razie nie składają szczerych zeznań.

BUBLIK zeznał, że nie udało mu się zwerbować Nadieżdy SAWCZUK.

^eBędąc agentem INO, BUBLIK jeszcze w 1933 roku informował INO, że wywiad petlurowski polecił mu przygotować zamach na t[owarzyszy] POSTYSZEWA, BALICKIEGO i ZATONSKIEGO^{e13}.

Prowadzimy dalsze śledztwo także i na tej płaszczyźnie.

4. W lutym 1935 roku ^ew m. Charkowie została wykryta grupa szpiegowska, związana z był[ym] sekretarzem konsulatu polskiego w Charkowie MROŹKIEWICZEM¹⁴ i obecnym sekretarzem konsulatu MIŁOSZEWSKIM¹⁵, wykonująca na ich zlecenie zadania o charakterze wywiadowczym^e (sprawa „^dDwojnik^{d15}”).

W sprawie zostali aresztowani:

1) PIOTUCH Jelena Wikientjewna, lat 22, kier[owniczka] biblioteki szkoły FZU charkowskich zakładów remontowych parowozów, Polka, oraz

2) NAKOSTIENKO Rostisław Filipowicz, lat 25, mąż Jeleny PIOTUCH, wykładowca fizyki, Ukrainiec.

^{h-h} Podkreślono odręcznie.

¹³ Władimir Piotrowicz Zatonskij (1888–1937), działacz komunistyczny, jeden z założycieli KP(b)U; w 1918, 1923 i 1933 ludowy komisarz oświaty USRS; w l. 1927–1932 ludowy komisarz inspekcji robotniczo-chłopskiej USRS; w l. 1934–1937 członek KC KP(b)U; w listopadzie 1937 aresztowany przez organy bezpieczeństwa, skazany na karę śmierci. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 2, Lwów 1993, s. 759–760.

¹⁴ Stefan Mrożkiewicz (ur. 23 XII 1907), od kwietnia 1933 do 15 IX 1934 w Konsulacie Generalnym RP w Charkowie, następnie pracownik kontraktowy MSZ; w l. 1936–1937 w Departamencie Konsularnym MSZ; od czerwca do końca 1937 attaché, następnie wicekonsul RP w Marsylii; w l. 1938–1939 attaché Ambasady RP w Paryżu. *Rocznik służby zagranicznej RP, wg stanu na 1 czerwca 1939*, Warszawa, 1939, s. 220.

¹⁵ Zdzisław Miłoszewski (ur. 10 III 1899), od kwietnia 1932 do 31 VIII 1935 w Konsulacie RP w Charkowie; od 1 IX 1935 wicekonsul RP w Moskwie; od 1 XI 1935 pracownik kontraktowy, potem radca MSZ. *Rocznik służby zagranicznej RP...*, s. 219.

Повторного посещения квартиры ее тети сотрудником консульства установлено не было, связь с ПИОТУХ была прекращена. Приступлено было к ее разработке.

Вскоре Елена ПИОТУХ поступила на службу в качестве продавщицы в магазин ОГИЗ'а и вышла замуж за НАКОСТЕНКО.

В начале 1934 года получены агентурные данные о том, что Елена ПИОТУХ связалась с секретарем Польского консульства МРОЖКЕВИЧЕМ и начала встречаться с ним.

Мы возобновили связь с ПИОТУХ, которая на свидании нам сообщила о знакомстве с МРОЖКЕВИЧЕМ и через него с МИЛОШЕВСКИМ, заявив, что это знакомство носит характер личностных отношений.

Заподозрив ее в двойничестве, мы связь с ней прекратили.

†Арестованные ПИОТУХ и НАКОСТЕНКО сознались в деловой связи с Харьковским польским консульством и в том, что выполняли по заданию МРОЖКЕВИЧА и МИЛОШЕВСКОГО поручения разведывательного характера†.

ПИОТУХ Елена показала, что она:

а) о своей связи с нами она информировала МРОЖКЕВИЧА и МИЛОШЕВСКОГО, по поручению которых сообщала общие, ничего незначащие сведения по консульству, с установкой на дезинформацию нас;

б) расшифровала консквартиры, на которых принималась, и сообщила МРОЖКЕВИЧУ и МИЛОШЕВСКОМУ о характере получаемых заданий;

в) информировала МРОЖКЕВИЧА и МИЛОШЕВСКОГО о настроениях населения, голоде на селе и т. д.;

г) передала в консульство, через мужа НАКОСТЕНКО, списки литературы, подлежащей изъятию из продажи;

д) приобретала для консульства изъятую литературу и

е) получила задание добыть списки всей школьной сети Украины.

НАКОСТЕНКО показал, что:

а) Информировал консульство по общеполитическим вопросам, об условиях быта студенчества и преподавателей, о существующих, якобы, тяжелых условиях для писателей в области издания новых произведений, о случае обнаружения троцкистской литературы на Харьковском Авиазаводе и т. д.;

б) передал в консульство полученный от жены список литературы, подлежащий изъятию из продажи;

в) передал МРОЖКЕВИЧУ справочник о всех ВУЗ'ах и техникумах Украины;

г) приобрел для МРОЖКЕВИЧА, по заданию последнего, «Историю гражданской войны» в издании «Военного Вестника»;

д) приобрел и передал МИЛОШЕВСКОМУ в большом количестве литературу по вопросам экономики и статистики Украины, необходимую последнему для разведывательных целей;

Istota sprawy polega na:

W 1932 roku ustalono, że mieszkanie ciotki Jeleny PIOTUCH odwiedził pracownik polskiego konsulatu w Charkowie. W związku z tym, że Jelena PIOTUCH mieszkała w tym mieszkaniu, została zwerbowana w celu wyjaśnienia charakteru tych kontaktów.

Do powtórnej wizyty pracownika konsulatu w mieszkaniu jej ciotki nie doszło, kontakt z PIOTUCH został przerwany. Przystąpiono do jej rozpracowania.

Wkrótce potem Jelena PIOTUCH podjęła pracę jako sprzedawczyni w sklepie OGIZ i wyszła za mąż za NAKOSTIENKĘ.

Na początku 1934 roku otrzymaliśmy dane agenturalne, że Jelena PIOTUCH nawiązała kontakt z sekretarzem konsulatu polskiego MROŹKIEWICZEM i zaczęła się z nim spotykać.

Wznowiliśmy kontakt z PIOTUCH, która podczas spotkania z nami poinformowała o znajomości z MROŹKIEWICZEM i przez niego z MIŁOSZEWSKIM, oświadczając, że znajomość ta nosi charakter osobisty.

Podejrzewając ją o dwulicowość, kontakt z nią przerwaliśmy.

• Aresztowani PIOTUCH i NAKOSTIENKO przyznali się do kontaktów służbowych z konsulem polskim w Charkowie oraz do wykonywania poleceń o charakterze szpiegowskim otrzymywanych od MROŹKIEWICZA i MIŁOSZEWSKIEGO^e.

PIOTUCH Jelena zeznała, że:

a) o kontaktach z nami informowała MROŹKIEWICZA i MIŁOSZEWSKIEGO, na polecenie których podawała [nam] ogólnikowe, niewiele znaczące informacje na temat konsulatu, mając na celu dezinformowanie nas;

b) ujawniła lokale kons[piracyjne], w których przyjmowała i informowała MROŹKIEWICZA i MIŁOSZEWSKIEGO o tym, jakie otrzymywała [od nas] zadania;

c) informowała MROŹKIEWICZA i MIŁOSZEWSKIEGO o nastrojach ludności, głodzie na wsi itp.;

d) przekazała do konsulatu przez męża NAKOSTIENKĘ spis literatury, podlegającej wycofaniu ze sprzedaży;

e) zdobywała dla konsulatu konfiskowaną literaturę oraz

f) otrzymała polecenie, by zdobyć spis wszystkich szkół na Ukrainie.

NAKOSTIENKO zeznał, że:

a) informował konsulat o sprawach ogólnopolitycznych, o warunkach bytowych studentów i wykładowców, o rzekomo trudnej sytuacji pisarzy w zakresie wydawania nowych dzieł, o przypadku znalezienia w charkowskich zakładach lot[niczych] literatury trockistowskiej itp.;

b) przekazał do konsulatu otrzymany od żony spis literatury, podlegającej wycofaniu ze sprzedaży;

c) przekazał MROŹKIEWICZOWI informator o wszystkich WUZ-ach i szkołach technicznych na Ukrainie;

е) получил задание от МИЛОШЕВСКОГО добывать многотиражку Харьковского Паровозо-строительного завода и т. д.

Кроме этого, НАКОСТЕНКО был в курсе двойнической роли его жены ПИОТУХ и работы ее с нами под руководством консульства.

Следствием устанавливается использование МИЛОШЕВСКИМ в разведывательных целях польско-подданного РАКУСА Феликса Феликсовича, химика, проживающего в Харькове.

Известно, что РАКУС вместе с МИЛОШЕВСКИМ посещали квартиру инженера электрохимика БУЛГАКОВА Анатолия Петровича, выехавшего в 1934 г. в Донбасс, откуда приезжал несколько раз в Харьков и вместе с РАКУСОМ посещал консульство.

Есть основание полагать, что тесть РАКУСА – Александр Анастасьевич МИХАЙЛОВ-СВИРИДОВ, заместитель главного инженера Сахаротреста, – также используется РАКУСОМ для получения разведывательных материалов.

Запрошена санкция ГУГБ НКВД СССР об аресте РАКУСА, являющегося польско-подданным.

Следствие по делу продолжается.

Помимо ликвидации агентуры поляков, нами в отчетном квартале, в порядке сужения базы поляков, ликвидирован ряд явок и связей польской агентуры в пограничной полосе Украины.

Наиболее интересные из них следующие:

г-Дело «г-Курьер-г»-г

Волочиским Погранотрядом ликвидированы явки и связи польагента КУПЦА Федора в количестве 3-х человек.

КУПЕЦ Федор – б[ывший] житель Волочиского района, послан в 1929 г. по линии ИНО в Польшу, остался там на жительство, связался с разведкой и по заданию поляков стал систематически переходить на Украину в разведывательных целях. В последний раз КУПЕЦ приходил на Украину весной 1934 г. По делу арестованы:

1. КУШНИР Михаил Севастьянович, 1889 г. рождения, колхозник, племянник КУПЦА Федора,

2. КУШНИР Евдокия – жена КУШНИРА Михаила,

3. КРИКЛИВЫЙ Петр Захарович, быв[ший] кулак, распроданный¹⁵, лишенец¹⁶, активный деятель церковной общины, знавший о шпионской работе Ф. КУПЦА.

¹⁵ У ході т. зв. розкуркулення особисте майно селян конфіскували на користь держави і розпродували.

¹⁶ Колишніх заможних селян було позбавлено виборчих та інших громадянських прав.

d) zdobył dla MROŹKIEWICZA, na jego polecenie, [książkę] „Istoria graždanskoj wojny” wydawnictwa „Wojennyj Wiestnik”;

e) zdobył i przekazał MIŁOSZEWSKIEMU dużą ilość literatury na temat problemów gospodarki i danych statystycznych dotyczących Ukrainy, potrzebną mu do celów wywiadowczych;

f) otrzymał od MIŁOSZEWSKIEGO polecenie zdobywania zakładowych gazet charkowskich zakładów budowy parowozów itp.

Ponadto NAKOSTIENKO miał świadomość podwójnej gry, jaką prowadziła jego żona PIOTUCH i jej współpracy z nami pod kierunkiem konsulatu.

Śledztwo wykazało, że MIŁOSZEWSKI wykorzystywał do celów wywiadowczych obywatela polskiego RAKUSA Feliksa s. Feliksa, chemika mieszkającego w Charkowie.

Wiadomo, że RAKUS wraz z MIŁOSZEWSKIM odwiedzali mieszkanie inżyniera elektrochemika BUŁHAKOWA Anatolija Piotrowicza, który wyjechał w 1934 r. do Donbasu, skąd kilkakrotnie przyjeżdżał do Charkowa i razem z RAKUSEM składali wizyty w konsulacie.

Są podstawy do przypuszczeń, że RAKUS wykorzystywał swego teścia Aleksandra Anastasjewicza MICHAJŁOWA-SWIRIDOWA, zastępcę głównego inżyniera trustu cukrow[niczego], w celu pozyskania materiałów wywiadowczych.

Zgłoszono wniosek do GUGB NKWD ZSRS w sprawie aresztowania RAKUSA, będącego obywatelem polskim.

Śledztwo w sprawie jest kontynuowane.

Oprócz likwidowania agentury Polaków, w kwartale sprawozdawczym, w ramach ograniczania bazy Polaków zlikwidowaliśmy szereg kontaktów i łączników polskiej agentury w nadgranicznej strefie Ukrainy.

Oto najciekawsze z nich:

^e-Sprawa „^dKurjer^{d77-c}”

Wołoczyski oddział pogran[iczny] zlikwidował kontakty i łączników agenta pol[skiego] KUPCA Fiodora w liczbie 3 ludzi.

KUPIEC Fiodor – b[yły] mieszkaniec rejonu wołoczyskiego, wysłany w 1929 r. po linii INO do Polski zamieszkał tam, związał się z wywiadem i na polecenie Polaków systematycznie przechodził na Ukrainę w celach wywiadowczych. Po raz ostatni KUPIEC przybył na Ukrainę wiosną 1934 r. W sprawie zostali aresztowani:

1. KUSZNIR Michaił Siewastjanowicz, urodzony w 1889 r., kołchoźnik, krewny KUPCA Fiodora,

2. KUSZNIR Jewdokija – żona KUSZNIRA Michaiła,

Следствием имеющиеся ^гданные о неоднократных приходах Ф. КУПЦА на Украину с заданием польской разведки подтвердились^г.

Установлено, что КРИКЛИВЫЙ, по указанию явкосодержателя КУПЦА, некоего БАЛАНДЮКА, распространял слухи о хорошей жизни в Польше и о предстоящем перевороте на Украине.

Также установлено, что ^гКУШНИР Михаил и его жена оказывали убежище польскому агенту КУПЦУ^г, что у матери Евдокии КУШНИР – СКОРОБОГАТОЙ Василисы неоднократно останавливались приходившие нелегально из Польши лица.

^гКУШНИР Михаил и его жена КУШНИР Евдокия имели связь с агентом резидента украинской разведки БАЗИЛЕВИЧ-ГАЛЬЧЕВСКОГО – Антониной ЛАЗЫБНИК-БОЙЧУК. Переходя на Украину из Польши для распространения к-р листовок, она останавливалась у КУШНИР Евдокии и при содействии ее и мужа КУШНИРА Михаила переправлялись в тыл^г.

Дело следствием закончено и направляется в суд.

^гДело «^гХодоки^г»^г

Олевским Погранотрядом НКВД ликвидировано 3 человека из связей бежавших в 1932 г. в Польшу кулаков из х. Майдан, Олевского района, КИСЕЛЯ Максима и КИСЕЛЯ Ивана, о которых нам стало известно, что они бывают нелегально на Украине в разведывательных целях.

Арестованы:

1. РЕЙНЕРТ Ульян Ульянович, кулак, немец, быв[ший] осведомитель НКВД,

2. МОРОЗ Роман Тимофеевич, раскулаченный, быв[ший] осведомитель НКВД и

3. МИХАЛЕЦ Агей Зосимович, крестьянин-колхозник.

Следствием имеющиеся агентурные данные о переходах из Польши на Украину КИСЕЛЯ Максима и КИСЕЛЯ Ивана подтвердились.

РЕЙНЕРТ сознался, что знал об их приходе к себе в село, а МОРОЗ сознался в том, что братья КИСЕЛИ приходили к нему из Польши в 1933 году. С ними был еще один неизвестный. Все они направились от него к РЕЙНЕРТУ.

Дело следствием заканчивается.

^гДело «^гЗемляки^г»^г

Ямпольским Погранотрядом НКВД в феврале 1935 г. в Плужанском районе ликвидированы явки агента польской разведки ГРАБОВСКОГО Адама, уроженца с. Зиньки, Плужанского района, нелегально бежавшего в Польшу в мае 1934 г. ГРАБОВСКИЙ неоднократно перебрасывался поляками на Украину с заданиями шпионского характера.

По делу арестованы:

1. БУЛАЕВСКИЙ Петр Карлович, 1912 г. рождения, житель с. М[алая] Радогош, середняк-единоличник, поляк,

3. KRIKLIWYJ Piotr Zacharowicz, był[y] kułak, pozbawiony majątku¹⁶, *li-szeniec*¹⁷, aktywny działacz wspólnoty cerkiewnej, wiedział o działalności szpiegowskiej F. KUPCA.

Śledztwo ^epotwierdziło^e będące w naszym posiadaniu ^edane o tym, że F. KUPIEC niejednokrotnie przychodził na Ukrainę z zadaniami otrzymanymi od wywiadu polskiego^e.

Ustalono, że KRIKLIWYJ na polecenie właściciela lokalu kontaktowego KUPCA, niejakiego BAŁANDIUKA, rozpuszczał pogłoski o dobrych warunkach życia w Polsce i o szykującym się na Ukrainie przewrocie.

Ustalono także, że ^eKUSZNIR Michaił i jego żona udzielali schronienia polskiemu agentowi KUPCOWI^e, że u matki Jewdokii KUSZNIR, SKOROBOGATEJ Wasilisy niejednokrotnie zatrzymywały się osoby przychodzące nielegalnie z Polski.

^eKUSZNIR Michaił i jego żona KUSZNIR Jewdokija mieli kontakty z agentem rezydenta wywiadu ukraińskiego BAZILEWICZA-GALCZEWSKIEGO – Antoniną ŁAZYBNIK-BOJCZUK. Przechodząc z Polski na Ukrainę w celu rozpowszechniania ulotek k-r, zatrzymywała się ona u KUSZNIR Jewdokii i przy współpracy jej oraz jej męża KUSZNIRA Michaiła przedostawali się w głąb [Ukrainy]^e.

Śledztwo zakończono i sprawę kierujemy do sądu.

^eSprawa „^dChodoki^{d72}”^e

Olewski oddział pogran[iczny] NKWD zlikwidował 3 ludzi mających powiązania ze zbiegłymi w 1932 r. do Polski kułakami z ch[utoru] Majdan w rejonie olewskim – KISIELEM Maksimem i KISIELEM Iwanem, o których dowiedzieliśmy się, że bywają nielegalnie na Ukrainie w celach wywiadowczych.

Aresztowani:

1. REJNERT Uljan Uljanowicz, kułak, Niemiec, był[y] informator NKWD,
2. MOROZ Roman Timofiejewicz, rozkułaczony, był[y] informator NKWD oraz
3. MICHALEC Agiej Zosimowicz, chłop kołchoźnik.

Śledztwo potwierdziło posiadane przez nas dane agenturalne o przechodzeniu z Polski na Ukrainę KISIELA Maksima i KISIELA Iwana.

REJNERT przyznał się, że wiedział o ich przyjeździe do niego do wsi, a MOROZ przyznał się do tego, że bracia KISIELOWIE przybyli do niego z Polski w 1933 roku. Był z nimi jeszcze pewien nieznajomy. Wszyscy oni [po wyjściu od niego] skierowali się do REJNERTA.

Śledztwo w sprawie dobiega końca.

^eSprawa „^dZiemiaki^{d72}”^e

Jampolski oddział pogran[iczny] NKWD w lutym 1935 r. w rejonie płużniańskim zlikwidował kontakty agenta wywiadu polskiego GRABOWSKIEGO

¹⁶ W procesie tzw. rozkułaczania mienie osobiste chłopów konfiskowano na rzecz państwa i wyprzedawano.

¹⁷ Byłych zamożnych chłopów pozbawiono prawa wyborczego oraz innych praw obywatelskich.

2. БУЛАЕВСКИЙ Иван Карлович, 1909 г. рождения, житель с. Войтовцы, середняк-единоличник, поляк, демобилизованный красноармеец,

3. КРАСОВСКИЙ Владислав Антонович, 1896 г. рождения, житель с. Майдан, середняк-единоличник, поляк, в 1932 году состоял под следствием по подозрению в поджоге колхозного имущества,

4. ГРИНОВЕЦКИЙ Иван Иванович, 1897 г. рождения, житель с. Войтовцы, середняк-единоличник, поляк,

5. ВЛАДИЕВСКИЙ Марцелий Феликсович, 1894 г. рождения, житель с. Майдан, бедняк-колхозник, поляк.

Следствием установлено, что ГРАБОВСКИЙ действительно приходил из Польши на Украину с заданиями польской разведки и что КРАСОВСКИЙ Владислав, по заданию ГРАБОВСКОГО Адама, собирал для поляков сведения шпионского характера и обработал для увода в Польшу в целях вербовки поляками – граждан БУЛАЕВСКОГО Ивана, БУЛАЕВСКОГО Петра и ГРИНОВЕЦКОГО Ивана.

Также выясняется, что квартира ВЛАДИЕВСКОГО Марцеля служила явкой для ГРАБОВСКОГО во время его нелегальных приходов из Польши на Советскую сторону.

Следствие продолжается.

«Дело «Старый»»

Волочиским Погранотрядом разрабатывались данные о том, что бежавший в 1930 году в Польшу житель Волочиского района, б[ывший] контрабандист «КОМАР Ефим», бывает со шпионскими заданиями на Украине, что он посещает бывшего контрабандиста КУХА Андрея, ходившего неоднократно с ним ранее в Польшу за контрабандой, и связан с ПАСЕЧНИКОМ Василием, квартирой которого он пользуется, бывая на Украине.

Из прошлых связей КОМАРА по контрабандной деятельности был выявлен ШВЕЦ Ефим Васильевич, заподозренный в причастности к шпионской работе КОМАРА: раскулаченный, он располагает значительными денежными средствами и совместно с КУХОМ Андреем часто ездит в тыл. Брат ШВЕЦА – Матвей ШВЕЦ является агентом польской разведки.

КУХ Андрей и ШВЕЦ Ефим арестованы. «Следствием подтверждаются ходки КОМАРА из Польши на Украину с разведывательными заданиями, однако, откровенных показаний о своей деловой связи с КОМАРОМ ни КУХ, ни ШВЕЦ пока не дают».

Следствие продолжается.

«Дело «Пассажиры»»

В Каменец-Подольске арестована группа активных пособников польсанта КОВАЛЬЧУКА Василия, ликвидированного в 1934 г. и переходящего на нашу сторону из Польши агента польской разведки БУРДЫГИ Артема. В состав группы входили:

1. ГЕМБЕЛЮК Петр Гаврилович, 31 год, тракторист колхоза,

Adama, urodzonego we w[si] Zińki w rejonie płużniańskim, który zbiegł nielegalnie do Polski w maju 1934 r. GRABOWSKIJ niejednokrotnie przerzucany był przez Polaków na Ukrainę z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

W sprawie zostali aresztowani:

1. BUŁAJEWSKIJ Piotr Karłowicz, urodzony w 1912 r., mieszkaniec w[si] M[ła]aja Radogosz, średniak, *jedinolicznik*, Polak;

2. BUŁAJEWSKIJ Iwan Karłowicz, urodzony w 1909 r., mieszkaniec w[si] Wojtowce, średniak, *jedinolicznik*, Polak, zdemobilizowany czerwonarmista;

3. KRASOWSKIJ Władisław Antonowicz, urodzony w 1896 r., mieszkaniec w[si] Majdan, średniak, *jedinolicznik*, Polak, w 1932 roku przeciwko niemu jako podejrzanemu o podpalenie mienia kołchozowego prowadzono śledztwo;

4. GRINOWIECKIJ Iwan Iwanowicz, urodzony w 1897 r., mieszkaniec w[si] Wojtowce, średniak, *jedinolicznik*, Polak;

5. WŁADIJEWSKIJ Marcelij Fieliksowicz, urodzony w 1894 r., mieszkaniec w[si] Majdan, biedniak, kołchoźnik, Polak.

W śledztwie ustalono, że GRABOWSKIJ rzeczywiście przechodził z Polski na Ukrainę z zadaniami otrzymywanymi od wywiadu polskiego i że KRASOWSKIJ Władisław, na polecenie GRABOWSKIEGO Adama, zbierał dla Polaków informacje o charakterze szpiegowskim oraz „pracował” nad obywatelami BUŁAJEWSKIM Iwanem, BUŁAJEWSKIM Piotrem i GRINOWIECKIM Iwanem, by zabrać ich do Polski w celu zwerbowania ich przez Polaków.

Ujawniono także, że mieszkanie WŁADIJEWSKIEGO Marcelija służyło GRABOWSKIEMU jako punkt kontaktowy podczas jego nielegalnych przejść z Polski na stronę sowiecką.

Śledztwo jest kontynuowane.

^c-Sprawa „^d-Staryj^d”^c

Wołoczyski oddział pogran[iczny] opracowywał dane o tym, że zbiegły w 1930 roku do Polski mieszkaniec rejonu wołoczyskiego, b[ły]ły przemytnik ^cKOMAR Jefim^c bywa na Ukrainie z zadaniami szpiegowskimi, odwiedza byłego przemytnika KUCHA Andrieja, który dawniej niejednokrotnie chodził z nim do Polski w celach przemytniczych i ma powiązania z PASIECZNIKIEM Wasilijem, z którego mieszkania korzystał podczas pobytów na Ukrainie.

Z dawniejszych kontaktów KOMARA z okresu jego działalności przemytniczej został ujawniony SZWIEC Jefim Wasiljewicz, podejrzany o współudział w działalności szpiegowskiej KOMARA: rozkułaczony, dysponuje znacznymi środkami pieniężnymi i wraz z KUCHEM Andriejem często jeździ w głąb [Ukrainy]. Brat SZWIECA – Matwiej SZWIEC jest agentem wywiadu polskiego.

KUCH Andriej i SZWIEC Jefim zostali aresztowani. ^cW śledztwie potwierdzono wypadki KOMARA z Polski na Ukrainę z zadaniami szpiegowskimi, jednakże na razie ani KUCH, ani SZWIEC nie składają szczyrych zeznań na temat służbowych kontaktów z KOMAREM^c.

Śledztwo jest kontynuowane.

2. ГЕМБЕЛЮК Юзефа Григорьевна, 37 лет, полька, привлекавшаяся в 1934 г. к следствию по делу КОВАЛЬЧУКА,

3. БУРДЫГА Наталья Прокофьевна, 34 лет, колхозница.

Все эти лица пытались установить связь с польской разведкой, из них ГЕМБЕЛЮК Федор* намеревался в этих целях уйти за кордон и был арестован перед осуществлением нелегального ухода в Польшу.

Дело следствием заканчивается.

†-Дело «†-Паутина-†»-†

В Каменец-Подольске арестованы СЛОМИНСКИЙ Гилярий Михайлович и СЛОМИНСКИЙ Леонтий Гилярович, жители Каменец-Подольска, подозревавшиеся в связи с польской разведкой.

Сын СЛОМИНСКОГО Гилярия – СЛОМИНСКИЙ Александр бежал в 1933 г. в Польшу. Следствием по делу ликвидированного в 1933 году агента польской разведки СКОМСКОГО установлено, что Александр СЛОМИНСКИЙ по заданию поляков переходит на Советскую сторону и использует своих отца и брата, арестованных по данному делу, в качестве явочников и пособников.

Свидетельскими показаниями СЛОМИНСКИЙ Гилярий и СЛОМИНСКИЙ Леонтий изобличаются в поддержании нелегальной связи с СЛОМИНСКИМ Александром.

Дело следствием закончено и направлено в Особое совещание.

Одновременно с ликвидацией этих явок проводится дальнейшая агентурная работа для задержания перечисленных выше агентов разведки, переходящих из Польши на Украину.

Результаты работы по борьбе с польским шпионажем в первом квартале 1935 года свидетельствуют о том, что деятельность поляков на Украине через агентуру, направляемую из-за кордона, продолжает занимать в системе работы польской разведки серьезное место.

В связи с наступлением весны польские разведывательные органы несомненно усилят переброску на Украину шпионов, террористов и диверсантов.

Для парализования деятельности поляков на Украине из-за кордона мы принимаем следующие меры:

1) Агентурно укрепляем основные гарнизоны, места расположения стратегических пунктов и сооружений;

2) Усиливаем охрану границы на наиболее пораженных участках;

3) Уделяем особое внимание тщательной фильтрации перебежчиков. Следствие по делам серьезных перебежчиков проводит только зам. нач. отряда и оперуполномоченный;

* Так у тексті. Вище: Петр.

^c-Sprawa „^dPassażery^{d??-e}

W Kamieńcu Podolskim aresztowano grupę osób aktywnie wspomagających agenta pol[skiego] KOWALCZUKA Wasilija, zlikwidowanego w 1934 r., oraz przechodzącego na naszą stronę z Polski agenta wywiadu polskiego BURDYGĘ Artioma. Do grupy należeli:

1. GIEMBIELUK Piotr Gawriłowicz, lat 31, traktorzysta w kołchozie;
2. GIEMBIELUK Józefa Grigorjewna, lat 37, Polka, objęta śledztwem w 1934 r. w sprawie KOWALCZUKA;
3. BURDYGA Natalja Prokofjewna, lat 34, kołchoźnica.

Wszystkie te osoby próbowały nawiązać łączność z wywiadem polskim, w tym GIEMBIELUK Fiodorⁱ miał zamiar w tym celu zbiec za granicę i został aresztowany, zanim nielegalnie przeszedł do Polski.

Śledztwo w sprawie zmierza ku końcowi.

^c-Sprawa „^dPautina^{d??-e}

W Kamieńcu Podolskim aresztowani zostali SŁOMINSKIJ Gilarij Michajłowicz i SŁOMINSKIJ Leontij Gilarowicz, mieszkańcy Kamieńca Podolskiego podejrzani o powiązania z polskim wywiadem.

Syn SŁOMINSKIEGO Gilarija – SŁOMINSKIJ Aleksandr zbiegł w 1933 r. do Polski. Podczas śledztwa w sprawie zlikwidowanego w 1933 roku agenta wywiadu pol[skiego] SKOMSKIEGO ustalono, że Aleksandr SŁOMINSKIJ na polecenie Polaków przechodzi na stronę sowiecką oraz wykorzystuje swojego ojca i brata, aresztowanych w niniejszej sprawie, jako [właścicieli] lokali kontaktowych i pomocników.

Na podstawie zeznań świadków zostało ujawnione utrzymywanie nielegalnych kontaktów SŁOMINSKIEGO Gilarija i SŁOMINSKIEGO Leontija ze SŁOMINSKIM Aleksandrem.

Śledztwo zakończono i sprawę skierowano do Kolegium Specjalnego.

Likwidując te kontakty, prowadzimy dalsze prace agenturalne, mające na celu zatrzymanie wymienionych wyżej agentów wywiadu, przechodzących z Polski na Ukrainę.

Wyniki pracy nad zwalczaniem szpiegostwa na rzecz Polski w pierwszym kwartale 1935 roku pokazują, że działalność Polaków na Ukrainie za pośrednictwem agentury przysyłanej z zagranicy w dalszym ciągu zajmuje w całej pracy wywiadu polskiego istotne miejsce.

Z nastaniem wiosny polskie służby wywiadowcze niewątpliwie nasilą przetrzymywanie szpiegów, terrorystów i dywersantów na Ukrainę.

W celu sparaliżowania działalności Polaków z zagranicy na Ukrainie podejmujemy następujące środki:

- 1) wzmacniamy agenturalnie główne garnizony, punkty strategiczne i budowle [wojskowe];

ⁱ Tak w tekście. Wyżej: Piotr.

4) Усиливаем агентурную разработку всех известных нам явок и связей агентов польской разведки на нашей стороне;

5) Подставляем разведке свои переправы и явки.

Г Начальник Особого Отдела
Управления государственной безопасностиГ НКВД УССР и УВО
(—) АЛЕКСАНДРОВСКИЙ¹⁷

Г Начальник 1 отделения ООГ
(—) БЛЮМАН¹⁸

«14» апреля 1935 г.

№ 59862

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 28 (1951 р.), спр. 22, арк. 102–125.

Оригінал, машинопис.

¹⁷ Михайло Костянтинович Александровский (1898–1937), у 1925–1930 рр. начальник Запорізького окрвдділу ДПУ; 1931 до 1933 помічник начальника Особливого відділу ОДПУ; з 21 III 1933 до 15 XII 1933 начальник Секретно-політичного відділу ДПУ УСРР; з 15 XII 1933 до 10 VII 1934 начальник Особливого відділу УВО і ДПУ УСРР; з 21 XII 1936 начальник відділу розвідки НКВС, а з 23 I 1937 заступник начальника Управління розвідки РСЧА. Заарештований 8 VII 1937, засуджений в особливому порядку 15 XI 1937, і цього ж дня розстріляний у Москві. Реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 524–525; Лурье В. М., Кочик В. Я. ГРУ. Дела и люди. Санкт-Петербург–Москва 2002, с. 118.

¹⁸ Віктор Михайлович Блюман (1899–1938), з 25 V 1921 помічник оперуповноваженого політвідділу Харківської губчека; з 1922 помічник уповноваженого, уповноважений Охтирського повітового відділення ДПУ; з 1923 уповноважений Богодухівського, Куп'янського повітових відділень ДПУ; з 17 VI 1924 т.в.о. начальника Куп'янського окрвдділення ДПУ; з 8 XI 1924 уповноважений СОЧ Сумського окружного відділу ДПУ; з 26 IV 1926 уповноважений СОЧ та помічник начальника Херсонського окрвдділу ДПУ; з 1 II 1927 начальник секретно-оперативного відділу та заступник начальника Херсонського окрвдділу ДПУ; з січня 1930 начальник 1 відділення СВ ДПУ УСРР; з 9 IV 1931 начальник СПВ Одеського оперсектора облвідділу ДПУ; з червня 1933 у резерві ДПУ УСРР; з 31 III 1934 начальник 4 відділення ОВ ДПУ УСРР; з 22 XI 1934 начальник 1 відділення ОВ УДБ НКВС УСРР; з 3 VI 1935 начальник ТВ УДБ УНКВС по Одеській обл.; з січня 1937 начальник 5 відділу УДБ УНКВС по Одеській обл.; з 26 VII 1937 особливоуповноважений НКВС УРСР; з 23 IX 1937 начальник 5 відділу УДБ НКВС УРСР; з 17 II 1938 у розпорядженні відділу кадрів НКВС СРСР. Заарештований 27 IV 1938, засуджений 22 IX 1938 до вищої міри покарання, розстріляний у 1938. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 440–441.

2) wzmacniamy ochronę na tych odcinkach granicy, gdzie jest ona najczęściej naruszana;

3) szczególną uwagę zwracamy na dokładną filtrację uchodźców [z zagranicy]. Śledztwo w sprawach znaczących zbiegów prowadzą tylko zast[ępc]a dow[ód]cy oddziału i pełnomocnik oper[acyjny];

4) intensyfikujemy rozpracowania agenturalne wszystkich znanych nam punktów kontaktowych i powiązań z wywiadem polskim po naszej stronie;

5) podstawiamy wywiadowi [polskiemu] nasze [zaplecze] przerzutowe i kontakty.

^dNaczelnik Oddziału Specjalnego
Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego^d NKWD USRS i U[kraińskiego] WO
(—) ALEKSANDROWSKIJ¹⁸

^dNaczelnik 1 Wydziału OO^d
(—) BLUMAN¹⁹

„14” kwietnia 1935 r.
nr 59862
m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 28 (1951 r.), spr. 22, k. 102–125.
Oryginał, maszynopis.

¹⁸ Michaił Kostantinowicz Aleksandrowskij (1898–1937), w l. 1925–1930 naczelnik Zaporoskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1931 do 1933 pom. naczelnika OO OGPU; od 21 III 1933 do 15 XII 1933 naczelnik SPO GPU USRS; od 15 XII 1933 do 10 VII 1934 naczelnik OO Ukraińskiego WO i GPU USRS; od 21 XII 1936 naczelnik Oddziału Wywiadu NKWD, a od 23 I 1937 zca naczelnika *Razwiedupru* RKKA. Aresztowany 8 VII 1937, skazany w trybie specjalnym 15 XI 1937 i tego samego dnia rozstrzelany w Moskwie. Zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 524–525; W. Łurje, W. Koczik, *GRU; Dielo i ljudi*, Sankt-Peterburg–Moskwa 2002, s. 118.

¹⁹ Wiktor Michajłowicz Bluman (1899–1938), od 25 V 1921 pom. pełnomocnika operacyjnego Oddziału Politycznego CzK guberni charkowskiej; od 1922 pom. pełnomocnika, potem pełnomocnik Wydziału GPU *ujezdu* ochtyrskiego; od 1923 pełnomocnik Wydziałów GPU *ujezdów* bogoduchowskiego i kupiańskiego; od 17 VI 1924 p.o. naczelnika Kupiańskiego Wydziału Okręgowego GPU; od 8 XI 1924 pełnomocnik SOcz Sumskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 26 IV 1926 pełnomocnik SOcz i pom. naczelnika Chersońskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1 II 1927 naczelnik Tajnego Oddziału Operacyjnego i zca naczelnika Chersońskiego Oddziału Okręgowego GPU; od stycznia 1930 naczelnik 1 Wydziału Tajnego Oddziału GPU USRS; od 9 IV 1931 naczelnik SPO Odeskiego Sektora Operacyjnego Oddziału Obwodowego GPU; od czerwca 1933 w rezerwie GPU USRS; od 31 III 1934 naczelnik 4 Wydziału OO GPU USRS; od 22 XI 1934 naczelnik 1 Wydziału OO UGB NKWD USRS; od 3 VI 1935 naczelnik TO UGB UNKWD obw. odeskiego; od stycznia 1937 naczelnik 5 Oddziału UGB UNKWD obw. odeskiego; od 26 VII 1937 specjalny pełnomocnik NKWD USRS; od 23 IX 1937 naczelnik 5 Oddziału UGB NKWD USRS; od 17 II 1938 w dyspozycji Oddziału Kadr NKWD ZSRS. Aresztowany 27 IV 1938, skazany 22 IX 1938 na karę śmierci, rozstrzelany w 1938. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 440–441.

№ 3

Вересень 1935, [Київ]. Довідка начальника Особливого відділу УДБ НКВС УСРР і КВО Михайла Александровського про осіб, репресованих в УСРР за справою «ПОВ»

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^{а-б}-Справка по делу^б «ПОВ»¹

Осужденные^{-а}

1. ^а-СКАРБЕК-ШАЦКИЙ^{-а} Болеслав Владиславович², сын дворянина, поляк, с 1907 по 1917 г. член ППС³. В 1919 г. вступил в КП(б)У, был членом Польбюро ЦК КП(б)У, до ареста – зав. культпроп Черниговского Обкома КП(б)У. Руководитель «ПОВ» на Украине.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Польська організація військова (ПОВ) – таємна військова організація, утворена у 1914 у Варшаві; її комендантом був Едвард Ридз псевд. «Смігли»; пропагувала гасла боротьби за незалежність та проводила військовий вишкіл; початково спрямована виключно проти Росії; після виникнення польської держави ПОВ розпущено, а її членів включено до ВП. Докладніше див.: *Nalęcz T. Цит. праця.*

² Болеслав Скарбек-Шацький (1888–1934), у 1907–1917 рр. член ППС; з 1917 у ПОВ в Україні; з 1919 співзасновник і член КП(б)У, пізніше член Польського Бюро ЦК КП(б)У; з 1922 уповноважений у справах допомоги КПП в Україні; член партійних і державних установ у Харкові, Києві та Чернігові. Заарештований працівниками ДПУ УСРР 15 VIII 1933 за обвинуваченням у приналежності до ПОВ, розстріляний 3 VI 1934, реабілітований у 1958. *Polacy na Ukrainie... T. 5..., c. 24–25.*

³ Польська соціалістична партія (ППС) – робітничка партія заснована в 1892 у Парижі; висувала гасла суспільного та національного визволення, репрезентуючи течію польського соціалізму, спрямовану на здобуття самостійності, з 1893 діяла на польських землях. Члени ППС, творячи стрижень незалежної акції, співпрацювали з парамілітарними організаціями, особливо з ПОВ; у 1919 із з'єднання фракцій і організацій виникла однорідна ППС; після 1919 була реформістською партією, висловлювалася за систему парламентської демократії, у незалежній Польщі активно включилася у творення польської держави, стаючи однією із найважливіших політичних сил Другої РП; у 1929 ППС ініціювала утворення порозуміння центру із лівим сеймовим угрупованням, т. зв. «Центролеву». Група головних діячів була ув'язнена та засуджена під час Брестського процесу. Після початку II світової війни ППС почала конспіративну діяльність (під назвою ППС-ВРН). Багато соціалістів опинилося також в еміграції, беручи участь в утворенні Уряду РП на еміграції. У травні 1944 формально повернено у Польщі назву ППС і здійснено спробу легальної діяльності, однак комуністична влада зробила це неможливим і частина членів залишилася в конспірації. Докладніше див.: *Stefanowski R. PPS 1892–1992. Warszawa, 1992.*

Nr 3
Wrzesień 1935, [Kijów]. Informacja naczelnika Oddziału Specjalnego UGB
NKWD USRS i Kijowskiego WO Michaiła Aleksandrowskiego
o represjach wobec członków POW w USRS

a-b-Ścisłe tajne^{b-a}

a-b-Informacja w sprawie^b POW¹

Skazani^a

1. ^a-SKARBEK-SZACKI^a Bolesław s. Władysława², syn szlachcica, Polak, od 1907 do 1917 r. członek PPS³. W 1919 r. wstąpił do KP(b)U, był członkiem Biura Pol[skiego] KC KP(b)U; przed aresztowaniem kier[ownik] *kultpropu* czernihowskiego *obkomu* KP(b)U. Kierował POW na Ukrainie.

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

¹ Polska Organizacja Wojskowa (POW) – tajna organizacja wojskowa utworzona w 1914 w Warszawie. Komendantem jej był Edward Rydz ps. „Śmigły”. Propagowała hasła walki o niepodległość oraz prowadziła szkolenie wojskowe. Po powstaniu państwa polskiego POW rozwiązano, a jej członków wcielono do WP. Zob. szerzej: T. Nałęcz, *op.cit.*

² Bolesław Skarbek-Szacki (1888–1934), w l. 1907–1917 członek PPS; od 1917 w POW na Ukrainie; od 1919 współzałożyciel i członek KP(b)U, później członek Biura Polskiego KC KP(b)U; od 1922 pełnomocnik do spraw pomocy dla KPP na Ukrainie; członek partyjnych i państwowych władz w Charkowie, Kijowie i Czernihowie. Aresztowany przez funkcjonariuszy GPU USRS 15 VIII 1933 pod zarzutem przynależności do POW, rozstrzelany 3 VI 1934. Zrehabilitowany w 1958. *Polacy na Ukrainie...*, t. 5..., s. 24–25.

³ Polska Partia Socjalistyczna (PPS) – partia robotnicza utworzona w 1892 w Paryżu; głosiła hasła wyzwolenia narodowego i społecznego, reprezentowała nurt niepodległościowy socjalizmu polskiego; na ziemiach polskich działała od 1893; członkowie PPS tworząc trzon akcji niepodległościowej, współpracowali z organizacjami paramilitarnymi, zwłaszcza z POW; w 1919 z połączenia frakcji i organizacji wszystkich zaborów powstała jednolita PPS; po 1919 była partią reformistyczną, opowiadała się za systemem demokracji parlamentarnej; w niepodległej Polsce aktywnie włączyła się w budowę odrodzonego państwa polskiego, stając się jedną z najważniejszych sił politycznych II RP; w 1929 PPS zainicjowała utworzenie porozumienia stronnictw centrum i lewicy sejmowej, tzw. Centrolewu, którego czołowi działacze zostali uwięzieni i skazani w procesie brzeskim. Po kampanii wrześniowej 1939 PPS podjęła działalność konspiracyjną (jako PPS-WRN). Wielu socjalistów znalazło się również na emigracji, biorąc udział w powołaniu Rządu RP na uchodźstwie. W maju 1944 przywrócono w kraju formalnie nazwę PPS i podjęto próbę jawnej działalności. Po uniemożliwieniu jej przez władze komunistyczne część członków pozostała w konspiracji. Zob. szerzej: R. Stefanowski, *PPS 1892–1992*, Warszawa 1992.

2. ^а-ПОЛИТУР-РАДЗИКОВСКИЙ^а Генрих Игнатъевич⁴, служил в польской армии офицером, бывший член КПП с 1918 года⁵. В 1919 году вступил в КП(б)У, с 1922 г. на редакционной и партийной работе (редактор польской газеты «Серп»⁶, зав. Польшьюро ОПК в Киеве). До ареста был зав. кафедры Польшьпединститута в Киеве. Являлся пом[ощником] коменданта «ПОВ» на Украине – СКАРБЕКА, проводил пеолякскую работу на культурно-просветительном фронте.

3. ^а-ТЕОДОР^а Иосиф Борисович⁷, уроженец Варшавы, бывший член КП(б)У с 1923 г., работал инструктором ЦК КП(б)У по польработе. Активный член руководства «ПОВ» на Украине с 1924 года, принимал деятельное участие в разработке мероприятий «ПОВ» в области пропагандистской работы, подготовки и создания опорных точек для повстанческой деятельности.

4. ^а-ВИШНЕВСКИЙ^а Константин-Теофил Иосифович⁸, уроженец Польши, из дворян, быв[ший] член ППС с 1909 г., быв[ший] член КП(б)У с 1919 года. Работал зам. директора Высшей Коммунистической сельскохозяйственной школы в Смоленске. Являлся активным деятелем «ПОВ» с 1918 года, для маскировки своей к-р деятельности вступил в коммунистическую партию. Вместе с руководством «ПОВ» на Украине – СКАРБЕКОМ,

⁴ Генрих Гнатович Політур-Радзіковський (1899–1937), у літературі подано також версії прізвища: Політур-Радзейовський та Політур-Радзиновський, з 1919 в Україні; з 1927 до 1929 заступник редактора газети «Сієр»; у 1930 завідувач польською секцією Київського історичного архіву; з 1931 науковий співробітник Інституту польської культури; з грудня 1932 завідувач кафедрою Польського педагогічного інституту. Заарештований 8 IX 1933 КОО ДПУ УСРР, за постановою судової Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 26 II 1934 засуджений до 10 років позбавлення волі; у вересні 1937 його було етаповано із табору в УДБ НКВС УСРР для проведення додаткового розслідування, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 60 від 1 X 1937, розстріляний у Києві 4 X 1937. Реабілітований у 1957. *Polacy na Ukrainie... T. 3, під ред. S. Stepnia. Przemyśl, 2001, с. 39. ГДА СБУ, ф. 6, снр. 60830-ФП.*

⁵ Назва КПП функціонувала з 1925. Раніше КППР.

⁶ «Сієр» – тижневик, заснований у 1922, видаваний у Києві, призначений для сільського населення; у 1929 наклад перевищив 7,5 тис. примірників. *Paczkowski A. Prasa drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939. Warszawa, 1971, с. 393.*

⁷ Йосиф Борисович Теодор (нар. 1900), у 1921–1923 рр. секретар Українсько-російської делегації українсько-російсько-польської змішаної комісії у справах репатріації; з 1924 до 1925 завідувач Центрального польським бюро наркомату освіти УСРР; з 1926 до 1929 інструктор, заступник завідувачого Польським бюро Агітпропу ЦК ВКП(б); з 1930 до травня 1933 відповідальний редактор газети «Сієр»; з травня до листопада 1933 інструктор Культпропа ЦК КП(б)У; з листопада 1933 до січня 1934 головний редактор дитячого видавництва. Заарештований 2 IV 1934 Особливим відділом Українського ВО ДПУ УСРР, за постановою судової Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 V 1934 засуджений до 5 років позбавлення волі, на підставі постанови Трійки НКВС УСРР від 29 III 1936 міра покарання замінена засланням до Казахстану на строк, що залишився, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 60 від 1 X 1937, розстріляний 4 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 6, снр. 60830-ФП.*

⁸ Костянтин-Теофіл Йосифович Вишневецький (нар. 1893), до арешту проректор по навчальній частині вищої сільськогосподарської школи у м. Смоленську, за постановою судової Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21 V 1934 засуджений до 10 років позбавлення волі, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 17 від 13 IX 1937, розстріляний 17 IX 1937 у Києві, реабілітований. *ЦДАГОУ, снр. 45916-ФП.*

2. ^a-POLITUR-RADZIKOWSKI^a Henryk s. Ignacego⁴, służył w Wojsku Polskim jako oficer, były członek KPP od 1918 roku⁵. W 1919 roku wstąpił do KP(b)U, od 1922 r. zajmował się pracą redakcyjną i partyjną (redaktor gazety polskiej „Sierp”⁶, kier[ownik] Biura Pol[skiego] OPK w Kijowie). Przed aresztowaniem kier[ownik] katedry Pol[skiego] Instytutu Ped[agogicznego] w Kijowie. Był pom[ocnikiem] komendanta POW na Ukrainie SKARBKA, prowadził działalność peowiacką na odcinku kulturalno-oświatowym.

3. ^a-TEODOR^a Józef s. Borysa⁷, urodzony w Warszawie, były członek KP(b)U od 1923 r., pracował jako instruktor KC KP(b)U na odcinku pol[skim]. Aktywny członek kierownictwa POW na Ukrainie od 1924 roku, brał czynny udział w opracowaniu planów POW w dziedzinie propagandy oraz przygotowania i zakładania punktów oporu w związku z działalnością powstańczą.

4. ^a-WISZNIEWSKI^a Konstany Teofil s. Józefa⁸, urodzony w Polsce, pochodzenie szlacheckie, był[y] członek PPS od 1909 r., był[y] członek KP(b)U od 1919 roku. Pracował jako zast[ępcą] dyrektora Wyższej Komunistycznej Szkoły Rolniczej w Smoleńsku. Był aktywnym działaczem POW od 1918 roku. W celu zamaskowania swej działalności k-r wstąpił do partii komunistycznej. Wraz z kierownictwem POW na Ukrainie – SKARBKIEM, SNACKIM i in[nymi] – WISZNIEWSKI, będąc redaktorem gazety „Sierp”, prowadził szeroko zakrojone prace nad tworzeniem kadr dla organizacji POW w wojsku oraz

⁴ Henryk Politur-Radzikowski (1899–1937), w literaturze występują również wersje nazwiska: Politur-Radziejowski, Politur-Radzinowski, od 1919 na Ukrainie; od 1927 do 1929 zca redaktora gazety „Sierp”; w 1930 kierownik polskiej sekcji Kijowskiego Archiwum Historycznego; od 1931 pracownik naukowy Instytutu Kultury Polskiej; od grudnia 1932 kierownik katedry Polskiego Instytutu Pedagogicznego. Aresztowany 8 IX 1933 przez Kijowski Oddział Okręgowy GPU USRS, decyzją sądowej trójki przy Kolegium GPU USRS z 26 II 1934 skazany na 10 lat pozbawienia wolności. We wrześniu 1937 przewieziony z obozu do UGB NKWD USRS w celu przeprowadzenia dodatkowego śledztwa, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 60 z 1 X 1937) rozstrzelany w Kijowie 4 X 1937. Zrehabilitowany w 1957. *Polacy na Ukrainie...*, t. 3, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 2001, s. 39. HDA SBU, f. 6, spr. 60830-FP.

⁵ Nazwa KPP funkcjonowała od 1925. Wcześniej KPRP.

⁶ „Sierp” – tygodnik wydawany od 1922 w Kijowie, przeznaczony dla ludności wiejskiej; w 1929 nakład przekroczył 7,5 tys. egzemplarzy. A. Paczkowski, *Prasa Drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939*, Warszawa 1971, s. 393.

⁷ Józef Teodor (ur. 1900), w l. 1921–1923 sekretarz ukraińsko-rosyjskiej delegacji w Komisji Mieszanej Polsko-Rosyjsko-Ukraińskiej ds. Repatriacji; od 1924 do 1925 kierownik Centralnego Biura Polskiego Ludowego Komisarjatu Oświaty USRS; od 1926 do 1929 instruktor, zca kierownika Biura Polskiego Wydziału Agitacji i Propagandy przy KC WKP(b); od 1930 do maja 1933 redaktor odpowiedzialny gazety „Sierp”; od maja do listopada 1933 instruktor *kultpropu* przy KC KP(b)U; od listopada 1933 do stycznia 1934 redaktor naczelny wydawnictwa dla dzieci. Aresztowany 2 IV 1934 przez OO Ukraińskiego WO GPU USRS, decyzją sądowej trójki przy Kolegium GPU USRS z 21 V 1934 skazany na 5 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki NKWD USRS z 29 III 1936 karę zamieniono na zesłanie do Kazachstanu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 60 z 1 X 1937) rozstrzelany 4 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 6, spr. 60830-FP.

⁸ Konstany Teofil Wiszniewski (ur. 1893), przed aresztowaniem prorektor ds. nauki Wyższej Szkoły Rolniczej w Smoleńsku, decyzją sądowej trójki przy Kolegium GPU USRS z 21 V 1934 skazany na 10 lat pozbawienia wolności, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 17 z 13 IX 1937) rozstrzelany 17 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany. CDAHOU, spr. 45916-FP.

СНАЦКИМ и др., ВИШНЕВСКИЙ, будучи редактором газеты «Серп», провел большую работу по созданию кадров организации «ПОВ» в армии, учреждениях и занимался активной шпионской деятельностью на Украине и Западной области.

5. ^а-САУЛЕВИЧ^а Ян Доминикович⁹, поляк, из дворян, быв[ший] член ППС, быв[ший] член КП(б)У с 1924 года, работал начальником Управления колхозферм Наркомзема Украины. Активный участник руководства «ПОВ» на Украине с 1921 года, провел значительную к-р работу по полонизации населения Мархлевского района¹⁰, принимал активное участие во вредительской и диверсионной деятельности в Наркомземе.

^{а-б}-Всего осуждено^б – 126 человек^а.

^а-Арестованные^а

1. ^б-Группа «ПОВ» из старых кадров, осевших и завербованных на территории Советского Союза^б

1) ^а-ОЛДАКОВСКИЙ^а Евгений Петрович¹¹, уроженец Варшавы, поляк, член КП(б)У с 1919 г., быв[ший] Председатель Волынского Губсуда, б[ыв-ший] Председатель Мархлевского Райисполкома.

Являлся участником «ПОВ» с 1915 г. и активным членом руководства Волынской группы «ПОВ» с 1924 г.

^в-Сознался^в.

^{в-в} *Написано в розбивку.*

⁹ Ян Домінікович Саулевич (нар. 1897), з 1919 до 1920 у Червоній армії; з 1921 до 1922 політ-комісар Харківського інституту сільського господарства; з 1923 до 1924 заступник завідуючого Боринського повітового земельного відділу та аспірант Харківського інституту сільського господарства і завідуючий Польською секцією наркомату внутрішніх справ; з 1924 до 1929 заступник голови Центральної комісії національних меншин при ВУЦВК; з 1930 до 1934 член колегії наркомату земельного господарства, начальник управління колгоспно-товарних ферм, заступник начальника управління тваринництва; з жовтня 1934 начальник відділу тваринництва Саратовського крайового управління. Заарештований 13 XII 1934 УНКВС СРСР по Саратовському краю, засуджений 8 VI 1935 спеціальною колегією Київського облсуду до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 67312-ФП.*

¹⁰ Польський національний район ім. Юліана Мархлевського (Мархлевщина, полрайон), автономна адміністративна одиниця із столицею у Мархлевську (раніше і нині Довбиш), утворена у 1925 згідно із принципом коренізації, виконуюча роль польського центру у західній частині УСРР, ліквідована в 1935 та поділена між сусідніми районами. *Iwanow M. Цит. праця.*

¹¹ Євген Петрович Олдаковський (нар. 1897 або 1899), комуністичний діяч; з 1925 керівник оргкомітету у справах утворення «польського національного району»; керівник Районного виконкому у Мархлевську; з 1934 політичний редактор Державного видавництва національних меншин у Харкові; відповідальний секретар Комітету у справах палива при РНК УСРР. Заарештований 18 VI 1935 УДБ НКВС УСРР, засуджений 15–17 II 1936 ВТ КВО до вищої міри покарання, замінені Ухвалою Військової Колегії ВС СРСР від 7 IV 1936 на 10 років позбавлення волі, під час відбування покарання за рішенням Трійки УНКВС по Дальбуду від 12 IX 1937, розстріляний 29 X 1937. Реабілітований у 1991. *Polacy na Ukrainie..., Т. 3..., с. 46; ГДА СБУ, ф. 6, спр. 68505-ФП.*

instytucjach i prowadził aktywną działalność szpiegowską na Ukrainie i w obwodzie zachodnim.

5. ^a-SAULEWICZ^a Jan Dominikowicz⁹, Polak, pochodzenie szlacheckie, był[y] członek PPS, był[y] członek KP(b)U od 1924 roku. Pracował jako naczelnik Zarządu Kołchoz[ów] przy *Narkomziemie* Ukrainy. Aktywny członek kierownictwa POW na Ukrainie od 1921 roku, prowadził znaczącą działalność k-r, polonizując ludność rejonu marchlewskiego¹⁰ oraz brał udział w działalności szkodniczej i dywersyjnej w *Narkomziemie*.

^{a-b}Łącznie skazano^b 126 osób^a.

^a-Aresztowani^a

1. ^bDawne kadry POW, osiadłe i zwербowane na terytorium Związku Sowieckiego^b

1) ^a-OŁDAKOWSKI^a Eugeniusz s. Piotra¹¹, urodzony w Warszawie, Polak, członek KP(b)U od 1919 r., b[yły] przewodniczący Wołyńskiego Sądu Gub[er-nialnego], b[yły] przewodniczący *rajispolkomu* marchlewskiego.

Był członkiem POW od 1915 r. i aktywnym członkiem kierownictwa wołyńskiej grupy POW od 1924 r.

^cPrzyznał się^c.

^{c-c} *Zapisano pismem spacjowanym.*

⁹ Jan Saulewicz (ur. 1897), od 1919 do 1920 w Armii Czerwonej; od 1921 do 1922 komisarz polityczny Charkowskiego Instytutu Rolnictwa; od 1923 do 1924 zca kierownika Oddziału Ziemińskiego w *ujeździe* boryńskim oraz aspirant Charkowskiego Instytutu Rolnictwa i kierownik polskiej sekcji Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych; od 1924 do 1929 zca przewodniczącego Centralnej Komisji Mniejszości Narodowych przy WUCIK; od 1930 do 1934 członek Kolegium Ludowego Komisariatu Rolnictwa, naczelnik Zarządu Kołchozów, zca naczelnika Zarządu Hodowli; od października 1934 naczelnik Oddziału Hodowli Saratowskiego Zarządu Krajowego. Aresztowany 13 XII 1934 przez UNKWD ZSRS Kraju Saratowskiego, skazany 8 VI 1935 przez Kolegium Specjalne Kijowskiego Sądu Obwodowego na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1990. HDA SBU, f. 6, spr. 67312-FP.

¹⁰ Polski Rejon Narodowy im. Juliana Marchlewskiego (Marchlewszczyzna, *polrejon*), autonomiczna jednostka administracyjna ze stolicą w Marchlewsku (wcześniej i obecnie Dowbysz), utworzona w 1925 w związku z zasadą *korienizacji*, pełniąca rolę polskiego ośrodka w zachodniej części USRS, zlikwidowana w 1935 i podzielona pomiędzy kilka sąsiednich rejonów. M. Iwanow, *op.cit.*

¹¹ Eugeniusz Ołdakowski (ur. 1897 lub 1899), działacz komunistyczny; od 1925 kierownik komitetu organizacyjnego do spraw utworzenia Polskiego Rejonu Narodowego; kierownik RIK w Marchlewsku; od 1934 redaktor polityczny Państwowego Wydawnictwa Mniejszości Narodowych w Charkowie; sekretarz odpowiedzialny Komitetu ds. Paliw przy SNK USRS. Aresztowany 18 VI 1935 przez UGB NKWD USRS, skazany w dn. 15–17 II 1936 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci; uchwałą Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 7 IV 1936 najwyższy wymiar kary zamieniono na 10 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki UNKWD Zarządu Głównego Budownictwa na Dalekiej Północy z 12 IX 1937, w trakcie odbywania kary rozstrzelany 29 X 1937. Zrehabilitowany w 1991. *Polacy na Ukrainie...*, t. 3..., s. 46; HDA SBU, f. 6, spr. 68505-FP.

2) ^а-МАЙ^а Станислав Яковлевич¹², уроженец Польши, поляк, член ВКП(б) с 1917 г. В 1920 г. прибыл из Америки, где состоял в Польской Секции социалистической партии.

К моменту ареста являлся Секретарем Партийного Комитета Польпединститута в Киеве.

Признал свою принадлежность к руководству Волынской группы «ПОВ» с 1924 г.

^в-Сознался^в.

3) ^а-КЛЕЕР-ГЕЙНЕ^а Станислав Йосифович¹³, поляк, состоял в КП(б)У с 1920 г., исключен из рядов партии в 1935 году за развал партийной работы в Мархлевском районе, где работал зам. секретаря РКК. Принимал активное участие в руководстве Волынской группы «ПОВ».

4) ^а-БЕГАНСКИЙ^а Болеслав Иванович¹⁴, поляк, член КП(б)У с 1918 года, быв[ший] зав. Польбюро Округкома КП(б)У в Житомире.

Входил в состав руководства Волынской группы «ПОВ».

5) ^а-МАЙ^а Чеслав Людвигович¹⁵, поляк, член КП(б)У с 1928 года, быв[ший] Секретарь Комсомола¹⁶ Мархлевского национального района, работал редактором польской газеты «Бондзь Готув» в Киеве.

¹² Станіслав Якович Май (нар. 1893), секретар Комітету комсомолу у Чернігівському районі, член КП(б)У, у 30-х рр. секретар парткомітету Польського педагогічного Інституту, обвинувачений в діяльності у ПОВ на Волині. Заарештований 17 VIII 1935 УДБ НКВС УСРР, засуджений 15–17 II 1936 ВТ КВО до вищої міри покарання, замінені Ухвалою Військової Колегії ВС СРСР від 7 IV 1936 на 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991. *Polacy na Ukrainie...*, Т. 2, під ред. S. Stępnia. *Przemysł*, 1999, s. 43; *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 68505-ФП*.

¹³ Станіслав Йосифович Клеер-Гейне (нар. 1902), до вїзду в Тюмень працював заступником секретаря районного партійного комітету Мархлевського району. Був запідозрений у шпигунстві і після допиту втік до Тюмені. Заарештований 15 VIII 1935 Тюменським райвідділом УНКВС Омської обл. Відповідно до Постанови УНКВС Омської обл. від 8 IX 1935 звинувачення за вказаною статтею не було доведено і з-під варті його звільнено. Вдруге заарештований 19 IX 1935 Особливим відділом УДБ УНКВС Омської обл. за клопотанням УДБ Київського облуправління НКВС від 9 IX 1935. Засуджений 16 V 1936 ВТ КВО до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1992. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 71168-ФП*.

¹⁴ Болеслав Іванович Беганський (нар. 1888), до арешту лісовод Шепетівського окружного лісовідділу. Заарештований 28 VIII 1935 Шепетівським окрвідділом НКВС, засуджений 15–17 II 1936 ВТ КВО до вищої міри покарання, ухвалою ВК ВС СРСР від 7 IV 1936 вища міра покарання замінена 10 роками позбавлення волі. Реабілітований у 1991. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 68505-ФП*.

¹⁵ Чеслав Людвигович Май (нар. 1906), у 1928 закінчив Київську партійну школу, до арешту редактор Польської піонерської газети «*Wądz Gotów*». Заарештований 14 VII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП*.

¹⁶ Ленінський комуністичний союз молоді (з 1924) – повна назва Комсомолу, комуністичної організації молоді, яка виникла у 1918 як молодіжна база РКП(б). ЛКСМ була частиною Всесоюзного Ленінського комуністичного союзу молоді (ВЛКСМ), але мала окремі ЦК, а також з'їзди, що відбувалися раз на 4 роки; секретарем організації був м. ін. Олександр Бойченко; у 1925 серед членів українці становили 58,7%, у 1932 – 72%; у 1932 було 1 148 тис. членів, а у 1934 – 449 тис. У 20-х рр. до ЛКСМ приймалася молодь віком 14–23 років, у 1930 – 15–26, у 1940 – 14–26, згодом – 15–28. У 1959 ЛКСМ видавала 16 комсомольських і піонерських журналів, в тому числі 12 – українською мовою. *Енциклопедія українознавства. Т. 3. Львів, 1994, с. 1092–1094*.

2) ^a-MAJ^a Stanisław s. Jakuba¹², urodzony w Polsce, Polak, członek WKP(b) od 1917 r. W 1920 r. przybył z Ameryki, gdzie należał do polskiej sekcji partii socjalistycznej.

Do chwili aresztowania był sekretarzem komitetu partyjnego w Pol[skim] Instytucie Ped[agogicznym] w Kijowie.

Przyznał się, że należał do kierownictwa wołyńskiej grupy POW od 1924 r.
^c-Przyznał się^c.

3) ^a-KLEER-HEINE^a Stanisław s. Józefa¹³, Polak, należał do KP(b)U od 1920 r., usunięty z szeregów partii w 1935 roku za zawalenie roboty partyjnej w rejonie marchlewskim, gdzie pracował jako zast[ępca] sekretarza RPK. Aktywnie uczestniczył w [pracach] kierownictwa wołyńskiej grupy POW.

4) ^a-BIEGAŃSKI^a Bolesław s. Iwana¹⁴, Polak, członek KP(b)U od 1918 roku, był[y] kier[ownik] Biura Pol[skiego] *okružkomu* KP(b)U z Żytomierzu.

Wchodził w skład kierownictwa wołyńskiej grupy POW.

5) ^a-MAJ^a Czesław s. Ludwika¹⁵, Polak, członek KP(b)U od 1928 roku, był[y] sekretarz Komsomołu¹⁶ w narodowym rejonie marchlewskim, pracował jako redaktor gazety polskiej „Bądź Gotów” w Kijowie.

¹² Stanisław Maj (ur. 1893), sekretarz komitetu Komsomołu w rej. czernihowskim, członek KP(b)U; w latach 30. sekretarz komitetu partyjnego Polskiego Instytutu Pedagogicznego. Oskarżony o działalność w POW na Wołyniu. Aresztowany 17 VIII 1935 przez UGB NKWD USRS, skazany w dn. 15–17 II 1936 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci; uchwałą Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 7 IV 1936 najwyższy wymiar kary zamieniono na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1991. *Polacy na Ukrainie...*, t. 2, pod red. S. Stępnia, Przemyśl 1999, s. 43; HDA SBU, f. 6, spr. 68505-FP.

¹³ Stanisław Kleer-Heine (ur. 1902), przed wyjazdem do Tiumeni pracował jako zca sekretarza RPK rejonu marchlewskiego. Podejrzany o szpiegostwo, po przesłuchaniu zbiegł do Tiumeni. Aresztowany 15 VIII 1935 przez Tiumeński Wydział Rejonowy UNKWD obw. omskiego, zwolniony 8 IX z braku dowodów winy. Ponownie aresztowany 19 IX 1935 przez Wydział Specjalny UGB UNKWD obw. omskiego na wniosek UGB Kijowskiego Zarządu Obwodowego NKWD z 9 IX 1935. Skazany 16 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 5 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1992. HDA SBU, f. 6, spr. 71168-FP.

¹⁴ Bolesław Biegański (ur. 1888), przed aresztowaniem leśnik szepetowskiego leśnego oddziału okręgowego. Aresztowany 28 VIII 1935 przez Szepetowski Oddział Okręgowy NKWD, skazany w dn. 15–17 II 1936 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci; uchwałą Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 7 IV 1936 karę śmierci zamieniono na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1991. HDA SBU, f. 6, spr. 68505-FP.

¹⁵ Czesław Maj (ur. 1906), w 1928 ukończył kijowską szkołę partyjną, przed aresztowaniem redaktor polskiej gazety komsomolskiej „Bądź Gotów”. Aresztowany 14 VII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

¹⁶ Leninowski Komunistyczny Związek Młodzieży (od 1924) – pełna nazwa Komsomołu, czyli komunistycznej organizacji młodzieży powstałej w 1918 jako młodzieżowe zaplecze RKP(b). LKSM stanowiła część Wszeczwiązkowego Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży (WLKSM), ale miała osobne KC oraz zjazdy, które odbywały się raz na 4 lata; sekretarzem był m.in. Ołeksandr Bojczenko; w 1925 Ukraińcy stanowili 58,7% członków zaś w 1932 – 72%, w 1932 było 1 148 tys. członków, zaś w 1934 zostało 449 tys. W latach 20. do LKSM przyjmowano młodzież w wieku 14–23 lat, w 1930 15–26, w 1940 14–26, potem 15–28. W 1959 LKSM wydawała 16 komsomolskich i pionierskich czasopism, z których 12 było w języku ukraińskim. *Encyklopedija ukrajinoznawstwa*, t. 3, Lwów 1994, s. 1092–1094.

Активный член руководства Киевской группы «ПОВ», проводил националистическую деятельность через польскую прессу.

^в-Сознался^в.

6) ^а-СЛИВИНСКИЙ^а Казимир Антонович¹⁷, поляк, член КП(б)У с 1932 года, работал зам. редактора польской газеты «Бондзь Готув» в Киеве.

Признал свою принадлежность к руководству Киевской группы «ПОВ», активную к-р работу по захвату организацией «ПОВ» польской партийной и комсомольской прессы и участие в подготовке террора над руководителями КП(б)У и Советского Правительства.

^в-Сознался^в.

7) ^а-СЕДЛЕЦКИЙ^а Михаил Васильевич¹⁸, уроженец Польши, поляк, нелегально прибыл из Польши в 1923 году, член ЛКСМ с 1925 года, работал ответственным Секретарем польской газеты «Глос Млодзежи» в Киеве.

Входил в состав руководства Киевской группы «ПОВ». Проводил к-р работу через польскую партийную и комсомольскую прессу.

^в-Сознался^в.

8) ^а-СОБЧАК^а Иван Станиславович¹⁹, уроженец Варшавы, поляк, член КП(б)У с 1932 года, работал зав. сельотделом польской газеты «Глос Млодзежи».

Являлся активным участником «ПОВ» с 1934 г., входил в пеовякскую группу, захватившую аппарат редакций польских газет «Серп», «Глос Млодзежи», «Бондзь Готув».

9) ^а-ТУТАКОВСКИЙ^а Сигизмунд Владиславович²⁰, уроженец Киева, поляк, кандидат КП(б)У, работал в редакции «Серп» зав. отделом промышленно-транспортным и культуры науки.

¹⁷ Казимир Антонович Слівінський (нар. 1903), освіта вища, закінчив Київську партійну школу і в 1935 Ленінградський педагогічний інститут ім. Герцена; з 1934 заступник редактора польської піонерської газети «Bażń Gotów». Заарештований 17 VIII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП.*

¹⁸ Михайло Васильович Седлецький (нар. 1904), до арешту відповідальний секретар газети «Głos Młodzieży». Заарештований 12 VII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 6 років позбавлення волі, за рішенням Трійки УНКВС по Далекосхідному краю від 5 IV 1938, розстріляний 22 VI 1938. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП.*

¹⁹ Иван Станіславович Собчак (нар. 1910), з 1933 і до дня арешту завідуючий сільським відділом редакції газети «Głos Młodzieży». Заарештований 27 VIII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП.*

²⁰ Сигізмунд Владиславович Тутаківський (нар. 1909), з 1926 навчався в Комуністичному університеті у м. Києві, потім у м. Проскуріві. По закінченні університету навчався в аспірантурі в Інституті польської пролетарської культури, до арешту завідуючий відділом промисловості, транспорту науки і культури редакції польської газети «Sierp». Заарештований 27 VIII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі. За цією судимістю реабілітований у 1956. Відбуваючи покарання у Північно-східному таборі, за рішенням Трійки УНКВС по Далекосхідному краю від 14 XI 1937 розстріляний. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП.*

Aktywny członek kierownictwa kijowskiej grupy POW, prowadził działalność nacjonalistyczną za pośrednictwem prasy polskiej.

^cPrzyznał się^c.

6) ^aŚLIWIŃSKI^a Kazimierz s. Antoniego¹⁷, Polak, członek KP(b)U od 1932 roku, pracował jako zast[ępc]a redaktora gazety polskiej „Bądź Gotów” w Kijowie.

Przyznał się, że należał do kierownictwa kijowskiej grupy POW, prowadził aktywną działalność k-r, która miała prowadzić do przejścia przez organizację POW polskiej prasy partyjnej i komsomolskiej oraz brał udział w przygotowaniu do zamachów na kierownictwo KP(b)U i rządu sowieckiego.

^cPrzyznał się^c.

7) ^aSIEDLECKI^a Michał s. Wasilija¹⁸, urodzony w Polsce, Polak, przybył z Polski nielegalnie w 1923 roku, członek LKSM od 1925 roku, pracował jako sekretarz odpowiedzialny polskiej gazety „Głos Młodzieży” w Kijowie.

Wchodził w skład kierownictwa kijowskiej grupy POW, prowadził działalność k-r, wykorzystując polską prasę partyjną i komsomolską.

^cPrzyznał się^c.

8) ^aSOBCZAK^a Iwan s. Stanisława¹⁹, urodzony w Warszawie, Polak, członek KP(b)U od 1932 roku, pracował jako kier[ownik] działu wiejs[kiego] polskiej gazety „Głos Młodzieży”.

Był działaczem POW od 1934 r., należał do grupy peowiackiej, która oparowała kolegia redakcyjne polskich gazet „Sierp”, „Głos Młodzieży”, „Bądź Gotów”.

9) ^aTUTAKOWSKIJ^a Sigizmund Władisławowicz²⁰, urodzony w Kijowie, Polak, kandydat do KP(b)U, pracował w redakcji „Sierpa” jako kier[ownik] działów przemysłowo-transportowego i kulturalno-naukowego.

¹⁷ Kazimierz Śliwiński (ur. 1903), wykształcenie wyższe, ukończył kijowską szkołę partyjną i w 1935 Instytut Pedagogiczny im. Hercena w Leningradzie; od 1934 zca redaktora polskiej gazety komsomolskiej „Bądź Gotów”. Aresztowany 17 VIII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

¹⁸ Michał Siedlecki (ur. 1904), przed aresztowaniem sekretarz odpowiedzialny gazety „Głos Młodzieży”. Aresztowany 12 VII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 6 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki UNKWD Kraju Dalekowschodniego z 5 IV 1938 rozstrzelany 22 VI 1938. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

¹⁹ Iwan Sobczak (ur. 1910), od 1933 do dnia aresztowania kierownik działu wiejskiego redakcji gazety „Głos Młodzieży”. Aresztowany 27 VIII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 5 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

²⁰ Sigizmund Tutakowskij (ur. 1909), od 1926 student Komunistycznego Uniwersytetu w Kijowie, następnie w Proskurowie. Po ukończeniu uniwersytetu podjął studia doktoranckie w Instytucie Polskiej Kultury Proletariackiej, przed aresztowaniem kierownik działów przemysłu, transportu, nauki i kultury redakcji gazety polskiej „Sierp”. Aresztowany 27 VIII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności. Odbywając karę w *Siewostlagu*, decyzją trójki UNKWD Kraju Dalekowschodniego z 14 XI 1937 rozstrzelany. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

Разоблачен в том, что является членом «ПОВ» с 1932 года и активном участии в группе пеоляков редакций польских газет с сентября 1934 года, участвовал в подготовке террора над руководством КП(б)У и членами Правительства УССР.

^в-Сознался^в.

[Все выше перечисленные] проводили работу по подготовке националистических кадров для активного использования их во время интервенции.

По развитию националистических чувств среди польского населения и пропаганде идеи «Великой Польши».

Широко использовали редакции польских газет для протаскивания националистических взглядов и прямых выпадов против Советского Союза и Коммунистической партии, маскируясь искажением текстов.

Проводили полонизаторскую работу среди украинско-католического населения Правобережья.

2. ^б-Группа «ПОВ», переброшенных на территорию Советского Союза через КПП и маскировавшихся принадлежностью к КПП^б

1) ^а-ЗАДРУЖНЫЙ^а, он же ФИДЫК Юрий Эдуардович²¹, уроженец Польши, поляк, бывший член КПП – зав. военным отделом ЦК КПП, троцкист.

В СССР прибыл в 1929 году через Коминтерн²². Член ВКП(б) с 1929 года, в Киеве работал в редакции польской газеты «Серп» – зав. отделом обзора районных газет.

Признал свою пеолякскую деятельность в Польше, провокаторскую работу в КПП и активное участие в Киевской группе «ПОВ».

^в-Сознался^в.

²¹ Юрій Едуардович Задружний, він же Станіслав Янович Фідик (нар. 1904), з 1929 у Москві, навчався в Інституті журналістики; закінчив Комвуз нацменшин Заходу; працював у Москві в польській газеті «Трубуна Радзєєска», а згодом у Києві у польській газеті «Сєрп». Заарештований 12 VII 1935 Особливим відділом УДБ НКВС УСРР, засуджений 25–29 V 1936 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі, за рішенням Трійки УНКВС по Дальбуду від 31 III 1938, розстріляний 21 V 1938. Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 4598-ФП.*

²² «Коммунистический Интернационал» (рос.) – міжнародна комуністична організація (інша назва – 3-й Інтернаціонал). Створена у березні 1919 у Москві на установчому конгресі представників 35 партій і груп комуністичного спрямування із 30 країн. Проіснувала до 1943. *Pipes R. Rosja bolszewików. Warszawa, 2005, s. 195.*

Został zdemaskowany jako członek POW od 1932 roku i działacz grupy peowiackiej w redakcjach gazet polskich od września 1934 roku, brał udział w przygotowaniach do zamachów na kierownictwo KP(b)U i członków rządu USRS.

^cPrzyznał się^c.

[Wszyscy wyżej wymienieni] zajmowali się przygotowaniem kadr nacjonalistycznych w celu szerokiego wykorzystania ich podczas interwencji.

Rozbudzali uczucia nacjonalistyczne wśród ludności polskiej i propagowali idee „Wielkiej Polski”.

Kompleksowo wykorzystywali redakcje gazet polskich do szerzenia treści nacjonalistycznych i bezpośrednich ataków na Związek Sowiecki oraz partię komunistyczną, pozorując [omyłkowe] przekręcanie tekstów.

Polonizowali ukraińską ludność katolicką na Prawobrzeżu.

2. ^bGrupa [członków] POW, przerzuconych na terytorium Związku Sowieckiego przez KPP pod kamuflażem przynależności do KPP^b

1) ^aZADRUŻNY^a vel FIDYK Jerzy s. Edwarda²¹, urodzony w Polsce, Polak, były członek KPP – kier[ownik] oddziału wojskowego KC KPP, trockista.

Do ZSRS przybył w 1929 roku [przysłany] przez Komintern²². Członek WKP(b) od 1929 roku, w Kijowie pracował w redakcji gazety polskiej „Sierp” jako kier[ownik] działu przeglądu gazet rejonowych.

Przyznał się do peowiackiej działalności w Polsce, uprawiania prowokatorstwa w KPP i aktywności w kijowskiej grupie POW.

^cPrzyznał się^c.

2) ^aKONIECKI^a Josif s. Alberta²³, urodzony w Łodzi, ojciec był właścicielem fabryki gilz. W 1918 roku należał do RSDRP²⁴ mieniszewików w Moskwie. W 1919 roku wybrał w Moskwie obywatelstwo polskie i wyjechał do Polski.

²¹ Jerzy Zadrużny vel Stanisław Fidyk (ur. 1904), od 1929 w Moskwie, student Instytutu Dziennikarstwa; ukończył wyższą uczelnię komunistyczną dla mniejszości narodowych Zachodu; pracował w Moskwie w redakcji gazety polskiej „Trybuna Radziecka”, a następnie w Kijowie w redakcji gazety polskiej „Sierp”. Aresztowany 12 VII 1935 przez OO UGB NKWD USRS, skazany w dn. 25–29 V 1936 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki UNKWD Zarządu Głównego Budownictwa Dalekiej Północy z 31 III 1938 rozstrzelany 21 V 1938. Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 4598-FP.

²² Międzynarodówka Komunistyczna (III Międzynarodówka) – międzynarodowa organizacja komunistyczna, utworzona w marcu 1919 w Moskwie, podczas kongresu założycielskiego przedstawicieli 35 partii i grup o kierunku komunistycznym z 30 państw. Istniała do 1943. R. Pipes, *Rosja bolszewików*, Warszawa 2005, s. 195.

²³ Józef Koniecki vel Leon Rozin (ur. 1900), przed aresztowaniem instruktor KC KP(b)U d/s nauki. Aresztowany 1 IX 1935 przez UGB NKWD USRS, skazany w dn. 19–23 VI 1936 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki UNKWD obw. nowosybirskiego z 2 XI 1938 rozstrzelany (data rozstrzelania nieznana). Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 52296-FP.

²⁴ Rosyjska Socjal-Demokratyczna Partia Robotnicza (RSDPR) – utworzona w 1898 w Mińsku. Jej sekcjami autonomicznymi były SDKPiL i Bund; od 1903 podzielona na frakcje bolszewików i mieniszewików; od 1913 istniała frakcja międzydzielnicowców. W 1918 przekształcona w RKP(b).

2) ^a-КОНЕЦКИЙ^a Иосиф Альбертович²³, уроженец Лодзи, отец – владелец гильзовой фабрики. В 1918 году состоял в РСДРП²⁴ меньшевиков в Москве. В 1919 году он оптировал в Москве польское подданство и уехал в Польшу.

По анкетам – член КПП с 1919 года, являлся членом Секретариата ЦК Комсомола Польши²⁵ и членом Президиума КИМ²⁶.

В СССР прибыл из Польши в 1933 году в связи с выводом его из состава КИМ²⁶ за троцкистские ошибки.

Член ВКП(б) с 1919 года, работал пом[ощником] зав. Культпропа ЦК КП(б)У.

Является активным деятелем руководящего ядра «ПОВ» на Украине.

3) ^a-СТАСЯК^a, он же БЕРМАН Виктор Юрьевич²⁷, уроженец Варшавы, выходец из мелкобуржуазной семьи, быв[ший] член КПП с 1919 года.

В СССР прибыл в ноябре 1933 года, принят в ВКП(б) со стажем с 1919 года, работал представителем КПЗУ²⁸ при Польсекции ИККИ и ЦК КП(б)У.

²³ Йосип Альбертович Конецкий, він же Леон Ізраїльович Розін (нар. 1900), до арешту інструктор ЦК КП(б)У по науці. Заарештований 1 IX 1935 УДБ НКВС УСРР, засуджений 19–23 VI 1936 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі, за рішенням Трійки УНКВС Новосибірської обл. від 2 XI 1938 розстріляний (дата розстрілу відсутня). Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 52296-ФП.*

²⁴ Російська соціал-демократична робітничка партія (РСДРП) – утворена у 1898 в Мінську. Її автономними секціями були СДКПіЛ та БУНД, з 1903 поділена на фракції більшовиків і меншовиків, з 1913 існувала фракція міжрайонців; у 1918 перетворена в РКП(б).

²⁵ Тобто Спілка Комуністичної Молоді Польщі, яка була секцією Комуністичного Інтернаціоналу Молоді.

²⁶ «Коммунистический Интернационал Молодежи» (рос.) – міжнародна молодіжна організація, секція Комінтерна. Створена у листопаді 1919 у Берліні на установчому конгресі представників молодіжних організацій комуністичного спрямування з 13 країн. Проіснувала до травня 1943.

²⁷ Віктор Юрійович (Юлійович) Стасяк, справжнє ім'я і прізвище Броніслав Берман (1903–1943), псевд. «Янковський», «Стасек», «Віктор», комуністичний та профспілковий діяч; з 1919 у КРПП; у 1922 обраний до ЦК КСМ; у 1924 засуджений до 4 років в'язниці суворого режиму, звільнений у 1926. Учасник IV з'їзду КПП у 1927, VI Конгресу Комуністичного Інтернаціоналу та V Конгресу Комуністичного Інтернаціоналу Молоді в Москві у 1928; з 1929 працівник КПП. Завідував Центральною редакцією КПП. Заарештований польською поліцією у 1930 та звільнений під заставу, виїхав до СРСР; у 1931 відряджений для роботи у Крайовому Секретаріаті ЦК КПП; у 1932 в КПЗУ; представник ЦК КПЗУ при ЦК КП(б)У в Україні; у 1933–1934 рр. референт у польських справах при Червоному Інтернаціоналі Професійних Спілок. Брав участь м. ін. у VI Пленумі ЦК КПЗУ (1932), у VI З'їзді КПП (1932), у II Пленумі ЦК КПП (1933), в XII Пленумі виконкому Комуністичного Інтернаціоналу (1933), у II З'їзді КПЗБ (1935), у VII Конгресі Комуністичного Інтернаціоналу у Москві (1935). Заарештований 19 IX 1935 УДБ НКВС УСРР, засуджений 19–23 VI 1936 до 10 років позбавлення волі, помер 16 II 1943 під час відбування покарання. Реабілітований у 1956. *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego, T. 2, Warszawa, 1987, s. 150; ГДА СБУ, ф. 6, спр. 52296-ФП.*

²⁸ Комуністична партія Західної України (КПЗУ) – утворена 1923 нелегальна політична партія, яка була автономною частиною КПП, охоплювала своєю діяльністю південно-східні воєводства II РП; у 1924 об'єднала лідерів Української соціал-демократичної партії; головною метою КПЗУ було приєднання південно-східних воєводств II РП до СРСР; у 1934 налічувала бл. 4,6 тис. членів; розпущена в 1938. *Енциклопедія українознавства, Т. 3..., с. 1096–1097.*

Według ankiet był członkiem KPP od 1919 roku, członkiem sekretariatu KC Komsomołu Polski²⁵ i członkiem prezydium KIM²⁶.

Do ZSRS przybył z Polski w 1933 roku w związku z wykluczeniem go z KIM za błędy trockistowskie.

Członek WKP(b) od 1919 roku, pracował jako pom[ocnik] kier[ownika] *kult-propu* KC KP(b)U.

Był aktywnym działaczem trzonu kierowniczego POW na Ukrainie.

3) ^a-STASIAK^a vel BERMAN Wiktor s. Jerzego²⁷, urodzony w Warszawie, pochodził z drobnej burżuazji, był[y] członek KPP od 1919 roku.

Do ZSRS przybył w listopadzie 1933 roku, przyjął do WKP(b) ze stażem od 1919 roku, pracował jako przedstawiciel KPZU²⁸ przy sekcji pol[skiej] IKKI i KC KP(b)U.

Aktywny członek kierownictwa POW na Ukrainie.

4) ^a-ZIMA^a Edward s. Edwarda, urodzony w Polsce, był[y] członek KPZU od 1924 roku, był instruktorem Sekretariatu KC KPZU.

Do ZSRS przybył w 1932 roku, pracował w Biurze Zagran[icznym] KPZU, w 1933 roku został odwołany do sekcji pol[skiej] IKKI.

W Polsce działacz UWÓ i POW od 1926 roku, skierowany do ZSRS w celu prowadzenia działalności kontrrewolucyjnej i terrorystycznej.

^cPrzyznał się^c.

5) ^a-KOWALCZUK^a vel BERKOWICZ Antoni s. Borysa²⁹, urodzony w Polsce, należał do KPP i KPZU od 1925 roku, pracował w Kom[itecie] Okr[ęgowym] KPZU we Lwowie.

²⁵ Tj. Komunistyczny Związek Młodzieży Polskiej, stanowiący sekcję Komunistycznej Międzynarodówki Młodzieży.

²⁶ Komunistyczna Międzynarodówka Młodzieży – międzynarodowa organizacja młodzieżowa, sekcja Kominternu. Powstała w listopadzie 1919 w Berlinie na kongresie założycielskim przedstawicieli młodzieżowych organizacji komunistycznych z 13 krajów. Istniała do maja 1943.

²⁷ Wiktor Stasiak właśc. Bronisław Berman (1903–1943), ps. „Jankowski”, „Stasiek”, „Wiktor”, działacz komunistyczny i związkowy; od 1919 w KPRP; w 1922 wybrany do KC KZMP; w 1924 skazany na 4 lata c.w., zwolniony w 1926. Uczestnik IV Zjazdu KPP w 1927, VI Kongresu MK i V Kongresu KIM w Moskwie w 1928; w 1929 przeszedł do pracy w KPP. Kierował Centralną Redakcją KPP. Aresztowany przez polską policję w 1930, zwolniony za kaucją wyjechał do ZSRS; w 1931 delegowany do pracy w Sekretariacie Krajowym KC KPP; w 1932 w KPZU; na Ukrainie przedstawiciel KC KPZU przy KC KP(b)U; w l. 1933–1934 referent ds. polskich przy Czerwonej Międzynarodówce Związków Zawodowych. Brał udział m.in. w VI Plenum KC KPZU (1932), VI Zjeździe KPP (1932), II Plenum KC KPP (1933), XII Plenum KW MK (1933), II Zjeździe KPZB (1935) i VII Kongresie MK w Moskwie (1935). Aresztowany 19 IX 1935 przez UGB NKWD USRS, skazany w dn. 19–23 VI 1936 na 10 lat pozbawienia wolności, zmarł 16 II 1943 podczas odbywania kary. Zrehabilitowany w 1956. *Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego*, t. 2, Warszawa 1987, s. 150; HDA SBU, f. 6, spr. 52296-FP.

²⁸ Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy (KPZU) – utworzona w 1923 nielegalna partia polityczna, stanowiąca autonomiczną część KPP, obejmująca swym zasięgiem południowo-wschodnie województwa II RP; w 1924 wchłonęła działaczy ukraińskiej Partii Socjaldemokratycznej; głównym celem KPZU było przyłączenie południowo-wschodnich województw II RP do ZSRS; w 1934 liczyła ok. 4,6 tys. członków; rozwiązana w 1938. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 3..., s. 1096–1097.

²⁹ Prawdopodobnie Oskar Berkowicz vel Anton Kowalczyk (ur. 1904), ps. „Alfred”, „Wiktor”, „Zygmunt”, od 1919 w żydowskiej organizacji „Cukunft”; od 1922 członek KZMP we Lwowie; od 1923

Активний учасник керівного ядра «ПОВ» на Україні.

4) ^а-ЗИМА-^а Едуард Едуардович, уроженець Польщі, був[ший] член КПЗУ з 1924 року, являвся інструктором Секретаріату ЦК КПЗУ.

В СРСР прибув в 1932 році, працював в Загранбюро КПЗУ, в 1933 році був отозван в Польську секцію ІККІ.

Активний учасник «УВО» і «ПОВ» в Польщі з 1926 року, направлений в СРСР для контрреволюційної і терористическої діяльності.

^в-Сознався-^в.

5) ^а-КОВАЛЬЧУК-^а, он же БЕРКОВИЧ Антон Борисович²⁹, уроженець Польщі, стояв в КПП і КПЗУ з 1925 року, працював во Львівському Окружкомі КПЗУ.

Прибув в СРСР з Польщі в 1932 році. Працював секретарем Райкома МОПР'а в Одесі.

Входив з 1927 року в пєв'якську групу всередині КПЗУ, направлений в СРСР для к-р роботи по пєв'якській лінії.

^в-Сознався-^в.

6) ^а-ТРИЦУЛЯК-^а, он же ИВАНЕНКО Йосиф Михайлович, уроженець Польщі, поляк, бувший член ППС-ліввиці³⁰, член КПЗУ з 1926 року.

Прибув в СРСР в 1932 році як делегат на Всесвітній Конгрес МОПР'а, працював секретарем Горкома МОПР'а в Ворошиловскі (Донбасі).

Входив з 1926 року в склад керівної п'ятірки «ПОВ» при ППС-ліввиці, прибув з Польщі з завданнями по організації к-р і розвідвательної діяльності.

^в-Сознався-^в.

7) ^а-СОСНОВИЧ-^а Януш Владиславович³¹, уроженець Варшави, поляк, син професора – активний член ППС. Служив в польській армії.

²⁹ Ймовірно Оскар Беркович, він же Антон Ковальчук (нар. 1904), псевд. «Альфред», «Віктор», «Зігізмунд»; з 1919 у єврейській організації «Цукунфт»; з 1922 член КСПМ у Львові; з 1923 секретар окружного КСПМ у Кракові; у 1924–1925 рр. працівник Центральної Техніки ЦК КПЗУ у Гданьську; з 1925 секретар окружного КПЗУ у Львові. Багато разів арештований польською поліцією; з 1929 член місцевого окружного КПП у Кракові; з 1930 працівник КПЗУ; у 1932 виїхав до СРСР. Направлений ЦК МОПР до Одеси на роботу в редакціях різних газет. Заарештований у 1935 і засуджений до 10 років позбавлення волі. Покарання відбув на Колимі. Позбавлений права залишення місця заслання протягом 10 років; у 1956 повернувся до Польщі; з вересня 1956 у ПОРП. Трагічно помер у Варшаві у листопаді 1956. *Słownik biograficzny działaczy...*, T. 1, Warszawa 1978, с. 148.

³⁰ ППС-Ліввиця – політична партія виникла у 1906 після ІХ з'їзду ППС у Відні в результаті розколу, спричиненого різницею у поглядах між угрупованням на чолі із Юзефом Пілсудським, яке прагнуло до відокремлення Польського Королівства від Росії у результаті збройного повстання, та діячами, висовуючими гасла інтернаціоналізму та економічної боротьби; об'єднана із СДКПіЛ 18 XII 1918 заснувала КППІ, яку у 1925 було перейменовано на КПП. Докладніше див.: *Stefanowski R. Цит. праця.*

³¹ Януш Владиславович Соснович (нар. 1902), з 1933 в СРСР, працював в редакції газети «Правда» завідуючим відділом партвидаву ЦК ВКП(б); з 1934 у Києві, редактор польської газети «Sieg»p. Заарештований 19 IX 1935, засуджений 19–23 VI 1936 ВТ КВО до 5 років позбавлення волі, за рішенням Трійки УНКВС по Дальбуду (Магаданська обл.) від 11 V 1938, розстріляний (дата розстрілу відсутня). Реабілітований у 1956. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 52296-ФП.*

Przybył do ZSRS z Polski w 1932 roku. Pracował jako sekretarz *rajkomu* MOPR w Odessie.

Od 1927 wchodził w skład grupy peowiackiej [działającej] wewnątrz KPZU, skierowany do ZSRS w celu prowadzenia działalności k-r po linii peowiackiej.

^cPrzyznał się^c.

6) ^aGRICULAK^{-a} vel IWANIENKO Josif s. Michała, urodzony w Polsce, Polak, były członek PPS-Lewicy³⁰, członek KPZU od 1926 roku.

Przybył do ZSRS w 1932 roku jako delegat na Ogólnoświatowy Kongres MOPR, pracował jako sekretarz *gorkomu* MOPR w Woroszyłowsku (Donbas).

Od 1926 roku wchodził w skład kierowniczej piątki POW przy PPS-Lewicy, z Polski przybył z zadaniem zorganizowania działalności k-r i wywiadowczej.

^cPrzyznał się^c.

7) ^aSOSNOWICZ^{-a} Janusz s. Władysława³¹, urodzony w Warszawie, Polak, syn profesora – działacza PPS. Służył w Wojsku Polskim.

Członek KC i Sekretariatu KZM Polskiej od 1921 roku, pracował jako sekretarz K[omitetu] O[kręgowego] KPP, następnie w 1932 r. jako instruktor Kom[unistycznej] Partii Niemiec³² w Berlinie.

Do ZSRS przybył z Berlina w 1933 roku, pracował w Moskwie do lutego 1935 roku jako kier[ownik] działu mniejszości narodowych wydaw[nictwa] part[yjnego] KC WKP(b) oraz referent polit[yczny] IKKI. Członek WKP(b) od 1919 roku.

W Kijowie pracował jako redaktor polskiej gazety „Sierp”.

sekretarz Komitetu Okręgowego KZMP w Krakowie; w l. 1924–1925 pracownik centralnej techniki KC KPZU w Gdańsku; od 1925 sekretarz Komitetu Okręgowego KPZU we Lwowie. Wielokrotnie aresztowany przez polską policję; od 1929 członek egzekutywy Komitetu Okręgowego KPP w Krakowie, skąd odwołano go w 1930 do pracy w KPZU; w 1932 wyjechał do ZSRS. Skierowany przez KC MOPR do Odessy, gdzie pracował w redakcjach różnych gazet. Aresztowany w 1935 i skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Wyrok odbył na Kołymie. Pozbawiony prawa opuszczenia miejsca zesłania na okres 10 lat; w 1956 powrócił do Polski; od września 1956 w PZPR. Zginął tragicznie w Warszawie w listopadzie 1956. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 1, Warszawa 1978, s. 148.

³⁰ PPS-Lewica – partia polityczna powstała w 1906 po IX Zjeździe PPS w Wiedniu wskutek rozłam wynikającego z różnic stanowisk pomiędzy ugrupowaniem związanym z Józefem Piłsudskim, zmierzającym do oderwania Królestwa Polskiego od Rosji na drodze zbrojnego powstania a działaczami głoszącymi hasła internacjonalizmu i walki ekonomicznej. Zob. szerzej: R. Stefanowski, *op.cit.*

³¹ Janusz Sosnowicz (ur. 1902), od 1933 w ZSRS; pracował w redakcji gazety „Prawda” jako kierownik działu wydawnictw partyjnych KC WKP(b); od 1934 w Kijowie, redaktor polskiej gazety „Sierp”. Aresztowany 19 IX 1935, skazany w dn. 19–23 VI 1936 przez WT Kijowskiego WO na 5 lat pozbawienia wolności, decyzją trójki UNKWD Zarządu Głównego Budownictwa Dalekiej Północy (obw. magadański) z 11 V 1938 rozstrzelany (data rozstrzelania nieznana). Zrehabilitowany w 1956. HDA SBU, f. 6, spr. 52296-FP.

³² Komunistyczna Partia Niemiec powstała w grudniu 1918 w Berlinie; założycielami byli m.in.: Karl Liebknecht, Róża Luksemburg, Franz Mehring i Wilhelm Pieck; w 1933 zdelegalizowana przez reżim nazistowski, w 1945 reaktywowana; w 1946 w sowieckiej strefie okupacyjnej KPD wraz z SPD utworzyły Niemiecką Socjalistyczną Partię Jedności (SED); w Republice Federalnej Niemiec zdelegalizowana w 1956.

Член ЦК и Секретариата КСМ Польши с 1921 года, работал секретарем ОК КПП, затем в 1932 г. инструктором Компартии Германии³² в Берлине.

В СССР прибыл из Берлина в 1933 году, работал в Москве до февраля 1935 года зав. нацменсектора Партиздата ЦК ВКП(б) и политреферентом в ИККИ. Член ВКП(б) с 1919 года.

В Киеве работал редактором польской газеты «Серп».

Является активным пеоляком в Польше и членом руководящего ядра «ПОВ» на Украине.

8) ^аРЫБНИЦКИЙ^а Степан Антонович³³, уроженец Варшавы, поляк, член КПП – член секретариата ЦК КСМ Польши.

В СССР прибыл в 1930 году как политэмигрант, является членом КП(б)У с 1924 года.

Работал зав. отделом в редакции газеты «Серп» в Киеве.

Признал свою пеолякскую деятельность в Польше с 1929 года, откуда был направлен активным пеоляком СОСНОВИЧЕМ в СССР для пеолякской и разведывательной деятельности.

^вСознался^в.

3. ^бГруппа увистов, заблокировавшихся с пеоляками и переброшенных в Советский Союз через КПЗУ⁶

1. ^аКАРСКИЙ^а, он же КУЛИК Николай Акимович³⁴, уроженец Польши, украинец, член КПЗУ с 1922 г., быв[ший] секретарь ЦК КПЗУ, кандидат в члены КПП, быв[ший] представитель ЦК КПЗУ при Польсекции Коминтерна, член ВКП(б) с 1932 года.

Являлся активнейшим деятелем «УВО», прибыл в СССР для контрреволюционной работы и организации террористических актов.

^вСознался^в.

2. ^аВЕБЕР^а, он же РОЗЕНБУШ Самуил Петрович, уроженец Польши, член КПЗУ с 1921 года, быв[ший] член Секретариата ЦК КПЗУ в период 1932–[19]33 г.

³² Комуністична партія Німеччини виникла в грудні 1918 у Берліні, її засновниками були м. ін. Карл Лібкнехт, Роза Люксембург, Франц Мерінг та Вільгельм Пік. У 1933 нацистським режимом оголошена поза законом; у 1945 повторно утворена; у 1946 КПН разом із СПН утворили в радянській окупаційній зоні Німеччини Соціалістичну Єдину Партію Німеччини (СЕПН); у Федеративній Республіці Німеччини оголошена поза законом у 1956.

³³ Стефан Антонович Рибницький (нар. 1901), з 1929 в СРСР; працював заступником директора м'ясокомбінату, завідуючим польськими курсами у Житомирі; з 1933 завідуючим відділом редакції газети «Sieg»; з 1935 оргінструктор лісохімпромади. Заарештований 30 VIII 1935 УДБ НКВС УСРР, засуджений 19–23 VI 1936 до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1960. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 52296-ФП.*

³⁴ Микола Акімович Карський (Кулик) (нар. 1895), з 1930 представник ЦК КПЗУ при польсекції Комінтерну; з 1932 токар машинобудівного заводу у м. Горлівці. Заарештований 30 III 1935 Горлівським райвідділом УНКВС Донецької обл., засуджений 15–16 X 1935 ВТ КВО до вищої міри покарання, дата розстрілу відсутня. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47568-ФП.*

Jest aktywnym peowiakiem w Polsce i członkiem kierownictwa POW na Ukrainie.

8) ^a-RYBNICKI^a Stefan s. Antoniego³³, urodzony w Warszawie, Polak, członek KPP, członek Sekretariatu KC KZMP.

Do ZSRS przybył w 1930 roku jako emigrant polit[yczny], jest członkiem KP(b)U od 1924 roku.

Pracował jako kier[ownik] działu w redakcji gazety „Sierp” w Kijowie.

Przyznał się do działalności peowiackiej, jaką prowadził od 1929 roku w Polsce, skąd został skierowany do ZSRS przez peowiaka SOSNOWICZA w celu prowadzenia działalności peowiackiej i wywiadowczej.

^cPrzyznał się^c.

3. ^b-Grupa osób związanych z UWO, pozostająca w bloku z peowiakami i [osób] przerzuconych do Związku Sowieckiego przez KPZU^b

1. ^a-KARSKI^a vel KULIK Nikolaј s. Akima³⁴, urodzony w Polsce, Ukrainiec, członek KPZU od 1922 r., był[y] sekretarz KC KPZU, kandydat na członka KPP, był[y] przedstawiciel KC KPZU przy sekcji pol[skiej] Kominternu, członek WKP(b) od 1932 roku.

Był [jednym z] aktywniejszych działaczy UWO, przybył do ZSRS w celu prowadzenia działalności kontrewolucyjnej i organizowania akcji terrorystycznych.

^cPrzyznał się^c.

2. ^a-WEBER^a vel ROZENBUSZ Samuel s. Piotra, urodzony w Polsce, członek KPZU od 1921 roku, był[y] członek Sekretariatu KC KPZU w [latach] 1932–[19]33.

Do ZSRS przybył w 1934 roku – odwołany z Polski w związku z podejrzeniem o uprawianie prowokatorstwa.

Pracował w Charkowie jako wykładowca Instytutu Psychoneurologii.

Aktywny członek UWO i POW [działający] wewnątrz KPZU, przybyły z Polski w celu uprawiania działalności terrorystycznej.

^cPrzyznał się^c.

³³ Stefan Rybnicki (ur. 1901), od 1929 w ZSRS; pracował jako zca dyrektora kombinatu mięsnego i kierownik polskich kursów w Żytomierzu; od 1933 kierownik oddziału redakcji gazety „Sierp”; od 1935 instruktor organizacyjny rady przetwórstwa drzewnego. Aresztowany 30 VIII 1935 przez UGB NKWD USRS, skazany w dn. 19–23 VI 1936 na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1960. HDA SBU, f. 6, spr. 52296-FP.

³⁴ Nikolaј Karski vel Kulik (ur. 1895), od 1930 przedstawiciel KC KPZU przy sekcji polskiej Kominternu; od 1932 tokarz w fabryce budowy maszyn w Horliwce. Aresztowany 30 III 1935 przez Horliwski Oddział Rejonowy UNKWD obw. donieckiego, skazany w dn. 15–16 X 1935 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci (data rozstrzelania nieznana). Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 6, spr. 47568-FP.

В СССР прибыл в 1934 году как отозванный из Польши в связи с подозрениями в провокаторской деятельности.

Работал в Харькове преподавателем Психоневрологического Института.

Активный участник «УВО» и «ПОВ» внутри КПЗУ, прибывший из Польши для к-р террористической деятельности.

^в-Сознался^в.

3. ^а-КОРНИОЛЬ^а Мойсей Лазаревич, уроженец Польши, быв[ший] член КПЗУ с 1924 года, работал инструктором ЦК КПЗУ до 1934 г., прибыл в СССР как исключенный из партии. ^а-Задержан 16 августа 1935 года при попытке нелегального ухода в Польшу^а.

Активный участник «УВО» с 1929 года внутри КПЗУ, сотрудничал с полицией с декабря 1933 г., прибыл в СССР для к-р разведывательной деятельности.

^в-Сознался^в.

4. ^а-СТАШЕНКО^а, он же КРАВЧУК Владимир Яковлевич³⁵, уроженец Галиции, украинец, быв[ший] член КПЗУ с 1925 года, быв[ший] инструктор Секретариата ЦК КПЗУ и секретарь Львовской Окружной организации КПЗУ.

В СССР прибыл в 1934 году, работал культработником Политотдела МТС в Харьковской области.

Являлся активным деятелем «УВО», прибыл в СССР для контрреволюционной работы и участия в терроре.

^в-Сознался^в.

5. ^а-ЯВОРСКИЙ^а, он же ДУБИЦКИЙ Матвей Яковлевич³⁶, уроженец Галиции, украинец, быв[ший] участник УСС³⁷.

Бывший член КПЗУ с 1922 г., в 1930 году – кандидат в члены Политбюро и секретарь ЦК КПЗУ.

В СССР прибыл в 1931 году, член КП(б)У с 1931 года, работал зав. отделом РПК Махновского района, Винницкой области.

Являлся активным деятелем «УВО», прибыл в СССР для контрреволюционной работы и участия в терроре.

³⁵ Володимир Якович Сташенко-Кравчук (нар. 1903), секретар Львівської окружної організації КПЗУ, згодом інструктор секретаріату КПЗУ; в РСРС з весни 1934, до арешту інструктор відділу радгоспу Іллічівка. Заарештований 25 IV 1935 УДБ УНКВС Харківської обл., засуджений 15–16 X 1935 ВТ КВО до вищої міри покарання, дата розстрілу відсутня. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47568-ФП.*

³⁶ Матвій Якович Яворський (Дубницький) (нар. 1897), колишній член Політбюро і секретар ЦК КПЗУ, до арешту завідувач партійним кабінетом районного партійного комітету Махновського району Вінницької обл. Заарештований 27 I 1935 УНКВС Вінницької обл., засуджений 15–16 X 1935 ВТ КВО до 10 років позбавлення волі. Помер 13 I 1939. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47568-ФП.*

³⁷ Українські Січові стрільці (УСС) – військова формація, утворена в 1914 у складі австро-угорської армії, у рядах УСС формувалася військова еліта майбутньої УГА, у 1918 легіон став зародком УГА. *Krotofil M. Ukraińska Armia Halicka 1918–1920. Organizacja, uzbrojenie, wyposażenie i wartość bojowa sił zbrojnych Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej. Toruń, 2002, c. 17–25.*

3. ^a-KORNIOL-^a Mojżesz s. Łazarza, urodzony w Polsce, był[y] członek KPZU od 1924 roku, pracował jako instruktor KC KPZU do 1934 r., przybył do ZSRS jako usunięty z partii. ^a-Zatrzymany 16 sierpnia 1935 roku podczas próby nielegalnego wyjazdu do Polski^a.

Działacz UWO od 1929 roku [pracujący] wewnątrz KPZU, współpracował z policją od grudnia 1933 r., przybył do ZSRS w celu uprawiania działalności k-r i wywiadowczej.

^c-Przyznał się^c.

4. ^a-STASZENKO-^a vel KRAWCZUK Władimir s. Jakowa³⁵, urodzony w Galicji, Ukrainiec, był[y] członek KPZU od 1925 roku, był[y] instruktor Sekretariatu KC KPZU i sekretarz lwowskiej organizacji okręgowej KPZU.

Do ZSRS przybył w 1934 roku, był pracownikiem kult[ury] oddziału politycznego] MTS w obwodzie charkowskim.

Działacz UWO, przybył do ZSRS, by uprawiać działalność kontrrewolucyjną i brać udział w akcjach terrorystycznych.

^c-Przyznał się^c.

5. ^a-JAWORSKI-^a vel DUBICKI Matwiej s. Jakowa³⁶, urodzony w Galicji, Ukrainiec, był[y] członek USS³⁷.

Był członek KPZU od 1922 r., w 1930 roku kandydat na członka *politbiura* i sekretarz KC KPZU.

Do ZSRS przybył w 1931 roku, członek KP(b)U od 1931 roku, pracował jako kier[ownik] oddziału RPK rejonu machnowskiego, obwód winnicki.

Był aktywnym działaczem UWO, przybył do ZSRS, by uprawiać działalność kontrrewolucyjną i brać udział w akcjach terrorystycznych.

^c-Przyznał się^c.

Zwolennikami terroryzmu wśród aresztowanych w sprawie byli:

- z grupy miejscowych peowiaków – TUTAKOWSKIJ, ŚLIWIŃSKI i MAJ;
- z grupy osób przerzuconych przez KPP – ZADRUŻNY, ZIMA;

³⁵ Władimir Jakowlewicz Staszenko-Krawczuk (ur. 1903), sekretarz lwowskiej organizacji okręgowej KPZU, następnie instruktor Sekretariatu KPZU; od wiosny 1934 w ZSRS, przed aresztowaniem instruktor oddziału sowchozu w Illicziwce. Aresztowany 25 IV 1935 przez UGB UNKWD obw. charkowskiego, skazany w dn. 15–16 X 1935 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci (data rozstrzelania nieznana). Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 6, spr. 47568-FP.

³⁶ Matwiej Jaworski vel Dubnicki (ur. 1897), były członek BP i sekretarz KC KPZU, przed aresztowaniem kierownik gabinetu partyjnego RPK rejonu machnowskiego, obw. winnickiego. Aresztowany 27 I 1935 przez UNKWD obw. winnickiego, skazany w dn. 15–16 X 1935 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności. Zmarł 13 I 1939. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 6, spr. 47568-FP.

³⁷ Legion Ukraińskich Strzelców Siczowych (USS) – formacja wojskowa utworzona w 1914 przy armii austro-węgierskiej; w szeregach USS kształtowała się elita wojskowa przyszłej UHA, w 1918 legion stał się załóżkiem UHA. M. Krotofil, *Ukraińska Armia Halicka 1918–1920. Organizacja, uzbrojenie, wyposażenie i wartość bojowa sił zbrojnych Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej*, Toruń 2002, s. 17–25.

^вСознался^в.

Из арестованных по делу, стояли на террористических позициях:
– из группы местных пеовяков – ТУТАКОВСКИЙ, СЛИВИНСКИЙ
и МАЙ;
– из группы, переброшенных через КПП – ЗАДРУЖНЫЙ, ЗИМА;
– из группы увистов, блокировавшихся с пеовяками – КАРСКИЙ,
ЯВОРСКИЙ, СТАШЕНКО.

^гНачальник особого отдела^г УГБ НКВД УССР и КВО
(—) АЛЕКСАНДРОВСКИЙ

« » сентября 1935 г.

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 28 (1951 р.), спр. 22, арк. 81–87.
Оригінал, машинопис.*

^{г-г} Вписано від руки.

– z grupy uwistów, będących w bloku z peowiakami – KARSKI, JAWORSKI, STASZENKO.

^d-Naczelnik Oddziału Specjalnego^d UGB NKWD USRS i K[ijowskiego] WO
(—) ALEKSANDROWSKIJ

„ ” września 1935 r.

*HDA SBU, f. 16, op. 28 (1951 r.), spr. 22, k. 81–87.
Oryginał, maszynopis.*

^{d--d} *Dopisano odręcznie.*

№ 4

22 лютого 1936, Київ. Довідка наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького щодо діяльності Волинського центру «ПОВ»

^а-НКВД – УССР

Управление Государственной Безопасности

Ориентировка

по польской работе

с приложением материалов по делу контр-революционной организации,

именовавшейся «Волинский Центр

Польской Организации Войсковой» («ПОВ»)

Киев – 1936 г.^а

^б-Совершенно секретно^б

^б-Всем нач[альникам] областных управлений НКВД УСРР

Всем нач[альникам] окружных отделов НКВД УССР

Всем нач[альникам] ОО корпусов КВО и ХВО

Всем нач[альникам] погранотрядов НКВД УССР^б

Особым отделом Управления государственной безопасности НКВД УССР ликвидирован Волинский Центр «Польской Организации Войсковой», проводивший большую работу по подготовке польских националистических кадров на Правобережье Украины, для выступления в тылу Красной армии, на случай войны с СССР.

«Польска Организация Войскова», созданная лично ПИЛСУДСКИМ¹, впитавшая в себя так называемые «боювки» – боевые ячейки ППС, – имевшие большой опыт конспиративной и боевой работы, сыграла крупнейшую роль в вооруженной борьбе за создание польского государства в 1918–[19]19 гг.

Во время совет[ск]о-польской войны² «Польска Организация Войскова» нанесла нам весьма значительный ущерб, разрушая и дезорганизуя тылы Красной армии, организовывая сеть разведывательных и диверсионных

^{а-а} Друк обкладинки.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Юзеф Клеменс Пілсудський (1867–1935), член польського самостійного руху, політичний і державний діяч, польський маршал; у 1914–1916 рр. командувач 1-ої Бригади Польських легіонів у складі Австро-угорської армії; у 1918–1922 рр. начальник держави; з 11 XI 1918 головний воєначальник; у травні 1926 провів державний переворот; у 1926–1928 рр. та у 1930 прем'єр-міністр; у 1926–1935 рр. Генеральний інспектор збройних сил. Докладніше див.: *W. Suleja. Józef Pilsudski. Wrocław, 1997.*

² Йдеться про польсько-радянську війну у 1919–1921 рр. – війну між Польщею і УНР з одного боку, та РСФРР і УСРР – з іншого.

Nr 4
22 lutego 1936, Kijów. Informacja ludowego komisarza spraw
wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego, dotycząca
działalności Wołyńskiego Ośrodka POW

^a-NKWD USRS
Zarząd Bezpieczeństwa Państwowego^a

^a-Informacja
o pracy na odcinku polskim
z załączonymi materiałami dotyczącymi organizacji
kontrewolucyjnej o nazwie Wołyński Ośrodek
Polskiej Organizacji Wojskowej (POW)
Kijów – 1936 r.^a

^b-Ściśle tajne^b

^b-Do wszystkich nacz[elników] zarządów obwodowych NKWD USRS
Do wszystkich nacz[elników] oddziałów okręgowych NKWD USRS
Do wszystkich nacz[elników] OO korpusów K[ijowskiego] WO i Ch[ar-
kowskiego] WO
Do wszystkich dow[ódców] oddziałów pogran[icznych] NKWD USRS^b

Oddział Specjalny Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego NKWD USRS zlikwidował Wołyński Ośrodek Polskiej Organizacji Wojskowej, który prowadził intensywne prace nad przygotowaniem polskich kadr nacjonalistycznych na Ukrainie Prawobrzeżnej do wystąpień na tyłach Armii Czerwonej w przypadku wojny z ZSRS.

Założona osobiście przez PIŁSUDSKIEGO¹ Polska Organizacja Wojskowa, która wchłonęła tak zwane bojówki – komórki bojowe PPS, posiadające duże doświadczenie w pracy konspiracyjnej i walce, odegrała poważną rolę w walce zbrojnej o powstanie państwa polskiego w l[atach] 1918–[19]19.

W czasie wojny sowie[ck]o-polskiej² Polska Organizacja Wojskowa zadała nam ogromne straty poprzez wprowadzanie chaosu i dezorganizacji na tyłach Armii Czerwonej, a także organizowanie sieci komendantur wywiadowczych

^a-^a *Druk okładki.*

^b-^b *Zapisano wersalikami.*

¹ Józef Klemens Piłsudski (1867–1935), działacz niepodległościowy, mąż stanu, Marszałek Polski; w l. 1914–1916 dca I Brygady Legionów Polskich u boku armii austro-węgierskiej; w l. 1918–1922 Naczelnik Państwa; od 11 XI 1918 naczelny wódz; w maju 1926 dokonał zamachu stanu; w l. 1926–1928 i w 1930 premier; w l. 1926–1935 Generalny Inspektor Sił Zbrojnych. Zob. szerzej: W. Suleja, *Józef Piłsudski*, Wrocław 1997.

² Mowa o wojnie polsko-sowieckiej 1919–1921; wojnie między Polską i URL z jednej strony oraz Rosją sowiecką i USRS z drugiej.

комендатур, создавая боевые, партизанские группы в ближайшем тылу красных частей.

В последующий период, в изменившейся обстановке – 1923–1926 годы – «ПОВ», оставаясь верной своим стремлениям к восстановлению Польши в границах 1772 года, резко меняет тактику и формы борьбы.

Крупнейшие пеовяки идут в Компартию и постепенно захватывают решающие участки польской партийной и советской работы.

Расширяя свое влияние, руководящие пеовяки, прикрывавшиеся партбилетами (в-Олдаковский^в – быв[ший] Пред[седатель] Волынского Губсуда, быв[ший] Пред[седатель] Марх[л]евского Райисполкома, в-Калиновский^в – быв[ший] секретарь Мархлевского Райпарткомитета, в-Май^в – быв[ший] зав[едующий] Польбюро Волынского Губкома и Окрнаробраза), проводят обработку членов партии – поляков, сперва под видом оппозиционных, троцкистских проявлений, с последующим прямым втягиванием их в пеовяцкую работу. Почти все участки Волынского Центра «ПОВ» в разные периоды принимают активное участие в деятельности троцкистских групп.

Для доказательства незыблемости нынешних границ Польши, для обоснования перед мировым «общественным мнением» правильности своих притязаний на Правобережье Украины и подтверждения своих «исторических» прав на украинские земли, наконец – для создания мощной людской базы, могущей принять вооруженное участие во время войны и действовать в тылу Красной армии – «Польска Организация Войскова» разворачивает через свои ячейки активную и широкую работу на Правобережье Украины.

«Польской Организацией Войсковой» проводится широкая полонизация украинского населения, искусственное преувеличение численности польского населения, организация большой сети административных и культурно-просветительных точек, которые в руках руководителей – активных националистов являются весьма действенным орудием полонизаторской и националистической работы и школой для выковывания националистических кадров.

Украинское руководство «ПОВ» и его Волынский Центр опорным пунктом для массового разворачивания своей деятельности избирают территорию, пересекающую одно из главных стратегических направлений Ровно–Киев, где в 1920 году разворачивались основные операции на Юго-Западном участке фронта.

После ряда грубейших подтасовок и фальсифицированного подсчета населения им удается показать 68% «польского» населения, в результате чего и организовывается польский национальный район (Мархлевский).

В 1930–1932 гг., когда правящие, фашистские круги Польши готовились к войне против Советского Союза, Волынский Центр «ПОВ» развивает

^{в-в} *Написано в розбивку.*

i dywersyjnych oraz bojowych grup partyzanckich na tyłach czerwonych jednostek [wojskowych].

W ostatnim okresie, w zmienionych okolicznościach (lata 1923–1926) POW, pozostając wierna swym dążeniom do odbudowania Polski w granicach z 1772 roku, energicznie przystąpiła do zmiany taktyki i formy walki.

Znaczniejsi peowiacy wchodzą do *kompattii* i stopniowo przechwytyują najważniejsze odcinki partyjnej i państwowej pracy, dotyczącej spraw polskich.

Rozszerzając swe wpływy, kierownictwo peowiackie przy wykorzystaniu legitymacji partyjnych (°Ołdakowski° – był[y] przew[odniczący] Wołyńskiego Sądu Gub[ernialnego], był[y] przew[odniczący] *rajispolkomu* march[l]ewskiego; °Kalinowski° – był[y] sekretarz marchlewskiego *rajpartkomitetu*; °Maj° – był[y] kier[ownik] Biura Pol[skiego] Wołyńskiego Sądu Gub[ernialnego] oraz *okrnarobrazu*) urabia Polaków – członków partii, najpierw w duchu opozycyjnym i trockistowskim, by następnie wciągnąć ich bezpośrednio do roboty peowiackiej. Prawie wszystkie ogniwa Wołyńskiego Ośrodka POW biorą w różnych okresach aktywny udział w działalności grup trockistowskich.

W celu udowodnienia nienaruszalności obecnych granic Polski, w celu uzasadnienia przed światową „opinią społeczną” słuszności swych roszczeń do Ukrainy Prawobrzeżnej i potwierdzenia „historycznych” praw do ziem ukraińskich, wreszcie w celu utworzenia potężnej bazy złożonej z ludzi, którzy mogliby wziąć udział z bronią w rękę w wojnie i prowadzić działania na tyłach Armii Czerwonej, Polska Organizacja Wojskowa, wykorzystując swe komórki, rozwija na szeroką skalę działalność na Ukrainie Prawobrzeżnej.

Polska Organizacja Wojskowa prowadzi na wielką skalę polonizację ludności ukraińskiej, sztucznie zawyża liczbę ludności polskiej, organizuje ogromną sieć punktów administracyjnych i kulturalno-oświatowych, które w rękach kierujących nimi aktywnych nacjonalistów stają się niezwykle skutecznym narzędziem w działaniach polonizacyjnych i nacjonalistycznych oraz kuźnią wykuwania kadr nacjonalistycznych.

W celu rozwijania działalności na skalę masową, kierownictwo POW na Ukrainie wraz z Ośrodkiem Wołyńskim wybrało jako punkt oporu obszar leżący na skrzyżowaniu z jednym z ważniejszych szlaków strategicznych Równe – Kijów, gdzie w 1920 roku miały miejsce główne operacje południowo-zachodniego odcinka frontu.

Po dokonaniu szeregu nadużyć i sfalszowaniu statystyk ludności, udało im się wykazać, że ludność „polska” [stanowi] 68% [ogółu], w wyniku czego zorganizowano Polski Rejon Narodowy (marchlewski).

W l[atach] 1930–1932, gdy prawicowe i faszystowskie kręgi w Polsce przygotowywały się do wojny przeciw Związkowi Sowieckiemu, Wołyński Ośrodek POW przystąpił do niezwykle energicznej działalności ukierunkowanej

°-° Zapisano pismem spacjowanym.

бешенную активность по разложению Мархлевского района и превращению его в оплот контрреволюции.

В результате – коллективизация района почти полностью срывается (14,9% к концу 1932 г.), происходит ряд волынок, сопровождающихся зверскими расправами с сельактивистами, организуется массовое эмиграционное движение, сопровождающееся попытками вооруженного прорыва через границу, наконец, создается благоприятная и безнаказанная обстановка для работы закордонных агентов, которые десятками перебрасываются к нам и проводят в этом районе активную диверсионную и разведывательную работу.

В свете материалов дела Волынского Центра «ПОВ», специальными комиссиями произведена проверка национального состава в ряде пунктов Правобережья Украины. В результате чего документально установлена полонизаторская работа «ПОВ». Выявилась полнейшая искусственность организации десятков национальных сельсоветов и польских школ в пунктах, где население совершенно не знает польского языка.

В связи с ликвидацией Волынского Центра «ПОВ» вскрыт также вновь созданный в 1934–1935 гг. Киевский центр «ПОВ», состоявший из закордонных эмиссаров, прибывших в СССР по партийным каналам.

В состав его входили:

1. Конецкий И. А. Бывший секретарь ЦК Комсомола Польши. Представитель Комсомола Польши при Коммунистическом Интернационале Молодежи. На Украине работал Пом[ощником] Зав[едующего] Культпропа ЦК КП(б)У.

2. Соснович Я. В. Бывший секретарь ЦК Комсомола Польши, сын крупного польского общественного деятеля пилсудчика. На Украине работал ответственным редактором польской газеты «Серп» в Киеве.

3. Стасяк В. Ю. Бывший секретарь ЦК Комсомола Польши, член ЦК Компартии Польши. На Украине работал представителем ЦК КПЗУ при ЦК КП(б)У.

Вскрыт также боевой Отдел «ПОВ», проводивший активную работу по подготовке террористических актов.

Дело Волынского Центра «Польской Организации Войсковой» 15–17 февраля с. г. заслушано Военным Трибуналом Киевского Военного Округа.

Олдаковский Евгений, Беганский Болеслав, Май Станислав приговорены к высшей мере наказания, Калиновский Адам – к 10 годам заключения.

na demoralizację rejonu marchlewskiego i przekształcenie go w ostoję kontrrewolucji.

Efektom tego było prawie całkowite zaprzepaszczenie kolektywizacji w rejonie (14,9% pod koniec 1932 r.), dochodziło do szeregu zaburzeń, podczas których bestialsko rozprawiano się z aktywistami wiejs[kimi], powstał masowy ruch emigracyjny, idący w parze z próbami zbrojnego przedzierania się przez granicę, czy wreszcie zaistniały doskonałe warunki dla bezkarności obcych agentów, którzy byli do nas przetrzucani dziesiątkami i prowadzili w tym rejonie energiczną działalność dywersyjną i wywiadowczą.

W świetle materiałów sprawy Wołyńskiego Ośrodka POW, specjalne komisje przeprowadziły weryfikację składu narodowościowego w szeregu miejscowości Ukrainy Prawobrzeżnej. W wyniku tego udokumentowano działalność polonizacyjną POW. Wyszły na jaw wszystkie nieprawidłowości związane z organizowaniem dziesiątków narodowych *sielsowietów* i szkół polskich w miejscowościach, w których ludzie zupełnie nie znają języka polskiego.

W związku ze zlikwidowaniem Wołyńskiego Ośrodka POW wykryto także świeżo założony w [atach] 1934–1935 Ośrodek Kijowski POW, składający się z zagranicznych emisariuszy, którzy dostali się do ZSRS kanałami partyjnymi.

W skład jego wchodził:

1. Koniecki J. A., były sekretarz KC Komsomołu Polski, przedstawiciel Komsomołu Polski przy Komunistycznej Międzynarodówce Młodzieży. Na Ukrainie pracował jako pom[ocnik] kier[ownika] *kultpropu* KC KP(b)U.

2. Sosnowicz J. W., były sekretarz KC Komsomołu Polski, syn wybitnego polskiego działacza społecznego, piłsudczyka. Na Ukrainie pracował jako redaktor odpowiedzialny polskiej gazety „Sierp” w Kijowie.

3. Stasiak W. J., były sekretarz KC Komsomołu Polski, członek KC Kom[unistycznej] Partii Polski. Na Ukrainie pracował jako przedstawiciel KC KPZU przy KC KP(b)U.

Wykryty został także bojowy oddział POW, intensywnie przygotowujący zamachy terrorystyczne.

Sprawa Ośrodka Wołyńskiego Polskiej Organizacji Wojskowej rozpatrzona została [w dniach] 15–17 lutego br. przez Wojskowy Trybunał Kijowskiego Okręgu Wojskowego.

Ołdakowski Eugeniusz, Biegański Bolesław, Maj Stanisław skazani zostali na karę śmierci, Kalinowski Adam – na 10 lat więzienia.

В виду особой значимости прилагаемых материалов³ – как ориентировки в дальнейшей работе по полякам, предлагаю их изучить, ознакомив оперативный состав.

Народный комиссар внутренних дел Украины
Комиссар государственной безопасности 1 ранга
В. Балицкий

22 февраля 1936 года
№ 244/сн
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 278, арк. 1–3 зв.
Друкарський примірник.*

³ Додатки не публікуються.

W związku ze szczególną wagą dołączonych materiałów³ jako informacji [potrzebnych] do dalszej pracy dotyczącej Polaków, polecam przestudiowanie ich i zapoznanie z nimi składu operacyjnego.

Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych Ukrainy
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 1 rangi
W. Balickij

22 lutego 1936 roku
nr 244/sn
m. Kijów

*HDA SBU, f. 13, spr. 278, k. 1–3 v.
Druk.*

³ Nie publikuje się.

№ 5

21 лютого 1937, Київ. Вказівка наркома внутрішніх справ УРСР Всеволода Балицького начальникам обласних управлінь НКВС щодо викриття і ліквідації діяльності агентів польського Головного штабу та місцевих антирадянських формувань

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^аНачальникам Областных Управлений НКВД^а
гг. Киев, Винница, Харьков, Днепропетровск,
Сталино¹, Одесса, Чернигов, Тирасполь

В 1934 и 1936 гг. при вскрытии и ликвидации организации «ПОВ» на Украине, не была вскрыта диверсионная деятельность «ПОВ», носящая наиболее законспирированные формы и особо-опасная по своим возможным последствиям.

По ряду имеющихся данных, деятельность оставшихся на Украине кадров «ПОВ», проводится теперь по следующим основным направлениям:

1) Насаждение диверсионных ячеек в промышленности, особенно на оборонных предприятиях и на транспорте.

2) Создание террористических групп для центрального и местного террора.

3) Новые националистические формирования в местах концентрации польского населения.

По ликвидированным на Украине делам «ПОВ» было установлено, что одним из руководителей «ПОВ» является ДОМБАЛЬ Томаш² – бывш[ий] секретарь Крестинтерна³, прибывший в Союз в 1923 году в порядке персонального обмена, как член компартии Польши.

ДОМБАЛЬ в настоящее время арестован в Москве.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

¹ До 1924 та нині Донецьк.

² Томаш Домбаль (1890 – 1938), псевд. «Незломний», «Томаш», «Володимир Тенгоборський», політичний діяч у Польщі і СРСР, публіцист, комуніст; з 1911 у ПСЛ; у 1917 у Польських Легіонах. Співтворець Тарнобжеської Республіки (1918) та Народної Радикальної Партії (1919); у 1919–1921 рр. депутат на Законодавчий Сейм; з 1920 у КППП. Заарештований польською поліцією у 1921 і засуджений до 6 років позбавлення волі; у 1923 виїхав до СРСР по обміну політичними в'язнями, згодом – у ЦК КП(б)Б. Співорганізатор Селянського Інтернаціоналу; у 1923–1928 рр. заступник його Генерального секретаря, згодом діяч освіти на Мархлевщині. Заарештований 26 XII 1936, засуджений та розстріляний 21 VIII 1937 (у деяких виданнях називається також дата 4 XII 1938). Реабілітований у 1955. *Słownik biograficzny działaczy...*, T. 1..., s. 404; *Polacy na Ukrainie...*, T. 5..., s. 173; *Jaworski K. Цит. праця*, с. 14.

³ «Крестьянский Интернационал» (рос.) – міжнародна селянська спілка комуністичного напрямку. Створена у жовтні 1923 у Москві на конференції представників селянських організацій СРСР, Польщі, Німеччини, Франції та інших країн. Проіснувала до 1933.

Nr 5

21 lutego 1937, Kijów. Wytyczne ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Wsiewołoda Balickiego dla naczelników zarządów obwodowych NKWD, dotyczące wykrycia i likwidacji działalności agentów Sztabu Głównego WP oraz miejscowych formacji antysowieckich

^{a-b}Ścisłe tajne^{b-a}

^aDo Naczelników Zarządów Obwodowych NKWD^a
m[iaśc] Kijów, Winnica, Charków, Dniepropietrowsk,
Stalino¹, Odessa, Czernihów, Tyraspol

W l[atach] 1934 i 1936, podczas wykrywania i likwidacji organizacji POW na Ukrainie nie ujawniono dywersyjnej działalności POW, która była najbardziej zakonspirowana, a której skutki mogły być szczególnie niebezpieczne.

Na podstawie szeregu będących w naszym posiadaniu danych, [możemy stwierdzić, że] działania pozostałych na Ukrainie kadr POW zmierzają głównie w następujących kierunkach:

1) naszpikowanie przemysłu komórkami dywersyjnymi, szczególnie w przedsiębiorstwach o znaczeniu dla obronności kraju i w transporcie;

2) tworzenie ugrupowań terrorystycznych w celu organizowania zamachów [na osoby ze szczebla] centralnego i lokalnego;

3) tworzenie nowych formacji nacjonalistycznych w skupiskach ludności polskiej.

Na podstawie zakończonych na Ukrainie spraw POW ustalono, że jednym z przywódców POW jest DĄBAL Tomasz – był[y] sekretarz Międzynarodówki Chłops[kiej]³, który przybył do ZSRS w 1923 roku w wyniku wymiany [więźniów politycznych] jako członek Kom[unistycznej] Partii Polski.

Obecnie DĄBAL jest aresztowany, [przebywa] w Moskwie.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

¹ Do 1924 Juzowka, obecnie Donieck.

² Tomasz Dąbal (1890–1938), ps. „Niezlomny”, „Tomasz”, „Włodzimierz Tęgoborski”, działacz polityczny w Polsce i ZSRS, publicysta, komunista; od 1911 w PSL; w 1917 w Legionach Polskich. Współtwórca Republiki Tarnobrzeszkiej (1918) i Chłopskiego Stronnictwa Radykalnego (1919); w l. 1919–1921 poseł na Sejm Ustawodawczy; od 1920 w KPRP. Aresztowany przez polską policję w 1921 i skazany na 6 lat więzienia; w 1923 w ramach wymiany więźniów politycznych wyjechał do ZSRS, następnie w KC KP(b)B. Współorganizator Międzynarodówki Chłopskiej; w l. 1923–1928 zca jej sekretarza generalnego, potem działacz oświatowy na Marchlewszczyźnie. Aresztowany 26 XII 1936, skazany i rozstrzelany 21 VIII 1937 (opracowania popularne podają również datę 4 XII 1938). Zrehabilitowany w 1955. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 1..., s. 404; *Polacy na Ukrainie...*, t. 5..., s. 173; K. Jaworski, *op.cit.*, s. 14.

³ Międzynarodówka Chłopska – międzynarodowa komunistyczna organizacja chłopska, utworzona w październiku 1923 w Moskwie podczas konferencji przedstawicieli organizacji wiejskich ZSRS, Polski, Niemiec, Francji i innych państw; przetrwała do 1933.

Следствием выяснено, что он с давних лет являлся одним из ближайших сподвижников ПИЛСУДСКОГО, по прямым заданиям которого вошел в КПП для осуществления влияния ПИЛСУДСКОГО на деятельность ком. партии Польши.

После выполнения ряда крупнейших заданий руководства «ПОВ», ДОМБАЛЬ, как полит. эмигрант, был перебросен в Союз.

Здесь он до последнего времени проводил активную террористическую, разведывательную и националистическую работу, поддерживая связь с Поль. Главштабом через польские дипломатические представительства в Минске и Москве.

Для вскрытия и ликвидации террористической и диверсионно-разведывательной деятельности Поль. Главштаба и местных националистических формирований –

^{а-в}Приказываю^{-в-а}:

1. Немедленно пересмотреть все имеющиеся агентурные дела по польской работе и выделить те из них, в которых имеются элементы организованной деятельности и связи с закордоном.

2. Особое внимание обратить на лиц, прибывших на Украину под видом полит. эмигрантов (бывш. члены КПП, КПЗУ, КПЗБ⁴); на проходивших по материалам дел «ПОВ» в 1934 и 1936 гг.; старые польские националистические кадры; поляков, связанных с поль. дипломатическими представительствами, руководящий актив польских клерикальных кругов.

3. ^гВ десятидневный^г срок представить мне через 3-й Отдел УГБ НКВД УССР докладную записку об активных делах по полякам.

В записке указать: какие дела вы намечаете к немедленной ликвидации; дела, подлежащие дополнительной агентурной разработке – для ликвидации их в ближайшем будущем.

4. Всемерно усилить использование агентурного аппарата по полякам, установив регулярную связь областного аппарата со всей основной польской агентурной.

Подготавливаемые ликвидации агентурных дел использовать для приобретения новой квалифицированной агентуры по полякам.

5. Обращаю особое внимание начальников Харьковского, Донецкого, Днепропетровского Областных Управлений НКВД на необходимость ^биспользования абсолютно всех возможностей всего аппарата на вскрытие польской диверсии в промышленности^б, тем более, что при разгроме

^{в-в} *Написано в розбивку.*

^{г-г} *Зверху В. Балицьким від руки виправлено з: п'ятиденний.*

⁴ Комуністична Партія Західної Білорусії (КПЗБ) – політична партія, утворена в 1923 у Вільносі, охоплювала своєю діяльністю території північно-східних воєводств II РП, висловлювалася за приєднання до СРСР територій на схід від лінії Керзона та за збройне повстання проти II РП, розпущена у 1938. *Jablonowski M., Jarski J. Kalendarium II Rzeczypospolitej. Warszawa, 1990, s. 167, 232.*

W śledztwie ujawniono, że w dawnych latach był on jednym z najbliższych towarzyszy walki PIŁSUDSKIEGO i na bezpośrednio od niego otrzymane polecenie wstąpił do KPP w celu narzucenia wpływu PIŁSUDSKIEGO na działalność Kom[unistycznej] Partii Polski.

Po wykonaniu szeregu poważniejszych zadań, otrzymanych od kierownictwa POW, DĄBAL został przerzucony do Związku [Sowieckiego] jako emigrant polityczny].

Do ostatniego czasu energicznie prowadził tu działalność terrorystyczną, wywiadowczą i nacjonalistyczną, utrzymując kontakt z pol[skim] Sztabem Głównym] za pośrednictwem przedstawicielstw dyplomatycznych w Mińsku i Moskwie.

W celu wykrycia i likwidacji terrorystycznej i dywersyjno-wywiadowczej działalności pol[skiego] Sztabu Głównego] oraz lokalnych formacji nacjonalistycznych –

^{a-c}Rozkazuję^{c-a}:

1. Natychmiast jeszcze raz przejrzeć wszystkie znajdujące się w Waszym posiadaniu sprawy agenturalne, dotyczące odcinka polskiego i wydzielić z nich te, w których występują elementy zorganizowanej działalności i kontaktów z zagranicą.

2. Zwrócić szczególną uwagę na ludzi, którzy przybyli na Ukrainę jako rzekomi emigranci polityczni] (byl[i] członkowie KPP, KPZU, KPZB⁴), osoby występujące w sprawach POW w l[atach] 1934 i 1936, dawne polskie kadry nacjonalistyczne, Polaków związanych z pol[skimi] przedstawicielstwami dyplomatycznymi, kierowniczy aktyw polskich kręgów klerykalnych.

3. W terminie ^ddziesięciu dni^d przedstawić mi za pośrednictwem 3 Oddziału UGB NKWD USRS raport o prowadzonych obecnie sprawach dotyczących Polaków.

W raporcie wykazać: sprawy, które planujecie zakończyć natychmiast [oraz] sprawy, w których niezbędne jest dodatkowe rozpracowanie agenturalne w celu zakończenia ich w najbliższej przyszłości.

4. Wszelkimi sposobami zintensyfikować wykorzystanie aparatu agenturalnego pracującego nad Polakami poprzez ustanowienie regularnej łączności aparatu obwodowego z całą główną agenturą polską.

Sprawy agenturalne przygotowane do zakończenia wykorzystać do pozyskania nowej kwalifikowanej agentury pracującej nad Polakami.

5. Zwracam szczególną uwagę naczelnikom Charkowskiego, Donieckiego i Dniepropietrowskiego Zarządów Obwodowych NKWD na konieczność

^{c-c} Zapisano pismem spacjowanym.

^{d-d} Odręczna poprawka Balickiego z: pięciu dni.

⁴ Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi (KPZB) – utworzona w 1923 w Wilnie partia polityczna, która obejmowała swym zasięgiem tereny północno-wschodnich województw II RP; opowiadała się za przyłączeniem terenów na wschód od linii Curzona do ZSRS i powstaniem zbrojnym przeciwko Polsce; rozwiązana w 1938. M. Jabłonowski, J. Jarski, *Kalendarium II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1990, s. 167, 232.

«ПОВ» на Украине в прошлом (1934–1936 гг.) в указанных областях не было достигнуто сколько-нибудь значительных результатов.

6. Начальникам Киевского и Винницкого Областных Управлений НКВД – основное внимание обратить на опорные польские пункты, на вскрытие диверсионных ячеек в пограничных местностях; ^бособо тщательно проработать все пути, которые ведут из пограничных местностей в промышленные пункты Украины^б.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 1-го ранга^а
(—) В. БАЛИЦКИЙ

«Г-21^г» февраля 1937 г.
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 80, арк. 71–73.
Оригінал, машинопис.*

^{г-г} Вписано від руки.

^bwykorzystania absolutnie wszystkich możliwości całego aparatu w celu wykrycia dywersji [organizowanej przez] Polaków w przemyśle^b, tym bardziej, że podczas dawniejszego rozbicia POW na Ukrainie (l[ata] 1934–1936) w wymienionych obwodach nie osiągnięto znaczących wyników.

6. Do naczelników Kijowskiego i Winnickiego Zarządów Obwodowych NKWD: zwrócić szczególną uwagę na polskie punkty oporu, na wykrycie komórek dywersyjnych w miejscowościach nadgranicznych; ^bszczególnie dokładnie prześledzić wszystkie drogi prowadzące z nadgranicznych miejscowości do przemysłowych ośrodków Ukrainy^b.

^aLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 1 rangi^a
(—) W. BALICKIJ

„^{c-c}21^e” lutego 1937 r.
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 80, k. 71–73.
Oryginał, maszynopis.*

^{c-c} Wpisano odręcznie.

№ 6

Липень 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР про викриття організації, що діяла на користь польської розвідки на території Житомирського округу

^{a-}Совершенно секретно^a

^{b-}Народному комиссару внутр[енних] дел СССР
Генеральному комиссару госбезопасности
т. Ежову¹

Зам[естителю] Народного комиссара внут[ренних] дел СССР
Комкору т. Фриновскому²

Нач[альнику] III отд[ела] ГУГБ НКВД СССР
Комиссару государств[енной] безоп[асности] III ранга
т. Курскому⁶³

^{a-а} Написано великими літерами.

^{b-б} Вписано від руки.

¹ Микола Іванович Єжов (1895 – 6 II 1940), генеральний комісар держбезпеки; до 1936 на відповідальних посадах в ЦК ВКП(б); з 26 IX 1936 до 7 XII 1938 нарком внутрішніх справ СРСР; з 8 IV 1938 – за сумісництвом, нарком водного транспорту СРСР; 9 IV 1939 усунутий з посади наркома водного транспорту СРСР. Заарештований 10 IV 1939, 2 II 1940 засуджений Військовою колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 6 II 1940 у Москві. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 184–186.*

² Михайло Петрович Фріновський (1898 – 8 III 1940), командарм 1 рангу; з 1919 в органах ЧК; з 1920 у ОВ Південно-Західного фронту, Української Червоної Галицької армії; з 1921 начальник оперативного відділу ОВ ВУЧК; з 1922 секретар Повноважного представника ДПУ УСРР по Правобережній Україні; з 1923 – секретар Повноважного представника ОДПУ по Південно-східній Росії; потім у ОДПУ Північнокавказького Краю; з 1928 помічник начальника ОВ ОДПУ Московського ВО; з 1930 голова ДПУ Азербайджану; з квітня 1933 начальник ГУПВО НКВС СРСР; з 16 X 1936 заступник наркома внутрішніх справ СРСР та начальник ГУПВО НКВС СРСР; з 15 IV 1937 перший заступник наркома внутрішніх справ СРСР та начальник ГУДБ НКВС СРСР; з 8 IX 1938 нарком військово-морського флоту СРСР. Заарештований 6 IV 1939, засуджений 4 II 1940 Військовою колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 8 III 1940. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 425–426.*

³ Володимир Михайлович Курський (1897 – 8 VII 1937), комісар держбезпеки 3 рангу; з 1921 в органах ЧК, помічник уповноваженого ОВ ВУЧК, з 1923 т.в.о. начальника КРВ ДПУ УСРР, помічник начальника ОВ Повноважного представництва (ПП) ДПУ по Правобережній Україні; з травня 1923 до 28 XI 1929 заступник начальника КРВ ПП ОДПУ по Північнокавказькому краю; з 28 XI 1929 до 5 I 1934 начальник КРВ-ОВ ПП ОДПУ по Північнокавказькому краю; з 5 I до 10 VII 1934 заступник ПП ОДПУ по Північнокавказькому краю; з 31 VII 1934 до 15 VII 1936 заступник начальника УНКВС Північнокавказького краю; з 15 VII 1936 начальник УНКВС Західносибірського краю; з 28 XI 1936 до 15 IV 1937 начальник Секретно-політичного відділу – 4 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 15 IV до 14 VI 1937 начальник 1 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 15 IV до червня 1937 заступник начальника ГУДБ НКВС СРСР; з 15 IV до 8 VII 1937 заступник

Nr 6

Lipiec 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczące wykrycia organizacji pracującej dla wywiadu polskiego na terenie okręgu żytomierskiego

^{a-}Ścisłe tajne^a

^{b-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrz[nych] ZSRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państw[owego]
T[owarzysza] Jeżowa¹

Do Zas[tępcy] Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrz[nych] ZSRS
Komkora T[owarzysza] Frinowskiego²

Do Nacz[elnika] III Oddz[iału] GUGB NKWD ZSRS
Komisarza bezpiecz[ęstwa] państw[owego] III rangi
T[owarzysza] Kurskiego^{b3}

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Wpisano odręcznie.

¹ Nikołaj Iwanowicz Jeżow (1895 – 6 II 1940), generalny komisarz bezp. państw.; do 1936 na wysokich stanowiskach w KC WKP(b); od 26 IX 1936 do 7 XII 1938 ludowy komisarz spraw wewnętrznych ZSRS; od 8 IV 1938 jednocześnie ludowy komisarz transportu wodnego ZSRS; 9 IV 1939 usunięty ze stanowiska ludowego komisarza transportu wodnego ZSRS. Aresztowany 10 IV 1939, skazany 2 II 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 6 II 1940 w Moskwie. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 184–186.

² Michaił Piotrowicz Frinowskij (1898 – 8 III 1940), komandarm 1 rangi, od 1919 w CzK; od 1920 w OO Frontu Południowo-Zachodniego Czerwonej UHA; od 1921 naczelnik Oddziału Operacyjnego Tajnej Jednostki Operacyjnej OO WUCzK; od 1922 sekretarz pełnomocnego przedstawiciela GPU USRS na Ukrainie Prawobrzeżnej; od 1923 sekretarz pełnomocnego przedstawiciela OGPU w Rosji południowo-wschodniej; następnie OGPU Kraju Północnokaukaskiego; od 1928 pom. naczelnika OO OGPU Moskiewskiego WO; od 1930 przewodniczący GPU Azerbejdżanu; od kwietnia 1933 naczelnik GUPWO NKWD ZSRS; od 16 X 1936 jednocześnie zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS oraz naczelnik GUPWO NKWD ZSRS; od 15 IV 1937 I zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS oraz naczelnik GUGB NKWD ZSRS; od 8 IX 1938 ludowy komisarz floty wojennej ZSRS. Aresztowany 6 IV 1939, skazany 4 II 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 8 III 1940. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 425–426.

³ Władimir Michajłowicz Kurskij (1897 – 8 VII 1937), komisarz bezp. państw. 3 rangi; od 1921 w CzK, pom. pełnomocnika OO WUCzK; od 1923 p.o. naczelnika KRO GPU USRS, pom. naczelnika OO PP GPU na Ukrainie Prawobrzeżnej; od maja 1923 do 28 XI 1929 zca naczelnika KRO PP OGPU Kraju Północnokaukaskiego; od 28 XI 1929 do 5 I 1934 naczelnik KRO – OO PP OGPU w Kraju Północnokaukaskim; od 5 I do 10 VII 1934 zca pełnomocnego przedstawiciela OGPU w Kraju Północnokaukaskim; od 31 VII 1934 do 15 VII 1936 zca naczelnika UNKWD Kraju Północnokaukaskiego; od 15 VII 1936 naczelnik UNKWD Kraju Zachodniosyberyjskiego; od 28 XI 1936 do 15 IV 1937 naczelnik SPO – 4 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 15 IV do 14 VI 1937 naczelnik 1 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 15 IV do czerwca 1937 zca naczelnika GUGB NKWD ZSRS; od 15 IV do 8 VII 1937 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS; od 14 VI do 8 VII 1937 naczelnik

Киевским областным управлением НКВД вскрыта и ликвидируется на территории Житомирского округа (Волыни) польская, диверсионно-повстанческая и шпионская организация, созданная 2-м отделом П.Г.Ш. через агентов Львовской экспозитуры: ИГНАТЕНКО, НАЗАРЕНКО, БЛАЧЕНКО и БЕЛЮРУССА, перебрасываемых из Польши на совтерриторию.

ИГНАТЕНКО, БЛАЧЕНКО, НАЗАРЕНКО и БЕЛЮРУСС в 1930 году, в период ликвидации кулачества, организовали вооруженные группы, активно выступая против Соввласти, совершали теракты над местным сов. партактивом.

При разгроме этих вооруженных групп в конце 1930 года, перечисленные лица совершили вооруженный переход в Польшу, где были привлечены разведкой для шпионско-диверсионной и повстанческой деятельности на совтерритории.

В районах Житомирского округа указанные выше шпионы и диверсанты создали крупную к-рев. повстанческую, диверсионно-шпионскую организацию из числа бывших участников политбанд и восстаний.

Контрреволюционная организация охватывает Потиевский, Малинский, Радомысльский, Коростышевский и Чеповичский районы Житомирского округа.

Кадры организации комплектовались из поляков и украинцев, в основном из числа бывших участников политбанд, находившихся в свое время, после их разгрома в 1919 году, в гор. Ровно (Польша) и вернувшихся впоследствии в СССР.

^вПри ликвидации контрреволюционной организации изъяты принадлежавший ей один станковый пулемет системы «^аМаксим^а», 1000 шт[ук] патронов к нему и 11 экземпляров огнестрельного оружия (винтовки, револьверы и обрезы)^в.

Показаниями ряда арестованных устанавливаются следующие задачи организации:

- 1) Совершение диверсионных актов, особенно в военный период.
- 2) Проведение шпионской работы по гарнизонам Волыни и Киева.
- 3) Организация боевых отрядов для вооруженных восстаний в момент войны Польши с Советским Союзом.

По делу арестовано 68 человек, из коих 26 чел. сознались.

Следствие направлено на полное вскрытие польского диверсионно-разведывательного подполья.

наркома внутрішніх справ СРСР; з 14 VI до 8 VII 1937 начальник 3 відділу ГУДБ НКВС СРСР. Застрелився 8 VII 1937 у Москві. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 259–260.*

^{в-в} Підкреслено машинописним способом.

Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD wykrył i zlikwidował na terytorium okręgu żytomierskiego (Wołyń) polską dywersyjno-powstańczą organizację szpiegowską, założoną przez 2 Oddział p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego] za pośrednictwem agentów ekspozytury lwowskiej: IGNATIENKI, NAZARIENKI, BŁACZENKI i BIEŁORUSSA, którzy zostali przerzuceni z Polski na terytorium sow[ieckiej].

IGNATIENKO, BŁACZENKO, NAZARIENKO i BIEŁORUSS w 1930 roku, w czasie likwidowania kułactwa, organizowali grupy zbrojne i czynnie występowali przeciwko władzy sow[ieckiej], dokonując zamachów na miejscowy aktywność państw[owy] i part[yjny].

W trakcie rozbijania tych grup zbrojnych pod koniec 1930 roku, wymienione osoby przedarły się z bronią w rękę do Polski, gdzie zostały pozyskane przez wywiad do działalności szpiegowsko-dywersyjnej i powstańczej na terytorium sow[ieckim].

W rejonach okręgu żytomierskiego wspomniani wyżej szpiegowie i dywersanci utworzyli z byłych członków band polit[ycznych] i uczestników powstań silną k[ontr]rew[olucyjną] organizację powstańczą i dywersyjno-szpiegowską.

Organizacja kontrrewolucyjna obejmowała rejony okręgu żytomierskiego: potijewski, maliński, radomycki, korostyszewski i czapowicki.

Kadry organizacji tworzone z Polaków i Ukraińców, przede wszystkim z grona byłych członków band polit[ycznych], którzy znajdowali się swego czasu, po ich rozbiciu w 1919 roku, w mieście Równe (Polska) i powrócili następnie do ZSRS.

^cPodczas likwidacji organizacji kontrrewolucyjnej skonfiskowano należący do niej jeden ciężki karabin maszynowy systemu „Maksim^a”, 1000 szt[uk] nabojów do niego i 11 egzemplarzy broni palnej (strzelby, rewolwery, obrzyny)^c.

Na podstawie zeznań szeregu aresztowanych ustalono następujące zadania organizacji:

- 1) przeprowadzanie akcji dywersyjnych, głównie podczas [przyszłej] wojny,
- 2) uprawianie szpiegowstwa w garnizonach Wołynia i Kijowa,
- 3) organizowanie oddziałów bojowych mających wziąć udział w powstaniu zbrojnym podczas wojny Polski ze Związkiem Sowieckim.

W sprawie aresztowano 68 osób, z których 26 os[ób] przyznało się.

Śledztwo ma na celu całkowite wykrycie polskiego podziemia dywersyjno-wywiadowczego.

3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS. Popelniał samobójstwo 8 VII 1937 w Moskwie. N. Pietrow, K. Skorin, *op.cit.*, s. 259–260.

^{c-c} Podkreślono maszynowo.

Операция по делу продолжается.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности II ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ⁴

« » июля 1937 г.

№ ...

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 18–20.

Копія, машинопис.

⁴ Израиль Мойсейович Леплевский (1894 – 28 VII 1938), комиссар держбезпеки 2 рангу; з 1918 в органах ЧК; з 23 V 1922 начальник Катеринославського губвідділу ДПУ; з 16 II 1923 начальник Подільського губвідділу ДПУ; з 5 V 1925 у резерві призначення ДПУ УСРР; з 27 X 1925 начальник Одеського окрвідділу ДПУ; з 1 VII 1929 заступник начальника, а з 9 XII 1929 начальник Секретно-оперативного управління ДПУ УСРР; з 15 VIII 1931 заступник начальника, а з 17 XI 1931 начальник Особливого відділу ОДПУ; з 20 II 1933 заступник Голови ДПУ УСРР; з 5 I 1934 Повноважний представник ОДПУ по Саратовському краю; з 26 XI 1936 начальник Особливого відділу НКВС СРСР; з 14 VI 1937 нарком внутрішніх справ УРСР; з 25 I 1938 начальник транспортного відділу НКВС СРСР. Заарештований 26 IV 1938, засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 28 VII 1938 у Москві. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 270–271.*

Operacja w sprawie jest kontynuowana.

^aLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego II rangi^a
LEPLEWSKIJ⁴

„ ” lipca 1937 r.
nr ...
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 18–20.
Kopia, maszynopis.*

⁴ Izraił Moisiejewicz Leplewskij (1894 – 28 VII 1938), komisarz bezp. państw. 2 rangi; od 1918 w CzK; od 23 V 1922 naczelnik Oddziału GPU guberni jekaterynosławskiej; od 16 II 1923 naczelnik Oddziału GPU guberni podolskiej; od 5 V 1925 w rezerwie GPU USRS; od 27 X 1925 naczelnik Odeskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1 VII 1929 zca naczelnika, a od 9 XII 1929 naczelnik Tajnego Zarządu Operacyjnego GPU USRS; od 15 VIII 1931 zca naczelnika, a od 17 XI 1931 naczelnik OO OGPU; od 20 II 1933 zca przewodniczącego GPU USRS; od 5 I 1934 pełnomocny przedstawiciel OGPU w Kraju Saratowskim; od 26 XI 1936 naczelnik OO NKWD ZSRS; od 14 VI 1937 ludowy komisarz spraw wewnętrznych USRS; od 25 I 1938 naczelnik TO NKWD ZSRS. Aresztowany 26 IV 1938, skazany na karę śmierci, rozstrzelany 28 VII 1938 w Moskwie. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 270–271.

№ 7

2 серпня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського виконуючому обов'язки начальника 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрю Мінаєву про кількість осіб, заарештованих за справою «ПОВ» та іншими т. зв. польськими справами

^{а-}Записка по проводу^а ^{б-}№ 3768^б

^{а-}Москва^а НКВД СССР

тов. МИНАЕВУ¹

Сообщаю, что всего на 1 августа по польским делам на Украине арестовано 870 человек, из них: по делам «ПОВ», шпионажу и диверсии 572 и по групповым поль[ским] к-р делам и костельному активу 298.

Сейчас проводим дополнительные аресты 240 пеоваков, проходящих показаниям по ликвидированным делам.

Намечаем дальнейшие аресты. Проводим работу по выявлению политэ-мигрантов и перебежчиков.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Вписано від руки.

^{в-в} Вклеєна телеграфна стрічка.

¹ Олександр Матвійович Мінаєв-Цикановський (1888 – 25 II 1939), з 1919 в органах ЧК; з 1920 заступник голови Херсонської повітової ЧК; з 1921 заступник голови Слізаветградської повітової, Феодосійської ЧК; з листопада 1921 до травня 1922 начальник СОЧ Миколаївської губЧК-ДПУ; з травня 1922 до лютого 1923 заступник начальника Катеринославського губвідділу ДПУ; з лютого до серпня 1923 заступник начальника Вінницького губвідділу ДПУ; начальник СОЧ; з серпня 1923 до жовтня 1924 заступник начальника Волинського губвідділу ДПУ; начальник СОЧ; з жовтня 1924 до 25 IX 1926 начальник ЕКВ ПП ОДПУ по Північнокавказькому краю; з 25 IX 1927 до 5 XII 1928 начальник 2 відділення ЕКУ ОДПУ СРСР; з 5 XII 1928 до вересня 1930 начальник Пермського окрвідділу ДПУ; з вересня 1930 до 27 IX 1931 начальник ЕКВ ПП ОДПУ по Московській обл.; з 27 IX 1931 до 15 V 1932 помічник начальника ЕКУ ОДПУ СРСР; з 16 V 1933 до 25 I 1934 заступник ПП ОДПУ по Уральській обл.; з 25 I до 10 VII 1934 Повноважний представник ОДПУ по Челябінській обл.; з 15 VII 1934 начальник УНКВС по Челябінській обл.; з 15 VII 1936 начальник УНКВС Сталінградської обл.; з 7 IV 1937 заступник начальника 3 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 11 VII 1937 т.в.о. начальника 3 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 28 III до 10 VII 1938 начальник 8 відділу 1 Управління НКВС СРСР; з 29 VI до 5 XI 1938 заступник наркома важкої промисловості СРСР. Заарештований 6 XI 1938, засуджений Військовою колегією ВС СРСР 25 II 1939 до вищої міри покарання, того ж дня розстріляний. Не реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 515–516.

Nr 7

2 sierpnia 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Lепlewskiego do p.o. naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, dotyczący liczby aresztowanych osób związanych z POW i działalnością antysowiecką

^{a-}Telefonogram^a ^{b-}nr 3768^b

^{a-}Moskwa^a NKWD ZSRS

Do Tow. MINAJEWA¹

Informuję, że na Ukrainie na [dzień] 1 sierpnia w związku ze sprawami dotyczącymi Polski aresztowano łącznie 870 osób, w tym: sprawy dotyczące POW, szpiegostwa oraz dywersji – 572 [osoby] i polskie grupowe sprawy k-r oraz aktywy kościelny – 298 [osób].

Obecnie prowadzimy dodatkowe aresztowania 240 peowiaków, występujących [w] zeznaniach spraw, które kończymy.

Przewidujemy dalsze aresztowania. Pracujemy nad ujawnieniem emigrantów politycznych i zbiegów.

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Wpisano odręcznie.*

^{c--c} *Doklejono taśmę telegraficzną.*

¹ Aleksandr Matwiejewicz Minajew-Cykanowski (1888 – 25 II 1939), od 1919 w CzK; od 1920 zca przewodniczącego CzK w ujeździe chersońskim; od 1921 zca przewodniczącego CzK w ujeździe jelizawietgradzkim, a następnie teodozyjskim; od listopada 1921 do maja 1922 naczelnik SOCz CzK-GPU guberni mikołajowskiej; od maja 1922 do lutego 1923 zca naczelnika Oddziału GPU guberni jekaterynosławskiej; od lutego do sierpnia 1923 zca naczelnika Oddziału GPU guberni winnickiej i naczelnik SOCz; od sierpnia 1923 do października 1924 zca naczelnika Oddziału GPU guberni wołyńskiej; naczelnik SOCz; od października 1924 do 25 IX 1926 naczelnik EKO PP OGPU w Kraju Północnokaukaskim; od 25 IX 1927 do 5 XII 1928 naczelnik 2 Wydziału EKU OGPU; od 5 XII 1928 do września 1930 naczelnik Permskiego Oddziału Okręgowego GPU; od września 1930 do 27 IX 1931 naczelnik EKO PP OGPU w obw. moskiewskim; od 27 IX 1931 do 15 V 1932 pom. naczelnika EKU OGPU; od 16 V 1933 do 25 I 1934 zca pełnomocnego przedstawiciela OGPU w obw. uralskim; od 25 I do 10 VII 1934 pełnomocny przedstawiciel OGPU w obw. czelabińskim; od 15 VII 1934 naczelnik UNKWD obw. czelabińskiego; od 15 VII 1936 naczelnik UNKWD obw. stalingradzkiego; od 7 IV 1937 zca naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 11 VII 1937 p.o. naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 28 III do 10 VII 1938 naczelnik 8 Oddziału 1 Zarządu NKWD ZSRS; od 29 VI do 5 XI 1938 zca ludowego komisarza przemysłu ciężkiego ZSRS. Aresztowany 6 XI 1938, skazany przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS 25 II 1939 na karę śmierci, tego samego dnia rozstrzelany. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 515–516.

О последующем ^б-сообщу^б.

(—) ЛЕПЛЕВСКИЙ

^а-Нр^{-а} ^б-2128/сн^{-б}

^{а-в}-Передана 3/8-[19]37 г. 0 час. 50 мин.^{-в-а}

^а-Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^{-а}
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^б-2^{-б}» августа 1937 г.

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 119.

Оригінал, машинопис.

O rozwoju sytuacji^b poinformuję^b.

(—) LEPLEWSKI

^a-nr^a b-2128/sn^b

^{a-c}-Przekazano 3/8-[19]37 r.; godz[ina] 0 min[ut] 50^{c-a}

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKI

„^b-2^b” sierpnia 1937 r.

m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 119.

Oryginał, maszynopis.

№ 8

[8] серпня 1937, [Київ]. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про проведення операції з розгрому «польського підпілля»

^а-Совершенно секретно^а

^а-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
^б-тов. ^в-ЛЕПЛЕВСКОМУ^{в-б}

^б-Об операции по полякам^б

На основании Вашей директивы о разгроме польского к-р шпионского диверсионного подполья – нами проведена первая операция по г. Киеву и территории Киевской области, в результате которой арестовано ^б-868 человек^б, из них:

а) По шпионажу и диверсии.....	570 чел.
б) ПОВ'яков.....	43
в) По поль[ской] нац. к-р.....	255
По национальному составу арестованные представляют собой:	
а) Поляков.....	575 чел.
б) Галичан.....	31
в) Украинцев.....	223
г) Других национальностей.....	39

Арест указанного количества украинцев произведен в основном по линии шпионажа и диверсии (польперебежчики, быв. разведупровцы, явки и связи польагентуры).

Из указанного количества арестовано 65 человек по линии VI отдела на ж/д транспорте.

Всего арестованных по польской линии на сегодняшний день, помимо проходивших 60 человек по делу «^а-Пулемет-Земляки^а» (все осуждены) – ^б-1296 человек^б, из коих:

а) По шпионажу и диверсии.....	701 чел.
б) ПОВ'яков.....	178
в) По поль. нац. к-р.....	417

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Написано в розбивку.*

Nr 8

[8] sierpnia 1937, [Kijów]. Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego **Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący operacji rozbicia „polskiego podziemia”**

^{a-}Ścisłe tajne^{-a}

^{a-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-a}
^{b-}Tow. ^{c-}LEPLEWSKIEGO^{-c-b}

^{b-}Operacja dotycząca Polaków^{-b}

Na podstawie Waszej dyrektywy w sprawie rozbicia polskiego k-r szpiegowskiego podziemia dywersyjnego, przeprowadziliśmy pierwszą operację w m. Kijowie i na terytorium obwodu kijowskiego, w wyniku której aresztowano ^{b-}868 osób^{-b}, w tym:

- a) za szpiegostwo i dywersję..... 570 os[ób]
- b) peowiaków..... 43 os[oby]
- c) za pol[ski] nac[jonalizm] k-r..... 255 os[ób]

Skład narodowościowy aresztowanych przedstawia się następująco:

- a) Polacy..... 575 os[ób]
- b) Galicjanie..... 31 os[ób]
- c) Ukraińcy..... 223 os[oby]
- d) inne narodowości..... 39 os[ób]

Aresztowanie wymienionej liczby Ukraińców związane było ze szpiegostwem i dywersją (pol[scy] zbiegowie, b[yli] *razwieduprowcy*, [właściciele] punktów kontaktowych i łącznicy pol[skiej] agentury).

Z wymienionej liczby aresztowano 65 osób po linii VI Oddziału na kolei.

Łącznie na odcinku polskim na dzień dzisiejszy, oprócz 60 osób w sprawie „^{a-}Pulemiot-Ziemiaki^{-a??}” (wszyscy skazani) – aresztowanych jest ^{b-}1296 osób^{-b}, w tym:

- a) za szpiegostwo i dywersję..... 701 os[ób]
- b) peowiaków..... 178 os[ób]
- c) za pol[ski] nac[jonalizm] k-r..... 417 os[ób]

Pierwszą operację w terenie uważamy za zakończoną. Z ogólnej liczby aresztowanych – w Kijowie ^{b-}111 osób^{-b}.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

^{c--c} Zapisano pismem spacjowanym.

Первую операцию по периферии считаем законченной. Из общего количества арестованных, по Киеву – ^б111 человек^б.

В ближайшие дни проведем дополнительную операцию по гор. Киеву. Разворачиваем следствие по всем ликвидированным делам.

^{а-б}Приложение^{б-а}: стат-таблица

^аНачальник УНКВД по Киевской области
Старший майор государственной безопасности^а
(—) ШАРОВ¹

^аНачальник 3 Отдела УГБ УНКВД
Ст[арший] лейтенант государственной безопасности^а
(—) ЛУНЕВ

¹ Микола Давидович Шаров (Шавер) (1897 – 22 II 1939), з 1919 в органах ЧК; з 1920 уповноважений Одеської губЧК; з травня 1920 начальник СОЧ та заступник голови Миколаївської губЧК; з 10 X 1921 начальник СОЧ та заступник голови Волинської губЧК; з 8 II 1922 начальник СОЧ та заступник голови Катеринославського губвідділу ДПУ; з 13 X 1923 начальник ТВ ЕКУ ДПУ РСФРР; з 18 XII 1923 начальник 1 спецвідділу КРВ ПП ОДПУ по ЛВО; з 6 III 1924 помічник начальника КРВ ПП ОДПУ по ЛВО; з 9 IV 1926 т.в.о. начальника КРВ та прикордонної охорони ПП ОДПУ по ЛВО; з 21 VII 1926 т.в.о. начальника Особливого відділу та заступник начальника КРВ ПП ОДПУ по ЛВО; з 23 I 1930 начальник КРВ та Управління прикордонної охорони ПП ОДПУ по ЛВО; з 20 IV 1932 заступник ПП ОДПУ по Білоруському ВО; з 31 VII 1934 заступник наркома внутрішніх справ Білоруської РСР; з 31 V 1935 начальник УНКВС по Київській обл.; з 29 XII 1937 відкликаний до НКВС СРСР; з 10 I 1938 начальник УНКВС по Сталінградській обл. Заарештований 27 IX 1938, засуджений 22 II 1939 Військовою Колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний того ж дня. Не реабілітований. *Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 574–575.*

W najbliższych dniach przeprowadzimy uzupełniającą operację w mieście Kijowie.

Rozwijamy [na nowo] śledztwo we wszystkich zakończonych sprawach.

^{a-b}-Załącznik^{b-a}: tablica statystyczna]

^a-Naczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) SZAROW¹

^a-Naczelnik 3 Oddziału UGB UNKWD
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) ŁUNIEW

¹ Nikołaj Dawidowicz Szarow-Szawier (1897 – 22 II 1939), od 1919 w CzK; od 1920 pełnomocnik CzK guberni odeskiej; od maja 1920 naczelnik SOCz oraz zca przewodniczącego CzK guberni miłkołajowskiej; od 10 X 1921 naczelnik SOCz oraz zca przewodniczącego CzK guberni wołyńskiej; od 8 II 1922 naczelnik SOCz oraz zca przewodniczącego Oddziału GPU guberni jekaterynosławskiej; od 13 X 1923 naczelnik TO EKU GPU RFSRS; od 18 XII 1923 naczelnik 1 Oddziału Specjalnego KRO PP OGPU w Leningradzkim WO, a od 6 III 1924 pom. naczelnika KRO PP OGPU w Leningradzkim WO; od 9 IV 1926 p.o. naczelnika KRO oraz Ochrony Granicznej PP OGPU w Leningradzkim WO; od 21 VII 1926 p.o. naczelnika OO oraz zca naczelnika KRO PP OGPU w Leningradzkim WO; od 23 I 1930 naczelnik KRO oraz Zarządu Ochrony Granicznej PP OGPU w Leningradzkim WO; od 20 IV 1932 zca pełnomocnego przedstawiciela OGPU Białoruskiego WO; od 31 VII 1934 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych BSRS; od 31 V 1935 naczelnik UNKWD obw. kijowskiego; od 29 XII 1937 odwołany do NKWD ZSRS; od 10 I 1938 naczelnik UNKWD obw. stalingradzkiego. Aresztowany 27 IX 1938, skazany 22 II 1939 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci i tego samego dnia rozstrzelany. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 574–575.

а-в-Справка^{в-а}

о проведенной операции III отделом УНКВД по Киевской области
по разгрому польского к-р шпионско-диверсионного подполья
^{б-}за период с 5 по 7/VIII-1937 г.^б

Наименование округа-куста	^{в-} Арестовано ^{в-}				По шпионажу и диверсии	По «ПОВ»	Поль. нац. к-р	Всего арестовано	^{а-} Примечание ^{а-}
	поляков	украинцев	галичан	Прочих					
г. Киев	78	12	12	9	58	27	26	111	В общем количестве арестованных по Киеву – 111 чел. вошло 40 чел. арестованных ранее.
Киевский куст	31	9	7	3	36	–	14	50	
Н[овоград]-Волынск[ий] окр[уг]	105	72	8	8	123	3	67	193	
Житомирский	120	30	–	3	104	6	43	153	
Коростенский	76	44	1	9	100	1	29	130	
Уманский куст	65	–	–	–	24	11	30	65	
Белоцерковский	71	1	1	–	37	12	24	73	
Черкасский	44	16	6	3	40	4	25	69	
По VI отделу на ж/д трансп[орте]	15	44	–	6	61	–	4	65	
^{а-в-} Итого ^{в-а}	605	228	35	41	583	64	262	909	
По прошлым операциям	–	–	–	–	118	114	155	387	
^{а-в-} Всего ^{в-а}	–	–	–	–	701	178	417	1296	

^{а-}Нач[альник] 1 Отделения III Отдела УГБ УНКВД
Мл[адший] лейтенант государственной безопасности^{а-}
(—) РАКИТА

a-c-Informacja^{c-a}

o przeprowadzonej przez III Oddział UNKWD obwodu kijowskiego
operacji rozbitcia polskiego k-r podziemia szpiegowsko-dywersyjnego
^{b-}za okres od 5 do 7/VIII-1937 r.^b

Nazwa okręgu–kusta ¹	c-Aresztowano ^c				Za szpiegostwo i dywersję	Za POW	Za pol[ski] na- cjonalizm] k-r	Łącznie areшто- wano	a-Uwaga ^a
	Polaków	Ukraińców	Galicjan	Innych					
m. Kijów	78	12	12	9	58	27	26	111	Do ogól- nej liczby os[ób] aresztowa- nych w Kijo- wie (111) wliczono 40 os[ób] aresztowa- nych wcześniej.
kust kijowski	31	9	7	3	36	–	14	50	
okr[ę]g n[owogrodz- ko]-wołyński	105	72	8	8	123	3	67	193	
żytomierski	120	30	–	3	104	6	43	153	
korosteński	76	44	1	9	100	1	29	130	
kust humański	65	–	–	–	24	11	30	65	
białocerkiewski	71	1	1	–	37	12	24	73	
czerkaski	44	16	6	3	40	4	25	69	
Przez VI Oddział Kol[ejowy]	15	44	–	6	61	–	4	65	
a-c-Razem ^{c-a}	605	228	35	41	583	64	262	909	
W poprzednich ope- racjach	–	–	–	–	118	114	155	387	
a-c-Łącznie ^{c-a}	–	–	–	–	701	178	417	1296	

a-Nacz[elnik] 1 Wydziału III Oddziału UGB UNKWD
Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) RAKITA

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 67, k. 1, 4–5.
Oryginał, maszynopis.

¹ W CzK żargonowe określenie jednostki terytorialnej, stanowiącej obszar działania nielegalnej organizacji.

№ 9

8 серпня 1937, [Київ]. Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальникам обласних управлінь НКВС із вказівкою про посилення оперативної роботи по полякам

Совершенно секретно

^а-Всем начальникам
Облуправлений НКВД^а

^а-Зам[еститель] Наркома Внудел Союза ССР тов. БЕЛЬСКИЙ¹, будучи [в] Виннице, установил, что идет очень слабый нажим на польские контрреволюционные шпионские элементы, также слабо изымаются повстанческие националистические кадры. Кроме того, установлено, что во многих крупных аппаратах НКВД нет оперативной работы, и арестованные там насчитываются единицами: Могилев-Подольск – один арестованный, Тульчин – два арестованных, Каменец – девять. Почти такое же положение в ряде других пунктов.

Проверка цифр арестованных по другим областям дает в части оперативной работы крупных аппаратов в областях аналогичную работу.

Начальники областных управлений обязаны немедленно обратить внимание на работу этих аппаратов, проверить, не является ли такое положение результатом преступного отношения к выполнению оперативных задач, поставленных тов. ЕЖОВЫМ, и установить виновных в этом.

Со своей стороны примите все меры к усилению оперативной работы по выявлению и разгрому контрреволюционных, шпионских повстанческих гнезд.

^а-^а *Написано великими літерами.*

¹ Лев Миколайович Бельський (Абрам Михайлович Левін) (1889 – 16 X 1941), з 1919 в органах ЧК; з 1921 до 1930 Повноважний представник ВЧК-ДПУ-ОДПУ на Далекому Сході, по Туркестану, Середній Азії; з 17 II 1930 до 8 VIII 1931 Повноважний представник ОДПУ по Московській обл.; з 5 VIII 1931 до 23 VII 1933 начальник Головного комітету народного харчування Наркомату постачання СРСР; з 25 VII 1933 до 4 I 1934 Повноважний представник ОДПУ по Нижньоволзькому краю; з 4 I 1934 до 7 VIII 1937 начальник Головного управління робітничо-селянської міліції ОДПУ-НКВС СРСР; з 3 XI 1936 до 8 IV 1938 заступник наркома внутрішніх справ СРСР; з 8 IV 1938 до 1 IV 1939 перший заступник наркома шляхів сполучення СРСР; до 30 VI 1939 начальник будівництва залізниці Картали – Акмолінськ. Заарештований 30 VI 1939, засуджений 5 VII 1941 Військовою колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 16 X 1941. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 104.*

Nr 9

8 sierpnia 1937, [Kijów]. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do naczelników zarządów obwodowych NKWD w sprawie wzmoczenia pracy operacyjnej wśród Polaków

Ścisłe tajne

^a-Do wszystkich Naczelników
Zarządów Obw[odowych] NKWD^a

^a-Będąc w Winnicy, zast[ępc]a *narkoma* spraw wew[nętrznych] Związku SRS tow. BIELSKIJ¹ stwierdził, że przywiązuje się niewielką wagę do problemu polskich kontrrewolucyjnych elementów szpiegowskich, a także słabe są [rezultaty pracy przy] usuwaniu powstańczych kadr nacjonalistycznych. Ponadto ustalono, że w wielu aparatach NKWD wyższego szczebla nie prowadzi się pracy operacyjnej i aresztuje się tam pojedyncze osoby: Mohylów Podolski – jeden aresztowany, Tulczyn – dwóch aresztowanych, Kamieniec [Podolski] – dziewięciu [aresztowanych]. Prawie taka sama sytuacja jest w szeregu innych miejscowości.

Kontrola liczby osób aresztowanych w innych obwodach wykazała, iż na odcinku pracy operacyjnej aparatów wyższego szczebla, w obwodach, występuje analogiczna sytuacja.

Naczelnicy zarządów obwodowych zobowiązani są natychmiast zwrócić uwagę na pracę tych organów, sprawdzić, czy takie podejście do wykonywania postawionych przez tow. JEŻOWA zadań operacyjnych nie nosi znamion przestępstwa i ustalić winnych tej sytuacji.

Musicie ze swej strony podjąć wszelkie kroki w kierunku wzmocnienia pracy operacyjnej, mającej na celu rozpoznanie i rozbicie kontrrewolucyjnych, szpiegowskich ośrodków powstańczych.

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

¹ Lew Nikolajowicz Bielskij, właśc. Abram Michajłowicz Lewin (1889 – 16 X 1941), od 1919 w CzK; od 1921 do 1930 pełnomocny przedstawiciel WCzK-GPU-OGPU na Dalekim Wschodzie, w Turkiestanie i Azji Środkowej; od 17 II 1930 do 8 VIII 1931 pełnomocny przedstawiciel OGPU w obw. moskiewskim; od 5 VIII 1931 do 23 VII 1933 naczelnik Głównego Komitetu Narodowego Żywności przy Ludowym Komisariacie Zaopatrzenia ZSRS; od 25 VII 1933 do 4 I 1934 pełnomocny przedstawiciel OGPU w Kraju Dolnowołyżańskim; od 4 I 1934 do 7 VIII 1937 naczelnik Głównego Zarządu RKM OGPU-NKWD ZSRS; od 3 XI 1936 do 8 IV 1938 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS; od 8 IV 1938 do 1 IV 1939 I zca ludowego komisarza komunikacji ZSRS; do 30 VI 1939 naczelnik budowy kolei Kartaly – Akmolińsk. Aresztowany 30 VI 1939, skazany 5 VII 1941 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 16 X 1941. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorin, *op.cit.*, s. 104.

Результаты информируйте^а.

8/VIII-1937 г. № 80156

ЛЕПЛЕВСКИЙ

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а

ЛЕПЛЕВСКИЙ

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 147, арк. 66.
Копия, машинопис.*

Informować o rezultatach^a.

8/VIII-1937 r. nr 80156

LEPLEWSKIJ

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a

LEPLEWSKIJ

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 147, k. 66.
Kopia, maszynopis.*

№ 10

8 серпня 1937, Київ. Поштотелеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальнику УНКВС по Одеській області Миколі Федорову щодо негайного арешту встановлених учасників «ПОВ»

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^а-Начальнику Облуправления НКВД
Полковнику^а тов. ^в-ФЕДОРОВУ^{в1}

^а-Почто-телеграма^а

Дополнительно к н[ашему] № 46300 от 4 VIII 1937 г. немедленно арестуйте установленных Вами проходящих по материалам, как участники «ПОВ» следующих:

1. ПТАШИНСКИЙ Павел Владимирович,
2. ОДЕНБАХ Зоя Эдуардовна²,
3. ПОЛЯНСКИЙ Йосиф Борисович³,
4. СИЗЕМСКИЙ Александр Евгеньевич,
5. ШИБИНСКИЙ Анатолий Фотиевич⁴,
6. МИРАТО Янина Казимировна,
7. КВИТКО Семен Михайлович⁵,
8. КОЛОМЕНСКАЯ Ядвига Викентьевна⁶,

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

^{в-в} Написано в розбивку.

¹ Микола Миколайович Федоров (1900 – 4 II 1940), з 1926 в органах ОДПУ-НКВС; до 1937 служив на керівних посадах у прикордонних військах; з 20 VII 1937 до 26 II 1938 начальник УНКВС Одеської обл.; з 26 II до 28 III 1938 начальник УНКВС Київської обл.; з 28 III до квітня 1938 начальник Секретно-політичного відділу 2 Управління НКВС СРСР; з квітня до 28 V 1938 заступник начальника 2 Управління НКВС СРСР; з 28 V до 29 IX 1938 начальник 2 Управління НКВС СРСР; з 29 IX до 20 XI 1938 начальник Особливого відділу ГУДБ НКВС СРСР. Заарештований 20 XI 1938, засуджений 3 II 1940 Військовою колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 4 II 1940. Не реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. *Цит. праця*, с. 562–563.

² Зоя Едуардівна Оденбах-Наместнікова, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляна в Одесі 22 I 1938. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 141, 172.*

³ Йосип Борисович Полянський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 267 від 5 XI 1937, розстріляний 18 XI 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 189, 201.*

⁴ Анатолий Фотійович Шибінський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляний 23 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 145, 175.*

⁵ Семен Михайлович Квітко, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 121 від 14 X 1937, розстріляний 20 X 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 114, 122.*

⁶ Ядвига Вікентіївна Коломенська, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 42 від 23 IX 1937, розстріляна 3 X 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 43, 52.*

Nr 10

8 sierpnia 1937, Kijów. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do naczelnika UNKWD obwodu odeskiego Nikołaja Fiodorowa w sprawie natychmiastowego aresztowania wykrytych członków POW

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^a-Do Naczelnika Zarządu Obw[odowego] NKWD
Pułkownika^{-a} Tow. ^cFIODOROWA^{-c1}

^a-Telegram^{-a}

W uzupełnieniu n[aszego pisma] nr 46300 z 4 VIII 1937 r. niezwłocznie aresztujcie ustalonych przez Was, występujących w materiałach jako członkowie POW, następujących [ludzi]:

1. PTASZYNSKIJ Paweł Władimirowicz,
2. ODENBACH Zoja Eduardowna²,
3. POLANSKIJ Iosif Borisowicz³,
4. SIZIEMSKIJ Aleksandr Jewgienjewicz,
5. SZYBINSKIJ Anatolij Fotijewicz⁴,
6. MIRATO Janina Kazimirowna,
7. KWITKO Siemion Michajłowicz⁵,
8. KOŁOMIENSKAJA Jadwiga Wikientjewna⁶,

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Podkreślono maszynowo.*

^{c--c} *Zapisano pismem spacjowanym.*

¹ Nikołaj Nikołajewicz Fiodorow (1900 – 4 II 1940), od 1926 w OGPU-NKWD; do 1937 w wojskach pogranicznych NKWD; od 20 VII 1937 do 26 II 1938 naczelnik UNKWD obw. odeskiego; od 26 II do 28 III 1938 naczelnik UNKWD obw. kijowskiego; od 28 III do kwietnia 1938 naczelnik SPO 2 Zarządu NKWD ZSRS; od kwietnia do 28 V 1938 zca naczelnika 2 Zarządu NKWD ZSRS; od 28 V do 29 IX 1938 naczelnik 2 Zarządu NKWD ZSRS; od 29 IX do 20 XI 1938 naczelnik OO GUGB NKWD ZSRS. Aresztowany 20 XI 1938, skazany 3 II 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 4 II 1940. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 562–563.

² Zoja Eduardowna Odenbach-Namiestnikowa, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelana w Odessie 22 I 1938. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 141, 172.

³ Iosif Borisowicz Polanskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 267 z 5 XI 1937) rozstrzelany 18 XI 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 189, 201.

⁴ Anatolij Fotijewicz Szybinskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 23 I 1938. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 145, 175.

⁵ Siemion Michajłowicz Kwitko, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 121 z 14 X 1937) rozstrzelany 20 X 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 114, 122.

⁶ Jadwiga Wikientjewna Kołomienskaja, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 42 z 23 IX 1937) rozstrzelana 3 X 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 43, 52.

9. ТОМАШЕВСКИЙ Ромуальд Константинович⁷,
10. БРОКАН Фердинанд Иванович,
11. ВИШНЕВСКИЙ Карл Францевич⁸,
12. БАРАН^г Софья Андреевна⁹,
13. МАРАВСКИЙ Тимофей Иванович,
14. ГОЛЕМБИОВСКИЙ Робер[т] Северинович,
15. ГРОСС-ЛИППЕР Леокадия Даниловна,
16. ЗАЛУССКИЙ Йосиф Григорьевич¹⁰,
17. ЖИМОЙТИН^г Болеслав Владимирович¹¹,
18. ДРЕЛИНГ Вероника Адольфовна,
19. ГОЛЕМБИОВСКИЙ Мечислав Викентьевич,
20. СУХОЙ Семен Романович,
21. РАЙКЕВИЧ^д Осип Михайлович¹²,
22. ЯКУБОВ Александр Федорович,
23. БОГУСЕВИЧ Франц Тимофеевич¹³,
24. КОЗЛОВСКИЙ Александр Иванович,
25. ВАРДО Иван Семенович,
26. ВАНДАЛОВСКИЙ Осип Балтазарович¹⁴,
27. ЯКУСЕВИЧ Адольф Марьянович¹⁵,
28. ТУМИН Александр Владимирович,
29. ФИЛИПОВИЧ Антон Карлович¹⁶,
30. ПОПОВИЧ Георгий Иванович,

^г Було: БОРОН.

^г Було: ЖИМОЙКИН.

^д Було: РАНКЕВИЧ.

⁷ Ромуальд Костянтинівич Томашевський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 І 1938, розстріляний 23 І 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 135–154, 170–173, 176–177.*

⁸ Карл Францевич Вишневський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 42 від 23 ІХ 1937, розстріляний 3 Х 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 42, 52.*

⁹ Софія Андріївна Баран, за рішенням Двійки НКВС СРСР, відповідно, протокол № 344 від 17 ХІ 1937 – засуджена до 10 років позбавлення волі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 36.*

¹⁰ Йосип Григорович Залуський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 42 від 23 ІХ 1937, розстріляний 3 Х 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 43, 52.*

¹¹ Болеслав Володимирович Жимойтин, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 747 від 10 І 1938, розстріляний 21 І 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 67, 105.*

¹² Йосип Михайлович Райкевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 747 від 10 І 1938 розстріляний 23 І 1938. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 73, 109.*

¹³ Франц Тимофійович Богусевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 747 від 10 І 1938, розстріляний 21 І 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 65, 104.*

¹⁴ Йосип Балтазарович Вандаловський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, відповідно, протокол № 42 від 23 ІХ 1937 засуджений до 10 років позбавлення волі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 44.*

¹⁵ Адольф Мар'янович Якусевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 І 1938, розстріляний в Одесі 23 І 1938. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 146, 175.*

¹⁶ Антон Карлович Філіпович, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 747 від 10 І 1938 розстріляний 23 І 1938. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 74, 109.*

9. TOMASZEWSKIJ Romuald Konstantinowicz⁷,
10. BROKAN Fierdinand Iwanowicz,
11. WISZNIEWSKIJ Karł Franczewicz⁸,
12. BARAN^d Sofja Andriejewna⁹,
13. MARAWSKIJ Timofiej Iwanowicz,
14. GOLEMBIOWSKIJ Robier[t] Siewierinowicz,
15. GROSS-LIPPER Leokadija Daniłowna,
16. ZAŁUSSKIJ Iosif Grigorjewicz¹⁰,
17. ŻYMOJTIN^e Bolesław Władimirowicz¹¹,
18. DRELING Wieronika Adolfowna,
19. GOLEMBIOWSKIJ Mieczysław Wikientjewicz,
20. SUCHOJ Siemion Romanowicz,
21. RAJKIEWICZ^f Osip Michajłowicz¹²,
22. JAKUBOW Aleksandr Fiodorowicz,
23. BOGUSIEWICZ Franc Timofiejewicz¹³,
24. KOZŁOWSKIJ Aleksandr Iwanowicz,
25. WARDO Iwan Siemionowicz,
26. WANDAŁOWSKIJ Osip Bałtazarowicz¹⁴,
27. JAKUSIEWICZ Adolf Marjanowicz¹⁵,
28. TUMIN Aleksandr Władimirowicz,
29. FILIPOWICZ Anton Karłowicz¹⁶,
30. POPOWICZ Gieorgij Iwanowicz,

^d *Było:* BORON.

^e *Było:* ŻYMOJKIN.

^f *Było:* RANKIEWICZ.

⁷ Romuald Konstantinowicz Tomaszewskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 23 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 135–154, 170–173, 176–177.

⁸ Karł Franczewicz Wiszniewskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 42 z 23 IX 1937) rozstrzelany 3 X 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 42, 52.

⁹ Sofja Andriejewna Baran, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 344 z 17 XI 1937) skazana na 10 lat pozbawienia wolności. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 36.

¹⁰ Iosif Grigorjewicz Załusskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 42 z 23 IX 1937) rozstrzelany 3 X 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 43, 52.

¹¹ Bolesław Władimirowicz Żymojtin, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 747 z 10 I 1938) rozstrzelany 21 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181 k. 67, 105.

¹² Osip Michajłowicz Rajkiewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 747 z 10 I 1938) rozstrzelany 23 I 1938. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181 k. 73, 109.

¹³ Franc Timofiejewicz Bogusiewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 747 z 10 I 1938) rozstrzelany 21 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181 k. 65, 104.

¹⁴ Osip Bałtazarowicz Wandałowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 42 z 23 IX 1937) skazany na 10 lat pozbawienia wolności. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 44.

¹⁵ Adolf Marjanowicz Jakusiewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 23 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 146, 175.

¹⁶ Anton Karłowicz Filipowicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 747 z 10 I 1938) rozstrzelany 23 I 1938. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181 k. 74, 109.

31. МИРСКИЙ Иван Константинович,
32. МЕХОВ Иван Кириллович¹⁷,
33. МАЕВСКИЙ Петр Францевич¹⁸,
34. КЛИМАШЕВСКИЙ Сигизмунд Леонтьевич,
35. МОРОЗОВ[С]КАЯ Ванда Йосифовна,
36. ШУРОВСКИЙ Александр Иванович¹⁹,
37. ШЛЕШИНСКИЙ Владимир Иванович,
38. ЛИПСКИЙ Игнатий Игнатьевич,
39. ДРОЗДОВСКИЙ Константин Константинович²⁰,
40. УНГЕР Константин Владимирович,
41. КЛЕПКО Казимир Янович²¹,
42. ЧАЙКОВСКИЙ Виктор Викентьевич,
43. ШУМСКИЙ Ромуальд Адамович²²,
44. ЛОСИНСКИЙ Эдуард Александрович²³.

Проведите тщательное следствие по полному вскрытию шпионско-диверсионной деятельности арестованных и выявлению всех их деловых связей.

Регулярно высылайте копии показаний.

Аресты согласуйте с Прокурором.

^aНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^a
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^aНачальник 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Комиссар государственной безопасности 3 ранга^a
СТЫРНЕ²⁴

^e У протоколі: Людвигович.

¹⁷ Иван Кирилович Мехов, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 268 від 5 XI 1937, розстріляний 18 XI 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 5, 18.*

¹⁸ Петро Францевич Масевський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляний 23 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 140, 172.*

¹⁹ Александр Иванович Шуровский, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 42 від 23 IX 1937, розстріляний 3 X 1937 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 180, арк. 42, 53.*

²⁰ Костянтин Костянтинович Дроздовський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляний 22 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 138, 171.*

²¹ Казимир Янович Клепко, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляний 22 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 139, 171.*

²² Ромуальд Адамович Шумський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 748 від 10 I 1938, розстріляний 23 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 145, 175.*

²³ Эдуард Александрович Лосинський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 747 від 10 I 1938, розстріляний 21 I 1938 в Одесі. *ГДА СБУ, ф. 6, оп. 3, спр. 181, арк. 70, 107.*

²⁴ Володимир Андрійович Стирне (1897 – 15 XI 1937), з 1921 в органах ЧК; з 2 VI 1922 начальник I відділення, з 11 IX 1922 заступник начальника Військового відділу ДПУ РСФФР; з жовтня 1922 начальник КРВ ІІІ ДПУ РСФФР по Туркестану; з 15 III 1923 уповноважений КРВ ДПУ РСФФР; з 15 X 1923 начальник 4 відділення КРВ ОДПУ; з 15 VIII 1924 т.в.о. помічника

31. MIRSKIJ Iwan Konstantinowicz,
32. MIECHOW Iwan Kiriłłowicz¹⁷,
33. MAJEWSKIJ Piotr Francewicz¹⁸,
34. KLIMASZEWSKIJ Sigizmund Leontjewicz,
35. MOROZOW[S]KAJA Wanda Josifowna,
36. SZUROWSKIJ Aleksandr Iwanowicz¹⁹,
37. SZLESZYNSKIJ Władimir Iwanowicz,
38. LIPSKIJ Ignatij Ignatjewicz,
39. DROZDOWSKIJ Konstantin Konstantinowicz²⁰,
40. UNGER Konstantin Władimirowicz,
41. KLEPKO Kazimir Janowicz²¹,
42. CZAJKOWSKIJ Wiktor Wikientjewicz,
43. SZUMSKIJ Romuald Adamowicz²²,
44. ŁOSINSKIJ Eduard Aleksandrowicz²³.

Przeprowadźcie dokładne śledztwo w celu całkowitego wykrycia działalności szpiegowsko-dywersyjnej, prowadzonej przez aresztowanych, i ujawnienia wszystkich ich powiązań w ramach [konspiracyjnej] działalności.

Wysyłajcie regularnie kopie zeznań.

Aresztowania uzgadniajcie z prokuratorem.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

^a-Naczelnik 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 3 rangi^a
STYRNE²⁴

⁸ *W protokole rozstrzelania jako:* Ludwigowicz.

¹⁷ Iwan Kiriłłowicz Miechow, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 268 z 5 XI 1937) rozstrzelany 18 XI 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 5, 18.

¹⁸ Piotr Francewicz Majewskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938) rozstrzelany 23 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 140, 172.

¹⁹ Aleksandr Iwanowicz Szurowskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS, (protokół nr 42 z 23 IX 1937) rozstrzelany 3 X 1937 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 180, k. 42, 53.

²⁰ Konstantin Konstantinowicz Drozdowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 22 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 138, 171.

²¹ Kazimir Janowicz Klepko, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 22 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 139, 171.

²² Romuald Adamowicz Szumskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 748 z 10 I 1938), rozstrzelany 23 I 1938. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 145, 175.

²³ Eduard Aleksandrowicz Łosinskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 747 z 10 I 1938) rozstrzelany 21 I 1938 w Odessie. HDA SBU, f. 6, op. 3, spr. 181, k. 70, 107.

²⁴ Władimir Andriejewicz Styne (1897 – 15 XI 1937), od 1921 w CzK; od 2 VI 1922 naczelnik I Wydziału, od 11 IX 1922 zca naczelnika Wojskowego Oddziału GPU RFSRS; od października 1922 naczelnik KRO PP GPU RFSRS w Turkiestanie; od 15 III 1923 pełnomocnik KRO GPU RFSRS; od 15 X 1923 naczelnik 4 Wydziału KRO OGPU; od 15 VIII 1924 p.o. pom. naczelnika KRO OGPU; od

«8» августа 1937 г.

№ 2240

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 67, арк. 2–3.

Копія, машинопис.

начальника КРВ ОДПУ; з 6 X 1924 помічник начальника КРВ ОДПУ; з 21 IX 1930 помічник начальника Особливого відділу ОДПУ; з жовтня 1930 начальник I відділення та помічник начальника Особливого відділу ОДПУ; з 7 IX 1931 начальник Особливого відділу ПП ОДПУ по Уралу; з 4 XII 1933 заступник Повноважного представника ОДПУ по Іванівській промисловій обл.; з 31 VII 1934 заступник начальника УНКВС, начальник УНКВС по Іванівській промисловій обл.; з 20 VII 1937 начальник КРВ УДБ НКВС УРСР. Заарештований 22 X 1937, засуджений 15 XI 1937 до вищої міри покарання, того ж дня розстріляний. Реабілітований. *Шатовал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 554–555.*

^{е-е} Вписано від руки.

„8” sierpnia 1937 r.
nr 2240
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 67, k. 2–3.
Kopia, maszynopis.*

6 X 1924 pom. naczelnika KRO OGPU; od 21 IX 1930 pom. naczelnika OO OGPU; od października 1930 naczelnik I Wydziału oraz pom. naczelnika OO OGPU; od 7 IX 1931 naczelnik OO PP OGPU na Uralu; od 4 XII 1933 zca pełnomocnego przedstawiciela OGPU w iwanowskim obw. przemysłowym; od 31 VII 1934 zca naczelnika UNKWD, naczelnik UNKWD w iwanowskim obw. przemysłowym; od 20 VII 1937 naczelnik KRO UGB NKWD USRS. Aresztowany 22 X 1937, skazany 15 XI 1937 na karę śmierci, tego samego dnia rozstrzelany. Zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 554–555.

^{h-h} *Wpisano odręcznie.*

№ 11

8 серпня 1937, Київ. Вказівка наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальнику УНКВС по Донецькій області Давиду Соколинському про негайний арешт осіб, які проходили за агентурними справами по полякам

^a-Совершенно секретно^a

^a-Начальнику Облуправления НКВД
Ст[аршему] майору государственной безопасности^a
тов. СОКОЛИНСКОМУ¹
г. Сталино

Дополнительно к № ^b-46299^b от 4-го августа с. г. немедленно арестуйте
проходящих по агентурным делам по полякам:

1. МАРКОВИЧ Николай Францевч,
2. БЕЛЬЧАК Яков Иосифович,
3. ВУИЧ Иван Яковлевич,
4. ЕРЕМИЧЕВ Николай Георгиевич,
5. КЛИМАНТОВИЧ Александр Иосифович,
6. ШЕВЧИК Федор Андреевич,
7. ГУЙСКИЙ Михаил Бориславович²,
8. ГУЙСКИЙ Казимир Бориславович,
9. ПОЗДЕНО Иосиф Францевич,
10. РУДКОВСКИЙ Петр Устимович,
11. ГРИГОРОВИЧ Иосиф Игнатьевич,
12. ВОЛЬСКИЙ Михаил Генрихович³,

^a-^a Написано великими літерами.

^b-^b Вписано від руки.

¹ Давид Мойсейович Соколинський (1902 – 21 I 1940), з 1921 в органах ЧК; уповноважений Балтської повітової ЧК, Миколаївського окрвідділу ДПУ; з 1927 начальник відділу та заступник начальника Сталінського окрвідділу ДПУ; з 1928 помічник начальника Особливого відділу УВО та ДПУ УСРР; з 1930 т.в.о. начальника Іноземного відділу ДПУ УСРР; з 1932 начальник Молдавського облвідділу ДПУ; з листопада 1932 начальник Вінницького облвідділу ДПУ; з 15 VII 1934 начальник УНКВС по Вінницькій обл.; з 16 XII 1936 начальник УНКВС по Дніпропетровській обл.; з 23 I 1937 начальник КРВ УДБ НКВС УРСР; з 3 IV 1937 начальник УНКВС по Донецькій обл.; з 26 II 1938 начальник УНКВС по Челябінській обл. Заарештований у січні 1939, засуджений 19 I 1940 Військовою колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 21 I 1940. Не реабілітований. *Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 550–551.*

² Михайло Болеславович Гуйський (нар. 1870), заарештований 4 VIII 1937 УНКВС по Донецькій обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 13 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937. Реабілітований у 1961. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 14196-ПФ.*

³ Михайло Генріхович Вольський (нар. 1904), заарештований 1 VIII 1937 Костянтинівським МВ УНКВС по Донецькій обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 19 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937 у м. Сталіно. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 7617-ПФ.*

Nr 11

8 sierpnia 1937, Kijów. Wytyczne ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego dla naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego, dotyczące natychmiastowego aresztowania osób występujących w sprawach agenturalnych przeciwko Polakom

^{a-}Ścisłe tajne^a

^{a-}Do Naczelnika Zarządu Obw[odowego] NKWD
St[arszego] majora bezpieczeństwa państwowego^a
Tow. SOKOLINSKIEGO¹
m. Stalino

W uzupełnieniu do [pisma] nr ^{b-}46299^b z 4 sierpnia br., natychmiast aresztujcie [osoby] występujące w sprawach agenturalnych dotyczących Polaków:

1. MARKOWICZ Nikołał Franczewicz,
2. BIELCZAK Jakow Iosifowicz,
3. WUICZ Iwan Jakowlewicz,
4. JERIEMICZEW Nikołał Gieorgijewicz,
5. KLIMANTOWICZ Aleksandr Iosifowicz,
6. SZEWCZYK Fiodor Andriejewicz,
7. GUJSKIJ Michaił Borisławowicz²,
8. GUJSKIJ Kazimir Borisławowicz,
9. POZDIENO Iosif Franczewicz,
10. RUDKOWSKIJ Piotr Ustimowicz,
11. GRIGOROWICZ Iosif Ignatjewicz,
12. WOLSKIJ Michaił Gienrichowicz³,

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Wpisano odręcznie.

¹ Dawid Moisiejowicz Sokolinskij (1902 – 21 I 1940), od 1921 w CzK; pełnomocnik CzK, m.in. Mikołajowskiego Oddziału Okręgowego GPU w ujeździe bałckim; od 1927 naczelnik Oddziału oraz zca naczelnika Stalinowskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1928 pom. naczelnika OO Ukraińskiego WO oraz GPU USRS; od 1930 p.o. naczelnika Oddziału Zagranicznego GPU USRS; od 1932 naczelnik Mołdawskiego Oddziału Obwodowego GPU; od listopada 1932 naczelnik Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU; od 15 VII 1934 naczelnik UNKWD obw. winnickiego; od 16 XII 1936 naczelnik UNKWD obw. dnipropietrowskiego; od 23 I 1937 naczelnik KRO UGB NKWD USRS; od 3 IV 1937 naczelnik UNKWD obw. donieckiego; od 26 II 1938 naczelnik UNKWD obw. czelabińskiego. Aresztowany w styczniu 1939, skazany 19 I 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 21 I 1940. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 550–551.

² Michaił Borisławowicz Gujskij (ur. 1870), aresztowany 4 VIII 1937 przez UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 13 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937. Zrehabilitowany w 1961. HDA SBU, Donec'k, spr. 14196-FP.

³ Michaił Gienrichowicz Wolskij (ur. 1904), aresztowany 1 VIII 1937 przez Kostantynowski Oddział Miejski UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 19 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w m. Stalino. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, Donec'k, spr. 7617-FP.

13. БАЗАЛЕВСКИЙ Семен Степанович,
14. БЕЛОУСОВ Сергей Васильевич,
15. ЕРМОЩИН Исаак Яковлевич,
16. КОРЕЦКИЙ,
17. ЧАПСКИЙ Владимир Иванович,
18. ГРИНЕВИЧ Франц Станиславович,
19. МАКОВЕЦКИЙ Серафим Лаврентьевич,
20. ПРАВДЫЧ Франц Адамович,
21. ШЕРШЕНЕВИЧ Владимир Александрович,
22. ШАТУНОВ Александр Александрович,
23. АБЛОВ Владимир Александрович,
24. ЛЕВИЦКИЙ Антон Александрович,
25. ЛИТВИНОВ Дмитрий Михайлович,
26. КРАВЧУК Иван Ильич,
27. ВОЛОСОВ Тимофей Федорович,
28. ФЕДИН Степан Николаевич,
29. ТЕРЕФЕНКО Василий Павлович,
30. АЛЬФЕР Павел Антонович,
31. КУРКЕВИЧ Иван Петрович,
32. КРАВЧУК Людвиг Казимирович⁴,
33. ГОРБАСЕНКО Петр Иванович,
34. ШАЙКО Николай,
35. СТАРИКОВ Анатолий Иванович,
36. РЫНКЕВИЧ Богуслав Антонович,
37. ВИВЖИЦКИЙ Франц Иосифович,
38. ДОМИНЧАК Владимир,
39. БРИНЬ Павел Николаевич,
40. ПЫШ Семен Юрьевич,
41. СОКАЛЬ Казимир Антонович,
42. ЛОЗИНСКИЙ Николай Михайлович,
43. МИРОШНИКОВ Петр Петрович,
44. ТРОЯН Георгий Мойсеевич,
45. ГАВИН Чеслав,
46. МРУЗ Бронислав,
47. МРУЗ Леонтий,
48. ЛИСЕВИЧ Павел Григорьевич.

Проведите тщательное следствие по полному вскрытию шпионско-диверсионной деятельности арестованных и выявлению всех их шпионских связей.

⁴ Людвіг Казимирович Кравчук (нар. 1906), заарештований 2 VIII 1937 Артемівським МВ УНКВС Донецької обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 19 IX 1937, розстріляний (дата і місце розстрілу відсутні). Реабілітований у 1962. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 14643-ПФ.*

13. BAZALEWSKIJ Siemion Stiepanowicz,
14. BIEŁOUSOW Siergiej Wasiljewicz,
15. JERMOSZCZYN Isaak Jakowlewicz,
16. KORIECKIJ,
17. CZAPSKIJ Władimir Iwanowicz,
18. GRINIEWICZ Franc Stanisławowicz,
19. MAKOWIECKIJ Sierafim Ławrientjewicz,
20. PRAWDYCZ Franc Adamowicz,
21. SZERSZENIEWICZ Władimir Aleksandrowicz,
22. SZATUNOW Aleksandr Aleksandrowicz,
23. ABŁOW Władimir Aleksandrowicz,
24. LEWICKIJ Anton Aleksandrowicz,
25. LITWINOW Dmitrij Michajłowicz,
26. KRAWCZUK Iwan Iljicz,
27. WOŁOSOW Timofiej Fiodorowicz,
28. FIEDIN Stiepan Nikołajewicz,
29. TIERIEFIENKO Wasilij Pawłowicz,
30. ALFER Paweł Antonowicz,
31. KURKIEWICZ Iwan Piotrowicz,
32. KRAWCZUK Ludwigo Kazimirowicz⁴,
33. GORBASIENKO Piotr Iwanowicz,
34. SZAJKO Nikołaj,
35. STARIKOW Anatolij Iwanowicz,
36. RYNKIEWICZ Bogusław Antonowicz,
37. WIWŻYCKIJ Franc Iosifowicz,
38. DOMINCZAK Władimir,
39. BRIŃ Paweł Nikołajewicz,
40. PYSZ Siemion Jurjewicz,
41. SOKAL Kazimir Antonowicz,
42. ŁOZINSKIJ Nikołaj Michajłowicz,
43. MIROSZNIKOW Piotr Piotrowicz,
44. TROJAN Georgij Mojsiejewicz,
45. GAWIN Czesław,
46. MRUZ Bronisław,
47. MRUZ Leontij,
48. LISIEWICZ Paweł Grigorjewicz.

Przeprowadźcie dokładne śledztwo w celu całkowitego wykrycia działalności szpiegowsko-dywersyjnej prowadzonej przez aresztowanych i ujawnienia wszystkich ich kontaktów szpiegowskich.

⁴ Ludwigo Kazimirowicz Krawczuk (ur. 1906), aresztowany 2 VIII 1937 przez Artemowski Oddział Miejski UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 19 IX 1937) rozstrzelany (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Zrehabilitowany w 1962. HDA SBU, Donec, spr. 14643-FP.

Регулярно высылайте копии показаний.
Аресты согласуйте с Прокурором.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^аНачальник 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Комиссар государственной безопасности 3 ранга^а
СТЫРНЕ

«^б8-^б» августа 1937 г.

№ ^б2249/сн^б

г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 134–135.
Копія, машинопис.*

Przysyłajcie regularnie kopie zeznań.
Aresztowania uzgadniajcie z prokuratorem.

^aLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

^aNaczelnik 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 3 rangi^a
STYRNE

„^b8^b” sierpnia 1937 r.
nr ^b2249/sn^b
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 134–135.
Kopia, maszynopis.*

№ 12

10 серпня 1937, Дніпропетровськ. Повідомлення начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства у справі діяльності «ПОВ» у Дніпродзержинську

3 ^а-Отдел^а/ 2 отдел.

^а-Совершенно секретно^а

^а-Народному комиссару внутренних дел Украины
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
гор. Киев

О ходе следствия по делу «Левобережного центра ПОВ»

Доставленный в наше распоряжение из Алтайского трудлагеря, осужденный в 1936 году по делу «УВО» бывший референт польсекции ИККИ ЗИМА-КРАНЦ Эдуард Эдуардович, сознался в том, что, прибыв в 1932 году на Украину, как эмиссар ПОВ, он в период 1934–1935 гг. возглавлял «Левобережный субцентр» ПОВ в Днепропетровске.

Показаниями ЗИМЫ-КРАНЦ устанавливается, что до его ареста в 1935 году почти во всех крупных городах Украины с большой концентрацией польского населения, существовали руководящие группы «Польской организации Войсковой», контактировавшие между собой практическую деятельность против Советской власти.

К числу этих групп относятся:

- Вольнский ^б-субцентр ПОВ в Житомире^б, возглавлявшийся ОЛДАКОВСКИМ,
- Киевский субцентр ПОВ, во главе с КОНЕЦКИМ и СОСНОВИЧЕМ,
- Одесский субцентр ПОВ, во главе с ГОРИНСКИМ,
- «Левобережный субцентр» ПОВ в Днепропетровске, во главе с ВАЛЬЧАКОМ, и
- «Донецкий субцентр» ПОВ в Сталино, во главе с ГЛАДУНЯКОМ.

Серьезное значение приобретает тот факт, что «Польская организация войскова», как это видно из показаний ЗИМЫ-КРАНЦ, с 1930–[19]31 гг. находится в блоке с троцкистами.

Так, КОНЕЦКИЙ, являвшийся руководителем Киевского субцентра ПОВ, в прошлом секретарь ЦК Комсомола Польши, будучи лично связан

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено від руки та на лівому полі написано: что?

Nr 12

10 sierpnia 1937, Dniepropietrowsk. Pismo naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczące przebiegu śledztwa w sprawie działalności POW w Dnieprodzierżyńsku

3 ^{a-}Oddział^{a/2} Wydz[iał]

^{a-}Ścisłe tajne^a

^{a-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Ukrainy
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. LEPLEWSKIEGO
mias[to] Kijów

O przebiegu śledztwa w sprawie Lewobrzeżnego Ośrodka POW

Przekazany do naszej dyspozycji z Ałtajskiego Obozu Pr[acy], skazany w 1936 roku w sprawie UWO były referent sekcji pol[skiej] IKKI ZIMA-KRANC Edward s. Edwarda przyznał się, że po przybyciu w 1932 roku na Ukrainę jako emisariusz POW, w l[atach] 1934–1935 stał na czele Lewobrzeżnego Ośrodka^b POW w Dnieprodzierżyńsku.

Na podstawie zeznań ZIMY-KRANCA ustalono, że do czasu jego aresztowania w 1935 roku prawie we wszystkich większych miastach Ukrainy, w których były duże skupiska Polaków, istniały grupy kierujące Polską Organizacją Wojskową i uzgadniające między sobą praktyczną stronę działalności skierowanej przeciwko władzy sowieckiej.

Do grup tych należały:

- Wołyński ^{c-}Ośrodek POW w Żytomierzu^{c-} z OŁDAKOWSKIM na czele,
- Kijowski Ośrodek POW z KONIECKIM i SOSNOWICZEM na czele,
- Odeski Ośrodek POW z GORINSKIM na czele,
- Lewobrzeżny Ośrodek POW w Dnieprodzierżyńsku z WALCZAKIEM na czele oraz
- Doniecki Ośrodek POW w [m.] Stalino z GŁADUNIAKIEM na czele.

Poważnego znaczenia nabiera fakt, że Polska Organizacja Wojskowa, jak wynika z zeznań ZIMY-KRANCA, od l[at] 1930–[19]31 pozostaje w bloku z trockistami.

Np. kierownik Kijowskiego Ośrodka POW KONIECKI, dawniej sekretarz KC Komsomołu Polski, który miał osobiste kontakty z ŁOMINADZE¹, w myśl

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^b W oryginale: podośrodek (subcentr). Podobnie w całym dokumencie.

^{c-c} Podkreślono odręcznie i dopisano na lewym marginesie: cō?

¹ Wissarion Wissarionowicz Łominadze (6 VI 1897 – 1935), sowiecki działacz partyjny; w l. 1922–1924 sekretarz KC Komunistycznej Partii Gruzji; w l. 1925–1929 pracownik Kominternu, w 1930 I sekretarz Zakaukaskiego Komitetu Rejonowego WKP(b); w l. 1931–1932 naczelnik naukowo-

с ЛОМИНАДЗЕ¹, по указаниям ПОВ, вошел в контакт с право-«левацким» блоком СЫРЦОВА² – ЛОМИНАДЗЕ.

Закордонные организации ПОВ, как показывает далее ЗИМА-КРАНЦ, были связаны с польскими и германскими троцкистами.

В частности, известные националисты ВАСИЛЬКОВ³, БУРЯНСКИЙ, деятельностью которых руководила ПОВ, были непосредственно связаны с РУТ-ФИШЕР⁴ и МАСЛОВЫМ⁵.

Что касается «Левобережного субцентра» ПОВ, то он, как Вам известно из наших предыдущих сообщений, блокировался со вскрытой в Днепродзержинске троцкистско-эсеровской контрреволюционной организацией.

Касаясь практической подрывной деятельности «Левобережного субцентра» ПОВ, ЗИМА-КРАНЦ дал подробные показания по этому поводу, целиком перекрывшие ранее полученные нами показания от обвиняемых ВАЛЬЧАКА, МАТЫЕВСКОГО, ЛЕНСКОГО и др[угих].

Арестованный по делу «Левобережного субцентра» ПОВ обер-мастер вальцетокарного цеха зав[ода] им. Дзержинского БАРОН Герман Карлович сознался, что к контрреволюционной деятельности он был привлечен в начале 1936 г. главным калибровщиком указанного цеха инженером КРИКЕНТОМ Эдмундом Карловичем, по поручению которого создал

¹ Віссаріон Віссаріонович Ломінадзе (6 VI 1897 – 1935), радянський партійний діяч; у 1922–1924 рр. секретар ЦК КП Грузії; у 1925–1929 рр. працівник Комінтерну, у 1930 перший секретар Закавказького районного комітету ВКП(б); у 1931–1932 рр. начальник науково-дослідного сектора Наркомату постачання СРСР; у 1933–1935 рр. секретар міського комітету ВКП(б) у Магнітогорську; у 1935 скоїв самогубство.

² Сергій Іванович Сирцов (5 VII 1893 – 10 IX 1937), радянський партійний діяч, у 1920–1921 рр. секретар Одеського губкому КП(б)У; з 1921 завідувач Відділу агітації та пропаганди ЦК РКП(б)–ВКП(б), член президії Комуністичної академії, редактор газети «Коммунистическая революция», у 1926–1929 рр. секретар Сибірського крайкому ВКП(б); з 1927 член ЦК ВКП(б); з січня 1929 кандидат у члени Політбюро ЦК ВКП(б), у 1929–1930 рр. голова РНК РСФРР, член ВЦВК та ЦВК СРСР; у 1930 очолював партійний блок, який разом із фракцією Віссаріона Ломінадзе критикував Сталіна, прихильник усунення його з посади генерального секретаря, у листопаді 1930 виключений зі складу Політбюро і ЦК ВКП(б) та направлений на партійну роботу на Урал. Заарештований та засуджений Військовою Колегією Верховного Суду СРСР до найвищої міри покарання, розстріляний. Реабілітований 27 XII 1957.

³ Ймовірно, Осип Крилик (1898–1933?), псевд. «Васильків»; один із головних діячів українського комуністичного руху; член керівництва ІРСД; вояк УГА; у 1921 секретар ЦК КПСГ – фракція васьільківців; діяч КПЗУ та КПП. *Radziejowski J. Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929: węzłowe problemy ideologiczne. Kraków, 1976, c. 42.*

⁴ Рут Фішер, справжнє ім'я і прізвище Елфрида Ейслер (11 XII 1895 – 13 III 1961), діячка німецького комуністичного руху; у 1918 співзасновниця Комуністичної партії Австрії; редактор «Neuen Freien Presse»; з 1919 член Союзу Спартака; з 1921 у ЦК КПН; у 1926 виключена з партії за критику Сталіна, до 1928 незалежна соціалістична депутатка Рейхстагу; співзасновниця Ленінбунду (1928); з 1933 у Парижі, у 1936 заочно засуджена у Москві до найвищої міри покарання; у 1940 виїхала на Кубу, потім до Нью-Йорка.

⁵ Аркадій Маслов, справжнє ім'я і прізвище Ісаак Юхимович Чемеринський (9 III 1891 – 20 XI 1941), діяч німецького комуністичного руху; з 1919 член КПН; з 1921 редактор газети «Die Rote Fahne», у 1926 виключений з партії за критику Сталіна, у 1936 заочно засуджений у Москві до найвищої міри покарання, співзасновник Ленінбунду (1928), у 1933–1940 рр. у Парижі, згодом – у Гавані (Куба), де загинув за нез'ясованих обставин.

wskazówek POW nawiązał łączność z pravicowo-lewackim blokiem SYRCOWA² – ŁOMINADZE.

Zagraniczne organizacje POW, jak zeznaje dalej ZIMA-KRANC, miały powiązania z trockistami polskimi i niemieckimi.

W szczególności znani nacjonałiści „WASILKOW”³ i BURIANSKIJ, których działalnością kierowała POW, mieli bezpośrednie powiązania z Ruth FISCHER⁴ i MASŁOWEM⁵.

Co się tyczy Lewobrzeżnego Ośrodka POW, to jak Wam wiadomo z naszych poprzednich informacji, utworzył wspólny blok z wykrytą w Dnieprodzierżyńsku kontrrewolucyjną organizacją trockistowsko-eserowską.

Jeśli chodzi o wywrotową działalność Lewobrzeżnego Ośrodka POW w praktyce, ZIMA-KRANC złożył dokładne zeznanie w tej sprawie, pokrywające się w całości z otrzymanymi przez nas wcześniej zeznaniami oskarżonych WALCZAKA, MATYJEWSKIEGO, LEŃSKIEGO i in[nych].

Aresztowany w sprawie Lewobrzeżnego Ośrodka POW starszy majster wydziału obróbki skrawaniem zakł[adów] im. Dzierżyńskiego BARON Gierman Karłowicz przyznał się, że został wciągnięty do działalności kontrrewolucyjnej na początku 1936 r. przez głównego kontrolera wspomnianego wydziału, inżyniera KRIKENTA Edmunda Karłowicza, na którego polecenie utworzył grupę dywersyjną na wydziale obróbki skrawaniem, uprawiającą szkodnictwo w celu

-badawczego sektora Ludowego Komisariatu Zaopatrzenia ZSRS; w l. 1933–1935 sekretarz Komitetu Miejskiego WKP(b) w Magnitogorsku; w 1935 popełnił samobójstwo.

² Siergiej Iwanowicz Syrcow (5 VII 1893 – 10 IX 1937), sowiecki działacz partyjny; w l. 1920–1921 sekretarz Odeskiego Komitetu Gubernialnego KP(b)U, od 1921 kierownik Wydziału Agitacji i Propagandy KC RKP(b)-WKP(b), członek prezydium Akademii Komunistycznej, redaktor czasopisma „Kommunističeskaja Riewolucija”, w l. 1926–1929 sekretarz Syberyjskiego Komitetu Krajowego WKP(b), od 1927 członek KC WKP(b), od stycznia 1929 kandydat na członka BP KC WKP(b), w l. 1929–1930 przewodniczący SNK RFSRS, członek WCIK i CIK ZSRS; w 1930 stanął na czele bloku partyjnego, który wraz z frakcją Wissariona Łominadze krytykował Stalina oraz wniosł o pozbawienie go funkcji sekretarza generalnego, w listopadzie 1930 usunięty ze składu BP i KC WKP(b) i skierowany do pracy partyjnej na Uralu. Aresztowany i skazany przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany. Zrehabilitowany 27 XII 1957.

³ Prawdopodobnie Osip Kriłyk (1898–1933?), ps. „Wasyłkiw”, ukraiński działacz komunistyczny; członek kierownictwa IRSD, żołnierz UHA; w 1921 sekretarz KC KPGW – frakcja „Wasilkowców”; potem w KPZU i KPP. J. Radziejowski, *Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy 1919–1929: węzłowe problemy ideologiczne*, Kraków 1976, s. 42.

⁴ Ruth Fischer właśc. Elfriede Eisler (11 XII 1895 – 13 III 1961), niemiecka działaczka komunistyczna, w 1918 współzałożycielka Komunistycznej Partii Austrii; redaktor „Neuen Freien Presse”; od 1919 członek Związku Spartakusa; od 1921 w KC KPD; w 1926 usunięta z partii za krytykę Stalina; do 1928 niezależna posłanka socjalistyczna w Reichstagu, współtwórczyni Leninbundu (1928); od 1933 w Paryżu, w 1936 skazana zaocznie w Moskwie na karę śmierci; w 1940 wyjechała na Kubę, następnie do Nowego Jorku.

⁵ Arkadij Masłow właśc. Isaak Jefimowicz Czemierniskij (9 III 1891 – 20 XI 1941), urodzony w Jelizawietgradzie, w dzieciństwie wraz z rodziną wyemigrował do Niemiec; działacz niemieckiego ruchu komunistycznego; od 1919 członek KPD; od 1921 redaktor gazety „Die Rote Fahne”; w 1926 wykluczony z partii za krytykę Stalina; w 1936 skazany zaocznie na karę śmierci w Moskwie; współtwórca Leninbundu (1928), w l. 1933–1940 w Paryżu, następnie w Hawanie (Kuba), gdzie zginął w niewyjaśnionych okolicznościach.

диверсионную группу в вальцетокарном цехе, проводящую вредительскую работу, направленную к срыву производственной программы рельсобалочного и др. прокатных цехов, выполнявших заказы военного ведомства.

КРИКЕНТ является одним из основных фигурантов имеющегося у нас аг[ентурного] дела «^аФилия^а», по которому вскрывается серьезная разрушительная работа германских разведорганов на заводе им. Дзержинского.

Данными агента «КРУЧИНА», разрабатывающегося КРИКЕНТА и др[угих] фигурантов дела, устанавливается связь последних с проживающим в Харькове профессором РОЗЕ – личным другом германского консула ЭРНТА.

Агентура характеризует РОЗЕ, как убежденного немецкого национал-фашиста, несомненно, проводящего в СССР организованную подрывную деятельность.

Арестованный по показаниям БАРОНА участник созданной им диверсионной группы, вальцетокар ВЛАДАРЧИК Сигизмунд, подтвердил свою принадлежность к указанной группе и руководящую роль в ней КРИКЕНТА.

Таким образом, агентурными и следственными материалами причастность КРИКЕНТА к деятельности германских разведорганов доказана со всей очевидностью.

Для полного вскрытия подрывной деятельности немецкой диверсионной группы на заводе им. Дзержинского, связанной с «Левобережным суб-центром» ПОВ, просим санкционировать арест КРИКЕНТА.

О ходе дальнейшего следствия будем Вас регулярно информировать.

^а-Приложение^{а6}:

копия показаний ЗИМЫ-КРАНЦ, БАРОНА, ВЛАДАРЧИКА и ШТОЛЬЦА

^а-Начальник УНКВД по Днепропетровской области
Старший майор государственной безопасности^а
(—) КРИВЕЦ⁷

⁶ Не друкується.

⁷ Юхим Хомич Кривець (1897–1940), з 1918 в органах ЧК-ДПУ; з 20 IX 1931 начальник Секретно-політичного відділу ДПУ УСРР; з 21 II 1933 заступник начальника Дніпропетровського облвідділу ДПУ; з 11 III 1934 заступник начальника, а з 17 X 1936 начальник ЕКВ НКВС УСРР; з 16 XII 1936 начальник УНКВС Чернігівської обл.; з 23 I 1937 начальник УНКВС Дніпропетровської обл.; з 17 III 1938 начальник УНКВС Орджонікідзевського краю; 28 I 1939 звільнений з посади, згодом заарештований, засуджений 25 I 1940 Військовою Колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, розстріляний 26 I 1940. Не реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 495.

zerwania planów wydziału produkującego szyny kolejowe oraz in[nych] wydziałów walcowni, wykonujących zamówienia resortu wojskowego.

KRIKENT jest jednym z głównych figurantów prowadzonej przez nas sprawy ag[enturalnej] „^aFilija^{a7}”, w ramach której zajmujemy się ustalaniem poważnej działalności destrukcyjnej niemieckich służb wywiad[owczych] w zakładach im. Dzierżyńskiego.

Na podstawie danych uzyskanych od agenta „KRUCZINA”, który rozpracowuje KRIKENTA i in[nych] figurantów sprawy, ustaliśmy ich kontakty z zamieszkałym w Charkowie profesorem ROZE, osobistym przyjacielem niemieckiego konsula ERNTA.

ROZE jest przedstawiany przez agenturę jako zdeklarowany niemiecki nacjonalista faszystowski, który niewątpliwie prowadzi w ZSRS zorganizowaną działalność wywrotową.

Aresztowany na podstawie zeznań BARONA WŁADARCZIK Sigizmund, członek utworzonej przez [BARONA] grupy dywersyjnej, tokarz walców, potwierdził swą przynależność do wymienionej grupy i kierowniczą w niej rolę KRIKENTA.

Tak więc, na podstawie materiałów śledczych i agenturalnych, udział KRIKENTA w działalności niemieckich służb wywiad[owczych] jest udowodniony bez żadnych wątpliwości.

W celu ujawnienia całej wywrotowej działalności niemieckiej grupy dywersyjnej w zakładach im. Dzierżyńskiego, związanej z Lewobrzeżnym Ośrodkiem POW, prosimy o zgodę na aresztowanie KRIKENTA.

O dalszym przebiegu śledztwa będziemy Was regularnie informować.

^aZałącznik^{a6}:

Kopia zeznań ZIMY-KRANCA, BARONA, WŁADARCZIKA i SZTOLCA

^aNaczelnik UNKWD obwodu dnipropietrowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) KRIWIEC⁷

⁶ Nie publikuje się.

⁷ Jefim Fomicz Kriwicz (1897–1940), od 1918 w CzK-GPU; od 20 IX 1931 naczelnik SPO GPU USRS; od 21 II 1933 zca naczelnika Dniepropietrowskiego Oddziału Obwodowego GPU; od 11 III 1934 zca naczelnika, a od 17 X 1936 naczelnik EKO NKWD USRS; od 16 XII 1936 naczelnik UNKWD obw. czernihowskiego; od 23 I 1937 naczelnik UNKWD obw. dnipropietrowskiego; od 17 III 1938 naczelnik UNKWD Kraju Ordżonikidzewskiego; 28 I 1939 zwolniony ze stanowiska, następnie aresztowany, skazany 25 I 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany 26 I 1940. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 495.

^aНачальник 3 Отдела УГБ УНКВД
Старший лейтенант государственной безопасности^a
(—) БЕРЕЗОВСКИЙ⁸

«^b-10^b» августа 1937 г.

№ 1063814

г. Днепропетровск

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 169–172.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документу резолюція: т. Миллеру.

^b-^b *Вписано від руки.*

⁸ Наум Борисович Березовський (нар. 1902), з 1921 в органах ЧК; з 10 V 1934 начальник відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з лютого 1936 начальник ЕКВ; з січня 1937 – КРВ УНКВС Дніпропетровської обл.; начальник КРВ УНКВС Орджонікідзевського краю. Заарештований 23 VIII 1939, засуджений 28 X 1941 до 10 років позбавлення волі, невдовзі звільнений. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., 2004, с. 273.*

^aNaczelnik 3 Oddziału UGB UNKWD
Starszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) BIERIEZOWSKIJ⁸

„^{d-d}10^{-d}” sierpnia 1937 r.
nr 1063814
m. Dniepropietrowsk

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 169–172.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dekretacja: dla t[owarzysza] Millera.

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

⁸ Naum Borisowicz Bieriezowski (ur. 1902), od 1921 w CzK; od 10 V 1934 naczelnik Wydziału EKU GPU USRS; od lutego 1936 naczelnik EKO, a od stycznia 1937 naczelnik KRO UNKWD obw. dniepropietrowskiego; naczelnik KRO UNKWD Kraju Ordżonikidzewskiego. Aresztowany 23 VIII 1939, skazany 28 X 1941 na 10 lat pozbawienia wolności, zwolniony. W. Zołotar'ow, *Ołeksandr Uspenśkyj: osoba...*, Charkiw 2004, s. 273.

№ 13

17 листопада 1937, [Москва]. Циркулярний лист заступника наркома внутрішніх справ СРСР Михайла Фріновського щодо очищення залізничних вузлів від осіб, які підозрювались в антирадянській діяльності

Отп. 135 экз.

^а-Утверждаю^а
Зам[еститель] Народного Комиссара
Внутренних дел Союза ССР
^б-Комкор^б
ФРИНОВСКИЙ
17 ноября 1937 г.

^б-г. Киев^б

^а-Всем начальникам ДТО ГУГБ НКВД
^в-Копия:^в Народным Комиссарам Внутренних
Дел Союзных республик,
Начальниками УНКВД, Краев и Областей^а

^{а-в}-Циркулярное письмо^{в-а}

На железнодорожном транспорте Союза имеется целый ряд узлов оборонного и оборонно-хозяйственного значения, которые должны быть приведены в состояние постоянной мобилизационной готовности.

Исключительное значение оборонных узлов в работе всего железнодорожного транспорта в военный период, естественно привлекает к ним внимание агентуры иностранных разведок, правотроцкистских и других антисоветских формирований.

В связи с этим, своевременное выявление и изъятие с этих оборонных узлов диверсантов, шпионов, вредителей и прочего антисоветского элемента, является важнейшей задачей транспортных органов ГУГБ НКВД.

Комитет Обороны при СНК СССР вынес постановление, обязывающее НКПС провести ряд мероприятий по укреплению железнодорожных узлов оборонного значения.

Это же постановление Комитета Обороны обязывает транспортные органы ГУГБ НКВД в кратчайшие сроки полностью очистить оборонные узлы от враждебных и подозрительных элементов, работающих на этих

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Написано в розбивку.*

^{в-в} *Підкреслено машинописним способом.*

Nr 13

17 listopada 1937, [Moskwa]. Okólnik zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Michaiła Frinowskiego, dotyczący usunięcia z głównych węzłów kolejowych ludzi podejrzanych o działalność antysowiecką

Odb[ito] 135 egz[emplarzy]

^aZatwierdzam^a

^bm. Kijów^b

Zast[ępcą] Ludowego Komisarza
Spraw Wewnętrznych Związku SRS
^{a-b}Komkor^{b-a}

FRINOWSKIJ
17 listopada 1937 r.

^aDo wszystkich Naczelników DTO GUGB NKWD
^cKopia:^c do Ludowych Komisarzy Spraw Wewnętrznych republik sowieckich,
do Naczelników UNKWD krajów i obwodów^a

^{a-c}Okólnik^{c-a}

W sieci transportu kolejowego Związku [Sowieckiego] istnieje cały szereg węzłów kolejowych, mających znaczenie dla obronności i gospodarki kraju, które należy postawić w stan ciągłej gotowości mobilizacyjnej.

Wyjątkowa rola węzłów kolejowych o znaczeniu dla obronności w funkcjonowaniu kolei podczas wojny przyciąga w sposób naturalny uwagę agentury obcych wywiadów oraz pravicowo-trockistowskich i innych antysowieckich formacji.

W związku z tym ujawnienie w porę i zatrzymanie dywersantów, szpiegów, szkodników i innego antysowieckiego elementu w węzłach [kolejowych] o znaczeniu dla obronności jest najważniejszym zadaniem organów transportowych GUGB NKWD.

Komitet Obrony przy SNK ZSRS podjął uchwałę, zobowiązującą NKPS do podjęcia szeregu środków w celu wzmocnienia [ochrony] węzłów kolejowych o istotnym znaczeniu dla obronności.

Ta uchwała Komitetu Obrony zobowiązuje organy transportowe GUGB NKWD do „oczyszczenia” w jak najkrótszym czasie węzłów [kolejowych] o znaczeniu dla obronności z wrogich i podejrzanych elementów zarówno

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Zapisano pismem spacjowanym.

^{c-c} Podkreślono maszynowo.

узлах, а также проживающих на их территории и не работающих на железнодорожном транспорте.

В связи с этим предлагается:

1. Немедленно произвести аресты следующих категорий лиц, работающих и проживающих на территории оборонных узлов:

а) всех еще не репрессированных поляков, харбинцев и кулацко-антисоветский элемент, в точном соответствии с приказами НКВД № 00485, № 00593 и № 00447;

б) всех изобличенных по следственным делам участников вскрытых правотроцкистских и других антисоветских формирований, до сих пор, еще не репрессированных (особенно по низовым звеньям);

в) всех перебежчиков, в соответствии с приказом НКВД № 00693;

г) всех еще не репрессированных жен, в соответствии с приказами НКВД № 00486, № 00485 и № 00593.

2. Уволить с работы на оборонных узлах железнодорожного транспорта всех лиц нижеперечисленных категорий (на которых нет достаточных материалов для немедленного ареста):

а) ученный подозрительный по к-р деятельности и шпионажу элемент;

б) лиц, судившихся и отбывавших заключение или ссылку по контрреволюционным и уголовным делам;

в) лиц с уголовным прошлым, имеющих зарегистрированные приводы в органах милиции и уголовного розыска;

г) бывших белых, реэмигрантов, б[ывших] членов антисоветских полит. партий (эсеры, меньшевики и друг.);

д) имеющих связь с заграницей, в том числе с родственниками;

е) иностранно-подданных, бывших иностранно-подданных, принявших советское гражданство, военно-пленных иностранных армий и политэмигрантов.

^{а-в}Примечание^{в-а}:

Сюда не относятся польские, немецкие политэмигранты, которые согласно приказам Наркома №№ 00485 и 00439 подлежат арестам.

3. Произвести через местные отделения железнодорожной милиции выселения за пределы территории оборонных узлов:

а) семей лиц, осужденных за к-р деятельность, независимо от меры наказания;

б) всех уволенных в порядке выполнения настоящего письма вместе с их семьями, а также ранее уволенных по тем же признакам, в том числе харбинцев, увольняемых по пункту 4 приказа № 00593.

4. На подлежащих увольнению номенклатурных работников составить списки по прилагаемой форме и выслать в 6 Отдел (форма № 1).

5. Увольнение не номенклатурных работников произвести на месте, через начальника дороги. Списки уволенных представить в 6-й Отдел (форма № 2).

pracujących w tych węzłach, jak i nie pracujących na kolei, ale zamieszkujących ich okolice.

W związku z tym polecam:

1. Natychmiast dokonać aresztowań osób pracujących i zamieszkujących rejon węzłów kolejowych o znaczeniu dla obronności, zaliczonych do następujących kategorii:

a) wszystkich nie represjonowanych jeszcze Polaków, harbińczyków oraz cały element kułacko-antysowiecki, dokładnie według rozkazu NKWD nr 00485, nr 00593 i nr 00447;

b) wszystkich zdemaskowanych w sprawach śledczych członków prawicowo-trochistowskich i innych antisowieckich formacji, którzy dotychczas jeszcze nie byli poddani represjom (szczególnie w niższych ogniwach);

c) wszystkich zbiegów [do ZSRS], zgodnie z rozkazem NKWD nr 00693;

d) wszystkich nie represjonowanych jeszcze żon, zgodnie z rozkazami NKWD nr 00486, nr 00485 i nr 00593.

2. Zwolnić z pracy, z mających znaczenie dla obronności węzłów kolejowych, wszystkie osoby niżej wymienionych kategorii (na które nie ma wystarczających materiałów, by można je było natychmiast aresztować):

a) element posiadający wykształcenie, podejrzany o działalność k-r i szpiegostwo;

b) osoby, które były sądzone w sprawach o kontrrewolucję i kryminalnych oraz odbywały kary więzienia lub zsyłki;

c) osoby z przeszłością kryminalną, których zatrzymanie zostało zarejestrowane w organach milicji i urzędach śledczych;

d) dawnych białych, reemigrantów, b[iałych] członków antisowieckich partii polit[ycznych] (eserzy, mienszewicy i in[ni]);

e) [osoby] mające kontakt z zagranicą, w tym z krewnymi;

f) obywateli obcych państw, byłych obywateli obcych państw, którzy przyjęli obywatelstwo sowieckie, jeńców z obcych wojsk i emigrantów polit[ycznych].

^{a-c}-Uwaga^{c-a}:

Powyższe nie odnosi się do polskich i niemieckich emigrantów polit[ycznych], których zgodnie z rozkazem *narkoma* nr 00485 i 00439 podlegają aresztowaniu.

3. Przy pomocy miejscowych wydziałów milicji kolejowej wysiedlić z terenów węzłów kolejowych o znaczeniu dla obronności:

a) rodziny osób skazanych za działalność k-r, niezależnie od wysokości kary;

b) wszystkich zwolnionych z pracy w związku z wypełnieniem [poleceń zawartych] w niniejszym piśmie wraz z rodzinami, a także zwolnionych już wcześniej z tychże powodów, w tym harbińczyków zwolnionych na podstawie punktu 4 rozkazu nr 00593.

6. На лиц, не работающих в данное время на железной дороге и высе-
ляемых (в порядке настоящей директивы) из территории оборонного узла,
также составить списки и выслать в 6-й Отдел (форма № 3).

7. Вся работу по очистке железнодорожных узлов особенного значения
и территории этих узлов закончить к 25 декабря 1937 года.

8. О ходе выполнения настоящей директивы каждого 1, 5, 10, 15, 20
и 25 числа доносить мне запиской по прямому проводу (форма № 4).

^а-Приложение^а: Формы №№ 1, 2, 3 и 4¹.

^а-Начальник 6 Отдела ГУГБ НКВД СССР
Ст[арший] майор государственной безопасности^а
ВОЛКОВ

«Г-17^г» ноября 1937 г.

«№ 331779

Верно: Для особых поручений при
Нач[альнике] 6-го Отдела ГУГБ НКВД СССР
Мл[адший] лейтенант государственной безопасности
(—) А. ВОЛКОВ

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 301–303.
Засвідчена копія, машинопис.*

^{г-г} Вписано від руки.

¹ Не друкується.

4. W przypadku podlegających zwolnieniu z pracy pracowników z nomenklatury sporządzić ich listę według załączonego wzoru i wysłać do 6 Oddziału (wzór nr 1).

5. Zwalnianie pracowników nie należących do nomenklatury przeprowadzać ma na miejscu naczelnik odcinka. Spisy zwolnionych przedstawić w 6 Oddziale (wzór nr 2).

6. Sporządzić także spisy osób nie pracujących obecnie na kolei, a wysiedlanych (w trybie niniejszej dyrektywy) z terenów węzłów kolejowych o znaczeniu dla obronności, i wysłać je do 6 Oddziału (wzór nr 3).

7. Całą pracę nad „oczyszczeniem” węzłów kolejowych o szczególnym znaczeniu i okolic tych węzłów zakończyć do 25 grudnia 1937 roku.

8. Notatkę na temat wypełniania niniejszej dyrektywy przesyłać mi każdego 1, 5, 10, 15, 20 i 25 dnia [miesiąca, korzystając] z telegraficznej łączności bezpośredniej (wzór nr 4).

^aZałącznik^a: wzory nr 1, 2, 3 i 4¹.

^aNaczelnik 6 Oddziału GUGB NKWD ZSRS
St[arszy] major bezpieczeństwa państwowego^a
WOŁKOW

„^d-17-^d” listopada 1937 r.
nr 331779

Za zgodność: do zadań specjalnych przy
Nacz[elniku] 6 Oddziału GUGB NKWD ZSRS
Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państwowego
(—) A. WOŁKOW

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 301–303.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

^{d-d} *Wpisano odręcznie.*

¹ Nie publikuje się.

№ 14

12 грудня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову
про ліквідацію резидентури польської розвідки
на Бердичівському шкіряному заводі

^аПередать немедленно^а

^бЗаписка по проводу^б ^а№ 7854^а

^{б-в}Москва^б НКВД^в

^атов. ЕЖОВУ Н. И.^а

^бВскрыта и ликвидируется польская диверсионная резидентура на бердичевском госкожзаводе, работающем на оборону.

Подрывной работой руководил ЛОПУШАНСКИЙ, резидент польской разведки, член «ПОВ», инженер, нач[альник] паровичного цеха завода (арестован, сознался).

Активными участниками диверсионной группы являлись СТЕБНОВСКИЙ – пом[ощник] директора завода (разыскивается), КАМЕНСКИЙ – нач[альник] механического цеха (арестован), ЛЮБАРСКИЙ – кочегар (арестован, сознался) и СИКОРСКИЙ – бригадир (расстрелян).

Показаниями арестованного ЛОПУШАНСКОГО установлено, что участники резидентуры подготавливали крупный диверсионный акт – вывод из строя центральной электрической станции путем взрыва паровых котлов в день выборов в Верховный Совет.

Приняты меры к обеспечению работы электростанции^б.

№ ^а3777 сн^а

«^а12^а» декабря 1937 г.

ЛЕПЛЕВСКИЙ

^бНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^б
ЛЕПЛЕВСКИЙ

Верно: (—)

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Написано в розбивку.

Nr 14

12 grudnia 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikolaja Jeżowa, dotyczący likwidacji rezydentury polskiego wywiadu w berdyczowskich zakładach skórzanym

^aPrzekazać natychmiast^a

^bTelefonogram^b ^anr 7854^a

^{b-c}Moskwa^b NKWD^c

^aDo Tow. JEŻOWA N. I.^a

^bW berdyczowskich państw[owych] zakł[adach] skór[anych], produkujących dla przemysłu obronnego została wykryta i jest w trakcie likwidacji polska rezydentura dywersyjna.

Działalnością wyrotową kierował ŁOPUSZANSKIJ, rezydent polskiego wywiadu, członek POW, inżynier, naczelnik wydziału ciepłego zakładów (aresztowany, przyznał się).

Do aktywniejszych działaczy grupy dywersyjnej należeli: STIEBNOWSKIJ – pomocnik dyrektora zakładów (poszukiwany), KAMIENSKIJ – naczelnik wydziału mechanicznego (aresztowany), LUBARSKIJ – kotłowy (aresztowany, przyznał się) i SIKORSKIJ – brygadzysta (rozstrzelany).

Na podstawie zeznań aresztowanego ŁOPUSZANSKIEGO ustalono, iż członkowie rezydentury przygotowywali poważną akcję dywersyjną – unieruchomienie centralnej elektrowni poprzez wysadzenie kotłów parowych w dniu wyborów do Rady Najwyższej.

Podjęto odpowiednie kroki w celu zabezpieczenia pracy elektrowni^b.

nr ^a3777 sn^a

„^a12^a” grudnia 1937 r.

LEPLEWSKIJ

^bLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^b
LEPLEWSKIJ

Za zgodność: (—)

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

^{c-c} Zapisano pismem spacjowanym.

Г-Передана 12/ХІІ-[19]37 г. 5 час. 03 мин. Г-

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 78, арк. 166.
Засвідчена копія, машинопис.*

Г-Г Наклеєна телеграфна стрічка.

^dPrzekazano 12/XII-[19]37 r., godz[ina] 5 min[ut] 03^d

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 78, k. 166.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

^{d--d} Zapisano na dokończonej taśmie telegraficznej.

№ 15

17 грудня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського першому секретареві ЦК КП(б)У Станіславу
Косіюру про викриття агентів польської розвідки на заводі
ім. Дзержинського у Дніпродзержинську

^{а-б}Совершенно секретно^{-б-а}

^бСекретарю^{-б} ЦК КП(б)У
^{а-тов.} ^вКОСИОРУ С. В.^{-в-а}

На заводе [им.] Дзержинского в Днепродзержинске Днепропетровской области в системе технической связи вскрыта польская шпионско-диверсионная организация.

Арестованы: заведывающий телефонной станцией ГОЛУБОВИЧ, директор радиостанции БОЙКО, радиотехник ЗУБОВ и другие.

Их показаниями устанавливается, что организацией проведена большая шпионско-диверсионная работа. Связь с польской разведкой поддерживалась по эфиру.

Через специально завербованных телефонисток Городской станции подслушивались переговоры Партийного Комитета и НКВД.

Арестованный БОЙКО указывал место нахождения радиопередатчика и показал, что для связи с Польшей существовали специальный код и позывные.

Произведенным обыском радиопередатчик обнаружен у техника ТРОЯНОВСКОГО.

ТРОЯНОВСКИЙ арестован и сознался. Приняты меры к обнаружению кода.

^бНародный комиссар внутренних дел УССР^б
(—) ЛЕПЛЕВСКИЙ

«17» декабря 1937 г.
№ 3569/сн
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 78, арк. 116–117.
Оригінал, машинопис.*

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Написано в розбивку.

Nr 15

17 grudnia 1937, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego dla I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora w sprawie wykrycia agentów polskiego wywiadu w zakładach im. Dzierżyńskiego w Dnieprodzierżyńsku

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^bDo Sekretarza^{-b} KC KP(b)U
^aTow. ^cKOSIORA S. W.^{-c-a}

W zakładach [im.] Dzierżyńskiego w Dnieprodzierżyńsku, obwód dniepietrowski, w sieci łączności technicznej wykryto polską organizację szpiegowsko-dywersyjną.

Aresztowani: kierownik centrali telefonicznej GOŁUBOWICZ, dyrektor radiostacji BOJKO, radiotechnik ZUBOW i inni.

Na podstawie ich zeznań ustalono, że organizacja prowadziła szeroko zakrojone działania szpiegowsko-dywersyjne. Łączność z wywiadem polskim utrzymywana była drogą radiową.

Podsluchiwane były, przez specjalnie zwerbowane telefonistki centrali miejskiej, rozmowy między komitetem partyjnym i NKWD.

Aresztowany BOJKO wskazał miejsce, gdzie znajdował się radiotelegraf i zeznał, że w celu utrzymywania łączności z Polską istniał specjalny kod i sygnały wywoławcze.

Radiotelegraf odnaleziono podczas rewizji u technika TROJANOWSKIEGO.

TROJANOWSKIJ został aresztowany i przyznał się. Podjęto kroki w celu wykrycia kodu.

^bLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS^{-b}
(—) LEPLEWSKIJ

„17” grudnia 1937 r.
nr 3569/sn
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 78, k. 116–117.
Oryginał, maszynopis.*

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

^{c-c} Zapisano pismem spacjowanym.

ДЕПОРТАЦІЇ ДО КАЗАХСТАНУ

DEPORTACJE DO KAZACHSTANU

№ 16

8 червня 1936, [Київ]. Довідка Особливого відділу НКВС УСРР і КВО щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану

ОО УГБ НКВД УССР и КВО

^a-Совершенно секретно^{-a}

^a-Справка

по переселению в Казахстан польских и немецких семей из пограничных
районов Киевской и Винницкой областей^{-a}
по данным на 8 июня 1936 г.

Всего подлежало переселению по Киевской и Винницкой областям –
5567 семей, в том числе:

^a-По Киевской области^{-a}

	Подлежало переселению	Фактически переселено
Городницкий район	1010 семей	1048 семей
Олевский район	550 – –	550 – –
Яруньский район	550 – –	553 – –
Барановский район	620 – –	620 – –
Н[овоград]-Волынский район	587 – –	546 – –
^a -Всего ^{-a} :	3317 – –	3317 – –

В числе переселенных по Киевской области:

поляков..... 2186 семей
немцев..... 1131 – || –

кулаков..... 381 – || –
единоличников..... 648 – || –
колхозников..... 2288 – || –

По Киевской области отправлено скота:

лошадей..... 1095
крупн[ого] рогат[ого]..... 2238
молод[няка] и мелк[ого]..... 811
свиней..... 150
птицы..... 6615

^a-^a Написано великими літерами.

Nr 16

8 czerwca 1936, [Kijów]. Informacja Oddziału Specjalnego NKWD USRS i Kijowskiego WO, dotycząca przesiedlenia polskich i niemieckich rodzin z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu

OO UGB NKWD USRS i K[ijowskiego] WO

^aŚcisłe tajne^a

^aInformacja

o przesiedleniach rodzin polskich i niemieckich z rejonów nadgranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu^a według danych na 8 czerwca 1936 r.

W obwodach kijowskim i winnickim przesiedleniu podlegało łącznie 5567 rodzin, w tym:

^aW obwodzie kijowskim^a

	Podlegało przesiedleniu	Przesiedlono
Rejon horodnicki	1010 rodzin	1048 rodzin
Rejon olewski	550 – –	550 – –
Rejon jaruński	550 – –	553 – –
Rejon baranowski	620 – –	620 – –
Rejon n[owogrodzko-]wołyński	587 – –	546 – –
^a Razem ^a :	3317 – –	3317 – –

W liczbie przesiedlonych z obwodu kijowskiego [znajdowało się]:

Polaków..... 2186 rodzin
Niemców..... 1131 – || –

kułaków..... 381 – || –
jedynoliczników..... 648 – || –
kołchoźników..... 2288 – || –

Z obwodu kijowskiego wysłano zwierząt hodowlanych:

koni..... 1095
więk[szego bydła] rogat[ego]..... 2238
mł[odych] i mniej[szych zwierząt]... 811
świń..... 150
drobiu..... 6615

Przesiedlenie z obwodu kijowskiego całkowicie zakończono 4 czerwca.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

Переселение по Киевской области полностью закончено 4 июня.

^а-По Винницкой области^а

	Подлежало переселению	Фактически переселено ^б -на 8 VI [19]36 г. ^б
Волочиский район	500 семей	428 семей
Шепетовский — —	500 — —	
Плужанский — —	450 — —	168 — —
Славутский — —	300 — —	280 — —
Берездовский — —	250 — —	250 — —
Проскуровский — —	250 — —	
^а -Всего ^а :	2250 — —	1126 семей

В числе переселенных по Винницкой области:

поляков..... 1115 семей
 немцев..... 11

 кулаков..... 53
 единоличников..... 120
 колхозников..... 953

По Винницкой области отправлено скота:

лошадей..... 382
 крупн[ого] рогат[ого]..... 662
 молодн[яка] и мелк[ого]..... 211
 свиней..... 70
 птицы..... 1828

Переселение по Винницкой области будет закончено 10 июня 1936 года.
 Всего на 8 июня по 2-м областям переселено 4443 семьи.

^б-8 VI [19]36 г.^б

Бржезовський^{в1}

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 29 (1951 р.), спр. 11, арк. 60–61.
 Оригінал, машинопис.

^{б-б} Дописано від руки.

^в Підпис від руки.

¹ Юліан Гнатович Бржезовський (1898–1937), з 1920 співробітник Особливого відділу на польському фронті; до жовтня 1930 начальник Полтавського окружного відділу ДПУ; з 1930 начальник Особливого відділу Вінницького оперативного сектору ДПУ; з 2 VIII 1933 начальник Особливого відділу Харківського облвідділу ДПУ та Особливого відділу 23-ої дивізії; з 20 VIII 1933 начальник Полтавського міськвідділу ДПУ та 25-ої дивізії; з 14 II 1934 помічник начальника Особливого відділу ДПУ УСРР; до 5 V 1937 заступник начальника 5 відділу УДБ НКВС УСРР. Заарештований 5 V 1937, засуджений 21 VIII 1937 до вищої міри покарання, того ж дня розстріляний у Москві. Реабілітований. Золотарьов В. А. ЧК-ДПУ-НКВС на Харківщині: люди та долі 1919–1941. Харків, 2003, с. 395.

^a-W obwodzie winnickim^a

	Podlegało przesiedleniu	Faktycznie przesiedlono do ^b -8 VI [19]36 r. ^b
Rejon wołoczyski	500 rodzin	428 rodzin
– – szepetowski	500 – –	
– – płuźniański	450 – –	168 – –
– – sławucki	300 – –	280 – –
– – berezdowski	250 – –	250 – –
– – proskurowski	250 – –	
^a -Łącznie ^a :	2250 – –	1126 – –

W liczbie przesiedlonych z obwodu winnickiego [znajdowało się]:

Polaków..... 1115 rodzin
Niemców..... 11 – || –

kułaków..... 53 [rodziny]
jedynoliczników..... 120 [rodzin]
kołchoźników..... 953 [rodziny]

Z obwodu winnickiego wysłano zwierząt hodowlanych:

koni..... 382
więk[szego bydła] rogat[ego]..... 662
mł[odych] i mniej[szych zwierząt]..... 211
świń..... 70
drobiu..... 1828

Przesiedlenie z obwodu winnickiego całkowicie zakończono 10 czerwca 1936 roku.

W sumie na dzień 8 czerwca z obu obwodów przesiedlono 4443 rodziny.

^b-8 VI [19]36 r.^b

Brzezowski^{c1}

HDA SBU, f. 16, op. 29 (1951 r.), spr. 11, k. 60–61.

Oryginał, maszynopis.

^{b-b} *Dopisano odręcznie.*

^c *Podpis odręczny.*

¹ Julian Ignatjewicz Brzezowski (1898–1937), od 1920 pracownik OO ds. polskich; do października 1930 naczelnik Połtawskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1930 naczelnik OO Winnickiego Sektora Operacyjnego GPU; od 2 VIII 1933 naczelnik OO Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU oraz OO 23 Dywizji Strzelców; od 20 VIII 1933 naczelnik Połtawskiego Oddziału Miejskiego GPU oraz OO 25 Dywizji Strzelców; od 14 II 1934 pom. naczelnika OO GPU USRS; do 5 V 1937 zca naczelnika 5 Oddziału UGB NKWD USRS. Aresztowany 5 V 1937, skazany 21 VIII 1937 na karę śmierci, tego samego dnia rozstrzelany w Moskwie. Zrehabilitowany. W. Zołotar'ow, *CzK-DPU-NKWS na Charkiwszczyźnie: ludy ta doli 1919–1941*, Charkiw 2003, s. 395.

№ 17

10 червня 1936, [Київ]. Спецзведення заступника наркома внутрішніх справ УСРР Зіновія Кацнельсона для секретарів ЦК КП(б)У Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану

^а-Совершенно секретно^а

ЦК КП(б)У
тов. КОСИОРУ
тов. ПОСТЫШЕВУ

^а-Спецсводка № 19

по переселению польских и немецких семей из пограничных районов Киевской и Винницкой областей в Казахстан^а
по данным к 22 часам 9 VI

9 июня с. г. погружено и отправлено в Карагандинскую область тридцать пятый, тридцать шестой и тридцать седьмой эшелоны переселенцев Плужанского, Проскуровского и Волочического районов Винницкой области.

По Плужанскому району отправлено 141 семья в составе 671 человека, из них взрослых 339 человек, детей 332. В том числе:

поляков.....	74	семьи
немцев.....	67	— —
кулаков.....	1	— —
единоличников.....	18	— —
колхозников.....	122	— —

Скота погружено: лошадей 49, крупного рогатого 88 голов, молодняка и мелкого 17 голов, свиней 21, птицы 164.

По Проскуровскому району отправлено 207 семей в составе 870 человек, из них взрослых 593 человека, детей 277. В том числе:

поляков.....	207	семей
кулаков.....	16	— —
единоличников.....	78	— —

^{а-а} Написано великими літерами.

Nr 17

10 czerwca 1936, [Kijów]. Meldunek specjalny zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Zinowija Kacnelsona dla Stanisława Kosiora oraz Pawła Postyszewa, dotyczący przesiedlenia polskich i niemieckich rodzin z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu

^aŚcisłe tajne^a

KC KP(b)U
Do Tow. KOSIORA
Do Tow. POSTYSZEWA

^aMeldunek spec[jalny] nr 19
na temat przesiedlenia rodzin polskich i niemieckich z rejonów nadgranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu^a
według danych na 9 VI, godzina 22

9 czerwca br. załadowano i odprawiono do obwodu karagandzkiego eszelony trzydziesty piąty, trzydziesty szósty i trzydziesty siódmy z przesiedleńcami z rejonów płuźniańskiego, proskurowskiego i wołoczyskiego, obwód winnicki.

Z rejonu płuźniańskiego odprawiono 141 rodzin, liczących łącznie 671 osób, z tego dorosłych 339 osób, dzieci 332. W tym:

Polaków.....	74 rodziny
Niemców.....	67 [rodzin]
kułaków.....	1 [rodzina]
<i>jedynolichników</i>	18 [rodzin]
kołchoźników.....	122 [rodziny]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 49, większego [bydła] rogatego 88 sztuk, młodego i mniejszego 17 sztuk, świń 21, drobiu 164 [sztuki].

Z rejonu proskurowskiego odprawiono 207 rodzin liczących łącznie 870 osób, z tego dorosłych 593 osób, dzieci 277. W tym:

Polaków.....	207 rodzin
kułaków.....	16 [rodzin]

^{a-a} Zapisano wersalikami.

колхозников..... 113 —||—

Скота погружено: лошадей 38, крупного рогатого 124, молодняка 19, свиней 10, птицы 487.

По Волочискскому району отправлено 72 семьи в составе 305 человек, из них взрослых 185 человек, детей 120. В том числе:

поляков..... 72 семьи

кулаков..... 2 —||—

единоличников..... 10 —||—

колхозников..... 60 —||—

Скота погружено: лошадей 28, крупного рогатого 50 голов, молодняка 9, свиней 2, птицы 141.

Всего за 9 июня погружено и отправлено 420 семей в составе 1846 человек, из них взрослых 1117, детей 729. В том числе:

поляков..... 353 семьи

немцев..... 67 —||—

кулаков..... 19 —||—

единоличников..... 106 —||—

колхозников..... 295 —||—

Скота погружено: лошадей 115, крупного рогатого 262, молодняка 45 голов, свиней 33, птицы 792.

Погрузка и отправка эшелонов по-прежнему прошла без эксцессов.

9 июня закончено переселение по Волочискскому и Проскурвовскому районам:

По Волочискскому району переселено 500 семей в составе 2117 человек, из них взрослых 1333 человек, детей 784. В том числе:

поляков..... 500 семей

кулаков..... 34 —||—

единоличников..... 68 —||—

колхозников..... 398 —||—

Скота погружено: лошадей 142, крупного рогатого 276 голов, мелкого 98, свиней 22, птицы 1322.

По Проскурвовскому району переселено 250 семей в составе 1030 человек, из них взрослых 701 человек, детей 329. В том числе:

поляков..... 249 семей

немцев..... 1 —||—

jedynoliczników..... 78 [rodzin]
kołchoźników..... 113 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 38, większego [bydła] rogatego 124 [sztuki], młodych [zwierząt] 19, świń 10, drobiu 487 [sztuk].

Z rejonu wołoczyskiego odprawiono 72 rodziny liczące łącznie 305 osób, z tego dorosłych 185 osób, dzieci 120. W tym:

Polaków..... 72 rodziny

kułaków..... 2 [rodziny]
jedynoliczników..... 10 [rodzin]
kołchoźników..... 60 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 28, większego [bydła] rogatego 50 sztuk, młodych [zwierząt] 9, świń 2, drobiu 141 [sztuk].

Łącznie 9 czerwca odprawiono 420 rodzin liczących łącznie 1846 osób, z tego dorosłych 1117, dzieci 729. W tym:

Polaków..... 353 rodziny
Niemców..... 67 [rodzin]

kułaków..... 19 [rodzin]
jedynoliczników..... 106 [rodzin]
kołchoźników..... 295 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 115, większego [bydła] rogatego 262 [sztuki], młodych [zwierząt] 45, świń 33, drobiu 792 [sztuki].

Podobnie jak poprzedni załadunek i odprawa eszelonów odbyły się bez zakłóceń.

9 czerwca zakończono wysiedlenie z rejonów wołoczyskiego i proskurowskiego:

Z rejonu wołoczyskiego przesiedlono 500 rodzin liczących łącznie 2117 osób, z tego dorosłych 1333 os[oby], dzieci 784. W tym:

Polaków..... 500 [rodzin]

kułaków..... 34 [rodziny]
jedynoliczników..... 68 rodzin
kołchoźników..... 398 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 142, większego [bydła] rogatego 276 sztuk, mniejszych [zwierząt] 98, świń 22, drobiu 1322 [sztuki].

Z rejonu proskurowskiego przesiedlono 250 rodzin liczących łącznie 1030 osób, z tego dorosłych 701 osób, dzieci 329. W tym:

кулаков.....	22	— —
единоличників.....	113	— —
колхозників.....	115	— —

Скота погружено: лошадей 38, крупного рогатого 141, мелкого 29 голов, свиней 10, птицы 581.

10 июня заканчивается переселение первой очереди.

^aЗаместитель Народного комиссара внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^a
(—) З. КАЦНЕЛЬСОН¹

«^б10^б» июня 1936 года
№ ^б796/СН^б

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 29 (1951 р.), спр. 11, арк. 62–64.
Оригінал, машинопис.

^{б-б} Вписано від руки.

¹ Зіновій Борисович Кацнельсон (1892–1938), з 1918 в органах ЧК; з грудня 1930 заступник Повноважного представника ОДПУ по Московській обл.; з березня 1933 начальник Харківського облвідділу ДПУ; з січня 1934 заступник Голови ДПУ УСРР. 1 IV 1937 звільнений з посади заступника наркома внутрішніх справ УРСР і призначений заступником начальника ГУЛАГу НКВС СРСР. Заарештований 17 VII 1937, за Постановою комісії НКВС, Прокурора СРСР і Голови Військової колегії Верховного суду СРСР від 10 III 1938 засуджений до вищої міри покарання, розстріляний того ж дня. Реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 485–486.

Polaków..... 249 rodzin
Niemców..... 1 [rodzina]

kułaków..... 22 [rodziny]
jedynoliczników..... 113 [rodzin]
kołchoźników..... 115 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 38, większego [bydła] rogatego 141 [sztuk], mniejszych [zwierząt] 29, świń 10, drobiu 581 [sztuk].

10 czerwca kończy się pierwszy etap przesiedlenia.

^a-Zastępca Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
(—) Z. KACNELSON¹

„^{b-10-b}” czerwca 1936 roku
nr ^{b-796/sn-b}

HDA SBU, f. 16, op. 29 (1951 r.), spr. 11, k. 62–64.
Oryginał, maszynopis.

^{b--b} *Wpisano odręcznie.*

¹ Zinowij Borisowicz Kacnelson (1892–1938), od 1918 w CzK; od grudnia 1930 zca pełnomocnego przedstawiciela OGPU w obw. moskiewskim; od marca 1933 naczelnik Charkowskiego Oddziału Obwodowego GPU; od stycznia 1934 zca przewodniczącego GPU USRS. 1 IV 1937 zwolniony ze stanowiska zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS i mianowany zastępcą naczelnika GUŁag NKWD ZSRS. Aresztowany 17 VII 1937, decyzją Komisji NKWD, Prokuratora ZSRS i Przewodniczącego Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 10 III 1938 skazany na karę śmierci, tego samego dnia rozstrzelany. Zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 485–486.

№ 18

29 липня 1936, Київ. Лист т.в.о. заступника наркома внутрішніх справ УСРР Соломона Мазо до Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо листів від переселенців зі скаргами на умови життя у Казахстані

^a-Совершенно секретно^a

ЦК КП(б)У

тов. КОСИОРУ
тов. ПОСТЫШЕВУ

За последнее время ^бв районы Киевской и Винницкой областей, из которых было проведено переселение в мае–июне с. г., поступают письма от переселенных в Казахстан с жалобами на тяжелые жизненные условия в Карагандинской области^б.

В основном отрицательные реагирования переселенных сводятся к жалобам ^бна плохие бытовые условия^б.

«...^бСгрузили нас в голой степи^б, где только земля и небо. Живем в палатках. Третий день идет дождь, палатки протекают, поэтому очень холодно и мы все сидим в одежде. Здесь ничего не посеяно. ^бПоявился тиф и многие дети умирают, бывает по 2–3 мертвеца в день^б» (от КИСЕЛЕВСКОГО Иосифа в село Майстров, Н[овоград]-Волынского р-на – БЕРЕЗОВСКОМУ).

«...Устроились ^бв палатках по 7 семейств^б. В палатке большая теснота. ^бСкот стоит под открытым небом^б. Школ здесь никаких нет и учиться негде. Хорошо только то, что ^бмного товара, но нет денег^б, чтобы его купить. Нам при переселении обещали выдать кредиты, но здесь ни одной копейки не дали...» (от ОСТРИНСКОГО в с. Каменный Майдан – ОСВАЛЬДУ).

«...Ехали мы 9 суток. На ст[анции] Таинча нас ^бвыгрузили в чистое поле и мы лежали под открытым небом 4 дня, а потом нас завезли на 60 километров дальше^б. Товаров здесь много, если бы были деньги, то можно достать все, но нет денег. Заработок плохой, а наработаешься больше, чем дома. Вообще очень плохо...» (ОЛЬХОВСКОМУ в с. Заречье, Проскуровского р-на от ОЛЬХОВСКОГО).

«...Нас выгрузили на ст[анции] Таинча и мы просидели там 4 суток, после чего за нами пришли подводы и завезли нас за 52 километра от станции. Высадили нас в чистом поле, где ничего нет, спали под открытым небом целую неделю, а потом нам поставили палатки – одну штуку на 25 семей» (от БУЯР в с. Гречаны, Проскуровского р-на – БУЯР).

^a-^a Написано великими літерами.

^б-^б Підкреслено від руки.

Nr 18

29 lipca 1936, Kijów. Pismo p.o. zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Salomona Mazo do Stanisława Kosiora i Pawła Postyszewa w sprawie listów od przesiedleńców ze skargami na warunki życia w Kazachstanie

^{a-}Ścisłe tajne^a

KC KP(b)U

Do Tow. KOSIORA
Do Tow. POSTYSZEWA

Ostatnio ^{b-}do rejonów obwodów kijowskiego i winnickiego, z których przeprowadzono wysiedlenie w maju – czerwcu br., przychodzą listy od przesiedlonych do Kazachstanu ze skargami na ciężkie warunki życia w obwodzie karagandzkim^{b-}.

Negatywne reakcje przesiedlonych sprowadzają się głównie do skarg ^{b-}na złe warunki bytowe^{b-}.

„...^{b-}Wyładowali nas w pustym stepie^{b-}, gdzie widać tylko ziemię i niebo. Mieszkamy w namiotach. Trzeci dzień pada, namioty przeciekają, więc jest bardzo zimno i wszyscy siedzimy w [wierzchnich] ubraniach. Niczego tu nie posiadano. ^{b-}Pojawił się tyfus i dużo dzieci umiera, bywa, że jest po 2 – 3 zmarłych dziennie^{b-}” (od KISIELEWSKIEGO Iosifa do BIERIEZOWSKIEGO, we wsi Majstrow w r[ejo]nie n[owogrodzko]-wołyńskim).

„...Urządziliśmy się w ^{b-}namiotach po 7 rodzin^{b-}. W namiocie straszna ciasnota. ^{b-}Bydło stoi pod gołym niebem^{b-}. Nie ma tu żadnych szkół i nie ma się gdzie uczyć. Dobre jest tylko to, że jest ^{b-}dużo towaru, ale brakuje pieniędzy^{b-}, żeby go kupić. Podczas przesiedlenia obiecali nam kredyty, ale tu nie dali ani jednej kopiejki...” (od OSTRINSKIEGO do OSWALDA we w[si] Kamienny Majdan).

„...Jechaliśmy przez 9 dni. Na st[acji] Taincza ^{b-}wyładowali nas w szczerym polu i leżeliśmy pod gołym niebem przez 4 dni, potem zawieźli nas 60 kilometrów dalej^{b-}. Dużo tu towarów; gdyby były pieniądze, to można byłoby wszystko dostać, ale pieniędzy nie ma. Zarobek kiepski, a napracujesz się bardziej niż w domu. Ogólnie bardzo źle...” (do OLCHOWSKIEGO we w[si] Zarieczje w r[ejo]nie proskurowskim, od OLCHOWSKIEGO).

„...Wyładowali nas na st[acji] Taincza i przesiedzieliśmy tam 4 doby, po czym przyjechały po nas podwody i zawieźli nas 52 kilometry od stacji. Wyszadzili w szczerym polu, gdzie nic nie ma, spaliliśmy pod gołym niebem cały tydzień, a później rozłożyli nam namioty – jedną sztukę na 25 rodzin” (od BUJAR [do] BUJAR we w[si] Hreczany w r[ejo]nie proskurowskim).

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono odręcznie.

Получаемые от переселенцев письма вызвали среди местного населения ряд отрицательных реакций и послужили поводом к распространению различных провокационных слухов.

^б-В ряде писем, отправленных переселенным в Карагандинскую область из районов Винницкой и Киевской областей, местные жители пишут о предполагающемся новом переселении в Казахстан^б.

«...Ты писал, что вас готовят на работу, а вы ходить не хотите, потому что мало платят. Ведь если у вас денег нет, значит надо работать, ибо другого выхода нет. О переселении пока не слышно, но после уборки, переселение обязательно будет и мы поедем на землю Петра и Павла. У нас не ждуют планового переселения, а сами выезжают кто куда» (из с. Гречаны, Проскуровского р-на от ДЕРКАЧА в Казахстан ТОМУСЯКУ).

«...Ты пишешь, что вас высадили с подвод в степь и там ничего нет – ни хат, ни огородов, ни посевов. Вам все-таки лучше, потому что ^б-к зиме вы постройтесь, а нас вышлют после уборки хлеба и мы в Казахстане постройться не успеем и нам придется всем умирать^б» (из с. Шаровечка, Проскуровского р-на от УРОДА в Казахстан СТОРОЖУ).

В связи с этим в с. с. Заречье, Шаровечка и Гречаны (Проскуровского р-на) отмечены факты массового невыхода колхозников на полевые работы.

Приняты меры к недопущению писем переселенных в районы переселения.

^а-Врид. Зам. Народного комиссара внадел УССР
Комиссар государственной безопасности 3 ранга^а
(—) МАЗО¹

«^б-29^б» июля 1936 г.

№ ^б-1021/сн^б

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 29 (1951 р.), спр. 11, арк. 65–66.

Оригінал, машинопис.

^б-^б Вписано від руки.

¹ Соломон Самійлович Мазо (1900 – 4 VII 1937), з 1921 в органах ЧК; до січня 1923 працював у Харківській губЧК – губвідділі ДПУ: помічник уповноваженого, уповноважений економічного відділу, заступник начальника економічного відділу, начальник 2 групи секретного відділу, помічник уповноваженого 6 групи секретного відділу, начальник військово-політичної цензури, начальник відділу політичного контролю; з січня до серпня 1923 відповідальний секретар комуністичного осередку ДПУ УСРР; з серпня 1923 до 1924 начальник відділу політичного контролю ДПУ УСРР; з 1924 до січня 1926 начальник відділу СОЧ ДПУ УСРР; з 5 I 1926 до 29 IX 1930 помічник начальника ЕКУ ДПУ УСРР; з 16 IV 1927 до 1 XII 1929 начальник 1 відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з 29 IX 1930 до 10 VII 1934 начальник ЕКУ ДПУ УСРР; з 20 VII 1934 до 17 X 1936 начальник ЕКУ УДБ НКВС УСРР; з 17 X 1936 до 4 VII 1937 начальник УНКВС Харківської обл. Застрелився 4 VII 1937. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 510–511.

Otrzymywane od przesiedleńców listy wywołały wśród miejscowej ludności szereg negatywnych reakcji i spowodowały rozsiewanie różnego rodzaju prowokacyjnych plotek.

^bW wielu listach, wysyłanych do przesiedleńców w obwodzie karagandzkim z rejonów obwodów winnickiego i kijowskiego, miejscowa ludność pisze o przewidywanym nowym przesiedleniu do Kazachstanu^b.

„...Pisałeś, że szykują was do pracy, ale nie chcecie chodzić, bo mało płacą. Przecież jeśli nie macie pieniędzy, musicie pracować, innego wyjścia nie ma. [U nas] na razie o przesiedleniu nic nie słyszeć, ale po zbiorach przesiedlenie będzie na pewno i pojedziemy na ziemię Piotra i Pawła. U nas [ludzie] nie czekają planowego przesiedlenia, tylko sami wyjeżdżają, gdzie kto może” (od DERKACZA ze w[si] Hreczany w r[ejo]nie proskurowskim, do TOMUSIAKA, Kazachstan).

„...Piszesz, że wysadzili Was z podwód na stepie i niczego tam nie ma – ani chałup, ani warzywników, ani ziemi obsianej. Jednak macie i tak lepiej, bo ^bdo zimy pobudujecie się, a nas wyślą po zebraniu zboża i nie uda nam się pobudować w Kazachstanie, i przyjdzie wszystkim umrzeć^b” (od URODY ze w[si] Szarowieczka w r[ejo]nie proskurowskim, do STOROŻA, Kazachstan).

W związku z tym we w[siach] Zarieczje, Szarowieczka i Hreczany (r[ejo]n proskurowski) odnotowano na masową skalę niewychodzenie kołchoźników do robót polowych.

Powzięto kroki, by listy od przesiedleńców nie dochodziły do wysiedlanych rejonów.

^ap.o. Zas[tępcy] Ludowego Komisarza Spraw Wew[nętrznych] USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 3 rangi^a
(—) MAZO¹

„^{c-c}29^{c-c} lipca 1936 r.

nr ^{c-c}1021/sn^c

m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 29 (1951 r.), spr. 11, k. 65–66.

Oryginał, maszynopis.

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

¹ Solomon Samojłowicz Mazo (1900 – 4 VII 1937), od 1921 w CzK; do stycznia 1923 w CzK-GPU guberni charkowskiej na stanowiskach: pom. pełnomocnika, pełnomocnik EKO, zca naczelnika EKO, naczelnik 2 grupy Oddziału Tajnego, pom. pełnomocnika 6 grupy Oddziału Tajnego, naczelnik cenzury wojskowo-politycznej, naczelnik Oddziału Kontroli Politycznej; od stycznia do sierpnia 1923 sekretarz odpowiedzialny Ośrodka Komunistycznego GPU USRS; od sierpnia 1923 do 1924 naczelnik Oddziału Kontroli Politycznej GPU USRS; od 1924 do stycznia 1926 naczelnik Oddziału SOCz GPU USRS; od 5 I 1926 do 29 IX 1930 pom. naczelnika EKU GPU USRS; od 16 IV 1927 do 1 XII 1929 naczelnik 1 Wydziału EKU GPU USRS; od 29 IX 1930 do 10 VII 1934 naczelnik EKU GPU USRS; od 20 VII 1934 do 17 X 1936 naczelnik EKU UGB NKWD USRS; od 17 X 1936 do 4 VII 1937 naczelnik UNKWD obw. charkowskiego. Popęlił samobójstwo 4 VII 1937. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 510–511.

№ 19

3 вересня 1936, Київ. Спецзведення заступника наркома внутрішніх справ УСРР Зіновія Кацнельсона для Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо реакції на переселення поляків і німців з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану

^а-Совершенно секретно^а

ЦК КП(б)У

тов. КОСИОРУ
тов. ПОСТЫШЕВУ

^а-Спецсводка № 1/2

по переселению польских и немецких к-р националистических элементов из пограничных районов Киевской и Винницкой областей в Казахстан^а по данным к 24 час[ам] 1/IX-1936 г.

1-го сентября с. г. погружено и отправлено первых два эшелона переселенцев Ляховецкого и Полонского районов Винницкой области, переселяемых в Карагандинскую область Казахской АССР и один эшелон лошадей переселенцев, недосланных при переселении первой очереди.

Эшелон № 51183/1 со ст[анции] Шепетовка отправлено из Шепетовского и Славутского районов Винницкой области и Барановского района Киевской области: лошадей 212, повозок 86, упряжи 172 комплекта, плугов 98, культиваторов 32, борон 129, одна сеялка. На путь следования и для обеспечения лошадей отгружено 39 тонн сена и 93,5 центнеров овса. Эшелон сопровождается двумя представителями: Н[овоград]-Волынского окрисполкома и Шепетовского райпарткома, а также обслуживающим персоналом, выделенным соответствующими колхозами.

Эшелон № 51184/2 со ст[анции] Суховолье отправлено 128 семей в составе 531 человек, из них: взрослых 331 чел., детей 200 – Ляховецкого района. В том числе:

поляков.....	128 семей
кулаков.....	18 — —
единоличников.....	22 — —
колхозников.....	88 — —

Скота погружено: лошадей 45, крупного рогатого 74, молодняка и мелкого 41, свиней 89, птицы 927 шт[ук].

^а-^а Написано великими літерами.

Nr 19

3 września 1936, Kijów. Meldunek specjalny zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Zinowija Kacnelsona do Stanisława Kosiora i Pawła Postyszewa, dotyczący reakcji na przesiedlenia Polaków i Niemców z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu

^aŚcisłe tajne^a

KC KP(b)U

Do Tow. KOSIORA
Do Tow. POSTYSZEWA

^aMeldunek spec[jalny] nr 1/2

na temat przesiedlenia polskiego i niemieckiego k-r elementu nacjonalistycznego z nadgranicznych rejonów obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu^a według danych z 1/IX-1936 r., godz. 24

1 września br. załadowano i odprawiono dwa pierwsze eszelony z przesiedleńcami z rejonów lachowieckiego i połońskiego, obwód winnicki, przesiedlanymi do obwodu karagandzkiego w Kazachskiej ASRS oraz jeden eszelon z należącymi do przesiedleńców końmi, niewysłanymi podczas pierwszego rzutu przesiedleń.

Eszelon[em] nr 51183/1 ze st[acji] Szepetówka odprawiono z rejonów szepetowskiego i sławuckiego, obwód winnicki, oraz z rejonu baranowskiego, obwód kijowski: koni 212, zaprzęgów 86, kompletów uprzęży 172, pługów 98, kultywatorów 32, bron 129, jeden siewnik. Na drogę i w celu zapewnienia [żywności] koniom załadowano 39 ton siana i 93,5 centnara owsa. Eszelonowi towarzyszą dwaj przedstawiciele: n[owogrodzko]-wołyńskiego *okrispolkomu* oraz szepetowskiego *rajpartkomu*, a także obsługa, wydzielona przez odpowiednie kołchozy.

Eszelon[em] nr 51184/2 ze st[acji] Suchowolje odprawiono 128 rodzin liczących łącznie 531 osób, w tym: dorosłych 331 os[ób], dzieci 200 – rejon lachowiecki. W tym:

Polaków..... 128 rodzin

kułaków..... 18 [rodzin]

jedynoliczników..... 22 [rodziny]

kołchoźników..... 88 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 45, większego [bydła] rogatego 74 [sztuki], młodych i mniejszych [zwierząt] 41, świń 89, drobiu 927 szt[uk].

^a-^a Zapisano wersalikami.

Эшелон № 51185/3 со станции Полонное отправлено 125 семей в составе 532 человека, из них: взрослых 326 чел., детей 206 Полонского района, в том числе:

поляков.....	125	семей
кулаков.....	10	— —
единоличников.....	5	— —
колхозников.....	110	— —

Скота погружено: лошадей 50, крупного рогатого 88 голов, молодняка и мелкого 27, свиней 81, птицы 1884 шт[ук].

Погрузка и отправка эшелонов прошла без всяких эксцессов.

В районах переселения Винницкой области отмечается ряд резких контрреволюционных проявлений со стороны лиц, подлежащих переселению.

Фиксируются тенденции к бегству, поджогам своего имущества, попытки оказания сопротивления местным активистам при оповещении о переселении, угрозы убийством сельских активистов и самоубийством. К-р националистические элементы проводят агитацию о предстоящей в ближайшее время войне, гибельных якобы условиях расселения в Казахстане и т. п.

^аИзяславльский район^а

При оповещении о переселении, переселенец г. Изяславль СОКОЛОВСКИЙ бросился с ножом на милиционера и сельских активистов. Жена СОКОЛОВСКОГО в тот же день умышленно жарко натопила печь, в результате чего возник пожар. СОКОЛОВСКИЙ задержан до погрузки в эшелон.

В с. с. Репки и Клембовка отмечены два факта попыток поджечь свое имущество со стороны переселенцев ПОПЛАВСКОГО и СВИНЦИЦКОГО. В обоих случаях переселенцы заявили, что не желают оставлять Соввласти свое имущество.

Переселенец г. Изяславль МОНАЧИН, исключенный в 1935 году из партии за антисов[етские] проявления, при оповещении заявил:

«...Советская власть уже не поддерживает бедняка, считая, что она слишком окрепла. Я добровольно не поеду. Соввласть из меня человека не сделает, я буду активным рецидивистом и контрреволюционером. Все законы Соввласти не прочные, они существуют только на бумаге. Крестьян облагают непосильными налогами и с них последнюю рубашку тянут. Переселяют только поляков, а почему не переселяют евреев и украинцев. Вот Вам национальная политика Соввласти, о которой так много пишут в газетах». МОНАЧИН арестован.

Eszelon[em] nr 51185/3 ze st[acji] Połonne odprawiono 125 rodzin liczących łącznie 532 osoby, w tym: dorosłych 326 os[ób], dzieci 206 – rejon połański. W tym:

Polaków..... 125 rodzin

kułaków..... 10 [rodzin]

jedynolichników..... 5 [rodzin]

kołchoźników..... 110 [rodzin]

Załadowano zwierząt hodowlanych: koni 50, większego [bydła] rogatego 88 sztuk, młodych i mniejszych [zwierząt] 27, świń 81, drobiu 1884 szt[uki].

Załadowanie i odprawienie eszelonów odbyło się bez żadnych zakłóceń.

W wysiedlanych rejonach obwodu winnickiego odnotowuje się szereg gwałtownych wystąpień kontrrewolucyjnych ze strony osób, podlegających przesiedleniu.

Obserwuje się skłonność do ucieczki i podpalania własnego mienia, próby stawiania oporu miejscowym aktywistom w trakcie ogłaszania przesiedleń, groźenie zabiciem wiejskich aktywistów i samobójstwem. K-r element nacjonalistyczny uprawia propagandę o mającej niedługo nadejść wojnie, beznadziejnych rzekomo warunkach w miejscu rozsiedlania w Kazachstanie itp.

^a-Rejon izasławski^a

Gdy oznajmiano o przesiedleniu, podlegający przesiedleniu z m. Izasław SOKOŁOWSKIJ rzucił się z nożem na milicjanta i aktywistów wiejskich. Żona SOKOŁOWSKIEGO tego samego dnia celowo za mocno napaliła w piecu, w wyniku czego wybuchł pożar. SOKOŁOWSKIJ został zatrzymany do czasu załadunku do eszelonu.

We w[siach] Rieпки i Klembowka odnotowano dwie próby podpalenia własnego mienia przez [przeznaczonych do] przesiedlenia POPLAWSKIEGO i SWINCYCKIEGO. W obu przypadkach przesiedleńcy oświadczyli, że nie chcą pozostawić swego mienia władzy sow[ieckiej].

Podlegający przesiedleniu z m. Izasław MONACZIN, usunięty w 1935 roku z partii za wystąpienia antysow[ieckie], na [oficjalną] wieść [o przesiedleniach], oświadczył:

„...Władza sowiecka sądząc, że mocno okrzepla, już nie wspiera biedniaka. Dobrowolnie nie wyjadę. Władza sow[iecka] nie zrobi ze mnie [swojego] człowieka, będę czynnym recydywistą i kontrrewolucjonistą. Prawa władzy sow[ieckiej] nie funkcjonują, pozostają tylko na papierze. Chłopów nadmierne obciążają podatkami i ściągają z nich ostatnią koszulę. Przesiedlają tylko Polaków, a dlaczego nie przesiedlą Żydów i Ukraińców? Oto macie politykę narodową władzy sow[ieckiej], o której tyle piszą w gazetach”. MONACZIN został aresztowany.

^а-Старо-Константиновский район^а

После оповещения о переселении отмечено 3 случая попыток побегов.

Переселенка с. Н-Мисто СЛЕЗИНСКАЯ собрала на улице женщин-переселенок и проводила агитацию против переселения, говоря, что если женщины организуются, то переселять их не будут.

Переселенец с. В-Погорелое СИКОРСКИЙ проявляет намерение перед выездом из села поджечь весь хутор Верхняки. Аналогичные намерения отмечены по селу Свинная¹ со стороны переселенцев КАРНАСЕВИЧА и МИРСКОГО.

В с. Свинная переселенцы ИВАХОВИЧ и ЛЫСАКОВСКАЯ высказывают намерения учинить расправу над Председателем колхоза и местными комсомольцами, которых считают виновниками своего переселения.

27/VIII с. г. дети переселенца ФИКОВИЧА, по уговору родителей, уничтожали свой фруктовый сад, вырубив много деревьев.

^а-Орыненский район^а

28/VIII с. г. скрылась переселенка с. Кочубеева ТРИШНЕВСКАЯ, в прошлом контрабандистка, муж ее выслан за к-р деятельность.

В с. Гуков переселенцы ШЕБРОВСКИЙ и ГРАБОВЕЦКИЙ высказывают намерение покончить самоубийством на почве нежелания переселиться.

^а-К[аменец]-Подольский район^а

Жительница с. Гуты ЯЦКОВСКАЯ умышленно разбила себе голову, ходит по селу и собирает женщин, агитируя их на активное выступление против переселения.

Переселенец с. Зиньковцы КАРЕВИЧ в беседе с односельчанином БАНЬКОВСКИМ заявил последнему, что за несколько дней до своего отъезда он соберет «своих людей» и сделает «свое дело» и что его будут долго помнить. КАРЕВИЧ арестован.

^а-Сатановский район^а

В с. с. Жагловка и Куровка со стороны переселенцев ПЯТАКА и ОЛЕЙНИКА отмечены угрозы по адресу местных активистов, которых они считают основными виновниками своего переселения. ПЯТАК и ОЛЕЙНИК заявляют, что убьют Предсельсовета и других, а иначе из села не выедут.

Переселенцы с. Борщевка ОЛЯНОВСКИЙ, КОШЕЛКО и ОРТЫНСКИЙ проявляют тенденции к бегству из места постоянного жительства. Они же заявляют, что даже если из села выедут, то в пути все равно убегут.

«...Мы еще найдем способ, хотя бы даже через 10 лет, но мы сюда заскочим и отблагодарим активу. Скоро будет война и наверное еще будут

¹ Ймовірно нинішнє село Червоне.

^a-Rejon starokonstantynowski^a

Po ogłoszeniu przesiedleń odnotowano 3 próby ucieczki.

[Podlegająca] przesiedleniu SLEZINSKAJA ze w[si] N[owe] Misto zebrała na ulicy inne kobiety [wyznaczone] do przesiedlenia i prowadziła agitację przeciwko przesiedleniom twierdząc, że gdyby kobiety zorganizowały się, to nie byłoby przesiedleń.

[Podlegający] wysiedleniu ze w[si] W. Pogorełoje SIKORSKIJ zdradza zamiar podpalenia przed wyjazdem ze wsi całego chutoru Wierchniaki. Takie same zamysły odnotowano we wsi Swinnaja¹ ze strony [wyznaczonych] do przesiedlenia KARNASIEWICZA i MIRSKIEGO.

We w[si] Swinnaja przesiedleńcy IWACHOWICZ i ŁYSAKOWSKAJA mają zamiar rozprawić się z przewodniczącym kołchozu i miejscowymi komsomolcami, których uważają za sprawców ich przesiedlenia.

27/VIII br. dzieci przesiedleńca FIKOWICZA za namową rodziców zniszczyły swój sad owocowy, wyrabując wiele drzew.

^a-Rejon oryński^a

28/VIII br. zniknęła [podlegająca] wysiedleniu ze wsi Koczubiejew TRISZNIEWSKAJA; dawniej zajmowała się przemytem, mąż zesłany za działalność k-r.

We w[si] Gukow [wyznaczeni] do przesiedlenia SZEBROWSKIJ i GRABOWIECKIJ przejawiają zamiary samobójcze, ponieważ nie chcą się przesiedlać.

^a-Rejon k[amieniecko]-podolski^a

Mieszkanca w[si] Guty JACKOWSKAJA celowo rozbiła sobie głowę, [ponadto] chodzi po wsi i gromadząc kobiety agituje, by czynnie wystąpić przeciwko przesiedleniom.

[Podlegający] wysiedleniu ze w[si] Zińkowce KARIEWICZ w rozmowie z pochodzącym z tej samej wsi BAŃKOWSKIM oznajmił, że na kilka dni przed odjazdem zbierze on „swoich ludzi” i zrobi „co trzeba”, i że długo jeszcze będą go pamiętać. KARIEWICZ został aresztowany.

^a-Rejon satanowski^a

We w[siach] Żagłówka i Kurowka odnotowano groźby ze strony [wyznaczonych] do przesiedlenia PIATAKA i OLEJNIKA pod adresem miejscowych aktywistów, których uważają za głównych sprawców przesiedlenia. PIATAK i OLEJNIK twierdzą, że zabijają przew[odniczącego] *sielsowietu* i innych, w inny sposób ze wsi nie wyjadą.

[Przeznaczeni] do przesiedlenia ze w[si] Borszczewka OLANOWSKIJ, KOSZELKO i ORTYNSKIJ przejawiają zamiar ucieczki z miejsca stałego zamieszkania. Twierdzą także, że nawet jeśli wyjadą ze wsi, to i tak w drodze uciekną.

¹ Być może obecna wieś Czerwone.

высылки, но все равно всех не вышлют, а останется один и тот отомстит за нас всех» (с. Хоптинцы, БРИВА и БЕЗУШКО).

Жена переселенца с. Дахновка СКОРУПСКАЯ распространяет слухи, что Германия и Польша предложили СССР очистить границу на 40 километров и эту территорию они займут. Поэтому, по мнению СКОРУПСКОЙ, будут высылать всех жителей из погранполосы.

Приняты меры к усилению массово-разъяснительной работы среди переселенцев и остальных жителей в пунктах переселения.

По отношению проявляющих резкие антисоветские настроения и к-р намерения приняты оперативные меры.

^а-Заместитель Народного комиссара внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
(—) З. КАЦНЬСОН

«^б-3-^б» сентября 1936 г.

№ ^б-1188/сн^б

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 29 (1951 р.), спр. 11, арк. 69–73.

Оригінал, машинопис.

^б-^б *Вписано від руки.*

„...Jeszcze znajdziemy sposób, choćby nawet i po 10 latach, jeszcze tutaj nie-
spodziewanie wrócimy i odwziewczymy się aktywowi. Wkrótce wybuchnie woj-
na i najpewniej zsyłki jeszcze będą miały miejsce, ale tak czy owak wszystkich
nie wyślą, a zostanie choć jeden, to pomści nas wszystkich (w[ieś] Choptincy
– BRIWA i BIEZUSZKO).

Żona przesiedleńca ze w[si] Dachnowka SKORUPSKAJA rozpuszcza plotki,
że Niemcy oraz Polska zaproponowały ZSRS oczyszczenie 40-kilometrowego
[pasa] przygranicznego i [oba kraje] zajmą to terytorium. Dlatego, według SKO-
RUPSKIEJ, będą wysiedlać wszystkich mieszkańców ze strefy przygran[ic-
nej].

Podjęto kroki w kierunku wzmożenia masowej akcji wyjaśniającej wśród
przesiedleńców i pozostałych mieszkańców w miejscowościach [wyznaczonych
do] przesiedleń.

Jeśli chodzi o osoby przejawiające silne nastawienie antysowieckie i mające
k-r zamiary, podjęte zostały przedsięwzięcia operacyjne.

^a-Zastępca Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
(—) Z. KACNELSON

„^{b-3-b77} września 1936 r.
nr ^{b-1188/sn^b}
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 29 (1951 r.), spr. 11, k. 69–73.
Oryginał, maszynopis.*

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

№ 20

29 вересня 1936, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УСРР Всеволода Балицького до Станіслава Косіора та Павла Постишева щодо переселення польських та німецьких родин з прикордонних районів Київської та Вінницької областей до Казахстану

^а-Совершенно секретно^а

ЦК КП(б)У

тов. КОСИОРУ
тов. ПОСТЫШЕВУ

В соответствии с решением директивной инстанции, Народным комиссариатом внутренних дел Украины проведено переселение польских и немецких к-р националистических элементов из пограничных районов Киевской и Винницкой областей в Казахстан.

Всего переселено 15 000 семейств, общей численностью – 69 977 человек, в том числе:

по Киевской области.....	7521 семья
по Винницкой – –	7479 семей

из них:

поляков.....	11 494 семьи
немцев.....	3506 семей

Переселение проведено в две очереди. В мае–июне переселено – 5567 семей в составе – 27 023 человек, в сентябре с. г. переселено 9433 семьи, в составе – 42 954 человек.

В числе переселенных в сентябре месяце 9433 семей:

по Киевской области.....	4204 семьи
по Винницкой – –	5229 семей

из них:

поляков.....	7262 семьи
немцев.....	2171 семья

Вместе с переселенцами второй очереди оправлено следующее количество скота:

лошадей.....	3701
крупн[ого] рогатого.....	7636
молодн[яка] и мелкого.....	5006
свиней.....	4209

^{а-а} Написано великими літерами.

Nr 20

**29 września 1936, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych
USRS Wsiewołoda Balickiego do Stanisława Kosiora i Pawła Postyszewa,
zawierające informacje o przesiedleniach polskich i niemieckich rodzin
z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego
do Kazachstanu**

^a-Ścisłe tajne^a

KC KP(b)U

Do Tow. KOSIORA
Do Tow. POSTYSZEWA

Zgodnie z postanowieniem instancji decyzyjnej, ludowy komisariat spraw wewnętrznych Ukrainy przeprowadził przesiedlenie polskiego i niemieckiego k-r elementu nacjonalistycznego z nadgranicznych rejonów obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu.

Przesiedlono 15 000 rodzin, liczących łącznie 69 977 osób, w tym:

z obwodu kijowskiego.....	7521 rodzin
– – winnickiego.....	7479 rodzin

w tym:

Polaków.....	11 494 rodziny
Niemców.....	3506 rodzin

Przesiedlenie przeprowadzono w dwóch rzutach. W maju i czerwcu przesiedlono 5567 rodzin, liczących łącznie 27 023 osoby; we wrześniu br. przesiedlono 9433 rodziny liczące łącznie 42 954 osoby.

9433 rodzin przesiedlonych w miesiącu wrześniu [pochodzi z]:

obwodu kijowskiego.....	4204 rodziny
– – winnickiego.....	5229 rodzin

w tym:

Polaków.....	7262 rodziny
Niemców.....	2171 rodzin

Razem z przesiedleńcami drugiego rzutu odprawiono następujące ilości zwierząt hodowlanych:

koni.....	3701
wiek[szego bydła] rogatego.....	7636
młod[ych] i mniejszych [zwierząt].....	5006
świń.....	4209

^a-^a Zapisano wersalikami.

Со всеми переселенными колхозниками колхозы произвели расчеты за трудодни и посевы поздних культур, и полученного ими натурой, – полностью вывезено в Казахстан.

Кроме того, в сентябре с. г. отправлен эшелон с лошадьми, обозом и сельхозинвентарем, неданным колхозами переселенным колхозникам первой очереди. Отправлено 212 лошадей.

Переселение проведено без всяких эксцессов, без единого прорыва закордон.

^аПриложение^а:

1. Справка о национальном и социальном составе переселенцев;
2. [Справка] о количестве отправленного скота¹;
3. [Справка] об отправленном эшелоне с лошадьми².

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 1 ранга^а
(—) В. БАЛИЦКИЙ

«6-29^б» сентября 1936 г.

№ 6-1336/сн^б

г. Киев

^аПриложение № 1^а

^аСправка

о национальном и социальном составе переселенцев из пограничных районов Киевской и Винницкой областей в Казахстан польских и немецких семей^а

^а Наименование района ^а	Переселено				Национальный состав семей		Состав семей		
	Семей	Людей			Поляков	Немцев	Кулаков	Единоличн.	Колхозников
		Взрослых	Детей	^а Всего ^а					
^а Винницкая область ^а									
Ляховецкий	500	1320	808	2128	500	–	53	68	379
Полонский	450	1107	826	1933	401	49	41	30	379
Антонинский	250	679	448	1127	249	1	3	62	185
Сатановский	500	1254	772	2026	500	–	30	145	325

^{б-б} Вписано від руки.

^в Ймовірно повинно бути: 390.

¹ Не друкується.

² Не друкується.

Ze wszystkimi przesiedlanymi kołchoźnikami kołchozy rozliczyły *trudodni*¹ [włączając] zasiewy późnych kultur i otrzymaną przez nich [zapłatę] w naturze w całości wywieziono do Kazachstanu.

Ponadto we wrześniu br. odprawiono eszelon z końmi, taborem i inwentarzem rolniczym, których kołchozy nie przekazały kołchoźnikom, przesiedlonym w pierwszym rzucie. Odprawiono 212 koni.

Przesiedlenie odbyło się bez żadnych zakłóceń, nie było żadnej ucieczki za granicę.

^a-Załącznik^a:

1. Informacja o składzie narodowym i społecznym przesiedleńców;
2. [Informacja] o liczbie odprawionych zwierząt hodowlanych²;
3. [Informacja] o odprawionym eszelonie z końmi³.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego I rangi^a
(—) W. BALICKIJ

„^b-29-^b” września 1936 r.

nr ^b-1336/sn^b

m. Kijów

^a-Załącznik nr 1^a

^a-Informacja

o składzie narodowym i społecznym polskich i niemieckich rodzin przesiedlonych z rejonów przygranicznych obwodów kijowskiego i winnickiego do Kazachstanu^a

^a Nazwa rejonu ^a	Przesiedlono				Skład narodowościowy rodzin		Skład [społeczny] rodzin		
	Rodzin	Ludzi			Polaków	Niemców	Kutaków	Jedynolice[n/i- ków]	Kołchoźników
		Dorosłych	Dzieci	^a -Łącznie ^a					
^a obwód winnicki ^a									
Lachowiecki	500	1320	808	2128	500	—	53	68	379
Połoński	450	1107	826	1933	401	49	41	30	379
Antoniński	250	679	448	1127	249	1	3	62	185

^b-^b *Wpisano odręcznie.*

¹ Tj. dniówki, jednak w przypadku rozliczania się z kołchoźnikami *trudodien* stanowił określoną normę, której wykonanie zajmowało nawet do kilku dni.

² Nie publikuje się.

³ Nie publikuje się.

Базалийский	300	793	464	1257	300	–	23	35	242
Орынненский	270	699	290 ^a	1089	270	–	16	36	218
Ст[аро-]Кон- стантин[ов- ский]	300	774	591	1365	300	–	44	58	198
Теофиполь- ский	499	1282	822	2104	499	–	9	41	449
Изяславль- ский	299	796	604	1400	299	–	–	31	268
К[аменец]-По- дольский	500	1296	781	2077	500	–	16	91	393
Чемировецкий	363	931	572	1503	363	–	10	39	314
Смотричский	300	833	447	1280	300	–	4	157	139
Ярмолинецкий	250	656	397	1053	250	–	–	110	140
Городокский	448	1235	653	1888	448	–	40	183	225
^a Итого по Винниц[кой] области ^a	5229	13665 ^г	8575	22230	5179	50	289	1086	3854
^a Киевская область ^a									
Эмильчинский	1004	2501	2418	4919	542	462	1	253	750
Н[овоград]-Во- лынский	550	1568	1138	2706	222	328	–	46	504
Житомирский	300	777	599	1376	239	61	–	12	288
Барановский	500	1401	1114	2515	404	96	115	115	270
Коростенский	380	1098	801	1899	243	137	21	88	271
Красноармей- ск[ий]	900	2455	1962	4417	203	697	35	63	802
Барашевский	570	1410	1482	2892	230	430 ^г	82	62	426
^a Итого по Киев[ской] об- ласти ^a	4204	11210	9514	20724	2083	2121	254	639	3311
Переселено в сентябре	9433	24865	18089	42954	7262	2171	543	1725	7165
Переселено в мае–июне	5567	15381	11642	27023	4232	1335	483	987	4097
^a Всего пересе- лено ^a в 1936 г.	15000	40246	29731	69977	11494	3506	1026	2712	11262

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 29 (1951 р.), спр. 11, арк. 115–118.
Оригінал, машинопис.

^г Ймовірно повинно бути: 13655.

^а Ймовірно повинно бути: 340.

Satanowski	500	1254	772	2026	500	–	30	145	325
Bazalijski	300	793	464	1257	300	–	23	35	242
Oryniński	270	699	290 ^c	1089	270	–	16	36	218
St[aro]konstanty- n[owski]	300	774	591	1365	300	–	44	58	198
Teofipolski	499	1282	822	2104	499	–	9	41	449
Izasławski	299	796	604	1400	299	–	–	31	268
K[amieniecko]- podolski	500	1296	781	2077	500	–	16	91	393
Czemerowiecki	363	931	572	1503	363	–	10	39	314
Smotrycki	300	833	447	1280	300	–	4	157	139
Jarmoliniecki	250	656	397	1053	250	–	–	110	140
Gorodecki	448	1235	653	1888	448	–	40	183	225
^a Łącznie w ob- wodzie winnic- kim ^a	5229	13665 ^d	8575	22230	5179	50	289	1086	3854
^a obwód kijowski ^a									
Emilezyński	1004	2501	2418	4919	542	462	1	253	750
N[owogrodzko]- wołyński	550	1568	1138	2706	222	328	–	46	504
Żytomierski	300	777	599	1376	239	61	–	12	288
Baranowski	500	1401	1114	2515	404	96	115	115	270
Korosteński	380	1098	801	1899	243	137	21	88	271
Krasnoarmiejsk[i]	900	2455	1962	4417	203	697	35	63	802
Baraszewski	570	1410	1482	2892	230	430 ^e	82	62	426
^a Łącznie w obwodzie kijow- skim ^a	4204	11210	9514	20724	2083	2121	254	639	3311
Przesiedlono we wrześniu	9433	24865	18089	42954	7262	2171	543	1725	7165
Przesiedlono w maju i czerwcu	5567	15381	11642	27023	4232	1335	483	987	4097
^a Łącznie przesie- dlono ^a w 1936 r.	15000	40246	29731	69977	11494	3506	1026	2712	11262

HDA SBU, f. 16, op. 29 (1951 r.), spr. II, k. 115–118.
Oryginał, maszynopis.

^c Prawdopodobnie powinno być: 390.

^d Prawdopodobnie powinno być: 13655.

^e Prawdopodobnie powinno być: 340.

ПОЛЬСЬКА ОПЕРАЦІЯ

„OPERACJA POLSKA”

№ 21

11 серпня 1937, Москва. Оперативний наказ № 00485 наркома внутрішніх справ СРСР Миколи Єжова про початок проведення «польської операції»

^{а-б}-Лично^{-б-а}

^в-Нач[альнику] ДТО ГУГБ НКВД
Харьков[ской] Южн[ой] ж.д.
г. Леопольд^{-в1}

^а-Совершенно секретно^{-а}
Экз. № 71

^г-Оперативный приказ^{-г}

^г-Народного комиссара внутренних дел^{-г}
Союза ССР

11 августа 1937 г.

г. Москва

№ 00485

Рассылаемое вместе с настоящим приказом закрытое письмо о фашистско-повстанческой, шпионской, диверсионной, пораженческой и террористической деятельности польской разведки в СССР², а также материалы следствия по делу «ПОВ» вскрывают картину долголетней и относительно безнаказанной диверсионно-шпионской работы польской разведки на территории Союза.

Из этих материалов видно, что подрывная деятельность польской разведки проводилась и продолжает проводиться настолько открыто, что безнаказанность этой деятельности можно объяснить только плохой работой органов ГУГБ и беспечностью чекистов.

Даже сейчас работа по ликвидации на местах польских диверсионно-шпионских групп и организации «ПОВ» полностью не развернута. Темп

^{а-а} *Написано великими літерами і підкреслено машинописним способом.*

^{б-б} *Написано в розбивку.*

^{в-в} *Вписано від руки.*

^{г-г} *Написано великими літерами і підкреслено машинописним способом двома лініями.*

^{г-г} *Написано великими літерами.*

¹ Данило Самойлович Леопольд (Ройтман) (1901 – 19 IV 1939), з 1921 в органах ЧК; до 1925 у Могилів-Подільську, Новій Ушиці, Кам'янець-Подільську; з вересня 1925 уповноважений СПВ Чернігівського окрвдділу ДПУ; з січня 1926 старший уповноважений ОВ ДПУ УСРР; з 15 VIII 1931 начальник Іноземного відділу ДПУ УСРР; з 29 X 1932 начальник ОВ Вінницького облвідділу ДПУ; з 23 III 1934 начальник ОВ Донецького облвідділу ДПУ; з 28 I 1936 помічник начальника УНКВС Донецької обл.; з серпня 1938 начальник 6 відділу УНКВС Харківської обл.; з серпня 1937 начальник ДТВ ГУДБ НКВС Південної залізниці, Харків. Заарештований 1 VII 1938, розстріляний 19 IV 1939. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. *Цит. праця*, с. 500.

² Див. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. *Цит. праця*, с. 350–377.

Nr 21

11 sierpnia 1937, Moskwa. Rozkaz operacyjny nr 00485 ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący „operacji polskiej”

^{a-b}Do rąk własnych^{b-a}

^cDo Nacz[elnika] DTO GUGB NKWD
K[olei] Połud[niowo]-Charkow[skiej]
T[owarzysza] Leopolda^{c1}

^aŚcisłe tajne^a

Egz. nr 71

^dRozkaz operacyjny^d

^eLudowego Komisarza Spraw Wewnętrznych^e
Związku SRS

11 sierpnia 1937 r.

m. Moskwa

Nr 00485

Rozsyłane wraz z powyższym rozkazem tajne pismo na temat faszystowsko-powstańczej, szpiegowskiej, dywersyjnej, defetystycznej i terrorystycznej działalności polskiego wywiadu w ZSRS², a także materiały śledcze w sprawie POW ukazują obraz długoletniej i stosunkowo bezkarnej pracy dywersyjno-szpiegowskiej polskiego wywiadu na terytorium Związku [Sowieckiego].

Materiały te pokazują, że destrukcyjna działalność wywiadu polskiego była i jest prowadzona w dalszym ciągu na tyle otwarcie, że bezkarność tej działalności można wytłumaczyć tylko złą pracą organów GUGB i niefrasobliwością czekistów.

Nawet teraz praca nad likwidacją lokalnych polskich grup dywersyjno-szpiegowskich i organizacji POW nie jest w pełni rozwinięta. Zarówno tempo jak i skala śledztwa są wyjątkowo niewystarczające. Główne grupy [współpracujące

^{a--a} *Zapisano wersalikami i podkreślono maszynowo.*

^{b--b} *Zapisano pismem spacjowanym.*

^{c--c} *Wpisano odręcznie.*

^{d--d} *Zapisano wersalikami i podkreślono maszynowo dwiema liniami.*

^{e--e} *Zapisano wersalikami.*

¹ Danił Samojłowicz Leopold właśc. Rojzman (1901 – 19 IV 1939), od 1921 w CzK; do 1925 pracował w Mohyłowiu Podolskim, Nowej Uszycy, Kamieńcu Podolskim; od września 1925 pełnomocnik Tajnego Oddziału Operacyjnego Czernihowskiego Oddziału Okręgowego GPU; od stycznia 1926 starszy pełnomocnik OO GPU USRS; od 15 VIII 1931 naczelnik INO GPU USRS; od 29 X 1932 naczelnik OO Winnickiego Oddziału Obwodowego GPU; od 23 III 1934 naczelnik OO Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU; od 28 I 1936 pom. naczelnika UNKWD obw. donieckiego; od sierpnia 1938 naczelnik 6 Oddziału UNKWD obw. charkowskiego; od sierpnia 1937 naczelnik DTO GUGB NKWD Kolei Południowej w Charkowie. Aresztowany 1 VII 1938, rozstrzelany 19 IV 1939. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 500.

² Zob. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 350–377.

и масштаб следствия крайне низкие. Основные контингенты польской разведки ускользнули даже от оперативного учета (из общей массы перебежчиков из Польши, насчитывающей примерно 15 тыс. человек, учтено по Союзу только 9 тыс. человек). В Западной Сибири из находящихся на ее территории около 5 тыс. перебежчиков, учтено не более 1 тыс. ч[еловек]. Такое же положение с учетом политэмигрантов из Польши. Что касается агентурной работы, то она почти совершенно отсутствует. Больше того, существующая агентура, как правило, двойническая, подставленная самой польской разведкой.

Недостаточно решительная ликвидация кадров польской разведки тем более опасна сейчас, когда разгромлен московский центр «ПОВ» и арестованы многие активнейшие его члены. Польская разведка, предвидя неизбежность дальнейшего своего провала, пытается привести, а в отдельных случаях уже приводит в действие свою диверсионную сеть в народном хозяйстве СССР и, в первую очередь, на его оборонных объектах.

В соответствии с этим основной задачей органов ГУГБ в настоящее время является разгром антисоветской работы польской разведки и ^дполная ликвидация незатронутой до сих пор широкой диверсионно-повстанческой низовки «ПОВ» и основных людских контингентов польской разведки в СССР^д.

^гПриказываю^г:

1. С ^в20^в августа 1937 г. начать широкую операцию, направленную к полной ликвидации местных организаций «ПОВ» и, прежде всего, ее диверсионно-шпионских и повстанческих кадров в промышленности, на транспорте, совхозах и колхозах.

Вся операция должна быть закончена в 3-месячный срок, т. е. к ^в20^в ноября 1937 г.

2. Аресту подлежат:

а) выявленные в процессе следствия и до сего времени не разысканные активнейшие члены «ПОВ» по прилагаемому списку^з;

б) все оставшиеся в СССР военнопленные польской армии;

в) перебежчики из Польши, независимо от времени перехода их в СССР;

г) политэмигранты и политобменные из Польши;

д) бывшие члены ППС и других польских антисоветских политических партий;

е) ^днаиболее активная часть местных антисоветских националистических элементов польских районов^д.

3. Операцию по арестам провести в две очереди:

^{д-д} Подkreслено від руки.

^з Не друкується.

z] polskim wywiadem nie zostały nawet objęte ewidencją operacyjną (z ogólnej masy zbiegów z Polski, liczącej w przybliżeniu 15 tys[ięcy] osób, zewidencjonowano tylko 9 tys[ięcy] osób). Na Syberii Zachodniej ze znajdujących się na jej terytorium około 5 tys[ięcy] zbiegów, objęto ewidencją nie więcej niż 1 tys[ięć] [ludzi]. Tak samo wygląda sprawa ewidencji emigrantów polit[ycznych] z Polski. Jeśli chodzi o pracę agenturalną, niemal zupełnie jej brak. Co więcej, istniejąca agentura – zazwyczaj pracująca na dwie strony – podstawiona jest przez polski wywiad.

Brak dostatecznego zdecydowania w likwidowaniu kadr wywiadu polskiego jest szczególnie niebezpieczny w chwili obecnej, po rozbiciu Moskiewskiego Ośrodka POW i aresztowaniu wielu jego prężnych działaczy. Polski wywiad, przewidując nieuchronność swojej klęski w przyszłości, próbuje aktywizować, a w poszczególnych przypadkach już aktywował sieć dywersyjną w gospodarce narodowej ZSRS, przede wszystkim w obiektach o znaczeniu dla obronności.

W związku z tym głównym zadaniem organów GUGB na dzień dzisiejszy jest rozbicie działalności antysowieckiej wywiadu polskiego i ^fcałkowita likwidacja nietkniętego do tej pory szerokiego, dywersyjno-powstańczego zaplecza POW i podstawowych ludzkich rezerw wywiadu polskiego w ZSRS^f.

°Rozkazuję°:

1. Rozpocząć °20° sierpnia 1937 r. szeroko zakrojoną operację mającą na celu całkowitą likwidację lokalnych organizacji POW i przede wszystkim ich dywersyjno-szpiegowskich i powstańczych kadr w przemyśle, transporcie, sowchozach i kolchozach.

Całą operację należy zakończyć w ciągu trzech miesięcy, tj. do °20° listopada 1937 r.

2. Aresztowaniu podlegają:

a) wykryci podczas śledztwa i do tej pory nie odnalezieni działacze POW według załączonego spisu³;

b) wszyscy pozostali w ZSRS jeńcy wojenni z Wojska Polskiego;

c) zbiegowie z Polski, niezależnie od czasu ich przejścia do ZSRS;

d) przybyli z Polski emigranci polit[yczni] i [osoby pochodzące] z wymiany [więźniów] polit[ycznych];

e) byli członkowie PPS i innych polskich antysowieckich partii politycznych;

f) ^fnajaktywniejsza część lokalnego antysowieckiego elementu nacjonalistycznego z polskich rejonów [narodowych]^f.

3. Operację aresztowań przeprowadzić w dwóch etapach:

a) w pierwszym rzędzie podlegają aresztowaniu wymienione wyżej grupy ludzi pracujących w organach NKWD, Armii Czerwonej, zakładach wojskowych, wydziałach zbrojeniowych wszystkich innych zakładów, transporcie kolejowym,

^{f-f} Podkreślono odręcznie.

³ Nie publikuje się.

а) в первую очередь подлежат аресту перечисленные выше контингенты, работающие в органах НКВД, в Красной Армии, на военных заводах, в оборонных цехах всех других заводов, на железнодорожном, водном и воздушном транспорте, в электросиловом хозяйстве всех промышленных предприятий, на газовых и нефтеперегонных заводах;

б) во вторую очередь подлежат аресту все остальные, работающие в промышленных предприятиях не оборонного значения, в совхозах, колхозах и учреждениях.

4. Одновременно с развертыванием операции по арестам начать следственную работу. Основной упор следствия сосредоточить на полном разоблачении организаторов и руководителей диверсионных групп, с целью исчерпывающего выявления диверсионной сети.

Всех проходящих по показаниям арестованных шпионов, вредителей и диверсантов – немедленно арестовывать.

Для ведения следствия выделить специальную группу оперативных работников.

5. Все арестованные, по мере выявления их виновности в процессе следствия, подлежат разбивке на две категории:

а) первая категория, подлежащая расстрелу, к которой относятся все шпионские, диверсионные, вредительские и повстанческие кадры польской разведки;

б) вторая категория, менее активные из них, подлежащие заключению в тюрьмы и лагеря сроком от 5 до 10 лет.

6. На отнесенных в процессе следствия к первой и второй категории, каждые 10 дней составляются списки с кратким изложением следственных и агентурных материалов, характеризующих степень виновности арестованного, которые направляются на окончательное утверждение в НКВД СССР.

Отнесение к первой или второй категории на основании рассмотрения агентурных и следственных материалов производится народным комиссаром внутренних дел республики, начальником УНКВД области или края, совместно с соответствующим прокурором республики, области, края.

Списки направляются в НКВД СССР за подписью народного комиссара внутренних дел республики, начальника УНКВД и прокурора соответствующих республик, края и области.

После утверждения списков в НКВД СССР и прокурором Союза приговор немедленно приводится в исполнение, т. е. осужденные по первой категории – расстреливаются, а по второй – отправляются в тюрьмы и лагеря согласно нарядам НКВД СССР.

7. Прекратить освобождение из тюрем и лагерей оканчивающих срок заключения осужденных по признакам польского шпионажа. О каждом из них представить материал для рассмотрения на Особое совещание НКВД СССР.

wodnym i powietrznym, sektorze energetycznym zasilającym wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe oraz zakładach gazownictwa i przemysłu naftowego;

b) w drugiej kolejności podlegają aresztowaniu wszyscy pozostali, pracujący w przedsiębiorstwach przemysłowych nieposiadających znaczenia dla obronności, w sowchozach, kołchozach i urzędach.

4. Jednocześnie z aresztowaniami rozpoczynać śledztwo. Główny nacisk śledztwa położyć na całkowite ujawnienie organizatorów i kierowników grup dywersyjnych, w celu pełnego wykrycia sieci dywersyjnej.

Wszystkich występujących w zeznaniach szpiegów, szkodników i dywersantów natychmiast aresztować.

Do prac śledczych wydzielić specjalną grupę pracowników operacyjnych.

5. Wszystkich aresztowanych, w miarę ujawniania ich winy w trakcie śledztwa, należy podzielić na dwie kategorie:

a) pierwsza kategoria to [osoby] podlegające rozstrzelaniu – zaliczają się do niej wszystkie szpiegowskie, dywersyjne, szkodnicze i powstańcze kadry polskiego wywiadu;

b) druga kategoria, [ludzie] mniej aktywni, podlegający karze osadzenia w więzieniach i obozach na okres od 5 do 10 lat.

6. Co 10 dni sporządzać spisy [osób] zaliczonych w trakcie śledztwa do pierwszej i drugiej kategorii z krótkim streszczeniem materiałów śledczych i agenturalnych, opisujących stopień winy aresztowanego; [spisy] należy kierować w celu ostatecznego zatwierdzenia do NKWD ZSRS.

Zaliczenie do pierwszej lub drugiej kategorii przeprowadza na podstawie materiałów agenturalnych i śledczych ludowy komisarz spraw wewnętrznych republiki, naczelnik UNKWD obwodu lub kraju wspólnie z odpowiednim prokuratorem republiki, obwodu, kraju.

Spisy należy kierować się do NKWD ZSRS w celu podpisania przez ludowego komisarza spraw wewnętrznych republiki, naczelnika UNKWD i prokuratora danej republiki, kraju i obwodu.

Wyrok po zatwierdzeniu spisów przez NKWD ZSRS i przez Prokuratora Związku [Sowieckiego] wykonać natychmiast, tj. zasądzonych według pierwszej kategorii – rozstrzelać, a według drugiej – kierować do więzień i obozów zgodnie z rozporządzeniem NKWD ZSRS.

7. Wstrzymać uwalnianie z więzień i obozów ludzi skazanych za działania szpiegowskie na rzecz Polski, którym kończy się okres zasądzony wyrokiem. Materiał na każdego z nich przekazać na rozpatrzenie przez Kolegium Specjalne NKWD ZSRS.

8. Całą pracę związaną z rozbiciem POW i wszystkich pozostałych grup polskiego wywiadu umiejętnie i w sposób przemyślany wykorzystać dla pozyskania nowej agentury na polskim odcinku.

Przy doborze agentury zwrócić szczególną uwagę na środki zabezpieczające organy NKWD przed przeniknięciem do [nich] podwójnych agentów polskiego wywiadu.

8. Всю работу по разгрому «ПОВ» и всех остальных контингентов польской разведки умело и обдуманно использовать для приобретения новой агентуры по польской линии.

При отборе агентуры особо тщательное внимание обратить на меры, обеспечивающие органы НКВД от проникновения в сеть двойников-агентов польской разведки.

Списки намеченных к вербовке агентов, с исчерпывающей характеристикой на них направлять на утверждение начальника ГУГВ НКВД тов. ФРИНОВСКОГО.

9. О ходе операции телеграфно доносить каждые 5 дней, т. е. 1, 5, 10, 15, 20, 25 и 30 числа каждого месяца.

п. п. «Народный комиссар внутренних дел СССР
Генеральный комиссар госбезопасности»
ЕЖОВ

С подлинным верно:

«Оперсекретарь» ГУГВ НКВД СССР
комбриг (—) УЛЬМЕР⁴

ГДА СБУ, ф. 9, спр. 23, арк. 20–24.

Засвідчена копія, машинопис.

Документ опубліковано: Pietrow N. Polska operacja NKWD // «Karta», 1993, nr 11, s. 27–29; Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов, ЧК-ГПУ-НКВД в Україні..., с. 347–350. Неповна версія документу процитована у: Moszkowski W. Między śmiercią a niewolą. Polacy w czasach wielkiego terroru komunistycznego 2. połowy lat trzydziestych // «Nasz Dziennik», 19 X 2002, 23 X 2002.

⁴ Вольдемар Августович Ульмер (1896–1945), з 1923 в органах ОДПУ-НКВС; з 12 II 1923 до 4 IV 1924 помічник командира 2 Київського конвойного полку ДПУ; з 4 IV до 3 XI 1924 начальник Одеської прикордонної школи; до 1930 на керівних посадах у військах прикордонної охорони ДПУ; з 15 IX 1930 до 5 III 1931 помічник начальника 2 відділу ОВ ОДПУ; з 5 III до 5 IX 1931 помічник начальника 2 відділення ОВ ОДПУ; з 5 IX 1931 до 25 I 1934 помічник начальника 3 відділення ОВ ОДПУ; з 25 I до 14 II 1934 заступник начальника оперативного відділу Головного управління прикордонної охорони (ГУПО) і військ ОДПУ; з 14 II до 10 VII 1934 т.в.о. начальника оперативного відділу ГУПО і військ ОДПУ; з 10 VII до 26 XI 1934 начальник оперативного відділу Головного управління прикордонної і внутрішньої охорони (ГУПВО) НКВС; з 26 XI 1934 до 16 IV 1937 начальник 1 відділу ГУПВО НКВС; з 16 IV 1937 до 8 IX 1938 оперативний секретар ГУДБ НКВС СРСР; з 8 IX до 2 X 1938 начальник секретаріату і заступник наркома внутрішніх справ СРСР; з 2 X 1938 до 1 II 1939 т.в.о. заступника начальника ГУПВВ НКВС. Заарештований 20 IV 1939, засуджений 16 II 1940 Військовою Колегією ВС СРСР до 15 років позбавлення волі, помер 28 III 1945 в місці позбавлення волі. Реабілітований у 1955. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 415.*

Spisy wyznaczonych do werbunku agentów z ich wyczerpującą charakterystyką kierować w celu zatwierdzenia do naczelnika GUGB NKWD tow. FRINOWSKIEGO.

9. O przebiegu operacji donosić telegraficznie co 5 dni, tj. 1, 5, 10, 15, 20, 25 i 30 dnia każdego miesiąca.

p.p. °Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalny komisarz bezpieczeństwa państw[owego]°
JEŻOW

Za zgodność z oryginałem:

°Sekretarz oper[acyjny]° GUGB NKWD ZSRS

Kombrig (—) ULMER⁴

HDA SBU, f. 9, spr. 23, k. 20–24.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis.

Dokument opublikowany [w:] N. Pietrow, Polska operacja NKWD, „Karta” 1993, nr 11, s. 27–29; J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, CzK-GPU-NKWD w Ukraini..., s. 347–350. Niepełna wersja dokumentu cytowana w: W. Moszkowski, Między śmiercią a niewolą. Polacy w czasach wielkiego terronu komunistycznego 2. połowy lat trzydziestych, „Nasz Dziennik”, 19 X 2002, 23 X 2002.

⁴ Woldiemar Awgustowicz Ulmer (1896–1945), od 1923 w OGPU-NKWD ZSRS; od 12 II 1923 do 4 IV 1924 pom. dcy 2 kijowskiego pułku konwojowego GPU; od 4 IV do 3 XI 1924 naczelnik odeskiej szkoły wojsk pogranicznych; do 1930 na kierowniczych stanowiskach w Wojskach Ochrony Pogranicza GPU; od 15 IX 1930 do 5 III 1931 pom. naczelnika 2 Oddziału OO OGPU; od 5 III do 5 IX 1931 pom. naczelnika 2 Wydziału OO OGPU; od 5 IX 1931 do 25 I 1934 pom. naczelnika 3 Wydziału OO OGPU; od 25 I do 14 II 1934 zca naczelnika Oddziału Operacyjnego GUPWO i wojsk OGPU; od 14 II do 10 VII 1934 p.o. naczelnika Oddziału Operacyjnego GUPWO i wojsk OGPU; od 10 VII do 26 XI 1934 naczelnik Oddziału Operacyjnego GUPWO NKWD; od 26 XI 1934 do 16 IV 1937 naczelnik 1 Oddziału GUPWO NKWD; od 16 IV 1937 do 8 IX 1938 sekretarz operacyjny GUGB NKWD ZSRS; od 8 IX do 2 X 1938 naczelnik sekretariatu i zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS; od 2 X 1938 do 1 II 1939 p.o. zcy naczelnika GUPWW NKWD ZSRS. Aresztowany 20 IV 1939, skazany 16 II 1940 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na 15 lat pozbawienia wolności, zmarł 28 III 1945 w miejscu uwięzienia. Zrehabilitowany w 1955. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 415.

№ 22

11 серпня 1937, Київ. Телефонограма начальника 3-го відділу УДБ НКВС УРСР Володимира Стирне начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР Олександрю Мінаєву про результати слідства у справах поляків, заарештованих за обвинуваченням у шпигунстві

^а-Записка по проводу
Москва НКВД^а

МИНАЕВУ

Сообщаю новые данные [о] результатах следствия по полякам:

1. Арестованный [в] Днепропетровске политэмигрант ФЕСТЕР-ВРУБЛЕВСКИЙ сознался, что завербован [в] «ПОВ» [в] 1930 году лично ДОМБАЛЕМ. ФЕСТЕР-ВРУБЛЕВСКИЙ насадил шпионско-диверсионные ячейки [на] шахтах [в] Донбассе, назвал завербованных им 11 человек по Горловскому и Гришинскому Рудуправлениям.

ФЕСТЕР-ВРУБЛЕВСКИЙ [в] своей шпионско-диверсионной деятельности был связан [в] Москве [с] близко стоящих [к] ДОМБАЛЮ – МРОЗОВСКИМ – работником «Донугля» и ПШИБЫШЕВСКИМ – работником иностранного отдела ВЦСПС.

2. Арестованный [в] Днепропетровске политэмигрант ЖИВИНСКИЙ сознался, что [в] 1931 году, будучи [в] Польше, завербован комиссаром политполиции [в] Сосновце ПАЛЫСОМ для провокаторской работы [в] КПП и [в] 1934 году направлен [со] шпионскими заданиями [в] СССР.

[В] Днепропетровске вместе [с] ФЕСТЕР-ВРУБЛЕВСКИМ проводил работу по шпионажу и диверсии. ЖИЛИНСКИЙ^б назвал 8 человек политэмигрантов, причастных [к] шпионско-диверсионной работе «ПОВ».

3. Арестованный [в] Виннице б[ывший] член ЦИК УССР, б[ывший] зам. пред. Винницкого Окрисполкома, [на] момент ареста директор Рыбсовхоза – ВЕЛЕЖИНСКИЙ сознался [в] причастности [к] диверсионной деятельности «ПОВ» [на] Жмеринском ж. д. узле, назвал 5 человек, членов диверсионной ячейке [в] Жмеринке.

4. Арестованный [в] Харькове б[ывший] член секретариата ЦК КПЗУ – ЛИПЕНКО дополнительно показал, что [в] 1932 году завербован [в] Польше для провокаторской работы [в] КПЗУ и том же году направлен [с] разведывательными заданиями [в] Союз.

^{а-а} Написано великими літерами.

^б Так у тексті. Вище та у інших документах: ЖИВИНСКИЙ.

Nr 22

11 sierpnia 1937, Kijów. Telefonogram naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS Władimira Styrne do naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, informujący o rezultatach śledztwa prowadzonego przeciwko Polakom oskarżonym o szpiegostwo

^a-Telefonogram
Moskwa, NKWD^a

Do MINAJEWA

Przekazuję nowe dane [o] wynikach śledztwa w sprawie Polaków:

1. Aresztowany [w] Dniepropietrowsku emigrant polit[yczny] FESTER-WRUBLEWSKIJ przyznał się, że został zwerbowany [w] 1930 r. [do] POW osobiście przez DAŁAŁA. FESTER-WRUBLEWSKIJ obsadził kopalnie [w] Donbasie komórkami szpiegowsko-dywersyjnymi; wymienił zwerbowanych przez niego 11 ludzi w gorłowskim i griszyńskim zarządach kopalni rudy.

FESTER-WRUBLEWSKIJ [w związku] z działalnością szpiegowsko-dywersyjną miał kontakty [w] Moskwie [z] będącym blisko DAŁAŁA MROZOWSKIM, pracownikiem „Donugła” oraz PSZYBYSZEWSKIM, pracownikiem oddziału zagranicznego WCSPS.

2. Aresztowany [w] Dniepropietrowsku emigrant polit[yczny] ŻYWIŃSKI przyznał się, że [w] 1931 roku, gdy był [w] Polsce, został zwerbowany przez komisarza policji polit[ycznej] w Sosnowcu PAŁYSA do pracy prowokatorskiej [w] KPP i [w] 1934 roku skierowany [do] ZSRS [z] zadaniami szpiegowskimi.

[W] Dniepropietrowsku wraz z FESTEREM-WRUBLEWSKIM prowadził działalność szpiegowską i dywersyjną. ŻYLIŃSKI^b wymienił 8 ludzi – emigrantów polit[ycznych], biorących udział [w] działalności szpiegowsko-dywersyjnej POW.

3. Aresztowany [w] Winnicy b[yl]y] członek CIK USRS, b[yl]y] zast[ępcą] przew[odniczącego] winnickiego *okrispolkomu*, [w] chwili aresztowania dyrektor sowchozu ryb[nego], WIELEŻYNSKIJ przyznał się [do] udziału [w] dywersyjnej działalności POW [w] żmeryńskim węźle kolejowym, wymienił 5 ludzi – członków komórki dywersyjnej [w] Żmerynce.

4. Aresztowany [w] Charkowie b[yl]y] członek sekretariatu KC KPZU LIPIENKO w uzupełnieniu zeznał, że [w] 1932 roku został zwerbowany [w] Polsce do pracy prowokatorskiej [w] KPZU i w tymże roku skierowany [do] Związku [Sowieckiego] [z] zadaniami wywiadowczymi.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^b Tak w tekście. Wyżej oraz w innych dokumentach: ŻYWIŃSKI.

ЛИПЕНКО имел явки [к] членам «ПОВ» [в] Москве – СОХАЦКОМУ, ЖАРСКОМУ¹, [в] Харькове – ЗИМЕ-КРАНЦ, РОДАК и ДОРОШ-МАРИНАС, Калининне – к ХОМЕ.

[В] 1934 году возвратился [по] партийной линии [в] Польшу. [В] 1935 году снова прибыл [в] СССР [с] заданиями террора.

5. Арестованный [в] Одессе политэмигрант СОЧИВКО Антон сознался, что [в] 1922 году завербован польской разведкой, совершив 18 переходов [в] СССР [с] заданиями разведки, затем осел [в] Союзе, назвал ряд лиц, причастных [к] разведке.

6. Арестованный [в] Одессе военнопленный ХУДОЙ сознался, что завербован польским консульством [в] Киеве для шпионской работы. Назвал 6 человек, связанных [с] польским консульством [в] целях шпионажа.

7. Арестованный [в] Киеве ДОМБРОВСКИЙ – мастер шорного завода сознался, что [в] 1933 году завербован [в] «ПОВ», проводил шпионскую работу [по] киевскому гарнизону и оборонному заводу «Ленкузня». Завербовал лично [к] шпионско-диверсионной работе 5 человек.

8. Арестованный [в] Киеве ДЗЕВИЦКИЙ² – слесарь завода «Автомат» показал, что [в] 1935 году завербован польским консульством [для] шпионской работы. Передавал консульству материалы [о] состоянии завода и настроении рабочих.

9. Арестованный [в] Коростенском округе СОСНОВСКИЙ сознался, что [в] 1926 году завербован своим братом – агентом польской разведки. До последнего времени проводил шпионско-диверсионную работу и выполнял роль связиста разведки. СОСНОВСКИЙ назвал 5 человек, проводящих шпионскую работу.

10. Арестованный политэмигрант, б[ывший] агент Разведупра МУСНИЦКИЙ сознался, что 1923 году завербован [в] Польше для провокаторской работы, [в] 1925 году перешел [в] СССР, занимался шпионажем.

11. Реэмигрант КУЧМА сознался, что, будучи [в] Польше, [в] 1922 году завербован польской разведкой. [В] 1923 году возвратился [в] СССР и проводил шпионскую работу.

12. Арестованный [в] Черкассах Киевской области перебежчик [из] Польши ОНИСКЕВИЧ сознался, что [в] 1932 году прибыл [в] Союз [с] заданиями польской разведки.

¹ Тадеуш Жарський (нар. 29 VI 1896 у Пйотркові), учитель, діяч ППС-Револуційної Фракції, згодом у КПН та КП Верхньої Сілезії; у 1919 очолював ППС-Опозицію, яка об'єдналась із КППР, згодом у КПП, у 1928–1930 рр. депутат польського сейму; заарештований польською поліцією, у 1930 засуджений до 8 років позбавлення волі; у 1932 у ході обміну політичними в'язнями виїхав до СРСР. Заарештований радянськими органами державної безпеки у 1934, засуджений до вищої міри покарання, розстріляний 9 IV 1934 у Москві. *Mitzner P. Widmo POW // «Karta», 1993, № 11, с. 23; Holzer J. Цит. праця, с. 208.*

² Сигізмунд Михайлович Дзевіцький, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937, засуджений до вищої міри покарання, відомості про дату і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

LIPIENKO miał konspiracyjne hasła i adresy lokali kontaktowych członków POW [w] Moskwie – SOCHACKIEGO, ŻARSKIEGO¹; [w] Charkowie – ZIMYKRANCA, RODAKA i DOROSZA-MARINASA; [w] Kalininie do CHOMY.

[W] 1934 roku wrócił po linii partyjnej [do] Polski. [W] 1935 roku ponownie przybył [do] ZSRS [z] zadaniami [przeprowadzenia akcji] terrorystycznych.

5. Aresztowany [w] Odessie emigrant polit[yczny] SOCZIWKO Antoni przyznał się, że [w] 1922 roku został zwerbowany przez wywiad polski, dokonał 18 przejść [do] ZSRS [z] zadaniami otrzymanymi od wywiadu, następnie osiadł [w] Związku [Sowieckim]; wymienił szereg osób współpracujących [z] wywiadem.

6. Aresztowany [w] Odessie [były] jeńiec wojenny CHUDOJ przyznał się, że został zwerbowany przez konsulát polski [w] Kijowie do pracy szpiegowskiej. Wymienił 6 ludzi, mających powiązania o charakterze szpiegowskim [z] polskim konsulatem.

7. Aresztowany [w] Kijowie DOMBROWSKIJ, majster w fabryce wyrobów rymarskich, przyznał się, że [w] 1933 roku został zwerbowany [do] POW, prowadził działalność szpiegowską [w] garnizonie kijowskim i zakładach o znaczeniu dla obronności „Lenkuznia”. Zwerbował osobiście [do] pracy szpiegowsko-dywersyjnej 5 ludzi.

8. Aresztowany [w] Kijowie DZIEWICKIJ², ślusarz zakładów „Awtomat” zeznał, że [w] 1935 roku został zwerbowany przez konsulát polski [do] pracy szpiegowskiej. Przekazywał do konsulatu materiały [o] stanie zakładów i nastrojach robotników.

9. Aresztowany [w] okręgu korosteńskim SOSNOWSKIJ przyznał się, że [w] 1926 roku został zwerbowany przez swego brata – agenta wywiadu polskiego. Do ostatniego czasu prowadził działalność szpiegowsko-dywersyjną i pełnił rolę łącznika wywiadu. SOSNOWSKIJ wymienił 5 ludzi zajmujących się szpiegostwem.

10. Aresztowany emigrant polit[yczny], b[były] agent *Razwiedupru* MUŚNICKI przyznał się, że [w] 1923 roku został zwerbowany [w] Polsce do pracy prowokatorskiej, [w] 1925 roku przeszedł [do] ZSRS, zajmował się szpiegostwem.

11. Reemigrant KUCZMA przyznał się, że będąc [w] Polsce, [w] 1922 roku został zwerbowany przez wywiad polski. [W] 1923 roku powrócił [do] ZSRS i prowadził działalność szpiegowską.

¹ Tadeusz Żarski (ur. 29 VI 1896 w Piotrkowie), nauczyciel, działacz PPS-Frakcja Rewolucyjna, później w KPD oraz Komunistycznej Partii Górnego Śląska; w 1919 stał na czele PPS-Opozycja, która połączyła się z KPRP, następnie w KPP; w l. 1928–1930 poseł na Sejm. Aresztowany przez polską policję, w 1930 skazany na 8 lat pozbawienia wolności; w 1932 wyjechał do ZSRS w ramach wymiany więźniów politycznych. Aresztowany przez sowieckie organy bezpieczeństwa państwowego w 1934, skazany na karę śmierci, rozstrzelany 9 IV 1934 w Moskwie. P. Mitzner, *Widmo POW*, „Karta” 1993, nr 11, s. 23; J. Holzer, *op.cit.*, s. 208.

² Sigizmund Michajłowicz Dziejewickij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

Следствие и дальнейшие аресты продолжаем.
Протоколы допроса высылаем почтой.

^аНр-^а в-2298/сн^в

СТЫРНЕ

^аНачальник 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Комиссар государственной безопасности 3 ранга^а
СТЫРНЕ

«^в11^{-в}» августа 1937 г.
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр.70, арк. 173–175.
Копія, машинопис.*

^в-^в Вписано від руки.

12. Aresztowany [w] Czerkasach, obwód kijowski, zbieg [z] Polski ONI-SKIEWICZ przyznał się, że [w] 1932 roku przybył [do] Związku [Sowieckiego] [z] zadaniami otrzymanymi od wywiadu polskiego.

Śledztwo i dalsze aresztowania kontynuujemy.

Protokoły przesłuchań wysyłamy pocztą.

^anr^a c-2298/sn^c

STYRNE

^aNaczelnik 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 3 rangi^a

STYRNE

„^c11^c” sierpnia 1937 r.

m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 173–175.

Kopia, maszynopis.

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

№ 23

15 серпня 1937, Київ. Довідка керівництва 3-го відділу УНКВС по Київській області про результати слідства по «польській операції»

^а-Совершенно секретно^а

^а-Справка^а

о дальнейших результатах следствия по польской операции по состоянию на 15 августа 1937 г.

Гор. Киев, д[ел]о «^а-Рейдовик^а», шпионская сетка.

Арестованный в Киеве ГЕЙТКЕ Рейнгарт Христианович¹, 1901 года рождения, немец, бывший кистер, сознался, что является агентом польской разведки, куда был завербован известным польагентом, ликвидированным в августе месяце с. г. ЛАНГЕ Теодором.

ГЕЙТКЕ показал о проведенной им шпионской работе, а также назвал ряд лиц, причастных к деятельности польразведорганов.

Коростенский округ, д[ело] «^а-Опытный^а», шпионская резидентура.

Арестованный Коростенским Окротделом НКВД МИСЬКОВ Дмитрий Иосифович², работавший до ареста пом[ощником] нач[альника] Овручского райотдела связи – сознался в том, что с 1920 года является агентом польской разведки.

Показаниями МИСЬКОВА вскрывается шпионская резидентура польразведорганов, во главе с резидентом ИДЕСИСОМ³, работающим в настоящее время прорабом на строительстве городка НКВД в Броварах.

Коростенский округ, д[ело] «^а-Подрывники^а», диверсионно-повстанческая организация.

В дополнение к показаниям ХОЦЯНОВСКОГО, препровождаются показания арестованных ЦАЛЬ-ЦАЛЬКО Викентия Францевича и СТРЕЛКОВСКОГО Иосифа⁴, которые сознались в причастности к существовавшей на Коростеньщине к-р повстанческой диверсионной организации.

^а-^а Написано великими літерами.

¹ Рейнгарт Христианович Гейтке, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937 засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.

² Дмитро Йосипович Миськов, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 94 від 10 X 1937, розстріляний 15 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 155–162, 167–168.

³ Григорій Петрович Ідесіс, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 94 від 10 X 1937, розстріляний 14 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 155–162, 167–168.

⁴ Вікентій Францевич Цаль-Цалько та Йосип Іванович Стрелковський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937 засуджені до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.

Nr 23

15 sierpnia 1937, Kijów. Informacja kierownictwa 3 Oddziału UNKWD obwodu kijowskiego o wynikach śledztwa dotyczącego „operacji polskiej”

^aŚcisłe tajne^a

^aInformacja^a

o dalszych wynikach śledztwa w związku z operacją polską według stanu na 15 sierpnia 1937 r.

Mias[to] Kijów, s[prawa] „^aRiejdowik^a”, siatka szpiegowska.

Aresztowany w Kijowie HEITKE Reinhard Christianowicz¹, urodzony w 1901 roku, Niemiec, były pomocnik [w kościele luterańskim], przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, do którego został zwerbowany przez znanego agenta pol[skiego] Teodora LANGEGO, zlikwidowanego w miesiącu sierpniu br.

HEITKE zeznał o swej działalności szpiegowskiej oraz wymienił szereg osób uczestniczących w pracy pol[skich] służb wywiad[owczych].

Okręg korosteński, s[prawa] „^aOpytnyj^a”, rezydentura szpiegowska.

Aresztowany przez Korosteński Oddział Okr[ęgowy] NKWD MIŚKOW Dmitrij Iosifowicz², pracujący przed aresztowaniem jako pom[ocnik] nacz[elnika] owruckiego oddziału rejonowego łączności, przyznał się, że od 1920 roku jest agentem wywiadu polskiego.

Na podstawie zeznań MIŚKOWA ujawniono szpiegowską rezydenturę pol[skich] służb wywiad[owczych] na czele z rezydentem IDIESISEM³, obecnie pracującym jako kierownik budowy miasteczka NKWD w Browarach.

Okręg korosteński, s[prawa] „^aPodrywniki^a”, organizacja dywersyjno-powstańcza.

Jako uzupełnienie zeznań CHOCIANOWSKIEGO, przekazujemy zeznania aresztowanych: CAL-CALKI Wikientija Francewicza i STRIEŁKOWSKIEGO Iosifa⁴, którzy przyznali się, iż należą do istniejącej na Korosteńszczyźnie k-r powstańczej organizacji dywersyjnej.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

¹ Reinhard Christianowicz Heitke, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

² Dmitrij Iosifowicz Miśkow, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 94 z 10 X 1937) rozstrzelany 15 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 155–162, 167–168.

³ Grigorij Piotrowicz Idiesis, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 94 z 10 X 1937) rozstrzelany 14 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 155–162, 167–168.

⁴ Wikientij Francewicz Cal-Calko oraz Iosif Iwanowicz Striełkowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazani na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

Коростенский округ, д[ело] «^а-Изменники^а», шпионская сетка.

Арестованный Коростеньским Окротделом НКВД – ДОРОШЕВ-ТАРАСЕВИЧ Лука Константинович, признался в своей причастности к польско-разведорганам с 1922 года.

Показаниями ДОРОШЕВА вскрывается крупная шпионская сетка польской разведки, созданная последним на территории Коростеньского округа.

Коростенский округ, д[ело] «^а-Вызов закордонники^а», шпионская сетка.

Арестованный в м. Барашах немец ЦЫЗМАН Густав Фридрихович, сознался в проведении шпионской работы, по которой он был связан с известным польагентом ПРЖЕГОДСКИМ Станиславом.

Показаниями ЦЫЗМАНА вскрывается польская шпионская сетка, в которую входят отец и брат последнего.

Черкасский куст, д[ело] «^а-Оседлый^а», польагент.

Арестованный Черкасской опергруппой КУЧМАН Николай Иванович, прибывший в 1923 году из Польши как реэмигрант – сознался в том, что, находясь в Калишском лагере⁵, использовался там польдефензивой по контрразведывательной работе, впоследствии был переброшен на сторону для разведработы.

Черкасский куст, д[ело] «^а-Памир^а», польагент.

Арестованный Черкасской опергруппой перебежчик из Польши НОГАЕВ Андрей Григорьевич, сознался в том, что является агентом польской разведки, и что до последнего времени проводил шпионскую работу на территории Украины.

Б[ело]-Церковский куст, д[ело] «^а-Помещик^а», шпионская резидентура.

Арестованный в Белой Церкви ТОКАРСКИЙ Людвиг Лаврентьевич, поляк, уроженец Варшавы, сознался в том, что является руководителем к-р шпионской группы, существовавшей в г. Белой Церкви.

Показаниями ТОКАРСКОГО вскрывается шпионская резидентура в Белой Церкви, проводившая работу по заданиям Киевского польского консульства.

Житомирский округ, д[ело] «^а-Чертежники^а», польагент.

Арестованный Житомирским окружным отделом НКВД МАЕВСКИЙ Александр Францевич⁶, 1891 года рождения, председатель ремонтно-строительной артели, бывший член КП(б)У, признался в том, что с 1924 года

⁵ Йдеться про табір для інтернованих вояків армії УНР.

⁶ Олександр Францевич Маєвський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 1 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 258.*

Okręg korosteński, s[prawa] „^a-Izmienniki^{a7}”, siatka szpiegowska.

Aresztowany przez Korosteński Oddział Okr[ęgowy] NKWD DOROSZEW-TARASIEWICZ Łuka Konstantinowicz przyznał się do współpracy z pol[skimi] służbami wywiad[owczymi] od 1922 roku.

Na podstawie zeznań DOROSZEWA jest ustalana rozległa siatka szpiegowska wywiadu polskiego, założona przez niego na terenie okręgu korosteńskiego.

Okręg korosteński, s[prawa] „^a-Wyzow zakordonniki^{a7}”, siatka szpiegowska.

Aresztowany w m[iejscowości] Barasze Niemiec CYZMAN Gustaw Fridrichowicz przyznał się do działalności szpiegowskiej, w ramach której związany był ze znanym agentem pol[skim] PRZEGODSKIM Stanisławem.

Na podstawie zeznań CYZMANA ujawniono siatkę szpiegowską, do której należeli jego ojciec i brat.

Kust czerkaski, s[prawa] „^a-Osiedłyj^{a7}”, agent pol[ski].

Aresztowany przez czerkaską grupę oper[acyjną] KUCZMAN Nikołaj Iwanowicz, przybyły w 1923 roku z Polski jako reemigrant, przyznał się, że podczas pobytu w obozie kaliskim⁵ był wykorzystywany przez pol[ską] defensywę w pracy kontrwywiadowczej, po czym został przerzucony na stronę sow[iecką] w celu prowadzenia działań wywiad[owczych].

Kust czerkaski, s[prawa] „^a-Pamir^{a7}” agent pol[ski].

Aresztowany przez czerkaską grupę oper[acyjną] zbieg z Polski NOGAJEW Andriej Grigorjewicz przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego i że do ostatniego czasu prowadził działalność szpiegowską na terytorium Ukrainy.

Kust b[iało]cerkiewski, s[prawa] „^a-Pomieszczik^{a7}”, rezydentura szpiegowska.

Aresztowany w Białej Cerkwi TOKARSKI Ludwik s. Ławrientija, Polak urodzony w Warszawie, przyznał się, że jest kierownikiem k-r grupy szpiegowskiej, istniejącej w m. Biała Cerkiew.

Na podstawie zeznań TOKARSKIEGO jest ustalana rezydentura szpiegowska w Białej Cerkwi, wykonująca polecenia polskiego konsulatu w Kijowie.

Okręg żytomierski, s[prawa] „^a-Czertieźniki^{a7}”, agent pol[ski].

Aresztowany przez Żytomierski Oddział Okr[ęgowy] NKWD MAJEWSKIJ Aleksandr Franczewicz ⁶, urodzony w 1891 roku, przewodniczący artelu remontowo-budowlanego, były członek KP(b)U, przyznał się, że od 1924 roku jest agentem

⁵ Chodzi o obóz dla internowanych żołnierzy armii URL.

⁶ Aleksandr Franczewicz Majewskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 258.

является агентом польской разведки, куда разновременно передал ряд данных о Житомирском гарнизоне.

^аНачальник III Отдела УГБ УНКВД по Киевской области
Ст[арший] лейтенант госбезопасности^а
(—) ЛУНЕВ

^аНач[альник] I Отделения 3 Отдела УГБ
Мл[адший] лейтенант госбезопасности^а
(—) РАКИТА

«15» августа 1937 г.
г. Киев

*ГДА СБ України, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 88, арк. 106–109.
Оригінал, машинопис.*

wywiadu polskiego, któremu w różnym czasie przekazał szereg danych o garnizonie żytomierskim.

^aNaczelnik III Oddziału UGB UNKWD obwodu kijowskiego
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) ŁUNIEW

^aNacz[elnik] I Wydziału 3 Oddziału UGB
Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) RAKITA

„15” sierpnia 1937 r.
m. Kijów

*HDA SBU f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 88, k. 106–109.
Oryginał, maszynopis.*

№ 24

15 серпня 1937, Київ. Телефонограма заступника наркома внутрішніх справ УРСР Михайла Степанова заступнику наркома внутрішніх справ СРСР Леву Бельському про результати проведення «польської операції»

^а-Записка по проводу^а

^а-Москва^а НКВД
БЕЛЬСКОМУ

Всього по Україні арештовано по польській операції на 15 августа 3283 человека. Из них по национальности поляков – 2180, украинцев – 615, галичан – 256, евреев – 156, прочих (русских, белорусов и т. д.) – 76.

Из числа арештованных сознались 505 чел., из них: в шпионско-диверсионной деятельности – 257, в принадлежности к ПОВ – 158, в националистической контрреволюционной деятельности – 90.

По областям арештовано: ^а-Киевской^а – 1371, созналось – 276; ^а-Винницкой^а – 670, созналось – 25; ^а-Донецкой^{а1} – 373, созналось – 23; ^а-Харьковской^а – 368, созналось – 25; ^а-Одесской^а – 233, созналось – 33; ^а-Днепропетровской^а – 160, созналось – 70; ^а-Черниговской^а – 38, созналось – 8; 3 ^а-Отделом^а УГБ НКВД УССР – 70, созналось – 45.

Аресты продолжаются.

^а-Нр^а ^б-2342/сн^б

СТЕПАНОВ²

^а-Зам[еститель] Народного комиссара внутренних дел УССР
Ст[арший] майор государственной безопасности^а
СТЕПАНОВ

«^б-15^б» августа 1937 г.
г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 176.
Копія, машинопис.

^а-^а *Написано великими літерами.*

^б-^б *Вписано від руки.*

¹ Незалежно від перейменування столиці області із Донецька на Сталіно у 1924, до 1938 і надалі функціонувала назва Донецька область, потім перейменована на Сталінську область.

² Михайло Архипович Степанов (1900 – 17 X 1940), з 1920 в органах ЧК; з 14 I 1936 заступник наркома внутрішніх справ ЗРФСР; з 1 I 1937 заступник наркома внутрішніх справ Грузинської РСР; з 20 VII 1937 заступник наркома внутрішніх справ УРСР. Заарештований 31 I 1938, засуджений 9 VI 1940 до 12 років позбавлення волі, помер 17 X 1940 у таборі в Комі АРСР. *Шапонал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 553–554.*

Nr 24

15 sierpnia 1937, Kijów. Telefonogram zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Michaiła Stiepanowa do zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Lwa Bielskiego, dotyczący wyników „operacji polskiej”

^a-Telefonogram^a

^a-Moskwa^a NKWD
do BIELSKIEGO

W związku z operacją polską na Ukrainie do dnia 15 sierpnia aresztowano łącznie 3283 osoby. W tym według narodowości: Polaków – 2180, Ukraińców – 615, Galicjan – 256, Żydów – 156, innych (Rosjan, Białorusinów itd.) – 76.

Spośród aresztowanych przyznało się 505 os[ób], w tym: do działalności szpiegowsko-dywersyjnej – 257 [osób], do przynależności do POW – 158 [osób], do nacjonalistycznej działalności kontrrewolucyjnej – 90 [osób].

Według obwodów aresztowano: ^a[obwód] kijowski^a – 1371 [osób], przyznało się – 276; [obwód] ^awinnicki^a – 670 [osób]; przyznało się – 25; [obwód] ^adoniecki^{a1} – 373 [osoby], przyznało się – 23; [obwód] ^acharkowski^a – 368 [osób], przyznało się – 25; [obwód] ^aodeski^a – 233 [osoby], przyznało się – 33; [obwód] ^adnipropietrowski^a – 160 [osób], przyznało się – 70; [obwód] ^aczernihowski^a – 38 [osób], przyznało się – 8; [aresztowanych przez] 3 ^aOddział^a UGB NKWD USRS – 70, przyznało się – 45.

Aresztowania kontynuujemy.

^anr^a ^b2342/sn^b

STIEPANOW²

^a-Zast[ępc] Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
St[arszy] major bezpieczeństwa państwowego^a
STIEPANOW

„^b-15^b” sierpnia 1937 r.
m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 176.
Kopia, maszynopis.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Pomimo zmiany w 1924 nazwy stolicy obwodu z Donieck na Stalino, do 1938 funkcjonowała nazwa „obwód doniecki”, potem zmieniona na „staliniowski”.

² Michaił Archipowicz Stiepanow (1900 – 17 X 1940), od 1920 w CzK; od 14 I 1936 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych RFSRS; od 1 I 1937 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych Gruzińskiej SRS; od 20 VII 1937 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS. Aresztowany 31 I 1938, skazany 9 VI 1940 na 12 lat pozbawienia wolności, zmarł 17 X 1940 w obozie w Komi ASRS. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 553–554.

№ 25

16 серпня 1937, Київ. Вказівка заступника наркома внутрішніх справ УРСР Михайла Степанова начальникам обласних управлінь НКВС щодо проведення операції за наказом № 00485

^а-Серія^а «К»

^а-Тільки лично^а

^а-Начальнику Областного Управління^а НКВД УССР

тов.

гор.

Направляя Вам закрытое письмо Народного комиссара внутренних дел Союза ССР – Генерального Комиссара Государственной Безопасности тов. ЕЖО-ВА от 11 августа с. г. о фашистско-повстанческой, шпионской, диверсионной, пораженческой и террористической деятельности польской разведки в СССР и оперативный приказ № 00485 о мероприятиях по разгрому антисоветской работы польской разведки и диверсионно-повстанческой низовки «ПОВ»,

^а-предлагаю^а:

1. С 20 августа начать широкую операцию по Вашей области, в первую очередь по Красной армии, военным заводам, оборонным цехам других заводов, на железнодорожном, водном и воздушном транспорте, в электросиловом хозяйстве всех промпредприятий, на газовых и нефтеперегонных заводах.

2. Одновременно подготовить и приступить к арестам во вторую очередь всех остальных лиц, указанных в п. 2 оперативного приказа, работающих во всех промышленных предприятиях необоронного значения, в совхозах, колхозах, учреждениях и т. д.

3. Немедленно пересмотреть и использовать для операции все имеющиеся в органах НКВД учетные материалы по полякам, дела-формуляры, литерные дела, агентурные разработки, агентурные донесения и архивные дела.

Использовать материалы спецчастей заводов и пом[ощников] директоров по найму, материалы бюро виз и паспортных столов милиции и т. д., а также учетные материалы на лиц, посещавших польские консульства и проходящих по делу «^а-Валюта^а». ^б-Все эти материалы тщательно пересмотреть и включить в операцию наиболее подозрительные по шпионажу элементы^б.

4. Особо внимание следует обратить на крупные города, промышленные центры Украины и пограничную полосу, где осело большое количество

^а-^а Написано великими літерами.

^б-^б Речення закреслене.

Nr 25

16 sierpnia 1937, Kijów. Wytyczne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Michaiła Stiepanowa dla naczelników zarządów obwodowych NKWD w sprawie operacji wszczętej na podstawie rozkazu nr 00485

^{a-}„Seria^a „K”

^{a-}Do rąk własnych^a

^{a-}Do Naczelnika Zarządu Obwodowego^a NKWD USRS
Tow.
mias[to]

Wysyłając Wam tajne pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA z 11 sierpnia br. o faszystowsko-powstańczej, szpiegowskiej, dywersyjnej, defetystycznej i terrorystycznej działalności wywiadu polskiego w ZSRS oraz rozkaz operacyjny nr 00485 o środkach podjętych w celu rozbicia działalności antysowieckiej wywiadu polskiego i dywersyjno-powstańczej szeregowych członków POW,

^{a-}polecam^a:

1. Z dniem 20 sierpnia rozpocząć szeroko zakrojoną operację w Waszym obwodzie, w pierwszej kolejności w Armii Czerwonej, zakładach wojskowych, wydziałach o znaczeniu dla obronności innych zakładów, na kolei, w transporcie wodnym i lotniczym, w węzłach energetycznych wszystkich przedsiębiorstw przem[ysłowych], w rafineriach gazu i ropy naftowej.

2. Jednocześnie przygotować i przystąpić w drugiej kolejności do aresztowań wszystkich pozostałych osób, o których mowa w p[unkcie] 2 rozkazu operacyjnego, pracujących we wszystkich zakładach przemysłowych, nie mających znaczenia dla obronności, w sowchozach, kołchozach, urzędach itp.

3. Niezwłocznie przejrzeć i wykorzystać do operacji wszystkie będące w posiadaniu organów NKWD materiały ewidencyjne dotyczące Polaków, dossier na osoby, sprawy obiektowe, rozpracowania agenturalne, doniesienia agenturalne i sprawy archiwalne.

Wykorzystać materiały jednostek spec[jalnych] w zakładach i pom[ocników] dyrektorów ds. zatrudnienia, materiały biura wiz i biur paszportowych milicji itp., a także materiały ewidencyjne na osoby odwiedzające konsulaty polskie i osoby występujące w sprawie „^{a-}Waluta^a”. ^{b-}Wszystkie wymienione materiały dokładnie przestudiować, a [występujące w nich] najbardziej podejrzane elementy włączyć do operacji^b.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Zdanie przekreślone.

польских разведчиков, диверсантов, перебежчиков, участников организаций, агентов-двойников, разведупровцев, бывших контрабандистов, участников «ПОВ», а также поляков, выходцев и переселенцев из погранполосы, находящихся в Донецкой и Днепропетровской областях.

5. Арестовать всю двойническую агентуру по полякам, подозрительную по своим связям с диверсионно-шпионскими элементами, в том числе всю бывшую иновскую и разведупровскую агентуру.

6. Всех арестованных по антисоветским право-троцкистским, националистическим организациям и военному заговору поляков и лиц, связанных с ними, тщательно допрашивать в соответствии с приказом Наркома, добиваясь вскрытия организованной шпионской, диверсионной, повстанческой, националистической работы поляков.

7. Начальникам Областных Управлений НКВД и начальникам Особых органов¹ при реализации настоящей директивы обратить серьезное внимание на перебежчиков и выходцев из Польши, на связанных с границей, галичан, как среди командного и начальствующего состава, так и особенно по вольнонаемному составу штабов, стройучастков, УВСР, подсобных хозяйств и т. д.

Особое внимание обратить на авиационные, бронетанковые, технические части и военные склады.

Санкции на аресты командного и начсостава получать в установленном порядке.

8. Обратить особое внимание на окружение командного и начальствующего состава, имеющего в составе семей перебежчиков, политэмигрантов, выходцев из Польши и лиц, подозрительных по связям с польскими разведорганами.

Всем начальникам областных управлений немедленно выделить в составе 3 Отделов следственные группы по полякам из лучших квалифицированных работников.

Сообщить 3 Отделу УГБ НКВД УССР о составе следственных групп.

9.^в В целях концентрации всех материалов по полякам, начальникам облуправлений установить такой порядок, чтобы в 3 Отделы УГБ направлялись копии протоколов допросов, относящиеся к работе польских националистических, шпионских, диверсионных элементов, независимо от того по линии какого отдела арестованные содержатся и обеспечить точный учет всех проходящих.

10. Всем начальникам Областных Управлений лично проинструктировать, в соответствии с приказом Наркома, начальников окружных, городских и районных отделений и начальников особых Отделений корпусов, дивизий, бригад.

В случае необходимости разрешаю созвать по этому вопросу оперативное совещание начальников Особых органов.

^в Було: 10. Далі також виправлено нумерацію.

¹ Ймовірно йдеться про військову контррозвідку. Так й далі.

4. Szczególną uwagę należy zwrócić na duże miasta, ośrodki przemysłowe Ukrainy i strefę nadgraniczną, gdzie osiedliła się duża liczba pracowników wywiadu polskiego, dywersantów, zbiegów, członków organizacji, podwójnych agentów, *razwieduprowców*, dawnych przemytników, członków POW, a także polskich wychodźców i przesiedleńców ze strefy nadgranicznej, którzy znajdują się w obwodach donieckim i dniepropietrowskim.

5. Aresztować całą podwójną agenturę, zajmującą się Polakami, podejrzaną o powiązania z elementem dywersyjno-szpiegowskim, w tym całą agenturę związaną z INO i *Razwieduprem*.

6. Wszystkich Polaków i ludzi z nimi związanych, aresztowanych za przynależność do antysowieckich prawicowo-trockistowskich i nacjonalistycznych organizacji oraz spisku wojskowego, zgodnie z rozkazem *narkoma* dokładnie przesłuchać, starając się ujawnić szpiegowską, dywersyjną, powstańczą i nacjonalistyczną działalność Polaków.

7. Realizując niniejszą dyrektywę, naczelnicy obwodowych zarządów NKWD i naczelnicy organów specjalnych¹ mają zwrócić szczególną uwagę na zbiegów i wychodźców z Polski, ludzi mających powiązania z zagranicą, Galicjan, także na osoby należące do dowództwa i kierownictwa sztabów, odcinków budowlanych, UWSR, gospodarstw pomocniczych itp., przede wszystkim pochodzące z wolnego najmu.

Szczególną uwagę zwrócić na jednostki lotnicze, pancerne i techniczne oraz magazyny wojskowe.

O sankcje na areszty osób spośród dowództwa i kier[ownictwa] starać się w ustalonym trybie.

8. Zwrócić szczególną uwagę na otoczenie dowódców i nacz[elników], w rodzinach których znajdują się zbiegowie, emigranci polit[yczni], wychodźcy z Polski oraz osoby podejrzane o związki z polskimi służbami wywiad[owczymi].

Wszyscy naczelnicy zarządów obwodowych mają natychmiast wydzielić ze składu 3-cich Oddziałów grupy śledcze do spraw Polaków, składające się z najbardziej wykwalifikowanych pracowników.

Poinformować 3 Oddział UGB NKWD USRS o składzie grup śledczych.

9.^c W celu zgromadzenia wszystkich materiałów dotyczących Polaków w jednym miejscu, naczelnicy zarządów obw[odowych] mają ustalić taki tryb, żeby do 3 Oddziału UGB kierować kopie protokołów przesłuchań, odnoszących się do działalności polskiego nacjonalistycznego, szpiegowskiego i dywersyjnego elementu, niezależnie od tego, po linii jakiego oddziału osoby zostały aresztowane oraz zapewnić dokładną ewidencję wszystkich osób występujących [w protokołach].

10. Zgodnie z rozkazem *narkoma*, wszyscy naczelnicy zarządów obwodowych mają osobiście poinstruować naczelników okręgowych, miejskich i rejonowych wydziałów oraz naczelników wydziałów specjalnych korpusów, dywizji i brygad.

^c Było: 10. Dalej również poprawiono numerację.

¹ Prawdopodobnie mowa o kontrwywiadzie wojskowym. Podobnie dalej.

11. Ознакомить с директивой начальников ДТО соответствующих дорог и помочь им в практическом выполнении поставленных перед ними задач по разгрому агентуры польской разведки на железнодорожном транспорте.

12. Начальнику УПВО усилить охрану границы и агентурно-оперативную работу в пограничной полосе.

Иметь в виду, что в связи с операцией возможны попытки к уходу за кордон лиц, подлежащих аресту. Нач[альнику] УПВО и нач[альнику] 3 отдела УГБ дать специальные указания начальникам погранотрядов о проведении по материалам отрядов операции по полякам в погранполосе, по согласованию с соответствующими Областными управлениями НКВД УССР.

13. Немедленно приступить к выполнению указаний Наркома тов. ЕЖО-ВА о приобретении новой квалифицированной агентуры по полякам, с учетом использования проводимой операции для выброски отдельных проверенных и перспективных агентов за кордон с целью внедрения в польские политические и разведывательные органы.

Списки, намеченные к вербовке, представить в 3 отдел УГБ НКВД УССР.

14. О ходе операции доносить по телефону каждые 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30.

О порядке представления списков по первой и второй категории (см. п. 6 оперприказа) будут даны особые указания.

15. Начальники Областных Управлений знакомят с закрытым письмом только лиц, указанных в этом письме (стр. 43).

^а-Приложение^{а2}:

1. Закрытое письмо № 59098
2. Оперативн[ый] приказ № 00485³
3. Список разыскиваемых агентов

^а-Заместитель Народного комиссара внутренних дел
Старший майор государственной безопасности^а
(—) СТЕПАНОВ

«16» августа 1937 г.

№ 2351/сн

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 147, арк. 88–92.

Завірена копія, машинопис.

На першій сторінці документа від руки напис: Д[о] д[и]р[ектив].

² Не друкується.

³ Див. документ № 21.

W razie konieczności, zezwalam na zwołanie w tej sprawie narady operacyjnej naczelników organów specjalnych.

11. Zaznajomić z dyrektywą naczelników DTO odpowiednich szlaków drogowych i okazać konkretną pomoc przy wykonaniu postawionego przed nimi zadania rozbitcia agentury wywiadu polskiego w transporcie kolejowym.

12. Naczelnik UPWO ma wzmocnić ochronę granicy i zintensyfikować prace operacyjno-agenturalną w strefie nadgranicznej.

Należy mieć na uwadze, że w związku z operacją osoby podlegające aresztowaniu mogą podejmować próby wyjazdu za granicę. Nacz[elnik] UPWO oraz nacz[elnik] 3 Oddziału UGB mają przekazać specjalne wytyczne dowódcom oddziałów pogran[icznych] o prowadzeniu, zgodnie z materiałami [zgrupowanymi] w oddziałach, operacji dotyczącej Polaków w strefie nadgran[icznej], po uzgodnieniu z odpowiednimi zarządami obwodowymi NKWD USRS.

13. Natychmiast przystąpić do realizowania wytycznych *narkoma* tow. JEŻOWA, dotyczących pozyskiwania nowej wykwalifikowanej agentury do spraw Polaków, wykorzystując prowadzoną obecnie operację do przerzucenia za granicę sprawdzonych i dobrze rokujących agentów, którzy przeniknęliby do polskich władz politycznych i służb wywiadowczych.

Spisy [osób] wyznaczonych do zwerbowania przedstawić w 3 Oddziale UGB NKWD USRS.

14. O przebiegu operacji informować telefonicznie każdego 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30 [dnia miesiąca].

Tryb przedstawiania spisów [osób zaliczonych] do pierwszej i drugiej kategorii (zob. p[unkt] 6 rozkazu operacyjnego) przedstawiony będzie w specjalnych wytycznych.

15. Naczelnicy zarządów obwodowych mogą zaznajomić z treścią tajnego pisma tylko osoby w nim wymienione (str. 43).

^a-Załącznik[i]^{a2}:

1. Tajne pismo nr 59098
2. Rozkaz operac[yjny] nr 00485³
3. Spis poszukiwanych agentów

^a-Zastępca Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) STIEPANOW

„16” sierpnia 1937 r.
nr 2351/sn
m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 147, k. 88–92.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis.

Na pierwszej stronie dopisano odręcznie: D[o] d[y]r[ektyw].

² Nie publikuje się.

³ Zob. dokument nr 21.

№ 26

21 серпня 1937, Київ. Лист начальника УНКВС по Київській області
Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю
Леплевському та статистичні дані про кількість осіб,
заарештованих по «польській операції»

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^а-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности^а 2-го ранга
^{б-тов.} ^в-ЛЕПЛЕВСКОМУ^{в-б}

По польской операции

При этом направляю таблицу о количестве арестованных и сознавшихся по польской операции по состоянию на 20-ое августа 1937 года.

^{а-б}-Приложение^{б-а}: по тексту

^а-Начальник УНКВД по Киевской области
Старший майор государственной безопасности^а
(—) ШАРОВ

№ 624028
«21» августа 1937 г.
г. Киев

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Написано в розбивку.*

Nr 26

**21 sierpnia 1937, Kijów. Pismo naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego
Nikołaja Szarowa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS
Izraïla Leplewskiego wraz z zestawieniem statystycznym, dotyczącym
liczby osób aresztowanych w ramach „operacji polskiej”**

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego^{-a} 2 rangi
^b-Tow. ^c-LEPLEWSKIEGO^{c-b}

Operacja polska

W załączeniu przesyłam tabelę zawierającą liczby aresztowanych w ramach operacji polskiej, [w tym] tych, którzy przyznali się [do winy], według stanu na dzień 20 sierpnia 1937 roku.

^{a-b}-Załącznik^{-b-a}: jak w tekście

^a-Naczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^{-a}
(—) SZAROW

nr 624028
„21” sierpnia 1937 r.
m. Kijów

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^{b-b} *Podkreślono maszynowo.*

^{c-c} *Zapisano pismem spacjiowanym.*

а-в-Таблица-в-а № 1

а-О количестве арестованных и сознавшихся
по польской операции в Киевской области-а
по состоянию на 20 августа 1937 г.

Наименование опергрупп	Общее колич. арестованных	По национальности					а-Всего сознавшихся-а	а-Из них-а:		
		Поляков	Украинцев	Евр[еев]	Галичан	Прочих		по ш/п и дивер.	член. «ПОВ»	поль. нац. к-р
Житомир	329	239	74	2	–	14	106	62	27	17
Коростень	330	109	189	6	3	23	69	57	10	2
Н[овоград-] Волыньск	269	156	94	3	2	14	24	17	1	6
Черкассы	101	66	19	1	11	4	25	21	4	–
Б[елая] Церковь	129	116	9	–	3	1	41	17	21	3
Умань	120	120	–	–	–	–	18	–	18	–
Киевская группа	48	33	–	–	9	6	4	1	–	3
гор. Киев	110	60	21	8	8	13	21	6	9	6
а-Итого-а:	1436	899	406	20	36	75	308	181	90	37

а-Начальник УНКВД по Киевской области
Старший майор государственной безопасности-а
(—) в-ШАРОВ-в

a-c-Tablica^{c-a} nr 1

^aLiczba aresztowanych z uwzględnieniem osób, które przyznały się do winy,
w związku z operacją polską w obwodzie kijowskim^a
według stanu na 20 sierpnia 1937 r.

Nazwa grupy oper[acyjnej]	Ogólna licz[ba] aresztowanych	Według narodowości					^a Łącznie przyznało się ^a	^a W tym ^a :		
		Polaków	Ukraińców	Żyd[ów]	Galicjan	Innych		Do szp[iegostwa] i dywer[sji]	[Do] człon[kostwa] w POW	[Do] pol[skiego] nacjonalizmu] k-r
Żytomierz	329	239	74	2	—	14	106	62	27	17
Korosteń	330	109	189	6	3	23	69	57	10	2
N[owogród] Wołyńsk[i]	269	156	94	3	2	14	24	17	1	6
Czerkasy	101	66	19	1	11	4	25	21	4	—
B[iała] Cerkiew	129	116	9	—	3	1	41	17	21	3
Humań	120	120	—	—	—	—	18	—	18	—
grupa kijowska	48	33	—	—	9	6	4	1	—	3
mias[to] Kijów	110	60	21	8	8	13	21	6	9	6
^a Razem ^a :	1436	899	406	20	36	75	308	181	90	37

^aNaczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) ^cSZAROW^c

№ 27

27 серпня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркомун внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід операції по полякам

^{а-б}Киевское областное Управление^{-а}
НКВД УССР^б

^{а-б}Совершенно секретно^{-б-а}

^аДокладная записка^{-а}
О ходе операции по полякам
по состоянию на 25 августа 1937 года

В соответствии с директивой Народного комиссара внутренних дел Союза ССР – Генерального Комиссара Государственной Безопасности тов. ЕЖОВА, Киевским Областным Управлением НКВД УССР – нанесен оперативный удар по польскому, шпионско-диверсионному и повстанческому подполью гор. Киева и периферии Области.

К настоящему времени в результате проведенных операций по полякам арестовано – 1521, человек в том числе:

а) поляков.....	953
б) украинцев.....	433
в) галичан.....	37
г) евреев.....	25
д) прочих.....	73

Из общего количества по Киеву арестовано 112 человек.

Кроме того, в ночь на 26-ое августа с. г. проведена дополнительная операция и арестовано – 110 человек.

Целеустремленность оперативного удара, [который] был нами направлен, главным образом на пограничные и приграничные районы, в результате из общего количества – арестовано:

по Коростенскому округу.....	356 чел.
по Житомирскому округу.....	320 чел.
по Н[овоград-]Волынскому округу.....	275 чел.
^а Итого ^{-а}	951 чел.

По отраслям народного хозяйства арестованные распределяются^в:

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^в *Поділ не враховує всіх заарештованих. Порівняй загальне число заарештованих.*

Nr 27

27 sierpnia 1937, Kijów. Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Lепlewskiego o przebiegu operacji dotyczącej Polaków

^{a-b}Kijowski Zarząd Obwodowy^a
NKWD USRS^b

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^aRaport^a o przebiegu operacji dotyczącej Polaków według stanu na 25 sierpnia 1937 roku

Zgodnie z dyrektywą ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA, Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD USRS dokonał operacyjnie przygotowanego uderzenia w polskie szpiegowsko-dywersyjne podziemie powstańcze w mieście Kijowie i na terenie obwodu.

Do chwili obecnej, w wyniku operacji przeprowadzonych przeciwko Polakom, aresztowano 1521 osób, w tym:

- a) Polaków..... 953
- b) Ukraińców..... 433
- c) Galicjan..... 37
- d) Żydów..... 25
- e) innych..... 73

Z ogólnej liczby w Kijowie aresztowano 112 osób.

Ponadto w nocy na 26 sierpnia br. przeprowadzono operację uzupełniającą i aresztowano 110 osób.

Przygotowane operacyjnie uderzenie skierowaliśmy głównie przeciwko rejonom nadgranicznym i przygranicznym, w rezultacie z ogólnej liczby aresztowano:

- w okręgu korosteńskim..... 356 os[ób]
- w okręgu żytomierskim..... 320 os[ób]
- w okręgu n[owogradzko]-wołyńskim..... 275 os[ób]
- ^aRazem^a 951 os[ób]

Podział aresztowanych według gałęzi gospodarki narodowej:

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

^c Podział nie uwzględnia wszystkich aresztowanych. Por. ogólną liczbę aresztowanych.

По промышленности.....	143
– в том числе по оборонной.....	22
По ж/д транспорту.....	77
По сахарной промышленности.....	102
– в том числе по свеклосовхозам.....	21
По сельскому хозяйству.....	518
– в том числе по леспромхозам.....	47
– в том числе по колхозам.....	367
– в том числе по совхозам.....	14
Лиц без определенных занятий.....	133
Служащих сов учреждений.....	120
Г-КустарейГ.....	40
Учителей школ и ВУЗ'ов.....	68
Г-МедГ персонала.....	18

В соответствии с оперативным приказом Наркома Союза ССР созданы оперативно-следственные группы по полякам в Коростене, Житомире, Новоград-Волинск[ом], Умани, Черкассах, Б[елой] Церкви и при Областном Управлении.

⁶В результате следствия к настоящему времени из общего количества арестованных созналось 319 чел., из коих⁶:

по шпионажу и диверсии.....	188
по «ПОВ».....	91
по поль. нац. к.р.....	40

Основной упор в следствии взят на вскрытие польских шпионско-диверсионных резидентур и к. р. повстанческих диверсионных формирований.

В результате следствия, по полученным сознаниям уже сейчас по области вскрываются и ликвидируются следующие формирования:

польских шпионско-диверсионных резидентур.....	44
резидентур польконсульства.....	4
агентов польразведки (одиночки).....	25
информаторов польконсульства (одиночки).....	8
организаций «ПОВ».....	9
к.р. повстанческих организаций.....	3
к.р. диверсионных повстанческих групп.....	21
поль. нац. кр. групп.....	10

Из наиболее характерных заслуживают внимания следующие дела:

^{Г-Г} Написано в разбивку.

[Zatrudnieni] w przemyśle.....	143
– w tym w [przemysle] obronnym.....	22
[Zatrudnieni] w transporcie k[olejowym].....	77
[Zatrudnieni] w przemyśle cukrowniczym.....	102
– w tym w sowchozach produkujących buraki.....	21
[Zatrudnieni] w rolnictwie.....	518
– w tym w <i>lespromchozach</i>	47
– w tym w kolchozach.....	367
– w tym w sowchozach.....	14
Osoby bez stałego zajęcia.....	133
Urzednicy sow[ieckich] instytucji.....	120
^d Chałupnicy ^d	40
Nauczyciele szkół i WUZ-ów.....	68
Personel ^d med[yczny] ^d	18

Zgodnie z rozkazem operacyjnym *narkoma* Związku SRS utworzone zostały w Korosteniu, Żytomierzu, Nowogrodzie Wołyńsk[im], Humaniu, Czerkasach, B[iałej] Cerkwi i przy [Kijowskim] Zarządzie Obwodowym grupy operacyjno-śledcze do spraw Polaków.

^bW wyniku śledztwa do chwili obecnej z ogólnej liczby aresztowanych przyznało się 319 os[ób], w tym^b:

do szpiegostwa i dywersji.....	188
do [przynależności do] POW.....	91
do pol[skiego] nac[jonalizmu] k-r.....	40

Główny nacisk w śledztwie położono na wykrycie polskich rezydentur szpiegowsko-dywersyjnych i k-r powstańczych formacji dywersyjnych.

W wyniku śledztwa, na podstawie otrzymanych zeznań już teraz ujawnia się w obwodzie i likwiduje następujące formacje:

polskie rezydentury szpiegowsko-dywersyjne.....	44
rezydentury konsulatu pol[skiego].....	4
agenci pol[skiego] wywiadu (działający indywidualnie).....	25
informatorzy konsulatu pol[skiego] (działający indywidualnie).....	8
organizacje POW.....	9
k-r organizacje powstańcze.....	3
k-r dywersyjne grupy powstańcze.....	21
pol[skie] nac[jonalistyczne] grupy k-r.....	10

Najbardziej charakterystyczne i zasługujące na uwagę są następujące sprawy:

^{d-d} *Zapisano pismem spacjowanym.*

^бДело «^аСтрелок^а»^б – Ликвидирован агент польской разведки, прибывший на территорию Союза в ночь на 7-ое июля с. г. с заданиями Сарнинской подэкспозитуры¹ – для проведения развед[ывательной] работы по Коростенскому гарнизону и укрепрайону – ПОЛЕХ Константин Андреевич², 1904 года рождения, житель Польши.

При задержании у ПОЛЕХА отобрано: два револьвера, две бомбы, компас, различные советские документы на имя МЕЛЬНИКА Михаила – жителя Городницкого района, Киевской области, а также 1200 рублей совзнаками.

ПОЛЕХ сознался, что до переброски на совсторону он прошел в Польше разведывательные курсы, после чего был направлен в С[С]СР для разведработы.

^бДело «^аХодок № 2^а»^б – Ликвидирован агент польской разведки – Сарнинской подэкспозитуры – КОНОНЧУК Михаил Анастасьевич³, прибывший на совсторону для проведения разведработы по Новоград-Волынскому гарнизону и укрепрайону.

При задержании КОНОНЧУКА у него отобран револьвер, 15 штук патрон, фиктивные документы, в том числе паспорт на имя – МИЩУКА Ивана.

КОНОНЧУК признался, что в 1936 году он прошел разведкурсы в Польше, после чего неоднократно переходил на советскую сторону в целях шпионажа.

^бДело «^аХуторянин^а»^б – Ликвидирован агент польской разведки – ХАИНСКИЙ ^аКарп^а Андреевич⁴, прибывший на совсторону по заданию Сарнинской подэкспозитуры – для проведения разведработы по Новоград-Волынскому гарнизону и укрепрайону.

При задержании ХАИНСКИЙ оказал вооруженное сопротивление и пытался бежать, но, будучи ранен, задержан.

ХАИНСКИЙ признался, что прибыл по заданию польразведорганов, с целью проведения шпионской работы и вербовки ряда лиц по Новоград-Волынску.

¹ Правильно: розвідувальний пункт Львівської експозитури КОПЗ № 7 у Сарнах.

² Костянтин Андрійович Полех, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 ІХ 1937, розстріляний 23 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 89.*

³ Михайло Анастасійович Конончук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VІІІ 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

⁴ Карп Андрійович Хаїнський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VІІІ 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

^{a-b}-Agenci pol[skiego] wywiadu przybyli z zagranicy^{b-a}

^b-Sprawa „^a-Striełok^{a?b} – zlikwidowany został agent wywiadu polskiego, przybyły na terytorium Związku [Sowieckiego] w nocy na 7 lipca br. z zadaniami podekspozytury sarneńskiej¹ – aby prowadzić działalność wyw[iadowczą] w korościeńskim garnizonie i rejonie umocnionym – POLECH Konstantin Andriejewicz², urodzony w 1904 roku, mieszkaniec Polski.

Po zatrzymaniu odebrano POLECHOWI: dwa rewolwery, dwa ładunki wybuchowe, kompas, rozmaite dokumenty sowieckie na nazwisko MIELNIK Michaił – mieszkaniec rejonu horodnickiego w obwodzie kijowskim oraz 1200 rubli w banknotach sow[ieckich].

POLECH przyznał się, że przed przerwaniem go na stronę sow[iecką] przeszedł w Polsce szkolenie wywiadowcze, po czym skierowany został do Z[S]RS w celu prowadzenia działalności wywiad[owczej].

^b-Sprawa „^a-Chodok nr 2^{a?b} – zlikwidowany został agent wywiadu polskiego – placówki sarneńskiej – KONONCZUK Michaił Anastasjewicz³, przybyły na stronę sow[iecką] w celu prowadzenia działalności wywiadowczej w garnizonie i rejonie umocnionym w Nowogrodzie Wołyńskim.

Po zatrzymaniu odebrano KONONCZUKOWI rewolwer, 15 sztuk nabojów, fałszywe dokumenty, w tym paszport na nazwisko MISZCZUK Iwan.

KONONCZUK przyznał się, że w 1936 roku przeszedł w Polsce szkolenie wywiad[owcze], po czym nieraz przechodził na stronę sowiecką w celach szpiegowskich.

^b-Sprawa „^a-Chutorianin^{a?b} – zlikwidowany został agent wywiadu polskiego CHAINSKIJ ^a-Karp^a Andriejewicz⁴, przybyły na stronę sow[iecką] na polecenie placówki sarneńskiej w celu prowadzenia działalności wywiad[owczej] w garnizonie i rejonie umocnionym w Nowogrodzie Wołyńskim.

Podczas zatrzymania CHAINSKIJ stawiał zbrojny opór i próbował uciec, ale po zranieniu został zatrzymany.

CHAINSKIJ przyznał się, że przybył na polecenie pol[skich] służb wywiad[owczych] w celu uprawiania szpiegostwa i zwerbowania szeregu osób w Nowogrodzie Wołyńskim.

Po zatrzymaniu odebrano CHAINSKIEMU rewolwer z nabojami i 1000 rubli w sow[ieckich] banknotach, które otrzymał od pol[skiego] wywiadu.

¹ Właśc. placówka wywiadowcza nr 7 KOP w Sarnach, należąca do ekspozytury lwowskiej.

² Konstantin Andriejewicz Polech, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 89.

³ Michaił Anastasjewicz Kononczuk, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

⁴ Karp Andriejewicz Chainskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

У ХАИНСКОГО при задержании отобран револьвер с патронами и 1000 рублей совзнаками, полученных им в польразведке.

^{a-b}Шпионско-диверсионные резидентуры^{b-a}

^bДело «^aКрымчане^a»^b – по показаниям арестованных в Киеве – ЗАПЛАТИНСКОГО Павла Васильевича⁵, галичанина, исключенного в 1933 году из КП(б)У, бывшего сотрудника милиции Мархлевского района, и в Житомире – ПАВЛИШИНА Пантелеймона Григорьевича⁶, галичанина, учителя польской школы в Радомысльском районе, вскрывается крупная шпионско-диверсионная резидентура, существовавшая в бывшем Мархлевском и Радомысльском районах. Эта резидентура была заложена руководством «ПОВ» на Волыни.

^bДело «^aОпытный^a»^b – по показаниям арестованного Коростенским Окротделом НКВД – МИСЬКОВА Дмитрия Иосифовича, являвшегося пом[ощником] нач[альника] райотдела связи в гор. Овруче – вскрывается шпионская резидентура польразведорганов, заложённая в период 1920/[19]22 гг. в гор. Новоград-Волынске, выходцем из Ровно – ^гИДЕСИСОМ^г Григорием Петровичем, работавшим до последнего времени пом[ощником] нач[альника] отделения ИСО УПВО НКВД УССР. ИДЕСИС арестован – находится под следствием в Киеве.

^bДело «^aТопограф^a»^b – по настоящему делу вскрыта шпионская резидентура, существовавшая в гор. Овруче, которая была заложена агентом польской разведки – КОШУБСКИМ Михаилом Андреевичем⁷ (поп).

Арестованные КУШЕВИЧ Александра – жена попа, без определенных занятий, ДАНИЛЕВИЧ Борис – учитель и БЕЛЕЦКАЯ Тамара, работавшая до ареста билетным кассиром на станции Овруч – сознались в том, что проводили шпионскую работу, по которой были связаны с резидентом польразведки – КОШУБСКИМ Михаилом, находящимся в настоящее время в заключении.

Из показания БЕЛЕЦКОЙ видно, что для более успешной шпионской работы, она использовывала «втемную» свои связи среди начсостава РККА Овручского гарнизона.

⁵ Павло Васильович Заплатинський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 94 від 10 X 1937, розстріляний 14 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 155–162, 167.*

⁶ Пантелеймон Григорович Павлішин, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 53 від 28 IX 1937, розстріляний 5 X 1937 у Києві, куди він був доставлений із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 174–181; спр. 3, арк. 131–132.*

⁷ Ймовірно Михайло Вікторович Кашубський (нар. 1904), священник православного собору в Овручі. Заарештований у 1937. Засуджений 25 IX 1937 до вищої міри покарання; розстріляний 28 IX 1937 у Житомирі. http://213.171.53.29/bin/db.exe/no_dbpath/docum/cnt/ans/newmr/?NYZ9EJx-GHoxITYZCF2JMtCid70ideGZfOxjTX2tA1FyV8Kfc5tjA1QiAXE*, 17 XII 2009.

^{a-b}Rezydentury szpiegowsko-dyweryyjne^{-b-a}

^b-Sprawa „^aKrymczanie^{-a²-b} – na podstawie zeznań aresztowanych: w Kijowie ZAPŁATIŃSKIEGO Pawła s. Wasilija⁵, Galicjanina, usuniętego w 1933 roku z KP(b)U, byłego pracownika milicji rejonu marchlewskiego, a w Żytomierzu PAWLISZYNA Pantelejmona s. Grigorija⁶, Galicjanina, nauczyciela polskiej szkoły w rejonie radomyckim, ujawniono mającą duże znaczenie rezydenturę szpiegowsko-dyweryyjną, istniejącą w byłym rejonie marchlewskim i radomyckim. Rezydentura ta została założona przez kierownictwo POW na Wołyniu.

^b-Sprawa „^aOpytnyj^{-a²-b} – na podstawie zeznań aresztowanego przez Korościeński Oddział Okr[ęgowy] NKWD MIŚKOWA Dmitrija Iosifowicza, będącego pom[ocnikiem] nacz[elnika] rej[onowego] oddziału łączności w mieś[cie] Owruczu, ujawniono szpiegowską rezydenturę pol[skich] służb wywiad[owczych], założoną w l[atach] 1920–[19]22 w mieś[cie] Nowogrodzie Wołyńskim przez wychodźcę z Równego ^dIDIESISA^{-d} Grigorija Piotrowicza, który ostatnio pracował jako pom[ocnik] nacz[elnika] Wydziału ISO UPWO NKWD USRS. IDIESIS został aresztowany i prowadzone jest przeciwko niemu śledztwo w Kijowie.

^b-Sprawa „^aTopograf^{-a²-b} – w niniejszej sprawie ujawniono szpiegowską rezydenturę, istniejącą w mieś[cie] Owruczu, założoną przez agenta polskiego wywiadu KOSZUBSKIEGO Michała Andriejewicza⁷ (pop).

Aresztowani – KUSZEWICZ Aleksandra, żona popa, bez stałego zajęcia, DANILEWICZ Boris, nauczyciel i BIELECKAJA Tamara, pracująca przed aresztowaniem jako bileterka na stacji Owrucz – przyznali się do działalności szpiegowskiej, w ramach której mieli powiązania z rezydentem pol[skiego] wywiadu KOSZUBSKIM Michałem, przebywającym obecnie w więzieniu.

Z zeznań BIELECKIEJ wiadomo, że wykorzystywała ona swoje kontakty wśród dowództwa RKKGA garnizonu owruckiego bez jego wiedzy, aby mieć lepsze osiągnięcia w pracy szpiegowskiej.

^b-Sprawa „^aLektor^{-a²-b} – na podstawie zeznań aresztowanego w mieś[cie] Czerkasy pol[skiego] zbiega ^dŁACHA^{-d} Ilji Michajłowicza⁸, pracującego do czasu

⁵ Paweł Zapłatiński, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 94 z 10 X 1937) rozstrzelany 14 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 155–162, 167.

⁶ Pantelejmon Pawliszyn, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 53 z 28 IX 1937) rozstrzelany 5 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 174–181; *ibidem*, spr. 3, k. 131–132.

⁷ Prawdopodobnie Michał Wiktorowicz Kaszubskij (ur. 1904), duchowny soboru prawosławnego w Owruczu. Aresztowany w 1937, skazany 25 IX 1937 na karę śmierci, rozstrzelany 28 IX 1937 w Żytomierzu. http://213.171.53.29/bin/db.exe/no_dbpath/docum/cnt/ans/newmr/?HYZ9EJxGHoxITYZC-F2JMTcCid70ideGZfOXjTX2tA1FyV8Kfc5tjA1QiAXE*, 17 XII 2009.

⁸ Ilja Michajłowicz Łach, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

^бДело «^аЛектор^а»^б – показаниями арестованного польперебежчика в гор. Черкассах – ^гЛАХА^г Ильи Михайловича⁸, работавшего до ареста преподавателем немецкого языка – вскрывается крупная шпионско-диверсионная резидентура в г. Канске Красноярского края.

^гЛАХ^г сознался в том, что он является агентом польской разведки.

^бДело «^аТабачник^а»^б – арестованный в гор. Черкассах, польперебежчик – РАТКЕВИЧ Иосиф Иванович⁹ работавший до ареста слесарем на Махорочной фабрике – сознался, что является агентом польской разведки, по заданию которой в 1932 году перешел на сторону с группой польагентов в 8 человек.

Показаниями РАТКЕВИЧА вскрывается шпионская сетка в гг. Первоуральске и в Златоусте.

^{а-б}Организации «ПОВ»^{б-а}

^бДело «^аПолонизаторы^а»^б – [в] гор. Киеве и районах области ликвидирована ПОВ'ская группа проникшая в партийно-советский аппарат.

Арестованные по настоящему делу: первый секретарь Каневского РПК'а КП(б)У – РОЗУМОВИЧ (поляк) и секретарь Каневского РПК'а КП(б)У – ВОЙНОВСКИЙ (поляк) – сознались, что они являются участниками «ПОВ» и проводили активную контрреволюционную националистическую работу и вредительство в области сельского хозяйства.

Как РОЗУМОВИЧ, так и ВОЙНОВСКИЙ до ареста скрывали свою польскую национальность.

По настоящему делу арестовано 8 человек поляков, занимавших руководящие должности в партийно-советской аппарате.

Аналогичная группа в составе 7-ми человек ликвидирована в Киеве, в районах области, состоящая также из ответственных партийных работников, в том числе бывшего председателя Переяславского РПК'а – б[ывшего] члена ЦИК СССР – СЕКАНОВИЧА.

^бДело «^аОрганист^а»^б – на территории Уманского, Монастырищенского, Плисковского и Погребищенского районов вскрыта и ликвидирована польская шпионско-диверсионная организация «ПОВ», участники которой в основном являлись старослужащие – поляки сахарных заводов.

Эта организация «ПОВ» в сахпромышленности через участника ПЛАВИНСКОГО – главного инженера Цыбулевского сахарного завода, была связана с руководителем к.р. организации правых в сахпромышленности

⁸ Ілля Михайлович Лах, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 ІХ 1937, розстріляний 28 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

⁹ Йосип Іванович Раткевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 ІХ 1937, розстріляний 28 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

aresztowania jako nauczyciel języka niemieckiego, ujawniono poważną rezydenturę szpiegowsko-dywersyjną w m. Kańsku w Kraju Krasnojarskim.

^d-ŁACH^d przyznał się, że jest agentem polskiego wywiadu.

^b-Sprawa „^a-Tabacznik^{a27-b} – aresztowany w mieś[cie] Czerkasy pol[ski] zbieg RATKIEWICZ Józef s. Iwana⁹, pracujący przed aresztowaniem jako ślusarz w fabryce tytoniu, przyznał się, że jest agentem polskiego wywiadu, na polecenie którego w 1932 roku przeszedł na stronę sow[iecką] wraz z liczącą 8 osób grupą agentów pol[skich].

Na podstawie zeznań RATKIEWICZA ujawniono siatkę szpiegowską w m[iejastach] Pierwouralsk i Złatoust.

^{a-b}-Organizacje POW^{b-a}

^b-Sprawa „^a-Połonizatory^{a27-b} – [w] mieś[cie] Kijowie i rejonach obwodu zlikwidowano grupę peowiacką, która przeniknęła do aparatu partyjno-państwowego.

Aresztowani w niniejszej sprawie: pierwszy sekretarz kaniewskiego RPK KP(b)U ROZUMOWICZ (Polak) i sekretarz kaniewskiego RPK KP(b)U WOJNOWSKIJ (Polak) przyznali się do członkostwa w POW i aktywnej kontrrewolucyjnej działalności nacjonalistycznej oraz uprawiania szkodnictwa w sektorze rolniczym.

Zarówno ROZUMOWICZ, jak i WOJNOWSKIJ do momentu aresztowania ukrywali narodowość polską.

W sprawie tej aresztowano 8 Polaków, zajmujących kierownicze stanowiska w aparacie partyjno-państwowym.

Analogiczna, licząca 7 osób grupa została zlikwidowana w Kijowie i rejonach obwodu; składała się także z odpowiedzialnych pracowników partyjnych, wśród nich był m.in. były przewodniczący perejaślowskiego RPK, b[yły] członek CIK ZSRS – SIEKANOWICZ.

^b-Sprawa „^a-Organist^{a27-b} – na terytorium rejonów humańskiego, monastyryszczęńskiego, pliskowskiego i pohrebyszczęńskiego ujawniono i zlikwidowano polską szpiegowsko-dywersyjną organizację POW, której członkowie rekrutowali się głównie spośród dawnych wysłużonych pracowników – Polaków [zatrudnionych] w cukrowniach.

Wspomniana organizacja POW w przemyśle cukr[owniczym] była związana, przez [jej] członka PŁAWINSKIEGO, głównego inżyniera cybulewskiej cukrowni, z kierownikiem k-r organizacji pravicowców w przemyśle cukr[owniczym] SINIAKOWEM, zajmującym przed aresztowaniem stanowisko dyrektora kijowskiego trustu cukrow[niczego].

⁹ Józef Ratkiewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

– СИНЯКОВЫМ, занимавшим должность до ареста – Директора Киевского сахаротреста.

По настоящему делу вскрывается также украинская к. р. повстанческая группа, состоящая из бывших петлюровцев, политбандитов и кулаков, которая была предназначена для совершения диверсии на мобпериод.

По настоящему делу арестовано 30 человек.

^б-Дело «^а-Дружба^а»^б – по настоящему делу в Б[елой] Церкви вскрыта и ликвидирована к. р. националистическая организация «ПОВ», založenая, в свое время, ксендзами ПЕТКЕВИЧЕМ¹⁰ и ЖМИГРОДСКИМ^{11д}.

Следствием установлено, что эта организация проводила активную работу по подготовке повстанческих диверсионных кадров на мобпериод.

Организация проводила шпионскую работу, будучи связана с польконсульством в Киеве.

По показаниям участников организации – СЕРЕДНИ[Ц]КОГО, СЛОМЧИНСКОГО и ПОЛИНКЕВИЧА и др., видно, что организация проводила работу по воспитанию польской молодежи в националистическом духе и занималась нелегальной переправой польмолодежи в Польшу. В период с 1926 по 1930 год было переотправлено закордон более 40 человек.

По делу арестовано 22 человека.

^{а-б}-Шпионско-диверсионные организации^{б-а}

^б-Дело «^а-Лесники^а»^б – по настоящему делу на территории Коростенского округа ликвидируется шпионско-диверсионная организация, založenная польразведорганами, в период 1924/[19]25 гг.

По делу арестованы: КУЗЬМИН Александр Ильич – уполномоченный Центроспирта в Олевске, ШВЕД Ульян – бывший член КП(б)У, работавший лесником в Олевском Леспромхозе, ГУЛИМОВ Федор Яковлевич – пом[ощник] уполномоченного СНК по Заготовкам в Олевском районе и другие¹².

Большинство участников организации являются выходцами из Польши.

^г Було: ПЕДКЕВИЧЕМ.

^а Було: ЗМИГРОЦКИМ.

¹⁰ Адольф П'єткевич (1871 – 26 IX 1933), випускник Житомирської духовної семінарії; адміністратор парафій: Кунів (1902–1904), Ушомир (1905–1910), Остропіль (1914–1920), Красилів (1923–1925) та тимчасово адміністратор Кульчина. Працював також у Білій Церкві. Заарештований 7 II 1930, перебував у Білоцерківській, Харківській та Київській в'язницях. 10 V 1930 засуджений Трійкою при Колегії ДПУ до 3 років позбавлення волі. Покарання відбував у Ярославському політїзоляторі; з серпня 1932 у Архангельську, де й помер. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 391–392.*

¹¹ Юзеф Жмігродський (нар. 1880), випускник Житомирської духовної семінарії; з 1903 вікарій в парафії св. Олександра у Києві; з 1910 адміністратор парафії св. Миколи у Києві. Заарештований 14 I 1930, ув'язнений у Києві, згодом у Ярославлі. Засуджений 10 V 1930 Трійкою при Колегії ДПУ УСРР до 7 років позбавлення волі. Покарання відбував на Соловках. Помер у травні (?) 1935 у карантинному приміщенні. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 534–535.*

¹² Олександр Ілліч Кузьмін, Улян Швед, Федір Якович Гулімов, за рішенням Двійки НКВС

W niniejszej sprawie ujawniono także ukraińską k-r grupę powstańczą, składającą się z byłych petlurowców, bandytów polit[ycznych] i kułaków, przeznaczoną do działań dywersyjnych w okresie mob[ilizacji].

W sprawie niniejszej aresztowano 30 osób.

^b-Sprawa „^a-Družba-^{a22}” – w sprawie tej ujawniono w B[iałej] Cerkwi i zlikwidowano k-r nacjonalistyczną organizację POW, założoną swego czasu przez księży PIETKIEWICZA^{e10} i ŻMIGRODZKIEGO^{f11}.

W śledztwie ustalono, że organizacja ta prowadziła aktywną pracę nad przygotowaniem powstańczej kadry dywersyjnej na okres mob[ilizacji].

Mając kontakty z konsulem pol[skim] w Kijowie, organizacja prowadziła działalność szpiegowską.

Z zeznań członków organizacji – SIERIEDNI[C]KIEGO, SŁOMCZINSKIEGO, POLINKIEWICZA i in[nych] wiadomo, że organizacja pracowała nad wychowaniem młodzieży polskiej w duchu nacjonalistycznym i nielegalnie wyprawiała pol[ską] młodzież do Polski. W okresie od 1926 do 1930 roku wyprawiono za granicę ponad 40 osób.

W sprawie aresztowano 22 osoby.

^{a-b}Organizacje szpiegowsko-dywersyjne^{-b-a}

^b-Sprawa „^a-Lesniki-^{a22}” – w związku z niniejszą sprawą likwidowana jest na terenie okręgu korosteńskiego organizacja szpiegowsko-dywersyjna, założona przez pol[skie] służby wywiad[owcze] w latach 1924–[19]25.

W sprawie zostali aresztowani: KUŻMIN Aleksandr Iljicz – pełnomocnik *Centrospirtu* w Olewsku, SZWIED Uljan, były członek KP(b)U, pracujący jako leśnik w olewskim *lespromchozie*, GULIMOW Fiodor Jakowlewicz – pom[ocnik] pełnomocnika SNK do spraw dostaw państwowych w rejonie olewskim i inni¹².

Większość członków organizacji stanowią uchodźcy z Polski.

^e Było: PIETKIEWICZ.

^f Było: ZMIGROCKI.

¹⁰ Adolf Pietkiewicz (1871 – 26 IX 1933), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; administrator następujących parafii: od 1902 do 1904 Kuniów, od 1905 do 1910 Uszomierz, od 1914 do 1920 Ostropol, od 1923 do 1925 Krasilów oraz tymczasowy administrator parafii Kulczyny. Pracował również w Białej Cerkwi. Aresztowany 7 II 1930, więziony w Białej Cerkwi, Charkowie i Kijowie, skazany 10 V 1930 przez trójkę przy Kolegium GPU na 3 lata pozbawienia wolności. Przebywał w więzieniu w Jarosławlu, a od sierpnia 1932 w Archangielsku, gdzie zmarł. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 391–392.

¹¹ Józef Żmigrodzki (ur. 1880), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; od 1903 wikariusz parafii św. Aleksandra w Kijowie; od 1910 administrator parafii św. Mikołaja w Kijowie. Aresztowany 14 I 1930, więziony w Kijowie oraz w Jarosławlu. Skazany 10 V 1930 przez trójkę przy Kolegium GPU USRS w Kijowie na 7 lat pozbawienia wolności. Wyrok odbywał na Wyspach Sołowieckich. Zmarł w tamtejszym lazarecie w maju (?) 1935. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 534–535.

¹² Aleksandr Iljicz Kużmin, Uljan Szwied oraz Fiodor Jakowlewicz Gulimow, więzieni w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelani 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334.

Отдельные участники организации: КУЗЬМИН, САВЧУК¹³ и другие, являясь сотрудниками разведотдела КВО, использовали свое сотрудничество в разведотделе в интересах польразведорганов.

По делу арестовано 17 человек.

⁶-Дело «^а-Остатки^а»⁶ – Показаниями арестованного в Н[овоград-]Во-лынске члена «ПОВ» – ЦЕСАРУКА Игната Маркияновича, выходя из Польши, бывшего члена КП(б)У, вскрывается крупная польско-шпионско-диверсионная организация на территории Новоград-Волинского округа, которая была заложена Волинским центром «ПОВ», в лице ОЛДАКОВСКОГО и других.

^а-Шпионско-диверсионная работа
киевского польконсульства^а

В гор. Киеве арестованы как посетители польского консульства: ОСТРОВСКИЙ Семен Евгеньевич¹⁴, из дворян, работавший техником «Электропрома», МИЛЕВСКАЯ Мария Готфридовна¹⁵, полька, работавшая курьером в Облпотребсоюзе, ГРИНБЕРГ Михаил Исакович, уроженец Польши, бывший член ЛКСМУ, по профессии радиомонтер и ДЗЕВИЦКИЙ Сигизмунд Михайлович, и другие.

Показаниями этих лиц вскрывается серьезная шпионско-диверсионная работа, проводимая Киевским польским консульством.

Арестованная МИЛЕВСКАЯ призналась, что являлась связной польского консульства и имела на связи сеть в 9 человек по гор. Киеву, среди которых жена профессора Киевского госуниверситета МАЦУРЕВИЧ, техник Управления ЮЗЖД – ЯРЖЕМСКИЙ и другие.

Арестованный ОСТРОВСКИЙ – признался, что наряду с представлением шпионских материалов в польское консульство, он получал там задания, по которым он подготавливал диверсионные акты на двух заводах гор. Киева.

Арестованный ГРИНБЕРГ – признался, что по заданию консульства ездил в конце 1936 года в гор. Каменец-Подольск, для сбора сведений о гарнизоне. Кроме того по заданию консульства он собирал данные об

СРСР, протокол № 46 від 25 ІХ 1937, розстріляні 28 ІХ 1937 у Києві, куди вони були доставлені із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334.*

¹³ Сергій Григорович Савчук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 ІХ 1937, розстріляний 28 ІХ 1937 у Києві, куди він був доставлений із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334, 339.*

¹⁴ Семен Євгенович Островський, (нар. 1900), заарештований 15 VIII 1937 УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. Реабілітований у 1989. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

¹⁵ Марія Готфридівна Мілевська, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 ІХ 1937, розстріляна 23 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 89.*

Poszczególni członkowie organizacji: KUŹMIN, SAWCZUK¹³ i inni okazali się współpracownikami oddziału wywiad[owczego] K[ijowskiego] WO i wykorzystywali zatrudnienie w oddziale wywiad[owczym], działając na korzyść pol[skich] służb wywiad[owczych].

W sprawie aresztowano 17 osób.

^b-Sprawa „^aOstatki^{a??-b} – w wyniku zeznań aresztowanego w N[owogrodzie] Wołyńskim członka POW – CESARUKA Ignacego s. Markiana, pochodzący z Polski, byłego członka KP(b)U, ujawniono mającą duże znaczenie polską organizację szpiegowsko-dywersyjną na terytorium okręgu nowogrodzko-wołyńskiego, założoną przez Wołyński Ośrodek POW – przez OŁDAKOWSKIEGO i innych.

^aDziałalność szpiegowsko-dywersyjna pol[skiego] konsulatu w Kijowie^a

W mieś[cie] Kijowie aresztowani zostali interesanci polskiego konsulatu: OSTROWSKIJ Siemion Jewgienjewicz¹⁴, ze szlachty, zatrudniony jako technik „Elektropromu”; MILEWSKAJA Marija Gotfridowna¹⁵, Polka, zatrudniona jako goniec w *Obłpotriebsozuzie*; GRINBERG Michał s. Izaaka, urodzony w Polsce, były członek LKSMU, z zawodu radiomonter; DZIEWICKIJ Sigizmund Michajłowicz i inni.

Zeznania tych osób ujawniły poważną działalność szpiegowsko-dywersyjną polskiego konsulatu w Kijowie.

Aresztowana MILEWSKAJA przyznała się, że była łączniczką pol[skiego] konsulatu i miała kontakt w mieś[cie] Kijowie z siecią składającą się z 9 osób, wśród których znajduje się żona profesora Kijowskiego Uniwersytetu Państw[owego] MACURIEWICZ, technik Zarządu K[olei] Poł[udniowo]-Z[achodniej] JA-RZEMSKIJ i inni.

Aresztowany OSTROWSKIJ przyznał się, że gdy przedkładał w pol[skim] konsulacie materiały szpiegowskie, otrzymywał tam zadania, na podstawie których przygotowywał akcje dywersyjne w dwóch fabrykach mias[ta] Kijowa.

Aresztowany GRINBERG przyznał się, że na polecenie konsulatu pojechał pod koniec 1936 roku do mias[ta] Kamieńca Podolskiego, by zbierać informacje o [tamtejszym] garnizonie. Ponadto na polecenie konsulatu zbierał dane

¹³ Siergiej Grigorjewicz Sawczuk, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334, 339.

¹⁴ Siemion Jewgienjewicz Ostrowskij (ur. 1900), aresztowany 15 VIII 1937 przez UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Zrehabilitowany w 1989. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

¹⁵ Marija Gotfridowna Milewska, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelana 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 89.

авиазаводах, расположенных, как на территории Украины, так и на территории других республик.

Из показаний ГРИНБЕРГА видно, что в польконсульстве ему обещали за активную шпионскую работу впоследствии оказать реальную помощь в деле его легального выезда в Польшу.

Арестованный в Черкассах врач ПИНИНСКИЙ Владислав Артурович¹⁶, уроженец Польши, из помещиков – сознался, что с 1929 года связан с польконсульством в Киеве по шпионской работе.

Показаниями ПИНИНСКОГО вскрывается в Черкассах шпионская сеть информаторов польского консульства.

За время операции закончены и заслушаны дела на Особ[ой] Тройке на 93 человека. Из них: 43 по 1-й категории и 50 по второй.

В настоящее время нами закончены дела на 183 человека, которые представлены на санкцию по особым спискам в НКВД СССР.

Предварительные данные по разгрому польского контрреволюционного, шпионского подполья уже сейчас позволяют сделать некоторые оперативные выводы об основных линиях и направлениях польских разведывательных органов на территории Киевской области.

Работа польских разведывательных органов, в основном проходила по следующим каналам:

1. Непосредственная переброска агентуры из Польши в пограничные округа и в гор. Киев для активной разведки укрепленных районов и воинских гарнизонов.

Эта часть агентуры используется, как и для самостоятельной разведки, так и для осуществления связей, с ранее насажденными шпионскими резидентурами и сетками и создании новых.

Как правило, агентура перебрасывается из закордона вооружена револьверами и гранатами, для вооруженного прорыва через границу, при столкновении с погранохраной.

Польразведка снабжает свою агентуру различными советскими документами, в том числе паспортами.

2. Шпионские резидентуры и сетки, заложенные в различное время польской агентурой.

Особо характерно отметить, что некоторые вскрываемые нами резидентуры организованы, в свое время, специально оставленными для нелегальной работы лицами из числа польских офицеров и легионеров при отступлении польских частей из Украины.

¹⁶ Владислав Артурович Пінінський (нар. 4 III 1871), герба Ястжембец, син Артура Пінінського, власника маєтку Калетинці (колишній Острозький повіт на Волині), та Іоанни Ледуховської, герба Шалава; за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляний 1 XI 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 258–259; <http://genealog.home.pl/gd/szablony/osoba.php?lang&id=055936>, 25 II 2010.*

o zakładach lotn[icznych], znajdujących się zarówno na terenie Ukrainy, jak i innych republik.

Z zeznań GRINBERGA wiadomo, że w konsulacie pol[skim] obiecano mu za aktywną działalność szpiegowską udzielenie w późniejszym terminie realnej pomocy w legalnym wyjeździe do Polski.

Aresztowany w Czerkasach lekarz PINIŃSKI Władysław s. Artura¹⁶, urodzony w Polsce, z obszarników, przyznał się, że w 1929 roku miał kontakty z pol[skim] konsulem w Kijowie, w związku z działalnością szpiegowską.

Na podstawie zeznań PINIŃSKIEGO ujawniono w Czerkasach szpiegowską siatkę informatorów konsulatu polskiego.

Podczas operacji zakończono i rozpatrzono na [posiedzeniach] spec[jalnej] trójki sprawy na 93 osoby, w tym: 43 [osoby zaliczone do] 1 kategorii i 50 [osób zaliczonych do] drugiej [kategorii].

Obecnie zakończyliśmy sprawę na 183 osoby, których specjalne wykazy przedłożyliśmy do zatwierdzenia w NKWD ZSRS.

Wstępne dane z akcji rozbicia polskiego kontrrewolucyjnego podziemia szpiegowskiego już teraz pozwalają wysnuć pewne wnioski operacyjne na temat głównych linii i kierunków [działalności] polskich służb wywiadowczych na terenie obwodu kijowskiego.

Polskie służby wywiadowcze stosowały w swoich działaniach zasadniczo następujące metody:

1. Bezpośrednie przerzucanie agentury z Polski do okręgów nadgranicznych i do mias[ta] Kijowa w celu prowadzenia aktywnej działalności wywiadowczej w rejonach umocnionych i garnizonach wojskowych.

Ta część agentury wykorzystywana jest zarówno do bezpośrednich [działań] wywiadowczych, jak i do nawiązania kontaktów z wcześniej zorganizowanymi rezydenturami szpiegowskimi i siatkami oraz tworzenia nowych.

Regułą jest, że agentura przerzucana z zagranicy uzbrojona jest w rewolwery i granaty w celu zbrojnego przedarcia się przez granicę w razie napotkania ochrony pogram[icznej].

Wywiad pol[ski] zaopatruje swoją agenturę w różne dokumenty sowieckie, w tym paszporty.

2. [Prowadzenie działań poprzez] rezydentury szpiegowskie i siatki założone w różnym czasie przez polską agenturę.

Szczególnie znamienne jest, że niektóre ujawnione przez nas rezydentury zorganizowane zostały swego czasu przez osoby rekrutujące się spośród polskich oficerów i legionistów, pozostawionych specjalnie [na tym terenie] podczas wycofywania się polskich jednostek z Ukrainy, w celu prowadzenia nielegalnej działalności.

¹⁶ Władysław Piniński (ur. 4 III 1871), syn Artura Pinińskiego h. Jastrzębiec, właściciela dóbr Kaletyńce w powiecie ostrogskim na Wołyniu oraz Joanny z Ledóchowskich h. Szaława, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelany 1 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 258–259; <http://genealog.home.pl/gd/szablony/osoba.php?lang&id=055936>, 25 II 2010.

Эти резидентуры, наряду с проведением шпионской работы имели задание по диверсии на мобпериод и с этой целью создавали диверсионно-повстанческие организации и группы.

[3.] Проведение подрывной работы в настоящее время.

Связь с резидентурами осуществлялась из закордона, присылкой специальных курьеров-связистов и, наоборот, посылок таких курьеров от организаций закордон.

Некоторые из них переключались и находились на непосредственной связи польского генконсульства в Киеве.

Сетью шпионских резидентур были охвачены пограничные округа и районы, сахарные и спиртные заводы, лесничества и транспорт.

Указанные объекты являлись особо питательной базой для польских разведывательных органов, по созданию контрреволюционных формирований, так как там сохранилось значительное количество старослужащих – поляков, контрреволюционно настроенных тесно связанных с бывшими крупными владельцами, находящимися в Польше.

Следует отметить, что шпионские резидентуры преимущественно состояли из числа польперебежчиков-политэмигрантов, прибывших в разное время из Польши, разведупровцев и бывших контрабандистов.

4.^с Разветвленной организацией подполья «ПОВ» и других контрреволюционных формирований на базе отторжения Украины от СССР и «Воссоздания Великой Польши» границ 1772 года.

Организации направляли свою деятельность на создание повстанческих кадров, проникновение в партийно-советский аппарат, использование всех легальных форм – для проведения контрреволюционной националистической работы.

[5.] Использование кадров организации для шпионской и диверсионной работы.

Вскрытыми делами («^а-Пулемет^а», «^а-Органист^а», «^а-Легионеры^а») устанавливается, что основными кадрами антисоветских организаций для повстанческой и диверсионной работы являются: бывшие участники политбанд, бывшие петлюровцы, галичане, кулачество, а в отдельных случаях уголовный элемент.

Также устанавливается блокирование между польскими к. р. формированиям и украинским контрреволюционным националистическим подпольем.

6.^с Организация и проведение польским генконсульством в Киеве шпионско-диверсионной работы.

Разведывательная деятельность консульства направлена:

а) военный шпионаж, сбор сведений по оборонной промышленности и предприятиям, выполняющим военные заказы;

^с Було: 3.

^с Було: 4.

Rezydentury te, równoległe z działalnością szpiegowską, miały zadanie zorganizowania dywersji na okres mob[ilizacji] i w tym celu tworzyły dywersyjno-powstańcze grupy i organizacje.

[3.] Prowadzenie działalności wywrotowej w chwili obecnej.

Łączność z rezydenturami polegała na przysyłaniu z zagranicy specjalnych kurierów-łączników oraz wysyłaniu z powrotem tychże kurierów przez organizację za granicę.

Niektórzy z nich zmieniali [taktykę] i nawiązywali bezpośredni kontakt z polskim konsulem gen[eralnym] w Kijowie.

Sieć rezydentur szpiegowskich obejmowała okręgi i rejony nadgraniczne, cukrownie i zakłady spirytusowe, leśnictwa i transport.

Wymienione obiekty stanowiły dla polskich służb wywiadowczych szczególnie wartościową bazę do tworzenia formacji kontrrewolucyjnych, ponieważ tam „przechowała się” duża liczba wysłużonych pracowników – Polaków o kontrrewolucyjnym nastawieniu, ściśle powiązanych z dawnymi wielkimi posiadaczami, znajdującymi się [obecnie] w Polsce.

Należy zauważyć, że rezydentury szpiegowskie przeważnie składały się z pol[skich] zbiegów – emigrantów polit[ycznych] przybyłych w różnym czasie z Polski, *razwieduprowców* i byłych przemytników.

4.^g Wykorzystanie szeroko rozgałęzionej organizacji podziemnej POW i innych kontrrewolucyjnych formacji, których wspólną płaszczyzną jest [chęć] odtworzenia Ukrainy od ZSRS i „odtworzenia Wielkiej Polski” w granicach z 1772 roku.

Poczynania organizacji szły w kierunku tworzenia kadr powstańczych, przenikania do aparatu partyjno-państwowego, wykorzystywania wszystkich legalnych możliwości w celu prowadzenia działalności kontrrewolucyjnej i nacjonalistycznej.

[5.] Wykorzystanie kadr organizacji do działań szpiegowskich i dywersyjnych.

Na podstawie założonych spraw („^aPulemiot^{a77}”, „^aOrganist^{a77}”, „^aLegionier^{a77}”) ustalono, że podstawową kadrę organizacji antysowieckich, prowadzącą działalność powstańczą i dywersyjną stanowią: byli członkowie band polit[ycznych], byli petlurowcy, Galicjanie, kułactwo, a w poszczególnych przypadkach element kryminalny.

Ustalono też, że polskie formacje k-r zawierają sojusze z k-r podziemnymi nacjonalistycznymi organizacjami ukraińskimi.

6.^h Organizowanie i prowadzenie działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez polski konsulat gen[eralny].

Działalność wywiadowcza konsulatu jest ukierunkowana na:

a) szpiegostwo wojskowe, zbieranie informacji dotyczących przemysłu obronowego i przedsiębiorstw realizujących zamówienia wojskowe;

^g Było: 3.

^h Było: 4.

- б) создание диверсионной агентуры на мобпериод;
- в) проведение через широкую сеть своей агентуры подрывной вредительской работы в промышленности и сельском хозяйстве;
- г) освещение политического и экономического состояния разных слоев населения города и села.

Вскрытые дела показывают, что консульство занимается массовой вербовкой своих посетителей, в первую очередь поляков.

В этом отношении характерно, что консульство для вербовки лиц, имеющих намерение выехать в Польшу, создает ряд искусственных трудностей, что используется для осуществления вербовок.

Консульство – для связи со своей агентурой использует в качестве связисток – полек-патриоток (старух), не вызывающих внешне подозрения.

Консульство в своей деятельности опирается на клерикальные круги, используя их для ведения шпионской и националистической работы.

Анализ всех вскрытых дел указывает, что мы в основном ликвидируем шпионские гнезда и контрреволюционные формирования, связанные с 5-й Львовской экспозитурой, Сарнинской и Ракитянской¹⁷ подэкспозитурами, приграничными разведками и польгенконсульством в Киеве.

Наряду с тем, что во всей последующей работе концентрируем внимание на окончательный разгром контрреволюционного шпионского и повстанческого подполья, мы ставим своей непосредственной оперативной задачей – вскрытие работы 2-го Отдела польского главштаба на Киевщине.

^аНачальник УНКВД по Киевской области
Старший майор госбезопасности^а
(—) ШАРОВ

№ 624040
«27» августа 1937 г.
гор. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 67, арк. 27–45.
Оригінал, машинопис.*

¹⁷ Див. документ № 2, примітка 11.

- b) tworzenie agentury dywersyjnej na okres mobilizacji;
- c) prowadzenie poprzez szeroką sieć agenturalną działań wywrotowych i szkodniczych w przemyśle i rolnictwie;
- d) wyjaśnienie politycznej i gospodarczej sytuacji różnych warstw ludności miast i wsi.

Założone sprawy wykazują, że konsulats masowo werbuje swoich interesantów, w pierwszym rzędzie Polaków.

W tym przypadku jest charakterystyczne, że konsulats w celu werbowania osób, mających zamiar wyjechać do Polski, tworzy szereg sztucznych trudności [w związku z wyjazdem] i wykorzystuje to, by przeprowadzić werbunek.

Konsulats, aby utrzymywać kontakt ze swą agenturą, wykorzystuje jako łączniczki Polki patriotki (starsze kobiety), których wygląd nie wzbudza podejrzeń.

W działalności tej konsulats opiera się na kręgach klerykalnych, wykorzystując je do uprawiania szpiegostwa i działalności nacjonalistycznej.

Z analizy wszystkich założonych spraw wynika, że przede wszystkim likwidujemy ośrodki szpiegowskie i kontrrewolucyjne formacje, związane z lwowską ekspozyturą, placówkami sarnieńską i rokitniańską¹⁷, wywiadem nadgranicznym oraz pol[skim] konsulatem gen[eralnym] w Kijowie.

Jakkolwiek w całej naszej przyszłej pracy uwagę skoncentrujemy na ostatecznym rozbiciu kontrrewolucyjnego, szpiegowskiego i powstańczego podziemia, to naszym bezpośrednim zadaniem operacyjnym jest rozpracowanie działalności 2 Oddziału polskiego Sztabu Gł[ównego] na Kijowszczyźnie.

^aNaczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa pań[stwowego]^a
(—) SZAROW

nr 624040
„27” sierpnia 1937 r.
mias[to] Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 67, k. 27–45.
Oryginał, maszynopis.*

¹⁷ Zob. dokument nr 2, przypis 12.

№ 28

27 серпня 1937, Чернігів. Повідомлення начальника УНКВС по Чернігівській області Марка Корнєва наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід та результати по «польській операції»

НКВД – УССР

^a«Совершенно секретно»^a

^a«Черниговское Облуправление»^a

НКВД

^a«3-й Отдел УГБ»^a

27-го августа 1937 г.

№ 1317740

гор. Чернигов

^a«Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга»^a
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
гор. Киев

О ходе операции по полякам

В соответствии с оперативным приказом народного комиссара внутренних дел СССР – Генерального комиссара государственной безопасности т. ЕЖОВА, 3-м отделом Управления НКВД по Черниговской области, в целях вскрытия и ликвидации польского шпионско-диверсионного националистического подполья, проведена операция по изъятию указанного в приказе Наркома контингента лиц.

Всего на территории Черниговской области учтено 637 человек поляков.

Кроме того, на учете состоит 465 человек не польской национальности в той или иной степени связанных с Польшей и вызывающих подозрение по польскому шпионажу, к-р деятельности и т. п.

Из общего числа учтенных на 27-е августа 1937 г. арестовано 106 человек, в том числе:

– полит. обмененных.....	1 чел.
– полит. эмигрантов.....	2 чел.
– перебежчиков.....	46 «
– дезертиров польармии.....	5 «
– быв. агентов Разведупра и ИНО.....	3 «
– галичан.....	13 «

^a–^a Написано великими літерами.

Nr 28

27 sierpnia 1937, Czernihów. Informacja naczelnika UNKWD obwodu czernihowskiego Marka Korniewa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego o przebiegu i wynikach „operacji polskiej”

NKWD – USRS

^aŚcisłe tajne^a

^aCzernihowski Zarząd Obw[odowy]^a NKWD

^a3 Oddział UGB^a

27 sierpnia 1937 r.

nr 1317740

mias[to] Czernihów

^aDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a

Tow. LEPLEWSKIEGO

mias[to] Kijów

Przebieg operacji dotyczącej Polaków

Zgodnie z rozkazem operacyjnym ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego t[owarzysza] JEŻOWA, 3 Oddział Zarządu NKWD obwodu czernihowskiego przeprowadził operację zatrzymania wskazanych w rozkazie *narkoma* określonych grup osób w celu wykrycia i likwidacji polskiego szpiegowsko-dywersyjnego podziemia nacjonalistycznego.

Na terytorium obwodu czernihowskiego zewidencjonowano łącznie 637 Polaków.

Poza tym w ewidencji znajduje się 465 osób, które nie są polskiej narodowości, ale w takim czy innym stopniu związane z Polską [i] podejrzane o działalność szpiegowską na rzecz Polski, działalność k-r itp.

Z ogólnej liczby zewidencjonowanych na [dzień] 27 sierpnia 1937 r. aresztowano 106 osób, w tym [m.in.]:

- pochodzących z wymiany polit[ycznej]..... 1 os[oba]
- emigrantów polit[ycznych]..... 2 os[oby]
- zbiegów..... 46 [osób]
- dezertów z Wojska Pol[skiego]..... 5 [osób]
- był[ych] agentów *Razwiedupru* i INO..... 3 [osoby]
- Galicjan..... 13 [osób]

^a-^a Zapisano wersalikami.

Дальнейшее выявление контингентов, подлежащих репрессии и их аресты продолжаем. Всем начальникам райотделений НКВД даны соответствующие указания.

В результате проведенного следствия, из общего количества арестованных по операции сознались:

- а) в принадлежности к «ПОВ»..... 4 чел.
- б) в шпионаже..... 6 «
- в) в прочей к-р деятельности..... 6 «

⁶⁻Следствием вскрыты ряд агентов польской разведки, участников польского контрреволюционного националистического подполья – «ПОВ», а равно к-р вредительская организация польской ориентации в системе областного Сахаротреста⁶.

Дело «^{а-}Отживающие^а»

По делу арестованы – быв[ший] белый офицер МАЛЮТИН В. И. – старший теплотехник Бурьинского Сахзавода и поляк МИЛКОВСКИЙ В. Ю. – быв[ший] управляющий отделением Ново-Быковского свеклосовхоза.

Показаниями МАЛЮТИНА и МИЛКОВСКОГО устанавливается наличие польской контрреволюционной вредительской организации в системе Черниговского Сахаротреста, весь руководящий состав которой состоит из числа польской технической интеллигенции во главе с главным инженером Треста – поляком ДЕМБРОВСКИМ.

Как видно из показаний МАЛЮТИНА, контрреволюционной вредительской деятельностью организации охвачены все сахарные Тресты Украины, в том числе Киевский и Харьковский.

Организация – польской ориентации, по показаниям МАЛЮТИНА, была связана с польским консульством в Киеве через руководящих участников организации – быв[шего] сахарозаводчика СИРОТКИНА (проживает в г. Киеве) и инженера-сахарника ВАЛИНСКОГО (работает в Харьковском Сахаротресте).

МИЛКОВСКИЙ, признав свое участие в контрреволюционной организации в системе Сахаротреста, одновременно показал, что является участником «ПОВ» еще с 1920–[19]21 гг., будучи завербован в нее настоятелем костела в м. Полонном на Шепетовщине.

Его показаниями устанавливается непосредственная связь организации на Шепетовщине с польской разведкой, совершение ряда диверсионных актов и прочее.

Всего по делу проходит 25 человек участников к-р вредительской организации.

⁶⁻⁶ Підкреслено машинописним способом.

Kontynuujemy ujawnianie określonych grup podlegających represjom i dokonujemy ich aresztowania. Wszyscy naczelnicy wydziałów rej[onowych] NKWD otrzymali odpowiednie wytyczne.

W wyniku przeprowadzonego śledztwa z ogólnej liczby aresztowanych w ramach operacji przyznało się:

- a) do przynależności do POW..... 4 os[oby]
- b) do szpiegostwa..... 6 [osób]
- c) do innej działalności k-r..... 6 [osób]

^{b-}W śledztwie wykryto szereg agentów wywiadu polskiego, członków polskiego kontrrewolucyjnego podziemia nacjonalistycznego POW, jak również k-r szkodniczą organizację o polskiej orientacji w sieci obwodowego trustu cukr[owniczego]^b.

Sprawa „^{a-}Otzywajuszczije^{a7}”

W sprawie zostali aresztowani: był[y] biały oficer MALUTIN W. I. – starszy technik węzłów ciepłowniczych buryńskiej cukr[owni] oraz Polak MIŁKOWSKI W. J. – był[y] kierownik wydziału w nowobykowskim sowchozie produkującym buraki.

Na podstawie zeznań MALUTINA i MIŁKOWSKIEGO ustalono istnienie polskiej kontrrewolucyjnej organizacji szkodniczej w sieci czernihowskiego trustu cukrow[niczego], której całą kadre kierowniczą stanowiła polska inteligencja techniczna na czele z głównym inżynierem trustu, Polakiem DIEMBROWSKIM.

Jak wynika z zeznań MALUTINA, kontrrewolucyjną działalnością szkodniczą organizacji objęte zostały wszystkie trusty cukrownicze Ukrainy, w tym kijowski i charkowski.

Organizacja o polskiej orientacji, według zeznań MALUTINA, miała powiązania z konsulem polskim w Kijowie poprzez był[ego] właściciela cukr[owni] SIROTKINA (mieszka w m. Kijowie) i inżyniera cukrownictwa WALINSKIEGO (pracuje w charkowskim truście cukrow[niczym]), którzy kierowali organizacją.

MIŁKOWSKI przyznał się do członkostwa w kontrrewolucyjnej organizacji, istniejącej w sieci trustu cukrow[niczego]; jednocześnie zeznał, że już od l[at] 1920 – [19]21 jest członkiem POW, po zwerbowaniu go przez proboszcza kościoła w m[iejscowości] Połonne na Szepetowszczyźnie.

Na podstawie jego zeznań są ustalane bezpośrednie powiązania organizacji na Szepetowszczyźnie z wywiadem polskim, szereg akcji dywersyjnych i inne.

W sprawie występuje łącznie 25 osób – członków k-r organizacji szkodniczej.

^{b-}^b Podkreślono maszynowo.

Дело «^а-Ксендз^а»

По делу арестован поляк ЗГРЖИБЛОВСКИЙ Андрей Игнатьевич¹, бывший председатель римско-католической общины «Св. Николая» в г. Киеве, до ареста работавший табельщиком на Носовском заводе в г. Нежине.

ЗГРЖИБЛОВСКИЙ сознался в причастности к польской шпионско-диверсионной националистической организации и показал, что в эту организацию он был завербован ксендзом костела «Св. Николая» в Киеве ЖМИГРОДСКИМ^в в 1928 году.

Организация, возглавлявшаяся польским епископом СКАЛЬСКИМ², проводила активную шпионскую работу в пользу Польши и готовила на военное время ряд крупных диверсионных актов, как-то: поджог Печерского военного склада в Киеве, разрушение железнодорожных мостов, отравление эпидемионосными бактериями питьевых источников, продуктов и т. п.

ЗГРЖИБЛОВСКИЙ называет 12 человек известных ему участников организации по Киеву.

Несмотря на прошедшие в 1930 году аресты участников организации, в том числе и ЗГРЖИБЛОВСКОГО, деятельность ее в тот период полностью не была вскрыта.

Дело «^а-Семья^а»

По делу арестован поляк ШМИДТ Карл Людвигович, прибывший из Польши в 1923 году вместе со своим отцом – членом ППС с 1896 года – ШМИДТОМ Л. Т.³, обмененным вместе с ДОМБАЛЕМ. ШМИДТ сознался в принадлежности к «ПОВ» с 1927 года.

^в Було: ЗМИГРОДСКИМ.

¹ Андрій Ігнатівич Згржибловський (нар. 1885), з 1920 голова парафіяльної ради одного із київських костелів; з 1931 проживав у Ніжині, працював табельщиком. Заарештований у серпні 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 23 XII 1937 засуджений до вищої міри покарання, розстріляний 27 XII 1937. www.catholic.ru, 15 IX 2009.

² Теофіл Александр Скальський (1 III 1877 – 12 IV 1958), апостольський адміністратор Житомирської єпархії, апостольський протонотаріус; з 1894 до 1898 студент Житомирської духовної семінарії та з 1898 до 1900 Петербурзької духовної академії. Професор права Житомирської духовної семінарії; з 1913 настоятель парафії св. Олександра у Києві. Заарештований у 1919, 1921 та 1922. 31 III 1926 отримав папське повноваження адміністратора Житомирської єпархії. Знову заарештований 9 VI 1926 у Києві, потім перевезений до Москви. Рішенням Військової Колегії ВС СРСР від 28 I 1928 засуджений до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у Ярославському політизоляторі. Звільнений 15 IX 1932 завдяки клопотанням польської дипломатії; у 1932–1939 рр. настоятель кафедральної парафії у Луцьку; з 1939 працював у м. Новий Тарг, згодом у с. Мшана Дольна. *Влада і костел в радянській Україні 1919–1937 рр. Римо-Католицька церква під репресивним тиском тоталітаризму // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, № 2 (21), 2003, с. 424–426; Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., с. 436–438.*

³ Людвіг Томашевич Шмідт (нар. 1875), заарештований 8 VIII 1937 УНКВС Чернігівської обл., 22 XI 1937 помер у лікарні в'язниці м. Чернігова, діагноз – туберкульоз легенів. Реабілітований у 1958. *ДА Чернігівської обл., ф. Р-8840, оп. 3, спр. 279.*

Sprawa „^a-Ksiondz^{a27}”

W sprawie aresztowany został Polak ZGRZYBŁOWSKIJ Andriej Ignatjewicz¹, były przewodniczący wspólnoty rzymsko-katolickiej parafii św. Mikołaja w m. Kijowie, przed aresztowaniem pracował jako kontroler w fabryce nosowskiej w m. Nieżyn.

ZGRZYBŁOWSKIJ przyznał się do członkostwa w polskiej szpiegowsko-dywersyjnej organizacji nacjonalistycznej i zeznał, że do organizacji tej został zwerbowany przez księdza kościoła św. Mikołaja w Kijowie ŻMIGRODZKIEGO^c w 1928 roku.

Organizacja, na czele której stał polski biskup SKALSKI², prowadziła aktywną działalność szpiegowską na rzecz Polski i przygotowywała poważne akcje dywersyjne na czas wojny, jak: podpalenie peczerskiego magazynu wojskowego w Kijowie, niszczenie mostów kolejowych, zatrucie bakteriami wywołującymi choroby zakaźne zbiorników wody pitnej, żywności itp.

ZGRZYBŁOWSKIJ wymienił 12 znanych mu członków organizacji w Kijowie.

Mimo mających miejsce w 1930 roku aresztowań wśród członków organizacji, w tym i ZGRZYBŁOWSKIEGO, działalność [organizacji] wtedy nie została całkowicie wykryta.

Sprawa „^a-Siemja^{a27}”

W sprawie aresztowany został Polak SZMIDT Karol s. Ludwika, przybyły z Polski w 1923 roku ze swym ojcem – członkiem PPS od 1896 roku – SZMIDTEM L. T.³, [więźniem] pochodzącym z wymiany [w grupie] wraz z DAŁBALEM. SZMIDT przyznał się, że należał do POW od 1927 roku.

^c *Było:* ZMIRGORODSKIEGO.

¹ Andriej Ignatjewicz Zgrzybłowski (ur. 1885), od 1920 przewodniczący rady parafialnej jednego z kijowskich kościołów, od 1931 mieszkał w Nieżynie, pracował jako kadrowy. Aresztowany w sierpniu 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 23 XII 1937 skazany na karę śmierci, rozstrzelany 27 XII 1937. www.catholic.ru, 15 IX 2009.

² Teofil Aleksander Skalski (1 III 1877 – 12 IV 1958), administrator apostolski diecezji żytomierskiej, protonotariusz apostolski; od 1894 do 1898 alumn seminarium duchownego w Żytomierzu, a od 1898 do 1900 Akademii Duchownej w Petersburgu. Profesor prawa w seminarium duchownym w Żytomierzu; od 1913 proboszcz parafii św. Aleksandra w Kijowie. Aresztowany w 1919, 1921, 1922. 31 III 1926 otrzymał papieskie upoważnienie do administrowania diecezją żytomierską. Ponownie aresztowany 9 VI 1926 w Kijowie, następnie przewieziony do Moskwy. Decyzją Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 28 I 1928 skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał w więzieniu w Jarosławlu. Zwolniony 15 IX 1932 dzięki zabiegom polskiej dyplomacji; w l. 1932–1939 proboszcz parafii katedralnej w Łucku; od 1939 pracował w Nowym Targu, następnie w Mszanie Dolnej. *Władza i kost'ol w radiańskij Ukraini 1919–1937 rr.: Rymo-Katolyčka cerkwa pid represywnym tyskom totalitaryzmu „Z archiw w UCzK-GPU-NKWD-KGB”*, nr 2 (21), 2003, s. 424–426; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 436–438.

³ Ludwik Szmidt s. Tomasza (ur. 1875), aresztowany 8 VIII 1937 przez UNKWD obw. czernihowskiego, 22 XI 1937 zmarł w szpitalu więziennym w Czernihowie na gruźlicę. Zrehabilitowany w 1958. DA Czernihowski Oblasti, f. R-8840, op. 3, spr. 279.

Активную поевяцкую работу ШМИДТ провел на Подолии – Винницкой области, где называет в своих показаниях свыше 20 активных участников «ПОВ», в том числе руководящий состав организации.

ШМИДТ называет, как причастного к руководству «ПОВ» на Украине, своего отца – ШМИДТА Л. Т. (арестован в Кисловодске, доставляется в Чернигов). ШМИДТ показал о шпионской деятельности «ПОВ» в Бердичеве, назвал ряд поляков-военнослужащих, проводивших шпионскую работу. Руководящим деятелем «ПОВ» в Бердичеве, руководившим шпионской работой, по показанию ШМИДТА, является БРЖОЗОВСКИЙ – старый член «ПОВ», с 1932 г. проживающий в гор. Киеве. БРЖОЗОВСКИЙ связан на протяжении ряда лет с Киевским польским консульством.

Военная деятельность организации, по показаниям ШМИДТА, была направлена к созданию молодежных стрелковых кружков по типу организации «Стрелец» в Польше⁴.

Задачей этих кружков являлось – подготовка военных кадров из числа польской молодежи для использования их при военном выступлении Польши против СССР. Такой кружок в Бердичеве был создан лично ШМИДТОМ, привлечшим в «ПОВ» для руководства кружком двух поляков-военнослужащих, которые одновременно использовались в шпионских целях.

По показаниям ШМИДТА, Бердичевская организация «ПОВ» имела переправу на Польшу, через которую на Славутском участке осуществлялись переправы в Польшу.

Непосредственно к переправе были причастны ксендз Бердичевского фарного костела и местная домовладелица ЯВОРСКАЯ. С переправой был связан руководящий член «ПОВ» ПАЛЬЦАРЕК – секретарь польбуоро.

ШМИДТ также показывает, что в проведении националистической колонизаторской работы существовал контакт между руководством «ПОВ» и местными ксендзами. Когда работал польский клуб – костел работу не проводил и наоборот, когда в костеле правились молебны – клуб бездействовал. Характерно, что ксендзы костелов, по показаниям ШМИДТА, призывали прихожан поддерживать вновь создаваемые польские сельсоветы.

В 1930–[19]31 гг., работая в редакции «Серп» в гор. Харькове, ШМИДТ по поевяцкой работе был непосредственно связан с руководящими деятелями «ПОВ» – ТЕОДОРОМ (бывший редактор «Серп») и ШТАЙНОМ⁵

⁴ Йдеться про польську парамілітарну суспільно-виховну організацію Стрілецька спілка «Стрілець», перші гуртки якої були організовані в 1910 у Львові та Кракові.

⁵ Ймовірно Генрик Штайн-Каменський (1883–1937), псевд. «Домський». Польський комуніст і публіцист; у 20-х рр. виконував нагляд над Польською Драмстудією у Києві; з 1926 у Москві, де працював як літературний критик. Член ЦК КПП, а також протягом деякого часу ВКП(б); у 1934 обвинувачений в ухилах, у 1935 засуджений, розстріляний у 1937. *Myszkowski A.*

SZMIDT prowadził energiczną peowiacką działalność na Podolu, obwód winnicki, i wymienił w swych zeznaniach ponad 20 [działających] tam aktywnych członków POW, w tym kadre kierowniczą organizacji.

SZMIDT wskazał na swego ojca – SZMIDTA L. T. – jako członka kierownictwa POW na Ukrainie (aresztowany w Kisłowodzku, dostawiony do Czernihowa). SZMIDT złożył zeznania na temat działalności szpiegowskiej POW w Berdyczowie, wymienił szereg Polaków – wojskowych zajmujących się szpiegostwem. Działaczem stojącym na czele POW w Berdyczowie i kierującym działalnością szpiegowską, według zeznań SZMIDTA, jest BRZOZOWSKIJ, od dawna członek POW, mieszkający od 1932 r. w mieś[cie] Kijowie. BRZOZOWSKIJ przez wiele lat miał powiązania z polskim konsulem w Kijowie.

Działalność wojskowa organizacji, według zeznań SZMIDTA, polegała na tworzeniu młodzieżowych kółek strzeleckich na wzór organizacji „Strzelec”⁴ w Polsce.

Zadaniem tych kółek było przygotowanie wojskowych kadr, rekrutujących się z młodzieży polskiej, w celu wykorzystania ich w chwili zbrojnego wystąpienia Polski przeciw ZSRS. W Berdyczowie takie kółko założył osobiście SZMIDT i wciągnął do POW, żeby kierowali kółkiem, dwóch Polaków – wojskowych, których jednocześnie wykorzystano w celach szpiegowskich.

Według zeznań SZMIDTA, berdyczowska organizacja POW miała zorganizowany kanał przerzutowy do Polski, przez który na odcinku sławuckim dokonywano przejść do Polski.

Kanał przerzutowy zorganizowali bezpośrednio [m.in.] ksiądz berdyczowskiego kościoła farnego i miejscowa właścicielka domu JAWORSKAJA. Z kanałem przerzutowym związany był członek kierownictwa POW PALCARIK – sekretarz Biura Pol[skiego].

SZMIDT zeznał także, że podczas nacjonalistycznej działalności kolonizatorskiej istniały kontakty między kierownictwem POW a miejscowymi księżmi. Kiedy pracował polski klub, kościół działalności nie prowadził i odwrotnie, gdy w kościele odprawiano nabożeństwa, klub pozostawał bezczynny. Charakterystyczne jest to, że księża w kościołach, według zeznań SZMIDTA, nawoływali parafian do popierania nowo zakładanych polskich *sielsowietów*.

Pracując w [atach] 1930–[19]31 w redakcji „Sierpa” w mieś[cie] Charkowie, SZMIDT w pracy peowiackiej był związany bezpośrednio z grupą kierowniczą POW: TEODOREM (były redaktor „Sierpa”) oraz SZTAJNEM⁵ (były redaktor

⁴ Chodzi o polską paramilitarną organizację społeczno-wychowawczą Związek Strzelecki „Strzelec”, której pierwsze kółka zostały zorganizowane w 1910 we Lwowie i Krakowie.

⁵ Prawdopodobnie Henryk Sztajn (Stein)-Kamieński (1883–1937), ps. „Domski”, polski komunistą i publicystą; w latach 20. pełnił nadzór nad Polskim Studium Dramatycznym w Kijowie; od 1926 w Moskwie, gdzie pracował jako krytyk literacki. Członek KC KPP, a także przez jakiś czas WKP(b); w 1934 oskarżony o prowadzenie działalności niezgodnej z linią partii, w 1935 skazany, rozstrzelany w 1937. A. Myszkowski, *Słownik biograficzny komunistów polskich represjonowanych w ZSRR*, „Zeszyty Historyczne”, nr 69, Paryż 1984, s. 68.

(бывший редактор «Глос Млодежи»), по указаниям которых проводил контрреволюционную деятельность.

Дело «^а-Рейдовик^а»

По делу арестован ГУРСКИЙ Бронислав Генрихович⁶ – инженер Черниговского Сахаротреста.

ГУРСКИЙ сознался в том, что в 1922 году в Польше – в г. Ровно был завербован польской разведкой и переброшен в СССР для проведения шпионско-диверсионной и вредительской деятельности.

ГУРСКИЙ, по его показаниям, на протяжении ряда лет, проводил активную шпионскую деятельность в пользу Польши, будучи связанным с агентом разведки ЯСТРЖЕМСКИМ, периодически посещавшим ГУРСКОГО.

По заданиям разведки, ГУРСКИЙ несколько раз менял местожительство и, проживая в гг. Чернигове, Кривом Роге, Никополе и в Донбассе – на Северном и Щербиновском рудниках, проводил шпионско-диверсионную работу.

ГУРСКИЙ называет ряд лиц в этих городах, известных ему как агентов польской разведки, с которыми он связывался в разведывательных целях по заданиям названного выше ЯСТРЖЕМСКОГО. К таким относятся: быв[ший] главный инженер Северного рудника Треста «Артемуголь» – ЛУРЬЕ, бывший инспектор «Индустроя» КАЛИНОВСКИЙ, техник Криворожского Жилсоюза – РАВА Альфред и другие.

Дело «^а-Эмигрант^а»

По делу арестован польперебежчик ДИДКОВСКИЙ Израиль – рабочий хлебозавода.

ДИДКОВСКИЙ сознался в том, что в Польше, состоя в комсомольской организации, в 1926 году он был завербован дефензивой при посредстве Секретаря Окружкома КСМП в г. Белостоке по кличке «КИТАЕЦ» (фамилию ДИДКОВСКИЙ не помнит), являвшегося агентом дефензивы.

В том же 1926 году ДИДКОВСКИЙ в составе группы в 5 человек, был переброшен в СССР со шпионскими заданиями. ДИДКОВСКИЙ был связан с польским агентом АЗРАЙЛЕВЫМ, приезжавшим к нему из Минска за шпионскими материалами.

Słownik biograficzny komunistów polskich represjonowanych w ZSRR // «Zeszyty Historyczne», nr 69, Paryż, 1984, s. 68.

⁶ Броніслав Генріхович Гурський (нар. 1885), заарештований 9 VIII 1937 УНКВС Чернігівської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР (номер протоколу відсутній) від 25 XI 1937, розстріляний 3 XII 1937 у Чернігові. Реабілітований у 1957. *ДА Чернігівської обл., ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7684.*

„Głosu Młodzieży”) i według ich wytycznych prowadził działalność kontrrewolucyjną.

Sprawa „^a-Riejdowik-^{a2}”

W sprawie aresztowany został GURSKIJ Bronisław Giernichowicz⁶ – inżynier czernihowskiego trustu cukrow[niczego].

GURSKIJ przyznał się, że w 1922 roku w Polsce, w m. Równie, został zwerbowany przez polski wywiad i przerzucony do ZSRS, żeby prowadzić działalność szpiegowsko-dywersyjną i szkodniczą.

GURSKIJ, jak wynika z jego zeznań, przez szereg lat aktywnie uprawiał szpiegostwo na rzecz Polski i miał kontakty z agentem wywiadu JASTRZEMSKIM, który co jakiś czas odwiedzał GURSKIEGO.

Na polecenie wywiadu GURSKIJ kilkakrotnie zmieniał miejsce zamieszkania i mieszkając w m[iejscach] Czernihowie, Krzywym Rogu, Nikopolu oraz w Donbasie – prowadził działalność szpiegowsko-dywersyjną w siewiernej i szczybinowskiej kopalniach rudy.

GURSKIJ wymienił szereg osób z tych miast – znanych mu agentów wywiadu polskiego – z którymi nawiązywał kontakt w celach wywiadowczych, na polecenie wspomnianego wyżej JASTRZEMSKIEGO. Należą do nich: był[y] główny inżynier siewiernej kopalni rudy trustu „Artemugol” ŁURJE, były inspektor „Industroju” KALINOWSKIJ, technik krzyworoskiego spółdzielczego związku miesz[kaniowego] RAWA Alfred i inni.

Sprawa „^a-Emigrant-^{a7}”

W sprawie aresztowany został pol[ski] zbieg DIDKOWSKIJ Izraël, robotnik zakładu piekarniczego.

DIDKOWSKIJ przyznał się, że będąc w organizacji komsomolskiej w Polsce, został w 1926 roku zwerbowany przez defensywę za pośrednictwem sekretarza Kom[itetu] Okręg[owego] KZMP w m. Białymstoku o pseudonimie „KITAJEC” (nazwiska DIDKOWSKIJ nie pamięta), który był agentem defensywy.

W tymże 1926 roku DIDKOWSKIJ został przerzucony w 5-osobowej grupie do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi. DIDKOWSKIJ miał powiązania z agentem polskim AZRAILEWEM, przyjeżdżającym do niego z Mińska po materiały szpiegowskie.

⁶ Bronisław Giernichowicz Gurskij (ur. 1885), aresztowany 9 VIII 1937 przez UNKWD obw. czernihowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (brak numeru protokołu) z 25 XI 1937 rozstrzelany 3 XII 1937 w Czernihowie. Zrehabilitowany w 1957. DA Czernihowskoji Oblasti, f. R-8840, op. 3, spr. 7684.

Дело ЧЕРНЕЦКОГО⁷

Арестованный ЧЕРНЕЦКИЙ Михаил Осипович – инженер Черниговского Горкомхоза, сознался в том, что с 1930 по 1935 г. был связан с польским агентом ЛОНСКИМ, который в 1932 году был завербован для контрреволюционной националистической деятельности в пользу Польши.

Дело «^a-Неудачница^a»

По делу арестована РАВИЧ-РУСЕЦКАЯ Мария Михайловна⁸ – быв[ший] агент Разведотдела КВО.

РАВИЧ-РУСЕЦКАЯ показала, что, будучи в 1933 году, после переброски Разведупром в Польшу, арестована поляками, дала показания о прибытии в Польшу по заданию Разведупра и о получении ею заданий на Польшу.

После отбытия 3-х годичного заключения, была перевербована поляками и в марте м-це 1937 года переброшена на Украину с разведывательными заданиями по Киевскому, Коростенскому и Бердичевскому гарнизонам.

Дело ЗАЙОНЧКОВСКОЙ⁹

По делу привлечена к ответственности по подозрению в шпионаже в пользу Польши, содержащаяся под стражей в Черниговской тюрьме, как осужденная за спекуляцию к 5 годам заключения, полька ЗАЙОНЧКОВСКАЯ Дина Ивановна, она же ТИЩЕНКО.

ЗАЙОНЧКОВСКАЯ показала, что в 1936 г. она была привлечена к шпионской работе польским консульством в Киеве, к которому обращалась по вопросу выезда в Польшу, получала от него шпионские задания и денежные вознаграждения.

⁷ Михайло Йосипович (Юзефович) Чернецький (нар. 1881), заарештований 8 VIII 1937 УНКВС Чернігівської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР (номер протоколу відсутній) від 25 XI 1937, розстріляний 3 XII 1937 у Чернігові. Реабілітований у 1959. *ДА Чернігівської обл., ф. Р-8840, оп. 3, спр. 4218.*

⁸ Марія Михайлівна Равич-Русецька (нар. 1904), заарештована 7 VIII 1937 УНКВС Чернігівської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР (номер протоколу відсутній) від 14 XI 1937 засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1963. *ДА Чернігівської обл., ф. Р-8840, оп. 3, спр. 7670.*

⁹ Діна Іванівна Зайончковська-Тіщенко (нар. 1898), заарештована у 1936 в м. Мена Чернігівської обл., звинувачувалася у спекуляції і була засуджена до 5 років позбавлення волі. Покарання відбувала у в'язниці м. Городня Чернігівської обл. Відповідно до постанови обласного прокурора Чернігівської обл. від 25 VI 1937 стосовно Зайончковської-Тіщенко розпочате нове слідство і її переведено в тюрму м. Чернігова, за рішенням Двійки НКВС СРСР (номер протоколу Двійки і його дата відсутні) розстріляна 20 IX 1937 у Чернігові. *ГДА СБУ, Чернігів, спр. 7956-II.*

Sprawa CZERNIECKIEGO⁷

Aresztowany CZERNIECKIJ Michaił Osipowicz, inżynier czernihowskiego *gorkomchozu* przyznał się, że od 1930 do 1935 r. miał powiązania z polskim agentem ŁONSKIM, który w 1932 roku został zwerbowany do kontrrewolucyjnej działalności nacjonalistycznej na rzecz Polski.

Sprawa „^a-Nieudacznicza^a”

W sprawie aresztowana została RAWICZ-RUSIECKAJA Marija Michajłowna⁸, był[a] agentka Oddziału Wywiad[owczego] K[ijowskiego] WO.

RAWICZ-RUSIECKAJA zeznała, że gdy przebywała w 1933 roku w Polsce, po przetrzuceniu jej tam przez *Razwiedupr*, została aresztowana przez Polaków oraz złożyła [przed nimi] zeznania na temat swego przybycia do Polski na polecenie *Razwiedupru* i zadań, jakie miała wykonać w Polsce.

Po odbyciu 3-letniej kary więzienia została przewerbowana przez Polaków i w m[iesi]ącu marcu 1937 roku przetrzucona na Ukrainę z zadaniami wywiadowczymi, dotyczącymi garnizonów kijowskiego, korosteńskiego i berdyczowskiego.

Sprawa ZAJONCZKOWSKIEJ⁹

W [niniejszej] sprawie pociągnięta została do odpowiedzialności na podstawie podejrzeń o szpiegostwo na rzecz Polski, przetrzymywana w więzieniu czernihowskim na podstawie wyroku 5 lat pozbawienia wolności za spekulację, Polka, ZAJONCZKOWSKAJA Dina Iwanowna vel TISZCZENKO.

ZAJONCZKOWSKAJA zeznała, że w 1936 r. została wciągnięta do pracy szpiegowskiej przez konsulaturę polską w Kijowie, do którego zwróciła się w sprawie wyjazdu do Polski; otrzymywała stamtąd zadania szpiegowskie i wynagrodzenie pieniężne.

⁷ Michaił Osipowicz Czernieckij (ur. 1881), aresztowany 8 VIII 1937 przez UNKWD obw. czernihowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (brak numeru protokołu) z 25 XI 1937 rozstrzelany 3 XII 1937 w Czernihowie. Zrehabilitowany w 1959. DA Czernihowskoji Oblasti, f. R-8840, op. 3, spr. 4218.

⁸ Marija Michajłowna Rawicz-Rusieckaja (ur. 1904), aresztowana 7 VIII 1937 przez UNKWD obw. czernihowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (brak numeru protokołu) z 14 XI 1937 skazana na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowana w 1963. DA Czernihowskoji Oblasti, f. R-8840, op. 3, spr. 7670.

⁹ Dina Iwanowna Zajonczkowskaja-Tiszczenko (ur. 1898), aresztowana w 1936 w m. Miena obw. czernihowski, oskarżona o spekulację i skazana na 5 lat pozbawienia wolności. Karę odbywała w więzieniu w Horodni, obw. czernihowski. Zgodnie z postanowieniem prokuratora obw. czernihowskiego z 25 VI 1937 przeciwko Zajonczkowskiej-Tiszczenko rozpoczęto nowe śledztwo i przewieziono ją do więzienia czernihowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (brak numeru protokołu i daty) rozstrzelana 20 IX 1937 w Czernihowie. HDA SBU, Czernihiw, spr. 7956-P.

Работу над арестованными продолжаем.

О дальнейшем ходе операции по полякам и результатах следствия будем информировать.

^аНачальник Облуправления НКВД
Капитан государственной безопасности^а
(—) КОРНЕВ¹⁰

^аЗам[еститель] Нач[альника] 3 Отдела УГБ НКВД
Лейтенант Госбезопасности^а
(—) ШПЕРЛИНГ¹¹

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 381–389.
Оригінал, машинопис.

¹⁰ Марк Борисович Корнев-Капелюс (1900 – 2 III 1939), з 1920 в органах ЧК-ДПУ; з 1923 начальник Миколаївського окрвдділу ДПУ, начальник Молдавського облвдділу ДПУ; з листопада 1924 до 22 III 1927 нарком внутрішніх справ Молдавської АСРР; з 1 VIII 1925 до 22 III 1927 уповноважений ДПУ УСРР при РНК Молдавської АСРР; з травня 1927 до січня 1930 начальник Вінницького окрвдділу ДПУ; з лютого до травня 1930 начальник Головного управління міліції УСРР; з травня до вересня 1930 начальник Кременчуцького окрвдділу ДПУ; з вересня 1930 до 22 XII 1931 начальник Миколаївського міськвдділу ДПУ, начальник ОВ 15 дивізії; з 22 XII 1931 до 14 II 1932 начальник Полтавського оперсектору ДПУ; з лютого до жовтня 1932 заступник начальника відділу кадрів ДПУ УСРР; з жовтня 1932 до січня 1933 слухач Курсів вищого керівного складу ОДПУ СРСР; з березня 1933 до 10 VII 1934 заступник начальника Донецького облвдділу ДПУ; з 15 VII 1934 до вересня 1934 заступник начальника УНКВС Донецької обл.; з вересня 1934 до вересня 1935 Голова спеціальної колегії Верховного суду УСРР; з 7 X 1935 до 26 II 1937 начальник-комісар Київської міжрайової школи НКВС СРСР; з 13 II до 20 VII 1937 начальник УНКВС Молдавської АРСР; з 20 VII 1937 до 26 II 1938 начальник УНКВС Чернігівської обл.; з 23 IV до 3 IX 1938 помічник наркома внутрішніх справ БРСР. Засуджений 2 III 1939 Військовою Колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, того ж дня розстріляний. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 244–245.*

¹¹ Еммануїл Анатолійович Шперлінг (нар. 1905), з 1936 заступник начальника Особливого відділу, а з вересня 1937 т.в.о. начальника КРВ УНКВС Чернігівської обл.; 5 V 1938 відраджений до НКВС СРСР, у 1940 звільнений з органів. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 350.*

Kontynuujemy pracę nad aresztowanymi.

O dalszym przebiegu operacji dotyczącej Polaków i wynikach śledztwa będziemy informować.

^aNaczelnik Zarządu Obw[odowego] NKWD
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
(—) KORNIEW¹⁰

^aZast[ępcą] Nacz[elnika] 3 Oddziału UGB NKWD
Lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) SZPERLING¹¹

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 381–389.

Oryginał, maszynopis.

¹⁰ Mark Borisowicz Korniew-Kapielus (1900 – 2 III 1939), od 1920 w CzK-GPU; od 1923 naczelnik Mikołajowskiego Oddziału Okręgowego GPU, następnie naczelnik Mołdawskiego Oddziału Obwodowego GPU; od listopada 1924 do 22 III 1927 ludowy komisarz spraw wewnętrznych MASRS; od 1 VIII 1925 do 22 III 1927 pełnomocnik GPU USRS przy SNK MASRS; od maja 1927 do stycznia 1930 naczelnik Winnickiego Oddziału Okręgowego GPU; od lutego do maja 1930 naczelnik Głównego Zarządu Milicji USRS; od maja do września 1930 naczelnik Krzemieńczuckiego Oddziału Okręgowego GPU; od września 1930 do 22 XII 1931 naczelnik Mikołajowskiego Oddziału Miejskiego GPU, naczelnik OO 15 Dywizji; od 22 XII 1931 do 14 II 1932 naczelnik Połtawskiego Sektora Operacyjnego GPU; od lutego do października 1932 zca naczelnika wydziału kadr GPU USRS; od października 1932 do stycznia 1933 na kursach dla wyższego kierownictwa OGPU; od marca 1933 do 10 VII 1934 zca naczelnika Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU; od 15 VII do września 1934 zca naczelnika UNKWD obw. donieckiego; od września 1934 do września 1935 przewodniczący Kolegium Specjalnego SN USRS; od 7 X 1935 do 26 II 1937 naczelnik-komisarz międzynarodowej szkoły NKWD ZSRS w Kijowie; od 13 II do 20 VII 1937 naczelnik UNKWD MASRS; od 20 VII 1937 do 26 II 1938 naczelnik UNKWD obw. czernihowskiego; od 23 IV do 3 IX 1938 pom. ludowego komisarza spraw wewnętrznych BSRS. Skazany 2 III 1939 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, tego samego dnia rozstrzelany. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 244–245.

¹¹ Emmanuil Anatolijewicz Szperling (ur. 1905), od 1936 zca naczelnika OO, a od września 1937 p.o. naczelnika KRO UNKWD obw. czernihowskiego; 5 V 1938 odkomenderowany do NKWD ZSRS, w 1940 zwolniony z pracy. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba...*, s. 350.

№ 29

Початок вересня 1937, Одеса. Доповідна записка начальника УНКВС по Одеській області Миколи Федорова про результати оперативно-слідчої роботи по «польській операції»

^а-Сов[ершенно] секретно

НКВД – УССР

Управление НКВД по Одесской области

3-й Отдел УГБ

Экз. № ^б-1-^б

Докладная записка

об итогах оперативно-следственной работы по борьбе с ^б-польским шпионажем и националистической к[онтр]-р[еволюцией]^{-б} за время ^б-июнь – август^{-б}

№ ^б-749645^{-б}

г. Одесса 1937 г.^{-а}

^в-Докладная записка

об итогах оперативно-следственной работы по линии польского шпионажа и контрреволюции^в за время ^в-июнь – август^в 1937 г.

По польскому шпионажу и польской националистической контрреволюции арестовано всего 841 человек.

Ликвидировано групповых агентурных дел 42, по ним арестованных – 196 человек.

В числе арестованных:

- перебежчиков из Польши..... 143
- политэмигрантов..... 15
- участников «ПОВ»..... 68
- обвиняемых в шпионаже..... 193

Остальной контингент арестованных представляет националистическую контрреволюцию и повстанческо-диверсионные формирования.

Сознавшихся по всем этим делам имеется 82 ч.

^в-Вскрытые каналы разведывательной деятельности поляков^в

По польскому шпионажу всего ликвидировано 29 групповых дел, по которым арестовано 93 человека.

^а-^а Друк обкладинки.

^б-^б Вписано від руки.

^в-^в Написано великими літерами.

Nr 29

Początek września 1937, Odessa. Raport naczelnika UNKWD obwodu odeskiego Nikolaja Fiodorowa, dotyczący wyników pracy operacyjno-śledczej związanej z „operacją polską”

^aŚcis[le] tajne

NKWD – USRS

Zarząd NKWD obwodu odeskiego

3 Oddział UGB

Egz. nr ^{b-1-b}

Raport

o wynikach pracy operacyjno-śledczej dotyczącej walki ze ^bszpiegostwem na rzecz Polski i nacjonalistyczną k-r^b za okres ^bczerwiec – sierpień^b

nr ^{b-749645-b}

m. Odessa 1937 r.^a

^cRaport

o wynikach pracy operacyjno-śledczej na odcinku szpiegostwa na rzecz Polski i polskiej kontrrewolucji^c za okres ^cczerwiec – sierpień^c 1937 r.

W związku ze szpiegostwem na rzecz Polski i polską kontrrewolucją nacjonalistyczną aresztowano łącznie 841 osób.

Zakończono 42 grupowe sprawy agenturalne, w których aresztowanych jest 196 osób.

Wśród aresztowanych [znajdują się m.in.]:

- zbiegowie z Polski..... 143 [osoby]
- emigranci polit[yczni]..... 15 [osób]
- członkowie POW..... 68 [osób]
- oskarżeni o szpiegostwo..... 193 [osoby]

Pozostałą grupę aresztowanych stanowią [osoby związane z] kontrrewolucją nacjonalistyczną i formacjami powstańczo-dywersyjnymi.

We wszystkich tych sprawach przyznały się 82 o[soby].

^cWykryte dziedziny działalności wywiadowczej Polaków^c

Jeśli chodzi o szpiegostwo na rzecz Polski, zakończono w sumie 29 spraw grupowych, w ramach których aresztowano 93 osoby.

^{a-a} Druk okładki.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^{c-c} Zapisano wersalikami.

Из этого числа по городам: Одесса, Кирово, Николаев, Херсон – 25 дел, с 83 арестованными и по селу – 4 дела, с 10 арестованными.

Следствием вскрыто 9 резидентур польской разведки, арестовано 44 человека. Дополнительно производится арест 32-х выявленных следствием участников.

Анализ вскрытых дел по шпионажу показал, что польская разведка на территории Одесской области направила деятельность своей агентуры, главным образом, по линии:

- а) морского и жел. дор. транспорта,
- б) промышленности, в том числе оборонных заводов в Николаеве,
- в) создание диверсионных групп на военное время,
- г) военного шпионажа по сбору сведений о дислокации и вооружении Красной Армии.

Основными каналами проникновения агентуры
польской разведки являются:

1. ^вПереброска агентуры под видом
политэмигрантов и перебежчиков^в

Рядом вскрытых дел установлено, что польские разведывательные органы засылают свою агентуру на нашу территорию, организуя нелегальные переброски как агентов-одиночек, так и целых групп.

Этим путем на территории области проникла наиболее серьезная агентура поляков, которая внедрилась и развила широкую шпионско-диверсионную деятельность в промышленности и на водном транспорте.

Именно этим путем прибыли резиденты польской разведки СКРЫПНИЦКИЙ (дело «Мореходы»), ВЫДРИЦКИЙ¹ (дело «Агроном»), ЗЕМЕК (дело «Родичи») и др.

Из характерных методов работы этой категории разведчиков отмечаем:

- а) Вербовку информационной сети,
- б) Связь с польскими разведорганами через курьеров,
- в) Использование тайнописи и шифра,
- г) Насаждение диверсантов в промышленных объектах на военное время.

Данными следствия по делам этой категории разведчиков устанавливается, что польская разведка особое значение придавала насаждению своей агентуры в промышленных предприятиях и на водном транспорте (порты Одесса, Херсон).

¹ Володимир Антонович Видрицький (нар. 1907), заарештований 9 VIII 1937 УНКВС Одеської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 12 від 13 IX 1937, розстріляний 19 IX 1937. Реабілітований. *ДА Одеської обл., спр. 15136-П.*

Z tego w miastach: Odessa, Kirowo, Mikołajów, Chersoń – 25 spraw z 83-ma aresztowanymi oraz we wsiach – 4 sprawy z 10-ma aresztowanymi.

W śledztwie ujawniono 9 rezydentur wywiadu polskiego i aresztowano 44 osoby. Dodatkowo prowadzi się aresztowania 32 wykrytych podczas śledztwa członków [rezydentur].

Analiza założonych spraw w dziedzinie szpiegostwa wykazuje, że wywiad polski na terytorium obwodu odeskiego ukierunkował działalność swej agencji głównie na:

- a) transport morski i kol[ejowy],
- b) przemysł, w tym zakłady zbrojeniowe w Mikołajowie,
- c) zakładanie grup dywersyjnych na okres wojny,
- d) szpiegostwo wojskowe, polegające na zbieraniu informacji o dyslokacji i uzbrojeniu Armii Czerwonej.

Główne kanały przenikania agencji wywiadu polskiego:

1. °Przerzucanie agentów jako rzekomych emigrantów
polit[ycznych] i zbiegów°

Na podstawie szeregu prowadzonych spraw ustalono, że polskie służby wywiadowcze wysyłają swoją agencję na nasze terytorium poprzez organizowanie nielegalnych przerzutów zarówno agentów działających pojedynczo, jak i całych grup.

Tą drogą na terytorium obwodu przeniknęła najpoważniejsza część agencji polskiej, która usadowiła się i rozwinęła na szeroką skalę działalność szpiegowsko-dywersyjną w przemyśle i transporcie wodnym.

Właśnie tą drogą przybyli rezydenci wywiadu pol[skiego] – SKRYPNICKIJ (sprawa „Moriechody”), WYDRICKIJ¹ (sprawa „Agronom”), ZIEMEK (sprawa „Rodiczi”) i in[ni].

Z bardziej znamienitych metod działalności pracowników wywiadu tej kategorii odnotowujemy:

- a) werbunek [do] sieci informacyjnej,
- b) łączność z pol[skimi] służbami wywiad[owczymi] przez kurierów,
- c) korzystanie z tajnopisów i szyfru,
- d) obsadzenie dywersantami obiektów przemysłowych na wypadek wojny.

Z danych śledztwa w [niniejszych] sprawach, jeśli chodzi o tę kategorię pracowników wywiadu, wynika, że wywiad pol[ski] szczególną wagę przywiązuje do obsadzenia swoją agencją przedsiębiorstw przemysłowych i transportu wodnego (porty Odessa, Chersoń).

¹ Władimir Antonowicz Wydrickij (ur. 1907), aresztowany 9 VIII 1937 przez UNKWD obw. odeskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 12 z 13 IX 1937) rozstrzelany 19 IX 1937. Zrehabilitowany. DA Odeśkoji Oblasti, spr. 15136-P.

Для иллюстрации приводим наиболее характерные дела, вскрытые по этому каналу проникновения польской разведки.

1) Дело «^в-Мореходы^в» – По городам Херсону и Одессе

Вскрыта резидентура польской разведки по водному и железнодорожному транспорту.

Арестованный ДИДЕНКО Владимир – бухгалтер Торгпорта сознался в том, что в 1934 году секретарем польского посольства в Москве был завербован для разведывательной работы по Херсонскому порту и получил явку к резиденту разведки СКРЫПНИЦКОМУ Александру в Херсоне.

СКРЫПНИЦКИЙ сознался в том, что в 1922 году был завербован в Варшаве разведкой и нелегально переброшен в СССР по фиктивным документам на имя АЙ.

СКРЫПНИЦКИЙ возглавлял резидентуру польской разведки в Херсоне и Одессе, собирая сведения о грузоподъемности Одесского и Херсонского портов, пропускной способности их, торговом флоте, строительстве заводов.

Внедрил в Херсонскую паротурбинную станцию присланного разведкой диверсанта СМИРНОВА и провел вербовочную работу по насаждению агентуры польской разведки в Херсонском и Одесском портах.

СКРЫПНИЦКИЙ осуществлял связь с польскими разведчиками в Варшаве ДЕСЕЛЬБЕРГОМ и ТОМАШЕВСКИМ шифрованной перепиской и тайнописью.

По делу арестовано 3 человека. Приняты меры к аресту 5-ти человек, в том числе двух бывших инженеров торгпорта в Одессе и Херсоне.

2) Дело «^в-Турне – Моряки^в»

В Одессе ликвидирована польская резидентура по Черноморскому бассейну. Арестовано 14 человек рестораторов и моряков заграничного плавания.

Ряд фигурантов, будучи завербованы разведкой, пришли из-за границы одновременно под видом перебежчиков и реэмигрантов.

Среди арестованных: ШИДЛОВСКИЙ², переброшенный в 1923 году Острожской дефензивой³, с разведывательными заданиями, братья СМУЛЬСКИЕ⁴ – реэмигранты, прибывшие в 1920 году и др.

² Карл Йосипович Шидловський (нар. 1875), заарештований 19 VIII 1937 УНКВС Одеської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 171 від 26 X 1937, розстріляний 10 XI 1937. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, Одеса, спр. 9438-П.*

³ Ймовірно назва неправильна. Можливо що йдеться про розвідувальну ячейку при 2-му Батальйоні КОПЗ у Острозі.

⁴ Генріх Францевич Смутьський (нар. 1905), заарештований 23 VIII 1937 УНКВС Одеської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 171 від 26 X 1937, розстріляний 5 XI 1937. Реабілітований у 2004. *ГДА СБУ, Одеса, спр. 9438-П;* Вацлав Францевич Смутьський (нар. 1902), заарештований 14 III 1933 за належність до т. зв. контрреволюційної організації; 14 V 1933 справу припинено за відсутністю складу злочину. *ГДА СБУ, Одеса, спр. 9438-П.*

Dla ilustracji posłużymy się najbardziej typowymi sprawami, które zostały założone w związku z wykrytymi kanałami przenikania wywiadu polskiego.

1) Sprawa „Moriechody^{c7}” – w miastach Chersoniu i Odessie

Ujawniono rezydenturę wywiadu polskiego w transporcie wodnym i kolejowym.

Aresztowany DIDIENKO Władimir, buchalter *torgportu* przyznał się do tego, że w 1934 roku został zwerbowany przez sekretarza ambasady polskiej w Moskwie do pracy wywiadowczej w porcie chersońskim i otrzymał kontakt na rezydenta wywiadu SKRYPNICKIEGO Aleksandra w Chersoniu.

SKRYPNICKIJ przyznał się, że w 1922 roku został zwerbowany w Warszawie przez wywiad i przerzucony nielegalnie do ZSRS na podstawie fałszywych dokumentów na nazwisko AJ.

SKRYPNICKIJ stał na czele rezydentury wywiadu polskiego w Chersoniu oraz Odessie i zbierał informacje o mocy przeładunkowej portów chersońskiego i odeskiego, ich dostępności, marynarce handlowej oraz o budowie fabryk.

Umieścił w stacji turbin portu chersońskiego przysłanego przez wywiad dywersanta SMIRNOWA i prowadził werbunek w celu obsadzenia portów chersońskiego i odeskiego agenturą wywiadu pol[skiego].

SKRYPNICKIJ utrzymywał łączność z pracownikami wywiadu pol[skiego] w Warszawie – DESELBERGIEM i TOMASZEWSKIM za pomocą szyfrowanej korespondencji i tajnopisu.

W sprawie aresztowano 3 osoby. Podjęto kroki w kierunku aresztowania dalszych 5 osób, w tym dwóch byłych inżynierów *torgportu* w Odessie i Chersoniu.

2) Sprawa „Turnie – Moriaki^{c7}”

W Odessie zlikwidowano rezydenturę polską obejmującą basen Morza Czarnego. Aresztowano 14 osób – restauratorów i marynarzy rejsów zagran[icznych].

Wielu figurantów zwerbowanych przez wywiad przybyło w różnym czasie z zagranicy „pod przykrywką” zbiegów i reemigrantów.

Wśród aresztowanych [znajdują się]: SZYDŁOWSKIJ², przerzucony w 1923 roku przez defensywę ostrogską³ z zadaniami wywiadowczymi, oraz bracia SMULSCY⁴, reemigranci przybyli w 1920 roku i in[ni].

² Karł Iosifowicz Szydłowski (ur. 1875), aresztowany 19 VIII 1937 przez UNKWD obw. odeskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 171 z 26 X 1937) rozstrzelany 10 XI 1937. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, Odesa, spr. 9438-P.

³ Prawdopodobnie błędna nazwa. Być może chodzi o punkt wywiadowczy przy 2 Batalionie KOP, m.p. Ostróg.

⁴ Gienrich Francewicz Smulskij (ur. 1905), aresztowany 23 VIII 1937 przez UNKWD obw. odeskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 171 z 26 X 1937) rozstrzelany 5 XI 1937. Zrehabilitowany w 2004. HDA SBU, Odesa, spr. 9438-P; Waclaw Francewicz Smulskij (ur. 1902), aresztowany

Показаниями СМУЛЬСКИХ установлено, что, находясь на судах заграничного плавания, они были связаны с рядом портовых шипшандлеров МАНОЛИ и др., известными нам как агенты турецкой разведки. Последней руководит полковник ДУ-ТЕМИР-БЕЙ, являющийся, по данным ИНО, резидентом польской разведки в Стамбуле и ведущим работу на СССР.

Арестованный ШИДЛОВСКИЙ Карл и ряд др. основных фигурантов дела связаны с находящимися в Польше агентом дефензивы ШИДЛОВСКИМ, проживающими в Люблине, СМУЛЬСКИМ⁵ Станиславом, Вовженцом и Антоном, находящимися в Варшаве и занимающими видное положение в польских правительственных кругах (товарищ министра, Варшавский ксендз, комендант аэродрома), причастными к деятельности польской разведки.

Дело находится в следственной стадии.

3) Дело «^в-Агроном^в»

Арестован польперебежчик ВЫДРИЦКИЙ, разъездной агроном ОБЛЗУ, сознавшийся в том, что в 1926 году в Польше был завербован дефензивой для провокаторской работы в Комсомоле, а затем переброшен в СССР с разведывательными заданиями.

В Сарапуле и Ижевске на Урале насадил разведывательную сеть в 5 человек, служащих и рабочих заводов. Собирал данные об Ижевских оборонных заводах, передавая сведения в Москву агенту разведки КУРЧИЦКОМУ, явку к которому получил в дефензиве при переброске в СССР.

Будучи в Польше, ВЫДРИЦКИЙ по заданиям дефензивы, перебросил в СССР (1926-й год) 12 человек под видом политэмигрантов, которые осели, главным образом, в сельскохозяйственных учебных заведениях.

4) Дело «^в-Змеевик^в»

В приграничном немецком Спартаковском районе арестован польагент САЧИВКО Анатолий, завербованный польразведкой в 1923 г. на польской стороне.

САЧИВКО с заданиями по сбору сведений о расположении воинских частей и пограничных укреплений (на польгранице) совершил до 15 нелегальных ходов в СССР, а затем, по заданиям разведки, осел на постоянное жительство в Одесской области. В течение 3-х лет был законсервирован, а затем его разведывательная деятельность возглавлена присланным из закордона его родным братом, также перебежчиком САЧИВКО Антоном.

В последний раз САЧИВКО Анатолий получил задание по сбору сведений о пограничных укреплениях на рум[ынской] границе. По делу арестовано 2 человека.

⁵ Не восстановлено.

Na podstawie zeznań SMULSKICH ustalono, że mieli oni, pływając na okrętach rejsów zagran[icznych], kontakty z szeregiem portowych dostawców – MANOLIM i in[nymi], którzy byli nam znani jako agenci wywiadu tureckiego. Kierował nim pułkownik DU-TEMIR-BEJ, według danych INO rezydent wywiadu polskiego w Stambule, kierujący pracami w ZSRS.

Aresztowany SZYDŁOWSKI Karł i szereg in[nych] głównych figurantów sprawy mieli powiązania ze znajdującymi się w Polsce: agentem defensywy SZYDŁOWSKIM, zamieszkałym w Lublinie, oraz SMULSKIMI⁵: Stanisławem, Wawrzyńcem i Antonim, znajdującymi się w Warszawie i zajmującymi wysoką pozycję w polskich kręgach rządowych (wiceminister, warszawski ksiądz, komendant lotniska) oraz mającymi powiązania z działalnością wywiadu polskiego.

Sprawa znajduje się w stadium śledztwa.

3) Sprawa „Agronom”⁶

Aresztowany został zbieg pol[ski] WYDRICKIJ, wyjeżdżający w teren agrom *Obłzu*, który przyznał się, że w 1926 roku w Polsce został zwerbowany przez defensywę do działalności prowokatorskiej w Komsomole, a następnie przetrzucony do ZSRS z zadaniami wywiadowczymi.

[WYDRICKIJ] utworzył sieć wywiadowczą w Sarapul i Izewsku na Uralu, składającą się z 5 osób – urzędników i robotników fabryk. Zbierał dane o izewskich zakładach zbrojeniowych i przekazywał informacje do Moskwy – agentowi wywiadu KURCZICKIEMU, na którego kontakt otrzymał od defensywy^d podczas przetrzutu do ZSRS.

W Polsce WYDRICKIJ na polecenie defensywy^d przetrzucił do ZSRS (1926 rok) 12 ludzi jako rzekomych emigrantów polit[ycznych], którzy umiejscowili się głównie w szkołach rolniczych.

4) Sprawa „Zmiejewik”⁷

W przygranicznym niemieckim rejonie spartakowskim aresztowany został agent pol[ski] SACZIWKO Anatolij, zwerbowany przez wywiad pol[ski] w 1923 r. po stronie pol[skiej].

SACZIWKO 15 razy przechodził nielegalnie do ZSRS z zadaniem zbierania informacji o rozmieszczeniu jednostek wojskowych i umocnień granicznych (na granicy pol[skiej]), a następnie na polecenie wywiadu osiadł na stałe w obwodzie odeskim. Przez 3 lata był uspiętym agentem, następnie jego działalnością wywiadowczą kierował przysłany z zagranicy jego rodzony brat, także zbieg, SACZIWKO Anton.

14 III 1933 za przynależność do tzw. organizacji kontrrewolucyjnej; 14 V 1933 sprawę umorzono z braku dowodów. HDA SBU, Odesa, spr. 9438-P.

^d *Tak w tekście.*

⁵ Nie ustalono.

2. ^вДеятельность польской агентуры из закордона, с использованием местных националистических кадров^в

По гг. Одессе и Николаеву следствием вскрыта деятельность польской разведки, насадившей свою агентуру в оборонных объектах промышленности и армейских частях.

Руководство этой агентурой осуществлялось непосредственно из закордона и через католическое духовенство.

1) Дело «^вПриморские^в»

Вскрыта резидентура польглавштаба^г, созданная в Одессе ушедшим закордон в 1926 году ТИМОФЕЕВЫМ-ЯБЛОНСКИМ – агентом 2-го отдела польглавштаба^г. По делу арестовано и предано суду 6 чел.

Среди арестованных СВИРСКАЯ Елена – сестра агента польразведки, приобретающая связи по заданиям разведки среди моряков Черноморского пароходства и работников НКВД.

Другой арестованный ГЕЛЬФАРТ Самсон – шофер учебного центра 6-го стр[елкового] корпуса, пытавшийся внедриться на работу в органы НКВД.

По заданиям ЯБЛОНСКОГО – фигуранты собирали сведения о Черноморском военном и торговом флоте.

Руководство разведывательной деятельностью осуществлялось ЯБЛОНСКИМ из Польши, путем тайнописи в письмах.

2) Дело «^вРезидентура 2^в»

В Николаеве ликвидирована шпионская группа бывших активистов костела. По делу арестовано 2 человека и проводится дополнительный арест еще 5 человек.

Арестованные МЕТЕЛИЦА и ЦЕРР – оба члены церковного совета костела, сознались в принадлежности к контрреволюционной организации, руководимой ныне осужденным ксендзом ЗЫСЬКО⁶.

МЕТЕЛИЦА и ЦЕРР, по заданиям ЗЫСЬКО проводили вербовочную работу и собирали сведения по оборонному заводу А. Марти:

- а) о подводном судостроении,
- б) об отправках в ДВК подводных судов,
- в) об оборудовании цехов для производства артиллерийских систем.

Кроме того, участники организации группировали польский националистический элемент и пропагандировали поражение СССР в предстоящей

^г Було: польгенштаба.

⁶ Християн Зисько (Християн Сіска) (нар. 1897), висвячений у 1924, вікарій костьолу в Одесі; з травня 1926 настоятель костьолу у Миколаєві. Заарештований 25 ІХ 1933, засуджений за рішенням особливої Трійки при Колегії ДПУ УСРР до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у Суславському відділенні Сиблагу. За повідомленням Управління Сиблагу НКВС СРСР застрелений влітку 1934 при спробі втечі. *Влада і костьол...*, с. 392–393.

Ostatnim razem SACZIWKO Anatolij otrzymał zadanie zbierania informacji o umocnieniach granicznych na granicy rum[uńskiej]. W sprawie aresztowano 2 osoby.

2. °Działalność polskiej agentury z zagranicy, przy wykorzystaniu miejscowych kadr nacjonalistycznych°

W m[iastach] Odessie i Mikołajowie ujawniono w śledztwie działalność wywiadu polskiego, który obsadził swoją agenturą obiekty przemysłowe o znaczeniu dla obronności i jednostki wojskowe.

Kierownictwo nad agenturą sprawowano bezpośrednio z zagranicy i za pośrednictwem duchowieństwa katolickiego.

1) Sprawa „°Primorskie°”

Ujawniono rezydenturę pol[skiego] Sztabu Gł[ównego]°, utworzoną w Odessie przez zbiegłego za granicę w 1926 roku TIMOFIEJEWĄ-JABŁONSKIEGO – agenta 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Gł[ównego]°. W sprawie aresztowano i postawiono przed sądem 6 os[ób].

Wśród aresztowanych jest SWIRSKAJA Jelena, siostra agenta wywiadu pol[skiego], która na polecenie wywiadu nawiązywała kontakty z marynarzami czarnomorskich przedsiębiorstw transportu wodnego i pracownikami NKWD.

Drugi aresztowany [to] GELFART Samson, kierowca w ośrodku szkoleniowym 6 Korpusu Strz[eleckiego], który próbował dostać się do pracy w organach NKWD.

Na polecenie JABŁONSKIEGO figuranci zbierali informacje o czarnomorskiej flocie wojennej i flocie handlowej.

Działalnością wywiadowczą kierował z Polski JABŁONSKIJ, przysyłając tajnopisy.

2) Sprawa „°Riezidentura 2°”

W Mikołajowie zlikwidowana została grupa szpiegowska złożona z byłych aktywistów kościelnych. W sprawie aresztowano 2 osoby i dodatkowo przeprowadza się aresztowania 5 osób.

Aresztowani MIETIELICA i CERR, obaj członkowie rady parafialnej, przynależeli do członkostwa w organizacji kontrrewolucyjnej, kierowanej przez skazanego obecnie księdza ZYŚKO⁶.

MIETIELICA i CERR, na polecenie ZYŚKI, prowadzili w zakładach zbrojeniowych [im.] A. Marti werbunek i zbierali informacje:

° *Było:* Gen[eralnego].

⁶ Krystian Zyśko lub Christian Siska (ur. 1897), święcenia kapłańskie przyjął w 1924, wikariusz kościoła w Odessie; od maja 1926 proboszcz kościoła w Mikołajowie. Aresztowany 25 IX 1933, decyzją specjalnej trójki przy Kolegium GPU USRS skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał w susławskim oddziale *Syblagu*. Wg informacji Zarządu *Syblagu* NKWD ZSRS, został zastrzelony podczas próby ucieczki latem 1934. *Włada i kost'ol...*, s. 392–393.

войне, неизбежный захват Украины Польшей и необходимость обеспечения тыла, в случае прихода польской армии.

3. ^вРабота польразведки по консульским каналам и через польских подданных^в

Рядом дел устанавливается активная организующая роль польских консульств в создании националистических и повстанческих формирований. Одним из участков деятельности консульств является прямая разведывательная работа, проводимая через польских подданных.

1) Дело «^вРодичи^в»

Вскрыта и ликвидирована резидентура польской разведки в гор. Кирово, созданная еще в 1926 году польским подданным ЗЕМЕКОМ.

Насадив шпионско-диверсионную группу в 15 человек, ЗЕМЕК в 1923 году выехал в Польшу, а затем в последующие годы для связи с завербованными совершал нелегальные ходки в СССР.

Последний приход в СССР был в 1936 году через Ленинград.

ЗЕМЕКОМ завербованы инженера: ДУНИН-МАРЦИНКЕВИЧ, ЛУ-ПЕНКО, ФИНСВАЛЬД и др. для диверсионной работы по Кировским заводам и Электростанции.

Следствием выявлены диверсионные акты, проведенные участниками организации в Кировской промышленности и Электростанции (поджог 1931 года).

По делу арестовано 8 человек, розыск и дополнительные аресты остальных участников продолжаются.

2) Дело «^вНаблюдатели^в»

В Добровеличковском районе ликвидирована шпионско-повстанческая группа в составе 5-ти человек. Арестованные ВОЖАКОВ, ХУДОЙ, КЛЕМ-БЕРГ сознались в том, что по заданиям Киевского польского консульства проводили вербовку людей, подготавливая вооруженное выступление в тылу с началом войны.

По заданиям консульства, участники группы собирали сведения о тракторном парке, экономическом и политическом состоянии села.

Группа состоит из двух бывших австрийско-подданных, двух бывших польско-подданных, одного бывшего латвийского подданного и одного православного попа.

Из агентов-одиночек заслуживают внимания:

1. Арестованный польско-подданный ВЕРБЕР – насадивший в учебных заведениях в гор. Одессе диверсионные группы, и

- a) o budowie okrętów podwodnych,
- b) o wysyłaniu okrętów podwodnych do DWK,
- c) o wyposażeniu wydziałów produkujących systemy artyleryjskie.

Poza tym członkowie organizacji gromadzili polski element nacjonalistyczny i roztaczali w swej propagandzie wizję klęski ZSRS w nadchodzącej wojnie, mówili o nieuniknionym zagarnięciu Ukrainy przez Polskę i konieczności zabezpieczenia tyłów w przypadku nadejścia Wojska Polskiego.

3. °Działalność wywiadu pol[skiego] prowadzona poprzez kanały polskiego konsulatu i za pośrednictwem obywateli polskich°

Oprócz [już prowadzonych] spraw ustala się także aktywną rolę konsulatów polskich w tworzeniu formacji nacjonalistycznych i powstańczych. Jednym z odcinków, na których uwidacznia się działalność konsulatów, jest podstawowa praca wywiadowcza, wykonywana przez obywateli polskich.

1) Sprawa „°Rodzici°”

Ujawniona została i zlikwidowana rezydentura wywiadu polskiego w mieś[cie] Kirowo, założona jeszcze w 1926 roku przez obywatela polskiego ZIEMKA.

Utworzywszy grupę szpiegowsko-dywersyjną liczącą 15 osób, ZIEMEK w 1923 roku wyjechał do Polski, a w następnych latach dokonywał nielegalnych przejść do ZSRS w celu utrzymania łączności ze zwerbowanymi.

Po raz ostatni przybył do ZSRS w 1936 roku przez Leningrad.

ZIEMEK zwerbował do działalności dywersyjnej inżynierów DUNIN-MARCINKIEWICZA, ŁUPIENKĘ, FINSZWALDA i in[nych] w celu uprawiania dywersji w kirowskich zakładach i elektrowni.

Podczas śledztwa wykryto akty dywersji dokonane przez członków organizacji w kirowskim przemyśle i elektrowni (podpalenie w 1931 roku).

W sprawie aresztowano 8 osób, poszukiwania i dodatkowe aresztowania pozostałych członków kontynuujemy.

2) Sprawa „°Nabludatieli°”

W rejonie dobrowielickowskim zlikwidowano grupę szpiegowsko-powstańczą, składającą się z 5 osób. Aresztowani WOŻAKOW, CHUDOJ, KLEMBERG przyznali się, że na polecenie konsulatu polskiego w Kijowie prowadzili werbunek ludzi i przygotowywali zbrojne wystąpienie na tyłach [Armii Czerwonej] w chwili rozpoczęcia wojny.

Na polecenie konsulatu członkowie grupy zbierali informacje na temat parku traktorowego oraz sytuacji gospodarczej i politycznej na wsi.

W skład grupy wchodził dwaj byli obywatele austriaccy, dwaj byli obywatele polscy, jeden był obywatel łotewski i jeden pop prawosławny.

Z agentów działających w pojedynkę na uwagę zasługują:

2. Завербованный польским посольством в Москве юрисконсульт СКВОРЦОВ, собиравший по заданиям посольства сведения о состоянии жел. дор. и водного транспорта в Одессе.

Деятельность их еще полностью следствием не вскрыта.

[4.] ^вНасаждение польской разведкой диверсионных групп и повстанческих организаций^в

Наряду с насаждением польской разведкой диверсионных групп в промышленности (дд. «^вМореходы^в», «^вРодичи^в») следствием вскрыты диверсионно-повстанческие группы, формировавшиеся, главным образом, на селе.

Эти группы впитали в себя националистический польский элемент, явившийся основоположниками и организаторами этих контрреволюционных формирований. Вместе с тем, для участия в эти организации был привлечен также и украинский кулацкий элемент, который в ряде случаев полонизировался вовлечением их в католицизм.

Характерно, что вскрытые диверсионные группы организационно были крепко сколочены.

1) Дело «^вИнтервенты^в»

В Грушковском районе ликвидирована диверсионно-повстанческая организация, возглавляемая быв[шим] управляющим имениями бежавшего в Польшу помещика САБАНСКОГО – СТУДЗИНСКИМ Сигизмундом.

Следствием выявлено 16 участников организации, из коих арестовано 9. Арест остальных участников проводится дополнительно.

В числе арестованных:

- 3 дворянина, бывш[ие] служащие помещичьих имений;
- 2 кулака;
- 1 офицер белой армии.

Организация подготовляла:

а) вооруженное выступление с началом войны, содействие продвижению польских войск;

б) диверсионные акты на ж.д. станции Рудница, с целью воспрепятствовать наступлению Красной Армии;

в) поджоги продовольственных складов;

г) уничтожение путем террора местных коммунистов.

Следствием вскрыто, что участники организации проводили:

а) вредительство по уничтожению свинопоголовья в Ульяновском свеклосовхозе, в результате погибло в 1936 году до 2000 голов свиней;

б) вредительство по тракторному парку путем умышленного вывода из строя тракторов и провала сельскохозяйственных работ.

Все участники организации являлись служащими Ульяновского свеклосовхоза. По делу созналось 5 человек.

1. Aresztowany obywatel polski WERBER, który pozakładał w szkołach mias[ta] Odessy grupy dywersyjne oraz

2. Zwerbowany przez polską ambasadę w Moskwie radca prawny SKWORCOW, który zbierał na polecenie ambasady informacje o stanie kol[ei] i transportu wodnego w Odessie.

Działalność ich nie została jeszcze w śledztwie całkowicie ustalona.

[4.] ^cTworzenie grup dywersyjnych i organizacji powstańczych przez wywiad polski^c

Równoległe z tworzeniem przez wywiad polski grup dywersyjnych w przemyśle (s[praw]y „^cMoriechody^c”, „^cRodiczi^c”), w śledztwie wykryto grupy dywersyjno-powstańcze, które były formowane przede wszystkim na wsi.

Grupy te wchłaniały polski element nacjonalistyczny, będący twórcą i organizatorem tych kontrrewolucyjnych formacji. Jednocześnie do działalności w tych organizacjach pozyskiwano ukraiński element kułacki, często polonizowany przez przyciągnięcie go do katolicyzmu.

Charakterystyczne jest, że wykryte grupy dywersyjne były ze sobą mocno powiązane organizacyjnie.

1) Sprawa „^cIntierwienty^c”

W rejonie gruszkowskim została zlikwidowana grupa dywersyjno-powstańcza, na czele której stał był[y] ekonom zbiegłego do Polski właściciela ziemskiego SABAŃSKIEGO – STUDZINSKIJ Sigizmund.

W śledztwie wykryto 16 członków organizacji, z których 9 aresztowano. Aresztowania pozostałych członków przeprowadzimy dodatkowo.

Wśród aresztowanych [są]:

- 3 przedstawiciele szlachty, był[i] pracownicy majątków ziemskich;
- 2 kułacy;
- 1 oficer białej armii.

Organizacja przygotowywała:

a) zbrojne wystąpienie w chwili rozpoczęcia wojny i udzielenie wojskom polskim pomocy w posuwaniu się naprzód;

b) akty dywersji na stacji k[olejowej] Rudnica, w celu przeciwstawienia się wkraczającej Armii Czerwonej;

c) podpalenia magazynów z żywnością;

d) likwidację miejscowych komunistów drogą dokonywania zamachów.

W czasie śledztwa ujawniono, że członkowie organizacji zajmowali się:

a) szkodnictwem w celu zlikwidowania pogłowia trzody chlewnej w uljanowskim sowchozie produkującym buraki, w wyniku czego w 1936 roku padło do 2000 świń;

b) szkodnictwem w parku traktorowym poprzez umyślne uszkodzanie traktorów [w celu] uniemożliwienia prac rolnych.

2) «Дело «Возвращенцы»^в»

В Первомайском районе ликвидирована польская диверсионная организация, основными кадрами которой являются бывшие активные церковники.

По делу арестовано 4 человека и выявлено 12 участников, к аресту которых меры приняты.

Руководство организацией исходило из Польши от проживающего там агента разведки КОТНИША и на месте осуществлялось его братом КОТНИШЕМ Эдуардом.

Организация готовила в военное время взрыв 3-х мостов на реке [Южный] Буг и диверсионный акт на машиностроительном заводе им. «25 Октября» в Первомайске.

Один из арестованных КЛИБ Андрей, по национальности украинец, ветфельдшер, при вступлении в организацию принял католическое вероисповедание.

[5.] ^вДеятельность националистической контрреволюции^в

Следствием вскрыты националистические формирования как в городе, так и на селе, возникшие главным образом на базе возросшей за последнее время деятельности церковной контрреволюции.

Установлено, что участники этих формирований в поисках руководства связывались с польским консульством и отдельными представителями польской разведки за границей.

1) Дело «Мечтатели»^в

В гор. Херсоне ликвидирована польская контрреволюционная националистическая группа активистов костела.

По делу арестовано 21 человек. Участники группы проводили работу по объединению польских националистических элементов и пропагандировали идеи воссоздания «великой Польши».

Ряд участников состояли в личной непосредственной связи с Киевским польским консульством.

2) Дело «Активисты»^в

В Голованевском районе ликвидирована польская националистическая группа активистов костела, возглавлявшаяся осужденным за контрреволюционную деятельность ксендзом ЛАВРЕЦКИМ⁷.

По делу арестовано 3 человека, проводится дополнительный арест 5 человек.

⁷ Ян Лаврецкий (нар. 1870), випускник Житомирської духовної семінарії; з 1904 до 1933 адміністратор парафії Голованівське на Поділлі, в 1924 служив у м. Криве Озеро; з 1933 у Браїлові, Жмеринці, Літині та Пикові. Заарештований у квітні 1936 в Києві, за рішенням Особливої наради при НКВС СРСР засланий на 3 роки до Казахстану. Подальша доля невідома. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 330.*

Wszyscy członkowie organizacji byli pracownikami uljanowskiego sowchozu produkującego buraki. W sprawie przyznało się 5 osób.

2) Sprawa „^cWozwraszczency^c”

W rejonie pierwomajskim zlikwidowano polską organizację dywersyjną, której główny trzon stanowili dawni aktywni działacze kościelni.

W sprawie aresztowano 4 osoby oraz ujawniono 12 członków [organizacji] i podjęto kroki w celu ich aresztowania.

Organizacją kierował z Polski mieszkający tam agent wywiadu KOTNISZ, a [decyzje] realizował na miejscu jego brat KOTNISZ Eduard.

Organizacja przygotowywała się do wysadzenia 3 mostów na rzece [Jużnyj] Bug i [do] akcji dywersyjnej w Zakładach Budowy Maszyn im. 25 Października w Pierwomajsku w czasie wojny.

Jeden z aresztowanych, KLEW Andriej, narodowości ukraińskiej, felczer wet[erynarii], wstępując do organizacji, przyjął wyznanie katolickie.

[5.] ^cDziałalność [zwolenników] kontrrewolucji nacjonalistycznej^c

W śledztwie ujawniono formacje nacjonalistyczne istniejące zarówno w mieście, jak i na wsi, powstałe głównie na bazie odrodzonego ostatnio ruchu kontrrewolucyjnego w środowisku kościelnym.

Ustalono, że członkowie tych formacji w poszukiwaniu kierownictwa nawiązywali kontakty z konsulem polskim i poszczególnymi przedstawicielami wywiadu polskiego za granicą.

1) Sprawa „^cMiechtatieli^c”

W mieś[cie] Chersoniu zlikwidowano polską kontrrewolucyjną nacjonalistyczną grupę aktywistów Kościoła.

W sprawie aresztowano 21 osób. Członkowie grupy pracowali nad zjednoczeniem polskich elementów nacjonalistycznych i propagowali idee odbudowania „Wielkiej Polski”.

Szereg członków [organizacji] miało osobisty, bezpośredni kontakt z polskim konsulem w Kijowie.

2) Sprawa „^cAktywisty^c”

W rejonie hołowaniwskim zlikwidowano polską nacjonalistyczną grupę aktywistów kościelnych, na czele której stał skazany za działalność kontrrewolucyjną ksiądz ŁAWRECKI⁷.

⁷ Jan Ławrecki (ur. 1870), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; od 1904 do 1933 administrator parafii Hołowaniwsk na Podolu, w 1924 w m. Krywe Ozero; od 1933 w Brahiłowie, Żmerynce, Litynie i Pikowie. Aresztowany w kwietniu 1936 w Kijowie. Na podstawie postanowienia OSO przy NKWD ZSRS zesłany na 3 lata do Kazachstanu. Dalsze losy nieznanne. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 330.

Следствием вскрывается широкая антисоветская деятельность группы по объединению польских националистических элементов, противодействовавших хозяйственно-политическим мероприятиям на селе и подготавливавших тыл к приходу польской армии на Украину.

Участники группы, по заданиям ксендза ЛАВРЕЦКОГО проводили разложенческую работу в колхозах, агитацию за индивидуальное землепользование, обработку молодежи в религиозном националистическом духе и полонизаторскую работу.

Два участника группы из ныне арестованных приняли католицизм.

Участники группы и сам ксендз ЛАВРЕЦКИЙ состояли в непосредственной связи с польским консульством в Киеве.

[6.] ^вКадры Польской организации военной^в

1) По делу «^вКонгломерат^в»

В городе Кирово вскрыт и ликвидирован филиал ПОВ, заложенный в 1920-м году репрессированными в свое время ксендзами ШЕНФЕЛЬДОМ⁸ и ПЖИСЕЦКИМ⁹.

Следствием установлено, что участник организации ПЛАВ[И]НСКИЙ Иосиф в 1924-м году нелегально ушел в Польшу, там был завербован польской разведкой и до последнего времени осуществлял руководство контрреволюционной националистической работой Кировской группы, путем шифрованной переписки.

Участники группы проводили работу по националистической обработке поляков, распространяли националистическую литературу, подготавливали нелегальную переброску в Польшу ряда поляков.

Арестованная ПЛАВИНСКАЯ в 1936-м году получила задание от сына из Польши (шифрованным письмом), который ей предлагал сообщить данные о расположении стратегических объектов в гор. Кирово.

По делу арестовано 22 человека, из них 16 созналось в проведении активной антисоветской деятельности.

2) По городу Одессе ликвидированы остатки вскрытой в 1933-м году организации ПОВ в количестве 46 человек.

⁷ Було: ПШЕЗЕЦКИМ.

⁸ Алоїзій Шенфельд (13 IV 1872 або 1873 – 6 IV 1938), випускник Саратовської духовної семінарії. Працював м. ін. на парафіях Північного Кавказу і Криму; з 1923 настоятель костюлу св. Климентія у Одесі; у 1928–1934 рр. настоятель парафії у Зінов'ївську, згодом у костюлі св. Олександра у Києві. Заарештований 28 VII 1935 УДБ Київського облуправління НКВС УСРР, засуджений за рішенням Особливої наради при НКВС СРСР від 14 V 1936 до 5 років позбавлення волі. У вересні 1936 доставлений до Ортаузького відділення Карлагу, де й помер. Реабілітований 8 VIII 1989. *Влада і костюл...*, с. 432–433.

⁹ Ян Пжисецький (нар. 1859), випускник Житомирської духовної семінарії; з 1892 працював капеланом, викладачем закону Божого та з 1910 адміністратором парафії в Умані. Ймовірно заарештований у 1937. Подальша доля невідома. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 400–401.

W sprawie aresztowano 3 osoby, dodatkowo przeprowadza się aresztowania 5 osób.

W śledztwie wykryto prowadzoną na szeroką skalę, antysowiecką działalność grupy, zmierzającą do zjednoczenia polskiego elementu nacjonalistycznego, który przeciwdziała gospodarczo-politycznym przedsięwzięciom na wsi i przygotowuje zaplecze na przybycie Wojska Polskiego na Ukrainę.

Na polecenie księdza ŁAWRECKIEGO członkowie grupy prowadzili działalność wywrotową w kolchozach, agitowali za indywidualnym użytkowaniem ziemi, formowali młodzież w duchu nacjonalistycznym i religijnym oraz prowadzili polonizację [ludności].

Dwóch członków grupy spośród obecnie aresztowanych przyjęło katolicyzm.

Członkowie grupy oraz sam ksiądz ŁAWRECKI pozostawali w bezpośrednim kontakcie z konsulatem polskim w Kijowie.

[6.] °Kadry Polskiej Organizacji Wojskowej°

1) O sprawie „Konglomerat”^f

W mieście Kirowo ujawniono i zlikwidowano filię POW, założoną w 1920 roku przez księży SZENFELDA⁸ i PRZYSIECKIEGO⁹, którzy byli już wcześniej represjonowani.

W śledztwie ustalono, że członek organizacji PŁAW[I]NSKIJ Iosif w 1924 roku nielegalnie wyjechał do Polski, został tam zwerbowany przez wywiad pol[ski] i do ostatniego czasu, posługując się szyfrowaną korespondencją sprawował kierownictwo nad kontrrewolucyjną działalnością nacjonalistyczną grupy kirowskiej.

Członkowie grupy „urabiali” Polaków w duchu nacjonalistycznym, rozpowszechniali literaturę nacjonalistyczną i przygotowywali nielegalny przerzut do Polski szeregu Polaków.

Aresztowana PŁAWINSKAJA w 1936 roku otrzymała zadanie od syna z Polski (w liście zapisanym szyfrem), który polecił jej przekazywanie informacji o położeniu obiektów strategicznych w mieś[cie] Kirowie.

W sprawie aresztowano 22 osoby, w tym 16 przyznało się do aktywnej działalności antysowieckiej.

^f Było: PSZEZIECKI.

⁸ Alojzy Szenfeld (Alois Schönfeld) (13 IV 1872 lub 1873 – 6 IV 1938), absolwent seminarium duchownego w Saratowie. Pracował m.in. w parafiach Północnego Kaukazu i Krymu; od 1923 proboszcz kościoła św. Klimenta w Odessie; w l. 1928–1934 proboszcz parafii w Zinowjewsku, następnie pracował w kościele pw. św. Aleksandra w Kijowie. Aresztowany 28 VII 1935 przez UGB Kijowskiego Zarządu Obwodowego NKWD USRS, decyzją OSO przy NKWD ZSRS z 14 V 1936 skazany na 5 lat pozbawienia wolności. We wrześniu 1936 przywieziony do ortauskiego oddziału *Karlagu*, gdzie zmarł. Zrehabilitowany 8 VIII 1989. *Władza i kost'ol...*, s. 432–433.

⁹ Jan Przysiecki (ur. 1859), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; od 1892 pracował w Humanu jako kapelan, katecheta, a od 1910 administrator tamtejszej parafii. Prawdopodobnie aresztowany w 1937. Dalsze losy nieznanne. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 400–401.

Почти все они находились на работе в промышленных предприятиях в гор. Одессе группами по 4–5 человек.

Имея в виду, что следствием еще в 1933-м году в отношении ряда ныне арестованных участников ПОВ была установлена причастность их к диверсионной вредительской деятельности, следствие по этой группе арестованных направляем на выявление диверсионных ячеек в промышленных предприятиях.

Первые результаты следствия по ликвидированным польским делам позволяют сделать вывод о наличии на территории Одесской области разветвленной сети контрреволюционных повстанческих, диверсионных и шпионских резидентур и одиночек, насажденных в основном в период после гражданской войны разведорганами Польши и в последующие годы – дипломатическими и др. польскими представительствами.

Особо заслуживают внимания вскрываемые диверсионные формирования в промышленности (сахарной и оборонной), созданные по прямым заданиям 2-го отдела ПГШ на военное время и определяющие агрессивные устремления польских разведывательных органов.

По ходу операции снят крупный польский агент-provokator, разыскиваемый нашими органами – быв[ший] директор Песчано-Бродского совхоза – ШУЛЬЦ Оскар Эмильевич, прибывший из Польши под видом политэмигранта.

В числе арестованных имеется также группа активных агентов разведки – женщин, в том числе прошедших специальный курс разведывательной службы в Польше (Херсон, Кирово, Одесса).

Для полного разгрома польской агентуры проводим дальнейшую операцию, изымаем всех перебежчиков, политэмигрантов, консульские связи и активный националистический, религиозный элемент.

^вНачальник Управления НКВД УССР^в по Одесской области
^вПолковник^в (—) ФЕДОРОВ

^вНачальник 3-го Отдела УГБ НКВД
Старший лейтенант государств[енной] безопасности^в
(—) ГРИШИН¹⁰

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 336–353.
Оригінал, машинопис.*

¹⁰ Григорій (Герш) Йосипович Гришин (Шенкман) (нар. 1899), з 1920 в органах ЧК; з 26 IX 1934 заступник начальника Особливого відділу; з 3 I 1937 заступник начальника, з 4 VIII 1937 начальник КРВ УНКВС Одеської обл.; з 22 X 1937 заступник начальника УНКВС Житомирської обл.; з 10 IV 1938 т.в.о. заступника начальника КРВ НКВС УРСР; 10 III 1939 – звільнений з НКВС. Золотарьов В. А. *Олександр Успенський: особа...*, с. 285–286.

2) W mieście Odessie zlikwidowano pozostałości po wykrytej w 1933 roku organizacji POW w liczbie 46 osób.

Prawie wszyscy zatrudnieni byli w przedsiębiorstwach przemysłowych w mieście Odessie, w grupach po 4–5 osób.

Uwzględniając, że jeszcze w 1933 roku w śledztwie ustalono, iż wielu obecnie aresztowanych członków POW brało udział w dywersyjnej, szkodniczej działalności, [obecne] śledztwo prowadzone przeciwko tej grupie aresztowanych zmierza do wykrycia komórek dywersyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych.

Wstępne wyniki śledztwa w zakończonych sprawach związanych z Polską pozwalają na wyciągnięcie wniosków o istnieniu na terytorium obwodu odeskiego rozgałęzionej sieci kontrrewolucyjnych, powstańczych, dywersyjnych i szpiegowskich rezydentur oraz agentów działających w pojedynkę, wprowadzonych głównie po wojnie domowej przez służby wywiad[owcze] Polski, a ostatnimi laty przez dyplomatyczne i in[ne] polskie przedstawicielstwa.

Na szczególną uwagę zasługują ujawnione formacje dywersyjne w przemyśle (cukrowniczym i obronnym), utworzone na bezpośrednie polecenie 2 Oddziału p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego] na wypadek wojny i wyrażające agresywne dążenia polskich służb wywiadowczych.

W trakcie operacji zdjęty został poszukiwany przez nasze organy ważny polski agent-provokator, był[y] dyrektor sowchozu piesczanobrodzkiego SZULC Oskar Emiljewicz, który przybył z Polski „pod przykrywką” emigranta polit[ycznego].

Wśród aresztowanych znajduje się także grupa czynnych agentów wywiadu – kobiet, w tym [także i] takich, które przeszły specjalny kurs wywiadowczy w Polsce (Chersoń, Kirowo, Odessa).

W celu całkowitego rozbicia agentury polskiej nadal prowadzimy operację, zatrzymujemy wszystkich zbiegów, emigrantów polit[ycznych], osoby będące w kontakcie z konsulatem oraz aktywny nacjonalistyczny element religijny.

°Naczelnik Zarządu NKWD USRS° obwodu odeskiego
°Pułkownik° (—) FIODOROW

°Naczelnik 3 Oddziału UGB NKWD
Starszy lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]°
(—) GRISZYN¹⁰

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 336–353.
Oryginał, maszynopis.*

¹⁰ Grigorij (Hersz) Iosifowicz Griszyn właśc. Szenkman (ur. 1899), od 1920 w CzK; od 26 IX 1934 zca naczelnika OO; od 3 I 1937 zca naczelnika, a od 4 VIII 1937 naczelnik KRO UNKWD obw. odeskiego; od 22 X 1937 zca naczelnika UNKWD obw. żytomierskiego; od 10 IV 1938 p.o. zcy naczelnika KRO NKWD USRS; 10 III 1939 zwolniony z NKWD. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba...*, s. 285–286.

№ 30

2 вересня 1937, Київ. Витяг із оперативного зведення НКВС УРСР про результати слідчої роботи відділів УДБ НКВС стосовно осіб, підозрюваних у шпигунстві на користь Польщі

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^б-Народному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^б
^{а-тов}. ЕЖОВУ Н. И.^а

^{а-б}-Оперативная сводка № 19^а
О результатах следственной работы 3, 4 и 5 Отделов^б УГБ НКВД УССР
(на 1 сентября 1937 г.)

[...]

^{а-б}-III. Польские шпионы и диверсанты^{б-а}

1. ^а-ГЕРШТЕЙН Л. Г.^а

Коммерческий директор кожзавода.

Арестованный 20 августа ГЕРШТЕЙН, польский перебежчик – коммерческий директор Киевского кожзавода – сознался в шпионской работе в пользу Польши.

ГЕРШТЕЙН показывает, что для шпионажа он был завербован резидентом польской разведки БЛОХОМ, которого впоследствии снабжал шпионскими материалами.

ГЕРШТЕЙН называет ряд агентов польской разведки.

2. ^а-ПЕТРОВСКАЯ Э. А.^а

Арестованная 9 августа ПЕТРОВСКАЯ – жена бывш[его] Уполномоченного НКВД при правительстве УССР – созналась, что она с 1922 года является агентом польской разведки, по заданиям которой проводила шпионскую работу.

По показаниям ПЕТРОВСКОЙ, она в качестве польского агента была завербована своим братом БИРНБАУМОМ – шефом политического отделения 2 отдела польского генштаба.

Он же привлек к шпионской работе ныне арестованного ПЕТРОВСКОГО – бывш[его] Уполномоченного НКВД (сообщено в оперсводке № 18).

3. ^а-ПИЛЛУСКИЙ З. Ф.^а

Экономист.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

Nr 30

2 września 1937, Kijów. Fragment komunikatu operacyjnego NKWD USRS, dotyczący wyników śledztwa UGB NKWD, prowadzonego przeciw osobom podejrzanym o szpiegostwo na rzecz Polski

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^bDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^{-b}

^aTow. JEŻOWA N. I.^{-a}

^{a-b}Komunikat operacyjny nr 19^{-a}

O wynikach pracy śledczej oddziałów 3, 4 i 5^{-b} UGB NKWD USRS
(na dzień 1 września 1937 r.)

[...]

^{a-b}III. Polscy szpiegzy i dywersanci^{-b-a}

1. ^aGERSZTEJN Ł. G.^{-a}

Dyrektor handlowy garbarni.

Aresztowany 20 sierpnia GERSZTEJN, polski uchodźca – dyrektor handlowy garbarni w Kijowie – przyznał się do działalności szpiegowskiej na rzecz Polski.

GERSZTEJN zeznał, że do pracy szpiegowskiej został zwerbowany przez rezydenta wywiadu polskiego BŁOCHA, którego następnie zaopatrywał w materiały o charakterze szpiegowskim.

GERSZTEJN wymienił szereg agentów wywiadu polskiego.

2. ^aPIOTROWSKAJA E. A.^{-a}

Aresztowana 9 sierpnia PIOTROWSKAJA – żona był[ego] pełnomocnika NKID przy rządzie USRS – przyznała się, że od 1922 roku jest agentem wywiadu polskiego, na polecenie którego prowadziła działalność szpiegowską.

Z zeznań PIOTROWSKIEJ wynika, że została zwerbowana na agenta polskiego przez swego brata BIRNBAUMA – szefa Wydziału Politycznego 2 Oddziału polskiego Sztabu Gen[eralnego].

Tenże wciągnął do działalności szpiegowskiej aresztowanego obecnie PIOTROWSKIEGO, był[ego] pełnomocnika NKID (poinformowano w komunikacie oper[acyjnym] nr 18).

3. ^aPIŁŁUSKIJ Z. F.^{-a}

Ekonomista.

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

Арестованный ПИЛЛУСКИЙ, бывш[ий] член КПЗУ, в СССР прибыл в 1932 году – экономист Укрглавмяса – сознался в провокационной и шпионской работе в пользу Польши.

ПИЛЛУСКИЙ показывает, что в Польше он был провокатором в рядах КПЗУ, а в 1932 году перед выездом в СССР получил от польской разведки шпионские задания, в частности по Киевскому гарнизону и авиации.

ПИЛЛУСКИЙ сознался также в участии в «УВО».

4. ^а-ЦЫБЕНКО А. М. ^а

Инженер.

Арестованный 22 августа ЦЫБЕНКО – инженер, геодезист Отдела гос-съемки и картографии НКВД УССР – сознался в участии в диверсионно-шпионской организации.

ЦЫБЕНКО показывает, что к вредительской работе он был привлечен ПОПОВЫМ – нач. отдела техконтроля Южного предприятия ГУГСК НКВД УССР, а к шпионажу в пользу Польши его привлек академик СВИТАЛЬСКИЙ (арестован, сознался).

5. ^а-БАБИЦКИЙ М. Е. ^а

Арестованный 20 августа БАБИЦКИЙ – технорук экспериментального производства «Союзкультторга» в Киеве – сознался в польском шпионаже.

БАБИЦКИЙ показывает, что он был завербован агентом польской разведки КЛИМЕНКО, которого снабжал шпионскими материалами с 1929 по 1937 год.

6. ^а-СТАНЮК С. Г. ^а

Председатель колхоза.

Арестованный 6 августа СТАНЮК – председатель колхоза села Паланки в Уманском районе – сознался, что он является агентом польской разведки, ^вкоторой перевербован со шпионскими заданиями на территорию СССР^в.

СТАНЮК показывает о своей связи по шпионской работе с представителем польского консульства в Киеве КАПУСТЬЯНСКИМ и называет лично им привлеченных к шпионской работе: учителей ГРАНОВСКОГО и ВЛАСОВА, студентов Нежинского института народного образования КРУТЬКО Николая, КРУТЬКО Павла, КРАСНОГОРОДСКОГО, РЕШЕТЬКО и других.

СТАНЮК сознался также в участии в антисоветской организации правых, завербован ЦЫЦАРЕВЫМ – бывш[им] секретарем Уманского Райпарткома (арестован, сознался).

^{в-в} Так у тексті.

Aresztowany PIŁŁUSKIJ – był[y] członek KPZU, do ZSRS przybył w 1932 roku, ekonomista w *Ukrğławmiasie*, przyznał się do prowokatorstwa i szpiegostwa na rzecz Polski.

PIŁŁUSKIJ zeznał, że w Polsce był prowokatorem w szeregach KPZU, a w 1932 roku, przed wyjazdem do ZSRS otrzymał od wywiadu polskiego zadania o charakterze szpiegowskim, głównie związane z garnizonem kijowskim i lotnictwem.

PIŁŁUSKIJ przyznał się także do przynależności do UWO.

4. ^a-CYBIENKO A. M.^a

Inżynier.

Aresztowany 22 sierpnia CYBIENKO – inżynier, geodeta Oddziału Pań[stwowej] Fotografii i Kartografii NKWD USRS – przyznał się do członkostwa w organizacji dywersyjno-szpiegowskiej.

CYBIENKO zeznał, że do działalności szkodniczej został wciągnięty przez POPOWA – nacz[elnika] oddziału kontroli tech[nicznej] Przedsiębiorstwa Południowego GUGSK NKWD USRS, a do pracy szpiegowskiej na rzecz Polski wciągnął go akademik SWITALSKIJ (aresztowany, przyznał się).

5. ^a-BABICKIJ M. J.^a

Aresztowany 20 sierpnia BABICKIJ – kier[ownik] tech[niczny] produkcji eksperymentalnej *sojuzkulttorgu* w Kijowie – przyznał się do szpiegostwa na rzecz Polski.

BABICKIJ zeznał, że został zwerbowany przez agenta wywiadu polskiego KLIMIENKĘ, któremu dostarczał materiały szpiegowskie od 1929 do 1937 roku.

6. ^a-STANIUK S. G.^a

Przewodniczący kołchozu.

Aresztowany 6 sierpnia STANIUK – przewodniczący kołchozu we wsi Pałanka rejon humański – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przez który ^c-został przewerbowany na terytorium ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim^c.

STANIUK złożył zeznania na temat swych kontaktów, w związku z działalnością szpiegowską, z przedstawicielem konsulatu polskiego w Kijowie KAPUSTIAŃSKIM i wymienił: nauczycieli GRANOWSKIEGO i WŁASOWA, studentów Nieżyńskiego Instytutu Oświaty Ludowej KRUT'KĘ Nikołaja, KRUT'KĘ Pawła, KRASNOGORODSKIEGO, RIESZET'KĘ i innych, których osobicie wciągnął do działalności szpiegowskiej.

STANIUK przyznał się także do członkostwa w antysowieckiej organizacji pravicowej, do której został zwerbowany przez CYCARIĘWA – był[ego] sekretarza humańskiego *rajpartkomu* (aresztowany, przyznał się).

^{c-c} Tak w tekście.

7. ^аПОДЛИПНЫЙ А. И.^а

Арестованный ПОДЛИПНЫЙ работал на заводе в Ворошиловграде, сознался, что он является агентом польской разведки, завербован польским консульством в Харькове.

ПОДЛИПНЫЙ показывает о проведенной им шпионской работе по Ворошиловградскому военному заводу № 60.

8. ^аБЖЕЗОВСКИЙ П. Д.^а

Нач[альник] спеццеха завода.

Арестованный БЖЕЗОВСКИЙ – нач[альник] спеццеха завода им. Орджоникидзе – сознался в польском шпионаже, завербован польской разведкой в 1923 году.

БЖЕЗОВСКИЙ показывает, что он был переброшен польской разведкой в СССР в 1926 году со шпионскими заданиями.

9. ^аТЫМЧУК^а

Польский перебежчик.

Арестованный ТЫМЧУК, польский перебежчик – главный бухгалтер шахты им. «Парижской коммуны» в Ворошиловградском районе – сознался, что он является агентом польской разведки, завербован в 1923 году в Польше и разведкой переброшен на Украину со шпионскими заданиями.

10. ^аГРИЩУК В. М.^а

Арестованный ГРИЩУК – механик Ворошиловградского кинотеатра – сознался в польском шпионаже, завербован польской разведкой в Тернополе и ею переброшен в СССР со шпионскими заданиями.

11. ^аЛЮБИНСКИЙ И. К.^а

Польский перебежчик.

Арестованный ЛЮБИНСКИЙ, галичанин, перебежчик – до ареста работал на шахте «Комсомолец» в Горловском районе – сознался, что он является агентом польской разведки, завербован во Львове.

ЛЮБИНСКИЙ показывает, что в СССР он был переброшен польской разведкой с диверсионно-шпионскими заданиями на военный период.

12. ^аКУБИЦКИЙ И. А.^а

Польский перебежчик.

Арестованный КУБИЦКИЙ – бухгалтер шахты № 1/1 бис в Дзержинском районе – сознался в шпионской работе в пользу Польши, завербован в Вильно в 1925 году.

КУБИЦКИЙ показывает, что после вербовки он был переброшен разведкой в СССР с диверсионно-шпионскими заданиями на военный период.

7. ^aPODLIPNYJ A. I.^a

Aresztowany PODLIPNYJ – pracował w fabryce w Woroszyłowgradzie – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym przez konsulát polski w Charkowie.

PODLIPNYJ zeznał o prowadzonej przez niego działalności szpiegowskiej w Woroszyłowgradzkich Zakładach Wojskowych Nr 60.

8. ^aBŻEZOWSKIJ P. D.^a

Nacz[elnik] wydziału spec[jalnego] w fabryce.

Aresztowany BŻEZOWSKIJ – nacz[elnik] wydziału spec[jalnego] zakładów im. Ordżonikidze – przyznał się, że uprawiał szpiegostwo na rzecz Polski i został zwerbowany przez wywiad polski w 1923 roku.

BŻEZOWSKIJ zeznał, że został przerzucony przez wywiad polski do ZSRS w 1926 roku z zadaniami szpiegowskimi.

9. ^aTYMCZUK^a

Polski zbieg.

Aresztowany TYMCZUK, polski zbieg – główny buchalter Kopalni im. Komuny Paryskiej w rejonie woroszyłowgradzkim – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym w 1923 roku w Polsce i przerzuconym przez wywiad na Ukrainę z zadaniami szpiegowskimi.

10. ^aGRISZCZUK W. M.^a

Aresztowany GRISZCZUK – mechanik kinoteatru w Woroszyłowgradzie – przyznał się do uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski, został zwerbowany przez polską [placówkę] wywiadowczą w Tarnopolu, która przerzuciła go do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

11. ^aLUBIŃSKI I. K.^a

Polski zbieg.

Aresztowany LUBIŃSKI, Galicjanin, zbieg – przed aresztowaniem pracował w kopalni „Komsomolec” w rejonie gorłowskim – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym we Lwowie.

LUBIŃSKI zeznał, że do ZSRS został przerzucony przez wywiad polski z zadaniami dywersyjno-szpiegowskimi na okres wojny.

12. ^aKUBICKIJ I. A.^a

Polski zbieg.

Aresztowany KUBICKIJ – buchalter w kopalni nr 1/1 bis w rejonie dzierżyńskim – przyznał się do działalności szpiegowskiej na rzecz Polski, zwerbowany w Wilnie w 1925 roku.

KUBICKIJ zeznał, że po zwerbowaniu został przerzucony przez wywiad do ZSRS z zadaniami dywersyjno-szpiegowskimi na okres wojny.

13. ^а-ДУБНИЦКИЙ^а

Польский перебежчик.

Арестованный в Днепропетровске ДУБНИЦКИЙ – польский перебежчик – сознался в участии в диверсионно-шпионской организации, завербован агентом польской разведки ХАНЕВИЧЕМ.

ДУБНИЦКИЙ показывает о проведенной им по заданиям ХАНЕВИЧА подрывной работе в промышленности и о полученных от ХАНЕВИЧА заданиях по диверсии на военное время.

ДУБНИЦКИЙ называет участниками организации ряд польских перебежчиков.

14. ^а-НИКОДОН^а

Польский перебежчик.

Арестованный НИКОДОН, польский перебежчик – работал в Днепропетровске на вагонном заводе им. «Правда» – сознался в участии в «ПОВ».

НИКОДОН показывает о полученных им диверсионных заданиях на военное время.

15. ^а-ЦЮПА^а

Польский перебежчик.

Арестованный в Запорожье польский перебежчик ЦЮПА сознался в польском шпионаже, завербован в 1930 году Вилинской экспозитурой¹, переброшен в СССР со шпионскими заданиями.

ЦЮПА показывает о своей связи по шпионской работе, согласно полученной им от польской разведки явке, с резидентом разведки МАРТЕНСОНОМ, работающим в Запорожье на авиазаводе № 29.

16. ^а-РУЖИЦКИЙ^а

Агент ИНО.

Арестованный в Кривом Роге РУЖИЦКИЙ, бывш[ий] агент ИНО, сознался в польском шпионаже, переброшен со шпионскими заданиями в 1931 году Львовской экспозитурой.

РУЖИЦКИЙ показывает о проведенной им шпионской работе в частях РККА.

17. ^а-ЖУКОВСКИЙ Ф.^а

Старший инженер.

Арестованный ЖУКОВСКИЙ – старший инженер Винницкого Коммунхоза – сознался в участии в организации «ПОВ», завербован РЫБИНСКИМ – зав[едующим] Коммунхозом.

¹ Экспозитура № 1 II Відділу Головного Штабу ВП у Вільнюсі.

13. ^aDUBNICKIJ^a

Polski zbieg.

Aresztowany w Dniepropietrowsku DUBNICKIJ – polski zbieg – przyznał się do członkostwa w organizacji dywersyjno-szpiegowskiej, zwerbowany przez agenta wywiadu polskiego CHANIEWICZA.

DUBNICKIJ złożył zeznania o prowadzonej przez niego na polecenie CHANIEWICZA działalności wywrotowej w przemyśle i o otrzymanych od CHANIEWICZA zadaniach [organizowania] dywersji w czasie wojny.

DUBNICKIJ wymienił szereg polskich zbiegów, będących członkami organizacji.

14. ^aNIKODON^a

Polski zbieg.

Aresztowany NIKODON, polski zbieg – pracował w Dnieprodzierżyńsku w Fabryce Wagonów „Prawda” – przyznał się do członkostwa w POW.

NIKODON złożył zeznania na temat otrzymanych zadań dywersyjnych na okres wojny.

15. ^aCIUPA^a

Polski zbieg.

Aresztowany w Zaporozżu polski zbieg CIUPA przyznał się do uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski, zwerbowany w 1930 roku przez ekspozyturę wileńską¹, przerzucony do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

CIUPA złożył zeznania na temat swych powiązań w pracy szpiegowskiej, zgodnie z otrzymanym od wywiadu polskiego kontaktem, z rezydentem wywiadu MARTENSONEM, pracującym w Zaporozżu w Zakładach Lotniczych Nr 29.

16. ^aRÓŻYCKIJ^a

Agent INO.

Aresztowany w Krzywym Rogu RÓŻYCKIJ, był[y] agent INO, przyznał się do uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski, przerzucony z zadaniami szpiegowskimi w 1931 roku przez ekspozyturę lwowską.

RÓŻYCKIJ zeznał na temat działalności szpiegowskiej, którą prowadził w jednostkach RKKA.

17. ^aŻUKOWSKIJ F.^a

Starszy inżynier.

Aresztowany ŻUKOWSKIJ – starszy inżynier w winnickim *kommunchozie* – przyznał się do członkostwa w organizacji POW, zwerbowany przez RYBIN-SKIEGO – kier[ownika] *kommunchozu*.

ŻUKOWSKIJ zeznał o prowadzonej przez niego działalności wywrotowej i wymienił 5 osób, które osobiście wciągnął do organizacji.

¹ Ekspozytura nr 1 Oddziału II Szt. Gł. WP z siedzibą w Wilnie.

ЖУКОВСКИЙ показывает о проведенной и подрывной работе и называет лично им вовлеченных в организацию 5 человек.

18. ^а-ФИЛИППОВСКИЙ^а

Секретарь Чечельницкого РПК.

Арестованный ФИЛИППОВСКИЙ – секретарь Чечельницкого Райпарткома – сознался в участии в организации «ПОВ» и показывает о проведенной им вербовке 11 участников организации.

ФИЛИППОВСКИЙ называет ряд участников «ПОВ», большинство которых арестовано.

19. ^а-ШАНДУРСКИЙ Б.^а

Арестованный ШАНДУРСКИЙ – зав[едующий] базой «Заготскот»² на ст[анции] Войтовцы в Волочискском районе – сознался, что он является польским агентом с 1928 года, завербован ФОГЕЛЕВИЧЕМ (осужден).

ШАНДУРСКИЙ показывает о приезжавших к нему для связи из Польши специальных курьерах, о получении им от разведки заданиях по насаждению вредительно-диверсионных ячеек в колхозах, а также о распространявшихся им контрреволюционных листовках, привезенных курьерами из Польши.

ШАНДУРСКИЙ называет трех человек, привлеченных им к диверсионной работе по колхозам.

20. ^а-КЕРШКОВСКИЙ^а

Директор кирпичного завода.

Арестованный КЕРШКОВСКИЙ – директор кирпичного завода в Шепетовском округе – сознался в участии в «ПОВ», завербован СКАРБЕКОМ.

КЕРШКОВСКИЙ показывает о своей связи по линии шпиона с резидентурой 2 отдела польского генштаба через специально приходивших к нему из Польши курьеров, а также о полученных им диверсионно-шпионских заданиях от СКАРБЕКА и ЛАЗОВЕРТА³ – бывш[его] зав[едующего] Польбюро ЦК КП(б)У (арестован, сознался).

21. ^а-БОГУЦКИЙ Н.^а

Инспектор РайОНО.

² Державна заготівля худоби.

³ Самуїл Генріхович Лазоверт (1885–1937), комуністичний діяч; з 1904 член СДКПіЛ; з 1917 уповноважений Комісаріату у Польських справах на Московський округ; з 1919 член Виконавчого бюро Груп КПП в Росії, а також секретар Польського бюро пропаганди і агітації ЦК РКП(б); у 1923–1930 рр. секретар Польського Бюро ЦК КП(б)У; з 1926 член Польського Бюро ЦК ВКП(б); у 1931 державний арбітр при уряді УСРР. Заарештований 11 III 1937 УДБ НКВС УСРР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, розстріляний 25 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1956. *Polacy na Ukrainie...*, Т. 3..., с. 62; *Myszkowski A. Słownik biograficzny komunistów...*, с. 56; *ЦДАГОУ, спр. 37955-ФП.*

18. ^aFILIPPOWSKIJ^a

Sekretarz czeczelnickiego RPK.

Aresztowany FILIPPOWSKIJ – sekretarz czeczelnickiego *rajpartkomu* – przyznał się do członkostwa w organizacji POW i zeznał o dokonanych przez niego werbunku 11 członków organizacji.

FILIPPOWSKIJ wymienił szereg członków POW, których w większości aresztowano.

19. ^aSZANDURSKIJ B.^a

Aresztowany SZANDURSKIJ – kier[ownik] bazy *zagotskot*², st[acja] Wojtowcy w rejonie wołoczyskim – przyznał się, że jest agentem polskim od 1928 roku, zwerbowanym przez FOGIELEWICZA (skazany).

SZANDURSKIJ złożył zeznania o przyjeżdżających do niego z Polski na kontakt specjalnych kurierach, o tym, że otrzymywał od wywiadu zadania, polegające na zakładaniu komórek szkodniczo-dywersyjnych w kolchozach oraz rozpowszechniał ulotki kontrrewolucyjne, przywożone przez kurierów z Polski.

SZANDURSKIJ wymienił trzy osoby, które wciągnął do działań dywersyjnych w kolchozach.

20. ^aKIERSZKOWSKIJ^a

Dyrektor cegielni.

Aresztowany KIERSZKOWSKIJ – dyrektor cegielni w okręgu szepetowskim – przyznał się do członkostwa w POW, zwerbowany przez SKARBKA.

KIERSZKOWSKIJ zeznał o swych kontaktach w zakresie szpiegostwa z rezydenturą 2 Oddziału polskiego Sztabu Gen[eralnego], utrzymywanej przez specjalnie przybywających do niego z Polski kurierów, oraz o zadaniach dywersyjno-szpiegowskich otrzymywanych od SKARBKA i ŁAZOWERTA³ – był[ego] kier[ownika] Biura Pol[skiego] KC KP(b)U (aresztowany, przyznał się).

21. ^aBOGUCKIJ N.^a

Inspektor *rajONO*.

Aresztowany BOGUCKIJ – inspektor wołoczyskiego *rajONO* – przyznał się do członkostwa w organizacji POW; zwerbowany przez ZATORSKIEGO – był[ego] dyrektora szkoły wiejskiej w rejonie wołoczyskim.

² Państwowy skup bydła.

³ Samuel Łazowert, (1885–1937), komunista; od 1904 członek SDKPiL; od 1917 pełnomocnik Komisariatu do Spraw Polskich na okręg moskiewski; od 1919 członek Biura Wykonawczego Grup KPRP w Rosji oraz sekretarz Polskiego Biura Propagandy i Agitacji KC RKP(b); w l. 1923–1930 sekretarz Biura Polskiego KC KP(b)U; od 1926 członek Biura Polskiego KC WKP(b); w 1931 arbiter państwowy przy rządzie USRS. Aresztowany 11 III 1937 przez UGB NKWD USRS, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) rozstrzelany 25 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1956. *Polacy na Ukrainie...*, t. 3..., s. 62; A. Myszowski, *Słownik biograficzny komunistów...*, s. 56; CDAHOU, spr. 37955-FP.

Арестованный БОГУЦКИЙ – инспектор Волочисккого РайОНО – сознался в участии в организации «ПОВ», завербован ЗАТОРСКИМ – бывш[им] директором сельской школы в Волочискском районе.

БОГУЦКИЙ называет ряд участников организации, большинство которых арестовано.

22. ^аГОЛЬДЕНБЕРГ^а

Арестованный ГОЛЬДЕНБЕРГ, бывший бундовец⁵ – бывш[ий] агент Разведупра – сознался в польском шпионаже.

Показаниями ГОЛЬДЕНБЕРГА вскрыта польская резидентура в Староконстантиновском районе, руководимая НИКИТЮКОМ – инструктором Райпарткома.

23. ^аШОСТАК Ф.^а

Председатель колхоза.

Арестованный ШОСТАК – председатель колхоза села Куманов^г Сагановского района – сознался в участии в польской контрреволюционной организации, созданной ксендзом ЛИНЕВИЧЕМ⁶, находящимся в Польше.

ШОСТАК называет 12 участников организации.

24. ^аРУЖИЦКИЙ И. Н.^а

Учитель.

Арестованный в Виннице РУЖИЦКИЙ – учитель средней школы – сознался в участии в польской фашистской организации, завербован ГРИГОРОВИЧЕМ – бывш[им] нацменинспектором Винницкого ОкРОНО (осужден, как один их руководителей «ПОВ» на Винниччине).

РУЖИЦКИЙ показывает о проведенном им по заданиям организации вредительстве в преподавании, о фашистской пропаганде, и называет

^г Було: Куманев.

⁵ Тобто член Бунду. Бунд (Загальний єврейський робітничий союз у Литві, Польщі і Росії) – єврейська політична партія лівого спрямування, заснована 1897 у Вільносі з метою об'єднання всіх єврейських робочих Російської Імперії в одній, соціалістичній партії та боротьби за економічне, громадянське і політичне визволення; початково діяла в підпіллі; у 1898 увійшла до складу РСДРП; у 1915 із її складу відділилася польська партія, яка легально діяла в П РП (з 1939 – знову в підпіллі); російський Бунд у 1922 завершив свою діяльність як самостійне угруповання. Багато колишніх бундистів стало жертвами сталінських чистень у 30-х роках ХХ століття. *Nowogródzki E. Żydowska Partia Robotnicza BUND w Polsce 1915–1939. Warszawa, 2005, c. 9; Historia żydowskiego ruchu robotniczego na Litwie, w Polsce i Rosyi, 1902, c. 4, 21; див. також: Sujecki J. PPS Proletariat wobec Bundu i kwestii żydowskiej w latach 1900–1906. Warszawa, 1989.*

⁶ Ймовірно йдеться про Антона Ліневича (нар. 1875), випускник Житомирської духовної семінарії; з 1905 до 1910 вікарій парафії Красилів; у 1914 адміністратор парафії Радзивилів; у 1922 адміністратор парафії Куманівці. У 1929 заарештований ДПУ та засуджений до 1 року позбавлення волі, нелегально перебрався до Польщі. Подальша доля невідома. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 323.*

BOGUCKIJ wymienił szereg członków organizacji, z których większość aresztowano.

22. ^a-GOLDENBERG^a

Aresztowany GOLDENBERG – były bundowiec⁴, był[y] agent *Razwiedupru* – przyznał się do uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski.

Na postawie zeznań GOLDENBERGA wykryta została polska rezydentura w rejonie starokonstantynowskim, kierowana przez NIKITIUKA – instruktora *rajpartkomu*.

23. ^a-SZOSTAK F.^a

Przewodniczący kołchozu.

Aresztowany SZOSTAK – przewodniczący kołchozu we wsi Kumanow^d w rejonie satanowskim – przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji kontrewolucyjnej, założonej przez księdza LINIEWICZA⁵, przebywającego w Polsce.

SZOSTAK wymienił 12 członków organizacji.

24. ^a-RÓŻYCKIJ I. N.^a

Nauczyciel.

Aresztowany w Winnicy RÓŻYCKIJ – nauczyciel szkoły średniej – przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji faszystowskiej; zwerbowany przez GRIGOROWICZA, był[ego] inspektora ds. mniej[szości] nar[odowych] winniczkiego *okrONO* (skazany jako jeden z kierowników POW na Winniczyźnie).

RÓŻYCKIJ złożył zeznania na temat uprawianego przez niego szkodnictwa w dziedzinie nauczania, propagandy faszystowskiej oraz wymienił jako członków organizacji nauczycieli z rejonu braclawskiego RADZIKOWSKIEGO, PIOTROWSKIEGO, STIERNIKA i innych.

^d *Było*: Kumaniew.

⁴ Tj. członek Bundu. Bund (Ogólnożydowski Związek Robotniczy na Litwie, w Polsce i w Rosji) – lewicowa partia żydowska założona 1897 w Wilnie; celem było zjednoczenie wszystkich żydowskich robotników Imperium Rosyjskiego w jednej, socjalistycznej partii i walka o wyzwolenie ekonomiczne, obywatelskie i polityczne; początkowo działała w podziemiu; w 1898 weszła w skład RSDRP; w 1915 wydzieliła się ze składu partia polska, która działała legalnie w II RP (od 1939 ponownie w podziemiu); rosyjski Bund w 1922 zakończył swoją działalność jako niezależne ugrupowanie. Wielu byłych bundystów stało się ofiarami stalinowskich czystek w latach 30. XX w. E. Nowogródzki, *Żydowska Partia Robotnicza BUND w Polsce 1915–1939*, Warszawa 2005, s. 9; *Historija żydowskiego ruchu robotniczego na Litwie, w Polsce i Rosji*, 1902, s. 4, 21; zob. także: J. Sujecki, *PPS Proletariat wobec Bundu i kwestii żydowskiej w latach 1900–1906*, Warszawa 1989.

⁵ Prawdopodobnie chodzi o Antoniego Liniewicza (ur. 1875), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; od 1905 do 1910 wikariusz parafii Krasylów; w 1914 administrator parafii Radziwiłłów; od 1922 administrator parafii Kumanowce. W 1929 aresztowany przez GPU i skazany na rok więzienia, następnie nielegalnie przedostał się do Polski. Dalsze losy nieznanne. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 323.

участниками организации учителей Брацлавского района РАДЗИКОВСКОГО, ПИОТРОВСКОГО, СТЕРНИКА и других.

25. ^аДЕПТА Ю.^{-а}

Арестованный ДЕПТА – зав[едающий] складом Шепетовского сахзавода, бывш[ий] военнопленный австрийской армии – сознался в шпионаже.

ДЕПТА показывает, что с 1920 г. он является агентом польской разведки и до момента ареста связывался с курьерами, приезжавшими из Польши по заданиям разведки, и с польским консульством, которым передавал ряд шпионских материалов по Красной армии.

ДЕПТА называет двух человек, завербованных им для шпионской работы.

[...]

^бНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^б
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^а2^{-а}» сентября 1937 г.

№ ^а2546/сн^{-а}

г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 2–34.
Копия, машинопис.*

25. ^a-DIEPTA J.^a

Aresztowany DIEPTA – kier[ownik] magazynu cukr[owni] szepetowskiej, był[y] jeńiec armii austriackiej – przyznał się do szpiegostwa.

DIEPTA zeznał, że od 1920 r. jest agentem wywiadu polskiego i do chwili aresztowania na polecenie polskiego wywiadu, kontaktował się z kurierami przyjeżdżającymi z Polski oraz konsulem polskim i przekazywał im szereg materiałów szpiegowskich dotyczących Armii Czerwonej.

DIEPTA wymienił dwóch ludzi, których zwerbował do działalności szpiegowskiej.

[...]

^b-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^b
LEPLEWSKIJ

„^{a-2-a}” września 1937 r.

nr ^{a-2546/sn}^a

m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 2–34.
Kopia, maszynopis.*

№ 31

4 вересня 1937, Сталіно. Витяг із інформації начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про роботу по «польській операції»

^а-Сов[ершенно] секретно^а

^а-Народному комиссару внутренних дел Украины
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
гор. Киев

^б-«О работе по польской контрреволюции»^б

Перед нами поставлена задача ликвидировать контрреволюционное подполье в Донбассе.

Выполняя этот оперативный приказ, мы арестовали 446 человек, проходящих по групповым и одиночным польским делам.

Показатели этой ликвидации таковы:

а) ликвидировано групповых дел	–	23
– по ним арестовано	–	105 ч.
– подлеж[ат] аресту по этим делам	–	75 ч.
б) ликвидировано одиночек	–	341
в) вскрыто развед[ывательных] и диверс[ионных] резидент[ур]	–	17
г) вскрыто ячеек «ПОВ»	–	6

Материалами следствия, ведущегося по этим делам, со всей полнотой подтверждается активная диверсионно-разведывательная деятельность польских разведывательных органов в Донбассе и организованная ими националистическая работа, агентура которых, крепко осевшая во всех видах промышленности, не разоблачалась на протяжении ряда лет.

Анализ этих данных свидетельствует о том, что польская агентура направлялась в Донбасс:

а) Виленской экспозитурой и ее разведывательными подпунктами (Столбцы¹, Вилейка² и др.).

^а-^а Написано великими літерами.

^б-^б Підкреслено машинописним способом.

¹ Розвідувальний пункт КОПЗ № 5 у Столбцях.

² Ймовірно розвідувальний пункт КОПЗ № 4 у Молодечні, місцезнаходження якого до 1936 було у Вілейці.

Nr 31

4 września 1937, Stalino. Fragment informacji naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący „operacji polskiej”

^{a-}Ściś[le] tajne^{-a}

^{a-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Ukrainy
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-a}
Tow. LEPLEWSKIEGO
mias[to] Kijów

^{b-}„O pracy prowadzonej w związku z polską kontrrewolucją^{-b}”

Postawiono przed nami zadanie zlikwidowania podziemia kontrrewolucyjnego w Donbasie.

Wykonując ten rozkaz operacyjny, aresztowaliśmy 446 osób, występujących w sprawach grupowych i pojedynczych.

Wskaźniki likwidacji [podziemia] są następujące:

a) zakończono spraw grupowych	–	23
– w związku z nimi aresztowano	–	105 o[sób]
– podl[ega] aresztowaniu w tych sprawach	–	75 o[sób]
b) zakończono spraw na osoby pojedyncze	–	341
c) wykryto wywiad[owczych] i dywers[yjnych] rezydent[ur]	–	17
d) wykryto komórek POW	–	6

Na podstawie materiałów śledztwa prowadzonego w tych sprawach, w całej rozciągłości potwierdza się fakt aktywnej pracy dywersyjno-wywiadowczej polskich służb wywiadowczych w Donbasie oraz organizowanej przez nie działalności nacjonalistycznej. Agentura [tych służb], mocno osadzona we wszystkich gałęziach przemysłu, przez wiele lat nie została zdemaskowana.

Z analizy danych wynika, że polscy agenci byli kierowani do Donbasu przez:

a) ekspozyturę wileńską i podporządkowane jej placówki wywiadowcze (Stołpce¹, Wilejka² i in[ne]).

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

¹ Placówka wywiadowcza KOP nr 5 w Stołpceach.

² Prawdopodobnie mowa o placówce wywiadowczej KOP nr 4 w Mołodecznie; Wilejka była jej siedzibą do 1936.

б) Львовской экспозитурой и ее пограничными разведывательными пунктами (Разведка 12 батальона КОП, ^аРовно^а и др.).

в) Харьковским и Киевским польскими Генеральными консульствами.

Польская агентура в основном перебрасывалась в районах Белорусской и Украинской границ, под видом перебежчиков, политэмигрантов, дезертиров польской армии, перевербованных бывших сотрудников ИНО и Разведупра и в незначительном количестве проникали в СССР под видом иностранных специалистов.

По этим категориям арестованные распределяются так:

– перебежчиков	–	197
– политэмигрантов	–	62
– дезертиров польарм[ии]	–	28
– быв[ших] сотруд[ников] ИНО и разведупра	–	7 ^в

Наряду с этим нами ликвидирована непосредственная консульская агентура из среды б[ывших] военнопленных и беженцев империалистической войны.

В то же время мы еще не вскрыли несомненно существующее польское контрреволюционное подполье среди поляков – выходцев из приграничной полосы Белоруссии и Украины, которых в промышленности Донбасса насчитывается около 800 человек (не считая других национальностей).

По национальному составу все арестованные распределяются так:

– Поляков	–	246
– Галичан	–	12
– Белорусов	–	33
– Украинцев, выходцев из Польши и проход[ящих] по делам	–	101
– Евреев	–	10
– Прочих	–	44

В результате начатой операции ликвидировано польское контрреволюционное подполье в основной промышленности:

– угольной	–	75
– металлургической	–	55
– машиностроит[ельной]	–	40
– химической	–	31
– оборонной	–	10
– энергетической	–	9
– стекольной	–	9

Положение польской агентуры в промышленности было таковым:

– инженерно-технич[еский] состав	–	55 чел.
– работающих непосред[ственно] у агр[егатов]	–	159 ׀
– служащих на предприятиях	–	15 ׀

^в Поділ не враховує всіх категорій. Порівняй загальне число заарештованих, с. 356.

b) ekspozyturę lwowską i jej przygraniczne punkty wywiadowcze (wywiad 12 batalionu KOP ^aRówne^a i in[ne]).

c) polskie konsulaty generalne w Charkowie i Kijowie.

Polscy agenci przerzucani byli głównie w okolice granicy Białorusi z Ukrainą jako rzekomi zbiegowie, emigranci polit[yczni], dezernerzy z Wojska Polskiego, przewerbowani byli pracownicy INO i *Razwiedupru*, a także w niewielkiej ilości przenikali do ZSRS jako zagraniczni specjaliści.

Aresztowani dzielą się na następujące kategorie:

– zbiegowie	–	197
– emigranci polit[yczni]	–	62
– dezernerzy z Wojs[ka] Pol[skiego]	–	28
– b[yli] pracow[nicy] INO i <i>Razwiedupru</i>	–	7 ^c

Jednocześnie zlikwidowaliśmy bezpośrednią agenturę konsulatu, wywodzącą się ze środowiska b[ytych] jeńców wojennych i uchodźców z czasów wojny imperialistycznej.

Do chwili obecnej nie wykryliśmy jeszcze polskiego kontrrewolucyjnego podziemia, niewątpliwie istniejącego wśród polskich wychodźców z przygranicznej strefy Białorusi i Ukrainy, których w przemyśle Donbasu naliczyć można około 800 ludzi (nie licząc innych narodowości).

Według narodowości wszyscy aresztowani dzielą się w następujący sposób:

– Polacy	–	246
– Galicjanie	–	12
– Białorusini	–	33
– Ukraińcy, wychodźcy z Polski i występ[ujący] w sprawach	–	101
– Żydzi	–	10
– inni	–	44

W wyniku rozpoczętej operacji zlikwidowano polskie podziemie kontrrewolucyjne w podstawowych [gałęziach] przemysłu:

– węglowy	–	75
– metalurgiczny	–	55
– bud[ową] maszyn	–	40
– chemiczny	–	31
– obronny	–	10
– energetyczny	–	9
– szklany	–	9

Pozycja polskiej agentury w przemyśle była następująca:

– kadra inżynieryjno-technicz[na]	–	55 os[ób]
– pracujący bezpośr[ednio] przy masz[ynach]	–	159 os[ób]
– urzędnicy w przedsiębiorstwach	–	15 os[ób]

Oprócz tego zlikwidowano polskie podziemie kontrrewolucyjne w innych gałęziach przemysłu i na wsi liczące [łącznie] 217 osób.

^c Podział nie uwzględnia wszystkich kategorii. Por. ogólną liczbę aresztowanych, s. 357.

Кроме того, ликвидировано польское контрреволюционное подполье в других видах промышленности и на селе в количестве – 217 человек.

Польская агентура, применяясь к особенностям Донбасса, свою деятельность направляла по пути:

а) подготовки и осуществления актов диверсии на заводах (химических, металлургических, коксохимических, машиностроительных, военных), имеющих оборонное значение; мощных угольных шахтах и энергетике; в основном, приурочивая диверсию на военный период времени;

б) сбора сведений разведывательного характера, о состоянии промышленности Донбасса, вырабатываемой продукции и особенно той, которая идет для целей обороны;

в) формирования контрреволюционных националистических групп, объединяемых в ячейки подполья ПОВ.

Касаясь методов связи зарубежных центров польской разведки со своей агентурой, а также и польских консульских аппаратов, мы отмечаем, что эти методы в принципе не изменены.

Как и прежде, применяются способы: курьерской связи (дела «Американец», «Враги», «Пролог»), тайнописи (дела «Американец», ТАРАДЗЕВИЧА и др.), выделения резидентов, непосредственно связанных с зарубежом и консульскими аппаратами, а также установления связи через агентуру, проникающую в СССР под видом иноспециалистов (дело «Конгломерат»).

Заслуживают внимания данные о существующих специальных школах разведки при экспозитурах 2 отдела ПГШ, в которых агентуре преподается:

1. Географическое и экономическое состояние СССР и русский язык;
2. Топография и способы засекречивания записей-планов;
3. ^гТайнопись^г;
4. Способы перехода границ и условий связи.

Такую подготовку прошли в экспозитурах разоблаченные нами польские агенты ШИШКЕВИЧ – «СТАНИСЛАВСКИЙ»³, ТЕРАДЗИНСКИЙ и др.

Приводим наиболее характерные дела:

^{б-г}«Осторожные»^{г-б}

Вскрыто разветвленное подполье ПОВ в Сталинском, Макеевском, Орджоникидзенском и Мариупольском районах Донбасса, участники которого на протяжении 17 лет проводили диверсионно-разведывательную деятельность в Металлургической промышленности Донбасса, а также националистическую среди поляков.

^{г-г} *Написано в розбивку і великими літерами.*

³ Станіслав Юліанович Шишкевич (нар. 1893), заарештований 4 VI 1937 Слов'янським МВ УНКВС Сталінської обл., звинувачувався у т. зв. шпигунсько-диверсійній діяльності, причетності до ПОВ, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 2 IX 1937, розстріляний 5 I 1938. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 9341-ПФ.*

Agentura polska, przystosowując się do szczególnej sytuacji Donbasu, działalność swą rozwijała w kierunkach:

a) przygotowanie i realizacja aktów dywersji w zakładach (chemicznych, metalurgicznych, koksochemicznych, budowy maszyn, wojskowych), mających znaczenie dla obronności; w wielkich kopalniach węgla i energetyce, dostosowując dywersję przede wszystkim do [warunków] okresu wojennego;

b) zbieranie informacji o charakterze wywiadowczym na temat stanu przemysłu w Donbasie, wysokości produkcji, głównie produkcji przeznaczonej na cele obronne;

c) tworzenie kontrewolucyjnych grup nacjonalistycznych, zorganizowanych w komórki podziemia POW.

Jeśli chodzi o sposoby łączności zagranicznych ośrodków polskiego wywiadu oraz personelu polskich konsulatów ze swą agenturą, uważamy, że zasadniczo te sposoby nie zmieniły się.

Tak jak poprzednio, stosowano: łączność kurierską (sprawy „Amierikaniec”, „Wragi”, „Prolog”), tajnopisy (sprawy „Amierikaniec”, TARADZIEWICZA i in[ne]), powołanie rezydentów mających bezpośredni kontakt z zagranicą i pracownikami konsulatów, a także ustanowienie łączności przez agentów, którzy przeniknęli do ZSRS jako zag[raniczni] specjaliści (sprawa „Kongłomierat”).

Na uwagę zasługują dane o istnieniu specjalnych szkół wywiadowczych przy ekspozyturach 2 Oddziału p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego], w których prowadzi się wykłady dla agentury [na następujące tematy]:

- 1) geografia i sytuacja ekonomiczna ZSRS oraz język rosyjski,
- 2) topografia i sposoby utajnienia notatek-planów,
- 3) ^{d-tajnopis-d},
- 4) sposoby przechodzenia granicy i warunki łączności.

Takie przeszkolenie przeszli w ekspozyturach zdemaskowani przez nas polscy agenci SZYSZKIEWICZ – „STANISŁAWSKIJ”³, TIERADZINSKIJ i in[ni].

Przytaczamy najbardziej charakterystyczne sprawy:

[Sprawa]^{b-d} „Ostrożnyje”^{d-b}

Ujawniono szeroko rozgałęzione podziemie POW w rejonach stalinowskim, makiejewskim, ordżonikidzewskim i mariupolskim w Donbasie, którego członkowie przez 17 lat uprawiali dywersję i szpiegostwo w przemyśle metalurgicznym Donbasu oraz prowadzili działalność nacjonalistyczną wśród Polaków.

^{d-d} *Zapisało pismem spacjowanym i wersalikami.*

³ Stanisław Julianowicz Szyszkiewicz (ur. 1893), aresztowany 4 VI 1937 przez Sławiański Oddział Miejski UNKWD obw. stalinowskiego, oskarżony o dywersję i szpiegostwo oraz przynależność do POW, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 2 IX 1937 rozstrzelany 5 I 1938. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, Doneck, spr. 9341-FP.

Ячейки ПОВ были созданы еще в 1920 году ксендзом ПОТОЦКИМ⁴, бежавшим в Польшу и позже возглавлялись католическим епископом НЕВЭ⁵.

Это подполье до последнего времени в лице резидентов братьев ГУЙСКИХ, ПОЗДЕНО, СОКОЛЯ, руководилось НЕВЭ и представителями польского консульства в Харькове.

[...]

По делу арестованы 5 человек, дополнительно арестовываем 23 человека.

^{б-г}-«Пролог»^{-г-б}

Ликвидирована диверсионно-разведывательная резидентура, охватывавшая ряд шахт треста «Буденовуголь» в Макеевском районе, созданная в 1936–[19]37 гг. агентом 2 отдела Польского Главного Штаба – ЛИПИНСКИМ⁶ – «ЧЕРНЮКОМ», состоявшим до последнего времени в связи с польским консульством в Харькове.

Кадровый разведчик и эмиссар ПОВ ЛИПИНСКИЙ провел большую работу по организации подполья ПОВ за пределами Донбасса – в Киевской и Винницкой областях.

ЛИПИНСКИЙ в 1934 году Вице-консулом Польского Генерального консульства ПАВЛОВСКИМ⁷ направлялся с явкой к проходящему по делу «^а-Осторожные^{-а}» – ГУЙСКОМУ Михаилу.

В процессе следствия дела «^а-Пролог^{-а}» и «^а-Осторожные^{-а}» – объединены.

По делу «^а-Пролог^{-а}» арестованы 7 человек.

⁴ Було: Генерального.

⁴ Владислав Потоцький (10 VIII 1878 – 25 I 1983), випускник духовної семінарії у Саратові. Працював на парафіях у Миколаєві і Одесі; з 1912 настоятель Саратовської кафедри; з 1918 настоятель парафії Юзівка (нині Донецьк); у серпні 1921 виїхав до Польщі. Душпастир костьолів у Вільнюсі, у 1927 настоятель костьолу у Вілейці. Під час Другої світової війни у Вільнюсі; у 1945–1983 рр. почесний канонік у м. Гоніондз. *Kraheil T. Ks. Władysław Potocki z Goniądza // «W Służbie Miłosierdzia», № 2, 2006, [⁵ Пій-Ежен Неве \(23 I 1877 – 17 X 1946\), у 1905 висвячений на ксьондза у французькому чернечому ордені асупніоністів; з 1906 у Санкт-Петербурзі; з 1907 до 1926 настоятель парафії Макіївка у Донбасі; у 1926 став епископом і апостольським адміністратором у Москві; у 1936 виїхав тимчасово до Франції, однак не отримав вже зворотної візи до СРСР. Помер у Парижі. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., s. 368–370.*](http://www.wsm.bialystok.opoka.pl/wsm17/art.php?id_artykul=209, 5 XI 2009.</i></p></div><div data-bbox=)*

⁶ Андрій Іванович Ліпінський (нар. 1897), заарештований 28 VI 1937 УНКВС по Донецькій обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 13 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 14196-ПФ.*

⁷ Тадеуш Павловський (нар. 2 XI 1889 у Варшаві), кореспондентський псевдонім «Ян Анджеєвський», дипломат; з 1919 у МЗС, м. ін. керівник канцелярії МЗС; у 1929–1933 рр. консул у Харкові; з липня 1932 до липня 1933 завідуючий розвідувальним пунктом II Відділу Головного Штабу криптонім «Кпл» («Кпт») у Харкові. *Архів МВСіА РП, РІ/27/Ф арк. 34, 88; Peplowski A. Цит. праця, с. 126.*

Komórki POW zostały utworzone jeszcze w 1920 roku przez księdza POTOCKIEGO⁴, który zbiegł do Polski, następnie na ich czele stał katolicki biskup NEVEU⁵.

Podziemie to do ostatniego czasu kierowane było przez NEVEU i przedstawicieli polskiego konsulatu w Charkowie za pośrednictwem rezydentów – braci GUJSKICH, POZDIENO, SOKOLA.

[...]

W sprawie aresztowano 5 osób, dodatkowo przeprowadzamy aresztowania 23 osób.

[Sprawa]^{b-d-} „Prolog”^{a-d-b}

Zlikwidowana została dywersyjno-wywiadowcza rezydentura, obejmująca szereg kopalń należących do trustu „Budionowugol” w rejonie makiejewskim, utworzona w I[atach] 1936–[19]37 przez agenta 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego^c LIPIŃSKIEGO⁶ – „CZERNIUKA”, mającego do niedawna kontakty z polskim konsulem w Charkowie.

Etatowy pracownik wywiadu i emisariusz POW LIPIŃSKI włożył ogromną pracę w zorganizowanie podziemia POW poza granicami Donbasu, w obwodach kijowskim i winnickim.

Wicekonsul polskiego konsulatu generalnego PAWŁOWSKI⁷ w 1934 roku skontaktował LIPIŃSKIEGO z występującym w sprawie „^{a-}Ostorożnyje”^{a-7} GUJSKIM Michailem.

W trakcie śledztwa sprawy „^{a-}Prolog”^{a-7} i „^{a-}Ostorożnyje”^{a-7} zostały połączone.

W sprawie „^{a-}Prolog”^{a-7} aresztowano 7 osób.

^c *Było:* Generalnego.

⁴ Władysław Potocki (10 VIII 1878 – 25 I 1983), absolwent seminarium duchownego w Saradowie. Pracował w parafiach w Mikołajowie i Odessie; od 1912 proboszcz katedry w Saradowie; od 1918 proboszcz parafii Juzowka (obecnie Doneck); w sierpniu 1921 wyjechał do Polski. Duszpasterz kościołów w Wilnie, w 1927 proboszcz kościoła w Wilejce. Podczas wojny przebywał w Wilnie; w l. 1945–1983 kanonik honorowy w Goniądzu. T. Krahel, *Ks. Władysław Potocki z Goniądza*, [w:] „W Służbie Miłosierdzia”, 2006, nr 2, http://www.wsm.bialystok.opoka.org.pl/wsm17/art.php?id_artukul=209, 5 XI 2009.

⁵ Pie-Éugène Neveu (23 I 1877 – 17 X 1946), w 1905 wyświęcony na księdza we francuskim zgromadzeniu zakonnym asumpcjonistów; od 1906 w Petersburgu, w l. 1907–1926 proboszcz parafii Makiejewka w Zagłębiu Donieckim; w 1926 mianowany biskupem i administratorem apostołskim w Moskwie; w 1936 wyjechał czasowo do Francji, jednak nie otrzymał już wizy powrotnej do ZSRS. Zmarł w Paryżu. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 368–370.

⁶ Andrzej Lipiński (ur. 1897), aresztowany 28 VI 1937 przez UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 13 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, Doneck, spr. 14196-PF.

⁷ Tadeusz Pawłowski (ur. 2 XI 1889 w Warszawie), ps. korespondencyjny „Jan Andrzejewski”, dyplomata, od 1919 w MSZ, m.in. kierownik kancelarii MSZ, w l. 1929–1933 konsul w Charkowie, od lipca 1932 do lipca 1933 kierownik placówki Oddziału II Szt. Gł. „Kpt” („Kpt”?) w Charkowie. A MSWiA, RI/27/F, k. 37, 88; A. Peplowski, *op.cit.*, s. 126.

^{б-г}-«Конгломерат»^{-г-б}

Вскрыта диверсионно-разведывательная резидентура, существовавшая на оборонном заводе № 25 «Автостекло» в Константиновке. Создана она в 1932 году польским резидентом, проникшим в СССР под видом инспециалиста – ПАГУТОЙ Теофилом.

Показаниями участника ее – польского агента и эмиссара ПОВ – ВОЛЬСКОГО Михаила Генриховича, подтверждена активная диверсионная разведывательная деятельность участников резидентуры, направлявшаяся не только к выявлению оборонной значимости завода, но и полному выводу из строя основных его цехов в военное время.

Весьма важно то обстоятельство, что ВОЛЬСКИЙ и его соучастники работали в основных цехах завода, и это гарантировало им возможности для диверсионной деятельности.

Выявленные следствием польские агенты-инспециалисты: РОЗЕНЦВЕЙГ, в 1933 году был направлен ПАГУТОЙ для организации диверсионно-разведывательной работы на заводах в Харькове и БАРДАШ, в этих же целях – на стекольный комбинат к г. Гомель.

Как установлено теперь, наши предположения о БАРДАШЕ, как о польском агенте нашли свое подтверждение (БАРДАШ сотрудничал под псевдонимом «Карл МИЦЕВИЧ»).

По делу арестованы 3 человека, подлежат аресту 8 человек.

^{б-г}-«Стрельцы»^{-г-б}

Активным участником ПОВ – СВИОНТЕКОМ, возвратившимся из концлагеря, в 1935–[19]36 гг. была создана диверсионно-террористическая группа в Горловском районе (Донбасс), участники которой вели подрывную работу в системе «Донэнерго» и на Горловском Азотно-туковом комбинате.

Продвигая участников этой группы на Азотно-туковый комбинат, СВИОНТЕК ставил перед ними задачу организации взрывов в системах «Линде-Фаузера», что должно было привести к полному выводу из строя всего комбината, имеющего важнейшее оборонное значение.

Кроме того, в 1936 году, получив данные о предполагавшемся приезде тов. ОРДЖОНИКИДЗЕ⁸ на строительство второй очереди АТЗ, СВИОНТЕК готовил соучастников к совершению теракта над тов. ОРДЖОНИКИДЗЕ.

По делу арестованы 7 человек, подлежат аресту 2.

⁸ Григорій (Серго) Костянтинович Орджонікідзе (1886–1937), радянський партійний діяч, член РСДРП, учасник революції 1905–1911 в Ірані; з 1918 у Червоній Армії, м. ін. член Военної Ради 16 Армії, згодом Кавказького фронту; у 1926–1930 рр. заступник голови РНК СРСР та нарком Робітничо-Селянської Інспекції СРСР; з 1932 нарком важкої промисловості СРСР. *Государственная власть СССР. Высшие органы власти и управления и их руководители 1923–1991. Историко-биографический справочник. Опрац. В. Ивкин, Москва, 1999, с. 21, 451–452.*

[Sprawa]^{b-d} „Kongłomierat”^{d-b}

Ujawniono rezydenturę dywersyjno-wywiadowczą istniejącą w mających znaczenie dla obronności Zakładach Nr 25 „Awtostieki” w Konstantynowce. Założona została ona w 1932 roku przez polskiego rezydenta PAGUTĘ Teofila, który dostał się do ZSRS jako zagr[aniczny] specjalista.

Zeznania jej członka, polskiego agenta i emisariusza POW WOLSKIEGO Michała Gienrichowicza potwierdziły aktywną działalność dywersyjną i wywiadowczą członków rezydentury, mających na celu nie tylko zdobycie informacji o znaczeniu obronnym zakładów, ale i całkowite unieruchomienie głównych działów fabrycznych na wypadek wojny.

Niezwykle ważna jest ta okoliczność, że WOLSKIJ i ludzie z nim współdziałający pracowali w najważniejszych wydziałach zakładów, co gwarantowało im możliwość podjęcia działań dywersyjnych.

Ujawnieni zostali w czasie śledztwa polscy agenci – specjaliści zagr[aniczni]: ROSENZWEIG, w 1933 roku wysłany przez PAGUTĘ, by zorganizować pracę dywersyjno-szpiegowską w fabrykach Charkowa, oraz BARDASZ, [wysłany] w tym samym celu do huty szkła w m. Homlu.

Jak teraz ustalono, nasze przypuszczenia, że BARDASZ jest polskim agentem, znalazły potwierdzenie (BARDASZ współpracował [z polskim wywiadem] pod pseudonimem „Karol MICEWICZ”).

W sprawie aresztowano 3 osoby, przeznaczonych do aresztowania jest 8 osób.

[Sprawa]^{b-d} „Strielcy”^{d-b}

Aktywny działacz POW SWIONTIEK, po powrocie w latach 1935–[19]36 z obozu konc[entracyjnego], założył grupę dywersyjno-terrorystyczną w rejonie gorłowskim (Donbas), której członkowie prowadzili robotę wywrotową w sieci „Doneniergo” i w gorłowskim kombinacie nawozów azotowych.

Przesunawszy członków tej grupy do kombinatu nawozów azotowych, SWIONTIEK postawił przed nimi zadanie wywołania eksplozji w systemach „Linde-Fauzera”, co z pewnością unieruchomiłoby cały kombinat, mający ważne znaczenie dla obronności.

Ponadto w 1936 roku, otrzymawszy dane o przewidywanym przyjeździe tow. ORDŻONIKIDZE⁸ na budowę drugiego etapu ATZ, SWIONTIEK przygotowywał współdziałających z nim ludzi do zamachu ter[rorystycznego] na tow. ORDŻONIKIDZE.

W sprawie aresztowano 7 osób, przeznaczonych do aresztowania jest 2 [osoby].

⁸ Grigorij (Sergo) Konstantinowicz Ordżonikidze (1886–1937), sowiecki działacz partyjny; członek RSDRP; uczestnik rewolucji 1905–1911 w Iranie; od 1918 w Armii Czerwonej, m.in. członek Rewolucyjnej Rady Wojennej 16 Armii, potem Frontu Kaukaskiego; w l. 1926–1930 zca przewodniczącym SNK ZSRS i ludowy komisarz robotniczo-chłopskiej inspekcji ZSRS; od 1932 ludowy komisarz przemysłu ciężkiego ZSRS. *Gosudarstwienaja vlast' SSSR. Wyszyje organy vlasti i uprawlenija i ich rukowoditieli 1923–1991. Istoriko-biograficzeskij sprawocznik*, oprac. W. Iwkin, Moskwa 1999, s. 21, 451–452.

^{б-г}-«Американец»^{-г-б}

Ликвидирована диверсионно-разведывательная группа в Донбассе, созданная агентом Виленской экспозитуры – ШИШКЕВИЧЕМ – «СТАНИСЛАВСКИМ».

Переброшенный в 1923 году с заданиями по проведению разведывательно-диверсионной деятельности в Донбассе, ШИШКЕВИЧ создал пеовяцкие диверсионные ячейки на Изоляторном заводе в Славянске и Стекольном в Константиновке.

По показаниям ШИШКЕВИЧА в Таганроге и Ростове арестованы польские агенты, окончившие разведывательную школу Виленской экспозитуры и переброшенные в 1923 году в СССР – СИДЛЕР и СЕРАЦИНСКИЙ.

По делу арестованы 8 человек, подлежат аресту 6.

^{б-г}-«Враги»^{-г-б}

Арестован агент разведки 12 батальона КОП – КРАВЧУК Людвиг, переброшенный в СССР в 1928 г. поручиком разведки КВЯТКОВСКИМ, под прикрытием дезертирства.

КРАВЧУК проводил разведывательную работу в Донбассе, был связан с польским резидентом ЗАРЕМБОЙ Юзефом и назвал 7 польских агентов, переброшенных одновременно в 1928 году польской разведкой под прикрытием дезертирства. Два из них ШТАЮРА⁹ и ЛЕВИЦКИЙ нами арестованы в Старобельске.

КРАВЧУК направлялся разведкой, с целевой установкой осесть в промышленных районах Донбасса для проведения диверсионно-разведывательной деятельности.

По делу арестованы 6 человек, подлежат аресту 8.

^{б-г}-«Результат»^{-г-б}

В Горловском районе ликвидирована диверсионно-разведывательная резидентура, заложенная на угольных шахтах польским агентом ЖДАЦЕВСКИМ Игнатом¹⁰.

ЖДАЦЕВСКИЙ в прошлом легионер польской армии, плененный в 1920 году, в боях под Волочиском.

В 1923 году ЖДАЦЕВСКИЙ был привлечен для проведения диверсионно-разведывательной деятельности польским консулом в Харькове и на протяжении 14 лет осуществлял задания польских разведывательных органов.

⁹ Антон Иванович Штаюра (нар. 1905), заарештований 13 VIII 1937 Старобільським окрвідділом УНКВС Донецької обл., за рішенням Трійки УНКВС по Сталінській обл., протокол № 13 від 27 X 1937 засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 7482-ПФ.*

¹⁰ Гнат Олександрович Ждацевський (нар. 1901), заарештований 22 V 1937 Горлівським МВ УНКВС Донецької обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 19 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937 у м. Сталіно. Реабілітований у 1962. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 15053-ПФ.*

[Sprawa]^{b-d-} „Amierikaniec”^{7-d-b}

Zlikwidowano dywersyjno-szpiegowską grupę w Donbasie, założoną przez agenta ekspozytury wileńskiej SZYSZKIEWICZA – „STANISŁAWSKIEGO”.

Przerzucony [przez granicę] w 1923 roku z zadaniem prowadzenia działalności szpiegowsko-dywersyjnej w Donbasie, SZYSZKIEWICZ powołał do życia peowiackie komórki dywersyjne w fabryce izolatorów w Sławiańsku oraz hucie szkła w Konstantynowce.

Na podstawie zeznań SZYSZKIEWICZA aresztowano w Taganrogu i Rostowie polskich agentów, którzy ukończyli szkołę wywiadowczą ekspozytury wileńskiej i zostali przerzuceni w 1923 roku do ZSRS – SIDLERA i SIERACINSKIEGO.

W sprawie aresztowano 8 osób, przeznaczonych do aresztowania jest [dalszych] 6 [osób].

[Sprawa]^{b-d-} „Wragi”^{7-d-b}

Aresztowany został agent [punktu] wywiadowczego 12 batalionu KOP – KRAWCZUK Ludwig, przerzucony do ZSRS w 1928 r. przez porucznika wywiadu KWIATKOWSKIEGO jako rzekomy dezterter.

KRAWCZUK zajmował się szpiegostwem w Donbasie, był związany z polskim rezydentem ZARIEMBA Józefem i wymienił [nazwiska] 7 polskich agentów, którzy zostali przerzuceni w różnym czasie w 1928 roku przez polski wywiad „pod przykrywką” dezterterów. Dwóch z nich – SZTAJURĘ⁹ i LEWICKIEGO aresztowaliśmy w Starobielsku.

KRAWCZUK, kierowany przez wywiad, miał docelowo osiąść w [jednym z] uprzemysłowionych rejonów Donbasu i tam prowadzić działalność dywersyjno-szpiegowską.

W sprawie aresztowano 6 osób, przeznaczonych do aresztowania jest [dalszych] 8 [osób].

[Sprawa]^{b-d-} „Riezultat”^{7-d-b}

W rejonie gorłowskim zlikwidowano rezydenturę dywersyjno-szpiegowską, założoną w kopalniach węgla przez polskiego agenta ŻDACEWSKIEGO Ignacego¹⁰.

W przeszłości ŻDACEWSKI był legionistą polskim^f, dostał się do niewoli w 1920 roku w bitwie pod Wołoczyskami.

^f Było: legionistą armii polskiej.

⁹ Anton Iwanowicz Sztajura (ur. 1905), aresztowany 13 VIII 1937 przez Starobielski Oddział Okręgowy UNKWD obw. donieckiego, decyzją trójki UNKWD obw. stalinowskiego (protokół nr 13 z 27 X 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, Doneck, spr. 7482-PF.

¹⁰ Ignacy Żdacewski (ur. 1901), aresztowany 22 V 1937 przez Horliwski Oddział Miejski UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 19 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w m. Stalino. Zrehabilitowany w 1962. HDA SBU, Doneck, spr. 15053-PF.

Продолжительный период времени ЖДАЦЕВСКИЙ работал в органах Проммиллиции, затем замерщиком газа на шахте № 1 «Кочегарка» в Горловке.

Располагая связями среди замерщиков газа, работающих на взрывоопасных шахтах в Горловском районе, ЖДАЦЕВСКИЙ отдельных из них привлек для подготовки и организации вывода из строя мощных угольных шахт в военное время.

Кроме того, ЖДАЦЕВСКИЙ разработал план организации крушений поездных составов между станциями Горловка – Пантелеймоновка, что должно было повлечь за собой, в военный период, полный срыв движения поездных составов на важнейшей ж.д. магистрали страны.

Деловая связь с польским консульством в Харькове ЖДАЦЕВСКИМ поддерживалась лично и через курьера до последнего времени.

По делу арестованы 6 человек.

б-г-«Нить»-г-б

Вскрыта разведывательная резидентура в Мариуполе (Донбасс), созданная на Металлургическом комбинате «Азовсталь» перебежчиком со стороны Польши, агентом Виленской Экспозитуры – КУЛИНО-КУЛИНОВСКИМ¹¹.

КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ был завербован в 1927 году капитаном польской разведки ЗЫХОМ и после предварительной подготовки, в 1931 году переброшен на территорию СССР на участке Белорусской границы, с заданием продвижения в глубокий тыл в целях разведки и диверсии.

В 1932–[19]34 гг., находясь в ссылке в Златоусте, КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ создал разведывательно-диверсионную резидентуру среди поляков-перебежчиков, работавших на строительстве Блюминга № 3.

В 1935 году КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ связался с проживающей в Москве польской разведчицей ДАВЫДОВСКОЙ Дорой, при участии которой установил контакт с чиновниками польского посольства в Москве и по их заданиям продолжал разведывательно-диверсионную деятельность в Донбассе.

По делу арестованы 3 человека, арестовываем дополнительно 4-х.

б-г-«Призма»-г-б

В Сергеевском районе (Донбасс) ликвидирована польская диверсионно-разведывательная организация, созданная в 1930–[19]31 гг. резидентом 2 отдела Польского Главного Штаба, польско-подданным КРУЛИКЕВИЧЕМ, выдворенным за пределы СССР в 1934 году.

Участники организации до последнего времени проводили диверсионную работу на угольных шахтах треста «Сергоуголь», поддерживая связь

¹¹ Степан Адамович Куліно-Куліновський (нар. 1900), заарештований 10 VII 1937 УНКВС Донецької обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР від 5 I 1938, розстріляний того ж дня в м. Сталіно. Реабілітований у 1989. *ГДА СБУ, Донецьк, стр. 30851-ПФ.*

W 1923 roku ŻDACEWSKI został wciągnięty do działań dywersyjno-wywiadowczych przez polskiego konsula w Charkowie i przez 14 lat wykonywał polecenia polskich służb wywiadowczych.

Przez długi czas ŻDACEWSKI pracował w organach milicji przem[ysłowej], następnie jako pracownik pomiaru stężenia gazu w Kopalni nr 1 „Koczegarka” w Gorłowie.

Mając kontakty wśród innych pracowników pomiaru stężenia gazu, pracujących w kopalniach o dużym zagrożeniu wybuchem gazu w rejonie gorłowskim, niektórych z nich ŻDACEWSKI wciągnął do pracy nad przygotowaniem i organizowaniem unieruchomienia dużych kopalni węgla na wypadek wojny.

Oprócz tego ŻDACEWSKI opracował plan wysadzania pociągów między stacjami Gorłowka – Pantelejmonowka, co musiałoby pociągnąć za sobą w czasie wojny całkowite sparaliżowanie ruchu pociągów na jednej z ważniejszych magistrali k[olejowych] kraju.

Do ostatniego czasu ŻDACEWSKI utrzymywał kontakty organizacyjne z polskim konsulem w Charkowie osobiście i przez kuriera.

W sprawie aresztowano 6 osób.

[Sprawa]^{b-d-} „Nit”^{”-d-b}

Ujawniono rezydenturę wywiadowczą w Mariupolu (Donbas), założoną w kombinacie metalurgicznym „Azowstal” przez zbiega z Polski, agenta ekspozytury wileńskiej – KULINO-KULINOWSKIEGO¹¹.

KULINO-KULINOWSKIJ został zwerbowany w 1927 roku przez kapitana polskiego wywiadu ZYCHA i po wstępnym przeszkoleniu przerzucony w 1931 roku na terytorium ZSRS, na odcinku granicy z Białorusią, z poleceniem przejścia na daleko w głąb [Ukrainy] w celach wywiadowczych i dywersyjnych.

W [atach] 1932–[19]34, będąc na zsyłce w Złatouście, KULINO-KULINOWSKIJ założył rezydenturę wywiadowczo-dywersyjną wśród zbiegłych Polaków, pracujących na budowie walcowni typu Blooming nr 3.

W 1935 roku KULINO-KULINOWSKIJ skontaktował się z mieszkającą w Moskwie pracowniczką polskiego wywiadu DAWYDOWSKĄ Dorą, przy której współdziałał nawiązał łączność z urzędnikami polskiej ambasady w Moskwie i na ich polecenie kontynuował działalność wywiadowczo-dywersyjną w Donbasie.

W sprawie aresztowano 3 osoby, dodatkowo aresztujemy 4 [osoby].

[Sprawa]^{b-d-} „Prizma”^{”-d-b}

W rejonie siergowskim (Donbas) zlikwidowano polską organizację dywersyjno-wywiadowczą, utworzoną w [atach] 1930–[19]31 przez rezydenta 2 Oddziału

¹¹ Stiepan Adamowicz Kulino-Kulinowski (ur. 1900), aresztowany 10 VII 1937 przez UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 5 I 1938 rozstrzelany tego samego dnia w m. Stalino. Zrehabilitowany w 1989. HDA SBU, Doneck, spr. 30851-PF.

с польским консульством в Харькове, путем выезда в Харьков польагента ТОМКОВИЧА.

Эта организация вскрыта по показаниям участника ее, поляка МОРАВСКОГО Николая, который еще в 1928 году был привлечен для проведения контрреволюционной националистической деятельности, в период его службы в 43 стрелковом полку 15 Сивашской дивизии, помощником командира этого полка, поляком УСТИНОВИЧЕМ.

По делу арестован 1 человек, подлежат аресту 10.

⁶-Дело БАЧИНСКОГО⁶¹²

В Постышевском районе¹³ (Донбасс) арестован бывший член КПП и польского сейма – поляк БАЧИНСКИЙ Владислав, прибывший в СССР в 1932 году в порядке обмена политзаключенных между СССР и Польшей.

БАЧИНСКИЙ признал свою принадлежность к ПОВ с 1915 года, в интересах которой он проводил большую работу в ППС (левица), а затем в КПП.

Находясь в Советском Союзе, БАЧИНСКИЙ был связан в Москве с эмиссаром ПОВ – ЖАРСКИМ Тадеушем и СОХАЦКИМ, по поручению которых он в 1938^а году выехал в Донбасс для пеовацкой деятельности.

Работая на угольных шахтах треста «Ворошиловуголь», БАЧИНСКИЙ завязывал связи среди политэмигрантов и польперебежчиков, создал руководящую группу ПОВ в составе политэмигранта ПАВЛИЦКОГО Стефана¹⁴, МЕЦИНСКОГО Станислава и польперебежчика ГЖАНКО Юзефа.

Перечисленных лиц арестовываем.

Подполье ПОВ БАЧИНСКИМ подготавливалось для активной диверсионной деятельности в военное время.

^а Так у тексті.

¹² Владислав Иванович Бачинський (1893–1937), діяч міжнародного комуністичного руху; у 1908–1910 рр. член ППС; з 1916 в СДКПіЛ, згодом в КППІ; заарештований у 1922. Після звільнення виїхав до Франції, де увійшов до ФКП; у 1926 видалений за межі Франції; у 1926 секретар районного комітету КПП у Сосновці; у 1928 обраний до Сейму РП; у 1929 засуджений до 5 років в'язниці суворого режиму; у 1932 виїхав до СРСР по обміну політичними в'язнями. Заарештований 11 VIII 1937 УНКВС Донецької обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 565 від 29 XII 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. Реабілітований у 1955. *Słownik biograficzny działaczy...*, T. 1..., s. 83; *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 6458-ПФ*.

¹³ З 1938 Красноармійський район.

¹⁴ Стефан Антонович Павлицький (нар. 1907), заарештований 13 VIII 1937 Постишівським РВ УНКВС Донецької обл., звинувачувався в належності до агентури політичної поліції Польщі, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 14 від 19 IX 1937, розстріляний 25 IX 1937 у м. Сталіно. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, Донецьк, спр. 7618-ПФ*.

polskiego Sztabu Głównego^e, obywatela polskiego KRÓLIKIEWICZA, wydanego z ZSRS w 1934 roku.

Członkowie organizacji do ostatniego czasu prowadzili działalność dywersyjną w kopalniach węgla należących do trustu „Siergougol”. Podtrzymywali łączność z konsulem polskim w Charkowie dzięki wyjazdom do Charkowa pol[skiego] agenta TOMKOWICZA.

Organizacja ta ujawniona została na podstawie zeznań jej członka, Polaka MORAWSKIEGO Nikołaja, który jeszcze w 1928 roku został wciągnięty do kontrrewolucyjnej działalności nacjonalistycznej podczas służby w 43 pułku strzeleckim 15 Dywizji Siwaskiej przez pomocnika dowódcy tego pułku, Polaka USTINOWICZA.

W sprawie aresztowano 1 osobę, przeznaczonych do aresztowania jest 10 [osób].

^b-Sprawa BACZYŃSKIEGO^{b12}

W rejonie postyszewskim¹³ (Donbas) aresztowano byłego członka KPP i [posła na] sejm polski – Polaka BACZYŃSKIEGO Władysława, przybyłego do ZSRS w 1932 roku wskutek wymiany więźniów polit[ycznych] między ZSRS a Polską.

BACZYŃSKI przyznał się, że należał do POW od 1915 roku i wykonywał istotne prace na jej korzyść w PPS-Lewicy, a potem w KPP.

Będąc w Związku Sowieckim, BACZYŃSKI miał powiązania w Moskwie z emisariuszem POW ŻARSKIM Tadeuszem i SOCHACKIM, na polecenie których w 1938^g roku wyjechał do Donbasu, by prowadzić działalność peowiacką.

Pracując w kopalniach węgla należących do trustu „Woroszyłowugol” BACZYŃSKI nawiązywał kontakty wśród emigrantów polit[ycznych] i zbiegów z Pol[ski], powołał kierowniczy trzon POW w składzie: emigrant polit[yczny] PAWLICKIJ Stiepan¹⁴, MIESZCZINSKIJ Stanisław i pol[ski] zbieg GŻANKO [GRZANKO?] Józef.

Trwają aresztowania wymienionych osób.

Podziemie POW [pod kierownictwem] BACZYŃSKIEGO przygotowywało się do aktywnej działalności dywersyjnej na czas wojny.

^g *Tak w tekście.*

¹² Władysław Baczyński (1893–1937), działacz komunistyczny; w l. 1908–1910 członek PPS; od 1916 w SDKPiL, a następnie w KPRP. Aresztowany w 1922. Po zwolnieniu wyjechał do Francji, gdzie wstąpił do Francuskiej Partii Komunistycznej; w 1926 wydany z Francji; od 1926 sekretarz KD KPP w Sosnowcu; w 1928 wybrany do Sejmu RP; w 1929 skazany na 5 lat c.w.; w 1932 w ramach wymiany więźniów politycznych wyjechał do ZSRS. Aresztowany 11 VIII 1937 przez UNKWD obw. donieckiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 565 z 29 XII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Zrehabilitowany w 1955. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 1..., s. 83. HDA SBU, Doneck, spr. 6458-PF.

¹³ Od 1938 rejon krasnoarmiejski.

¹⁴ Stiepan Antonowicz Pawlickij (ur. 1907), aresztowany 13 VIII 1937 przez Postyszewski Oddział Rejonowy UNKWD obw. donieckiego, oskarżony o przynależność do agentury polskiej policji politycznej, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 14 z 19 IX 1937) rozstrzelany 25 IX 1937 w m. Stalino. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, Doneck, spr. 7618-PF.

⁶-Дело ОРЛОВСКОГО⁶

Арестован поляк ОРЛОВСКИЙ, прибывший в СССР под прикрытием политэмиграции в 1933 году из Франции.

В Париже ОРЛОВСКИЙ являлся генеральным секретарем «Союза Украинских граждан во Франции»¹⁵.

Первичными показаниями ОРЛОВСКОГО устанавливается, что в 1932 году он связался с представителем во Франции БЕРЕЗЮКОМ, являющимся агентом польских разведывательных органов, которым был завербован и переброшен на Украину.

В Харькове ОРЛОВСКИЙ связался с работником КПЗУ (партийная кличка «ПАВЛЮ»), который также сотрудничал в пользу польской разведки и по заданию «ПАВЛЮ» – ОРЛОВСКИЙ в 1933 году выехал из Харькова в Донбасс для проведения разведывательно-диверсионной деятельности.

В Донбассе ОРЛОВСКИЙ устроился на шахту «Парижская Коммуна» в Ворошиловградском районе, где создал диверсионную группу в составе 6 человек.

Кроме перечисленных дел, нами разоблачены 27 польских агентов, одновременно переброшенных в СССР разведывательными пунктами Виленской и Львовской экспозитур.

Из них наиболее серьезные:

ЛЕСКОВСКИЙ Иван, поляк, переброшен в 1925 году под видом перебежчика, создавший диверсионную группу в составе 4 человек на Зугрэсе.

ПРАНЧАК Андрей – галичанин, переброшен в СССР в 1921 году, создавший диверсионную группу на шахтах треста «Ворошиловуголь».

КУЗЬМЕНКО Ефрем, переброшенный в 1925 году Виленской экспозитурой, создавший диверсионную группу на прокато-строительном заводе им. Октябрьской Революции в Ворошиловграде.

ДЕМЧУК Мефодий, переброшенный в 1923 году разведывательным пунктом – Ровно¹⁶, проводивший диверсионно-разведывательную деятельность на угольных шахтах треста «Ворошиловуголь» и другие.

Агентурно-следственные материалы и данные по учетам указывают, что польская агентура и националистские контрреволюционные элементы оседали в основных промышленных районах Донбасса – Сталинском, Константиновском, Мариупольском, Макеевском, Лисичанском, Рубежанском, Краматорском, Славянском и Орджоникидзенском.

В этих же районах находилось большое количество перебежчиков, политэмигрантов и дезертиров-поляков, которые в основном все работали

¹⁵ Союз Українських Громадян у Франції (СУГУФ) – советофільська організація, що існувала протягом 1925–1932 рр. із централею у Парижі, об'єднувала українців, прихильників УРСР і які були в опозиції до еміграції УНР та політики П РП. Серед керівних діячів були Ілько Борщак та Олександр Севрюк. Пресові органи: «Українські Вісті» та «Вістник СУГУФ». *Енциклопедія українознавства... Т. 8, Львів, 2000, с. 2989.*

¹⁶ Розвідувальний пункт № 8 у Рівному.

^b-Sprawa ORŁOWSKIEGO^b

Aresztowany został Polak ORŁOWSKI, przybyły do ZSRS w 1933 roku z Francji pod pretekstem emigracji polit[ycznej].

W Paryżu ORŁOWSKI był sekretarzem generalnym Związku Obywateli Ukraińskich we Francji¹⁵.

Podczas wstępnych przesłuchań ORŁOWSKIEGO ustalono, że w 1932 roku nawiązał on kontakt z przedstawicielem i agentem polskich służb wywiadowczych we Francji BIERIEZIUKIEM, przez którego został zwerbowany i przerzucony na Ukrainę.

W Charkowie ORŁOWSKI nawiązał kontakt z pracownikiem KPZU (partyjny pseudonim „PAWŁO”), który także współpracował z polskim wywiadem. Na polecenie „PAWŁA” ORŁOWSKI w 1933 roku wyjechał z Charkowa do Donbasu w celu prowadzenia działalności wywiadowczo-dywersyjnej.

W Donbasie ORŁOWSKI zainstalował się w kopalni „Pariżskaja Kommuna” w rejonie woroszyłowgradzkim, gdzie utworzył grupę dywersyjną składającą się z 6 osób.

Poza wymienionymi sprawami rozpracowaliśmy 27 polskich agentów, przerzuconych w różnym czasie przez placówki wywiadowcze ekspozytury wileńskiej i lwowskiej do ZSRS.

Najpoważniejsi z nich to:

LESKOWSKI Iwan, Polak, przerzucony w 1925 roku „pod przykrywką” zbiega; utworzył grupę dywersyjną liczącą 4 ludzi w *ZuGRES-ie*;

PARANCZAK Andriej, Galicjanin, przerzucony do ZSRS w 1921 roku; utworzył grupę dywersyjną w kopalniach należących do trustu „Woroszyłowugol”;

KUŻMIENKO Jefrem, przerzucony w 1925 roku przez ekspozyturę wileńską; utworzył grupę dywersyjną w Zakładach Walcowniczo-Budowlanych im. Rewolucji Październikowej w Woroszyłowgradzie;

DIEMCZUK Miefodij, przerzucony w 1923 roku przez placówkę wywiadowczą Równem¹⁶; prowadził działalność dywersyjno-wywiadowczą w kopalniach węgla trustu „Woroszyłowugol” i inni.

Materiały agenturalno-śledcze i dane ewidencyjne wskazują, że polska agencja oraz nacjonalistyczne elementy kontrrewolucyjne osiedlały się w głównych rejonach przemysłowych Donbasu – stalinowskim, konstantynowskim, mariupolskim, makiejewskim, lisczańskim, rubiżneńskim, kramatorskim, sławiańskim i ordżonikidzewskim.

¹⁵ Związek Obywateli Ukraińskich we Francji (SUHuF) – prosowiecka organizacja istniejąca w l. 1925–1932 z centralą w Paryżu, jednocząca Ukraińców-zwolenników USRS, będących w opozycji do emigracji URL i polityki II RP. Do głównych działaczy należeli m.in. Ilko Borszczak i Ołeksandr Sewriuk. Organem prasowym były gazety „Ukrajński Wisti” i „Wistnyk SUHuF”. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 8, Lwów 2000, s. 2989.

¹⁶ Placówka wywiadowcza nr 8 z siedzibą w Równem.

в металлургической, химической, стекольной промышленности и в энергетике.

Этот анализ в полной мере подтверждает выводы, насколько полно польская агентура достигла своих целей.

По ликвидируемым делам мы приводим факты, подтверждающие существование польских резидентур в Донбассе на весьма длительном протяжении времени.

Причины такой безнаказанной деятельности польской агентуры в Донбассе таковы:

1) В наш секретный аппарат проникли польские агенты-двойники, дезинформировавшие нас длительное время.

2) Имевшиеся агентурные дела не глубоко разрабатывались, совершенно отсутствовал оперативный риск.

В то же время центром польской разведки, как это установлено следствием по ликвидированным делам, брались ставки на создании в промышленности Донбасса мощных диверсионно-разведывательных резидентур, но ограниченных в количественном составе.

Этот принцип организационного построения резидентур также создавал условия, при которых они существовали по 14–17 лет.

В соответствии с приказом наркома внутренних дел – Генерального комиссара государственной безопасности тов. ЕЖОВА за № 00485 – нами проводится работа по составлению категорийных списков по полякам.

Категорийные списки составляем на основе тщательно проработанных агентурно-следственных материалов, включая в них перебежчиков, политэмигрантов, дезертиров польской армии, националистический к-р элемент.

По предварительным данным в категорийные списки включим свыше 600 человек, не считая арестованных по первой операции.

В целях очистки агентурной сети, нами арестованы 37 человек подозрительных по двойничеству. Из них уже разоблачены 9 человек как польские агенты – участники диверсионно-разведывательного и пеовацкого подполья.

[...]

Следствие по польским делам проводится в трех специально созданных следственных группах: Сталино, Ворошиловград и Артемовск.

В Мариупольском, Макеевском, Серговском горотделах следствие ведется на месте.

При Старобельском Окротделе НКВД также создаем оперативно-следственную группу для работы по спецпоселенцам.

Нанося удар в первую очередь по польской контрреволюции, осевшей в промышленности Донбасса, в дальнейшем проводим такие мероприятия:

1. Максимально используем все возможности по пополнению материалов учета по полякам и репресслируем польский к-р элемент по незатронутым ранее при первой операции – Военному заводу № 59, ШТЕРГРЭСУ,

W rejonach tych znajdowała się ogromna liczba zbiegów, emigrantów politycznych i polskich dezertków; wszyscy z reguły pracowali w przemyśle metalurgicznym, chemicznym, szklanym oraz w energetyce.

Analiza ta całkowicie potwierdza wnioski, iż polska agentura osiągnęła swoje cele w dalece zaawansowanym stopniu.

Na podstawie zakończonych spraw przytaczamy fakty, które potwierdzają istnienie od bardzo dawna w Donbasie polskich rezydentur.

Przyczyny takiej bezkarności polskiej agentury w Donbasie są następujące:

1) do naszego tajnego aparatu przeniknęli polscy agenci pracujący na dwie strony, którzy przez dłuższy czas dezinformowali nas;

2) istniejące sprawy agenturalne rozpracowywano niezbyt wnikliwie, całkowicie brakowało rozmachu w prowadzonych operacjach.

W tamtym czasie centrala polskiego wywiadu, jak ustalono na podstawie śledztwa w zakończonych sprawach, postawiła na tworzenie w przemyśle Donbasu silnych rezydentur dywersyjno-wywiadowczych, ale z ograniczoną liczbą ludzi.

Ta zasada tworzenia struktury organizacyjnej rezydentur także kształtowała warunki, w jakich istniały one przez 14–17 lat.

Zgodnie z rozkazem *narkoma* spraw wewnętrznych, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA nr 00485 prowadzimy prace nad tworzeniem spisów Polaków według kategorii.

Spisy według kategorii sporządzamy na podstawie dokładnie przestudowanych materiałów agenturalno-śledczych, włączając zbiegów, emigrantów politycznych, dezertków z Wojska Polskiego i nacjonalistyczny element k-r.

Ze wstępnych danych wynika, że w spisach według kategorii umieścimy ponad 600 osób, nie licząc aresztowanych podczas pierwszej operacji.

W celu oczyszczenia sieci agenturalnej aresztowaliśmy 37 osób podejrzanych o pracę na dwie strony. Wśród nich zdemaskowano już 9 osób jako polskich agentów – członków podziemia dywersyjno-wywiadowczego i peowiackiego.

[...]

Śledztwo w sprawach polskich prowadzone jest w trzech specjalnie powołanych grupach śledczych: Stalino, Woroszyłowgrad i Artemowsk.

W Oddziałach Miejskich: Mariupolskim, Makiejewskim i Siergowskim śledztwa prowadzone są na miejscu.

Tworzymy także grupę operacyjno-śledczą przy Starobielskim Oddziale Okręgowym NKWD do pracy wśród specjalnych osiedleńców.

Uderzenie kierujemy w pierwszej kolejności przeciwko polskiej kontrrewolucji zagnieżdżonej w przemyśle Donbasu, a następnie podejmujemy takie kroki:

1. Wykorzystujemy maksymalnie wszystkie możliwości, by uzupełnić materiały ewidencyjne dotyczące Polaków i poddajemy represjom polski element k-r w nieruszonych wcześniej, podczas pierwszej operacji, Wojskowych Zakładach Nr 59, *SzterGRES-ie*, *SiewDonGRES-ie*, zakładach chemicznych „Krasnyj

СЕВДОНГРЭСУ, химическим заводам «Красный Химик» в Славянске, и «Донсода» в Лисичанске, Ворошиловском Metallургическом и Коксохимическом заводах в Сергoвском районе Донбасса.

2. Ликвидируем польское контрреволюционное подполье, существующее среди спецпоселенцев-поляков, которые в количестве 1800 человек (не считая украинцев) проживают в селах Старобельского округа.

Этим мероприятием и вызвана необходимость создания оперативно-следственной группы в Старобельске.

3. Следствие по разоблаченным шпионам и диверсантам-одиночкам, а также по вскрытым диверсионно-разведывательным резидентурам ведем в направлении вскрытия всех деловых связей, конкретной деятельности и связей, идущих вверх.

4. Используем все возможности для приобретения агентуры из среды лиц, проходящих по делам.

5. По ликвидированному подполью ПОВ следствие ведем в направлении вскрытия его руководящих Центров в Донбассе и за пределами его.

^аНачальник УНКВД по Донобласти
Старший майор государственной безопасности^а
(—) СОКОЛИНСКИЙ

№ 1105570/2/1
4 IX [19]37 г.
г. Сталино

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 23, арк. 38–56.
Оригінал, машинопис.*

Chimik” w Sławiańsku, „Donsoda” w Lisiczańsku, woroszyłowskich zakładach metalurgicznych i koksochemicznych w rejonie siergowskim Donbasu.

2. Likwidujemy polskie podziemie kontrewolucyjne, istniejące wśród polskich spec[jalnych] osiedleńców, którzy w liczbie 1800 ludzi (nie licząc Ukraińców) zamieszkują wsie okręgu starobielskiego.

To przedsięwzięcie powoduje konieczność utworzenia grupy operacyjno-śledczej w Starobielsku.

3. Śledztwo w sprawie zdemaskowanych szpiegów i dywersantów działających w pojedynkę, a także ujawnionych rezydentur dywersyjno-wywiadowczych prowadzimy w kierunku wykrycia wszystkich organizacyjnych kontaktów, konkretnej działalności oraz powiązań z wyższymi instancjami.

4. Wykorzystujemy wszystkie sposoby pozyskania agentury spośród osób, występujących w sprawach.

5. W sprawie likwidowanego podziemia POW prowadzimy śledztwo w kierunku wykrycia jego ośrodków kierowniczych w Donbasie i poza jego granicami.

^aNaczelnik UNKWD obwodu don[ieckiego]
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) SOKOLINSKI

nr 1105570/2/1
4 IX [19]37 r.
m. Stalino

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 38–56.
Oryginał, maszynopis.*

№ 32

4 вересня 1937, Дніпропетровськ. Доповідна записка начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському щодо ліквідації «польського підпілля»

III ^а-Отдел^а/ 2 отдел.

^{а-б}-Совершенно секретно^{-б-а}

^а-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^{-а}
^в-ТОВ. ЛЕПЛЕВСКОМУ^{-в}
г. Киев

^{а-в}-Докладная записка^{-в-а}

О мероприятиях по разгрому польского диверсионно-шпионского и к-р
националистического подполья по Днепропетровской области

Внимание польских разведывательных органов в их практической диверсионно-шпионской деятельности по Днепропетровской области обуславливается, в основном, наличием значительного количества военных заводов и крупнейших промышленных предприятий союзного значения, сконцентрированных, главным образом, в Днепропетровске, Запорожье, Днепродзержинске, Кривом Роге, Павлограде и Николаеве и играющих весьма важную роль в деле обороны страны.

Проведению диверсионной работы и шпионажа на этих объектах, разведывательным органам Польши способствовали:

а) концентрация компактных масс польского населения, с большой националистической прослойкой (в Днепродзержинске и Днепропетровске);

б) наличие значительного количества перебежчиков из Польши, преобладающее большинство которых осело в промышленных предприятиях Днепропетровска, Днепродзержинска и др. городов области;

в) переброска из закордона агентуры противника, под видом политэмигрантов, по каналам Компартии Польши, оседавших, преимущественно в Днепопетровске и

г) наличие старых кадров ПОВ, привлеченных разновременно польской разведкой к шпионско-диверсионной деятельности.

Из этих элементов, в основном, формировались и пополнялись кадры польской агентуры, проводившей разрушительную и шпионскую работу в промышленности и сельском хозяйстве Днепропетровской области.

^{а-а} *Натисано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Підкреслено машинописним способом двома лініями.*

Nr 32

4 września 1937, Dniepropietrowsk. Raport naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego na temat działań NKWD wymierzonych w „polskie podziemie”

III ^a-Oddział^a / 2 Wydz[iał]

^{a-b}Ściśle tajne^{-b-a}

^aDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a

^cTow. LEPLEWSKIEGO^c
m. Kijów

^{a-c}Raport^{-c-a}

o środkach podjętych w celu rozbitcia polskiego dywersyjno-szpiegowskiego i nacjonalistycznego podziemia k-r w obwodzie dniepropietrowskim

Zainteresowanie polskich służb wywiadowczych [zorganizowaniem] dywersyjno-szpiegowskiej działalności w obwodzie dniepropietrowskim wiąże się przede wszystkim z występowaniem znacznej liczby zakładów wojskowych i ważniejszych przedsiębiorstw przemysłowych o znaczeniu państwowym, skoncentrowanych głównie w Dniepropietrowsku, Zaporozżu, Dnieprodzierżyńsku, Krzywym Rogu, Pawłogradzie i Mikołajowie, odgrywających niestety ważną rolę w dziedzinie obrony państwa.

Czynnikami sprzyjającymi służbom wywiadowczym Polski w uprawianiu dywersji i szpiegostwa w tych obiektach były:

a) koncentracja zwartych mas ludności polskiej, wśród której istniały silne grupy nacjonalistów (w Dnieprodzierżyńsku i Dniepropietrowsku);

b) obecność znacznej liczby zbiegów z Polski, których przeważająca część zagnieździła się w przemysłowych przedsiębiorstwach Dniepropietrowska, Dnieprodzierżyńska i in[nych] miast obwodu;

c) przrzucanie z zagranicy agentów przeciwnika „pod przykrywką” emigrantów polit[ycznych], kanałami Kom[unistycznej] Partii Polski, którzy osiedlali się najczęściej w Dniepropietrowsku oraz

d) obecność dawnych kadr POW, ściągniętych tu w różnym czasie przez polski wywiad w celu prowadzenia działalności szpiegowsko-dywersyjnej.

Głównie z tych elementów formowano i uzupełniano kadry agentury polskiej, prowadzącej działania destrukcyjne i uprawiającej szpiegostwo w przemyśle i rolnictwie obwodu dniepropietrowskiego.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

^{c-c} Podkreślono maszynowo dwiema liniami.

Для иллюстрации этого положения достаточно указать, что из общего количества перебежчиков в 578 человек, расселенных по области, 472 чел. работали в промышленности, из них в Днепропетровске 264, в Днепродзержинске 103, Кривом Роге 101 и Запорожье 94 чел[†].

Весьма характерным для Днепропетровска является оседание значительной группы политэмигрантов, численностью до 26 чел. из общего количества расселенных по области 39 чел.

Исходя из этого, при нанесении оперативного удара по кадрам польской контрреволюции, основное внимание нами было уделено Днепропетровску, Днепродзержинску, Запорожью, Кривому Рогу, где сосредоточена основная база противника.

К настоящему времени, в результате оперативного удара по шпионско-диверсионному и националистическому подполью, вскрыт и ликвидируется ряд польских резидентур.

В Днепропетровске по делам «^а-Община^а» и «^а-Автономия^а» вскрыты две самостоятельно действовавших резидентуры. Одна из них возглавлялась арестованным настоятелем костела – ксендзом СКВИРЕЦКИМ¹ и охватывала своей деятельностью исключительно военную промышленность; вторая, руководимая резидентом польской разведки – САМИЛЮ Константином², вела работу в оборонных цехах заводов им. К. Либкнехта, Артема и «Коминтерн».

В Запорожье ликвидируется резидентура польской разведки, созданная на авиационном заводе № 29 (дело ЦЮПЫ).

В Днепродзержинске вскрыта шпионская группа польского агента ГЕДУШКО³ (дело «^а-Лазутчики^а»), проводившая серьезную разведывательную работу по заводу им. Дзержинского.

Выявлены также новые контрреволюционные и диверсионно-вредительские формирования из перебежчиков и польских националистических элементов, проводивших подрывную работу в промышленности и сельском хозяйстве.

По делу «^а-Возвращенцы^а», ликвидированному в Днепропетровске, вскрывается серьезная, диверсионно-вредительская организация, численностью

[†] Так у тексті. Помилка в розрахунках.

¹ Вікентій Антонович Сквірецький (нар. 1888), з 1914 адміністратор каплиці у м. Олександрівськ, у 1928 працював на парафії Костянтинівка у Криму; у першій половині 30-х рр. на парафії у Дніпропетровську. Заарештований 28 VI 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 9 XI 1937 засуджений до вищої міри покарання, номер протоколу та дата відсутні. Реабілітований у 1989. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., s. 439–440; ДА Дніпропетровської обл., спр. П-21522.*

² Костянтин Михайлович Саміло (нар. 1898), заарештований 20 XI 1937, за рішенням Трійки УНКВС Дніпропетровської обл. від 16 VIII 1937 засуджений до вищої міри покарання, дата розстрілу відсутня. Реабілітований у 1989. *ДА Дніпропетровської обл., спр. П-24334.*

³ Рафаїл Йосипович Гедушко (нар. 1902), заарештований 20 VII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 14 IX 1937, розстріляний 19 IX 1937. Реабілітований у 1989. *ДА Дніпропетровської обл., спр. П-23601.*

Dla zilustrowania tej sytuacji wystarczy wskazać, że z ogólnej liczby 578 zbiegów rozsielonych w obwodzie, 472 os[oby] pracowało w przemyśle, w tym: w Dniepropietrowsku – 264, Dnieprodzierżyńsku – 103, Krzywym Rogu – 101 i Zaporozu – 94 os[oby]^d.

Niezwykle znamienny dla Dniepropietrowska jest fakt osiedlenia się tam znacznej grupy emigrantów polit[ycznych] – 26 os[ób] z ogólnej liczby 39 os[ób] rozsielonych w obwodzie.

Opierając się na tym, podczas przygotowanego operacyjnie uderzenia w kadry polskiej kontrrewolucji, główną uwagę skupiliśmy na Dniepropietrowsku, Dnieprodzierżyńsku, Zaporozu i Krzywym Rogu, gdzie ulokowała się podstawowa baza przeciwnika.

Do chwili obecnej, w wyniku operacyjnie przygotowanego uderzenia w podziemie szpiegowsko-dywersyjne i nacjonalistyczne ujawniono i zlikwidowano szereg polskich rezydentur.

W Dniepropietrowsku – sprawy: „^aObszczina^{a77}” i „^aAwtonomija^{a77}” – wykryto dwie działające niezależnie od siebie rezydentury. Na czele jednej z nich, obejmującej swą działalnością wyłącznie przemysł wojskowy, stał aresztowany proboszcz kościoła – ksiądz SKWIRECKI¹; druga, kierowana przez rezydenta wywiadu polskiego SAMIŁĘ Konstantina², prowadziła działalność w wydziałach o znaczeniu dla obronności, zakładów im. K. Liebknechta, Artioma i „Kointiern”.

W Zaporozu jesteśmy w trakcie likwidowania rezydentury wywiadu polskiego, założonej w zakładach lotniczych nr 29 (sprawa CIUPY).

W Dnieprodzierżyńsku wykryto grupę szpiegowską polskiego agenta GIEDUSZKI³ (sprawa „^aŁazutcziki^{a77}”), która prowadziła poważną działalność szpiegowską w zakładach im. Dzierżyńskiego.

Ujawnione zostały także nowe formacje kontrrewolucyjne i dywersyjno-szkodnicze składające się ze zbiegów i polskich elementów nacjonalistycznych, prowadzących wywrotową działalność w przemyśle i rolnictwie.

W sprawie „^aWozwraszczeny^{a77}”, zakończonej w Dniepropietrowsku, ujawniono poważną organizację dywersyjno-szkodniczą, liczącą do 30 osób i prowadzącą na szeroką skalę działania wywrotowe w celu niedopuszczenia do wykonania planu w fabryce im. Piotrowskiego.

^d Tak w tekście. Błąd w obliczeniach.

¹ Wincenty Skwirecki (ur. 1888), od 1914 administrator kaplicy w Aleksandrowsku, w 1928 pracował w parafii Konstantynówka na Krymie; w I poł. lat 30. w parafii Dniepropietrowsk. Aresztowany 28 VI 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 9 XI 1937 skazany na karę śmierci (numer protokołu i data rozstrzelania nieznane). Zrehabilitowany w 1989. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 439–440; DA Dniepropietrowskoji Oblasti, spr. P-21522.

² Konstantin Michajłowicz Samiło (ur. 1898), aresztowany 20 XI 1937, decyzją trójki UNKWD obw. dniepropietrowskiego z 16 VIII 1937 skazany na karę śmierci (data rozstrzelania nieznana). Zrehabilitowany w 1989. DA Dniepropietrowskoji Oblasti, spr. P-24334.

³ Rafał Iosifowicz Gieduszko (ur. 1902), aresztowany 20 VII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 14 IX 1937 rozstrzelany 19 IX 1937. Zrehabilitowany w 1989. DA Dniepropietrowskoji Oblasti, spr. P-23601.

до 30 человек, проводившая большую подрывную работу по срыву выполнения программы на заводе им. Петровского.

По делу «^аБактериологическая война^а», в Днепропетровске и Запорожье ликвидируется диверсионно-вредительская организация, проводившая подготовку актов бактериологической диверсии на военное время, путем отравления питьевых колодцев, продуктов питания и уничтожения конского состава РККА, и ^бсовершившая уже ряд диверсионных актов в области животноводства^б.

Кроме того, в Днепропетровске и Днепродзержинске вскрыты и ликвидируются две связанные между собой и существующие на протяжении ряда лет, глубоко законспирированные организации ПОВ, практическая деятельность которых направлялась – с одной стороны Союзным и Всеукраинским центрами «Польской Организации Войсковой» и с другой – П-м Отделом Польского Главного^г штаба.

^бВсе вскрытые и ликвидируемые польские организации и группы, ставя перед собой задачу организации диверсионных актов на военное время, наряду с этим, проводили большую подрывную и шпионскую работу в настоящее время^б.

Днепродзержинской организацией «ПОВ», по директивам Всеукраинского центра, в 1932 году, был совершен поджог ГРЭС'а, в результате которого станция была совершенно уничтожена, причинив стране многомиллионные убытки.

Там же, в осебандажном цехе завода им. Дзержинского, в 1935–[19]36 гг., был проведен ряд других диверсионных актов, сопровождавшихся человеческими жертвами.

В распоряжение польской разведки передавались шпионские сведения о работе военных заводов и специальных цехов промышленных предприятий, выполняющих заказы военного ведомства.

Участник шпионской резидентуры в Запорожье ЦЮПА сообщил разведке подробные сведения о конструкции и количестве авиамоторов, выпускаемых военным заводом № 29.

Арестованные по делу «^аАвтономия^а» польские агенты БИЛЛЕН⁴ и КАПИТЧАК⁵ представляли сведения разведке о производстве баллонов для бомб и засекреченных аппаратов противохимического назначения («Голландер»), выпускаемых специальными цехами заводов им. К. Либкнехта и Артема.

^г Було: Генерального.

⁴ Михайло Іванович Біллен (нар. 1900), заарештований 1 VIII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 14 IX 1937, розстріляний 19 IX 1937. Реабілітований у 1959. *ДА Дніпропетровської обл., спр. П-14112.*

⁵ Юрій Іванович Капітчак (нар. 1894), заарештований 21 VIII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 14 IX 1937, розстріляний 20 IX 1937. Реабілітований у 1958. *ДА Дніпропетровської обл., спр. П-14112.*

W sprawie „^aBakteriologiczeskaja wojna^a” w Dniepropietrowsku i Zaporozu likwidujemy organizację dywersyjno-szkodniczą, prowadzącą przygotowania do aktów dywersji bakteriologicznej na wypadek wojny, które miały polegać na zatruciu studzien, żywności i wyniszczeniu koni będących w posiadaniu RKKA; organizacja ta już ^bdokonała szeregu aktów dywersji w sektorze hodowlanym^b.

Ponadto w Dniepropietrowsku i Dnieprodzierżyńsku wykryto i zlikwidowano dwie powiązane ze sobą, istniejące od szeregu lat i głęboko zakonspirowane organizacje POW, których działalnością kierował z jednej strony związkowy i ogólnoukraiński ośrodek Polskiej Organizacji Wojskowej, z drugiej zaś – II Oddział polskiego Sztabu Głównego^c.

^bWszystkie wykryte i zlikwidowane polskie organizacje i grupy, stawiając przed sobą zadanie organizowania aktów dywersji na wypadek wojny, prowadziły równocześnie intensywną działalność wywrotową i szpiegowską^b.

Dnieprodzierżyńska organizacja POW, w związku z dyrektywą ośrodka wszechukraińskiego, dokonała w 1932 roku podpalenia GRES-u, w wyniku czego elektrownia została doszczętnie zniszczona, co przyniosło krajowi wielomilionowe straty.

Również tam, w wydziale profilowania pierścieni zakładów im. Dzierżyńskiego w latach 1935–[19]36 dokonano szeregu innych aktów dywersji, w wyniku których były ofiary w ludziach.

Do dyspozycji polskiego wywiadu przekazywano informacje szpiegowskie o pracy zakładów wojskowych i specjalnych wydziałów przedsiębiorstw przemysłowych, wykonujących zamówienia resortu wojskowego.

Członek rezydentury szpiegowskiej w Zaporozu CIUPA dokładnie poinformował wywiad o konstrukcji i ilości silników samo[lotowych], opuszczających Zakłady Wojskowe Nr 29.

Aresztowani w sprawie „^aAwtonomija^a” polscy agenci BILLEN⁴ i KAPITCZAK⁵ dostarczyli wywiadowi informacji o produkcji korpusów bomb i tajnych aparatów o działaniu przeciwichemicznym („Gołlander”), produkowanych w specjalnych wydziałach zakładów im. K. Liebknechta i Artioma.

Ponadto aresztowany BILLEN w 1936 roku przekazał wywiadowi schemat aparatu „Gołlander”.

W sprawie POW w Dnieprodzierżyńsku ustalono, że przekazano wywiadowi szczegółowe informacje o produkowanej przez zakłady im. Dzierżyńskiego spec[jalnej] stali (marki stal 3, stal 4), przeznaczonej na pojazdy pancerne, czołgi i okręty wojenne.

^c *Było:* Generalnego.

⁴ Michaił Iwanowicz Billen (ur. 1900), aresztowany 1 VIII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 14 IX 1937 rozstrzelany 19 IX 1937. Zrehabilitowany w 1959. DA Dnipropetrowskoji Oblasti, spr. P-14112.

⁵ Jurij Iwanowicz Kapitczak (ur. 1894), aresztowany 21 VIII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 14 IX 1937 rozstrzelany 20 IX 1937. Zrehabilitowany w 1958. DA Dnipropetrowskoji Oblasti, spr. P-14112.

Кроме того, арестованным БИЛЛЕНОМ в 1936 году была передана разведке схема аппарата «Голландер».

По делу «ПОВ» в Днепродзержинске установлена передача разведке подробных сведений о выпускаемой заводом им. Дзержинского спецстали (марки сталь 3, сталь 4), идущей для броневиков, танков и военных судов.

Арестованный по делу «^аОбщина^а» в Днепропетровске – ЛЯГОВЕЦ Александр, представлял в распоряжение разведки подробные сведения о работе военного завода им. Ворошилова, по изготовлению снарядов, их калибров и количества.

^бНа 5 IX с. г. всего по польской линии арестовано 574 чел., в том числе по 13 групповым делам проходит 186 человек^б.

Из них: по Днепропетровску репрессировано 171, по Днепродзержинску 137, Кривому Рогу 110, Запорожью 70 и остальным районам области 86 чел.

Из числа арестованных созналось 120 чел., из коих: в принадлежности к «ПОВ» – 67 и в шпионско-диверсионной деятельности 53 чел.

Кроме того, почти все сознавшиеся участники «ПОВ» изобличены в проведении шпионско-диверсионной деятельности.

Анализ практической деятельности вскрытых польских организаций, диверсионных групп и шпионских резидентур, свидетельствует о том, что подрывная работа поляков Днепропетровской области направляется, с одной стороны, единым центром «ПОВ» в Союзе и, с другой, – Виленской и Львовской экспозитурами II-го Отдела польского Главного^г штаба.

Следствие со всей очевидностью вскрывает весьма разнообразную практику польских разведывательных органов по внедрению в СССР своей агентуры.

Наиболее распространенными методами в этом направлении, на основе имеющихся материалов, следует считать широкое использование, в целях шпионажа и диверсии, перебежчиков, дезертиров польской армии и политэмигрантов.

Следствием по всем делам на польскую агентуру, внедренную в СССР под видом перебежчиков, устанавливает, что ^бнаряду с выполнением непосредственно возложенной на нее практической, шпионской деятельности, она играла организационную роль в деле создания новых шпионско-диверсионных формирований^б из местных к-р националистических элементов, осуществляя в последующем руководство их работой против Советского государства.

Сознавшийся в Днепродзержинске агент польской разведки ГАЛЬПЕРИН, завербованный Виленской экспозитурой в 1926 году, будучи направлен в СССР, провел работу по созданию новых шпионских кадров.

Агент польской разведки КОГУТ, будучи привлечен к разведывательной деятельности Львовской экспозитурой и переброшен в СССР с заданиями по шпионажу, создал в Днепропетровске разведывательную сетку, в которую вовлек 5 польперебежчиков.

Aresztowany w sprawie „^aObszczina^a” w Dniepropietrowsku LAGOWIEC Aleksandr, przekazał wywiadowi dokładne wiadomości na temat pracy zakładów wojskowych im. Woroszyłowa, produkcji pocisków, ich kalibru i ilości.

^bDo 5 IX br. łącznie aresztowano na odcinku polskim 574 os[oby], w tym w 13 grupowych sprawach występuje 186 osób^b.

W tym: w Dniepropietrowsku poddano represjom 171 [osób], w Dnieprodzierżyńsku 137 [osób], Krzywym Rogu 110 [osób], Zaporozu 70 [osób] i w innych rejonach obwodu 86 os[ób].

Spośród aresztowanych przyznało się 120 os[ób], w tym: do przynależności do POW – 67 [osób] i do działalności szpiegowsko-dywersyjnej – 53 os[oby].

Oprócz tego niemal wszystkich, którzy przyznali się do członkostwa w POW, zdemaskowano jako osoby prowadzące działalność szpiegowsko-dywersyjną.

Analiza działalności wykrytych polskich organizacji, grup dywersyjnych i rezydentur szpiegowskich wykazuje, że wyrotowa robota Polaków w obwodzie dniepropietrowskim kierowana jest z jednej strony przez wspólny ośrodek POW w Związku [Sowieckim], z drugiej zaś – przez ekspozyturę wileńską i lwowską II Oddziału polskiego Sztabu Głównego^c.

Śledztwo, nie pozostawiając żadnych wątpliwości, odsłania niezwykłą różnorodność działań polskich służb wywiadowczych podczas wprowadzania do ZSRS swej agentury.

Jak wynika z posiadanych przez nas materiałów, za najbardziej powszechną metodę w tej dziedzinie należy uznać szerokie wykorzystanie do celów szpiegostwa i dywersji zbiegów, dezertarów z Wojska Polskiego i emigrantów polit[ycznych].

Na podstawie śledztwa we wszystkich sprawach dotyczących polskich agentów, którzy przeniknęli do ZSRS „pod przykrywką” zbiegów, ustalono, że ^brównocześnie z wypełnianiem bezpośrednio nałożonych na nich praktycznych zadań szpiegowskich odgrywali oni dużą rolę w organizowaniu nowych formacji szpiegowsko-dywersyjnych^b z miejscowego k-r elementu nacjonalistycznego i kierowali ich działalnością przeciwko sowieckiemu państwu.

W Dnieprodzierżyńsku zwerbowany przez ekspozyturę wileńską w 1926 roku i skierowany do ZSRS agent polskiego wywiadu GALPIERIN przyznał się, że pracował nad tworzeniem nowych kadr szpiegowskich.

Agent polskiego wywiadu KOGUT, wciągnięty do działalności wywiadowczej przez ekspozyturę lwowską i przerzucony do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi, utworzył w Dniepropietrowsku siatkę wywiadowczą, do której włączył 5 pol[skich] zbiegów.

Aresztowany aktywny agent-dywersant ekspozytury wileńskiej ^bPIETROW^b, przybyły do ZSRS w 1931 r., prowadził według wytycznych wywiadu intensywny werbunek w związku z tworzeniem grup dywersyjno-szpiegowskich w przemyśle i RKKA.

W celu zamaskowania swej działalności szpiegowsko-dywersyjnej podstawił organom NKWD w Moskwie podwójnych agentów.

Арестованный активный агент-диверсант Виленской экспозитуры ⁶ПЕТРОВ⁶, прибывший в СССР в 1931 г., провел по указаниям разведки большую вербовочную работу по созданию диверсионно-шпионских групп в промышленности и РККА.

В целях прикрытия своей шпионско-диверсионной деятельности, подставлял органам НКВД в Москве двойническую агентуру.

Арестованный в Запорожье агент польской разведки ВАЙСБЕРГ, прибывший в СССР в 1930 году под видом перебежчика, по заданиям разведки заложил диверсионную группу на Днепровском алюминиевом комбинате.

Необходимо остановиться на широком использовании польразведкой для шпионажа и диверсионной работы ее агентуры, направленной в разное время в Днепропетровскую область под видом политэмигрантов и обмененных политзаключенных. Из 15 арестованных политэмигрантов, 12 сознались в принадлежности к ПОВ и проведенной по указаниям разведки самостоятельной работы по созданию шпионских диверсионных групп.

Арестованный агент польской разведки ЭЙШИШЕК, прибывший в СССР под видом политэмигранта, провел ряд вербовок среди местных польских националистических элементов, проникших в подсобные предприятия НКВД.

Агент польской разведки и член «ПОВ» КРИППЕР создал на паровозоремонтном заводе диверсионную группу из 5 человек, с заданиями на военное время.

Переброшенный польразведкой в СССР в 1934 году, б[ывший] секретарь Домбровского комитета КПП ЖИВИНСКИЙ создал шпионско-диверсионную организацию на заводах им. Петровского, Молотова и ПРЗ, и лично руководил сетью шпионажа по линии «ПОВ» в Днепропетровске.

Особого внимания заслуживает то обстоятельство, что почти по всем вскрытым делам, агентура польской разведки по ее указаниям проникала в ряды КП(б)У, прикрывая этим свою практическую, шпионскую и подрывную работу.

Член «ПОВ» и руководитель диверсионной организации в Днепродзержинске МАТЫЕВСКИЙ Витольд⁶ в 1929 году вступил в КП(б)У по специальному указанию прибывшего из закордона агента разведки ДЕМИНСКОГО Чеслава. Кроме того, через указанного ДЕМИНСКОГО, МАТЫЕВСКИЙ переслал разведке свой партийный билет, инсценировав потерю такового.

С целью прикрытия подрывной и шпионской деятельности, проводившейся по заданиям разведки, в КП(б)У проникли также члены «ПОВ»: ВАЛЬЧАК, БАБЯРЖ, ОЗЕМБЛО, МАРХЕЛЬ и др. – до 19 человек, большинство которых было разоблачено только после ареста.

⁶ Витольд Антонович Матиевський (нар. 1892), заарештований 30 I 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР від 9 IX 1937, розстріляний 19 IX 1937. Реабілітований у 1958. *ДА Дніпропетровської обл., спр. П-11983.*

Aresztowany w Zaporozżu agent polskiego wywiadu WAJSBERG, przybyły do ZSRS w 1930 roku jako rzekomy zbieg, na polecenie wywiadu założył grupę dywersyjną w dnieprowskim kombinacie aluminium.

Należy także poruszyć problem szerokiego wykorzystania przez pol[ski] wywiad do szpiegostwa i dywersji agentury skierowanej w różnym czasie do obwodu dniepropietrowskiego „pod przykrywką” emigrantów polit[ycznych] i więźniów polit[ycznych] pochodzących z wymiany. Z 15 aresztowanych emigrantów polit[ycznych], 12 przyznało się do przynależności do POW i samodzielnej pracy nad tworzeniem szpiegowskich grup dywersyjnych na polecenie wywiadu.

Aresztowany agent wywiadu polskiego EJSZYSZEK, przybyły do ZSRS jako rzekomy emigrant polit[yczny], przeprowadził szereg działań werbunkowych wśród miejscowego polskiego elementu nacjonalistycznego, który przeniknął do gospodarstw pomocniczych NKWD.

Agent polskiego wywiadu i członek POW KRIPPIER w zakładach naprawczych parowozów utworzył z 5 osób grupę dywersyjną z zadaniami na wypadek wojny.

Przerzucony przez pol[ski] wywiad do ZSRS w 1934 roku b[ył] sekretarz komitetu dąbrowskiego KPP ŻYWIŃSKI utworzył organizację szpiegowsko-dywersyjną w zakładach im. Piotrowskiego, Mołotowa oraz w PRZ i osobiście kierował siatką szpiegowską znajdującą się w gestii POW w Dniepropietrowsku.

Na szczególną uwagę zasługuje ta okoliczność, że w prawie wszystkich założonych sprawach agencji polskiego wywiadu, według ich zeznań, przedostali się w szeregi KP(b)U, maskując w ten sposób swą prawdziwą działalność szpiegowską i wywrotową.

Członek POW i kierownik organizacji dywersyjnej w Dnieprodzierżyńsku MATYJEWSKIJ Witold⁶ w 1929 roku wstąpił do KP(b)U na specjalne polecenie przybyłego z zagranicy agenta wywiadu DIEMINSKIEGO Czesława. Ponadto, za pośrednictwem wspomnianego DIEMINSKIEGO, MATYJEWSKIJ przesłał wywiadowi swoją legitymację partyjną i udawał, że ją zgubił.

W celu zamaskowania działalności wywrotowej i szpiegowskiej, prowadzonej na polecenie wywiadu, do KP(b)U przeniknęli także członkowie POW: WALCZAK, BABIARZ, OZIEMBŁO, MARCHIEL i in[ni], [w sumie] do 19 osób, których większość została zdemaskowana dopiero po aresztowaniu.

Obok przemysłu, działalność dywersyjno-szpiegowska polskiego wywiadu uderzyła także w transport kolejowy.

Wśród aresztowanych, w związku z wykrytymi i zlikwidowanymi organizacjami i grupami szpiegowsko-dywersyjnymi na Kol[ei] Stalinoskiej główny tron oskarżonych stanowili zbiegowie, emigranci polit[yczni] i osoby, które z takich czy innych przyczyn przybyły z Polski.

⁶ Witold Antonowicz Matyjewskij (ur. 1892), aresztowany 30 I 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS z 9 IX 1937 rozstrzelany 19 IX 1937. Zrehabilitowany w 1958. DA Dnipropetrowskojji Obłasti, spr. P-11983.

Наряду с промышленностью, шпионско-диверсионной деятельностью польской разведки был поражен и железнодорожный транспорт.

Из числа арестованных по вскрытым и ликвидированным шпионско-диверсионным организациям и группам в пределах Сталинской жел[езной] дороги, основным костяком обвиняемых являлись перебежчики, политэмигранты и лица, прибывшие по тем или иным причинам из Польши.

Арестованные по делу «^аЛекарь^а» участники шпионско-диверсионной группы ШВЕДОВ, ЧЕРНЕНКО и др., были привлечены к шпионско-диверсионной деятельности агентом разведки ЛЮЗОВСКИМ в 1934 году и по заданиям последнего передавали ему шпионские сведения о работе [железной] дороги и вели подготовку к совершению диверсионных актов на военное время.

Завербованные Польским генеральным консульством разведчики КРОЛИК и СУЛИМА, вели подготовку к совершению диверсионных актов на военное время, причем КРОЛИК получил специальные поручения по организации бактериологической диверсии (отравление питьевых источников в местах прохождения воинских эшелонов).

Польперебежчик МЕЛЬНИК, завербованный в Польше, в 1923 году был перебросен в СССР и по заданиям дефензивы проводил шпионско-диверсионную работу в крупных узлах Сталинской жел[езной] дороги.

Арестованные БЕРНАДСКИЙ, НОВИЦКИЙ и МОРОЗОВ, будучи привлечены к шпионско-диверсионной деятельности ксендзом ГЕРМАНОМ, по поручениям последнего собирали разведывательный материал о работе Сталинской [железной] дороги, направляли эти материалы разведке, и подготавливались к совершению диверсионных актов на военное время.

Из числа находящихся в следственном производстве дел, наибольшего интереса заслуживают следующие:

^бОрганизация «ПОВ» в Днепродзержинске^б

«Польска организация войскова» в Днепродзержинске возникла в 1929 году, на базе существовавших, с установлением Соввласти, разрозненных контрреволюционных, националистических и шпионско-диверсионных групп, насаждавшихся бывш. ксендзом Днепродзержинского костела ТОМАШЕВСКИМ, выдворенным за пределы СССР, как резидент II-го отдела Польского генерального штаба.

Организационное оформление «ПОВ» и создание ее руководящего ядра (ВАЛЬЧАК, ПАВЛИЧЕК, НЕДЗВЕЦКИЙ) произошли значительно позже – в 1931 году, с приездом в Днепродзержинск одного из руководителей Всеукраинского центра ПОВ – СОХАЦКОГО Стефана⁷.

⁷ Стефан Сохацкий (1891–1937), комуніст, завідуючий Польським педагогічним інститутом у Києві; у першій половині 1930-х рр. завідуючий Інститутом зернового господарства у Самборі. Арештований у 1933 в СРСР, розстріляний у 1937. *Polacy na Ukrainie...*, Т. 3..., с. 140.

Aresztowani w sprawie „^aLekar^a” członkowie grupy szpiegowsko-dywersyjnej: SZWIEDOW, CZERNIENKO i in[ni], wciągnięci do działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez agenta wywiadu ŁOZOWSKIEGO w 1934 roku, na jego polecenie przekazywali mu informacje szpiegowskie o pracy na [kolei] i przygotowywali się do akcji dywersyjnych na wypadek wojny.

Zwerbowani przez polski konsul generalny wywiadowcy, KROLIK i SULIMA, czynili przygotowania do aktów dywersji na wypadek wojny, przy czym KROLIK otrzymał specjalne zlecenie zorganizowania dywersji bakteriologicznej (zatrucie studni w miejscach przejazdu pociągów wojskowych).

Pol[ski] zbieg MIELNIK, zwerbowany w Polsce, w 1923 roku został przerzucony do ZSRS i na polecenie defensywy^f prowadził działania szpiegowsko-dywersyjne w ważniejszych węzłach Kol[ei] Stalinowskiej.

Aresztowani BIERNADSKIJ, NOWICKIJ i MOROZOW, po wciągnięciu ich do działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez księdza GIERMANA, na jego polecenie zbierali materiały wywiadowcze dotyczące pracy [Kolei] Stalinowskiej, przekazywa[li] materiały te wywiadowi i przygotowywali się do aktów dywersji, które miały być przeprowadzone w okresie wojennym.

Wśród spraw, znajdujących się w śledztwie, na najwyższą uwagę zasługują następujące:

^bOrganizacja POW w Dnieprodzierżyńsku^b

Polska Organizacja Wojskowa w Dnieprodzierżyńsku powstała w 1929 roku na bazie, już istniejących w chwili ustanowienia władzy sow[ieckiej], rozproszonych grup kontrrewolucyjnych, nacjonalistycznych i szpiegowsko-dywersyjnych, zakładanych przez był[ego] księdza kościoła dnieprodzierżyńskiego TOMASZEWSKIEGO, który został wydalony poza granice ZSRS jako rezydent II Oddziału polskiego Sztabu Generalnego.

Nadanie form organizacyjnych POW i utworzenie ścisłego kierownictwa (WALCZAK, PAWLICZEK, NIEDZWIECKIJ) nastąpiło znacznie później – w 1931 roku, po przyjeździe do Dnieprodzierżyńska jednego z przywódców ogólnoukraińskiego ośrodka POW – SOCHACKIEGO Stefana⁷.

Ogromny wzrost ilościowy kadr organizacji nastąpił przede wszystkim wskutek wciągania do nich elementu nacjonalistycznego, dawniej związanego z był[ymi] akcjonariuszami Dnieprowskich Zakładów Metalurgicznych, którzy obecnie znajdują się w Polsce.

Organizacja obejmowała swą szpiegowsko-dywersyjną działalnością zakłady im. Dzierżyńskiego, „Prawda” i GRES, w których utworzono grupy dywersyjne, prowadzące działalność wyrotową w czasie pokoju i mające za zadanie podjęcie działań sabotażowych podczas wojny.

^f *Tak w tekście.*

⁷ Stefan Sochacki (1891–1937), komunista, dyrektor Polskiego Instytutu Pedagogicznego w Kijowie; w pierwszej połowie lat 30. dyrektor Instytutu Zbożowego w Samborze. Aresztowany w 1933 w ZSRS; rozstrzelany w 1937. *Polacy na Ukrainie...*, t. 3..., s. 140.

Расширение кадров организации в последующем приняло большие размеры и шло, главным образом, за счет привлечения националистических элементов, связанных в прошлом с быв. акционерами Днепропетровского металлургического завода, ныне находящимися в Польше.

Шпионско-диверсионной деятельностью организации были охвачены заводы им. Дзержинского, «Правда» и ГРЭС, на которых были заложены диверсионные группы, проводившие подрывную работу в мирное время и имевшие задание по разрушительной деятельности на военный период.

Организация была непосредственно связана с закордоном через агента разведки ДЕМИНСКОГО Чеслава, неоднократно направлявшегося из Польши в СССР.

Кроме того, организация поддерживала связь с Всеукраинским центром «ПОВ», каковая осуществлялась через члена организации МИЗЕВИЧА Владислава.

Наряду с подрывной и шпионской деятельностью, проведенной организацией (поджог ГРЭС'а и др.), в ее составе существовала боевая группа, подготовлявшая центральные террористические акты против руководителей партии и государства, в блоке с троцкистско-эсеровской организацией.

Особое внимание организацией «ПОВ» уделялось воспитанию кадров националистической молодежи для террористической и диверсионной деятельности.

В этих целях членом «ПОВ» МИЗЕВИЧЕМ в Днепропетровске была создана молодежная группа численностью в 12 человек.

⁶Организация «ПОВ» в Днепропетровске⁶

Образование «Польской Организации Войсковой» в Днепропетровске относится к 1931 году, когда по прямым указаниям ДОМБАЛЯ сюда была направлена значительная группа активных пеоляков, прибывших одновременно из Польши под видом политэмигрантов и политзаключенных (ФЕ-СТЕР-ВРУБЛЕВСКИЙ, ЩЕСНЯК и др.).

Указанные лица представляли собой костяк организации, вокруг которого в последующем группировались новые кадры «ПОВ», пополнявшиеся за счет местных польских националистических элементов и т. н. политэмигрантов.

Организация развернула в Днепропетровске большую работу по созданию шпионских групп и подготовке диверсий, которая была сосредоточена на заводах им. Петровского, паровозоремонтном и заводе им. Молотова.

Сетью шпионажа руководил один из организаторов организации ЖИВИНСКИЙ Виктор, бывш. секретарь Домбровского комитета КПП, прибывший в СССР, в 1934 году, использовавший в шпионских целях легальные возможности корреспондента газеты «Трибуна Радзеца».

«Польска Организация Войскова» в Днепропетровске свою практическую подрывную деятельность контактировала с областным центром

Organizacja miała bezpośredni kontakt z zagranicą przez agenta wywiadu DIEMINSKIEGO Czesława, który niejednokrotnie przeprawiał się z Polski do ZSRS.

Ponadto organizacja posiadała łączność z ogólnoukraińskim ośrodkiem POW, przez członka organizacji MIZIEWICZA Władysława.

Równoległe z działalnością wywrotową i szpiegowską, jaką prowadziła organizacja (podpalenie GRES-u i in[ne]), wchodząca w jej skład grupa bojowa przygotowywała, wspólnie z organizacją trockistowsko-eserowską, zamachy terrorystyczne przeciwko kierownictwu partii i państwa na szczeblu centralnym.

Organizacja POW zwracała szczególną uwagę na wychowanie kadr młodzieży nacjonalistycznej w celu prowadzenia działalności terrorystycznej i dywersyjnej.

W tym celu członek POW MIZIEWICZ założył w Dnieprodzierżyńsku grupę młodzieżową liczącą 12 osób.

^bOrganizacja POW w Dniepropietrowsku^b

Formowanie się Polskiej Organizacji Wojskowej w Dniepropietrowsku sięga 1931 roku, kiedy to zgodnie z bezpośrednimi dyrektywami DĄBALA została tu skierowana znaczna grupa aktywistów peowiackich, przybyłych w różnych okresach z Polski „pod przykrywką” emigrantów polit[ycznych] i więźniów polit[ycznych] (FESTER-WRUBLEWSKI, SZCZESNIAK i in[ni]).

Wymienione osoby stanowiły trzon organizacji, wokół którego następnie gromadziły się jako uzupełnienie nowe kadry POW, rekrutujące się z miejscowego polskiego elementu nacjonalistycznego i tzw. emigrantów polit[ycznych].

Organizacja rozwinęła w Dniepropietrowsku szeroko zakrojone prace nad tworzeniem grup szpiegowskich i przygotowaniem dywersji, głównie w zakładach im. Piotrowskiego, [zakładach] naprawczych parowozów oraz zakładach im. Mołotowa.

Siatką szpiegowską kierował jeden z twórców organizacji ŻYWIŃSKI Wiktor, był[y] sekretarz komitetu dąbrowskiego KPP, przybyły do ZSRS w 1934 roku, który wykorzystywał do celów szpiegowskich legalne możliwości, jako korespondent gazety „Trybuna Radziecka”.

Polska Organizacja Wojskowa w Dniepropietrowsku, prowadząc w praktyce działania wywrotowe, kontaktowała się z obwodowym ośrodkiem prawicowych kontrewolucjonistów za pośrednictwem dawnego peowiaka WILCZINSKIEGO, którego osobiście zwerbował DĄBAL w 1927 roku.

WILCZINSKIJ miał osobiste powiązania z jednym z kierowników obwodowego ośrodka prawicowców, był[ym] przewodniczącym dniepropietrowskiego *oblispolkomu* GAWRIŁOWEM.

правых контрреволюционеров, через старого псевда ВИЛЬЧИНСКОГО, лично завербованного ДОМБАЛЕМ в 1927 году.

Персонально ВИЛЬЧИНСКИЙ был связан с одним из руководителей областного центра правых, бывш[им] председателем Днепропетровского облисполкома ГАВРИЛОВЫМ.

^б-Дело «^а-Органист-община^а»^б

Католическая контрреволюционная организация возглавлялась ксендзом СКВИРЕЦКИМ, являвшимся, как это установлено следствием, резидентом польской разведки в Днепропетровске.

В состав организации вербовались кадры костельного актива и католической молодежи, готовившейся к нелегальной переброске в Польшу для прохождения специальных курсов по шпионажу и диверсии.

Организация финансировалась и была непосредственно связана с польским генеральным консульством в Харькове, по заданиям которого вела шпионскую работу в оборонной промышленности и на жел[езно]дор[ожном] транспорте.

Специальная работа в этом направлении по военному заводу № 79 велась по прямым указаниям СКВИРЕЦКОГО членом организации ЛЕГОВЕЦ^а.

Следствием выявлена связь организации с зарубежными клерикально-католическими кругами, которая осуществлялась через агента польской разведки РОМАНСКОГО Витольда, неоднократно перебрасывавшегося со специальными поручениями в СССР.

В своей практической деятельности организации была связана с филиалом «ПОВ» в Днепропетровске.

^б-Дело «^а-Возвращенцы^а»^б

Диверсионно-шпионская организация, созданная на заводах им. Петровского и Ворошилова (военный) агентом польской разведки НЕВЯДОМСКИМ, перебросенным в СССР под видом перебежчика в 1923 году.

Организация проводила вредительско-подрывную работу по срыву программы, выплавки чугуна на заводе им. Петровского, имея задачи по организации крупных разрушительных актов на военное время. Особое внимание, при этом, уделялось диверсионной работе по военному заводу им. Ворошилова.

К деятельности организации, по первичным материалам следствия, устанавливается причастность до 30 человек, завербованных НЕВЯДОМСКИМ, ХАНЕВИЧЕМ и др., проводившими вербовочную работу.

Наряду с перебежчиками, руководством организации привлекались к подрывной деятельности лица, не связанные с Польшей, из числа враждебно относившихся к Соввласти элементов.

^а Так у текстi. Вище: ЛАГОВЕЦ.

^b-Sprawa „^a-Organist-Obszczina^{a77-b}”

Katolicka organizacja kontrrewolucyjna, na której czele stał ksiądz SKWI-RECKI, będący, jak ustalono w śledztwie, rezydentem wywiadu polskiego w Dniepropietrowsku.

Do organizacji werbowane były kadry aktywu kościelnego i młodzieży katolickiej, przygotowującej się do nielegalnego przetrzucenia jej do Polski w celu odbycia specjalnych kursów z dziedziny szpiegostwa i dywersji.

Organizacja była finansowana przez polski konsul generalny w Charkowie i bezpośrednio z nim związana; na jego polecenie prowadziła działalność szpiegowską w przemyśle obronnym i transporcie kol[ejowym].

Specjalną działalność w tym kierunku prowadził w zakładach wojskowych nr 79, otrzymując bezpośrednie wytyczne SKWIRECKIEGO, członek organizacji LEGOWIEC^g.

Śledztwo ujawniło kontakty organizacji z zagranicznymi kręgami klerykałno-katolickimi, utrzymywane za pośrednictwem agenta polskiego wywiadu ROMANSKIEGO Witolda, niejednokrotnie przetrzucanego ze specjalnymi zadaniami do ZSRS.

Organizacja była w trakcie swej działalności związana z filią POW w Dnieprodzierżyńsku.

^b-Sprawa „^a-Wozwraszczency^{a77-b}”

Organizacja dywersyjno-szpiegowska założona w zakładach im. Piotrowskiego i [zakładach im.] Woroszyłowa (wojskowe) przez agenta polskiego wywiadu NIEWIADOMSKIEGO, przetrzucanego do ZSRS w 1923 roku „pod przykrywką” zbiega.

Organizacja prowadziła szkodniczo-wywrotowe działania w celu zerwania planu wytopu surówki w zakładach im. Piotrowskiego, mając [jednocześnie] zadanie zorganizowania poważniejszych akcji sabotażowych na okres wojny. Szczególną uwagę zwracano przy tym na działalność dywersyjną w zakładach wojskowych im. Woroszyłowa.

Według wstępnych materiałów śledztwa ustalono, że w działaniach organizacji udział brało do 30 osób zwerbowanych przez NIEWIADOMSKIEGO, CHANIEWICZA i in[nych osób] zajmujących się werbunkiem.

Kierownictwo organizacji wciągało do działalności dywersyjnej, obok uciekinierów [z Polski], również osoby spośród elementu wrogo nastawionego do władzy sow[ietckiej], które nie były związane z Polską.

^b-Sprawa „^a-Awtonomija^{a77-b}”

[Sprawa dotyczy] grupy szpiegowsko-dywersyjnej w Dniepropietrowsku, działającej od 1926 roku, na czele której stał rezydent II Oddziału polskiego Sztabu Generalnego SAMIŁO Konstantin.

^g Tak w tekście. Wyżej: LAGOWIEC.

^б-Дело «^а-Автономия^а»^{-б}

Шпионско-диверсионная группа в Днепропетровске, возглавлявшаяся резидентом II отдела Польского генерального штаба САМИЛО Константином, действовавшая с 1926 года.

Разведывательной деятельностью группы были поражены оборонные цеха заводов: «Коминтерн», «К. Либкнехта» и «Артема», выполняющие военные заказы.

В распоряжение разведки представлялись [сведения] о работе этих цехов по изготовлению снарядов, баллонов для бомб и специальной засекреченной аппаратуры для военного ведомства.

Все участники группы являются перебежчиками из Польши, направленными одновременно в СССР со шпионскими заданиями.

Группа была связана с Польским генеральным консульством в Харькове через САМИЛО и БИЛЛЕНА.

Последний, по указаниям консульства, сорвал на заводе «Артема» производство засекреченных аппаратов противохимического назначения под названием «Голландер».

Схему «Голландера» БИЛЛЕН представил в распоряжение разведки.

^б-Дело «^а-Лазутчики^а»^{-б}

Шпионская группа польской разведки в Днепродзержинске. Участники ее ГЕДУШКО, ЕВТУШКО и др., будучи переброшенными в СССР Виленской экспозитурой II отдела ПГШ под видом перебежчиков, вели разведывательную работу в оборонных цехах завода им. Дзержинского.

Связь с закордоном поддерживалась через резидента II отдела ПГШ БАЛЮЛИСА (разыскивается).

^б-Дело «^а-Бактериологическая война^а»^{-б}

Антисоветская, диверсионно-вредительская организация по подготовке актов бактериологической диверсии.

Одним из ее руководителей являлся арестованный ныне польский националист – ветврач ПИОТРОВСКИЙ Казимир.

Организация готовила акты бактериологической диверсии по отравлению питьевых колодцев, продуктов питания и конского поголовья РККА в военное время и провела большую вредительскую работу в системе животноводства, повлекшую массовый падеж скота в ряде районов Днепропетровской области.

^б-Дело «^а-Збройна^а»^{-б}

Контрреволюционная, повстанческая организация, созданная членом ПОВ ЛОТОЦКИМ в Никопольском районе.

По указаниям разведки к участию в организации ЛОТОЦКИМ привлекались непольские элементы из числа к-р кулацких кадров и лиц, репрессированных Соввластью за политические преступления.

Działalność wywiadowcza grupy uderzyła w wydziały mające znaczenie dla obronności w zakładach „Komintiern”, [im.] K. Liebknechta i Artioma, realizujące zamówienia wojskowe.

Wywiadowi przekazywano do dyspozycji [informacje] na temat pracy tych wydziałów – produkcji pocisków, korpusów do bomb i utajnionej specjalnej aparatury dla resortu wojskowego.

Wszyscy członkowie grupy są zbiegami z Polski, skierowanymi w różnym czasie do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

Grupa miała kontakty z polskim konsulatem generalnym w Charkowie poprzez SAMIŁĘ i BILLENA.

Ten ostatni, kierując się wytycznymi konsulatu, zerwał w zakładach [im.] Artioma produkcję utajnionych aparatów przeciwichemicznych zwanych „Gołlander”.

Schemat „Gołlandera” BILLEN oddał do dyspozycji wywiadu.

^b-Sprawa „^a-Łazutcziki^{-a²-b}”

Grupa szpiegowska wywiadu polskiego w Dnieprodzierżyńsku. Jej członkowie: GIEDUSZKO, JEWTUSZKO i in[ni], przetrzuceni do ZSRS przez ekspozyturę wileńską II Oddziału p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego] „pod przykrywką” uciekinierów, prowadzili działalność wywiadowczą w wydziałach mających znaczenie dla obronności w zakładach im. Dzierżyńskiego.

Łączność z zagranicą utrzymywali przez rezydenta II Oddziału p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego] BALULISA (poszukiwany).

^b-Sprawa „^a-Bakteriologiczeskaja wojna^{-a²-b}”

Antysowiecka organizacja dywersyjno-szkodnicza przygotowująca akty dywersji bakteriologicznej.

Jednym z jej kierowników był aresztowany obecnie polski nacjonalista – lekarz wet[erynarii] PIOTROWSKIJ Kazimir.

Organizacja przygotowywała akty dywersji bakteriologicznej, które miały polegać na zatrucaniu studzien, żywności i wytruciu pogłowa końskiego należącego do RKKK podczas wojny oraz szeroko uprawiała szkodnictwo w hodowli, powodując masowy pomór bydła w szeregu rejonów obwodu dniepropietrowskiego.

^b-Sprawa „^a-Zbrojna^{-a²-b}”

Kontrewolucyjna organizacja powstańcza, założona przez członka POW ŁOTOCKIEGO w rejonie nikopolskim.

Zgodnie z wytycznymi wywiadu, ŁOTOCKIJ wciągał do organizacji element niepolski, wywodzący się z k-r kadr kułackich i osób represjonowanych przez władzę sow[iecką] za przestępstwa polityczne.

Organizacja prowadziła energiczne przygotowania do walki zbrojnej z władzą sow[iecką] na wypadek wojny między Polską i ZSRS.

Организация проводила активную работу по подготовке вооруженной борьбы с Соввластью к началу военных действий между Польшей и СССР.

Дальнейший разгром польского шпионско-диверсионного подполья продолжаем.

^аНач[альник] Управления НКВД УССР по Днепропетровской области
Старший майор государственной безопасности^а
(—) КРИВЕЦ

№ 1064347

«с-4-с» сент[ября] 1937 г.

г. Днепропетровск

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 23, арк. 64–80.

Оригінал, машинопис.

^{с-с} Вписано від руки.

Dalsze prace nad likwidacją polskiego podziemia szpiegowsko-dywersyjnego są w toku.

^aNacz[elnik] Zarządu NKWD USRS obwodu dniepropietrowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) KRIWIEC

nr 1064347

„4^{h-h}” wrze[śnia] 1937 r.

m. Dniepropietrowsk

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 64–80.

Oryginał, maszynopis.

^{h-h} *Wpisano odręcznie.*

№ 33

5 вересня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркомун внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід і результати операції проти «польського підпілля»

^аКиевское Областное Управление ^аНКВД УССР Совершенно секретно

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^а
тов. ^бЛЕПЛЕВСКОМУ^б

^аДокладная записка^а

О ходе и результатах операции по польско-шпионскому диверсионному подполью в Киевской области по состоянию на 5 сентября 1937 года

Согласно директив и оперативного приказа народного комиссара внутренних дел Союза ССР – генерального комиссара государственной безопасности тов. ЕЖОВА, Киевским областным управлением НКВД нанесен оперативный удар по польско-шпионскому, диверсионному и к-р националистическому подполью гор. Киева и периферии области.

В результате проведенных операций по польской линии, к настоящему времени (за период июнь-август) всего арестовано – 1779 человек. В том числе:

а) Поляков.....	1107
б) Украинцев.....	492
в) Галичан.....	50
г) Евреев.....	48
д) Прочих.....	82

Из общего количества по Киеву арестовано – 254 человека.

Целеустремленность оперативного удара по полякам, главным образом нами направлялась на пограничные и приграничные районы, в результате из общего количества – арестовано:

По Коростенскому округу.....	396 чел.
По Житомирскому округу.....	353 чел.
По Новоград-Волыньскому округу.....	284 чел.
^а Итого ^а	1033 чел.

Изъятие польского, шпионско-диверсионного и к.р. националистических элементов произведено по таким отраслям хозяйства:

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Написано в розбивку.

Nr 33

5 września 1937, Kijów. Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu i rezultatów operacji przeciwko „polskiemu podziemiu”

^a-Kijowski Zarząd Obwodowy^a NKWD USRS

Ściśle tajne

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. ^b-LEPLEWSKIEGO^b

^a-Raport^a

o przebiegu i wynikach operacji przeciwko polskiemu podziemiu
szpiegowsko-dywersyjnemu w obwodzie kijowskim
według stanu na 5 września 1937 roku

Zgodnie z dyrektywami i rozkazem operacyjnym ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA, Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD przeprowadził operacyjnie przygotowane uderzenie w polskie podziemie szpiegowsko-dywersyjne i k[ontr]r[e]wolucyjno-[n]acjonalistyczne w mieś[cie] Kijowie i na terenie obwodu.

W rezultacie przeprowadzonych operacji dotyczących odcinka polskiego do chwili obecnej (okres czerwiec – sierpień) aresztowano w sumie 1779 osób, w tym:

- a) Polaków..... 1107
- b) Ukraińców..... 492
- c) Galicjan..... 50
- d) Żydów..... 48
- e) innych..... 82

Z ogólnej liczby w Kijowie aresztowano 254 osoby.

Przygotowane dla celów operacji uderzenie w Polaków skierowaliśmy przede wszystkim na rejony nadgraniczne i przygraniczne; w rezultacie z ogólnej liczby aresztowano:

- W okręgu korosteńskim..... 396 os[ób]
- W okręgu żytomierskim..... 353 os[oby]
- W okręgu nowogrodzko-wołyńskim..... 284 os[oby]
- ^a-Razem^a 1033 os[oby]

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Zapisano pismem spacjowanym.

По промышленности.....	166
– в том числе по оборонной.....	25
По ж/д транспорту.....	86
По сахарной промышленности.....	172
– в том числе по свеклосовхозам.....	81
По сельскому хозяйству.....	552
– в том числе: Леспромхозам.....	52
– колхозам.....	391
– совхозам.....	17
– единоличников.....	92
Лиц без определенных занятий.....	146
Кустарей.....	50
Учителей и преподав[ателей] школ и ВУЗ-ов.....	79
Медперсонал.....	23
Агрономов и других специалистов.....	14
Студентов.....	9
Служащих совучреждений.....	143
Работников почты и связи.....	22
Сезонных строительных рабочих.....	65
Прочих профессий и специальн[остей].....	152 ^в

В соответствии с оперативным приказом Наркома Союза ССР созданы оперативно-следственные группы по полякам в Коростене, Житомире, Новоград-Волинске, Умани, Черкассах, Белой-Церкви и при Областном Управлении НКВД.

В результате следствия к настоящему времени из общего количества арестованных созналось – 373 человека, из коих:

а) По шпионажу и диверсии.....	240
б) По «ПОВ».....	97
в) По польнац. к.р.....	36

Основной упор в следствии взят на вскрытие польских, шпионско-диверсионных формирований, заложенных польразведорганами и польконсульством.

В результате следствия за отчетный период возникло и ликвидируется – 97 групповых дел, по которым арестовано – 606 человек.

По полученным признаниям, уже сейчас по Киевской области вскрываются и ликвидируются следующие формирования:

Польских шпионско-диверсионных резидентур.....	47
Резидентур польконсульства.....	4
Агентов польразведки-одиночки.....	29

^в У зведенні помилково записано одне або більше чисел. Порівняй загальне число заарештованих, с. 398.

Zatrzymań wśród polskiego elementu szpiegowsko-dywersyjnego i k[ontr]-r[ewolucyjno-]nacjonalistycznego dokonano w następujących gałęziach gospodarki:

W przemyśle.....	166
– w tym w [przemysle] obronnym.....	25
W transporcie k[olejowym].....	86
W przemyśle cukrowniczym.....	172
– w tym w sowchozach produkujących buraki.....	81
W rolnictwie.....	552
– w tym w <i>lespromchozach</i>	52
– w kołchozach.....	391
– w sowchozach.....	17
– <i>jedynoliczników</i>	92
Osoby bez stałego zajęcia.....	146
Chałupnicy.....	50
Nauczyciele i wykł[adowcy] szkół i WUZ-ów.....	79
Personel med[yczny].....	23
Agronomowie i inni specjaliści.....	14
Studenci.....	9
Urzednicy sow[ieckich] instytucji.....	143
Pracownicy poczty i łączności.....	22
Sezonowi robotnicy budowlani.....	65
Inne zawody i specjaln[ości].....	152 ^c

Zgodnie z rozkazem operacyjnym *narkoma* Związku SRS utworzono w Korosteniu, Żytomierzu, Nowogrodzie Wołyńskim, Humaniu, Czerkasach, Białej Cerkwi oraz przy Zarządzie Obwodowym NKWD grupy operacyjno-śledcze do spraw Polaków.

W wyniku śledztwa do chwili obecnej z ogólnej liczby aresztowanych przynależały się 373 osoby, w tym:

- a) do szpiegostwa i dywersji..... 240
- b) do [członkostwa] w POW..... 97
- c) do pol[skiego] nac[jonalizmu] k-r..... 36

Szczególny nacisk w śledztwie położony został na wykrycie polskich formacji szpiegowsko-dywersyjnych, utworzonych przez pol[skie] służby wywiad[owniczej] i konsulaty pol[skie].

W wyniku śledztwa w okresie sprawozdawczym założono i zakończono 97 spraw grupowych, w których aresztowano 606 osób.

Na podstawie otrzymanych zeznań już teraz w obwodzie kijowskim wykryto i zlikwidowano następujące formacje:

^c W zestawieniu błędna jedna lub więcej liczb. Por. ogólną liczbę aresztowanych, s. 399.

Информаторов польконсульства.....	12
Организаций «ПОВ».....	9
К.р. повстанческих диверсион[ных] организ[аций].....	3
К.р. диверсионных повстанческ[их] групп.....	23
Польнац. к.р. групп.....	11

За время операции (июнь–август) закончено 15 групповых дел на 260 человек и 33 дела на 33 чел. одиночек. Все эти дела, согласно санкции За-м[естителя] Наркома Союза ССР – комиссара государственной безопасно-сти тов. БЕЛЬСКОГО, частью заслушаны на Особой Тройке УНКВД (на 93 человека) и представлены на санкцию по особым спискам в НКВД СССР (на 183 человека).

Кроме этого, Особой Тройкой УНКВД осуждено – 96 человек поляков, арестованных в порядке кулацкой операции (эта цифра арестованных в об-щее количество оперированных по польской операции не входит).

Из наиболее характерных, ликвидированных и вскрываемых дел по польской операции заслуживают внимания следующие:

^аАгенты польразведки, переброшенные из Польши^а

Задержанные за отчетный период агенты польразведорганов, перебро-шенные непосредственно разведками из Польши, в основном направлялись Сарнинской разведкой (на Новоград-Волынский, Коростенский и Белоко-ровичский гарнизоны) и Тарнопольской разведкой (на Бело-Церковский гарнизон).

Эта агентура, которая непосредственно перебрасывается из Поль-ши, направляется, как для осуществления связей с ранее насажденны-ми шпионскими резидентурами, так и для создания новых сетей (дело «ЛАНГЕ»).

Как правило, агентура, перебрасываемая из-за кордона, вооружена ре-вольверами и гранатами для вооруженного прорыва через границу при столкновении с погранохраной.

Польразведка снабжает свою агентуру различными советскими доку-ментами, в том числе паспортами.

Большая часть агентуры – это выходцы и беглецы с совстороны, кото-рые прошли специальные разведывательные курсы.

За время июль–август месяцы в Киевской области ликвидировано 5 агентов, переброшенных из Польши, в частности:

16-го июля с. г. в гор. Коростене был задержан – ПОЛЕХ Константин Андреевич, 1904 года рождения, который оказался агентом Сарненской экспозитуры польразведки.

Polskie rezydentury szpiegowsko-dywersyjne.....	47
Rezydentury konsulatu pol[skiego].....	4
Agenci pol[skiego] wywiadu działający w pojedynkę.....	29
Informatorzy konsulatu pol[skiego].....	12
Organizacje POW.....	9
K-r powstańcze organiz[acje] dywers[yjne].....	3
K-r dywersyjne grupy powstań[cze].....	23
Pol[skie] k-r grupy nac[jonalistyczne].....	11

W czasie operacji (czerwiec – sierpień) zakończono 15 spraw grupowych na 260 osób i 33 sprawy na 33 os[oby] działające indywidualnie. Wszystkie te sprawy, zgodnie z poleceniem zast[ępcy] *narkoma* Związku SRS, komisarza bezpieczeństwa państwowego, tow. BIELSKIEGO, częściowo rozpatrzono na [posiedzeniu] specjalnej trójki UNKWD (na 93 osoby) oraz skierowano do ukarania wg specjalnych list do NKWD ZSRS (na 183 osoby).

Poza tym specjalna trójka UNKWD osądziła 96 Polaków aresztowanych w ramach operacji kułackiej (ta liczba aresztowanych nie wchodzi do ogólnej liczby ściganych w ramach operacji polskiej).

Do najbardziej znamienych i zasługujących na uwagę spraw dotyczących operacji polskiej zakończonych oraz będących w toku należą:

^a-Agenci wywiadu pol[skiego] przetrzuceni z Polski^a

Zatrzymani w okresie sprawozdawczym agenci pol[skich] służb wywiad[ow-czych], przetrzuceni z Polski bezpośrednio przez [różne] punkty wywiadowcze, byli głównie kierowani: przez placówkę sarneńską (do garnizonów nowogrodzko-wołyńskiego, korosteńskiego i bielokorowickiego) oraz placówkę tarnopolską (do garnizonu białocerkiewskiego).

Agentura bezpośrednio przetrzucana z Polski nastawiona jest zarówno na nawiązanie łączności z wcześniej założonymi rezydenturami szpiegowskimi, jak i na tworzenie nowych siatek (sprawa „LANGE”).

Agentura przetrzucana zza granicy z reguły uzbrojona jest w rewolwery i granaty w celu przedarcia się przez granicę przy użyciu broni w razie napotkania ochrony pogr[anicznej].

Wywiad pol[ski] zaopatruje swoją agenturę w różne dokumenty sowieckie, w tym paszporty.

Duża część agentury to wychodźcy i zbiegowie ze strony sow[ieckiej], którzy odbyli specjalne kursy wywiadowcze.

W miesiącach lipiec – sierpień w obwodzie kijowskim zlikwidowano 5 agentów przetrzuconych z Polski, w szczególności:

Установлено, что ПОЛЕХ до переброски его на совсторону проходил специальные двухмесячные разведывательные курсы в гор. Сарны. За время этих курсов ПОЛЕХА тщательно знакомил со структурой и военной литературой о Красной Армии, картой СССР, а также [прошел] специальную подготовку о правилах обращения с револьвером, бомбами и компасом. За тот же период ПОЛЕХ подготавливался и тщательно изучал легенду, с которой он направлялся в СССР (на случай задержания).

ПОЛЕХ был переправлен в районе села Ракитное (Польша) на участке Олевского погранотряда с заданиями:

1. Разведать какие воинские части и соединения РККА расположены в Коростене, численность их, род оружия и т. п.;

2. Установить количество ангаров на аэродроме, а также фамилии и звания командиров частей и комиссаров;

3. Собрать сведения по Лугинскому гарнизону, установив какой полк расположен, какие другие воинские части имеются в Луганах, фамилии и звания командиров и комиссаров частей.

Эти задания ПОЛЕХ должен был выполнить лично, не проводя вербовок, путем приобретения знакомств с военнослужащими и местными жителями.

С ПОЛЕХОМ было обусловлено в разведке, что по прибытии на совсторону – в Коростень им посылается письмо обычного порядка в условный адрес г. Сарны. В случае ареста ПОЛЕХ должен был направить письмо в другой условленный адрес.

ПОЛЕХ при переправе через границу был снабжен: двумя револьверами, двумя бомбами и компасом.

До задержания ПОЛЕХ успел, по заданию разведки, приобрести два штатских костюма, почтовых марок и конвертов.

2-го июля с. г. в гор. Новоград-Волынске задержан агент польской разведки КОНОНЧУК Михаил Анастасьевич, 1914 года рождения, перебросенный из Польши в ночь на 27-е июня 1937 года. КОНОНЧУК был задержан в порядке политрозыска, во время его нахождения в ресторане.

Установлено, что КОНОНЧУК до 1931 года проживал в Городницком районе, откуда бежал в Польшу, где он имеет родственников.

В 1936 году КОНОНЧУК, будучи завербован Сарненской подэкспозитурой, прошел там месячные разведывательные курсы, где обучался стрельбе из револьвера и метанию гранат.

В ноябре 1936 года КОНОНЧУК был перебросен разведкой на совсторону на участке Стражницы Астраханка – польсторона и хутора Перевезня – совстороны, с заданиями:

1) Разведать в гор. Новоград-Волынске о наличии аэродрома и при наличии такового составить план;

2) Разведать там же о воинских частях, расположенных в Новоград-Волынске, роде вооружения и т. п., а также о военном строительстве.

16 lipca br. w mieś[cie] Korosteniu zatrzymano POLECHA Konstantina Andriejewicza, urodzonego w 1904 roku, który okazał się agentem placówki sarneńskiej pol[skiego] wywiadu.

Ustalono, że POLECH przed przetrzuceniem na stronę sow[iecką] przeszedł specjalne dwumiesięczne kursy wywiadowcze w mieś[cie] Sarny. Podczas tych kursów bardzo starannie zaznajomiono POLECHA ze strukturą Armii Czerwonej i literaturą wojskową na jej temat, z mapą ZSRS; ponadto [przeszedł] specjalne przeszkolenie w posługiwaniu się rewolwerem, materiałami wybuchowymi i kompasem. W tymże okresie POLECH przygotował się i dokładnie wyuczył legendy, na podstawie której przybył do ZSRS (na wypadek zatrzymania).

POLECH przeprowił się [przez granicę] w rejonie wsi Rokitno (Polska) na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego] z zadaniami:

1) dowiedzieć się, jakie jednostki wojskowe i zgrupowania RKKA rozmieszczone są w Korosteniu, [jaka jest] ich liczebność, rodzaj uzbrojenia itp.;

2) ustalić liczbę hangarów na lotnisku, a także nazwiska i stopnie dowódców jednostek oraz komisarzy;

3) zebrać informacje na temat garnizonu ługińskiego; ustalić, jaki pułk jest [tam] dyslokowany, jakie inne jednostki wojskowe znajdują się w Ługinach, nazwiska i stopnie dowódców oraz komisarzy jednostek.

Zadania te POLECH miał wykonać osobiście drogą zawierania znajomości z wojskowymi i miejscową ludnością, bez prowadzenia werbunków.

Wywiad postawił POLECHOWI warunek, że ma on po przybyciu na stronę sow[iecką] – do Korostenia, przysłać zwykły list na umówiony adres w m. Sarnach. W przypadku aresztowania POLECH miał skierować list na inny wskazany adres.

Podczas przeprawy przez granicę POLECH był zaopatrzony w dwa rewolwery, dwa ładunki wybuchowe i kompas.

Zanim POLECHA zatrzymano, udało mu się zdobyć, zgodnie z poleceniem wywiadu, dwa ubrania cywilne, znaczki pocztowe i koperty.

2 lipca br. w mieś[cie] Nowogrodzie Wołyńskim zatrzymany został agent polskiego wywiadu KONONCZUK Michaił Anastasjewicz, urodzony w 1914 roku, przetrzucony z Polski w nocy na 27 czerwca 1937 roku. KONONCZUK został zatrzymany w restauracji, podczas kontroli, mającej na celu ujawnienie wrogów politycznych.

Ustalono, że KONONCZUK do 1931 roku mieszkał w rejonie horodnickim, skąd zbiegł do Polski, gdzie ma krewnych.

W 1936 roku KONONCZUK, został zwerbowany przez placówkę sarneńską, przeszedł tam miesięczne szkolenie wywiadowcze, na którym nauczył się posługiwać rewolwerem i rzucać granatami.

W listopadzie 1936 roku KONONCZUK został przetrzucony przez wywiad na stronę sow[iecką] na odcinku: strażnica Astrachanka po stronie pol[skiej] – chutor Pieriewieznia po stronie sow[ieckiej] z zadaniami:

Пробыв на совстороне, КОНОНЧУК, струсив и не выполнив задания, возвратился в Польшу на том же участке.

До июня месяца 1937 года КОНОНЧУК находился в Польше и лишь 27/VI-с. г. был снова переброшен на совсторону на том же участке, где и раньше, с теми же заданиями.

При переброске КОНОНЧУК был снабжен разведкой: револьвером «Наган» и 15 патронами к нему, компасом, бутылкой керосина и нюхательным табаком. Ему также были вручены документы: паспорт и справка Лучицкого сельсовета, Городницкого района, на имя МИЩИУКА И. В. и 400 рублей совзнаками.

Пробравшись в Н[овоград-]Волынск КОНОНЧУК в порядке выполнения задания польразведки в разговорах с отдельными гражданами узнал номера и названия войск и частей, но на следующий день был задержан.

30-го июля с. г. в Городницком районе задержан агент польской разведки – ХАИНСКИЙ Карп Андреевич, житель Польши.

При задержании у ХАИНСКОГО обнаружен револьвер «Наган» с патронами и денег 700 рубл. совзнаками.

ХАИНСКИЙ сознался, что по заданиям Людвипольской¹ разведки он переправился на совсторону с заданиями:

1) Выяснить, какие войсковые части расположены в Новоград-Волынске. Отдельное дислоцирование кавалерийских, артиллерийских, пехотных и мотомеханизированных частей. Какое новое строительство проходит в гарнизоне, размер строящихся казарм и т. п.;

2) Найти возможности и человека, который мог бы пробраться в место расположения мотомехчастей и в сорном ящике около штаба изъять два – три конверта с написанными адресами;

3) Из числа своих родственников, проживающих в Н[овоград-]Волынске, завербовать кого-либо для работы в пользу польразведки.

Переброске ХАИНСКОГО на совсторону с разведзаданиями предшествовала установка разведкой его родственников в Новоград-Волынске – почтой и по получении ответного письма ХАИНСКИЙ был направлен на совсторону с разведзаданиями.

Завербован ХАИНСКИЙ поручиком польразведки ОСЕЦКИМ весной 1937 года, который лично переправлял ХАИНСКОГО через границу в районе села Кленовая, Городницкого района на участке Олевского погранотряда.

ХАИНСКИЙ переправлен на совсторону впервые; вследствие ареста задания разведки не выполнил.

¹ Ймовірно розвідувальна ячейка при запасній команді або при команді важких станкових кулеметів (цкм) у Людвиполі, у складі 2-го Батальйону КОПЗ «Березне».

1) rozpoznać, czy w mieś[cie] Nowogrodzie Wołyńskim znajduje się lotnisko i jeśli takowe istnieje, sporządzić jego plan;

2) uzyskać tamże informacje o jednostkach wojskowych, dyslokowanych w Nowogrodzie Wołyńskim, rodzaju uzbrojenia itp., a także o budowach obiektów wojskowych.

Będąc na stronie sow[ieckiej], KONONCZUK stchórzył i, nie wypełniwszy zadania, wrócił do Polski na tym samym odcinku.

Do miesiąca czerwca 1937 roku KONONCZUK przebywał w Polsce i dopiero 27/VI-br. został ponownie przerzucony na stronę sow[iecką], na tym samym odcinku co poprzednio, z takimi samymi zadaniami.

Podczas przerzucenia [przez granicę] KONONCZUK został wyposażony przez wywiad w rewolwer „Nagan” z 15 nabojami, kompas, butelkę nafty oraz w tabakę. Dano mu także dokumenty – paszport i zaświadczenie *sielsowietu* łuczycyckiego w rejonie horodnickim na nazwisko MISZCZUK I. W. oraz 400 rubli w banknotach sow[ieckich].

Po przedostaniu się do N[owogrodu] Wołyńskiego KONONCZUK, wypełniając polecenia pol[skiego] wywiadu ustalił z rozmów z poszczególnymi obywatelami, jakie numery i nazwy noszą wielkie jednostki i poszczególne oddziały, ale następnego dnia został zatrzymany.

30 lipca br. w rejonie horodnickim został zatrzymany agent polskiego wywiadu CHAINSKIJ Karp Andriejewicz, zamieszkały w Polsce.

Podczas zatrzymania przy CHAINSKIM znaleziono rewolwer „Nagan” z nabojami i pieniądze – 700 rubl[i] w banknotach sow[ieckich].

CHAINSKIJ przyznał się, że na polecenie wywiadu ludwipolskiego¹ przeprowadził się na stronę sow[iecką] z następującymi zadaniami:

1) wyjaśnić, jakie jednostki wojskowe są rozlokowane w Nowogrodzie Wołyńskim, oddzielnie [ustalić] dyslokację oddziałów kawalerii, artylerii, piechoty i zmechanizowanych; co nowego buduje się w garnizonie, jak duże są nowo budowane koszary itp.;

2) znaleźć sposób i człowieka, który mógłby przedostać się w miejsce dyslokacji jednostek zmech[anizowanych] i z kubła na śmieci koło sztabu zabrać dwie lub trzy koperty z adresami;

3) zwerbować kogoś spośród swych krewnych, mieszkających w N[owogrodzie] Wołyńskim do pracy dla pol[skiego] wywiadu.

Zanim przerzucono CHAINSKIEGO z zadaniami wywiad[owczymi] na stronę sow[iecką], wywiad ustalił drogą pocztową jego krewnych w Nowogrodzie Wołyńskim i po otrzymaniu listownej odpowiedzi skierowano CHAINSKIEGO na stronę sow[iecką] z zadaniami wywiad[owczymi].

CHAINSKIJ zwerbowany został wiosną 1937 roku przez porucznika pol[skiego] wywiadu OSIECKIEGO, który osobiście przeprowadził

¹ Być może punkt wywiadowczy przy kompanii odwodowej lub kompanii ckm, m.p. Ludwipol, wchodzących w skład 2 Batalionu KOP „Bereźne”.

В течении нескольких лет на территории Коростенского и Новоград-Волынского округов оперировал крупный агент польской разведки ЛАНГЕ Теодор – кулак, бежавший в 1930 году в Польшу.

За время с 1930 года ЛАНГЕ неоднократно совершал ходки на совсторону, в некоторых случаях прорывался через границу путем вооруженного сопротивления.

9-го августа с. г. в процессе ликвидации дела проведенной агентурной комбинацией, ЛАНГЕ при переходе на совсторону и появлении на явке в Эмильчинском районе, был убит нашей засадой, так как оказал сопротивление. У ЛАНГЕ отобран револьвер, две обоймы патрон, три бомбы польского образца, компас, электрофонарь и 700 рублей денег совзнаками.

Ликвидацией явок ЛАНГЕ Теодора – в Эмильчинском районе, Коростенского округа ликвидируется шпионская сетка польской разведки, в составе 12-ти человек (БЕЙЗЕ Адольф, АИК Эрнест и другие) в большинстве колхозники – немцы.

Эта шпионская сетка своей деятельностью охватила Эмильчинский, Лугинский и Коростенский районы, проводя работу по сбору шпионских материалов по гарнизонам и укрепленному строительству этих районов.

Особый интерес польская разведка проявляла к дислокации войсковых частей и оборонительным сооружениям Коростенского укрепрайона.

Связь со шпионской сеткой, которая заложена ЛАНГЕ Теодором, осуществлялась им лично, для чего [он] систематически переходил нелегально из Польши на совсторону на участке Олевского погранотряда.

1-го сентября с. г. в гор. Белой Церкви через с/с «ЯКОВЛЕВА» был установлен и арестован агент польской разведки – ФУРМАН Иван Сильвестрович², 1916 года рождения, уроженец Красиловского района, Шепетовского округа, украинец, бывший член ВЛКСМ, по специальности шофер.

Установлено, что ФУРМАН является одним из шоферов, которые в Сентябре 1936 года прорвались с грузовой машиной в Польшу на участке Волочисского погранотряда.

ФУРМАН сознался, что после прорыва в Польшу, он совместно с другим шофером – ФИЛИППОВЫМ Виктором, 1915 года рождения, житель г. Проскурава, по настоянию капитана Тарнопольской разведки – ЛЕВАНДОВСКОГО-КОНОПАДСКОГО написали заявления, что они отказываются возвратиться в СССР и остаются на жительстве в Польше.

ФУРМАН и ФИЛИППОВ были завербованы указанным капитаном польской разведки – ЛЕВАНДОВСКИМ и на протяжении около года проходили

² Иван Сильвестрович Фурман, він же Микола Валентинович Петренко, він же Ришард Григоревич Степанюк, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 89.*

CHAINSKIEGO przez granicę w okolicach wsi Klenowaja w rejonie horodnickim, na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego].

CHAINSKIEGO przeprowadzono na stronę sow[iecką] po raz pierwszy; wskutek aresztowania nie wykonał zadania wywiadu.

Przez kilka lat na terenie okręgów korosteńskiego i nowogrodzko-wołyńskiego działał ważny agent polskiego wywiadu LANGE Teodor – kułak, który w 1930 roku zbiegł do Polski.

Od 1930 roku LANGE niejednokrotnie chodził na stronę sow[iecką], niekiedy przedzierał się przez granicę, używając broni.

9 sierpnia br., podczas działań zmierzających do sfinalizowania sprawy poprzez zastosowanie agenturalnej kombinacji operacyjnej, LANGE, po przejściu na stronę sow[iecką] i dotarciu na punkt kontaktowy w rejonie emilczyńskim, w zastawionej przez nas zasadzce został zabity, ponieważ stawiał opór. Znalezione przy nim rewolwer, dwa magazynki nabojów, trzy ładunki wybuchowe polskiego modelu, kompas, latarkę elektr[yczną] i 700 rubli w banknotach sow[ieckich].

Poprzez zlikwidowanie kontaktów konspiracyjnych LANGEGO Teodora, w rejonie emilczyńskim okręgu korosteńskiego zlikwidowano siatkę szpiegowską wywiadu polskiego, liczącą 12 ludzi (BEJZE Adolf, AIK Ernest i inni), w większości kołchoźników – Niemców.

Ta siatka szpiegowska obejmowała swą działalnością rejon: emilczyński, ługiński i korosteński oraz zbierała materiały szpiegowskie na temat garnizonów i budowanych umocnień w tych rejonach.

Szczególne zainteresowanie pol[ski] wywiad przejawiał dyslokacją jednostek wojskowych i fortyfikacjami korosteńskiego rejonu umocnionego.

Łączność z siatką szpiegowską, założoną przez LANGEGO Teodora, była utrzymywana przez niego osobiście i z tego powodu dokonywał [on] systematycznie nielegalnych przejść z Polski na stronę sow[iecką] na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego].

1 września br., w mieś[cie] Biała Cerkiew, dzięki s/s „JAKOWLEWOWI” ustalono i aresztowano agenta wywiadu polskiego FURMANA Iwana Silwestrowicza² – urodzony w 1916 roku w rejonie krasilowskim, okręg szepetowski, Ukrainiec, były członek WLKSM, z zawodu szofer.

Ustalono, że FURMAN był jednym z szoferów, którzy we wrześniu 1936 roku przedarli się ciężarówką do Polski na odcinku wołoczyskiego oddziału pogr[anicznego].

FURMAN przyznał się, że wraz z innym szoferem, FILIPPOWEM Wiktorem, urodzonym w 1915 roku, mieszkańcem m. Proskurowa, po przedostaniu się do Polski, na skutek nalegań kapitana placówki tarnopolskiej

² Iwan Silwestrowicz Furman vel Nikołaj Walentinowicz Pietrienko vel Riszard Grigorjewicz Stiepaniuk, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 89.

специальные разведывательные курсы при Тарнопольской разведке. Одновременно ФУРМАН и ФИЛИППОВ использовались как агенты на внутренней работе в Тарнополе.

Во время прохождения курсов ФУРМАН и ФИЛИППОВ усиленно готовились для переброски на совсторону для разведывательной работы.

28-го августа с. г. ФУРМАН был переброшен Тарнопольской разведкой на совсторону с заданиями на Бело-Церковский гарнизон.

По показаниям ФУРМАНА в ближайшие дни с заданиями на Старо-Константиновский гарнизон должен быть переброшен агент польразведки – ФИЛИППОВ Виктор, он же ТКАЧУК Янек.

ФУРМАН назвал ряд агентов разведки, проходивших вместе с ним разведывательные курсы и подготавливавшихся для переброски на совсторону.

Показаниями ФУРМАНА также устанавливается, что польразведке известны начальник Военного строительства в Проскурове МИХЕЛЕВ и его жена – МИХЕЛЕВА – машинистка того же строительства, которая связана с польразведорганами.

Брату ФУРМАНА – ФУРМАНУ Деонисию, члену ВКП(б), зав[едующий] складом бронетанковой части в Проскурове, польразведкой послано письмо вербовочного характера.

^aШпионско-диверсионные резидентуры^a

Вскрываемые шпионско-диверсионные резидентуры в Киевской области показывают, что эти резидентуры были в основном заложены Сарненской и Ракитянской подэкспозитурой и 5-й Львовской экспозитурой.

Резидентуры в основном вскрываются в Киеве, Новоград-Волыньске, Яруньском и Олевском районах, Белокоровичах, Коростене, Эмильчино, Овруче, Житомире, Мархлевске, Б[елой] Церкви и Черкассах, где расположены основные воинские гарнизоны, оборонительные сооружения и железнодорожные стратегические узлы.

Установлено, что на отдельных военных строительствах были созданы специальные шпионско-диверсионные резидентуры (Белокоровичи, Белая Церковь, Новоград-Волыньск).

Сетью шпионских резидентур были охвачены также сахарные, спиртные и фарфорные заводы и лесничества. Указанные объекты являлись особо питательной базой для польских разведывательных органов, так как там сохранилось значительное количество поляков, которые нами еще слабо затронуты.

Основная деятельность польрезидентур выражалась в сборе шпионских материалов по воинским гарнизонам, укрепленным районам, а также о политико-экономическом состоянии тех или иных районов и городов, которые передавались польразведорганам.

LEWANDOWSKIEGO-KONOPADSKIEGO, napisali oświadczenie, iż odmawiają powrotu do ZSRS i zamieszkają na stałe w Polsce.

FURMAN i FILIPPOW zostali zwerbowani przez wymienionego kapitana wywiadu pol[skiego] – LEWANDOWSKIEGO i mniej więcej przez rok przechodzili specjalne kursy wywiadowcze przy placówce tarnopolskiej. Jednocześnie FURMAN i FILIPPOW wykorzystywani byli do pracy wewnętrznej³ w Tarnopolu jako agenci.

Podczas kursów FURMAN i FILIPPOW intensywnie byli przygotowywani do przerzucenia [ich] na stronę sow[iecką] w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej.

28 sierpnia br. FURMAN został przerzucony przez placówkę tarnopolską na stronę sow[iecką] z zadaniami dotyczącymi garnizonu białocerkiewskiego.

Z zeznań FURMANA wynika, że w najbliższych dniach ma być przerzucony agent pol[skiego] wywiadu – FILIPPOW Wiktor vel TKACZUK Janek, z zadaniami dotyczącymi garnizonu starokonstantynowskiego.

FURMAN wymienił szereg agentów wywiadu, którzy wraz z nim uczestniczyli w kursach wywiadowczych i przygotowywali się do przerzucenia na stronę sow[iecką].

Na podstawie zeznań FURMANA stwierdzono także, że wywiadowi pol[skiemu] znani są naczelnik obiektu wojskowego w Proskurowie MICHIELEW i jego żona – MICHIELEWA – maszynistka tegoż obiektu, związana z pol[skimi] służbami wywiad[owczymi].

Bratu FURMANA – FURMANOWI Dionizemu, członkowi WKP(b), kier[ownikowi] magazynu jednostki wojsk pancernych w Proskurowie wywiad pol[ski] wysłał list o charakterze werbunkowym.

^aRezydentury szpiegowsko-dywersyjne^a

Na podstawie ujawnienia rezydentur szpiegowsko-dywersyjnych w obwodzie kijowskim wiadomo, że zostały one założone głównie przez placówkę sarnańską i [punkt wywiadowczy] w Rokitnie oraz 5 ekspozyturę lwowską.

Rezydentury wykrywane są przede wszystkim w Kijowie, Nowogrodzie Wołyńskim, w rejonach jaruńskim i olewskim, Biełokorowiczach, Korosteniu, Emilczynie, Owruczu, Żytomierzu, Marchlewsku, B[iałej] Cerkwi i Czerkasach, gdzie rozlokowane są główne garnizony wojskowe, obiekty obronne i strategiczne węzły kolejowe.

Ustalono, że na poszczególnych obiektach wojskowych były założone specjalne rezydentury szpiegowsko-dywersyjne (Biełokorowicze, Biała Cerkiew, Nowogród Wołyński).

Sieć rezydentur szpiegowskich obejmowała także cukrownie, gorzelnie, fabryki porcelany, a także leśnictwa. Wymienione obiekty stanowiły szczególnie bogatą bazę dla polskich służb wywiadowczych, ponieważ uchowała się tam

³ Prawdopodobnie kontrwywiad.

Вскрываемые резидентуры, наряду со шпионажем, имели прямые задания по подготовке и осуществлению диверсионных актов в мирный и мобилизационный период. С этой целью создавались специальные диверсионные группы.

Связь с резидентурами осуществлялась из-за кордона, присылкой специальных курьеров и связистов, а также путем посылки курьеров от резидентур в Польшу.

Некоторые из них переключались и находились на непосредственной связи польского генерального консульства в Киеве.

Вскрываемые резидентуры и шпионские сетки в основном состояли из:

- а) бывших польских офицеров и легионеров, осевших на Украине после отступления поляков в 1920 году;

- б) политэмигрантов, реэмигрантов и перебежчиков из Польши;

- в) бывших контрабандистов;

- г) бывших разведупровцев и агентов ИНО;

- д) б[ывших] кулаков, петлюровцев, политбандитов и др[угого] к. р. элемента; в том числе и бывш[ие] члены КП(б)У, случайно проникшие в ряды партии;

- е) старослужащих поляков на сахарных заводах, поляков, работавших в леспромхозах, фарфорных и стекольных заводах.

Из наиболее характерных вскрытых резидентур являются следующие:

1. В Яруньском – пограничном районе Новоград-Волынского округа – вскрыта и ликвидирована шпионская резидентура, созданная в 1933 году Корецкой разведкой³ через своих агентов – АНТОНЮКА (арестован) и САВЧУКА (в Польше).

АНТОНЮК Иосиф Потапович, уроженец УССР, в 1933 году репрессировался за невыполнение гособязательств и в том же году удрал в Польшу, где был завербован Корецкой разведкой.

АНТОНЮК, являясь резидентом польразведки, получил на связь трех агентов, находившихся на совстроне:

- 1) МОСЕЙЧУК Деонисий Яковлевич^г;

- 2) МОСЕЙЧУК Фома Савович^г – оба выходцы из Яруньского района, репрессировались за невыполнение гособязательств (арестованы)⁴;

- 3) НЕЧИПОРУК Андрей – кулак, находящийся на нелегальном положении, и лично завербовал:

- 4) КОЗАЧУКА Григория Игнатьевича – кулака, работавшего на 118 участке УВСР в Новоград-Волынске.

^г Було: Яковлевич.

³ Ймовірно розвідувальна ячейка при 2-ій Прикордонній команді 1-го Батальйону КОПЗ «Гоща» у Корці.

⁴ Йосип Потапович Антонюк, Деонісій Якович Мосейчук, Хома Савович Мосейчук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937, засуджені до вищої міри покарання, дата і місце їхнього розстрілу відсутні. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.

znaczna liczba Polaków, którymi do tej pory nie zainteresowaliśmy się odpowiednio.

Podstawowa działalność rezydentur pol[skich] polegała na zbieraniu materiałów szpiegowskich o garnizonach wojskowych, rejonach umocnionych oraz o sytuacji polityczno-gospodarczej w różnych rejonach i miastach, które były przekazywane pol[skim] służbom wywiad[owczym].

Obok szpiegostwa, podstawowym zadaniem ujawnianych rezydentur było przygotowanie i dokonywanie aktów dywersji [zarówno] w czasie pokoju, jak i w okresie mobilizacji. W tym celu tworzone specjalne grupy dywersyjne.

Zagranica utrzymywała łączność z rezydenturami poprzez przysyłanie specjalnych kurierów i łączników; z kolei rezydentury wysyłały kurierów do Polski.

Niektóre z [rezydentur] zmieniały taktykę i pozostawały w bezpośrednim kontakcie z polskim konsulem generalnym w Kijowie.

Wykryte rezydentury i siatki szpiegowskie składały się głównie z:

a) byłych polskich oficerów i legionistów osiadłych na Ukrainie po wycofaniu się Polaków w 1920 roku;

b) emigrantów polit[ycznych], reemigrantów i uciekinierów z Polski;

c) byłych przemytników;

d) byłych *razwieduprowców* i agentów INO;

e) b[yłych] kułaków, petlurowców, bandytów polit[ycznych] i in[nego] elementu k-r, w tym także był[ych] członków KP(b)U, którzy przypadkowo przeniknęli w szeregi partii;

f) polskich wieloletnich pracowników [zatrudnionych] w cukrowniach, Polaków pracujących w *lespromchozach*, fabrykach porcelany i hutach szkła.

Najbardziej charakterystyczne spośród wykrytych rezydentur są następujące:

1. W nadgranicznym rejonie jaruńskim, okręg nowogrodzko-wołyński, została wykryta i zlikwidowana rezydentura szpiegowska założona w 1933 roku przez korzecki [punkt] wywiadowczy⁴ za pośrednictwem jej agentów ANTONIUKA (aresztowany) i SAWCZUKA (w Polsce).

ANTONIUK Iosif Potapowicz, urodzony w USRS, w 1933 roku karany za niewypełnienie zobowiązań państw[owych], w tym samym roku uciekł do Polski, gdzie został zwerbowany przez korzecki [punkt] wywiadowczy.

ANTONIUK jako rezydent pol[skiego] wywiadu otrzymał na kontakt trzech agentów, znajdujących się po stronie sow[ieckiej]:

1) MOSIEJCZUKA Dionisija Jakowlewicza;

2) MOSIEJCZUKA Fomę Sawowicza^d, obaj wychodźcy z rejonu jaruńskiego, karani za niewypełnienie zobowiązań wobec państwa (aresztowani)⁵;

^d *Było:* Jakowlewicza.

⁴ Prawdopodobnie punkt wywiadowczy przy 2 kompanii granicznej 1 Batalionu KOP „Hoszcza”, m.p. Korzec.

⁵ Iosif Potapowicz Antoniuk, Dionisij Jakowlewicz Mosiejczuk oraz Foma Sawowicz Mosiejczuk, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazani na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

В осуществление полученных в разведке заданий, АНТОНЮК систематически совершал ходки на Совсторону, собирая материалы через польскую агентуру, упомянутую выше, так:

В 1933 году АНТОНЮК пробыв в Киеве и собрав данные о военнаэродромах и гарнизону, доставил таковые Корецкой разведке, перейдя границу в районе с. Косенев на участке Славутского погранотряда.

В 1934 году АНТОНЮК, собрав материалы о военном строительстве в Н[овоград-]Волинске, о строительстве стратегических железно-дорожных веток и о некоторых промышленных предприятиях погранрайонов, совершил очередную ходку в Польшу, передав материалы в польскую разведку.

В 1936 году АНТОНЮК с собранными материалами по Новоград-Волинскому гарнизону через КОЗАЧУКА вновь переправился в Польшу.

В 1937 году АНТОНЮК должен был также перейти в Польшу, но был арестован.

Показаниями МОСЕЙЧУКА Фомы установлено, что он был привлечен к разведывательной деятельности в пользу Польши, активным агентом Корецкой разведки, который совершает неоднократные ходки на Совсторону – САВЧУКОМ Григорием. Последним в Яруньском районе была создана диверсионная группа из упомянутых выше лиц.

По делу арестовано 4 человека. Следствие закончено.

2. В августе месяце с. г. Коростенским Окротделом был арестован – МИСЬКОВ Дмитрий Иосифович, выходец из г. Ровно, украинец, до ареста начальник почты в г. Овруче.

Показаниями МИСЬКОВА – вскрывается серьезная резидентура польской разведки, созданная в период 1920/[19]22 гг. на территории Новоград-Волинского округа выходцем из Ровно, перебежчиком ИДЕСИСОМ, работавшим в последнее время инженером ИСО УПВО НКВД УССР (ИДЕСИС арестован, пока не сознался).

Эта резидентура собирала шпионские материалы по гг. Киеву, Овручу, Новоград-Волинску и Золотоноше.

ИДЕСИСОМ при помощи МИСЬКОВА был завербован работник почты в Золотоноше – КУБРАК.

МИСЬКОВ и КУБРАК систематически собирали шпионские сведения о войсковых частях в Овручском, Золотоношском и Н[овоград-]Волинском гарнизонах, о политико-экономическом состоянии районов и т. п., каковые передавались непосредственно ИДЕСИСУ.

Методы связи ИДЕСИСА с польской разведкой пока следствием не вскрыты.

3. В августе месяце с. г. Житомирским Окротделом арестован – ПАВЛИШИН Панталеймон[†] Григорьевич, 1890 года рождения, галичанин, уроженец Польши, прибывший нелегально из Польши в 1923 году под видом

[†] Було: Дмитрий.

3) NIECZIPORUKA Andrieja, kułaka, przebywającego [tam] nielegalnie; oraz osobiście zwerbował:

4) KOZACZUKA Grigorija Ignatjewicza, kułaka, zatrudnionego na 118 odcinku UWSR w Nowogrodzie Wołyńskim.

W celu wykonania otrzymanych od wywiadu zadań ANTONIUK systematycznie chodził na stronę sow[iecką], zbierając materiały za pośrednictwem wymienionej wyżej pol[skiej] agentury, i tak:

W 1933 roku ANTONIUK, będąc w Kijowie, zebrał dane o lotniskach wojsk[owych] i garnizonie, następnie przekazał je w korzeckim [punkcie] wywiadowczym po przejściu granicy w okolicach w[si] Kosieniew na odcinku sławuckiego oddziału pogr[anicznego].

W 1934 roku ANTONIUK, zebrawszy materiały o budowach obiektów wojskowych w N[owogrodzie] Wołyńskim, budowie strategicznych linii kolejowych i niektórych przedsiębiorstwach przemysłowych w rejonach nadgranicznych, kolejny raz przeszedł do Polski i przekazał materiały pol[skiemu] wywiadowi.

W 1936 roku ANTONIUK znowu przeprowił się do Polski z zebranymi przez KOZACZUKA materiałami, dotyczącymi garnizonu w Nowogrodzie Wołyńskim.

W 1937 roku ANTONIUK także miał przejść do Polski, ale został aresztowany.

Z zeznań MOSIEJCZUKA Fomy wiadomo, że został on pozyskany do pracy wywiadowczej na rzecz Polski przez aktywnego agenta korzeckiego [punktu] wywiadowczego, który niejednokrotnie chodził na stronę sow[iecką] – SAWCZUKA Grigorija. Ten ostatni utworzył w rejonie jaruńskim grupę dywersyjną, złożoną ze wspomnianych wyżej osób.

W sprawie aresztowano 4 ludzi. Śledztwo zakończono.

2. W miesiącu sierpniu br. Korosteński Oddział Okr[ęgowy] aresztował MIŚKOWA Dmitrija Iosifowicza – wychodźcę z m. Równie, Ukrainca, przed aresztowaniem naczelnika poczty w m. Owruczu.

Na podstawie zeznań MIŚKOWA ujawniona została poważna rezydentura wywiadu pol[skiego], założona w l[atach] 1920–[19]22 na terytorium okręgu nowogrodzko-wołyńskiego przez wychodźcę z Równego, zbiega IDIESISA, który ostatnio pracował jako inżynier ISO UPWO NKWD USRS (IDIESIS został aresztowany, na razie nie przyznał się).

Rezydentura ta zbierała materiały szpiegowskie dotyczące m[ia]st Kijowa, Owrucza, Nowogrodu Wołyńskiego i Zołotonoszy.

IDIESIS przy pomocy MIŚKOWA zwerbował pracownika poczty w Zołotonoszy KUBRAKA.

MIŚKOW i KUBRAK systematycznie zbierali informacje szpiegowskie o jednostkach wojskowych w garnizonach owruckim, zołotonoskim i n[owogrodzko-]wołyńskim, o sytuacji polityczno-gospodarczej w rejonach itp., które przekazywali bezpośrednio IDIESISOWI.

перебежчика. До ареста работал учителем польской школы с. Кримок, Радомысльского района.

Показаниями ПАВЛИШИНА вскрывается шпионская резидентура, существовавшая в Радомысльском и бывш[ем] Мархлевском районах. Эта резидентура осуществляла связь с польской разведкой через специальных курьеров, приходивших из Польши, и позднее в руководство резидентурой включилось Киевское польское консульство.

ПАВЛИШИНЫМ через людей, которые были им привлечены к шпионской деятельности, были собраны и переданы в польскую разведку и польское консульство материалы о воинских частях в Радомысле, Гайсине и других местах, фотоснимки зданий, занимаемых воинскими частями, материалы о родственных связях в СССР поляков, ушедших в Польшу, и списки к. р. настроенных поляков, которые могут быть использованы для работы в пользу Польши.

По делу арестовано 4 человека.

4. Показаниями арестованных в Н[овоград-]Волынске:

1) ГЛЕЩИНСКОГО Александра Адамовича, поляка, рабочего военного строительства в Н[овоград-]Волынске;

2) ВЕЙДМАН Альвины Вильгельмовны, немки, работавшей поваром на ж/д станции Новоград-Волынск;

3) ШТЕЙНБАХА Леопольда Августовича, немца, бывшего члена КП(б)У, работавшего начальником лесоучастка в Яруньском районе Н[овоград-]Волынского леспромхоза;

4) МАМОНА Павла Кузьмича, украинца, работавшего начальником лесоучастка Н[овоград-]Волынского леспромхоза и других.

В Новоград-Волынском округе вскрывается крупная шпионская резидентура, заложенная в 1927 г. польским агентом ХОДАКОВСКИМ Иваном (бывш[ий] житель Яруньского района).

По делу выявлено 9 агентов польской разведки, завербованных одновременно ХОДАКОВСКИМ, из коих арестовано 7 человек. Сознано 5.

Эта резидентура через свою сеть собирала сведения о частях РККА, расположенных в Новоград-Волынске; о военном строительстве в пограничных районах, о состоянии лесоучастков леспромхоза и политико-экономическом состоянии колхозов в погранрайонах.

Кроме этого, агент разведки ГЛЕЩИНСКИЙ специально по указаниям ВЕЙДМАН Альвины выезжал в Москву, где собрал сведения о Тушинском аэродроме и расположении воинских частей и состоянии охраны Кремля.

Связь с разведкой осуществлялась через агента Корецкой разведки ХОДАКОВСКОГО, который систематически переходил на сторону, а также через курьера – ЛЕВКОВИЧА. Кроме этого в 1935 году и в 1936 г. ВЕЙДМАН Альвина, собрал шпионские материалы от ШТЕЙНБАХА, ГЛЕЩИН-

Na razie w śledztwie nie wykryto sposobów kontaktowania się IDIESISA z wywiadem pol[skim].

3. W miesiącu sierpniu br. Żytomierski Oddział Okr[ęgowy] aresztował PAWLISZYNA Pantelejmona^e s. Grigorija – urodzony w 1890 roku, Galicjanin, urodzony w Polsce, przybył nielegalnie z Polski w 1923 roku „pod przykrywką” zbiega. Przed aresztowaniem pracował jako nauczyciel w polskiej szkole we w[si] Krimok w rejonie radomyskim.

Dzięki zeznaniom PAWLISZYNA wykryto rezydenturę szpiegowską, funkcjonującą w rejonach radomyskim i był[ym] marchlewskim. Rezydentura ta utrzymywała łączność z polskim wywiadem przez specjalnych kurierów, przybywających z Polski. Później do kierowania rezydenturą włączył się polski konsul w Kijowie.

PAWLISZYN za pośrednictwem ludzi, których wciągnął do działalności szpiegowskiej, zbierał i przekazywał pol[skiemu] wywiadowi i konsulatowi materiały o jednostkach wojskowych w Radomyszu, Hajsynie i w innych miejscach, fotografie budynków zajętych przez jednostki wojskowe, materiały na temat więzów rodzinnych między Polakami [pozostałymi] w ZSRS i tymi, którzy zbiegli do Polski oraz spisy Polaków o poglądach k-r, którzy mogliby być wykorzystani do pracy na rzecz Polski.

W sprawie aresztowano 4 osoby.

4. Na podstawie zeznań aresztowanych w N[owogrodzie] Wołyńskim:

1) GLESZCZINSKIEGO Aleksandra Adamowicza – Polaka, robotnika [zatrudnionego] w obiekcie wojskowym w N[owogrodzie] Wołyńskim;

2) WEJDMAN Alwiny Wilgielmownej, Niemki, pracującej jako kucharka na stacji k[olejowej] w N[owogrodzie] Wołyńskim;

3) SZTEJNBACHA Leopolda Awgustowicza, Niemca, byłego członka KP(b)U, pracującego jako naczelnik odcinka leś[nego] w rejonie jaruńskim n[owogrodzko-]wołyńskiego *lespromchozu*;

4) MAMONA Pawła Kuźmicza, Ukrainca, pracującego jako naczelnik odcinka leś[nego] n[owogrodzko-]wołyńskiego *lespromchozu*, i innych.

W okręgu nowogrodzko-wołyńskim wykryto poważną rezydenturę szpiegowską, założoną w 1927 r. przez pol[skiego] agenta CHODAKOWSKIEGO Iwana (był[y] mieszkaniec rejonu jaruńskiego).

W sprawie ujawniono 9 agentów wywiadu pol[skiego] zwerbowanych w różnym czasie przez CHODAKOWSKIEGO, z których 7 osób aresztowano. Przyznało się 5 [osób].

Rezydentura ta poprzez swoją sieć zbierała wiadomości o jednostkach RKK A rozlokowanych w Nowogrodzie Wołyńskim, o budowach obiektów wojskowych w rejonach nadgranicznych, stanie odcinków leś[nych] *lespromchozu* oraz sytuacji polityczno-gospodarczej kołchozów w rejonach nadgran[icznych].

^e Było: Dmitrija.

СКОГО и других, переходила специально в Польшу совместно с курьером ЛЕВКОВИЧЕМ, для передачи материалов ХОДАКОВСКОМУ.

Следствием устанавливается, что эта резидентура имела специальное задание по подготовке к осуществлению диверсионных актов в Укрепрайоне на мобпериод, путем вывода из строя оборонительных точек.

5. Показаниями арестованных в Киеве и Новоград-Волынке:

1) НЕСТЕРЧУКА Михаила Степановича, прибывшего в 1924 году нелегально из Польши и осевшего в Киеве, без определенных занятий;

2) КОСТЮКА Кирилла Игнатьевича, и

3) ТАРАСЮКА Саввы Артемовича⁵ – жителей м. Ярунь, колхозники – вскрывается шпионская резидентура, заложенная польразведкой через резидента – НЕСТЕРЧУКА Михаила.

НЕСТЕРЧУК, связываясь с агентами разведки, также находясь в Киеве, собирал сведения шпионского характера о расположении воинских частей, их вооружении и т. п., по Новоград-Волынску и Киеву, каковые передавал в разведку, совершая лично переходы в Польшу, начиная с 1924 года и до последнего времени. НЕСТЕРЧУКОМ были одновременно собраны и переданы в разведку материалы:

1) о расположении, названиях и родах войск Киевского и Новоград-Волынского гарнизонов;

2) о расположении оборонительных точек Новоград-Волынского укрепрайона;

3) о военном строительстве в погранрайонах;

4) об охране границы, порядке расстановки постов и т. п.;

5) о политико-экономическом состоянии колхозов в погранрайонах;

Во время всех переходов границы в Польшу и обратно НЕСТЕРЧУК останавливался на явочной квартире в с. Жеребиловка, Яруньского района, а затем осуществлял переход границы на участке с. Повчин-Славутского погранотряда.

6. Коростенским Окротделом НКВД арестованы:

1) ШИДЛОВСКИЙ Станислав Карлович, 1894 года рождения, уроженец Польши, поляк, работавший помощником механика фарфорного завода в Олевске;

2) ВЖЕСИНСКИЙ Сигизмунд Владиславович, 1906 года рождения, поляк, работавший электромонтером фарфорофаянсового завода в Коростене.

По показаниям ШИДЛОВСКОГО и ВЖЕСИНСКОГО вскрывается польская шпионская резидентура, которая возглавлялась резидентом польской

⁵ Сава Артемович Тарасюк, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 1 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 258.*

Poza tym agent wywiadu GLESZCZINSKI, zgodnie z wytycznymi WEJDMAN Alwina, wyjechał specjalnie do Moskwy, gdzie zebrał informacje o lotnisku tuszyńskim oraz o dyslokacji jednostek wojskowych i stanie ochrony Kremla.

Łączność z wywiadem utrzymywana była poprzez agenta korzeckiego [punktu] wywiadowczego CHODAKOWSKIEGO, który systematycznie przechodził na stronę sow[iecką], oraz kuriera LEWKOWICZA. Ponadto w latach 1935 i 1936 WEJDMAN Alwina, zebrawszy materiały szpiegowskie od STEJNBACHA, GLESZCZINSKIEGO i innych, specjalnie przeszła do Polski razem z kurierem LEWKOWICZEM w celu przekazania materiałów CHODAKOWSKIEMU.

W śledztwie ustalono, że zadaniem specjalnym tej rezydentury było przygotowanie aktów dywersji na wypadek mob[ilizacji] w rejonie umoc[nionym] przez unieszkodliwienie punktów obronnych.

5. Na podstawie zeznań aresztowanych w Kijowie i Nowogrodzie Wołyńskim:

1) NIESTIERCZUKA Michaiła Stiepanowicza – przybyłego nielegalnie w 1924 roku z Polski i osiadłego w Kijowie, bez stałego zajęcia;

2) KOSTIUKA Kiriła Ignatjewicza, oraz

3) TARASIUKA Sawy Artiomowicza⁶ – mieszkańców m[iejscowości] Jaruń, kolchoźników – ujawniona została rezydentura szpiegowska założona [z inicjatywy] pol[skiego] wywiadu przez rezydenta NIESTIERCZUKA Michaiła.

NIESTIERCZUK, mając kontakty z agentami wywiadu i znajdując się w Kijowie, zbierał informacje o charakterze szpiegowskim na temat dyslokacji jednostek wojskowych, ich uzbrojenia itp. w Nowogrodzie Wołyńskim i Kijowie. [Następnie] przekazywał je wywiadowi, osobiście przechodząc do Polski począwszy od 1924 roku do ostatniego czasu. NIESTIERCZUK w różnych okresach zebrał i przekazał wywiadowi [następujące] materiały:

1) o dyslokacji, nazwach i rodzajach wojsk garnizonów kijowskiego i nowogrodzko-wołyńskiego;

2) o rozmieszczeniu punktów oporu nowogrodzko-wołyńskiego rejonu umoc[nionego];

3) o budowach obiektów wojskowych w rejonach nadgran[icznych];

4) o ochronie granicy oraz rozstawieniu strażnic itp.;

5) o sytuacji polityczno-gospodarczej kolchozów w rejonach nadgran[icznych];

Za każdym razem, podczas przechodzenia granicy do Polski i z powrotem, NIESTIERCZUK zatrzymywał się w mieszkaniu kontaktowym we w[si] Żerebiłowka w rejonie jaruńskim, następnie przechodził przez granicę [koło] w[si] Powczyn na odcinku sławuckiego oddziału pogran[icznego].

⁶ Sawa Artiomowicz Tarasiuk, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 258.

разведки ГУБКО Степаном (арестован), поляком, работавшим последнее время продавцом Олевского ГорПО.

ШИДЛОВСКИЙ, по указаниям ГУБКО, создал шпионскую группу на Коростенском фарфорном заводе, завербовав упомянутого ВЖЕСИНСКОГО, а затем механика Коростенского фарфорного завода МОТУЗОВА Бориса и слесаря того же завода БОЙКОВСКОГО Франца Войцеховича (оба арестованы)⁶.

После осуществления вербовок МОТУЗОВА и БОЙКОВСКОГО, такие были ШИДЛОВСКИМ переданы на связь ВЖЕСИНСКОМУ. Последний, получая от них шпионские материалы о политических настроениях рабочих завода и лично собрав данные о военном аэродроме в Коростене, таковые передавал ШИДЛОВСКОМУ, а последний в свою очередь – резиденту ГУБКО, который непосредственно был связан с польской разведкой, совершая нелегальные ходки на польсторону.

Резидентура, по показаниям ШИДЛОВСКОГО существует с августа месяца 1936 года. Вербовки БОЙКОВСКОГО и МОТУЗОВА осуществлены в апреле м-це 1937 г.

По делу арестовано 5 человек.

7. Показаниями арестованного в Белокоровичах – ВАХОВИЧА Михаила Филипповича⁷, 1906 г. рождения, украинца, работавшего до ареста пом[ощником] бухгалтера 128 участке УВСР, вскрывается серьезная резидентура польской разведки, заложенная резидентом ИГНАТЮКОМ (арестован) в районе расквартирования 87-й стрелковой дивизии и 128-го участка УВСР.

Перед вербовкой ВАХОВИЧ был использован ИГНАТЮКОМ «в темную», получив от него шпионские материалы о военном строительстве, а затем, угрожая выдачей его соворганам, предложил ВАХОВИЧУ работать для польской разведки.

По заданию ИГНАТЮКА – ВАХОВИЧ собрал и передал ему материалы:

1) в сентябре 1936 года – о месте нахождения двух трансформаторных будок 128-го участка;

2) в январе 1937 года – материалы о строящихся в Белокоровичах военных складах;

3) в феврале 1937 г. – о месте постройки электростанции оборонного значения.

⁶ Станіслав Карлович Шидловський, Сигізмунд Владиславович Вжесінський, Степан Михайлович Губко, Франц Войцехович Бойковський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляні 28 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334.*

⁷ Михайло Пилипович Вахович, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334, 340.*

6. Przez Korosteński Okr[ęgowy] Oddział NKWD zostali aresztowani:

1) SZYDŁOWSKI Stanisław s. Karola – urodzony w 1894 roku w Polsce, Polak, pracujący jako pomocnik mechanika w fabryce porcelany w Olewsku;

2) W[R]ZESINSKIJ Sigizmund Władisławowicz – urodzony w 1906 roku, Polak, pracujący jako elektromonter w fabryce porcelany i fajansu w Korosteniu.

Na podstawie zeznań SZYDŁOWSKIEGO i W[R]ZESINSKIEGO wykryta została polska rezydentura szpiegowska, na czele której stał rezydent polskiego wywiadu GUBKO Stiepan (aresztowany), Polak, ostatnio pracujący jako sprzedawca w olewskim *GorPO*.

Otrzymałszy wytyczne od GUBKI, SZYDŁOWSKI utworzył grupę szpiegową w korosteńskiej fabryce porcelany, werbując wspomnianego W[R]ZESINSKIEGO, a następnie mechanika korosteńskiej fabryki porcelany MOTUZOWA Borisa i ślusarza tejże fabryki BOJKOWSKIEGO Franca Wojcechowicza (obaj aresztowani)⁷.

Po zwerbowaniu MOTUZOW i BOJKOWSKIJ zostali przez SZYDŁOWSKIEGO przekazani na kontakt W[R]ZESINSKIEMU, który po otrzymaniu od nich materiałów szpiegowskich o nastrojach politycznych wśród robotników fabryki i po zebraniu osobiście danych o lotnisku wojskowym w Korosteniu, przekazywał [to wszystko] SZYDŁOWSKIEMU, ten zaś z kolei rezydentowi GUBCE, związanemu bezpośrednio z wywiadem pol[skim] dzięki nielegalnemu przechodzeniu na stronę pol[ską].

Rezydentura, według zeznań SZYDŁOWSKIEGO, istnieje od miesiąca sierpnia 1936 roku. Werbunku BOJKOWSKIEGO i MOTUZOWA dokonano w m[iesią]cu kwietniu 1937 r.

W sprawie aresztowano 5 osób.

7. Na podstawie zeznań aresztowanego w Biłokorowiczach WACHOWICZA Michaiła Filippowicza⁸ – urodzony w 1906 r., Ukraińiec, pracujący przed aresztowaniem jako pom[ocnik] buchaltera 128 odcinka UWSR – ujawniono niebezpieczną rezydenturę polskiego wywiadu, założoną przez rezydenta IGNATIUKA (aresztowany) w rejonie rozkwaterowania 87 Dywizji Strzeleckiej i 128 odcinka UWSR.

Zanim zwerbowano WACHOWICZA, dawał się on „bezwiednie” wykorzystywać IGNATIUKOWI, a ten otrzymałszy od niego materiały szpiegowskie o budowach obiektów wojskowych, pod groźbą, że wyda go organom sow[iet]skim], zaproponował WACHOWICZOWI pracę dla polskiego wywiadu.

Na polecenie IGNATIUKA WACHOWICZ zebrał i przekazał mu materiały:

⁷ Stanisław Szydłowski s. Karola, Sigizmund Władisławowicz Wrzesinskij, Stiepan Michajłowicz Gubko, Franc Wojcechowicz Bojkowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelani 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334.

⁸ Michaił Filippowicz Wachowicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334, 340.

По показаниям ВАХОВИЧА устанавливается ряд агентов польразведки, работавших на 128 участке УВСР в количестве 5 человек, которые были связаны с ИГНАТЮКОМ.

По делу арестовано – 4 человека.

8. Показаниями арестованного в Яруньском районе – РАДУЛЕВИЧА Семена Александровича⁸, 1892 года рождения, поляка, уроженца Яруньского района, до ареста работавшего в колхозе – вскрывается шпионско-диверсионная резидентура на территории Яруньского и Новоград-Волынского районов.

Резидентура заложена в 1933 году поручиком Корецкой разведки НЕМИРОВСКИМ.

РАДУЛЕВИЧ, будучи связан с агентами польразведки – НЕСТЕРУКОМ Даниилом, ЗАХЛИНЮКОМ Ефимом⁹ и ШОКУРОЙ^а Йосифом¹⁰ (все колхозники, жит[ели] Яруньского р[айо]на – арестованы), собирал шпионские материалы о расположении войсковых частей и военном строительстве в Новоград-Волыньском гарнизоне, о наличии военных складов, артскладов, бронетанковых частей и о строительстве новых шоссеиных дорог.

Эти сведения передавались в польскую разведку непосредственно, путем нелегальных переходов в Польшу РАДУЛЕВИЧА и НЕСТЕРУКА.

НЕСТЕРУК и РАДУЛЕВИЧ по заданиям польразведки совершили ряд пробных диверсионных актов по Новоград-Волыньскому району, путем поджогов черепичного завода, урожая колхозов на полях и т. п.

По делу арестовано 4 человек.

9. По Радомысльскому и б[ывшему] Мархлевскому районам и г. Киеву вскрывается польская шпионская диверсионная резидентура, заложённая польразведорганами в 1926–[19]27 гг.

Арестованный ЗАПЛАТИНСКИЙ^с Павел, галичанин, б[ывший] нач[альник] раймилиции Мархлевского района и зав[едующий] Райвнурторга Радомысльского района, исключённый из ВКП(б) в 1933 году – показал, что в 1927 году он был завербован БОГУШЕВСКИМ¹¹ (в то время зав[едующий]

^а Було: ШКУРОЙ.

^с Було: ЗАПЛЮТИНСКИЙ.

⁸ Семен Олександрович Радудевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 1 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 340.

⁹ Данило Григорович Нестерук, Юхим Леонтійович Захлінюк (Захленюк), за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляні 1 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 340.

¹⁰ Йосип Михайлович Шокура, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 1 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 340.

¹¹ Тадеуш Іполитович Богущевський (нар. 1900), заарештований 22 IX 1937 Київським облуправлінням НКВС УРСР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 181 від 26 X 1937, розстріляний 9 XI 1937 у Києві. Реабілітований у 1957. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 268–276; спр. 472, арк. 2.

1) we wrześniu 1936 roku – o lokalizacji dwóch szaf transformatora 128 odcinka;

2) w styczniu 1937 roku – materiały na temat będących w trakcie budowy magazynów wojskowych w Bielokorowiczach;

3) w lutym 1937 r. – o lokalizacji budowanej elektrowni o znaczeniu obronnym.

Na podstawie zeznań WACHOWICZA ustalono agentów wywiadu pol[skiego], pracujących na 128 odcinku UWSR w liczbie 5 ludzi, którzy mieli powiązania z IGNATIUKIEM.

W sprawie aresztowano 4 osoby.

8. Na podstawie zeznań aresztowanego w rejonie jaruńskim RADULEWICZA Siemiona Aleksandrowicza⁸ – urodzony w 1892 roku, Polak, urodzony w rejonie jaruńskim, przed aresztowaniem pracujący w kołchozie – wykryta została rezydentura szpiegowsko-dywersyjna na terenie rejonów jaruńskiego i nowogrodzko-wołyńskiego.

Rezydentura założona została w 1933 roku przez porucznika korzeckiego [punktu] wywiadowczego NIEMIROWSKIEGO.

RADULEWICZ, mając łączność z agentami wywiadu pol[skiego] NIESTIERUKIEM Daniilem, ZACHLINIUKIEM Jefimem¹⁰ i SZOKURĄ^f Iosifem¹¹ (wszyscy kołchoźnicy, mieszk[ańcy] r[ejo]nu jaruńskiego – aresztowani), zbierał materiały szpiegowskie dotyczące dyslokacji jednostek wojskowych, budowanych obiektach wojskowych w garnizonie nowogrodzko-wołyńskim, istnienia magazynów wojskowych, składów art[yleryjskich], jednostek pancernych oraz budowy nowych dróg utwardzonych.

Wiadomości te przekazywali bezpośrednio wywiadowi polskiemu RADULEWICZ i NIESTIERUK, przechodząc nielegalnie do Polski.

NIESTIERUK i RADULEWICZ na polecenie wywiadu pol[skiego] dokonali szeregu próbnych aktów dywersji w rejonie nowogrodzko-wołyńskim poprzez podpalenie fabryki dachówek, zbiorów na polach kołchozowych itp.

W sprawie aresztowano 4 osoby.

9. Ujawniono polską szpiegowską rezydenturę dywersyjną [działającą] w rejonach radomyskim i b[yłym] marchlewskim oraz w m. Kijowie, założoną w l[atach] 1926–[19]27 przez pol[skie] służby wywiad[owcze].

^f Było: SZKURĄ.

⁹ Siemion Aleksandrowicz Radulewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 340.

¹⁰ Daniil Grigorjewicz Niestieruk oraz Jefim Leontijowicz Zachliniuk (Zachleniuk), decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelani 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 340.

¹¹ Iosif Michajłowicz Szokura, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 340.

Райфинотделом Мархлевского района) для разведывательной работы в пользу Польши.

Кроме БОГУШЕВСКОГО, разведывательной работой в пользу Польши в Мархлевском районе занимались также следующие лица:

1) МИСЕВИЧ, поляк, уроженец Польши, работавший до ЗАПЛАТИНСКОГО начальником Раймилиции, Мархлевского района;

2) ПОЛИКОВСКИЙ – бывш[ий] зав[едующий] Райземотделом;

3) РОГУЛЬСКИЙ – секретарь Мархлевского Райпарткома и другие.

Все эти лица были связаны с польразведкой через БОГУШЕВСКОГО.

По заданию БОГУШЕВСКОГО, ЗАПЛАТИНСКИЙ для разведывательной работы привлек 3-х человек, из коих СВИНЦИЦКОГО члена правления рыбного товарищества, МАРЦИНКЕВИЧА – мастера стекольного завода.

В Радомысльском районе, ЗАПЛАТИНСКИЙ заложил шпионско-диверсионную резидентуру в составе: ПАЛЬЧЕВСКОГО Антона, пред[седателя] сельсовета, ЗУБОВСКОЙ Ванды – учительницы польшколы, ПИРНАЧА – поляка, бывшего офицера, секретаря сельсовета и других¹².

ЗАПЛАТИНСКИЙ, через БОГУШЕВСКОГО, передавал в польразведку различные секретные материалы, получаемые им, как начальником раймилиции в Мархлевском районе и как советско-партийным работником в Радомысльском районе.

10. Показаниями арестованного ЦЕСАРУКА Игната, уроженца Польши, бывш. члена КП(б)У – вскрывается польская шпионская резидентура в Новоград-Волынском районе.

Резидентура была заложена в 1924 г. б[ывшим] секретарем Райпарткома Мархлевского р[айо]на – СТРУЦИНСКИМ, который неоднократно перебрасывал в Польшу ЦЕСАРУКА с материалами шпионского характера.

В 1932 году ЦЕСАРУК был завербован 4-м Отделом КВО и ими перебрасывался на польсторону. Последний, по указанию польразведорганов, в распоряжение разведуправления представлял материал дезинформационного характера.

Польразведке ЦЕСАРУКОМ были представлены материалы о местах концентрации хлебных ресурсов на территории Павлоградского р[айо]на Новоград-Волынском гарнизоне, военном строительстве, военных складах и материалы о новой ж/д линии Киев – Шепетовка.

По показаниям ЦЕСАРУКА, как агент польразведки, проходит САХНЕВИЧ Виктор Михайлович, нами арестованный. Дополнительно намечено к аресту 14 человек.

¹² Антон Йосипович Пальчевський, Амбросій Францевич Пірнач, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 53 від 28 IX 1937, розстріляні 5 X 1937 у Києві, куди були доставлені із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 174–181; спр. 471, арк. 131–132.*

Aresztowany ZAPŁATIŃSKI⁸ Paweł, Galicjanin, b[yły] nacz[elnik] milicji rej[onowej] rejonu marchlewskiego i kier[ownik] *rajwnutorgu* rejonu radomyskiego, usunięty z WKP(b) w 1933 roku zeznał, że w 1927 roku został zwerbowany przez BOGUSZEWSKIEGO¹² (wówczas kier[ownik] *rajfnotlandu* rejonu marchlewskiego) do pracy wywiadowczej na rzecz Polski.

Oprócz BOGUSZEWSKIEGO pracą wywiadowczą na rzecz Polski w rejonie marchlewskim zajmowały się także następujące osoby:

1) MISIEWICZ, Polak, urodzony w Polsce, pracował przed ZAPŁATIŃSKIM jako naczelnik milicji rej[onowej] rejonu marchlewskiego;

2) POLIKOWSKIJ, był[y] kier[ownik] *rajziemotdielu*;

3) ROGULSKIJ, sekretarz marchlewskiego *rajpartkomu* i inni.

Wszystkie te osoby miały powiązania z wywiadem pol[skim] poprzez BOGUSZEWSKIEGO.

Na polecenie BOGUSZEWSKIEGO ZAPŁATIŃSKI wciągnął do pracy wywiadowczej 3 osoby, w tym SWINCZYCKIEGO, członka zarządu stowarzyszenia rybnego i MARCYNKIEWICZA, majstra w hucie szkła.

W rejonie radomyskim ZAPŁATIŃSKI założył rezydenturę szpiegowsko-dywersyjną w składzie: PALCZEWSKIJ Anton – przew[odniczący] *sielsowietu*, ZUBOWSKAJA Wanda – nauczycielka w szkole pol[skiej], PIRNACZ – Polak, były oficer, sekretarz *sielsowietu* i inni¹³.

ZAPŁATIŃSKI przekazywał przez BOGUSZEWSKIEGO pol[skiemu] wywiadowi różne tajne materiały, które otrzymywał jako naczelnik milicji rej[onowej] w rejonie marchlewskim oraz jako pracownik państwowo-partyjny w rejonie radomyskim.

10. Na podstawie zeznań aresztowanego CESARUKA Ignacego, urodzonego w Polsce, był[ego] członka KP(b)U, ujawniona została polska rezydentura szpiegowska w rejonie nowogrodzko-wołyńskim.

Rezydenturę założył w 1924 r. b[yły] sekretarz *rajpartkomu* r[ejo]nu marchlewskiego STRUCYNSKIJ, który nieraz przerzucał CESARUKA do Polski z materiałami o charakterze szpiegowskim.

W 1932 roku CESARUK został zwerbowany przez 4 Oddział K[ijowski] WO, który przerzucał go na stronę pol[ską]. Zgodnie z dyrektywą pol[skich] służb wywiad[owczych], przekazywał on Zarządowi Wywiad[u] [RKKA] materiały dezinformacyjne.

⁸ *Było:* ZAPŁOTINSKIJ.

¹² Tadeusz Ipolitowicz Boguszewskij (ur. 1900), aresztowany 22 IX 1937 przez Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD USRS, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 181 z 26 X 1937) rozstrzelany 9 XI 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1957. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 268–276; *ibidem*, spr. 472, k. 2.

¹³ Anton Iosifowicz Palczewskij oraz Ambrosij Franczewicz Pirnacz, więzieni w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 53 z 28 IX 1937) rozstrzelani 5 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 174–181; *ibidem*, spr. 471, k. 131–132.

11. В Красноармейском районе Новоград-Волынского округа вскрывается шпионско-диверсионная резидентура в составе 8-ми человек, которая охватывала своей деятельностью Красноармейский, Житомирский и Новоград-Волынский районы.

Резидентура была заложена в 1926 году Корецкой разведкой через агента ШИХЕВИЧА.

По делу арестованы:

ШИХЕВИЧ Владислав Николаевич, поляк, по профессии маляр, другие в количестве 3-х человек, колхозники с. Адамовки, Красноармейского района.

Установлено, что ШИХЕВИЧ является агентом Корецкой разведки, создал шпионскую сетку из 5-ти человек, собирая через них шпионские сведения по Житомирскому и Н[овоград-]Волынскому гарнизонам.

В частности, ШИХЕВИЧЕМ были переданы в Корецкую разведку следующие материалы:

1) о расположении воинских частей Новоград-Волынского и Житомирского гарнизонов;

2) о военном строительстве, аэродромов и казарм в Житомире и Н[овоград-]Волынске;

3) о настроениях крестьян в пограничных районах, состоянии колхозов и т. п.

Кроме этого, ШИХЕВИЧ сообщил Корецкой разведке о создании им в с. Адамовке, Красноармейского района диверсионной группы из 8-ми человек (согласно полученного задания разведки), подготовленной для действий на случай войны. Эти действия диверсионной группы должны были выразиться в разрушительной работе по взрыву железных дорог и других объектов, имеющих оборонное значение. В мирное же время все лица, вовлеченные в диверсионную группу, использовывались до последнего времени по сбору шпионских материалов.

ШИХЕВИЧ осуществлял непосредственно связь с Корецкой разведкой путем личных неоднократных ходок в Польшу, а также передавал через агента-курьера польразведки ЛИНЕВА Григория, совершавшего ходки до последнего времени. Последний раз ЛИНЕВ был на совтороне в июне м[еся]це с. г. Переходы границы в сторону Польши и обратно ШИХЕВИЧ, а также ЛИНЕВ осуществляли в районе с. Богатое, Яруньского района, на стыке Славутского и Олевского погранотрядов. Материалы сдавались в Корце представителям разведки на консквартуре у ксендза РУТКОВСКОГО.

12. В Олевском районе Коростенского округа вскрыта и ликвидируется крупная шпионско-диверсионная резидентура, которая была заложена польской разведкой. По делу арестованы:

1) ШВЕД Ульян Яковлевич – польперебежчик, лесник, бывш[ий] кандидат КП(б)У;

CESARUK przekazał pol[skiemu] wywiadowi materiały o miejscu gromadzenia zasobów zbożowych na terenie r[ejon]u pawłogradzkiego, o garnizonie nowogrodzko-wołyńskim, budowach obiektów wojskowych, magazynach wojskowych oraz materiały na temat nowej linii k[olejowej] Kijów – Szepe-tówka.

W zeznaniach CESARUKA występuje, jako agent pol[skiego] wywiadu, aresztowany przez nas SACHNIEWICZ Wiktor Michajłowicz. Dodatkowo wyznaczono do aresztowania 14 osób.

11. W rejonie krasnoarmiejskim, okręg nowogrodzko-wołyński, wykryto rezydenturę szpiegowsko-dywersyjną, składającą się z 8 osób, która obejmowała swą działalnością rejon krasnoarmiejski, żytomierski i nowogrodzko-wołyński.

Rezydentura została założona w 1926 roku [z inicjatywy] korzeckiego [punktu] wywiadowczego przez agenta SZYCHIEWICZA.

W sprawie aresztowano:

SZYCHIEWICZA Władysława Nikołajewicza, Polaka, z zawodu malarza; [oraz] 3-ch innych ludzi – kołchoźników ze w[si] Adamowka w rejonie krasnoarmiejskim.

Ustalono, że SZYCHIEWICZ jest agentem korzeckiego [punktu] wywiadowczego, utworzył siatkę szpiegowską z 5-ciu ludzi, zbierał za ich pośrednictwem informacje szpiegowskie na temat garnizonów żytomierskiego i n[owogrodzko]-wołyńskiego.

SZYCHIEWICZ przekazał w korzeckim [punkcie] wywiadowczym przede wszystkim następujące materiały:

1) o dyslokacji jednostek wojskowych garnizonów nowogrodzko-wołyńskiego i żytomierskiego;

2) o budowie obiektów wojskowych, lotnisk i koszarów w Żytomierzu i N[owogrodzie] Wołyńskim;

3) o nastrojach wśród chłopów w rejonach nadgranicznych, sytuacji w kołchozach itp.

Poza tym SZYCHIEWICZ poinformował korzecki [punkt] wywiadowczy o tym, że utworzył we w[si] Adamowka w rejonie krasnoarmiejskim grupę dywersyjną składającą się z 8-miu osób (zgodnie z poleceniem wywiadu), przygotowaną do działań w przypadku wojny. Praca grupy dywersyjnej miała polegać na działaniach destrukcyjnych – wysadzaniu [torów] kolejowych i innych obiektów, mających znaczenie dla obronności. W czasie pokoju natomiast wszystkie osoby, wciągnięte do grupy dywersyjnej, do ostatniego czasu wykorzystywane były przy zbieraniu materiałów szpiegowskich.

SZYCHIEWICZ utrzymywał bezpośrednią łączność z korzeckim [punktem] wywiadowczym, niejednokrotnie osobiście chodząc do Polski, a także przekazywał [informacje] przez agenta-kuriera wywiadu pol[skiego] LINIEWA Grigorija jeszcze do niedawna chodzącego [przez granicę]. Po stronie sow[ieckiej] LINIEW był po raz ostatni w m[iesia]cu czerwcu br. Przejść przez granicę na stronę polską i z powrotem SZYCHIEWICZ oraz LINIEW dokonywali w okolicach w[si]

2) РЕВУЦКИЙ Семен Иосифович – кулак находившийся на нелегальном положении;

3) КУЗЬМИН Александр Ильич, польперебежчик, работавший до ареста уполномоченным Главспирта в Олевске;

4) ЛОНСКИЙ Виктор Антонович, польперебежчик, работавший до ареста лесником Олевского Леспромхоза;

5) САВЧУК Сергей Григорьевич, польперебежчик, бывший кандидат КП(б)У, работавший до ареста слесарем Дарницкого Мясокомбината в Киеве.

6) БОРЕЙКО Харитон Гаврилович, польперебежчик, работавший до ареста зав[едующий] промартели в Олевске¹³,

и другие в количестве 8-ми чел[овек].

Показаниями упомянутых лиц установлено, что эта резидентура заложена в 1921/[19]23 гг.

ШВЕД, КУЗЬМИН, РЕВУЦКИЙ и КОХАНЕВИЧ (арестован Орджоникидзевским УНКВД) – являлись резидентами польразведки, имея каждый на связи по несколько польагентов, и каждый из них создавал параллельные резидентуры. Так, например:

САВЧУК Сергей, будучи на связи у резидента КОНАХЕВИЧА, в свою очередь завербовал ЛАПУГУ Ивана Игнатьевича¹⁴, выходца из Польши, работавшего в то время на ж/д станции Олевск, а также им была осуществлена вербовка кучера 19-го Олевского погранотряда – ГЕТМАНЧУКА, который был направлен в Польшу в Рокитянскую разведку для инструктажа.

Большая часть агентуры и резидентов за все время успели одновременно побывать в Польше, где проходили в разведке соответствующий инструктаж.

Все резиденты были между собой связаны и материалы передавались в разведку через РЕВУЦКОГО Семена, а также через агентов-курьеров Рокитянской разведки – ГРИШКОВЦА Якова и КРЫЖОВА.

Эти резидентуры собирали и одновременно передали в разведку материалы о численности командного и оперативного состава Олевского погранотряда, отдельных застав отряда и т. п. данные о воинских частях и укреплениях Коростенского и Белокоровичского гарнизонов, о личном составе райпарта и совучреждений Олевского района, о количестве рабочих и служащих на Фарфорном и лесном заводах, леспромхозе и лесничествах, о политико-экономическом состоянии колхозов и т. д.

¹³ Семен Йосипович Ревуцкий, Виктор Антонович Лонский та Харитон Гаврилович Бореико, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляні 28 IX 1937 у Києві, куди були доставлені із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334, 339.*

¹⁴ Иван Гнатович Лапуга, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві, куди був доставлений із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334, 339.*

Bogatoje w rejonie jaruńskim, na styku [odcinków] sławuckiego i olewskiego oddziału pogran[icznego]. Materiały zdawali przedstawicielom wywiadu w Korcu w mieszkaniu kons[piracyjnym] księdza RUTKOWSKIEGO.

12. W rejonie olewskim, okręg korosteński, wykryto i zlikwidowano ważną rezydenturę szpiegowsko-dywersyjną, założoną przez wywiad polski. W sprawie tej aresztowano [następujące osoby]:

1) SZWIED Uljan Jakowlewicz, pol[ski] zbieg, leśnik, był[y] kandydat do KP(b)U;

2) RIEWUCKIJ Siemion Iosifowicz, kułak, przebywający [tam] nielegalnie;

3) KUŻMIN Aleksandr Iljicz, pol[ski] zbieg, pracujący przed aresztowaniem jako pełnomocnik *Gławspirtu* w Olewsku;

4) ŁONSKIJ Wiktor Antonowicz, pol[ski] zbieg, pracujący przed aresztowaniem jako leśnik olewskiego *lespromchozu*.

5) SAWCZUK Siergiej Grigorjewicz, pol[ski] zbieg, były kandydat do KP(b)U, pracujący przed aresztowaniem jako ślusarz darnickiego kombinatu mięsnego w Kijowie.

6) BORIEJKO Chariton Gawriłowicz, pol[ski] zbieg, pracujący przed aresztowaniem jako kier[ownik] artelu przem[ysłowego] w Olewsku¹⁴; i inni w liczbie 8 lu[dzi].

Na podstawie zeznań wymienionych osób ustalono, że rezydentura ta została założona w l[atach] 1921–[19]23.

SZWIED, KUŻMIN, RIEWUCKIJ i KOCHANIEWICZ (aresztowany przez ordżonikidzewske UNKWD) byli rezydentami pol[skiego] wywiadu i każdy z nich miał na kontakcie kilku agentów pol[skich] oraz tworzył równoległe rezydentury. Tak na przykład:

SAWCZUK Siergiej, będąc na kontakcie u rezydenta KOCHANIEWICZA, z kolei sam zwerbował ŁAPUGĘ Iwana Ignatjewicza¹⁵, wychodząc z Polski, pracującego wówczas na stacji k[olejowej] Olewsk oraz woźnicę 19 olewskiego oddziału pogran[icznego] – GIETMANCZUKA, który został skierowany do Polski, do rokitniańskiego [punktu] wywiadowczego dla odbycia instruktażu.

Przez cały ten czas wielu agentom i rezydentom udało się w różnych okresach bywać w Polsce, gdzie przechodzili odpowiedni instruktaż w [placówkach] wywiadowczych.

Wszyscy rezydenci byli ze sobą w kontakcie i materiały przekazywali wywiadowi za pośrednictwem RIEWUCKIEGO Siemiona, a także przez agentów-kurierów rokitniańskiego [punktu] wywiadowczego – GRISZKOWCA Jakowa i KRYŻOWA.

¹⁴ Siemion Iosifowicz Riewuckij, Wiktor Antonowicz Łonskij oraz Chariton Gawriłowicz Boriejko, więzieni w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelani 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334, 339.

¹⁵ Iwan Ignatjewicz Łapuga, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334, 339.

Кроме этого, резиденты польразведки ШВЕД и РЕВУЦКИЙ имели прямые задания от польразведки о создании диверсионных групп на 128 стройучастке УВСР в Белокоровичах с задачей осуществления таких актов:

- а) взрывов секторных складов с боевыми припасами;
- б) взрыва плотины по Белокоровичскому укрепрайону.

РЕВУЦКИЙ также получил отдельное задание о поджоге колхоза им. Ворошилова и уничтожении короварни, конюшни со скотом и лошадьми, а также колхозного двора с хлебными амбарами.

Характерно, что большинство арестованных по настоящему делу являлись агентами 19-го погранотряда и агентами ИНО, а арестованный ШВЕД являлся одновременно агентом – двойником Разведупра КВО.

Переходы границы РЕВУЦКИМ, ШВЕДОМ, а также курьерами осуществлялись в районе с. Собычино и Лопатичского лесничества на участке Олевского погранотряда.

13. В гор. Белой Церкви вскрывается и ликвидируется шпионско-диверсионная резидентура, которая действовала на участке военного строительства Бело-Церковского гарнизона.

По делу выявлено и арестовано 10 человек, в том числе:

1) ПАЯС Станислав Романович¹⁵, поляк, ликвидированный кулак, дворянин из погранполосы, работал каменщиком при штабе 62-й стрелковой дивизии;

2) РОЖЕК Степан Антонович¹⁶, поляк, высланный из погранполосы в 1933 году, бежал в Польшу, где был завербован польразведкой и проходил специальные курсы разведчиков, после чего был переброшен на Совстору. В последнее время работал дворником в одной из воинских частей Бело-Церковского гарнизона.

И ряд других агентов польской разведки, работавших на 119 участке УВСР в Белой Церкви.

Эта шпионско-диверсионная резидентура была заложена ксендзом ЛАДЫГОЙ¹⁷, с которым поддерживал связь непосредственно упомянутый РОЖЕК Степан.

¹⁵ Станіслав Романович Паяс (нар. 1900), заарештований 8 VIII 1937 Білоцерківським райвідділенням УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 85–89.*

¹⁶ Степан Антонович Рожек (нар. 1884), заарештований 8 VIII 1937 Білоцерківським райвідділенням УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 85–89.*

¹⁷ Ладига, правильно: Ян (Іоанн) Ладиго (нар. 1869), литовець, випускник Житомирської духовної семінарії (1894), вікарій кафедри у Житомирі та Київського костьолу; у 1902–1930 рр. настоятель парафії Сатанів. Заарештований у 1920, 1926 і 2 I 1930. Засуджений 27 VI 1930 надзвичайною сесією ВС УСРР до 7 років позбавлення волі. Покарання відбував у Ярославському політизоляторі. Вийшов до Литви 26 IX 1932 по обміну політичними в'язнями. Працював у парафіях Паневежиської єпархії. Дата смерті невідома. Реабілітований 3 X 1991. *Влада і костьол..., с. 406–407.*

Rezydentury te zbierały i w różnych okresach przekazywały wywiadowi materiały o liczebności kadry dowódczej i składu operacyjnego olewskiego oddziału pogran[icznego] [oraz] poszczególnych strażnic oddziału itp., dane dotyczące jednostek wojskowych i umoc[nionych] rejonów garnizonów korosteńskiego i bielokorowickiego, składu osobowego rej[onowych komitetów] part[yjnych] i instytucji państw[owych] w rejonie olewskim, liczby robotników i urzędników w fabryce porcelany, tartaku, *lespromchozie* i leśnictwach oraz sytuacji polityczno-gospodarczej w kołchozach itp.

Ponadto rezydenci wywiadu pol[skiego] SZWIED i RIEWUCKIJ otrzymali bezpośrednio od pol[skiego] wywiadu polecenie, by utworzyli na 128 odcinku bud[owy] UWSR w Bielokorowiczach grupy dywersyjne, których zadaniem byłoby dokonanie następujących aktów:

- a) wysadzenie w sektorach magazynów z amunicją;
- b) wysadzenie grobli w bielokorowickim rejonie umoc[nionym].

RIEWUCKIJ otrzymał też oddzielnie polecenie, by podpalić kołchoz im. Woroszyłowa oraz zniszczyć obory i stajnie wraz z bydłem i końmi, a także obejście kołchozowe i spichlerze.

Charakterystyczne jest, że większość aresztowanych w niniejszej sprawie stanowiła agenturę 19 oddziału pogran[icznego] oraz INO, a aresztowany SZWIED był w tym czasie podwójnym agentem *Razwiedupru* K[ijowskiego] WO.

RIEWUCKIJ, SZWIED, a także kurierzy przechodzili przez granicę w okolicach w[si] Sobiczino i leśnictwa łopatyckiego na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego].

13. W mieś[cie] Biała Cerkiew wykryto i zlikwidowano rezydenturę szpiegowsko-dywersyjną, działającą na odcinku budowy obiektów wojskowych w garnizonie białocerkiewskim.

W sprawie tej ujawniono i aresztowano 10 ludzi, w tym:

1) PAJAS Stanisław Romanowicz¹⁶, Polak, rozkułaczony, wydany ze strefy nadgr[anicznej], pracował jako murarz przy sztabie 62 Dywizji Strzeleckiej;

2) ROŻEK Stiepan Antonowicz¹⁷, Polak, wysiedlony ze strefy nadgr[anicznej] w 1933 roku, uciekł do Polski, gdzie został zwerbowany przez pol[ski] wywiad i przeszedł specjalne kursy wywiadowcze, po czym został przerzucony na stronę sow[iecką]. Ostatnio pracował jako dozorca w jednej z jednostek wojskowych garnizonu białocerkiewskiego;

oraz szereg innych agentów wywiadu polskiego, zatrudnionych na 119 odcinku UWSR w Białej Cerkwi.

¹⁶ Stanisław Romanowicz Pajas (ur. 1900), aresztowany 8 VIII 1937 przez Białocerkiewski Wydział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 85–89.

¹⁷ Stiepan Antonowicz Rożek (ur. 1884), aresztowany 8 VIII 1937 przez Białocerkiewski Wydział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 85–89.

Резидентура эта наряду со сбором шпионских материалов о расположении воинских частей Бело-Церковского гарнизона и передачей таковых в польразведку, имела задание осуществлять вредительство и диверсионные акты на военном строительстве.

По делу арестовано 10 человек, все беглецы из погранполосы Винницкой области.

14. На территории г. Овруча вскрыта и ликвидируется шпионская резидентура, заложенная священником – резидентом польской разведки КОШУБСКИМ.

По делу арестованы: ДАНИЛЕВИЧ – учитель, украинец; КУШЕВИЧ Александра – жена б[ывшего] священника и БЕЛЕЦКАЯ – билетный кассир ст[анции] Овруч.

Установлено, что эти лица были завербованы КОШУБСКИМ для шпионской работы в пользу польразведки.

БЕЛЕЦКАЯ, в частности, систематически передавала КОШУБСКОМУ шпионские сведения по Овручскому гарнизону, а именно:

– в 1935/[19]36 гг. – о наличии в Овруче 60-го Артполка, 5 и 7-го Стр[елкового] Полка, о численности личного состава и вооружении полков;

– в 1937 г. – данные о наличии в Овруче Авиасоединений, количестве самолетов и т. п.

БЕЛЕЦКАЯ, используя свое близкое знакомство с женой начальника штаба 60-й Дивизии – ГАЛЬВИНОЙ, вращалась в среде командиров РККА, которых использовывала «в темную», для сбора шпионских сведений.

КОШУБСКИЙ – устанавливается для ареста.

15. По показаниям арестованного МАЕВСКОГО Александра Францевича, 1891 года рождения, уроженца Польши, б[ывшего] члена КП(б)У, до ареста – председатель артели им. 1-го Мая в Житомире, вскрывается шпионская резидентура, заложенная польразведкой в 1924 году, через агента ПОРТНОВСКОГО.

К разведывательной работе МАЕВСКОГО привлек б[ывший] командир конвойного батальона – ПОРТНОВСКИЙ в 1924 году.

По заданию ПОРТНОВСКОГО, МАЕВСКИЙ собирал шпионские материалы о состоянии и вооружении Киевского конвойного полка.

В 1936 года МАЕВСКИЙ передал для польразведки материалы о месте расположения и численности Богунского полка.

Материалы шпионского характера передавались польразведке через агента разведки ВОЛЕВЕЦКОГО, который совершал систематические ходки на польсторону.

По делу проходит 5 человек, в отношении которых приняты меры.

Ta szpiegowsko-dywersyjna rezydentura została założona przez księdza ŁADYGĘ¹⁸, z którym wspomniany ROŻEK Stiepan utrzymywał bezpośredni kontakt.

Zadaniem tej rezydentury, poza zbieraniem materiałów szpiegowskich na temat rozmieszczenia jednostek wojskowych garnizonu białocerkiewskiego i przekazywaniem ich wywiadowi pol[skiemu], było uprawianie szkodnictwa i dokonywanie aktów dywersji w obiektach wojskowych.

W sprawie aresztowano 10 ludzi, wszyscy to zbiegowie ze strefy nadgr[anicznej] obwodu winnickiego.

14. Na terenie m. Owruca wykryto i zlikwidowano rezydenturę szpiegowską, założoną przez duchownego, rezydenta wywiadu polskiego KOSZUBSKIEGO.

W sprawie tej zostali aresztowani: DANILEWICZ – nauczyciel, Ukrainiec, KUSZEWICZ Aleksandra – żona b[yłego] księdza oraz BIELECKAJA – kasjerka na st[acji] Owruca.

Ustalono, że osoby te zostały zwerbowane przez KOSZUBSKIEGO w celu prowadzenia prac szpiegowskich na rzecz wywiadu pol[skiego].

BIELECKAJA przede wszystkim systematycznie przekazywała KOSZUBSKIEMU informacje szpiegowskie dotyczące garnizonu owruckiego, a mianowicie:

– w l[atach] 1935–[19]36 [informacje] o obecności w Owruca 60 pułku art[ylerii], 5 i 7 pułków strzel[eckich], o liczebności i uzbrojeniu pułków;

– w 1937 r. dane o formacjach lotniczych w Owruca, liczbie samolotów itp.

BIELECKAJA, wykorzystując bliską znajomość z żoną szefa sztabu 60 Dywizji – GALWINĄ, obracała się w środowisku oficerów RKKK, nieświadomych faktu wykorzystywania ich przez nią w celu uzyskania informacji szpiegowskich.

KOSZUBSKIEGO ustala się w celu aresztowania.

15. Na podstawie zeznań aresztowanego MAJEWSKIEGO Aleksandra s. Franciszka – urodzony w 1891 roku w Polsce, b[ył] członkiem KP(b)U, przed aresztowaniem przewodniczący artelu im. 1 Maja w Żytomierzu – ustala się rezydenturę szpiegowską, założoną przez pol[ski] wywiad w 1924 roku za pośrednictwem agenta PORTNOWSKIEGO.

¹⁸ Ładyga właśc. Jan (Johann) Ładygo (ur. 1869), Litwin, absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu (1894), wikariusz katedry w Żytomierzu oraz kościoła w Kijowie; w l. 1902–1930 proboszcz parafii Satanów. Kilkakrotnie aresztowany (1920, 1926 i 2 I 1930). Skazany wyrokiem sesji nadzwyczajnej SN USRS z dnia 27 VI 1930 na 7 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał w więzieniu politycznym w Jarosławlu. Na podstawie wymiany więźniów politycznych 26 IX 1932 wyjechał na Litwę. Pracował w parafiach diecezji poniewieskiej. Data śmierci nieznana. Zrehabilitowany 3 X 1991. *Włada i kost'ol...*, s. 406–407.

[16.] Показаниями арестованного польперебежчика ЛАХА Ильи Михайловича, вскрывается шпионская резидентура польской разведки на территории Красноярской области.

По делу арестован ЛАХ Илья Михайлович, уроженец Польши, украинец, гражданства СССР, преподаватель немецкого языка в школе в г. Черкассах, прибывший нелегально на территорию СССР из Польши в 1924 году.

Шпионская резидентура заложена в 1924 году и охватывала города: Канск, Красноярск, Новосибирск, Богучаны и охватывала следующие объекты по своей деятельности: сельские районы б[ывшей] Енисейской губ[ернии], польскую колонию в г. Канске, элеваторы, мельницы, мельничный комбинат, лесопильные заводы в г. Канске, промпредприятия г. Красноярска.

Резидентура заложена агентом польразведки КОСТЕЦКИМ Иваном.

Связь с резидентурой осуществлялась через связистов польперебежчиков, приходивших из Польши, также через лиц, проживающих на территории СССР.

Связисты из Польши для отдельных агентов приносили от разведки письма инструктивного характера.

Материалы разведки передавались ежегодно.

С 1924 года польразведке были переданы следующие материалы:

– о состоянии посевов, урожае, налоговой политике и торговой сети по б[ывшей] Енисейской губ.;

– о состоянии польской колонии г. Канска;

– [о] дислокации промышленных предприятий г. Канска;

– [о] настроениях населения г. Канска и района, в связи с коллективизацией сельского хозяйства;

– план г. Канска.

О проходящих по делу лицах, причастных к деятельности резидентуры, ориентировали соответствующие органы НКВД.

17. Показаниями польперебежчика РАТКЕВИЧА^е Иосифа Ивановича – устанавливается наличие разветвленной резидентуры польской разведки на Первоуральском Трубном заводе.

По делу арестован РАТКЕВИЧ Иосиф Иванович, 1909 года рождения, уроженец Польши, поляк, служивший в польской армии с 1930 по 1932 год, перебросенный в СССР польской разведкой в 1932 году в числе еще 8 человек. Работал слесарем на махорочной фабрике в г. Черкассах.

Об остальных известных 6 человеках ориентирован соответствующий орган НКВД.

Резидентура заложена в 1932 году работником польской дефензивы ПАЛЬЧЕВСКИМ, находящимся в Польше, который и организовал переброску РАТКЕВИЧА и с ним еще 8 человек в СССР. Осели все перебросенные на Первоуральском заводе.

^е Було: РАДКЕВИЧА.

MAJEWSKI został wciągnięty do pracy wywiadowczej w 1924 roku przez b[yłego] dowódcę batalionu konwojowego PORTNOWSKIEGO.

Na polecenie PORTNOWSKIEGO MAJEWSKI zbierał materiały szpiegowskie na temat stanu i uzbrojenia kijowskiego pułku konwojowego.

W 1936 roku MAJEWSKI przekazał wywiadowi pol[skiemu] materiały o dyslokacji i liczebności pułku bohuńskiego.

Materiały o charakterze szpiegowskim były przekazywane pol[skiemu] wywiadowi przez agenta wywiadu WOLEWIECKIEGO, który systematycznie chodził na pol[ską] stronę.

W sprawie występuje 5 osób, wobec których podjęto właściwe kroki.

[16.] Na podstawie zeznań aresztowanego pol[skiego] zbiega ŁACHA Ilji s. Michała, ustala się rezydenturę szpiegowską wywiadu polskiego [działającą] na terytorium obwodu krasnojarskiego.

W sprawie aresztowany został ŁACH Ilja s. Michała, urodzony w Polsce, Ukrainiec, obywatelstwo ZSRS, wykładowca języka niemieckiego w szkole w m. Czerkasy, przybyły na terytorium ZSRS nielegalnie z Polski w 1924 roku.

Rezydentura szpiegowska założona została w 1924 roku i obejmowała swą działalnością miasta: Kańsk, Krasnojarsk, Nowosybirsk, Boguczany oraz następujące [tereny i] obiekty: wiejskie rejony b[yłej] gub[erni] jenisejskiej, polską kolonię w m. Kańsku, elewatory, młyny, kombinat młynarski, tartaki w m. Kańsku, przedsiębiorstwa przem[ysłowe] w m. Krasnojarsku.

Rezydentura została założona przez agenta pol[skiego] wywiadu KOSTIECKIEGO Iwana.

Łączność z rezydenturą utrzymywana była przez łączników – pol[skich] zbiegów przybywających z Polski, a także przez osoby mieszkające na terytorium ZSRS.

Łącznicy z Polski przynosili dla poszczególnych agentów listy od wywiadu, zawierające instrukcje.

Materiały wywiadu przekazywane były co rok.

Od 1924 roku wywiadowi pol[skiemu] dostarczono następujące materiały:

– o stanie zasiewów, plonach, polityce podatkowej i sieci handlowej w b[yłej] gub[erni] jenisejskiej;

– o sytuacji kolonii polskiej w m. Kańsku;

– [o] rozmieszczeniu przedsiębiorstw przemysłowych w m. Kańsku;

– [o] nastrojach ludności m. Kańska i rejonu w związku z kolektywizacją rolnictwa;

– plan m. Kańska;

Właściwe organy NKWD poinformowane zostały o występujących w sprawie osobach, biorących udział w działalności rezydentury.

Связь с польской разведкой осуществлялась через работающего на Первоуральском заводе польперебежчика ГИНЗБУРГА. Последний предлагал сведения доставлять разведке путем нелегальных ходок в Польшу.

Переброшенные ПАЛЬЧЕВСКИМ, РАТКЕВИЧ и другие имели задание по сбору сведений:

а) разведывательного характера на промышленных объектах оборонного и стратегического значения;

б) о политических настроениях всех прослоек населения;

в) по проведению разложенческой работы среди молодежи;

г) стараться проникнуть в учебные заведения;

д) приобретение планов и чертежей новостроек и действующих предприятий.

Переход границы был осуществлен в районе Заславля.

Работой резидентуры руководила польская разведка, через упомянутого ПАЛЬЧЕВСКОГО.

18. Показаниями арестованного МУСНИЦКОГО Василия Петровича, уроженца Здолбуново – Польша, в прошлом член ПСР, б[ывший] хорунжий петлюровской армии, работавший к моменту ареста инструктором Смелянского райвнutorга – вскрывается польская резидентура, охватывающая гг. Киев, Харьков, Черкассы и ст[анцию] Гребенки, заложенная польразведчиком ВЕРБИЦКИМ Яковом – оказавшимся двойником, внедренным в разведупр КВО.

МУСНИЦКИЙ завербован дефензивой в 1924 г.

Устанавливаются как агенты польской разведки для ареста: ЯРЕМЧУК – ВЕРБИЦКИЙ, ЕРЕЩУК Владимир и ВЕРБИЦКИЙ Григорий Ермолаевич.

Резидентура заложена в 1924 г. агентом польразведки ВЕРБИЦКИМ.

Связь с польразведкой осуществлялась путем перехода границы ВЕРБИЦКИМ.

В 1926 году польразведке были переданы материалы о пропускной способности узловой железнодорожной станции Гребенки.

В 1928 г. таким же путем были переданы сведения о паровозном парке а^а-депо^а станции Черкассы и материалы о состоянии арtpолка.

19. В Шполе Киевской области арестован ШВЕДОВСКИЙ Павел Тимофеевич¹⁸, 1908 года рождения, уроженец Польши, украинец, до ареста бухгалтер колхоза «им. Сталина».

¹⁸ Павло Тимофійович Шведовський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляний 1 XI 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 258–259.

17. Na podstawie zeznań zbiega pol[skiego] RATKIEWICZA^h Józefa s. Iwana ustalono istnienie rezydentury wywiadowczej polskiego wywiadu w fabryce rur w Pierwouralsku.

W sprawie tej aresztowany został RATKIEWICZ Józef s. Iwana, urodzony w 1909 roku w Polsce, Polak, od 1930 do 1932 roku odbywał służbę w Wojsku Polskim, przerzucony do ZSRS przez wywiad polski w 1932 roku w grupie 8-miu osób. Pracował jako ślusarz w fabryce tytoniu w m. Czerkasy.

O pozostałych znanych [nam] 6 osobach poinformowane zostały właściwe organy NKWD.

Rezydentura została założona w 1932 roku przez znajdującego się w Polsce pracownika polskiej defensywyⁱ PALCZEWSKIEGO, który zorganizował także przetrzucenie RATKIEWICZA i wraz z nim jeszcze 8-miu ludzi do ZSRS. Wszyscy przetrzuceni ulokowali się w fabryce pierwouralskiej.

Łączność z wywiadem polskim utrzymywana była przez pracującego w fabryce pierwouralskiej zbiega pol[skiego] GINZBURGA, który zaproponował, że będzie dostarczać informacje wywiadowi, przechodząc nielegalnie do Polski.

Przetrzuceni przez PALCZEWSKIEGO RATKIEWICZ i inni otrzymali polecenie zbierania informacji:

a) o charakterze szpiegowskim w obiektach przemysłowych, mających znaczenie obronne i strategiczne;

b) o nastrojach politycznych wszystkich warstw ludności;

[Ponadto mieli za zadania:]

c) prowadzić pracę demoralizującą wśród młodzieży;

d) próbować przeniknąć do placówek naukowych;

e) zdobywać plany i szkice nowo budowanych i działających przedsiębiorstw.

Przejście granicy miało miejsce w okolicach Zaśławia.

Pracą rezydentury kierował polski wywiad za pośrednictwem wspomnianego PALCZEWSKIEGO.

18. Na podstawie zeznań aresztowanego MUŚNICKIEGO Wasyla s. Piotra – urodzony w Zdołbunowie (Polska), dawniej członek PSR, b[ły] chorąży armii petlurowskiej, przed aresztowaniem pracował jako instruktor smieleńskiego *rajwnutorgu* – ustala się polską rezydenturę, obejmującą m[iasta] Kijów, Charków, Czerkasy i st[ację] Hrebinka, założoną przez pracownika pol[skiego] wywiadu WIERBICKIEGO Jakowa, który okazał się podwójnym agentem penetrującym *Razwiedupr* K[ijowskiego] WO.

MUŚNICKI został zwerbowany przez defensywęⁱ w 1924 r.

^h Było: RADKIEWICZA.

ⁱ Tak w tekście.

По показаниям ШВЕДОВСКОГО вскрывается широко разветвленная сетка агентов польской разведки, во главе с резидентом – КОПЧИНСКИМ Антоном Францевичем¹⁹ – врачом г. Овруча (арестован).

ШВЕДОВСКИЙ был завербован в польскую разведку КОПЧИНСКИМ в 1934 году, после чего ШВЕДОВСКИЙ по полученным заданиям собирал сведения шпионского характера, каковые предавал КОПЧИНСКОМУ, через некую ЗИНКЕВИЧ Марию.

ШВЕДОВСКИЙ специально направлялся в Малин для разведывательной работы по частям РККА, расположенных в Малине.

Переехав в Шполу, ШВЕДОВСКИЙ подготовил и совместно с КОПЧИНСКИМ завербовали для шпионской работы немца – ПАТРАЦА Адольфа (арестован – сознался). В равной мере были обработаны и подготовлены к вербовке бывший зав. базой сельхозснабжения в Шполе – РОСТЕЦКИЙ Казимир, инструктор райземотдела – СИМОНЕНКО Макар и бывший эсер – учитель – СКРЫПНИК Сафрон²⁰.

Установлено также, что КОПЧИНСКИЙ, наряду со сбором шпионских материалов от агентов им завербованных, перед ПАТРАЦОМ и ШВЕДОВСКИМ ставил вопрос и требовал проведения в широких масштабах работы по созданию контрреволюционных групп и вербовки в таковые лиц, недоброжелательных соввластью.

Для руководства работой ШВЕДОВСКОГО и ПАТРАЦА, а также для проведения личных вербовок, КОПЧИНСКИЙ специально выезжал в Шполянский район.

По делу арестовано 3 человека. Производятся установки остальных лиц, проходящих по делу, на предмет ареста.

20. В гор. Малине арестован политэмигрант, бывший член КПЗУ – ОВЕРЧУК Николай Иванович²¹, 1905 года рождения, уроженец Польши, украинец, до ареста работал счетоводом Малинского Отделения Госбанка.

Показаниями ОВЕРЧУКА вскрывается шпионская резидентура польской разведки, действовавшая в Малинском районе и г. Киеве, которая возглавлялась резидентом разведки профессором ШАБЛИОВСКИМ²² (арестованный и высланный в 1936 г. НКВД УССР).

¹⁹ Антон Францевич Копчинский, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 343 від 17 XI 1937, розстріляний 2 XII 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 467, арк. 158–175; спр. 472, арк. 89.*

²⁰ Адольф Августович Патрац (у протоколі – Потрац), Казимир Григорович Ростецкий, Сафрон Васильович Скрипник, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляні, перший – 14 XII 1937, інші – 28 XI 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 256–257.*

²¹ Микола Іванович Оверчук або Оверечук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 53 від 28 IX 1937, розстріляний 5 X 1937 у Києві, куди був доставлений із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 174–181; спр. 471, арк. 225.*

²² Євген Степанович Шабліовський (1906–1983), літературознавець, заарештований у 1935 та засуджений до 5 років позбавлення волі, засланий на Соловки; у 1940 засуджений до 8 років позбавлення волі; у 1948 висланий до Казахстану. *Київ: Жертви репресій. Київ, 1997, Т. 1, с. 466.*

Ustala się w celu aresztowania agentów polskiego wywiadu: JARIEMCZUKA – WIERBICKIEGO, JERIESZCZUKA Władimira i WIERBICKIEGO Grigorija Jermołajewicza.

Rezydentura została założona w 1924 r. przez agenta pol[skiego] wywiadu WIERBICKIEGO.

Łączność z wywiadem pol[skim] utrzymywana była przez przechodzącego granicę WIERBICKIEGO.

W 1926 roku pol[skiemu] wywiadowi zostały przekazane materiały dotyczące zdolności przepustowej węzła kolejowego przy stacji Hrebinka.

W 1928 r. w ten sam sposób zostały przekazane informacje o parku parowozowym ^adepo^a stacji Czerkasy i materiały o stanie pułku art[ylerii].

19. W Szpolec, obwód kijowski, aresztowany został SZWEDOWSKI Paweł s. Timofieja¹⁹, urodzony w 1908 roku w Polsce, Ukrainiec, przed aresztowaniem buchalter w kolchozie im. Stalina.

Na podstawie zeznań SZWEDOWSKIEGO ustala się szeroko rozgałęzioną siatkę agentów wywiadu polskiego na czele z rezydentem KOPCZINSKIM Antonem Francewiczem²⁰, lekarzem w m. Owruczu (aresztowany).

SZWEDOWSKI został zwербowany do wywiadu polskiego przez KOPCZINSKIEGO w 1934 roku, po czym, zgodnie z otrzymanymi poleceniami, zbierał informacje o charakterze szpiegowskim, które przekazywał KOPCZINSKIEMU przez niejaką ZINKIEWICZ Mariję.

SZWEDOWSKI specjalnie udał się do Malina, by prowadzić działalność szpiegowską, dotyczącą oddziałów RKA dyslokowanych w Malinie.

Po przyjeździe do Szpolec SZWEDOWSKI przygotował i wspólnie z KOPCZINSKIM zwербował do pracy szpiegowskiej Niemca PATRACA Adolfa (aresztowany, przyznał się). Tak samo zostali rozpracowani i przygotowani do werbunku: były kier[ownik] bazy *sielchozsnabu* w Szpolec ROSTIECKIJ Kazimir, instruktor *rajziemotdiełu* SIMONIENKO Makar i były eserowiec, nauczyciel, SKRYPNIK Safron²¹.

Ustalono także, że KOPCZINSKI, równoległe ze zbieraniem materiałów szpiegowskich od zwербowanych przez niego agentów, postawił PATRACOWI i SZWEDOWSKIEMU dodatkowe zadanie i domagał się od nich prowadzenia szeroko zakrojonych prac nad tworzeniem grup kontrrewolucyjnych i werbowaniem do nich osób niezadowolonych z władzy sow[ietckiej].

¹⁹ Paweł Szwedowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelany 1 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 258–259.

²⁰ Anton Francewicz Kopcziński, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 343 z 17 XI 1937) rozstrzelany 2 XII 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 467, k. 158–175; *ibidem*, spr. 472, k. 89.

²¹ Adolf Awgustowicz Patrac (w protokole – Potrac), Kazimir Grigorjewicz Rostieckij oraz Safron Wasiljewicz Skrypnik, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelani: pierwszy – 14 XII 1937, pozostali – 28 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 256–257.

Установлено, что ОВЕРЧУК, будучи членом КПЗУ, был завербован капитаном польской разведки – ЗАГЛОБОЙ и совместно с ДАНИЛЬЧУКОМ Михаилом был переброшен в 1930 году на Совсторону под видом политэмигранта.

Согласно указаний, полученных от польской разведки, а затем от ДАНИЛЬЧУКА Михаила, ОВЕРЧУК в 1933 году связался с резидентом разведки – профессором ШАБЛИОВСКИМ по паролю «Лебедь». Последний направил ОВЕРЧУКА в Малин и передал его на связь своему брату, работавшему в милиции в качестве инспектора – ШАБЛИОВСКОМУ Никону, с которым он затем связался и передавал ряд шпионских сведений. В частности ОВЕРЧУК, работая в конторе «Заготскот», передавал ШАБЛИОВСКОМУ Никону систематически сведения об отправках скота воинским частям.

По делу арестован, кроме ОВЕРЧУКА, ШАБЛИОВСКИЙ Никон, и приняты меры к возвращению резидента разведки ШАБЛИОВСКОГО с высылки, для разворота следствия.

21. В Эмильчинском районе Коростенского округа арестованы:

1) КУРОВСКИЙ Виктор Людвигович, 1893 года рождения, поляк, захоз колхоза;

2) СОБОЛЕВСКИЙ Петр Иванович, 1907 года рождения, украинец, бывший член КП(б)У, до ареста работал зав[едующим] школой в с. Чмель, Эмильчинского р[айона]²³;

3) КУРОВСКАЯ Марина Войцеховна, полька, колхозница.

Показаниями СОБОЛЕВСКОГО и КУРОВСКОГО на территории Эмильчинского района, вскрывается серьезная и значительная по размерам шпионская резидентура, заложенная польскими агентами: ТЫЦЬ Каролем, ТЫЦЬ Теофилом и ТЫЦЬ Станиславом.

КУРОВСКИЙ Виктор сознался в том, что он в 1936 году завербован агентом польской разведки – ТЫЦЬ Теофилом, для работы в пользу Польши под кличкой «БРОНЕСЛАВ».

От ТЫЦЯ Теофила КУРОВСКИЙ получил задание собрать сведения о наличии войсковых соединений по Эмильчинскому и Олевскому районам, о военном строительстве и о мероприятиях органов власти в отношении поляков.

В порядке выполнения заданий, КУРОВСКИЙ тогда же сообщил ТЫЦЮ сведения о воинских частях, расквартированных в Эмильчинском и Олевском районах, о расположении военно-оборонительных точек, о строительстве военных казарм в Белокоровичах и с. Кривотино, а также о количестве переселенных польских семей в Казахстан.

²³ Віктор Людвігович Куровський та Петро Іванович Соболевський перебували у Житомирській в'язниці, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 ІХ 1937, розстріляні 28 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334.*

KOPCZINSKIJ specjalnie przyjeżdżał do rejonu szpolańskiego, by kierować pracą SZWEDOWSKIEGO i PATRACA oraz osobiście prowadzić werbunki.

W sprawie tej aresztowano 3 osoby. Ustala się pozostałe osoby związane ze sprawą i przygotowuje ich aresztowanie.

20. W mieś[cie] Malinie został aresztowany emigrant polit[yczny], były członek KPZU, OWIERCZUK Mykoła s. Iwana²², urodzony w 1905 roku w Polsce, Ukrainiec, przed aresztowaniem pracował jako rachmistrz w malińskim oddziale *Gosbanku*.

Na podstawie zeznań OWIERCZUKA rozpracowuje się rezydenturę szpiegowską wywiadu polskiego, działającą w rejonie malińskim i w m. Kijowie, na czele której stał rezydent wywiadu, profesor SZABLIOWSKIJ²³ (aresztowany i zesłany w 1936 r. przez NKWD USRS).

Ustalono, że OWIERCZUK, kiedy był członkiem KPZU, został zwerbowany przez kapitana wywiadu pol[skiego] ZAGŁOBE i wraz z DANILCZUKIEM Michaiłem został przerzucony w 1930 roku na stronę sow[iecką] „pod przykrywką” emigranta polit[ycznego].

Zgodnie z wytycznymi otrzymanymi od wywiadu polskiego, a potem od DANILCZUKA Michaiła, OWIERCZUK w 1933 roku nawiązał kontakt z rezydentem wywiadu profesorem SZABLIOWSKIM na hasło „Lebied”. Ten z kolei skierował OWIERCZUKA do Malina i skontaktował ze swym bratem, pracującym w milicji jako inspektor, SZABLIOWSKIM Nikonem. Po nawiązaniu z nim łączności [OWIERCZUK] przekazał mu szereg informacji szpiegowskich. W szczególności, pracując w kantorze *zagotskotu*, systematycznie przekazywał SZABLIOWSKIEMU Nikonowi wiadomości o wysyłaniu bydła dla jednostek wojskowych.

W sprawie tej oprócz OWIERCZUKA aresztowany został SZABLIOWSKIJ Nikon oraz podjęto kroki, by dostawić rezydenta wywiadu SZABLIOWSKIEGO z zesłania w celu dalszego prowadzenia śledztwa.

21. W rejonie emilczyńskim, okręg korosteński, zostali aresztowani:

1) KUROWSKIJ Wiktor Ludwигowicz, urodzony w 1893 roku, Polak, kier[ownik] gosp[odarczy] kołchozu;

2) SOBOLEWSKIJ Piotr Iwanowicz, urodzony w 1907 roku, Ukrainiec, były członek KP(b)U, przed aresztowaniem pracował jako kier[ownik] szkoły we w[si] Czmiel r[ego]nu emilczyńskiego²⁴;

²² Mykoła Owierczuk lub Owierczuk, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 53 z 28 IX 1937) rozstrzelany 5 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 174–181; *ibidem*, spr. 471, k. 225.

²³ Jewgienij Stiepanowicz Szabliowski (1906–1983), literaturoznawca; aresztowany w 1935 i skazany na 5 lat pozbawienia wolności, osadzony na Wyspach Sołowieckich; w 1940 skazany na 8 lat pozbawienia wolności; w 1948 zesłany do Kazachstanu. *Kyjiv: Żertwy represij*, t. 1, Kyjiv 1997, s. 466.

²⁴ Wiktor Ludwигowicz Kurowskij i Piotr Iwanowicz Sobolewskij, więzieni w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelani 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334.

В эту встречу с КУРОВСКИМ (в 1936 году) ТЫЦЬ сообщил ему, что, согласно полученных им указаний от польской разведки, [необходимо] уничтожить путем взрыва железнодорожный мост, находящийся между 29-м и 37-м километром Уваровской ж/д ветки, который проходит над рекой Саково. На участие во взрыве моста КУРОВСКИЙ дал свое согласие. Этот акт должен был осуществиться в сентябре с. г., к какому времени ожидался приход из Польши ТЫЦЬ Теофила.

КУРОВСКИЙ назвал ряд лиц, которые являлись связями упомянутых агентов – ТЫЦЬ Теофила, Станислава и Кароля, в числе их был учитель СОБОЛЕВСКИЙ.

СОБОЛЕВСКИЙ сознался в том, что он является агентом польской разведки под псевдонимом «БОБРОВСКИЙ». Для шпионской работы СОБОЛЕВСКИЙ был завербован ДМИТРЕНКО Семеном, бывшим членом КП(б)У и участковым инспектором Эмильчинской раймилиции, который в августе с. г. покончил жизнь самоубийством.

Как установлено, ДМИТРЕНКО создал специальную шпионскую сеть по заданиям польагентов ТЫЦЬ Кароля и Теофила и ЖУРАВСКОГО Рафаила.

Принимаем меры к обеспечению всех явок польагентов ТЫЦЬ и ЖУРАВСКОГО, с целью задержания таковых на случай их прихода.

22. В Погребищенском районе, Киевской области арестован – РОДЕНЕЦ Иосиф Петрович²⁴, 1893 г. рождения, уроженец Польши, поляк, до ареста работал на Спичинецком сахарном заводе – плотником.

Показаниями РОДЕНЦА на территории Погребищенского района вскрывается шпионская резидентура, которая была заложена агентом польской разведки ХМЕЛЕВСКИМ Юстианом – бывш[им] заведующим совхоза, выехавшим в 1927 году в Польшу.

После отъезда ХМЕЛЕВСКОГО шпионской сетью, созданной им, руководил до последнего времени – ПУХАЛЬСКИЙ Валерьян.

Связь с резидентурой польразведка осуществляла через агентов – курьеров, которые переходили нелегально из-за кордона – ВОЙЦЕХОВСКИМ Владиславом и КРОТЮК Илларионом.

ПУХАЛЬСКИЙ, являясь фактически резидентом собирал от агентов материалы шпионского характера, которые переотправлял через упомянутых курьеров, а также через некоего ЯВОРСКОГО, жителя с. Самгородок, Казатинского района.

Характерно, что агентура имела прямые задания польразведки специально на мобпериод. К этим заданиям относились: разведывательная

²⁴ Йосип Петрович Роденець (Родинець), за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві, куди був доставлений із в'язниці м. Житомира. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 333–334.

3) KUROWSKAJA Marina Wojcechowna, Polka, kołchoźnica.

Na podstawie zeznań SOBOLEWSKIEGO i KUROWSKIEGO ustala się na terytorium rejonu emilczyńskiego poważną i bardzo liczną rezydenturę szpiegowską, założoną przez pol[skich] agentów TYCIA Karola, TYCIA Teofila i TYCIA Stanisława.

KUROWSKIJ Wiktor przyznał się, że w 1936 roku został zwerbowany przez agenta wywiadu pol[skiego] TYCIA Teofila do pracy na rzecz Polski pod pseudonimem „BRONISŁAW”.

KUROWSKIJ otrzymał od TYCIA Teofila polecenie, by zbierać informacje o istnieniu formacji wojskowych w rejonach emilczyńskim i olewskim, o budowach obiektów wojskowych oraz o przedsięwzięciach organów władzy dotyczących Polaków.

W trakcie wykonywania poleceń KUROWSKIJ poinformował TYCIA o jednostkach wojskowych rozkwaterowanych w rejonach emilczyńskim i olewskim, dyslokacji wojskowych punktów oporu, budowaniu koszar wojskowych w Biełokorowiczach i we w[si] Krywotino, a także o liczbie polskich rodzin przesiedlonych do Kazachstanu.

Podczas tego spotkania (w 1936 roku) TYĆ powiadomił KUROWSKIEGO, że według wytycznych otrzymanych od wywiadu polskiego, [koniecznie] należy zniszczyć poprzez wysadzenie most kolejowy między 29. a 37. kilometrem odgałęzienia K[olei] Uwarowskiej na rzece Sakow. KUROWSKIJ zgodził się na wzięcie udziału w wysadzeniu mostu. Czyn ten miał zostać dokonany we wrześniu br., kiedy to oczekiwano przybycia z Polski TYCIA Teofila.

KUROWSKIJ wymienił szereg osób, będących łącznikami wspomnianych agentów – TYCIÓW Teofila, Stanisława i Karola, a także nauczyciela SOBOLEWSKIEGO.

SOBOLEWSKIJ przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego o pseudonimie „BOBROWSKI”. Do działalności szpiegowskiej został SOBOLEWSKIJ zwerbowany przez DMITRIENKĘ Siemiona, byłego członka KP(b)U i inspektora posterunku emilczyńskiej milicji rej[onowej], który w sierpniu br. popełnił samobójstwo.

Jak ustalono, DMITRIENKO utworzył, na polecenie agentów pol[skich] TYCIÓW Karola i Teofila oraz ŻURAWSKIEGO Rafała, specjalną siatkę szpiegowską.

Podjęmujemy kroki w kierunku zabezpieczenia wszystkich punktów kontaktowych agentów pol[skich] TYCIÓW i ŻURAWSKIEGO, aby zatrzymać ich w momencie pojawienia się.

22. W rejonie pohrebyszczehńskim, obwód kijowski, aresztowany został RODIENIEC Józef²⁵ s. Piotra, urodzony w 1893 r. w Polsce, Polak, przed aresztowaniem pracował w cukrowni spiczynieckiej jako cieśla.

²⁵ Józef Rodieniec lub Rodiniec, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 333–334.

деятельность о передвижении воинских частей, об отправках мобилизованных на фронт, о возникших бандах и объектах, подвергаемых разрушению.

23. В Золотоношском районе, Киевской области вскрыта и ликвидируется шпионско-диверсионная резидентура, созданная бывшим офицером царской и петлюровской армии – ЛЕСИКОМ Кондратом²⁵, переброшенным в качестве резидента из Польши в 1923 году.

ЛЕСИК Кондрат был завербован и направлен на Сов[етскую] Украину Варшавской дефензивой, через бывшего коменданта советского представительства – ДЕХТЯРЕНКО Петра.

С приездом на Советскую Украину, ЛЕСИК был связан с агентами разведки – ДОБРОВОЛЬСКИМ, ЦИХОХОЙ, МИКУЛОЙ и получаемые от них материалы шпионского характера таковые переотправлял за кордон, совершив нелегальные ходки через границу.

Установлено, что ЛЕСИК был также связан с петлюровским эмиссаром полковником ХАРЧЕНКО (разыскивается), который в 1927 году прибыл из Польши с контрреволюционными и разведывательными заданиями от бывшего генерала армии УНР – УДОВИЧЕНКО²⁶.

Являясь резидентом разведки, ЛЕСИК собирал и передавал польразведке сведения о расположении и вооружениях воинских частей Золотоноши, Черкасс, Проскурова, Могилев-Подольска и К[аменец]-Подольска.

По заданиям польской разведки ЛЕСИК создал в Золотоноше диверсионную группу в составе 12-ти человек с задачами подготовки и осуществления актов: взрыва ж/д мостов и полотна, шоссейных дорог, порчи и уничтожения телефонно-телеграфных линий во время войны.

Показаниями ЛЕСИКА установлено, что он в целях выполнения заданий польской разведки в 1935 году связался с украинским повстанческим подпольем в Золотоношском районе. Связавшись с подпольем, ЛЕСИК примкнул к к-р повстанческой организации, руководимой бывшим эсером ЛИТВИНОВЫМ – бывш[ий] работник Райздравотдела – арестован.

²⁵ Кіндрат Михайлович Лесік, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляний 1 XI 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 258–259.*

²⁶ Олександр Удовиченко (20 II 1887 – 19 IV 1975), генерал армії УНР; у Першій світовій війні ад'ютант штабу 3-го кавказького АК, згодом командуючий штабом 21 Броненосної дивізії; з жовтня 1917 військовий радник Петлюри; з квітня 1918 у Головному штабі армії УНР та Гетьманату; з кінця 1918 до березня 1919 генеральний квартирмейстер Південно-західного фронту армії УНР; до листопада 1920 командуючий 3 Залізної Стрілецької Дивізії; водночас з грудня 1919 до початку 1920 у російському полоні (війська генерала Денікіна); з кінця 1920 генеральний інспектор армії УНР на території Польщі; у 1924 виїхав до Франції; у 1927–1975 рр. голова Товариства Вояків УНР; з 1953 голова Європейської Федерації Українських Військових Організацій; у 1954–1961 рр. віце-президент УНР в екзилі. *Енциклопедія українознавства. Т. 9..., с. 3300; Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939. Toruń, 2005, с. 162.*

Na podstawie zeznań RODIENCA ustala się w rejonie pohrebyszczeńskim rezydenturę szpiegowską, założoną przez agenta wywiadu polskiego, był[ego] kierownika sowchozu CHMIELEWSKIEGO Justina, który wyjechał w 1927 roku do Polski.

Po wyjeździe CHMIELEWSKIEGO, założoną przez niego siatką szpiegowską kierował ostatnio PUCHALSKIJ Walerjan.

Łączność z rezydenturą wywiad pol[ski] utrzymywał za pośrednictwem agentów-kurierów WOJCECHOWSKIEGO Władysława i KROTIUKA Iłariona, którzy przychodzili nielegalnie zza granicy.

PUCHALSKIJ, będąc faktycznie rezydentem, zbierał od agentów materiały o charakterze szpiegowskim, które przysyłał dalej przez wspomnianych kurierów, a także przez niejakiego JAWORSKIEGO, mieszkańca w[si] Samhorodek w rejonie koziatyńskim.

Charakterystyczne jest, że podstawowe zadania nałożone przez wywiad pol[ski] na agenturę, odnosiły się przede wszystkim do okresu [przyszłej] mobilizacji. Zadania te polegały na zbieraniu informacji o translokacji jednostek wojskowych, wysyłaniu zmobilizowanych na front, powstających bandach oraz o obiektach wyznaczonych do zniszczenia.

23. W rejonie zołotonoskim, obwód kijowski, została ujawniona i jest w trakcie likwidacji rezydentura szpiegowsko-dywersyjna, utworzona przez byłego oficera armii carskiej i armii petlurowskiej LESIKA Kondrata²⁶, którego przetruciono z Polski w 1923 roku jako rezydenta.

LESIKA Kondrata zwerbowała i skierowała na Ukrainę sow[iecką] warszawska defensywa¹ przy pomocy byłego kierownika przedstawicielstwa sowieckiego DIECHTIARIENKI Piotra.

Po przyjeździe na Ukrainę sowiecką LESIK nawiązał kontakty z agentami wywiadu – DOBROWOLSKIM, CIOCHA, MIKUŁĄ i przekazywał za granicę otrzymywane od nich materiały szpiegowskie, przechodząc nielegalnie przez granicę.

Ustalono, że LESIK miał także powiązania z emisariuszem petlurowskim, pułkownikiem CHARCZENKĄ (poszukiwany), który w 1927 roku przybył z Polski z zadaniami kontrewolucyjnymi i wywiadowczymi, otrzymanymi od byłego generała armii URL UDOWYCZENKI²⁷.

²⁶ Kondrat Michajłowicz Lesik, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelany 1 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 258–259.

²⁷ Ołeksandr Udowyczenko (20 II 1887 – 19 IV 1975), gen. armii URL; podczas I wojny światowej m.in. adiutant sztabu III Kaukaskiego KA, potem szef sztabu 21 DP; od października 1917 doradca wojskowy Petlury; od kwietnia 1918 w sztabie generalnym armii URL i Hetmanatu; od końca 1918 do marca 1919 generalny kwatermistrz Frontu Południowo-Zachodniego armii URL; do listopada 1920 dca 3 Żelaznej DS; jednocześnie od grudnia 1919 do początku 1920 w niewoli rosyjskiej (wojska gen. Denikina); od końca 1920 generalny inspektor armii URL na terenie Polski; w 1924 wyjechał do Francji; w l. 1927–1975 przewodniczący Towarzystwa Żołnierzy URL; od 1953 przewodniczący Europejskiej Federacji Ukraińskich Organizacji Wojskowych; w l. 1954–1961 wiceprezydent URL na

В эту же организацию был вовлечен КРАСНОЩЕК Антон²⁷, служащий Лесничества, оказавшийся агентом Корецкой польразведки.

По показаниям КРАСНОЩЕКА в гор. Новоград-Волынске вскрывается параллельная резидентура польской разведки, которая была создана Корецкой разведкой через резидента ЯРОЗАЛЬСКОГО-РОЗАЛЬСКОГО, который создал шпионскую группу в составе 12-ти человек.

Всего по делу проходит 40 человек.

Арестовано 19 человек. Подавляющее большинство проходящих по делу как шпионы-диверсанты и участники к-р повстанческой организации – бывшие петлюровцы, бывшие кулаки и др[угой] к-р националистический элемент.

24. В Барышевском районе, Киевской области арестован бывший кулак и участник политбанды – ГРИВА Аким, по показаниям которого вскрывается резидентура польской разведки, заложенная в 1932 году ГРИВОЙ Акимом и перебежчиком из Польши БОЖУЛЕМ Виктором.

По делу арестованы:

1) *ГРИВА Аким Артемьевич*, украинец, бывший кулак и политбандит, брат его Андрей – бывш[ий] петлюровский комендант – находится в Польше и работает в одной из петлюровских газет;

2) *БОЖУЛЬ Виктор Григорьевич*, перебежчик, пытался нелегально уйти в Польшу, в последнее время работал учителем в Киевском пригородном районе;

3) *КУТИШЕНКО Павел Андреевич*, бывш[ий] политбандит, в последнее время работал трактористом МТС.

Установлено, что ГРИВА Аким (резидент разведки) в 1932 году был завербован для шпионской работы агентом германской разведки – немцем НЕЙМАНОМ Эрнстом (в Польше), а в 1933 году связался с агентами польской разведки ПИНСКИМ Янко (в Польше) и ПОЛЮХОМ Иваном (арестован).

Согласно полученных заданий, ГРИВА, будучи связан со шпионской сеткой, занимался сбором шпионских материалов о расположении воинских частей Коростенского гарнизона, о состоянии ж/д транспорта и политико-экономическом состоянии колхозов и МТС.

Все эти материалы вплоть до апреля 1937 г. ГРИВА передавал приходившим систематически нелегально из Польши агентам польской разведки – ПИНСКОМУ и НЕЙМАНУ. В 1934 году ГРИВА совершил нелегальную ходку в Польшу со шпионскими материалами и передал их там ПИНСКОМУ.

²⁷ Антон Григорович Краснощек, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 ІХ 1937, розстріляний 28 ІХ 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

*-ж Підкреслено машинописним способом.

Jako rezydent wywiadu, LESIK zbierał i przekazywał pol[skiemu] wywiadowi informacje o dyslokacji i uzbrojeniu jednostek wojskowych w Zołotonoszy, Czerkasach, Proskurowie, Mołyłowie Podolskim i K[amieńcu] Podolskim.

Na polecenie wywiadu polskiego LESIK powołał do życia w Zołotonoszy grupę dywersyjną liczącą 12 ludzi, których zadaniem było przygotowanie i dokonanie wysadzenia mostów k[olejowych], torów i dróg bitych oraz uszkodzeń i niszczenia linii telefonicznych i telegraficznych w czasie wojny.

Z zeznań LESIKA wiadomo, że w celu wykonania poleceń wywiadu polskiego, w 1935 roku skontaktował się z ukraińskim podziemiem powstańczym w rejonie zołotonoskim. Mając powiązania z podziemiem, LESIK przyłączył się do k-r organizacji powstańczej, dowodzonej przez byłego eserowca, był[ego] pracownika *rajzdrawotdiełu* LITWINOWA – aresztowany.

Do tejże organizacji został wciągnięty KRASNOSZCZEK Anton²⁸, urzędnik leśnictwa, który okazał się agentem pol[skiego] [punktu] wywiadowczego w Korcu.

Na podstawie zeznań KRASNOSZCZKA ustalamy w mieś[cie] Nowogrodzie Wołyńskim analogiczną rezydenturę wywiadu polskiego, założoną przez korzeciki [punkt] wywiadowczy za pośrednictwem rezydenta JAROZAŁSKIEGO-ROZAŁSKIEGO, który utworzył grupę szpiegowską liczącą 12 osób.

Łącznie w sprawie występuje 40 osób.

Aresztowano 19 osób. Zdecydowaną większość występujących w sprawie szpiegów-dywersantów i członków k-r organizacji powstańczej stanowią byli petlurowcy, byli kułacy i in[ny] k-r element nacjonalistyczny.

24. W rejonie baryszewskim, obwód kijowski, został aresztowany były kułak i członek bandy polit[ycznej] GRIWA Akim. Na podstawie jego zeznań rozpracowuje się rezydenturę wywiadu polskiego, założoną w 1932 roku przez GRIWĘ Akima i zbiega z Polski BOŻULA Wiktora.

W sprawie zostali aresztowani:

1) ^{j-j}GRIWA Akim Artiomjewicz^j, Ukrainiec, były kułak i bandyta polit[yczny]. Jego brat Andriej, był[y] dowódca petlurowski, znajduje się w Polsce i pracuje w jednej z petlurowskich gazet;

2) ^{j-j}BOŻUL Wiktor Grigorjewicz^j, zbieg, próbował nielegalnie przedostać się do Polski, ostatnio pracował jako nauczyciel w kijowskim rejonie podmiejskim;

3) ^{j-j}KUTISZENKO Paweł Andriejewicz^j, był[y] bandyta polit[yczny], ostatnio pracował jako traktorzysta MTS-u.

Ustalono, że GRIWA Akim (rezydent wywiadu) w 1932 roku został zwerbowany do pracy szpiegowskiej przez agenta wywiadu niemieckiego, Niemca NEJMANA Ernsta (w Polsce), a w 1933 roku związał się z agentami wywiadu

emigracji. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 9..., s. 3300; E. Wiszka, *Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939*, Toruń 2005, s. 162.

^{j-j} *Podkreślono maszynowo.*

²⁸ Anton Grigorjewicz Krasnoszczek, decyzją dwójki NKWD ZSR (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

С агентом польразведки ПОЛЮХОМ ГРИВУ связал БОЖУЛЬ Виктор, который также передавал ПИНСКОМУ и ПОЛЮХУ шпионские материалы о расположении войсковых частей в Киеве.

По делу проходит до 20-ти человек, в большинстве бывшие кулаки, политбандиты и другой к-р элемент. Арестовано 7 человек. Следствие развивается.

25. По показаниям арестованного Коростенским Окротделом НКВД – СОСНОВСКОГО Цезария и СОСНОВСКОГО Людвиг Петровича (первый – колхозник, а второй – учитель, жители Эмильчинского р[айо]на) в Эмильчинском районе ликвидируется шпионская резидентура, заложенная агентом польской разведки – СОСНОВСКИМ Целестином в 1926 году.

СОСНОВСКИЙ Целестин происходит из Эмильчинского района, в 1920 году отступил в Польшу вместе с польармией. В 1926 году СОСНОВСКИЙ Целестин впервые явился нелегально из-за кордона в Эмильчинский район, завербовал своих братьев Цезария и Людвиг для шпионской работы и с того времени систематически, по несколько раз в год, переходил из Польши на сторону – для сбора шпионских материалов.

СОСНОВСКИЙ Цезарий, наряду со сбором шпионских материалов, в тоже время являлся связным с агентурой польагента СОСНОВСКОГО Целестина, находившейся в Коростене и разных селах Эмильчинского района. Кроме этого, СОСНОВСКИЙ Цезарий по заданиям польразведки обработал ряд лиц, которых на протяжении 1927–1930 гг. переотправил нелегально в Польшу (в основном кулаки).

Эта резидентура собирала и передавала в польскую разведку через упомянутого СОСНОВСКОГО Целестина шпионские сведения, касающиеся:

- расположения войсковых частей в Эмильчинском, Барашевском и Олевском районах;
- наличия оборонительных сооружений на территории Коростенского укрепрайона;
- вновь строящейся телеграфной и телефонной сети специального назначения;
- о расширении железнодорожных путей на участке Городница – Белокоровичи – Усово – Жужель;
- о наличии ж/д разъездов на указанных участках, предназначенных для эксплуатации на мобпериод.

26. По показаниям арестованного Барашевским райотделением НКВД – ЦИЗМАНА Густава, немца, колхозника, вскрыта и ликвидируется шпионская резидентура на территории Барашевского района, заложенная в 1932 году агентом Ракитнянской разведки ПРЖЕГОДСКИМ Станиславом (ликвидирован в 1933 году).

polskiego – PINSKIM Jankiem (w Polsce) i POLUCHEM Iwanem (aresztowany).

Zgodnie z otrzymanymi poleceniami, GRIWA dzięki kontaktom z siatką szpiegowską zbierał materiały szpiegowskie na temat dyslokacji jednostek wojskowych w garnizonie korosteńskim, stanu transportu k[olejowego] oraz polityczno-gospodarczej sytuacji kolchozów i MTS-ów.

Wszystkie te materiały aż do kwietnia 1937 roku GRIWA przekazywał systematycznie przychodzącym nielegalnie z Polski agentom wywiadu polskiego – PINSKIEMU i NEJMANOWI. W 1934 roku GRIWA nielegalnie przeszedł do Polski z materiałami szpiegowskimi i tam oddał je PINSKIEMU.

Z agentem wywiadu pol[skiego] POLUCHEM GRIWĘ skontaktował BOŻUL Wiktor, który także przekazywał PINSKIEMU i POLUCHOWI materiały szpiegowskie, dotyczące dyslokacji jednostek wojskowych w Kijowie.

W sprawie występuje do 20 ludzi, w większości byli kułacy, bandyci polityczni] i inny element k-r. Aresztowano 7 osób. Śledztwo rozwija się.

25. Na podstawie zeznań aresztowanych przez Korosteński Oddział Okręgowy] NKWD SOSNOWSKIEGO Cezarija i SOSNOWSKIEGO Ludwiga Piotrowicza (pierwszy kolchoźnik, drugi nauczyciel, mieszkańcy r[ejo]nu emilczyńskiego) likwidowana jest w rejonie emilczyńskim rezydentura szpiegowska, założona przez agenta wywiadu polskiego SOSNOWSKIEGO Celestina w 1926 roku.

SOSNOWSKIJ Celestin pochodzi z rejonu emilczyńskiego, w 1920 roku wycofał się do Polski wraz z Wojskiem Pol[skim]. SOSNOWSKIJ Celestin po raz pierwszy przybył nielegalnie z zagranicy do rejonu emilczyńskiego w 1926 roku, zwerbował swych braci – Cezarija i Ludwiga do działalności szpiegowskiej i od tego czasu systematycznie, kilka razy w roku, przechodził z Polski na stronę sow[iecką] w celu zbierania materiałów szpiegowskich.

SOSNOWSKIJ Cezarij, poza zbieraniem materiałów szpiegowskich, był łącznikiem z agenturą pol[skiego] agenta SOSNOWSKIEGO Celestina, przebywającego w Korosteniu i różnych wsiach rejonu emilczyńskiego. Oprócz tego SOSNOWSKIJ Cezarij na polecenie wywiadu pol[skiego] rozpracowywał szereg osób, które na przestrzeni l[at] 1927–1930 przeprowił nielegalnie do Polski (głównie kułacy).

Rezydentura ta zbierała i przekazywała polskiemu wywiadowi za pośrednictwem wymienionego SOSNOWSKIEGO Celestina informacje szpiegowskie dotyczące:

- dyslokacji jednostek wojskowych w rejonach emilczyńskim, barszewskim i olewskim;
- występowania fortyfikacji na terenie korosteńskiego rejonu umoc[nionego];
- nowo zakładanych sieci telegraficznych i telefonicznych o specjalnym przeznaczeniu;
- rozbudowy sieci kolejowej na odcinku Horodnica – Bielokorowicze – Usowo – Żużel;

Указанным ПРЖЕГОДСКИМ были завербованы для шпионской работы ЦИЗМАН Густав, его отец ЦИЗМАН Фридрих, его брат ЦИЗМАН Вениамин и НОСАН – житель Барашевского района.

Перечисленные лица собирали сведения об оборонительных сооружениях Коростенского укрепрайона, расположенных на территории Барашевского и Эмильчинского районов, которые передавали в польскую разведку через указанного агента ПРЖЕГОДСКОГО, неоднократно переходившего на участке Олевского погранотряда из Польши в СССР.

ЦИЗМАН Фридрих в 1932 г. для более успешного проведения шпионской работы по Укрепрайону специально устроился на работу по строительству оборонных точек – грабарем, где собирал шпионские данные о количестве строившихся оборонных точек, их месте расположения.

НОСАН, в этих же целях, устроился машинистом в воинскую часть на территории Барашевского района.

Линия связи перечисленных лиц с польской разведкой после ликвидации ПРЖЕГОДСКОГО Станислава – следствием пока не установлена.

27. По показаниям арестованного Коростенским Окротделом НКВД – ДОРОШЕВА-ТАРАСЕВИЧА Луки, крестьянина, вскрывается шпионская резидентура, ³⁻³заложенная последним в период 1928–1936 гг.³ на территории Коростенского округа (в основном – Овруч и близ прилегающие к нему районы).

Указанный ТАРАСЕВИЧ в 1922 году дезертировал из польской армии и, намереваясь бежать из Польши в СССР, был задержан на польской стороне и впоследствии был завербован для разведработы на советской стороне.

Будучи переброшен на советскую сторону, ТАРАСЕВИЧ, проживая короткое время в Белоруссии, вблизи польской границы, передавал советскую прессу (газеты и журналы), а также данные об отношении крестьянства к Соввласти и характеристики о сельских коммунистах и революционно настроенных крестьянах.

Осенью 1922 года ТАРАСЕВИЧ, будучи призван в РККА, был направлен в Среднюю Азию, и с того времени его связь с польской разведкой прекратилась.

В 1924 году, возвратившись на родину, он связался с ДВОРАКОМ, находящимся на советской стороне, и с этого времени возобновил снова связь с польской разведкой. В 1925 году, по заданию польской разведки, ТАРАСЕВИЧ поступил бойцом в Олевский погранотряд, где прослужил до 1927 года. За этот период ТАРАСЕВИЧ передавал в польскую разведку через ДВОРАКА подробные данные о состоянии Олевского погранотряда и оперативной деятельности его.

В последующие годы ТАРАСЕВИЧ, проживая в Овручском и Народицком районах, насадил шпионскую сеть в этих районах – 16 человек.

³⁻³ Так у тексті.

– występowania rozjazdów k[olejowych] na wspomnianych odcinkach, przeznaczonych do użytku w czasie mob[ilizacji].

26. Na podstawie zeznań aresztowanego przez Baraszewski Wydział Rej[onowy] NKWD – CYZMANA Gustawa, Niemca, kołchoźnika, na terenie rejonu baraszewskiego została wykryta i jest likwidowana rezydentura szpiegowska, założona w 1932 roku przez agenta rokitniańskiego [punktu] wywiadowczego PRZEGODSKIEGO Stanisława (zlikwidowany w 1933 roku).

Wspomniany PRZEGODSKIJ zwerbował do pracy szpiegowskiej CYZMANA Gustawa, jego ojca CYZMANA Fridricha, jego brata CYZMANA Wieniama oraz NOSANA, mieszkańca rejonu baraszewskiego.

Wymienione osoby zbierały informacje o fortyfikacjach korosteńskiego rejonu umoc[nionego], rozmieszczonych na terytorium rejonów baraszewskiego i emilczyńskiego, przekazywane [następnie] wywiadowi polskiemu przez wspomnianego agenta PRZEGODSKIEGO, który niejednokrotnie przechodził z Polski do ZSRS na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego].

CYZMAN Fridrich, aby z lepszym skutkiem prowadzić w rejonie umoc[nionym] działalność szpiegowską, w 1932 r. specjalnie załatwił sobie pracę przy zakładaniu punktów oporu jako kopacz i zbierał dane szpiegowskie, dotyczące liczby tworzonych punktów oporu oraz ich położenia.

NOSAN w tym samym celu urządził się jako maszynista w jednostce wojskowej na terytorium rejonu baraszewskiego.

Drogi łączności wymienionych osób z polskim wywiadem po wyeliminowaniu PRZEGODSKIEGO Stanisława na razie nie zostały w śledztwie ustalone.

27. Na podstawie zeznań aresztowanego przez Korosteński Oddział Okr[ęgowy] NKWD DOROSZEWA-TARASIEWICZA Łuki, chłopca, rozpracowuje się¹ założoną przez niego w l[atach] 1928–1936¹ na terytorium okręgu korosteńskiego rezydenturę szpiegowską (głównie Owrucz i pobliskie, leżące wokół niego rejonu).

Wymieniony TARASIEWICZ w 1922 roku zdezerterował z Wojska Polskiego i zamierzał zbiec z Polski do ZSRS, został jednak zatrzymany po pol[skiej] stronie i w konsekwencji zwerbowany do pracy wywiad[owczej], [którą miał wykonywać] po stronie sow[ieckiej].

Po przerwaniu na stronę sow[iecką] TARASIEWICZ przez krótki czas mieszkał na Białorusi w pobliżu granicy z Pol[ską] i przekazywał prasę sowiecką (gazety i czasopisma) oraz dane na temat stosunku chłopstwa do władzy sow[ieckiej], a także opisywał wiejskich komunistów i chłopów o zapatrywaniach rewolucyjnych.

Jesienią 1922 roku TARASIEWICZ został powołany do RKKK i skierowany do Azji Środkowej. Wtedy jego kontakty z wywiadem polskim zostały przerwane.

W 1924 roku, po powrocie do ojczyzny, nawiązał on kontakty ze znajdującym się na stronie sow[ieckiej] DWORAKIEM i odnowił wówczas łączność

28. В м[естеч]ке Барышевка, Киевской области арестован поляк-учитель МАРКОВСКИЙ Людвиг Викентьевич²⁸, 1885 года рождения, уроженец г. Киева.

По показаниям МАРКОВСКОГО, вскрывается резидентура польской разведки в гор. Киеве во главе с резидентом КОРЕНЬ Игнатием – преподавателя средней школы.

МАРКОВСКИЙ был завербован в 1935 году упомянутым резидентом КОРЕНЕМ, по заданиям которого МАРКОВСКИЙ собирал шпионские материалы о ходе допризывной подготовки, количестве призываемых ежегодно в Красную Армию, данные о количестве рождаемости и смертей – ежемесячно и о политико-экономическом состоянии колхозов района.

Для получения интересующих польскую разведку материалов МАРКОВСКИЙ использовывал «в темную» зав. военно-учетного сектора РИК'а ПЕРЕПЕЛИЦУ, работника Райисполкома КОНОНОВИЧА и работника РайУНГО ИЩЕНКО.

Все собранные материалы МАРКОВСКИЙ передавал непосредственно резиденту КОРЕНЮ. Последний, в свою очередь, передавал эти материалы через связного, который приезжал к нему из Шепетовки. Сам КОРЕНЬ также неоднократно ездил в Шепетовку для переотправки собранных им шпионских материалов.

В целях разворота следствия и вскрытия шпионской сети в Киеве и прилегающих районах производим срочную установку КОРЕНЯ в Киеве и арест такового.

29. Показаниями арестованного в Ярунском районе, Новоград-Волынского округа ЮРКЕВИЧА Ивана Васильевича²⁹, уроженца Польши, до ареста работал бухгалтером Стройконторы – вскрывается шпионская резидентура, которая была заложена польским агентом Корецкой разведки РЕДЬКО Филиппом, а затем возглавлялась резидентом польской разведки СЛИВИНСКИМ Иваном – кулаком, высланным в 1936 году в Казахстан.

СЛИВИНСКИЙ, являясь резидентом разведки, собирал через ЮРКЕВИЧА и других агентов сведения:

- 1) о пополнении частей Новоград-Волынского гарнизона и военном строительстве;
- 2) о строительстве огневых точек по реке Случ;
- 3) о строительстве лесопильного военного завода и узкоколейки, соединяющей этот завод со станцией Н[овоград-]Волыньск;

²⁸ Людвіг Вікентійович Марковський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляний 1 XI 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 258–259.

²⁹ Іван Васильович Юркевич (нар. 1870), заарештований 11 X 1937 Кагановичським райвідділенням УНКВС Київської обл., за рішенням Трійки при Київському облуправлінні НКВС УРСР, протокол № 93 від 17 X 1937, розстріляний 18 X 1937 у Києві. Реабілітований у 1960. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 901, арк. 173.

z wywiadem pol[skim]. W 1925 roku, na polecenie wywiadu pol[skiego], TARASIEWICZ wstąpił jako żołnierz do olewskiego oddziału pogran[icznego], w którym służył do 1927 roku. W okresie tym TARASIEWICZ przekazywał wywiadowi pol[skiemu] przez DWORAKA szczegółowe dane o stanie olewskiego oddziału pogran[icznego] i jego działalności operacyjnej.

W ostatnich latach TARASIEWICZ, mieszkając w rejonach owruckim i narodockim, założył w nich siatkę szpiegowską (16 osób).

28. W m[iastecz]ku Baryszewka, obwód kijowski, aresztowany został Polak, nauczyciel MARKOWSKIJ Ludwigo Wikientjewicz²⁹, urodzony w 1885 w m. Kijowie.

Na podstawie zeznań MARKOWSKIEGO ustala się w mieś[cie] Kijowie rezydenturę wywiadu polskiego, na czele której stoi rezydent KORIEŃ Ignatij, wykładowca w szkole średniej.

MARKOWSKIJ został zwerbowany w 1935 roku przez wymienionego rezydenta KORIENIA, na polecenie którego zbierał materiały szpiegowskie dotyczące przebiegu przedpoborowego przysposobienia wojskowego, corocznej liczby poborowych do Armii Czerwonej, dane na temat liczby urodzeń i śmierci (miesięcznie) oraz polityczno-gospodarczej sytuacji kolchozów w rejonie.

W celu otrzymania interesujących pol[ski] wywiad materiałów, MARKOWSKIJ wykorzystywał kier[ownika] wojskowego sektora ewidencyjnego RIK-u PIERIEPIELICĘ, pracownika *rajispolkomu* KONONOWICZA i pracownika *ra-jUNGO* ISZCZENKĘ bez ich wiedzy.

Wszystkie zebrane materiały MARKOWSKIJ przekazywał bezpośrednio rezydentowi KORIENIOWI, ten zaś z kolei przysyłał te materiały przez łącznika, który przyjeżdżał do niego z Szepetówki. Sam KORIEŃ także jeździł nieraz do Szepetówki, żeby przekazać zebrane przez niego materiały szpiegowskie.

W celu rozwinięcia śledztwa i wykrycia siatki szpiegowskiej w Kijowie oraz przyległych rejonach, staramy się szybko ustalić w Kijowie KORIENIA i aresztować go.

29. Na podstawie zeznań aresztowanego w rejonie jaruńskim, okręg nowogrodzko-wołyński, JURKIEWICZA Iwana s. Wasyla³⁰ – urodzony w Polsce, przed aresztowaniem pracował jako buchalter biura bud[owlanego] – ustala się rezydenturę szpiegowską założoną przez pol[skiego] agenta korzeckiego [punktu] wywiadowczego RIEDŹKĘ Filipa i kierowaną następnie przez rezydenta

²⁹ Ludwigo Wikientjewicz Markowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelany 1 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 258–259.

³⁰ Iwan Jurkiewicz (ur. 1870), aresztowany 11 X 1937 przez Kaganowicki Wydział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją trójki przy Kijowskim Zarządzie Obwodowym NKWD USRS (protokół nr 93 z 17 X 1937) rozstrzelany 18 X 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1960. HDA SBU, f. 5, spr. 901, k. 173.

4) о количестве красноармейцев и начальствующего состава Шитненской погранзаставы и вооружении ее;

5) о политико-экономическом состоянии приграничных сел и районов и т. д.

Все эти материалы СЛИВИНСКИМ передавались агенту польразведки РЕДЬКО Филиппу, который совершал систематические переходы из Польши вплоть до 1937 года.

По показаниям ЮРКЕВИЧА установлено, что резидент СЛИВИНСКИЙ перед его переселением в Казахстан, должен был передать ЮРКЕВИЧА на связь другому резиденту.

Это мероприятие осуществлено не было в связи с переселением СЛИВИНСКОГО.

В целях разворота следствия по настоящему делу и вскрытия всей шпионской сети, насажденной СЛИВИНСКИМ Иваном, принимаем меры к установке и аресту такового.

30. В селе Перелисянка, Городницкого района, Новоград-Волынского округа арестован бывший председатель колхоза АРТЕМЧУК Иван Григорьевич³⁰, 1909 года рождения.

Показаниями АРТЕМЧУКА Ивана в Городницком районе вскрывается шпионско-диверсионная резидентура, заложенная польагентом АРТЕМЧУКОМ Афанасием, совершающего систематически ходки на совсторону.

АРТЕМЧУК Иван, по заданию польразведки, создал шпионско-диверсионную группу в количестве 5-ти человек и, кроме этого, подготовил для вербовки еще 4 человека – колхозников.

В мирный период эта группа должна была заниматься вредительской работой в колхозе и сбором шпионских материалов, а в военный период – организацией восстаний и разрушительной работой в прифронтовой полосе.

АРТЕМЧУК Иван, согласно заданий, полученных от польразведки, собрал материалы и передал через АРТЕМЧУКА Афанасия данные о мобилизационном плане колхоза, сообщив какое количество лошадей, повозок, фуража должен отправить колхоз в первый день мобилизации, маршрут движения обоза на Новоград-Волынский, также о других задачах, стоящих перед колхозом в первые дни мобилизации.

Эти материалы АРТЕМЧУК Иван передал польагенту – АРТЕМЧУКУ Афанасию в период 1935–1937 гг. за время встреч с ним на совстороне.

Польагент АРТЕМЧУК Афанасий переходил границу в районе Хутора Бобрик и Бутыхи³¹, участка Олевского погранотряда. Последний раз

³⁰ Иван Григорович Артемчук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 46 від 25 IX 1937, розстріляний 1 X 1937 у Києві, куди він був доставлений із в'язниці м. Житомира. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 150–158; спр. 899, арк. 340.*

³¹ Ймовірно колонія Бутиха Костопільського повіту.

polskiego wywiadu SLIWINSKIEGO Iwana, kułaka, zesłanego w 1936 roku do Kazachstanu.

SLIWINSKIJ jako rezydent wywiadu polskiego zbierał za pośrednictwem JURKIEWICZA i innych agentów informacje na temat:

1) uzupełniania jednostek [wojskowych] w garnizonie nowogrodzko-wołyńskim i budowie obiektów wojskowych;

2) tworzenia stanowisk ogniowych nad rzeką Słucz;

3) budowy tartaku wojskowego i kolejki wąskotorowej, łączącej ten zakład ze stacją N[owogród] Wołyński;

4) liczby czerwoarmistów i kadry dowódczej szytnowskiej strażnicy granicznej] oraz jej uzbrojenia;

5) sytuacji polityczno-gospodarczej wsi i rejonów przygranicznych itp.

SLIWINSKIJ przekazywał wszystkie te materiały agentowi pol[skiego] wywiadu RIEDŹCE Filippowi, który systematycznie przychodził nielegalnie z Polski aż do 1937 roku.

Na podstawie zeznań JURKIEWICZA ustalono, że rezydent SLIWINSKIJ przed przesiedleniem do Kazachstanu miał przekazać JURKIEWICZA na kontakt innemu rezydentowi.

Nie zostało to zrealizowane w związku z przesiedleniem SLIWINSKIEGO.

W celu rozwinięcia śledztwa w powyższej sprawie i wykrycia całej siatki szpiegowskiej założonej przez SLIWINSKIEGO Iwana, podejmujemy kroki w kierunku ustalenia go i aresztowania.

30. We wsi Pierielisianka w rejonie horodnickim, okręg nowogrodzko-wołyński, aresztowany został były przewodniczący kołchozu ARTIOMCZUK Iwan Grigorjewicz³¹, urodzony w 1909 roku.

Na podstawie zeznań aresztowanego ARTIOMCZUKA Iwana ustala się w rejonie horodnickim rezydenturę szpiegowsko-dywerysyjną, założoną przez agenta pol[skiego] ARTIOMCZUKA Afanasija, który systematycznie chodził na stronę sow[iecką].

ARTIOMCZUK Iwan na polecenie wywiadu pol[skiego] utworzył grupę szpiegowsko-dywerysyjną liczącą 5 osób, a oprócz tego przygotowywał do werbunku jeszcze 4 osoby – kołchoźników.

W czasie pokoju grupa ta miała uprawiać szkodnictwo w kołchozie i zbierać materiały szpiegowskie, a w czasie wojny – organizować wystąpienia i działalność sabotażową w strefie przyfrontowej.

ARTIOMCZUK Iwan, zgodnie z poleceniami otrzymanymi od wywiadu pol[skiego], zebrał materiały i przekazał przez ARTIOMCZUKA Afanasija dane na temat planu mobilizacyjnego kołchozu, informując, jaką liczbę koni, powozów i ilość furazu ma odstawić kołchoz pierwszego dnia mobilizacji, trasę

³¹ Iwan Grigorjewicz Artiomczuk, więziony w Żytomierzu, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 46 z 25 IX 1937) rozstrzelany 1 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 150–158; *ibidem*, spr. 899, k. 340.

АРТЕМЧУК приходил из Польши в июне месяце 1937 года и пробыв в с. Перелисянка, Бронице и Новоград-Волыньске, где собрал материалы от заложенной им там шпионской сетки, вернулся в Польшу.

По делу арестовано 5 человек. Принимаются меры к выявлению всех явок и резидентур, заложенных польагентом АРТЕМЧУКОМ Афанасием.

^аШпионско-диверсионная работа
Киевского генерального польконсульства^а

Ряд дел вскрываемых и ликвидируемых по консульским связям, показывают, что Киевское польское консульство проводит широкую шпионско-диверсионную работу, которая идет по линии:

а) создания диверсионно-повстанческих групп и организаций в пограничных и тыловых районах области;

б) создания диверсионной агентуры и отдельных групп с задачами на мобпериод;

в) организации специальных шпионских резидентур, особенно в тыловых районах области (Черкассы) и Киеве;

г) проведения шпионажа и подрывной вредительской работы в промышленности и сельском хозяйстве через широкую сеть насажденных информаторов и агентов консульства.

Установлено и рядом дел подтверждено, что Киевское польское консульство занимается массовой вербовкой лиц из числа посетителей, в первую очередь поляков.

Характерно, что консульство в целях вербовки лиц, имеющих намерение выехать в Польшу, создает им ряд искусственных трудностей.

Консульство для связи со своей агентурой во многих случаях использует в качестве связистов полек-патриоток (старух), не вызывающих внешне подозрения. Кроме этого, консульство связывалось со своей шпионской сеткой через специальных курьеров.

К числу наиболее характерных дел, вскрываемых по связям с консульством, относятся:

1. Показаниями арестованного в Черкассах ПИНИНСКОГО Владислава – вскрывается резидентура Киевского польконсульства в Черкасском районе.

По делу арестованы:

1) *ПИНИНСКИЙ Владислав Артурович^ж, 1871 года рождения, уроженец Польши, поляк, гражданин СССР, бывший потомственный дворянин, бывший помещик, окончивший Петербургскую Военно-медицинскую академию, бывший активный член кадетской партии с 1903 по 1907 год. Брат его и сын расстреляны органами ЧК, первый – за активную к-р деятельность, второй – за службу у белых. До ареста – врач-хирург.

przemarszu taboru w kierunku Nowogrodu Wołyńskiego, a także o innych zadaniach, stojących przed kolchozem w pierwszych dniach mobilizacji.

Materiały te ARTIOMCZUK Iwan przekazał pol[skiemu] agentowi ARTIOMCZUKOWI Afanasijowi w [atach] 1935–1937 podczas spotkań z nim na stronie sow[ieckiej].

Agent pol[ski] ARTIOMCZUK Afanasij przechodził przez granicę w okolicach chutor[ów] Bobryk i Butychy³² na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego]. Po raz ostatni ARTIOMCZUK przyszedł z Polski w miesiącu czerwcu 1937 roku, przebywał we w[siach] Pierielisianka i Bronica oraz w Nowogrodzie Wołyńskim, gdzie zebrał materiały [wśród członków] założonej przez niego siatki szpiegowskiej, [i] powrócił do Polski.

W sprawie aresztowano 5 osób. Podejmujemy działania w celu wykrycia wszystkich punktów kontaktowych i rezydentur, utworzonych przez agenta pol[skiego] ARTIOMCZUKA Afanasija.

^aDziałalność szpiegowsko-dywersyjna
pol[skiego] konsulatu generalnego w Kijowie^a

Szereg spraw dotyczących wykrytych i likwidowanych kontaktów konsulatu pokazuje, że polski konsulat w Kijowie prowadzi szeroko zakrojoną działalność szpiegowsko-dywersyjną, ukierunkowaną na:

- a) tworzenie grup i organizacji dywersyjno-powstańczych w rejonach nadgranicznych i w głębi obwodu;
- b) tworzenie agentury dywersyjnej i poszczególnych grup z zadaniami na okres mob[ilizacyjny];
- c) organizowanie specjalnych rezydentur szpiegowskich, szczególnie w dalszych rejonach obwodu (Czerkasy) i w Kijowie;
- d) uprawianie szpiegostwa i wywrotowej, szkodniczej działalności w przemyśle i rolnictwie za pośrednictwem szerokiej sieci osadzonych informatorów i agentów konsulatu.

Ustalono i jednocześnie potwierdzono szeregiem spraw [śledczych], że polski konsulat w Kijowie masowo werbuje osoby spośród interesantów, przede wszystkim Polaków.

Znamienne jest, że konsulat w celu werbunku osób, mających zamiar wyjechać do Polski, stwarza im szereg sztucznych trudności.

Konsulat w celu kontaktowania się ze swą agenturą wykorzystuje w wielu przypadkach jako łączników Polki-patriotki (starsze kobiety), które swym wyglądem nie wzbudzają podejrzeń. Poza tym konsulat kontaktował się ze swą siatką szpiegowską przez specjalnych kurierów.

Do najbardziej charakterystycznych spraw, związanych z wykrywaniem kontaktów z konsulem, należą:

³² Prawdopodobnie kolonia Butycha w powiecie kostopolskim.

2) *МАЛЕВИЧ Софія Болеславовна*^ж, полька, бывш[ая] активистка костела, преподавательница физики и математики в фельдшерско-акушерской школе в Черкассах.

3) *МАЛЕВИЧ Анелія^и Болеславовна*^ж, полька, бывш[ая] активистка костела в г. Черкассах, медсестра в селе Сосновке, Черкасского района³².

Резидентура заложена в 1930 году в Черкасском районе и в основном охватывает город, где расположены воинские части.

Заложена резидентура польским консульством в г. Киеве через ЯРОЦКОГО Юрия, бывш[его] активного участника студенческой подпольной к-р организации в Госуниверситете в 1929 г. В 1932 г. ЯРОЦКИЙ работал счетоводом на ж/д станции Черкассы и в 1934 году легально выехал в Польшу.

Сведения разведывательного характера передавались в консульство через ЯРОЦКОГО Юрия, а также самим ПИНИНСКИМ, путем приездов в консульство.

В польское консульство в Киеве передавались такие сведения:

- а) о состоянии частей РККА, расквартированных в Черкассах,
- б) о состоянии призывного контингента для Красной Армии,
- в) о военном строительстве в Черкассах,
- г) о настроениях населения в Черкассах,
- д) различные сведения об экономике в г. Черкассах,
- е) о рыночных ценах,
- ж) о ходе снабжения населения дефицитными товарами.

Работой резидентуры руководило польское консульство в г. Киеве.

2. На территории г. Киева вскрывается польская шпионская резидентура в количестве 11-ти человек, заложена Киевским польским консульством в 1935 году. Из них: МИЛЕВСКАЯ Мария – полька, до ареста курьер Облпотребсоюза, агент-связной консульства; 7 агентов и 2 человека, непосредственно завербованных МИЛЕВСКОЙ.

По настоящему делу арестовано 5 человек – ГЛАВАЦКИЙ, костельник, член синдиката Киевского костела, ЯНИЦКИЙ Франц³³ и [ЯНИЦКИЙ] Константин³⁴ (отец и сын), поляки, кустари, механики и другие.

По показаниям МИЛЕВСКОЙ, последняя завербована консульством в 1935 году, после выполнения ею ряда шпионских заданий консульства, была назначена связным по консульской агентуре.

^и Було: Анна.

³² Софія Болеславівна Малевич та Анелія Болеславівна Малевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляні 1 XI 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 258–259.

³³ Франц Броніславович Яницький, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90, 114–118; спр. 471, арк. 89; спр. 899, арк. 261.

³⁴ Костянтин Францевич Яницький, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90, 114–118; спр. 471, арк. 89; спр. 899, арк. 261.

1. Na podstawie zeznań aresztowanego w Czerkasach PINIŃSKIEGO Władysława ustala się rezydenturę konsulatu polskiego w rejonie czerkaskim.

W sprawie zostali aresztowani:

1) ^jPINIŃSKI Władysław s. Artura^j, urodzony w 1871 roku w Polsce, Polak, obywatel ZSRS, były szlachcic z urodzenia, były właściciel ziemski, ukończył Petersburską Medyczną Akademię Wojskową, były działacz partii kadetów od 1903 do 1907 roku. Jego brat i syn zostali rozstrzelani przez organy CzK – pierwszy za aktywną działalność k-r, drugi za służbę u białych. Przed aresztowaniem lekarz chirurg.

2) ^jMALEWICZ Sofija Bolesławowna^j, Polka, był[a] aktywistka kościelna, wykładowczyni fizyki i matematyki w szkole felczersko-położniczej w Czerkasach.

3) ^jMALEWICZ Anielija^k Bolesławowna^j, Polka, był[a] aktywistka kościelna w m. Czerkasy, pielęgniarka we wsi Sosnowka w rejonie czerkaskim³³.

Rezydentura założona została w 1930 roku w rejonie czerkaskim i obejmowała głównie miasto, gdzie rozmieszczone były jednostki wojskowe.

Konsulat polski założył w m. Kijowie rezydenturę za pośrednictwem JAROCKIEGO Jurija, był[ego] działacza studenckiej podziemnej organizacji k-r na uniwersytecie państ[wowym] w 1929 r. W 1932 r. JAROCKIJ pracował jako rachmistrz na stacji k[olejowej] Czerkasy i w 1934 roku wyjechał legalnie do Polski.

Informacje o charakterze wywiadowczym przekazywano do konsulatu przez JAROCKIEGO Jurija, a także samego PINIŃSKIEGO poprzez ich przyjazdy do konsulatu.

Do konsulatu polskiego w Kijowie przekazywano następujące informacje:

- a) o stanie jednostek RKKA dyslokowanych w Czerkasach,
 - b) o stanie kontyngentu poborowych do Armii Czerwonej,
 - c) o budowach obiektów wojskowych w Czerkasach,
 - d) o nastrojach ludności w Czerkasach,
 - e) różne informacje na temat sytuacji gospodarczej w m. Czerkasy,
 - f) o cenach rynkowych,
 - g) o sposobach zaopatrywania ludności w towary deficytowe.
- Pracą rezydentury kierował konsulat polski w m. Kijowie.

2. Na terenie m. Kijowa ustala się polską rezydenturę szpiegowską liczącą 11 osób, założoną przez polski konsulat w Kijowie w 1935 roku. Wśród nich [występują]: MILEWSKAJA Marija, Polka, przed aresztowaniem goniec *Obłpotriebsojuzu*, agent-łącznik konsulatu; 7 agentów i 2 osoby zwerbowane bezpośrednio przez MILEWSKĄ.

^k *Było:* Anna.

³³ Sofija Bolesławowna Malewicz oraz Anielija Bolesławowna Malewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelane 1 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 258–259.

Материалы, получаемые МИЛЕВСКОЙ от консульской агентуры, последняя передавала лично в консульство при посещениях ею такового, примерно, 1 раз в 3–4 месяца.

Вознаграждение консульской агентуре также передавалось через МИЛЕВСКУЮ. Лично МИЛЕВСКАЯ имела задание от консульства:

- установить расположение воинских частей в гор. Киеве;
- через костел учитывать поляков, к-р настроенных и имеющих намерение выехать в Польшу.

3. В Киеве вскрыта и ликвидирована польская шпионская резидентура в количестве 2-х человек, в составе – ПЛЯЖЕКА Иосифа, поляка, перебежчика из Польши, работавшего монтером Киевского радиоузла, и ПТАШИНСКОГО Станислава, поляка, нарядчика станции «Киев-Петровка»³⁵.

Эта шпионская резидентура была заложена Киевским польским консульством через ПЛЯЖЕКА, в 1923 году ПЛЯЖЕК, в свою очередь, для разведывательной работы привлек ПТАШИНСКОГО.

В польконсульство передавались шпионские материалы о ряде предприятий г. Киева и ж/д транспорте, а именно:

- о мощности автобронетанкового завода,
- количестве и мощности ремонтируемых танков,
- грузообороте стратегического узла Киев-Петровка,
- характере прибываемых и отправляемых военных грузов,
- об отправке воинских эшелонов,
- о наличии на ветке бронепоездов и линий их курсирования,
- о наличии продовольственных складов мобзапаса РККА и ассортименте хранящихся продуктов.

Все эти материалы ПЛЯЖЕК лично передавал в польконсульство при посещении.

4. В августе месяце с. г. в гор. Киеве ликвидирована шпионская сетка Киевского польского консульства в количестве 8-ми человек, которыми непосредственно руководило консульство.

Арестованные – ОСТРОВСКИЙ Семен, поляк, б/п, техник-сметчик Электропрома, ПРАНДОВСКИЙ Адам³⁶, поляк, механик 4-й Обувной фабрики, ДЗЕВИЦКИЙ Сигизмунд³⁷, поляк, слесарь завода Автомат, и другие

³⁵ Йосип Миколайович Пляжек та Станіслав Іванович Пташинський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляні 23 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 89.*

³⁶ Адам Андрійович Парандовський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 27 від 17 IX 1937, розстріляний 23 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 83–90; спр. 471, арк. 89.*

³⁷ Сигизмунд Михайлович Дзевіцький (нар. 1898), заарештований 5 VIII 1937 Київським облуправлінням НКВС УРСР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 2 від 14 X 1937, розстріляний 20 X 1937 у Києві. Реабілітований у 1989. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

W powyższej sprawie aresztowano 5 osób – GŁAWACKIJ, kościelny, członek rady finansowej kościoła kijowskiego; JANICKIJ Franc³⁴ i [JANICKIJ] Konstantin³⁵ (ojciec i syn), Polacy, chałupnicy, mechanicy i inni.

Z zeznań MILEWSKIEJ wynika, że została ona zwerbowana przez konsulat w 1935 roku i po wypełnieniu przez nią szeregu poleceń konsulatu, dotyczących spraw szpiegowskich, była wyznaczona na łącznika z agenturą konsulatu.

Materiały, które MILEWSKAJA otrzymywała od agentury konsulatu, dostarczała osobiście podczas wizyt w konsulacie mniej więcej raz na 3 – 4 miesiące.

Wynagrodzenie dla agentury konsulatu także przekazywano przez MILEWSKĄ. Sama MILEWSKAJA otrzymała od konsulatu polecenia:

- ustalić dyslokację jednostek wojskowych w mieście Kijowie;
- dokonać przy pomocy kościoła ewidencji Polaków, mających k[ontr]r[ewolucyjne] zapatrywania oraz tych, którzy mają zamiar wyjechać do Polski.

3. W Kijowie wykryto i zlikwidowano polską rezydenturę szpiegowską liczącą 2 osoby w składzie: PLAŻEK Iosif, Polak, uciekinier z Polski, zatrudniony jako monter w kijowskim radiowęźle oraz PTASZYŃSKI Stanisław, Polak, dyspozytor na stacji Kijów-Pietrowka³⁶.

Rezydentura szpiegowska została założona przez polski konsulat w Kijowie za pośrednictwem PLAŻKA; w 1923 roku PLAŻEK z kolei wciągnął do pracy wywiadowczej PTASZYŃSKIEGO.

Do konsulatu pol[skiego] przekazywano materiały szpiegowskie o szeregu przedsiębiorstw w m. Kijowie i transporcie k[olejowym], a mianowicie o:

- mocy [produkcyjnej] zakładów wytwarzających samochody pancerne,
- liczbie i sile bojowej remontowanych czołgów,
- obrocie ładunkiem na strategicznym węźle [kolejowym] Kijów-Pietrowka,
- rodzaju przyjmowanych i wysyłanych ładunków wojskowych,
- odprawianiu eszelonów wojskowych,
- przejazdach pociągów pancernych poszczególnymi odgałęzieniami i trasach ich przejazdów,
- występowaniu magazynów żywnościowych stanowiących zapasy mob[ilizacyjne] RKKA i asortyment przechowywanych produktów.

Wszystkie te materiały PLAŻEK osobiście przekazywał do pol[skiego] konsulatu podczas swych wizyt.

³⁴ Franc Bronisławowicz Janickij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90, 114–118; *ibidem*, spr. 471, k. 89; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

³⁵ Konstantin Franczewicz Janickij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90, 114–118; *ibidem*, spr. 471, k. 89; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

³⁶ Iosif Nikołajewicz Plażek oraz Stanisław Ptaszyński, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelani 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 89.

показали, что они в периоде 1932–[19]36 гг. разновременно были завербованы польским консульством при посещении последнего, в большинстве по вопросу возможности выезда в Польшу.

Эти лица, будучи завербованы, передавали в польское консульство шпионские материалы:

– о расположении частей Красной Армии в гор. Киеве и Каменец-Подольске (куда специально направлялся информатор консульства ГРИНБЕРГ);

– об авиазаводах в Киеве и других городах Украины, об авиабазах по Киеву;

– о выпускаемой продукции и оборонное значение этой продукции по Кожобувной промышленности Киева и по заводу «^аРенток^а», и об мощности электрохозяйства заводов им. ^аПисьменного и б[ывшего] Томского^а.

Агент консульства ОСТРОВСКИЙ, кроме этого, имел задания о подготовке и осуществления диверсионных актов по энергохозяйству заводов им. Письменного и б[ывшего] Томского.

5. 14-го августа с. г. в гор. Корсуне Киевской области арестован КРАВЧУК Семен Иванович³⁸, 1902 года рождения, уроженец Польши, бывший член ВКП(б) с 1926 года до дня ареста; работавший директором Корсуньской филии Облтранстреста, по специальности инженер, с высшим образованием. Из Польши прибыл в 1924 году, как политэмигрант – член КПЗУ с 1923 года.

КРАВЧУК сознался в том, что он в 1923 году был завербован поручиком польской дефензивы – ХАЕМСКИМ и работал как провокатор внутри организации КПЗУ.

В 1924 году КРАВЧУК был переброшен польской дефензивой на сторону под видом политэмигранта для шпионской работы в СССР.

Согласно полученных установок от польской разведки, КРАВЧУК, будучи в Харькове, связался с бывшим депутатом польского сейма – ЛУЦКЕВИЧЕМ Марко³⁹ и через некоего НЮНЕКА получил из ЦК КП(б)У партийный билет. Тогда же КРАВЧУК связался с бывшим Уполнаркоминдела – МАКСИМОВИЧЕМ.

После этого КРАВЧУК в целях передачи шпионских материалов связался с бывшим послом польского сейма – ПРИСТУПОЙ⁴⁰, через которого переправлял в разведку материалы.

³⁸ Семен Иванович Кравчук, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 163 від 22 X 1937, розстріляний 14 XI 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 250–264; спр. 471, арк. 261.*

³⁹ Марко Луцкевич (нар. 1889), у 1922 депутат Сейму РП, позбавлений імунітету, у 1922–1923 рр. позбавлений волі; втік до ЧСР, у 1924 перебрався до СРСР. Заарештований у 1926, помер в ІТЛ у Сибіру. *Енциклопедія українознавства. Т. 4, Львів, 1994, с. 1386–1387.*

⁴⁰ Томаш Приступа (нар. 3 XI 1895 у с. Задвір'я, Перемишлянського повіту), агроном, у 1923–1927 рр. депутат Сейму РП, член сеймової Військової Комісії; діяч «Просвіти» та редактор журналу «Українське Життя». *Rzeczpospolita. Sejm i Senat 1922–1927. Poznań, 1923, с. 331.*

4. W miesiącu sierpniu br. w mieś[cie] Kijowie zlikwidowano siatkę szpiegowską polskiego konsulatu w Kijowie, liczącą 8 osób, którymi kierował bezpośrednio konsulat.

Aresztowani – OSTROWSKI Siemion, Polak, b/p, technik-kosztorysant „Elektropromu”, PARANDOWSKI Adam³⁷, Polak, mechanik w fabryce obuwia [nr] 4, DZIEWICKI Sigizmund, Polak, ślusarz w fabryce „Awtomat” i inni – zeznali, że w l[atach] 1932–[19]36 zostali zwerbowani w różnym czasie przez konsulat polski podczas wizyt, związanych w większości przypadków z wyjazdem do Polski.

Osoby te po zwerbowaniu przekazywały do konsulatu polskiego materiały szpiegowskie dotyczące:

– dyslokacji jednostek Armii Czerwonej w mias[tach] Kijowie i Kamieńcu Podolskim (dokąd specjalnie wybrał się informator konsulatu GRINBERG);

– zakładów lotn[icznych] w Kijowie i innych miast Ukrainy oraz baz lotn[icznych] w Kijowie;

– realizowanej produkcji i jej znaczenia dla obronności w przemyśle obuwia skózanego w Kijowie i w zakładach „^aRientok-^{a7}” oraz o mocy elektrycznej zakładów im. ^aPiśmienno i d[awnego] Tomskiego^a.

Agent konsulatu OSTROWSKI miał ponadto zadanie przygotowania i zrealizowania aktów dywersji w sektorze energetycznym zakładów im. Piśmienno i d[awnego] Tomskiego.

5. W mieś[cie] Korsuniu, obwód kijowski, 14 sierpnia br. aresztowany został KRAWCZUK Semen s. Iwana³⁸, urodzony w 1902 roku w Polsce, były członek WKP(b) od 1926 roku do dnia aresztowania; zatrudniony jako dyrektor korsuńskiej filii obw[odowego] trustu trans[portowego], inżynier, z wyższym wykształceniem. Z Polski przybył w 1924 roku jako emigrant polit[yczny] – członek KPZU od 1923 roku.

KRAWCZUK przyznał się, że w 1923 roku został zwerbowany przez porucznika polskiej defensywyⁱ CHAJEMSKIEGO i był prowokatorem w KPZU.

W 1924 roku KRAWCZUK został przez polską defensywęⁱ przerzucony na stronę sow[iecką] jako rzekomy emigrant polit[yczny], w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej w ZSRS.

Zgodnie z otrzymanymi od polskiego wywiadu wytycznymi KRAWCZUK, będąc w Charkowie, skontaktował się z byłym posłem na sejm polski ŁUCKIEWICZEM Markiem³⁹ i przez niejakiego NIUNKA otrzymał z KC

³⁷ Adam Parandowski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 27 z 17 IX 1937) rozstrzelany 23 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 83–90; *ibidem*, spr. 471, k. 89.

³⁸ Semen Krawczuk, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 163 z 22 X 1937) rozstrzelany 14 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 250–264; *ibidem*, spr. 471, k. 261.

³⁹ Marek Łuckiewicz (ur. 1889), w 1922 poseł na Sejm RP; pozbawiony immunitetu, więziony w l. 1922–1923; zbiegł do CSR, w 1924 przedostał się do ZSRS. Aresztowany w 1926; zmarł w ITŁ na Syberii. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 4, Lwów 1994, s. 1386–1387.

В 1930 году КРАВЧУК связался с Киевским польским консульством. Работая на практике в Киевском порту и на заводе им. Сталина, КРАВЧУК снял эскиз Киевского речного порта, с прилегающими к нему постройками, как: КРЭС, завод им. Сталина, 2-й затон и проч., который передал с письменным докладом в польское консульство, за что получил вознаграждение в сумме 1500 рублей.

Характерно, что КРАВЧУК связался с Киевским польским консульством по указанию из Польши, в связи с тем, что МАКСИМОВИЧА и ПРИСТУПУ в то время начали разоблачать. Тогда же был обусловлен пароль, по которому КРАВЧУК связался с консульством.

Занимаясь в Одесском, а затем в Ленинградском институте водного транспорта, КРАВЧУК получил от консульства задание снять эскизные проекты Одесского и Ленинградского портов. Но этого ему осуществить не удалось, так как порты тщательно охранялись, и он там не имел никаких связей.

Переехав для работы в ДВК, КРАВЧУК в 1933 году, будучи прорабом 445-го участка УВСР, приобрел копии чертежей секретного значения:

– чертеж ангара 32-х метрового и второй чертеж ангара 26-ти метрового;

– чертежи бомбо-хранилища и бензино-хранилища.

Эти материалы КРАВЧУКОМ были сданы в 1933 году в Киевское польское консульство.

В 1934 году КРАВЧУК, работая на канале Волга–Москва, скопировал продольный профиль канала, план подхода к шлюзам и шлюз № 6. Эти материалы им были сданы в Киевское польское консульство в конце 1934 года, за что получил 3000 рублей.

В 1935 году КРАВЧУК, работая в Гидрошляхтресте в Киеве, достал чертежи штольной всех систем, материалы по набережной в Киеве и все линии порта до завода им. Сталина.

В том же году составил схему расположения Дарницкого мясокомбината, беконной фабрики, Вагоноремонтного завода и фабрики (строящейся) искусственного волокна в Дарнице. Эти материалы были также сданы им в польское консульство.

В июне 1937 года КРАВЧУК сдал в польское консульство карту гор. Киева, на которой нанес объекты: завод «^аБольшевик^а», Киевский Краснознаменный завод, завод «^аЛенкузня^а» и т. п.

Работая в Корсуне, КРАВЧУК собирал сведения о технической оснащенности Корсунского района тракторами, автомашинами и т. п., о шоссейных дорогах, о Корсунской Гидроэлектростанции и т. п., но эти материалы сдать в консульство не успел в связи с его арестом.

6. В с. Зарубенка, Коростенского района вскрыта и ликвидирована контрреволюционная диверсионно-повстанческая организация, созданная

KP(b)U legitymację partyjną. Wtedy też KRAWCZUK nawiązał kontakt z byłym pełn[omocnikiem] *Narkomindielu* MAKSIMOWICZEM.

Następnie KRAWCZUK, w celu przekazania materiałów szpiegowskich, skontaktował się z byłym posłem na sejm polski PRYSTUPA⁴⁰, za pośrednictwem którego przesyłał materiały wywiadowi.

W 1930 roku KRAWCZUK nawiązał łączność z konsulem polskim w Kijowie. Pracując jako praktykant w porcie kijowskim i w zakładach im. Stalina KRAWCZUK sporządził szkic portu rzeczno-jezernego w Kijowie i okolicznych obiektów, jak: KRES, zakłady im. Stalina, stocznia rzeczna [nr] 2 in[ne], który przekazał wraz z pisemnym raportem do konsulatu polskiego, za co otrzymał wynagrodzenie – łącznie 1500 rubli.

Ciekawe, że KRAWCZUK nawiązał łączność z polskim konsulem w Kijowie na polecenie z Polski w związku z tym, że zaczęto wtedy rozpracowywać MAKSIMOWICZA i PRYSTUPĘ. Wtedy też zostało uzgodnione hasło, na które KRAWCZUK skontaktował się z konsulem.

Będąc zatrudnionym w odeskim, a następnie leningradzkim Instytucie Transportu Wodnego, KRAWCZUK otrzymał z konsulatu polecenie, by wykonać szkicowe plany portów odeskiego i leningradzkiego. Tego jednak nie udało mu się zrealizować, ponieważ porty były ściśle strzeżone, a on nie miał tam żadnych kontaktów.

Po przyjeździe do pracy w DWK, KRAWCZUK w 1933 roku, będąc kierownikiem budowy na 445 odcinku UWSR, zdobył kopie tajnych planów:

- plan 32-metrowego hangaru i drugi plan 26-metrowego hangaru;
- plan składu bomb i składu benzyny.

Materiały te KRAWCZUK przekazał w 1933 roku do konsulatu polskiego w Kijowie.

W 1934 roku KRAWCZUK, pracując przy Kanale Wołga–Moskwa, skopiował [plan] przekroju podłużnego kanału, plan dojścia do śluz oraz [plan] śluzy nr 6. Materiały te zostały przez niego zdane w konsulacie polskim w Kijowie pod koniec 1934 roku, za co otrzymał 3000 rubli.

W 1935 roku KRAWCZUK, pracując w truście kom[unikacji] wodnej w Kijowie, dostał rysunki sztolni wszystkich systemów, materiały dotyczące nadbrzeży kijowskich i wszystkich linii [komunikacyjnych] łączących port z zakładami im. Stalina.

W tymże roku sporządził schemat położenia darnickiego kombinatu mięsnego, wytwórni bekonu, zakładów remontowych wagonów oraz fabryki włókna sztucznego w Darnicy (w trakcie budowy). Materiały te także zostały przez niego zdane w polskim konsulacie.

⁴⁰ Tomasz Prystupa (ur. 3 XI 1895 w Zadwórzcu, pow. Przemyślany), agronom, w l. 1923–1927 poseł na Sejm RP, członek sejmowej Komisji Wojskowej; działacz „Proswity” i redaktor czasopisma „Ukrajinske Żyttia”; T. i W. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1922–1927*, Poznań 1923, s. 331.

Киевским польским консульством через ее агента ЛИСОВСКОГО Антона Вицентьевича, работавшего под кличкой «ФРАНЦ».

Произведенным следствием было установлено, что в 1933 году, по предложению агента Киевского польконсульства РУДНИЦКОЙ Устинии, консульство посетил арестованный по настоящему делу ЛИСОВСКИЙ Антон Вицентьевич – кулак, раскулаченный, житель села Зарубенки, Коростенского района, который был принят сотрудником польского консульства ЛЕЩИНСКИМ. Тогда же ЛИСОВСКИЙ был завербован ЛЕЩИНСКИМ как агент польконсульства под кличкой «ФРАНЦ».

Как в момент вербовки, так и при последующих посещениях ЛЕЩИНСКОГО, ЛИСОВСКИЙ получил от него следующие задания:

1) создать из числа поляков и антисоветски настроенных лиц других национальностей контрреволюционную, диверсионно-повстанческую организацию с задачами:

а) подготовки и совершения диверсионных актов на объектах стратегического значения, как в предвоенный, так и в военный периоды;

б) организации вооруженных выступлений во время войны в тылу Красной Армии путем уничтожения войсковых обозов и небольших войсковых соединений;

в) разгром и уничтожение колхозов, а также терроризирование сельского актива и колхозников.

2) В процессе повседневной деятельности к-р организации, путем организации и объединения польского к-р актива:

а) проводить среди населения к-р националистическую работу с ориентацией на Польшу и шпионаж в пользу Польши;

б) организовать вредительство в колхозах путем порчи сельскохозяйственного инвентаря, выведения из строя тягловой силы, срыва посевной и уборочных работ, а также продвижения к-р элементов из числа участников организации на руководящие посты в колхозе.

В соответствии с полученными заданиями от Киевского польского консульства через ЛЕЩИНСКОГО – ЛИСОВСКИЙ создал в селе Зарубенки к-р диверсионно-повстанческую организацию, в которую вовлек совместно с другими лицами привлеченных им для руководства организацией, 27 человек из числа бывших кулаков, петлюровцев и прочего к-р националистического элемента.

В руководство этой к-р организации вошли завербованные ЛИСОВСКИМ такие лица:

1) *ХОЦЯНОВСКИЙ Петр Андриянович*, 1887 года рождения, из крестьян-кулаков, поляк, гр. СССР, работал инспектором по качеству в колхозе;

2) *БАРАНОВСКИЙ Марк Матвеевич*, 1890 года рождения, бывший участник петлюровских банд, украинец, из крестьян-кулаков;

3) *СТРЕЛКОВСКИЙ Иосиф Иванович*, 1909 года рождения, из крестьян-кулаков, поляк, до ареста работал кладовщиком и завхозом колхоза;

W czerwcu 1937 roku KRAWCZUK przekazał do konsulatu polskiego plan mias[ta] Kijowa, na który naniósł obiekty: fabrykę „^aBolszewik^a”, kijowskie zakłady odznaczone Orderem Czerwonego Sztandaru, zakłady „^aLenkuznia^a” itp.

Pracując w Korsuniu, KRAWCZUK zbierał informacje na temat wyposażenia technicznego rejonu korsuńskiego w traktory, samochody itp.; [ponadto] o drogach utwardzonych, korsuńskiej hydroelektrowni itp. Materiałów tych jednak nie udało mu się przekazać do konsulatu w związku z jego aresztowaniem.

6. We w[si] Zarubienka w rejonie korosteńskim wykryto i zlikwidowano kontrrewolucyjną organizację dywersyjno-powstańczą, utworzoną [z inicjatywy] polskiego konsulatu w Kijowie przez jego agenta LISOWSKIEGO Antona Wicentjewicza, działającego pod pseudonimem „FRANC”.

W wyniku śledztwa ustalono, że w 1933 roku na propozycję agenta konsulatu pol[skiego] w Kijowie RUDNICKIEJ Ustiny, aresztowany w powyższej sprawie LISOWSKIJ Anton Wicentjewicz – [dawniej] kułak, rozkułaczony, mieszkaniec wsi Zarubienka w rejonie korosteńskim – odwiedził konsulat i przyjęty został przez pracownika konsulatu polskiego LESZCZYŃSKIEGO. Wtedy to właśnie LISOWSKIJ został przez LESZCZYŃSKIEGO zwerbowany [i stał się] agentem konsulatu pol[skiego] pod pseudonimem „FRANC”.

Podczas werbunku i następnych wizyt u LESZCZYŃSKIEGO, LISOWSKIJ otrzymał od niego następujące polecenia:

1) utworzyć z Polaków i nastawionych antysowiecko osób innych narodowości kontrrewolucyjną organizację dywersyjno-powstańczą, mającą zadania:

a) przygotowanie i przeprowadzenie działań dywersyjnych w obiektach o znaczeniu strategicznym zarówno przed [przyszłą] wojną, jak i podczas wojny;

b) zorganizowanie wystąpień zbrojnych podczas wojny na tyłach Armii Czerwonej, poprzez niszczenie wojskowych taborów i niewielkich zgrupowań wojskowych;

c) rozbijanie i niszczenie kołchozów, a także stosowanie terroru wobec aktywu wiejskiego i kołchoźników.

2) w swej codziennej działalności, poprzez nadanie form organizacyjnych i jednocześnie polskich działaczy k-r, organizacja k-r [miałaby zajmować się]:

a) prowadzeniem wśród ludności pracy o charakterze nacjonalistycznym i k-r, zorientowanej na Polskę i uprawianie na jej rzecz szpiegostwa.

b) organizowaniem w kołchozach szkodnictwa poprzez psucie inwentarza rolniczego, wyniszczenie siły pociągowej, zrywanie prac przy zasiewach i żniwach oraz awansowanie na kierownicze stanowiska w kołchozach elementu k-r należącego do organizacji.

Zgodnie z przekazanymi przez LESZCZYŃSKIEGO poleceniami konsulatu polskiego w Kijowie LISOWSKIJ założył we wsi Zarubienka k-r organizację dywersyjno-powstańczą, do której, wspólnie z innymi osobami pozyskanymi przez niego do kierowania organizacją, wciągnął 27 osób spośród byłych kułaków, petlurowców i innego k-r elementu nacjonalistycznego.

4) *КОРЗУН Александр Дмитриевич*, 1893 года рождения, украинец, бывший активный участник петлюровских банд, до ареста работал бригадиром колхоза.

Эти лица представляли из себя вместе с ЛИСОВСКИМ основное ядро к-р организации и проводили активную работу по вербовке в организацию новых лиц.

Практическая деятельность этой к-р диверсионно-повстанческой организации выразилась в следующем:

1) сбор шпионских сведений о нахождении и численности частей Красной Армии Коростенского гарнизона, об оборонительных точках укрепрайона и о настроениях населения, которые передавались в Киевское польское консульство;

2) вербовка в к-р организацию антисоветских элементов и подготовка таковых для активных повстанческих и диверсионных действий на время войны;

3) активная вредительская деятельность большинства членов организации в колхозах путем:

- а) вывода из строя тягловой силы колхоза,
- б) порча сельхозинвентаря и машин,
- в) вредительства в севе и уборке урожая,
- г) срыва трудовой дисциплины и проведение к-р пораженческой агитации и т. п.

По делу арестовано 27 человек. Следствие закончено.

7. В Гребенковском районе Киевской области арестован ФОРНАЛЬСКИЙ Иван Иосифович, 1883 года рождения, уроженец Польши, поляк, гражд[анин] СССР, до ареста работал кассиром Саливонковского сахзавода Гребенковского района.

Показаниями ФОРНАЛЬСКОГО вскрывается польская шпионско-вредительская организация на Саливонковском сахарном заводе, которая была создана ФОРНАЛЬСКИМ по заданию Киевского польского консульства.

В 1934 году ФОРНАЛЬСКИЙ, посетив Киевское польское консульство по вопросу оформления наследства, оставшегося в Польше, был принят секретарем консульства и им же завербован для проведения к-р и шпионской деятельности.

В соответствии с полученными заданиями, ФОРНАЛЬСКИЙ приступил к созданию к-р шпионско-вредительской организации на Саливонковском сахарном заводе. В результате проведенной им работы в к-р организацию одновременно было завербовано 10 человек, в большинстве поляков – служащих и рабочих сахзавода.

Ядро этой к-р организации состояло из: ЖИТИНСКОГО Франца Калистратовича – бывш. управляющего экономии помещика НОВИЦКОГО, работавшего зав[едующим] откормочным пунктом Саливонковского

Do kierownictwa tej k-r organizacji weszły następujące osoby zwербowane przez LISOWSKIEGO:

1) ¹CHOCIANOWSKIJ Piotr Andrijanowicz¹, urodzony w 1887 roku, z pochodzenia chłop kułak, Polak, ob[ywateł] ZSRS, pracował jako kontroler jakości w kołchozie;

2) ¹BARANOWSKIJ Mark Matwiejewicz¹ urodzony w 1890 roku, były członek band petlurowskich, Ukrainiec, z pochodzenia chłop kułak;

3) ¹STRIELKOWSKIJ Iosif Iwanowicz¹, urodzony w 1909 roku, z pochodzenia chłop kułak, Polak, przed aresztowaniem pracował jako magazynier i kier[ownik] gosp[odarczy] kołchozu;

4) ¹KORZUN Aleksandr Dmitrijewicz¹, urodzony w 1893 roku, Ukrainiec, były działacz band petlurowskich, przed aresztowaniem pracował jako brygadzi-sta w kołchozie.

Osoby te, łącznie z LISOWSKIM, stanowiły podstawowy rdzeń organizacji k-r i prowadziły intensywny werbunek nowych osób do organizacji.

Działalność tej k-r organizacji dywersyjno-powstańczej w praktyce sprowadzała się do następujących spraw:

1) zbieranie informacji szpiegowskich, dotyczących występowania i liczebności jednostek Armii Czerwonej garnizonu korosteńskiego, punktów oporu rejonu umocnionego i nastrojów ludności, które przekazywano do konsulatu polskiego w Kijowie;

2) werbowanie do organizacji k-r elementu antysowieckiego oraz przygotowanie go do aktywnych działań powstańczych i dywersyjnych na okres wojny;

3) aktywna działalność szkodnicza większości członków organizacji w kołchozach poprzez:

a) wyniszczenie siły pociągowej w kołchozie,

b) psucie rol[niczego] inwentarza i maszyn,

c) szkodnictwo podczas zasiewów i żniw,

d) łamanie dyscypliny pracy i prowadzenie k-r agitacji defetystycznej itp.

W sprawie aresztowano 27 osób. Śledztwo zakończone.

7. W rejonie hrebinkowskim, obwód kijowski, został aresztowany FORNALSKI Jan s. Józefa, urodzony w 1883 roku w Polsce, Polak, obyw[atel] ZSRS, przed aresztowaniem pracował jako kasjer w cukr[owni] saliwonkowskiej w rejonie hrebinkowskim.

Na podstawie zeznań FORNALSKIEGO ustalana jest polska organizacja szpiegowsko-szkodnicza w cukrowni saliwonkowskiej, założona przez FORNALSKIEGO na polecenie polskiego konsulatu w Kijowie.

W 1934 roku FORNALSKI odwiedził konsulát polski w Kijowie w sprawie formalności związanych ze spadkiem pozostawionym w Polsce, został przyjęty przez sekretarza konsulatu i zwербowany przez niego do działalności k-r i szpiegowskiej.

сахзавода, ВИТВИЦКОГО Виктора Ивановича – поляк, закупщик фуража Сахзавода, и ФОРНАЛЬСКОГО Ивана.

Практическая деятельность контрреволюционной организации выразилась в:

а) обработке и вербовке в организацию антисоветски и националистически настроенных поляков;

б) собирании и передачи в консульство шпионских материалов о политико-экономическом состоянии сахзавода и т. п.;

в) уничтожении поголовья скота на откормочных пунктах сахзавода, а также уничтожение тягловой силы;

г) умышленном создании недовольства среди рабочих сахзавода путем искусственной задержки и выплаты зарплаты, создания очередей за хлебом и т. д.;

д) вредительстве на сахзаводе путем вывода из строя отдельных машинных агрегатов.

Организация была связана с польским консульством путем посещения такового ФОРНАЛЬСКИМ, а также членами организации ЖИТИНСКИМ Францем и ВИТВИЦКИМ Виктором, которые наряду с передачей шпионских материалов, информировали консульство о вербовочной и практической – вредительской работы к-р организации.

8. В Попельнянском районе Киевской области вскрыта и ликвидируется шпионско-диверсионная группа, которая заложена с 1928 года ксендзом КРИВЕНЧИКОМ⁴¹ и агентом Киевского польконсульства ДРЕНЧИК Станиславом, который в тоже время был связан с польской разведкой через офицера таковой ЛИХОВСКОГО Бронислава, совершавшего нелегальные ходки на советскую сторону.

ДРЕНЧИК Станислав, а затем и арестованный по настоящему делу ВИЛЬЧИНСКИЙ Степан Гилярович, работавший зав[едующим] базой Попельнянского Райпотребсоюза получили от польской разведки, а также от польского консульства такие задания:

1) насаждать по селам из поляков боевые шпионско-диверсионные ячейки с задачами на мирный и военный период:

а) шпионаж по воинским гарнизонам;

б) диверсия по военным складам путем выявления и уничтожения взрывами военных складов с боеприпасами и обмундированием;

⁴¹ Віктор Кривенчик (1898–1960), випускник Житомирської духовної семінарії; у 1922–1926 рр. настоятель парафії Коростишів і Брусилів. Заарештований у травні 1926, засуджений до 3 років позбавлення волі і депортований на Соловки; у 1929 строк позбавлення волі подовжено на 3 роки. Покарання відбував у Москві, Кіренську, Іркутську і Красноярську. До Польщі прибув 15 IX 1932 у ході обміну політичними в'язнями. Працював на парафіях Пжевали і Ставки. Під час Другої світової війни – капелан Волинського Округу АК (псевд. «Пжевальський»). Після 1945 настоятель парафії Мислібож. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 308–309.*

Zgodnie z otrzymanymi poleceniami, FORNALSKI przystąpił do tworzenia k-r organizacji szpiegowsko-szkodniczej w cukrowni saliwonkowskiej. W rezultacie jego pracy do organizacji k-r zwerbowanych zostało w różnym czasie 10 ludzi, w większości Polaków – urzędników i robotników cukrowni.

Trzon tej k-r organizacji stanowili: ŻYTINSKIJ Franc Kalistratowicz, był[y] zarządca posiadłości obszarnika NOWICKIEGO, pracujący jako kier[ownik] tuczarni przy cukr[owni] saliwonkowskiej; WITWICKIJ Wiktor Iwanowicz, Polak, trudniący się skupem furazu dla cukr[owni] i FORNALSKI Jan.

Działalność organizacji kontrrewolucyjnej sprowadzała się w praktyce do:

a) rozpracowywania i werbowania do organizacji Polaków o przekonaniach antysowieckich i nacjonalistycznych;

b) zbierania i przekazywania do konsulatu materiałów szpiegowskich o sytuacji polityczno-gospodarczej cukr[owni] itp.;

c) wyniszczenia pogłównia bydła w tuczarniach cukr[owni] a także wyniszczenia siły pociągowej;

d) celowego wywoływania niezadowolenia wśród robotników cukr[owni] poprzez celowe wstrzymywanie wypłat wynagrodzeń, doprowadzanie do tworzenia się kolejek po chleb itp.;

e) działalności szkodniczej w cukr[owni] drogą niszczenia agregatów poszczególnych maszyn.

Organizacja miała łączność z konsulem polskim poprzez wizyty FORNALSKIEGO, a także członków organizacji ŻYTINSKIEGO Franca i WITWICKIEGO Wiktora, którzy poza przekazywaniem materiałów szpiegowskich informowali konsulat o dokonanych werbunkach oraz uprawianym w praktyce przez organizację k-r szkodnictwie.

8. W rejonie popielniańskim, obwód kijowski, została wykryta i jest w trakcie likwidacji grupa szpiegowsko-dywersyjna, założona w 1928 roku przez księdza KRYWEŃCZYKA⁴¹ oraz agenta konsulatu pol[skiego] w Kijowie DRIENCZIKA Stanisława, związanego w tym czasie z wywiadem polskim przez oficera wywiadu LICHOWSKIEGO Bronisława, który nielegalnie przechodził na stronę sow[iecką].

DRIENCZIK Stanisław, a następnie aresztowany w niniejszej sprawie WILCZINSKIJ Stiepan Gilarowicz, który pracował jako kier[ownik] bazy popielniańskiego *rajpotriebsojuzu*, otrzymali od wywiadu polskiego, a także polskiego konsulatu następujące polecenia:

⁴¹ Wiktor Kryweńczyk (1898–1960), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; w l. 1922–1926 proboszcz parafii Korostyszew i Brusilów. Aresztowany w maju 1926, skazany na 3 lata pozbawienia wolności i deportowany na Wyspy Sołowieckie; w 1929 karę przedłużono o następne 3 lata. Przebywał w więzieniach w Moskwie, Kireńsku, Irkucku i Krasnojarsku. Do Polski przybył 15 IX 1932 w ramach wymiany więźniów politycznych. Pracował w parafiach Przewały i Stawki. Podczas II wojny kapelan Wołyńskiego Okręgu AK (ps. „Przewalski”). Po 1945 proboszcz parafii Myślubórz. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 308–309.

в) диверсия на транспорте путем разрушения железных дорог и организации крушения поездов с воинскими грузами и в военное время воинских эшелонов;

г) обработка поляков в националистическом духе и создание из них боевых групп для организации восстания и диверсии в прифронтовой полосе.

В соответствии с полученными заданиями, ДРЕНЧИК и ВИЛЬЧИНСКИЙ создали боевые ячейки, куда завербовали 14 человек, в большинстве поляков из числа кулаков и националистических элементов.

Каждый вербуемый получал соответствующее задание, и определялись его конкретные задачи по линии шпионажа и диверсии, как в мирный, так и на военный период.

Практически группа провела, кроме вербовочной деятельности, работу по сбору шпионских материалов о политико-экономическом состоянии отдельных колхозов и совхозов, о политических настроениях населения и особенно поляков, которые передавались в консульство.

Кроме этого, участники группы проводили работу по подрыву трудовой дисциплины в колхозе, склоняли колхозников не выполнять государственных заданий и путем проведения к-р националистической агитации вызывали недовольство со стороны колхозников к существующему сострою.

Каждый из участников группы в конкретной форме подготавливался к шпионской и диверсионной деятельности на случай войны.

По делу арестовано 6 человек. Остальные проходящие по показаниям устанавливаются для ареста.

^а-Шпионско-диверсионные и к-р националистические организации^а («ПОВ» и другие)

Вскрытые и ликвидируемые дела показывают, что 2-м отделом Польгенштаба, руководством «ПОВ» на Украине и непосредственно польскими разведывательными органами в свое время проведена большая работа по созданию в отдельных пунктах области боевых групп и организаций «ПОВ».

В основном организации «ПОВ» были сконцентрированы на Уманщине (на сахарных заводах); в бывш[ем] Мархлевском районе, Белой Церкви, Житомире, Киеве и Коростене.

Руководство к-р организациями и группами исходило из Киевского польского консульства и польских разведорганов.

Организации и группы «ПОВ» комплектовались из:

- а) агентуры поляков в партийно-советском аппарате,
- б) инженерно-технического персонала и старослужащих поляков в сахарной промышленности,
- в) бывших политэмигрантов, польских перебежчиков, военнопленных польской армии, бывших легионеров и кулаков.

1) zakładać we wsiach bojowe, składające się z Polaków, grupy szpiegowsko-dywersyjne, które w czasie pokoju i wojny miałyby zadania:

a) uprawianie szpiegostwa w garnizonach wojskowych;

b) prowadzenie działań dywersyjnych w magazynach wojskowych poprzez lokalizowanie i wysadzanie magazynów wojskowych z amunicją i umundurowaniem;

c) prowadzenie działań dywersyjnych w transporcie poprzez niszczenie torów kolejowych i doprowadzanie do katastrof pociągów z ładunkami wojskowymi, a w czasie wojny eszelonów;

d) „urabianie” Polaków w duchu nacjonalistycznym i tworzenie z nich grup bojowych w celu zorganizowania powstania i działań dywersyjnych w strefie przyfrontowej.

Zgodnie z otrzymanymi poleceniami DRIENCZIK i WILCZINSKIJ utworzyli grupy bojowe, do których zwerbowali 14 osób, w większości Polaków wywodzących się z kułaków i elementu nacjonalistycznego.

Każdemu zwerbowanemu dano odpowiednie polecenia i określono konkretne zadania w dziedzinie szpiegostwa i dywersji na czas zarówno pokoju, jak i wojny.

W praktyce grupa prowadziła, poza werbunkiem, prace nad zbieraniem materiałów szpiegowskich dotyczących sytuacji polityczno-gospodarczej poszczególnych kołchozów i sowchozów oraz nastrojów politycznych ludności, głównie Polaków, które przekazywano do konsulatu.

Ponadto członkowie grupy pracowali nad tym, by w kołchozach łamano dyscyplinę pracy, namawiali kołchoźników do niewypełniania zobowiązań państwowych oraz poprzez prowadzenie k-r agitacji nacjonalistycznej wywoływali niezadowolone kołchoźników z istniejącego ustroju sow[ieckiego].

Każdy z członków grupy przygotowywał się w konkretny sposób do działalności szpiegowskiej i dywersyjnej na wypadek wojny.

W sprawie aresztowano 6 osób. Pozostali występujący w zeznaniach są ustaleni w celu aresztowania.

^aOrganizacje szpiegowsko-dywersyjne
oraz k[ontr]r[ewolucyjne] i nacjonalistyczne^a (POW i inne)

Zakończona i zakończona sprawy pokazują, że 2 Oddział pol[skiego] Sztabu Generalnego, kierownictwo POW na Ukrainie oraz bezpośrednio polskie służby wywiadowcze włożyły swego czasu wiele wysiłku w zakładanie grup bojowych i organizacji POW w różnych miejscowościach obwodu.

Organizacje POW występowały najczęściej na Humańszczyźnie (w cukrowniach), w był[ym] rejonie marchlewskim, Białej Cerkwi, Żytomierzu, Kijowie i Korosteniu.

Działalnością k-r organizacji i grup kierował konsul polski w Kijowie i pol[skie] służby wywiad[owcze].

Organizacje i grupy POW kompletowane były z:

Вскрытая нами линия организации «ПОВ» на Уманщине проводила наряду с к-р националистической работой активную вредительско-диверсионную деятельность в сахарной промышленности и через члена организации – главного инженера Цыбулевского сахзавода ПЛАВИНСКОГО была связана с руководителем к-р организации правых в сахпромышленности Киевской области – бывшим директором Сахаротреста СИНЯКОВЫМ.

К-р организации «ПОВ» ставили своей основной задачей отторжение Украины от СССР и «воссоздание великой Польши границ 1772 года».

В этих целях «ПОВ» проводила:

- а) шпионаж военный и политико-экономический,
- б) подготовку кадров для диверсии и повстанчества на военное время,
- в) широкую к-р националистическую работу на идеологическом и культурном фронте,
- г) вредительство и диверсию в Сахарной промышленности и сельском хозяйстве.

Отдельные, наиболее видные члены «ПОВ» проникали в партийные и советские органы на ответственные должности.

Вскрытыми делами («^а-Пулемет-Земляки^а», «^а-Подготовка^а», «^а-Инициаторы^а» и другие) устанавливается, что основными кадрами антисоветских организаций для повстанческой и диверсионной работы в пользу Польши являются: бывшие участники политбанд, галичане, кулачество и в отдельных случаях уголовный элемент.

Этими делами также устанавливается блокирование между польскими и украинскими к-р формированиями и использование поляками отдельных украинских повстанческих групп и организаций как базы для повстанческой и диверсионной деятельности.

К числу наиболее характерных дел относятся:

1. На территории Уманского, Монастырищенского, Плисковского и Погребищенского районов вскрыта и ликвидирована польская шпионская организация «ПОВ», участники которой в большинстве являлись старослужащие поляки сахарных заводов.

Установлено, что эта организация «ПОВ» была заложена в 1920 году специальными эмиссарами и офицерами польгенштаба, находившимися в 1920 году на Украине, в том числе офицером польской разведки ВЕНЗЕЛЕМ.

Организация в своей практической деятельности ставила перед собой задачи – проведение разведывательной работы, подбор и вербовка кадров, в основном из поляков, для диверсионной и повстанческой деятельности – на мирное время и в особенности на случай войны против СССР; подрывная и вредительская работа на промышленных предприятиях и широкая пропаганда идей «Великой Польши».

Эта организация «ПОВ» создала в Умани и ряде районов боевые ячейки.

a) polskiej agentury w aparacie partyjno-państwowym,
b) kadry inżynieryjno-technicznej i wieloletnich [pracowników] – Polaków w przemyśle cukrowniczym,

c) byłych emigrantów polit[ycznych], pol[skich] zbiegów, jeńców wojennych z Wojska Polskiego, byłych legionistów i kułaków.

Poza k-r działalnością nacjonalistyczną, wykryta przez nas sieć organizacji POW na Humańszczyźnie zajmowała się intensywną pracą szkodniczo-dywersyjną w przemyśle cukrowniczym i przez członka organizacji, głównego inżyniera cybulewskiej cukr[owni] PŁAWINSKIEGO była związana z kierownikiem k-r prawicowej organizacji w przemyśle cukr[owniczym] obwodu kijowskiego – byłym dyrektorem trustu cukrow[niczego] SINIAKOWEM.

Podstawowym zadaniem k-r organizacji POW było oderwanie Ukrainy od ZSRS i „odtworzenie Wielkiej Polski w granicach z 1772 roku”.

W tym celu POW prowadziła:

a) szpiegostwo wojskowe i polityczno-gospodarcze,
b) przygotowanie kadr do działalności dywersyjnej i powstańczej na wypadek wojny,
c) szeroką k-r działalność nacjonalistyczną na froncie ideologicznym i kulturalnym,
d) szkodnictwo i dywersję w przemyśle cukrowniczym i rolnictwie.

Poszczególni najwybitniejsi członkowie POW przeniknęli do organów partyjnych i państwowych na odpowiedzialne stanowiska.

Na podstawie założonych spraw („^a-Pulemiot-Ziemiaki^a”, „^a-Podgotowka^a”, „^a-Inicyatory^a” i innych) ustalono, że podstawowe kadry organizacji antysowieckich, przeznaczone do działalności powstańczej i dywersyjnej na rzecz Polski, stanowią: byli członkowie band polit[ycznych], Galicjanie, kułactwo i w pojedynczych przypadkach element kryminalny.

W sprawach tych widać także jednoczenie się k-r formacji polskich i ukraińskich oraz wykorzystywanie przez Polaków poszczególnych ukraińskich grup i organizacji powstańczych w celu utworzenia bazy do działalności powstańczej i dywersyjnej.

Do najbardziej znamienitych spraw należą:

1. Na terenie rejonów humańskiego, monastyrzyczeńskiego, pliskowskiego i pohrebyszczeńskiego wykryto i zlikwidowano polską organizację szpiegową POW, której członkami byli w większości Polacy od dawna pracujący w cukrowniach.

Ustalono, że ta organizacja POW założona została w 1920 roku przez specjalnych emisariuszy i oficerów pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego], znajdujących się w 1920 roku na Ukrainie, w tym oficera wywiadu polskiego WENZELA.

Organizacja, jeśli chodzi o praktyczną stronę jej działalności, postawiła przed sobą zadania: prowadzenie pracy wywiadowczej; nabór i werbunek kadr, głównie z grona Polaków, do zajęcia się dywersją i działalnością powstańczą w okresie pokoju i przede wszystkim na wypadek wojny przeciwko ZSRS; wyrotowe

Основное руководящее ядро организации «ПОВ» состояло из следующих лиц:

1) *ПЛАВИНСКИЙ Николай Степанович*^ж, бывший глав[ный] инженер Цыбулевского сахзавода – завербован в организацию ПОВ в 1919 году эмиссаром польразведки ЗАРЕМБОЙ.

2) *МАЛИНОВСКИЙ Ричард Викторович*^ж – поляк, главный бухгалтер Цыбулевского сахарного завода.

3) *ДОБРОХОВСКИЙ Болеслав Антонович*^ж, 1902 года рождения, поляк, секретарь Цыбулевского сахарного завода, в 1921 году завербован польской разведкой в Польшу и переброшен на сторону с заданиями шпионского характера.

4) *ЧЕРВИНСКИЙ Стефан Иосифович*^ж, 1900 года рождения, поляк, по специальности – врач, работавший зав[едующим] медамбулатории Сахзавода, завербован в организацию офицером польгенштаба ВЕНЗЕЛЕМ в 1920 г.

5) *ЧЕРВИНСКИЙ Эдуард Иосифович*^ж, 1897 года рождения, поляк, работавший зам[естителем] гл[авного] инженера Спичинецкого сахзавода. Завербован в организацию «ПОВ» дважды – в 1918 и 1928 году – эмиссарами польской разведки САВИЦКИМ и ФОМИНЫМ.

Эти лица проводили широкую вербовочную работу и непосредственно подготавливали к осуществлению диверсионные акты в сахарной промышленности.

По делу арестовано 28 человек, в отношении которых следствие закончено.

2. В гор. Киеве и районах области ликвидирована пеовятская группа, проникшая в партийно-советский аппарат.

Арестованные по настоящему делу первый секретарь Каневского РПК'а РОЗУМОВИЧ Николай Александрович, 1902 года рождения, поляк, и секретарь Корнинского РПК'а ВОЙНОВСКИЙ Георгий Иванович, 1898 года рождения, уроженец Польши, поляк, и другие – сознались, что они являются участниками «ПОВ» и проводили активную к-р вредительскую работу в области сельского хозяйства.

По настоящему делу арестовано 8 человек поляков, занимавших руководящее положение в партийно-советской аппарате.

Аналогичная группа в составе 7-ми человек ликвидирована в Киеве и районах области, состоявшая из бывших ответственных партийно-советских работников, в том числе бывшего Председателя Переяславского Райисполкома, бывшего члена ЦИК СССР – СЕКАНОВИЧА.

Эта группа «ПОВ» – аналогичная первой и проводила такую же деятельность по вредительству в области сельского хозяйства.

3. В Коростышевском районе вскрыта и ликвидирована польская к-р шпионско-диверсионная организация «ПОВ», состоявшая из 41 человека.

i szkodnicze działania w przedsiębiorstwach przemysłowych oraz zakrojone na szeroką skalę propagowanie idei „Wielkiej Polski”.

Wymieniona organizacja POW utworzyła w Humaniu i szeregu rejonów grupy bojowe.

Trzon kierowniczy organizacji POW składał się z następujących osób:

1) ¹ PŁAWINSKIJ Nikołaj Stiepanowicz¹, były głów[ny] inżynier cybulewskiej cukr[owni], zwerbowany do organizacji POW w 1919 roku przez emisariusza pol[skiego] wywiadu ZAREMBĘ.

2) ¹ MALINOWSKIJ Riczard Wiktorowicz¹, Polak, główny buchalter cybulewskiej cukrowni.

3) ¹ DOBROCHOWSKIJ Bolesław Antonowicz¹, urodzony w 1902 roku, Polak, sekretarz cybulewskiej cukrowni, w 1921 roku zwerbowany przez polski wywiad w Polsce i przerzucony na stronę sow[iecką] z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

4) ¹ CZERWINSKIJ Stiepan Iosifowicz¹, urodzony w 1900 roku, Polak, z zawodu lekarz, pracujący jako kier[ownik] ambulatorium cukrowni, zwerbowany do organizacji w 1920 r. przez oficera pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego] WENZELA.

5) ¹ CZERWINSKIJ Eduard Iosifowicz¹, urodzony w 1897 roku, Polak, pracujący jako zast[ępcą] głów[nego] inżyniera spiczynieckiej cukr[owni]. Dwukrotnie zwerbowany do organizacji – w 1918 i 1928 roku przez emisariuszy wywiadu polskiego SAWICKIEGO i FOMINA.

Osoby te intensywnie pracowały nad werbunkiem oraz bezpośrednio przygotowywały się do akcji dywersyjnych w przemyśle cukrowniczym.

W sprawie aresztowano 28 osób, w stosunku do których zakończono śledztwo.

2. W mieś[cie] Kijowie i rejonach obwodu zlikwidowano grupę peowiacką, która przeniknęła do aparatu partyjno-państwowego.

Aresztowani w niniejszej sprawie – pierwszy sekretarz kaniewskiego RPK ROZUMOWICZ Nikołaj Aleksandrowicz, urodzony w 1902 roku, Polak oraz sekretarz kornińskiego RPK WOJNOWSKI Jerzy s. Jana, urodzony w 1898 roku w Polsce, Polak, i inni – przyznali się, że są członkami POW i prowadzili aktywną k-r działalność szkodniczą w sektorze rolnym.

W sprawie tej aresztowano 8 osób – Polaków, zajmujących kierownicze stanowiska w aparacie partyjno-państwowym.

Podobna grupa, składająca się z 7 osób – byłych pracowników na kierowniczych stanowiskach partyjno-państwowych, w tym byłego przewodniczącego *rajispolkomu* perejasławskiego, byłego członka CIK ZSRS SIEKANOWICZA – została zlikwidowana w Kijowie i rejonach obwodu.

Ta grupa POW była analogiczna do pierwszej i uprawiała takie samo szkodnictwo w sektorze rolnym.

Установлено, что организация эта была создана по заданию польской разведки, которая осуществляла руководство через арестованного по настоящему делу КОРДЫКА Франца Ивановича и ксендза КЛЕМЧИНСКО-ГО Сигизмунда⁴² (осужденного по другому делу).

Эта организация «ПОВ» в основном состояла из польских к-р националистических, кулацких и клерикальных элементов, принимавших в прошлом участие в польских легионах, связанных с польской разведкой и польским консульством.

Характерно, что в организацию также вовлекались фашистско-настроенные немцы.

Практическая деятельность организации «ПОВ», вскрытой по настоящему делу, выразилась в:

а) проведении активной вербовочной работы в организацию и подготовке кадров для диверсионной и повстанческой деятельности на случай войны против СССР;

б) собирании шпионских сведений военного и политико-экономического характера, которые передавались в польскую разведку и польское консульство;

в) активной к-р националистической пропаганде и использовании в этих целях религиозных кружков;

г) проведении активной вредительской, диверсионной деятельности в колхозах.

Этой организацией руководили КОРДЫК Франц Иванович, бывший кулак, поляк, бывший германско-подданный, завербованный в 1922 году польской разведкой и переброшенный на сторону для шпионской и к-р работы; СВОРОВСКИЙ Иосиф Станиславович, поляк, бывший германско-подданный, быв[ший] польлегионер, и ксендз КЛЕМЧИНСКИЙ.

По делу арестовано 41 человек. Следствие закончено.

4. В Белой Церкви вскрыта и ликвидирована к-р националистическая организация «ПОВ», которая была в свое время заложена ксендзами ПЕДКЕВИЧЕМ и ЖМИГРОДСКИМ.

Следствием установлено, что эта организация проводила активную работу по подготовке повстанческих и диверсионных кадров на мобпериод.

⁴² Сигизмунд Клемчинський (20 VI 1891 – 24 IX 1937), випускник Житомирської духовної семінарії (1915), у 1915 вікарій в Сатанові, згодом до 1920 адміністратор парафії Вішенки і Сокул; з 1920 до 1924 у Городниці, потім у Погребищах, Борщагівці, Топорищі, Горошках, Горбулові та Бучках; у 1928 (1931?) – 1935 рр. настоятель парафії Коростишів. Заарештований у 1921 та 1924. Знову заарештований 29 VII 1935. Засуджений рішенням ОСО при Колегії НКВС СРСР від 14 V 1936 до 5 років позбавлення волі. Покарання відбував в Ухтпечлазі Чиб'ю Ухтпечлагу (Комі АРСР), де й помер. Реабілітований 8 VIII 1989. *Влада і костьол...*, с. 398; *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 288–289; ЦДАГОУ, спр. 66457-ФП.

3. W rejonie korostyszewskim ujawniono i zlikwidowano polską k-r organizację szpiegowsko-dywersyjną POW, składającą się z 41 osób.

Ustalono, że organizacja ta została założona na polecenie wywiadu polskiego, który sprawował kierownictwo nad nią za pośrednictwem aresztowanego w niniejszej sprawie KORDYKA Franca Iwanowicza i księdza KLEMCZYŃSKIEGO Zygmunta⁴² (skazany w innej sprawie).

Wymieniona organizacja POW składała się przede wszystkim z polskiego k-r elementu nacjonalistycznego, kułackiego i klerykalnego, należącego dawniej do Legionów Polskich, związanego z pol[skim] wywiadem i konsulem polskim.

Ciekawe jest, że do organizacji wciągano także Niemców o poglądach faszystowskich.

W praktyce działalność organizacji POW, wykrytej w niniejszej sprawie, polegała na:

a) intensywnym werbowaniu do organizacji i przygotowaniu kadr do działalności dywersyjnej i powstańczej na wypadek wojny przeciwko ZSRS;

b) zbieraniu informacji szpiegowskich w zakresie spraw wojskowych i polityczno-gospodarczych, które przekazywano pol[skiemu] wywiadowi i do konsulatu pol[skiego];

c) uprawianiu intensywnej k-r propagandy nacjonalistycznej i wykorzystywaniu w tym celu grup religijnych;

d) prowadzeniu energicznej działalności szkodniczej i dywersyjnej w kołchozach.

Organizacją tą kierował KORDYK Franc s. Iwana, były kułak, Polak, były obywatel niemiecki, zwerbowany w 1922 roku przez wywiad polski i przerzucony na stronę sow[iecką] w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej i k-r; SWOROWSKI Józef s. Stanisława, Polak, były obywatel niemiecki, był[y] legionista pol[ski] oraz ksiądz KLEMCZYŃSKI.

W sprawie aresztowano 41 osób. Śledztwo zakończone.

4. W Białej Cerkwi ujawniono i zlikwidowano k-r organizację nacjonalistyczną POW, założoną swego czasu przez księży PIETKIEWICZA i ŻMIGRODZKIEGO.

W śledztwie ustalono, że organizacja ta intensywnie pracowała nad przygotowaniem kadr powstańczych i dywersyjnych na okres mob[ilizacji].

⁴² Zygmunt Klemczyński (20 VI 1891 – 24 IX 1937), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu (1915); od 1915 wikariusz w Satanowie, następnie do 1920 administrator parafii Wiszenki i Sokul; od 1920 do 1924 w Horodnicy, następnie w Pohrebyszczach, Borszczajówce, Toporzyszczach, Horoszkach, Horbulowie i Buczkach; w l. 1928 (1931?)–1935 proboszcz parafii Korostyszew. Aresztowany w 1921 i 1924. Ponownie aresztowany 29 VII 1935. Skazany decyzją OSO przy Kolegium NKWD ZSRS z 14 V 1936 na 5 lat pozbawienia wolności. Przebywał w *Uchtypeczlagu* (Komi ASRS), gdzie zmarł. Zrehabilitowany 8 VIII 1989. *Włada i kost'ol...*, s. 398; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 288–289; CDAHOU, spr. 66457-FP.

Руководство организацией до последнего времени осуществлялось Киевским польским консульством и настоятелем Киевского костела ксендзом КВАСНЕВСКИМ⁴³.

Практическая деятельность организации выразилась в создании боевых фашистских групп из поляков для оказания помощи Польше во время войны против СССР; в проведении военного и политико-экономического шпионажа, проведении широкой к-р националистической пропаганды в духе польского патриотизма.

Большинство участников организации состояло из активных костельников, бывших служащих графини БРАНИЦКОЙ и других.

Установлено, что одна из групп этой организации, которой руководил ЛИСОВСКИЙ Виталий, практически разрабатывала вопросы (техники, методы и конкретных исполнителей) подготовки и осуществления диверсионных актов, в частности намечался взрыв железно-дорожного моста.

По делу арестовано 22 человека. Следствие закончено.

5. В Потиевском районе Житомирского округа вскрыта и ликвидирована польская шпионско-диверсионная повстанческая организация, созданная 2-м отделом польгенштаба через агентовⁱ Львовской экспозитуры – ИГНАТЕНКО, БЛАНЧЕНКОⁱⁱ, НАЗАРЕНКО и БЕЛОРУСА^k, перебрасываемых из Польши на Совтерриторию.

ИГНАТЕНКО, БЛАНЧЕНКО, НАЗАРЕНКО и БЕЛОРУСⁱⁱ в 1930 году, в период ликвидации кулачества организовали в Потиевском районе вооруженные группы, активно выступая против соввласти, совершая ряд терактов над местным сов[етским] партактивом.

При разгроме этих вооруженных групп в конце 1930 года перечисленные лица осуществили вооруженный прорыв в Польшу, где были привлечены польской разведкой для шпионско-диверсионной и повстанческой деятельности на Совтерритории.

В районах Житомирского округа указанные выше шпионы и диверсанты создали крупную к-р шпионско-диверсионную повстанческую организацию, которая охватывала Потиевский, Малинский, Радомысльский, Коростышевский и Чеповичский районы.

ⁱ Було: агента.

ⁱⁱ Див. документ № 6. Там: БЕЛОРУСС.

^k Див. документ № 6. Там: БЛАНЧЕНКО.

⁴³ Сигізмунд Квасневіський (нар. 30 III 1877), випускник Житомирської духовної семінарії, до 1920 служив у костельох Проскурова, Києва та Брацлава; з 1920 у Проскурівській парафії. Арештований у 1920, 1923, 1924, 1926, 1927, 1930 за обвинуваченням у шпигунстві на користь Польщі. Засуджений 27 VIII 1930 до 5 років позбавлення волі (умовно) та до 3 років позбавлення публічних прав; з 1930 до 1936 душпастир в Ростові-на-Дону, потім на парафіях св. Олександра та св. Миколи у Києві. Заарештований 3 VI 1937, засуджений рішенням ОСО при НКВС СРСР, протокол № від 22 IX 1937, до вищої міри покарання, розстріляний 25 IX 1937 у Києві. Реабілітований 31 III 1989. *Влада і костьол...*, с. 396–397; *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 60780-ФП.*

Organizacją do ostatniej chwili kierował konsulat polski w Kijowie i proboszcz kijowskiego kościoła ksiądz KWAŚNIEWSKI⁴³.

W praktyce działalność organizacji polegała na kompletowaniu z Polaków faszystowskich grup bojowych, które miałyby okazać pomoc Polsce w przypadku wojny przeciw ZSRS; [ponadto] na uprawianiu szpiegostwa wojskowego, politycznego i gospodarczego oraz szeroko zakrojonej k-r propagandy nacjonalistycznej w duchu polskiego patriotyzmu.

Większość członków organizacji stanowili ludzie związani z kościołem, dawni pracownicy hrabiny BRANICKIEJ i inni.

Ustalono, że jedna z grup tej organizacji, którą kierował LISOWSKIJ Witalij, opracowywała kwestie praktyczne (technika, metody, konkretni wykonawcy) przygotowania i dokonania dywersji, w szczególności planowała wysadzenie mostu kolejowego.

W sprawie aresztowano 22 osoby. Śledztwo zakończono.

5. W rejonie potijewskim, okręg żytomierski, wykryto i zlikwidowano polską szpiegowsko-dywersyjną organizację powstańczą, powołaną do życia przez 2 Oddział pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego] za pośrednictwem agentów¹ ekspozytury lwowskiej IGNATIENKI, BŁANCZENKI^m, NAZARIENKI i BIEŁORUSA^m, przerzuconych z Polski na terytorium sow[ieckiej].

IGNATIENKO, BŁANCZENKO, NAZARIENKO i BIEŁORUSⁿ w 1930 roku i w okresie likwidacji kułactwa zorganizowali w rejonie potijewskim grupy zbrojne, czynnie występując przeciw władzy sow[ieckiej] [i] dokonując szeregu zamachów na sow[iecki] akty part[yjny].

Podczas rozbijania tych grup zbrojnych, pod koniec 1930 roku wymienione osoby z bronią w ręku przedarły się do Polski, gdzie zostały wciągnięte przez wywiad polski do działalności szpiegowsko-dywersyjnej i powstańczej, którą prowadziły na terytorium sow[ieckim].

¹ Było: agenta.

^m Zob. dokument nr 6. Tam: BŁACZENKO.

ⁿ Zob. dokument nr 6. Tam: BIEŁORUSS.

⁴³ Zygmunt Kwaśniewski (ur. 30 III 1877), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu, do 1920 pracował w kościołach w Proskurowie, Kijowie i Braławiu; od 1920 w parafii proskurowskiej. Aresztowany w l. 1920, 1923, 1924, 1926, 1927, 1930 pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Polski. Skazany 27 VIII 1930 na 5 lat pozbawienia wolności w zawieszeniu i utratę praw publicznych na 3 lata; w l. 1930–1936 duszpasterz w Rostowie nad Donem, następnie w kościołach św. Aleksandra i św. Mikołaja w Kijowie. Aresztowany 3 VI 1937, decyzją OSO przy NKWD ZSRS (protokół nr 34 z dnia 22 IX 1937) skazany na karę śmierci, rozstrzelany 25 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany 31 III 1989. *Włada i kost'ol...*, s. 396–397; HDA SBU, f. 6, spr. 60780-FP.

Кадры организации комплектовались из поляков и украинцев, в основном из числа бывших участников политбанд, находившихся в свое время, после их разгрома в 1919 году, в г. Ровно (Польша) и вернувшихся впоследствии в СССР.

При ликвидации этой к-р организации изъят принадлежавший ей 1 станковый пулемет системы «^аМаксим^а», 1000 штук патронов к нему и 11 экземпляров огнестрельного оружия (винтовки, револьверы и обрезы).

Показаниями ряда арестованных установлено, что в задачи организации входило:

- 1) совершение диверсионных актов, особенно в военный период по разрушению железной дороги, мостов, телефонно-телеграфной связи;
- 2) проведение шпионской работы по гарнизонам Волыни и Киева;
- 3) организация боевых групп и отрядов для вооруженных восстаний в момент войны Польши с Советским Союзом.

По делу арестовано 63 человека. В отношении 60 человек – дело следствием закончено и заслушано на особой Тройке УНКВД.

^{б-ж}-Осуждено^{ж-б}: к ВМН – 26 человек, а остальные на разные сроки заключения.

6. На территории Радомысльского района Житомирского округа вскрыта и ликвидирована к-р диверсионная организация, ставящая своей задачей взрыв военных огнескладов.

Эту организацию возглавлял военный комиссар 8-го артполка – полковой комиссар – МИРОНОВ, бывший член ВКП(б) с 1917 года.

Установлено, что в июне 1936 года по указаниям МИРОНОВА и при его участии, был подготовлен взрыв огнесклада 8-го Корпусного артполка в Радомысле, в котором принимали участие МИРОНОВ Николай, бывший старшина боепитания артполка – ПИРОГОВ Максим, лесник КУБЕРТ Иван – чех, бывший белогвардеец ФАЛИН и БОЙКО.

Все они были вооружены оружием, вынесенным ПИРОГОВЫМ из полка.

Взрывчатые вещества, бикфордов шнур и детонаторы также были взяты начальником огнесклада ПИРОГОВЫМ из склада полка.

Согласно выработанного плана они должны были убить часовых, несущих охрану огнесклада, обезоружить караул, а затем произвести взрыв.

При попытке осуществления намеченного диверсионного акта группа во главе с МИРОНОВЫМ убила одного часового, после чего была поднята тревога, в результате которой участники налета вынуждены были бежать.

До совершения нападения МИРОНОВЫМ были выданы ПИРОГОВУ 4000 рублей как вознаграждение участникам налета.

У ПИРОГОВА при обыске изъят бикфордов шнур, перекселиновые шашки и 10 килограмм аммонала и пороха.

Арестовано 7 человек. Следствие заканчивается.

W rejonach okręgu żytomierskiego wspomniani wyżej szpiedzy i dywersanci utworzyli poważną k-r szpiegowsko-dywersyjną organizację powstańczą, która obejmowała rejony potijewski, maliński, radomyski, korostyszewski i czapowicki.

Kadry organizacji były kompletowane z Polaków i Ukraińców, głównie rekrutujących się spośród byłych członków band polit[ycznych], którzy po rozbięciu ich w 1919 roku przebywali swego czasu w m. Równe (Polska) i powrócili następnie do ZSRS.

Podczas likwidowania tej organizacji k-r skonfiskowany został należący do niej 1 ciężki karabin maszynowy systemu „Maxim^a” z 1000-cem naboju oraz 11 sztuk broni palnej (strzelby, rewolwery i obrzyny).

Na podstawie zeznań szeregu aresztowanych ustalono, że do zadań organizacji należało:

1) dokonywanie aktów dywersji, głównie w okresie wojny – niszczenie torów kolejowych, mostów, linii telefonicznych i telegraficznych;

2) uprawianie szpiegostwa w garnizonach na Wołyniu i w Kijowie;

3) organizowanie grup i oddziałów bojowych w celu [wywołania] powstań zbrojnych w momencie [wybuchu] wojny Polski ze Związkiem Sowieckim.

W sprawie aresztowano 63 osoby. W stosunku do 60 osób śledztwo zakończono i skazano ich na posiedzeniu specjalnej trójki UNKWD.

^{b-j}Skazano^{-j-b}: na WMN – 26 osób, pozostałych na różne okresy więzienia.

6. Na terytorium rejonu radomyskiego, okręg żytomierski, wykryto i zlikwidowano k-r organizację dywersyjną, której zadaniem było wysadzanie wojskowych magazynów z amunicją].

Na czele tej organizacji stał komisarz wojskowy 8 pułku art[ylerii], komisarz pułkowy MIRONOW, były członek WKP(b) od 1917 roku.

Ustalono, że w czerwcu 1936 roku, według wskazówek MIRONOWA i przy jego udziale, było przygotowane wysadzenie składu amunicyjnego 8 korpuśnego pułku art[ylerii] w Radomyszu, w którym udział wzięli: MIRONOW Nikołaj, były starszy sierżant w zaopatrzeniu wojsk[owym] pułku art[ylerii] PIROGOW Maksim, leśnik KUBERT Iwan – Czech, były białogwardzista FALIN i BOJKO.

Wszyscy posiadali broń, wyniesioną z pułku przez PIROGOWA.

Materiały wybuchowe, sznur Bickforda i detonatory także były wzięte przez dowódcę składu amunicyjnego PIROGOWA ze stanu pułku.

Zgodnie z opracowanym planem, mieli oni zabić wartowników ochraniających skład amunicyjny, rozbroić wartę, następnie wysadzić [skład].

Podczas próby dokonania wyznaczonego aktu dywersji, członkowie grupy z MIRONOWEM na czele zabili jednego wartownika, po czym podniesiono alarm i w rezultacie uczestnicy napadu zmuszeni byli do ucieczki.

Przed dokonaniem napadu MIRONOW wydał PIROGOWOWI 4000 rubli tytułem wynagrodzenia dla jego uczestników.

7. На территории Олевского района Коростенского округа ликвидирована контрреволюционная диверсионная группа в количестве 6-ти человек, состоявшая из:

1) *БОВСУНОВСКИЙ Александр Ульянович*, 1897 года рождения, украинец, работал на смоло-скипидарном заводе в Олевске;

2) *ХАРЧЕНКО Гавриил Мартынович*, 1905 года рождения, украинец, работал на смоло-скипидарном заводе в Олевске – ездовым;

3) *ВАКУЛИЧ Иван Данилович*, 1904 года рождения, украинец, работавшего кочегаром на том же заводе, и другие работники смоло-скипидарного завода и лесничества.

Основной задачей этой к-р диверсионной группы являлось оказание помощи Польше во время войны против СССР путем проведения разрушительных действий в тылу Красной Армии.

Группа эта в конкретной форме обсуждала и намечала объекты для диверсий на время войны (ж/д и шоссейные мосты).

Для совершения диверсионных актов в начале войны диверсионная группа намечала к использованию имеющийся на смоло-скипидарном заводе аммонал.

По делу арестовано 6 человек. Следствие закончено.

^аШпионско-диверсионная резидентура
и агентура Польразведорганов в армии^а

За время июнь-август месяцы 1937 года 5-м Отделом УНКВД по Киевской области и Особыми Отделениями ликвидировано 6 агентурных дел, по которым арестовано 13 военнослужащих – по польскому шпионажу, в том числе:

- старшего начсостава..... 5 человек
- среднего начсостава..... 6 человек
- рядового состава..... 2 человека

Кроме того, арестовано 26 человек, преимущественно поляков, по стыку и окружению воинских частей, изобличающихся рядом данных шпионской деятельности в пользу Польшу.

Установлено, что вскрываемые польские резиденты и отдельные польагенты охватывали своей деятельностью, главным образом, воинские части Киевского, Житомирского, Новоград-Волынского и Черкасского гарнизонов.

Деятельность этой агентуры была направлена:

а) на широкую шпионскую работу по сбору сведений о мощи и вооружениях РККА;

б) на организацию диверсионных актов по артскладам, оборонным сооружениям и массового отравления людского и конского состава в момент объявления мобилизации;

в) на подбор «надежных» людей в целях использования их по шпионско-диверсионной работе в армии.

Podczas rewizji u PIROGOWA skonfiskowano sznur Bickforda, petardy oraz 10 kilogramów amonalu i prochu.

Aresztowano 7 osób. Śledztwo jest na ukończeniu.

7. Na terytorium rejonu olewskiego, okręg korosteński, zlikwidowano kontrrewolucyjną grupę dywersyjną, liczącą 6 osób, w skład której wchodziła:

1) ^jBOWSUNOWSKIJ Aleksandr Uljanowicz^j, urodzony w 1897 roku, Ukrainiec, pracował w fabryce smoły i terpentyny w Olewsku;

2) ^jCHARCZENKO Gawriił Martynowicz^j, urodzony w 1905 roku, Ukrainiec, pracował w fabryce smoły i terpentyny w Olewsku jako wózkowy;

3) ^jWAKULICZ Iwan Daniłowicz^j, urodzony w 1904 roku, Ukrainiec, pracujący jako palacz w tejże fabryce i inni pracownicy fabryki smoły i terpentyny oraz leśnictwa.

Podstawowym zadaniem tej k-r grupy dywersyjnej miało być udzielenie pomocy Polsce podczas wojny przeciw ZSRS, poprzez stosowanie działań destrukcyjnych na tyłach Armii Czerwonej.

W grupie tej w konkretny sposób omówiono i wyznaczono obiekty, w których miano podjąć działania dywersyjne w czasie wojny (mosty k[olejowej] i drogowe).

W celu dokonania aktów dywersji, grupa zamierzała na początku wojny wykorzystać amonal, znajdujący się w fabryce smoły i terpentyny.

W sprawie aresztowano 6 osób. Śledztwo zakończono.

^aRezydentura szpiegowsko-dywersyjna
i agentura pol[skich] służb wywiad[owczych] w wojsku^a

W miesiącach czerwiec – sierpień 1937 roku 5 Oddział UNKWD obwodu kijowskiego i wydziały specjalne zamknęły 6 spraw agenturalnych, w ramach których aresztowano 13 wojskowych za szpiegostwo na rzecz Polski, w tym:

- wyższej kadry dowódczej..... 5 osób
- niższej kadry dowódczej..... 6 osób
- szeregowców..... 2 osoby

Ponadto aresztowano 26 osób, przeważnie Polaków mających styczność i znajdujących się blisko jednostek wojskowych, których działalność szpiegowska na rzecz Polski została na podstawie szeregu danych zdemaskowana.

Ustalono, że uwaga wykrytych rezydentów polskich i poszczególnych agentów pol[skich] koncentrowała się przede wszystkim na jednostkach wojskowych garnizonów kijowskiego, żytomierskiego, nowogrodzko-wołyńskiego i czerkaskiego.

Działalność tej agentury była prowadzona w następujących kierunkach:

a) działania szpiegowskie na szeroką skalę – zbieranie informacji o siłach i uzbrojeniu RKKA;

Арестованные и разоблаченные польагенты одновременно передали в польские разведывательные органы следующие сведения:

1) о состоянии вооружения, конструкций и типах огнеточек Киевского, Новоград-Волынского и Деражнянского Укрепрайонов;

2) отдельные мобилизационные документы и оперативные приказы по частям 2-го кав. корпуса; 5-й кав. дивизии, 29-го батальона местных стрелковых войск, 14-му конартполку 58-му артполку и 186-му стрелковому полку;

3) дислокация артиллерийских полигонов по РККА;

4) о дисциплине и политико-моральном состоянии частей РККА.

Установлено также, что польские разведорганы в целях привлечения военнотружачих к шпионской деятельности использовали их политическую неустойчивость, элементы бытового разложения, родственные связи и угрозы.

К числу наиболее характерных дел, вскрытых по армии, относятся:

1. Арестованный бывший нач[альник] боепитания 29-го батальона местных стрелковых войск МИЗЕРНИК А. А.⁴⁴ сознался в том, что проживая в 1924 году в Польше, был завербован польскими разведорганами и направлен легально в СССР для шпионско-диверсионной работы, которую проводил до дня ареста.

До посылки в СССР МИЗЕРНИК использовался как провокатор среди рабочих гор. Варшавы.

Польразведкой были поставлены перед МИЗЕРНИКОМ следующие задания:

а) активной работой на одном из предприятий СССР завоевать доверие и вступить в компартию;

б) внедриться в ряды РККА или военную школу;

в) подобрать надежных людей в целях их использования для шпионско-диверсионной работы;

г) через завербованных людей с объявлением войны производить разрушение объектов, имеющих оборонное значение.

При выезде из Польши МИЗЕРНИКУ были даны несколько явок на Москву и Харьков.

Указания разведки МИЗЕРНИК выполнил.

На протяжении всего времени пребывания в СССР им были переданы польразведорганам сведения, характеризующие состояние отдельных частей РККА и оборонные объекты.

⁴⁴ Андрій Антонович Мізернік (нар. 1898), заарештований 10 VI 1937 Управлінням держбезпеки Київського облуправління НКВС, засуджений 23 XI 1937 Військовим Трибуналом КВО до вищої міри покарання. Ухвалою Військової Колегії ВС СРСР від 17 II 1938 вирок залишено в силі, розстріляний 13 III 1938. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 49180-ФП.*

b) zorganizowanie aktów dywersji w składach art[yleryjskich], umocnieniach polowych oraz dokonanie masowego zatrucia ludzi i koni w momencie ogłoszenia mobilizacji;

c) dobór „pewnych” ludzi w celu wykorzystania ich do działalności szpiegowsko-dywersyjnej w wojsku.

Aresztowani i zdemaskowani agenci pol[scy] w różnym czasie przekazali polskim służbom wywiadowczym następujące informacje:

1) o stanie uzbrojenia, budowie i typach stanowisk ogniowych w umoc[nio-nych] rejonach: kijowskim, nowogrodzko-wołyńskim i derazniańskim;

2) poszczególne dokumenty mobilizacyjne i rozkazy operacyjne dotyczące jednostek: 2 korpusu kaw[alerii], 5 Dywizji Kaw[alerii], 29 batalionu obrony terytorialnej, 14 pułku art[ylerii] kon[nej], 58 pułku art[ylerii] i 186 pułku strzelców;

3) dotyczące dyslokacji poligonów artyleryjskich RKKA;

4) o dyscyplinie i obliczu polityczno-moralnym w jednostkach RKKA.

Ustalono także, że polskie służby wywiad[owcze] w celu wciągnięcia wojskowych do działalności szpiegowskiej wykorzystywały ich chwiejność polityczną, elementy rozluźnienia obyczajowego, więzi rodzinne oraz goźby.

Do najbardziej reprezentatywnych spraw ujawnionych w wojsku należą:

1. Aresztowany były nacz[elnik] zaopatrzenia wojsk[owego] 29 batalionu obrony terytorialnej MIZIERNIK A. A.⁴⁴ przyznał się, że gdy mieszkał w 1924 roku w Polsce, został zwerbowany przez polskie służby wywiad[owcze] i skierowany w sposób legalny do ZSRS, żeby podjąć działania szpiegowsko-dywersyjne, które prowadził do dnia aresztowania.

Zanim posłano MIZIERNIKA do ZSRS, był on wykorzystywany jako prowokator wśród robotników mias[ta] Warszawy.

Wywiad pol[ski] nałożył na MIZIERNIKA następujące zadania:

a) zdobyć zaufanie w jednym z przedsiębiorstw ZSRS dzięki aktywnej pracy i wstąpić do *kompartii*;

b) dostać się do RKKA lub szkoły wojskowej;

c) zebrać zaufanych ludzi w celu wykorzystania ich do pracy szpiegowsko-dywersyjnej;

d) za pośrednictwem zwerbowanych ludzi dokonać z nastaniem wojny zniszczeń obiektów o znaczeniu obronnym.

Kiedy MIZIERNIK wyjeżdżał z Polski, dano mu kilka adresów kontaktowych w Moskwie i Charkowie.

MIZIERNIK wypełnił polecenia wywiadu.

⁴⁴ Andriej Antonowicz Miziernik (ur. 1898), aresztowany 10 VI 1937 przez UGB Kijowskiego Zarządu Obwodowego NKWD, skazany 23 XI 1937 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci. Uchwałą Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 17 II 1938 wyrok utrzymano w mocy, rozstrzelany 13 III 1938. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 6, spr. 49180-FP.

МИЗЕРНИК назвал 6 агентов польразведорганов, с которыми он был связан, проживающих на территории СССР, о которых мы ориентировали соответствующие органы УГБ НКВД.

2. В частях Житомирского гарнизона и окружного совета Осоавиахима⁴⁵ – вскрыта и ликвидирована шпионско-диверсионная резидентура, которая возглавлялась резидентом польразведки – бывшим техником артполигона 8-го стрелкового корпуса – ГРАДОВСКИМ и бывшим начальником пункта ПВО г. Житомира – АРХАНГЕЛЬСКИМ.

ГРАДОВСКИЙ и АРХАНГЕЛЬСКИЙ, являясь резидентами польразведки с 1928 года, провели большую вербовочную работу по вовлечению военнослужащих для шпионско-диверсионной работы. Ими завербованы следующие лица:

- нач[альник] артполигона 8 стр[елкового] корпуса – майор ВОЛКОВ;
- помощник к[оманди]ра 132 стр[елкового] п[олка] 44 стр[елковой] див[изии] – майор ДОМБРОВСКИЙ;
- командир отдельн[ого] батальона связи 44 дивизии, – майор ТОКАРЕВ;
- командир отдельн[ой] химроты 8 стр[елкового] кор[пуса] – капитан КОКОЛАН;
- нач[альник] Хоздовольствия 12 стр[елкового] полка, интендант 1-го ранга ГРИГОРЬЕВ;
- зав[едующий] гаражом 2-го кавкорпуса – интендант 2-го ранга ДУРНОВОВ;
- нач[альник] Хим[ической] службы 44 стр[елковой] дивизии – капитан КУЧИНСКИЙ.

Все перечисленные выше лица арестованы.

АРХАНГЕЛЬСКИЙ, ГРАДОВСКИЙ и другие арестованные по настоящему делу в течении продолжительного времени собирали шпионские материалы и предавали в Польшу через курьера 5-й львовской экспозитуры:

- а) о состоянии химического имущества 44 стр[елковой] дивизии;
- б) планы боевой готовности 5-й кавалерийской дивизии;
- в) секретные приказы по штабу 2-го кавкорпуса;
- г) секретные материалы о состоянии Осоавиахимовских организаций, включая ПВО;
- д) данные о дислокации артполигонов РККА.

Кроме этого, указанная группа подготавливала массовое отравление людского и конского состава в момент объявления мобилизации.

При обыске у ГРАДОВСКОГО и других агентов шпионско-диверсионной резидентуры изъято большое количество сильно действующих ядов,

⁴⁵ *Осоавиахим* – Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву – громадська, військова організація, що була заснована в СРСР у 1927 і мала сприяти військовому вишколу цивільного населення та зміцненню Червоної армії.

Przez cały czas pobytu w ZSRS przekazywał on pol[skim] służbom wywiad[owczym] informacje charakteryzujące stan poszczególnych jednostek RKKA i obiektów obronnych.

MIZIERNIK wymienił 6 agentów pol[skich] służb wywiad[owczych], mieszkających na terytorium ZSRS, z którymi miał powiązania. Na ich temat przekazaliśmy informacje odpowiednim organom UGB NKWD.

2. W jednostkach garnizonu żytomierskiego i rady okręgowej *Osoawiachim*⁴⁵ została wykryta i zlikwidowana rezydentura szpiegowsko-dywersyjna, na czele której stali: rezydent pol[skiego] wywiadu, były technik poligonu art[yleryj-skiego] 8 Korpusu Strzeleckiego GRADOWSKIJ i były naczelnik punktu PWO m. Żytomierza ARCHANGIELSKIJ.

GRADOWSKIJ i ARCHANGIELSKIJ, jako rezydenci wywiadu pol[skiego] od 1928 roku, prowadzili na szeroką skalę werbunek, angażując wojskowych do działalności szpiegowsko-dywersyjnej. Zostały przez nich zwerbowane następujące osoby:

– dow[ódca] poligonu art[yleryj-skiego] 8 Korpusu Strz[eleckiego] – major WOLKOW;

– pomocnik d[owód]cy 132 p[ułku] strz[eleckiego] 44 Dyw[izji] Strz[eleckiej] – major DOMBROWSKIJ;

– dowódca samodziel[nego] batalionu łączności 44 Dywizji [Strzeleckiej] – major TOKARIEW;

– dowódca samodzieln[nej] kompanii chem[icznej] 8 Kor[pusu] Strz[eleckiego] – kapitan KOKOŁAN;

– szef zaopatrzenia gosp[odarczego] 12 pułku strz[eleckiego] – intendent 1 rangi GRIGORJEW;

– szef garażu 2 Korpusu Kaw[alerii] – intendent 2 rangi DURNOWOW;

– sz[ef] służby chem[icznej] 44 Dywizji Strz[eleckiej] – kapitan KUCZIN-SKIJ;

Wszystkie wyliczone wyżej osoby zostały aresztowane.

ARCHANGIELSKIJ, GRADOWSKIJ i inni aresztowani w niniejszej sprawie przez długi okres zbierali i przekazywali do Polski, za pośrednictwem kuriera 5 ekspozytury lwowskiej, [następujące] materiały szpiegowskie:

a) dotyczące stanu wyposażenia w środki chemiczne 44 Dywizji Strz[eleckiej];

b) plany dotyczące gotowości bojowej 5 Dywizji Kawalerii;

c) tajne rozkazy sztabu 2 Korpusu Kaw[alerii];

d) tajne materiały o stanie organizacji wchodzących w skład *Osoawiachim*, włączając PWO;

e) dane na temat dyslokacji poligonów art[yleryjnych] RKKA.

⁴⁵ *Osoawiachim* – Towarzystwo Wspierania Obrony, Budownictwa Lotniczego i Chemicznego – społeczna organizacja wojskowa, założona w ZSRS w 1927; miała wspomagać wojskowe wyszkolenie ludności cywilnej oraz stanowić wsparcie Armii Czerwonej.

которыми, как это установлено экспертизой, можно отравить от 12 000 до 16 000 человек.

3. В Киеве арестован начальник эксплуатационного участка Киевского укрепрайона – ДЬЯЧЕНКО Е. А.⁴⁶, который признал свою принадлежность к польским разведывательным органам, куда был привлечен в 1932 году при следующих обстоятельствах:

ДЬЯЧЕНКО, работая десятником в 52 УНР – в Виннице, часто беседовал по вопросу строительства укрепрайона с бухгалтером того же УНР ЖЕЛТОБРЮХОВЫМ.

ДЬЯЧЕНКО сообщил ЖЕЛТОБРЮХОВУ совершенно секретные данные о ходе строительства, военных сооружений, их оборудовании и т. п.

После непродолжительного использования ДЬЯЧЕНКО «в темную» – ЖЕЛТОБРЮХОВ прямо поставил пред ним вопрос о работе в пользу разведывательных польорганов, пригрозив, что в случае отказа, выдаст его органам НКВД, как человека разглашавшего государственные тайны.

Предложение ЖЕЛТОБРЮХОВА – ДЬЯЧЕНКО принял и до марта 1937 года передал ему, а также явившемуся к ДЬЯЧЕНКО от имени ЖЕЛТОБРЮХОВА из Польши курьеру разведки, ряд совершенно секретных данных, характеризующих боевые сооружения, боеспособность, расположение и характеристики командного состава Киевского и Винницкого укрепрайонов.

ЖЕЛТОБРЮХОВ нами устанавливается для ареста.

4. В Новоград-Волынске арестован бывший начальник продснабжения 14-го артполка 14-й кавдивизии, интендант 3-го ранга – ОРЕХОВ Василий Петрович и помощник командира 140-го стройбатальона капитан ФЕДИН И. А.

ОРЕХОВ сознался в том, что он является агентом польской разведки с 1932 года и вплоть до своего ареста передавал разведке за денежные вознаграждения совершенно секретные сведения и мобилизационные документы по Новоград-Волынскому укрепленному району и 4-му кон[но-]артилл[ерийскому] полку.

Материалы передавались им через курьера Корецкого разведпункта ПОЛИЩУКА, приходившего из-за кордона.

В квартире ОРЕХОВА при обыске изъяты запрятанные разные мобдокументы, похищенные им из 14-го конартполка, предназначавшиеся для передачи польской разведке.

⁴⁶ Омелян Антонович Дьяченко (нар. 1903), заарештований 21 VII 1937 Київським облуправлінням НКВС УРСР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 53 від 28 IX 1937, розстріляний 8 X 1937 у Києві. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 174–181; спр. 3, арк. 133.*

Ponadto wymieniona grupa przygotowywała masowe wytrucie ludzi i koni w chwili ogłoszenia mobilizacji.

Podczas rewizji u GRADOWSKIEGO i innych agentów rezydentury szpiegowsko-dywersyjnej skonfiskowano ogromną ilość silnie działających trucizn, którymi, jak wykazała ekspertyza, można otruć od 12 000 do 16 000 ludzi.

3. W Kijowie aresztowany został nacz[elnik] odcinka eksploatacyjnego kijowskiego rejonu umocn[ionego] DJACZENKO J. A.⁴⁶, który przyznał się, że pracował w polskich służbach wywiadowczych. Zwerbowano go w 1932 roku w następujących okolicznościach:

Pracując jako dziesiętnik w 52 UNR w Winnicy, DJACZENKO często rozmawiał o kwestiach dotyczących budownictwa obiektów rejonu umocn[ionego] z buchalterem tegoż UNR ŻOŁTOBRIUCHOWEM.

DJACZENKO opowiadał ŻOŁTOBRIUCHOWOWI o [sprawach zawierających] ściśle tajne dane dotyczące przebiegu budowy, umocnień, ich uzbrojenia itp.

Po niedługim okresie wykorzystywania DJACZENKI, który niczego nie był świadom, ŻOŁTOBRIUCHOW wprost przedstawił mu kwestię pracy na rzecz pol[skich] służb wywiadowczych, grożąc, że w razie odmowy wyda go organom NKWD jako człowieka rozgłaszającego tajemnice państwowe.

DJACZENKO przyjął propozycję ŻOŁTOBRIUCHOWA i do marca 1937 roku przekazał mu, a także przybywającemu z Polski w imieniu ŻOŁTOBRIUCHOWA kurierowi, szereg ściśle tajnych danych, zawierających opis umocnień i zdolności bojowej, rozmieszczenie oraz charakterystykę kadry dowódczej kijowskiego i winnickiego rejonów umocn[ionych].

Ustalamy [miejsce pobytu] ŻOŁTOBRIUCHOWA w celu aresztowania.

4. W Nowogrodzie Wołyńskim zostali aresztowani: były naczelnik zaopatrzenia żyw[nościowego] 14 pułku art[ylerii] 14 Dywizji Kaw[alerii], intendent 3 rangi ORIECHOW Wasilij Piotrowicz i pomocnik dowódcy 140 *strojbatalionu* kapitan FIEDIN I. A.

ORIECHOW przyznał się, że jest agentem polskiego wywiadu od 1932 roku i aż do momentu aresztowania przekazywał wywiadowi za wynagrodzenie pieniężne ściśle tajne informacje i dokumenty mobilizacyjne, dotyczące nowogrodzko-wołyńskiego rejonu umocn[ionego] i 4 pułku artyl[erii] kon[nej].

Materiały przekazywał przez kuriera korzeckiego [punktu] wywiad[owczego] POLISZCZUKA, przychodzącego zza granicy.

Podczas rewizji w mieszkaniu ORIECHOWA skonfiskowano schowane różne dokumenty mob[ilizacyjne], wykradzione przez niego z 14 pułku art[ylerii] kon[nej], przygotowane do przekazania wywiadowi polskiemu.

⁴⁶ Jemielian Antonowicz Djaczenko (ur. 1903), aresztowany 21 VII 1937 przez Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD USRS, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 53 z 28 IX 1937) rozstrzelany 8 X 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 174–181; *ibidem*, spr. 3, k. 133.

ФЕДИН показал, что к шпионской работе он был привлечен жителем гор. Староконстантинова Винницкой области – БЛАГИХ, через которого передавал для разведорганов разные сведения о Красной Армии.

ОРЕХОВ пытался привлечь ФЕДИНА к шпионской работе и посвятил его о своих связях с разведкой.

Проходящий по показаниям ОРЕХОВА как агент польской разведки бывший начальник штаба 131-го стр[елкового] полка 44 стр[елковой] див[изии] – галичанин ЖИДЕК арестован и сознался в принадлежности поль-разведорганам.

^аОперативные мероприятия по галичанам^а

Наряду с операцией по полякам и немцам, с целью вскрытия к-р базы, на которую они в своей к-р работе опираются, мы направили свое внимание также и на галичан.

В результате проведенной операции по городу и периферии по галичанам нами арестовано 96 человек, из них:

а) перебежчиков и политэмигрантов..... 72

б) прибывших с галицийской армией..... 24

Из общего количества арестованных бывших ответственных партийно-советских работников – 6, бывших членов КП(б)У – 11.

Следствием вскрывается, что галичане под видом перебежчиков и политэмигрантов перебрасывались с заданиями польской и другими иноразведками для организованной к-р повстанческой деятельности по подготовке к-р кадров для борьбы с Соввластью с началом войны против СССР.

Вскрытые следствием дела также показывают, что большее число галичан участников к-р организации, составляют прибывшие на территорию СССР с галицийской армией или же оставшиеся здесь бывшие военнопленные австрийской армии.

Значительную часть галичан составляют исключенные из партии служащие различных совучреждений, стремившиеся к проникновению в совпартаппарат для проведения к-р подрывной работы.

Весьма характерной в этом смысле является вскрытая и ликвидируемая на Уманщине и Белоцерковщине к-р повстанческая организация, заложенная членом «УВО» СЕРПЮ, работавшим в свое время в Галбюро при ЦК КП(б)У (расстрелян), ПАЛИЕВЫМ, КРУШЕЛЬНИЦКИМ, КОЗОРЕЗОМ (осужден) и представляющая собой не вскрытое при ликвидации «УВО» в 1933 году «увистское» к-р подполье на периферии.

Руководящую роль в этой организации играли:

1. ЯЦЫШИН Степан Иванович⁴⁷, уроженец Галиции, бывший поручик австрийской армии, прибывший на территорию УССР с галицийской армией, во время ареста – секретарь Верхнянской курсовой базы сахаротреста;

⁴⁷ Степан Иванович Яцишин (нар. 1890), заарештований 3 VII 1937 Христинівським РО

FIEDIN zeznał, że do działalności szpiegowskiej wciągnął go mieszkaniec mias[ta] Starokonstantynowa w obwodzie winnickim BŁAGICH, przez którego przekazywał służbom wywiad[owczym] różne informacje o Armii Czerwonej.

ORIECHOW próbował zaangażować FIEDINA do pracy szpiegowskiej i opowiedział mu o swoich związkach z wywiadem.

Występujący w zeznaniach ORIECHOWA jako agent wywiadu polskiego, były szef sztabu 131 pułku strz[eleckiego] 44 Dyw[izji] Strz[eleckiej], Galicjanin ŻYDEK został aresztowany i przyznał się, że jest agentem pol[skich] służb wywiad[owczych].

^aPrzedsięwzięcia operacyjne dotyczące Galicjan^a

Równoległe z operacją obejmującą Polaków i Niemców, mającą na celu wykrycie k-r bazy, na której opierają się oni w swej działalności k-r, zwróciliśmy uwagę także i na Galicjan.

W wyniku operacji dotyczącej Galicjan, przeprowadzonej w mieście i w terenie, aresztowaliśmy 96 osób, w tym:

a) zbiegów i emigrantów polit[ycznych]..... 72

b) przybyłych z [Ukraińską] Armią Halicką..... 24

Z ogólnej liczby aresztowanych: byłych pracowników na odpowiedzialnych [stanowiskach] partyjno-państwowych – 6, byłych członków KP(b)U – 11.

W trakcie śledztwa ujawniono, że Galicjanie byli przerzucani [przez granicę] „pod przykrywką” zbiegów i emigrantów polit[ycznych] z otrzymanymi od polskiego i innych zagr[anicznych] wywiadów zadaniami, polegającymi na organizowaniu k-r działalności powstańczej w celu przygotowania k-r kadr do walki z władzą sow[iecką] z chwilą rozpoczęcia wojny przeciwko ZSRS.

Założone w śledztwie sprawy pokazują także, że dużą liczbę Galicjan – członków organizacji k-r stanowią osoby przybyłe na terytorium ZSRS z [Ukraińską] Armią Halicką lub osiadli tu dawni jeńcy z armii austriackiej.

Znaczną część Galicjan stanowią wydaleni z partii urzędnicy różnych instytucji sow[ieckich], którzy usiłowali przeniknąć do aparatu part[yjno]-państw[owego] w celu prowadzenia k-r działalności wyrotowej.

Niezwykle ciekawa pod tym względem jest wykryta i likwidowana obecnie k-r organizacja powstańcza działająca na Humańszczyźnie i Białocerkiewszczyźnie, założona przez członka UWO SIERPO, który pracował swego czasu w Biurze Gal[icyjskim] przy KC KP(b)U (rozstrzelany), PALIJEWA, KRUSZELNICKIEGO, KOZORIEZA (skazany), stanowiąca nie wykryte podczas likwidacji UWO w 1933 roku jej uwistowskie k-r podziemie na prowincji.

Kierownictwo nad tą organizacją sprawowali:

1. JACYSZYN Stefan s. Iwana⁴⁷, urodzony w Galicji, były porucznik armii austriackiej, przybyły na terytorium USRS z [Ukraińską] Armią Halicką, w czasie

⁴⁷ Stefan Jacyszyn (ur. 1890), aresztowany 3 VII 1937 przez Chrystinowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany

2. СТЕЛЮК Степан Иванович⁴⁸, галичанин, бывший член галицийского ревкома в Тарнополе с 1919 г., прибыл с галицийскими войсками, исключен из партии, в момент ареста – учитель одной из школ в Киеве, бывш[ий] заведующий Христиновского Райнаробраза;

3. МАРКОВ-МАЦЬКОВ Василий⁴⁹, галичанин, прибыл с галицийской армией («сичевых стрельцов»), исключен из партии, в момент ареста – техник дорожного строительства Ушосдора НКВД, бывш[ий] секретарь РИК'а.

4. БРЫКСА Иван-Василий Дмитриевич⁵⁰, галичанин, служил в австрийской армии, бывший офицер Галицийской армии, до ареста работал директором школы в Христиновском районе.

Все суммой показаний ЯЦЫШИНА, СТЕЛЮКА, МАРКОВА и других устанавливается, что вскрытая к-р организация формировалась из прибывших с Галицийскими войскам (УГА) в 1919 году галичан, осевшими в ряде районов Уманщины и Белоцерковщины после расформирования полков.

Теми же показаниями и установлено, что руководство организацией исходило из Киева, куда часть участников УГА в 1922–[19]24 гг. переехали и сумели пролезть в партийно-советский аппарат и научные учреждения.

Как показывают арестованные МАРКОВ, ЯЦЫШИН, БРЫКСА, ЧЕПЕЛИНСКИЙ и ДУМА, задачи к-р организации в основном сводились к следующему:

а) свержение Соввласти путем вооруженного восстания, приуроченного к моменту начала войны Германии и Польши против СССР;

б) дезорганизации тыла во время возникновения войны с СССР;

в) подрывной вредительской работе в промышленности и сельском хозяйстве;

г) проведению националистической пропаганды среди населения.

В этих целях организация в практической деятельности проводила следующее:

а) протаскивание и продвижение участников организации в партийный и советский аппарат, в частности на ответственную работу для подрывной деятельности;

УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

⁴⁸ Степан Иванович Стелюк (нар. 1895), заарештований 3 VII 1937 Уманським РО УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

⁴⁹ Василь Степанович Марков-Мацьков (нар. 1900), заарештований 23 VI 1937 Христинівським РО УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

⁵⁰ Иван-Василь Дмитриевич Брикса (нар. 1896), заарештований 27 VI 1937 Христинівським РО УНКВС Київської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 43 від 23 IX 1937, розстріляний 28 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1959. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 114–118; спр. 899, арк. 261.*

aresztowania – sekretarz wierchniajańskiej bazy szkoleniowej trustu cukrow[niczego];

2. STIELUK Stiepan s. Iwana⁴⁸, Galicjanin, były członek galicyjskiego *riewkomu* w Tarnopolu od 1919 r., przybył z wojskami galicyjskimi, usunięty z partii, w chwili aresztowania nauczyciel w jednej ze szkół w Kijowie, był[y] kier[ownik] *christinowskiego rajnarobrazu*;

3. MARKOW-MACÓKOW Wasylj⁴⁹, Galicjanin, przybył z [Ukraińską] Armią Halicką („Strzelcy Siczowi”), usunięty z partii, w chwili aresztowania technik budowy dróg *Uszosdor* NKWD, był[y] sekretarz RIK;

4. BRYKSA Iwan Wasylj s. Dmitrija⁵⁰, Galicjanin, służył w armii austriackiej, był oficer [Ukraińskiej] Armii Halickiej, przed aresztowaniem pracował jako dyrektor szkoły w rejonie *christinowskim*.

Ze wszystkich zeznań – JACYSZYNA, STIELUKA, MARKOWA i innych – wynika, że ujawnioną organizację k-r formowano z przybyłych z wojskami galicyjskimi (UHA) w 1919 roku Galicjan, którzy po rozformowaniu pułków osiedli w wielu rejonach Humańszczyzny i Białocerkiewszczyzny.

Na podstawie tych samych zeznań ustalono, że organizacją kierowano z Kijowa, dokąd przeniosła się w [atach] 1922–[19]24 część członków UHA, którzy zdołali przeniknąć do aparatu partyjno-państwowego i instytucji naukowych.

Jak zeznają aresztowani MARKOW, JACYSZYN, BRYKSA, CZEPIELIN-SKIJ i DUMA, zadania organizacji k-r głównie sprowadzały się do spraw następujących:

a) obalenie władzy sow[ieckiej] na drodze powstania zbrojnego, którego termin miał być dostosowany do chwili rozpoczęcia przez Niemcy i Polskę wojny przeciw ZSRS;

b) dezorganizacja tyłów po wybuchu wojny z ZSRS;

c) działalność wywrotowa i szkodnictwo w przemyśle i rolnictwie;

d) propaganda nacjonalistyczna wśród ludności.

W celu realizacji tych zadań organizacja podejmowała w praktyce następujące działania:

28 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

⁴⁸ Stiepan Stieluk (ur. 1895), aresztowany 3 VII 1937 przez Humański Oddział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

⁴⁹ Wasylj Markow-Macókow (ur. 1900), aresztowany 23 VI 1937 przez Christinowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

⁵⁰ Iwan Wasylj Bryksa (ur. 1896), aresztowany 27 VI 1937 przez Christinowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kijowskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 43 z 23 IX 1937) rozstrzelany 28 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1959. HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 114–118; *ibidem*, spr. 899, k. 261.

б) вербовка отдельных неустойчивых членов партии, имеющих националистическое и к-р прошлое.

Кроме этого, арестованный Б[Р]ЫКСА признал, что он вел шпионскую работу по заданиям агента польской разведки КЛУБКА, приходившего к нему нелегально из Польши в 1926 году.

В период 1922/[19]23 гг., а затем 1929/[19]31 гг. в Христиновском районе все районное руководство было насыщено галичанами, и причем интенсивная концентрация их шла по назначениям из Киева.

Такое же стягивание галичан на руководящие должности в колхозы, совхозы и культурно-воспитательный фронт, в свою очередь, проводилось руководством района.

Достаточно указать, что в указанный период времени Бюро РПК'а в значительной своей части состояло из галичан, – руководителями Наробраза, Райпрофсовета, Прокуратуры, Нарсуда, РайФО, Райснаба и т. п. были также галичане.

Как показывает арестованный МАРКОВ, организация занималась выдвижением на руководящие должности классово-враждебных элементов из кулачества и бывш[их] петлюровцев, протаскивая их в ряды партии.

Эти, расставленные таким путем к-р галицийские кадры, вели работу по срыву хозяйственно-политических мероприятий соввласти, дискредитации этих мероприятий и срыв коллективизации.

По делу проходит до 35-ти человек. Арестовано 23; из коих – созналось 7.

Для нанесения решительного удара оп галицийскому к-р подполью нами намечено *к аресту – 161 человек*, из них:

Бывших членов партии.....	26
Политэмигрантов.....	5
Связанных с польконсульством.....	26
Прибывших с гал. армией.....	34
Перебежчиков.....	8
Военнопленных австрийской армии.....	28

Эти 161 человек в основном падают на 30 районов области и 50% – на Уманщину, где сосредоточена значительная часть галичан.

Анализ всех вскрытых дел показывает, что мы в основном ликвидируем шпионские гнезда и контрреволюционные диверсионные формирования, связанные с 5-й Львовской экспозитурой, Сарненской, Ракитянской и Корецкой⁵¹ подэкспозитурами, приграничными разведками и польгенконсульством в Киеве.

Наряду с концентрацией внимания на окончательный разгром шпионско-диверсионного и к-р повстанческого подполья, мы ставим своей

⁵¹ Інформація неправильна. У Рокитні та Корці не було пунктів львівської експозитури.

a) wciąganie członków organizacji do aparatu partyjnego i państwowego oraz przede wszystkim wysuwanie ich na odpowiedzialne odcinki pracy, aby prowadzili działalność wywrotową;

b) werbowanie poszczególnych, niezdecydowanych członków partii o przeszłości nacjonalistycznej i k-r;

Poza tym aresztowany B[R]YKSA przyznał, że zajmował się działalnością szpiegowską na polecenie agenta wywiadu polskiego KŁUBKA, który przybył do niego nielegalnie z Polski w 1926 roku.

W l[atach] 1922/[19]23, a następnie w l[atach] 1929/[19]31 w rejonie chryśtinowskim całe kierownictwo rejonowe było naszpikowane Galicjanami, przy czym tak silna ich koncentracja była podyktowana przez Kijów.

Z kolei kierownictwo rejonu analogicznie obsadzało Galicjanami kierownicze stanowiska w kolchozach, sowchozach oraz na froncie kulturalno-wychowawczym.

Wystarczy wskazać, że w danym okresie Biuro RPK w znacznej części składało się z Galicjan. Kierownikami *narobrazu*, *rajprofsowietu*, Prokuratury, *nar-sudu*, *rajFO*, *rajsnabu* itp. byli także Galicjanie.

Jak zeznaje aresztowany MARKOW, organizacja wyносиła na kierownicze stanowiska element klasowo wrogi, wywodzący się z kułactwa i był[ych] petlowców oraz wciągała go w szeregi partyjne.

Tak usytuowane k-r kadry galicyjskie prowadziły działania, mające na celu zaprzepaszczenie przedsięwzięć gospodarczo-politycznych władzy sow[ieckiej], dyskredytowanie tych przedsięwzięć oraz zerwanie kolektywizacji.

W sprawie występuje do 35 osób. Aresztowano 23, z których przyznało się 7 [osób].

W celu wykonania zdecydowanego uderzenia w k-r podziemie galicyjskie, wyznaczaliśmy⁵¹ do aresztowania 161 osób⁵¹, w tym:

- byłych członków partii..... 26
- emigrantów polit[ycznych]..... 5
- związanych z konsulem pol[skim]..... 26
- przybyłych z [Ukraińską] Armią Hal[icką]..... 34
- zbiegów..... 8
- jeńców z armii austriackiej..... 28

Tych 161 osób przypada głównie na 30 rejonów obwodu, a 50% na Humańszczyznę, gdzie zgromadziła się znaczna część Galicjan.

Analiza wszystkich założonych spraw wykazuje, że likwidujemy przede wszystkim skupiska szpiegowskie i kontrrewolucyjne formacje dywersyjne, związane z 5 ekspozyturą lwowską oraz z placówkami sarneńską, rokitniańską i korzecką⁵¹, a także przygranicznymi punktami wywiadowczymi i pol[skim] konsulem gen[eralnym] w Kijowie.

⁵¹ Informacja błędna. W Rokitnie i Korcu nie było placówek ekspozytury lwowskiej.

непосредственной оперативной задачей – вскрытие работы 2-го отдела польглавштаба^к на Киевщине.

^аНачальник УНКВД по Киевской области
Страший майор государственной безопасности^а
(—) ШАРОВ

№ 623983
«5» сентября 1937 г.
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 67, арк. 49–146.
Оригінал, машинопис.*

^к Було: польгенштаба.

Równoległe z kierowaniem uwagi na ostateczne rozbitcie szpiegowsko-dywerysyjnego, k-r podziemia powstańczego, naszym bezpośrednim zadaniem operacyjnym jest ujawnienie pracy 2 Oddziału polskiego Sztabu Gł[ównego]^o na Kijowszczyźnie.

^aNaczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) SZAROW

nr 623983
„5” września 1937 r.
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 67, k. 49–146.
Oryginał, maszynopis.*

^o *Było:* Gen[eralnego].

№ 34

5 вересня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського до НКВС СРСР про результати роботи по «польській операції»

^{а-б}Записка по проводу^{-б} ^в№ 4681^{-в-а}

^бМосква^{-б}

НКВД

МИНАЕВУ

На 4 сентября [по] польской операции [в] Украине арестовано 6414 человек, из них [по] областям: Киевской – 1769, Винницкой – 1417, Харьковской – 880, Одесской – 715, Днепропетровской – 574, Донецкой – 446, Черниговской – 110, Молдавской¹ – 100, Погранотряды – 294, 3 отдел УГБ НКВД – 109. [Из] общего количества арестованных созналось [в] шпионско-диверсионной деятельности, причастности [к] «ПОВ» и нац[ионалистическим] к-р формированиям 896 человек.

Сообщаю данные [о] результатах следствия [за] последнюю пятидневку.

1. [В] Киеве арестованные бывшие агенты разведотдела КВО БОРЕЙКО и САВЧУК сознались [в] том, что являются агентами польской разведки, [по] заданиям поляков дезинформировали разведотдел и занимались шпионской деятельностью.

2. Арестованный [в] Городнице Киевской области АРТЕМЧУК сознался [в] шпионской деятельности и что [по] заданиям польской разведки создал шпионско-диверсионную группу.

3. Показаниями арестованного [в] Белой Церкви ДЕМБИЦКОГО вскрывается шпионско-диверсионная группа, заложенная на военное время.

4. Показаниями арестованного [в] Киеве ПАРАНДОВСКОГО, он с 1932 года проводит шпионскую работу [по] заданиям польского консульства [в] Киеве.

С ним [по] шпионской деятельности был связан ОСТРОВСКИЙ, бывший дворянин, он арестован и сознался [в] шпионаже.

5. Арестованный бывший легионер ПТАШИНСКИЙ сознался [в] вербовке польским консульством, [по] заданиям которого передал шпионские материалы [по] железнодорожным узлам.

6. Арестованный польский агент ФОРНАЛЬСКИЙ сознался [в] вербовке польским консульством, [по] заданиям которого создал шпионско-диверсионную группу [в] количестве 11 человек [на] Селивонковском сахарном заводе.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Вписано від руки.

¹ Ймовірно йдеться про Молдавську АСРР. Автономна Молдавська область існувала з безрезня до жовтня 1924.

Nr 34

5 września 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do NKWD ZSRS, dotyczący przebiegu i rezultatów działań prowadzonych w ramach „operacji polskiej”

^{a-b}-Telefonogram^b ^c-nr 4681^{-c-a}

^b-Moskwa^{-b}

NKWD

do MINAJEWA

Na dzień 4 września [w ramach] operacji polskiej [na] Ukrainie aresztowano 6414 osób, w tym według obwodów: kijowski – 1769, winnicki – 1417, charkowski – 880, odeski – 715, dniepropietrowski – 574, doniecki – 446, czernihowski – 110, mołdawski¹ – 100, oddziały pogran[iczne] – 294, 3 Oddział UGB NKWD – 109. [Z] ogólnej liczby aresztowanych [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej, przynależności [do] POW i nac[jonalistycznych] formacji k-r przyznało się 896 osób.

Informuję [o] wynikach śledztwa [z] ostatnich pięciu dni.

1. Aresztowani [w] Kijowie dawni agenci oddziału wywiad[owczego] K[ijowskiego] WO BORIEJKO i SAWCZUK przyznali się, że byli agentami wywiadu polskiego i [na] polecenie Polaków dezinformowali oddział wywiad[owczy] oraz prowadzili działalność szpiegowską.

2. Aresztowany [w] Horodnicy, obwód kijowski, ARTIOMCZUK przyznał się [do] działalności szpiegowskiej i do tego, że [na] polecenie wywiadu polskiego utworzył grupę szpiegowsko-dywersyjną.

3. Na podstawie zeznań aresztowanego [w] Białej Cerkwi DIEMBICKIEGO ustala się grupę szpiegowsko-dywersyjną, założoną na wypadek wojny.

4. Z zeznań aresztowanego [w] Kijowie PARANDOWSKIEGO [wynika, że] prowadził on od 1932 roku działalność szpiegowską [na] polecenie konsulatu polskiego [w] Kijowie.

[W związku z] działalnością szpiegowską kontaktował się z nim OSTROWSKI, były szlachcic, który został aresztowany i przyznał się [do] szpiegostwa.

5. Aresztowany były legionista PTASZYŃSKI przyznał się, że został zwerbowany przez polski konsulat, [na] polecenie którego przekazał [mu] materiały szpiegowskie dotyczące węzłów kolejowych.

6. Aresztowany agent polski FORNAŁSKI przyznał się, [że] został zwerbowany przez polski konsulat, [na] polecenie którego założył grupę szpiegowsko-dywersyjną liczącą 11 osób [w] cukrowni saliwonkowskiej.

^{a--a} *Podkreślono maszynowo.*

^{b--b} *Zapisano wersalikami.*

^{c--c} *Wpisano odręcznie.*

¹ Zapewne mowa o Mołdawskiej Autonomicznej Socjalistycznej Republice Sowieckiej. Autonomiczny obwód mołdawski istniał od marca do października 1924.

7. Арестованный [в] Житомире МАЦИЕВСКИЙ сознался [в] причастности [к] «ПОВ» и что [в] 1933 году [по] заданиям польской разведки переброшен [в] Союз [под] видом политэмигранта.

Показаниям МАЦИЕВСКОГО вскрывается боевая ячейка «ПОВ» [в] Житомире.

8. Арестованный [в] Житомирском округе перебежчик [из] Польши ОВЕРЧУК¹ сознался, что [в] 1933 году под видом перебежчика переброшен в СССР с заданиями разведки.

[По] показаниям ОВЕРЧУКА [к] шпионской деятельности причастен инспектор милиции Малина ШАБЛИОВСКИЙ.

9. Арестованный [в] пограничном местечке Ярунь Киевской области ЮРКЕВИЧ показал, что является агентом польской разведки с 1926 года, до последнего времени проводил шпионскую работу.

10. Арестованный [в] Донбассе бывший бухгалтер завода Кирова [в] Макеевке ПОЗДЕНО сознался [в] причастности [к] «ПОВ» с 1926 года, завербован епископом НЕВЕ. После отъезда НЕВЕ [в] Москву ПОЗДЕНО возглавлял ячейку «ПОВ» [в] Макеевке, проводившую шпионско-диверсионную работу.

11. Арестованный [в] Славянске КАРВА сознался, что [по] заданиям польского агента ШИШКЕВИЧ (арестован, сознался) проводил шпионскую работу, завербовал [для] шпионско-диверсионной деятельности 4-х человек. Арестованный [по] этому делу ВОЗНЯК сознался [в] вербовке ШИШКЕВИЧЕМ, подготавливался [для] диверсионной работы [в] военное время.

12. Арестованный [в] Сталино КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ сознался, что [в] 1931 году переброшен в СССР Виленской экспозитурой [для] шпионской деятельности. Будучи [в] ссылке [в] Златоусте, завербовал 3-х перебежчиков.

[В] Москве КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ связался [с] агентом польской разведки ДАВИДОВСКОЙ Дорой, проживающей [по ул.] Воронцовской 19, [при] ее участии связался [в] польском посольстве [с] МАЛИОВСКИМ.

[В] 1936 году, работая [в] Мариуполе [на] Азовстали, КУЛИНОВСКИЙ завербовал [для] шпионской работе 4-х человек. Арестованный [по] его показаниям КОТЫНСКИЙ сознался [в] вербовке КУЛИНОВСКИМ.

13. Арестованный [в] Краматорске врач АБЛОВ признал связь [в] шпионских целях [с] Киевским польским консульством и [в] причастности к «ПОВ» с 1927 года. Завербован [в] Каменец-Подольске ксендзом ЛЮБЧИНСКИМ².

¹ Див. документ № 33. Там: ОВЕРЧУК.

² Фелікс Любчинський (нар. 1886), випускник Житомирської духовної семінарії. Вікарій костіола св. Олександра у Києві, адміністратор парафії у Ялтушкові, настоятель костіолів у Куні та Гайсині. Багато разів арештований; у 1922 засуджений до вищої міри покарання, пізніше замінені на 2 роки позбавлення волі; з 1923 настоятель кафедри у Кам'янець-Подільському. 14 IV 1927 заарештований ДПУ УСРР і вивезений до Москви. За ухвалою Колегії ОДПУ СРСР

7. Aresztowany [w] Żytomierzu MACYJEWSKI przyznał się, [że] należał [do] POW i że [w] 1933 roku został przerzucony [na] polecenie wywiadu polskiego [do] Związku [Sowieckiego] „[pod] przykrywką” emigranta polit[ycznego].

Na podstawie zeznań MACYJEWSKIEGO ustala się grupę bojową POW [w] Żytomierzu.

8. Aresztowany [w] okręgu żytomierskim zbieg [z] Polski OWIERIECZUK^d przyznał się, że [w] 1933 roku, jako rzekomy uciekinier, przerzucony został do ZSRS z zadaniami otrzymanymi od wywiadu.

[Z] zeznań OWIERIECZUKA wynika, że [w] działaniach o charakterze szpiegowskim udział bierze inspektor milicji w Malinie SZABLIOWSKIJ.

9. Aresztowany [w] przygranicznym miasteczku Jaruń obwód kijowski JURKIEWICZ zeznał, że jest agentem wywiadu polskiego od 1926 roku i do ostatniej chwili prowadził działalność szpiegowską.

10. Aresztowany [w] Donbasie były buchalter zakładów [im.] Kirowa w Makiejewce POZDIENO przyznał się, [że] należy [do] POW od 1926 roku i został zwerbowany przez biskupa NEVEU. Po wyjeździe NEVEU [do] Moskwy POZDIENO stanął na czele komórki POW [w] Makiejewce, zajmującej się pracami szpiegowsko-dywersyjnymi.

11. Aresztowany [w] Sławiańsku KARWA przyznał się, że [na] polecenie polskiego agenta SZYSZKIEWICZA (aresztowany, przyznał się) zajmował się szpiegostwem, zwerbował [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej 4 osoby. Aresztowany [w] tej sprawie WOZNIAK przyznał, [że] został przez SZYSZKIEWICZA zwerbowany i przygotowywał się [do] działalności dywersyjnej [na] wypadek wojny.

12. Aresztowany [w] Stalino KULINO-KULINOWSKIJ przyznał się, że [w] 1931 roku został przerzucony do ZSRS przez ekspozyturę wileńską [w celu] prowadzenia działalności szpiegowskiej. Będąc [na] zsyłce [w] Złatouście, zwerbował 3 uciekinierów.

[W] Moskwie KULINO-KULINOWSKIJ miał kontakty [z] agentem wywiadu polskiego DAWIDOWSKĄ Dorą, zamieszkałą [przy ul.] Woroncowskiej 19; [przy] jej udziale skontaktował się [w] ambasadzie polskiej [z] MALINOWSKIM.

[W] 1936 roku, pracując [w] Mariupolu [w] „Azowstali”, KULINOWSKIJ zwerbował [do] pracy szpiegowskiej 4 osoby. Aresztowany [na] podstawie jego zeznań KOTYNSKIJ przyznał, [że] został zwerbowany przez KULINOWSKIEGO.

13. Aresztowany [w] Kramatorsku lekarz ABŁOW przyznał się do podtrzymywania, [w] celach szpiegowskich, kontaktów z polskim konsulem w Kijowie oraz [do] członkostwa w POW od 1927 roku. Zwerbowany został w Kamieńcu Podolskim przez księdza LUBCZYŃSKIEGO².

^d *Zob. dokument nr 33. Tam: OWIERCZUK.*

² Feliks Lubczyński (ur. 1886), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu, wikariusz w kościele św. Aleksandra w Kijowie, administrator parafii w Jałtuszkwie, proboszcz w Kunie i Hajsynie. Wielokrotnie aresztowany; w 1922 skazany na karę śmierci, wyrok zamieniono na 2 lata więzienia; od 1923 proboszcz katedry w Kamieńcu Podolskim. Aresztowany w 14 IV 1927 przez GPU USRS

Арестованный [по] этому делу юрисконсульт Краматорского завода ШЕРШНЕВИЧ признал участие [в] диверсионной группе и деловую связь [с] АБЛОВЫМ.

14. Арестованный галичанин ПАРАНЧАК сознался, что [в] 1921 году прибыл в СССР через Германию [со] шпионским заданием. До последнего времени проводил шпионскую работу.

15. Арестованный [в] Одессе ФИНШВАЛЬГ¹ сознался [в] участии [в] польской шпионско-диверсионной организации Кирова, созданной польским специалистом ЗИМЕКОМ² Бруно Игнатьевичем, находящимся [в] настоящее время в Ленинграде.

ФИНШВАЛЬГ назвал 12 человек участников диверсионной организации.

16. Показаниями арестованных [в] Добровеличковском районе Одесской области ХУДОГО, ВОЖАКОВА, вскрывается шпионско-повстанческая организация, насажденная польским консульством.

17. Арестованный [в] Полтаве РАДЗИШЕВСКИЙ сознался, что является резидентом польской разведки с 1925 года, имел [на] связи 4 человека. Назвал другого резидента [в] Горловке, Донбассе ЛЕБЕДИНСКУЮ.

18. [По] показаниям арестованного [в] Харькове ксендза ГАШИНСКО-ГО³ вскрывается к-р националистическая шпионская организация, созданная ГАШИНСКИМ [по] указаниям консульства. ГАШИНСКИЙ называет 19 человек завербованных им лично.

19. Арестованный зам[еститель] главного бухгалтера макаронной фабрики [в] Харькове ГОРОДЕЦКИЙ сознался [в] шпионско-диверсионной деятельности с 1930 года [по] заданиям польского консульства [в] Харькове. Создал сетки [на] ХТЗ, ХЕМЗ, органах снабжения, завербовал 7 человек.

20. Арестованный бывший директор школы [в] Балаклее МИХАЙЛОВСКИЙ показал [о] своей связи [с] польской разведкой, начиная [с] 1919 года. Завербован польской миссией [в] Харькове ЗАКРЖЕВСКИМ.

21. Арестованные старослужащие сахарных заводов [на] Харьковщине ПОНЯТОВСКИЙ и СМЕРЧИНСКИЙ сознались [в] шпионаже [в] пользу Польши. ПОНЯТОВСКИЙ дал показания [о] нелегальных ходах [в] Польшу [со] шпионскими материалами.

від 21 VIII 1928 засуджений до 10 років позбавлення волі та засланий на Соловки. Помер у табірному шпиталі 17 XI 1931. *Влада і костьол...*, с. 410–412.

¹ Так у тексті. У документах № 29 та 35: ФИНШВАЛЬД.

² Так у тексті. У документах № 29 та 35: ЗЕМЕК.

³ Леонард Антонович Гашинський (1867–1937), білорус, випускник Петербурзької духовної академії, висвячений у 1893; з 1897 до 1904 викладач закону Божого у Мінських гімназіях; з 1904 до 1917 військовий капелан у Кронштадті; з 1919 до 1921 настоятель парафії в Могильові; з 1922 до 1927 в м. Луга; з 1927 до 1937 у Харкові. Апостольський адміністратор південної частини Могилевської єпархії. Заарештований 12 VIII 1937. Засуджений 24 IX 1937 ОСО УНКВС Харківської обл. до вищої міри покарання. Реабілітований 22 VIII 1958. *Влада і костьол...*, с. 383–384; *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 238–239.

Aresztowany [w] tej sprawie rad[ca] praw[ny] zakładów kramatorskich SZERSZNIOWICZ przyznał się [do] przynależności do grupy dywersyjnej oraz kontaktów organizacyjnych [z] ABŁOWEM.

14. Aresztowany Galicjanin PARANCZAK przyznał się, że [w] 1921 roku przybył do ZSRS przez Niemcy [z] zadaniami szpiegowskimi. Do ostatniego czasu prowadził działalność szpiegowską.

15. Aresztowany [w] Odessie FINSZWAŁ^e przyznał się [do] członkostwa [w] polskiej organizacji szpiegowsko-dywersyjnej w Kirowie, którą założył polski specjalista ZIMEK^f Bruno Ignatjewicz, znajdujący się obecnie w Leningradzie.

FINSZWAŁ^e wymienił 12 członków organizacji dywersyjnej.

16. Na podstawie zeznań aresztowanych [w] rejonie dobrowieliczkowskim, obwód odeski CHUDEGO i WOŻAKOWA ustala się organizację szpiegowsko-powstańczą, założoną przez konsulat polski.

17. Aresztowany [w] Połtawie RADZISZEWSKIJ przyznał się, że jest rezydentem wywiadu polskiego od 1925 roku i miał [na] kontakcie 4 ludzi. Wymienił innego rezydenta [w] Gorłowie w Donbasie – LEBIEDINSKĄ.

18. [Na podstawie] zeznań aresztowanego [w] Charkowie księdza GASZYŃSKIEGO³ ustala się k-r nacjonalistyczną organizację szpiegowską, założoną przez GASZYŃSKIEGO [według] wytycznych konsulatu. GASZYŃSKI wymienił 19 osób osobiście przez niego zwerbowanych.

19. Aresztowany zast[ępcą] głównego buchaltera w fabryce makaronu [w] Charkowie GORODIECKIJ przyznał się [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej [prowadzonej] od 1930 roku [na] polecenie konsulatu polskiego [w] Charkowie. Założył siatki [w] ChTZ, ChEMZ, organach zaopatrzenia; zwerbował 7 osób.

20. Aresztowany był dyrektor szkoły [w] Bałaklei MICHAJŁOWSKIJ zeznał [o] swych kontaktach [z] wywiadem polskim, począwszy [od] 1919 roku. Zwerbowany został przez misję polską [w] Charkowie – [tj.] ZAKRZEWSKIEGO.

21. Aresztowani wieloletni pracownicy zatrudnieni w cukrowniach [na] Charkowszczyźnie PONIATOWSKIJ i SMIERCZINSKIJ przyznali się [do] szpiegostwa [na] rzecz Polski. PONIATOWSKIJ złożył zeznania [o] nielegalnym przechodzeniu [do] Polski [z] materiałami szpiegowskimi.

i przewieziony do Moskwy. Uchwałą kolegium OGPU z 21 VIII 1928 skazany na 10 lat pozbawienia wolności i osadzony na Wyspach Sołowieckich. Zmarł w obozowym szpitalu 17 XI 1931. *Włada i ko-s'ol...*, s. 410–412.

^e *Tak w tekście. W dokumentach nr 29 oraz 35: FINSZWAŁD.*

^f *Tak w tekście. W dokumentach nr 29 oraz 35: ZIEMEK.*

³ Leonard Gaszyński (1867–1937), Białorusin, absolwent Akademii Duchownej w Petersburgu, święcenia kapłańskie przyjął w 1893; od 1897 do 1904 katecheta gimnazjów w Mińsku; od 1904 do 1917 kapelan wojskowy w Kronsztadzie; od 1919 do 1921 proboszcz parafii w Mohyłowiu; od 1922 do 1927 w Łudze; od 1927 do 1937 w Charkowie, administrator apostolski południowej części diecezji mohylo-wowskiej. Aresztowany 12 VIII 1937. Wyrokiem OSO UNKWD obw. charkowskiego z dnia 24 IX 1937 skazany na karę śmierci. Zrehabilitowany 22 VIII 1958. *Włada i ko-s'ol...*, s. 383–384; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 238–239.

22. Арестованный [в] Днепропетровске перебежчик [из] Польши ДУБНИЦКИЙ сознался [в] шпионско-диверсионной деятельности с 1928 года. [По] заданиям поляков ДУБНИЦКИЙ готовил диверсионные акты в военное время. ДУБНИЦКИЙ был связан [с] резидентом разведки ХАНЕВИЧЕМ, который также арестован и сознался [в] шпионской диверсионной деятельности.

23. Арестованный [по] делу «ПОВ» [в] Днепродзержинске СЛЕДЗИНСКИЙ сознался, что [в] 1925 году привлечен [к] шпионско-диверсионной деятельности резидентом 2-го отдела польгенштаба^с ТОМАШЕВСКИМ, выехавшим [в] Польшу.

24. Арестованный [в] Молдавии бывший работник разведотдела 12 армии ВОЛЬСКИЙ [в] первичных показаниях сознался [о] вербовке поляками [в] 1920 году. Имел задание [по] насаждению шпионско-диверсионных ячеек [на] железнодорожных узлах [в] Украине.

Дальнейшие аресты продолжаем. Протоколы вышлем почтой. Нр^в-2609/сн^в.

^бНарком внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^б
(—) ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^в-5-^в» сентября 1937 г.
гор. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 23, арк. 140–145.
Оригінал, машинопис.*

^с Було: Польглавштаба.

22. Aresztowany [w] Dniepropietrowsku zbieg [z] Polski DUBNICKIJ przyznał się [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej prowadzonej od 1928 roku. [Na] polecenie Polaków DUBNICKIJ przygotowywał akcje dywersyjne na wypadek wojny. DUBNICKIJ związany był [z] rezydentem wywiadu CHANIEWICZEM, który także został aresztowany i przyznał się [do] działalności szpiegowskiej i dywersyjnej.

23. Aresztowany [w] sprawie POW [w] Dnieprodzierżyńsku SLEDZINSKIJ przyznał się, [że] w 1925 roku został wciągnięty [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez rezydenta 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego][§] TOMASZEWSKIEGO, który wyjechał [do] Polski.

24. Aresztowany [w] Mołdawii były pracownik oddziału wywiad[owczego] 12 armii WOLSKIJ [na] wstępnych zeznaniach przyznał się, [że] został zwerbowany przez Polaków [w] 1920 roku. Zadaniem jego było zakładanie komórek szpiegowsko-dywersyjnych [na] węzłach kolejowych Ukrainy.

Kontynuujemy aresztowania. Protokoły wysłamy pocztą. Nr ^c2609/sn^c.

^bNarkom Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^b
(—) LEPLEWSKIJ

„^c5^c” września 1937 r.
mias[to] Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 140–145.
Oryginał, maszynopis.*

[§] *Było: Głównego*.

№ 35

8 вересня 1937, Київ. Витяг із оперативного зведення НКВС УРСР № 20 про результати слідчої роботи по «польській операції» в окремих областях України

^а-Народному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^а
^б-тов. ЕЖОВУ Н. И.^б

^{а-б}-Оперативная сводка № 20^б
О результатах следственной работы 3, 4 и 5 Отделов УГБ НКВД УССР^а
(на 8 сентября 1937 г.)
[...]
^{а-б}-П. Польские шпионы и диверсанты^а
по гор. Киеву^б

1. ^б-ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИЙ^{б1}

Б[ывший] агент ИНО.

Арестованный 16 августа ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИЙ – сын генерал-майора, перед арестом работал в качестве старшего механика Государственного физического института, сознался в том, что с 1927 года он являлся агентом румынской и польской разведок.

Он показывает, что в 1927 году, во время одной из поездок по заданиям органов ГПУ в Румынию, он был завербован начальником кишиневской сигуранцы ГУСАРЕСКУ и капитаном польской разведки в Кишиневе ПЕТРОВСКИМ.

Шпионские задания этих разведок ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИЙ выполнял до последнего времени, снабжая их ценными разведывательными материалами.

2. ^б-АНГЕЛЬЧИК Ч. Н.^{б2}

Преподаватель польского пединститута.

Арестованная 22 августа АНГЕЛЬЧИК – преподаватель польского пединститута в Киеве – созналась в участии в организации «ПОВ», завербована БОДЯКОМ – бывшим директором указанного института.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

¹ Иван Платонович Огонь-Догановский (нар. 15 XI 1864), ген. майор, з 1882 у російській армії; з 1896 помічник прокурора Військового суду КВО; з 1902 слідчий суду КВО; з 1908 до 1914 військовий суддя суду Одеського Військового Округу. <http://www.grwar.ru/persons>, 5 XI 2009.

² Чеслава Миколаївна Ангельчик (нар. 1899 у Варшаві), мешканка Києва. За постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 IX 1937 розстріляна. Реабілітована у 1989. Київ: Жертви репресій. Київ, 1999, Т. 2, с. 23.

Nr 35

8 września 1937, Kijów. Fragment komunikatu operacyjnego NKWD USRS nr 20, dotyczący wyników „operacji polskiej” w poszczególnych obwodach Ukrainy

^{a-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^a

^{b-}Tow. JEŻOWA N. I.^b

^{a-b-}Komunikat operacyjny nr 20^b
o wynikach pracy śledczej oddziałów 3, 4 i 5 UGB NKWD USRS^a
(na [dzień] 8 września 1937 r.)

[..]

^{a-b-}II. Polscy szpiedzy i dywersanci^a
w mieś[cie] Kijowie^b

1. ^{b-}OGOŃ-DOGANOWSKIJ^{b1}

B[yły] agent INO.

Aresztowany 16 sierpnia OGOŃ-DOGANOWSKIJ – syn generała-majora, przed aresztowaniem pracował jako starszy mechanik w Państwowym Instytucie Fizyki, przyznał się do tego, że od 1927 roku był agentem wywiadów rumuńskiego i polskiego.

Zeznał, że w 1927 roku, podczas jednego z wyjazdów do Rumunii na polecenie organów GPU, został zwerbowany przez naczelnika kiszyniowskiej Sigurancji GUSARESCU i kapitana wywiadu polskiego w Kiszyniowie PIOTROWSKIEGO.

Do ostatniego czasu OGOŃ-DOGANOWSKIJ wykonywał zadania o charakterze szpiegowskim dla tych wywiadów dostarczając im cenne materiały szpiegowskie.

2. ^{b-}ANGIELCZYK Cz. N.^{b2}

Wykładowczyni w Polskim Instytucie Ped[agogicznym].

Aresztowana 22 sierpnia ANGIELCZYK – wykładowczyni w Polskim Instytucie Ped[agogicznym] w Kijowie – przyznała się do członkostwa w organizacji POW, zwerbowana przez BODIAKA, byłego dyrektora wspomnianego instytutu.

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Podkreślono maszynowo.*

¹ Iwan Płatonowicz Ogoń-Doganowski (ur. 15 XI 1864), gen. mjr; w armii rosyjskiej od 1882, od 1896 pom. prokuratora wojskowego sądu Kijowskiego WO; od 1902 śledczy sądu Kijowskiego WO; od 1908 do 1914 sędzia wojskowy sądu Odeskiego WO. [http:// www.grwar.ru/persons](http://www.grwar.ru/persons), 5 XI 2009.

² Czesława Angielczyk c. Mikołaja (ur. 1899 w Warszawie), mieszkanka Kijowa. Na podstawie postanowienia NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z 17 IX 1937 rozstrzelana. Zrehabilitowana w 1989. *Kyjiv: Żertwy represij*, t. 2, Kyjiv 1999, s. 23.

АНГЕЛЬЧИК показує о проведенній єю по заданням організації шпiонської и націоналістическої роботі и називає лично єю вовлеченних в організації «ПОВ» научних сотрудників пединститута: ВОЙСЛАВСКУЮ, ЦИЦЕРО, УЛЯТОВСКУЮ, РИБИНСКУЮ и ЕЛИСАВЕТСКУЮ.

АНГЕЛЬЧИК називає ряд учасників «ПОВ» – МАЙЗЕЛЬ, КУРЧИНСКУЮ, СОКОЛОВСКУЮ-ЛЕЩИНСКУЮ и других, прибывших из Польши, как політэмігрантки.

3. ⁶ЧАРНЕЦКАЯ Ж. Ф.⁻⁶³

Доцент пединститута.

Арестованная 21 августа ЧАРНЕЦКАЯ – доцент пединститута им. Герцена в Ленинграде – созналась в участии с 1925 года в организации «ПОВ», по заданням которой проводила активную контрреволюционную шпiонскую работу.

ЧАРНЕЦКАЯ показує, что она продолжительное время занималась сбором шпiонского характера сведений о Красной армии, о военных и оборонных заводах, авиационных и артиллерийских базах и т. п.

По показаниям ЧАРНЕЦКОЙ, она передавала собираемые ею шпiонские материалы ЗАКРЖЕВСКОЙ, а последняя передавала из ксендзу киевского костела НАСКРЕНЦКОМУ⁶⁴, связанному непосредственно с польским консульством в Киеве.

ЧАРНЕЦКАЯ показує о своей связи по шпiонской работе с руководителями «ПОВ» ЛАЗОВЕРТОМ (арестован, сознался) и др.

^{а-б}-По Киевской области^{б-а}

1. ⁶БОРЕЙКО К. Г.⁶

Агент Разведупра.

Арестованный БОРЕЙКО – пред[седатель] артели в Олевске – сознался в том, что он является агентом польской разведки, завербован поручиком ровенской разведки ВИШНЕВСКИМ.

⁶ Було: НАСКРЕНСКОМУ.

³ За даними книжки *Київ: Жертви репресій...*, Т. 2, с. 324, правопис прізвища Женев'єва Францівна Чарневська (нар. 1891), мешканка Києва. За постановою НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 17 ІХ 1937 розстріляна. Реабілітована у 1989.

⁴ Казимир Наскренцький (11 VI 1878 – 4 V 1950), випускник Житомирської духовної семінарії, вікарій парафій Ушомир та Кунів; з 1905 до 1907 у Житомирській кафедрі; з 1908 до 1912 адміністратор парафії Ободівка; з 1912 вікарій, згодом настоятель костьолу св. Олександра та адміністратор костьолу св. Ігнація у Києві; у 1926, після арешту кс. Теофіля Сокальського, прийняв обов'язки апостольського адміністратора Житомирської єпархії. Заарештований 24 VII 1929 Київським відділом ДПУ УСРР. Перебував в Київській та Харківській в'язницях. Засуджений за рішенням Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 27 VI 1930 до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у Ярославському політiзоляторі. 15 ІХ 1932 у ході обміну політичними в'язнями виїхав до Польщі. Працював у Отвоцьку та Варшаві; у 1949–1950 рр. капелан монастиря сестер Бенедиктинок – Місіонерок у Квідзині. *Влада і костьол...*, с. 415–416; *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 364–366.

ANGIELCZYK złożyła zeznania o swej szpiegowskiej i nacjonalistycznej działalności prowadzonej na polecenie organizacji i wymieniła pozyskanych przez nią osobiście do organizacji POW pracowników naukowych instytutu ped[agogicznego]: WOJSŁAWSSKĄ, CYCERO, ULATOWSKĄ, RIBINSKĄ i JELISAWIETSKĄ.

ANGIELCZYK wymieniła szereg członkiń POW: MAJZEL, KURCZINSKĄ, SOKOŁOWSKĄ-LESZCZINSKĄ i inne, emigrantki polit[yczne] przybyłe z Polski.

3. ^b-CZARNIECKAJA Ż. F.^{-b3}

Docent w Instytucie Ped[agicznym].

Aresztowana 21 sierpnia CZARNIECKAJA – docent w Instytucie Ped[agicznym] im. Hercena w Leningradzie – przyznała się do członkostwa od 1925 roku w organizacji POW, na polecenie której prowadziła aktywną działalność kontrewolucyjną i szpiegowską.

CZARNIECKAJA zeznała, że przez dłuższy czas zbierała informacje o charakterze szpiegowskim na temat Armii Czerwonej, zakładów wojskowych i o znaczeniu dla obronności, baz lotniczych i artylerii itp.

Według zeznań CZARNIECKIEJ, przekazywała ona zebrane przez siebie materiały szpiegowskie ZAKRZEWSKIEJ, a ta z kolei przekazywała je księdzu kościoła kijowskiego NASKRĘCKIEMU^{c4}, który miał bezpośrednie kontakty z polskim konsulem w Kijowie.

CZARNIECKAJA zeznaje o swych powiązaniach w zakresie działalności szpiegowskiej z kierownictwem POW – ŁAZOWERTEM (aresztowany, przyznał się) i in[nymi].

^{a-b}-W obwodzie kijowskim^{-b-a}

1. ^b-BORIEJKO K. G.^{-b}

Agent *Razwiedupru*.

^c *Było*: NASKRIENSKIEMU.

³ Według publikacji *Kyjiw: Żertwy represij*, t. 2..., s. 324 Żeniew'jewa Franciwna Czarniewska (ur. 1891), mieszkanka Kijowa; postanowieniem NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z 17 IX 1937 rozstrzelana. Zrehabilitowana w 1989.

⁴ Kazimierz Naskręcki (11 VI 1878 – 4 V 1950), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu; wikariusz w parafiach Uszomierz i Kuniów; od 1905 do 1907 w katedrze żytomierskiej; od 1908 do 1912 administrator parafii Obodówka; od 1912 wikariusz, następnie proboszcz kościoła św. Aleksandra i administrator kościoła św. Ignacego w Kijowie; w 1926 po aresztowaniu ks. Teofila Skalskiego mianowany administratorem apostolskim diecezji żytomierskiej. Aresztowany 24 VII 1929 przez Kijowski Oddział GPU USRS, przebywał w więzieniach w Kijowie i Charkowie. Decyzją trójki przy Kolegium GPU USRS skazany 27 VI 1930 na 10 lat więzienia. Karę odbywał w więzieniu w Jarosławlu; 15 IX 1932 przybył do Polski w ramach wymiany więźniów politycznych. Pracował w Otwocku i Warszawie; w l. 1949–1950 kapelan w klasztorze Sióstr Benedyktynek-Misjonarek w Kwidzynie. *Włada i kost'ol...*, s. 415–416; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 364–366.

БОРЕЙКО показывает о своей связи по шпионской работе с резидентами польской разведки КОХАНЕВИЧЕМ и ШВЕДОМ и о дезинформации им Разведотдела КВО и бывш. ИНО НКВД УССР, агентом которых он состоял.

2. ⁶-САВЧУК С. Г.⁻⁶

Арестованный САВЧУК – слесарь Дарницкого Мясокомбината – сознался в польском шпионаже, по шпионской работе был связан с резидентом польской разведки КОХАНЕВИЧЕМ.

САВЧУК называет лично им завербованного для шпионской работы ЛАПУГУ, которого он использовал по сбору шпионских материалов по жел[езно]дор[ожному] транспорту.

3. ⁶-АРТЕМЧУК И. Г.⁻⁶

Пред[седатель] колхоза.

Арестованный АРТЕМЧУК – пред[седатель] колхоза в Городницком районе – сознался в польском шпионаже.

АРТЕМЧУК показывает, что по заданиям польской разведки он организовал в селе Перелисянка Городницкого района диверсионно-шпионскую группу.

4. ⁶-ДЕМБИЦКИЙ А. У.⁻⁶

Арестованный ДЕМБИЦКИЙ, колхозник В. Половецкого района, сознался в участии в польской шпионско-диверсионной организации.

Показаниями ДЕМБИЦКОГО вскрывается диверсионная группа, заложенная польскими разведывательными органами со специальными заданиями на мобилизационный период.

5. ⁶-ПАРАНДОВСКИЙ А. А.⁻⁶

Арестованный бывш[ий] австрийско-подданный ПАРАНДОВСКИЙ – зав[едующий] электромастерской 6 кожзавода в Киеве – сознался, что с 1932 года он является агентом Киевского польского консульства, по заданиям которого проводил до последнего времени шпионскую работу.

6. ⁶-ПТАШИНСКИЙ С. К.⁻⁶

Арестованный ПТАШИНСКИЙ, бывш[ий] легионер – нарядчик жел[езно]дор[ожной] станции Киев–Петровка – сознался, что он является агентом польского консульства, к шпионажу привлечен польским агентом ПЛЯЖЕКОМ (арестован, сознался).

ПТАШИНСКИЙ показывает, что по заданию польского консульства в Киеве, он собирал шпионского характера материалы об оборонном и стратегическом значении названной станции, о пропускной способности последней, военных грузах и т. п. сведения, которые передавал консульству через ПЛЯЖЕКА.

Aresztowany BORIEJKO – przew[odniczący] artelu w Olewsku – przyznał się, że jest agentem polskiego wywiadu, zwerbowanym przez porucznika rówieńskiej placówki wywiadowczej WISZNIEWSKIEGO.

BORIEJKO zeznał o swych powiązaniach w zakresie działalności szpiegowskiej z rezydentem wywiadu polskiego KOCHANIEWICZEM i SZWIEDEM oraz o dezinformowaniu oddziału wywiad[owczego] K[ijowskiego] WO i był[ego] INO NKWD USRS, których był agentem.

2. ^b-SAWCZUK S. G. ^b

Aresztowany SAWCZUK – ślusarz w darnickim kombinacie mięsnym – przyznał się, że uprawiał szpiegostwo na rzecz Polski i w związku z tym kontaktował się z rezydentem wywiadu polskiego KOCHANIEWICZEM.

SAWCZUK wymienił zwerbowanego osobiście przez siebie do pracy szpiegowskiej ŁAPUGĘ, którego wykorzystywał do zbierania materiałów szpiegowskich dotyczących transportu kol[ejowego].

3. ^b-ARTIOMCZUK I. G. ^b

Przew[odniczący] kolchozu.

Aresztowany ARTIOMCZUK – przew[odniczący] kolchozu w rejonie horodnickim – przyznał się do uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski.

ARTIOMCZUK zeznał, że na polecenie wywiadu polskiego zorganizował grupę dywersyjno-szpiegowską we wsi Pierielisianka, rejon horodnicki.

4. ^b-DIEMBICKIJ A. U. ^b

Aresztowany DIEMBICKIJ, kolchoźnik w rejonie w[ieliko]połowieckim, przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji szpiegowsko-dywersyjnej.

Na podstawie zeznań DIEMBICKIEGO ujawniono założoną przez polskie służby wywiadowcze grupę dywersyjną, mającą specjalne zadania na wypadek mobilizacji.

5. ^b-PARANDOWSKI A. A. ^b

Aresztowany był[y] obywatel austriacki PARANDOWSKI – kier[ownik] warsztatu elektr[ycznego] garbarni [nr] 6 w Kijowie – przyznał się, że od 1932 roku jest agentem polskiego konsulatu w Kijowie, na polecenie którego do ostatniej chwili prowadził działalność szpiegowską.

6. ^b-PTASZYŃSKI S. K. ^b

Aresztowany PTASZYŃSKI, był[y] legionista – dyspozytor na stacji kol[ejowej] Kijów-Pietrowka – przyznał się, że jest agentem konsulatu polskiego. Do działalności szpiegowskiej pozyskany został przez polskiego agenta PLAŻKA (aresztowany, przyznał się).

PTASZYŃSKI zeznał, że na polecenie polskiego konsulatu w Kijowie zbierał materiały o charakterze szpiegowskim na temat znaczenia obronnego

7. ^бФОРНАЛЬСКИЙ И. И.^б

Арестованный ФОРНАЛЬСКИЙ – кассир сахзавода – сознался, что с 1934 года он является агентом польского консульства в Киеве.

Показаниями ФОРНАЛЬСКОГО вскрывается созданная им по заданиям консульства шпионско-диверсионная группа в количестве 11 поляков.

8. ^бМАЦИЕВСКИЙ Л. К.^б

Политэмигрант.

Арестованный в Житомире МАЦИЕВСКИЙ, бывш[ий] польский легионер, в СССР прибыл как политэмигрант, – сознался в том, что с 1930 года он является агентом польской дефензивы, которой переброшен в СССР для проведения контрреволюционной работы среди поляков.

Показаниями МАЦИЕВСКОГО вскрывается ряд боевых ячеек «ПОВ», созданных им в Житомире.

9. ^бОВЕРЧУК Н. И.^б

Польский перебежчик.

Арестованный ОВЕРЧУК – счетовод госбанка в Малинском районе – сознался, что в 1930 году он был завербован польской разведкой и ею переброшен в СССР для проведения шпионской работы.

Показаниями ОВЕРЧУКА вскрывается резидентура польской разведки в Малине – резидентом шпионской сетки был ШАБЛИОВСКИЙ Николай – инспектор Раймилиции (арестован).

10. ^бЮРКЕВИЧ^б

Арестованный ЮРКЕВИЧ – бухгалтер Стройконторы в Ярунском районе – сознался в том, что с 1926 года он является агентом польской разведки.

ЮРКЕВИЧ называет резидентом польской разведки СЛИВИНСКОГО (в 1936 году переселен в Казахстан).

^{а-б}По Днепропетровской области^{б-а}

1. ^бЮРШО^б

Б[ывший] агент органов НКВД.

Арестованный в Запорожье ЮРШО сознался, что он является агентом польского консульства в Харькове.

Показаниями ЮРШО устанавливается проведенная им вербовка для проведения разведывательной работы и подготовки террора.

2. ^бПОПЛАВСКИЙ^б

Польский перебежчик.

i strategicznego wymienionej stacji, o jej możliwościach przepustowych, załadunkach dla wojska itp. informacje, które przekazywał do konsulatu przez PLAŻKA.

7. ^bFORNALSKI J. J.^b

Aresztowany FORNALSKI – kasjer w cukr[owni] – przyznał się, że od 1934 roku jest agentem konsulatu polskiego w Kijowie.

Na podstawie zeznań FORNALSKIEGO wykryto utworzoną przez niego na polecenie konsulatu grupę szpiegowsko-dywersyjną, liczącą 11 Polaków.

8. ^bMACYJEWSKI Ł. K.^b

Emigrant polit[yczny].

Aresztowany w Żytomierzu MACYJEWSKI – był[y] legionista polski, do ZSRS przybył jako emigrant polit[yczny] – przyznał się do tego, że od 1930 roku jest agentem polskiej defensywy^d, przez którą przerzucony został do ZSRS w celu prowadzenia działalności kontrrewolucyjnej wśród Polaków.

Na podstawie zeznań MACYJEWSKIEGO wykryto szereg grup bojowych POW, założonych przez niego w Żytomierzu.

9. ^bOWIERCZUK N. I.^b

Polski zbieg.

Aresztowany OWIERCZUK – rachmistrz [oddziału] *Gosbanku* w rejonie malińskim – przyznał się, że w 1930 roku został zwerbowany przez wywiad polski i przerzucony przez niego do ZSRS w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej.

Na podstawie zeznań OWIERCZUKA ustala się rezydenturę wywiadu polskiego w Malinie. Rezydentem siatki szpiegowskiej był SZABLIOWSKIJ Nikołaj, inspektor milicji rej[onowej] (aresztowany).

10. ^bJURKIEWICZ^b

Aresztowany JURKIEWICZ – buchalter biura bud[owlanego] w rejonie ja-ruńskim – przyznał się, że od 1926 roku jest agentem wywiadu polskiego.

JURKIEWICZ wymienił jako rezydenta wywiadu polskiego SLIWINSKIEGO (w 1936 roku przesiedlony do Kazachstanu).

^{a-b}W obwodzie dniepropietrowskim^{b-a}

1. ^bJURSZO^b

B[yły] agent organów NKWD.

Aresztowany w Zaporozżu JURSZO przyznał się, że jest agentem konsulatu polskiego w Charkowie.

^d Tak w tekście.

Арестованный в Запорожье ПОПЛАВСКИЙ, польский перебежчик – сознался в том, что с 1925 года является агентом польской разведки, переброшен в СССР со шпионскими заданиями.

3. ⁶-ЭНДРЖЕЙЧИК⁻⁶

Арестованный по заводу им. Дзержинского ЭНДРЖЕЙЧИК сознался в участии в организации «ПОВ».

ЭНДРЖЕЙЧИК показывает о полученном им задании – о подготовке диверсии по военным цехам вышеназванного завода на военное время.

4. ⁶-ЭПШИШЕК⁻⁶

Политэмигрант, б[ывший] парторг подсобных предприятий УНКВД.

Арестованный ЭПИШИНЕК[†], прибыл из Польши как политэмигрант, сознался в участии «ПОВ» и в польском шпионаже.

Он показывает, что в 1928 году был завербован Вилинской экспозитурой, переброшен тогда же в СССР с заданиями по шпионажу.

Заслуживают серьезного внимания показания ЭПШИШЕКА об использовании им в шпионских целях своего пребывания на работе в качестве парторга подсобных предприятий УНКВД по Днепропетровской области, а также о проведенных им вербовках.

5. ⁶-МИХАЙЛОВСКИЙ М.⁻⁶

Политэмигрант.

Арестованный МИХАЙЛОВСКИЙ, прибыл из Польши как политэмигрант – сознался в участии в организации «ПОВ», завербован ЖИВИНСКИМ (арестован).

МИХАЙЛОВСКИЙ показывает о проведенной им по заданиям ЖИВИНСКОГО шпионской работе.

6. ⁶-ХАНЕВИЧ С.⁻⁶

Арестованный ХАНЕВИЧ – работает на заводе в Днепропетровске – сознался в участии в польской шпионской диверсионной организации и показывает о существовании на основных днепропетровских заводах шпионско-диверсионных групп.

Показаниями ХАНЕВИЧА вскрывается до 30 участников шпионско-диверсионных групп.

7. ⁶-СЛЕДЗИНСКИЙ Э.⁻⁶

Арестованный СЛЕДЗИНСКИЙ показывает, что в 1925 году он был завербован резидентом 2 отдела польского генерального штаба ТОМАШЕВСКИМ – бывш[им] ксендзом костела в Днепродзержинске (выехал в Польшу).

[†] Так у тексті. Вище: ЭПШИШЕК. У документі № 32: ЭЙШИШЕК.

Na podstawie zeznań JURSZY ustalono, że prowadził on werbunek w celu wykonywania pracy wywiadowczej i przygotowania akcji terrorystycznych.

2. ^b-POPLAWSKIJ^b

Polski zbieg.

Aresztowany w Zaporozżu POPLAWSKIJ, polski zbieg, przyznał się, że od 1925 roku jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

3. ^b-ENDRZEJCZIK^b

Aresztowany w zakładach im. Dzierżyńskiego ENDRZEJCZIK przyznał się do członkostwa w organizacji POW.

ENDRZEJCZIK zeznał na temat otrzymanego zadania – [tj.] przygotowania dywersji w wydziałach wojskowych wyżej wymienionych zakładów na wypadek wojny.

4. ^b-EPSZYSZEK^b

Emigrant polit[yczny], b[yły] *partorg* gospodarstw pomocniczych UNKWD.

Aresztowany EPSZYSZYNIIEK^e – przybył z Polski jako emigrant polit[yczny] – przyznał się do członkostwa w POW i uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski.

Zeznał, że w 1928 roku został zwerbowany przez ekspozyturę wileńską i przerzucony wtedy do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

Na szczególną uwagę zasługują zeznania EPSZYSZKA, dotyczące wykorzystywania przez niego w celach szpiegowskich jego pracy *partorga* gospodarstw pomocniczych NKWD obwodu dniepropietrowskiego, a także prowadzonych przez niego werbunkach.

5. ^b-MICHAJŁOWSKIJ M.^b

Emigrant polit[yczny].

Aresztowany MICHAJŁOWSKIJ – przybył z Polski jako emigrant polit[yczny] – przyznał się do członkostwa w organizacji POW, zwerbowany przez ŻYWIŃSKIEGO (aresztowany).

MICHAJŁOWSKIJ zeznał o prowadzonej przez niego na polecenie ŻYWIŃSKIEGO działalności szpiegowskiej.

6. ^b-CHANIEWICZ S.^b

Aresztowany CHANIEWICZ – pracuje w fabryce w Dniepropietrowsku – przyznał się do członkostwa w polskiej szpiegowskiej organizacji dywersyjnej i składa zeznania dotyczące istnienia w głównych dniepropietrowskich zakładach grup szpiegowsko-dywersyjnych.

^e Tak w tekście. Wyżej: EPSZYSZEK. W dokumencie nr 32: EJSZYSZEK.

СЛЕДЗИНСКИЙ показывает также о своем участии в организации «ПОВ».

8. ⁶-ШКОДА В.⁶

Польский перебежчик.

Арестованный ШКОДА, польский перебежчик, сознался в участии в «ПОВ», завербован ВЕЙСОМ (арестован, сознался).

ШКОДА показывает о принятом им от ВЕЙСА задании по диверсионной работе.

9. ⁶-ШУСТИЦКИЙ⁶

Арестованный в Днепропетровске ШУСТИЦКИЙ сознался в участии в организации «ПОВ», завербован одним из руководителей «ПОВ» на Украине ТЕОДОРом (осужден).

10. ⁶-СЛЕДЗИНСКИЙ А.⁶

Арестованный в Днепродзержинске СЛЕДЗИНСКИЙ сознался в участии в организации «ПОВ» и показывает о полученных им диверсионных заданиях на военное время.

11. ⁶-ШАЛТЫЯК⁶

Арестованный в Днепродзержинске ШАЛТЫЯК сознался в участии в польской шпионской организации.

ШАЛТЫЯК называет ряд участников организации.

12. ⁶-КАПИТЧАК Ю.⁶

Арестованный по заводу им. Карла Либкнехта в Днепропетровске КАПИТЧАК Юрий сознался в проведенной им шпионской работе в пользу Польши.

КАПИТЧАК показывает, что он передавал шпионского характера материалы о выпускаемой продукции и военных заказах названного выше завода польскому агенту КОГУТУ (арестован, сознался).

13. ⁶-ЛЕГОВЕЦ А.⁶

Польский перебежчик.

Арестованный польский перебежчик ЛЕГОВЕЦ сознался в том, что с 1931 года является агентом польского консульства в Харькове.

ЛЕГОВЕЦ показывает о проведенной им по заданиям консульства шпионской работе по военному заводу им. Ворошилова в Днепропетровске.

14. ⁶-КОРЧЕВСКИЙ М.⁶

Польский перебежчик.

Арестованный польский перебежчик КОРЧЕВСКИЙ сознался в том, что в 1923 г. он был завербован Львовской экспозитурой, переброшен в СССР с заданиями по шпионажу.

Na podstawie zeznań CHANIEWICZA wykryto do 30 członków grup szpiegowsko-dywersyjnych.

7. ^bSLEDZINSKIJ E.^b

Aresztowany SLEDZINSKIJ zeznał, że w 1925 roku został zwerbowany przez rezydenta 2 Oddziału polskiego Sztabu Generalnego TOMASZEWSKIEGO, był[ego] księdza w kościele w Dnieprodzierżyńsku (wyjechał do Polski).

SLEDZINSKIJ złożył także zeznania o swym członkostwie w organizacji POW.

8. ^bSZKODA W.^b

Polski zbieg.

Aresztowany SZKODA, polski zbieg, przyznał się do członkostwa w POW, zwerbowany przez WEJSA (aresztowany, przyznał się).

SZKODA składa zeznania o otrzymanym od WEJSA zadaniu związanym z działalnością dywersyjną.

9. ^bSZUSTICKIJ^b

Aresztowany w Dniepropietrowsku SZUSTICKIJ przyznał się do członkostwa w organizacji POW, zwerbowany przez jednego z kierowników POW na Ukrainie TEODORA (skazany).

10. ^bSLEDZINSKIJ A.^b

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku SLEDZINSKIJ przyznał się do członkostwa w organizacji POW i składa zeznania na temat otrzymanych przez niego zadaniach dywersyjnych na wypadek wojny.

11. ^bSZAŁTYJAK^b

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku SZAŁTYJAK przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji szpiegowskiej.

SZAŁTYJAK wymienił szereg członków organizacji.

12. ^bKAPITCZAK J.^b

Aresztowany w sprawie dotyczącej zakładów im. Karola Liebknechta w Dniepropietrowsku KAPITCZAK Jurij przyznał się do działalności szpiegowskiej na rzecz Polski.

KAPITCZAK składa zeznania, że przekazywał materiały o charakterze szpiegowskim na temat produkcji i zamówień wojskowych wymienionych wyżej zakładów agentowi polskiemu KOGUTOWI (aresztowany, przyznał się).

13. ^bLEGOWIEC A.^b

Polski zbieg.

Aresztowany polski zbieg LEGOWIEC przyznał się, że od 1931 roku jest agentem konsulatu polskiego w Charkowie.

КОРЧЕВСКИЙ называет ряд польских агентов.

15. ⁶-ФАРИНА В.-⁶

Арестованный в Кривом Роге ФАРИНА – горный мастер шахты им. Кирова Артемовского рудоуправления – сознался в том, что он является агентом польской разведки, переброшен в СССР в 1923 году со шпионскими заданиями по Криворожскому бассейну.

16. ⁶-БОНДАРЬ В.-⁶

Польский перебежчик.

Арестованный в Кривом Роге БОНДАРЬ сознался в том, что он является агентом польской разведки, переброшен в [С]ССР Львовской экспозитурой со шпионскими заданиями.

17. ⁶-НЕВЕДОМСКИЙ И.-⁶

Арестованный НЕВЕДОМСКИЙ сознался в том, что он является агентом польской разведки с 1924 года, переброшен в СССР с заданием организовать шпионско-диверсионную работу в промышленности.

НЕВЕДОМСКИЙ называет 11 человек, лично им завербованных для шпионско-диверсионной работы.

18. ⁶-КАСТЮК И.-⁶

Польский перебежчик.

Арестованный польский перебежчик КАСТЮК сознался в том, что он является агентом польской разведки с 1924 года.

КАСТЮК показывает о полученных им от разведки заданиях по шпионско-диверсионной работе.

19. ⁶-РЖЕЧКОВСКИЙ Л.-⁶

Арестованный в Днепродзержинске РЖЕЧКОВСКИЙ сознался в участии в организации «ПОВ» и показывает о принятых им заданиях по диверсии на военное время.

20. ⁶-БУЗА А.-⁶

Польский перебежчик.

Арестованный в Днепродзержинске польский перебежчик БУЗА сознался в том, что он завербован польской разведкой и ею переброшен в СССР с заданиями по шпионажу.

БУЗА показывает о полученном им от польской разведки задании организовать боевые повстанческие отряды на военное время.

БУЗА называет ряд участников шпионско-диверсионной организации.

21. ⁶-ГЖЕВНЯК В.-⁶

Польский перебежчик.

LEGOWIEC składa zeznania na temat swej działalności szpiegowskiej, prowadzonej w Zakładach Wojskowych im. Woroszyłowa w Dniepropietrowsku na polecenie konsulatu.

14. ^bKORCZEWSKIJ M.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany polski zbieg KORCZEWSKIJ przyznał się, że w 1923 r. został zwerbowany przez ekspozyturę lwowską i przerzucony do ZSRS z zadaniami dotyczącymi szpiegostwa.

KORCZEWSKIJ wymienił szereg polskich agentów.

15. ^bFARINA W.^{-b}

Aresztowany w Krzywym Rogu FARINA – majster górnictwa w kopalni im. Kirowa Artemowskiego Zarządu Kopalni Rud – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym do ZSRS w 1923 roku z zadaniami szpiegowskimi dotyczącymi Zagłębia Krzyworoskiego.

16. ^bBONDAR' W.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany w Krzywym Rogu BONDAR' przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym do [Z]SRS przez ekspozyturę lwowską z zadaniami szpiegowskimi.

17. ^bNIEWIEDOMSKIJ I.^{-b}

Aresztowany NIEWIEDOMSKIJ przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego od 1924 roku, przerzuconym do ZSRS z zadaniem zorganizowania działalności szpiegowsko-dywersyjnej w przemyśle.

NIEWIEDOMSKIJ wymienił 11 osób, których osobiście zwerbował do działalności szpiegowsko-dywersyjnej.

18. ^bKASTIUK I.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany polski zbieg KASTIUK przyznał się, że od 1924 roku jest agentem wywiadu polskiego.

KASTIUK składa zeznania na temat otrzymanych od wywiadu zadań dotyczących działalności szpiegowsko-dywersyjnej.

19. ^bRZECZKOWSKIJ Ł.^{-b}

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku RZECZKOWSKIJ przyznał się do członkostwa w organizacji POW i składa zeznania o otrzymanych przez niego zadaniach, dotyczących dywersji na wypadek wojny.

20. ^bBUZA A.^{-b}

Polski zbieg.

Арестованный в Днепропетровске польский перебежчик ГЖЕВНЯК сознался в том, что он является агентом польской разведки, завербован Вилинской экспозитурой, переброшен в СССР со шпионскими заданиями.

ГЖЕВНЯК показывает о проведенной им по заданиям разведки шпионской работе по заводу им. Дзержинского.

22. ⁶ПИЩУК А.⁻⁶

Польский перебежчик.

Арестованный польский перебежчик ПИЩУК сознался в том, что он является агентом польской разведки, переброшен в СССР в 1931 году.

ПИЩУК показывает о проведенной им шпионской работе по РККА и о своих вербовках в рудной промышленности по Кривому Рогу в диверсионных целях.

23. ⁶САДОВСКИЙ М.⁻⁶

Арестованный в Днепропетровске САДОВСКИЙ сознался в участии «ПОВ» и в польском шпионаже.

САДОВСКИЙ показывает о проведенной им шпионской работе по заводу им. Дзержинского и о связи по линии шпионажа с агентом польской разведки ДЕМИНСКИМ (арестован).

24. ⁶ВИШНЕВСКИЙ Л.⁻⁶

Арестованный в Днепропетровске ВИШНЕВСКИЙ сознался в том, что с 1925 г. является польским шпионом, завербован агентом польской разведки, ксендзом РОЗЕЙНБАХОМ⁵.

ВИШНЕВСКИЙ называет трех человек, лично им завербованных для шпионской работы.

25. ⁶ПРЕСТЕР Ф.⁻⁶

Инструктор ОСО.

Арестованный в Кривом Роге польский перебежчик ПРЕСТЕР – инструктор Осоавиахима – сознался в том, что он является агентом польской разведки, завербован в 1923 году, тогда же переброшен в СССР с заданиями по военному шпионажу.

26. ⁶ЕВТУХ⁻⁶

Польский перебежчик.

Арестованный в Кривом Роге польский перебежчик ЕВТУХ сознался в том, что он является агентом польской разведки, завербован Вилинской экспозитурой.

⁵ Ймовірно він тотожний із кс. Якобом Розенбахом. Див. документ № 38, примітка 1.

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku polski zbieg BUZA przyznał się, że został zwerbowany przez wywiad polski i przez niego przerzucony do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

BUZA składa zeznania o otrzymanym od wywiadu polskiego zadaniu, by zorganizować powstańcze oddziały bojowe [mające działać] w czasie wojny.

BUZA wymienił szereg członków organizacji szpiegowsko-dywersyjnej.

21. ^bGŻEWNIAK W.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany w Dniepropietrowsku polski zbieg GŻEWNIAK przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym przez ekspozyturę wileńską i przerzuconym do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

GŻEWNIAK składa zeznania o swej działalności szpiegowskiej w zakładach im. Dzierżyńskiego, którą prowadził na polecenie wywiadu.

22. ^bPISZCZUK A.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany polski zbieg PISZCZUK przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym do ZSRS w 1931 roku.

PISZCZUK składa zeznania na temat swej działalności szpiegowskiej, dotyczącej RKKA oraz o prowadzonych przez siebie werbunkach w przemyśle metalurgicznym w Krzywym Rogu celem [zorganizowania] działań dywersyjnych.

23. ^bSADOWSKIJ M.^{-b}

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku SADOWSKIJ przyznał się do członkostwa w POW i uprawiania szpiegostwa na rzecz Polski.

SADOWSKIJ zeznaje, że prowadził działalność szpiegowską w zakładach im. Dzierżyńskiego oraz że w sprawach szpiegowskich kontaktował się z agentem wywiadu polskiego DIEMINSKIM (aresztowany).

24. ^bWISZNIEWSKIJ Ł.^{-b}

Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku WISZNIEWSKIJ przyznał się, że od 1925 r. jest szpiegiem polskim, zwerbowanym przez agenta wywiadu polskiego, księdza ROZEJNBACHA⁵.

WISZNIEWSKIJ wymienił trzech ludzi osobiście przez siebie zwerbowanych do działalności szpiegowskiej.

25. ^bPRESTER F.^{-b}

Instruktor OSO.

Aresztowany w Krzywym Rogu polski zbieg PRESTER – instruktor w *Oso-awiachimie* – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym w 1923 roku i przerzuconym wtedy do ZSRS z zadaniem uprawiania szpiegostwa wojskowego.

⁵ Być może postać tożsama z ks. Jakobem Rosenbachem. Zob. dokument nr 38, przypis 1.

ЕВГУХ показывает о переброске его в СССР польской разведкой в 1933 году и о проведенной им шпионской работе в химической промышленности.

27. ^бСЕДЛЕЖ Э.^б

Арестованный в Кривом Роге СЕДЛЕЖ – работал на Ленинском руднике – сознался в участии в польской контрреволюционной организации.

СЕДЛЕЖ показывает о проведенной им подрывной работе по заданиям ксендза ДОМБРОВСКОГО.

^{а-б}По Донецкой области^{б-а}

1. ^бКУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ^б

Арестованный КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ сознался в том, что является агентом польской разведки, перебросен в 1931 году в СССР со шпионскими заданиями.

КУЛИНО-КУЛИНОВСКИЙ показывает, что в г. Златоусте, где он отбывал ссылку, им привлечены к шпионской работе польские перебежчики ГЕРАСИМЧУК, ЖИЖИЧ, КУЛАК, КИСЕЛЕНКО и КОНДРАТЮК; в 1936 году он в Москве связался с агентом польской разведки ДАВИДОВСКОЙ Дорой и при ее содействии связался с чиновником польского посольства МАЛИНОВСКИМ.

По показаниям КУЛИНО-КУЛИНОВСКОГО, он создал в Мариуполе на «Азовстали» шпионскую группу, в которую вовлек польских перебежчиков ВЛАДЫКО, ЕРЕМЕНЮКА, СТРУКОВА и КОТЛИНСКОГО (арестован, сознался).

2. ^бАБЛОВ В.^б

Врач.

Арестованный АБЛОВ – врач Краматорской поликлиники – сознался в своем участии в организации «ПОВ», завербован в Каменец-Подольске ксендзом ЛЮБЧИНСКИМ.

АЛБОВ^г показывает, что в Каменец-Подольске им была создана ячейка «ПОВ», а по приезде в Донбасс, он связался в Краматорске с польской диверсионной группой.

По показаниям ОБЛОВА^д, он проводил шпионскую работу по заданиям польского консульства в Киеве, с которым был непосредственно связан.

^г Так у текстi. Вище: АБЛОВ.

^д Так у текстi. Вище: АБЛОВ, АЛБОВ.

26. ^b-JEWTUCH^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany w Krzywym Rogu polski zbieg JEWTUCH przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym przez ekspozyturę wileńską.

JEWTUCH składa zeznania na temat przerzucenia go do ZSRS przez wywiad polski w 1933 roku i swej działalności szpiegowskiej w przemyśle chemicznym.

27. ^b-SIEDLEŻ E.^{-b}

Aresztowany w Krzywym Rogu SIEDLEŻ – pracował w leninowskiej kopalni rudy – przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji kontrrewolucyjnej.

SIEDLEŻ składa zeznania na temat działań wywrotowych, jakie prowadził na polecenie księdza DOMBROWSKIEGO.

^{a-b}-W obwodzie donieckim^{-b-a}

1. ^b-KULINO-KULINOWSKIJ^{-b}

Aresztowany KULINO-KULINOWSKIJ przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym w 1931 roku do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

KULINO-KULINOWSKIJ zeznał, że w m. Złatouście, gdzie przebywał na zesłaniu, wciągnął do działalności szpiegowskiej [następujących] polskich zbiegów: GIERASIMCZUK, ŻYŻYCZA, KUŁAKA, KISIELENKĘ i KONDRATIUKA. W 1936 roku w Moskwie nawiązał kontakt z agentem wywiadu polskiego DAWIDOWSKĄ Dorą i przy jej pomocy skontaktował się z urzędnikiem konsulatu polskiego MALINOWSKIM.

KULINO-KULINOWSKIJ zeznał, że założył on w Mariupolu w „Azowstali” grupę szpiegowską, do której wciągnął polskich zbiegów WŁADYKĘ, JERIEMIENIUKA, STRUKOWA i KOTLINSKIEGO (aresztowany, przyznał się).

2. ^b-ABŁOW W.^{-b}

Lekarz.

Aresztowany ABŁOW – lekarz polikliniki w Kramatorsku – przyznał się do członkostwa w organizacji POW; zwerbowany został w Kamieńcu Podolskim przez księdza LUBCZYŃSKIEGO.

AŁBOW^f zeznał, że w Kamieńcu Podolskim utworzył komórkę POW, a po przyjeździe do Donbasu nawiązał w Kramatorsku kontakty z polską grupą dywersyjną.

Z zeznań OBŁOWA^g wynika, że zajmował się szpiegostwem na polecenie konsulatu polskiego w Kijowie, z którym miał bezpośredni kontakt.

^f Tak w tekście. Wyżej: ABŁOW.

^g Tak w tekście. Wyżej: ABŁOW, AŁBOW.

АБЛОВ называет ряд польских агентов – участников «ПОВ» по Краматорскому машиностроительному заводу, в том числе юрисконсульта завода ШЕРЖЕНЕВИЧА^е (арестован, сознался).

3. ^бВОЗНЯК П.^б

Арестованный ВОЗНЯК – слесарь Славянского изоляторного завода – сознался в участии в организации «ПОВ», завербован польским агентом ШИШКЕВИЧЕМ (арестован, сознался).

ВОЗНЯК показывает о полученных им от ШИШКЕВИЧА заданиях по диверсионной работе на изоляторном заводе на военный период.

4. ^бПАРАНЧАК А. А.^б

Преподаватель немецкого языка.

Арестованный ПАРАНЧАК – преподаватель немецкого языка в школе шахты № 4 треста «Ворошиловуголь» – сознался, что он является агентом польской разведки, завербован в 1921 году польским консульством в Берлине, переброшен в СССР с заданием проникнуть в ряды РККА в шпионских целях.

ПАРАНЧАК показывает о своей связи с резидентом польской разведки ВАСЛОВЫМ и проведенной им шпионской работе по РККА: в 1931 году он устроился курсантом на 62 пехотных комкурсах в Херсоне.

5. ^бПОЗДЕНКО И.^б

Арестованный ПОЗДЕНКО – пом[ощник] главбуха Макеевского металлургического завода им. Кирова – сознался в участии в организации «ПОВ», завербован ксендзом НЕВЭ.

По показаниям ПОЗДЕНКО, он после отъезда НЕВЭ^е в Москву возглавлял ячейку «ПОВ» в Макеевке, а связь по диверсионно-шпионской работе этой ячейки он поддерживал с НЕВЭ выездами в Москву.

Показаниями ПОЗДЕНКО выявляется его связь с польскими представителями в Харькове и Москве.

6. ^бКАРВА Б. Т.^б

Бывш[ий] легионер.

Арестованный КАРВА, бывш[ий] польский легионер – бригадир Славянского изоляторного завода – сознался в участии в «ПОВ», завербован польским агентом ШИШКЕВИЧЕМ (арестован, сознался).

КАРВА показывает о проведенной им шпионской работе и о полученных им от ШИШКЕВИЧА заданиях по диверсии на военное время.

КАРВА называет 4 поляков, лично им завербованных для шпионско-диверсионной работы.

^е Так у тексті. У документі № 34: ШЕРШНЕВИЧ.

^е Так у тексті. Порівняй документ № 34, там: НЕВЕ.

ABŁOW wymienił szereg polskich agentów – członków POW w kramatorskich zakładach budowy maszyn, w tym radcę prawnego zakładów SZERŻE-NIEWICZA^h (aresztowany, przyznał się).

3. ^bWOZNIAK P.^b

Aresztowany WOZNIAK – ślusarz w sławiańskiej fabryce izolatorów – przyznał się do członkostwa w organizacji POW; zwerbowany został przez polskiego agenta SZYSZKIEWICZA (aresztowany, przyznał się).

WOZNIAK składa zeznania na temat otrzymanych od SZYSZKIEWICZA zadaniach związanych z działaniami dywersyjnymi w fabryce izolatorów, które miał prowadzić w czasie wojny.

4. ^bPARANCZAK A. A.^b

Wykładowca języka niemieckiego.

Aresztowany PARANCZAK – wykładowca języka niemieckiego w szkole kopalni nr 4 należącej do trustu „Woroszyłowugol” – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, zwerbowanym w 1921 roku przez konsulát polski w Berlinie, przerzuconym do ZSRS z poleceniem wstąpienia w szeregi RKKA w celach szpiegowskich.

PARANCZAK składa zeznania o swych kontaktach z rezydentem wywiadu polskiego WASŁOWEM i uprawianym przez niego szpiegostwie dotyczącym RKKA: w 1931 roku został kursantem na 62 kursie kom[unistycznym] dla piechoty w Chersoniu.

5. ^bPOZDIENKO I.^b

Aresztowany POZDIENKO – pom[ocnik] głów[nego] buch[altera] makiejewskich zakładów metalurgicznych im. Kirowa – przyznał się do członkostwa w organizacji POW; zwerbowany został przez księdza NEVEU.

Według zeznań POZDIENKI stał on na czele komórki POW w Makiejewce po wyjeździe NEVEU do Moskwy, a kontakt w związku z działalnością szpiegowsko-dywersyjną tej komórki podtrzymywał z [księdzem] NEVEU dzięki swym wyjazdom do Moskwy.

Na podstawie zeznań POZDIENKI ujawniono jego powiązania z przedstawicielstwami polskimi w Charkowie i Moskwie.

6. ^bKARWA B. T.^b

Był[y] legionista.

Aresztowany KARWA, był[y] polski legionista – brygadzysta w sławiańskiej fabryce izolatorów – przyznał się do członkostwa w POW; zwerbowany został przez polskiego agenta SZYSZKIEWICZA (aresztowany, przyznał się).

^h Tak w tekście. W dokumencie nr 34: SZERSZNIEWICZ.

7. ⁶ПАЩУК С. М.⁻⁶

Польский перебежчик.

Арестованный польский перебежчик ПАЩУК – работал на толевом заводе – сознался в том, что он является агентом польской разведки, переброшен в СССР со шпионскими заданиями.

^{а-6}По Харьковской области^{-6-а}

1. ⁶ПОНЯТОВСКИЙ⁻⁶

Старослужащий сахзавода.

Арестованный ПОНЯТОВСКИЙ – старший бухгалтер Угроевского сахзавода – сознался в польском шпионаже и в связи с бывшим владельцем сахзавода, бежавшим в Польшу.

ПОНЯТОВСКИЙ показывает о своих нелегальных ходах в Польшу со шпионскими материалами.

2. ⁶СМЕРЕЧИНСКИЙ⁻⁶

Старослужащий сахзавода.

Арестованный СМЕРЕЧИНСКИЙ – старший бухгалтер В. Подолинского сахзавода – сознался, что он является польским агентом и поддерживал связь с бывш[им] владельцем сахзавода, бежавшим в свое время в Польшу.

СМЕРЕЧИНСКИЙ показывает о проведенной им вредительской и шпионской работе.

3. ⁶ГАШИНСКИЙ⁻⁶

Ксендз.

Арестованный ГАШИНСКИЙ показывает о созданной им шпионской националистической организации по заданиям польского консульства.

ГАШИНСКИЙ называет 19 человек, лично им завербованных для контрреволюционной шпионской работы.

4. ⁶ГОРЕЦКИЙ⁻⁶

Резидент польской разведки.

Арестованный ГОРЕЦКИЙ – зам[еститель] главного бухгалтера макаронной фабрики – сознался в проведенной им диверсионно-шпионской работе по заданиям польского консульства в Харькове.

ГОРЕЦКИЙ показывает о созданной им шпионской сетке на Харьковском тракторном заводе и других объектах и называет 7 человек, лично им завербованных для шпионской диверсионной работы.

5. ⁶ГОРАЕВСКИЙ⁻⁶

Арестованный ГОРАЕВСКИЙ – служащий суконной фабрики в Лубнах – сознался, что он является агентом польской разведки с 1922 года, и показывает о своих нелегальных ходах в Польшу.

KARWA złożył zeznania na temat swej działalności szpiegowskiej i otrzymanych od SZYSZKIEWICZA zadaniach związanych z dywersją [przewidzianą] na okres wojny.

KARWA wymienił 4 Polaków, których osobiście zwerbował do działalności szpiegowsko-dywersyjnej.

7. ^bPASZCZUK S. M.^{-b}

Polski zbieg.

Aresztowany polski zbieg PASZCZUK – pracował w fabryce papy – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego, przerzuconym do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

^{a-b}W obwodzie charkowskim^{-b-a}

1. ^bPONIATOWSKI^{-b}

Wieloletni pracownik cukr[owni].

Aresztowany PONIATOWSKI – starszy buchalter ugrojedzkiej cukr[owni] – przyznał się do szpiegostwa na rzecz Polski i do powiązań z byłym właścicielem cukr[owni], który zbiegł do Polski.

PONIATOWSKI składa zeznania o swych nielegalnych przejściach do Polski z materiałami szpiegowskimi.

2. ^bSMIERIECZINSKI^{-b}

Wieloletni pracownik cukr[owni].

Aresztowany SMIERIECZINSKI – starszy buchalter w[iesie]łopodolskiej cukr[owni] – przyznał się, że jest polskim agentem i podtrzymywał kontakt z był[ym] właścicielem cukr[owni], który zbiegł swego czasu do Polski.

SMIERIECZINSKI składa zeznania o swej działalności szkodniczej i szpiegowskiej.

3. ^bGASZYŃSKI^{-b}

Ksiądz.

Aresztowany GASZYŃSKI składa zeznania na temat szpiegowskiej organizacji nacjonalistycznej, którą utworzył na polecenie konsulatu polskiego.

GASZYŃSKI wymienił 19 ludzi, których osobiście zwerbował do działalności kontrrewolucyjnej i szpiegowskiej.

4. ^bGORIECKI^{-b}

Rezydent wywiadu polskiego.

Aresztowany GORIECKI – zast[ępcą] głównego buchaltera fabryki makaronu – przyznał się do działalności dywersyjno-szpiegowskiej, którą prowadził na polecenie konsulatu polskiego w Charkowie.

ГОРАЕВСКИЙ называет завербованных им для разведывательно-диверсионной работы 4 человек.

6. ⁶-МИХАЙЛОВСКИЙ⁶

Директор школы.

Арестованный МИХАЙЛОВСКИЙ – директор неполной средней школы в Балаклеевском районе – сознался, что он является агентом польской разведки.

МИХАЙЛОВСКИЙ называет двух транспортников, завербованных им для шпионской работы.

7. ⁶-ДЫЛЕВСКИЙ⁶

Техник-строитель.

Арестованный в Полтаве ДЫЛЕВСКИЙ, из дворян, бывш[ий] офицер армии Юденича⁶ и польской армии, эмигрировал с белыми в Польшу, откуда прибыл в 1932 году нелегально в СССР – перед арестом работал техником на строительстве – сознался в том, что он является агентом польской разведки.

ДЫЛЕВСКИЙ показывает, что в СССР он был переброшен с заданиями разведки и полковника ЭНГЕЛЬГЕРДТА⁷ – адъютанта САВИНКОВА⁸.

В соответствии с этими заданиями ДЫЛЕВСКИЙ провел большую шпионскую работу.

^{а-б}-По Одесской области^{б-а}

1. ⁶-ФИНШВАЛЬД⁶

Арестованный в Кирово ФИНШВАЛЬД сознался в том, что он является участником польской шпионской вредительской организации, заложенной агентом польской разведки ЗЕМЕКОМ.

⁶ Микола Юденич (1862–1933) російський генерал-полковник; з 1913 командуючий штабом Кавказького ВО, після 1914 командуючий штабом Кавказької Армії, потім командувач Кавказької Армії; з лютого до травня 1917 командуючий Кавказьким Фронтом; з листопада 1918 перебував у Гельсінґфорс; з 1919 командувач «білих» у Північно-західній частині Росії; у 1919–1920 рр. командувач Північно-західної Армії; потім у Британії і Франції.

⁷ Ймовірно йдеться про Євгена фон Енгельгардта, автора публікацій *Der Ritt nach Riga. Берлін, 1938; Weissruthenien – Volk und Land. Берлін, Амстердам, Прага, Відень, 1943*, під час II світової війни німецький чиновник.

⁸ Борис Савінков (1879–1925) російський політик, письменник, діяч ПСР; організатор терористичних замахів на царських чиновників; після лютневої революції 1917 співпрацівник Олександра Керенського, під час польсько-більшовицької війни у 1919–1921 рр. голова Російського Політичного Комітету, підтримував організацію Об'єднана Добровольча Армія генерала Станіслава Булака-Балаховича, що боролася при ВП; у жовтні 1921 внаслідок радянських тисків видалений із Польщі; 15 VIII 1924 перетнув радянський кордон, де був заманений підступом ОДПУ (операція «Трест»); 29 VIII 1924 засуджений Військовою Колегією ВС СРСР до вищої міри покарання, вирок замінено 10 роками позбавлення волі; за офіційною версією скоїв самогубство у в'язниці ВЧК на Луб'янці.

GORIECKIJ składa zeznania na temat założonej przez niego siatki szpiegowskiej w charkowskiej fabryce traktorów i innych obiektach oraz wymienił 7 osób, których osobiście zwerbował do działalności szpiegowskiej i dywersyjnej.

5. ^b-GORAJEWSKIJ^b

Aresztowany GORAJEWSKIJ – urzędnik w fabryce sukieniczej w Łubniach – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego od 1922 roku i składa zeznania o swych nielegalnych przejściach do Polski.

GORAJEWSKIJ wymienił zwerbowanych przez siebie do działalności wywiadowczo-dywersyjnej 4 ludzi.

6. ^b-MICHAJŁOWSKIJ^b

Dyrektor szkoły.

Aresztowany MICHAJŁOWSKIJ – dyrektor średniej szkoły niepełnej w rejonie bałaklejewskim – przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego.

MICHAJŁOWSKIJ wymienił dwóch ludzi pracujących w transporcie, których zwerbował do działalności szpiegowskiej.

7. ^b-DYLEWSKIJ^b

Technik budowlany.

Aresztowany w Połtawie DYLEWSKIJ, pochodzenie szlacheckie, był[y] oficer armii Judenicza⁶ i Wojska Polskiego, wyemigrował wraz z białymi do Polski, skąd w 1932 roku przybył nielegalnie do ZSRS, przed aresztowaniem pracował jako technik na budowie, przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego.

DYLEWSKIJ zeznał, że do ZSRS został przerzucony z zadaniami otrzymanymi od wywiadu i pułkownika ENGELHERDTA⁷, adiutanta SAWINKOWA⁸.

Zgodnie z tymi zadaniami, DYLEWSKIJ prowadził na szeroką skalę działalność szpiegowską.

⁶ Nikołaj Judenicz (1862–1933), rosyjski gen. piech.; od 1913 szef sztabu Kaukaskiego WO, po 1914 szef sztabu Armii Kaukaskiej, następnie dca Armii Kaukaskiej; od lutego do maja 1917 dca Frontu Kaukaskiego; od listopada 1918 przebywał w Helsingforsie (Helsinki); od 1919 przywódca „białych” w Północno-Zachodniej części Rosji; w l. 1919–1920 dca Armii Północno-Zachodniej; następnie w W. Brytanii i Francji.

⁷ Prawdopodobnie chodzi o Eugena von Engelhardta, autora publikacji *Der Ritt nach Riga*, Berlin 1938, *Weissruthenien – Volk und Land*, Berlin, Amsterdam, Prag, Wien 1943, w czasie II wojny światowej niemieckiego urzędnika.

⁸ Borys Sawinkow (1879–1925), rosyjski polityk, pisarz, działacz PSR; organizator zamachów terrorystycznych na carskich urzędników; po rewolucji lutowej 1917 współpracownik Aleksandra Kiereńskiego; w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 przewodniczący Rosyjskiego Komitetu Politycznego, wspierał organizację Sprzymierzonej Armii Ochotniczej gen. Stanisława Bułaka-Bałachowicza walczącej u boku WP; w październiku 1921 na skutek nacisków sowieckich wydalony z Polski; 15 VIII 1924 przekroczył granicę sowiecką zwabiony podstępem przez OGPU (operacja „Trust”); skazany 29 VIII 1924 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, wyrok zamieniono na 10 lat więzienia; według informacji oficjalnych popełnił samobójstwo w więzieniu WCzK na Łubiance.

ФИНШВАЛЬД показує о проведених им совместно с ЗЕМЕКОМ диверсионных актах [на] электростанции и заводе в Кирово.

ФИНШВАЛЬД называет ряд участников организации.

2. ^б-УРФА^б

Арестованный в Николаеве УРФА сознался в участии в польской шпионской организации, заложенной ксендзом ЗЫСЬКО (осужден).

Показаниями УРФЫ вскрывается польская шпионская националистическая организация на николаевских оборонных заводах.

Аналогичные показания получены от арестованного по этому делу (все-го арестовано 7 человек) МЕТЕЛИЦЫ.

^{а-б}-По Винницкой области^{б-а}

1. ^б-НИКИТЮК И. Ф.^б

Инструктор РПК.

Арестованный НИКИТЮК – инструктор Староконстантиновского Райпарткома – показывает о своей связи по шпионской работе с ГОРБАТОВЫМ⁹ – командиром дивизии Старо-Константиновского гарнизона.

НИКИТЮК показывает, что ГОРБАТОВ снабжал его шпионскими сведениями для польской разведки.

2. ^б-БУШИНСКИЙ В. Л.^б

Глав[ный] инж[енер] Винницкого трамвая.

Арестованный БУШИНСКИЙ – главный инженер Винницкого городского трамвая – сознался в участии в диверсионной организации, завербован инженером РОДКЕВИЧЕМ (осужден по делу «Промпартии»).

3. ^б-КАРПИНСКИЙ^б

Глав[ный] инж[енер] сахзавода.

Арестованный КАРПИНСКИЙ – главный инженер Бакинского сахзавода¹⁰ – сознался в участии в польской контрреволюционной шпионской организации, завербован инженером СТАНКЕВИЧЕМ, информировавшим КАРПИНСКОГО при вербовке о наличии диверсионно-шпионской организации в промышленности и на селе.

⁹ Олександр Горбатов (1891–1973), командувач бригади, командувач 2 ДК; з 1937 у розпорядженні Управління Кадрів РСЧА; з березня 1938 заступник командувача 6 КК; заарештований НКВС СРСР 15 або 21 X 1938; у травні 1939 засуджений Військовою Колегією ВС СРСР до 15 років ІТЛ; у кінці 1940 повторно перевезений на Луб'янку; звільнений 5 III 1941, потім заступник командувача 25 КС, командувач 226 ДП, заступник командувача 24 Армії, у 1943–1945 рр. командувач 3 Армії; з червня 1945 командуючий Берліна (генерал армії – 1955). *Wieczorkiewicz P. P. Цит. праця, с. 655–658; 50 lat Armii Radzieckiej. Mała kronika, Warszawa, 1968, с. 488.*

¹⁰ Ймовірно йдеться про бабінський цукровий завод Іллінецького району.

a-b-W obwodzie odeskim^{-b-a}

1. ^bFINSZWALD^{-b}

Aresztowany w Kirowie FINSZWALD przyznał się, że jest członkiem polskiej organizacji szpiegowskiej i szkodniczej, utworzonej przez agenta wywiadu polskiego ZIEMKA.

FINSZWALD składa zeznania na temat akcji dywersyjnych w elektrowni i fabryce w Kirowie, które przeprowadził wspólnie z ZIEMKIEM.

FINSZWALD wymienił szereg członków organizacji.

2. ^bURFA^{-b}

Aresztowany w Mikołajowie URFA przyznał się do członkostwa w polskiej organizacji szpiegowskiej, założonej przez księdza ZYŚKĘ (skazany).

Na podstawie zeznań URFY ujawniono polską szpiegowską organizację nacjonalistyczną w mikołajowskich zakładach o znaczeniu dla obronności.

Analogiczne zeznania uzyskano od aresztowanego w tej sprawie (łącznie aresztowano 7 osób) MIETIELICY.

a-b-W obwodzie winnickim^{-b-a}

1. ^bNIKITIUK I. F.^{-b}

Instruktor RPK.

Aresztowany NIKITIUK – instruktor starokonstantynowskiego *rajpartkomu* – składa zeznania o swych kontaktach związanych z działalnością szpiegowską z GORBATOWEM⁹, dowódcą dywizji garnizonu starokonstantynowskiego.

NIKITIUK zeznał, że GORBATOW przekazywał mu informacje o charakterze szpiegowskim dla wywiadu polskiego.

2. ^bBUSZYNSKIJ W. Ł.^{-b}

Głów[ny] inż[ynier] winnickiego [przedsiębiorstwa] tramwajowego.

Aresztowany BUSZYNSKIJ – główny inżynier miejskiego [przedsiębiorstwa] tramwajowego w Winnicy – przyznał się do członkostwa w organizacji dywersyjnej; zwerbowany został przez inżyniera RODKIEWICZA (skazany w sprawie „Prompartia”).

3. ^bKARPINSKIJ^{-b}

Głów[ny] inż[ynier] cukr[owni].

⁹ Aleksandr Gorbatow (1891–1973), kombrig, dca 2 DK; od 1937 w dyspozycji Zarządu Kadr RKKa; od marca 1938 zca dcy 6 KKaw; aresztowany 15 lub 21 X 1938 przez funkcjonariuszy NKWD ZSRS; w maju 1939 skazany przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na 15 lat ITŁ; pod koniec 1940 ponownie przewieziony na Łubiankę; zwolniony 5 III 1941, potem kolejno zca dcy 25 KS, dca 226 DP, zca dcy 24 Armii, w l. 1943–1945 dca 3 Armii; od czerwca 1945 kmdt Berlina (gen. armii 1955). P. P. Wiczorkiewicz, *op.cit.*, s. 655–658; *50 lat Armii Radzieckiej. Mała kronika*, Warszawa 1968, s. 488.

КАРПИНСКИЙ показывает о непосредственной связи СТАНКЕВИЧА с польским консульством и называет ряд участников организации.

4. ^бСТЕРНИК^б

Арестованный СТЕРНИК сознался в участии в организации «ПОВ», завербован одним из руководителей «ПОВ» на Винниччине ГРИГОРОВИЧЕМ (арестован).

СТЕРНИК называет лично им завербованных трех участников организации и показывает, что он руководил ячейкой «ПОВ» в Брацлавском районе.

[...]

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^б8^б» сентября 1937 г.

№ ^б2646/сн^б

г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 36–77.
Копія, машинопис.*

Aresztowany KARPINSKIJ – główny inżynier cukr[owni] bakińskiej¹⁰ – przyznał się do członkostwa w polskiej kontrrewolucyjnej organizacji szpiegowskiej; zwerbowany został przez inżyniera STANKIEWICZA, który podczas werbunku poinformował go o istnieniu organizacji dywersyjno-szpiegowskiej [działającej] w przemyśle i na wsi.

KARPINSKIJ składa zeznania o bezpośrednich kontaktach STANKIEWICZA z konsulatem polskim; wymienił szereg członków organizacji.

4. ^b-STIERNIK^b

Aresztowany STIERNIK przyznał się do członkostwa w organizacji POW; zwerbowany został przez jednego z kierowników POW na Winniczyźnie GRIGOROWICZA (aresztowany).

STIERNIK wymienił zwerbowanych przez niego osobiście trzech członków organizacji i zeznał, że kierował komórką POW w rejonie braclawskim.

[...]

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

„^b-8-^b” września 1937 r.

nr ^b-2646/sn^b

m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 36–77.

Kopia, maszynopis.

¹⁰ Prawdopodobnie chodzi o cukrownię babińską w rejonie ilinieckim.

№ 36

9 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідств по «польській операції»

^аТелефонограма
Днепропетровского ^а УНКВД

Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга
^б-тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ^б

Копия: Зам[естителю] наркома НКВД УССР
– Ст[аршему] майору госбезопасности
^б-тов. СТЕПАНОВУ^б

врид нач[альника] III отдела УГБ НКВД УССР
– капитану госбезопасности
^б-тов. САМОЙЛОВУ^{б1}

Сообщаю результаты следствия по польским делам за 7 и 8 сентября 1937 года.

1. Арестованный в Днепропетровске по делу «Фланг» польперебежчик ГЛАДКИЙ Ефим сознался в принадлежности к шпионско-диверсионному подполью.

Первичными показаниями устанавливается вербовка для шпионской работы ранее сознавшимся КОСТЮКОМ. Допрос продолжаем.

2. Арестованный в Днепропетровске по операции польперебежчик ЛУ-КЪЯНЧУК Василий сознался в принадлежности к к-р организации.

3. Арестованный по операции в Днепропетровске польперебежчик ПО-ХАЛЮК Владимир сознался в принадлежности к шпионско-диверсионной организации, в каковую вовлечен в 1926 году агентом разведки ГОРЛИНСКИМ, выехавшим из Днепропетровска по непроверенным данным в город

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

¹ Самуїл Ісаакович Самойлов-Бесідський (нар. 1900), майор держбезпеки; з 1925 в органах ДПУ; з 11 II 1934 помічник начальника Особливого відділу ДПУ УСРР; з 9 I 1937 заступник начальника, а з 22 X 1937 начальник КРВ НКВС УРСР. Викликаний до НКВС СРСР 7 III 1938, заарештований 25 IV 1938 у Москві, засуджений 27 IX 1938 до вищої міри покарання, розстріляний. Не реабілітований. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа...*, с. 331–332.

Nr 36

9 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztw prowadzonych przeciw Polakom

^a-Telefonogram
Dniepropietrowskiego^a UNKWD

Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi
^b-Tow. LEPLEWSKIEGO^b

Kopia: dla Zast[ępcy] *Narkoma* NKWD USRS
St[arszego] majora bezpieczeństwa państw[owego]
^b-Tow. STIEPANOWA^b

dla p.o. Nacz[elnika] III Oddziału UGB NKWD USRS
Kapitana bezpieczeństwa państw[owego]
^b-Tow. SAMOJŁOWA^{b1}

Informuję o wynikach śledztwa w sprawach polskich za 7 i 8 września 1937 roku.

1. Aresztowany w Dniepropietrowsku w sprawie „Fłang” pol[ski] zbieg GŁADKIJ Jefim przyznał się, że należy do podziemia szpiegowsko-dywersyjnego.

Na podstawie wstępnych zeznań ustalamy [okoliczności] werbunku KOSTIUKA, który wcześniej się przyznał, do działalności szpiegowskiej. Przesłuchania kontynuujemy.

2. Aresztowany w Dniepropietrowsku w ramach operacji pol[ski] zbieg ŁUKJANCZUK Wasilij przyznał się do członkostwa w organizacji k-r.

3. Aresztowany w ramach operacji w Dniepropietrowsku pol[ski] zbieg POCHALUK Władimir przyznał się do członkostwa w organizacji szpiegowsko-dywersyjnej, do której wciągnięty został w 1926 roku przez agenta wywiadu GORLINSKIEGO, który, według niepotwierdzonych danych, wyjechał z Dniepropietrowska do miasta Moskwy. Wymienił 11 członków organizacji, z których 5 już aresztowaliśmy. Pozostałych ustalamy w celu aresztowania. Przesłuchania kontynuujemy.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

¹ Samuil Isaakowicz Samojłow-Biesidskij (ur. 1900), mjr bezp. państw.; od 1925 w GPU; od 11 II 1934 pom. naczelnika OO GPU USRS; od 9 I 1937 zca naczelnika; a od 22 X 1937 naczelnik KRO NKWD USRS. Wezwany do NKWD ZSRS 7 III 1938. Aresztowany 25 IV 1938 w Moskwie, skazany 27 IX 1938 na karę śmierci, rozstrzelany. Nie zrehabilitowany. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskiy: osoba...*, s. 331–332.

Москву. Называет 11 участников организации, 5 из коих нами уже арестованы, остальные намечены к аресту. Допрос продолжаем.

4. Арестованный в Кривом Роге по операции перебежчик АБРАМОВИЧ Владимир, студент Дорожного института ОШОСДОР^а УНКВД по Московской области, сознался в вербовке в Вильно в 1926 году офицером разведки БРЖЕНОВСКИМ и о переброске в Союз со шпионскими заданиями. По практической разведывательной деятельности был связан с курьером ЯНОВСКИМ Казимиром, к установке коего приняты меры.

Из показания АБРАМОВИЧА видно, что в Днепропетровске должен проживать завербованный одновременно с ним в Вильно польагент ПОЛИЩУК Иван. Последний нами устанавливается и будет арестован.

5. Арестованный там же по операции польперебежчик КАСЬЯНЮК Василий сознался в вербовке в 1929 году офицером разведки КОРНОЖИЦКИМ и о переброске в Союз с заданиями по шпионажу. Допрос продолжаем.

6. Арестованный там же по операции польперебежчик ЛАТЫХ Михаил сознался в вербовке разведкой в 1931 году и о переброске в СССР со шпионскими заданиями.

В 1931 году, будучи осужден, пытался бежать закордон, но был задержан и осужден вторично. Наказание отбыл, приехал в Кривой Рог. На следствии принадлежность к разведке скрыл. Допрос продолжаем.

7. Арестованный в Днепродзержинске по операции ТИТКОВ Петр сознался в вербовке в 1935 году в Гомеле агентом разведки ЗАХИМОВИЧЕМ, от которого получил шпионские задания по промышленности УССР. Допрос продолжаем.

8. Арестованный в Никополе по операции перебежчик ВОЛГИН Федор сознался в вербовке разведкой в 1930 году и переброске в Союз со шпионскими заданиями. Допрос продолжаем.

^аНачальник УНКВД по Днепропетровской области
Старший майор госбезопасности^а
КРИВЕЦ

^аПередал: Оперуполномоченный
3 Отдела^а УГБ НКВД УССР
ПЕЧЕНОВ

^аПринял: Дежурный по^а НКВД УССР
(—) КОРЧАКОВ

9 IX 1937 года

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 23, арк. 262–264.
Оригінал, машинопис.*

4. Aresztowany w Krzywym Rogu w ramach operacji uciekinier ABRAMOWICZ Władimir, student Instytutu Drogownictwa *Oszosdor* UNKWD obwodu moskiewskiego, przyznał się, że został zwerbowany w Wilnie w 1926 roku przez oficera wywiadu BRZENOWSKIEGO i przerzucony do Związku [Sowieckiego] z zadaniami szpiegowskimi. W praktyce swej działalności wywiadowczej powiązany był z kurierem JANOWSKIM Kazimirem. Podjęliśmy kroki w celu ustalenia tego ostatniego.

Z zeznań ABRAMOWICZA wynika, że w Dniepropietrowsku powinien mieszkać zwerbowany razem z nim w Wilnie agent pol[ski] POLISZCZUK Iwan. Po ustaleniu przez nas zostanie on aresztowany.

5. Aresztowany tamże w ramach operacji pol[ski] zbieg KASJANIUK Wasilij przyznał się, że został w 1929 roku zwerbowany przez oficera wywiadu KORNOŻYCKIEGO i przerzucony do Związku [Sowieckiego] z zadaniami dotyczącymi szpiegostwa. Przesłuchania kontynuujemy.

6. Aresztowany tamże w ramach operacji pol[ski] zbieg ŁATYCH Michał przyznał się, że został zwerbowany przez wywiad w 1931 roku i przerzucony do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi.

W 1931 roku, gdy był już skazany, próbował zbiec za granicę, ale został zatrzymany i ponownie skazany. Po odbyciu kary przyjechał do Krzywego Rogu. Podczas śledztwa ukrył przynależność do wywiadu. Przesłuchania kontynuujemy.

7. Aresztowany w Dnieprodzierżyńsku w ramach operacji TITKOW Piotr przyznał się, że został zwerbowany w 1935 roku w Homlu przez agenta wywiadu ZACHIMOWICZA, od którego otrzymał zadania o charakterze szpiegowskim związane z przemysłem USRS. Przesłuchania kontynuujemy.

8. Aresztowany w Nikopolu w ramach operacji WOŁGIN Fiodor przyznał się, że został zwerbowany przez wywiad w 1930 roku i przerzucony do Związku [Sowieckiego] z zadaniami o charakterze szpiegowskim. Przesłuchania kontynuujemy.

^aNaczelnik UNKWD obwodu dnepropietrowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państw[owego]^a
KRIWIEC

^aPrzekazał: Pełnomocnik Oper[acyjny]
3 Oddziału^a UGB NKWD USRS
PIECZENOW

^aPrzyjął: Dyżurny^a NKWD USRS
(—) KORCZAKOW

9 IX 1937 roku

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 262–264.
Oryginał, maszynopis.

№ 37

10 вересня 1937, Київ. Наказ наркома внутрішніх справ УРСР про усунення недоліків в оперативно-слідчій роботі УНКВС по Вінницькій області та НКВС Молдавської АРСР

^а-Сов[ершенно] секретно

Приказ
Народного комиссара внутренних дел УССР
за 1937 год^а

№ 00185

10 сентября 1937 год
г. Киев

В результате ознакомления 3–8/IX с состоянием оперативно-следственной работы УНКВД Винницкой области и НКВД М[олдавской] АССР мною установлено:

1. Незначительный размах и неудовлетворительные темпы оперативно-следственной работы, особенно по линии борьбы с украинской националистической контрреволюцией, польской (Винница) и румынской (Молдавия) повстанческой, диверсионно-шпионской агентурой. Во многих районах, в том числе приграничных, засорённых польской и румынской агентурой и антисоветскими элементами, ^б-арестовано совершенно незначительное число из подлежащих аресту^б.

^б-2. Незначительное число сознавшихся^б и давших показания арестованных. Так, по Винницкой области из 1733 арестованных по линии 3 Отдела по состоянию на 1/IX созналось полностью или частично всего 150 человек. По Молдавской АССР на 6/IX из 600 арестованных созналось только 50. Положение по линии 4 Отдела УГБ НКВД М[олдавской] АССР ещё хуже.

3. Низовка украинской националистической контрреволюционной организации (по Винницкой области и М[олдавской] АССР), Молдавской националистической к-р организации (М[олдавской] АССР), несмотря на арест многих руководящих лиц этих организаций, ^б-до сего времени не вскрыта и не ликвидирована. Не вскрыты полностью и не ликвидированы польская (особенно Винница) и румынская диверсионно-шпионская агентура, имеющаяся в значительном числе и особенно в приграничных районах^б.

4. Проводимая в настоящее время операция по изъятию кулацко-антисоветских элементов¹ ^б-не используется в должной степени для вскрытия

^а-^а Друк формуляра.

^б-^б Підкреслено машинописним способом.

¹ Йдеться про масову репресивну операцію, яку здійснювали органи НКВС УРСР відповідно до оперативного наказу наркома внутрішніх справ СРСР № 00447 від 30 VII 1937. За результатами операції було заарештовано понад 111 тис. осіб, основну масу яких (понад 64 тис.) було розстріляно, майже всі інші загинули пізніше у таборах ГУЛАГу.

Nr 37

10 września 1937, Kijów. Rozkaz ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS, nakazujący usunięcie zaległości w pracy operacyjno-śledczej UNKWD obwodu winnickiego oraz NKWD Mołdawskiej ASRS

^aŚcis[le] tajne

Rozkaz Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS za 1937 rok^a

nr 00185

10 września 1937 rok
m. Kijów

W wyniku zapoznania się [w dniach] 3–8/IX ze stanem prac operacyjno-śledczych UNKWD obwodu winnickiego i NKWD M[ołdawskiej] ASRS ustaliłem:

1. Niewielki postęp i niezadawalające tempo prac operacyjno-śledczych, szczególnie w zakresie walki z ukraińską kontrrewolucją nacjonalistyczną oraz polską (Winnica) i rumuńską (Mołdawia) powstańczą agenturą dywersyjno-szpiegowską. W wielu rejonach, w tym w rejonach przygranicznych nasyconych agenturą rumuńską i polską oraz elementem antysowieckim ^baresztowano bardzo niewielką liczbę spośród podlegających aresztowi^b.

^b2. Niewielka liczba aresztowanych, którzy przyznają się^b i składają zeznania. Np. w obwodzie winnickim z 1733 aresztowanych po linii 3 Oddziału, według stanu na 1/IX przyznało się całkowicie lub częściowo w sumie 150 osób. W Mołdawskiej ASRS [według stanu] na 6/IX z 600 aresztowanych przyznało się tylko 50 [osób]. Sytuacja po linii 4 Oddziału UGB NKWD M[ołdawskiej] ASRS jest jeszcze gorsza.

3. Podstawowe masy członkowskie ukraińskiej nacjonalistycznej organizacji kontrrewolucyjnej (w obwodzie winnickim i M[ołdawskiej] ASRS) oraz mołdawskiej nacjonalistycznej organizacji k-r (M[ołdawskiej] ASRS), pomimo aresztowań wielu przywódców tych organizacji ^bnie zostały dotychczas ujawnione i zlikwidowane. Nie ujawniono całkowicie i nie zlikwidowano polskiej (szczególnie w Winnicy) i rumuńskiej agentury dywersyjno-szpiegowskiej, występującej w dużej ilości, głównie w rejonach przygranicznych^b.

4. Przeprowadzanej obecnie operacji, mającej na celu wychwycenie elementu kułacko-antysowieckiego¹, ^bnie wykorzystuje się w należyтым stopniu do wykrycia zorganizowanego nacjonalistycznego podziemia kontrrewolucyjnego^b.

^{a--a} Druk formularza.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

¹ Chodzi o represje, przeprowadzone na masową skalę przez organy NKWD USRS w związku z rozkazem operacyjnym ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS nr 00447 z 30 VII 1937. W ramach operacji aresztowano ponad 111 tys. osób, z czego 64 tys. rozstrzelano, reszta w większości zginęła w obozach GUŁagu.

организованного националистического, контрреволюционного подполья^б. Наоборот, имеются факты, когда отдельные перспективные в этом отношении дела спешно заканчиваются без глубокого расследования и направляются на рассмотрение троек.

5. Не всегда используются агентурные и другие материалы, находящиеся в архивах Облуправлений, Окротделов и РО НКВД, между тем, как в архивах нередко находятся актуальные материалы, характеризующие непрекращающуюся антисоветскую или шпионско-диверсионную деятельность антисоветского элемента.

^б6. Неудовлетворительное качество протоколов допросов^б. В протоколах, которые составляются часто по шаблону, не находит отражения в хронологической и логической последовательности живое конкретное многообразие содержания, методов и форм антисоветской диверсионно-вредительской и шпионско-повстанческой деятельности наших врагов.

7. При расследовании дел и допросах польских и румынских разведчиков и их агентуры совершенно упускается из вида, что поляки и румыны, особенно в приграничных областях и районах, занимаются не только сбором шпионских сведений и материалов, но, как установлено, главным образом создают повстанческие и диверсионные организации, в том числе из местных националистических кадров, задачей которых является дезорганизация обороны и разрушение важнейших промышленных объектов и объектов оборонного значения. В частности, по Винницкой области и М[олдавской] АССР до сего времени не вскрыто полностью диверсионно-вредительская агентура поляков и румын в окружении железной дороги, в сахарной и консервной промышленности.

8. Совершенно незначителен удар по фашистско-антисоветским и диверсионно-шпионским элементам среди немцев. Наличие немецких колоний и пунктов концентрации немцев в Винницкой области и М[олдавской] АССР, в которых германскими разведывательными органами и консульскими агентами ведётся активная фашистская диверсионно-повстанческая и шпионская работа, подчёркивает необходимость немедленного разгрома немецкой фашистской антисоветской базы.

9. Почти ^бполное прекращение агентурной работы^б. Вместо того, чтобы использовать складывающуюся ситуацию для создания серьёзной агентуры и наряду и одновременно со следствием развернуть агентурную работу для вскрытия националистического к-р подполья и диверсионно-шпионских резидентур польской и румынской разведок, заброшена даже имеющаяся незначительная агентура.

Отмеченные недостатки являются результатами того, что работники УГБ Винницкой области и М[олдавской] АССР, прежде всего их руководящий состав, ^бне перестроили еще работу в соответствии с поставленными задачами, не мобилизовались и не проявляют должной энергии, настойчивости и быстроты в разрешении задач, поставленных перед нашими

Wręcz przeciwnie, mają miejsce fakty pośpiesznego zamykania poszczególnych, dających pewną perspektywę spraw bez głębszego zbadania i [od razu] kierowania na rozpatrzenie przez trójki.

5. Nie zawsze wykorzystuje się materiały agenturalne i inne, będące w archiwach zarządów obw[odowych], oddziałów okr[ęgowych] i RO NKWD, gdy tymczasem w archiwach nierzadko znajdują się aktualne materiały charakteryzujące nieprzerwaną antysowiecką lub szpiegowsko-dywersyjną działalność elementu antysowieckiego.

^b6. Niezadawalający poziom protokołów przesłuchań^b. W protokołach, sporządzanych często według schematu, brakuje ujęcia chronologicznego i logicznego następstwa wydarzeń, wartkiego, konkretnego i wielostronnego ujęcia treści, a także informacji o metodach i formach antysowieckiej działalności dywersyjno-szkodniczej oraz szpiegowsko-powstańczej naszych wrogów.

7. Przy rozpatrywaniu spraw i podczas przesłuchań polskich i rumuńskich pracowników wywiadu zupełnie ucieka z pola widzenia fakt, że Polacy i Rumuni, głównie w rejonach i obwodach przygranicznych, zajmują się nie tylko zbieraniem informacji i materiałów, ale też, jak ustalono, przede wszystkim powołują do życia, w tym [tworząc je] z miejscowych kadr nacjonalistycznych, organizacje powstańcze i dywersyjne, których zadaniem jest dezorganizacja obrony oraz zniszczenie ważniejszych obiektów przemysłowych i obiektów o znaczeniu dla obronności. W szczególności w obwodzie winnickim i M[ołdawskiej] ASRS do dziś całkowicie nie ujawniono dywersyjno-szkodniczej agentury Polaków i Rumunów rozmieszczonej wokół kolei, w przemyśle cukrowniczym i konserwowym.

8. Zbyt łagodne uderzenie w niemiecki element faszystowsko-antysowiecki i dywersyjno-szpiegowski. Istnienie kolonii niemieckich i miejscowości z dużym skupiskiem Niemców w obwodzie winnickim i M[ołdawskiej] ASRS, gdzie niemieckie służby informacyjne i agenci konsulatów prowadzą energiczną działalność dywersyjno-powstańczą i szpiegowską, podkreśla konieczność natychmiastowego rozbitcia niemieckiej faszystowskiej bazy antysowieckiej.

9. Prawie ^bcałkowite zaniechanie pracy agenturalnej^b. Zamiast wykorzystania sprzyjającej sytuacji do tworzenia poważnej agentury oraz rozwijania jednocześnie ze śledztwem pracy agenturalnej w celu ujawnienia nacjonalistycznego podziemia k-r i dywersyjno-szpiegowskich rezydentur wywiadów polskiego i rumuńskiego, zaniedbuje się nawet tę niewielką agenturę, jaka istnieje.

Odnotowane braki wynikają z tego, że pracownicy UGB obwodu winnickiego i M[ołdawskiej] ASRS, a przede wszystkim ich kierownictwo ^bnie dostosowali jeszcze swej pracy do postawionych im zadań, nie mobilizują się i nie wykazują należytej energii, uporu i szybkości w wykonywaniu zadań, postawionych przed naszymi organami przez generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego Tow. JEŻOWA^b.

органами Генеральным Комиссаром Государственной Безопасности тов. Е-ЖОВЫМ⁶.

^{в-г} Приказываю^{г-в}:

1. Нач[альникам] УНКВД Винницкой области тов. МОРОЗОВУ и НКВД Молдавской АССР тов. ПРИХОДЬКО² в кратчайший срок устранить отмеченные недостатки.

2. Путём усиления и улучшения живого конкретного руководства подчинёнными работниками и аппаратами обеспечить повышение их боеспособности.

3. Не ослабляя борьбы с троцкистами, правыми и другими антисоветскими элементами, ⁶особое внимание, энергию и настойчивость проявить в проявлении вскрытия и ликвидации украинского националистического к-р подполья и польской и румынской диверсионно-повстанческой и шпионской агентуры, которые должны быть разгромлены и выкорчеваны до конца⁶.

4. Не теряя времени, одновременно с развёртыванием оперативно-следственной работы, приступить к вербовке и созданию серьёзной агентуры, в первую очередь по быв[шим] боротьбистам³, укапистам⁴, украинским

^{в-в} *Написано великими літерами.*

^{г-г} *Написано в розбивку.*

² Микола Трохимович Приходько (нар. 1896), з 1921 в органах ЧК; з 1922 уповноважений та начальник відділення Верхньодніпровського повітового відділу ДПУ; з 1923 начальник Криворізького окрвдділу ДПУ; з 26 VIII 1925 начальник Коростенського окрвдділу ДПУ; з 2 II 1926 начальник відділення Харківського окрвдділу ДПУ; з 1 I 1927 начальник 6 відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з 4 VII 1928 начальник Шепетівського окрвдділу ДПУ; з жовтня 1930 заступник начальника відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з березня 1932 начальник 2 відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з 15 VII 1934 помічник начальника ЕКВ УДБ НКВС УСРР; з 10 III 1935 заступник начальника УНКВС Вінницької обл.; з 20 II 1937 начальник Миколаївського міськвдділу НКВС та ОВ 15 дивізії; з липня 1937 т.в.о. наркома внутрішніх справ Молдавської АССР; з 1 II 1937 начальник УНКВС Кам'янець-Подільської обл.; з 26 II 1938 у розпорядженні НКВС СРСР; з 28 III 1938 начальник 4 відділу 3 Управління НКВС СРСР; з 21 IV 1938 начальник Управління Астраханського рейдового нафтоналивного флоту; у 1939 звільнений через аварію на транспорті. Засуджений до 3 років позбавлення волі, у 1941 звільнений, працював на господарській роботі в НКВС-МВС СРСР. Помер 14 I 1953. *Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 533–534.*

³ Йдеться про колишніх членів Української комуністичної партії (боротьбистів) – української політичної партії, створеної у травні 1918 внаслідок розколу Української партії соціалістів-революціонерів на ліву (боротьбистів) та праву (центральну течію) частини. Назву дістала від найменування свого центрального друкованого органу – газети «Боротьба»: спочатку УПСР (боротьбистів), згодом – УПСР (комуністів-боротьбистів), з серпня 1919 – УКП(б). На початку 1920 налічувала 15 тис. членів. Лідери партії – Василь Блакитний, Григорій Гринько, Левко Ковалів, Панас Любченко, Гнат Михайличенко, Михайло Полоз, Олександр Шумський; у березні 1920 оголосила про саморозпуск. Близько 4 тис. колишніх боротьбистів були прийняті до КП(б)У, а керівники отримали досить значні посади в державних і компартійних органах; у 1930-ті рр. майже всі колишні боротьбисти були репресовані. *Малий словник історії України. Київ, 1997, с. 403.*

⁴ Йдеться про колишніх членів Української комуністичної партії (УКП) – української політичної партії, створеної у січні 1919 внаслідок розколу Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) на праву (т. зв. офіційну соціал-демократію) та ліву (незалежних соціал-демократів) частини; у січні 1920 на базі УСДРП (незалежних) була створена УКП, яка

c-d-Rozkazuje^{d-c}:

1. Nacz[elnikowi] UNKWD obwodu winnickiego tow. MOROZOWOWI i [Naczelnikowi] NKWD Mołdawskiej ASRS tow. PRICHOD'CE² w jak najkrótszym terminie usunąć zanotowane braki.

2. Poprzez wzmożenie i poprawienie skuteczności bezpośredniego kierowania podległymi pracownikami i aparatami zapewnić podwyższenie ich gotowości bojo[wej].

3. Nie osłabiając walki z trockistami, prawicowcami i innym elementem antysowieckim, kierować^b szczególną uwagę, energię i upór na ujawnienie i likwidację ukraińskiego nacjonalistycznego podziemia k-r oraz polskiej i rumuńskiej agentury dywersyjno-powstańczej i szpiegowskiej, które powinny być rozgromione i wytrzebione do końca^b.

4. Nie tracąc czasu, jednocześnie z rozwijaniem pracy operacyjno-śledczej, przystąpić do werbunku i tworzenia poważnej agentury, [rekrutując] w pierwszej kolejności spośród był[ych] borotbistów³, ukapistów⁴, ukraińskich SR⁵

^{c-c} Zapisano wersalikami.

^{d-d} Zapisano pismem spacjeowanym.

² Nikołaj Trofimowicz Prichod'ko (ur. 1896), od 1921 w CzK; od 1922 pełnomocnik oraz naczelnik Wydziału Oddziału GPU *ujezdu* wierchniodnieprowskiego; od 1923 naczelnik Krzyworskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 26 VIII 1925 naczelnik Korosteńskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 2 II 1926 naczelnik Wydziału Charkowskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1 I 1927 naczelnik 6 Wydziału EKU GPU USRS; od 4 VII 1928 naczelnik Szepetowskiego Oddziału Okręgowego GPU; od października 1930 zca naczelnika Wydziału EKU GPU USRS; od marca 1932 naczelnik 2 Wydziału EKU GPU USRS; od 15 VII 1934 pom. naczelnika EKO UGB NKWD USRS; od 10 III 1935 zca naczelnika UNKWD obw. winnickiego; od 20 II 1937 naczelnik Mikołajowskiego Oddziału Miejskiego NKWD oraz OO 15 Dywizji; od lipca 1937 p.o. ludowego komisarza spraw wewnętrznych MASRS; od 1 II 1937 naczelnik UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego; 26 II 1938 oddany do dyspozycji NKWD ZSRS; od 28 III 1938 naczelnik 4 Oddziału 3 Zarządu NKWD ZSRS; od 21 IV 1938 naczelnik Zarządu Astrachańskiej Floty Zbiornikowców; w 1939 zwolniony na skutek awarii transportu. Skazany na 3 lata pozbawienia wolności, w 1941 zwolniony, pracował w jednostkach gospodarczych NKWD-MWD ZSRS. Zmarł 14 I 1953. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 533–534.

³ Chodzi o byłych członków Ukraińskiej Partii Komunistycznej (borotbistów) – ukraińska partia polityczna, powstała w maju 1918 na skutek rozłamu wewnątrz Ukraińskiej Partii Socjalistów-Rewolucjonistów na lewe (borotbiści) i prawe (nurt centralny) skrzydło. Nazwa partii pochodzi od tytułu organu prasowego – gazety „Borot'ba”. Na początku jako UPSR (borotbistów), następnie – UPSR (komunistów-borotbistów), od sierpnia 1919 – UKP(b); w 1920 liczyła 15 tys. członków. Do czołowych działaczy partii należeli: Wasyl Błakytynj, Hryhorij Hryńko, Lewko Kowaliw, Panas Lubczenko, Hnat Mychajłyzenko, Mychajło Położ, Ołeksandr Szumśkyj; w marcu 1920 partia rozwiązała się. Około 4 tys. byłych borotbistów zasiliło szeregi KP(b)U, czołowi działacze zajęli znaczące posady w organach partyjnych i państwowych; w latach 30. prawie wszyscy dawni borotbiści podlegali represjom. *Małyj słownik istoriji Ukrainy*, Kyiw 1997, s. 403.

⁴ Chodzi o byłych członków Ukraińskiej Partii Komunistycznej (UKP), powstałej w styczniu 1919 na skutek rozłamu wewnątrz Ukraińskiej Socjal-Demokratycznej Partii Robotniczej (USDRP) na prawe (tzw. oficjalną socjaldemokrację) oraz lewe (niezależni socjaldemokraci) skrzydło; w styczniu 1920 na bazie USDRP (niezależni) powstała UKP, która istniała do 1925; w latach 30. prawie wszyscy dawni ukapiści podlegali represjom. *Małyj słownik...*, s. 403.

⁵ Chodzi o byłych członków Ukraińskiej Partii Socjalistów-Rewolucjonistów (eserowcy) – ukraińska partia polityczna utworzona w kwietniu 1917, która postulowała była m.in. nacjonalizację ziemi oraz autonomię Ukrainy; zrzeszała przede wszystkim mieszczan i chłopów. Do czołowych działaczy należeli.: Mychajło Hruszewśkyj, Mychajło Kowalewśkyj, Lewko Kowaliw, Pawło Chrystiuk, Wasyl

СР⁵ и СД⁶, украинской националистической интеллигенции, а также агентами среди поляков, румын и немцев с целью подставы и внедрения в соответствующие разведки.

О ходе и результатах выполнения настоящего приказа сообщить к 1 октября.

в-Зам[еститель] наркома внутренних дел УССР
Старший майор государственной безопасности^в
СТЕПАНОВ

ГДА СБУ, ф. 9, спр. 8, т. 2, арк. 57–62.

Копія, машинопис.

проіснувала до 1925; у 1930-ті рр. майже всі колишні укаписти були репресовані. *Малий словник...*, с. 403.

⁵ Йдеться про колишніх членів Української партії соціалістів-революціонерів (есерів) – української політичної партії, створеної у квітні 1917 з метою соціалізації землі та автономії України, об'єднувала передусім міщан та селян. Лідери – Михайло Грушевський, Михайло Ковалевський, Левко Ковалів, Павло Христюк, Василь (?) Залізник, Олександр Сердюк. Центральними друкованими органами УПСР були газети «Боротьба» та «Народна Воля». Брала активну участь у створенні Української Народної Республіки; з кінця квітня 1918 проводила підпільну діяльність; після розколу у травні 1918 отримала назву УПСР (центральної течії). Після остаточної окупації більшовиками у 1920 значної частини України, змушена була припинити діяльність; у 1920–1930 рр. більшість колишніх українських есерів були репресовані. Після Другої світової війни відновила діяльність в еміграції. *Енциклопедія українознавства. Т. 9...*, с. 3375–3376; *Малий словник...*, с. 406.

⁶ Йдеться про колишніх членів Української соціал-демократичної робочої партії (УСДРП) – української політичної партії, створеної у 1905 р. Під час революції 1917 домагалася автономії України, демократичних свобод, націоналізації землі. Лідери – Володимир Винниченко (голова), Дмитро Антонович, Борис Мартос, Симон Петлюра, Микола Порш, Микола (?) Ткаченко. Після ліквідації більшовиками УНР, керівники партії емігрували до Львова, а згодом до Праги. Майже всі колишні українські соціал-демократи, які залишились на радянській території, були репресовані; у 1938 партія припинила своє існування й за кордоном. *Малий словник...*, с. 408–409.

i SD⁶, ukraińskiej inteligencji nacjonalistycznej, a także agencji [rekrutowanej] spośród Polaków, Rumunów i Niemców celem podstawienia i wprowadzenia do odpowiedniego wywiadu.

O przebiegu i wykonaniu niniejszego rozkazu poinformować do 1 października.

°Zast[ępc] *Narkoma* Spraw Wewnętrznych USRS
Starszy major bezpieczeństwa państwowego°
STIEPANOW

HDA SBU, f. 9, spr. 8, t. 2, k. 57–62.

Kopia, maszynopis.

(?) Zalizniak, Ołeksandr Serdiuk. Organami prasowymi UPSR były „Borot'ba” oraz „Narodna Wola”. Partia wzięła aktywny udział w stworzeniu URL, od końca kwietnia 1918 kontynuowała działalność w podziemiu, po rozłamie w maju 1918 przemianowana na UPSR (nurt centralny). Po zajęciu Ukrainy przez bolszewików w 1920 zakończyła działalność; w latach 20. i 30. większość byłych ukraińskich eserowców podlegała represjom. Po zakończeniu II wojny światowej partia odnowiła działalność na emigracji. *Encyklopedija ukrajinoznawstwa*, t. 9..., s. 3375–3376; *Mały słownik...*, s. 406.

⁶ Chodzi o byłych członków Ukraińskiej Socjal-Demokratycznej Partii Robotniczej (USDRP), powstałej w 1905. Podczas rewolucji 1917 domagała się autonomii Ukrainy, demokratycznych praw, nacjonalizacji ziemi. Czołowi działacze: Wołodmyr Wynnyczenko (przewodniczący), Dmytro Antonowycz, Borys Martos, Semen Petlura, Mykoła Porsz, Mykoła (?) Tkaczenko. Po zlikwidowaniu URL przez bolszewików, kierownictwo partii wyemigrowało do Lwowa, a następnie do Pragi. Większość byłych ukraińskich socjaldemokratów, którzy pozostali na terytorium sowieckim, podlegała represjom; w 1938 partia zakończyła swoją działalność na emigracji. *Mały słownik...*, s. 408–409.

№ 38

11 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції» за 9–10 вересня 1937 р.

^а-Київ-^а НКВД

^б-ТОВ. ЛЕПЛЕВСКОМУ-^б
^б-Копія-^б т. СТЕПАНОВУ
т. САМОЙЛОВУ

Сообщаю, о ходе следствия по польским делам за 9 и 10 сентября:

1. Арестованный в Днепропетровске по делу «^аВозвращенцы-^а» перебежчик ГАЛИНАЙТИС сознался в вербовке польской разведкой и переброске в СССР в 1923 г. с заданиями по шпионажу и диверсиям.

Перекрывает показания ранее сознавшихся по этому делу НЕВЕДОМСКОГО, ДУБНИЦКОГО и др. Допрос продолжаем.

2. Арестованный там же перебежчик НАУМЧИК сознался в принадлежности к диверсионно-шпионскому подполью.

Называет ряд участников к-р организации, имевшей задания по диверсии в промышленности в военное время в Днепропетровске, сознались.

3. РЖЕЧКОВСКИЙ Иосиф, завербован [в] «ПОВ» [в] 1933 г. СЛЕДЖИНСКИМ Генрихом, осужденным [в] 1935 г. Получил задания по организации диверсионных актов в проволочном цехе ДТЗ.

4. ГРАБОВСКИЙ Юлиан, завербован [в] «ПОВ» в 1935 г. ВЕЙСОМ, арестованным раньше и сознавшимся.

Получил задание по диверсии в доменном цехе.

5. БУДКЕВИЧ Андрей, [в] 1926 г. привлечен [к] шпионско-диверсионной деятельности ксендзом РОЗЕНБАХОМ¹, отбывающим в настоящее время наказание.

^а-^а Написано великими літерами.

^б-^б Підкреслено машинописним способом.

¹ Якоб Розенбах (нар. 1885), випускник духовних семінарій у Саратові і Петербурзі; з 1912 працював у парафії Ямбург; у 1928 настоятель парафії Кам'янське Дніпродзержинського деканату. Заарештований 12 X 1929 і ув'язнений у Дніпропетровську. Засуджений до 5 років позбавлення волі, засланий на Соловки. За даними книжки кс. Дзвонковського, звільнений у 1933 і висланий до Курська. Подальша доля невідома; натомість за інформацією, поданою на сайті парафії св. Йосипа у Дніпропетровську, повторно засуджений у 1937, розстріляний 10 IV 1938. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa..., c. 412; <http://catholic-dp.org.ua/dniprove/otets-eakiv-rozenbakh/>, 5 XI 2009.*

Nr 38

11 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztwa w dniach 9 i 10 września 1937 r. związanego z „operacją polską”

^a-Kijów^a NKWD

^b-Do Tow. LEPLEWSKIEGO^b

^b-Kopia^b dla T[owarzysza] STIEPANOWA
T[owarzysza] SAMOJŁOWA

Informuję o przebiegu śledztwa w sprawach polskich za 9 i 10 września:

1. Aresztowany w Dniepropietrowsku w sprawie „^aWozwraszcency^a” zbieg GALINAJTIS przyznał się, że został zwerbowany przez wywiad pol[ski] i przetrzucony do ZSRS w 1923 roku z zadaniami związanymi ze szpiegostwem i dywersją.

[Jego zeznania] pokrywają się z zeznaniami NIEWIEDOMSKIEGO, DUB-NICKIEGO i in[nych]. Przesłuchania kontynuujemy.

2. Aresztowany tamże zbieg NAUMCZIK przyznał się, że należał do podziemia dywersyjno-szpiegowskiego.

Wymienia on szereg członków organizacji k-r, której zadaniem miało być dokonywanie dywersji w przemyśle podczas wojny w Dniepropietrowsku; [ci] przyznali się.

3. RZECZKOWSKIJ Iosif, zwerbowany [do] POW [w] 1933 r. przez SLEDŹYNSKIEGO Gienricha, skazanego [w] 1935 r. Otrzymał zadanie zorganizowania aktów dywersji w wydziale [produkcji] drutu DTZ.

4. GRABOWSKIJ Julian, zwerbowany [do] POW w 1935 r. przez wcześniej aresztowanego WEJSA, który się przyznał.

Otrzymał zadanie organizowania dywersji w wydziale wielkich pieców.

5. BUDKIEWICZ Andriej, wciągnięty [w] 1926 r. [do] działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez księdza ROSENBACHA¹, odbywającego obecnie karę.

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Podkreślono maszynowo.*

¹ Jakob Rosenbach (ur. 1885), absolwent seminariów duchownych w Saradowie i Petersburgu; od 1912 pracował w parafii Jamburg; w 1928 proboszcz parafii Kamienskoje w dekanacie dniepropietrowskim. Aresztowany 12 X 1929 i więziony w Dniepropietrowsku. Skazany na 5 lat pozbawienia wolności i osadzony na Wyspach Sołowieckich. Wg książki ks. Dzwonkowskiego, zwolniony w 1933 i skierowany do Kurska. Dalsze losy nieznanne, zaś wg informacji podanych na stronie internetowej parafii św. Józefa w Dniepropietrowsku, ponownie skazany w 1937, rozstrzelany 10 IV 1938. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 412; <http://catholic-dp.org.ua/dniprove/otets-yakiv-rozenbakh/>, 5 XI 2009.

По его указаниям проводил шпионскую работу.

6. ВУЙЧИК Болеслав, завербован [в] «ПОВ» [в] 1933 г. участником организации СУДУЛОМ. Подлежит аресту. Получил задание по шпионажу.

7. СТАШЕВСКИЙ Иосиф, завербован [в] 1931 г. польагентом ЩЕТБОГАВИЧЕМ. Первичными показаниями устанавливается большая организационная деятельность по созданию шпионско-диверсионного подполья.

Ряд участников организации арестованы ранее и сознались.

8. СЕЛЯНИК Ефим, завербован [в] 1933 г. подполковником польразведки ФИЛИПОВИЧЕМ, [в] 1933 г. переброшен [в] Союз со шпионскими заданиями.

9. ТОЛЯРЕНКО Евстафий. Одновременно [с] СЕЛЯНИКОМ переброшены 1933 г. для шпионской работы в СССР.

10. ЛЕШЕР Генрих, [в] 1933 г. привлечен к шпионско-диверсионной деятельности инженером Запорожстали ОСТАШКЕВИЧЕМ.

Получил ряд серьезных задач по диверсии.

11. САВИЦКИЙ Мих[аил], привлечен [к] к-р шпионской деятельности [в] 1935 г. бывш[им] инструктором ЦК КП(б)У (БЕЛОРУС), проводил шпионскую работу.

12. КУРЕК Франц, завербован [в] «ПОВ» [в] 1935 г. арестованным РЖЕКОВСКИМ Леопольдом. Получил задания по диверсии в проволочном цехе ДТЗ.

13. ДЕМИДОВИЧ Егор, [в] 1923 г. завербован агентом польразведки КРИВИТАНИНЫМ, расстрелянным в 1931 г. Получил шпионские задания.

14. ДРУЖКО Иосиф, [в] 1933 г. завербован дефензивой и переброшен [в] Союз [со] специальными заданиями по шпионажу РККА.

15. КУБЯК Бронеслав, [в] 1936 г. вовлечен [в] «ПОВ» арестованным ТУРОБОЛЬСКИМ, имел задания по диверсии [в] листопрокатном [цехе] ДТЗ.

16. БРЕЖЗОВСКИЙ Антон, [в] 1936 г. завербован [в] «ПОВ» ТУРОБОЛЬСКИМ, имел задания взорвать котлы парокотельного цеха ДТЗ в военное время.

17. ПШЕДЛЯНСКИЙ Казимир, [в] 1936 г. вовлечен [в] «ПОВ» арестованным КОЛВЫСИНСКИМ Леоном. Получил задания по диверсии на военное время.

Допрос перечисленных лиц продолжаем.

^аНач[альник] УНКВД по Д[непро]/петр[овской] области
Старший майор государственной безопасности^а
(—) КРИВЕЦ

^аПередал^а: Оперуполномочен[ный] 3 отдела
ПЕТЕНОВ^в

^в Див. документ № 36. Там: ПЕЧЕНОВ.

Według jego wytycznych działalność szpiegowską prowadził.

6. WUJCZIK Bolesław, zwerbowany [do] POW [w] 1933 r. przez członka organizacji SUDUŁA. Podlega aresztowaniu. Otrzymał zadanie związane ze szpiegostwem.

7. STASZEWSKIJ Iosif zwerbowany [w] 1931 r. przez agenta pol[skiego] SZCZETBO-GAWICZA. Na podstawie wstępnych zeznań ustala się ogrom pracy organizacyjnej nad tworzeniem podziemia szpiegowsko-dywersyjnego.

Szereg członków organizacji aresztowano wcześniej; przyznali się.

8. SIELANIK Jefim, zwerbowany [w] 1933 r. przez podpułkownika wywiadu pol[skiego] FILIPOWICZA, [w] 1933 r. przerzucony [do] Związku [Sowieckiego] z zadaniami szpiegowskimi.

9. TOLARIENOK Jewstafij. W tym samym czasie co SIELANIK przerzucony w 1933 r. w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej w ZSRS.

10. LESZER Gienrich, [w] 1933 r., wciągnięty do działalności szpiegowsko-dywersyjnej przez inżyniera „Zaporożtali” OSTASZKIEWICZA.

Otrzymał szereg poważnych zadań związanych z dywersją.

11. SAWICKIJ Mich[aił], wciągnięty [do] k-r działalności szpiegowskiej [w] 1935 r. przez był[ego] instruktora KC KP(b)U (BIEŁORUS), uprawiał szpiegostwo.

12. KURIEK Franc, zwerbowany [do] POW [w] 1935 r. przez aresztowanego RZEKOWSKIEGO Leopolda. Otrzymał zadania związane z dywersją na wydziale [produkcji] drutu DTZ.

13. DIEMIDOWICZ Jegor, [w] 1923 r. zwerbowany przez agenta wywiadu pol[skiego] KRIWITANINA, rozstrzelanego w 1931 r. Otrzymał zadania szpiegowskie.

14. DRUŻKO Iosif, [w] 1933 r. zwerbowany przez defensywę^c i przerzucony [do] Związku [Sowieckiego] [z] zadaniami specjalnymi związanymi ze szpiegostwem w RKKA.

15. KUBIAK Bronisław, [w] 1936 r. wciągnięty [do] POW przez aresztowanego TUROBOLSKIEGO, miał zadania związane z dywersją [na] walcowni DTZ.

16. BRIEŻZOWSKIJ Anton, [w] 1936 r. zwerbowany [do] POW przez aresztowanego TUROBOLSKIEGO, miał za zadanie wysadzać kotły w wydziale kotłów parowych DTZ na wypadek wojny.

17. PSZEDLANSKIJ Kazimir, [w] 1936 r. wciągnięty [do] POW przez aresztowanego KOŁWYSINSKIEGO Leona; otrzymał zadania związane z dywersją na wypadek wojny.

Przesłuchania wymienionych osób kontynuujemy.

^aNacz[elnik] UNKWD obwodu d[niepro]pietr[owskiego]
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) KRIWIEC

^c Tak w tekście.

^аПринял^а: Дежурный по НКВД УССР
ПИЛИПЯК

11 сентября 1937 г.

21 ч. 30 мин.

Верно:

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 23, арк. 259–261.
Копія, машинопис.*

^aPrzekazał^a: Pełnomocn[ik] oper[acyjny] 3 Oddziału
PIETIENOW^d

^aPrzyjął^a: Dyżurny NKWD USRS
PILIPIAK

11 września 1937 r.
g[odzina] 21, min[ut] 30
Za zgodność:

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 259–261.
Kopia, maszynopis.*

^d Zob. dokument nr 36. Tam: PIECZENOW.

№ 39

14 вересня 1937, [Дніпропетровськ]. Телефонограма начальника УНКВС по Дніпропетровській області Юхима Кривця наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції» за 11–13 вересня 1937 р.

Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга
а-тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ^а

Копия: Зам[естителю] Народного комиссара внутренних дел УССР
Старшему майору государственной безопасности
а-тов. СТЕПАНОВУ^а

Начальнику 3 отдела УГБ НКВД УССР
Капитану государственной безопасности
а-тов. САМОЙЛОВУ^а

Сообщаю о ходе следствия по польским делам за 11–13 сентября с. г.

1. Арестованный в Днепропетровске польперебежчик СУЕТОВ Трофим сознался в вербовке в 1923 году офицером дефензивы КАМИНСКИМ и переброске в СССР со шпионскими заданиями по оборонной промышленности.

Сведения передавал через ксендза ВОЛЬФА¹, связанного с польконсульством.

2. Арестованный в Днепропетровске бывш[ий] агент ИНО МАРКЕВИЧ сознался в вербовке в 1925 году капитаном Брест-Литовской дефензивы ЯНОШКО и переброске в СССР со шпионскими заданиями по РККА.

3. Арестованный в Кривом Роге польперебежчик КВАСЧУК Василий сознался в вербовке в 1930 году офицером польразведки КУНИЦКИМ и переброске в СССР с заданиями по военному шпионажу и диверсии.

4. Арестованный там же польперебежчик КАСЯНЮК Василий сознался в вербовке в 1929 году офицером КИРНОЖИНСКИМ и переброске в СССР с заданиями по шпионажу. Дает показание о проведенных им вербовках.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

¹ Михайло (Міхаель) Вольф (нар. 1890), німець; висвячений у 1913. Працював у парафіях німецьких колоній Одещини та професором Саратовської духовної семінарії; у 1923–1929 рр. настоятель і декан костюлу у Дніпропетровську. Заарештований 8 VI 1929 і засуджений надзвичайною сесією Дніпропетровського окрсуду до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував на Соловках, де 9 X 1937 був засуджений Особливою Трійкою УНКВС Ленінградської обл. до вищої міри покарання; розстріляний 3 XI 1937 в урочищі Сандормох під Медвеж'єгорськом. *Влада і костюл...*, с. 381.

Nr 39

14 września 1937, [Dniepropietrowsk]. Telefonogram naczelnika UNKWD obwodu dniepropietrowskiego Jefima Kriwca do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący przebiegu śledztwa w dniach 11 i 13 września 1937 r. związanego z „operacją polską”

Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi
^a-Tow. LEPLEWSKIEGO^a

Kopia: dla Zast[ępcy] Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
St[arszego] majora bezpieczeństwa państw[owego]
^a-Tow. STIEPANOWA^a

dla Nacz[elnika] 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Kapitana bezpieczeństwa państw[owego]
^a-Tow. SAMOJŁOWA^a

Informuję o przebiegu śledztwa w sprawach polskich za okres 11–13 września br.

1. Aresztowany w Dniepropietrowsku pol[ski] zbieg SUJETOW Trofim przyznał się, że został zwerbowany w 1923 roku przez oficera defensywy^b KAMIŃSKIEGO i przerzucony do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim, które miał realizować w przemyśle obronnym.

Informację przekazywał przez księdza WOLFA¹, mającego kontakty z konsulem pol[skim].

2. Aresztowany w Dniepropietrowsku był[y] agent INO MARKIEWICZ przyznał się, że został zwerbowany w 1925 roku przez kapitana defensywy^b w Brześciu Litewskim JANOSZKĘ i przerzucony do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim, dotyczącymi RKKA.

3. Aresztowany w Krzywym Rogu pol[ski] zbieg KWASCZUK Wasilij przyznał się, że został zwerbowany w 1930 roku przez oficera wywiadu pol[skiego]

^a-^a *Podkreślono maszynowo.*

^b *Tak w tekście.*

¹ Michał (Michael) Wolf (ur. 1890), Niemiec; święcenia kapłańskie otrzymał w 1913. Pracował w parafiach niemieckich kolonii w okolicach Odessy, był również profesorem seminarium duchownego w Saratowie; w l. 1923–1929 proboszcz i dziekan kościoła w Dniepropietrowsku. Aresztowany 8 VI 1929, skazany na nadzwyczajnej sesji Dniepropietrowskiego Sądu Okręgowego na 10 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał na Wyspach Sołowieckich, gdzie 9 X 1937 został skazany przez specjalną trójkę UNKWD obw. leningradzkiego na karę śmierci, rozstrzelany 3 XI 1937 w uroczysku Sandarmoch pod Miedwieżjegorskiem. *Włada i kost'ol...*, s. 381.

5. Арестованный там же ЯНЦОВСКИЙ Антон сознался в вербовке агентом разведки ПИЛЬКОВСКИМ и о полученных заданиях по шпионажу в РККА.

6. Арестованный в Запорожье МАРТИНСОН сознался в вербовке агентом польразведки ЦОПОМ, по указаниям которого проводил шпионскую работу по заводу № 29.

7. Арестованный там же польперебежчик ПРОЦЕК сознался в вербовке польразведкой в 1925 году и переброске в СССР со шпионскими заданиями.

⁶Нач[альник] Облуправления НКВД по Днепропетровской области
Ст[арший] майор государственной безопасности⁶
(—) КРИВЕЦ

⁶Передал: Оперуполномоченный 3 Отдела⁶ УГБ
ПЕЧЕНОВ

⁶Принял: Дежурный по⁶ НКВД УССР
(—) ГОЛЬЦМАН

14/IX-[19]37 г. в 4 часа

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), стр. 23, арк. 267–268.
Оригінал, машинопис.*

⁶⁻⁶ Написано великими літерами.

KUNICKIEGO i przerzucony do ZSRS z zadaniami związanymi ze szpiegostwem wojskowym i dywersją.

4. Aresztowany także pol[ski] zbieg KASIANIUK Wasilij przyznał się, że został zwerbowany w 1929 roku przez oficera KIRNOŻYSKIEGO i przerzucony do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim. Zeznaje o przeprowadzonych przez siebie werbunkach.

5. Aresztowany także JANCOWSKIJ Anton przyznał się, że został zwerbowany przez agenta wywiadu PILKOWSKIEGO i otrzymał zadania o charakterze szpiegowskim związane z RKKA.

6. Aresztowany w Zaporozu MARTINSON przyznał się, że został zwerbowany przez agenta wywiadu pol[skiego] COPA i według jego wytycznych prowadził działalność szpiegowską w fabryce nr 29.

7. Aresztowany także pol[ski] zbieg PROCEK przyznał się, że został zwerbowany przez wywiad pol[ski] w 1925 roku i przerzucony do ZSRS z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

°Nacz[elnik] Zarządu Obw[odowego] NKWD obwodu dnepropietrowskiego
St[arszy] major bezpieczeństwa państwowego°
(—) KRIWIEC

°Przekazał: Pełnomocnik Oper[acyjny] 3 Oddziału° UGB
PIECZENOW

°Przyjął: Dyżurny° NKWD USRS
(—) GOLCMAN

14/IX-[19]37 r. o godzinie 4

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 23, k. 267–268.
Oryginał, maszynopis.*

°-° Zapisano wersalikami.

№ 40

21 вересня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколи Єжову щодо проведення «польської операції»

^{а-б}Совершенно секретно^{-б-а}

^аНародному комиссару внутренних дел союза ССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^{-а}
^вТов. ЕЖОВУ Н. И.^{-в}

По проводимой польской операции на Украине в настоящее время арестовано – 8869 человек.

Выявление и разгром польской агентуры идет, главным образом, в пограничных областях (Киевская – 2303 арестованных, Винницкая – 2145 арестованных) и в основных промышленных пунктах Украины (Харьковская – 1194 арестованных, Днепропетровская – 805 арестованных, Донецкая – 786 арестованных).

^аЛиквидировано^{-а}:

1. 125 шпионских резидентур,
2. 38 польских националистических организаций («ПОВ»),
3. 69 диверсионно-повстанческих организаций.

Оперативному удару подвергнуты следующие основные контингенты, на которых противник строит свою работу: политэмигранты, политобменные, перебежчики, консульские связи, костельно-клерикальные круги, бывшие legionеры, военнопленные и дезертиры польской армии, бывш[ие] члены ППС, участники польских националистических организаций, старослужащие польских помещиков, галичане, разведупровцы.

Деятельность противника, как устанавливается следствием, шла по следующим основным направлениям:

1. Продвижение крупной агентуры на ответственные участки в партийный и советский аппарат для шпионажа и подрывной работы;
2. Насажение диверсионных групп в промышленности и в погранполосе в районах расположения железнодорожных узлов, стратегических сооружений, укрепрайонов;
3. Насажение разведывательных резидентур в местах расположения крупных воинских соединений и в крупных административных пунктах;
4. Организация силами старых кадров «ПОВ» массовых националистических формирований в местах концентрации польского населения для

^{а-а} *Натисано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Підкреслено машинописним способом двома лініями.*

Nr 40

21 września 1937, Kijów. Meldunek ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący przebiegu „operacji polskiej”

a-b-Ściśle tajne^{b-a}

^aDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Związku SRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^a

^cTow. JEŻOWA N. I.^c

W związku z operacją polską na Ukrainie do chwili obecnej aresztowano 8869 osób.

Ujawnianie i rozbijanie agentury polskiej ma miejsce przede wszystkim w obwodach przygranicznych (kijowski – 2303 aresztowanych, winnicki – 2145 aresztowanych) oraz w głównych ośrodkach przemysłowych Ukrainy ([obwód] charkowski – 1194 aresztowanych, [obwód] dnipropropietrowski – 805 aresztowanych, [obwód] doniecki – 786 aresztowanych).

^aZlikwidowano^a:

1. 125 rezydentur szpiegowskich,
2. 38 polskich organizacji nacjonalistycznych (POW),
3. 69 organizacji dywersyjno-powstańczych.

Operacyjnie przygotowane uderzenie skierowane jest przeciwko następującym grupom, na których przeciwnik opiera swoją działalność: emigranci polityczni, [osoby pochodzące] z wymiany [więźniów] politycznych, uciekinierzy, [osoby mające] kontakt z konsulatem, kręgi kościelno-klerykalne, byli legionści, jeńcy i dezercerzy z Wojska Polskiego, by[li] członkowie PPS, członkowie polskich organizacji nacjonalistycznych, wieloletni pracownicy polskich obszarników, Galicjanie, *razwieduprowcy*.

Jak ustalono w śledztwie, działania przeciwnika głównie szły w następujących kierunkach:

1. Obsadzenie ważniejszą agenturą odpowiedzialnych odcinków w aparacie partyjnym i państwowym w celu prowadzenia szpiegostwa i wywrotowej działalności;

2. Tworzenie grup dywersyjnych w przemyśle oraz w tych rejonach strefy przygranicznej, gdzie występują węzły kolejowe, budowle strategiczne i rejonu umocnione;

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

^{c-c} Podkreślono maszynowo dwiema liniami.

разложенческой и вредительской работы в настоящее время и для диверсионно-партизанской деятельности во время войны;

5. Установление связи через консульскую сеть и агентуру из галичан с украинскими националистическими кругами;

6. Организация религиозных националистических групп через католическое духовенство и костельный актив, особенно в польском селе.

Методы работы противника, каналы проникновения его агентуры к нам сводятся к следующему:

1. Наиболее крупная агентура была насаждена поляками в годы гражданской войны путем внедрения кадровых пилсудчиков в партию и постепенного их продвижения (быв[ший] секретарь Винницкого обкома КП(б)У БЕГАЙЛО, быв[ший] уполномоченный НКВД ПЕТРОВСКИЙ¹, быв[ший] работник Особого отдела 12-й армии КЕРШКОВСКИЙ, быв[ший] зав[едующий] Польбюро ЦК КП(б)У ЛАЗОВЕРТ, быв[ший] работник ГПУ – Пред[седатель] Спецколлегии Днепропетровского облсуда РУДОМИНО и другие).

2. При отступлении польармии из Украины были заложены крепкие разведывательные резидентуры из оставленных офицеров легионеров, работников польских карательных органов, руководителей местных комендатур «ПОВ» и местных националистических элементов (офицер польармии СКОРНЕВСКИЙ, сотрудник польской контрразведки КНАП, контрразведчик КОЧЕВСКИЙ, легионер ЖДАЦЕВСКИЙ и другие).

3. В последующие годы внедрялись к нам под видом политэмигранты, пилсудчики – крупные организаторы националистических, диверсионно-шпионских групп (быв[ший] нач[альник] сектора «Гипрококса» ШМИДТ-ДОБЕРСКИЙ, быв[ший] директор Киевского Спиртотреста СЛОВАЦКИЙ², крупный диверсант СКАКОВСКИЙ, быв. директор завода синтетического каучука в Харькове ВАГНЕР, быв[ший] секретарь Домбровского окружка КПП – ЖИВИНСКИЙ и др.).

4. Под видом бежавших от репрессий перебрасывались для широкой организационной и диверсионно-разведывательной работы в Советский Союз кадры полицейских провокаторов, проверенных на предательской

¹ Адольф Маркович Пйотровський (1887–1937), комуністичний діяч; з 1904 член РСДРП-ВКП(б); у 1925–1934 рр. на дипломатичній роботі; з 1934 уповноважений НКВС в Україні. Заарештований 24 VII 1937 УДБ НКВС УРСР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 17 від 13 IX 1937, розстріляний 17 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1957. *Polacy na Ukrainie...*, Т. 3..., с. 176; ЦДАГОУ, *спр.* 43398-ФП.

² Северин Владиславович Словацкий-Свентоховський (нар. 1897), заарештований УДБ НКВС УРСР 29 IX 1936, засуджений 5 VI 1937 Військовим трибуналом Київського військового округу до 10 років позбавлення волі. Ухвалою Військової колегії ВС СРСР від 23 VI 1937 вирок Військового трибуналу затверджено. У зв'язку з новими матеріалами, що надійшли, 7 IX 1937 розпочато нове провадження справи і Словацького-Свентоховського було повернуто з місця відбування покарання, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 60 від 1 X 1937, розстріляний 4 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 6, спр.* 38336-ФП. Див. документ № 70.

3. Zakładanie rezydentur wywiadowczych w miejscach obecności ważniejszych zgrupowań wojskowych i w ważniejszych ośrodkach administracyjnych;

4. Organizowanie w skupiskach ludności polskiej, siłami dawnych kadr POW, masowych formacji nacjonalistycznych w celu wprowadzania rozkładu i uprawiania szkodnictwa w chwili obecnej oraz stosowania dywersji i prowadzenia działań partyzanckich w okresie wojny;

5. Ustanowienie łączności poprzez sieć konsulatu i agenturę składającą się z Galicjan z ukraińskimi kręgami nacjonalistycznymi;

6. Organizowanie, głównie we wsiach polskich, religijnych grup nacjonalistycznych za pośrednictwem duchowieństwa katolickiego i działaczy kościelnych.

Metody pracy przeciwnika i sposoby przenikania jego agentury w nasze szeregi sprowadzają się do następujących działań:

1. Najpoważniejsza agentura zakładana była przez Polaków w latach wojny domowej drogą wprowadzania kadr piłsudczykowskich do partii i stopniowego ich awansowania ([np.] był[y] sekretarz winnickiego *obkomu* KP(b)U BIEGAJŁO, był[y] pełnomocnik NKID PIOTROWSKI¹, był[y] pracownik Oddziału Specjalnego 12 Armii KIERSZKOWSKIJ, był[y] kier[ownik] Biura Pol[skiego] KC KP(b)U ŁAZOWERT, był[y] pracownik GPU, przew[odniczący] Kolegium Spec[jalnego] Dniepropietrowskiego Sądu Obw[odowego] RUDOMINO i inni).

2. W czasie wycofywania się Wojska Pol[skiego] z Ukrainy zakładano silne rezydentury wywiadowcze, w skład których wchodziłi pozostali tam oficerowie-legioniści, pracownicy polskich organów ścigania, kierownicy lokalnych komendantur POW i miejscowy element nacjonalistyczny (oficer Wojska Pol[skiego] SKORNIEWSKI, pracownik wywiadu polskiego KNAP, pracownik kontrwywiadu KOCZEWSKIJ, legionista ŻDACEWSKI i inni).

3. W ostatnich latach przeniknęli do nas, jako rzekomi emigranci polityczni [pochodzący] z wymiany [więźniów] politycznych, piłsudczycy – znaczący organizatorzy nacjonalistycznych grup szpiegowsko-dywersyjnych (b[yły] naczelnik sektora *Giprokksu* SZMIDT-DOBIERSKIJ, był[y] dyrektor kijowskiego trustu spirytusowego SŁOWACKIJ², poważny dywersant SKAKOWSKIJ, był[y] dyrektor fabryki kauczuku syntetycznego w Charkowie WAGNER, był[y] sekretarz Dąbrowskiego Kom[itetu] Okręg[owego] KPP ŻYWIŃSKI i in[ni]).

¹ Adolf Piotrowski (1887–1937), działacz komunistyczny; od 1904 członek RSDRP-WKP(b); w l. 1925–1934 w służbach dyplomatycznych; od 1934 pełnomocnik NKWD na Ukrainie. Aresztowany 24 VII 1937 przez UGB NKWD USRS, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 17 z 13 IX 1937) rozstrzelany 17 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1957. *Polacy na Ukrainie...*, t. 3..., s. 176. CDAHOU, spr. 43398-FP.

² Seweryn Słowackij-Świętochowski (ur. 1897), aresztowany przez UGB NKWD USRS 29 IX 1936, skazany 5 VI 1937 przez WT Kijowskiego WO na 10 lat pozbawienia wolności. Uchwałą Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 23 VI 1937 wyrok WT zatwierdzono. W związku z nowymi materiałami 7 IX 1937 wszczęto kolejne postępowanie, na które Słowackij-Świętochowski został przywieziony z miejsca odbywania kary. Decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 60 z 1 X 1937) rozstrzelany 4 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 6, spr. 38336-FP. Zob. dokument nr 70.

работе внутри Польши (член секретариата ЦК КПЗУ ЛИПЕНКО-КУРТЯК, секретарь ЦК КСМЗУ ЯВОРСКИЙ, член секретариата ЦК КПЗУ ЗАРВА³, ГОЦАНИЮК-МАРЧЕНКО и др.).

5. Поляки широко внедряли свою проверенную агентуру в разведупровскую сеть, наш закордонный аппарат, а также перевербовывали и нашу агентуру, добиваясь продвижения ее на весьма важные участки (крупный диверсант ЯКОВЧУК, группа разведупровцев: КИНИТЮК, ЗАЛОМСКИЙ и другие).

6. Перевербовывая агентуру Разведупра и НКВД, изучая через нее гласный состав, противник через них добивался и в отдельных случаях успешно вербовал гласных работников РУ и НКВД (нач[альник] Разведывательного отдела Киевского Военного Округа МАКАРЕВИЧ, нач[альник] Отделения Разведотдела КВО ПУШКАРЕВ, нач[альник] Пограничного пункта Разведотдела в Каменце-Подольском САВЧЕНКО, зам[еститель] нач[альника] 3 Отдела Донецкого облуправления НКВД, б[ывший] работник ИНО ОРЛОВСКИЙ⁴ и другие).

7. Крупные польские агенты, в свое время нами осужденные и отбывшие сроки заключения, восстанавливали вновь связь с разведорганами за границей и дипломатическими представительствами в СССР и продолжали вести активную диверсионно-разведывательную работу (польский офицер ЛИПИНСКИЙ, вернувшийся из лагеря в 1935 году, певак СВЕНТЕК и другие).

8. В 1930–1932 гг. поляками была внедрена в промышленность значительная группа агентуры под видом иностранных специалистов, насадивших в Донбассе ряд диверсионных ячеек (группа инженера ПАГУТЫ, инженера ВОЛЬСКОГО и др.).

9. Поляки широко использовали бежавших ранее в Польшу кулаков и прочий антисоветский элемент и их связи для организации шпионских и диверсионных групп в погранполосе и для дальнейшего их продвижения в промышленность и на транспорт (группа ЛАНГЕ, группа ИГНАТЮКА, группа АНТОНЮКА и др.). В промышленных районах Украины насчитывается до 20 000 выходцев из погранполосы, в том числе и организованно переселенных в 1935 году.

10. Польские представительства в Киеве и Харькове вели массовую работу по насаждению шпионско-диверсионных ячеек и организации

³ Иван Васильевич Зарва (нар. 1903), заарештований 17 VII 1937 Київським обласним управлінням НКВС, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 17 від 13 IX 1937, розстріляний 17 IX 1937. Реабілітований у 1961. *ГДА СБУ, Черкаси, спр. 6110-ФПС.*

⁴ Василь Михайлович Орловський-Горощик (нар. 1898), з 1921 в органах ЧК; з 1927 до 1929 уповноважений іноземного відділу і КРВ Київського окрвдділу ДПУ; з 1929 до 1931 старший уповноважений, пом. начальника Особливого відділу Київського оперативного сектору ДПУ; з 1936 до 1937 начальник Особливого відділу УНКВС Донецької області. Заарештований 28 VIII 1937 НКВС УРСР, за Постановою Комісії НКВС СРСР, Прокурора СРСР і Голови Військової колегії Верховного суду СРСР від 8 X 1937 засуджений до вищої міри покарання в особливому порядку, розстріляний 11 X 1937. Реабілітований у 1989. *ЦДАГОУ, спр. 66447-ФП.*

4. Do Związku Sowieckiego przerzucani byli, jako rzekomi uciekinierzy ratujący się przed represjami, w celu prowadzenia szeroko zakrojonych prac organizacyjnych oraz działalności dywersyjno-wywiadowczej, prowokatorzy policyjni, wypróbowani w zdradzieckiej działalności na terenie Polski (członek Sekretariatu KC KPZU LIPIENKO-KURTIK, sekretarz KC KZMZU JAWORSKI, członek Sekretariatu KC KPZU ZARWA³, GOCANIUK-MARCZENKO i in[ni]).

5. Polacy często wprowadzali swą wypróbowaną agenturę do sieci *Razwiedupru*, naszego aparatu zagranicznego, a także przewerbowywali naszą agenturę, którą udawało im się przenosić na najważniejsze odcinki (poważny dywersant JAKOWCZUK, grupa *razwieduprowców*: KINITIUK, ZAŁOMSKIJ i inni).

6. Dokonując przewerbowań agentów *Razwiedupru* i NKWD, poznając dzięki nim oficjalny skład osobowy, przeciwnik usiłował za ich pośrednictwem, w niektórych przypadkach z powodzeniem, zwerbować jawnych pracowników RU i NKWD (nacz[elnik] Oddziału Wywiadowczego Kijowskiego Okręgu Wojskowego MAKARIEWICZ, nacz[elnik] Wydziału Oddziału Wywiad[owczego] K[ijowskiego] WO PUSZKARIEW, nacz[elnik] pogranicznego punktu Oddziału Wywiad[owczego] w Kamieńcu Podolskim SAWCZENKO, zast[ępcą] nacz[elnika] 3 Oddziału Donieckiego Zarządu Obw[odowego] NKWD, b[yl]y pracownik INO ORŁOWSKIJ⁴ i inni).

7. Ważniejsi agenci polscy, którzy swego czasu zostali skazani i odbyli wyroki, ponownie nawiązywali kontakty ze służbami wywiad[owczymi] zagranicą i dyplomatycznymi przedstawicielstwami w ZSRS oraz kontynuowali aktywną działalność dywersyjno-wywiadowczą (polski oficer LIPÍŃSKI, który wrócił z łagru w 1935 roku, peowiak SWIONTIEK i inni).

8. W l[atach] 1930–1932 Polacy wprowadzili do przemysłu znaczącą grupę agentów, udających specjalistów zagranicznych, którzy założyli w Donbasie szereg komórek dywersyjnych (grupa inżyniera PAGUTY, inżyniera WOLSKIEGO i in[ne]).

9. Polacy szeroko wykorzystywali zbiegłych wcześniej do Polski kułaków i inne elementy antysowieckie oraz ich kontakty do organizowania grup szpiegowskich i dywersyjnych w strefie przygr[anicznej], a następnie przesuwali je do przemysłu i transportu (grupa LANGEGO, grupa IGNATIUKA, grupa ANTONIUKA i in[ne]). Przemysłowe rejony Ukrainy liczą do 20 000 wychodźców ze strefy przygr[anicznej], w tym przesiedlonych w sposób zorganizowany w 1935 roku.

³ Iwan Wasiljewicz Zarwa (ur. 1903), aresztowany 17 VII 1937 przez Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 17 z 13 IX 1937) rozstrzelany 17 IX 1937. Zrehabilitowany w 1961. HDA SBU, Czerkasy, spr. 6110-FPS.

⁴ Wasilij Michajłowicz Orłowski-Goroszczyk (ur. 1898), od 1921 w CzK; w l. 1927–1929 pełnomocnik INO i KRO Kijowskiego Oddziału Okręgowego GPU; w l. 1929–1931 st. pełnomocnik, następnie pom. naczelnika OO Kijowskiego Sektora Operacyjnego GPU; w l. 1936–1937 naczelnik OO UNKWD obw. donieckiego. Aresztowany 28 VIII 1937 przez NKWD USRS, decyzją Komisji NKWD ZSRS, Prokuratora ZSRS i Przewodniczącego Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 8 X 1937 skazany w trybie specjalnym na karę śmierci, rozstrzelany 11 X 1937. Zrehabilitowany w 1989. CDAHOU, spr. 66447-FP.

националистического подполья, давая прямые задания на устройство взрывов и поджогов в военное время (дело ксендза КВАСНЕВСКОГО, дело ГОРЕЦКОГО, дело братьев ГУЙСКИХ, дело ЖДАНЕЦКОГО, дело ксендза СКВИРЕЦКОГО и др.).

За последние три месяца задержано переброшенных из-за кордона 29 польских агентов, из них 14 прибыли с револьверами и гранатами.

1. ^{а-б}Разведывательные резидентуры^{б-а}

По данным на 19-ое сентября всего по Украине вскрыто и ликвидировано 125^г шпионских резидентур и групп

^б-из них:^б

В Киевской области и Киеве.....	42
Винницкой области.....	21
Донецкой области.....	17
Днепропетровской области.....	16
Харьковской области.....	15
Одесской области.....	9
Черниговской области.....	3

На Правобережье Украины наиболее активные разведывательные резидентуры были насаждены поляками в крупных административных центрах, на важнейших железнодорожных узлах (Коростень, Шепетовка, Казатин, Жмеринка, Гречаны); в районах расположения крупных гарнизонов и укрепленных районах (Киев, Житомир, Бердичев, Винница, Проскурор, Новоград-Волинск, Шепетовка, Каменец-Подольск).

1. В Киеве в аппарате НКВД вскрыта шпионская группа. Уполномоченный НКВД на Украине ПЕТРОВСКИЙ, быв[ший] член КПП, прибывший в СССР в порядке персонального обмена, был завербован поляками в 1921 году через брата своей жены – Начальника Политического Отделения 2-го Отдела Польского Главного Штаба БИРНБАУМА. Работая в системе НКВД, он проводил большую шпионскую работу в интересах Польши. ПЕТРОВСКИЙ систематически сообщал полякам весьма важные данные по вопросам международной политики Союза. В Киеве он был связан с польским консулом КАРШО-СЕДЛЕВСКИМ^г.

^г Сума із окремих областей становить 123. Мабуть різниця виникає внаслідок пропуску Молдавської АРСР або помилкових даних.

^г Було: СЕДЛЕЦКИМ. Так й далі.

^б Ян Каршо-Седлевський (нар. 1 XII 1891 у Варшаві, пом. у 1955 у Вашингтоні), псевд. «Мікадо», дипломат, брат Тадеуша, сенатора РП; у 1919–1920 рр. у МЗС, згодом до липня 1922 у Генконсульстві РП у Ополю; до грудня 1922 у Політично-Економічному департаменті МЗС; з кінця 1922 до кінця 1923 перший секретар Посольства РП у Белграді, потім у Політично-Економічному департаменті МЗС; з кінця 1924 до 1930 радник Посольства РП у Празі, потім знову у МЗС; у 1931–1932 рр. радник Посольства РП у Москві; з 1 V 1932 до 12 IV 1934 голова Генконсульства у Харкові; з квітня до кінця липня 1934 радник Посольства РП у Москві; з 1 VIII

10. Polskie przedstawicielstwa w Kijowie i Charkowie masowo zakładały komórki szpiegowsko-dywersyjne i organizowały podziemie nacjonalistyczne, dając im podstawowe zadanie przygotowania na wypadek wojny wysadzeń i podpażeń (sprawa ks. KWAŚNIEWSKIEGO, sprawa GORIECKIEGO, sprawa braci GUJSKICH, sprawa ŻDANIECKIEGO, sprawa księdza SKWIRECKIEGO i in[ne]).

W ciągu ostatnich trzech miesięcy zatrzymano 29 agentów polskich przerzucanych zza granicy, w tym 14 przybyło z rewolwerami i granatami.

1. ^{a-b}Rezydentury wywiadowcze^{-b-a}

Według danych z 19 września łącznie na Ukrainie wykryto i zlikwidowano 125^d grup i rezydentur szpiegowskich,

^{b-w} tym:

w obwodzie kijowskim i Kijowie.....	42
w obwodzie winnickim.....	21
w obwodzie donieckim.....	17
w obwodzie dniepropietrowskim.....	16
w obwodzie charkowskim.....	15
w obwodzie odeskim.....	9
w obwodzie czernihowskim.....	3

Na Ukrainie Prawobrzeżnej najprężniejsze rezydentury wywiadowcze założone zostały przez Polaków w większych ośrodkach administracyjnych, przy ważniejszych węzłach kolejowych (Korosteń, Szepetówka, Koziatyn, Żmerynka, Hreczany) oraz na terenach, gdzie występują większe garnizony i rejonu umocnione (Kijów, Żytomierz, Berdyczów, Winnica, Proskurów, Nowogród Wołyński, Szepetówka, Kamieniec Podolski).

1. W Kijowie i aparacie NKID ujawniono grupę szpiegowską. Pełnomocnik NKID na Ukrainę PIOTROWSKI, był[y] członek KPP, przybyły do ZSRS w wyniku wymiany osobowej⁵, został zwerbowany przez Polaków w 1921 roku za pośrednictwem brata swej żony – naczelnika Referatu Politycznego 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego BIRNBAUMA. Pracując w strukturach NKID, PIOTROWSKI intensywnie zajmował się szpiegostwem na rzecz Polski oraz systematycznie przekazywał Polakom niezwykle ważne dane dotyczące polityki międzynarodowej Związku [Sowieckiego]. W Kijowie kontaktował się z konsulem polskim KARSZO-SIEDLEWSKIM⁶.

^d Suma z poszczególnych obwodów wynosi 123. Być może różnica wynika z pominięcia MASRS lub błędnych danych.

^e Było: SIEDLECKIM. Podobnie dalej.

⁵ Mowa o wymianie więźniów politycznych.

⁶ Jan Karszo-Siedlewski (1 XII 1891 w Warszawie – 1955 w Waszyngtonie), ps. „Mikado”, dyplomata, brat Tadeusza, senatora RP; w l. 1919–1920 w MSZ, następnie do lipca 1922 w Konsulacie Generalnym RP w Opolu; do grudnia 1922 w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym MSZ; od końca

КАРШО-СЕДЛЕВСКИЙ использовывал ПЕТРОВСКОГО для связи с быв[шим] Пред[седателем] СНК УССР ЛЮБЧЕНКО и направления деятельности Украинской Националистической организации в интересах Польши. В НКВД кроме ПЕТРОВСКОГО работали польские агенты ЮШКЕВИЧ⁶ и БРЕДЕНКО.

ЮШКЕВИЧ – зам[еститель] Упол[номоченного] НКВД – завербован поляками в 1919 году при оккупации Белоруссии. БРЕДЕНКО – секретарь Упол[номоченного] НКВД – завербован польской разведкой в 1932 году – во время пребывания в Турции на работе по линии НКВД.

2. Польское консульство в Киеве раскинуло широкую сеть разведывательных ячеек.

В Киеве вскрыта шпионская резидентура польского консульства, в состав которой входили: жена инженера Мария СЕНДЗИКОВСКАЯ⁷, СЕНДЗИКОВСКИЙ Карл, быв[ший] работник Особого отдела КВО – юрист КЛИМЕНКО Георгий, сотрудница театра Киевского Военного Округа САГУЦКАЯ и другие.

СЕНДЗИКОВСКАЯ – активная участница Киевской комендатуры «ПОВ», квалифицированная разведчица. КЛИМЕНКО завербован польской разведкой в 1921 году, будучи на работе в Особом отделе КВО. Резидентура СЕНДЗИКОВСКОЙ, КЛИМЕНКО, руководимая до последнего времени польским консульством в Киеве, проводила очень большую работу по Киевскому гарнизону и промышленным объектам.

3. Разведывательная работа поляков политобменных вскрыта по делу группы бывших сотрудников «Закордота» (организация Разведуправления РККА в Польше в период 1921–1924 гг.) ЛЫСАКА-МЕЛЬНИКА, ГИНЗБУРГА, БЕРГЕРА и других. Все они в 1923–1924 гг. содержались в Польше в тюрьме, тогда же завербованы для разведывательной работы, в 1925 году «выданы нам в порядке обмена заключенными».

По этому делу выясняется, что поляки держали в своих руках всю основную сеть «Закордота» и добились массового внедрения своей агентуры в СССР в порядке персонального обмена политзаключенными.

1934 керівник Генконсульства РП у Києві; водночас з липня 1932 завідувач розвідувальним пунктом II Відділу Генерального Штабу «Карш» у Києві; з кінця вересня 1937 знову у МЗС; у 1938–1942 рр. посол РП у Тегерані із одночасною акредитацією в Афганістані та Іраку; у 1942–1943 рр. керівник Генконсульства у Бейруті (представник РП у Лівані та Сирії), до 1945 заступник генерального секретаря МЗС, водночас з січня 1944 керівник Західного відділу МЗС; після 1945 в еміграції у США. *Polska służba zagraniczna po 1 września 1939. Londyn, 1954, c. ???; Rocznik Służby Zagranicznej, c. 236; Pełoński A. Цит. праця, с. 110, 127.*

⁶ Михайло Вікентійович Юшкевич, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, засуджений до вищої міри покарання, відомості про дату і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 94–94 зв.*

⁷ Марія Вікентіївна Сендзіковська, мешканка м. Києва, парафіянка костелу св. Миколи. Заарештована 8 VII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, засуджена до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 92–94.* За даними, опублікованими на сайті www.catholic.ru, 15 IX 2009, дата засудження 9 VII 1937.

KARSZO-SIEDLEWSKI wykorzystywał PIOTROWSKIEGO do łączności z był[ym] przew[odniczącym] SNK USRS LUBCZENKĄ i do kierowania ukraińską organizacją nacjonalistyczną tak, by działała w interesie Polski. W NKID poza PIOTROWSKIM pracowali polscy agenci JUSZKIEWICZ⁷ i BRIEDIENKO.

JUSZKIEWICZ, zast[ępcą] pełnom[ocnika] NKID, zwerbowany został przez Polaków w 1919 roku podczas okupacji Białorusi. BRIEDIENKO, sekretarz pełnom[ocnika] NKID zwerbowany został przez wywiad polski w 1932 roku, podczas pobytu w Turcji w związku z pracą w NKID.

2. Konsulat polski w Kijowie rozbudował szeroką sieć komórek wywiadowczych.

W Kijowie wykryto szpiegowską rezydenturę konsulatu polskiego, w skład której wchodziła: żona inżyniera Marija SIENDZIKOWSKAJA⁸, SIENDZIKOWSKI Karł, był[y] pracownik Oddziału Specjalnego K[ijowskiego] WO, prawnik KLIMIENKO Georgij, pracownica teatru Kijowskiego Okręgu Wojskowego SAGUCKAJA i inni.

SIENDZIKOWSKAJA – aktywna działaczka kijowskiej komendantury POW, wykwalifikowana wywiadowczyni. KLIMIENKO zwerbowany został przez wywiad polski w 1921 roku, kiedy pracował w Oddziale Specjalnym K[ijowskiego] WO. Rezydentura SIENDZIKOWSKIEJ, KLIMIENKI, kierowana do ostatniego czasu przez konsulat polski w Kijowie, prowadziła bardzo intensywne prace, obejmujące kijowski garnizon i obiekty przemysłowe.

3. Działalność wywiadowcza Polaków [pochodzących] z wymiany [więźniów] polit[ycznych] ujawniona w sprawie byłych pracowników „Zakordotu” (organizacja Oddziału Wywiad[owczego] RKKA w Polsce w [atach] 1921–1924) – ŁYSAKA-MIELNIKA, GINZBURGA, BERGERA i innych. Wszyscy oni w [atach] 1923–1924 znajdowali się w Polsce w więzieniu i wtedy właśnie zostali zwerbowani do pracy wywiadowczej. W 1925 roku zostali „wydani nam drogą wymiany więźniów”.

1922 do końca 1923 I sekretarz Poselstwa RP w Belgradzie, następnie w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym MSZ; od końca 1924 do 1930 radca poselstwa RP w Pradze, następnie ponownie w MSZ; w l. 1931–1932 radca Poselstwa RP w Moskwie; od 1 V 1932 do 12 IV 1934 kierownik Konsulatu Generalnego RP w Charkowie; od kwietnia do końca lipca 1934 radca Ambasady RP w Moskwie; od 1 VIII 1934 kierownik Konsulatu Gen. RP w Kijowie; jednocześnie od lipca 1932 kierownik placówki wywiadu Oddziału II Szt. Gł. „Karsz” w Kijowie; od końca września 1937 ponownie w MSZ; w l. 1938–1942 poseł RP w Teheranie z jednoczesną akredytacją w Afganistanie i Iraku; od 1942 do 1943 kierownik Konsulatu Generalnego w Bejrucie (przedstawiciel RP w Libanie i Syrii), następnie do 1945 zca sekretarza generalnego MSZ, jednocześnie od stycznia 1944 kierownik Wydziału Zachodniego MSZ; po 1945 na emigracji w USA. *Polska służba zagraniczna po 1 września 1939*, Londyn 1954, s. ??; *Rocznik Służby Zagranicznej*, s. 236; A. Peplowski, *op.cit.*, s. 110, 127.

⁷ Michał Wikientjewicz Juszkiewicz, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 94–94 v.

⁸ Marija Wikientjewna Siendzikowska, mieszkanka Kijowa, parałanka kościoła św. Mikołaja. Aresztowana 8 VII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) skazana na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 92–94. Wg danych opublikowanych na stronie internetowej www.catholic.ru, 15 IX 2009, skazana 9 VII 1937.

4. В Киеве в ряде других пунктов на Правобережье Украины вскрыты разведывательные сетки, сколоченные поляками из галичан – бывш[их] участников галицкой армии. Особого внимания заслуживает группа офицеров австро-венгерской, а затем галицкой армий НАЗАРУК, РЫШКА и др. Расширяя свои связи за счет украинских националистов, они охватили ряд важных пунктов, главным образом, по гарнизонам Винницкой и Киевской областей (Винница, Киев, Жмеринка, Умань, Каменец-Подольск).

Большое количество галичан (несколько сот человек) из остатков галицкой оккупационной армии на Украине и прибывших затем к нам транспор-тами из Чехии, проникли также на службу в милицию, куда направлялись целыми группами.

5. Кроме галичан, польской разведкой широко использовывались и местные националисты. В 1930 году в Польшу бежали руководители украинской повстанческой организации ИГНАТЕНКО, НАЗАРЕНКО и БЕЛУРУС^а. Там они были завербованы поляками и систематически направлялись в Союз для диверсионной и шпионской работы. Через них поляки создали боевые группы и диверсионные ячейки в ряде районов Житомирского округа.

Ими налажена разведывательная сеть по Киевскому, Житомирскому, Новоград-Волинскому и другим гарнизонам.

Эти группы готовились к массовым диверсионным актам и партизанским действиям в прифронтовой полосе во время войны. При ликвидации этой организации изъят один исправный станковый пулемет, 1000 шт[ук] патронов к нему и 11 экземпляров огнестрельного оружия.

6. По ряду дел вскрыто проникновение польской агентуры в различные звенья аппарата НКВД:

а) в Южных предприятиях «Госгеосъемки» НКВД вскрыта крупная разведывательная сеть, насажденная польским агентом – начальником планового отдела «Госгеосъемки» ВЕРЕЩИНСКИМ. В эту сеть входили: ГЛУБОКОВСКИЙ – зам[еститель] нач[альника] Южных предприятий, МАТВЕЕВ – нач[альник] Камерального производства, ЛЕУСОВ – начальник фотослужбы, ШКАРАБА – нач[альник] чертежного цеха и другие. Через эту агентуру поляками добыт ряд совершенно секретных материалов оборонного характера (схемы работ по Винницкому, Одесскому, Казатинскому и другим участкам, планы аэродромов, данные о ряде стратегических железнодорожных узлов). Следствием выясняется, что в Южных предприятиях «Госгеосъемки» свила себе гнездо группа старых специалистов – врагов, которые помимо шпионажа, занимались крупным вредительством.

б) Выявлена группа польских агентов – бывших работников УГБ НКВД, завербованных поляками в результате перевербовки ими нашей агентуры, направлявшейся за кордон. По этому делу арестованы: ОРЛОВСКИЙ – быв[ший] зам[еститель] нач[альника] 3-го отдела Донецкого облуправления

^а Див. документ № 6. Там: БЕЛУРУСС.

W sprawie tej wyjaśnia się, że Polacy mieli w swych rękach główną sieć „Zakordotu” i udało im się na masową skalę wprowadzić swoją agenturę do ZSRS drogą wymiany więźniów polit[ycznych].

4. W Kijowie i szeregu innych miejscowości na Ukrainie Prawobrzeżnej ujawniono siatki wywiadowcze utworzone przez Polaków z Galicjan – był[ych] żołnierzy [Ukraińskiej] Armii Halickiej. Na szczególną uwagę zasługuje grupa oficerów armii austro-węgierskiej, potem halickiej – NAZARUK, RYSZKA i in[ni]. Rozszerzając swe kontakty wśród ukraińskich nacjonalistów, objęli swą działalnością szereg ważnych punktów, przede wszystkim garnizony w obwodach winnickim i kijowskim (Winnica, Kijów, Żmerynka, Humań, Kamieniec Podolski).

Bardzo wielu Galicjan (kilkuset ludzi), rekrutujących się z resztek [Ukraińskiej] Armii Halickiej okupującej Ukrainę oraz z przybyłych później do nas transportami z Czech, przeniknęło także do milicji, do której wchodziły całe ich grupy.

5. Wywiad polski szeroko wykorzystywał, poza Galicjanami, także miejscowych nacjonalistów. W 1930 roku zbiegli do Polski kierownicy ukraińskiej organizacji powstańczej IGNATIENKO, NAZARIENKO i BIEŁORUS^f. Zostali oni tam zwerbowani przez Polaków i systematycznie byli kierowani do Związku [Sowieckiego] w celu prowadzenia działalności dywersyjnej i szpiegowskiej. Za ich pośrednictwem Polacy założyli w szeregu rejonów okręgu żytomierskiego grupy bojowe i komórki dywersyjne.

Zorganizowali oni siatkę wywiadowczą w garnizonach kijowskim, żytomierskim, nowogrodzko-wołyńskim i innych.

Grupy te szykowały się na okres wojny do masowych akcji dywersyjnych i działań partyzanckich w strefie przyfrontowej. Podczas likwidowania tej organizacji skonfiskowano jeden sprawny ciężki karabin maszynowy, 1000 szt[uk] naboju do niego oraz 11 egzemplarzy broni palnej.

6. Na podstawie szeregu spraw wykryto przenikanie polskiej agentury do różnych ogniw aparatu NKWD:

a) W Południowych Przedsiębiorstwach *Gosgieosjomki* NKWD wykryło poważną sieć wywiadowczą, utworzoną przez agenta polskiego, naczelnika oddziału planowania *Gosgieosjomki* WERESZCZINSKIEGO. Do sieci tej należeli: GŁUBOKOWSKIJ – zast[ępcą] nacz[elnika] Południowych Przedsiębiorstw, MATWIEJEW – nacz[elnik] produkcji aparatów fotograficznych, LEUSOW – naczelnik służby foto[graficznej], SZKARABA – nacz[elnik] wydziału kreslarskiego i inni. Dzięki tej agenturze Polacy zdobyli szereg ściśle tajnych materiałów, mających znaczenie dla obronności (schematy prac na odcinkach: winnickim, odeskim, koziałyńskim i innych, plany lotnisk, dane na temat wielu strategicznych węzłów kolejowych). W śledztwie ustalono, że w Południowych Przedsiębiorstwach *Gosgieosjomki* usadowiła się grupa dawnych specjalistów

^f Zob. dokument nr 6. Tam: BIEŁORUSS.

НКВД, работавший по линии ИНО в 1928–1929 гг., ЛУГОВОЙ Илья⁸ – быв[ший] работник Киевского Облуправления НКВД, переходивший в Польшу с заданиями по линии ИНО и там перевербованный поляками, ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИЙ, работавший в качестве агента ИНО и перевербованный румынской и польской разведкой, АУЗЕН – быв[ший] работник Особых органов, в последнее время начальник Уголовного розыска Управления РК Милиции УССР. Установлено, что в результате перевербовки нашей закордонной агентуры, поляки изучают гласных работников, руководящих этой агентурой, и через них же добиваются вербовки наших работников.

в) Вскрыта группа польских агентов, работавших в погранохране: КУЛЕША – нач[альник] Оперода УПВО НКВД УССР, РЫКОВ – зам[еститель] нач[альника] 20-го Погранотряда, ЕВТОДЬЕВ – быв[ший] сотрудник Ямпольского Погранотряда.

Все они были завербованы поляками на заседаниях комиссий по разрешению пограничных конфликтов. Установлено, что поляками широко пользуются встречи с нашими работниками для спаивания работников погранохраны, выявления их слабых сторон и впоследствии – для вербовки.

г) На Подолии вскрыта большая группа польских агентов среди быв[ших] работников Уголовного розыска. Контрразведчик ДОМОСЮК-КУЧЕВСКИЙ, оставленный поляками на Украине в 1920 году, пробрался на службу в Уголовный Розыск, где завербовал в разное время 9 работников Уголовного розыска. ДОМОСЮК имел регулярную связь с поляками через границу и по их заданиям заложил диверсионные ячейки вблизи Проскурова и на жел[езно]дор[ожном] узле Гречаны.

7. Ликвидирована серьезная польская агентура среди работников Разведупра. Поляки вербовали этих работников через перевербованную ими агентуру Разведотдела.

Начальник Погранразведпункта в Каменец-Подольске был завербован его же агентом, которого он несколько раз направлял за кордон.

Агент Разведупра ЯКОВЧУК был в 1924 году подставлен поляками Разведупру, выдал им всю разведупровскую диверсионную сеть. Одновременно

⁸ Илья Поликарпович Луговой (Власенко) (нар. 1896 або 1898), відповідно до особових актів у 1917–1918 рр. у Червоній Гвардії потім до кінця 1919 у партизанському загоні УНР та армії УНР, у 1921 заарештований ЧК Миколаївської губернії, з 1925 секретний співпрацівник ДПУ УСРР псевдонім «Клин» багато разів перетинав румунський кордон; восени 1926 заарештований Сігуранцюю, звільнений повернувся до СРСР; у 1928 під фальшивим прізвищем (Проценко), перекинутий до Польщі ІНО Київського Окружного Відділу ДПУ, завербований до співробітництва польською розвідкою під псевдонімом «Днепров» після повернення до СРСР прибув до ДПУ де отримав дезінформуючі матеріали та повернувся до Польщі; після переказу матеріалів повернувся до СРСР однак без завдання від польської розвідки у результаті цього ДПУ припинило гру; з листопада 1928 до січня 1931 позаштатний помічник уповноваженого Київського Окружного Відділу ДПУ, потім працівник заводу «Арсенал» у Києві; з січня 1933 до 1935 знову помічник уповноваженого Київського Окружного Відділу ДПУ. Порівняй: *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47634-ФП, к. 68–79*. Заарештований 20 VIII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, розстріляний у Києві 25 IX 1937. Реабілітований у 1958. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47634-ФП*.

– wrogów, którzy poza szpiegostwem uprawiali również w poważnym stopniu szkodnictwo.

b) Ujawniona grupa agentów polskich – byłych pracowników UGB NKWD, zwerbowanych przez Polaków w wyniku przewerbowania naszej agentury wysyłanej za granicę. W sprawie tej aresztowani zostali: ORŁOWSKIJ – był[y] zast[ępcą] nacz[elnika] 3 Oddziału Donieckiego Zarządu Obw[odowego] NKWD, związany służbowo w l[atach] 1928–1929 z INO; ŁUGOWOJ Ilja⁹ – był[y] pracownik Kijowskiego Zarządu Obw[odowego] NKWD, wyjeżdżający do Polski z zadaniami otrzymywanymi z INO i tam przewerbowany przez Polaków, OGOŃ-DOGANOWSKIJ, pracujący jako agent INO i przewerbowany przez wywiady rumuński oraz polski, AUZEN – były pracownik służb specjalnych, ostatnio naczelnik Wydziału Kryminalnego Zarządu RK Milicji USRS. Ustalono, że w wyniku przewerbowania naszej agentury działającej zagranicą, Polacy [są w stanie] poznać naszych oficjalnych funkcjonariuszy prowadzących agenturę i poprzez nich dokonują werbunku naszych pracowników.

c) Ujawniona grupa agentów polskich, zatrudnionych w ochronie pogr[anicza]: KULESZA – nacz[elnik] od[działu] oper[acyjnego] UPWO NKWD USRS; RYKOW – zast[ępcą] nacz[elnika] 20 oddziału pogran[icznego]; JEWTOJEW – był[y] pracownik jampolskiego oddziału pogran[icznego].

Wszyscy zostali zwerbowani przez Polaków na posiedzeniach komisji do spraw konfliktów granicznych. Ustalono, że Polacy szeroko wykorzystują spotkania z naszymi pracownikami, podczas których upijają pracowników ochrony pogr[anicznej], wyszukują ich słabe punkty i w konsekwencji – werbują.

d) Na Podolu, wśród był[ych] pracowników służby kryminalnej wykryto dużą grupę polskich agentów. Członek kontrwywiadu DOMOSIUK-KUCZEWSKI, którego Polacy pozostawili na Ukrainie w 1920 roku, „wcisnął się” do służby kryminalnej, gdzie zwerbował w różnym czasie 9 pracowników służby kryminalnej. DOMOSIUK miał regularny kontakt z Polakami przez granicę i na ich polecenie utworzył komórki dywersyjne w pobliżu Proskurowa i na węzle kol[ejowym] Hreczany.

⁹ Ilja Polikarpowicz Ługowoj (Własienko) (ur. 1896 lub 1898), według akt personalnych w l. 1917–1918 w Gwardii Czerwonej, następnie do końca 1919 w oddziale partyzanckim URL i armii URL; w 1921 aresztowany przez CzK guberni mikołajowskiej; od 1925 tajny współpracownik GPU USRS, ps. „Klin”; wielokrotnie przekraczał granicę z Rumunią; jesienią 1926 aresztowany przez Sigurancę, zwolniony, powrócił do ZSRS; w 1928 pod fałszywym nazwiskiem (Procenko) przerzucony do Polski przez INO Kijowskiego Oddziału Okręgowego GPU; zwerbowany do współpracy z polskim wywiadem pod ps. „Dnieprow”; po powrocie do ZSRS zgłosił się do GPU i po zaopatrzeniu w materiały dezinformujące powrócił do Polski; po przekazaniu materiałów powrócił do ZSRS jednak bez zadania od polskiego wywiadu, w związku z czym GPU przerwało grę; od listopada 1928 do stycznia 1931 niekadrowy pom. pełnomocnika Kijowskiego Oddziału Okręgowego GPU; potem pracował w zakładach „Arsenał” w Kijowie, od stycznia 1933 do 1935 ponownie pom. pełnomocnika Kijowskiego Oddziału Okręgowego GPU. Por. HDA SBU, f. 6, spr. 47634-FP, k. 68–79. Aresztowany 20 VIII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) rozstrzelany w Kijowie 25 IX 1937. Zrehabilitowany w 1958. HDA SBU, f. 6, spr. 47634-FP.

ЯКОВЧУК по заданию поляков проводил у нас разведывательную работу, привлек для этого ряд других агентов Разведупра и насадил сеть в Киеве и ряде других пунктов. ЯКОВЧУК подготавливал взрывы стратегических мостов через Днепр.

В промышленных пунктах Украины наиболее активная диверсионно-шпионская агентура была насажена поляками по следующим предприятиям: на металлургических заводах в Сталино, Макеевке и Мариуполе; на Горловском азотно-туковом комбинате; на оборонном заводе № 25 в Константиновке; на Днепровском алюминиевом комбинате и Запорожском авиазаводе № 29; на заводах им. Петровского, им. Молотова, [им.] Карла Либкнехта и [им.] Артема в Днепропетровске; на военном заводе им. Ворошилова; на заводе им. Дзержинского в Днепродзержинске; на ХТЗ и ХЭТЗ^е в Харькове и ряде других предприятий.

1. Польский легионер и полицейский провокатор СКАКОВСКИЙ, прибывший в Союз в 1931 году как политэмигрант, насадил диверсионные группы в Магнитогорске, на оборонных заводах в Запорожье и на жел[е]знодоро[жных] узлах в Винницкой области.

2. Офицер польской армии ЛИПИНСКИЙ – крупный агент 2-го Отдела ПГШ, в 1923 году прибыл из Польши и был осужден к 10 годам. Отбыв срок, ЛИПИНСКИЙ восстановил связь с польским консульством в Харькове и создал диверсионную группу на ряде предприятий в Донбассе, Киеве и Виннице.

3. В 1932 году в Союз прибыл как инспециалист – инженер, крупный польский агент ПАГУТА. Он создал диверсионную сеть на оборонном заводе № 25.

4. Крупный польский агент САМИЛО пробрался в Союз под видом перебежчика. Имея непосредственную связь с закордоном и польским консульством в Харькове, САМИЛО создал диверсионно-разведывательные группы из перебежчиков в оборонных цехах заводов им. К. Либкнехта и Артема. САМИЛО передал полякам ряд совершенно секретных сведений о продукции оборонных цехов.

5. ^{е-е}Легионер польской армии^е ЖДАЦЕВСКИЙ был оставлен поляками на Украине. Имея с 1923 года связь с польским консульством в Харькове, подготавливал на военное время вывод из строя нескольких шахт, где им были завербованы замерщики газа. ЖДАЦЕВСКИЙ разработал также план организации крушений поездных составов на перегоне Горловка – Пантелеймоновка.

^{е-е} Так у тексті.

7. Zlikwidowano poważną agenturę polską wśród pracowników *Razwiedupru*. Polacy werbowali tych pracowników poprzez przewerbowaną przez nich agenturę oddziału wywiad[owczego].

Naczelnik pogran[icznego] punktu wywiad[owczego] w Kamieńcu Podolskim został zwerbowany przez własnego agenta, którego on sam kilkakrotnie wyprawiał za granicę.

Agent *Razwiedupru* JAKOWCZUK został w 1924 roku podstawiony przez Polaków *Razwieduprowi* i wydał im całą dywersyjną sieć *razwieduprowską*. Jednocześnie na polecenie Polaków JAKOWCZUK zajmował się u nas działalnością wywiadowczą, wciągnął do niej szereg innych agentów *Razwiedupru* i utworzył sieć w Kijowie oraz w wielu innych miejscowościach. JAKOWCZUK przygotowywał akcje wysadzenia mostów na Dnieprze mających znaczenie strategiczne.

Jeśli chodzi o przemysłowe ośrodki Ukrainy, Polacy umieścili najaktywniejszą część agentury dywersyjno-spiegowskiej w następujących przedsiębiorstwach: w zakładach matalurgicznych w Stalino, Makiejewce i Mariupolu, w gorłowskim kombinacie nawozów azotowych, w fabryce o znaczeniu dla obronności nr 25 w Konstantynowce, w dniewrowskim kombinacie aluminium i zaporoskich zakładach lotniczych nr 29; [ponadto] w zakładach im. Piotrowskiego, im. Mołotowa, [im.] Karola Liebknechta i [im.] Artioma, w wojskowych zakładach im. Woroszyłowa, w zakładach im. Dzierżyńskiego w Dnieprodzierżyńsku; w ChTZ i ChETZ w Charkowie oraz w szeregu innych przedsiębiorstw.

1. Legionista polski i prowokator policyjny SKAKOWSKI, przybyły do Związku [Sowieckiego] w 1931 roku jako emigrant polit[yczny], pozakładał grupy dywersyjne w Magnitogorsku, zakładach o znaczeniu dla obronności w Zaporozżu i na węzłach kol[ejowych] obwodu winnickiego.

2. Oficer Wojska Polskiego LIPIŃSKI – jeden z czołowych agentów 2 Oddziału p[olskiego] Sz[tabu] G[eneralnego], przybył w 1923 roku z Polski i został skazany na 10 lat. Po odbyciu wyroku LIPIŃSKI odnowił kontakt z konsulem polskim w Charkowie i założył grupę dywersyjną szeregu przedsiębiorstw Donbasu, Kijowa i Winnicy.

3. W 1932 roku do Związku [Sowieckiego] przybył jako specjalista zagr[aniczny] inżynier, poważny polski agent PAGUTA. Zorganizował on sieć dywersyjną w mających znaczenie dla obronności zakładach nr 25.

4. Wybitny polski agent SAMIŁO przedostał się do Związku [Sowieckiego] „pod przykrywką” zbiega. Mając bezpośrednią łączność z zagranicą i konsulem polskim w Charkowie, SAMIŁO utworzył ze zbiegów grupy dywersyjno-wywiadowcze w mających znaczenie dla obronności wydziałach zakładów im. K. Liebknechta i Artioma. SAMIŁO przekazał Polakom szereg ściśle tajnych informacji dotyczących produkcji wydziałów o znaczeniu dla obronności.

5. ^gLegionista Wojska Polskiego ^gŻDACEWSKI pozostawiony został przez Polaków na Ukrainie. Mając w 1923 roku w kontakt z konsulem polskim

^{g-g} Tak w tekście.

2. ^{а-б}Польские националистические организации («ПОВ»)^{б-а}

^бВ Винницкой области^б выявлена большая сеть организационно связанных ячеек «ПОВ», которые охватывали Винницу, Жмеринку, Проскуров, Шепетовку, Полонное, Бердичев, Брацлав.

Руководящая группа «ПОВ» на Подолии, в которую входили: БЕГАЙЛО – быв[ший] второй секретарь Винницкого обкома КП(б)У, ЛЕВИЦКИЙ – быв[ший] зав[едующий] Польбюро Проскуровского окружкома КП(б)У, РОМАНСКИЙ – инструктор Винницкого обкома КП(б)У, – были связаны с местной троцкистской и украинской националистическими организациями. Наряду с подбором, воспитанием и сколачиванием националистических кадров, в низовых ячейках «ПОВ» создавались боевые группы для активного действия во время войны. Ряд крупных участников «ПОВ» – инженер ЖУКОВСКИЙ в Виннице, директор совхоза ВЕЛИЖИНСКИЙ^с в Жмеринке, зав[едующий] польшколой в Гречанах ШОСТАК, – создали диверсионные группы на транспорте, в промышленных предприятиях и на стратегических сооружениях.

^бВ Днепропетровской области^б ликвидирована очень активная организация «ПОВ», во главе которой стояли: ЖИВИНСКИЙ – эмиссар «ПОВ», прибывший в 1931 году из Польши как политэмигрант, МАТЬЕВСКИЙ^{*}, проникший в партию по прямому заданию разведки, ВИЛЬЧИНСКИЙ, завербованный ДОМБАЛЕМ в 1927 году.

«ПОВ» в Днепропетровской области охватывала, главным образом, оборонные и другие крупные предприятия Днепродзержинска и Днепропетровска.

Помимо связи с закордоном через польское консульство в Харькове, организация сносилась с Польшей через агента ДЕМИНСКОГО, который неоднократно переправлялся в Польшу.

Организация создала диверсионные группы на заводах им. Дзержинского, им. ^аПетровского^а, Паровозо-ремонтном заводе и ГРЭС^е.

Польский резидент – ксендз СКВИРЕЦКИЙ возглавлял организацию, сколоченную им в Днепропетровске. Он получал руководящие указания от польского консульства в Харькове и через агента РОМАНСКОГО, регулярно приходившего из Польши, имел связь с закордонными клерикально-католическими кругами.

Ксендз СКВИРЕЦКИЙ подготавливал группы молодежи для переброски их в Польшу с целью прохождения там специальных курсов по шпионажу и диверсии. По заданиям консульства, СКВИРЕЦКИЙ и другие участники организации создавали шпионские группы в оборонной промышленности и на жел[езно]дор[ожном] транспорте.

^с Так у текстi. У документi № 22: ВЕЛЕЖИНСКИЙ.

^{*} Було: МАТИЕВСКИЙ.

w Charkowie, przygotowywał na wypadek wojny zniszczenie kilku kopalń, w których zwerbował techników pomiaru natężenia gazu. ŻDACEWSKI opracował także plan zniszczenia składów kolejowych na odcinku Gorłówka – Pan-telejmonowka.

2. ^{a-b}Polskie organizacje nacjonalistyczne (POW)^{-b-a}

^b-W obwodzie winnickim^b ujawniono szeroką sieć organizacyjnie powiązanych ze sobą komórek POW, obejmującą Winnicę, Żmerynkę, Proskurów, Szepe-tówkę, Połonne, Berdyczów i Braclaw.

Kierownictwo POW na Podolu, w skład którego wchodził: BIEGAJŁO – był[y] drugi sekretarz winnickiego *obkomu* KP(b)U, LEWICKIJ – był[y] kier[ownik] Biura Pol[skiego] proskurowskiego *okrużkomu* KP(b)U, ROMANSKIJ – instruktor winnickiego *obkomu* KP(b)U, miało powiązania z miejscowymi organizacjami nacjonalistycznymi – trockistowską i ukraińską. Równoległe z doborem, edukowaniem i scalaniem kadr nacjonalistycznych, w podstawowych komórkach POW zakładano grupy bojowe, mające podjąć czynne działania w okresie wojny. Szereg znacniejszych członków POW – inżynier ŻUKOWSKIJ w Winnicy, dyrektor sowchozu WIELIŻYNSKIJ^b w Żmerynce, kier[ownik] szkoły pol[skiej] w Hreczanach SZOSTAK – założył grupy dywersyjne w transporcie, przedsiębiorstwach przemysłowych i umocnieniach strategicznych.

^b-W obwodzie dnipropietrowskim^b zlikwidowano bardzo prężną organizację POW, na czele której stali: ŻYWIŃSKI – emisariusz POW, przybyły w 1931 roku z Polski jako emigrant polit[yczny], MATYJEWSKIJⁱ, który wślizgnął się do partii na bezpośrednie polecenie wywiadu, WILCZYNSKIJ zwerbowany przez DĄBALA w 1927 roku.

POW w obwodzie dnipropietrowskim obejmowała swą działalnością przede wszystkim mające znaczenie dla obronności i inne większe przedsiębiorstwa w Dnieprodzierżyńsku i Dniepropietrowsku.

Poza łącznością z zagranicą za pośrednictwem konsulatu polskiego w Charkowie, organizacja kontaktowała się z Polską przez agenta DIEMINSKIEGO, który niejednokrotnie przeprawał się do Polski.

Organizacja zakładała grupy dywersyjne w zakładach im. Dzierżyńskiego, im. ^aPiotrowskiego^a, zakładach naprawczych parowozów i GRES-ie.

Rezydent polski – ksiądz SKWIRECKI stał na czele scalonej przez siebie organizacji w Dniepropietrowsku. Otrzymywał on wytyczne z konsulatu polskiego w Charkowie i przez agenta ROMANSKIEGO, który regularnie przybywał z Polski, miał kontakty z zagranicznymi kręgami klerykałno-katolickimi.

Ksiądz SKWIRECKI przygotowywał grupy młodzieży do przerzucenia na stronę Polski, by tam przechodziła ona specjalne szkolenie w zakresie szpiegostwa

^b Tak w tekście. W dokumencie nr 22: WIELEŻYNSKIJ.

ⁱ Było: MATIJEWSKIJ.

⁶В Донецкой области⁶ вскрыта организация «ПОВ», которая в последнее время руководилась находящимся в Москве епископом НЕВЭ и польским консульством в Харькове. Ячейки этой организации охватывали, главным образом, Сталинский и Макеевский районы. Один из старых пеовяков – СВИОНТЕК создал диверсионную группу на Горловском азотно-туковом комбинате. Перед участниками группы СВИОНТЕК поставил задачу – взорвать наиболее уязвимые объекты, что должно было привести к выводу из строя всего комбината.

В 1932 году в Донбасс прибыл из Польши, как политэмигрант, БАЧИНСКИЙ, который является крупным членом «ПОВ» с 1915 года, внедренным в КПИ. В Донбасс он был направлен осужденным эмиссаром «ПОВ» ЖАРСКИМ для организации ячеек «ПОВ» в промышленности.

⁶По Киеву и области⁶ ликвидированы значительные разветвления «ПОВ». Быв[ший] зав[едующий] Польбюро ЦК КП(б)У ЛАЗОВЕРТ, являвшийся руководителем «ПОВ», создал в Киеве и ряде других пунктов националистические и шпионско-диверсионные группы. Особо активные формирования «ПОВ» на Киевщине выявлены в Умани, Житомире, Коростени и быв[шем] Мархлевском районе.

Организаторами низовых националистических и диверсионно-повстанческих формирований являлись польские консульства, кадры «ПОВ», непосредственно соприкасающиеся с селом, и костельный актив.

Консульства в массовом порядке вербуют информаторов из числа многочисленных посетителей и постепенно втягивают их в националистическую работу. Наиболее действенных информаторов консульства в дальнейшем направляют на вредительство в колхозах и МТС и, наконец, на подготовку боевых формирований, которые должны помогать продвижению польской армии во время войны.

1. Крупный польский резидент, ксендз КВАСНЕВСКИЙ, связанный с польским консульством, установил организационные связи с большим количеством религиозно-националистических формирований в Киевской и Винницкой областях. По указаниям КВАСНЕВСКОГО, эти организации создавали нелегальные костелы, вели большую патриотическую работу и сколачивали боевые группы для вооруженной помощи польской армии во время войны.

2. Ксендз САМОСЕНКО⁹ создал в Бердичеве и ряде прилегающих районов националистическую организацию, которая насадила сеть нелегальных костелов, вела широкую обработку польского населения и создавала боевые ячейки.

⁹ Олександр Самосенко (1893 – 20 III 1956), випускник Житомирської духовної семінарії. Вікарій на парафіїх Ушомир і Махнівка; з 1923 до 1925 адміністратор парафії Самгородок, Вахнівка та Зозів Бердичівського деканату; у 1930-х рр. душпастир у Бердичеві. Заарештований у 1935 і засуджений до 7 років позбавлення волі. Покарання відбував у Вінницькій і Київській в'язницях та на Соловках; з 1952 у Житомирі, де й помер. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 424.

i dywersji. Na polecenie konsulatu SKWIRECKI i inni członkowie tworzyli grupy szpiegowskie w przemyśle obronnym i na kol[ei].

^bW obwodzie donieckim^b wykryto organizację POW, którą ostatnio kierowali znajdujący się w Moskwie biskup NEVEU i konsulat polski w Charkowie. Komórki organizacji tej obejmowały głównie rejony stalinowski i makiejewski. Jeden z dawnych peowiaków – SWIONTIEK utworzył grupę dywersyjną w gorłowskim kombinacie nawozów azotowych. Na członków grupy SWIONTIEK nałożył zadanie wysadzenia najbardziej newralgicznych obiektów, co miało wyeliminować cały kombinat.

W 1932 roku przybył do Donbasu z Polski jako emigrant polit[yczny] BACZYŃSKI, wybitny członek POW od 1915 roku, wprowadzony do KPP. Do Donbasu skierował go skazany emisariusz POW ŻARSKI w celu organizowania komórek POW w przemyśle.

^bW Kijowie i obwodzie^b zlikwidowano poważne odgałęzienie POW. Był[y] kier[ownik] Biura Pol[skiego] KC KP(b)U ŁAZOWERT, kierownik POW, założył w Kijowie i szeregu innych miejscowości grupy nacjonalistyczne oraz szpiegowsko-dywersyjne. Szczególnie aktywne formacje POW Kijowszczyzny ujawnione zostały w Humaniu, Żytomierzu, Korosteniu i był[ym] rejonie marchlewskim.

Organizatorami podstawowych formacji nacjonalistycznych i dywersyjno-powstańczych były konsulaty polskie, kadry POW mające bezpośredni kontakty z wsią oraz aktyw kościelny.

Konsulaty masowo werbują informatorów spośród licznych interesantów i stopniowo wciągają ich do działalności nacjonalistycznej. Najbardziej efektywni informatorzy konsulatu kierowani są następnie do kolchozów i MTS-ów, by tam uprawiać szkodnictwo oraz na koniec przygotować formacje bojowe, mające wspomóc Wojsko Polskie w posuwaniu się naprzód podczas wojny.

1. Czołowy rezydent polski ksiądz KWAŚNIEWSKI, mający powiązania z konsulem polskim, nawiązał organizacyjny kontakt z licznymi formacjami religijno-nacjonalistycznymi w obwodach kijowskim i winnickim. Zgodnie z wytycznymi KWAŚNIEWSKIEGO organizacje te zakładały nielegalne kościoły, prowadziły intensywną działalność patriotyczną i tworzyły grupy bojowe, które miały okazać zbrojną pomoc Wojsku Polskiemu w czasie wojny.

2. Ksiądz SAMOSENKO¹⁰ założył w Berdyczowie i w szeregu okolicznych rejonów organizację nacjonalistyczną, która zorganizowała sieć nielegalnych kościołów, intensywnie „urabiała” polską ludność i tworzyła grupy bojowe.

3. W okręgu korosteńskim ujawniono organizację, założoną przez kułaka LISOWSKIEGO, który został zwerbowany przez konsulat w 1933 roku. Tworzono tam grupy nacjonalistyczne, które początkowo prowadziły szkodniczą działalność

¹⁰ Aleksander Samosenko (1893 – 20 III 1956), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu, wikariusz w parafiach Uszomierz oraz Machnówka; od 1923 do 1925 administrator parafii Samhorodek, Wachnówka i Zozów w dekanacie berdyczowskim; w latach 30. duszpasterz w Berdyczowie. Aresztowany w 1935 i skazany na 7 lat pozbawienia wolności. Przebywał w więzieniach w Winnicy, Kijowie oraz na Wyspach Sołowieckich; od 1952 w Żytomierzu, gdzie zmarł. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 424.

3. В Коростеньском округе выявлена организация, которую создал кулак ЛИСОВСКИЙ, завербованный консульством в 1933 году. Там были созданы националистические группы, вначале проводившие вредительскую работу на селе, которые в дальнейшем были переключены на организацию диверсионных актов.

По материалам следствия уже сегодня напрашивается ряд мероприятий следующего характера:

1. Существующее положение в работе пограничных пунктов Разведывательного Управления РККА облегчает проникновение агентуры врага. Количество пунктов на границе (почти при каждом нашем пограничном Отряде) не отвечает действительной потребности в работе Разведотдела Киевского Военного Округа. Ввиду отсутствия квалифицированных проверенных разведчиков, это приводит к набору иногда случайных людей, пропускаемых через 6-ти месячные курсы и не получающих естественно за это время никаких знаний в разведывательной и контрразведывательной работе.

Агентура разведывательных пунктов на границе пропускается за границу и обратно пограничной охраной по пропускам, в которых указаны только клички агентов. Никаких данных об этой агентуре ни Погранотряд на месте, ни Управление пограничной охраны и НКВД в целом, не имеют. Больше того, документы, передаваемые в Польшу и обратно, остаются бесконтрольными со стороны наших органов.

[1.] Считаю необходимым:

а) сократить количество разведпунктов на границе, доведя их на украинско-польской границе до 2-х, вместо ныне функционирующих 4-х пунктов;

б) установить порядок, при котором Разведывательный отдел КВО получает пропуска только в Управлении пограничной охраны, причем в каждом отдельном случае, на каждого определенного агента, который предварительно должен проверяться и использование его санкционироваться Управлением государственной безопасности;

в) документы, передаваемые в Польшу и приносимые из-за кордона, досматриваются лицом пограничной охраны (не ниже коменданта участка), который и производит фактическую переброску через границу.

2. Порядок сношений с поляками на границе наших пограничников считаю необходимым изменить в следующем направлении:

а) вместо представителей, имеющих право сноситься с поляками, в каждом Пограничном отряде, на участке украинско-польской границы создать две комиссии с постоянным составом, утвержденным Главным управлением пограничной и внутренней охраны;

б) количество заседаний сократить до минимума и добиваться организации этих заседаний больше на нашей стороне.

na wsi, a w dalszej perspektywie miały przestawić się na organizowanie akcji dywersyjnych.

Na podstawie materiałów śledczych już dziś nasuwa się szereg następujących wniosków:

1. Obecna organizacja pracy punktów pogranicznych Zarządu Wywiadowczego RKKA ułatwia przenikanie agentury wroga. Liczba punktów na granicy (prawie przy każdym naszym oddziale pogranicznym) nie odpowiada rzeczywistym potrzebom w pracy Oddziału Wywiad[owczego] Kijowskiego Okręgu Wojskowego. Brak wykwalifikowanych, sprawdzonych pracowników wywiadu prowadzi niekiedy do przyjmowania przypadkowych ludzi, którzy w trakcie 6-miesięcznego przeszkolenia nie nabędą oczywiście żadnej wiedzy na temat pracy wywiadowczej i kontrwywiadowczej.

Agentura granicznych punktów wywiadowczych jest przez ochronę pograniczną przepuszczana za granicę i z powrotem na podstawie przepustek, w których znajdują się tylko pseudonimy agentów. Żadnych danych na temat tej agentury ani oddziału pogr[aniczny] na miejscu, ani Zarząd Ochrony Pogranicza i NKWD w całości nie posiadają. Co więcej, dokumenty przekazywane do Polski i w drugą stronę nie są kontrolowane przez nasze organy.

[1.] Uważam za konieczne:

a) zredukowanie liczby punktów wywiad[owczych] na granicy ukraińsko-polskiej tak, by funkcjonowały 2 zamiast obecnie istniejących 4 punktów;

b) ustalenie trybu, według którego Oddział Wywiadowczy K[ijowskiego] WO będzie otrzymywał przepustki tylko w Zarządzie Ochrony Pogranicza, przy czym w każdym przypadku określony agent ma być poddany najpierw kontroli, a wykorzystanie jego usankcjonuje Zarząd Bezpieczeństwa Państwowego;

c) dokumenty przekazywane do Polski i przychodzące z zagranicy będzie kontrolować osoba z ochrony pogranicznej (mająca funkcję nie niższą niż komendant odcinka), która przeprowadzi faktyczny przerzut przez granicę.

2. Uważam za konieczne zmiany zasad kontaktowania się naszych pograniczników z Polakami na granicy tak, by szły w następującym kierunku:

a) zamiast przedstawicieli mających prawo do kontaktowania się z Polakami, przy każdym oddziale pogranicznym na [danym] odcinku granicy ukraińsko-polskiej utworzyć dwie komisje o stałym składzie, zatwierdzonym przez Główny Zarząd Ochrony Pogranicza i Ochrony Wewnętrznej;

b) zmniejszyć do minimum liczbę posiedzeń i starać się, by więcej tych posiedzeń odbywało się po naszej stronie.

3. W strefie przygranicznej znajduje się duża liczba rodzin, które dawniej podlegały represjom za przestępstwa o charakterze kontrrewolucyjnym. Jest to ogromna baza dla działalności przeciwnika. Uważam za konieczne wnieść kwestię przesiedlenia tych rodzin na Północ.

4. Większość cukrowni ukraińskich znajduje się na Prawobrzeżu. Zanieczyszczenie [wrogim elementem] stałych załóg tych cukrowni, szczególnie kadr

3. В пограничной полосе находится большое количество семей, ранее репрессированных за контрреволюционные преступления. Это огромная база для работы противника. Считал бы необходимым поставить вопрос относительно переселения этих семей на север.

4. Большинство сахарных заводов на Украине находится на Правобережье. Засоренность постоянного состава этих сахарных заводов, особенно специалистов и административно-технического состава, — показывает, что поляки свили прочное гнездо в сахарной промышленности на Украине.

Следовало бы одновременно с оперативным ударом по этим кадрам через Наркомпищепром произвести организационную переброску старо-служащих и прочих подозрительных элементов в Курскую, Воронежскую и другие области, заменив их людьми из внутренних областей.

5. В промышленных областях Украины находится огромное количество выходцев из погранполосы, в том числе и переселенные в порядке очистки границы. Это база, из которой противник черпает кадры для диверсионной работы в промышленности. Считал бы необходимым разрешить вопрос о переселении этих контингентов на север.

6. Опыт затребования из лагерей ранее осужденных по польским делам показывает, что большинство арестованных в прошлом не дали исчерпывающих показаний, скрыли свою основную работу и агентуру разведки.

Кроме того, благодаря очень малым срокам заключения, крупная польская агентура имела возможность, при зачете трудовых дней, скоро освобождаться из лагерей и продолжать вражескую работу.

По отдельным делам (НАЗРУК, СВИОНТЕК и другие) устанавливается, что активная контрреволюционная работа ведется в самих лагерях.

Считаю крайне необходимым пересмотреть дела на ранее осужденных по польским делам и «Украинской Военной Организации».

По существу прошу указаний.

^aНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2-го ранга^a
(—) ³ЛЕПЛЕВСКИЙ³

«^и21^и» сентября 1937 года
№ ^и2897/сн^и
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), стр. 7, арк. 252–276.
Оригінал, машинопис.*

³⁻³ *Написано в розбивку.*

^{и-и} *Вписано від руки.*

specjalistów i pracowników administracyjno-technicznych świadczy, że Polacy założyli solidne bazy w przemyśle cukrowniczym na Ukrainie.

Należałoby, jednocześnie z operacyjnie przygotowanym uderzeniem w te kadry, przerzucić w zorganizowany sposób, poprzez *Narkompiszczeprom*, wieloletnich pracowników i inny podejrzany element do obwodów kurskiego, woroneckiego i innych, a na ich miejsce sprowadzić ludzi z obwodów wewnętrznych.

5. W uprzemysłowionych obwodach Ukrainy znajduje się duża liczba wychodźców ze strefy nadgran[icznej], w tym przesiedlonych w ramach oczyszczenia granicy. Stanowią oni bazę, z której przeciwnik rekrutuje kadry do działań dywersyjnych w przemyśle. Uważam za konieczne postawić kwestię przesiedlenia tych grup na Północ.

6. Praktyka dowodzi, że gdy zwracamy się do łagrów w związku z dawniej skazanymi w sprawach polskich, większość wcześniej aresztowanych nie złożyła wyczerpujących zeznań i ukryła swoją główną działalność oraz agenturę wywiadu.

Ponadto, wskutek krótkich terminów wyroków, poważniejsza agentura polska miała możliwość, po zaliczeniu dni pracy, szybko opuścić łagry i kontynuować wrogą działalność.

Na podstawie niektórych spraw (NAZARUK, SWIONTIEK i inni) zauważyć można, że aktywna działalność kontrrewolucyjna prowadzona jest również w samych łagrach.

Uważam za konieczne przejrzeć jeszcze raz sprawy wcześniej skazanych w sprawach polskich i Ukraińskiej Organizacji Wojskowej.

W kwestiach tych proszę o wytyczne.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
(—) ^j-LEPLEWSKI^j

„^k-21^k” września 1937 roku
nr ^k-2897/sn^k
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 7, k. 252–276.
Oryginał, maszynopis.*

^{j-j} *Zapisano pismem spacjowanym.*

^{k-k} *Wpisano odręcznie.*

№ 41

25 вересня 1937, Київ. Оперативний рапорт начальника 2-го відділу УДБ НКВС УРСР Давида Джиріна наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про проведенні арешти

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^б-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^б
т. ЛЕПЛЕВСКОМУ

^{а-б}-Оперативный рапорт^б
за 23-е сентября 1937 года^а

За истекшие сутки 2-м отделом УГБ НКВД УССР было произведено арестов и обысков нижеследующих лиц:

^а-По линии 3-го отдела^а

1. МАЧУГОВСКИЙ Виктор Порфирьевич, б/п, бухгалтер, обвиняется в шпионаже в пользу одного иностранного государства.

2. ПЛАХОВ Деонисий Григорьевич¹, б/п, служащий Киевской дезинфекционной станции, обвиняется в шпионаже в пользу одного иностранного государства.

3. СИКОРСКИЙ Иван Анисимович, член ВКП(б), слесарь механического цеха и парторг Киевского паровозо-вагоно-ремонтного завода, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

4. ПОГРЕБНЯК Анна Иосифовна², б/п, сотрудница планового отдела завода им. Затонского, обвиняется в шпионаже в пользу одного иностранного государства.

5. КНЫШЕК Елена Иосифовна, б/п, сотрудница гостиничного треста, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

6. УЛАНОВСКИЙ Берко Зейликович, б/п, без определенных занятий, обвиняется в шпионаже в пользу одного иностранного государства.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Виктор Порфирьевич Мачуговський та Деонісій Григорович Плахов, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 90 від 7 X 1937, розстріляні 10 X 1937 у Києві. ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 107–111, 130.

² Анна (Ася?) Йосипівна Погребняк, 24 IX 1937 заарештована 2 відділом УДБ НКВС УРСР. Відповідно до постанови УДБ НКВС УРСР від 25 XII 1937 провадження у справі припинено за відсутності доказів. ГДА СБУ, ф. 6, спр. 37118-ФП.

Nr 41

25 września 1937, Kijów. Raport operacyjny naczelnika 2 Oddziału UGB NKWD USRS Dawida Dżyryna dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący dokonanych aresztowań

^{a-b}Ściśle tajne^{-b-a}

^bDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-b}
T[owarzysza] LEPLEWSKIEGO

^{a-b}Raport operacyjny^{-b}
za [dzień] 23 września 1937 roku^{-a}

Minionej doby 2 Oddział UGB NKWD USRS dokonał aresztowań i rewizji
niżej wymienionych osób:

^a[Sprawy] znajdujące się w gestii 3 Oddziału^{-a}

1. MACZUGOWSKIJ Wiktor Porfirjewicz, b/p, buchalter, oskarżony o szpiegostwo na rzecz obcego państwa.

2. PŁACHOW Dionisij Grigorjewicz¹, b/p, urzędnik kijowskiej stacji dezynfekcyjnej, oskarżony o szpiegostwo na rzecz obcego państwa.

3. SIKORSKIJ Iwan Anisimowicz, członek WKP(b), ślusarz wydziału mechanicznego i *partorg* w kijowskich zakładach remontowych parowozów i wagonów, oskarżony o szpiegostwo na rzecz Polski.

4. POGRIEBNIAK Anna Iosifowna², b/p, pracownica oddziału planowania w zakładach im. Zatonskiego, oskarżona o szpiegostwo na rzecz pewnego obcego państwa.

5. KNYSZEK Jelena Iosifowna, b/p, pracownica trustu hotelarskiego, oskarżona o szpiegostwo na rzecz Polski.

6. UŁANOWSKIJ Bierko Ziejlikowicz, b/p, bez stałego zajęcia, oskarżony o szpiegostwo na rzecz pewnego obcego państwa.

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

¹ Wiktor Porfirjewicz Maczugowski oraz Dionisij Grigorjewicz Płachow, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 90 z 7 X 1937) rozstrzelani 10 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 107–111, 130.

² Anna (Asja?) Iosifowna Pogriebniak, aresztowana 24 IX 1937 przez 2 Oddział UGB NKWD USRS. Zgodnie z decyzją UGB NKWD USRS z 25 XII 1937 sprawę umorzono z braku dowodów winy. HDA SBU, f. 6, spr. 37118-FP.

7. ЗЕНЬКЕВИЧ Ананий Павлович, б/п, пенсионер, обвиняється в шпiонаже в пользу Японiї.

8. ЛОЗИНСКАЯ-ВЫКОВА Анна Иосифовна, исключена из ВКП(б), обвиняється в шпiонаже в пользу Польши.

9. СЛИПКО Янина Васильевна³, б/п, актриса польского театра, обвиняється в шпiонаже в пользу одного иностранного государства.

10. БРЕСЛАВ Семен Маркович, исключен из ВКП(б), инженер-механик завода «Ленкузня», обвиняється в шпiонаже в пользу одного иностранного государства.

Арест не произведен, так как находится в отъезде.

11. ШЕХТЕР Хава Григорьевна⁴, б/п, счетовод артели «Рекорд», обвиняється в шпiонаже в пользу одного иностранного государства.

Арест не произведен, так как 22/IX-с. г. уехала в гор. Москву.

^a-По линии 4-го отдела^a

1. ГРИЩЕНКО Иван Яковлевич, б/п, научный сотрудник Института языковедения, обвиняється в участии в к-р националистической организации.

2. БОНДАРЕНКО Алексей Афанасьевич, б/п, доцент кафедры языковедения Киевского Пединститута, обвиняється в участии в к-р националистической организации.

3. СЛИСАРЕНКО Григорий Яковлевич, член ВКП(б), научный сотрудник Института истории Укр[аинской] Академии Наук, обвиняється в участии в к-р националистической организации.

4. ВОЛКОВ Владимир Константинович, член ВКП(б), нач[альник] животноводческого управления Уполкомзага, обвиняється в участии в к-р организации правых.

5. ЕВТУШЕК Евгений Лаврентьевич, член ВКП(б), зав. кадрами Уполкомзага, обвиняється в участии в к-р организации правых.

6. БУЙ Степан Архипович, член ВКП(б), секретарь Молотовского РПК, обвиняється в участии в к-р организации правых.

7. БУРЛАКОВ Дмитрий Алексеевич, член ВКП(б), плановик Уполкомзага, обвиняється в участии в к-р организации правых.

8. ХИМЕНКО Николай Никитович, б/п, инженер-экономист обл[астного] Легпромстроя, обвиняється в участии в к-р националистической организации.

³ Янина Васильевна Слипко, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 124 від 14 X 1937, засуджена до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 215–222.*

⁴ Хава Григорівна Шехтер, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 25 від 20 X 1937, засуджена до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ЦДАГОУ, спр. 58530-ФП.*

7. ZIENKIEWICZ Ananij Pawłowicz, b/p, emeryt, oskarżony o szpiegostwo na rzecz Japonii.

8. ŁOZINSKAJA-WYKOWA Anna Iosifowna, usunięta z WKP(b), oskarżona o szpiegostwo na rzecz Polski.

9. SLIPKO Janina Wasiljewna³, b/p, aktorka polskiego teatru, oskarżona o szpiegostwo na rzecz pewnego obcego państwa.

10. BRIEŚLAW Siemion Markowicz, usunięty z WKP(b), inżynier-mechanik zakładów „Lenkuznia”, oskarżony o szpiegostwo na rzecz pewnego obcego państwa.

Aresztu nie dokonano, ponieważ wyjechał.

11. SZECHTER Chawa Grigorjewna⁴, b/p, rachmistrzyni artelu „Riekord”, oskarżona o szpiegostwo na rzecz pewnego obcego państwa.

Aresztu nie dokonano, ponieważ 22/IX-br. wyjechała do mias[ta] Moskwy.

^a-[Sprawy] znajdujące się w gestii 4 Oddziału^a

1. GRISZCZENKO Iwan Jakowlewicz, b/p, pracownik naukowy Instytutu Językoznawstwa, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

2. BONDARIENKO Aleksiej Afanasjewicz, b/p, docent Katedry Językoznawstwa w Kijowskim Instytucie Ped[agogicznym], oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

3. SLISARIENKO Grigorij Jakowlewicz, członek WKP(b), pracownik naukowy Instytutu Historii Ukr[aińskiej] Akademii Nauk, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

4. WOŁKOW Władimir Konstantinowicz, członek WKP(b), nacz[elnik] Zarządu Hodowli *Upolkomzagu*, oskarżony o przynależność do k-r organizacji prawicowej.

5. JEWUSZEK Jewgienij Ławrientjewicz, członek WKP(b), kier[ownik] [działu] kadr *Upolkomzagu*, oskarżony o przynależność do k-r organizacji prawicowej.

6. BUJ Stiepan Archipowicz, członek WKP(b), sekretarz mołotowskiego RPK, oskarżony o przynależność do k-r organizacji prawicowej.

7. BURŁAKOW Dmitrij Aleksiejewicz, członek WKP(b), planista *Upolkomzagu*, oskarżony o przynależność do k-r organizacji prawicowej.

8. CHIMIENKO Nikołaj Nikitowicz, b/p, inżynier-ekonomista obw[odowego] *Legpromstroju*, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

³ Janina Wasiljewna Slipko, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 124 z 14 X 1937) skazana na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr 466, k. 215–222.

⁴ Chawa Grigorijewna Szechter, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 25 z 20 X 1937) skazana na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). CDAHOU, spr. 58530-FP.

9. БОРИСЕНОК Степан Игнатьевич, б/п, преподаватель ряда вузов, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

10. БИРКО Петр Васильевич, член ВКП(б), бывш[ий] референт сектора науки Наркомзема УССР, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

11. САПУНЦОВ Иван Иванович, б/п, старший агроном Зернового Управления Наркомзема УССР, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

12. МАГДЮК Леонид Андреевич, член ВКП(б), инспектор-методист сектора науки Наркомзема УССР, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

13. ДОДЫЛЕВ Александр Феофанович, б/п, бывш[ий] нач[альник] инспекторской группы мясомолочных совхозов УССР, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

14. ТРЕГУБЕНКО Николай Федорович, б/п, научный сотрудник Института истории Украинской Академии Наук, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

15. КОВАЛЬЧУК Анатолий Кириллович, исключен из ВКП(б), бывш[ий] зав[едующий] отделом кадров и секретарь парткомитета ЦИК'а УССР, обвиняется в участии в к-р националистической организации.

Арест не произведен, так как по адресу Б. Шевченко № 12, кв. 26 КОВАЛЬЧУК А. К. не проживает.

^а-По линии 5-го отдела^а

ГУТМАН Адольф Андреевич, исключен из ВКП(б), бывш[ий] нач[альник] телефонно-телеграфного цеха Киевского училища связи им. Калинина, обвиняется в шпионаже в пользу одного иностранного государства.

Опечатано квартир..... 10

Опечатано часть имущества..... 9

Произведена опись имущества, принадлежаш[его] арестованным: НИКОЛЬСКОМУ А. В., ЧЕТАКОВУ А. А. и ПИСЬМЕРОВУ В. И.

Указанное имущество сдано на сохранность.

^б-Начальник 2 отдела УГБ НКВД УССР
Ст[арший] лейтенант госбезопасности^б
(—) ДЖИРИН⁵

^{в-в} Вписано від руки.

⁵ Давид Израильович Джирин (1904–1938), з 1921 в органах ЧК; з 2 III 1927 помічник уповноваженого Економічного відділу Одеського окрвідділу ДПУ; з 18 X 1929 інспектор Адмінвідділу ДПУ УСРР; з 20 XI 1930 начальник 3 відділення Обліково-статистичного відділу (ОСВ) ДПУ УСРР; з 10 XI 1931 помічник начальника ОСВ ДПУ УСРР; з 26 IX 1933 оперуповноважений Іноземного відділу ДПУ УСРР; з 12 I 1934 начальник оперативного відділу ПП ОДПУ Саратовського краю; з 20 VIII 1934 начальник оперативного та спеціального відділів УДБ УНКВС по Саратовському краю; з 22 I 1935 начальник Оперативного відділу УДБ НКВС Білоруської СРР; з 8 II

9. BORISIENOK Stiepan Ignatjewicz, b/p, wykładowca w szeregu WUZ-ów, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

10. BIRKO Piotr Wasiljewicz, członek WKP(b), był[y] referent sektora naukowego *Narkomziemu* USRS, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

11. SAPUNCOW Iwan Iwanowicz, b/p, starszy agronom Zarządu Przemysłu Zbożowego *Narkomziemu* USRS, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

12. MAGDIUK Leonid Andriejewicz, członek WKP(b), inspektor metodyczny sektora naukowego *Narkomziemu* USRS, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

13. DODYLEW Aleksandr Fieofanowicz, b/p, był[y] nacz[elnik] zespołu inspektorów kontroli sowchozów produkujących mleko i mięso w USRS, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

14. TRIEGUBIENKO Nikołaj Fiodorowicz, b/p, pracownik naukowy Instytutu Historii Ukraińskiej Akademii Nauk, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

15. KOWALCZUK Anatolij Kiriłłowicz, usunięty z WKP(b), był[y] kier[ownik] działu kadr i sekretarz komitetu part[yjnego] CIK USRS, oskarżony o przynależność do k-r organizacji nacjonalistycznej.

Aresztu nie dokonano, ponieważ pod adresem [ul.] B. Szewczenki nr 12 m. 26 KOWALCZUK A. K. nie mieszka.

^a-[Sprawy] znajdujące się w gestii 5 Oddziału^a

GUTMAN Adolf Andriejewicz, usunięty z WKP(b), był[y] nacz[elnik] wydziału telefoniczno-telegraficznego kijowskiej szkoły łączności im. Kalinina, oskarżony o szpiegostwo na rzecz obcego państwa.

Opieczętowano mieszkań..... 10

Opieczętowano część mienia..... 9

Dokonano spisu mienia należąc[ego] do aresztowanych: NIKOLSKIEGO A. W., CZETAKOWA A. A. i PIŚMIEROWA W. I.

Wspomniane mienie oddano na przechowanie.

^bNaczelnik 2 Oddziału UGB NKWD USRS
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b
(—) DŻYRIN⁵

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

⁵ Dawid Izraiłowicz Dżyrin (1904–1938), od 1921 w CzK; od 2 III 1927 pom. pełnomocnika EKO Odeskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 18 X 1929 inspektor Oddziału Administracji GPU USRS; od 20 XI 1930 naczelnik 3 Wydziału Oddziału Ewidencyjno-Statystycznego GPU USRS; od 10 XI 1931 pom. naczelnika Oddziału Ewidencyjno-Statystycznego GPU USRS; od 26 IX 1933 pełnomocnik operacyjny Oddziału Zagranicznego GPU USRS; od 12 I 1934 naczelnik Oddziału Operacyjnego PP OGPU Kraju Saratowskiego; od 20 VIII 1934 naczelnik Oddziałów Operacyjnego i Specjalnego UGB UNKWD Kraju Saratowskiego; od 22 I 1935 naczelnik Oddziału Operacyjnego UGB NKWD BSRS;

«^в25^в» септjбря 1937 г.
гор. Киев
^в№ 378103^в

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 150, арк. 21–25.
Оригінал, машинопис.*

1937 помічник начальника 3 відділення 2 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 16 VII 1937 начальник 2 відділу УДБ НКВС УРСР. 19 II 1938 відряджений до НКВС СРСР. Заарештований 6 IV 1938, засуджений 29 VIII 1938 до вищої міри покарання, розстріляний. Реабілітований. *Шановал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 460–461.*

„25” września 1937 r.
mias[to] Kijów
nr 378103

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 150, k. 21–25.
Oryginał, maszynopis.*

od 8 II 1937 pom. naczelnika 3 Wydziału 2 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 16 VII 1937 naczelnik 2 Oddziału UGB NKWD USRS. 19 II 1938 odkomenderowany do NKWD ZSRS. Aresztowany 6 IV 1938, skazany 29 VIII 1938 na karę śmierci, rozstrzelany. Zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 460–461.

№ 42

28 вересня 1937, [Сталіно]. Поштотелеграма начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському із додатковими інформаціями про результати слідства по «польській операції»

^а-Сов[ершенно] секретно^а

^б-Народному комиссару внутренних дел Украины
Комиссару государственной безопасности 2-го ^в-ранга^{в-б}
^г-тов. ^в-ЛЕПЛЕВСКОМУ^{в-г}

^б-Почто-телеграмма^б

^а-О результатах операции по польской контрреволюции^а

По польской контрреволюции в Донбассе нами арестовано – 1730 человек.

Результаты следствия по польским делам за последние три дня таковы:

^{а-б}-Дело^б ДАНИЧКОВСКОГО^а

Польский перебежчик ДАНИЧКОВСКИЙ Бронислав нами разоблачен, как крупный польский резидент, переброшенный на советскую сторону органами польской разведки в 1926 году.

ДАНИЧКОВСКИЙ был завербован в том же 1926 году пунктом разведки, расположенным в м. Ракитное.

Вербовку ДАНИЧКОВСКОГО и подготовку его для переброски в СССР оформлял работник разведки – ВЕЧЕРКОВИЧ.

Пробравшись в Донбасс, ДАНИЧКОВСКИЙ в последние годы создал диверсионную группу на стеклозаводе в Попасной в количестве 7 человек.

На заводах Артемовского района ДАНИЧКОВСКИЙ также создал диверсионно-шпионскую резидентуру в количестве – 5 человек.

В период 1930–[19]31 гг. проживая в Харькове, ДАНИЧКОВСКИЙ привлек для проведения диверсионно-разведывательной деятельности следующих лиц:

1) МАКЕЕВА Ивана, проживающего в Харькове по ул. «Карла Либкнехта» в доме кооперации;

^{а-а} Подчеркнуто машинописным способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Написано в розбивку.

^{г-г} Подчеркнуто машинописным способом двома лініями.

Nr 42

28 września 1937, [Stalino]. Telegram naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, zawierający dodatkowe informacje na temat wyników śledztwa związanego z „operacją polską”

^a-Ścis[le] tajne^a

^b-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Ukrainy
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 ^c-rangi^{c-b}
^d-Tow. ^c-LEPLEWSKIEGO^{c-d}

^b-Telegram^b

^a-O wynikach operacji [przeciwko] kontrrewolucji polskiej^a

W związku z kontrrewolucją polską w Donbasie aresztowaliśmy 1730 osób. Wyniki śledztwa w sprawach polskich za okres ostatnich trzech dni są następujące:

^{a-b}-Sprawa^b DANICZKOWSKIEGO^a

Polski zbieg DANICZKOWSKIJ Bronisław został przez nas zdemaskowany jako znaczący rezydent polski, przerzucony na stronę sowiecką przez polskie służby wywiadowcze w 1926 roku.

DANICZKOWSKIJ został zwerbowany w tymże 1926 roku przez punkt wywiadowczy znajdujący się w m[iejscowości] Rokitno.

Werbunkiem DANICZKOWSKIEGO i jego przygotowaniem do przerzucenia do ZSRS zajął się oficjalnie pracownik wywiadu WIECZERKOWICZ.

Przedostawszy się do Donbasu, DANICZKOWSKIJ w ostatnich latach utworzył liczącą 7 osób grupę dywersyjną na terenie huty szkła w Popasnej.

DANICZKOWSKIJ założył także rezydenturę dywersyjno-szpiegowską liczącą 5 osób w [różnych] zakładach rejonu artemowskiego.

W l[atach] 1930–[19]31, mieszkając w Charkowie, DANICZKOWSKIJ wciągnął do działalności dywersyjno-wywiadowczej następujące osoby:

1) MAKIEJEWA Iwana, mieszkającego w Charkowie przy ul. Karola Liebknechta w domu kooperacji;

2) RAFALSKIEGO – Polaka mieszkającego przy ul. Engelsa, dom nr 48;

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

^{c--c} Zapisano pismem spacjowanym.

^{d--d} Podkreślono maszynowo dwiema liniami.

2) РАФАЛЬСКОГО – поляка, проживающего по ул. Энгельса в доме № 48;

3) ДЗЮБУ – проживающего по Белгородскому шоссе в доме № 6;

4) МОСТОВОГО, преподавателя одного из ВУЗ'ов, проживающего в гор. Харькове по Театральной улице в доме № 20;

5) РОГАЛЬСКОГО – преподавателя консерватории г. Харькова, проживающего по ул. «Карла Либкнехта» в доме № 48;

6) ДУБНЯКА, проживающего по Купеческому спуску в доме № 32;

7) ДЕМЧЕНО Степана Афанасьевича, проживающего по Артемовской ул. в доме № 32;

8) ТУРКЕВИЧА – служащего почтамта в Харькове, проживающего по Купеческому спуску.

В 1932–1933 гг., находясь в командировке на территории Винницкой области в с. Мыхавском, ДАНИЧКОВСКИЙ создал контрреволюционную националистическую группу в составе 4 человек.

До последнего времени ДАНИЧКОВСКИЙ, проводя диверсионно-разведывательную работу, поддерживал связь с польскими разведывательными органами через специального курьера СИКОРСКОГО, который перебрался периодически на сторону польской разведкой.

^{а-б}-Дело-^б ОСТРОВСКОГО-^а

Дополнительными показаниями разоблаченного нами польского агента ОСТРОВСКОГО подтверждено существование диверсионно-разведывательной резидентуры, созданной ОСТРОВСКИМ на угольных шахтах в Боковском и Красно-Лучском районах Донбасса.

В состав резидентуры входит 9 человек и в числе завербованных ОСТРОВСКИЙ назвал корейца КИМА Сергея, который до последнего времени работал в корейском колхозе, расположенном в Ровенском районе Донецкой области.

Состоя в связи с ОСТРОВСКИМ, КИМ проводил большую работу по заданиям японских разведывательных органов.

Проходящих по показаниям ОСТРОВСКОГО мы арестовали, приступили к их допросу.

^{а-б}-Дело-^б в-^вМАСКЕРА-^{в-а}

Прибывший в Советский Союз в 1932 г. под прикрытием политэмиграции МАСКЕР Михаил Аронович нами разоблачен как польский агент, переброшенный в СССР с группой политэмигрантов в целях проведения диверсионно-разведывательной деятельности.

До переброски на территорию Советского Союза МАСКЕР был внедрен в ряды КПП польской политической полицией, где проводил большую провокаторскую работу.

Пробравшись в Донбасс, совместно с политэмигрантом ТЕЙТЕНБАУМОМ – МАСКЕР устроился на паровозостроительном заводе им.

- 3) DZIUBĘ – mieszkającego przy Biełogorodzkiej Szosse, dom nr 6;
- 4) MOSTOWEGO – wykładowcę w jednym z WUZ-ów, mieszkającego w mieś[cie] Charkowie przy ulicy Tieatralnoj, dom nr 20;
- 5) ROGALSKIEGO – wykładowcę w konserwatorium w m. Charkowie, mieszkającego przy ul. Karola Liebknechta, dom nr 48;
- 6) DUBNIAKA – mieszkającego przy Kupieczewskim Spusku, dom nr 32;
- 7) DIEMCZENO Stiepana Afanasjewicza – mieszkającego przy ul. Artemowskiej, dom nr 32;
- 8) TURKIEWICZA – pracownika urzędu pocztowego w Charkowie, mieszkającego przy Kupieczewskim Spusku.

W l[atach] 1932–1933 DANICZKOWSKIJ, będąc na wyjeździe służbowym w obwodzie winnickim, we w[si] Mychawskoje, założył kontrrewolucyjną grupę nacjonalistyczną składającą się z 4 ludzi.

Do ostatniego czasu DANICZKOWSKIJ, prowadząc działania dywersyjno-wywiadowcze, utrzymywał kontakt z polskimi służbami wywiadowczymi przez specjalnego kuriera SIKORSKIEGO, który był regularnie przierzucany przez polski wywiad na stronę sow[iecką].

^{a-b}Sprawa^b OSTROWSKIEGO^a

Na podstawie uzupełniającego zeznania zdemaskowanego przez nas polskiego agenta OSTROWSKIEGO potwierdzono istnienie rezydentury dywersyjno-wywiadowczej, którą założył OSTROWSKIJ, [działającej] w kopalniach węgla rejonów bokowskiego i krasnołuckiego w Donbasie.

Rezydentura składała się z 9 ludzi i wśród zwerbowanych OSTROWSKIJ wymienił Koreańczyka KIMA Siergieja, który ostatnio pracował w kołchozie koreańskim, znajdującym się w rejonie rowienieckim, obwód doniecki.

Będąc w kontakcie z OSTROWSKIM, KIM intensywnie pracował przy wykonywaniu poleceń japońskich służb wywiadowczych.

Aresztowaliśmy występujących w zeznaniach OSTROWSKIEGO ludzi i przystąpiliśmy do przesłuchiwania ich.

^{a-b}Sprawa^b ^cMASKIERA^{c-a}

Przybyły do Związku Sowieckiego w 1932 r. pod pretekstem emigracji polit[ycznej] MASKIER Michaił Aronowicz został przez nas zdemaskowany jako agent polski, przierzucony do ZSRS w grupie emigrantów polit[ycznych], aby prowadzić działalność dywersyjno-wywiadowczą.

Zanim MASKIERA przierzucano na terytorium Związku Sowieckiego, został on wprowadzony w szeregi KPP przez polską policję polityczną, gdzie zajmował się prowokatorstwem.

Po dotarciu do Donbasu wraz z emigrantem polit[ycznym] TEJTENBAUMEM, MASKIER zainstalował się w fabryce budowy parowozów im. Rewolucji Październikowej w Woroszyłowgradzie i utworzył grupę dywersyjno-wywiadowczą liczącą 5 ludzi.

Октябрьской Революции в Ворошиловграде, создал там диверсионно-разведывательную группу в количестве 5 человек.

Деятельностью МАСКЕРА руководил польский резидент ФИШЕР, работающий на авиазаводе в Москве.

МАСКЕР называет польских агентов:

1) РЕМШТРЕМА – студента одного из ВУЗ'ов в Москве, служившего связью между МАСКЕРОМ и ФИШЕРОМ;

2) ХАИМИКА – студента, работающего на заводе «Шарикоподшипник» в Москве;

3) ГОЛЬДЕНВЕРА – студента Института народного образования в Харькове.

Проходящих по показаниям ОСТРОВСКОГО арестовываем, допросы его продолжаем.

^{а-б}-Дело^{-б} в-ИВИНСКОГО^{-в-а}

Прибывший легально в Советский Союз в 1933 году через ЦК МОПР и под прикрытием политэмиграции ИВИНСКИЙ Франц, до ареста работавший на шахте «Американка» (Донбасс), нами разоблачен как крупный польский агент.

ИВИНСКИЙ, эмигрировавший в прошлом из Польши в Бельгию, был завербован в 1932 году в гор. Льеже офицером польской политической полиции ПАНКОВСКИМ Владиславом, который под прикрытием сотрудничества в фирме «Зингера» проводил специальную работу в польских колониях, расположенных в Бельгии, в районе Льежа.

ПАНКОВСКИМ, ИВИНСКИЙ использовывался в целях провокации в рядах Коммунистической партии Бельгии, направлялся им в существовавшую в гор. Льеже троцкистскую организацию.

После подготовки ИВИНСКИЙ был переброшен ПАНКОВСКИМ в 1933 году в СССР с заданием диверсионно-разведывательного характера.

Пробравшись в Донбасс, работая на шахте «Американка», осуществляя задание польских разведывательных органов, ИВИНСКИЙ в 1934 г. связался с работавшими на шахте «Американка» чехословаками[†] – специалистами – РАХИМБАХОМ Юзефом и ПАВЛЯКОМ, которые также сотрудничали в пользу Польши.

ИВИНСКИЙ продолжает свои показания о практической деятельности по Донбассу.

^{а-б}-Дело^{-б} в-НОВИЦКОГО^{-в-а}

Польский перебежчик – НОВИЦКИЙ Михаил до ареста работавший в качестве инженера на заводе им. Акулова в Ворошиловграде, нами разоблачен как агент польских разведывательных органов, переброшенный на советскую сторону в 1924 году.

[†] Так у тексті.

Działalnością MASKIERA kierował rezydent polski FISZER, pracujący w zakładach lot[nicznych] w Moskwie.

MASKIER wymienił agentów polskich:

1) REMSZTREMA – studenta jednego z WUZ-ów w Moskwie, który był łącznikiem między MASKIEREM i FISZEREM;

2) CHAIMIKA – studenta pracującego w zakładach „Szarikopodszypnik” w Moskwie;

3) GOLDENWERA – studenta Instytutu Oświaty Ludowej w Charkowie.

Obecnie przeprowadzamy aresztowania ludzi występujących w zeznaniach OSTROWSKIEGO; kontynuujemy jego przesłuchiwanie.

^{a-b}-Sprawa^b ^c-IWINSKIEGO^{c-a}

Przybyły legalnie do Związku Sowieckiego w 1933 roku, przy udziale KC MOPR, pod pretekstem emigracji polit[ycznej], IWINSKIJ Franc, przed aresztowaniem pracował w kopalni „Amierikanka” (Donbas), został przez nas zdemaskowany jako agent polski o dużym znaczeniu.

IWINSKIJ, który dawniej wyemigrował z Polski do Belgii, został zwербowany w 1932 roku w mieś[cie] Liège przez oficera polskiej policji politycznej PANKOWSKIEGO Władysława, który pod pretekstem współpracy z firmą „Singer” wykonywał zadania specjalne w polskich koloniach w Belgii w okolicach Liège.

IWINSKIJ był wykorzystywany przez PANKOWSKIEGO do organizowania prowokacji w szeregach Komunistycznej Partii Belgii i skierowany przez niego do istniejącej w mieś[cie] Liège organizacji trockistowskiej.

Po przygotowaniach, w 1933 roku, IWINSKIJ został przez PANKOWSKIEGO przerzucony do ZSRS z zadaniami o charakterze dywersyjno-wywiadowczym.

Przedostawszy się do Donbasu, pracując w kopalni „Amierikanka” i wykonując polecenia polskich służb wywiadowczych, IWINSKIJ w 1934 r. związał się z pracującymi w kopalni „Amierikanka” Czechosłowakami^e – specjalistami – RACHIMBACHEM Józefem i PAWLAKIEM, którzy także pracowali na rzecz Polski.

IWINSKIJ kontynuuje zeznania o tym, jak w praktyce wyglądała jego działalność w Donbasie.

^{a-b}-Sprawa^b ^c-NOWICKIEGO^{c-a}

Polski uchodźca NOWICKIJ Michaił, przed aresztowaniem zatrudniony jako inżynier w zakładach im. Akułowa w Woroszyłowgradzie, został przez nas zdemaskowany jako agent polskich służb wywiadowczych, przerzucony na stronę sowiecką w 1924 roku.

Będąc w Donbasie i pracując w zakładach im. Akułowa, NOWICKIJ miał zamiar utworzyć grupę dywersyjną.

Przesłuchania NOWICKIEGO kontynuujemy.

^e Tak w tekście.

Находясь в Донбассе, работая на заводе им. Акулова, НОВИЦКИЙ намечал создание диверсионной группы.

Допросы НОВИЦКОГО продолжаем.

а-б-Дело^{-б} в-КОЗИЦКОГО^{-в-а}

Арестованный поляк КОЗИЦКИЙ Людвиг, разработывавшийся нами ранее как деловая связь разоблаченного и осужденного эмиссара «ПОВ» ИВАНЧЕНКО, признал участие в диверсионной группе, созданной ИВАНЧЕНКО в 1934 году.

Работая на паровозостроительном заводе им. Октябрьской Революции в Ворошиловграде, КОЗИЦКИЙ был подготовлен к проведению диверсионных актов на этом заводе в военное время.

а-б-Дело^{-б} в-САВЧАКА^{-в-а}

Польский перебежчик САВЧАК Василий нами разоблачен как польский резидент, переброшенный на сов[етскую] сторону польскими разведывательными органами в 1928 году с заданием проведения диверсионно-разведывательной работы.

Избрав объектом своей деятельности Рубежанский химический комбинат, имеющий важнейшее оборонное значение, САВЧАК создал диверсионно-шпионскую резидентуру в количестве 6 человек.

До последнего времени САВЧАК поддерживал связь с польскими разведывательными органами через курьера СТЕПАНОВА, поляка перебежчика, проживающего в совхозе «Красный Великан», расположенном вблизи Харькова.

Свою деятельность САВЧАК контактировал с разоблаченным нами польским агентом МАЗУРИКОМ, до ареста работавшим на педагогических курсах в Рубежанском районе.

а-б-Дело^{-б} в-ИСЬКОВА^{-в-а}

Польский перебежчик ИСЬКОВ Николай, до ареста работавший в качестве инженера на машиностроительном заводе им. т. Сталина в Краматорске, разоблачен как агент V-й экспозитуры.

ИСЬКОВ был завербован в 1924 году офицером V-й экспозитуры БАРТОШЕМ и в том же году переброшен на сов[етскую] сторону с заданием проведения диверсионно-разведывательной работы.

На Машиностроительном заводе им. т. Сталина в Краматорске ИСЬКОВ создал диверсионно-разведывательную группу в количества 4-х человек.

Проходящих по показаниям ИСЬКОВА арестовываем.

а-б-Дело^{-б} в-БАЧИНСКОГО^{-в-а}

Арестованный по показаниям польского агента, эмиссара «ПОВ» БАЧИНСКОГО Юлиана – политэмигрант ПАВЛИЦКИЙ, работавший на угольных шахтах в Постышевском районе (Донбасс), признал участие

a-b-Sprawa^{-b} c-KOZICKIEGO^{-c-a}

Aresztowany Polak KOZICKIJ Ludvig, już wcześniej rozpracowywany przez nas jako kontakt organizacyjny zdemaskowanego i skazanego emisariusza POW IWANCZENKI, przyznał się, że był członkiem grupy dywersyjnej, założonej przez IWANCZENKĘ w 1934 roku.

Pracując w fabryce budowy parowozów im. Rewolucji Październikowej w Woroszyłowgradzie, KOZICKIJ przygotowywał się na okres wojny do wykonywania aktów dywersji w tej fabryce.

a-b-Sprawa^{-b} c-SAWCZAKA^{-c-a}

Polski uchodźca SAWCZAK Wasilij, zdemaskowany przez nas jako polski rezydent, został przerzucony na stronę sow[iecką] przez polskie służby wywiadowcze w 1928 roku z zadaniem prowadzenia działań dywersyjno-wywiadowczych.

Wybrawszy jako teren swojej działalności rubieżneński kombinat chemiczny, mający szczególne znaczenie dla obronności kraju, SAWCZAK założył tam rezydenturę dywersyjno-szpiegowską, liczącą 6 ludzi.

Do ostatniego czasu SAWCZAK utrzymywał kontakt z polskimi służbami wywiadowczymi za pośrednictwem kuriera STIEPANOWA, Polaka-uchodźcy, mieszkającego w sowchozie „Krasnyj Wielikan”, położonym w pobliżu Charkowa.

W związku z tą działalnością SAWCZAK kontaktował się ze zdemaskowanym przez nas agentem polskim MAZURIKIEM, który przed aresztowaniem pracował na kursach pedagogicznych w rejonie rubieżneńskim.

a-b-Sprawa^{-b} c-IŚKOWA^{-c-a}

Polski uchodźca IŚKOW Nikołaj, przed aresztowaniem inżynier w zakładach budowy maszyn im. t[owarzysza] Stalina w Kramatorsku, został zdemaskowany jako agent V ekspozytury.

IŚKOW został zwerbowany w 1924 roku przez oficera V ekspozytury BARTOSZA i w tymże roku przerzucony na stronę sow[iecką], mając za zadanie prowadzenie działalności dywersyjno-wywiadowczej.

W zakładach budowy maszyn im. t[owarzysza] Stalina w Kramatorsku IŚKOW utworzył grupę dywersyjno-wywiadowczą, liczącą 4 ludzi.

Obecnie przeprowadzamy aresztowania ludzi występujących w zeznaniach IŚKOWA.

a-b-Sprawa^{-b} c-BACZYŃSKIEGO^{-c-a}

Aresztowany na podstawie zeznań agenta polskiego, emisariusza POW BACZYŃSKIEGO Juliana, emigrant polit[yczny] PAWLICKIJ, pracujący w kopalniach węglowych w rejonie postyszewskim (Donbas) przyznał się do członkostwa w dywersyjno-wywiadowczej grupie peowiackiej, założonej przez BACZYŃSKIEGO.

Na polecenie BACZYŃSKIEGO PAWLICKIJ w tymże rejonie utworzył komórkę POW, składającą się z 5 ludzi.

в диверсионно-разведывательной, пеовацкой группы, созданной БАЧИНСКИМ.

По заданиям БАЧИНСКОГО, ПАВЛИЦКИЙ в том же районе создал ячейку ПОВ в составе – 5 человек.

Проходящие по показаниям ПАВЛИЦКОГО арестованы.

^{а-б}-Дело^{-б} в-ЖДАНОВИЧА^{-в-а}

Дезертир польской армии – ЖДАНОВИЧ Йосиф, прибывший на со[ветскую] сторону в 1925 г., разоблачен как агент польских разведывательных органов, переброшенный с заданием диверсионно-разведывательного характера.

ЖДАНОВИЧ был завербован польской военной разведкой.

Работая на химическом заводе в Константиновке (Донбасс), ЖДАНОВИЧ создал на заводах оборонного значения «Автостекло», химзаводе и др. – диверсионные группы в составе 8 человек, 6 из них арестованы.

ЖДАНОВИЧ назвал польского резидента КАРДЫША Войцеха Войцеховича, проживавшего на протяжении ряда лет в Донбассе и Харькове.

КАРДЫШ был переброшен на сторону польскими разведывательными органами также под прикрытием дезертирства.

КАРДЫША разыскиваем.

^{а-б}-Дело^{-б} в-ГОДЛЕВСКОГО^{-в-а}

Польский перебежчик ГОДЛЕВСКИЙ Станислав, долгое время работавший в качестве фотографа при штабе 80-й стрелковой дивизии в Артемовске, разоблачен как агент польских разведывательных органов.

ГОДЛЕВСКИЙ назвал пока свои вербовки по Артемовскому району и дал показания о проведенной им шпионской работе по 80-й дивизии.

Допросы ГОДЛЕВСКОГО продолжаем.

^{а-б}-Дело^{-б} в-ИВАНКОВСКОГО^{-в-а}

Польский перебежчик ИВАНКОВСКИЙ, до ареста работавший на угольных шахтах в Горловском районе (Донбасс), разоблачен как польский агент, переброшенный на сторону с заданием проведения диверсионно-разведывательной работы в промышленности.

На угольных шахтах в Горловском районе ИВАНКОВСКИЙ создал диверсионно-разведывательную группу в составе 6-ти человек.

Участники диверсионной группы по заданию ИВАНКОВСКОГО одновременно совершили ряд диверсионных актов на угольных шахтах.

Проходящих по показаниям ИВАНКОВСКОГО арестовываем.

^{а-б}-Дело^{-б} «^б-Американец^{-б}»^{-а}

Арестованный по показаниям агента Виленской экспозитуры – ШИШКЕВИЧА Станислава – ПАНЦЕХОВСКИЙ Феликс, поляк, до ареста работавший в качестве начальника цеха на изоляторном заводе в Славянске,

Osoby występujące w zeznaniach PAWLICKIEGO zostały aresztowane.

a-b-Sprawa^{-b} c-ŻDANOWICZA^{-c-a}

Dezerterski z Wojska Polskiego, ŻDANOWICZ Józef, który przybył na stronę sow[iecką] w 1925 r., został zdemaskowany jako agent polskich służb wywiadowczych, przerzucony z zadaniami o charakterze dywersyjno-wywiadowczym.

ŻDANOWICZ został zwerbowany przez polski wywiad wojskowy.

Pracując w fabryce chemicznej w Konstantynowce (Donbas), ŻDANOWICZ utworzył w zakładach, mających znaczenie dla obronności: „Awtostieki”, fabryce chem[icznej] i in[nych], grupy dywersyjne składające się z 8 ludzi; 6 z nich aresztowano.

ŻDANOWICZ wymienił polskiego rezydenta KARDYSZA Wojciecha Wojcechowicza, mieszkającego przez szereg lat w Donbasie i Charkowie.

KARDYSZ został przerzucony na stronę sow[iecką] przez polskie służby wywiadowcze również „pod przykrywką” dezerterską.

KARDYSZ jest poszukiwany.

a-b-Sprawa^{-b} c-GODLEWSKIEGO^{-c-a}

Polski uchodźca GODLEWSKI Stanisław, który przez długi czas pracował jako fotograf przy sztabie 80 Dywizji Strzeleckiej w Artemowsku, został zdemaskowany jako agent polskich służb wywiadowczych.

GODLEWSKI w razie wymienił osoby, które zwerbował i złożył zeznania o swej szpiegowskiej działalności w 80 Dywizji.

Przesłuchania GODLEWSKIEGO kontynuujemy.

a-b-Sprawa^{-b} c-IWANKOWSKIEGO^{-c-a}

Polski zbieg IWANKOWSKI, przed aresztowaniem pracujący w kopalniach węgla rejonu gorłowskiego (Donbas), został zdemaskowany jako polski agent, przerzucony na stronę sow[iecką] z zadaniem prowadzenia działalności dywersyjno-wywiadowczej w przemyśle.

W kopalniach węgla rejonu gorłowskiego IWANKOWSKI założył grupę dywersyjno-wywiadowczą, składającą się z 6 ludzi.

Członkowie grupy dywersyjnej na polecenie IWANKOWSKIEGO w różnym czasie dokonali aktów dywersji w kopalniach węgla.

Jesteśmy w trakcie aresztowania osób, występujących w zeznaniach IWANKOWSKIEGO.

a-b-Sprawa^{-b} „b-Amierikaniec^{-b}”-a

Aresztowany na podstawie zeznań agenta ekspozytury wileńskiej SZYSZKIEWICZA Stanisława – PANECZOWSKI Fieliks, Polak, pracujący przed aresztowaniem jako naczelnik wydziału w fabryce izolatorów w Sławiańsku, przyznał się do członkostwa w organizacji dywersyjno-wywiadowczej, założonej przez SZYSZKIEWICZA.

признал участие в диверсионно-разведывательной организации, которая была создана ШИШКЕВИЧЕМ.

По заданиям ШИШКЕВИЧА, ПАНЦЕХОВСКИЙ на протяжении длительного времени собирал и передавал ШИШКЕВИЧУ материалы разведывательного характера, характеризовавшие оборонное назначение действующих заводов в районе Славянска.

Наряду с этим ПАНЦЕХОВСКИЙ был подготовлен ШИШКЕВИЧЕМ к проведению активной диверсии на изоляторном заводе в военное время.

Аресты по польской контрреволюции продолжаем.

Следствие проводим в направлении вскрытия диверсионно-шпионского и пеовацкого подполья в Донбассе.

^бНачальник Управления НКВД
Старший майор государственной безопасности^б
(—) СОКОЛИНСКИЙ

28/IX-[19]37 г.

№ 1110386/2/1

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 40–47.
Оригінал, машинопис.*

Na polecenie SZYSZKIEWICZA PANECCHOWSKIJ przez dłuższy czas zbierał i przekazywał SZYSZKIEWICZOWI materiały o charakterze wywiadowczym, dotyczące znaczenia obronnych fabryk funkcjonujących w okolicach Sławiańska.

Jednocześnie PANECCHOWSKIJ był przez SZYSZKIEWICZA przygotowywany do działań dywersyjnych w fabryce izolatorów na wypadek wojny.

Kontynuujemy aresztowania w sprawie polskiej kontrrewolucji.

Prowadzone przez nas śledztwo ukierunkowane jest na ujawnienie podziemia dywersyjno-szpiegowskiego i peowiackiego w Donbasie.

^bNaczelnik Zarządu NKWD
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^b
(—) SOKOLINSKIJ

28/IX-[19]37 r.
nr 1110386/2/1

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 40–47.
Oryginał, maszynopis.*

№ 43

**29 вересня 1937, Київ. Доповідна записка наркома внутрішніх справ
УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР
Миколі Єжову про хід виконання репресивних операцій в Україні
з проханням про збільшення лімітів для подальших репресій**

^аНародному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^а
^б-тов. ЕЖОВУ Н. И.^б

^{а-б}Докладная записка^{б-а}

В соответствии с Вашим приказом № 00447 об операции по кулацким, уголовным и прочим к-р элементам, для Украины был установлен лимит: по 1-й категории – 8000 человек и по 2-й категории – 20 800 человек.

По моему ходатайству от 5-го сентября с. г. лимит по 1-й категории был Вами увеличен на 4200 человек.

С начала операции по 27-е сентября с. г. Областными Тройками по Украине в целом уже осуждено – 23 158 человек: по 1-й категории – 9458, по 2-й категории – 13 700 человек.

Таким образом, в пределах утвержденного лимита Тройки в ближайшие дни рассмотрят дела на остальных 9842 человека (по 1-й категории – на 2742 чел., по 2-й категории – 7100 чел.).

На 28-е сентября на Украине имеется 13 764 арестованных по кулацкой операции, дела на которых еще не рассмотрены Тройками, кроме того, в областных управлениях НКВД УССР имеются материалы, на основе которых можно еще репрессировать свыше 15 000 человек.

Тем более, что в связи с организацией на Украине 4-х новых областей (Полтавской, Николаевской, Житомирской и Каменец-Подольской) и приближением тем самым руководства из областных центров к районам, усилим оперативный нажим на кулацкие и другие к-р элементы, прошу утвердить дополнительно для Украины по 1-й категории – 4500 человек и по 2-й категории – 15 200 человек.

^аПриложение^а: данные о лимитах.

^аНародный Комиссар Внутренних Дел УССР
Комиссар Государственной Безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

Nr 43

29 września 1937, Kijów. Raport ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący przebiegu represji na Ukrainie oraz zawierający prośbę o zwiększenie limitów aresztowań

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^a

^b-Tow. JEŻOWA N. I.^b

^{a-b}-Raport^{b-a}

Zgodnie z Waszym rozkazem nr 00447 w sprawie operacji przeciwko kułakom oraz kryminalnym i innym elementom k-r, ustalono dla Ukrainy limit: dla 1 kategorii – 8000 osób i dla 2 kategorii – 20 800 osób.

Na moją prośbę z 5 września br. limit dla 1 kategorii został przez Was zwiększony o 4200 osób.

Od początku operacji do 27 września br. trójki obwodowe na Ukrainie łącznie skazały: 23 158 osób, [w tym: zaliczonych] do 1 kategorii 9458, [zaliczonych] do 2 kategorii – 13 700 osób.

Tak więc w granicach zatwierdzonego limitu trójki w najbliższych dniach rozpatrzą sprawy na pozostałe 9842 osoby: ([zaliczonych] do 1 kategorii – 2742 os[oby], [zaliczonych] do 2 kategorii – 7100 os[ób]).

Na dzień 28 września na Ukrainie znajduje się 13 764 aresztowanych w ramach operacji kułackiej, których sprawy nie zostały jeszcze rozpatrzone przez trójki. Ponadto w zarządach obwodowych NKWD USRS są materiały, na podstawie których może jeszcze podlegać represjom ponad 15 000 osób.

W związku z organizowaniem 4 nowych obwodów na Ukrainie (połtawskiego, mikołajowskiego, żytomierskiego i kamieniecko-podolskiego) i, co za tym idzie, zbliżeniem kierownictwa ośrodków obwodowych do rejonów, zintensyfikują się działania operacyjne przeciwko kułackim i innym elementom k-r, tym bardziej więc proszę o zatwierdzenie dla Ukrainy dodatkowego [limitu]: dla 1 kategorii – 4500 osób oraz dla 2 kategorii – 15 200 osób.

^a-Załącznik^a: dane dotyczące limitów.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

«6-29-6» сентября 1937 г.

г. Киев

6-№ 3020/сн-6

[Приложение]

а-Данные

6-о лимитах осужденных по областям^а УССР⁶

[Область]	Категория	Лимит	Количество осужденных с начала операции по 27/IX-[19]37 г.	Осталось до лимита	На какое количество ходатайство увеличить лимит
а-Киевская ^а	1 катег.	2900	2062	838	600
	2 катег.	3500	3191	309	2000
а-Одесская ^а	1 катег.	1900	1731	169	300
	2 катег.	3500	3483	17	1000
а-Винницкая ^а	1 катег.	1500	1414	86	300
	2 катег.	3000	1806	1194	1000
а-Харьковская ^а	1 катег.	2000	1732	268	300
	2 катег.	4000	1314	2686	1000
а-Днепропетровская ^а	1 катег.	1300	1012	288	300
	2 катег.	2000	1441	559	1500
а-Донецкая ^а	1 катег.	1800	920	880	–
	2 катег.	3000	1368	1632	1000
а-Черниговская ^а	1 катег.	500	390	110	300
	2 катег.	1300	775	525	1500
а-МАССР ^а	1 катег.	300	197	103	200
	2 катег.	500	322	178	500
а-Полтавская ^а	1 катег.	–	–	–	500
	2 катег.	–	–	–	1500
а-Николаевская ^а	1 катег.	–	–	–	500
	2 катег.	–	–	–	1200
а-Житомирская ^а	1 катег.	–	–	–	600
	2 катег.	–	–	–	1500
а-Кам.-Подольская ^а	1 катег.	–	–	–	600
	2 катег.	–	–	–	1500
а-Итого по Украине ^а :	1 катег.	12200	9458	2742	4500
	2 катег.	20800	13700	7100	15200

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 246–248.

Копія, машинопис.

„b-29-b” września 1937 r.

m. Kijów

^bnr 3020/sn^b

[Załącznik]

^a-Dane

^bdotyczące limitów skazanych według obwodów^a USRS^b

[Obwód]	Kategoria	Limit	Liczba skazanych od początku operacji do 27/IX-[19]37 r.	Pozostało do [osiągnięcia] limitu	Liczba, o jaką prosimy podnieść limit
^a -Kijowski ^a	1 kateg[oria]	2900	2062	838	600
	2 kateg[oria]	3500	3191	309	2000
^a -Odeski ^a	1 kateg[oria]	1900	1731	169	300
	2 kateg[oria]	3500	3483	17	1000
^a -Winnicki ^a	1 kateg[oria]	1500	1414	86	300
	2 kateg[oria]	3000	1806	1194	1000
^a -Charkowski ^a	1 kateg[oria]	2000	1732	268	300
	2 kateg[oria]	4000	1314	2686	1000
^a -Dniepropietrowski ^a	1 kateg[oria]	1300	1012	288	300
	2 kateg[oria]	2000	1441	559	1500
^a -Doniecki ^a	1 kateg[oria]	1800	920	880	–
	2 kateg[oria]	3000	1368	1632	1000
^a -Czernihowski ^a	1 kateg[oria]	500	390	110	300
	2 kateg[oria]	1300	775	525	1500
^a -M[ołdawska] ASRS ^a	1 kateg[oria]	300	197	103	200
	2 kateg[oria]	500	322	178	500
^a -Połtawski ^a	1 kateg[oria]	–	–	–	500
	2 kateg[oria]	–	–	–	1500
^a -Mikołajowski ^a	1 kateg[oria]	–	–	–	500
	2 kateg[oria]	–	–	–	1200
^a -Żytomierski ^a	1 kateg[oria]	–	–	–	600
	2 kateg[oria]	–	–	–	1500
^a -Kam[ieniecko]-podolski ^a	1 kateg[oria]	–	–	–	600
	2 kateg[oria]	–	–	–	1500
^a -Łącznie na Ukrainie ^a :	1 kateg[oria]	12200	9458	2742	4500
	2 kateg[oria]	20800	13700	7100	15200

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 246–248.

Kopia, maszynopis.

№ 44

1 жовтня 1937, [Київ]. Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про результати «польської операції»

1 октября 1937 г.

^aТелеграмма № 80235^{-a}

^aСовершенно секретно^{-a}

^{a-b}Москва^{-a} НКВД
тов. ЕЖОВУ^{-b}

Сообщаю результаты операции по польским к-р шпионским элементами, проводимой [в] соответствии с Вашим приказом № 00485.

С начала операции по 20 сентября по Украине арестовано 8869 человек, с 21 по 30 сентября арестовано 2965 человек, всего с начала операции по 1 октября арестовано 11 834 человека.

По областям: Киевской – 2923, Винницкой – 2279, Донецкой – 1770, Харьковской – 1288, Днепропетровской – 1202, Одесской – 1100, Черниговской – 228, погранотрядам – 669, Центральному аппарату – 207, МАССР – 168.

Представлено в НКВД Союза на утверждение справок на 2446 человек. Из них рассмотрено на 1650 человек. Числится нерассмотренных справок на 796 человек.

Из числа рассмотренных утверждено по 1 категории 1394, осуждено в ИТЛ и ссылку – 205.

По областям утверждено: по Киевской: по 1 категории – 593, в ИТЛ – 97, Винницкой: по 1 категории – 229, в ИТЛ и ссылку – 33, Днепропетровской: по 1 категории – 166, в ИТЛ – 2, Харьковской: по 1 категории – 144, в ИТЛ и ссылку – 13, Одесской: по 1 категории – 109, в ИТЛ и ссылку – 43, Центральному аппарату: по 1 категории – 98, в ИТЛ – 1, Донецкой области: по 1 категории – 74, в ИТЛ – 15, МАССР: по 1 категории – 2, по погранотрядам: по 1 категории – 3.

Кроме того, [в] соответствии с указаниями тов. БЕЛЬСКОГО Тройкой УНКВД по Киевской области рассмотрены дела Киевского облуправления на 99 человек, все осуждены по 1 категории.

^{a-a} Написано великими літерами.

^{b-b} Написано в розбивку.

Nr 44

1 października 1937, [Kijów]. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący dotychczasowych wyników „operacji polskiej”

1 października 1937 r.

^a-Telegram nr 80235^a

^a-Ściśle tajne^a

^{a-b}-Moskwa^a NKWD
Do Tow. JEŻOWA^b

Informuję o wynikach operacji przeciwko polskiemu k-r elementowi szpiegowskiemu, przeprowadzonej zgodnie z Waszym rozkazem nr 00485.

Od początku operacji do 20 września na Ukrainie aresztowano 8869 osób, od 21 do 30 września aresztowano 2965 osób, łącznie od początku operacji do 1 października aresztowano 11 834 osoby.

Według obwodów: kijowski – 2923 [osoby], winnicki – 2279 [osób], doniecki – 1770 [osób], charkowski – 1288 [osób], dnipropietrowski – 1202 [osoby], odeski – 1100 [osób], czernihowski – 228 [osób], przez oddziały pogr[aniczne] – 669 [osób], przez aparat centralny – 207 [osób], w M[ołdawskiej] ASRS – 168 [osób].

Przedstawiono do zatwierdzenia w NKWD Związku [Sowieckiego] sprawy na 2446 osób. W tym rozpatrzono [sprawy] na 1650 osób. Nierozpatrzonych jest spraw na 796 osób.

Z liczby [spraw] rozpatrzonych zatwierdzono do 1 kategorii 1394, skazano na ITŁ i zesłanie – 205.

Według obwodów zatwierdzono: w kijowskim: do 1 kategorii – 593, do ITŁ – 97; w winnickim: do 1 kategorii – 229, do ITŁ i na zesłanie – 33; w dnipropietrowskim: do 1 kategorii – 166, do ITŁ – 2; w charkowskim: do 1 kategorii – 144, do ITŁ i na zesłanie – 13; w odeskim: do 1 kategorii – 109, do ITŁ i na zesłanie – 43; aparat centralny: do 1 kategorii – 98, do ITŁ – 1; w obwodzie donieckim: do 1 kategorii – 74, do ITŁ – 15; w M[ołdawskiej] ASRS: do 1 kategorii – 2; oddziały pograniczne: do 1 kategorii – 3.

Ponadto, zgodnie z wytycznymi tow. BIELSKIEGO, trójka UNKWD obwodu kijowskiego rozpatrzyła sprawę Kijowskiego Zarządu Obw[odowego] na 99 osób, wszyscy skazani [zaliczeni] zostali do 1 kategorii.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Zapisano pismem spacjowanym.

Осталось под следствием на 1 октября
– 9340 человек^в.

№ 80235

ЛЕПЛЕВСКИЙ

^аНародный комиссар внутренних дел СССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ^г

^{а-б}Верно^{-б-а}

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 250–251.
Незавірена копія, машинопис.*

^в На основі підрахунків потрібно ствердити, що у документі деякі числові дані помилкові.

^г Біля вірша зліва на полі, від руки проставлено дату: 1/X-[19]37.

W śledztwie pozostało na dzień 1 października
9340 ludzi^c.

nr 80235

LEPLEWSKIJ

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ^d

^{a-b}-Za zgodność^{-b-a}

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 250–251.
Kopia, maszynopis.*

^c Na podstawie obliczeń należy przyjąć, że niektóre dane liczbowe w dokumencie są błędne.

^d Przy wierszu na lewym marginesie dopisana odręcznie data: 1/X-[19]37.

№ 45

1 жовтня 1937, Київ. Витяг із розпорядження наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського про посилення оперативної роботи по полякам, німцям та румунам

^а-Указання наркома^а тов. ЛЕПЛЕВСКОГО

^а-на совещании по вопросу организации новых облуправлений^а НКВД от 1 ^а-октября^а 1937 года

[...]

^а-По оперативной работе^а

1. Начальникам Областных Управлений, не увлекаясь хозяйственными делами, в первые же дни энергично взяться за разворот оперативной работы с тем, чтобы через месяц – полтора добиться решительного перелома по всем линиям оперативной работы.

2. Оперативный удар во вновь сформированных областях нанести в первую очередь по полякам, немцам, а по Каменец-Подольской области – и по румынам. В Житомирской области определенная работа по полякам проведена Киевским Областным Управлением, необходимо провести дополнительную операцию.

Операция по полякам слабо проводилась в Полтаве, где остались крупные резидентуры, а ряд районов аресты не задевали вовсе.

Новые области должны каждую пятидневку представлять в Москву справки.

3. В Полтаве необходимо вскрыть организующее начало антисоветской украинской организации и ее связи по районам. В Николаеве имеются резидентуры польской и немецкой разведок, особенно по оборонным заводам.

4. Начальникам новых Облуправлений договориться с секретарями Обкомов партии о постановке ими вопроса перед ЦК о даче дополнительных лимитов на кулацкие операции по этим областям.

Одновременно учесть количество арестованных по кулацкой операции – подследственных и представить мне об этом докладную записку.

Перед Народным Комиссаром Внутренних Дел Союза ССР – Генеральным Комиссаром Государственной Безопасности тов. ЕЖОВЫМ мною возбуждено ходатайство о предоставлении дополнительных лимитов по кулацкой операции новым областям по 500 человек на I категорию и по 1000–1500 чел. на II категорию.

Проведение этой операции даст нам возможность решительно очистить районы.

^а-^а *Написано великими літерами.*

Nr 45

1 października 1937, Kijów. Fragment wytycznych ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraela Leplewskiego w sprawie zintensyfikowania działań operacyjnych, wymierzonych przeciwko Polakom, Niemcom i Rumunom

^aWytyczne *Narkoma*^a Tow. LEPLEWSKIEGO

^ana zebraniu w sprawie organizacji nowych zarządów obw[odowych]^a NKWD z 1 ^apaździernika^a 1937 roku

[...]

^aPraca operacyjna^a

1. Naczelnicy zarządów obwodowych, nie angażując się zbyt w sprawy gospodarcze, mają przez najbliższe dni rozkręcić pracę operacyjną tak, by w ciągu miesiąca – półtora dokonać zdecydowanego przełomu na wszystkich odcinkach pracy operacyjnej.

2. Przygotowane operacyjnie uderzenie na terenie nowo uformowanych obwodów skierować w pierwszej kolejności przeciwko Polakom, Niemcom, a w obwodzie kamieniecko-podolskim – także przeciw Rumunom. W obwodzie żytomierskim, [jakkolwiek] Kijowski Zarząd Obwodowy określoną pracę w związku z Polakami [już] wykonał, konieczne jest przeprowadzenie dodatkowej operacji.

Operacja przeciwko Polakom została słabo przeprowadzona w Połtawie, gdzie pozostały większe rezydentury, a w szeregu rejonów w ogóle nie było aresztowań.

Nowe obwody mają co pięć dni przekazywać do Moskwy informacje.

3. W Połtawie konieczne jest wykrycie osób współtworzących antysowiecką organizację ukraińską i ich kontaktów w rejonach. W Mikołajowie znajdują się rezydentury wywiadów polskiego i niemieckiego, przede wszystkim w zakładach o znaczeniu dla obronności kraju.

4. Naczelnicy nowych zarządów obw[odowych] mają porozumieć się z sekretarzami *obkomów* partii na temat postawienia przed KC kwestii przydzielenia dodatkowych limitów dla operacji kułackiej w tych obwodach.

Jednocześnie ustalić liczbę aresztowanych w ramach operacji kułackiej, przeciwko którym prowadzone jest śledztwo, i przedstawić mi o tym raport.

Wniosłem prośbę do ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA, by zwiększyć limity operacji kułackiej w nowych obwodach o 500 osób [zaliczonych do] I kategorii i 1000–1500 os[ób] [zaliczonych do] II kategorii.

Przeprowadzenie tej operacji pozwoli na radykalne oczyszczenie rejonów.

^a-^a *Zapisano wersalikami.*

5. Начальникам Облуправлений немедленно выехать к месту нового назначения, перед выездом ознакомиться с соответствующими материалами в Отделах УГБ Наркомата по своим областям.

6. По приезде созвать на один день совещание нач[альников] горрайотделов и нач[альников] особых отделений, поставить перед ними конкретные вопросы оперативной работы, немедленно приступив к руководству работой подчиненных органов по всем линиям.

[...]

^aНачальник секретариата НКВД УССР
Капитан государственной безопасности^a
ИНСАРОВ¹

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), стр. 147, арк. 190–195.
Копія, машинопис.*

¹ Еммануїл Олександрович Інсаров-Поляк (1902 – 29 VIII 1938), особистий секретар наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїла Леплевського; з червня 1937 начальник секретаріату НКВС УРСР; з 1938 заступник начальника Дорожньо-транспортного відділу НКВС Ленінської залізниці. Заарештований 25 IV 1938, розстріляний 29 VIII 1938. Реабілітований. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 297–298.*

5. Naczelnicy zarządów obw[odowych] natychmiast mają wyjechać na wyznaczone nowe miejsca [pracy], a przed wyjazdem zapoznać się z odpowiednimi materiałami w oddziałach UGB *Narkomatu*, dotyczącymi własnych obwodów.

6. Po przyjeździe zwołać jednodniowe zebranie nacz[elników] miejs[kich] [i] rej[onowych] oddziałów oraz nacz[elników] wydziałów specjalnych, przedstawić im konkretne kwestie związane z pracą operacyjną oraz niezwłocznie przystąpić do kierowania pracami podległych organów na wszystkich odcinkach.

[...]

^a-Naczelnik Sekretariatu NKWD USRS
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
INSAROW¹

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 147, k. 190–195.
Kopia, maszynopis.*

¹ Emanuel Aleksandrowicz Insarow-Polak (1902 – 29 VIII 1938), osobisty sekretarz ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego; od czerwca 1937 naczelnik Sekretariatu NKWD USRS; od 1938 zca naczelnika DTO NKWD kolei leninowskiej. Aresztowany 25 IV 1938, rozstrzelany 29 VIII 1938. Zrehabilitowany. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba...*, s. 297–298.

№ 46

2 жовтня 1937, Київ. Спецповідомлення начальника УНКВС
по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ
УРСР Ізраїлю Леплевському про хід і результати «польської операції»

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^бНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^б
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ

^{а-б}Спецсообщение^{б-а}

о ходе и результатах операции по вскрытию
польско-шпионско-диверсионного подполья в Киевской области
^апо состоянию на 1 октября 1937 г.^а

Согласно оперативного приказа Народного комиссара внутренних дел Сою-
за ССР – Генерального комиссара государственной безопасности т. ЕЖОВА
от 11 августа 1937 года за № 00485, Киевским областным управлением НКВД
нанесен оперативный удар по польско-шпионскому, диверсионному и к-р на-
ционалистическому подполью гор. Киева и периферии области.

В результате проведенных операций по польской линии, к настояще-
му времени (за период июнь–сентябрь) ^авсего арестовано – 3003 человека^а,
в том числе:

- а) поляков..... 1713
- б) украинцев..... 791
- в) галичан..... 237
- г) евреев..... 114
- д) прочих..... 148

Из общего количества ^апо Киеву арестовано – 474 человека^а.

Направляя оперативный удар, главным образом, на пограничные и при-
граничные районы, нами в результате проведенных операций по этим ра-
йонам арестовано:

- По Коростенскому округу..... 561 человек
- По Житомирскому – « –..... 487 – « –
- По Н[овоград]-Волынскому – « –..... 487 – « –
- ^бИтого^б..... 1535 челов[ек].

В результате следствия, к настоящему времени из общего количества
арестованных ^асозналось – 844 человека^а, из коих:

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

Nr 46

2 października 1937, Kijów. Meldunek specjalny naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący przebiegu i wyników „operacji polskiej”

^{a-b}Ściśle tajne^{-b-a}

^bDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-b}
Tow. LEPLEWSKIEGO

^{a-b}Meldunek spec[jalny]^{-b-a}
o przebiegu i wynikach operacji mającej na celu ujawnienie
polskiego podziemia szpiegowsko-dywersyjnego w obwodzie kijowskim
^awedług stanu na 1 października 1937 r.^a

Zgodnie z rozkazem operacyjnym ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego t[owarzysza] JE-ŻOWA z 11 sierpnia 1937 roku nr 00485, Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD przeprowadził operacyjnie przygotowane uderzenie na polskie podziemie szpiegowsko-dywersyjne i k[ontr]r[ewolucyjno-]nacjonalistyczne w mieś[cie] Kijowie i obwodzie.

W wyniku operacji na odcinku polskim do chwili obecnej (w okresie czerwiec – wrzesień) ^ałącznie aresztowano 3003 osoby^a, w tym:

- a) Polaków..... 1713
- b) Ukraińców..... 791
- c) Galicjan..... 237
- d) Żydów..... 114
- e) innych..... 148

Z ogólnej liczby ^aw Kijowie aresztowano 474 osoby^a.

Kierując operacyjnie przygotowane uderzenie przede wszystkim na rejon graniczne i przygraniczne, w wyniku operacji w rejonach tych aresztowaliśmy:

- w okręgu korosteńskim..... 561 osób
- || – żytomierskim..... 487 [osób]
- || – n[owogrodzko]-wołyńskim..... 487 [osób]
- ^bŁącznie^{-b}..... 1535 os[ób]

W wyniku śledztwa do chwili obecnej z ogólnej liczby aresztowanych ^aprzyznało się 844 osoby^a, w tym:

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

- а) По шпионажу и диверсии..... 466
- б) По «ПОВ»..... 141
- в) По поль[ской] нац[ионалистической] к-р..... 237

Взяв основной упор в следствии по польским делам на вскрытие польских шпионско-диверсионных и повстанческих формирований, нами в результате этого за отчетный период вскрыто и ликвидировано следующие формирования:

- 1) Польских шпионско-диверсионных резидентур..... 59
- 2) Резидентур польконсульства..... 19
- 3) Агентов польразведки – одиночек..... 101
- 4) Агентов польконсульства..... 51
- 5) Организаций «ПОВ»..... 19
- 6) Диверсионно-повстанческих организаций, заложенных польразведкой и консульством..... 15
- 7) Диверсионно-повстанческих групп..... 32
- 8) Агентов разведки непосредственно переброшенных из закордона... 5

За время операции ^а-закончено дел на 1350 человек^а, из коих:
 Направлено справок на рассмотрение в НКВД СССР – ^ана 1100 человек^а.
 Рассмотрено Особой Тройкой УНКВД и ^а-осуждено 99 человек^а.
 Следствие по польским делам форсируем.
 Операцию по полякам продолжаем.

^б-Начальник УНКВД по Киевской области
 Старший майор госбезопасности^б
 (—) ШАРОВ

^б-Начальник III Отдела УГБ УНКВД
 Старший лейтенант госбезопасности^б
 (—) РОГОЛЬ¹

№ 623909
 «^в2^в» октября 1937 г.
 г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), стр. 88, арк. 116–118.
 Оригінал, машинопис.

^{в-в} Вписано від руки.

¹ Марк Павлович Роголь (1905–1941), з 23 I 1937 заступник начальника УНКВС Молдавської АСРР; з 8 VIII 1937 начальник 3 відділу УНКВС Київської обл. Заарештований 5 IV 1938, під час слідства психічно захворів, перебував на примусовому лікуванні, розстріляний німцями 18 X 1941. Реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 541.

- a) do szpiegostwa i dywersji..... 466 [osób]
- b) do członkostwa w POW..... 141 [osób]
- c) do [udziału] w pol[skiej] k-r nac[jonalistycznej]..... 237 [osób]

Wykazawszy zdecydowanie podczas śledztwa w sprawach polskich, mającego na celu wykrycie polskich szpiegowsko-dywersyjnych formacji powstańczych, w okresie sprawozdawczym ujawniliśmy i zlikwidowaliśmy następujące formacje:

- 1) polskie rezydentury szpiegowsko-dywersyjne..... 59
- 2) rezydentury konsulatu pol[skiego]..... 19
- 3) agenci wywiadu pol[skiego] działający w pojedynkę..... 101
- 4) agenci konsulatu pol[skiego]..... 51
- 5) organizacje POW..... 19
- 6) organizacje dywersyjno-powstańcze założone przez pol[ski] wywiad i konsulat..... 15
- 7) grupy dywersyjno-powstańcze..... 32
- 8) agenci wywiadu przetrzuceni bezpośrednio z zagranicy..... 5

W czasie operacji ^a-zakończono sprawę na 1350 osób^a, w tym:
 Skierowano na rozpatrzenie do NKWD ZSRS spraw dotyczących ^a1100 osób^a.
 Rozpatrzono przez specjalną trójkę UNKWD i ^askazano 99 osób^a.
 Intensyfikujemy śledztwo w sprawach polskich.
 Operację dotyczącą Polaków kontynuujemy.

^bNaczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
 Starszy major bezpieczeństwa państw[owego]^b
 (—) SZAROW

^bNaczelnik III Oddziału UGB UNKWD
 Starszy lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b
 (—) ROGOL¹

nr 623909
 „^{c-c}2^{c-c}” października 1937 r.
 m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 88, k. 116–118.
 Oryginał, maszynopis.*

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

¹ Mark Pawłowicz Rogol (1905–1941), od 23 I 1937 zca naczelnika UNKWD MASRS; od 8 VIII 1937 naczelnik 3 Oddziału UNKWD obw. kijowskiego. Aresztowany 5 IV 1938, w czasie śledztwa popadł w chorobę psychiczną, przebywał na przymusowym leczeniu, rozstrzelany przez Niemców 18 X 1941. Zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 541.

№ 47

5 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР
Олександрю Мінаєву про результати операції проти
антирадянського підпілля

^{а-б}Записка по проводу^{б-а} ^в№ 6374^в
^{а-г}Москва^{-г-а} НКВД ^гСССР^{-г}

^бТОВ. ^гМИНАЕВУ^{-г-б}

1. С начала польской операции по 3 октября
на Украине арестовано..... 12 738 чел.
2. Из них за время с 20 сентября по 3 октября..... 3 869 чел.
3. Всего сознавшихся шпионаже, диверсии, повстанчестве..... 3 600 чел.
4. На 5 октября рассмотрены и утверждены представленные
списки на..... 2 116 чел.
из них: 1 категория..... 1 870 чел.
2 категория..... 246 чел.
5. Посланы на рассмотрение еще не утвержденные списки на... 626 чел.
6. Отсылаются 5–7 октября списки на..... 694 чел.

^гЛЕПЛЕВСКИЙ^{-г}
Нр ^в3119/сн^в

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^{-а}
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^в5-^в» октября 1937 года
г. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 136.
Копія, машинопис.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

^{в-в} Вписано від руки.

^{г-г} Написано в розбивку.

Nr 47

5 października 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Lепlewskiego do naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, dotyczący dotychczasowych wyników operacji przeciwko tzw. antysowieckiemu podziemi

^{a-b}-Telefonogram^{-b-a} ^c-nr 6374^{-c}

^{a-d}-Moskwa^{-d-a} NKWD ^d-ZSRS^{-d}

^b-Do Tow. ^d-MINAJEWA^{-d-b}

1. Od początku operacji polskiej do 3 października na Ukrainie aresztowano..... 12 738 os[ób]
2. W tym w okresie od 20 września do 3 października..... 3 869 os[ób]
3. Łącznie do działalności szpiegowskiej, dywersyjnej i powstańczej przyznało się..... 3 600 os[ób]
4. Na dzień 5 października z przedstawionych list rozpatrzono i zatwierdzono na..... 2 116 os[ób]
w tym: 1 kategoria..... 1 870 os[ób]
2 kategoria..... 246 os[ób]
5. Wysłano na rozpatrzenie i jeszcze nie zatwierdzono list na... 626 os[ób]
6. [W dniach] 5–7 października zostaną wysłane listy na..... 694 os[oby]

^d-LEPLEWSKI^{-d}
nr ^c-3119/sn^{-c}

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKI

„^{c-5-c}” października 1937 roku
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 136.
Kopia, maszynopis.*

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

^{c--c} Wpisano odręcznie.

^{d--d} Zapisano pismem spacjowanym.

№ 48

8 жовтня 1937, Київ. Телеграма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського начальникам обласних управлінь НКВС щодо проведення операції за наказом НКВС СРСР № 00486

^аВсем нач[альникам] облуправлений^а НКВД УССР

Приказ Наркома тов. ЕЖОВА № 00486 об аресте жен осужденных по 1 и 2 категориям и оформлении дел на Особое совещание проводится всеми Областными управлениями чрезвычайно медленно.

Несмотря на то, что операция должна быть закончена к 25 октября и что подлежат также включению жены, репрессированных по польской операции, до сих пор Одесса, Винница и Чернигов арестовали по 15–20 жен, Харьков и Донбасс представили на рассмотрение по 40 дел, Киев и Днепропетровск не представили на рассмотрение ни одного дела.

^аПредлагаю^а:

1. По Киеву, Днепропетровску, Сталино и Харькову немедленно закончить дела на всех арестованных жен право-троцкистских шпионов и направить их через 8 отдел УГБ НКВД УССР на рассмотрение Особовещания.

2. Всем Областным управлениям и особо Одессе, Виннице, Чернигову в трехдневный срок произвести аресты жен осужденных право-троцкистских шпионов, репрессированных по польской операции, заканчивая дела в срочном порядке.

3. В дальнейшем строго руководствуйтесь приказом наркома № 00486 и телеграммой № 928 от 3 октября сего года.

4. О результатах операции и количестве дел, направленных на Особовещание, доносить телеграфом каждые 3 дня.

ЛЕПЛЕВСКИЙ

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 147, арк. 164–166.

Завірена копія, машинопис.

На першій сторінці документа від руки напис: Д[о] д[и]р[ектив]. 8 0240. 8/X-1937 г. Документ завірений начальником секретаріату НКВС УРСР Емануїлом Інсаровим.

^{а-а} Написано великими літерами.

Nr 48

8 października 1937, Kijów. Telegram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Lепlewskiego do naczelników zarządów obwodowych NKWD, dotyczący wykonania rozkazu NKWD ZSRS nr 00486

^{a-}Do wszystkich Nacz[elników] Zarządów Obw[odowych]^{-a} NKWD USRS

Rozkaz *narkoma* tow. JEŻOWA nr 00486 o aresztowaniu żon [osób] skazanych według 1 i 2 kategorii i formalnym zakończeniu [ich] spraw na Kolegium Specjalnym wykonywany jest przez wszystkie zarządy obwodowe nadzwyczaj opieszale.

Pomimo że operacja ma być zakończona do 25 października i obejmować także żony osób podlegających represjom w ramach operacji polskiej, do tej pory w Odessie, Winnicy i Czernihowie aresztowano po 15–20 żon, w Charkowie i Donbasie skierowano na rozpatrzenie po 40 spraw, a w Kijowie i Dniepropietrowsku nie skierowano na rozpatrzenie ani jednej sprawy.

^{a-}Polecam^{-a}:

1. W Kijowie, Dniepropietrowsku, Stalino i Charkowie niezwłocznie zakończyć sprawy dotyczące wszystkich aresztowanych żon szpiegów prawicowo-trockistowskich i skierować za pośrednictwem 8 Oddziału UGB NKWD USRS do rozpatrzenia przez kolegia spec[jalne].

2. Wszystkie zarządy obwodowe, a szczególnie w Odessie, Winnicy i Czernihowie mają w terminie trzech dni przeprowadzić aresztowania żon skazanych szpiegów prawicowo-trockistowskich, ściganych w ramach operacji polskiej, niezwłocznie kończąc sprawę.

3. Następnie ściśle trzymać się rozkazu *narkoma* nr 00486 i telegramu nr 928 z 3 października bieżącego roku.

4. Informować telegraficznie o wynikach operacji i liczbie spraw skierowanych do Kolegium Spec[jalnego] co 3 dni.

LEPLEWSKIJ

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 147, k. 164–166.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis.

Na pierwszej stronie dopisano odręcznie: D[o] d[yl]r[ektyw]. 8 0240. 8/X-1937 r. Dokument uwierzytelniony przez naczelnika Sekretariatu NKWD USRS Emmanuïła Insarowa.

^{a- -a} Zapisano wersalikami.

№ 49

10 жовтня 1937, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського наркомові внутрішніх справ СРСР
Миколі Єжову щодо помилок у справах, проведених
проти поляків

^а-Совершенно секретно^а

^аНародному комиссару внутренних дел Союза ССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^а
тов. ЕЖОВУ Н. И.

В докладной записке о предварительных результатах по польской операции на Украине мною возбужден вопрос о пересмотре дел в отношении ранее осужденных по делам польского шпионажа, отбывающих сроки в лагерях, получивших очень низкие сроки наказания, отчасти вследствие слабо проведенного следствия. Нами была затребована из лагерей группа осужденных по этим делам (ПОЛИТУР, ВИШНЕВСКИЙ, САУЛЕВИЧ и другие). Дополнительным следствием подтверждено, что они раньше скрыли свою основную – диверсионную и шпионскую работу.

8 отделом УГБ НКВД УССР, по далеко не полным данным, учтено 801 человек, ранее осужденных по делам «Украинской Военной Организации» (УВО) и «Польской Военной Организации» (ПОВ). Подавляющее большинство дел, особенно на участников «УВО» и «ПОВ» следует пересмотреть.

Направляю список осужденных по этим делам¹. Прошу Вашего распоряжения о пересмотре решений в отношении этих осужденных.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^б10^б» октября 1937 года

№ ^б3182/сн^б

г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 12, арк. 273–274.
Копія, машинопис.*

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Вписано від руки.*

¹ Не друкується.

Nr 49

10 października 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Lепlewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikolaja Jeżowa, dotyczące błędów we wcześniej prowadzonych śledztwach przeciwko Polakom

^aŚcisłe tajne^a

^aDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Związku SRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^a
Tow. JEŻOWA N. I.

W raporcie na temat wstępnych wyników operacji polskiej na Ukrainie oburzył mnie fakt, iż przy powtórnym rozpatrywaniu spraw w odniesieniu do ludzi wcześniej skazanych w związku ze szpiegostwem na rzecz Polski i odbywających wyroki w obozach [okazało się, że] otrzymali oni bardzo niskie wyroki, częściowo wskutek źle prowadzonego śledztwa. Zażądaliśmy dostarczenia z obozów grupy skazanych w tych sprawach (POLITUR, WISZNIEWSKI, SAULEWICZ i inni). Podczas dodatkowego śledztwa potwierdzono, że wcześniej zataili oni swą główną – dywersyjną i szpiegowską działalność.

8 Oddział UGB NKWD USRS, według bardzo niepełnych danych, zewidencjonował 801 osób, skazanych wcześniej w sprawach Ukraińskiej Organizacji Wojskowej (UWO) i Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). Przeważającą większość spraw, szczególnie dotyczących członków UWO i POW, należy rozpatrzyć powtórnie.

Przesyłam listę osób skazanych w tych sprawach¹. Proszę o wydanie zarządzenia o powtórnym rozpatrzeniu decyzji odnoszących się do tych skazanych.

^aLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

„^b-10-^b” października 1937 roku
nr ^b-3182/sn^b
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 12, k. 273–274.
Kopia, maszynopis.*

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Nie publikuje się.

№ 50

11 жовтня 1937, Київ. Лист наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР з клопотанням про виділення коштів для проведення репресивних операцій проти поляків та німців

Сов[ершенно] секретно

^а-Зам[естителю] наркома внутрішніх дел СССР
– Старшему майору государственной безопасности^а
^б-тов. РЫЖОВУ¹
г. Москва^б

Финотдел
№ 3197/сн
11/Х-[19]37 г.

При этом представляю смету на расходы по содержанию оперативных групп, довольствие арестованных, этапирование их в лагеря ГУЛАГ'а и расходов по этапированию семей репрессированных, на общую сумму р[у]б[лей] 6 255 175.

Указанная смета исчислена из расчета подлежащих изъятию в IV-м квартале 1937 года контингентов по приказу НКВД № 00447 в количестве, ориентировочно до 15 000 человек, по линии III-го Отдела УГБ (поляков и немцев) до 10 000 человек, а также на численность заключенных, содержащихся в тюрьме по изъятию, произведенному до 1/Х с. г. 30 000 человек.

Учитывая полное отсутствие средств на вышеуказанные расходы, – прошу распоряжения о срочном отпуске кредитов.

^{а-б}-Приложение^{б-а}: смета².

п. п. ^а-Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности II-го ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 12, арк. 275.
Копія, машинопис.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

¹ Михайло Іванович Рижов (нар. 1889), з 1 VII до 16 VIII 1937 начальник Адміністративно-господарського управління НКВС СРСР; з 16 VIII до 31 XII 1937 заступник наркома внутрішніх справ СРСР; з грудня 1937 до 25 XII 1937 нарком лісової промисловості СРСР. Заарештований 25 XII 1938 без санкції прокурора, внаслідок застосування до нього «незаконних методів слідства», під час допиту помер 14 I 1939. Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 369.

² Не друкується.

Nr 50
11 października 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw
wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do kierownictwa
NKWD ZSRS w sprawie dofinansowania działań
represyjnych prowadzonych przeciwko
Polakom i Niemcom

Ścis[le] tajne

^a-Do Zast[ępcy] *Narkoma* Spraw Wewnętrznych ZSRS
Starszego majora bezpieczeństwa państwowego^a

^b-Tow. RYŻOWA¹
m. Moskwa^b

Oddział Fin[ansowy]
nr 3197/sn
11/X-[19]37 r.

Przedstawiam kosztorys wydatków związanych z utrzymaniem grup ope-
racyjnych, zaopatrzeniem aresztowanych, odprawieniem ich do obozów GUŁa-
gu i wydatków na odprawienie rodzin [osób] represjonowanych na ogólną sumę
r[ubl]i 6 255 175.

Przedstawiony kosztorys wyliczony jest na podstawie ilości podlegających
zatrzymaniu w IV kwartale 1937 roku kontyngentów [osób] w liczbie określonej
rozkazem nr 00447 na mniej więcej 15 000 osób, po linii III Oddziału UGB (Po-
laków i Niemców) na 10 000 osób, a także na 30 000 uwięzionych i przebywają-
cych w więzieniu po zatrzymaniu przeprowadzonym przed 1/X br.

Uwzględniając całkowity brak środków na przedstawione wyżej wydatki,
proszę o zarządzenie natychmiastowego wydania kredytów.

^{a-b}-Załącznik^{b-a}: kosztorys².

p.p. ^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego II rangi^a
LEPLEWSKIJ

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 12, k. 275.

Kopia, maszynopis.

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^{b-b} *Podkreślono maszynowo.*

¹ Michaił Iwanowicz Ryżow (ur. 1889), od 1 VII do 16 VIII 1937 naczelnik Zarządu Administra-
cyjno-Gospodarczego NKWD ZSRS; od 16 VIII 1937 do 31 XII 1937 zca ludowego komisarza spraw
wewnętrznych ZSRS; od grudnia 1937 do 25 XII 1937 ludowy komisarz przemysłu leśnego ZSRS.
Aresztowany 25 XII 1938 bez sankcji prokuratorskich; na skutek zastosowania względem niego „nie-
zgodnych z prawem metod śledztwa”, zmarł 14 I 1939 w trakcie przesłuchania. N. Pietrow, K. Skorkin,
op.cit., s. 369.

² Nie publikuje się.

№ 51

20 жовтня 1937, Кам'янець-Подільський. Спецповідомлення начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській області Миколи Приходька наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про результати слідства по «польській операції»

НКВД УССР

^аКаменец-Подольское

Облуправление^а

^{а-б}Серия «К»^{-б-а}

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^а
^бТОВ. ЛЕПЛЕВСКОМУ
г. Киев^б

^{а-б-в}Спецдонесение^{-в-б-а}

О результатах следствия по польской операции

^б(3-й ^аотдел Каменец-Под[ольского]^{-а} УНКВД)^б

За последние два дня в результате следствия по делам арестованных, снятых в польскую операцию, вскрыт ряд польских к-р диверсионных групп и шпионско-повстанческих организаций, созданных поляками.

Приводим данные по наиболее интересным делам:

1. ^бДело МАКОШКО Пантелеймона¹ и др.^б

Нами арестован житель Чемировецкого района, украинец – МАКОШКО, сознавший в том, что, занимаясь контрабандным промыслом, он в 1928 году, в одну из ходок в Польшу, был завербован польской разведкой при содействии одного из его родственников – ВОВКА Андрея, занимавшегося контрабандой вместе с МАКОШКО.

Вербовка была осуществлена родственником ВОВКА – работником поль[ской] жандармерии.

МАКОШКО получил явку к жителю м. Чемировцы Шейваху МОРДЕРУ (очевидно старому агенту разведки), от которого систематически получал шпионские материалы для передачи в Польшу.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

^{в-в} Написано в розбивку.

¹ Пантелеймон Макошко (нар. 1897), заарештований 7 IX 1937 Чемировецким райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки при УНКВС Кам'янець-Подільської обл., протокол № 121 від 20 X 1937, розстріляний 10 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1960. *ДА Хмельницької обл., спр. П-9520.*

Nr 51

20 października 1937, Kamieniec Podolski. Meldunek specjalny naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Nikolaja Prichod'ki dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący rezultatów śledztwa w związku z „operacją polską”

NKWD USRS

^{a-b}-Seria „K”^{-b-a}

^a-Kamieniecko-Podolski

Zarząd Obw[odowy]^{-a}

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-a}

^b-Tow. LEPLEWSKIEGO
m. Kijów^{-b}

^{a-b-c}-Meldunek spec[jalny]^{-c-b-a}

w sprawie wyników śledztwa dotyczącego operacji polskiej

^b-(3 ^a-Oddział UNKWD [obwodu] kamieniecko-pod[olskiego]^{-a})^{-b}

W ciągu ostatnich dwóch dni w wyniku śledztwa w sprawach ludzi aresztowanych w ramach operacji polskiej, wykryto szereg polskich k-r grup dywersyjnych i organizacji szpiegowsko-powstańczych, założonych przez Polaków.

Przytaczamy informacje o najciekawszych sprawach:

1. ^b-Sprawa MAKOSZKI Pantielejmona¹ i in[nych]^{-b}.

Aresztowaliśmy mieszkańca rejonu czemerowieckiego, Ukraińca MAKOSZKĘ, który przyznał się do tego, że zajmując się przemytem, podczas jednego z kursów do Polski w 1928 roku został zwerbowany – przy współudziale jednego ze swych krewnych, WOWKA Andrieja, zajmującego się przemytem razem z MAKOSZKĄ – przez wywiad polski.

Werbunku dokonał krewny WOWKA – pracownik żandarmerii pol[skiej].

MAKOSZKO dostał kontakt na mieszkańca m[iejscowości] Czemerowce Szejwacha MORDIERA (z pewnością dawny agent wywiadu), od którego systematycznie otrzymywał materiały szpiegowskie, by przekazywać je do Polski.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

^{c--c} Zapisano pismem spacjiowanym.

¹ Pantielejmon Makoszko (ur. 1897), aresztowany 7 IX 1937 przez Czemerowiecki Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego (protokół nr 121 z 20 X 1937) rozstrzelany 10 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1960. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-9520.

МАКОШКО – бывш[ий] агент ИНО Каменец-Подольского Погранотряда.

ВОВК арестован, МОРДЕР выехал и нами активно разыскивается.

2. ⁶-Дело ГЕРЛИХА Юрия Альбертовича⁶².

ГЕРЛИХ Юрий, немец, директор Смотричской школы, сознался в том, что в 1923 г. он являлся участником к-р националистической организации, а затем в том же году, учительницей м. Смотрич – БОРЕВИЧ Софией – женой бывш[его] активного петлюровского деятеля ПОРХНЕВСКОГО, был завербован для проведения разведывательной работы в пользу Польши.

БОРЕВИЧ София нами арестована.

По делу проходят еще два человека, причастных к поль[ской] разведке, которые нами устанавливаются и будут арестованы.

3. ⁶-Дело б[ывшего] зак[ордонного] сотрудника ИНО АКСЕНЧУКА⁶³.

Арестованный нами АКСЕНЧУК, украинец, в прошлом контрабандист, сознался в том, что, являясь агентом ИНО Каменец-Подольского Погранотряда, он в 1932 г. в одну из ходок в Польшу был задержан поль[ской] погранохраной, содержался под стражей, а затем перевербован одним из офицеров разведпляцувки и переброшен на Сов[етскую] сторону для сбора сведений о состоянии воинских частей Каменецкого гарнизона и погранохраны, пользуясь своей близостью с органами погранохраны.

4. ⁶-Дело организации «ПОВ» по г. Кам[енец]-Подольск⁶⁴.

Нами арестована ЩЕПКОВСКАЯ София Ивановна³, полька, сознавшаяся в том, что она является членом к-р националистической организации «ПОВ», в которую вовлечена бывш[им] ксендзом ЛЮБЧИНСКИМ.

ЩЕПКОВСКАЯ называет ряд известных ей активных членов «ПОВ» и в частности арестованных нами по польской операции ЧЕСНЕВСКОГО, СКВЕРЧИНСКОГО и др., полностью подтверждающих ее показания.

5. ⁶-Дело МАТЕУША Анастасия Францевича⁶⁴.

Арестованный МАТЕУШ, поляк, бывш[ий] зав[едующий] Волочиского свеклозаготпункта Сахзавода, сознался в том, что является членом диверсионно-повстанческой организации, в которую он был вовлечен бывш[им] механиком того же сахзавода, польским националистом МУШИНСКИМ.

² Юрий Альбертович Герлих (нар. 1889), заарештованный 10 IX 1937 Смотричским райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки УНКВС при Кам'янець-Подільській обл., протокол № 506 від 9 XII 1937, розстріляний 30 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1958. *ДА Хмельницької обл., спр. П-6920.*

³ Софія Іванівна Щепковська (нар. 1887), заарештована 22 IX 1937 Кам'янець-Подільським окружним відділом УНКВС, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляна 30 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітована у 1959. *ДА Хмельницької обл., спр. П-80481.*

⁴ Анастасій Францевич Матеуш (нар. 1898), заарештований 28 VIII 1937 Волочиським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. Інші репресовані, що проходять за цим (протоколом, розстрілювалися у м. Кам'янець-Подільському: 24 XI, 6 XII, 7 XII, 9 XII, 10 XII 1937). *ДА Хмельницької обл., спр. П-5267.*

MAKOSZKO – był[y] agent INO kamieniecko-podolskiego oddziału pogran[icznego].

WOWK aresztowany, MORDIER wyjechał i jest przez nas energicznie poszukiwany.

2. ^b-Sprawa GERLICHA Jurija Albiertowicza^{b2}.

GERLICH Jurij, Niemiec, dyrektor szkoły smotryckiej, przyznał się, że w 1923 r. był członkiem k-r organizacji nacjonalistycznej, i do tego w tym samym roku został zwerbowany do działalności wywiadowczej na rzecz Polski przez nauczycielkę w m[iejscowości] Smotrycz BORIEWICZ Sofiję, żonę był[ego] aktywnego działacza petlurowskiego PORCHNIEWSKIEGO.

BORIEWICZ Sofija została przez nas aresztowana.

W sprawie występuje jeszcze dwóch ludzi, mających powiązania z wywiadem pol[skim], których ustalamy i aresztujemy.

3. ^b-Sprawa b[ylęgo] współpracownika INO, działającego za gr[anicą] – AK-SIENCZUKA^b.

Aresztowany przez nas AKSIENCZUK, Ukrainiec, dawniej przemysłowiec, przyznał się, że gdy był agentem INO kamieniecko-podolskiego oddziału pogran[icznego], w 1932 r., podczas jednego z kursów do Polski został zatrzymany przez pol[ską] ochronę gran[iczną], aresztowany, a następnie przewieziony przez jednego z oficerów placówki wywiadowczej i przerzucony na stronę sow[iecką], żeby zbierać informacje o stanie jednostek wojskowych garnizonu kamieniecko[-podolskiego] i ochrony pogran[icznej], wykorzystując bliskie znajomości w organach ochrony pogran[icznej].

4. ^b-Sprawa organizacji POW w m. Kam[ieniec] Podolsk[i]^b.

Aresztowaliśmy SZCZEPKOWSKĄ Sofiję Iwanownę³, Polkę, która przyznała się, że jest członkiem k-r organizacji nacjonalistycznej POW, wciągniętą przez był[ego] księdza LUBCZYŃSKIEGO.

SZCZEPKOWSKAJA wymienia szereg znanych jej działaczy POW, których część już została przez nas aresztowana w ramach operacji polskiej: CZESNIEWSKIEGO, SKWIERCZINSKIEGO i in[nych], całkowicie potwierdzających jej zeznania.

5. ^b-Sprawa MATIEUSZA Anastasija Francewicza^{b4}.

² Jurij Albiertowicz Gerlich (ur. 1889), aresztowany 10 IX 1937 przez Smotrycki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego (protokół nr 506 z 9 XII 1937) rozstrzelany 30 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-6920.

³ Sofija Iwanowna Szczepkowskaja (ur. 1887), aresztowana 22 IX 1937 przez Kamieniecko-Podolski Oddział Okręgowy UNKWD, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelana 30 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowana w 1959. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-80481.

⁴ Anastasij Francewicz Matieusz (ur. 1898), aresztowany 28 VIII 1937 przez Wołoczyski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Pozostałe osoby występujące w tym protokole, zostały rozstrzelane w Kamieńcu Podolskim: 24 XI, 6 XII, 7 XII, 9 XII, 10 XII 1937. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-5267.

МАТЕУШ полностью перекрывает показания ранее арестованных нами по этому делу БОРЩЕВСКОГО, МЕХНОВСКОГО и других.

Проходящие по показаниям МАТЕУША, МУШИНСКИЙ и ПЕТРОВСКИЙ, как руководители повстанческой диверсионной организации, устанавливаются и будут арестованы.

6. ⁶-Дело КУРОВСКОГО Мечеслава Леонидовича⁻⁶⁵.

Арестованный нами житель Деражнянского района КУРОВСКИЙ, поляк, сознался в том, что в 1931 г. бывшим служащим помещика ЗЕЛИНСКИМ⁶ он был завербован в диверсионно-повстанческую организацию, проводившую работу по подготовке к-р националистических кадров для повстанческо-диверсионной деятельности.

КУРОВСКИЙ назвал 5 человек известных ему активных членов этой организации, которые нами арестованы.

7. ⁶-Дело ГРИЦЕНЮКА Станислава Михайлов[ича]⁻⁶⁷.

Нами арестован учитель Меджибожского района ГРИЦЕНЮК, который сознался в том, что является членом польской к-р националистической организации, созданной зав[едающим] украинской школой того же района ОРЖЕХОВСКИМ.

Деятельность этой организации в основном сводилась к проведению к-р фашистской пропаганды среди польского населения и подготовке повстанческих кадров на военное время.

По делу [проходят] 5 человек, все арестованы.

8. ⁶-Дело ГЕМБАРОВСКОГО Дмитрия Васил[ьевича]⁻⁶⁸.

ГЕМБАРОВСКИЙ, учитель г. Проскурова, в прошлом активный петлюовец, признался в своей принадлежности к укр[аинской] к-р повстанческой организации, созданной в 1927 г. неким СПИВАКОМ-ПОНЯТОВСКИМ из числа бывш[их] петлюоровцев и проч[его] а/с элемента для проведения диверсионно-вредительской работы и подготовки вооруженного восстания против Соввласти.

⁵ Мечеслав Леонідович Куровський (нар. 1879), заарештований 10 IX 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 6 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1988. *ДА Хмельницької обл., спр. П-7724.*

⁶ Іван Володимирович Зелінський (нар. 1886), заарештований 21 X 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 6 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1988. *ДА Хмельницької обл., спр. П-7724.*

⁷ Станіслав Михайлович Грицуняк (Гриценюк) (нар. 1906), заарештований 28 VIII 1937 Меджибіжським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляний 29 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований. *ДА Хмельницької обл., спр. П-15414.*

⁸ Дмитро Васильович Гембаровський (нар. 1891), заарештований 20 VIII 1937 Проскурівським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 10 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-17407.*

Aresztowany MATIEUSZ, Polak, był[y] kier[ownik] wołoczyskiego punktu skupu buraków przy cukr[owni], przyznał się, że jest członkiem organizacji dywersyjno-powstańczej, do której został wciągnięty przez był[ego] mechanika teże cukr[owni], nacjonalistę polskiego, MUSZYNSKIEGO.

[Zeznania] MATIEUSZA całkowicie pokrywają się z zeznaniami wcześniej przez nas aresztowanych w tej sprawie BORSZCZEWSKIEGO, MIECHNOWSKIEGO i innych.

Występujący w zeznaniach MATIEUSZA jako kierownicy powstańczej organizacji dywersyjnej MUSZYNSKIJ i PIOTROWSKIJ są ustalani i zostaną aresztowani.

6. ^b-Sprawa KUROWSKIEGO Mieczesława Leonidowicza^{b5}.

Aresztowany przez nas mieszkaniec rejonu derażniańskiego KUROWSKIJ, Polak, przyznał się, że w 1931 r. został zwerbowany przez byłego pracownika u obszarnika ZIELINSKIEGO⁶, do organizacji dywersyjno-powstańczej, która zajmowała się przygotowaniem k-r kadr nacjonalistycznych do działalności powstańczo-dywersyjnej.

KUROWSKIJ wymienił 5 ludzi – znanych mu działaczy tej organizacji, których aresztowaliśmy.

7. ^b-Sprawa GRICENIUKA Stanisława Michajłow[icza]^{b7}.

Aresztowaliśmy nauczyciela w rejonie międzybowski GRICENIUKA, który przyznał się, że jest członkiem polskiej k-r organizacji nacjonalistycznej, założonej przez kier[ownika] szkoły ukraińskiej w tymże rejonie ORZECZOWSKIEGO.

Działalność tej organizacji polegała głównie na uprawianiu k-r propagandy faszystowskiej wśród ludności polskiej i przygotowaniu kadr powstańczych na wypadek wojny.

W sprawie [występuje] 5 ludzi, wszyscy aresztowani.

8. ^b-Sprawa GIEMBAROWSKIEGO Dmitrija Wasil[jewicza]^{b8}.

GIEMBAROWSKIJ, nauczyciel w m. Proskurowie, dawniej aktywny petlurowiec, przyznał się do przynależności do ukr[aińskiej] k-r organizacji powstańczej,

⁵ Mieczesław Leonidowicz Kurowskij (ur. 1879), aresztowany 10 IX 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 6 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1988. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-7724.

⁶ Iwan Władimirowicz Zielinskij (ur. 1886), aresztowany 21 X 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 6 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1988. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-7724.

⁷ Stanisław Michajłowicz Gricuniak lub Griceniuk (ur. 1906), aresztowany 28 VIII 1937 przez Międzybowski Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelany 29 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-15414.

⁸ Dmitrij Wasiljewicz Giembarowski (ur. 1891), aresztowany 20 VIII 1937 przez Proskurowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 10 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-17407.

ГЕМБАРОВСКИЙ называет 10 человек активных членов этой организации, которые нами устанавливаются и будут арестованы.

9. ^б-Дело ГУБАЙ Ивана Матвеевича⁻⁶⁹.

Нами арестован бывш[ий] председатель сельсовета села Тарнадур, Волочического района и затем директор Заготконторы «Сталинторг» ГУБАЙ, который сознался в том, что в 1931 году он был завербован бывшим секретарем партячейки указанного села КОВАЛЬСКИМ в существующую уже к этому времени польскую к-р националистическую организацию «ПОВ».

Это обстоятельство подтверждают имевшиеся у нас ранее данные о наличии в Тарнадуре глубоко законспирированной польской к-р организации.

Дальнейшее следствие по делу ГУБАЙ проводим под углом зрения полного вскрытия пеовацких ячеек по Волочическому району.

г-р. г^а Начальник УНКВД по Кам[енец]-Подольской области
Капитан государственной безопасности^а
(—) ПРИХОДЬКО

№ 1684985

20 октября 1937 г.

г. Каменец-Подольск

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 12, арк. 231–236.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документу резолюція: т. Миллеру. (–) Инсаров. 22/Х.

^{г-г} *Вписано від руки.*

⁹ Иван Матвійович Губай (нар. 1905), заарештований 14 IX 1937 Волочическим райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 9 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-16236.*

utworzonej w 1927 r. przez niejakiego SPIWAKA-PONIATOWSKIEGO z był[ych] petlurowców i in[nego] elementu a/s w celu prowadzenia działalności dywersyjno-szkodniczej i przygotowania powstania zbrojnego przeciwko władzy sow[ieckiej].

GIEMBAROWSKIJ wymienił 10 ludzi – aktywnych działaczy tej organizacji, którzy po ustaleniu przez nas zostaną aresztowani.

9. ^b-Sprawa GUBAJA Iwana Matwiejewicza^{b9}.

Aresztowaliśmy GUBAJA, był[ego] przew[odniczącego] *sielsowietu* wsi Tarnadura w rejonie wołoczyskim, a następnie dyrektora kantoru skupu „Stalintorg”, który przyznał się, że w 1931 roku został zwerbowany przez KOWALSKIEGO, byłego sekretarza komórki part[yjnej] w wymienionej wsi do istniejącej już wówczas k-r nacjonalistycznej organizacji POW.

Fakt ten potwierdzają posiadane przez nas wcześniej informacje o istnieniu w Tarnadurze głęboko zakonspirowanej polskiej organizacji k-r.

Dalsze śledztwo w sprawie GUBAJA prowadzimy, mając na celu całkowite ujawnienie komórek powiackich w rejonie wołoczyskim.

^d-p.o. ^d-a-Naczelnik UNKWD obwodu kam[ieniecko]-podolskiego
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
(—) PRICHOD'KO

nr 1684985

20 października 1937 r.

m. Kamieniec Podolski

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 12, k. 231–236.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dokumentu dekretacja: dla T[owarzysza] Millera (–) Insarow. 22/X.

^d-^d *Dopisano odręcznie.*

⁹ Iwan Matwiejewicz Gubaj (ur. 1905), aresztowany 14 IX 1937 przez Wołoczyski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 9 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyćkoji Oblasti, spr. P-16236.

№ 52

25 жовтня 1937, Київ. Оперативний рапорт начальника 2-го відділу УДБ НКВС УРСР Давида Джиріна наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про арешти осіб, обвинувачених у шпигунстві

^{а-б}-Совершенно секретно^{б-а}

^б-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^б
г. ЛЕПЛЕВСКОМУ

^{а-б}-Оперативный рапорт^б за 23-е октября 1937 года^а

За истекшие сутки 2-м отделом УГБ НКВД УССР было произведено арестов и обысков нижеследующих лиц:

^а-По линии 3-го отдела^а

1. ЛИПИНСКАЯ Бронислава Войцеховна¹, б/п, домашняя портниха, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

2. КОЗАЧИНСКАЯ Анна Яковлевна², б/п, преподавательница музыки на дому, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

3. КОЗЯРСКИЙ Константин Болеславович³, б/п, юрисконсульт, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

4. КАПУСТА Даниил Николаевич, б/п, экономист Управления Юго-Зап[адной] жел[езной] дороги, обвиняется в участии в «УВО».

5. ПЕТРЕНКО Екатерина Никитична, б/п, иждивенка, обвиняется в шпионаже.

6. ЯКОВЛЕВ Евгений Яковлевич, б/п, бывш[ий] сотрудник польского театра, ныне сотрудник журнального объединения, обвиняется в шпионаже.

7. АРЕСТОВА Анна Владимировна⁴, б/п, вагонновожатый Киевского трамвая, обвиняется в шпионаже.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Броніслава Войцехівна Липинська (нар. 1880 у м. Кельце), мешканка Києва. За постановою НКВС СРСР та Прокурора СРСР від 20 XI 1937 розстріляна. Реабілітована у 1989. *Київ: Жерти репресій...*, Т. 2, с. 186.

² Анна Яківна Козачинська (нар. 27 VIII 1885 у Тульчині), вчителька музики, сестра священника Йозефа Жмігородського (див. документ № 27), парафіянка костюлу святого Олександра у Києві, з 1933 адміністраторка у медпункті. Заарештована 23 X 1937 та засуджена НКВС СРСР від 20 XI 1937 до вищої міри покарання, розстріляна 23 XI 1937. *ГАРФ, ф. 8406, спр. 5647, арк. 1, www.catholic.ru, 15 IX 2009.*

³ Костянтин Болеславович Козярьський (нар. 1887 у Києві), за постановою НКВС СРСР та Прокурора СРСР, протокол № 363 від 20 XI 1937 розстріляний. Реабілітований у 1989. *Київ: Жерти репресій...*, Т. 2, с. 150–151.

⁴ Анна Володимирівна Аристова (нар. 1909 у Санкт-Петербурзі), мешканка м. Києва. За постановою Особливої наради при НКВС УРСР від 16 I 1938 засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1989. *Київ: Жерти репресій...*, Т. 2, с. 25.

Nr 52

25 października 1937, Kijów. Raport operacyjny naczelnika 2 Oddziału UGB NKWD USRS Dawida Dżyryna dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący aresztowania osób oskarżonych o szpiegostwo

a-b-Ścisłe tajne^{b-a}

^b-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^b
T[owarzysza] LEPLEWSKIEGO

^{a-b}-Raport operacyjny^b za 23 października 1937 roku^a

W ciągu minionej doby 2 Oddział UGB NKWD USRS dokonał aresztowań i rewizji niżej wymienionych osób:

^a-[Sprawy] znajdujące się w gestii 3 Oddziału^a

1. LIPIŃSKA Bronisława c. Wojciecha¹, b/p, krawcowa pracująca w domu, oskarżona o szpiegostwo na rzecz Polski.

2. KOZACZINSKAJA Anna Jakowlewna², b/p, nauczycielka muzyki pracująca w domu, oskarżona o szpiegostwo na rzecz Polski.

3. KOZIARSKIJ Konstantin Bolesławowicz³, b/p, radca prawny, oskarżony o szpiegostwo na rzecz Polski.

4. KAPUSTA Danił Nikołajewicz, b/p, ekonomista Zarządu Kol[ei] Południowo-Zach[odniej], oskarżony o przynależność do UWO.

5. PIETRIENKO Jekatierina Nikiticzna, b/p, będąca na utrzymaniu, oskarżona o szpiegostwo.

6. JAKOWLEW Jewgienij Jakowlewicz, b/p, był[y] pracownik teatru polskiego, obecnie pracownik zjednoczenia prasowego, oskarżony o szpiegostwo.

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

¹ Bronisława Lipińska (ur. 1880 w Kielcach), mieszkanka Kijowa; postanowieniem NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS z 20 XI 1937 rozstrzelana. Zrehabilitowana w 1989. *Kyjiv: Żertwy represij*, t. 2..., s. 186.

² Anna Jakowlewna Kozaczinskaja (ur. 27 VIII 1885 w Tulczynie), nauczycielka muzyki, siostra ks. Józefa Żmigrodzkiego (zob. dokument nr 27), parafianka kościoła św. Aleksandra w Kijowie, od 1933 recepcjonistka w poradni lekarskiej. Aresztowana 23 X 1937 i skazana wyrokiem NKWD ZSRS z 20 XI 1937 na karę śmierci, rozstrzelana 23 XI 1937. GARF f. 8406, spr. 5647, k. 1; www.catholic.ru, 15 IX 2009.

³ Konstantin Bolesławowicz Koziarskij (ur. 1887 w Kijowie), postanowieniem NKWD ZSRS i Prokuratora ZSRS (protokół nr 363 z 20 XI 1937) rozstrzelany. Zrehabilitowany w 1989. *Kyjiv: Żertwy represij*, t. 2..., s. 150–151.

8. ОРЛОВСКИЙ Георгий Александрович, б/п, без определенных занятий, обвиняется в шпионаже и диверсии.

9. ОРЛОВ Михаил Николаевич, б/п, без определенных занятий, обвиняется в шпионаже и диверсии.

^аПо линии 5-го отдела^а

ШЕЛЛЕНБЕРГ Павел Генрихович, б/п, красноармеец автотранспортной роты 133 мехбригады 45 М/К, обвиняется в шпионаже.

^аПо линии XI-го отдела^а

1. КОЗЛОВСКИЙ Константин Кузьмич⁵, б/п, инженер отдела изысканий и проектирования УШОСДОР'а НКВД УССР, обвиняется в участии в к-р вредительской работы.

2. ЗЕМФТ Ванда Августовна, б/п, кустарь-портниха, обвиняется в шпионаже в пользу Польши.

3. РУДКОВСКИЙ Михаил Викторович⁶, б/п, бывший секретарь парткомитета Днепродзвинского Водстройтреста, обвиняется в скрытии антисоветских проявлений в ДУРП'е.

Опечатано квартир..... 2

Опечатано часть имущества..... 7

Произведена опись имущества, принадлежащ[его] арестованным: СЛАВИНСКОЙ, СЕМЕНОВОЙ, ФАСТОВУ и КОГАНУ.

Указанное имущество сдано на сохранность.

^бНачальник 2 Отдела УГБ НКВД УССР
Ст[арший] лейтенант госбезопасности^б
(—) ДЖИРИН

«^в25^в» октября 1937 г.
гор. Киев

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 150, арк. 91–93.
Оригінал, машинопис.

^{в-в} Вписано від руки.

⁵ Костянтин Кузьмич Козловський, за списком НКВС від 28 III 1938 розстріляний у Києві. <http://stalin.memo.ru/names/p179.htm>, 15 IX 2009.

⁶ Михайло Вікторович Рудковський (нар. 1903), мешканець м. Києва. За постановою Особливої наради при Колегії НКВС СРСР від 12 I 1938 розстріляний. Реабілітований у 1989. *Київ: Жертви репресій...*, Т. 2, с. 271.

7. ARIESTOWA Anna Władimirowna⁴, b/p, [pracująca jako] motorniczka tramwaju w Kijowie, oskarżona o szpiegostwo.

8. ORŁOWSKIJ Georgij Aleksandrowicz, b/p, bez stałego zajęcia, oskarżony o szpiegostwo i dywersję.

9. ORŁOW Michaił Nikolajewicz, b/p, bez stałego zajęcia, oskarżony o szpiegostwo i dywersję.

^a[Sprawy] znajdujące się w gestii 5 Oddziału^a

SZELLENBERG Paweł Gienrichowicz, b/p, żołnierz Armii Czerwonej – kompanii samochodowo-transportowej 133 Brygady Zmech[anizowanej] 45 KZmech, oskarżony o szpiegostwo.

^a[Sprawy] znajdujące się w gestii XI Oddziału^a

1. KOZŁOWSKIJ Konstantin Kuźmicz⁵, b/p, inżynier oddziału badawczego i projektowego *Uszodor* NKWD USRS, oskarżony o udział w k-r działaniach szkodniczych.

2. ZIEMFT Wanda Awgustowna, b/p, chałupniczka-krawcowa, oskarżona o szpiegostwo na rzecz Polski.

3. RUDKOWSKIJ Michaił Wiktorowicz⁶, b/p, były sekretarz komitetu part[yjnego] dniprodwinińskiego trustu budowy wodociągów, oskarżony o ukrywanie antysowieckich symptomów w DURP.

Opieczętowano mieszkania..... 2

Opieczętowano część mienia..... 7

Dokonano spisu mienia należąc[ego] do aresztowanych: SŁAWINSKIEJ, SIEMIONOWEJ, FASTOWA i KOGANA.

Wspomniany majątek zabezpieczono.

^bNaczelnik 2 Oddziału UGB NKWD USRS
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b
(—) DŻYRIN

„^{c-c}25^{c-c}” października 1937 r.
mias[to] Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 150, k. 91–93.
Oryginał, maszynopis.

^{c-c} Wpisano odręcznie.

⁴ Anna Władimirowna Ariestowa (ur. 1909 w Petersburgu), mieszkanka Kijowa; postanowieniem OSO przy NKWD USRS z 16 I 1938 skazana na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowana w 1989. *Kyjiv: Żertwy represji*, t. 2..., s. 25.

⁵ Konstantin Kuźmicz Kozłowski, wg spisu NKWD z 28 III 1938 rozstrzelany w Kijowie. <http://stalin.memo.ru/names/p179.htm>, 15 IX 2009.

⁶ Michaił Wiktorowicz Rudkowskij (ur. 1903), mieszkaniec Kijowa; postanowieniem OSO przy NKWD ZSRS z 12 I 1938 rozstrzelany. Zrehabilitowany w 1989. *Kyjiv: Żertwy represji*, t. 2..., s. 271.

№ 53

28 жовтня 1937, Сталіно. Поштотелеграма начальника УНКВС по Донецькій області Давида Соколинського наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про хід слідства по «польській операції»

Сов[ершенно] секретно

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
г. Киев

^аПочто-телеграмма^а
О ходе следствия по массовой операции
(по польской контрреволюции)

Дальнейшим следствием по польской массовой операции за период с 21 по 27 октября 1937 года достигнуты следующие результаты:

^бДело «^аПролог^а»^б

По вскрытой и ликвидируемой в Донбассе разветвленной польской контрреволюционной националистической организации ПОВ, созданной ксендзом ПОТОЦКИМ и епископом НЕВЭ, за эти дни из числа арестованных по этому делу вновь сознались:

1) МИЛЛЕР Антон Матвеевич, до ареста нигде не работал, проживал в гор. Мариуполе;

2) НАЗЕМБЛО Юзеф Матеушевич, работавший продавцом в артели «Пищевик» в гор. Мариуполе;

3) ГЛЯССЕР Владимир Иванович, работавший на заводе им. Ильича в гор. Мариуполе учетчиком ОКС'а;

4) ЭБЕРЛЕ Яков Иосифович, пенсионер, нигде не работал, проживал в гор. Мариуполе;

5) МУДРЫЙ Степан Людвигович, работавший в мартеновском цехе завода им. Ильича в Мариуполе машинистом завалочного крана;

6) МУДРЫЙ Демьян Людвигович, пенсионер, нигде не работал, проживал в гор. Мариуполе;

7) КУЗЬМИЧ Леонтий Селиверстович, работавший на шахте № 3-бис треста «Кировуголь» Сергювского р[айо]на;

8) МАЛЕЦ Гелярий Адамович, работавший на шахте им. Ильича треста «Сергоуголь» крепильщиком;

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

Nr 53

28 października 1937, Stalino. Telegram naczelnika UNKWD obwodu donieckiego Dawida Sokolinskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący wyników śledztwa w związku z „operacją polską”

Ścis[le] tajne

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. LEPLEWSKIEGO
m. Kijów

^a-Telegram^a
o przebiegu śledztwa dotyczącego masowej operacji
(kontrrewolucja polska)

W kontynuowanym w związku z masową operacją polską śledztwie za okres od 21 do 27 października 1937 roku osiągnięto następujące wyniki:

^b-Sprawa „^a-Prolog^a”^b

W związku z ujawnioną i likwidowaną w Donbasie rozgałęzioną polską kontrrewolucyjną organizacją nacjonalistyczną POW, założoną przez księdza POTOCKIEGO i biskupa NEVEU, w tych dniach spośród aresztowanych w tej sprawie właśnie przyznali się:

1) MILLER Anton Matwiejewicz, przed aresztowaniem nigdzie nie pracował, mieszkał w mieś[cie] Mariupolu;

2) NAZIEMBŁO Józef Matieuszewicz, pracował jako sprzedawca w artelu „Piszczewik” w mieś[cie] Mariupolu;

3) GLASSER Władimir Iwanowicz, pracował w zakładach im. Iljicza w mieś[cie] Mariupolu jako inkasent OKS;

4) EBERLE Jakow Iosifowicz, emeryt, nigdzie nie pracował, mieszkał w mieś[cie] Mariupolu;

5) MUDRYJ Stiepan Ludwigoicz, pracował w wydziale pieców martenowskich zakładów im. Iljicza w Mariupolu jako operator suwnicy;

6) MUDRYJ Diemjan Ludwigoicz, emeryt, nigdzie nie pracował, mieszkał w mieś[cie] Mariupolu;

7) KUŻMICZ Leontij Sieliwiorstowicz, pracował w kopalni nr 3-bis trustu „Kirowugol” w r[ejo]nie siergowskim;

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Podkreślono maszynowo.

9) ИОДЗЕВИЧ-РОГОВСКАЯ Елена Михайловна, педагог школы № 10 в гор. Сталино;

10) ИОДЗЕВИЧ-СТЕПАНОВА Анна Михайловна, до ареста работала счетоводом ОКС'а металлургического завода им. Сталина.

Все они дали показания о своей принадлежности к ПОВ, в которую были одновременно вовлечены НЕВЭ, ксендзами ИГНАТОВИЧЕМ и ВАГ-НЕРОМ¹, по заданиям которых проводили разведывательно-диверсионную деятельность на промышленных предприятиях Донбасса и подготавливались для активной диверсионной деятельности на военный период.

Показаниями арестованного МИЛЛЕРА Антона устанавливается, что ряд участников ПОВ (КРИГЕНБРИК и др.), ранее, до вовлечения их в ПОВ, были причастны к деятельности германской разведки, для которой были привлечены агентами германской разведки ЛАМБОЕМ и ВАЙНЦЕ-ТЕЛЕМ, по зданию которых проводили разведывательную деятельность в пользу Германии.

Его же показаниями устанавливается ряд участников ПОВ, которые нам ранее не были известны (ВАСМАН, КОЛОДИНСКИЙ, СТЕМИЛЕВСКИЙ и др.). Последних арестовываем.

⁶-К-р повстанческая организация ПОВ на Старобельщине⁶.

Вскрыта и ликвидируется широко разветвленная польская националистическая контрреволюционная организация ПОВ, созданная в 1936 году по заданию польского посольства в Москве эмиссаром ПОВ – БЕДНАРЕВСКИМ Вацлавом, охватившая ряд районов Старобельского округа.

Арестованный нами БЕДНАРЕВСКИЙ дал показания о том, что он является кадровым пеоваком, в ПОВ был вовлечен МОРЖАКОМ, руководившим организацией в Городокском районе Винницкой области, и по заданию последнего он провел большую организационную работу по насаждению ячеек ПОВ в Городокском районе, лично привлек трех сельских организаторов ячеек ПОВ и приобрел боевое оружие для нужд контрреволюционно-повстанческой организации.

В 1933 году, в числе других за принадлежность к ПОВ и активную контрреволюционную деятельность БЕДНАРЕВСКИЙ был осужден к 3-м годам и, отбывая наказание в Дмитриевском лагере, установил там связь с рядом руководящих деятелей ПОВ, отбывавших с ним наказание, по поручению которых в марте месяце 1936 года, после освобождения из концлагеря, он посетил польское посольство в Москве ⁶ и лично польским послом был направлен в Старобельский округ для создания крупной польской

¹ Адам Вагнер (нар. 1894), німець, вікарій в парафії Ландау Миколаївського деканату; з 1922 настоятель костюлу в с. Новокраснівка, з 1925 у Маріуполі. 14 IX 1933 заарештований ОВ До-нецького облвідділу ДПУ УСРР. Засуджений за рішенням Особливої Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23 II 1934 до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у Сиблагу, де 25 XII 1937 був засуджений до вищої міри покарання. Вирок виконано 13 I 1938 у Новосибірській в'язниці. *Влада і костюл...*, с. 379.

8) MALEC Gielarij Adamowicz, pracował w kopalni im. Iljicza trustu „Siergougol” jako specjalista przy budowie podpór;

9) IODZIEWICZ-ROGOWSKAJA Jelena Michajłowna, pedagog szkoły nr 10 w mieś[cie] Stalino;

10) IODZIEWICZ-STIEPANOWA Anna Michajłowna, przed aresztowaniem pracowała jako rachmistrzynie OKS w zakładach maturalgicznych im. Stalina.

Wszyscy złożyli zeznania na temat swej przynależności do POW, do której zostali wciągnięci w różnym czasie przez NEVEU oraz księży IGNATOWICZA i WAGNERA¹, i na ich polecenie zajmowali się pracą wywiadowczo-dywersyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych Donbasu oraz przygotowywali się do szerokiej działalności dywersyjnej na wypadek wojny.

Na podstawie zeznań aresztowanego MILLERA Antona ustalono, że szereg członków POW (KRIGENBRIK i in[ni]) przed wciągnięciem ich do POW współpracowali z wywiadem niemieckim, dla którego zostali pozyskani przez agentów wywiadu niemieckiego ŁAMBOJA i WAJNCETELA. Na ich polecenie prowadzili prace wywiadowcze na rzecz Niemiec.

Również na podstawie jego zeznań ustala się szereg członków POW, o których wcześniej nie wiedzieliśmy (WASMAN, KOŁODINSKIJ, STIEMILEWSKIJ i in[ni]). Obecnie przeprowadzamy ich aresztowania.

^bK-r organizacja powstańcza POW na Starobielszczyźnie^b.

Po ujawnieniu jest w trakcie likwidacji szeroko rozgałęziona polska nacjonalistyczna organizacja kontrrewolucyjna POW, założona w 1936 roku na polecenie ambasady polskiej w Moskwie przez emisariusza POW BIEDNARIEWSKIEGO Waclawa, która obejmowała szereg rejonów okręgu starobielskiego.

Aresztowany przez nas BIEDNARIEWSKIJ podał w swych zeznaniach, że jest kadrowym peowiakiem, do POW został wciągnięty przez MORŻAKA, który kierował organizacją w rejonie gorodeckim, obwód winnicki, i na jego polecenie wykonał ogromną pracę organizacyjną nad zakładaniem komórek POW w rejonie gorodeckim, osobiście pozyskał trzech wiejskich organizatorów komórek POW i zdobył broń na potrzeby organizacji kontrrewolucyjno-powstańczej.

W 1933 roku, obok innych, za przynależność do POW i aktywną działalność kontrrewolucyjną BIEDNARIEWSKIJ został skazany na 3 lata i podczas odbywania kary w łagrze dmitrijewskim nawiązał kontakt z szeregiem należących do kadry kierowniczej POW działaczy, którzy odbywali z nim karę. Na ich polecenie w miesiącu marcu 1936 roku, po uwolnieniu z obozu konc[entracyjnego] odwiedził ambasadę polską w Moskwie ^bi został skierowany osobiście przez

¹ Adam Wagner (ur. 1894), Niemiec, wikariusz w parafii Landau, dekanat mikołajowski; od 1922 proboszcz kościoła we wsi Nowokrasnówka; od 1925 w Mariupolu. Aresztowany 14 IX 1933 przez OO Donieckiego Oddziału Obwodowego GPU USRS, decyzją specjalnej trójki przy Kolegium GPU USRS z dnia 23 II 1934 skazany na karę 10 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał w *Syblagu*, gdzie 25 XII 1937 został skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano 13 I 1938 w więzieniu w Nowosybirsku. *Włada i kost'ol...*, s. 379.

националистической повстанческой организации на базе имеющегося там большого количества поляков – спецпереселенцев⁶.

В польском посольстве БЕДНАРЕВСКИЙ получил явку к эмиссару ПОВ и представителю польской разведки ПИОНТКЕВИЧУ, находившемуся в Старобельске, совместно с которым БЕДНАРЕВСКИЙ создал большую организацию ПОВ в Старобельском округе (пока выявлено следствием около 100 участников организации), ⁶организовали руководство всем подпольем ПОВ⁶, во главе которого стояли БЕДНАРЕВСКИЙ, ПИОНТКЕВИЧ и руководители районных организаций ПОВ.

Ячейки ПОВ, созданные ими, выявлены пока в следующих районах Старобельского округа:

а) ⁶Мостовском районе⁶, возглавлявшаяся СЛОБОДЗЯНОМ Яном (арестован, сознался);

б) ⁶Сватовском районе⁶, возглавлявшаяся ГУЛЬКО Иосифом;

в) ⁶Ново-Астраханском районе⁶ две ячейки, возглавлявшиеся ВИНЯРСКИМ Антоном и ЛОЗОВСКИМ Иосифом (арестованы, сознались);

г) ⁶Марковском районе⁶ две ячейки, возглавлявшиеся НОВИЦКИМ Адольфом и КУФЕЛЕМ (последний арестован, сознался);

д) ⁶Бело-Куракинском районе⁶, возглавлявшаяся БЕЛИНСКИМ;

е) ⁶Ново-Псковском районе⁶, возглавлявшаяся ПАВЕЛСКИМ (по данным находится в Житомире).

Основной задачей этой контрреволюционной организации являлась – подготовка поляков-спецпереселенцев, завербованных в организацию к вооруженному выступлению против Советской власти в период войны Польши с СССР.

Наряду с этим, организация ставила перед собой задачу – создание диверсионных групп, которые в момент возникновения войны должны осуществить взрывы железнодорожных мостов и ж. д. линий.

Арестованный один из руководителей районной организации ПОВ по Ново-Астраханскому району, входивший в состав руководства ПОВ – ВИНЯРСКИЙ, полностью подтвердил показания БЕДНАРЕВСКОГО о наличии в Старобельском округе мощной контрреволюционной организации ПОВ, созданной БЕДНАРЕВСКИМ, что он является организатором подполья ПОВ по Н[ово]-Астраханскому району и лично вовлек в организацию 8 человек (все арестованы), а также, что по предложению БЕДНАРЕВСКОГО он с февраля месяца 1937 года вошел в состав руководства подпольем ПОВ на Старобельщине.

О наличии и деятельности контрреволюционной организации в Старобельском округе, ее задачах, личном составе и практической к-р деятельности также подробно изложили в своих показаниях арестованные по настоящему делу районные организаторы и руководители ячеек ПОВ: ЛОЗОВСКИЙ, КУФЕЛЬ, СЛОБОДЗЯН Я., СЛОБОДЗЯН В. и ряд других участников ПОВ.

ambasadora polskiego do okręgu starobielskiego w celu założenia wielkiej polskiej nacjonalistycznej organizacji powstańczej na bazie dużej liczby mieszkających tam Polaków – specprzesiedleńców^b.

W ambasadzie polskiej BIEDNARIEWSKIJ otrzymał kontakt na emisariusza POW i przedstawiciela wywiadu polskiego w Starobielsku PIONTKIEWICZA, wraz z którym BIEDNARIEWSKIJ założył dużą organizację POW w okręgu starobielskim (na razie w śledztwie ujawniono około 100 członków),^b zorganizował kadrę kierowniczą dla całego podziemia POW^b, na czele którego stali BIEDNARIEWSKIJ, PIONTKIEWICZ i kierownicy rejonowych organizacji POW.

Założone przez nich komórki POW zostały na razie wykryte w następujących rejonach okręgu starobielskiego:

a) ^bw rejonie mostowskim^b, na czele ze SŁOBODZIANEM Janem (aresztowany, przyznał się);

b) ^bw rejonie swatowskim^b na czele z GULKĄ Iosifem;

c) ^bw rejonie nowoastrachańskim^b dwie komórki, na czele z WINIARSKIM Antonem i ŁOZOWSKIM Iosifem (aresztowani, przyznali się);

d) ^bw rejonie markowskim^b dwie komórki, na czele z NOWICKIM Adolfem i KUFEM (ten ostatni aresztowany, przyznał się);

e) ^bw rejonie bielokurakińskim^b, na czele z BIELINSKIM;

f) ^bw rejonie nowopskowskim^b, na czele z PAWIELSKIM (według danych przebywa w Żytomierzu).

Głównym zadaniem tej organizacji kontrrewolucyjnej było przygotowanie zwerbowanych do niej Polaków – specprzesiedleńców do zbrojnego wystąpienia przeciwko władzy sowieckiej podczas wojny Polski z ZSRS.

Równoległe z tym organizacja postawiła przed sobą zadanie – tworzenie grup dywersyjnych, które w momencie wybuchu wojny miały wysadzać mosty i tory k[olejowe].

Aresztowany jeden z kierowników organizacji rejonowej POW w rejonie nowoastrachańskim, wchodzący w skład kierownictwa POW WINIARSKIJ w pełni potwierdził zeznania BIEDNARIEWSKIEGO o istnieniu w okręgu starobielskim potężnej organizacji kontrrewolucyjnej POW, założonej przez BIEDNARIEWSKIEGO; [zeznał,] że jest organizatorem podziemia POW w rejonie n[owo]astrachańskim i osobiście wciągnął do organizacji 8 osób (wszyscy aresztowani), a także na polecenie BIEDNARIEWSKIEGO jest od miesiąca lutego 1937 roku w składzie kierownictwa POW na Starobielszczyźnie.

O istnieniu i działalności organizacji kontrrewolucyjnej w okręgu starobielskim, jej zadaniach, składzie osobowym i działalności k-r w praktyce także zeznali szczegółowo aresztowani w niniejszej sprawie rejonowi organizatorzy i kierownicy komórek POW: ŁOZOWSKIJ, KUFEL, SŁOBODZIAN J., SŁOBODZIAN W. oraz szereg innych członków POW.

Łącznie w sprawie aresztowano 55 osób, z których 23 przyznało się. Do aresztowania przeznaczonych jest 20 osób.

Всего по делу арестовано 55 человек, из коих созналось 23. Подлежит аресту 20 человек.

Одновременно, в Старобельском округе вскрыта и ликвидируется также широко разветвленная, охватывавшая ряд районов Старобельского округа польская националистическая контрреволюционная организация (ПОВ), созданная эмиссаром ПОВ – ГАНОВСКИМ Гвидоном по поручению Киевского центра ПОВ, насчитывающая около 50 человек, организационная связь которой со вскрытой упомянутой выше организацией ПОВ, возглавляемой БЕДНАРЕВСКИМ, следствием нами пока не установлена.

ГАНОВСКИЙ – кадровый пеовак, в ПОВ был вовлечен в 1931 году аспирантом Киевского польского института ЛИСОВСКИМ в период работы его в Мархлевском районе, был связан с руководителями Вольнского центра ПОВ – СОХАЦКИМ, ПОЛИТУРОЙ и СКАРБЕКОВ.

В 1935 году, ^бпо заданию Киевского центра ПОВ, переданного ему через участника центра ДЕРМОНД Эмилию, ГАНОВСКИЙ специально прибыл в Старобельский округ для организации пеовацкого повстанческого подполья на базе поляков – спецпереселенцев^б.

ГАНОВСКИЙ арестован, сознался и показаниями его устанавливается, что, прибыв в Старобельский округ, он связался с активным деятелем ПОВ ДРЖЕВЕЦКИМ, вместе с которым создал ячейки ПОВ в ряде районов Старобельщины, возглавив руководство всем контрреволюционным подпольем.

Следствием пока вскрыты пеовацкие ячейки в следующих районах Старобельского округа:

а) ^бБеловодский район^б – две ячейки, созданные и возглавлявшиеся ЗАЛЕВСКИМ (арестован, сознался);

б) ^бНово-Псковский район^б – две ячейки, которыми руководили ДРЖЕВЕЦКИЙ и КУЛИКОВСКИЙ (оба арестованы, сознались);

в) ^бБело-Куракинский район^б – три ячейки, руководство которыми осуществляли ПЕРВАК и ТРИБЕЛЬ (второй арестован, сознался);

г) ^бЛозно-Александровский район^б – одна ячейка, возглавлявшаяся РОМАНОВ (арестован, сознался).

Организация эта, как и первая, ставила перед собой те же задачи – создание повстанческого подполья для вооруженного выступления против Советской власти и разрушительной работы на военный период.

Арестованный по этому делу ДРЖЕВЕЦКИЙ Бронислав подтвердил наличие разветвленной к-р организации в Старобельском округе, созданной ГАНОВСКИМ, свою принадлежность и руководящую роль в этой организации, а также назвал лиц, лично им вовлеченных в ПОВ по заданию ГАНОВСКОГО.

ДРЖЕВЕЦКИЙ в ПОВ состоял с 1933 года, еще тогда был связан по контрреволюционной деятельности с ГАНОВСКИМ, но в связи с арестом его, связь с ГАНОВСКИМ была прервана и восстановлена лишь в 1936 году.

Jednocześnie w okręgu starobielskim została wykryta i jest w trakcie likwidacji także szeroko rozgałęziona, obejmująca szereg rejonów okręgu starobielskiego polska nacjonalistyczna organizacja kontrrewolucyjna (POW), założona przez emisariusza POW GANOWSKIEGO Gwidona na polecenie Kijowskiego Ośrodka POW, licząca około 50 osób. Na razie w śledztwie nie ustalono, czy miała ona jakiś związek ze wspomnianą wyżej organizacją kierowaną przez BIEDNARIEWSKIEGO.

GANOWSKIJ, kadrowy peowiak, do POW został wciągnięty w 1931 roku przez aspiranta Instytutu Polskiego w Kijowie LISOWSKIEGO w czasie, gdy pracował w rejonie marchlewskim; miał powiązania z kierownictwem Wołyńskiego Ośrodka POW – SOCHACKIM, POLITUREM i SKARBKIEM.

W 1935 roku, ^bna polecenie Kijowskiego Ośrodka POW, przekazane mu przez członka [tegoż] ośrodka DERMOND Emiliję, GANOWSKIJ specjalnie przybył do okręgu starobielskiego, żeby zorganizować z Polaków – specprzesiedleńców^b peowiackie podziemie powstańcze.

GANOWSKIJ został aresztowany, przyznał się i na podstawie jego zeznań ustalono, że po przybyciu do okręgu starobielskiego nawiązał on kontakt z aktywnym działaczem POW DRZEWIECKIM, razem z którym zakładał komórki POW w szeregu rejonów Starobieliszczyzny i stał na czele kierownictwa całego podziemia kontrrewolucyjnego.

Na razie wykryto w śledztwie komórki peowiackie w następujących rejonach okręgu starobielskiego:

a) ^brejon bielowodzki^b – dwie komórki, założone i kierowane przez ZALEWSKIEGO (aresztowany, przyznał się);

b) ^brejon nowopskowski^b – dwie komórki, którymi kierował DRZEWIECKIJ i KULIKOWSKIJ (obaj aresztowani, przyznali się);

c) ^brejon bielokurakiński^b – trzy komórki, nad którymi kierownictwo sprawowali PIERWAK i TRIBIEL (drugi aresztowany, przyznał się);

d) ^brejon łozno-aleksandrowski^b – jedna komórka z ROMANEM na czele (aresztowany, przyznał się);

Organizacja ta, podobnie jak poprzednia, postawiła przed sobą także zadania – utworzenie podziemia powstańczego, które miałyby zbrojnie wystąpić przeciwko władzy sowieckiej i prowadzić działania wywrotowe w czasie wojny.

Aresztowany w tej sprawie DRZEWIECKIJ Bronisław potwierdził istnienie rozgałęzionej organizacji k-r w okręgu starobielskim, założonej przez GANOWSKIEGO, swą przynależność i kierowniczą rolę w tej organizacji, a także wymienił osoby, które osobiście wciągnął do POW na polecenie GANOWSKIEGO.

DRZEWIECKIJ do POW należał od 1933 roku, kiedy jeszcze miał powiązania na płaszczyźnie działalności kontrrewolucyjnej z GANOWSKIM, ale w związku z jego aresztowaniem kontakt z GANOWSKIM został zerwany i nawiązany dopiero w 1936 roku.

Na podstawie zeznań aresztowanego w tej sprawie ZALEWSKIEGO Iwana Cezariewicza, zajmującego kierownicze stanowisko w organizacji kontrrewolucyjnej, ustalono, że do POW został wciągnięty jeszcze w 1933 roku w rejonie

Показаниями арестованного по этому делу ЗАЛЕВСКОГО Ивана Цезаревича, занимавшего руководящее положение в контрреволюционной организации, устанавливается, что в ПОВ он был вовлечен еще в 1933 году в Мархлевском районе активным участником ПОВ – ШЕЛЕВИЦКОЙ, провел там большую организационную работу по созданию повстанческих ячеек и в 1935 г. переехал в Старобельский округ, где также приступил к созданию ячеек ПОВ по Беловодскому району.

В Старобельском округе ЗАЛЕВСКИЙ установил деловую связь с руководителем районной организации ПОВ ДРЖЕВЕЦКИМ, а через последнего – с ГАНОВСКИМ, после чего вошел в состав к-р организации, созданной ГАНОВСКИМ, заняв в ней руководящее положение.

ЗАЛЕВСКИЙ назвал лиц, вовлеченных им лично в ПОВ, часть из них арестована и созналась.

Изложенные выше данные о контрреволюционной организации подтверждаются показаниями арестованных нами участников КУЛИКОВСКОГО Людвиг, ВЯЛОШИЦКОГО Флора и других.

По этому делу арестовано 21 чел., созналось из них – 10 и подлежит еще аресту 11 человек.

По этим делам высылаем специальную докладную записку с приложением копий протоколов допроса обвиняемых.

^б-Дело «^а-Резерв^а»^б

По вскрытой и ликвидированной польско-диверсионно-шпионской резидентуре на военном заводе № 60 и заводе «ОР» в г. Ворошиловграде, созданной ГАВИНЫМ Чеславом, о чем мы сообщали Вам нашими записками от 4 X и 20 X-с. г., за эти дни дополнительно сознались арестованные по этому делу:

1. СТЕЛИНГОВСКИЙ Эдмун Иосифович,
2. СТЕМПУЛКОВСКИЙ Бронислав Эразмович,
3. НОВИЦКИЙ Казимир Антонович.

Все они показали, что являются участниками указанной выше диверсионно-шпионской организации, по заданиям ГАВИНА проводили шпионскую работу и были подготовлены им для диверсионной деятельности на военный период.

^б-Дело САВЧАКА^б

Записками от 28 IX и 20 X-с. г. мы сообщали Вам о вскрытой диверсионно-разведывательной резидентуре, созданной на Рубежанском химическом комбинате резидентом польской разведки САВЧАКОМ Василием.

За этот период сознался арестованный по его показаниям участник этой резидентуры ДРАНЧУК Николай Ильич, работавший до ареста преподавателем украинского и немецкого языка в Рубежной (Донбасс).

ДРАНЧУК, уроженец Польши, галичанин, привлечен для разведывательно-диверсионной деятельности в 1921 году во Львове поручиком

marchlewskim przez działaczkę POW SZELEWICKĄ, prowadził tam z wielkim rozmachem prace organizacyjne nad utworzeniem komórek powstańczych i w 1935 r. przyjechał do okręgu starobielskiego, gdzie także przystąpił do zakładania komórek POW w rejonie bielowodzkim.

W okręgu starobielskim ZALEWSKIJ nawiązał kontakt organizacyjny z kierownikiem rejonowej organizacji POW DRZEWIECKIM, a za pośrednictwem tego ostatniego – z GANOWSKIM, po czym wstąpił do organizacji k-r, założonej przez GANOWSKIEGO, zajmując w niej stanowisko kierownicze.

ZALEWSKIJ wymienił osoby, które osobiście wciągnął do POW, z których część została aresztowana i przyznała się.

Przedstawione wyżej dane dotyczące organizacji kontrrewolucyjnej potwierdzone zostały w zeznaniach aresztowanych przez nas członków [POW] – KULIKOWSKIEGO Ludwiga, WIAŁOSZYCKIEGO Flora i innych.

W sprawie tej aresztowano 21 os[ób], przyznało się z nich 10; pozostaje jeszcze w areszcie 11 osób.

W związku z tymi sprawami wysyłamy specjalny raport z załączonymi kopiami protokołów przesłuchań oskarżonych.

^b-Sprawa „^a-Riezierw-^a”^b

W związku z wykrytą i likwidowaną polską rezydenturą dywersyjno-szpiegowską w zakładach wojskowych nr 60 i zakładach „OR” w m. Woroszyłowgradzie, założoną przez GAWINA Czesława, o czym informowaliśmy Was w notatkach z 4 X i 20 X-br., w tych dniach dodatkowo w sprawie przyznali się:

1. STIELINGOWSKIJ Edmun[d] Iosifowicz,
2. STIEMPUŁKOWSKIJ Bronisław Erazmowicz,
3. NOWICKIJ Kazimir Antonowicz.

Wszyscy oni zeznali, że są członkami wymienionej wyżej organizacji dywersyjno-szpiegowskiej, na polecenie GAWINA zajmowali się szpiegostwem i byli przez niego przygotowywani do działalności dywersyjnej na wypadek wojny.

^b-Sprawa SAWCZAKA^b

W notatkach z 28 IX i 20 X-br. informowaliśmy Was o wykrytej rezydenturze dywersyjno-szpiegowskiej, założonej w rubiżneńskim kombinacie chemicznym przez rezydenta wywiadu polskiego SAWCZAKA Wasilija.

W okresie tym przyznał się aresztowany na podstawie jego zeznań członek tej rezydentury DRANCZUK Nikołaj s. Ilji, przed aresztowaniem pracujący jako nauczyciel języka ukraińskiego i niemieckiego w Rubiżnem (Donbas).

DRANCZUK, urodzony w Polsce, Galicjanin, wciągnięty do działalności szpiegowsko-dywersyjnej w 1921 roku we Lwowie przez porucznika Wojska Polskiego DRANCZUKA Grigorija s. Wasylija. W 1923 roku, gdy był studentem uniwersytetu ukraińskiego we Lwowie², został członkiem studenckiej organizacji

² Prawdopodobnie chodzi o tajny Uniwersytet Ukraiński we Lwowie, powstały w 1921 w rezultacie usunięcia z Uniwersytetu Jana Kazimierza większości uczonych narodowości ukraińskiej i bojkotu

польской армии ДРАНЧУКОМ Григорием Васильевичем, в 1923 году, будучи студентом украинского университета во Львове², вошел в состав студенческой подпольной организации «^a-Кобус^a» и состоял в руководстве этой организации до 1925 года.

В СССР ДРАНЧУК переброшен нелегально в 1926 году вместе с ДРАНЧУКОМ Григорием для создания контрреволюционного националистического подполья, с явкой к члену УВО – студенту сельхозинститута в гор. Киеве ЭНДИКУ Юлиану, а от последнего получил явку в Полтаве к СЕМЕНЮКУ.

ДРАНЧУК Николай совместно с ДРАНЧУКОМ Григорием создали несколько ячеек УВО в Харьковской области и Донбассе и руководили контрреволюционной деятельностью последних.

Проживая в Рубежной (Донбасс), ДРАНЧУК в 1932–[19]33 гг. создал на Рубежанском химзаводе украинскую националистическую организацию, которая под его руководством проводила националистическую контрреволюционную работу.

В 1933 году ДРАНЧУК в Рубежной установил деловую связь с польским резидентом САВЧАКОМ Василием (арестован, сознался), вместе с которым до дня ареста проводил разведывательную деятельность в пользу Польши, используя по заданию САВЧАКА, созданную им украинскую националистическую организацию для разведывательной деятельности в пользу Польши по Рубежанским химическим заводам.

О созданной ДРАНЧУКОМ ячейке УВО в Харьковской области ориентируем УНКВД по Харьковской области, остальных проходящих по его показаниям арестовываем.

⁶-Дело КОПЫЦЯКА⁶

Ранее мы уже сообщали Вам, что нами разоблачен, как участник польской контрреволюционной повстанческой организации, выходец из погранполосы КОПЫЦЯК Иосиф Андреевич.

Арестованный по его показаниям ГРАБОВСКИЙ Антон Иванович, поляк, выходец из погранполосы, до ареста работавший кузнецом в колхозе им. Тельмана в Мостовском р[айо]не Старобельского округа, сознался в своей принадлежности к польской к-р повстанческой организации, в которую он был вовлечен КОПЫЦЯКОМ Иосифом еще в 1924 году в с. Городок Винницкой обл[асти].

До 1936 года ГРАБОВСКИЙ являлся активным участником этой контрреволюционной организации и принимал участие в подготовке повстанческих кадров для вооруженного выступления против Советской власти.

² Ймовірно йдеться про Український таємний університет у Львові, заснований у 1921 у результаті усунення із Університету імені Яна Казіміра більшості українських вчених та бойкоту того ж навчального закладу українськими студентами. Таємний університет ліквідовано у 1925. *Енциклопедія українознавства, Т. 4..., с. 1422–1423.*

podziemnej „^a-Kobus^{a7}” i do 1925 roku wchodził w skład kierownictwa tej organizacji.

Do ZSRS DRANCZUK został nielegalnie przerzucony w 1926 roku wraz z DRANCZUKIEM Grzegorzem, aby zorganizować tam kontrrewolucyjne podziemie nacjonalistyczne, i otrzymał kontakt na członka UWO – studenta Instytutu Rol[nictwa] w mieś[cie] Kijowie – ENDIKA Juliana, a od niego dostał kontakt na SIEMIONIUKA w Połtawie.

DRANCZUK Nikolaïj razem z DRANCZUKIEM Grigorijem założyli kilka komórek UWO w obwodzie charkowskim i Donbasie oraz kierowali ich kontrrewolucyjną działalnością.

Mieszkając w Rubiżnem (Donbas), DRANCZUK w l[atach] 1932–[19]33 utworzył w rubiżneńskich zakładach chemicznych ukraińską organizację nacjonalistyczną, która pod jego kierownictwem prowadziła nacjonalistyczną działalność kontrrewolucyjną.

W 1933 roku DRANCZUK nawiązał w Rubiżnem kontakt z polskim rezydentem SAWCZAKIEM Wasilijem (aresztowany, przyznał się), wraz z którym do dnia aresztowania wykonywał pracę wywiadowczą na rzecz Polski, wykorzystując, na polecenie SAWCZAKA, założoną przez siebie ukraińską organizację nacjonalistyczną w pracy wywiadowczej na rzecz Polski w rubiżneńskich zakładach chemicznych.

O założonej przez DRANCZUKA komórce UWO w obwodzie charkowskim informujemy UNKWD obwodu charkowskiego oraz jesteśmy w trakcie aresztowania pozostałych osób występujących w jego zeznaniach.

^b-Sprawa KOPYCIAKA^b

Informowaliśmy Was już wcześniej, że zdemaskowaliśmy wychodźcę ze strefy przygranicznej KOPYCIAKA Iosifa Andriejewicza jako członka polskiej kontrrewolucyjnej organizacji powstańczej.

Aresztowany na podstawie jego zeznań GRABOWSKIJ Anton Iwanowicz, Polak, wychodźca ze strefy przygran[icznej], przed aresztowaniem pracujący jako kowal w kołchozie im. Telmana w r[ejo]nie mostowskim, okręg starobielski, przyznał się do przynależności do polskiej k-r organizacji powstańczej, do której został wciągnięty przez KOPYCIAKA Iosifa jeszcze w 1924 roku we w[si] Gorodok, obwód winnicki.

Do roku 1936 GRABOWSKIJ był działaczem tej organizacji kontrrewolucyjnej i brał udział w przygotowaniach kadr powstańczych do zbrojnego wystąpienia przeciwko władzy sowieckiej.

GRABOWSKIJ, po wysłaniu go ze strefy przygran[icznej] do okręgu starobielskiego w 1936 roku, nawiązał kontakt z KOPYCIAKIEM, także wysłanym do okręgu starobielskiego, gdzie wznowił k-r działalność powstańczą.

uczelnii przez studentów ukraińskich. Uniwersytet zlikwidowano w 1925. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 4..., s. 1422–1423.

Будучи выслан из погранполосы в Старобельский округ в 1936 году, ГРАБОВСКИЙ установил связь с КОПЫЦЯКОМ, также высланным в Старобельский округ, где возобновил к-р повстанческую деятельность.

⁶-Дело ДОБРОВОЛЬСКОГО⁶

Показаниями арестованного нами – сознавшегося ДОБРОВОЛЬСКОГО Тимофея Федоровича – спецпереселенца, бывшего жандарма, вскрывается польская контрреволюционно-повстанческая организация в зерносовхозе им. Ворошилова в Мостовском р[айо]не Старобельского округа, состоящая из поляков – спецпереселенцев, созданная МОЛОДЕЦКИМ Адольфом Петровичем.

ДОБРОВОЛЬСКИЙ в эту к-р организацию был вовлечен в 1936 году руководителем организации МОЛОДЕЦКИМ (в прошлом торговец, выслан из погранполосы) и получил задание по созданию повстанческих ячеек для вооруженного выступления против Советской власти.

ДОБРОВОЛЬСКИЙ называет семь человек, известных ему как участников этой организации, и женскую группу в количестве трех человек, возглавляемую ПОДГУРСКОЙ, также входящую в состав организации.

В соответствии с заданием МОЛОДЕЦКОГО, ДОБРОВОЛЬСКИЙ лично вовлек в к-р организацию БУРУ Петра Сидоровича.

Проходящих по показаниям ДОБРОВОЛЬСКОГО арестовываем.

⁶-Дело ОСАДЧУКА⁶

Арестованный нами польперебежчик ОСАДЧУК Павел Степанович разоблачен, как агент польской разведки, переброшенный нелегально на Совосторону с заданиями разведывательного и диверсионного характера.

ОСАДЧУК показал, ^вчто завербован он был в 1925 году в мес[течке] Радзивилово³ офицером полькой политической полиции и в том же году нелегально переброшен в СССР^в с явкой к связисту ОРЛОВСКОМУ, работающему бухгалтером автоколонны на ст[анции] Сватово (Донбасс), которому передавал собранные им сведения шпионского характера по Красной армии.

Работая последнее время в совхозе Амвросиевского р[айо]на Донецкой области, ОСАДЧУК одновременно привлек для разведывательной деятельности в пользу Польши, проживающих в Амвросиевском р[айо]не польперебежчиков: ПЫШНОГО, САМАРСКОГО, СТУСА, ЛАВРОВИЧА, КАЗМИРЧУКА и, имея задание по диверсии на военный период – подготавливал их для разрушительной работы на железнодорожном транспорте в период войны.

Проходящие по показаниям ОСАДЧУКА нами арестовываются.

^в-^в Так у тексті.

³ Ймовірно Радзивилів.

^b-Sprawa DOBROWOLSKIEGO^b

Na podstawie zeznań aresztowanego przez nas DOBROWOLSKIEGO Timofieja Fiodorowicza, specprzesiedleńca, byłego żandarma, ujawniamy polską kontrrewolucyjną organizację powstańczą w kołchozie produkującym zboże im. Woroszyłowa w r[ejo]nie mostowskim okręg starobielski, składającą się z Polaków – specprzesiedleńców i założoną przez MOŁODIECKIEGO Adolfa Piotrowicza.

DOBROWOLSKIJ został wciągnięty do tej organizacji k-r w 1936 roku przez kierownika organizacji MOŁODIECKIEGO (dawniej handlowiec, wysłany ze strefy przygran[icznej]) i otrzymał zadanie, by zakładać komórki powstańcze w celu zbrojnego wystąpienia przeciwko władzy sowieckiej.

DOBROWOLSKIJ wymienił siedmiu ludzi – znanych mu członków tej organizacji oraz grupę żeńską liczącą trzy osoby, na czele z PODGURSKĄ, która także należała do organizacji.

Zgodnie z poleceniem MOŁODIECKIEGO DOBROWOLSKIJ osobiście wciągnął do k-r organizacji BURE Piotra Sidorowicza.

Przeprowadza się obecnie aresztowania osób występujących w zeznaniach DOBROWOLSKIEGO.

^b-Sprawa OSADCZUKA^b

Aresztowany przez nas zbieg pol[ski] OSADCZUK Paweł Stiepanowicz zdemaskowany został jako agent wywiadu polskiego, przerzucony nielegalnie na stronę sow[iecką] z zadaniami o charakterze wywiadowczym i dywersyjnym.

OSADCZUK zeznał, że ^czostał zwerbowany w 1925 roku w miast[eczku] Radziwiłowo³ przez oficera polskiej policji politycznej i w tymże roku przerzucony nielegalnie do ZSRS^c z kontaktem na łącznika ORŁOWSKIEGO, pracującego jako buchalter kolumny samochodowej na st[acji] Swatowo (Donbas), któremu przekazywał zebrane przez siebie informacje szpiegowskie dotyczące Armii Czerwonej.

Pracując ostatnio w sowchozie w r[ejo]nie amwrosijewskim, obwód doniecki, OSADCZUK w różnym czasie wciągnął do pracy wywiadowczej na rzecz Polski mieszkających w r[ejo]nie amwrosijewskim zbiegów pol[skich]: PYSZNEGO, SAMARSKIEGO, STUSA, ŁAWROWICZA, KAZMIRCZUKA i, posiadając zadania związane z dywersją na wypadek wojny, przygotowywał ich do działań wywrotowych na transporcie kolejowym w czasie wojny.

Przeprowadza się obecnie aresztowania osób występujących w zeznaniach OSADCZUKA.

^b-Sprawa WIERIEMINSKIEGO^b

Aresztowany przez nas na podstawie zeznań zdemaskowanego przez 3 Oddział UGB NKWD USRS agenta polskiego WIERIEMINSKIEGO,

^{c-c} Tak w tekście.

³ Prawdopodobnie Radziwiłów.

⁶-Дело ВЕРЕМИНСКОГО⁶

Арестованный нами по показаниям разоблаченного 3-м отделом УГБ НКВД УССР польского агента ВЕРЕМИНСКОГО, начальник планового отдела треста «Сталинуголь» – КАТУЦКИЙ Иван Иосифович, уроженец Польши – сознался и дал показания о том, что является агентом польской разведки.

Для разведывательной деятельности в пользу Польши КАТУЦКИЙ был привлечен в январе месяце 1931 года в г. Харькове его родным братом – агентом польской разведки – КАТУЦКИМ Михаилом Иосифовичем, нелегально прибывшим в СССР из Польши по заданию польской разведки, проживавшим в Харькове под фамилией ЯНИЦКИЙ Карл Петрович.

До 1933 года КАТУЦКИЙ передавал собранные им сведения шпионского характера своему брату КАТУЦКОМУ – ЯНИЦКОМУ.

В 1932 году от имени польской разведки с КАТУЦКИМ установило связь харьковское польское консульство, и к нему в Сталино дважды приезжал сотрудник консульства МАРЧЕВСКИЙ, которому КАТУЦКИЙ передавал собранные по его заданию сведения шпионского характера.

В 1935 году, как показывает КАТУЦКИЙ, с ним установил связь представитель польской разведки ВЕРЕМИНСКИЙ, работавший тогда начальником ОРС'а треста «Сталинуголь», с которым он был связан до дня ареста последнего, систематически снабжая его сведениями шпионского характера.

Одновременно, КАТУЦКИЙ является участником троцкистско-диверсионной организации в угольной промышленности Донбасса, в которую он был вовлечен в мае месяце 1936 года бывшим управляющим треста «Сталинуголь» ХАЧАТУРЬЯНЦЕМ, по заданиям которого он проводил подрывную работу.

КАТУЦКИЙ называет 6 человек, известных ему участников этой троцкистско-диверсионной организации и излагает практическую контрреволюционную деятельность их.

⁶-Дело ДРОЗДА⁶

Арестованный нами перебежчик со стороны Польши ДРОЗД Адам Иванович, он же КУЛАН Михаил Кириллович, уроженец Польши, белорус, до ареста работавший забойщиком на шахте «Юнком» Орджоникидзенского р[айо]на, сознался в принадлежности его к польской разведке и дал показания, что в 1928 году он был завербован в мест. Хотиничи начальником политической полиции БЕЛКОВСКИМ и в том же году нелегально переброшен в СССР с заданием внедриться в органы ГПУ.

На Совстороне ДРОЗД был завербован Тимковичским погранотрядом ГПУ и со специальными заданиями переброшен обратно в Польшу.

В 1928 году ДРОЗД вторично переброшен польской разведкой нелегально в СССР на постоянное жительство с заданиями разведывательного-диверсионного характера с явкой к резидентам польской разведки

naczelnik oddziału planowania trustu „Stalinugol” – KATUCKI Iwan s. Józefa, urodzony w Polsce, złożył zeznania i przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego.

Do pracy wywiadowczej na rzecz Polski KATUCKI został wciągnięty w miesiącu styczniu 1931 roku w m. Charkowie przez swego rodzonego brata, agenta wywiadu polskiego KATUCKIEGO Michała s. Józefa, który przybył nielegalnie z Polski do ZSRS na polecenie wywiadu polskiego i mieszka w Charkowie pod nazwiskiem JANICKIJ Karł Piotrowicz.

Do 1933 roku KATUCKI przekazywał zebrane przez siebie informacje o charakterze szpiegowskim swojemu bratu KATUCKIEMU [vel] JANICKIEMU.

W 1932 roku konsulatu polski w Charkowie w imieniu wywiadu polskiego nawiązał z KATUCKIM kontakt i dwukrotnie przyjeżdżał do niego, do [miasta] Stalino, pracownik konsulatu MARCZEWSKI, któremu KATUCKI przekazywał zebrane na jego polecenie informacje o charakterze szpiegowskim.

W roku 1935, jak twierdzi KATUCKI, nawiązał z nim kontakt przedstawiciel wywiadu polskiego WIERIEMINSKIJ, pracujący wówczas jako naczelnik ORS trustu „Stalinugol”, z którym miał on łączność do dnia jego aresztowania i systematycznie dostarczał mu informacji o charakterze szpiegowskim.

Jednocześnie KATUCKI był członkiem organizacji trockistowsko-dywersyjnej, działającej w przemyśle węglowym Donbasu, do której został wciągnięty w miesiącu maju 1936 roku przez byłego kierownika trustu „Stalinugol” – CHACZATURJANCA, na polecenie którego prowadził on wywrotową działalność.

KATUCKI wymienił 6 ludzi, o których wiedział, że są członkami tej trockistowsko-dywersyjnej organizacji i opisał ich kontrrewolucyjną działalność w praktyce.

^b-Sprawa DROZDA^b

Aresztowany przez nas uciekinier z Polski DROZD Adam s. Iwana vel KULAN Michał s. Kiryła, urodzony w Polsce, Białorusin, przed aresztowaniem pracował jako rębacz w kopalni „Junkom” w r[ejo]nie ordżonikidzewskim, przyznał się, że jest pracownikiem wywiadu polskiego i zeznał, że w 1928 roku został zwerbowany w miejsc[owości] Chotynicze przez naczelnika policji politycznej BIEŁKOWSKIEGO i w tymże roku przerzucony nielegalnie do ZSRS z zadaniem dostania się do pracy w organach GPU.

Na stronie sow[ieckiej] DROZD został zwerbowany przez tymkowicki oddział pogran[iczny] GPU i z zadaniami specjalnymi z powrotem przerzucony do Polski.

W 1928 roku DROZD został po raz drugi nielegalnie przerzucony do ZSRS przez wywiad polski z poleceniem zamieszkania tam na stałe i zadaniami o charakterze wywiadowczo-dywersyjnym, dostał kontakt na rezydenta wywiadu polskiego STUŻYNSKIEGO, mieszkającego w mieś[cie] Złatouście (Ural) i POTRIEBIEJKĘ, mieszkającego w mieś[cie] Artemowsku (Donbas) jako rzekomy emigrant polit[yczny] (ustalony w celu aresztowania).

СТУЖИНСКОМУ, проживающому в гор. Златоусте (Урал) и ПОТРЕБЕЙКО – проживавшему в гор. Артемовске (Донбасс), под видом политэмигранта (устанавливается для ареста).

⁶-Дело братьев ГАВАК⁶

Польпербежчики брата ГАВАК Николай Иванович, работавший до ареста в Константиновке на оборонном заводе № 25 «Автостекло» грузчиком, и ГАВАК Иосиф Иванович, также работавший в Константиновке в конторе «Союзутиля», оба бывш[ие] коммунисты, исключенные из рядов ВКП(б) – разоблачены как агенты польской разведки.

ГАВАК Николай и ГАВАК Иосиф были завербованы в Польше: первый – в 1924 году поручиком политической полиции БОРОЦКИМ, второй – заместителем старосты села Перетоки ПОЛИЩУКОМ в 1923 году и с заданиями разведывательно-диверсионного характера на военный период, оба в 1924 году нелегально переброшены на территорию СССР.

⁶-Дело КУШНИРА⁶

КУШНИР Александр Васильевич – выходец из погранполосы, в 1925 году за активную контрабандную деятельность был осужден к расстрелу, который затем был заменен 10 годами лишения свободы, до ареста работал на Орджоникидзенском металлургическом заводе вахтером.

Показаниями КУШНИРА устанавливается, что он, являясь агентом Ямпольского погранотряда ГПУ, будучи переброшен в Польшу для заработка был перевербован там поручиком штаба батальона КОП – ПЛОЦИНСКИМ⁴, под кличкой «НЕВСКИЙ» и с заданиями разведывательного характера переброшен на Совстору.

С 1924 года КУШНИР был связан с агентом 2-го отдела польгенштаба ОСТРОМИРСКИМ, которому помогал в его к-р деятельности на территории СССР и на протяжении всего периода времени передавал польской разведке собранные им сведения шпионского характера.

⁶-Дело НЕСТЕРЧУКА⁶

Польпербежчик НЕСТЕРЧУК Антон Антонович, уроженец мест[ечка] Здолбуново (Польша), до ареста работавший на Красногоровском заводе Петро-Марьевского р[айо]на⁵ (Донбасс) слесарем, сознался в причастности к деятельности польской разведки.

В 1924 году НЕСТЕРЧУК был завербован начальником польской политической полиции гор. Ровно ЯНОВСКИМ для провокаторской деятельности, предал несколько коммунистов, которые были по его

⁴ Євген Северин Плоцинський (нар. 23 X 1899), капітан піхоти; у 1923 у 34 пп; у 1928 у КОПЗ; з 1932 у II Відділі Головного Штабу; у 1937 ймовірно у Самостійній Технічній Секції, займався оформленням документів для агентів, скерованих до СРСР. *RO 1923, RO 1928, RO 1932.*

⁵ Ймовірно йдеться про Первомайський район. Назва Петро-Мар'ївка існувала до 1920.

^b-Sprawa braci GAWAK^b

Zbiegowie pol[scy], bracia GAWAK Nikolaj Iwanowicz, pracujący przed aresztowaniem w Konstantynowce z zakładach o znaczeniu dla obronności nr 25 „Awstostiekło” jako ładowacz i GAWAK Iosif Iwanowicz, także pracujący w Konstantynowce w biurze „Sojuzutilu”, obaj byl[i] komuniści, usunięci z szeregów WKP(b), zostali zdemaskowani jako agenci wywiadu polskiego.

GAWAK Nikolaj i GAWAK Iosif zostali zwerbowani w Polsce – pierwszy z nich w 1924 roku przez porucznika policji politycznej BOROCKIEGO, drugi przez zastępcę ^cstarosty wsi Peretoki^c POLISZCZUKA w 1923 roku – i nielegalnie przerzuceni w 1924 roku na terytorium ZSRS z zadaniami o charakterze wywiadowczo-dywersyjnym na wypadek wojny.

^b-Sprawa KUSZNIRA^b

KUSZNIR Aleksandr Wasiljewicz, wychodźca ze strefy pogran[icznej], skazany w 1925 roku na rozstrzelanie za uprawianie na szeroką skalę przemytu, zamienione następnie na 10 lat pozbawienia wolności, przed aresztowaniem pracował w ordżonikidzewskich zakładach metalurgicznych jako portier.

Na podstawie zeznań KUSZNIRA ustalono, że będąc agentem jampolskiego oddziału pogran[icznego] GPU, po przerzuceniu do Polski do [wywiadowczej] pracy za gr[anicą] został tam przewerbowany przez porucznika sztabu batalionu KOP PŁOCIŃSKIEGO⁴ i pod pseudonimem „NEWSKI” przerzucony na stronę sow[iecką] z zadaniami o charakterze wywiadowczym.

Od 1924 roku KUSZNIR miał powiązania z agentem 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego] OSTROMIRSKIM, którego wspomagał w k-r działalności na terytorium ZSRS i przez cały czas przekazywał wywiadowi polskiemu zebrane przez siebie informacje o charakterze szpiegowskim.

^b-Sprawa NESTERCZUKA^b

Pol[ski] zbieg NESTERCZUK Antoni s. Antoniego, urodzony w miast[eczku] Zdołbunowie (Polska), przed aresztowaniem pracował w krasnogorowskich zakładach w r[ejo]nie pietromarjewskim⁵ (Donbas) jako ślusarz, przyznał się do współudziału w pracy wywiadu polskiego.

W 1924 roku NESTERCZUK został zwerbowany przez naczelnika polskiej policji politycznej mias[ta] Równe JANOWSKIEGO do pracy jako prowokator, wydał kilku komunistów, których wskutek jego doniesienia aresztowano, po czym w miesiącu lipcu 1925 roku został nielegalnie przerzucony do Związku Sowieckiego z zadaniami o charakterze dywersyjno-wywiadowczym.

Pracując w dużych zakładach ceramicznych im. Lenina w r[ejo]nie pietromarjewskim, NESTERCZUK wciągnął do działalności dywersyjno-

⁴ Eugeniusz Seweryn Płociński (ur. 23 X 1899), kpt. piech.; w 1923 w 34 pp; w 1928 w KOP; od 1932 w Oddziale II Szt. Gł.; w 1937 prawdopodobnie w Samodzielnym Referacie Technicznym, zajmował się przygotowaniem dokumentów dla agentów wysyłanych do ZSRS. RO 1923, RO 1928, RO 1932.

⁵ Prawdopodobnie chodzi o rejon pierwomajski. Nazwa Pietromarjewka istniała do 1920.

донесениям арестованы, после чего в июле месяце 1925 года нелегально переброшен в Советский Союз с заданиями диверсионно-разведывательного характера.

Работая на крупном керамическом заводе им. Ленина в Петро-Марьевском р-не, НЕСТЕРЧУК привлек для диверсионно-разведывательной деятельности работавших там ЯКУБЧИКА и СЕНЮКА (оба арестованы и высланы).

⁶-Дело СУБОЧА⁻⁶

Арестованный нами перебежчик со стороны Польши СУБОЧ Василий Александрович, работавший слесарем в прокатном цехе на металлургическом заводе им. Ильича в Мариуполе, сознался в том, что в 1932 году в гор. Вилейки (Польша) он был завербован офицером польской политической полиции ПЛЕСНЯКОМ и тогда же с группой агентов польской разведки нелегально переброшен на Совсторону с заданиями по диверсии и шпионажу.

Группа агентов, состоявшая из пяти человек: СУБОЧА, БЕДРИЦКОГО Константина, БЕДРИЦКОГО Федора, ДУБИКОВА Гавриила и ВОЗНЮКА Устима, получила задание осесть на постоянное жительство на Урале в городах с наличием металлургической промышленности.

Как показывает СУБОЧ, ему и ВОЗНЮКУ было поручено поселиться в Магнитогорске и осуществить ряд диверсионных актов на металлургических и коксохимических заводах.

Руководителем этой диверсионной группы являлся ВОЗНЮК, и группа под его руководством в течение 1935–[19]36 гг. проводила диверсионно-разведывательную деятельность на Магнитогорском комбинате и Челябинском заводе.

Все лица, входившие в состав этой диверсионной группы, за исключением СУБОЧА, по показаниям последнего в настоящее время проживают в Магнитогорске и Челябинске.

По существу ориентируем УНКВД по Челябинской области и Магнитогорск.

⁶-Дело КОЗАРЯ⁻⁶

КОЗАРЬ Иван Александрович, уроженец Галиции, до ареста работавший охранником в Облпотребсоюзе в гор. Сталино, разоблачен, как агент польских разведывательных органов.

Проживая в Донбассе, КОЗАРЬ систематически посещал польское консульство в Харькове и в 1936 году был привлечен для разведывательной деятельности в пользу Польши Харьковским польским консулом БРЖЕЖИЦКИМ.

КОЗАРЬ по заданию БРЖЕЖИЦКОГО собирал сведения шпионского характера, которые передавал консульству, посещая таковое под предлогом получения нацпаспорта.

-wywiadowczej pracujących tam JAKUBCZIKA i SIENIUKA (obaj aresztowani i zesłani).

^b-Sprawa SUBOCZA^{-b}

Aresztowany przez nas zbieg z Polski SUBOCZ Wasilij Aleksandrowicz, pracujący jako ślusarz na wydziale walcowniczym w zakładach metalurgicznych im. Iljicza w Mariupolu, przyznał się, że w 1932 roku w mieś[cie] Wilejka (Polska) został zwerbowany przez oficera polskiej policji politycznej^c PLEŚNIAKA i w grupie agentów wywiadu polskiego został nielegalnie przerzucony na stronę sow[iecką] z zadaniami dotyczącymi dywersji i szpiegostwa.

Grupa agentów, składająca się z pięciu osób: SUBOCZA, BIEDRICKIEGO Konstantina, BIEDRICKIEGO Fiodora, DUBIKOWA Gawriiły i WOZNIUKA Ustima otrzymała zadanie, by na stałe osiąść na Uralu w miastach, w których istnieje przemysł metalurgiczny.

Jak zeznał SUBOCZ, jemu i WOZNIUKOWI polecono osiedlić się w Magnitogorsku i dokonać szeregu aktów dywersji w zakładach metalurgicznych i koksochemicznych.

Kierownikiem tej grupy dywersyjnej był WOZNIUK i grupa pod jego przywództwem, w [atach] 1935–[19]36, prowadziła działalność dywersyjno-wywiadowczą w kombinacie magnitogorskim i fabryce czelabińskiej.

Wszystkie osoby, które wchodziły w skład grupy dywersyjnej, z wyjątkiem SUBOCZA, jak wynika z zeznań tego ostatniego, mieszkają obecnie w Magnitogorsku i Czelabińsku.

O głównych zagadnieniach sprawy informujemy UNKWD obwodu czelabińskiego i Magnitogorsk.

^b-Sprawa KOZAR'A^{-b}

KOZAR' Iwan s. Aleksandra, urodzony w Galicji, przed aresztowaniem pracujący jako wartownik w *obłpotriebsojuzie* w mieś[cie] Stalino, został zdemaskowany jako agent polskich służb wywiadowczych.

KOZAR', mieszkając w Donbasie, systematycznie odwiedzał konsulat polski w Charkowie i w 1936 roku został wciągnięty przez konsula polskiego BRZEŻNICKIEGO do pracy wywiadowczej na rzecz Polski.

KOZAR' na polecenie BRZEŻNICKIEGO zbierał informacje o charakterze szpiegowskim, które przekazywał do konsulatu, odwiedzając go pod pretekstem starania się o nar[odowy] paszport.

^b-Sprawa DAJBARSKIEGO^{-b}

Aresztowany przez nas zbieg z Polski DAJBARSKI Klemens s. Antoniego, urodzony w Warszawie, przed aresztowaniem pracujący w Oddziale Fin[ansowym] mias[ta] Woroszyłowgradu jako inspektor finansowy, dawniej oficer Wojska Polskiego, pełnił służbę w więzieniu warszawskim, następnie stanisławowskim, przyznał się, że jest pracownikiem wywiadu polskiego.

^б-Дело ДАЙБАРСКОГО^б

Арестованный нами перебежчик со стороны Польши ДАЙБАРСКИЙ Клименс Антонович, уроженец Варшавы, до ареста работавший в финотделе гор. Ворошиловграда финансовым инспектором, в прошлом офицер польской армии, служил в Варшавской, а затем Станиславской тюрьмах – сознался в принадлежности к польской разведке.

ДАЙБАРСКИЙ был завербован комиссаром политической полиции гор. Станиславова ПШЕВРОЦКИМ в 1922 году и тогда же в разведывательных целях нелегально перебросен на территорию СССР.

В 1922 году, прибыв в СССР, ДАЙБАРСКИЙ связался с польскими агентами ЗАПЛАВСКИМ и ПИЛИПЕНКО, совместно с которыми проводил разведывательную деятельность, собирая сведения шпионского характера.

^б-Дело ОЛЕЙНИКА^б

Записками от 25 IX и 20 X-с. г. мы сообщали Вам о том, что в Постышевском р[айо]не нами вскрыта польская диверсионно-шпионская группа, созданная польским агентом ОЛЕЙНИКОМ, проводившая большую подрывную работу на угольных шахтах треста «Постышевуголь».

Арестованный по этому делу ШКУТЕНКО Афанасий Яковлевич сознался в том, что в 1937 году он был завербован одним из участников этой группы КУЛИШЕНКО и по заданиям последнего проводил подрывную работу.

По этому же делу сознался арестованный СОЙЧУК Александр Романович, уроженец Польши, исключенный из рядов ВКП(б), до ареста работавший в качестве директора школы № 4 шахты «Центральная» треста «Постышевуголь».

СОЙЧУК, являясь участником украинской националистической контрреволюционной организации, в 1936 году, через КУЛИШЕНКО и ИВАНОВА связался с контрреволюционной троцкистской организацией, существовавшей в тресте и на шахтах «Постышевуголь», и в том же году был завербован польским резидентом ОЛЕЙНИКОМ для разведывательной деятельности в пользу Польши, по заданию которого собирал и передавал ему сведения шпионского характера.

^б-Дело ПОДЛЕЖАНСКОГО^б

ПОДЛЕЖАНСКИЙ Антон Михайлович, уроженец Польши, ^в-бывший военнопленный на Орджоникидзенском металлургическом заводе (Донбасс)^в – сознался в том, что в 1931 году он был завербован Харьковским польским консульством для разведывательной деятельности в пользу Польши и на протяжении всего периода времени собирал и передавал консульству сведения шпионского характера.

DAJBARSKI został ^czwerbowany przez komisarza policji politycznej^c mias[ta] Stanisławowa PRZEWROCKIEGO w 1922 roku i wtedy też przerzucony nielegalnie na terytorium ZSRS w celach wywiadowczych.

Po przybyciu do ZSRS w 1922 roku DAJBARSKI skontaktował się z agentami polskimi ZAPŁAWSKIM i PILIPIENKĄ, wspólnie z którymi prowadził działalność wywiadowczą, zbierając informacje o charakterze szpiegowskim.

^b-Sprawa OLEJNIKA^b

W notatkach [służbowych] z 25 IX i 20 X br. informowaliśmy Was, że w r[ejo]nie postyszewskim wykryliśmy polską grupę dywersyjno-szpiegowską, założoną przez polskiego agenta OLEJNIKA, która prowadziła szeroką działalność wywrotową w kopalniach węgla, należących do trustu „Postyszewugol”.

Aresztowany w tej sprawie SZKUTIENKO Afanasij Jakowlewicz przyznał się, że w 1937 roku został zwerbowany przez jednego z członków tej grupy KULISZENKĘ i na jego polecenie prowadził robotę wywrotową.

W tejże sprawie przyznał się też aresztowany SOJCZUK Aleksander s. Romana, urodzony w Polsce, usunięty z szeregów WKP(b), przed aresztowaniem pracujący jako dyrektor szkoły nr 4 [przy] kopalni „Centralnaja” trustu „Postyszewugol”.

SOJCZUK, będąc członkiem ukraińskiej nacjonalistycznej organizacji kontrrewolucyjnej, w 1936 roku za pośrednictwem KULISZENKI i IWANO-WA nawiązał łączność z kontrrewolucyjną organizacją trockistowską, istniejącą w truście i kopalniach „Postyszewugol” i w tymże roku został zwerbowany przez rezydenta polskiego OLEJNIKA do pracy wywiadowczej na rzecz Polski i na jego polecenie zbierał i przekazywał mu informacje o charakterze szpiegowskim.

^b-Sprawa PODLEŻAŃSKIEGO^b

PODLEŻAŃSKI Antoni s. Michała, urodzony w Polsce, ^cbyły jeńiec w ordzownikidzewskich zakładach metalurgicznych (Donbas)^c, przyznał się, że w 1931 roku został zwerbowany przez konsulat polski w Charkowie do pracy wywiadowczej na rzecz Polski i przez cały czas zbierał i przekazywał w konsulacie informacje o charakterze szpiegowskim.

^b-Sprawa FOMICZA^b

Aresztowany przez nas zbieg z Polski FOMICZ Fiodor s. Andrieja, urodzony w Polsce, usunięty z szeregów WKP(b), przed aresztowaniem zatrudniony w kopalni im. Kalinina, trust „Artemugol” w r[ejo]nie gorłowskim, złożył zeznania o swej współpracy z wywiadem polskim.

W 1923 roku, mieszkając w Polsce, FOMICZ ^czostał zwerbowany przez pracownika polskiej policji politycznej^c BOGDAŃCA i w tymże roku przerzucony nielegalnie na terytorium ZSRS w celu prowadzenia działalności dywersyjnej w czasie wojny.

^б-Дело ФОМИЧА^{-б}

Арестованный нами перебежчик со стороны Польши ФОМИЧ Федор Андреевич, уроженец Польши, исключенный из рядов ВКП(б), до ареста работавший на шахте им. Калинина треста «Артемуголь» в Горловском р[айо]не, дал показания о причастности его к польской разведке.

В 1923 году, проживая в Польше, ФОМИЧ был завербован сотрудником польской политической полиции БОГДАНЦОМ, и в том же году нелегально переброшен на территорию СССР для диверсионной деятельности на военный период.

Работая на ряде оборонных предприятий Донбасса, ФОМИЧ изучал уязвимые точки и подготавливал на военный период совершение крупных диверсионных актов.

^аНачальник Управления НКВД по Д[онецкой] о[бласти]
Старший майор государственной безопасности^а
(—) СОКОЛИНСКИЙ

№ 1110817/2/2
28 X-1937 г.
г. Сталино

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), стр. 78, арк. 1–13.
Оригінал, машинопис.*

Pracując w Donbasie w szeregu przedsiębiorstw o znaczeniu dla obronności, FOMICZ zapamiętywał ważne strategicznie punkty i przygotowywał poważne akcje dywersyjne na wypadek wojny.

^aNaczelnik Zarządu NKWD o[bwodu] d[onieckiego]
Starszy major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) SOKOLINSKI

nr 1110817/2/2
28 X-1937 r.
m. Stalino

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 78, k. 1-13.
Oryginał, maszynopis.*

№ 54

30 жовтня 1937, Кам'янець-Подільський. Повідомлення начальника УНКВС по Кам'янець-Подільській області Миколи Приходька наркомуну внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про результати слідства по «польській операції»

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
^бтов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
гор. Киев^б

^{а-б}О результатах следствия по польской операции^{б-а}
(3 ^а-отд. ^а УГБ УНКВД по Каменец-Подольской области)

Сообщаю результаты по польской операции за время с 23-го по 28-е октября с. г.

1. Арестованный РУ Антон Леонтиевич¹ – токарь по металлу Каменец-Подольской МТМ, сознался в том, что в 1924 году он нелегально ушел в Румынию, где был арестован и затем румвлястями передан через Совпогранохрану на Совсторону.

РУ показывает, что в 1925 году он был завербован в польскую к-р организацию «ПОВ» быв[шим] работником польнацменбюро в гор. Каменце СТОНЯШЕКОМ (осужден), по заданиям которого проводил к-р националистическую работу. РУ называет 5 членов «ПОВ», нами арестованных.

2. Арестованная КУЧКОВСКАЯ Елена Ксаверьяновна² – преподавательница частных уроков музыки в гор. Каменце, созналась в том, что с 1921 года является членом польской к-р националистической организации «ПОВ», завербована ксендзом НЕДЗЕЛЬСКИМ³ (осужден).

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

¹ Антон Леонти́евич Ру (нар. 1898), заарештований 8 IX 1937 Кам'янець-Подільським міськ-квідділом УНКВС, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 7 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1960. *ДА Хмельницької обл., спр. П-9338.*

² Олена Ксавер'янівна Кучковська (нар. 1889), заарештована 7 IX 1937 Кам'янець-Подільським окрвідділом НКВС, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляна 6 XII 1937. Реабілітована у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-2364, П-22837.*

³ Антоній Недзельський (нар. 1895), випускник Житомирської духовної семінарії (1919). Вікарій костьола у Проскуріві, згодом у Кам'янець-Подільському. 2 IX 1922 засуджений Кам'янецьким губревтрибуналом до вищої міри покарання, згодом заміненій на 5 років позбавлення волі. За архівними джерелами перебував у Вінницькій в'язниці, де помер у 1922. За описом

Nr 54

30 października 1937, Kamieniec Podolski. Informacja naczelnika UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego Nikolaja Prichod'ki dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Lепlewskiego o dotychczasowych wynikach śledztwa związanego z „operacją polską”

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
^b-Tow. LEPLEWSKIEGO
mias[to] Kijów^b

^{a-b}Wyniki śledztwa w związku z operacją polską^{-b-a}
(3 ^a-Oddz[iał]^{-a} UGB UNKWD obwodu kamieniecko-podolskiego)

Informuję o wynikach operacji polskiej za okres od 23 do 28 października br.

1. Aresztowany RU Anton Leontjewicz¹, tokarz pracujący przy obróbce metalu w kamieniecko-podolskim MTM, przyznał się, że w 1924 roku nielegalnie przeszedł do Rumunii, gdzie został aresztowany. Następnie władze rum[uńskie] przekazały go przez sow[iecką] ochronę pogran[iczną] na stronę sow[iecką].

RU zeznał, że w 1925 roku został zwerbowany do polskiej k-r organizacji POW przez był[ego] pracownika biura pol[skiej] mniej[szości] narodowej w mieś[cie] Kamieńcu [Podolskim] STONIASZKA (skazany), na polecenie którego prowadził k-r działalność nacjonalistyczną. RU wymienił 5 członków POW, których aresztowaliśmy.

2. Aresztowana KUCZKOWSKAJA Jelena Ksawierjanowna², nauczycielka dająca prywatne lekcje muzyki w mieś[cie] Kamieńcu [Podolskim], przyznała się, że od 1921 roku jest członkiem polskiej k-r nacjonalistycznej organizacji POW; zwerbowana została przez księdza NIEDZIELSKIEGO³ (skazany).

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Podkreślono maszynowo.

¹ Anton Leontjewicz Ru (ur. 1898), aresztowany 8 IX 1937 przez Kamieniecko-Podolski Oddział Miejski UNKWD, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 7 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1960. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-9338.

² Jelena Ksawierjanowna Kuczkwskaja (ur. 1889), aresztowana 7 IX 1937 przez Kamieniecko-Podolski Oddział Okręgowy NKWD, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelana 6 XII 1937. Zrehabilitowana w 1989. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-2364; *ibidem*, spr. P-22837.

³ Antoni Niedzielski (ur. 1895), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu (1919), wikariusz kościoła w Proskurowie, następnie w Kamieńcu Podolskim. Skazany 2 IX 1922 przez kamieniecko-podolski gubernialny trybunał rewolucyjny na karę śmierci, wyrok zamieniono na 5 lat pozbawienia

КУЧКОВСКАЯ показує, що по заданням ксендза ЧЫРСКОГО⁴ (осуджен), она передавала от него в Польшу письма вплоть до 1930 года. КУЧКОВСКАЯ называет 12 членов «ПОВ», арестованных нами.

3. Арестованный ГАЛАТА Иосиф Романович⁵ – счетовод известкового завода в с. Гуменцах, Каменец-Подольского района, сознался в том, что при переходе нелегально границы из СССР в Польшу в 1922 году, был завербован польской разведкой и переброшен на Советскую сторону для шпионской работы.

ГАЛАТА показывает, что на протяжении 1922–1935 гг. он был связан по шпионской работе с ксендзом ТРОЦКИМ⁶ (осуджен), НОВИЦКИМ⁷ и КАПУСТЯНСКИМ (устанавливаются для ареста), снабжая их материалами шпионского характера.

В 1925 и 1927 гг. ГАЛАТА совершал нелегальные ходки в Польшу для связи с польской разведкой.

4. Арестованный ПРОППЕ Георгий Густавович – до ареста учитель немецкого языка средней школы в с. Вишневич, Смотричского района, сознался в том, что в 1925 году был завербован германским консулом в г. Киве Стефани для шпионской работы, каковую проводил до 1930 года включительно.

кс. Дзвонковського, перебував у таборах і у 1934 повернувся до Кам'янець-Подільського. Помер у 1937. *Влада і костьол...*, с. 416; *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 370–371.

⁴ Було: ЧЕРСКОГО.

⁴ Франц Хомич Чирський (нар. 6 VI 1882), випускник Житомирської духовної семінарії (1900–1905); з 1906 вікарій Волочиського та Кременецького костьолів; з 1907 адміністратор парафій Птича та Оринин; з 1914 вікарій кафедри у Житомирі, у 1917–1918 рр. вікарій в Луцьку та Оринині; з 1921 настоятель парафій в Ярмолинцях та Фельштині. 16 I 1930 заарештований працівниками ДПУ УСРР. Засуджений 27 VI 1930 Верховним Судом УСРР до 7 років позбавлення волі. Покарання відбував у Ярославському політизоляторі; з листопада 1930 на Соловках. Після звільнення відбув на поселення до Мценська (1937), потім у Карачеві. Дата смерті не з'ясована. Реабілітований 3 X 1991. *Влада і костьол...*, с. 431–432; *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 205–206.

⁵ Йосип Романович Галат (Галата) (нар. 1889), заарештований 22 II 1937 Кам'янець-Подільським окривідділом НКВС, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 10 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1961. *ДА Хмельницької обл., спр. П-10703*.

⁶ Франц Троцький (нар. 7 III 1889), випускник Житомирської духовної семінарії; вікарій у Проскуріві; з 1916 адміністратор парафії Ярмолинці; у 1921–1927 рр. адміністрував також парафіями Сказинець, Городок Подільський і Купино. Заарештований у 1927 або 1928. Заочно засуджений Трійкою при Колегії ОДПУ до 10 років позбавлення волі. Засланий на Соловки. 15 IX 1932 у ході обміну політичними в'язнями виїхав до Польщі. Працював капеланом військового гарнізону у Торуні. Подальша доля невідома. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 486–488.

⁷ Донат Новицький (20 X 1883 – 17 VIII 1971), священник східного обряду, випускник Петербурзької духовної академії; у вересні 1923 заарештований ОДПУ. Засуджений 19 IV 1924 Колегією ОДПУ до 10 років позбавлення волі. Перебував у Орловській в'язниці, згодом на Соловках і у Ярославському політизоляторі. 15 IX 1932 у ході обміну політичними в'язнями виїхав до Польщі. До вересня 1939 настоятель парафії Торокань. Після Другої світової війни викладач російської мови і російської культури в духовній семінарії Ксьондзів Паллотинів у Олтажеві біля Варшави. *Dzwonkowski R. Losy duchowieństwa...*, с. 375–378.

KUCZKOWSKAJA zeznała, że na polecenie księdza CZYRSKIEGO^{c4} (skazany) przekazywała od niego do Polski listy aż do 1930 roku. KUCZKOWSKAJA wymieniła 12 członków POW, którzy zostali przez nas aresztowani.

3. Aresztowany GAŁATA Iosif Romanowicz⁵, rachmistrz w wytwórni wapna we w[si] Humieńce, rejon kamieniecko-podolski, przyznał się, że gdy przeszedł w 1922 roku nielegalnie granicę z ZSRS do Polski, został zwerbowany przez wywiad polski i przerzucony na stronę sow[iecką] w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej.

GAŁATA zeznał, że w l[atach] 1922–1935, w związku z działalnością szpiegowską kontaktował się z księdzem TROCKIM⁶ (skazany), NOWICKIM⁷ i KAPUSTIAŃSKIM (ustaleni w celu aresztowania), zaopatrując ich w materiały o charakterze szpiegowskim.

W l[atach] 1925 i 1927 GAŁATA chodził nielegalnie do Polski, w celu kontaktowania się z wywiadem polskim.

4. Aresztowany PROPPE Georgij Gustawowicz, przed aresztowaniem nauczyciel języka niemieckiego w szkole średniej we w[si] Wiszniewczyk, rejon smotrycki, przyznał się, że w 1925 roku został zwerbowany przez konsula niemieckiego w m. Kijowie STEFANIEGO do pracy szpiegowskiej, którą wykonywał do 1930 roku włącznie.

wolności. Wg źródeł archiwalnych przebywał w więzieniu winnickim, gdzie w 1922 zmarł. Wg ks. Dzwonkowskiego był więziony w łagrach, skąd w 1934 powrócił do Kamieńca Podolskiego. Zmarł w 1937. *Włada i kost'ol...*, s. 416; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 370–371.

^c Było: CZERSKIEGO.

⁴ Franciszek Czyrski (ur. 6 VI 1882), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu (1900–1905); od 1906 wikariusz w parafiach Wołoczysk, Krzemieniec; od 1907 administrator parafii Ptycza oraz Orynin; od 1914 wikariusz w katedrze w Żytomierzu; w l. 1917–1918 wikariusz w Łucku i Orynie; od 1921 proboszcz parafii w Jarmolińcach i Felsztynie. Aresztowany 16 I 1930 przez GPU USRS. Wyrokiem SN USRS z dn. 27 VI 1930 skazany na 7 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał w więzieniu w Jarosławlu; od listopada 1930 na Wyspach Sołowieckich. Po zwolnieniu osiedlony w Mceńsku (1937), następnie w Karaczewie. Data śmierci nieznana. Zrehabilitowany 3 X 1991. *Włada i kost'ol...*, s. 431–432; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 205–206.

⁵ Iosif Romanowicz Gałat lub Gałata (ur. 1889), aresztowany 22 II 1937 przez Kamieniecko-Podolski Oddział Okręgowy NKWD, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 10 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1961. DA Chmelnykójskiej Oblasti, spr. P-10703.

⁶ Franciszek Trocki (ur. 7 III 1889), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu, wikariusz w Proskurowie; od 1916 administrator parafii Jarmolińce; w l. 1921–1927 administrował także parafiami w Skazińcach, Gródku Podolskim i Kupinie. Aresztowany w 1927 lub 1928. Skazany zaocznie przez trójkę przy Kolegium OGPU na 10 lat pozbawienia wolności. Osadzony na Wyspach Sołowieckich. Przybył do Polski 15 IX 1932 drogą wymiany więźniów politycznych. Pracował jako kapelan w garnizonie wojskowym w Toruniu. Dalsze losy nieznane. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 486–488.

⁷ Donat Nowicki (20 X 1883 – 17 VIII 1971), ksiądz obrządku wschodniego, absolwent seminarium duchownego w Petersburgu. Aresztowany przez OGPU we wrześniu 1923; skazany 19 IV 1924 przez Kolegium na 10 lat pozbawienia wolności. Przebywał w więzieniu w Orle, następnie na Wyspach Sołowieckich i w więzieniu w Jarosławiu. W ramach wymiany więźniów politycznych przybył do Polski 15 IX 1932. Do września 1939 proboszcz parafii Torokanie. Po wojnie wykładowca języka i kultury rosyjskiej w seminarium duchownym księży pallotynów w Ołtarzewie koło Warszawy. R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 375–378.

ПРОППЕ показывает, что по шпионской работе он был связан сперва со СТЕФАНИ, а затем с ЗОММЕРОМ⁸, которым передавал материалы об экономическом и политическом положении районов, а также использовывался германскими подданными ШТРЕЗЕ⁹, КРАУЗЕ и МЕТЦЕМ (первые два, якобы, уехали в Германию, а МЕТЦ умер в 1931 году) в качестве курьера по доставке шпионских материалов в германское консульство.

Наряду с этим, ПРОППЕ проводил к-р фашистскую работу среди студентов силикатного института в г. Каменце-Подольске в бытность его там преподавателем немецкого языка.

5. Арестованный ИОЗЕФ Степан Петрович¹⁰, уроженец Румынии, до ареста член колхоза, сознался в том, что до 1931 года являлся агентом польской разведки и с 1933 года агентом румразведорганов.

В 1917 г. ИОЗЕФ, дезертировав из румармии, продолжительный период скрывался, а затем, желая избегнуть суда, эмигрировал в Польшу.

Будучи задержан полицией, ИОЗЕФ под угрозой выдачи румвластям, был завербован и переброшен с разведывательными заданиями в СССР, с заданием осесть на Каменетчине.

В СССР им были завербованы 3 человека (устанавливаются), коих он использовывал, как для сбора шпионских сведений, так и для посылки их в Польшу с материалами. Польразведке ИОЗЕФОМ передавались материалы по Проскуровскому гарнизону и политико-экономические данные.

В 1932 году ИОЗЕФ нелегально связывается со своим родственником, живущим в Румынии (Белцы¹¹), через которого в 1933 г. был разведкой нащупан и завербован. Дважды (в 1933 и 1934 гг.) он нелегально посетил рум-сторону, связавшись с разведкой. Работу в пользу Румынии вел якобы до 1935 года.

Показания ИОЗЕФА первичные и безусловно недостаточно вскрывают его деятельность в СССР.

6. Арестованный БАБИЙ Макар Михайлович¹² – секретарь колхоза с. Тынное, Смотричского района, сознался в том, что является участником украинской к-р повстанческой организации, завербован в 1931 году организатором Польно-Гарнавского восстания СОЛТЫСОМ Францем Брониславовичем (осужден).

⁸ Рудольф Зоммер, у 1928–1933 рр. німецький консул у Києві, згодом Генеральний консул у Ленінграді.

⁹ Георгій Штрезе, швейцар консульства Німеччини у Києві, за професією вчитель.

¹⁰ Степан Петрович Йозеф (Йозеф) (нар. 1891), заарештований 20 VIII 1937 Смотричським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки при УНКВС Кам'янець-Подільської обл. від 22 XII 1937 засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-18487.*

¹¹ Нині у Молдавській Республіці.

¹² Макар Михайлович Бабій (нар. 1896), заарештований 9 IX 1937 Смотричським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 393 від 23 XI 1937, розстріляний 15 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1960. *ДА Хмельницької обл., спр. П-9850.*

PROPPE zeznał, że w związku z działalnością szpiegowską kontaktował się najpierw ze STEFANIM, potem z SOMMEREM⁸, którym przekazywał materiały o sytuacji gospodarczej i politycznej rejonów, a także był wykorzystywany przez obywateli niemieckich STRESEGO⁹, KRAUZEGO i METZA (dwaj pierwsi wyjechali ponoć do Niemiec, a METZ zmarł w 1931 roku) jako kurier przywożący materiały szpiegowskie do konsulatu niemieckiego.

Jednocześnie PROPPÉ uprawiał k-r faszystowską działalność wśród studentów Instytutu Silikatów w m. Kamińcu Podolskim, gdy był tam wykładowcą języka niemieckiego.

5. Aresztowany IOZEF Stiepan s. Piotra¹⁰, urodzony w Rumunii, przed aresztowaniem członek kołchozu, przyznał się, że do 1931 roku był agentem wywiadu polskiego i od 1933 roku agentem rum[uńskich] służb wywiad[owczych].

W 1917 r. IOZEF, po dezercji z armii rum[uńskiej] przez dłuższy czas ukrywał się, a następnie, chcąc uniknąć sądu, wyemigrował do Polski.

Po zatrzymaniu przez policję i groźbach, że będzie wydany władzom rum[uńskim], IOZEF został zwerbowany i przerzucony z zadaniami wywiadowczymi do ZSRS. Miał polecenie, by osiąść na Kamieniecczyźnie.

W ZSRS zwerbował 3 ludzi (ustalamy ich), których wykorzystywał przy zbieraniu informacji szpiegowskich oraz posyłał ich do Polski z materiałami. IOZEF przekazywał wywiadowi pol[skiemu] materiały dotyczące garnizonu proskurowskiego i dane polityczno-gospodarcze.

W 1932 roku IOZEF skontaktował się nielegalnie ze swym krewnym mieszkającym w Rumunii (Bielcy¹¹), w wyniku czego w 1933 r. został odszukany przez wywiad i zwerbowany. Dwukrotnie (w l[atach] 1933 i 1934) przechodził nielegalnie na stronę rum[uńską], kontaktując się z wywiadem. Pracę na rzecz Rumunii prowadził podobno do 1935 roku.

IOZEF jest [dopiero] po wstępnych przesłuchaniach, które z całą pewnością nie ujawniają w dostatecznym stopniu jego działalności w ZSRS.

6. Aresztowany BABIJ Makar Michajłowicz¹², sekretarz kołchozu we w[si] Tynnoje, rejon smotrycki przyznał się do tego, że jest członkiem ukraińskiej k-r organizacji powstańczej i że zwerbowany został w 1931 roku przez organizatora powstania polno-tarnawskiego SOŁTYSA Franca Bronisławowicza (skazany).

⁸ Rudolf Sommer, w l. 1928–1933 konsul niemiecki w Kijowie, następnie konsul generalny w Leningradzie.

⁹ Georg Strese, portier konsulatu niemieckiego w Kijowie, z zawodu nauczyciel.

¹⁰ Stiepan Iozef (ur. 1891), aresztowany 20 VIII 1937 przez Smotrycki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego z 22 XII 1937 skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-18487.

¹¹ Nazwa rumuńska: Bălți, obecnie w Republice Mołdawii.

¹² Makar Michajłowicz Babij (ur. 1896), aresztowany 9 IX 1937 przez Smotrycki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 393 z 23 XI 1937) rozstrzelany 15 XII 1937 w Kamińcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1960. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-9850.

БАБИЙ показывает о проведенной им и другими участниками организации к-р работе и о вербовке им в организацию одного человека.

7. Арестованный КУЗЬМИНСКИЙ Петр Антонович¹³ – колхозник с. Нестеровцы, Смотричского района, сознался в том, что в 1931 году он был завербован руководителем местной к-р организации ГРИЦАКОМ Семеном (осужден) в повстанческую к-р организацию, и называет 6 человек, с которыми он был связан по к-р работе. КУЗЬМИНСКИЙ выполнял также роль связного. Показания КУЗЬМИНСКОГО перекрывают показания арестованного БАБИЯ.

8. Мы уже доносили, что нами вскрыта и ликвидируется польская к-р диверсионно-повстанческая организация, существовавшая на Волочиском сахарном заводе, заложенная быв[шими] механиками завода МУШИНСКИМ и ПЕТРОВСКИМ.

Арестованный МАТЕУШ Анастасий Францевич – быв[ший] зав[едующий] свеклозаготпункта Волочиского сахзавода, дополнительно дал показание о проведенной им и другими членами к-р организации вредительской и диверсионной работы на заводе (массовые простои и срыв производственного плана завода в результате вредительски проведенного ремонта завода, в элеватор свеклорезки была брошена двухпудовая гиря, ввиду чего приостановилась работа всего завода и т. п.).

Арестованный по настоящему делу МАТЕУШ Иван – сменный инженер сахзавода, сознался в том, что является участником упомянутой выше к-р организации и полностью подтверждает показания ранее арестованных по этому делу БОРЩЕВСКОГО, МАТЕУША Анастасия, МИХНОВСКОГО и других.

Следствие по делу продолжаем.

9. Арестованный МИШИШИН^Г Кирилл Федорович¹⁴ до ареста – зав[едующий] райзаготзерно в м. Смотриче, сознался в том, что является членом украинской к-р организации, ставящей себе задачу – установление «украинской народной республики». В к-р организацию завербован в 1931 году ВЕГРУКОМ (осужден), от которого получил задание проводить вербовку новых лиц в к-р организацию, а также заняться вредительством в колхозах. МИШИШИН^Г называет 6 человек участников организации, из коих 3 ранее осуждены, остальные нами устанавливаются.

^Г Було: МИШИШЕН.

¹³ Петро Антонович Кузьмінський (нар. 1901), заарештований 17 VIII 1937 Дунаєвським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки при УНКВС Кам'янець-Подільської обл., протокол № 196 від 28 XI 1937, розстріляний 4 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-208; спр. П-24086.*

¹⁴ Кирило Федорович Мішишин (нар. 1882), заарештований 9 IX 1937 Смотрицьким райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 393 від 23 XI 1937, розстріляний 5 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1963. *ДА Хмельницької обл., спр. П-13620.*

BABIJ składa zeznania o prowadzonej przez niego i innych członków organizacji działalności k-r oraz o zwerbowaniu przez niego do organizacji jednego człowieka.

7. Aresztowany KUŹMINSKIJ Piotr Antonowicz¹³, kołchoźnik we w[si] Nesterowce, rejon smotrycki przyznał się, że w 1931 roku został zwerbowany przez kierownika miejscowej organizacji k-r GRICAKA Siemiona (skazany) do powstańczej organizacji k-r i wymienił 6 osób, z którymi kontaktował się na płaszczyźnie k-r działalności. KUŹMINSKIJ pełnił także rolę łącznika. Zeznania KUŹMINSKIEGO pokrywają się z zeznaniami aresztowanego BABIJA.

8. Donosiliśmy już, że ujawniliśmy i likwidujemy polską k-r organizację dywersyjno-powstańczą, istniejącą w cukrowni wołoczyskiej i założoną przez był[ego] mechanika cukrowni MUSZYNSKIEGO oraz PIOTROWSKIEGO.

Aresztowany MATIEUSZ Anastasij Franczewicz, był[y] kier[ownik] punktu skupu buraków przy wołoczyskiej cukr[owni], złożył dodatkowe zeznanie na temat prowadzonej przez niego i innych członków organizacji k-r działalności szkodniczej i dywersyjnej w zakładzie (masowe przestoje i zerwanie planu produkcyjnego zakładu wskutek celowo źle przeprowadzonego remontu, wrzucenie do elevatora z pokrojonymi burakami dwupudowego odważnika, w rezultacie czego stanęła praca całej cukrowni itp.).

Aresztowany w powyższej sprawie inżynier zmianowy cukrowni MATIEUSZ Iwan przyznał się, że jest członkiem wspomnianej wyżej organizacji k-r i w pełni potwierdza zeznania wcześniej aresztowanych w tej sprawie BORSZCZEWSKIEGO, MATIEUSZA Anastasija, MICHNOWSKIEGO i innych.

Śledztwo w sprawie kontynuujemy.

9. Aresztowany MISZCZYSZYN^d Kiriłł Fiodorowicz¹⁴, przed aresztowaniem kierownik *rajzagotzierna* w m[iejscowości] Smotrycz, przyznał się, że jest członkiem ukraińskiej organizacji k-r, stawiającej sobie za cel ustanowienie „Ukraińskiej Republiki Ludowej”. Do organizacji k-r został zwerbowany w 1931 roku przez WIEGRUKA (skazany), który polecił mu werbować nowe osoby do organizacji k-r, a także uprawiać szkodnictwo w kołchozach. MISZCZYSZYN^d wymienił 6 osób – członków organizacji, z których 3 skazano wcześniej, a pozostałych ustalamy.

10. Jak informowaliśmy, aresztowany został przez nas pracownik szpitala w rejonie gorodeckim, dawniej aktywny petlurowiec – repatriant GOROBIEC

^d Było: MISZYSZEN.

¹³ Piotr Antonowicz Kuźminskij (ur. 1901), aresztowany 17 VIII 1937 przez Dunajowiecki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego (protokół nr 196 z 28 XI 1937) rozstrzelany 4 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-208; *ibidem*, spr. P-24086.

¹⁴ Kiriłł Fiodorowicz Miszczyszyn (ur. 1882), aresztowany 9 IX 1937 przez Smotrycki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 393 z 23 XI 1937) rozstrzelany 5 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1963. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-13620.

10. Как мы сообщали, нами арестован служащий больницы Городокского района, в прошлом активный петлюровец – репатриант, ГОРОБЕЦ Федор Яковлевич¹⁵, сознавший в том, что в прошлом он являлся одним из руководителей украинской к-р повстанческой организации на территории Проскуровщины.

ГОРОБЕЦ дополнительно дал показание, что с первых дней революции он примкнул к партии укр. эсеров и, являясь членом Проскуровского уездного комитета укр. эсеров, провел большую организационную работу по формированию петлюровских частей для борьбы против Соввласти. При отступлении петлюровских банд вместе с белополяками, ГОРОБЕЦ эмигрировал в Польшу, где вращался в кругу деятелей украинской эмиграции. В 1924 году, по возвращению из Польши, создал на территории Городокского района украинскую к-р повстанческую организацию, поддерживавшей связь с Польшей и ставившей перед собой задачу – вооруженное восстание против Соввласти. После частичного разгрома этой организации, подготавливал кадры на военный период.

По показаниям ГОРОБЕЦА проходит 30 человек, устанавливаемых нами для ареста. Следствие по делу разворачиваем в направлении вскрытия укр. подполья. Учитываем возможность выхода закордон.

11. Нами арестован уроженец Галиции, поляк БОБКО Степан Михайлович¹⁶, прибывший на Украину в 1918 году вместе с австрийской армией, и при отступлении ее из Украины остается жить в гор. Одессе.

БОБКО сознался в том, что в 1919 году, работая машинистом телеграфа в пассажирском поезде, где находилось командование петлюровской армии, вместе с ними отступил в Польшу и уехал в город Львов, где был арестован и затем завербован жандармерией сперва для внутренней работы среди украинцев и галичан, а затем в 1920 году, после отступления Красной Армии из Галиции, польской разведкой был направлен с разведывательно-диверсионными заданиями на Украину.

Пробравшись на ст[анции] Жмеринка, БОБКО связался с местным ксендзом, вместе с которым занялся подготовкой по совершению диверсионных актов на телеграфе и ж. д. мосту ст[анции] Жмеринки. В 1923 году БОБКО организовал аварию электростанции Казатинского депо. БОБКО дает показание о ряде проведенных им других диверсионных актов по месту работы и, что он связывался с существовавшей на Проскуровщине в 1927 году польской к-р шпионской диверсионной организацией. БОБКО называет

¹⁵ Федір Якович Горобець (нар. 1892), заарештований 16 X 1937 Проскурівським міськвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки при УНКВС Кам'янець-Подільської обл. від 28 VI 1937, розстріляний 29 XI 1937. Реабілітований у 1961. *ДА Хмельницької обл., спр. П-10564; спр. П-15324.*

¹⁶ Степан Михайлович Бобков (Бобко) (нар. 1895), заарештований 9 VIII 1937 Меджибіжським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки при УНКВС Кам'янець-Подільської обл., протокол № 565 від 16 XII 1937, розстріляний 6 I 1938 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-22899.*

Fiodor Jakowlewicz¹⁵, który przyznał się do tego, że w przeszłości był jednym z kierowników ukraińskiej k-r organizacji powstańczej na terenie Proskurowszczyzny.

GOROBIEC w zeznaniu uzupełniającym powiedział, że w pierwszych dniach rewolucji przyłączył się do partii eserowców ukr[aińskich] i będąc członkiem komitetu eserowców ukr[aińskich] w *ujeździe* proskurowskim wykonał ogromną pracę organizacyjną nad formowaniem jednostek petlurowskich do walki przeciwko władzy sow[ieckiej]. Podczas wycofywania się band petlurowskich wraz z *bielopolakami* GOROBIEC wyemigrował do Polski, gdzie obracał się w kręgach działaczy emigracji ukraińskiej. W 1924 roku, po powrocie z Polski, utworzył na terytorium rejonu gorodeckiego ukraińską k-r organizację powstańczą, która podtrzymywała kontakt z Polską i stawiała sobie za cel [wywołanie] zbrojnego powstania przeciwko władzy sow[ieckiej]. Po częściowym rozbięciu, organizacja przygotowywała kadry na okres wojny.

W zeznaniach GOROBICA występuje 30 ludzi, których ustalamy w celu aresztowania. Śledztwo w tej sprawie zmierza do wykrycia podziemia ukr[aińskiego]. Przewidujemy, iż [śledztwo] wykroczy poza granice [kraju].

11. Aresztowaliśmy urodzonego w Galicji Polaka BOBKĘ Stiepana¹⁶ s. Michaiła, który przybył na Ukrainę w 1918 roku z armią austriacką i podczas wycofywania się jej z Ukrainy pozostał i zamieszkał w mieście Odessie.

BOBKO przyznał się, że w 1919 roku, pracując jako operator telegrafu^e w pociągu pasażerskim, w którym znajdowało się dowództwo armii petlurowskiej, wraz z nim wycofał się do Polski i wyjechał do miasta Lwowa, gdzie został aresztowany, a następnie zwerbowany przez żandarmerię, najpierw do pracy wewnętrznej, wśród Ukraińców i Galicjan, potem, w 1920 roku, po wycofaniu się Armii Czerwonej z Galicji, został skierowany przez wywiad polski na Ukrainę z zadaniami wywiadowczo-dywersyjnymi.

Po przedostaniu się na stację Żmerynka, BOBKO skontaktował się z miejscowym księdzem i wspólnie z nim zajął się przygotowaniami do dywersji na telegrafie i moście k[olejowym] przy stacji Żmerynka. W 1923 roku BOBKO doprowadził do awarii stacji energetycznej koziałyńskiej parowozowni. BOBKO zeznał o szeregu innych aktów dywersji, jakich dokonał w miejscu swej pracy oraz o swych powiązaniach z istniejącą w 1927 roku na Proskurowszczyźnie polską k-r szpiegowską organizacją dywersyjną. BOBKO wymienił 8 członków

^e *Było:* maszynista.

¹⁵ Fiodor Jakowlewicz Gorobiec (ur. 1892), aresztowany 16 X 1937 przez Proskurowski Oddział Miejski UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego z 28 VI 1937 rozstrzelany 29 XI 1937. Zrehabilitowany w 1961. DA Chmelnykkoji Oblasti, spr. P-10564; *ibidem*, spr. P-15324.

¹⁶ Stiepan Bobkow lub Bobko (ur. 1895), aresztowany 9 VIII 1937 przez Miedzybowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego (protokół nr 565 z 16 XII 1937) rozstrzelany 6 I 1938 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnykkoji Oblasti, spr. P-22899.

8 участников организации, каждый из них имел специальные задания, как по шпионажу, так и по диверсии.

Показания БОБКО первичные. Продолжаем над ним работать с целью вскрытия всей проведенной диверсионной и шпионской деятельности.

12. Проходящие по показаниям арестованного нами члена польской диверсионно-повстанческой организации КУРОВСКОГО (о нем мы Вам доносили), ЗЕЛИНСКИЙ Иван Владимирович и КУЗЬМИНСКИЙ Валентин Северинович¹⁷, сознались в том, что являются участниками упомянутой к-р организации.

ЗЕЛИНСКИЙ показал, что в к-р организацию он был завербован в 1924 году врачом ЦАБЕНКО, по заданиям которого проводил к-р националистическую работу, подготавливал к-р кадры на военный период и называет 9 человек, привлеченных им в к-р организацию.

КУЗЬМИНСКИЙ – учитель, дает аналогичные показания, указывая, что в к-р организацию он был завербован КУРОВСКИМ в 1931 году.

Следствие по делу продолжаем. Проходящих по показаниям лиц устанавливаем для ареста.

13. В донесении от 20 сего месяца мы сообщали, что арестованный нами учитель Меджибожского района ГРИЦЕНЮК сознался в том, что является членом польской к-р националистической организации, созданной зав[едующим] укр[аинской] школой ОРДЖИХОВСКИМ¹⁸.

По настоящему делу нами арестован ОРДЖИХОВСКИЙ Казимир Николаевич, ЗАРЖИЦКИЙ Вацлав Леонардович¹⁹ и ГУМЕНЮК Захарий²⁰, которые сознались в своей причастности к упомянутой к-р организации и перекрывают показания ГРИЦЕНЮКА.

ОРДЖИХОВСКИЙ дал показания, что завербован в организацию в 1935 году быв[шим] директором школы в с. Шаровечки, Проскуровского района,

¹⁷ Валеріан (Валентин) Северинович Кузьмінський (нар. 1900), заарештований 21 X 1937 Держнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 6 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1959. *ДА Хмельницької обл., спр. П-7724.*

¹⁸ Казимир Миколайович Орджиховський (нар. 1909), заарештований 1 IX 1937 Меджибіжським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. (Інші репресовані, що проходять за цим протоколом, розстріляні 29 XI і 30 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському). Реабілітований у 1964. *ДА Хмельницької обл., спр. П-15414.*

¹⁹ Вацлав Леонідович (Леонардович) Заржицький (нар. 1913), заарештований Меджибіжським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. (Інші репресовані, що проходять за цим протоколом, розстріляні 29 XI і 30 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському). Реабілітований у 1964. *ДА Хмельницької обл., спр. П-15414.*

²⁰ Захарій Маркович Гуменюк (нар. 1908), заарештований 31 VIII 1937 Меджибіжським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляний 29 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований. *ДА Хмельницької обл., спр. П-15414.*

organizacji; każdy z nich miał zadania specjalne, zarówno w dziedzinie szpiegostwa, jak i dywersji.

[Są to] wstępne zeznania BOBKI. W dalszym ciągu pracujemy nad nim, aby w pełni ujawnić jego dywersyjną i szpiegowską działalność.

12. Występujący w zeznaniach aresztowanego przez nas członka polskiej organizacji dywersyjno-powstańczej KUROWSKIEGO (donosiliśmy o nim) ZIELINSKI Iwan Władimirowicz i KUŻMINSKI Walentin Siewierinowicz¹⁷ przyznali się, że są członkami wspomnianej k-r organizacji.

ZIELINSKI zeznał, że do organizacji k-r został zwerbowany w 1924 roku przez lekarza CABIENKĘ, na polecenie którego prowadził działalność k-r i nacjonalistyczną oraz szykował k-r kadry na okres wojny. Wymienił 9 osób, które wciągnął do organizacji k-r.

Nauczyciel KUŻMINSKI złożył analogiczne zeznania, w których twierdził, że do organizacji k-r został zwerbowany przez KUROWSKIEGO w 1931 roku.

Śledztwo w sprawie kontynuujemy. Występujące w zeznaniach osoby ustalamy w celu aresztowania.

13. W raporcie z 20 bieżącego miesiąca informowaliśmy, że aresztowany przez nas nauczyciel rejonu międzybowskiego GRICENIUK przyznał się, że jest członkiem polskiej k-r organizacji nacjonalistycznej, założonej przez kier[ownika] szkoły ukr[aińskiej] ORDŻYCHOWSKIEGO¹⁸.

W danej sprawie aresztowany został ORDŻYCHOWSKI Kazimir Nikolajewicz, ZARZYCKI Waclaw Leonardowicz¹⁹ i GUMIENIUK Zacharij²⁰, którzy przyznali się do członkostwa we wspomnianej k-r organizacji i [ich zeznania] pokrywają się z zeznaniami GRICENIUKA.

ORDŻYCHOWSKI zeznał, że został zwerbowany do organizacji w 1935 roku przez był[ego] dyrektora szkoły we w[si] Szarowieczka, rejon proskurowski, KATOWSKIEGO Antona (członek POW, aresztowany), na polecenie którego założył organizację k-r w rejonie międzybowskim.

¹⁷ Walerian lub Walentin Siewierinowicz Kużminskij (ur. 1900), aresztowany 21 X 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 6 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1959. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-7724.

¹⁸ Kazimir Nikolajewicz Ordżychowskij (ur. 1909), aresztowany 1 IX 1937 przez Miedzybowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznanne). Zrehabilitowany w 1964. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-15414.

¹⁹ Waclaw Leonidowicz lub Leonardowicz Zarzyckij (ur. 1913), aresztowany przez Miedzybowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznanne). Zrehabilitowany w 1964. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-15414.

²⁰ Zacharij Markowicz Gumieniuk (ur. 1908), aresztowany 31 VIII 1937 przez Miedzybowski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelany 29 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany. DA Chmelnyćkoi Oblasti, spr. P-15414.

КАТОВСКИМ Антоном (член «ПОВ», арестован), по заданням которого создал к-р організацію в Меджибожском районі.

14. Арестованніе СКАКОВСКИЙ[†] Павел Тимофеевич²¹ и СКАКОВСКИЙ[†] Станіслав Тимофеевич²² – жители села Креничное, Деражнянского района, сознались в причастности к польской к-р повстанческой организации, созданной ксендзом ГАНСКИМ²³ (осужден) и своими показаниями перекрывают показания ранее арестованных по настоящему делу СКАКОВСКОГО[†] Кароля²⁴, ЗАГРЕБЕЛЬСКОГО Григория, БОНДАРЯ Павла²⁵ и других, о сознании коих мы уже Вам доносили.

15. Арестованный ГУЛКОВ Владимир Захарович²⁶ – учитель села Сельцо, Славутского района, сознался в том, что является агентом польской разведки и членом польской к-р националистической организации «ПОВ», в которую был завербован в 1929 году быв. учителем Славутской польской школы ЯКУШЕВСКИМ, по заданням которого проводил к-р националистическую работу и завербовал 3-х человек, ранее репрессированных и высланных.

ГУЛКОВ дал показания, что, являясь агентом ИНО Славутского погранотряда НКВД, он, будучи переправлен на польсторону, был задержан, перевербован польразведкой и со шпионскими заданиями переброшен на Совсторону.

[†] Було: САКОВСКИЙ.

²¹ Павло Тимофійович Скаковський (нар. 1891), заарештований 1 X 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 24 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1958. *Да Хмельницької обл., спр. П-5549.*

²² Станіслав Тимофійович Скаковський (нар. 1887), заарештований 1 X 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 329 від 15 XI 1937, розстріляний 10 XII 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1958. *Да Хмельницької обл., спр. П-5549.*

²³ Станіслав Ганський (нар. 14 XII 1880), випускник Житомирської духовної семінарії (1907); з 1910 до 1914 працював в парафії Олександрія; з 1914 до 1918 в Ємільчині; з 1918 до 1921 в Михалполі; з 1921 до 1924 в Летичеві, Оринині та Жмеринці; з 1924 до 1930 у Деражні Подільській; у 1924, 1926, 1927 репресований. Заарештований 25 I 1930 і вивезений до Харкова. За постановою Судової Трійки при Колегії ДПУ УСРР від 17 V 1930 засуджений до 8 років позбавлення волі. Покарання відбував на Соловках, за рішенням Особливої Трійки УНКВС Ленінградської обл. від 25 XI 1937 розстріляний 8 XII 1937 в урочищі Койранкагас під Токсово. *Влада і костьол..., с. 382–383; R. Dzwonkowski, Losy duchowieństwa..., с. 246–247.*

²⁴ Кароль Антонович Скаковський (нар. 1892), заарештований 21 IX 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 151 від 25 X 1937, розстріляний 15 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1958. *Да Хмельницької обл., спр. П-5549.*

²⁵ Павло Йосипович Бондар (нар. 1880), заарештований 21 IX 1937 Деражнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 151 від 25 X 1937, розстріляний 20 XI 1937 у м. Кам'янець-Подільському. Реабілітований у 1958. *Да Хмельницької обл., спр. П-5549.*

²⁶ Володимир Захарович Гулков (нар. 1895), заарештований 8 X 1937 Славутським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляний 30 XI 1937 у м. Шепетівці. Реабілітований у 1989. *Да Хмельницької обл., спр. П-22342.*

14. Aresztowani SKAKOWSKI^f Paweł Timofiejewicz²¹ i SKAKOWSKI^f Stanisław Timofiejewicz²², mieszkańcy wsi Krienicznoje, rejon derażniański przyznali się, że należą do polskiej k-r organizacji powstańczej, założonej przez księdza HANSKIEGO²³ (skazany). Zeznania ich pokrywają się z zeznaniami wcześniej aresztowanych w powyższej sprawie SKAKOWSKIEGO^f Karola²⁴, ZAGRIEBIELSKIEGO Grigorija, BONDARA Pawła²⁵ i innych; o ich przyznaniu się donosiliśmy.

15. Aresztowany GUŁKOW Władimir Zacharowicz²⁶, nauczyciel we wsi Sielco, rejon sławucki przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego i członkiem polskiej k-r organizacji nacjonalistycznej POW, do której został zwerbowany w 1929 roku przez był[ego] nauczyciela szkoły polskiej w Sławucie JAKUSZEWSKIEGO. Na jego polecenie prowadził k-r działalność nacjonalistyczną i zwerbował 3 ludzi, wobec których wcześniej zastosowano środki represyjne i zesłanie.

GUŁKOW zeznał, że gdy był agentem INO sławuckiego oddziału pogran[icznego] NKWD i przeprawił się na stronę pol[ską], został zatrzymany oraz przewerbowany przez pol[ski] wywiad i przerzucony z zadaniami o charakterze szpiegowskim na stronę sow[iecką].

Zeznania GUŁKOWA mają charakter wstępny. W dalszym ciągu pracujemy nad nim.

^f *Było:* SAKOWSKIJ.

²¹ Paweł Timofiejewicz Skakowski (ur. 1891), aresztowany 1 X 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 24 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-5549.

²² Stanisław Timofiejewicz Skakowski (ur. 1887), aresztowany 1 X 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 329 z 15 XI 1937) rozstrzelany 10 XII 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-5549.

²³ Stanisław Hański (ur. 14 XII 1880), absolwent seminarium duchownego w Żytomierzu (1907); od 1910 do 1914 pracował w parafii Aleksandria, od 1914 do 1918 w Emilczynie, od 1918 do 1921 w Michałpolu, od 1921 do 1924 w Letyczowie, Oryninie i Żmerynce, od 1924 do 1930 w Derażni Podolskiej. Represjonowany w l. 1924, 1926, 1927. Aresztowany 25 I 1930 i wywieziony do Charkowa. Postanowieniem sądowej trójki przy Kolegium GPU USRS z 17 V 1930 skazany na 8 lat pozbawienia wolności. Karę odbywał na Wyspach Sołowieckich, decyzją specjalnej trójki UNKWD obw. leningradzkiego z 25 XI 1937 rozstrzelany 8 XII 1937 w uroczysku Kojrankagas pod Toksowem. *Włada i kost'ol...*, s. 382–383; R. Dzwonkowski, *Losy duchowieństwa...*, s. 246–247.

²⁴ Karol Antonowicz Skakowski (ur. 1892), aresztowany 21 IX 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 151 z 25 X 1937) rozstrzelany 15 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-5549.

²⁵ Paweł Iosifowicz Bondar (ur. 1880), aresztowany 21 IX 1937 przez Derażniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 151 z 25 X 1937) rozstrzelany 20 XI 1937 w Kamieńcu Podolskim. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-5549.

²⁶ Władimir Zacharowicz Gułkow (ur. 1895), aresztowany 8 X 1937 przez Sławucki Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelany 30 XI 1937 w Szepetówce. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyckoji Oblasti, spr. P-22342.

Показания ГУЛКОВА первичные. Продолжаем над ним работать.

16. Арестованные как участники к-р шпионско-диверсионной группы, заложенной агентами польской разведки ПОГОРЕЛЬЦЕМ (арестован, сознался) и ФЕДОРЧУКОМ (осужден) в Плужанском районе – КОСЯНЧУК Алексей Иванович, МАРТЫНЮК Семен Андреевич и ОЛИФЕР Иван – жители села Стороници и Плужное, сознались в том, что являются членами упомянутой к-р диверсионной группы и что имели задания [в] военное время совершать диверсионные акты и уничтожать средства связи в тылу Красной Армии. Показания этих арестованных перекрываются показаниями ранее арестованных ПОГОРЕЛЬЦА и ХОМЯКА, о сознании которых мы Вам доносили.

17. Арестованный ГОРБАТЮК Тихон Васильевич²⁷ сознался в том, что имел связь с агентом польской разведки МАРКИТАНОМ, который при посещении Совстороны использовывал квартиру ГОРБАТЮКА, как явку. Кроме того, ГОРБАТЮК дал показания, что проводил активную к-р националистическую агитацию среди украинского населения за создание «самостоятельного украинского государства».

18. Арестованный ШВЫДКИЙ Андрей Ильич²⁸, уроженец Польши, служил в польской армии, сознался в том, что в 1922 году он был завербован офицером польской разведки КУЖАВОЙ и в том же году переброшен в Советский Союз с заданиями на военный период – совершать диверсионные акты в тылу Красной Армии. Показания ШВЫДКОГО первичные.

19. Нами арестован ЯЦУН Афанасий Мартынович²⁹, который сознался в том, что является агентом польской разведки с 1921 года.

ЯЦУН дал показания, что в 1921 году он нелегально ушел в Польшу к сестре своей – КОСОВСКОЙ, у которой прожил 8 месяцев. При возвращении обратно на Советскую сторону, он был на границе задержан польской пограничной охраной, передан в польскую разведку, которой был завербован и с заданиями шпионского характера переброшен в Советский Союз.

Для связи с ЯЦУНОМ и получения от него шпионских материалов к нему из Польши приходил его брат Михаил, являющийся также агентом польской разведки.

²⁷ Тихін Васильович Горбатюк (нар. 1885), заарештований 9 IX 1937 Ізяславським райвідділом УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Трійки УНКВС Кам'янець-Подільської обл. від 5 XI 1937, розстріляний 20 XI 1937 у м. Шепетівці. Реабілітований у 1958. *ДА Хмельницької обл., спр. П-5970.*

²⁸ Андрій Ілліч Швидкий (нар. 1899), заарештований 27 VIII 1937 Плужнянським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляний 30 XI 1937 у м. Шепетівці. Реабілітований у 1985. *ДА Хмельницької обл., спр. П-23739.*

²⁹ Афанасій Мартинович Яцун (нар. 1903), заарештований 21 IX 1937 Полонським райвідділенням УНКВС Кам'янець-Подільської обл., за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 290 від 9 XI 1937, розстріляний 30 XI 1937 у м. Шепетівці. Реабілітований у 1989. *ДА Хмельницької обл., спр. П-22819.*

16. Aresztowani jako członkowie k-r grupy szpiegowsko-dywersyjnej – założonej przez agentów wywiadu polskiego POGORIELCA (aresztowany, przyznał się) i FIODORCZUKA (skazany) w rejonie płuźniańskim – KOSIANCZUK Aleksiej Iwanowicz, MARTYNIUK Siemion Andriejewicz oraz OLIFIER Iwan, mieszkańcy wsi Storonicze i Płuźnoje, przyznali się, że są członkami wspomnianej k-r grupy dywersyjnej i że zadaniem ich [na] wypadek wojny było dokonywanie aktów dywersji i niszczenie środków łączności na tyłach Armii Czerwonej. Zeznania tych aresztowanych pokrywają się z zeznaniami wcześniej aresztowanych POGORIELCA i CHOMIAKA; o ich przyznaniu się donosiliśmy.

17. Aresztowany GORBATIUK Tichon Wasiljewicz²⁷ przyznał się do kontaktów z agentem wywiadu polskiego MARKITANEM, który podczas pobytu na stronie sow[ieckiej] wykorzystywał mieszkanie GORBATIUKA jako lokal konspiracyjny. Ponadto GORBATIUK zeznał, że aktywnie prowadził k-r agitację nacjonalistyczną wśród ludności ukraińskiej za utworzeniem „niezależnego państwa ukraińskiego”.

18. Aresztowany SZWYDKI Andriej s. Ilji²⁸, urodzony w Polsce, służył w Wojsku Polskim, przyznał się, że w 1922 roku został zwerbowany przez oficera wywiadu polskiego KURZAWĘ i w tym samym roku przerzucony do Związku Sowieckiego z zadaniami na okres wojny – dokonywanie aktów dywersji na tyłach Armii Czerwonej. Zeznania SZWYDKIEGO mają charakter wstępny.

19. Aresztowaliśmy JACUNA Afanasija Martynowicza²⁹, który przyznał się, że jest agentem wywiadu polskiego od 1921 roku.

JACUN zeznał, że w 1921 roku wyjechał nielegalnie do Polski do swojej siostry – KOSOWSKIEJ, u której mieszkał przez 8 miesięcy. Podczas powrotu na stronę sowiecką został zatrzymany na granicy przez polską ochronę graniczną, przekazany wywiadowi polskiemu i przez niego zwerbowany, następnie przerzucony do Związku Sowieckiego z zadaniami o charakterze szpiegowskim.

W celu utrzymania łączności z JACUNEM i odbierania od niego materiałów szpiegowskich, przychodził do niego z Polski jego brat Michaił, który był także agentem wywiadu polskiego.

JACUN Michaił podczas kolejnego przejścia do Polski został zatrzymany na stronie sow[ieckiej] i skazany.

²⁷ Tichon Wasiljewicz Gorbatiuk (ur. 1885), aresztowany 9 IX 1937 przez Izasławski Oddział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją trójki UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego z 5 XI 1937 rozstrzelany 20 XI 1937 w Szepetówce. Zrehabilitowany w 1958. DA Chmelnyćkoji Oblasti, spr. P-5970.

²⁸ Andriej Szwydky (ur. 1899), aresztowany 27 VIII 1937 przez Płuźniański Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelany 30 XI 1937 w Szepetówce. Zrehabilitowany w 1985. DA Chmelnyćkoji Oblasti, spr. P-23739.

²⁹ Afanasij Martynowicz Jacun (ur. 1903), aresztowany 21 IX 1937 przez Połoński Wydział Rejonowy UNKWD obw. kamieniecko-podolskiego, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 290 z 9 XI 1937) rozstrzelany 30 XI 1937 w Szepetówce. Zrehabilitowany w 1989. DA Chmelnyćkoji Oblasti, spr. P-22819.

ЯЦУН Михаил во время одной из ходок в Польшу был задержан на Совстороне и осужден.

ЯЦУН Афанасий показывает, что с братом Михаилом он поддерживал связь до 1927 года.

Работу над ЯЦУНОМ продолжаем с целью выявления его связей и шпионской деятельности до момента ареста.

^а-Начальник УНКВД по Каменец-Подольской области
Капитан государственной безопасности^а
(—) ПРИХОДЬКО

№ д-1691090-д
«д-30-д» октября 1937 года
гор. Каменец-Подольск

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 12, арк. 323–330.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документу резолюція: т. Миллеру. (–) Инсаров.

^{д-д} Вписано від руки.

JACUN Afanasij zeznał, że z bratem Michaiłem utrzymuje kontakty od 1927 roku.

Kontynuujemy pracę nad JACUNEM w celu ujawnienia jego kontaktów i działalności szpiegowskiej prowadzonej do czasu aresztowania.

^aNaczelnik UNKWD obwodu kamienicko-podolskiego
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
(—) PRICHOD'KO

nr ^g-1691090^g
„^g-30^g” października 1937 roku
mias[to] Kamieniec Podolski

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 12, k. 323–330.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dekretycja: dla T[owarzysza] Millera. (–) Insarow.

^g-^g *Wpisano odręcznie.*

№ 55

1 листопада 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову з клопотанням про продовження терміну проведення «польської операції» до 15 грудня 1937 р.

^{а-б}Совершенно секретно^{-а}
т. Ежову^{-б}

На 1-ое ноября 1937 года по Украине по польской операции арестовано 19 030 человек.

Из этого количества закончено дел на 7069 чел. Осуждено по 1 категории – 4885 чел., по 2 категории – 509, находится на рассмотрении в НКВД СССР дел на 1675 человек.

На 1-ое ноября по Украине остается арестованных – 11 961 чел.

Следствием вскрываются:

Законспирированные долгие годы существовавшие резидентуры поляков в важнейших административных центрах; активные диверсионные организации на оборонных предприятиях Киева, Харькова, Донбасса и Днепропетровщины; широкие организации «ПОВ» на Подолии, Киевщине, Днепропетровщине и Донбассе; сотни консульских агентов, проводивших диверсионную и шпионскую работу; большая сеть агентуры поляков в сахарной, спиртоводочной и лесной промышленности; диверсионные и шпионские организации всех районах пограничной полосы, охватывавшие наши укрепрайоны и пограничные гарнизоны; большая сеть польской агентуры, созданной из галичан и петлюровцев, возвратившихся из польских концентрационных лагерей; огромная работа, проведенная польскими клерикальными кругами, повстанческие ячейки в польских селах.

По всем этим делам возникает настоятельная необходимость дальнейших арестов.

Только за последние дни по новым областям (Житомир, Каменец-Подольск, Николаев, Полтава) арестовано до 2000 чел., по Киевской области – до 600 чел., по Винницкой области – 450 чел., по Днепропетровской области – 400 чел.

Поэтому уже теперь совершенно очевидно, что к 20-му ноября мы операцию закончить не успеем.

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

Nr 55

1 listopada 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraela Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa w sprawie przesunięcia terminu zakończenia „operacji polskiej” do 15 grudnia 1937 r.

^{a-b}Ścisłe tajne^a
do T[owarzysza] Jeżowa^b

Na [dzień] 1 listopada 1937 roku na Ukrainie w ramach operacji polskiej aresztowano 19 030 osób.

Z liczby tej zakończono sprawy dotyczące 7069 os[ób]. Skazano zaliczonych do 1 kategorii – 4885 os[ób], zaliczonych do 2 kategorii – 509 [osób], w trakcie rozpatrywania w NKWD ZSRS znajdują się sprawy dotyczące 1675 osób.

Na [dzień] 1 listopada na Ukrainie pozostaje aresztowanych – 11 961 os[ób].

W śledztwie ustalono:

Istnienie przez długie lata zakonspirowanych rezydentur w ważniejszych ośrodkach administracyjnych; prężne organizacje dywersyjne w przedsiębiorstwach o znaczeniu dla obronności w Kijowie, Charkowie, Donbasie i na Dniepropietrowszczyźnie; szeroko rozbudowane organizacje POW na Podolu, Kijowszczyźnie, Dniepropietrowszczyźnie i w Donbasie; setki agentów konsulatu prowadzących działalność dywersyjną i szpiegowską; ogromną sieć agentury w przemyśle cukrowniczym, spirtusowym i leśnym; organizacje szpiegowskie i dywersyjne we wszystkich rejonach strefy przygranicznej, obejmujące nasze rejony umoc[nione] i nadgraniczne garnizony; dużą sieć agentury polskiej, składającej się z Galicjan i petlurowców, powracających z polskich obozów koncentracyjnych; ogromną pracę wykonywaną przez polskie kręgi klerykalne i komórki powstańcze we wsiach polskich.

W związku z tymi sprawami powstaje paląca konieczność przeprowadzenia dalszych aresztowań.

Tylko w ostatnich dniach w nowych obwodach (Żytomierz, Kamieniec Podolski, Mikołajów, Połtawa) aresztowano do 2000 os[ób], w obwodzie kijowskim do 600 os[ób], w obwodzie winnickim – 450 os[ób], w obwodzie dniepropietrowskim – 400 os[ób].

W związku z tym już teraz jest rzeczą zupełnie oczywistą, że nie uda nam się zakończyć operacji do 20 listopada.

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

Для успешного завершения польской операции по Украине, прошу продлить срок операции и окончания дел до 15-го декабря 1937 года.

^бНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^б
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^в1^{-в}» ноября 1937 года²

^в№ 3444/сн^в

г. Киев

^аРазослано:^а

1. т. ЕЖОВУ

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 262–264.
Копія, машинопис.*

^в-^в Вписано від руки.

W celu zakończenia operacji polskiej na Ukrainie pełnym sukcesem proszę o przedłużenie terminu operacji i realizacji spraw do 15 grudnia 1937 roku.

^bLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^b
LEPLEWSKI

„1^c” listopada 1937 roku

^cnr 3444/sn^c

m. Kijów

^aOtrzymują:^a

1. T[owarzysz] JEŻOW

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 262–264.

Kopia, maszynopis.

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

№ 56

6 грудня 1937, Вінниця. Цифрові зведення про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Вінницькій області за період з 1 червня по 6 грудня 1937 р.

Совершенно секретно

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
гор. Киев

Согласно Вашего распоряжения от 15-го ноября 1937 года за № 109804 – направляю цифровые данные об оперативно-следственной работе Управления НКВД по Винницкой области за время с 1-го июня по 6-е декабря 1937 года.

^аПриложение^а: по тексту

^бЗам.^б ^аНачальник[а] Управления НКВД по Винницкой области
Майор государственной безопасности^а
(—) И. МОРОЗОВ

№ 1229184
6 декабря 1937 г.
г. Винница

[Приложение]

Совершенно секретно

^аЦифровые данные^в
об оперативно-следственной работе
Управления НКВД по Винницкой области^а
За время с 1 июня по 6 декабря 1937 года

Всего арестовано с 1-го июня по 1-е декабря 1937 года – 14 246 человек, из них по операции в порядке приказа НКВД СССР № 00447 передано в Каменец-Подольскую и Житомирскую области – 836 человек.

^аКоличество арестованных разбивается по линиям^а:

^{а-а} *Натисано великими літерами.*

^{б-б} *Вписано від руки.*

^в *На основі підрахунків потрібно ствердити, що у документі деякі числові дані помилкові.*

Nr 56
6 grudnia 1937, Winnica. Informacja dotycząca pracy
operacyjno-śledczej UNKWD obwodu winnickiego
za okres od 1 czerwca do 6 grudnia 1937 r.

Ściśle tajne

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. LEPLEWSKIEGO
mias[to] Kijów

Zgodnie z Waszym rozporządzeniem z 15 listopada 1937 roku nr 109804 – przesyłam dane liczbowe dotyczące pracy operacyjno-śledczej Zarządu NKWD obwodu winnickiego za okres od 1 czerwca do 6 grudnia 1937 roku.

^a-Załącznik^a: jak w tekście

^b-Zast[ępcą]^b ^a-Naczelnik[a] Zarządu NKWD obwodu winnickiego
Major bezpieczeństwa państwowego^a
(—) I. MOROZOW

nr 1229184
6 grudnia 1937 r.
m. Winnica

[Załącznik]

Ściśle tajne

^a-Dane liczbowe^c
dotyczące pracy operacyjno-śledczej
Zarządu NKWD obwodu winnickiego^a
za okres od 1 czerwca do 6 grudnia 1937 roku

Łącznie aresztowano w okresie od 1 czerwca do 1 grudnia 1937 roku 14 246 osób, w tym w ramach operacji przeprowadzonej na podstawie rozkazu nr 00447 przekazano do obwodów kamieniecko-podolskiego i żytomierskiego – 836 osób.

^a-Liczba aresztowanych z podziałem na grupy^a:
– trockiści i prawicowcy.....345 os[ób]

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Wpisano odręcznie.

^c Na podstawie wyliczeń należy przyjąć, że część danych podana jest błędnie.

Троцкистов и правых.....	345 чел.
Участников военно-фашистск[ого] заговора.....	89
Украинских националистов.....	928
По польской к-р и шпионажу.....	3685
По немецкой к-р и шпионажу.....	117
По румынской к-р и шпионажу.....	728
По японской к-р и шпионажу.....	15
По церковно-сектантской к-р.....	109
По операции в порядке приказа НКВД СССР № 00447.....	6605
Из них:	
По украинским националистам.....	1768
По церковникам и сектантам.....	928
По полякам.....	593
По немцам.....	43
Жен изменников родины.....	112
По другим делам.....	677
Из них:	
По политпартиям.....	21
По шпионажу, диверсии и террору.....	74
Вредительство.....	142
К-р и агитация.....	317
Служебно-должност[ные] преступления.....	66
Побег с высылки.....	8
Нелегальный переход границы и нарушение погранрежима...	29
Дезинформация и разглашение секретных сведений.....	5
Прочие преступления.....	15

Всего осуждено с 1 июня по 6 декабря 1937 года – 9242 чел.

Осуждено Военной Коллегией правых, троцкистов и украинских националистов – 117 человек.

По 1-й категории..... 77 чел.

По 2-й категории..... 20 ||

Осуждено Военной Коллегией по военно-фашистскому заговору – 43 человека.

По 1-й категории..... 42 чел.

По 2-й категории..... 1 ||

Осуждено Военным Трибуналом, Спецколлегией и Особым Совещанием при НКВД СССР – 485 человек.

– uczestnicy wojskowego spisku faszystow[skiego].....	89 [osób]
– nacjonaści ukraińscy.....	928 [osób]
– w sprawach związanych z polską k-r i szpiegostwem.....	3685 [osób]
– w sprawach związanych z niemiecką k-r i szpiegostwem.....	117 [osób]
– w sprawach związanych z rumuńską k-r i szpiegostwem.....	728 [osób]
– w sprawach związanych z japońską k-r i szpiegostwem.....	15 [osób]
– w sprawach związanych z k-r cerkiewno-sekciarską.....	109 [osób]

W ramach operacji przeprowadzonej na podstawie rozkazu NKWD ZSRS nr 00447..... 6605 [osób]

W tym:

– w sprawach związanych z ukraińskimi nacjonalistami.....	1768 [osób]
– w sprawach związanych z ludźmi cerkwi i sekciarzami.....	928 [osób]
– w sprawach związanych z Polakami.....	593 [osoby]
– w sprawach związanych z Niemcami.....	43 [osoby]
– żony zdrajców ojczyzny.....	112 [osób]
– w innych sprawach.....	677 [osób]
w tym [dotyczących]:	
– partii polit[ycznych].....	21 [osób]
– szpiegostwa, dywersji, i terroru.....	74 [osoby]
– szkodnictwa.....	142 [osoby]
– k-r i agitacji.....	317 [osób]
– przestępstw służbowo-funkcyj[nych].....	66 [osób]
– ucieczek z zesłania.....	8 [osób]
– nielegalnego przekroczenia granicy i naruszenia prawa gran[icznego].....	29 [osób]
– dezinformacji i rozgłaszania tajnych informacji.....	5 [osób]
– innych przestępstw.....	15 [osób]

Łącznie skazano od 1 czerwca do 6 grudnia 1937 roku – 9242 os[oby].

Skazano przez Kolegium Wojskowe prawicowców, trockistów i nacjonalistów ukraińskich – 117 osób:

– zaliczonych do 1 kategorii.....	77 os[ób]
– zaliczonych do 2 kategorii.....	20 [osób]

Skazano przez Kolegium Wojskowe za spisek wojskowo-faszystowski – 43 osoby:

– zaliczonych do 1 kategorii.....	42 os[oby]
– zaliczonych do 2 kategorii.....	1 os[oba]

По 1-й категории.....	42 чел.
По 2-й категории.....	443
Из них: правых, троцкистов и украинских националистов – 117 человек.	
По 1-й категории.....	1 чел.
По 2-й категории.....	116

Всего осуждено по полякам – 1717 человек.

По спискам 1-й категории.....	1571 чел.
По спискам 2-й категории.....	146

Всего осуждено по немцам – 11 человек.

По спискам 1-й категории.....	10 чел.
По спискам 2-й категории.....	1

Всего осуждено по румынам – 146 человек.

По спискам 1-й категории.....	129 чел.
По спискам 2-й категории.....	17

Всего осуждено по харбинцам – 3 человека.

По спискам 1-й категории.....	3 чел.
-------------------------------	--------

Возвращено на доследование из НКВД СССР по спискам:

По полякам.....	17 чел.
По румынам.....	2

Числится за НКВД СССР еще нерассмотренных справок – ⁶-1935⁶.

По полякам.....	1333 чел.
По немцам.....	31
По румынам.....	563
По харбинцам.....	8

Результаты оперативно-следственной работы по операции в порядке приказа НКВД СССР № 00447.

Предоставленный лимит:

По 1-й категории.....	2450 чел.
По 2-й категории.....	5250

За все время осуждено в порядке приказа НКВД СССР № 00447.

По 1-й категории.....	2288 чел.
По 2-й категории.....	4386

Остаток лимита – 926 чел.

По 1-й категории.....	162
По 2-й категории.....	864

Skazano przez Trybunał Wojskowy, [sądowe] Kolegium Spec[jalne]^d oraz Kolegium Specjalne^e przy NKWD ZSRS – 485 osób:

- zaliczonych do 1 kategorii..... 42 os[oby]
- zaliczonych do 2 kategorii.....443 [osoby]

W tym: prawicowców, trockistów i nacjonalistów ukraińskich – 117 osób:

- zaliczonych do 1 kategorii..... 1 os[oba]
- zaliczonych do 2 kategorii.....116 os[ób]

Łącznie skazano w sprawach związanych z Polakami – 1717 osób:

- według spisów 1 kategorii.....1571 os[ób]
- według spisów 2 kategorii..... 146 [osób]

Łącznie skazano w sprawach związanych z Niemcami – 11 osób:

- według spisów 1 kategorii.....10 os[ób]
- według spisów 2 kategorii..... 1 [osoba]

Łącznie skazano w sprawach związanych z Rumunami – 146 osób:

- według spisów 1 kategorii.....129 os[ób]
- według spisów 2 kategorii..... 17 [osób]

Łącznie skazano w sprawach związanych z harbińczykami – 3 osoby:

- według spisów 1 kategorii.....3 os[oby]

Odesłano z NKWD ZSRS na dodatkowe śledztwo według spisów:

w sprawach związanych z Polakami..... 17 os[ób]

w sprawach związanych z Rumunami..... 2 [osoby]

Sprawy jeszcze nierozpatrzone przez NKWD ZSRS – ^b-1935-^b:

związane z Polakami.....1333 os[oby]

związane z Niemcami..... 31 [osób]

związane z Rumunami..... 563 [osoby]

związane z harbińczykami..... 8 [osób]

Wyniki pracy operacyjno-śledczej w operacji przeprowadzonej na podstawie rozkazu NKWD ZSRS nr 00447.

Otrzymany limit:

- zaliczonych do 1 kategorii.....2450 os[ób]
- zaliczonych do 2 kategorii.....5250 [osób]

W całym okresie skazano na podstawie rozkazu NKWD ZSRS nr 00447:

- zaliczonych do 1 kategorii.....2288 os[ób]

^d Ros. *Spieckollegija*.

^e Ros. *Osoboje sowieszczanije*, OSO.

Из общего количества осужденных тройкой в порядке приказа НКВД СССР № 00447.

Украинских националистов.....	1412 чел.
Церковников.....	827 "
Поляков.....	593 "
Немцев.....	43 "

Всего прошло открытых процессов по делам УГБ Управления НКВД по Винницкой области – 9.

1) По вредительству в сельс[ком] хозяйст[ве] – 2 процесса.

^а Осуждено ^а : По 1-й категории.....	5 чел.
По 2-й категории.....	6 "

2) По вредительству в животноводчестве – 3 процес[са].

^а Осуждено ^а : По 1-й категории.....	18 чел.
По 2-й категории.....	14 "

3) По вредительству в системе Заготзерно – 4 проце[сса].

^а Осуждено ^а : По 1-й категории.....	9 чел.
По 2-й категории.....	21 "

Решений особого совещания НКВД по делам жен изменников родины не поступало.

На 6-е декабря 1937 года осталось в следственном производстве – 1386 человек.

^а Всего ^а	1386 чел.
Троцкистов и правых.....	88 "
Участников военно-фашист[ского] заговора.....	8 "
Украинских националистов.....	76 "
По польской к-р и шпионажу.....	118 "
По немецкой к-р и шпионажу.....	17 "
По румынской к-р и шпионажу.....	16 "
По японской к-р и шпионажу.....	1 "
По церковно-сектантской к-р.....	6 "

По операции в порядке приказа НКВД СССР № 00447....	898 "
Жен изменников родины.....	43 "
По другим делам.....	115 "

Из них:

Эсеров.....	1 "
Прочий шпионаж.....	2 "
Вредительство.....	52 "

- zaliczonych do 2 kategorii.....4386 [osób]
Reszta limitu – 926 os[ób]:
- zaliczonych do 1 kategorii.....162 [osoby]
- zaliczonych do 2 kategorii.....864 [osoby]

W ogólnej liczbie skazanych przez trójkę w związku z rozkazem NKWD ZSRS nr 00447 [znajdują się]:

ukraińscy nacjonaliści.....	1412 os[ób]
ludzie związani z cerkwią.....	827 [osób]
Polacy.....	593 [osoby]
Niemcy.....	43 [osoby]

Łącznie odbyło się procesów jawnych w sprawach [prowadzonych przez] UGB Zarządu NKWD obwodu winnickiego – 9.

1) za działalność szkodniczą w rol[nictwie] – 2 procesy.

^a skazano ^a : zaliczonych do 1 kategorii.....	5 os[ób]
zaliczonych do 2 kategorii.....	6 [osób]

2) za szkodnictwo w hodowli – 3 proce[sy].

^a skazano ^a : zaliczonych do 1 kategorii.....	18 os[ób]
zaliczonych do 2 kategorii.....	14 [osób]

3) za szkodnictwo w sieci *zagotzierna* – 4 proce[sy].

^a skazano ^a : zaliczonych do 1 kategorii.....	9 os[ób]
zaliczonych do 2 kategorii.....	21 [osób]

Postanowień Kolegium Specjalnego NKWD w sprawach żon zdrajców ojczyzny nie było.

Na dzień 6 grudnia 1937 roku pozostało w śledztwie – 1386 osób.

^a Łącznie ^a	1386 os[ób]
– trockiści i prawicowcy.....	88 [osób]
– uczestnicy wojskowego spisku faszystow[skiego].....	8 [osób]
– nacjonaliści ukraińscy.....	76 [osób]
– w sprawach związanych z polską k-r i szpiegostwem.....	118 [osób]
– w sprawach związanych z niemiecką k-r i szpiegostwem.....	17 [osób]
– w sprawach związanych z rumuńską k-r i szpiegostwem.....	16 [osób]
– w sprawach związanych z japońską k-r i szpiegostwem.....	1 [osoba]
– w sprawach związanych z k-r cerkiewno-sekciarską.....	6 [osób]

W ramach operacji przeprowadzonej na podstawie rozkazu

NKWD ZSRS nr 00447.....	898 [osób]
– żony zdrajców ojczyzny.....	43 [osoby]
– w innych sprawach.....	115 [osób]

Диверсия.....	14	
К-р агитация.....	46	

^б-Зам. ^а-Начальник Управления НКВД по Винницкой обл[асти]
Майор государственной безопасности^а
(—) И. МОРОЗОВ

^а-Начальник 8 отделения УГБ УНКВД
Лейтенант государственной безопасности^а
(—) ШЕПЕЛЕНКО

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 99, арк. 179–184.
Оригінал, машинопис.*

w tym [dotyczących]:

– eserowców.....	1 [osoba]
– innego rodzaju szpiegostwa.....	2 [osoby]
– szkodnictwa.....	52 [osoby]
– dywersji.....	14 [osób]
– agitacji k-r.....	46 [osób]

^b-Zast[ępc]a^{-b} ^a-Naczelnik[a] Zarządu NKWD obw[odu] winnickiego
Major bezpieczeństwa państwowego^{-a}
(—) I. MOROZOW

^a-Naczelnik 8 Wydziału UGB UNKWD
Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^{-a}
(—) SZEPIELENKO

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 99, k. 179–184.
Oryginał, maszynopis.*

№ 57

11 грудня 1937, Київ. Доповідна записка начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському із цифровими зведеннями щодо справ по полякам у Київській області

^{а-б}Управление НКВД по Киевской области^{б-а}

[...]^в

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^бНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^б
^а-тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ^а

^{а-б}Докладная записка^б
о результатах операции по полякам в Киевской области
по состоянию на 10-е декабря 1937 г.^а

В соответствии с оперативным приказом Народного комиссара внутренних дел Союза ССР – Генерального Комиссара государственной безопасности – тов. ЕЖОВА от 11-го августа 1937 г. за № 00485, – Киевским Областным Управлением НКВД нанесен оперативный удар по польскому шпионско-диверсионному и к-р националистическому подполью.

В результате проведенных операций по полякам всего по состоянию на 10 XII [19]37 г. арестовано – ^а6174 человека^а. Из этого количества передано организованной Житомирской области арестованных – 716 человек.

Таким образом, непосредственно Киевским Областным Управлением НКВД проведено дел на ^а5468^а человек.

Из этого количества арестованных:

а) Осуждено НКВД СССР по представленным спискам.....	4175 чел.
б) Находятся в Москве неразрешенных справок на.....	814
в) Осуждено по особой Тройке УНКВД.....	479
^б Итого ^б	5468

В результате следствия из общего количества арестованных ^асозналось 3798 человек^а.

Из них:

- а) По шпионажу и диверсии..... 1545

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^в Пропущено першу сторону документу, що містить заголовок ідентичний із нижчезазначеним.

Nr 57

11 grudnia 1937, Kijów. Raport naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Nikołaja Szarowa dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego wraz z zestawieniem statystycznym, dotyczącym spraw prowadzonych przeciwko Polakom w obwodzie kijowskim

^{a-b}Zarząd NKWD Obwodu Kijowskiego^{-b-a}
[...]^c

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^bDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-b}
^aTow. LEPLEWSKIEGO^{-a}

^{a-b}Raport^{-b}
o wynikach operacji dotyczącej Polaków w obwodzie kijowskim
według stanu na 10 grudnia 1937 r.^{-a}

W związku z rozkazem operacyjnym ludowego komisarza spraw wewnętrznych Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA z 11 sierpnia 1937 r. nr 00485 – Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD dokonał przygotowanego operacyjnie uderzenia na polskie, k-r szpiegowsko-dyweryyjne podziemie nacjonalistyczne.

W wyniku operacji przeprowadzonej przeciwko Polakom, na dzień 10 XII [19]37 r., aresztowano łącznie – ^a6174 osoby^{-a}. Z tej liczby przekazano organizującemu się obwodowi żytomierskiemu aresztowanych – 716 osób.

W ten sposób, bezpośrednio w Kijowskim Zarządzie Obwodowym NKWD przeprowadzono sprawy na ^a5468^{-a} osób.

Z liczby aresztowanych:

- a) skazano przez NKWD ZSRS na podstawie załączonych wykazów.....4175 os[ób]
- b) w Moskwie znajduje się niezakończonych spraw na..... 814 [osób]
- c) skazano na podstawie decyzji specjalnej trójki NKWD..... 479 [osób]
- ^bRazem^{-b}:.....5468 [osób]

W toku śledztwa z ogólnej ilości aresztowanych ^aprzyznało się 3798 osób^{-a}.

W tym:

- a) do szpiegostwa i dywersji..... 1545
- b) do [przynależności do] POW..... 1308

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

^c Pominięto pierwszą stronę dokumentu zawierającą nagłówek identyczny z poniższym.

- б) По «ПОВ»..... 1308
 в) По поль.нац.к-р..... 945

Взяв основной упор в следствии на вскрытие польских шпионско-диверсионных и повстанческих формирований, нами в результате этого за время операции вскрыто и ликвидировано:

1. Шпионско-диверсионных резидентур польской разведки..... 96 с кол. 581 чел.
2. Резидентур польконсульств..... 17 — « — 111 «
3. Агентов польской разведки (одиночки, не входящие в число резидентур)..... 722 чел.
^аИз них:^а
 - а) Переброшенных в разное время из Польши.....328
 - б) Завербованных на сов. стороне.....380
 - в) Ликвидированных при нелегальном переходе их Польши в 1937 г... 5
 - г) Агентов 2 Отдела Польглавштаба^г..... 9
4. Агентов и информаторов польконсульства 211 человек.
^бВсего шпионов^б:..... 1625 чел.
5. Организаций «ПОВ»..... 47 с кол. 1017 чел.
6. Диверсионно-повстанческих организаций, заложенных Польразведкой 25 — « — 404 «
7. Диверсионно-повстанческих организаций, заложенных польконсульством 5 — « —
8. Диверсионно-повстанческих групп..... 54 — « — 251 «
9. Поль. нац. к-р групп..... 62 — « — 25 «

В процессе операции по полякам оперативный удар был направлен на репрессирование основных контингентов, предусмотренных приказом № 00485. В результате этого изъято:

1. Перебежчиков из Польши..... 843
2. Политэмигрантов из Польши..... 118
3. Дезертиров польармии..... 69
4. Бывш. военнопленных и польлегионеров..... 373
5. Бывш. членов польских политпартий..... 77
6. Бывш. разведупровцев и агентов ИНО..... 59
7. Реэмигрантов и репатриантов из Польши..... 175
8. Бывш. контрабандистов..... 192

^г Було: Польгенштаба.

c) do [przynależności do] pol[skich] nacjonalistycznych [organizacji] k-r..... 945

Kładąc szczególny nacisk w śledztwie na wykrycie polskich, szpiegowsko-dywersyjnych i powstańczych formacji, w czasie operacji wykryliśmy i zlikwidowaliśmy:

1. szpiegowsko-dywersyjnych rezydentur polskiego wywiadu.....	96 w liczb[ie]	581 os[ób]
2. rezydentur pol[skich] konsulatów.....	17 – –	111 [osób]
3. agentów polskiego wywiadu (działających samodzielnie, nie wchodzących w skład rezydentur).....		722 os[ób]
a-W tym: ^a		
a) przerzuconych w różnym czasie z Polski.....		328
b) zwerbowanych po stronie sow[ieckiej].....		380
c) zlikwidowanych podczas nielegalnego przejścia z Polski w 1937 r.....		5
d) agentów 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Gł[ównego] ^d		9
4. Agentów i informatorów polskiego konsulatu 211 osób.		
^b Razem szpiegów ^b		1625 os[ób]
5. organizacji POW.....47 w liczbie 1017 os[ób]		
6. organizacji dywersyjno-powstańczych, założonych przez pol[ski] wywiad.....	25 – –	404 [osoby]
7. organizacji dywersyjno-powstańczych, założonych przez pol[ski] konsulat.....	5 – –	
8. grup dywersyjno-powstańczych.....	54 – –	251 [osób]
9. pol[skich] nacjonalistycznych grup k-r.....	62 – –	325 [osób]

W trakcie operacji dotyczącej Polaków przygotowane operacyjnie uderzenie miało na celu zastosowanie represji wobec głównych grup [ludności], przewidzianych w rozkazie nr 00485. W wyniku tego zatrzymano:

1. zbiegów z Polski.....	843
2. emigrantów polit[ycznych] z Polski.....	118
3. dezertków z Wojska Polskiego.....	69
4. był[ych] jeńców wojennych i pol[skich] legionistów.....	373
5. był[ych] członków polskich partii polit[ycznych].....	77
6. był[ych] <i>razwieduprowców</i> i agentów INO.....	59
7. reemigrantów i repatriantów z Polski.....	175
8. był[ych] przemysłowców.....	192

^d *Było*: Gen[eralnego].

9. Посетителей польконсульства.....	397
10. Участников «ПОВ».....	1410
11. Военнослужащих «УГА» (украинской галицийской армии) осевших на Украине.....	271
12. По закордонным связям.....	494
13. Поль. нац. к-р актив.....	990
⁶ -Итого ⁻⁶	5468

Изъятие польского шпионско-диверсионного и к-р националистических элементов произведено по таким отраслям хозяйства:

По промышленности.....	725
в том числе по оборонной – 93	
По сахарной промышленности.....	537
в том числе по Свеклосовхозам – 87	
По сельскому хозяйству.....	2115
По транспорту и связи.....	307
в том числе:	
по ж/д транспорту – 118	
по водному [транспорту] – 28	
по дорожному [транспорту] – 36	
почта и связь – 125	
По Армии.....	69
в том числе:	
командно-политсостава – 58	
рядового состава – 11	

По национальному составу арестованные распределяются:

а) Поляков.....	2535
б) Галичан.....	468
в) Украинцев, выходцев из Польши.....	589
г) Евреев, выходцев из Польши.....	126
д) Прочие выходцы из Польши.....	196
⁶ Всего ⁻⁶	3914 = 71,6%
е) Евреев.....	35 = 0,6%
ж) Прочих национальностей.....	167 = 3%
з) Украинцев.....	1351 = 24,8%

⁶-Примечание⁻⁶: Из 1351 украинцев, арестованных по польской операции, шпионов – 437, участников антисоветских организаций («ПОВ» и другие) – 852. В том числе:

б[ывших] петлюровцев.....	194
б[ывших] политбандитов.....	106

9. odwiedzających pol[ski] konsulat.....	397
10. członków POW.....	1410
11. wojskowych z UHA (Ukraińskiej Halickiej Armii, którzy osiedlili się na Ukrainie).....	271
12. za kontakty zagraniczne.....	494
13. pol[ski] nac[jonalistyczny] aktyw k-r.....	990
^b -Razem ^b	5468

Zatrzymania polskiego szpiegowsko-dyweryyjnego i k-r nacjonalistycznego elementu miały miejsce w następujących dziedzinach gospodarki:

W przemyśle.....	725
w tej liczbie w [przemysle] obronnym – 93	
W przemyśle cukrowniczym.....	537
w tej liczbie w kołchozach produkujących buraki – 87	
W rolnictwie.....	2115
W transporcie i łączności.....	307
w tej liczbie:	
transport kolejowy – 118	
[transport] rzeczny – 28	
[transport] drogowy – 36	
poczta i łączność – 125	
W wojsku.....	69
w tej liczbie:	
skład dowódczo-polit[yczny] – 58	
szeregowi – 11	

Biorąc pod uwagę skład narodowościowy, aresztowani dzielą się na:

a) Polaków.....	2535
b) Galicjan.....	468
c) Ukraińców, wychodźców z Polski.....	589
d) Żydów, wychodźców z Polski.....	126
e) innych wychodźców z Polski.....	196
^b -Razem ^b	3914 = 71,6%
f) Żydów.....	35 = 0,6%
g) innych narodowości.....	167 = 3%
h) Ukraińców.....	1351 = 24,8%

^b-Uwaga^b: Z 1351 Ukraińców, aresztowanych w ramach operacji polskiej, [znajduje się] szpiegów – 437, członków antysowieckich organizacji (POW i inne), – 852. W tej liczbie:

b[yłych] petlurowców.....	194
b[yłych] bandytów polit[ycznych].....	106

б[ывших] белых..... 52

Согласно приказа наркома Союза ССР, Генерального комиссара государственной безопасности тов. ЕЖОВА операцию по полякам продолжаем. Следствие форсируем с расчетом окончания в установленные сроки.

^бНачальник УНКВД по Киевской области
Старший майор госбезопасности^б
(—) ШАРОВ

^бНачальник III Отдела УГБ УНКВД
Капитан госбезопасности^б
(—) РОГОЛЬ

№ 657674
«11» декабря 1937 г.
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 78, арк. 171–177.
Оригінал, машинопис.*

b[yłych] białych.....52

Zgodnie z rozkazem *narkoma* Związku SRS, generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego tow. JEŻOWA operację w sprawie Polaków kontynuujemy. Śledztwo intensyfikujemy z zamiarem zakończenia w ustalonym czasie.

^bNaczelnik UNKWD obwodu kijowskiego
Starszy major bezpieczeństwa państw[owego]^{-b}
(—) SZAROW

^bNaczelnik III Oddziału UGB UNKWD
Kapitan bezpieczeństwa państw[owego]^{-b}
(—) ROGOL

nr 657674
„11” grudnia 1937 r.
m. Kijów

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 78, k. 171–177.
Oryginał, maszynopis.

№ 58

15 грудня 1937, [Київ]. Лист наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркомові внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову щодо нагородження найбільш активних працівників НКВС УРСР

^аНародному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^а
^б-тов. ЕЖОВУ Н. И.^б

Считаю необходимым, в связи с проведенной работой по разгрому право-троцкистских бухаринских шпионов, диверсантов, буржуазных националистов, польско-немецких и румынских шпионских резидентур и националистических организаций на Украине, поставить перед Вами вопрос о награждении орденами Союза ССР и знаками «Почетного Чекиста» наиболее отличившихся и заслуженных оперативных работников центра и областных Управлений НКВД УССР.

Органы НКВД в минимальные сроки вскрыли и уничтожили врагов – предателей, изменников и шпионов в самом аппарате НКВД УССР, а их было немало, и одновременно нанесли решительный удар по всем видам контрреволюции и шпионажа на Украине.

В этом многие работники проявили исключительное упорство, настойчивость, непримиримость и беспощадность к врагам партии и Советского государства.

За это время Военной Коллегией осуждено ^аправых, троцкистов, националистов и по военному заговору^а – по первой категории 2376 чел., по второй – 358 человек;

^аПо полякам^а осуждено – по первой категории 17 393 чел., по второй – 2412 человек;

^аПо немцам^а – по первой категории 3911 чел., по второй 2451 человек;

^аПо румынам^а – по первой категории 1694 чел., по второй 637 человек;

^аПо харбинцам^а – по первой категории 269 чел., по второй 50 человек;

^аПо предателям и заговорщикам^а из НКВД по первой категории 102 человека;

^аПо кулацкой операции^а осуждено по первой категории 26 429 чел., по второй 49 511 чел., сюда входит большое количество антисоветских националистических, повстанческих, вредительских и диверсионных организаций, националистическая польская и немецкая контрреволюция.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Підкреслено машинописним способом.

Nr 58

15 grudnia 1937, [Kijów]. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikolaja Jeżowa w sprawie nagród dla najbardziej aktywnych pracowników NKWD USRS

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^a

^b-Tow. JEŻOWA N. I.^b

W związku z przeprowadzoną operacją eliminacji prawicowo-trockistowskich szpiegów bucharinowskich, dywersantów, burżuazyjnych nacjonalistów, polsko-niemieckich i rumuńskich rezydentur szpiegowskich i organizacji nacjonalistycznych na Ukrainie, uważam za niezbędne złożyć wnioski o przyznanie przez Was nagród w postaci orderów Związku SRS i odznaczeń „Pocztowy Czestnik” najbardziej wyróżniającym się i zasłużonym pracownikom operacyjnym centralnego i obwodowych zarządów NKWD USRS.

Organy NKWD w bardzo krótkim czasie wykryły i zniszczyły wrogów – sprzedawczyków, zdrajców i szpiegów w samym aparacie NKWD USRS, a było ich niemało, i jednocześnie zadały decydujący cios wszystkim rodzajom kontrrewolucji i szpiegostwa na Ukrainie.

W [trakcie operacji] wielu pracowników okazało wyjątkową stanowczość, wytrwałość, nieprzejednanie i bezwzględność wobec wrogów partii i państwa sowieckiego.

W okresie tym Kolegium Wojskowe skazało ^aprawicowców, trockistów, nacjonalistów i za udział w spiskach wojskowych^a – zaliczonych do pierwszej kategorii 2376 os[ób], a do drugiej [kategorii] – 358 osób;

^a-W sprawach dotyczących Polaków^a skazano – zaliczonych do pierwszej kategorii 17 393 os[o]by, do drugiej 2412 osób;

^a-W sprawach dotyczących Niemców^a – zaliczonych do pierwszej kategorii 3911 os[ób], do drugiej 2451 osób;

^a-W sprawach dotyczących Rumunów^a – zaliczonych do pierwszej kategorii 1694 os[o]by, do drugiej 637 osób;

^a-W sprawach dotyczących harbińczyków^a – zaliczonych do pierwszej kategorii 269 os[ób], do drugiej 50 osób;

^a-W sprawach o zdradę i udział w spisku^a wśród [pracowników] NKWD – zaliczonych do pierwszej kategorii 102 osoby;

^a-W operacji kułackiej^a skazano zaliczonych do pierwszej kategorii 26 429 os[ób], do drugiej 49 511 os[ób]; wchodzi w to ogromna liczba antysowieckich

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Podkreślono maszynowo.

Осуждено за это время Военными Трибуналами, Спецколлегий и Особ-совещанием правотроцкистов, националистов, шпионов и по другим видам – по первой категории 672 чел., по второй 5800 человек.

Кроме того, проведены по вредительству в сельском хозяйстве, по животноводству и по системе Заготзерно 70 гласных процессов, по которым осуждено по первой категории 235 человек, по второй 153 человека.

Прилагаю список работников¹, куда я внес действительно наиболее отличившихся, представляемых к высшей награде и знаку «Почетного Чекиста», прошу Вас об их награждении.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«^в-15^в» декабря 1937 года
№ ^в-38231/сн^в

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 81, арк. 331–333.
Копія, машинопис.*

^в-^в Вписано від руки.

¹ Не друкується.

organizacji nacjonalistycznych, powstańczych, szkodniczych i dywersyjnych oraz nacjonalistyczna kontrewolucja polska i niemiecka.

W okresie tym trybunały wojskowe, [sądowe] Kolegium Spec[jalne] i Kolegium Spec[jalne] [przy NKWD USRS] skazały prawicowych trockistów, nacjonalistów, szpiegów i na podstawie innych zarzutów – zaliczonych do pierwszej kategorii 672 os[oby], do drugiej [kategorii] 5800 osób.

Oprócz tego, przeprowadzono 70 jawnych procesów w sprawach o szkodnictwo w rolnictwie, hodowli i sieci punktów *zagotzierna*, podczas których skazano zaliczonych do pierwszej kategorii 235 osób, do drugiej [kategorii] 153 osoby.

Dołączam wykaz funkcjonariuszy¹, do którego wpisałem rzeczywiście najbardziej wyróżniających się, przedstawionych do otrzymania wysokich nagród oraz odznaki „Pocztowy Czekaist” i proszę Was o ich odznaczenie.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKI

„c-15-c” grudnia 1937 roku
nr c-38231/sn^c

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 81, k. 331–333.
Kopia, maszynopis.*

^{c-c} *Wpisano odręcznie.*

¹ Nie publikuje się.

II
СЛІДЧІ МАТЕРІАЛИ (1936–1937)

II
MATERIAŁY ŚLEDCZE (1936–1937)

СПРАВА СТЕФАНА КАСПЕРСЬКОГО

SPRAWA STEFANA KASPERSKIEGO

№ 59

28 травня 1936, [Москва]. Протокол затримання органами НКВС СРСР працівника польської розвідки Стефана Касперського (він же Альберт Ран)

а-б-АКТ^{б-а}

1936 года, мая 28 дня, на 2-й Извозной улице, как подозрительное лицо, органами НКВД был задержан неизвестный и доставлен для установления личности в Особый отдел ГУГБ НКВД.

В результате личного обыска неизвестного, были обнаружены следующие документы, которые, по его словам, были получены им от неизвестного ему лица во время встречи 28 мая в Охотном ряду:

1. Справочник по боевому составу войсковых частей РККА с грифом «секретно» под № 2141, издания Штаба боевой подготовки РККА, Москва 1931 г., 25 страниц.

2. Три фотографии различных танков.

3. Документ, отпечатанный на машинке на немецком языке, содержащий в себе описание пушки.

4. Документ на русском языке, записанный рукописью, содержащий в себе описание зенитной пушки 105 мм.

5. Револьвер «Браунинг» калибр 6,35 № 695817 и кобур кожаны, маленький.

6. Записная книжка красного цвета за 1936 год.

7. Советскими деньгами – 40 руб. кредитными билетами и 1 р. 36 коп. – размен.

8. Злотых польских – 52 злот. 40 грошей.

9. 1 золотая монета царской чеканки 10-рублевого достоинства.

10. Обрывок рекламной картинки.

11. Трамвайные билеты № 615818 – серия № Л8 и № 363391 – серия 112.

12. Билет для входа в зоопарк № 804617.

В удостоверение своей личности неизвестный предъявил служебный паспорт польской республики за № 001704 серия № 450/35 и удостоверение Министерства иностранных дел за № 2173 на имя ^{б-}Ран^б Альберта¹, назвав себя сотрудником польского консульства в Киеве, приехавшим временно в Москву.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Жирний шрифт.*

¹ Стефан-Станіслав Касперський (нар. 13 IX 1897), він же Альберт Ран, поручик артилерії; у 1921–1923 рр. у 2-му залізничному полку; у 1928–1932 рр. у 8-му полку легкої артилерії; з січня до березня 1935 слухач інформаційно-розвідувального курсу II Відділу Головного Штабу; з січня до 28 V 1936 завідуючий пунктом «Г-5» у СРСР під прикриттям працівника Консульства РП у Києві. Заарештований радянськими органами державної безпеки, близько 2 місяців перебував у в'язниці, обмінений на секретаря військового аташе СРСР у Польщі Дмитра Соколіна (заарештований за шпигунство, за даними із документів Архів МВСіА РП РІ/27/Ф, арк. 68, був консульським секретарем посольства СРСР у Варшаві); 31 III 1938 пішов у відставку. *Spis*

Nr 59

28 maja 1936, [Moskwa]. Protokół zatrzymania pracownika wywiadu polskiego Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana przez funkcjonariuszy NKWD ZSRS

^{a-b}Protokół [zatrzymania]^{b-a}

28 maja 1936 roku na ulicy 2-giej Izwoznej organy NKWD zatrzymały nieznajomego, który wydał się podejrzanym, i odstawiły go do Oddziału Specjalnego GUGB NKWD w celu ustalenia tożsamości.

W wyniku rewizji osobistej nieznajomego znaleziono następujące dokumenty, które, według jego słów, otrzymał on od nieznanego mu osoby podczas spotkania 28 maja na [stacji] „Ochotnyj Riad”.

1. Wykaz składu bojowego jednostek wojskowych RKKA opatrzonej klauzulą „tajne” nr 2141, wydany przez komendę wyszkolenia bojowego RKKA, Moskwa 1931 r., 25 stron.

2. Trzy zdjęcia różnych czołgów.

3. Napisany na maszynie w języku niemieckim dokument, zawierający opis armaty.

4. Napisany odręcznie w języku rosyjskim dokument, zawierający opis armaty przeciwlotniczej 105 mm.

5. Rewolwer „Browning” kaliber 6,35 nr 695817 i skórzana kabura, nieduża.

6. Terminarz czerwonego koloru na 1936 rok.

7. Sowieckie pieniądze – 40 rub[li] w biletach kredytowych¹ oraz 1 r[ubel] 36 kop[iejek] – w drobnych.

8. Złotych polskich – 52 złot[e] 40 groszy.

9. 1 złota moneta wybita za cara wartości 10 rubli.

10. Strzępek prospektu reklamowego.

11. Bilety tramwajowe: nr 615818 – seria nr Ł8 oraz nr 363391 – seria 112.

12. Bilet wejściowy do ogrodu zoo[logicznego] nr 804617.

W celu potwierdzenia swej tożsamości nieznajomy pokazał służbowy paszport Rzeczypospolitej Polskiej nr 001704 seria nr 450/35 oraz legitymację [służbową] Ministerstwa Spraw Zagranicznych nr 2173 na nazwisko ^bRan^b Albert²

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^{b-b} *Druk pogrubiony.*

¹ Prawdopodobnie banknoty, ewentualnie bony.

² Stefan Stanisław Kasperski (ur. 13 IX 1897) vel Albert Ran, por. art.; w l. 1921–1923 w 2 pułku kolejowym; w l. 1928–1932 w 8 pał.; od stycznia do marca 1935 na kursie informacyjno-wywiadowczym Oddziału II Szt. Gł.; od stycznia do 28 V 1936 kierownik placówki H-5 w ZSRS „pod przykrywką” pracownika konsulatu RP w Kijowie. Aresztowany przez sowieckie organy bezpieczeństwa, więziony około dwóch miesięcy, wymieniony na sekretarza attaché wojskowego ZSRS w Polsce Dmitrija Sokolina (aresztowany za działalność szpiegowską; wg informacji zawartych w dokumentach A MSWiA, RI/27/F, k. 68, był sekretarzem konsularnym ambasady ZSRS w Warszawie); 31 III 1938 przeniesiony w stan spoczynku. *Spis oficerów służących czynnie w dniu 1 VI 1921*; RO 1923, RO 1928, RO 1932; A. Peplowski, *op. cit.*, s. 122–123.

Все документы, отобранные при обыске, засвидетельствованы собственноручно подписью задержанного.

Правильность всего изложенного выше в акте удостоверяется подписями задержанного ⁶Ран⁶ Альберта, который заявил, что русским языком он владеет и содержание акта ему понятно, отказавшись от перевода акта на польский язык.

При подписании акта ⁶Ран⁶ заявил, что перечисленные в акте военные документы он получил не 28, а 27 мая 1936 года. Задержание и обыск производили: пом[ощник] нач[альника] Особого отдела ГУГБ НКВД СССР – капитан государственной безопасности ⁶Волынский С. Г.⁶ и начальник отделения Особого отдела ГУГБ НКВД СССР – капитан государственной безопасности ⁶Осмоловский В. И.⁶².

Никаких жалоб и претензий со стороны задержанного ⁶Ран⁶ заявлено не было.

Акт составлен в присутствии представителя Народного комиссариата иностранных дел – старшего референта 1-го Западного отдела ⁶Орешникова А. П.⁶.

Подлинный подписали:

Задержанный – ⁶Ран⁶ Альберт.

Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД СССР – капитан государственной безопасности ⁶Волынский⁶, нач[альник] отделения Особого отдела ГУГБ НКВД – капитан государственной безопасности ⁶Осмоловский⁶, присутствовал: референт 1-го Западного отдела НКВД СССР ⁶Орешников⁶.

С подлинным верно:

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУГБ НКВД – капитан гос[ударственной] безопасности ⁶Осмоловский⁶

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 3–4.

Друкарський примірник.

oficerów służących czynnie w dniu 1 VI 1921; RO 1923, RO 1928, RO 1932; A. Peplowski, Цит. праця, с. 122–123.

² Віктор Йосипович Осмоловський (1907–1938), з 1920 в органах ЧК, до 1922 оперативний співробітник Білоруської і Мінської ЧК; з лютого 1922 співробітник повноважного представника ДПУ-ОДПУ по Західному краю і ДПУ БСРР; з жовтня 1924 курсант Вищої прикордонної школи ОДПУ; з жовтня 1925 співробітник Центрального апарату ОДПУ СРСР; з вересня 1930 оперуповноважений 1, 2 відділення ОВ ОДПУ СРСР; з 1 IV 1932 співробітник для особливих доручень ОВ ОДПУ; з 1933 помічник начальника 5, 2 відділення ОВ ОДПУ СРСР; з 10 VII 1934 заступник начальника 4 відділення ОВ ГУДБ НКВС СРСР; з 16 V 1935 начальник 8 відділення ОВ ГУДБ НКВС СРСР; з вересня 1936 начальник ОВ УДБ УНКВС Московської обл. з 3 IX 1936 до 23 III 1937 начальник ОВ ГУДБ НКВС Московського військового округу; з грудня 1936 до 23 III 1937 начальник 5 відділу УДБ УНКВС Московської обл.; з 9 IV 1937 начальник 3 відділу УДБ НКВС Казахської РСР; з серпня 1937 тимчасово начальник УНКВС Уссурійської обл.; з 22 X 1937 до 1938 начальник ОВ ГУДБ НКВС Тихоокеанського флоту. Заарештований у 1938, засуджений ВК ВС СРСР 29 VIII 1938 до вищої міри покарання; розстріляний 29 VIII 1938. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 326.*

i przedstawił się jako pracownik konsulatu polskiego w Kijowie, który przyjechał na pewien czas do Moskwy.

Wszystkie dokumenty, odebrane podczas rewizji, są poświadczony własnoręcznym podpisem zatrzymanego.

Zgodność z prawdą tego, co przedstawiono powyżej w protokole, poświadczona jest podpisami zatrzymanego ^bRana-^b Alberta, który oznajmił, że władza językiem rosyjskim, treść protokołu jest dla niego zrozumiała i nie domaga się przekładu protokołu na język polski.

Podpisując akt ^bRan-^b oświadczył, że wymienione w protokole dokumenty wojskowe otrzymał nie 28, a 27 maja 1936 roku. Zatrzymania i przeszukania dokonali: pom[ocnik] nacz[elnika] Oddziału Specjalnego GUGB NKWD ZSRS kapitan bezpieczeństwa państwowego ^bWołynskij S. G.^b oraz naczelnik wydziału Oddziału Specjalnego GUGB NKWD ZSRS, kapitan bezpieczeństwa państwowego ^bOsmołowski W. I.^{b3}

Żadnych skarg ani pretensji zatrzymany ^bRan-^b nie złożył.

Protokół został sporządzony w obecności przedstawiciela Ludowego Komisariatu Spraw Zagranicznych, starszego referenta 1 Oddziału Zachodniego ^bOriesznikowa A. P.^b.

Oryginał podpisali:

Zatrzymany – ^bRan-^b Albert.

Pom[ocnik] nacz[elnika] OO GUGB NKWD ZSRS, kapitan bezpieczeństwa państwowego ^bWołynskij^b, nacz[elnik] wydziału Oddziału Specjalnego GUGB NKWD, kapitan bezpieczeństwa państwowego ^bOsmołowski^b, w obecności referenta 1 Oddziału Zachodniego NKID ZSRS ^bOriesznikowa^b.

Za zgodność z oryginałem:

Nacz[elnik] 8 Wydziału OO GUGB NKWD

Kapitan bezpieczeństwa państw[owego] ^bOsmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 3–4.

Druk.

³ Wiktor Iosifowicz Osmałowski (1907–1938), od 1920 w CzK; do 1922 pracownik operacyjny białoruskiej i mińskiej CzK; od lutego 1922 współpracownik pełnomocnego przedstawiciela GPU-OGPU Kraju Zachodniego i GPU BSRS; od października 1924 kursant wyższej szkoły pogranicznej OGPU; od października 1925 pracownik aparatu centralnego OGPU; od września 1930 pełnomocnik operacyjny 1, potem 2 Wydziału OO OGPU; od 1 IV 1932 pracownik ds. specjalnych OO OGPU; od 1933 pom. naczelnika 5, a potem 2 Wydziału OO OGPU; od 10 VII 1934 zca naczelnika 4 Wydziału OO GUGB NKWD ZSRS; od 16 V 1935 naczelnik 8 Wydziału OO GUGB NKWD ZSRS; od września 1936 naczelnik OO UGB UNKWD obw. moskiewskiego; od 3 IX 1936 do 23 III 1937 naczelnik OO GUGB NKWD Moskiewskiego WO; od grudnia 1936 do 23 III 1937 naczelnik 5 Oddziału UGB UNKWD obw. moskiewskiego; od 9 IV 1937 naczelnik 3 Oddziału UGB NKWD Kazachskiej SRS; od sierpnia do października 1937 tymczasowy naczelnik UNKWD obw. ussuryjskiego; od 22 X 1937 do 1938 naczelnik OO GUGB NKWD Floty Oceanu Spokojnego. Aresztowany w 1938, skazany przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS 29 VIII 1938 na karę śmierci, rozstrzelany 29 VIII 1938. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 326.

№ 60

28–29 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського
(він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^{б-а}

^бРан^б Альберта Владиславовича, от 28 мая 1936 г.

Ран Альберт Владиславович, 1898 г. рождения 16/III, урож[енец] г. Варшавы, проживает: Киев, Польское консульство, поляк, чиновник Польского консульства в Киеве, вне штата. Родители умерли: отец был жел[езно]-дор[ожным] чиновником. До революции учащийся, после революции с 1918–1926 г. жел[езно]-дор[ожный] чиновник. С 1926–1934 г. работал бухгалтером в частном предприятии, с 1934 г. служащий МИД. Близких родственников не имеет. Окончил коммерческое училище. В партиях не состоял и не состоит, никаким партиям не сочувствует. К военной службе не годен.

^бВопрос:^б У Вас при задержании обнаружены поименованные в поданном Вами акте шпионские материалы. Когда и от кого они Вами получены?

^бОтвет:^б Вчера, 27 мая, примерно в 4 ч[аса] дня, я думал поехать в Сокольники. Внизу, в вестибюле станции метро «Охотный ряд», после того, как я взял билет и прошел через контроль, ко мне подошел совершенно незнакомый мне человек и спросил: «Вы иностранец?». Я подтвердил, что я – иностранец, поляк и при этом спросил, откуда он знает, что я иностранец. Он ответил, что это определить можно сразу. После этого незнакомец сказал, что он мне верит, что у него есть бумаги и он, опасаясь преследований, просит меня эти бумаги взять. Одновременно он спросил, откуда я приехал и когда уезжаю. Я сказал, что я еду из Киева в Варшаву и уезжаю из Москвы 28 мая. Я должен отметить, что именно после этого моего ответа, незнакомец сказал, что у него есть важные бумаги политического значения и он просит меня передать их своему знакомому.

Я сказал, что не знаю, будет ли у меня время и что я опасаясь такие бумаги брать. Он на это ответил, что вас, иностранцев, не преследуют и вручил мне пачку бумаг, которую я спрятал под пиджак и держал рукой. Когда я спросил незнакомца, кому отдать бумаги, он ответил, что на углу

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шриффт.

Nr 60

28–29 maja 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^{b-a}

^bRana^b Alberta s. Władysława, z 28 maja 1936 r.

Ran Albert s. Władysława, urodzony 16 III 1898 r. w m. Warszawie, zamieszkały: Kijów, konsulat polski, Polak, nieetatowy urzędnik konsulatu polskiego w Kijowie. Rodzice zmarli: ojciec był urzędnikiem na kol[ei]. Przed rewolucją uczył się, po rewolucji od 1918 [do] 1926 r. urzędnik na kol[ei]. Od 1926 [do] 1934 r. pracował jako buchalter w prywatnym przedsiębiorstwie, od 1934 r. pracownik MSZ. Nie posiada bliskich krewnych. Ukończył szkołę handlową. Do partii nie należał i nie należy, nie sympatyzuje z żadną partią. Niezdolny do służby wojskowej.

^bPytanie:^b Podczas zatrzymania znaleziono przy Was wymienione w podpisany przez Was protokole materiały szpiegowskie. Kiedy i od kogo je otrzymaliście?

^bOdpowiedź:^b Wczoraj, 27 maja, mniej więcej o g[odzinie] 4 po południu planowałem pojechać na Sokolniki. Na dole, przy wejściu na stację metra „Ochotnyj Riad”, kiedy kupiłem bilet i przeszedłem przez kontrolę, podszedł do mnie zupełnie nieznany mi człowiek i spytał: „Jesteście cudzoziemcem?”. Potwierdziłem, że jestem cudzoziemcem, Polakiem i spytałem, skąd on wie, że jestem cudzoziemcem. Odpowiedział, że to można od razu zauważyć. Następnie nieznajomy powiedział, że ma do mnie zaufanie, że w jego posiadaniu znajdują się dokumenty i obawiając się prześladowań poprosił mnie, bym wziął te papiery. Jednocześnie zapytał, skąd przyjechałem i dokąd jadę. Powiedziałem, że jadę z Kijowa do Warszawy, a z Moskwy wyjeżdżam 28 maja. Chciałbym sprostować, że właśnie po tej mojej odpowiedzi nieznajomy oświadczył, że posiada ważne dokumenty o znaczeniu politycznym i prosi mnie o przekazanie ich jego znajomemu.

Powiedziałem, że nie wiem, czy będę miał czas i że będę się brać takie dokumenty. On na to odpowiedział, że nas, cudzoziemców, nie ścigają i wręczył mi spakowany plik papierów, który schowałem pod marynarką i przytrzymałem ręką. Na moje pytanie, komu oddać dokumenty, odpowiedział, że na rogu placu Smoleńskiego i ulicy Smoleńskiej 28 maja około godziny 6 wieczorem

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^{b-b} *Druk pogrubiony.*

Смоленской площади и Смоленской улицы 28 мая около 6 часов вечера будет стоять мужчина и нюхать ландыши и что ему я должен отдать материалы. Таким путем у меня оказались материалы, обнаруженные при обыске.

⁶-Вопрос:⁶ Какими побуждениями Вы руководствовались, взявшись выполнять поручения неизвестного Вам человека?

⁶-Ответ:⁶ Я взял бумаги у неизвестного мне человека потому, что он мне сказал, что за ним могут следить и он опасается ареста.

⁶-Вопрос:⁶ Таким образом, из Ваших ответов видно, что Вы были осведомлены о том, что незнакомый Вам человек ведет работу против Советского государства и имеет по этой работе преступную связь с другим лицом. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Только после того, как я уже получил эти бумаги, я подумал, что человек, передавший их мне, ведет работу против Советского государства.

⁶-Вопрос:⁶ Почему Вы в таком случае продолжали хранить у себя бумаги?

⁶-Ответ:⁶ Я решил их сохранить до 28 мая для того, чтобы передать их на Смоленской площади названному мне лицу.

⁶-Вопрос:⁶ Значит Вы решили принять участие в работе против Советского государства? Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Нет, этого я не признаю.

(Допрос прерывается).

Допрос начат в 22 часа 28 мая, закончен 0,20 м. 29 мая 1936 года.

Протокол записан с моих слов правильно, мною лично прочитан.

Допрос продолжается 29 мая 1936 г. в 13 ч. 25 мин.

⁶-Вопрос:⁶ Что Вы предприняли в дальнейшем для выполнения просьбы неизвестного о передаче от него бумаг второму неизвестному?

⁶-Ответ:⁶ В предыдущих своих показаниях я говорил неправду. В действительности дело обстояло иначе. Вчера, 28 мая, в 5 часов дня, я собирался ехать в Парк Культуры и Отдыха. На станции метро «Охотный ряд», после того, как я купил билет и прошел через контроль вниз, в вестибюле ко мне обратился неизвестный. Он меня спросил: «Вы иностранец?», я ответил на это утвердительно, сказав, что я – поляк. Тогда он сказал: «Сделайте мне одолжение. Я должен получить бумаги от своего знакомого, но опасаясь это сделать, так как за мною могут следить, а за Вами, как за иностранцем, следить не будут». Я спросил его, какие бумаги он должен получить. Он ответил: «Это мои бумаги, имеющие политическое значение». Поправляюсь – он сказал не так. Он сказал мне: «Это мои бумаги и я не хотел бы, чтобы кто-либо их видел». Из этого я понял, что данные бумаги имеют политическое значение. Поправляюсь – я не понял, а подумал это. Я спросил неизвестного – от кого я могу получить эти бумаги. Неизвестный мне ответил, что я должен поехать к 6 час. 28 мая на Смоленскую площадь, где будет стоять человек, который будет нюхать ландыш. От этого человека я должен получить бумаги

będzie stał mężczyzna wążający konwalię i jemu powinienem oddać materiały. W ten sposób pojawiły się u mnie materiały, znalezione podczas rewizji.

^b-Pytanie:^b Jakimi pobudkami kierowaliście się, decydując się wypełnić polecenia nieznanego Wam człowieka?

^b-Odpowiedź:^b Wziąłem od nieznanego mi człowieka papiery dlatego, że powiedział mi on, iż może być śledzony i obawia się aresztowania.

^b-Pytanie:^b Z Waszych odpowiedzi wynika więc, iż byliście świadomi tego, że nieznanym Wam człowiekiem prowadzi działalność przeciwko państwu sowieckiemu i że w swej przestępczej działalności ma powiązania z inną osobą. Przyznajecie to?

^b-Odpowiedź:^b Dopiero po otrzymaniu tych dokumentów przyszło mi na myśl, że człowiek, który mi je przekazał, prowadzi działalność przeciwko państwu sowieckiemu.

^b-Pytanie:^b Dlaczego w takim razie w dalszym ciągu przechowywaliście u siebie dokumenty?

^b-Odpowiedź:^b Postanowiłem je przechować do 28 maja po to, żeby przekazać je na placu Smoleńskim opisanej mi osobie.

^b-Pytanie:^b To znaczy, że postanowiliście wziąć udział w działalności skierowanej przeciwko państwu sowieckiemu? Czy potwierdzacie to?

^b-Odpowiedź:^b Nie, tego nie potwierdzam.

(Przesłuchanie przerwano).

Przesłuchanie rozpoczęto 28 maja o godzinie 22, zakończono 29 maja 1936 roku o [godzinie] 0 m[inut] 20.

Protokół spisany z moich słów wiernie, przeczytany przeze mnie osobiście.

Przesłuchanie kontynuowane jest 29 maja 1936 r. o g[odzinie] 13 min[ut] 25.

^b-Pytanie:^b Jakie działania podjęliście później w celu spełnienia prośby nieznanego, by przekazać [otrzymane] od niego dokumenty drugiemu nieznanemu?

^b-Odpowiedź:^b W poprzednich zeznaniach nie mówiłem prawdy. W rzeczywistości sprawa przedstawiała się inaczej. Wczoraj, 28 maja o godzinie 5 po południu wybierałem się do Parku Kultury i Odpoczynku. Na stacji metra „Ochotnyj Riad”, po zakupieniu biletu i przejściu przez kontrolę w dół, przed wejściem [na peron] podszedł do mnie nieznanomy. Zapytał się on: „Jesteście cudzoziemcem?”, [na co] odpowiedziałem twierdząco i oznajmiłem, że jestem Polakiem. Wtedy on powiedział: „Wyświadczyć mi przysługę. Mam odebrać dokumenty od znajomego, ale boję się to uczynić, ponieważ mogę być śledzony, a Was jako cudzoziemca śledzić nie będą”. Spytałem, jakie papiery ma on otrzymać. Odpowiedział: „To moje dokumenty o znaczeniu politycznym”. Chciałbym sprostować – on inaczej powiedział: „To moje dokumenty i nie chciałbym, by je ktokolwiek zobaczył”. Z tego zrozumiałem, że dokumenty te mają znaczenie polityczne. Chciałbym sprostować – nie zrozumiałem, tylko przyszło mi to na myśl. Spytałem nieznanego, od kogo mogę dostać te dokumenty. Nieznajomy odpowiedział, że powinienem pojechać 28 maja na godz[inę] 6 na plac Smoleński, gdzie będzie stał człowiek wążający konwalię. Od tego człowieka mam otrzymać dokumenty

и привезти первому неизвестному к 7 часам вечера того же дня на Киевский вокзал, где он будет меня ждать. В том случае, если бы человека с ландышем на площади не оказалось, я должен пойти на ту улицу, где я был задержан, названия ее не помню, зайти в дом № 32 и получить на парадной лестнице, в коридоре, от некоего ⁶Гизера⁶ или ⁶Визера⁶¹ эти бумаги, ⁶Гизеру⁶ или ⁶Визеру⁶ я должен был передать привет от Сони ⁶Фризендорф⁶ и лишь после этого он мне передаст бумаги. На это предложение неизвестного я согласился и поехал его выполнять. Я получил бумаги и вскоре был задержан.

⁶Вопрос:⁶ По каким соображениям Вы согласились на предложение неизвестного Вам человека принять участие в нелегальном политическом деле?

⁶Ответ:⁶ Я сделал это потому, что хотел помочь неизвестному мне человеку в нелегальном деле, подробности которого мне не были известны.

⁶Вопрос:⁶ Этот Ваш ответ не удовлетворяет следствие. Объясните, почему Вы огласились на участие в нелегальной антигосударственной работе?

⁶Ответ:⁶ Я решил принять участие в нелегальной антигосударственной деятельности потому, что неизвестный просил меня об этом.

⁶Вопрос:⁶ Почему Вы при первом допросе давали ложные показания?

⁶Ответ:⁶ Я это делал потому, что не хотел выдавать ⁶Гизера⁶ (или ⁶Визера⁶), от которого я получил обнаруженные у меня при задержании бумаги.

⁶Вопрос:⁶ Таким образом устанавливается Вашими же показаниями, что Вы сознательно принимали участие в нелегальной антигосударственной работе и умышленно пытались ввести в заблуждение органы следствия, дабы скрыть участников этой работы. Признаете ли Вы это?

⁶Ответ:⁶ Да, признаю.

⁶Вопрос:⁶ Чем Вы руководствовались, ведя сознательно антигосударственную работу, направленную против СССР?

⁶Ответ:⁶ Сознательно участвуя в нелегальной антигосударственной работе, я ничем не руководствовался.

⁶Вопрос:⁶ Вы уклоняетесь от ответа на прямой вопрос. Следствие настаивает на даче объяснения о причинах Вашего участия в антигосударственной деятельности.

⁶Ответ:⁶ Объяснения дать не могу. Я действовал беспричинно.

⁶Вопрос:⁶ Когда и с какой целью приехали Вы в Москву?

⁶Ответ:⁶ В Москву я приехал из Киева 27 мая утром. Я ехал в отпуск в Варшаву и по предложению Генерального консула в Киеве ⁶Каршо-Седлевского⁶ поехал через Москву для того, чтобы отвезти почту, которую я сдал в посольстве.

⁶Вопрос:⁶ Кого из знакомых, помимо сотрудников Польского посольства и консульства Вы имеете в Москве?

¹ Ганс Карлович Візер, з 1936 агент розвідувального пункту II Відділу Головного Штабу криптонім «Б-18» у Києві, проживав у Москві, вул. Извозна 32 кв. 58. *Архів МВСіА РП РІ/27/Ф, арк. 46.* Далі у документах подається з помилкою правопис прізвища: Гизер.

i przywieźć je tego samego dnia pierwszemu nieznanemu o godzinie 7 wieczorem na Dworzec Kijowski, gdzie będzie on mnie oczekiwał. W przypadku, gdyby na placu [Smoleńskim] nie było nieznanego z konwalią, miałem pójść na tę ulicę, na której zostałem zatrzymany, nazwy nie pamiętam, wejść do domu nr 32 i odebrać te dokumenty na frontowych schodach, w korytarzu, od niejakiego ^b-Gizera-^b albo ^b-Wizera-^{b1}; miałem temu ^b-Gizerowi-^b albo ^b-Wizerowi-^b przekazać pozdrowienia od Soni ^b-Frizendorf^b i dopiero po tym on miał mi przekazać dokumenty. Na tę propozycję nieznanego zgodziłem się i pojechałem spełnić [jego prośbę]. Otrzymałem dokumenty i wkrótce potem zostałem zatrzymany.

^b-Pytanie:-^b Co Wami kierowało, gdy zgodziliście się na propozycję nieznanego Wam człowieka, by wziąć udział w nielegalnej działalności politycznej?

^b-Odpowiedź:-^b Zrobiłem to dlatego, że chciałem pomóc nieznanemu mi człowiekowi w nielegalnej sprawie, której szczegółów nie znałem.

^b-Pytanie:-^b Ta Wasza odpowiedź nie zadowala nas. Wyjaśnijcie, dlaczego zgodziliście się na uczestnictwo w nielegalnej, działalności antypaństwowej.

^b-Odpowiedź:-^b Postanowiłem wziąć udział w nielegalnej działalności antypaństwowej dlatego, że prosił mnie o to nieznanomy.

^b-Pytanie:-^b Dlaczego na pierwszym przesłuchaniu składaliście fałszywe zeznania?

^b-Odpowiedź:-^b Uczyniłem to, ponieważ nie chciałem wydać ^b-Gizera-^b (albo ^b-Wizera-^b), od którego otrzymałem znalezione przy mnie podczas zatrzymania dokumenty.

^b-Pytanie:-^b W takim razie z Waszych zeznań wynika, że świadomie braliście udział w nielegalnej działalności antypaństwowej i celowo próbowaliście wprowadzić w błąd organy śledcze, by chronić uczestników tej działalności. Przyznajecie się do tego?

^b-Odpowiedź:-^b Tak, przyznaję.

^b-Pytanie:-^b Czym się kierowaliście, świadomie prowadząc antypaństwowe działania skierowane przeciwko ZSRS?

^b-Odpowiedź:-^b Uczestnicząc w nielegalnej, antypaństwowej działalności, nie kierowałem się niczym.

^b-Pytanie:-^b Uchylacie się od odpowiedzi na podstawowe pytanie. Żądamy wyjaśnienia przyczyny Waszego udziału w działalności antypaństwowej.

^b-Odpowiedź:-^b Nie mogę [tego] wyjaśnić. Działalem bez żadnej przyczyny.

^b-Pytanie:-^b Kiedy i w jakim celu przyjechaliście do Moskwy?

^b-Odpowiedź:-^b Do Moskwy przyjechałem z Kijowa rano 27 maja. Jechałem na urlop do Warszawy i na propozycję konsula generalnego w Kijowie ^b-Karszo-Siedlewskiego-^b pojechałem przez Moskwę w celu zawiezienia poczty, którą zdałem w ambasadzie.

¹ Hans Wizer, od 1936 agent placówki wywiadowczej II Oddziału Szt. Gł. o kryptonimie „B-18” w Kijowie, zamieszkały w Moskwie, ul. Izwoznaja 32 m. 58. A MSWiA RI/27/F, k. 46. Dalej w dokumentach występuje również błędny zapis nazwiska: Gizer.

⁶-Ответ:⁶ Никого из знакомых я в Москве не имею, так как до этого случая я никогда в Москве не бывал и сейчас приехал впервые. Свое пребывание в Москве я использовал только для ознакомления с городом.

⁶-Вопрос:⁶ Эти Ваши показания ложны. Записями в Вашей записной книжке, изъятой у Вас при задержании, устанавливается, что Вы были в Москве с 22 по 27 февраля 1936 г. Почему Вы это скрываете?

⁶-Ответ:⁶ Я это забыл. В феврале 1936 г. я действительно был в Москве, но пробыл здесь всего лишь 36 часов и вернулся обратно в Киев.

⁶-Вопрос:⁶ С какой целью Вы тогда приезжали в Москву?

⁶-Ответ:⁶ Я привозил почту в посольство.

⁶-Вопрос:⁶ В Вашей записной книжке имеется запись: «27 февраля – визит у немецкого посла». Что означает эта запись?

⁶-Ответ:⁶ Эта запись для памяти относится к тому обстоятельству, что немецкий посол – проездом через Киев – сделал визит польскому консулу в Киеве.

⁶-Вопрос:⁶ Следствием установлено, что Вы приезжали в Москву и получали здесь шпионские материалы у лиц, связанных с Вами, потому, что Вы работаете для иностранных разведывательных органов. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Нет, я это отрицаю.

⁶-Вопрос:⁶ Следствию известно, что Вы состоите на разведывательной службе во 2-м отделе Польского главного штаба. Настаиваем на даче правдивых показаний по этому вопросу.

⁶-Ответ:⁶ Я это отрицаю.

⁶-Вопрос:⁶ В Вашей записной книжке имеется запись телефона: «С. Г. 5-41-18 и С. Г. 5-51-70»². Кому принадлежат эти телефоны?

⁶-Ответ:⁶ Эти телефоны принадлежат «Союзу домовладельцев» (Stowarzyszenie Gospodarzy Domowych) в Варшаве и записаны мною в 1932 или 1931 г., так как я выполнял поручения одной домовладелицы в Варшаве, моей знакомой ⁶-Лясковской⁶, проживающей на Длугой улице, д. 51, или 53, или 57 и по этим делам неоднократно обращался в «Союз домовладельцев». В 1936 г. я эти телефоны, как постоянно нужные мне, переписал в новую записную книжку.

⁶-Вопрос:⁶ Это Ваше показание ложно. Вам предъявляется книжка абонентов Варшавской телефонной сети, где на странице 154 указано, что телефон 5-51-70 принадлежит Польскому главному штабу («Sztab Główny»).

Следствие требует от Вас правдивых показаний – для чего у Вас записан телефон Польского главного штаба?

⁶-Ответ:⁶ Я телефона Польского главного штаба не записывал. Я записывал телефон «Союза домовладельцев». Каким образом этот телефон оказался принадлежащим Польскому главному штабу – я объяснить не могу, возможно произошла ошибка при записи.

² Номер центральної станції Головного Штабу Війська Польського.

^b-Pytanie:^b Jakich znajomych, poza pracownikami polskiej ambasady i konsulatu, macie w Moskwie?

^b-Odpowiedź:^b W Moskwie nie mam żadnych znajomych, ponieważ wcześniej nigdy nie byłem w Moskwie i obecnie przyjechałem tu po raz pierwszy. Pobyt mój w Moskwie wykorzystywałem wyłącznie na poznanie miasta.

^b-Pytanie:^b Wasze zeznania są fałszywe. Na podstawie zapisów w Waszym terminarzu, skonfiskowanym podczas zatrzymania ustalono, że przebywaliście w Moskwie od 22 do 27 lutego 1936 r. Dlaczego to ukrywacie?

^b-Odpowiedź:^b Zapomniałem o tym. W lutym 1936 r. rzeczywiście byłem w Moskwie, ale przebywałem tu wszystkiego tylko 36 godzin i wróciłem z powrotem do Kijowa.

^b-Pytanie:^b W jakim celu przyjechaliście wtedy do Moskwy?

^b-Odpowiedź:^b Przywiozłem pocztę do ambasady.

^b-Pytanie:^b W Waszym terminarzu jest taki zapis: „27 lutego – wizyta u posła niemieckiego”. Co oznacza ten zapis?

^b-Odpowiedź:^b Ten zapis, zrobiony dla przypomnienia, odnosi się do tego, że poseł niemiecki – przejeżdżając przez Kijów – złożył wizytę w konsulacie polskim w Kijowie.

^b-Pytanie:^b W śledztwie ustalono, że przyjeżdżaliście do Moskwy i otrzymywaliście tu materiały szpiegowskie od związanych z Wami osób, ponieważ pracujecie dla obcych służb wywiadowczych. Czy przyznajecie się do tego?

^b-Odpowiedź:^b Nie, ja temu zaprzeczam.

^b-Pytanie:^b Wiadomo nam, że pełnicie służbę w wywiadzie w 2 Oddziale polskiego Sztabu Głównego. Żądamy składania zgodnych z prawdą zeznań w tej kwestii.

^b-Odpowiedź:^b Ja temu zaprzeczam.

^b-Pytanie:^b W Waszym terminarzu zapisany jest telefon: S.G. 5-41-18 oraz S.G. 5-51-70². Do kogo należą te telefony?

^b-Odpowiedź:^b Te [numery] telefonów należą do Związku Właścicieli Domów (^d-Stowarzyszenie Gospodarzy Domowych^d) w Warszawie i zapisałem je w 1932 lub 1931 r., ponieważ wykonywałem polecenia pewnej właścicielki domu w Warszawie, mojej znajomej ^b-Laskowskiej^b, zamieszkałej przy ulicy Długiej, d[om] 51 lub 53, lub 57 i w tej sprawie niejednokrotnie kontaktowałem się ze Związkiem Właścicieli Domów. W 1936 r. telefony te, jako stale mi potrzebne, przepisałem do nowego terminarza.

^b-Pytanie:^b To Wasze zeznanie jest nieprawdziwe. Przedstawiam Wam spis abonentów warszawskiej sieci telefonicznej, w którym na stronie 154 jest podane, że telefon 5-51-70 należy do polskiego Sztabu Głównego (^d-Sztab Główny^d).

Żądamy od Was prawdy w zeznaniach – dlaczego macie zapisany telefon do polskiego Sztabu Głównego?

^b-Odpowiedź:^b Nie zapisywałem telefonu polskiego Sztabu Głównego. Zapisalem telefon Związku Właścicieli Domów. Jakim sposobem ten numer okazał

^{d-d} *W oryginalne fragment zapisany po polsku czcionką łacińską.*

² Numer centrali Sztabu Głównego WP przed wojną.

⁶Вопрос:⁶ Это Ваше показание ложно. Если бы Вы записывали телефон «Союза домовладельцев», то следовало бы записать «S. G. D.» (Stowarzyszenie Gospodarzy Domowych). У Вас же записано «S. G.», что означает «Sztab Główny». Следствие настаивает на даче Вами объяснений, в каких целях Вы записали телефон Польского главного штаба.

⁶Ответ:⁶ Действительно, при обычной нормальной записи полагалось написать «S. G. D.» (С. Г. Д.), но для меня было достаточным записать «S. G.».

⁶Вопрос:⁶ Вам приводится текстуально запись, сделанная в записной книжке: «Наш внутренний (Wewnetrzny nasz) S. G. (С. Г.) 5-41-18. S. G. (С. Г.) 5-51-70» и предъявляется эта запись. Что она означает?

⁶Ответ:⁶ Я признаю, что записанный у меня в книжке телефон 5-51-70 является телефоном коммутатора Главного штаба. Второй телефон 5-41-18, очевидно, телефон «Союза домовладельцев».

⁶Вопрос:⁶ Для чего у Вас в книжке записан телефон Польского главного штаба?

⁶Ответ:⁶ У меня имеется в Варшаве знакомая ⁶Рачинская⁶ София, которую я знаю с 1934 г. Она проживает в Варшаве. Последний ее адрес в начале 1936 г. был – колония Любецкого, Рашинская улица, № дома я не помню. Она работает в Главном штабе, в качестве кого и в каком отделе – я не знаю. Телефон Главного штаба у меня записан потому, что она мне его дала для того, чтобы я мог ей звонить. Поправляюсь – фамилия этой моей знакомой не ⁶Рачинская⁶, а ⁶Здзеницкая⁶ София.

Допрос прерывается в 18 ч. 40 м.

Протокол правильно записан с моих слов на понятном мне русском языке и мною прочитан, в чем и расписываюсь.

⁶РАН⁶

Допросили:

Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД
капитан государственной безопасности
⁶Вольнский⁶

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
⁶В. Осмоловский⁶

Пом[ощник] нач[альника] 9 отд[еления] ОО ГУГБ
лейтенант государственной безопасности
⁶А. Осмоловский⁶

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 5–10.
Друкарський примірник.*

się numerem telefonu polskiego Sztabu Głównego – nie potrafię wyjaśnić. Możliwe, że nastąpił błąd przy zapisywaniu.

^b-Pytanie:^b Wasze zeznanie jest kłamliwe. Gdybyście zapisywali telefon Związku Właścicieli Domów, to należałoby zapisać „^d-S.G.D.” (Stowarzyszenie Gospodarzy Domowych^d), a u Was zapisane jest „^d-S.G.^d”, co oznacza „^d-Sztab Główny^d”. Domagamy się od Was wyjaśnień, w jakim celu zapisaliście telefon polskiego Sztabu Głównego.

^b-Odpowiedź:^b Rzeczywiście, zwyczajnie i normalnie powinno być zapisane „^d-S.G.D.^d”, ale mi wystarczyło ^d-S.G.^d.

^b-Pytanie:^b Przytaczam Wam dosłownie zapis z terminarza: „Nasz wewnętrzny (^ewewnętrzny nasz) S.G.^c 5-41-18, S.G. 5-51-70” i okazuję ten zapis. Co on oznacza?

^b-Odpowiedź:^b Przyznaję, że zapisany w moim terminarzu telefon 5-51-70 jest telefonem centrali telefonicznej Sztabu Głównego. Drugi telefon – 5-41-18 – oczywiście Stowarzyszenia Gospodarzy Domowych.

^b-Pytanie:^b Dlaczego mieliście w terminarzu zapisany telefon polskiego Sztabu Głównego?

^b-Odpowiedź:^b Mam w Warszawie znajomą ^b-Raczyńską^b Zofię, którą znam od 1934 r. Mieszka ona w Warszawie. Ostatni jej adres z początku 1936 r. to Kolonia Lubeckiego, ulica Raszyńska, n[ume]ru domu nie pamiętam. Pracuje ona w Sztabie Głównym, w jakim charakterze i w jakim oddziale – nie wiem. Mam zapisany telefon Sztabu Głównego, gdyż ona mi go dała, bym mógł do niej dzwonić. Chciałbym sprstować – nazwisko mojej znajomej brzmi nie ^b-Raczyńska^b, a ^b-Zdzienicka^b Zofia.

Przesłuchanie przerywa się o g[odzinie] 18 m[inut] 40.

Protokół spisany wiernie z moich słów w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim i przeczytany przeze mnie, co potwierdzam podpisem.

^b-RAN^b

Przesłuchali:

Pom[ocnik] Nacz[elnika] OO GUGB NKWD

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-Wołyński^b

Nacz[elnik] 8 Wydziału OO GUGB

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-W. Osmołowski^b

Pom[ocnik] Nacz[elnika] 9 Wydz[iału] OO GUGB

Lejtnant bezpieczeństwa państwowego

^b-A. Osmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 5–10.

Druk.

^{e-c} *Tak w tekście. Zapisano po polsku czcionką łacińską.*

№ 61

29–30 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського
(він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
Ран Альберта от 29 мая 1936 года^б

Допрос начат в 21 ч. 45 м.

^бВопрос: ^бПочему Вы на предыдущем допросе так упорно пытались отрицать факт записи в Вашей книжке телефона Польского главного штаба?

^бОтвет: ^бЯ это делал потому, что предполагал о том, что факт задержания меня с шпионскими материалами и факт наличия в моей книжке телефона Польского главного штаба может служить доказательством того, что я вел разведывательную работу по поручению Польского главного штаба. Я же в Польском главном штабе не работаю.

^бВопрос: ^бЕсли Вы не работаете по поручению польских разведывательных органов, то в каких целях Вы получали обнаруженные при Вас шпионские материалы?

^бОтвет: ^бЯ получал эти шпионские материалы потому, что полагал, что они предназначены для польской разведки.

^бВопрос: ^бОткуда Вам стало известно, что эти материалы будут переданы в польскую разведку?

^бОтвет: ^бКогда неизвестный обратился ко мне в вестибюле метро и спросил иностранец ли я, получив утвердительный ответ от меня, он сказал, что ему было известно о моем приезде из Киева в Москву. Лишь после этого он сделал мне предложение отправиться за получением материалов. Я его спросил, откуда ему известно о моем приезде. На это он ответил: «Не все ли Вам равно[?]». Из этого я понял, что неизвестный является польским разведчиком, а материалы предназначаются для польской разведки. Поэтому я согласился выполнить его предложение. Тем более я решил это выполнить ввиду того, что понял, что самому неизвестному сделать это по каким-либо причинам затруднительно.

^бВопрос: ^бВстреча с этим польским разведчиком в метро была обусловлена?

^бОтвет: ^бНет, эта встреча не была обусловлена.

^бВопрос: ^бЧем же Вы объясните, что этому польскому разведчику, который был осведомлен о Вашем приезде из Киева в Москву, было известно о Вашем нахождении в 5 часов дня 28 мая на станции метро «Охотный ряд»?

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шрифтом.

Nr 61

29–30 maja 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
Rana Alberta z 29 maja 1936 roku^b

Przesłuchanie rozpoczęło o g[odzinie] 21 m[inut] 45.

^bPytanie:^b Dlaczego na poprzednim przesłuchaniu z takim uporem próbowaliście zaprzeczać, że w Waszym terminarzu zapisany został telefon polskiego Sztabu Głównego?

^bOdpowiedź:^b Robiłem to dlatego, że fakt zatrzymania mnie z materiałami szpiegowskimi i zapisania w moim terminarzu telefonu do polskiego Sztabu Głównego mógłby posłużyć za dowód, iż prowadzę działalność wywiadowczą na polecenie polskiego Sztabu Głównego. A ja przecież nie pracuję w polskim Sztabie Głównym.

^bPytanie:^b Jeśli nie działacie z polecenia polskich służb wywiadowczych, to dlaczego otrzymaliście znalezione przy Was materiały szpiegowskie?

^bOdpowiedź:^b Otrzymałem te materiały szpiegowskie, ponieważ sądziłem, że przeznaczone są one dla polskiego wywiadu.

^bPytanie:^b Kiedy dowiedzieliście się, że materiały te zostaną przekazane polskiemu wywiadowi?

^bOdpowiedź:^b Gdy nieznajomy zwrócił się do mnie przy wejściu na stację metra z pytaniem, czy jestem cudzoziemcem, i gdy otrzymał ode mnie odpowiedź twierdzącą oznajmił, że wiedział o moim przyjeździe z Kijowa do Moskwy. Dopiero po tym zaproponował, bym udał się po materiały. Zapytałem go, skąd wiedział o moim przyjeździe, na co odpowiedział: „Nie jest Wam wszystko jedno?”. Z tego wywnioskowałem, że nieznajomy jest pracownikiem polskiego wywiadu i dla wywiadu polskiego materiały te są przeznaczone. Dlatego zgodziłem się na jego propozycję. Postanowiłem wykonać to tym bardziej dlatego, gdyż zrozumiałem, że samemu nieznajomemu będzie z jakiegoś powodu trudno tego dokonać.

^bPytanie:^b Czy spotkanie z pracownikiem polskiego wywiadu w metrze było umówione?

^bOdpowiedź:^b Nie, to spotkanie nie było umówione.

^bPytanie:^b Jak w takim razie wyjaśnicie, że pracownik polskiego wywiadu, który wiedział o Waszym przyjeździe z Kijowa do Moskwy, orientował się, że 28 maja o godzinie 5 będziecie na stacji metra „Ochotnyj Riad”?

^bOdpowiedź:^b Tego nie potrafię wyjaśnić.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Druk pogrubiony.

⁶-Ответ:⁶ Этого я объяснить не могу.

⁶-Вопрос:⁶ Таким образом, Вашими показаниями устанавливается, что Вы – сотрудник польского консульства в Киеве сознательно принимали участие в нелегальной шпионской работе на территории СССР в пользу польской разведки. Подтверждаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Да, подтверждаю. Я действительно согласился на сделанное мне предложение участвовать в шпионской работе, т. е. по данному мне паролю получить шпионские материалы и вручить их лицу, давшему мне это поручение. Я пытался это выполнить, получил по паролю шпионские материалы, но передать их не успел, т. к. был задержан.

⁶-Вопрос:⁶ Продолжаете ли Вы настаивать на своих показаниях, что Вы не состояли на разведывательной службе во II-м отделе Польского главного штаба?

⁶-Ответ:⁶ После десятиминутного раздумья и молчания, обвиняемый на этот вопрос отвечает: «На разведывательной службе во 2-м отделе Польского главного штаба я не состоял и не состою».

⁶-Вопрос:⁶ В таком случае, почему в Вашей записной книжке записаны телефоны 5-41-18 и 5-51-70, принадлежащие Польскому главному штабу с припиской «наш внутренний»?

⁶-Ответ:⁶ Когда моя знакомая ⁶-Здзеницкая⁶, работающая в Польском главном штабе, дала мне телефон Главного штаба, она мне сказала: «наш внутренний» и я это механически записал.

⁶-Вопрос:⁶ Это Ваше показание ложно. Вы показали, что ⁶-Здзеницкая⁶ дала Вам как телефон Главного штаба 5-51-70. В Вашей книжке запись «наш внутренний» относится к телефону 5-41-18. Требуем от Вас правдивых показаний.

⁶-Ответ:⁶ Я не могу объяснить, почему я к телефону 5-41-18 сделал запись «наш внутренний» и что это означает. Я полагаю все же, что запись «наш внутренний» относится к телефону 5-51-70.

⁶-Вопрос:⁶ Вам предъявляется Ваша записная книжка, в которой запись «наш внутренний С. Г. 5-41-18» произведена в строку. Все другие записи в Вашей книжке также произведены в строку. Следовательно, Ваше утверждение о том, что запись «наш внутренний» относится к телефону 5-51-70 – ложно. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Я признаю, что телефон 5-41-18, записанный в моей книжке, принадлежит Польскому главному штабу.

Допрос прерывается в 01 ч. 25 м. 30 мая 1936 года.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке с моих слов и мною прочитан, в чем и расписываюсь.

⁶-А. РАН⁶

Допросили:

^b-Pytanie:^b Wobec tego można stwierdzić, że Wy – pracownik konsulatu polskiego w Kijowie świadomie braliście udział w nielegalnej działalności szpiegowskiej na terytorium ZSRS na rzecz polskiego wywiadu. Czy to potwierdzacie?

^b-Odpowiedź:^b Tak, potwierdzam. Rzeczywiście zgodziłem się na uczynioną mi propozycję uczestnictwa w działalności szpiegowskiej, tzn. otrzymania materiałów szpiegowskich na podane hasło i wręczenia ich osobie, która dała mi to polecenie. Starałem się to uczynić, otrzymałem na hasło materiały szpiegowskie, ale nie udało mi się ich przekazać, p[onieważ] zostałem zatrzymany.

^b-Pytanie:^b Czy w dalszym ciągu będziecie upierać się w swych zeznaniach, że nie pełnicie służby w wywiadzie – w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego?

^b-Odpowiedź:^b Po dziesięciu minutach rozmyślenia w milczeniu oskarżony odpowiada: „Służby w wywiadzie, w 2 Oddziale polskiego Sztabu Głównego nie pełniłem i nie pełnię”.

^b-Pytanie:^b W takim razie dlaczego w Waszym terminarzu są telefony 5-41-18 i 5-51-70, należące do polskiego Sztabu Głównego, z dopiskiem „nasz wewnętrzny”?

^b-Odpowiedź:^b Kiedy moja znajoma ^b-Zdzienicka^b, pracująca w polskim Sztabie Głównym, dawała mi telefon Sztabu Głównego, powiedziała: „nasz wewnętrzny” i ja to mechanicznie zapisałem.

^b-Pytanie:^b Wasze zeznania są fałszywe. Powiedzieliście, że ^b-Zdzienicka^b dała Wam [numer] 5-51-70 jako telefon Sztabu Głównego. W Waszym notesie zapis „nasz wewnętrzny” odnosi się do telefonu 5-41-18. Żądamy od Was zeznań zgodnych z prawdą.

^b-Odpowiedź:^b Nie potrafię wyjaśnić, dlaczego przy telefonie 5-41-18 dopisałem „nasz wewnętrzny” i co to oznacza. Sądzę, że dopisek „nasz wewnętrzny” dotyczy telefonu 5-51-70.

^b-Pytanie:^b Przedstawiamy Wam terminarz, w którym zapis „nasz wewnętrzny S.G. 5-41-18” znajduje się w tej samej linii. Każdy inny zapis w Waszym terminarzu także jest w jednej [oddzielnej] linii. Z tego wynika, że Wasze twierdzenie, jakoby zapis „nasz wewnętrzny” odnosił się do telefonu 5-51-70 jest kłamstwem. Czy to przyznajecie?

^b-Odpowiedź:^b Przyznaję, że zapisany w moim notesie telefon 5-41-18 należy do polskiego Sztabu Głównego.

Przesłuchanie zostaje przerwane 30 maja 1936 roku o g[odzinie] 01 m[inut] 25.

Protokół zgodny z prawdą, spisany z moich słów w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim, przeczytany przeze mnie, co potwierdzam podpisem.

^b-A. RAN^b

Przesłuchali:
Pom[ocnik] Nacz[elnika] OO GUGB NKWD

Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД
капитан государственной безопасности
б-Волынский^б

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУНБ
капитан государственной безопасности
б-В. Осмоловский^б

Пом[ощник] нач[альника] 9 отд[еления] ОО ГУГБ
лейтенант государственной безопасности
б-А. Осмоловский^б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 11–13.
Друкарський примірник.*

Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-Wołyński^b

Nacz[elnik] 8 Wydziału OO GUGB
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-W. Osmołowski^b

Pom[ocnik] Nacz[elnika] 9 Wydz[iału] OO GUGB
Lejtnant bezpieczeństwa państwowego
b-A. Osmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 11–13.

Druk.

№ 62

30 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
Ран Альберта от 30 мая 1936 г.^б

Допрос начат в 16 часов 50 минут.

^бВопрос:^б На предыдущем допросе Вы признали, что записанный у Вас в книжке телефон 5-41-18 принадлежит Польскому главному штабу. Объясните, что означает приписка «наш внутренний», относящаяся к этому телефону?

^бОтвет:^б Я не помню почему, когда и при каких обстоятельствах я записал телефон Польского главного штаба 5-41-18.

^бВопрос:^б Кого из знакомых, кроме ^бЗдзеницкой^б, работающих в Польском главном штабе Вы имеете?

^бОтвет:^б Кроме ^бЗдзеницкой^б, я никого из работающих в Польском главном штабе не знаю. Возможно, что кто-либо из моих знакомых и работает в Польском главном штабе, но мне об это неизвестно.

^бВопрос:^б Были ли у Вас какие-либо деловые отношения с Польским главным штабом?

^бОтвет:^б Нет, никаких деловых отношений с Польским главным штабом у меня не было.

^бВопрос:^б Если у Вас не было никаких деловых отношений со Штабом и, кроме ^бЗдзеницкой^б, нет таких знакомых, о которых Вам известно, что они работают в Главном штабе, то каким образом и почему у Вас в книжке оказалась запись телефона 5-41-18, принадлежащего Главному штабу? Требуем объяснений.

^бОтвет:^б Этого я объяснить не могу.

^бВопрос:^б Вы уклоняетесь от ответа на поставленный Вам вопрос. Следствию известно, что телефон 5-41-18, принадлежащий Польскому главному штабу засекречен и факт записи этого телефона в Вашей книжке является доказательством Вашей деловой связи с Польским главным штабом. Требуем правдивых показаний по этому вопросу.

^бОтвет:^б Хотя в моей записной книжке, моей собственной рукой записан телефон 5-41-18, впереди которого имеется приписка «наш внутренний» и этот телефон принадлежит Польскому главному штабу, я все же работником этого штаба не являюсь и не являлся и как попал этот телефон в мою записную книжку – не помню.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шрифт.

Nr 62

30 maja 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
Rana Alberta z 30 maja 1936 r.^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 16 minut 50.

^bPytanie:^b Na poprzednim przesłuchaniu przyznaliście, że zapisany w Waszym notesie telefon 5-41-18 należy do polskiego Sztabu Głównego. Wyjaśnijcie, co oznacza dopisek „nasz wewnętrzny”, odnoszący się do tego telefonu.

^bOdpowiedź:^b Nie pamiętam, dlaczego, kiedy i w jakich okolicznościach zapisałem telefon polskiego Sztabu Głównego 5-41-18.

^bPytanie:^b Którzy Wasi znajomi, poza ^bZdzienicką^b, pracują w polskim Sztabie Głównym?

^bOdpowiedź:^b Poza ^bZdzienicką^b nie znam nikogo, kto pracowałby w polskim Sztabie Głównym. Być może, ktoś z moich znajomych pracuje w polskim Sztabie Głównym, ale ja o tym nie wiem.

^bPytanie:^b Czy kontaktowaliście się z polskim Sztabem Głównym na polu służbowym?

^bOdpowiedź:^b Nie, nie miałem żadnych służbowych kontaktów z polskim Sztabem Głównym.

^bPytanie:^b Jeśli nie macie żadnych kontaktów służbowych ze Sztabem [Głównym] i poza ^bZdzienicką^b nie macie znajomych, o których byłoby Wam wiadomo, że pracują w Sztabie Głównym, to w jaki sposób i dlaczego w Waszym terminarzu znalazł się [numer] telefonu 5-41-18, należący do Sztabu Głównego. Żądamy wyjaśnień.

^bOdpowiedź:^b Tego nie potrafię wyjaśnić.

^bPytanie:^b Uchylacie się od odpowiedzi na postawione Wam pytanie. Wiadomo nam, że telefon 5-41-18, należący do polskiego Sztabu Głównego, jest zastrzeżony i fakt zapisania tego telefonu w Waszym terminarzu jest dowodem na Wasze powiązania służbowe z polskim Sztabem Głównym. Żądamy złożenia zgodnych z prawdą zeznań w tej kwestii.

^bOdpowiedź:^b Mimo że w moim terminarzu moją własną ręką zapisany jest telefon 5-41-18, przed którym znajduje się dopisek „nasz wewnętrzny” i że jest to telefon polskiego Sztabu Głównego, nie jestem i nie byłem pracownikiem tego sztabu i jak znalazł się ten telefon w moim terminarzu – nie pamiętam.

^bPytanie:^b Składane przez Was zeznania na temat telefonów polskiego Sztabu Głównego, w których próbujecie wyjaśnić, z jakiego powodu zostały one zapisane w Waszym notesie, są fałszywe. Telefon 5-51-70 został u Was zapisany

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Druk pogrubiony.

⁶Вопрос: ⁶Даваемые Вами показания о телефонах Польского главного штаба, где Вы пытаетесь объяснить, почему они были записаны у Вас в книжке – ложны. Телефон 5-51-70 записан у Вас не потому, что Вам его дала ⁶Здзеницкая⁶, а потому, что Вы являетесь работником Главного штаба. В записи этого телефона нет никаких указаний на то, что он принадлежит ⁶Здзеницкой⁶, в то время как во всех Ваших остальных записях, в тех случаях, когда телефоны относятся к определенным лицам, указаны их фамилии. Требуем правдивых показаний.

⁶Ответ: ⁶Записывая телефоны моих знакомых, работающих в учреждениях, я фамилии этих знакомых не писал. В частности так, – без фамилий у меня записаны телефоны моих знакомых в Министерстве иностранных дел. Кроме того, я вообще в ряде случаев, записывая в этой книжке телефоны своих знакомых, не записывал их фамилий.

⁶Вопрос: ⁶Это Ваше утверждение ложно. В Вашей книжке, кроме телефонов Главного штаба и Министерства иностранных дел, т. е. учреждений, в которых Вы работали, нет записей телефонов, в которых не было бы указано, кому они принадлежат. Настаиваем на даче правдивых показаний.

⁶Ответ: ⁶Во изменение своих ранее данных показаний, я должен заявить, что я не помню, почему и при каких обстоятельствах я записал в свою книжку телефоны Польского главного штаба 5-51-70 и 5-41-18.

⁶Вопрос: ⁶Объясните, почему Вы лгали на следствии, давая ранее показания о том, что телефон 5-51-70 принадлежит ⁶Здзеницкой⁶, работающей в Штабе и Вы записали его именно как телефон ⁶Здзеницкой⁶?

⁶Ответ: ⁶Я лгал потому, что телефоны Польского главного штаба, записаны у меня в связи с моими деловыми отношениями со Штабом. Дело в том, что в январе 1936 года на карнавале в Политехническом институте в Варшаве, я познакомился с одним работником II Отдела главного штаба, фамилии которого я не знаю. Он знал, что я работаю в Министерстве иностранных дел и еду в Киев для работы в консульстве. Он мне сделал предложение согласиться на выполнение некоторых поручений в СССР, сказав: «К Вам там обратятся с некоторыми поручениями, выполнение которых не составит для Вас труда. Когда Вы приедете в Варшаву, то позвоните мне по телефону». Тут же он дал мне записанные у меня в книжке телефоны Штаба 5-41-18 и 5-51-70.

⁶Вопрос: ⁶Следовательно, Вы участвовали в шпионской работе на территории СССР по указаниям работника II Отдела Польского главного штаба, с которым Вы были связаны еще в Варшаве?

⁶Ответ: ⁶Да, я признаю, что я участвовал в шпионской работе, получая шпионские материалы в Москве (после чего я с этими материалами был задержан) по указаниям работника II Отдела, с которым я был связан в Варшаве.

⁶Вопрос: ⁶Кто такой этот работник II Отдела Польского главного штаба, который завербовал Вас для шпионской работы?

⁶Ответ: ⁶Фамилию его я не знаю.

nie dlatego, że dała go ^bZdzienicka^b, a dlatego, że jesteście pracownikiem Sztabu Głównego. W zapisie tego telefonu nic nie wskazuje na to, że należy on do ^bZdzienickiej^b, gdyż we wszystkich pozostałych zapisach, w przypadkach, gdy telefony należą do określonych osób, podane są ich nazwiska. Żądamy prawdy w zeznaniach.

^bOdpowiedź:^b Zapisując telefony znajomych, pracujących w urzędach, nie notowałem nazwisk tych znajomych. Częściowo tak – bez nazwisk – zapisywane są telefony moich znajomych z Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Ponadto generalnie w szeregu przypadków, zapisując telefony znajomych w tym notesie, nie zapisywałem ich nazwisk.

^bPytanie:^b Wasze twierdzenie jest kłamstwem. W Waszym notesie, poza telefonami Sztabu Głównego i Ministerstwa Spraw Zagranicznych, tj. instytucji, w których pracowaliście, nie ma zapisanych telefonów, przy których nie byłoby podane, do kogo one należą. Domagamy się złożenia zgodnych z prawdą zeznań.

Odpowiedź:^b Zmieniając wcześniej złożone przeze mnie zeznania, muszę oświadczyć, że nie pamiętam, dlaczego i w jakich okolicznościach zapisałem w swoim notesie telefony polskiego Sztabu Głównego 5-51-70 i 5-41-18.

^bPytanie:^b Wyjaśnijcie, dlaczego kłamaliście podczas śledztwa, zeznając wcześniej, że telefon 5-51-70 należy do ^bZdzienickiej^b, pracującej w Sztabie [Głównym], i zapisaliście go właśnie jako telefon ^bZdzienickiej^b.

^bOdpowiedź:^b Kłamałem, ponieważ telefony polskiego Sztabu Głównego zapisałem w związku z kontaktami służbowymi ze Sztabem. Rzecz w tym, że w styczniu 1936 roku, na zabawie karnawałowej na politechnice w Warszawie, poznałem pewnego pracownika II Oddziału Sztabu Głównego, którego nazwiska nie znam. Wiedział on, że pracuję w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i jadę do Kijowa do pracy w konsulacie. Poprosił mnie, bym zgodził się na wypełnienie kilku poleceń w ZSRS, mówiąc: „Zwrócą się tam do Was z paroma sprawami, załatwienie których nie sprawi Wam kłopotu. Po przyjeździe do Warszawy zadzwońcie do mnie”. Dał mi wtedy telefony do Sztabu [Głównego] 5-41-18 i 5-51-70, zapisane u mnie w terminarzu.

^bPytanie:^b A więc braliście udział w działalności szpiegowskiej na terytorium ZSRS według wskazówek pracownika II Oddziału polskiego Sztabu Głównego, z którym kontaktowaliście się jeszcze w Warszawie.

^bOdpowiedź:^b Tak, przyznaję, że brałem udział w działalności szpiegowskiej, wzięwszy w Moskwie materiały szpiegowskie (po czym zostałem zatrzymany z tymi materiałami) według wytycznych pracownika II Oddziału, z którym skontaktowałem się w Warszawie.

^bPytanie:^b Kim jest ten pracownik II Oddziału polskiego Sztabu Głównego, który zwerbował Was do działalności szpiegowskiej?

^bOdpowiedź:^b Nie znam jego nazwiska.

^bPytanie:^b Ten pracownik II Oddziału dał Wam w celu skontaktowania się dwa telefony II Oddziału. Jeśli nie znacie jego nazwiska, to w jaki sposób mieliście wezwać go do telefonu?

⁶-Вопрос:-⁶ Этот работник II Отдела дал Вам для связи два телефона во II-м Отделе. Если Вы его не знаете по фамилии, то каким же образом Вы должны были вызывать его к телефону?

⁶-Ответ:-⁶ Ни фамилии, ни должности работника II Отдела, завербовавшего меня, я не знаю. Если бы я звонил ему, я бы назвав себя, попросил к телефону того человека, который встречался со мной на карнавале.

⁶-Вопрос:-⁶ А разве он сам не говорил Вам, давая телефоны, как его вызывать?

⁶-Ответ:-⁶ Нет, не говорил.

⁶-Вопрос:-⁶ Чем Вы объясните, что Вы не поинтересовались даже фамилией лица, вербовавшего Вас для выполнения шпионских поручений?

⁶-Ответ:-⁶ Я не придавал этому значения.

⁶-Вопрос:-⁶ Это Ваше утверждение ложно. Не придавать этому значения Вы не могли. Вы уклоняетесь от ответа. Настаиваем на даче правдивых показаний.

⁶-Ответ:-⁶ Больше я ничего не могу сказать.

⁶-Вопрос:-⁶ Ваши показания об обстоятельствах Вашего поступления на работу во II Отдел Польского главного штаба ложны. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:-⁶ Нет, я говорю правду.

Допрос прерывается в 21 час. 55 минут.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке с моих слов и мною прочитан, в чем и расписываюсь.

⁶-РАН⁶

Допросили:

Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД

Капитан государственной безопасности

⁶-Вольнский⁶

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУГБ

Капитан государственной безопасности

⁶-В. Осмоловский⁶

Пом[ощник] нач[альника] 9 отд[еления] ОО ГУГБ

Лейтенант государственной безопасности

⁶-А. Осмоловский⁶

^b-Odpowiedź:^b Nie znam ani nazwiska, ani funkcji pracownika II Oddziału, który mnie zwerbował. Dzwoniąc do niego, miałem przedstawić się i poprosić do telefonu człowieka, którego spotkałem na balu karnawałowym.

^b-Pytanie:^b Czyżby on sam nie powiedział Wam, dając telefony, jak jego wezwać?

^b-Odpowiedź:^b Nie, nie powiedział.

^b-Pytanie:^b Jak wyjaśnicie fakt, że nie zainteresowało Was nazwisko osoby, która zwerbowała Was do wykonywania poleceń o charakterze szpiegowskim?

^b-Odpowiedź:^b Nie przywiązywałem do tego wagi.

^b-Pytanie:^b Wasze twierdzenie jest kłamstwem. Nie mogliście nie przywiązywać do tego wagi. Uchylacie się od odpowiedzi. Żądamy prawdy w zeznaniach.

^b-Odpowiedź:^b Więcej nie mogę nic powiedzieć.

^b-Pytanie:^b Wasze zeznania na temat okoliczności Waszego podjęcia pracy w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego są kłamstwem. Przyznajecie to?

^b-Odpowiedź:^b Nie, mówię prawdę.

Przesłuchanie przerwano o godz[inie] 21 minut 55.

Protokół zgodny z prawdą, spisany z moich słów w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim i przeczytany przeze mnie, co potwierdzam podpisem.

^b-RAN^b

Przesłuchali:

Pom[ocnik] Nacz[elnika] OO GUGB NKWD

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-Wołyński^b

Nacz[elnik] 8 Wydziału OO GUGB

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-W. Osmołowski^b

Pom[ocnik] Nacz[elnika] 9 Wydz[iału] OO GUGB

Lejtnant bezpieczeństwa państwowego

^b-A. Osmołowski^b

№ 63

31 травня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
РАН Альберта от 31 мая 1936 года^б

Допрос начат в 16 часов 30 минут.

^бВопрос:^б Продолжаете ли Вы настаивать на своих показаниях, данных 30 мая с. г. об обстоятельствах привлечения Вас на разведывательную службу во II Отдел Польского главного штаба?

^бОтвет:^б Да, я эти показания подтверждаю.

^бВопрос:^б Кто Вас познакомил с работником II Отдела Польского главного штаба, завербовавшим Вас?

^бОтвет:^б Я познакомился с ним сам на балу в Политехническом институте в Варшаве, у буфетной стойки. Меня с ним никто не знакомил.

^бВопрос:^б Откуда ему было известно о том, что Вы работаете в Министерстве иностранных дел и едете в Киев?

^бОтвет:^б Этого я не знаю. Я ему этого не говорил и лишь подтвердил это, когда он сам сказал.

^бВопрос:^б А разве Вы не поинтересовались – откуда посторонний, совершенно неизвестный Вам человек, с которым Вы случайно встретились, знает о месте Вашей работы и намечаемой поездке в СССР?

^бОтвет:^б Нет, я этим не поинтересовался. Я лишь рассказал моим знакомым, присутствовавшим на балу о том, что этот человек знает о моей поездке в Киев и проявляет к этому обстоятельству интерес. Однако, о сделанном мне предложении я своим знакомым не говорил. Этими знакомыми, которые присутствовали на балу, являются: ^бУрьяш^б Ян¹, работающий в Министерстве внутренних дел, и ^бБедржицкий^б Вацлав (фамилию эту помню не точно), работающий в Министерстве путей сообщения. ^бУрьяша^б я знаю с 1933 года, а ^бБедржицкого^б – с 1923–1924 г. г. и нахожусь с ними в дружеских отношениях; с ^бБедржицким^б я даже на «ты». Поправляюсь – с ^бУрьяшем^б я только знаком, несколько раз был у него дома, встречался с ним в ресторанах, он был один раз у меня дома, а приятельские отношения у меня с ^бБедржицким^б.

^бВопрос:^б Почему Вы этим своим знакомым не сказали о сделанном Вам работником II Отдела предложении?

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Жирний шрифт.*

¹ Ян Урьяш (нар. 12 XII 1895), капітан артилерії; у 1928 у 1-ому полку важкої артилерії, у 1932 формально у розпорядженні керівника департаменту артилерії Міністерства військових справ; офіцер II Відділу Головного Штабу; на початку 1939 завідує загально-організаційною секцією реферату «Схід». RO 1928, RO 1932; *Pełtoński A. Цит. праця, с. 35.*

Nr 63

31 maja 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
RANA Alberta z 31 maja 1936 roku^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 16 minut 30.

^bPytanie:^b Czy pozostajecie przy swoich zeznaniach, złożonych 30 maja br. dotyczących okoliczności wciągnięcia Was na służbę wywiadu II Oddziału polskiego Sztabu Głównego?

^bOdpowiedź:^b Tak, potwierdzam te zeznania.

^bPytanie:^b Kto poznał Was z pracownikiem II Oddziału polskiego Sztabu Głównego, który dokonał werbunku?

^bOdpowiedź:^b Poznałem go osobiście na balu na Politechnice Warszawskiej, przy bufecie. Nikt nie pośredniczył w nawiązaniu znajomości.

^bPytanie:^b Skąd on wiedział o tym, że pracujecie w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i jedziecie do Kijowa?

^bOdpowiedź:^b Tego nie wiem. Nie mówiłem mu tego, a tylko potwierdziłem, kiedy on sam o tym powiedział.

^bPytanie:^b Czyżby Was to nie zainteresowało – skąd osoba postronna, całkiem nieznaną Wam człowiek, z którym spotkaliście się przypadkowo, zna miejsce Waszej pracy i wie o zamierzonym wyjeździe do ZSRS?

^bOdpowiedź:^b Nie, tym się nie zainteresowałem. Opowiedziałem tylko swoim znajomym, którzy byli na balu, iż człowiek ten wie o moim wyjeździe do Kijowa i w związku z tym wyraża nim pewne zainteresowanie. Jednakże nie mówiłem znajomym o uczynionej mi propozycji. Znajomymi, którzy uczestniczyli w balu byli: ^bUrjasz^b Jan¹, pracujący w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i ^bBiedrzycki^b Wacław (to nazwisko pamiętam niedokładnie), pracujący w Ministerstwie Komunikacji. ^bUrjasza^b znam od 1933 roku, a ^bBiedrzyckiego^b – od 1923 [lub] 1924 r. i utrzymuję z nimi przyjacielskie stosunki; z ^bBiedrzyckim^b jestem nawet na „ty”. Chciałbym sprostować – ^bUrjasza^b tylko znam, kilkakrotnie byłem u niego w domu, spotykałem się z nim w restauracjach, on sam był u mnie raz w domu, natomiast stosunki przyjacielskie utrzymuję z ^bBiedrzyckim^b.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Druk pogrubiony.

¹ Jan Urjasz (ur. 12 XII 1895), kpt. art., w 1928 w I pan.; w 1932 formalnie w dyspozycji szefa Dep. Artylerii MSWojsk; oficer II Oddziału Szt. Gł.; na początku 1939 kierownik działu Ogólnoorganizacyjnego w Referacie „Wschód”. RO 1928, RO 1932; A. Peplowski, *op.cit.*, s. 35.

⁶-Ответ:⁶ Этого я сам не знаю.

⁶-Вопрос:⁶ Вам предъявляется Ваша записная книжка, где записан телефон: «⁶-Урьяш⁶ С. Г. 2-60-22». Что означает эта запись?

⁶-Ответ:⁶ Это номер телефона моего знакомого ⁶-Урьяша⁶.

⁶-Вопрос:⁶ А что означают буквы «С. Г.»?

⁶-Ответ:⁶ Возможно, что переписывая телефон ⁶-Урьяша⁶ в книжку за 1936 год, я ошибся и написал буквы «С. Г.». Они никакого отношения к нему не имеют.

⁶-Вопрос:⁶ Как установлено Вашими же показаниями буквы «С. Г.» при записи Вами телефонов обозначают, что эти телефоны принадлежат Польскому главному штабу. Следовательно, ⁶-Урьяш⁶ имеет отношение к Главному штабу. Требуем от Вас правдивых показаний.

⁶-Ответ:⁶ Имеет ли ⁶-Урьяш⁶ отношение к Польскому главному штабу – мне неизвестно.

⁶-Вопрос:⁶ Если Вы этого не знаете, то почему же его телефон у Вас записан, как телефон Главного штаба?

⁶-Ответ:⁶ Это возможно только потому, что я ошибочно записал телефон ⁶-Урьяша⁶ с буквами «С. Г.».

⁶-Вопрос:⁶ Это Ваше показание ложно. Согласно Вашей версии обстоятельств, при которых Вы были привлечены на работу во II Отдел штаба, Вы впервые записали телефоны Главного штаба в январе 1936 года на балу, получив их от неизвестного Вам работника II Отдела. Как это явствует из предъявляемой Вам Вашей записной книжки, запись телефона ⁶-Урьяша⁶ сделана раньше записи телефонов Главного штаба. Следовательно, не пользуясь ранее буквами «С. Г.» для обозначения Главного штаба, Вы не могли ошибочно приписать эти буквы к телефону ⁶-Урьяша⁶. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Возможно, что я буквы «С. Г.» приписал к телефону ⁶-Урьяша⁶ уже после того, как этот телефон был у меня в книжке записан. Возможно, что записывая телефоны Главного штаба, данные мне работником II Отдела, я сразу букв «С. Г.» не записал и сделал эту запись позже и тогда ошибочно приписал буквы «С. Г.» и к телефону ⁶-Урьяша⁶. Более точных объяснений дать не могу.

⁶-Вопрос:⁶ Это Ваше показание ложно. Следствию известно, что поручик Ян ⁶-Урьяш⁶ работает во II Отделе Польского главного штаба в реферате разведки на СССР и буквы «С. Г.», приписанные к его телефону, соответствуют действительности, т. к. телефон находится во II Отделе Польского главного штаба. Требуем от Вас правдивых показаний.

⁶-Ответ:⁶ Я признаю, что ⁶-Урьяш⁶ является работником Польского главного штаба. Я знаю его с 1933 г. и мне неизвестно, что он офицер. Раньше он работал в Министерстве внутренних дел. В 1935 г., не помню в каком месяце и в какое время года это было, ⁶-Урьяш⁶ мне сообщил, что он перешел на работу в Главный штаб. Он дал мне свой номер телефона в Главном штабе и я записал этот телефон в свою записную

^b-Pytanie:^b Dlaczego nie powiedzieliście swoim znajomym o propozycji, którą otrzymaliście od pracownika II Oddziału?

^b-Odpowiedź:^b Tego sam nie wiem.

^b-Pytanie:^b Pokazujemy Wam Wasz terminarz, gdzie jest zapisany numer telefonu: „^bUrjasz^b S.G. 2-60-22”. Co oznacza ten zapis?

^b-Odpowiedź:^b To numer telefonu mojego znajomego ^bUrjasza^b.

^b-Pytanie:^b A co oznaczają litery „S.G.”?

^b-Odpowiedź:^b Możliwe, iż przepisując telefon ^bUrjasza^b do terminarza na 1936 rok, pomyliłem się i napisałem litery „S.G.”. Nie mają one z nim żadnego związku.

^b-Pytanie:^b Zgodnie z tym, co ustalono na podstawie Waszych zeznań, litery „S.G.” przy zapisanym przez Was telefonie oznaczają, iż numery te należą do polskiego Sztabu Głównego. Co za tym idzie, ^bUrjasz^b ma związek ze Sztabem Głównym. Domagamy się od Was zeznań zgodnych z prawdą.

^b-Odpowiedź:^b Czy ^bUrjasz^b ma jakiś związek z polskim Sztabem Głównym – mnie nic nie wiadomo.

^b-Pytanie:^b Jeśli o tym nic nie wiecie, to dlaczego jego telefon zapisany jest u Was tak, jak telefon Sztabu Głównego?

^b-Odpowiedź:^b Jest to możliwe tylko dlatego, iż omyłkowo zapisałem telefon ^bUrjasza^b razem z literami „S.G.”.

^b-Pytanie:^b To Wasze zeznanie jest kłamstwem. Zgodnie z Waszą wersją okoliczności, w których zostaliście przyjęci do pracy w II Oddziale Sztabu [Głównego], pierwszych zapisów telefonu Sztabu Głównego dokonaliście w styczniu 1936 roku na balu, otrzymawszy je od nieznanego Wam pracownika II Oddziału. Jak wynika z przedstawionego Wam Waszego własnego terminarza, zapiska z numerem telefonu ^bUrjasza^b zrobiona jest wcześniej, niż zapiska z telefonami Sztabu Głównego. Z tego wynika więc, że nie posługując się wcześniej literami „S.G.” w celu oznaczenia Sztabu Głównego, nie mogliście omyłkowo przypisać tych liter do telefonu ^bUrjasza^b. Przyznajecie, że jest to [logiczne]?

^b-Odpowiedź:^b Możliwe, iż litery „S.G.” postawiłem przy telefonie ^bUrjasza^b już po tym, jak telefon ten został zapisany w moim terminarzu. Możliwe, iż zapisując telefony Sztabu Głównego, podawane mi przez pracownika II Oddziału, nie zapisałem od razu liter „S.G.” ale zrobiłem ten zapis później i wtedy omyłkowo przypisałem litery „S.G.” także do telefonu ^bUrjasza^b. Bardziej dokładnych wyjaśnień udzielić nie potrafię.

^b-Pytanie:^b To Wasze zeznanie jest fałszywe. Wiemy, iż porucznik Jan ^bUrjasz^b pracuje w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego, w referacie wywiadu na ZSRS i litery „S.G.”, napisane przy jego telefonie, są zgodne z rzeczywistością, gdyż telefon [ten] jest telefonem II Oddziału polskiego Sztabu Głównego. Domagamy się od Was zgodnych z prawdą zeznań.

^b-Odpowiedź:^b Przyznaję, iż ^bUrjasz^b jest pracownikiem polskiego Sztabu Głównego. Znam go od 1933 r. ale nie wiem, czy jest oficerem. Wcześniej pracował on w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W 1935 r., nie pamiętam

книжку, пометив его буквами «С. Г.», что означает Главный штаб (польски «Sztab Główny»). В каком отделе Штаба работает ⁶Урьяш⁶ – мне неизвестно.

⁶Вопрос:⁶ Это Ваше показание о том, что ⁶Урьяш⁶ Вам не известен, как офицер польской армии – ложно. Вам предъявляется «Rocznik Oficerski» издания Министерства военных дел в Варшаве², в котором говорится на странице 199-й о том, что ⁶Урьяш⁶ Ян является поручиком и в 1932 г. находился в распоряжении шефа департамента артиллерии Министерства военных дел. Он находится на военной службе непрерывно и Вы, будучи с ним знакомы в течение трех лет, не могли этого не знать. Требуем искренних показаний по этому вопросу.

⁶Ответ:⁶ Мне ⁶Урьяш⁶, как офицер – неизвестен. Возможно, что он свой офицерский чин скрывал.

⁶Вопрос:⁶ Как же он мог скрывать свой офицерский чин, если он помещен в «Офицерском Ежегоднике», официальном издании Министерства военных дел, свободно продаваемом, и сам сказал Вам, что он работает в Польском главном штабе?

⁶Ответ:⁶ Все же он свой офицерский чин скрывал. Я не знаю о том, что он является офицером. Даже тогда, когда он мне сказал, что перешел на работу в Главный штаб, он мне не сказал о том, что он офицер и я не знал этого из каких-либо других источников.

⁶Вопрос:⁶ Эти показания ложны. Получается, что факт своей работы в Главном штабе, что может быть секретом, ⁶Урьяш⁶ от Вас не скрывал и даже давал свой телефон в Штабе, а свой офицерский чин, который общеизвестен – скрывал. Это очевидная нелепость. Требуем правдивых объяснений.

⁶Ответ: Урьяш⁶ работает во II Отделе Польского главного штаба и поэтому не хотел мне говорить, что он офицер. Этим я объясняю то, что он мне говорил о своем офицерском чине.

⁶Вопрос:⁶ Это Ваше объяснение еще более нелепо и ничего не объясняет. Почему он, работая во II Отделе должен был скрывать свой офицерский чин?

⁶Ответ:⁶ Этого я объяснить не могу.

⁶Вопрос:⁶ Вы уклоняетесь от ответа и продолжаете давать ложные показания. ⁶Урьяш⁶ дал Вам свой телефон 2-60-22, который принадлежит II Отделу Польского главного штаба и засекречен. Вы сами являетесь работником II Отдела и ему незачем было скрывать от Вас свой чин. Требуем от Вас искренних показаний.

² Идетсья про RO 1932.

w którym miesiącu i o jakiej porze roku miało to miejsce, ^bUrjasz^b powiedział mi, iż przeszedł do pracy w Sztapie Głównym. Dał mi swój numer telefonu w Sztapie Głównym, a ja zapisałem ten telefon do swojego terminarza, zaznaczywszy go literami „S.G.”, co oznacza Sztab Główny (po polsku „^cSztab Główny^c”). W jakim wydziale Sztabu pracuje ^bUrjasz^b – tego nie wiem.

^bPytanie:^b To Wasze zeznanie, iż nie znacie ^bUrjasza^b jako oficera Wojska Polskiego – jest kłamstwem. Przedstawiamy Wam ^c„Rocznik Oficerski”^c wydany przez Ministerstwo Spraw Wojskowych w Warszawie², w którym na stronie 199 jest napisane, iż ^bUrjasz^b Jan jest porucznikiem i w 1932 r. był w dyspozycji szefa Departamentu Artylerii Ministerstwa Spraw Wojskowych. [^bUrjasz^b] służył w wojsku bez przerwy. Jeśli był Waszym znajomym przez trzy lata, to nie mogliście tego nie wiedzieć. Domagamy się zgodnych z prawdą zeznań w tej sprawie.

^bOdpowiedź:^b Nic nie wiem, że ^bUrjasz^b jest oficerem. Możliwe, iż on ukrywał swój stopień oficerski.

^bPytanie:^b W jaki sposób mógł on ukrywać swój oficerski stopień, jeśli był wymieniony w „Roczniku Oficerskim”, sprzedawanym swobodnie oficjalnym wydawnictwie Ministerstwa Spraw Wojskowych, i do tego jeszcze sam Wam powiedział, że pracuje w polskim Sztapie Głównym?

^bOdpowiedź:^b Mimo wszystko ukrywał swój stopień oficerski. Nie wiem nic o tym, że jest on oficerem. Nawet wtedy, gdy mi powiedział, że przeszedł do pracy w Sztapie Głównym, nie wspomniał nic, że jest oficerem, a ja tego nie wiedziałem z żadnych innych źródeł.

^bPytanie:^b To kłamliwe zeznania. Wychodzi na to, iż faktu swojej pracy w Sztapie Głównym, co może być tajemnicą, ^bUrjasz^b przed Wami nie ukrywał, a nawet dał Wam swój telefon w Sztapie, natomiast swój stopień oficerski, który był ogólnie znany – ukrywał. To oczywista niespójność. Domagamy się zgodnych z prawdą zeznań.

^bOdpowiedź: Urjasz^b pracuje w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego i dlatego nie chciał mi mówić o tym, iż jest oficerem. Tym wyjaśniam, dlaczego nic mi nie mówił o swoim stopniu oficerskim.

^bPytanie:^b To Wasze tłumaczenie jest jeszcze bardziej niespójne i niczego nie wyjaśnia. Dlaczego, pracując w II Oddziale, powinien ukrywać przed Wami swój stopień oficerski?

^bOdpowiedź:^b Tego wyjaśnić nie potrafię.

^bPytanie:^b Uchylacie się od odpowiedzi i w dalszym ciągu składacie fałszywe zeznania. ^bUrjasz^b dał Wam swój telefon 2-60-22, który należy do II Oddziału polskiego Sztabu Głównego i jest zastrzeżony. Wy sami jesteście pracownikiem II Oddziału, więc on nie miał powodu, aby ukrywać przed Wami swój stopień. Domagamy się od Was zgodnych z prawdą zeznań.

^{c-c} Zapisano w języku polskim czcionką łacińską.

² Chodzi o RO 1932.

⁶Ответ:⁶ Я признаю – мне было известно, что ⁶Урьяш⁶ является офицером, но об этом я узнал не при знакомстве с ним, а позже. Об этом мне сказали в Министерстве иностранных дел в декабре 1935 или январе 1936 года.

⁶Вопрос:⁶ Кто именно Вам сказал об этом?

⁶Ответ:⁶ Я этого не помню. Это было в разговоре с несколькими людьми. Об ⁶Урьяше⁶ сказали, что он офицер и назвали его «важной фигурой».

⁶Вопрос:⁶ Почему Вы так упорно пытались отрицать на следствии, что Вам известно, что ⁶Урьяш⁶ – офицер и работает во II Отделе Польского главного штаба?

⁶Ответ:⁶ Я это отрицал для того, чтобы следствие не считало, что ⁶Урьяш⁶ меня пригласил на работу во II Отдел Польского главного штаба.

⁶Вопрос:⁶ А кто Вас привлек на работу во II Отдел Польского главного штаба?

⁶Ответ:⁶ Я подтверждаю свои прежние показания о том, что на разведывательную работу II Отдела Польского главного штаба меня привлек неизвестный мне человек на балу в Политехническом институте при обстоятельствах мною изложенных.

⁶Вопрос:⁶ Настаиваете ли Вы на своих показаниях о том, что ⁶Урьяш⁶ на работу во II Отдел Польского главного штаба перешел только в 1935 году, а до этого с 1933 года работал в Министерстве внутренних дел.

⁶Ответ:⁶ Нет, этого я утверждать не могу. Возможно, что он работал во II Отделе Польского главного штаба и раньше, но мне об этом стало известно от него же самого только в 1935 г.

⁶Вопрос:⁶ По какому телефону Вы ему звонили до 1935 г.?

⁶Ответ:⁶ По телефону, находящемуся в Министерстве внутренних дел. Номера телефона я не помню. Однако, я не могу поручиться, что этот телефон находился действительно в Министерстве внутренних дел.

⁶Вопрос:⁶ Ранее Вы пытались утверждать, что ⁶Урьяш⁶ работает в Министерстве иностранных дел. Будучи изобличены во лжи, Вы признали, что Вам известно о работе ⁶Урьяша⁶ во II Отделе Польского главного штаба, но, якобы, Вы узнали об этом только в 1935 г. Эти Ваши показания ложны. Вам предъявляется («Dziennik Personalny») № 13 за 1932 г., где на странице 432 указано, что поручик ⁶Урьяш⁶ направлен в распоряжение Главного штаба. Таким образом, устанавливается, что на протяжении всего времени Вашего знакомства с поручиком ⁶Урьяш⁶, он работал во II Отделе Польского главного штаба. Признаете ли Вы это?

⁶Ответ:⁶ Да, признаю, но я узнал об этом только в 1935 году.

Допрос прерывается в 0 часов 30 минут 1 июня 1936 года.

^bOdpowiedź:^b Przyznaję, wiedziałem, iż ^bUrjasz^b jest oficerem, ale dowiedziałem się o tym nie wtedy, gdy zawierałem z nim znajomość, tylko później. Powiedzieli mi o tym w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w grudniu 1935 lub styczniu 1936 roku.

^bPytanie:^b Kto dokładnie powiedział Wam o tym?

^bOdpowiedź:^b Tego nie pamiętam. Miało to miejsce podczas rozmowy z kilkoma osobami. O ^bUrjaszu^b mówili, że jest oficerem i nazwali go „ważną figurą”.

^bPytanie:^b Dlaczego z takim uporem staraliście się zaprzeczać podczas śledztwa, iż wiecie o tym, że ^bUrjasz^b jest oficerem i pracuje w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego.

^bOdpowiedź:^b Zaprzeczałem po to, aby śledczy nie pomyśleli, że to ^bUrjasz^b zaproponował mi pracę w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego.

^bPytanie:^b Kto Was wciągnął do pracy w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego?

^bOdpowiedź:^b Podtrzymuję swoje poprzednie zeznania, że do działalności wywiadowczej w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego skłonił mnie nieznanymi mi człowiekiem na balu na Politechnice [Warszawskiej] w okolicznościach, które opisałem.

^bPytanie:^b Czy obstawiacie przy swoich zeznaniach, że ^bUrjasz^b przeszedł do pracy w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego dopiero w 1935 roku, a do tego czasu, od 1933 roku pracował w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych?

^bOdpowiedź:^b Nie, tego twierdzić [stanowczo] nie mogę. Możliwe, że pracował on w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego już wcześniej, ale ja dowiedziałem się o tym bezpośrednio od niego dopiero w 1935 r.

^bPytanie:^b Na jaki numer dzwoniлиście do niego w 1935 r.?

^bOdpowiedź:^b Na numer należący do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Numeru telefonu nie pamiętam. Jednakże nie mogę ręczyć, iż telefon ten należał rzeczywiście do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

^bPytanie:^b Wcześniej próbowaliście dowodzić, że ^bUrjasz^b pracuje w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Kiedy udowodniono Wam kłamstwo, przyznaliście się, iż wiecie o pracy ^bUrjasza^b w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego, ale dowiedzieliście się o tym jakoby dopiero w 1935 r. Wasze zeznania są kłamstwem. Przedstawiamy Wam (c. „Dziennik Personalny”-c) nr 13 za 1932 r., gdzie na stronie 432 jest napisane, że porucznik ^bUrjasz^b skierowany został do dyspozycji Sztabu Głównego. W ten sposób można ustalić, iż przez cały czas Waszej znajomości z porucznikiem ^bUrjaszem^b pracował on w II Oddziale polskiego Sztabu Głównego. Czy przyznajecie, że tak było?

^bOdpowiedź:^b Tak, przyznaję, ale dowiedziałem się o tym dopiero w 1935 roku.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке, с моих слов, в чем и расписываюсь.

^бРАН^б

Допросили^в:

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
^бВ. Осмоловский^б

Присутствовал:

Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД
капитан государственной безопасности
^бВолынский^б

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 17–21.

Друкарський примірник.

^в Так у тексті.

Przesłuchanie przerwano 1 czerwca 1936 roku, o godzinie 0 minut 30.

Protokół spisany z moich słów wiernie, napisany w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim, co potwierdzam podpisem.

^b-RAN^b

Przesłuchali^d:

Nacz[czelnik] 8 Wydziału OO GUGB

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-W. Osmołowski^b

Uczestniczył:

Pom[ocnik] Nacz[elnika] OO GUGB NKWD

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^b-Wołyński^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 17–21.

Druk.

^d *Tak w tekście.*

№ 64

1 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
РАН Альберта от 1 июня 1936 года^б

Допрос начат в 15 час. 35 минут.

^бВопрос:^б С какого времени Вы работаете в Министерстве иностранных дел Польши?

^бОтвет:^б В Министерстве иностранных дел я работаю с декабря 1934 г. или января 1935 года. Более точно указать времени начала моей работы не могу, т. к. этого не помню.

^бВопрос:^б Какие Вы занимали должности и на какой работе находились в Министерстве иностранных дел до приезда в СССР?

^бОтвет:^б По поступлении на службу в Министерство иностранных дел я в течение 4 (четырёх) месяцев работал в Отделе заграничного контроля в качестве практиканта и ознакомился с порядком ведения отчетности и счетных книг в заграничных представительствах Министерства иностранных дел. После этого я работал в Правовом отделе Консульского департамента в качестве чиновника по оформлению имущественных документов. Там я работал непрерывно до выезда в польское консульство в Киев, за исключением двух месяцев, когда меня посылали на временную работу в Паспортный отдел и в курьерскую экспедицию.

^бВопрос:^б Каким образом Вы поступили на службу в Министерство иностранных дел?

^бОтвет:^б В Министерство иностранных дел я поступил по совету ^бУрьяша^б, который меня туда рекомендовал через каких-то своих знакомых, работающих в Министерстве. Кто такие эти знакомые я не знаю.

^бВопрос:^б А чем Вы занимались до поступления в Министерство иностранных дел?

^бОтвет:^б С половины 1933 года до момента поступления в Министерство иностранных дел я работал в Управлении электрической станции г. Варшавы в качестве инкассатора. Некоторое время работал в филиале Управления электростанции на Праге (район г. Варшавы), а затем опять был переведен в Управление. С работы в Управлении электростанции я ушел по собственному желанию, поступая в Министерство иностранных дел.

^бВопрос:^б Чем Вы занимались с 1919 по 1933 год?

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шриффт.

Nr 64

1 czerwca 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
RANA Alberta z 1 czerwca 1936 roku^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godz[inię] 15 minut 35.

^bPytanie:^b Od kiedy pracujecie w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Polski?

^bOdpowiedź:^b W Ministerstwie Spraw Zagranicznych pracuję od grudnia 1934 r. albo od stycznia 1935 roku. Bardziej dokładnie nie potrafię określić momentu rozpoczęcia mojej pracy, ponieważ nie pamiętam.

^bPytanie:^b Jakie stanowiska zajmowaliście i jaką pracę wykonywaliście w Ministerstwie Spraw Zagranicznych przed przyjazdem do ZSRS?

^bOdpowiedź:^b Po rozpoczęciu służby w Ministerstwie Spraw Zagranicznych pracowałem przez 4 (cztery) miesiące w Wydziale Kontroli Zagranicznej jako praktykant i poznawałem porządek prowadzenia sprawozdawczości i ksiąg rachunkowych w zagranicznych przedstawicielstwach Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Potem pracowałem jako urzędnik w Wydziale Prawnym Departamentu Konsularnego przy wypełnianiu dokumentów majątkowych. Pracowałem tam bez przerwy, aż do wyjazdu do konsulatu polskiego w Kijowie, z wyjątkiem dwóch miesięcy, kiedy zostałem czasowo skierowany do pracy w Wydziale Paszportowym i spedycji kurierskiej.

^bPytanie:^b W jaki sposób dostaliście się na służbę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych?

^bOdpowiedź:^b Do Ministerstwa Spraw Zagranicznych dostałem się dzięki radzie ^bUrzasza^b, który rekomendował mnie przez jakichś swoich znajomych, pracujących w Ministerstwie. Kim oni byli, ci znajomi, tego nie wiem.

^bPytanie:^b A czym zajmowaliście się przed podjęciem pracy w Ministerstwie Spraw Zagranicznych?

^bOdpowiedź:^b Od połowy 1933 roku do momentu wstąpienia na służbę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych pracowałem jako inkasent w Zarządzie Elektrowni m. Warszawy. Przez jakiś czas pracowałem w filii Zarządu Elektrowni na Pradze (dzielnica m. Warszawy), a następnie z powrotem byłem przeniesiony do Zarządu. Z pracy w Zarządzie odszedłem na własne życzenie i wstąpiłem na służbę do Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

^bPytanie:^b Czym zajmowaliście się od 1919 do 1933 roku?

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Druk pogrubiony.

⁶-Ответ:⁶ С 1919 по 1926 или 1927 год я работал в Варшавской дирекции железных дорог в различных отделах, в качестве внештатного чиновника. После этого, до осени 1928 года или весны 1929 г. (точно не помню) я периодически находился на временной работе по составлению бухгалтерской отчетности в различных торговых фирмах города Варшавы. Более определенного и постоянного рода занятий я в это время не имел. Примерно, с весны 1929 года до половины 1933 г. я работал в провинции, лишь периодически приезжал в Варшаву. Я работал: в Ченстохове в Электротехническом товариществе, в Кракове – в акционерном обществе по производству кабелей, в Быдгощи в этом же самом акционерном обществе. Кроме того, я выезжал в Вильно искать работу, но не работал там нигде. Названия предприятий в провинции, где я работал неточны, так как я сейчас их не помню. Вернувшись в Варшаву, я с половины 1935 г. нашел постоянную работу и все время, до выезда в СССР, жил в Варшаве.

⁶-Вопрос:⁶ По какому адресу Вы проживали в Варшаве?

⁶-Ответ:⁶ Последнее время – с половины 1935 года до выезда в СССР я проживал в доме Министерства иностранных дел по адресу Желибож, улица Заёнчка или Мицкевича (точно не помню) № дома и квартиры не помню. В этом доме я жил с мая или июня 1935 года до ноября 1935 года, а затем переехал на квартиру, предоставленную мне в здании Министерства иностранных дел по Вержбовой улице, № дома не помню.

Допрос прерывается в 17 час. 30 мин.

⁶-Допрос возобновляется в 20 часов 15 минут⁶.

⁶-Вопрос:⁶ Когда Вы приехали в СССР?

⁶-Ответ:⁶ 5 февраля 1936 года.

⁶-Вопрос:⁶ А когда Вы узнали о Вашем назначении в Киевское консульство и начали оформлять свою поездку?

⁶-Ответ:⁶ Это было в конце октября или начале ноября 1935 г. Даже наверное это было в ноябре.

⁶-Вопрос:⁶ Вам предъявляется собственноручно Вами заполненная и подписанная анкета, которую Вы в декабре 1935 года через Министерство иностранных дел передали в Полпредство СССР в Варшаве, ходатайствуя о визе. В этой анкете Вы указали свой адрес в Варшаве: Сенная, 61, кв. 14. Сейчас в своих показаниях Вы указываете другой адрес. Поясните, в каком случае Вы лжете и в каком говорите правду.

⁶-Ответ:⁶ В своих показаниях, данных сейчас на допросе, я забыл указать, что в промежуток времени между тем как я переехал с Желибожа на Вержбовую, я в течение месяца жил на Сенной улице. В то время, когда я подавал анкету, я проживал на Сенной улице, и поэтому указал данный адрес.

⁶-Вопрос:⁶ Ложность этого показания очевидна. Выше Вы показали, что квартиру по Вержбовой Вы получили в ноябре 1935 года, а анкету Вы

^b-Odpowiedź:^b Od 1919 do 1926 albo do 1927 roku pracowałem w Warszawskiej Dyrekcji Kolei w różnych oddziałach, jako nieetatowy urzędnik. Potem, do jesieni 1928 roku albo wiosny 1929 r. (dokładnie nie pamiętam) pracowałem okresowo przy sporządzaniu księgowych sprawozdań w różnych firmach handlowych miasta Warszawy. W tym czasie nie posiadałem bardziej określonego i stałego zajęcia. Mniej więcej od wiosny 1929 roku do połowy 1933 r. pracowałem na prowincji i tylko co jakiś czas przyjeżdżałem do Warszawy. Pracowałem w Towarzystwie Elektrotechnicznym w Częstochowie, w spółce akcyjnej produkującej kable w Krakowie i w tej samej spółce w Bydgoszczy. Oprócz tego wyjeżdżałem do Wilna szukać pracy, ale tam nigdzie nie pracowałem. Nazwy przedsiębiorstw na prowincji, w których pracowałem są niedokładne, ponieważ teraz już ich nie pamiętam. Wróciwszy do Warszawy, od połowy 1935 r. znalazłem stałą pracę i cały czas, aż do wyjazdu do ZSRS, mieszkałem w Warszawie.

^b-Pytanie:^b Pod jakim adresem mieszkaliście w Warszawie?

^b-Odpowiedź:^b Ostatnio, od połowy 1935 roku do wyjazdu do ZSRS, mieszkałem w domu Ministerstwa Spraw Zagranicznych, adres: Żoliborz, ulica Zajączka albo Mickiewicza (dokładnie nie pamiętam), numeru domu i mieszkania nie pamiętam. W domu tym mieszkałem od maja lub czerwca 1935 roku do listopada 1935 roku, a następnie przeprowadziłem się do mieszkania w budynku Ministerstwa Spraw Zagranicznych przy ulicy Wierzbowej, n[umeru] domu nie pamiętam.

Przesłuchanie przerwano o godz[inie] 17 min[ut] 30.

^b-Przesłuchanie wznowiono o godzinie 20 minut 15^b.

^b-Pytanie:^b Kiedy przyjechaliście do ZSRS?

^b-Odpowiedź:^b 5 lutego 1936 roku.

^b-Pytanie:^b A kiedy dowiedzieliście się, że jesteście skierowani do pracy w konsulacie w Kijowie i zaczęliście przygotowywać się do wyjazdu?

^b-Odpowiedź:^b Było to w końcu października lub z początkiem listopada 1935 r. Nawet na pewno to było w listopadzie.

^b-Pytanie:^b Przedstawiamy Wam ankietę, wypełnioną i podpisaną przez Was osobiście, którą przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w grudniu 1935 roku skierowaliście do Ambasady ZSRS w Warszawie, prosząc o wizę. W ankiecie tej podaliście swój adres w Warszawie: [ul.] Sienna 61 m. 14. Obecnie w swoich zeznaniach podajecie inny adres. Wyjaśnijcie, w którym przypadku kłamiście, a w którym mówicie prawdę?

^b-Odpowiedź:^b W obecnie składanych zeznaniach zapomniałem powiedzieć, iż przez krótki czas, w trakcie przeprowadzki z Żoliborza na Wierzbową, przez miesiąc mieszkałem przy ulicy Siennej. W tym momencie, gdy składałem ankietę, mieszkałem przy ulicy Siennej i dlatego wpisałem ten adres.

^b-Pytanie:^b Nieprawdziwość tego zeznania jest oczywista. Wcześniej zeznaliście, iż mieszkanie przy Wierzbowej otrzymaliście w listopadzie 1935 roku, a ankietę wypełnialiście w grudniu 1935 r., tj. w tym czasie, gdy – jeśli Wasze

заполняли в декабре 1935 г., т. е. в это время Вы уже на Сенной, если Ваши показания соответствуют истине, не жили. Требуем правдивых объяснений.

⁶-Ответ:⁶ В своих показаниях, данных сегодня на допросе, я неправильно указал, что на Вержбовую улицу я переехал в ноябре 1935 г. В действительности я переехал туда, примерно, 20 декабря 1935 г., а до этого проживал на Сенной улице и был там прописан.

⁶-Вопрос:⁶ Это Ваше показание также ложно. Следствием установлено, что на Сенной улице дом № 61 Вы не проживали и прописаны там не были. Признаете ли Вы это?

⁶-Ответ:⁶ Я там проживал, но возможно, что я прописан не был.

⁶-Вопрос:⁶ Почему Вы проживали по Сенной улице д[ом] № 61 без прописки?

⁶-Ответ:⁶ Потому, что хозяйка меня не прописала.

⁶-Вопрос:⁶ Чем Вы объясняете, что хозяйка в течение месяца держала Вас на квартире, не прописывая?

⁶-Ответ:⁶ Я объясняю это ее легкомыслием.

⁶-Вопрос:⁶ Кто такая эта Ваша хозяйка? Назовите ее фамилию?

⁶-Ответ:⁶ Фамилии ее не помню. Знаю, что у нее в доме был склад угля.

⁶-Вопрос:⁶ Назовите кого-либо из соседей по квартире?

⁶-Ответ:⁶ Не помню.

⁶-Вопрос:⁶ Вы продолжаете давать ложные показания. Следствием установлено, что ⁶-Ран⁶ Альберт на жительстве в Варшаве не значится и не значился. Назовите свою настоящую фамилию или дайте объяснение по этому вопросу.

⁶-Ответ:⁶ Я признаю, что моя настоящая фамилия ⁶-Касперский⁶ Стефан. Я являюсь поручиком польской армии и до откомандирования в Польский главный штаб находился в 8-м полку полевой артиллерии. Во II Отделе Польского главного штаба я работаю с августа 1935 г.

⁶-Вопрос:⁶ Каким образом была оформлена Ваша поездка в СССР через Министерство иностранных дел?

⁶-Ответ:⁶ Мою поездку в СССР через Министерство иностранных дел на должность сотрудника польского консульства в Киеве оформлял поручик ⁶-Урьяш⁶, который договаривался об этом с Персональным бюро Министерства иностранных дел. Я же только передал туда в Бюро заявление о приеме на службу от имени Альберта ⁶-Ран⁶, не прикладывая к этому заявлению никаких документов.

Допрос прерывается по просьбе обвиняемого в 0 ч. 15 м. 2 июня 1936 г.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке, с моих слов, в чем и расписываюсь.

⁶-А. РАН⁶

zeznania są prawdziwe – nie mieszkaliście już przy Siennej. Domagamy się zgodnych z prawdą zeznań.

^b-Odpowiedź:^b W zeznaniach składanych dzisiaj podczas przesłuchania zeznałem nieprawidłowo, iż na ulicę Wierzbową przeprowadziłem się w listopadzie 1935 r. W istocie przeprowadziłem się tam mniej więcej około 20 grudnia 1935 r., a do tego czasu mieszkalem przy ulicy Siennej i tam byłem zameldowany.

^b-Pytanie:^b To Wasze zeznanie jest również kłamliwe. W śledztwie ustalono, iż w domu nr 61 przy ulicy Siennej nie mieszkaliście i nie byliście też tam zameldowani. Przyznajecie się do tego?

^b-Odpowiedź:^b Mieszkalem tam, ale możliwe, iż nie byłem zameldowany.

^b-Pytanie:^b Dlaczego mieszkaliście w d[omu] nr 61 przy ulicy Siennej bez zameldowania?

^b-Odpowiedź:^b Dlatego, że gospodyni mnie nie zameldowała.

^b-Pytanie:^b W jaki sposób wytłumaczycie to, iż gospodyni przez miesiąc wynajmowała Wam mieszkanie, ale Was nie meldowała?

^b-Odpowiedź:^b Tłumaczę to jej lekkomyślnością.

^b-Pytanie:^b Kim jest Wasza gospodyni? Podajcie jej nazwisko!

^b-Odpowiedź:^b Jej nazwiska nie pamiętam. Wiem, że w jej domu był skład węgla.

^b-Pytanie:^b Wymieńcie [z nazwiska] kogoś z sąsiadów swojego mieszkania!

^b-Odpowiedź:^b Nie pamiętam.

^b-Pytanie:^b W dalszym ciągu składacie fałszywe zeznania. W śledztwie ustalono, iż ^b-Ran^b Albert nie jest zarejestrowany jako mieszkaniec Warszawy i [nigdy] nie był. Podajcie swoje prawdziwe nazwisko albo złożcie wyjaśnienie w tej sprawie.

^b-Odpowiedź:^b Przyznaję, iż naprawdę nazywam się ^b-Kasperski^b Stefan. Jestem porucznikiem Wojska Polskiego i do czasu przydzielenia do polskiego Sztabu Głównego służyłem w 8 pułku artylerii polowej. W II Oddziale polskiego Sztabu Głównego pracuję od sierpnia 1935 r.

^b-Pytanie:^b W jaki sposób załatwiono formalnie Wasz wyjazd do ZSRS przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych?

^b-Odpowiedź:^b Mój wyjazd do ZSRS na stanowisko pracownika polskiego konsulatu w Kijowie realizowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych załatwiał formalnie porucznik ^b-Urjasz^b, który uzgadniał [wszystkie sprawy] z Biurem Personalnym Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Osobiście przekazałem tylko do Biura podanie z prośbą o przyjęcie na służbę jako Albert ^b-Ran^b, nie dołączając do podania żadnych innych dokumentów.

Przesłuchanie przerwano na prośbę oskarżonego 2 czerwca 1936 r. o g[odzinie] 0 m[inut] 15.

Protokół spisany z moich słów wiernie, napisany w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim, co potwierdzam podpisem.

^b-A. RAN^b

Допросили:
Пом[ощник] нач[альника] ОО ГУГБ НКВД
капитан государственной безопасности
б-Волынский-б

Нач[альник] 8 отделения ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
б-В. Осмоловский-б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 22–25.
Друкарський примірник.*

Przesłuchali:
Pom[ocnik] Nacz[elnika] OO GUGB NKWD
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-Wołyński^b

Nacz[elnik] 8 Wydziału OO GUGB
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-W. Osmołowski^b

*HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 22–25.
Druk.*

№ 65

2–3 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського
(він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
КАСПЕРСКОГО Стефана-Станислава Владиславовича
от 2 июня 1936 г.^б

^бКасперский^б Стефан-Станислав Владиславович, родился 13 сентября 1897 года. Урож[енец] г. Варшавы. Проживает: г. Киев, здание польского консульства. По национальности поляк, подданный Польши. Служебный паспорт Польской республики на имя ^бРан^б Альберта. Офицер 2-го Отдела Польского главного штаба в чине поручика. Сотрудник польского консульства в Киеве. Отец – железнодорожный служащий. До революции 1917 г. учащийся, после революции – на службе в польской армии. Состав семьи: разведен, бывшая жена Елена Викторовна ^бКржисцяк^б (девичья фамилия – ^бПясяцкая^б) проживает в Бельске, замужем за офицером польской армии. Брат Ян ^бКасперский^б живет в Лодзи – железнодорожный чиновник. Мать Юлия ^бКасперская^б (дев[ичья] фамилия ^бТржаска^б) проживает в Лодзи у брата. Образование: в 1918 году окончил коммерческое училище в Варшаве. В 1921 г. окончил школу подхорунжих в Варшаве. К политическим партиям не принадлежит и не принадлежал.

Допрос начат в 20 час. 50 мин.

^бВопрос:^б С какими заданиями и инструкциями Вы были командированы II Отделом Польского главного штаба в СССР?

^бОтвет:^б Я был командирован в СССР для разведывательной работы. Более подробные и конкретные инструкции по разведывательной работе я должен был получить от II Отдела впоследствии письменно. Также указания мне дал поручик ^бУрьяш^б.

^бВопрос:^б Какую подготовку Вы прошли перед направлением Вас на разведывательную работу в СССР?

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шрифт.

Nr 65

2–3 czerwca 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
KASPERSKIEGO Stefana Stanisława s. Władysława
z 2 czerwca 1936 r.^b

^bKasperski^b Stefan Stanisław s. Władysława, urodzony 13 września 1897 roku w Warszawie. Zamieszkuje: m. Kijów, budynek polskiego konsulatu. Narodowości polskiej, obywatelstwa polskiego. [Legitymuje się] paszportem służbowym Rzeczypospolitej Polskiej na nazwisko ^bRan^b Albert. Oficer 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego w stopniu porucznika. Pracownik polskiego konsulatu w Kijowie. Ojciec – urzędnik kolei. Przed rewolucją 1917 r. uczył się, po rewolucji – służył w Wojsku Polskim. Stan rodzinny: rozwiedziony, była żona Helena ^bKrzyściak^b c. Wiktora (z domu – ^bPiasicka^b) mieszka w Bielsku, wyszła za mąż za oficera Wojska Polskiego. Brat Jan ^bKasperski^b mieszka w Łodzi – urzędnik kolejowy. Matka Julia ^bKasperska^b (z domu ^bTrzaska^b) mieszka w Łodzi u brata. Wykształcenie: w 1918 r. ukończył Szkołę Handlową w Warszawie. W 1921 r. ukończył Szkołę Podchorążych w Warszawie. Do partii politycznych nie należy i nie należał.

Przesłuchanie rozpoczęto o godz[inie] 20 min[ut] 50.

^bPytanie:^b Z jakimi zadaniami i instrukcjami Oddział II polskiego Sztabu Głównego skierował Was do ZSRS?

^bOdpowiedź:^b Do ZSRS skierowany zostałem do pracy wywiadowczej. Bardziej szczegółowe i konkretne instrukcje, dotyczące pracy wywiadowczej II Oddział miał mi przekazać pisemnie. Wskazówki dał mi także porucznik ^bUrjasz^b.

^bPytanie:^b Jakie przygotowanie przeszliście przed skierowaniem Was do pracy wywiadowczej w ZSRS?

^bOdpowiedź:^b W okresie od sierpnia do października 1935 roku włącznie, przebywając w Warszawie, otrzymywałem systematycznie z II Oddziału

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Druk pogrubiony.

⁶Ответ:⁶ За время с августа по октябрь 1935 года включительно, находясь в Варшаве, я получал систематически от II Отдела для изучения ряд книг, касающихся Советского Союза, как польского, так и советского изданий. Эти книги мне доставлялись на квартиру с запиской, указывавшей срок их проработки. Доставляли их мне от поручика ⁶Урьяша⁶ три неизвестных мне человека в штатском. Большею частью приносили два из них, а третий был у меня только один раз. Фамилий и имен их, а также какие они функции выполняют во II Отделе – я не знаю. Таким образом, я изучал: административное устройство Советского Союза, организационное построение ВКП(б), географию СССР, развитие и состояние промышленности, данные об артиллерийском вооружении Красной армии и т. п. Периодически я встречался с поручиком ⁶Урьяшем⁶ и беседовал с ним о прорабатываемых мною материалах. Добавляю, что перечисленные книги я получал до ноября включительно, и приносили мне их на условленные встречи в кафе.

⁶Вопрос:⁶ А какую подготовку Вы проходили кроме чтения этих материалов и, в частности, по непосредственной организации разведывательной работы?

⁶Ответ:⁶ Кроме чтения этих материалов и советских газет я никакой подготовки не проходил.

⁶Вопрос:⁶ От кого Вы получили обнаруженные у Вас при задержании шпионские материалы?

⁶Ответ:⁶ Обнаруженные у меня материалы я получил от ⁶Гизера⁶, проживающего на Извозной улице.

⁶Вопрос:⁶ Когда и кем был завербован Гизер для работы в польской разведке и как Вы с ним связались?

⁶Ответ:⁶ Когда и кем он завербован, я не знаю. 11 или 12 мая я получил из 2 Отдела Польского главного штаба письменную инструкцию, в которой было указано, что при моем приезде в Москву я должен позвонить ⁶Гизеру⁶ по телефону (сейчас № телефона не помню, он записан в моей книжке), узнать, когда он будет дома и условиться о встрече. Если у него будут материалы, предназначенные для разведки, то получить эти материалы и отправить их во 2 Отдел по указанному мне в инструкции адресу. В качестве пароля к ⁶Гизеру⁶ к инструкции была приложена, обнаруженная у меня при задержании, половина рекламной картинки, которую я должен был ему предъявить. Кроме этого, я при посещении ⁶Гизера⁶ должен был сказать ему словесный пароль: «Привет от тети Фризендорф».

⁶Вопрос:⁶ Каким путем Вы получили эту письменную инструкцию II Отдела?

⁶Ответ:⁶ Она была доставлена в СССР на мое имя дипломатической почтой Министерства иностранных дел.

⁶Вопрос:⁶ Каким путем и на какой адрес Вы должны были отправить полученные Вами разведывательные материалы во 2 Отдел штаба?

⁶Ответ:⁶ По какому именно адресу я должен был отправить материалы во 2 Отдел, я точно не помню – этот адрес указан в присланной мне

książki do przestudiowania, dotyczące Związku Sowieckiego, wydane zarówno w Polsce, jak i w [Związku] Sowieckim. Książki te otrzymywałem do mieszkania, z adnotacją wyznaczającą mi termin, w którym mam zapoznać się z nimi. Przynosili mi je od porucznika ^{b-Urjasza} trzech nieznani mi ludzie ubrani po cywilnemu. Większą część przynosili mi dwaj z nich, a trzeci był u mnie tylko raz. Ich nazwisk i imion nie znam, a także nie wiem, jakie funkcje pełnią w II Oddziale. W ten sposób studiowałem: strukturę administracyjną Związku Sowieckiego, strukturę organizacyjną WKP(b), geografie ZSRS, rozwój i stan przemysłu, dane o artyleryjskim uzbrojeniu Armii Czerwonej itp. Okresowo spotykałem się z porucznikiem ^{b-Urjaszem} i rozmawiałem z nim o przerebionych przeze mnie materiałach. Dodam, iż przesyłane mi książki otrzymywałem do końca listopada i przynoszono mi je na umówione spotkania w kawiarni.

^{b-Pytanie:} Jakie szkolenie przechodziliście jeszcze, oprócz czytania tych materiałów, w szczególności w związku z bezpośrednią organizacją pracy wywiadowczej?

^{b-Odpowiedź:} Oprócz czytania wspomnianych materiałów i gazet sowieckich nie przechodziłem żadnego innego szkolenia.

^{b-Pytanie:} Od kogo otrzymaliście znalezione przy Was podczas zatrzymania materiały szpiegowskie?

^{b-Odpowiedź:} Znalezione przy mnie materiały otrzymałem od ^{b-Gizera}, zamieszkałego przy ulicy Izwoznej.

^{b-Pytanie:} Kiedy i kto zwerbował Gizera do pracy w polskim wywiadzie i w jaki sposób nawiązaliście z nim kontakt?

^{b-Odpowiedź:} Kiedy i przez kogo został on zwerbowany, tego nie wiem. Albo 11, albo 12 maja otrzymałem z 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego pisemną instrukcję, która nakazywała, abym po przyjeździe do Moskwy zadzwonił do ^{b-Gizera} (obecnie numeru telefonu nie pamiętam, jest zapisany w moim terminarzu), dowiedział się, kiedy będzie w domu i umówił się na spotkanie. Jeśli będzie miał materiały przeznaczone dla wywiadu, to miałem je od niego odebrać i wysłać do 2 Oddziału na wskazany w instrukcji adres. Za znak rozpoznawczy do kontaktu z ^{b-Gizerem} służyła dołączona do instrukcji połowa rysunku reklamowego, znaleziona przy mnie podczas zatrzymania, którą miałem mu pokazać. Oprócz tego, podczas odwiedzin ^{b-Gizera} powinienem był użyć hasła słownego: „Pozdrowienia od cioci Frizendorf”.

^{b-Pytanie:} W jaki sposób otrzymaliście pisemną instrukcję z II Oddziału [Sztabu Głównego]?

^{b-Odpowiedź:} [Instrukcja] została dostarczona do ZSRS na moje nazwisko pocztą dyplomatyczną Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

^{b-Pytanie:} W jaki sposób i na jaki adres mieliście odesłać otrzymane przez Was materiały wywiadowcze do 2 Oddziału Sztabu [Głównego]?

^{b-Odpowiedź:} Na jaki właściwie adres powinienem był przekazać materiały do 2 Oddziału – dokładnie nie pamiętam; adres ten zawarty był w przysłanej mi instrukcji. Na ile pamiętam adres, to było to przy ulicy Okopowej w Warszawie,

инструкции. Насколько помню, адрес был на Окоповей улице в Варшаве № дома не помню. Не помню также и фамилии адресата, имя его – Игнатий. Каким путем я должен отправить этот материал – я не задумывался.

⁶Вопрос:–⁶ Ваш ответ не удовлетворяет следствие. В инструкции Вам было указано, по какому адресу надлежит пересылать материалы. Следовательно, либо там же было указано, каким путем это нужно сделать, либо Вы были об этом проинструктированы заранее. Требуем правдивых объяснений.

⁶Ответ:–⁶ Я не знал, каким путем я должен отправить эти материалы во II Отдел по данному мне адресу.

Допрос прерывается в 0 час. 55 мин. 3 июня 1936 г.

Допрос возобновляется 3 июня 1936 г. в 15 ч. 15 м.

⁶Вопрос:–⁶ Вы продолжаете давать ложные показания. Если Вы не знали, каким путем отправить материалы во 2 Отдел, то зачем Вы их получали?

⁶Ответ:–⁶ Во изменение того, что я говорил раньше, я должен признать, что в инструкции, присланной мне из Варшавы II Отделом, был указан телефон в Москве. Номера этого телефона я не помню. По этому телефону я должен был позвонить Игнатию, фамилии я не помню, она начинается на букву «П». Я должен был по телефону назваться Альбертом ⁶Ран⁶, сказать, что я проездом, нахожусь в Москве и условиться с ним о встрече. На встрече он мне должен показать фотографическую карточку какого-то моего знакомого по Варшаве и после этого я должен передать полученные от ⁶Гизера⁶ материалы Игнатию для отсылки во 2 Отдел. По приезде в Москву, я действовал согласно данных мне инструкций. В день приезда в Москву 27-го мая с. г., примерно, в 1 час дня я из автомата позвонил по телефону Игнатия. Он оказался дома, я переговорил с ним и сказал ему условный пароль: «Я имею бумаги для передачи Герцу» (или Герцену – точно не помню). Этот пароль был также указан в присланной мне из Варшавы инструкции. Мы условились встретиться 27 мая от 8.30 до 9 часов вечера в кафе «Метрополь» на Театральной площади. Поправляюсь, время встречи было назначено от 8 до 9.30 час. вечера. Тут же Игнатий меня предупредил, что если он на эту встречу не придет, то она автоматически переносится на следующий день 28 мая с. г. от 6 до 7 час. 30 мин. вечера в кафе «Националь». Сначала он хотел перенести встречу на 28 мая в то же время, т. е. от 8 до 9 ч. 30 м. вечера, но я его предупредил, что не смогу быть в это время, т. к. я вечером уезжаю, а в 8 час. ужин в посольстве и поэтому было обусловлено время от 6 до 7 ч. 30 м.

После того, как я условился с Игнатием, я позвонил по телефону ⁶Гизеру⁶, но мне ответили, что он будет дома в 9 час. вечера. До времени назначенной встречи с Игнатием я гулял по городу, ездил в Сокольники. К назначенному времени я приехал в кафе «Метрополь» и там ждал до 9 час. вечера, но Игнатий на встречу не пришел. Тогда я отправился искать телефон автоматической станции, чтобы позвонить ⁶Гизеру⁶, т. к. по обычному

n[ume]ru domu nie pamiętam. Nie pamiętam także nazwiska adresata, jego imię – Ignatij. W jaki sposób miałem przesłać te materiały – nie zastanawiałem się nad tym.

^b-Pytanie:-^b Wasza odpowiedź nie jest wystarczająca dla śledztwa. Instrukcja mówiła, na jaki adres należy przysyłać materiały. Z tego wynika, że powinno tam być napisane w jaki sposób należy materiały przysyłać, albo byliście o tym pouczeni wcześniej. Domagamy się zgodnych z prawdą wyjaśnień.

^b-Odpowiedź:-^b Nie wiedziałem, w jaki sposób mam przysyłać materiały do II Oddziału na wskazany adres.

Przesłuchanie przerwano 3 czerwca 1936 r. o godz[inie] 0 min[ut] 55.

Przesłuchanie wznowiono 3 czerwca 1936 r. o g[odzinie] 15 m[inut] 15.

^b-Pytanie:-^b Wy w dalszym ciągu składacie fałszywe zeznania. Jeśli nie wie dzieliście, w jaki sposób przysyłać materiały do 2 Oddziału, to w jakim celu żeście je dostawali?

^b-Odpowiedź:-^b Dokonując zmian w tym, o czym mówiłem wcześniej, powinienem przyznać, że w instrukcji przesłanej mi z Warszawy przez Oddział II, był podany telefon w Moskwie. Numeru tego telefonu nie pamiętam. Pod ten numer miałem zadzwonić do Ignatija, jego nazwiska nie pamiętam, rozpoczyna się ono na literę „P”. Miałem przedstawić się jako Albert ^bRan^b, powiedzieć, że jestem przejazdem w Moskwie i umówić się z nim na spotkanie. Przy spotkaniu miał mi pokazać fotografię kogoś z moich znajomych w Warszawie i po tym miałem przekazać Ignatijowi otrzymane od ^bGizera^b materiały w celu przesłania ich do 2 Oddziału. Po przyjeździe do Moskwy postępowałem zgodnie z otrzymanymi instrukcjami. W dniu przyjazdu do Moskwy 27 maja br., mniej więcej o godz[inie] 1 po południu, zadzwoniłem z automatu telefonicznego do Ignatija. Okazało się, że jest w domu. Porozmawiałem z nim i powiedziałem mu umówione hasło: „Mam papiery do przekazania Hercowi” (albo Hercenowi – dokładnie nie pamiętam). Hasło to znajdowało się także w przysłanej mi z Warszawy instrukcji. Umówiliśmy się na spotkanie 27 maja, w godzinach od 8.30 do godziny 9 wieczorem w kawiarni „Metropol”, przy placu Teatralnym. Chciałbym sprostować – czas spotkania wyznaczony był od godz[iny] 8 do 9.30 wieczorem. Ignatij mnie uprzedził, że jeśli nie przyjdzie na spotkanie, to automatycznie przenosi się ono na dzień następny, 28 maja br. w godzinach od 6 do godz[iny] 7 min[ut] 30 wieczorem, w kawiarni „National”. Z początku chciał przenieść spotkanie na 28 maja o tym samym czasie, tj. od 8 do g[odzin]y 9 m[inut] 30 wieczorem, ale go uprzedziłem, iż nie mogę być w tym czasie, ponieważ wieczorem wyjeżdżam, a o godz[inie] 8 mam kolację w ambasadzie, dlatego termin został ustalony na czas od 6 do g[odzin]y 7 m[inut] 30.

Po umówieniu się z Ignatijem zadzwoniłem do ^bGizera^b, ale mi odpowiedziano, iż będzie on w domu o godz[inie] 9 wieczorem. Do momentu wyznaczonego spotkania z Ignatijem spacerowałem po mieście, pojechałem na Sokolniki. O umówionym czasie przyjechałem do kawiarni „Metropol” i tam czekałem do godz[iny] 9 wieczorem, ale Ignatij na spotkanie nie przyszedł. Wtedy wybrałem

телефону мне было трудно вызвать его номер. Я в этом убедился, когда звонил днем. Я пошел на Тверскую ул. и звонил из телефона в ресторане, расположенном внизу в подвале. Позвонив, я вернулся в кафе «Метрополь» и немного времени посидел за столиком, но Игнатия не было. Тогда я перешел наверх, в ресторан «Метрополь» и там ужинал, но Игнатий и туда на встречу не пришел. С ⁶Гизером⁶ я условился, что приду к нему 28 мая в 6 часов вечера. Телефон Игнатия был у меня записан в моей записной книжке на последней странице. Я эту страницу вырвал, вытерев предварительно записанный телефон, после того, как я созвонился с Игнатием.

⁶Вопрос:⁶ Кто такой этот Игнатий?

⁶Ответ:⁶ Кто такой Игнатий, чем он занимается и где живет, я не знаю. Лично я его также не знаю. Фамилия его начинается на букву «П» и оканчивается на «кий». Я ее забыл. Он хорошо говорит по-русски.

⁶Вопрос:⁶ Назовите телефон, по которому Вы звонили Игнатию?

⁶Ответ:⁶ Этого телефона я не помню. Когда я звонил, я назвал букву и номер. Телефонистка повторила мне название района Москвы и этот же номер и соединила меня с требуемым телефоном.

⁶Вопрос:⁶ Следовательно, Вы назначили встречу с Игнатием для того, чтобы передать ему материалы, полученные от ⁶Гизера⁶?

⁶Ответ:⁶ Да, я назначил встречу с Игнатием для того, чтобы передать ему материалы, полученные от ⁶Гизера⁶.

⁶Вопрос:⁶ Однако, из Ваших же показаний видно, что встречу с Игнатием Вы назначили еще до того, как Вы звонили ⁶Гизеру⁶ и, следовательно, не знали тогда вообще, получите ли Вы от ⁶Гизера⁶ какие-либо материалы или не получите. Объясните это противоречие и дайте правдивые показания о целях Вашей встречи с Игнатием?

⁶Ответ:⁶ Да, я признаю, что, назначив встречу с Игнатием, я еще не знал, буду ли я вообще иметь материалы для передачи ему.

⁶Вопрос:⁶ Зачем же Вы, в таком случае, назначили ему встречу?

⁶Ответ:⁶ Я ему назначил встречу для того, чтобы установить с ним связь и потом, когда я получу материалы от ⁶Гизера⁶, передать эти материалы ему.

⁶Вопрос:⁶ Каким образом, не зная друг друга, Вы должны были встретиться с Игнатием в кафе?

⁶Ответ:⁶ Когда мы уславливались по телефону, Игнатий спросил меня, как я буду одет. Я ответил, что я одет в сером костюме и желтых ботинках, а в руках у меня будет газета. Кроме того, в полученной мною из II Отдела инструкции было указано, что когда он подойдет ко мне, он скажет: «Я Игнатий ⁶Путернога⁶». Я ему должен ответить: «Здесь для Герца с Окоповей». После этого он мне предъявит фотографическую карточку, а я ему отдам материалы и имевшуюся у меня в качестве пароля половину рекламной картинки.

⁶Вопрос:⁶ Почему Вы это обстоятельство Вашей связи с Игнатием пытались скрыть от следствия?

się na poszukiwanie telefonu z procedurą automatycznego wybierania numeru, żeby zadzwonić do ^bGizera^b, ponieważ przez typowe połączenie telefoniczne trudno było wywołać jego numer. Przekonałem się o tym, kiedy dzwoniłem w ciągu dnia. Poszedłem na ul. Twerską i tam zadzwoniłem z telefonu w restauracji, znajdującej się w piwnicy. Zadzwoniwszy, wróciłem do kawiarni „Metropol” i przesiedziałem nieco czasu przy stoliku, ale Ignatija nie było. Wtedy poszedłem na górę, do restauracji „Metropol” i jadłem kolację, ale Ignatij i tam nie przyszedł na spotkanie. Z ^bGizerem^b umówiłem się, że przyjdę do niego 28 maja o godzinie 6 wieczorem. Telefon do Ignatija miałem zapisany w moim terminarzu na ostatniej stronie. Stronę tą wyrwałem, wycierając wcześniej zapisany numer telefonu, po tym, jak dodzwoniłem się do Ignatija.

^bPytanie:^b Kim jest ten Ignatij?

^bOdpowiedź:^b Kim jest Ignatij, czym się zajmuje i gdzie mieszka, tego nie wiem. Osobiście też go nie znam. Jego nazwisko zaczyna się na literę „P” i kończy na „kij”. Ja je zapomniałem. Mówi dobrze po rosyjsku.

^bPytanie:^b Podajcie numer telefonu, na który dzwoniлиście do Ignatija.

^bOdpowiedź:^b Numeru tego telefonu nie pamiętam. Kiedy dzwoniłem, podałem literę i numer. Telefonistka powtórzyła mi nazwę dzielnicy Moskwy oraz tenże numer i połączyła mnie z żądanym abonentem.

^bPytanie:^b Z tego wynika, że wyznaczyliście spotkanie z Ignatijem po to, aby przekazać mu materiały otrzymane od ^bGizera^b?

^bOdpowiedź:^b Tak, wyznaczyłem spotkanie z Ignatijem po to, aby przekazać mu materiały otrzymane od ^bGizera^b.

^bPytanie:^b Jednakże z Waszych zeznań wynika, iż spotkanie z Ignatijem wyznaczyliście jeszcze przed zatelefonowaniem do ^bGizera^b a więc, co za tym idzie, w tym momencie w ogóle nie wiedzieliście, czy otrzymacie od ^bGizera^b jakiegokolwiek materiały. Wyjaśnijcie tę sprzeczność i powiedzcie, jakie były prawdziwe powody Waszego spotkania z Ignatijem?

^bOdpowiedź:^b Tak, przyznaję, że umawiając się na spotkanie z Ignatijem nie wiedziałem jeszcze, czy w ogóle będę miał dla niego materiały do przekazania.

^bPytanie:^b W takim razie, w jakim celu wyznaczyliście mu spotkanie?

^bOdpowiedź:^b Wyznaczyłem mu spotkanie po to, aby nawiązać z nim łączność, a później, kiedy otrzymam materiały od ^bGizera^b, żeby mu je przekazać.

^bPytanie:^b W jaki sposób, nie znając się wzajemnie, mieliście się spotkać z Ignatijem w kawiarni?

^bOdpowiedź:^b Kiedy umawialiśmy się telefonicznie, Ignatij zapytał mnie, jak będę ubrany. Odpowiedziałem, że będę w szarym garniturze, żółtych butach i będę trzymał gazetę. Oprócz tego instrukcja, którą otrzymałem z II Oddziału mówiła, że kiedy Ignatij podejdzie do mnie, powie: „Jestem Ignatij ^bPutiernoga^b”. Natomiast ja mam odpowiedzieć: „To dla Herca z Okopowej”. Po tym on pokaże mi fotografię, a ja mu oddam materiały i posiadaną przeze mnie jako znak rozpoznawczy połowę rysunku reklamowego.

⁶-Ответ:⁶ Потому, что я не хотел выдавать способов связи и людей, частных к разведывательной работе.

⁶-Вопрос:⁶ Однако и сейчас Вы продолжаете это делать. Следствие предлагает Вам назвать фамилию Игнатия и номер его телефона.

⁶-Ответ:⁶ Я не помню его. Запись с телефоном я уничтожил.

⁶-Вопрос:⁶ Почему Вы уничтожили запись этого телефона, сохранив другие записи, имевшие отношение к Вашей разведывательной работе?

⁶-Ответ:⁶ Я это сделал потому, что созвонившись с Игнатием, я считал, что одну часть работы я выполнил.

⁶-Вопрос:⁶ Однако Вы уничтожили запись еще до того, как Вы встретились с Игнатием и до того, как Вы получили материалы, предназначенные для него. Следовательно, Вы могли уничтожить ее только запомнив телефон, который Вам мог еще понадобиться. Требуем назвать номер телефона Игнатия или дать объяснения по поводу этого противоречия.

⁶-Ответ:⁶ Я уничтожил номер телефона, не запомнив его и не задумывался над тем, что мне может этот телефон понадобиться. Если бы после получения мною материалов от ⁶-Гизера⁶, Игнатий не явился ко мне на встречу, я либо отнес бы материалы назад ⁶-Гизеру⁶, либо оставил бы их в польском посольстве, а по приезде в Варшаву сообщил бы об этом во II Отдел. Добавляю, что эти материалы я оставил бы в посольстве в запечатанном пакете только в том случае, если бы я не мог их вернуть обратно ⁶-Гизеру⁶.

⁶-Вопрос:⁶ Имеет ли Игнатий какое-либо отношение к польскому консульству или посольству?

⁶-Ответ:⁶ Я этого не знаю, но полагаю, что никакого отношения не имеет.

⁶-Вопрос:⁶ Следовательно, он является нелегальным работником польской разведки. Почему же Вы, разговаривая с ним по телефону, назвали именем Альберт ⁶-Ран⁶, под которым Вы известны как сотрудник польского консульства в Киеве?

⁶-Ответ:⁶ Я назвался так, согласно указаниям, данным мне инструкцией II Отдела. Поправляюсь, я на вопрос по телефону «кто говорит?» механически ответил: «Альберт ⁶-Ран⁶».

⁶-Вопрос:⁶ Почему, в таком случае, Вы в своих показаниях, излагая инструкцию II Отдела, указали, что Вы «должны назваться Альбертом ⁶-Ран⁶»?

⁶-Ответ:⁶ Я ошибся, давая эти показания.

⁶-Вопрос:⁶ Для чего же понадобилось участие Вас – сотрудника польского консульства в Киеве в деле получения шпионских материалов в Москве от одного человека и передачи их другому человеку, также находящемуся в Москве. Вы даете следствию неверные показания о Ваших отношениях с этими людьми. Требуем искренних показаний.

⁶-Ответ:⁶ Этого я объяснить не могу.

Допрос прерывается в 20 ч. 10 м. 3 июня 1936 г.

^b-Pytanie:^b Dlaczego tę okoliczność Waszego kontaktu z Ignatijem próbowaliście ukryć w śledztwie?

^b-Odpowiedź:^b Dlatego, iż nie chciałem ujawniać metod kontaktu i ludzi, biorących udział w pracy wywiadowczej.

^b-Pytanie:^b Jednakże teraz Wy to sukcesywnie robicie. Domagamy się, abyście podali nazwisko Ignatija i numer jego telefonu.

^b-Odpowiedź:^b Nie pamiętam go. Notatkę z numerem jego telefonu zniszczyłem.

^b-Pytanie:^b Dlaczego zniszczyliście zapiskę z numerem jego telefonu, jeśli zachowaliście inne, mające związek z Waszą działalnością wywiadowczą?

^b-Odpowiedź:^b Uczyniłem to dlatego, ponieważ uważałem, iż umówiwszy się z Ignatijem wypełniłem pierwszą część zadania.

^b-Pytanie:^b Jednakże zniszczyliście zapiskę, zanim jeszcze doszło do spotkania z Ignatijem i do tego zanim otrzymaliście materiały przeznaczone dla niego. W takim razie mogliście zapiskę zniszczyć tylko w jednym przypadku – kiedy zapamiętaliście numer mogący się Wam jeszcze przydać. Żądamy, abyście podali numer telefonu Ignatija, albo wyjaśnili, jaki jest powód tej sprzeczności.

^b-Odpowiedź:^b Zniszczyłem numer telefonu, nie zapamiętując go i nie zastanawiając się nad tym, czy może się on jeszcze przydać. Gdyby po otrzymaniu przeze mnie materiałów od ^bGizera^b Ignatij nie przyszedł na spotkanie, albo odniósłbym materiały z powrotem ^bGizerowi^b, albo zostawił je w ambasadzie polskiej, a po powrocie do Warszawy powiadomiłbym o tym II Oddział. Chciałbym dodać, iż materiały te zostawiłbym w ambasadzie w zalakowanej kopercie tylko w tym przypadku, gdybym nie mógł ich zwrócić z powrotem ^bGizerowi^b.

^b-Pytanie:^b Czy Ignatij posiada jakieś związki z polskim konsulem lub ambasadą?

^b-Odpowiedź:^b Tego nie wiem, ale przypuszczam, iż nie ma żadnych związków.

^b-Pytanie:^b Z tego wynika, że jest on nielegalnym pracownikiem polskiego wywiadu. Dlaczego więc, rozmawiając z nim telefonicznie, użyliście imienia [i nazwiska] Albert ^bRan^b, pod którym jesteście znani jako pracownik polskiego konsulatu w Kijowie?

^b-Odpowiedź:^b Użyłem takiego nazwiska zgodnie z wytycznymi, które były zawarte w instrukcji otrzymanej z II Oddziału. Pragnę sprostować – na pytanie [zadane mi] przez telefon: „Kto mówi?”, odpowiedziałem mechanicznie: „Albert ^bRan^b”.

^b-Pytanie:^b Dlaczego w takim razie w swoich zeznaniach, omawiając instrukcję II Oddziału, zeznaliście, iż „mieliście przedstawić się jako Albert ^bRan^b”?

^b-Odpowiedź:^b Składając zeznania, pomyliłem się.

^b-Pytanie:^b Do czego więc przydał się Wasz udział, pracownika polskiego konsulatu w Kijowie, w operacji otrzymania materiałów szpiegowskich w Moskwie od jednej osoby i przekazania ich drugiej, także znajdującej się w Moskwie. Składacie nam fałszywe zeznania na temat Waszych stosunków z tymi ludźmi. Domagamy się zgodnych z prawdą zeznań.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке, с моих слов.

^бКасперский-Ран^б

Допросил:
Нач[альник] 8 отд[еления] ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
^бОсмоловский^б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 26–31.
Друкарський примірник.*

^bOdpowiedź:^b Tego wyjaśnić nie potrafię.

Przesłuchanie przerwano 3 czerwca 1936 r. o g[odzinie] 20 m[inut] 10.

Protokół spisany wiernie, w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim, na podstawie moich słów.

^bKasperski-Ran^b

Przesłuchał:

Nacz[elnik] 8 Wydz[iału] OO GUGB

Kapitan bezpieczeństwa państwowego

^bOsmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 26–31.

Druk.

№ 66

4 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського
(він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а
КАСПЕРСКОГО Стефана, он же РАН Альберт
от 4 июня 1936 г.^б

Допрос начат в 12 часов 15 минут.

^бВопрос:^б Изложите обстоятельства получения Вами шпионских материалов от ^бГизера^б?

^бОтвет:^б По телефону я условился с ^бГизером^б о встрече в 6 часов вечера 28 мая с. г. В назначенное время я приехал к нему на квартиру по Извозной улице. Я постучал в дверь квартиры и ее открыл сам ^бГизер^б. Я назвал ему пароль: «Привет от тети Фризендорф» и предъявил имевшийся у меня второй пароль – половину рекламной картинки. ^бГизер^б предъявил находившуюся у него вторую половину этой картинки и сказал, что у него есть для меня материалы. Он передал мне, обнаруженные у меня при задержании, отпечатанную в типографии брошюру, фотографии и сведения, напечатанные на машинке на немецком языке. Кроме того, он устно сообщил мне сведения о зенитном оружии и я сам записал эти сведения на бумаге. Запись эта обнаружена у меня при задержании. Все это происходило в комнате ^бГизера^б, у него в квартире. Получив эти материалы, я их спрятавал под рубашку, попрощался с ^бГизером^б и ушел. При нашем разговоре с ^бГизером^б в комнате никого не было. Всего я пробыл у ^бГизера^б примерно десять минут.

^бВопрос:^б Все ли Вы изложили об обстоятельствах получения материалов от ^бГизера^б?

^бОтвет:^б Все по этому вопросу я изложил в этих своих показаниях.

^бВопрос:^б Какое вознаграждение получал ^бГизер^б за свою разведывательную работу?

^бОтвет:^б Этого я не знаю. Я ему денег не давал.

^бВопрос:^б Таким образом, устанавливается Вашими же показаниями, что Вы одновременно назначили две встречи на 6 часов вечера 28 мая с Игнатием и ^бГизером^б, при чем с Игнатием Вы назначили встречу для передачи материалов, не имея понятия о том, будут ли у Вас материалы вообще. Следствие констатирует ложность Ваших показаний и требует правдивого ответа.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шриффт.

Nr 66

4 czerwca 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a
KASPERSKIEGO Stefana vel RANA Alberta
z 4 czerwca 1936 r.^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godzinie 12 minut 15.

^bPytanie:^b Przedstawcie okoliczności otrzymania przez Was materiałów szpiegowskich od ^bGizera^b.

^bOdpowiedź:^b Umówiłem się telefonicznie z ^bGizerem^b na spotkanie 28 maja br. o godz[inie] 6 wieczorem. W wyznaczonym czasie przyjechałem do jego mieszkania przy ulicy Izwoznej. Zapukałem do drzwi mieszkania, które otworzył osobiście ^bGizer^b. Powiedziałem hasło: „Pozdrowienia od cioci Frizendorf” i pokazałem drugą część znaku rozpoznawczego – połówkę rysunku reklamowego. ^bGizer^b okazał znajdującą się u niego drugą część tego samego rysunku i powiedział, że ma dla mnie materiały. Przekazał mi znalezione przy mnie podczas zatrzymania: drukowaną broszurę, fotografie i informacje, napisane na maszynie w języku niemieckim. Oprócz tego przekazał mi ustnie informacje o broni przeciwlotniczej, które osobiście zapisałem na kartce. Notatka ta została znaleziona przy mnie podczas zatrzymania. Wszystko to miało miejsce w pokoju ^bGizera^b, w jego mieszkaniu. Otrzymawszy materiały, schowałem je pod koszulę, pożegnałem się z ^bGizerem^b i wyszedłem. Podczas mojej rozmowy z ^bGizerem^b w pokoju nie było nikogo. Przebywałem u ^bGizera^b wszystkiego około dziesięciu minut.

^bPytanie:^b Czy już wszystko przekazaliście o okolicznościach otrzymania materiałów od ^bGizera^b?

^bOdpowiedź:^b W tej sprawie powiedziałem o wszystkim w swoich zeznaniach.

^bPytanie:^b Jakie wynagrodzenie otrzymywał ^bGizer^b za swoją działalność wywiadowczą?

^bOdpowiedź:^b Tego nie wiem. Ja mu pieniędzy nie dawałem.

^bPytanie:^b W takim razie, jak wynika z Waszych zeznań, wyznaczycieście jednocześnie dwa spotkania 28 maja o 6 wieczorem: z Ignatijem i ^bGizerem^b; przy czym z Ignatijem wyznaczycieście spotkanie w celu przekazania materiałów, nie mając pojęcia o tym, czy w ogóle będziecie mieli te materiały. Wykazujemy fałsz w Waszych zeznaniach i domagamy się zgodnej z prawdą odpowiedzi.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Druk pogrubiony.

⁶-Ответ:⁶ По инструкции, полученной мною от II Отдела штаба, я должен был встретиться с ⁶-Гизером⁶ для получения от него материалов. Поэтому я не предполагал такого положения, что я материалов от него не получу. Я хотел провести это дело как можно скорее и поэтому назначил встречу с Игнатием до встречи с ⁶-Гизером⁶. Торопился я потому, что с 29 мая начинался мой отпуск. Время свидания – 6 часов вечера 28 мая мне назвал сам ⁶-Гизер⁶ и я на это согласился.

⁶-Вопрос:⁶ Однако, как это явствует из Ваших показаний, Ваша встреча с Игнатием зависела от встречи с ⁶-Гизером⁶. Почему же Вы по приезде в Москву звонили сначала Игнатию и улавливались с ним о встрече, а ⁶-Гизеру⁶ звонили лишь после этого?

⁶-Ответ:⁶ Я позвонил Игнатию потому, что когда я открыл записную книжку, то мне сначала попался на глаза телефон Игнатия. После того, как я договорился о встрече с Игнатием, я сразу же звонил ⁶-Гизеру⁶, но мне никто не ответил.

⁶-Вопрос:⁶ Ваше показание ничего не объясняет. Наоборот, оно лишь подтверждает всю нелепость Ваших показаний о характере встречи с Игнатием. Следствие настаивает на даче правдивых показаний.

⁶-Ответ:⁶ Ничего иного я сказать не могу, хотя и признаю абсурдность этого. Но все же это было так.

⁶-Вопрос:⁶ В Вашей записной книжке имеется запись: «телефон Г. 3-57-56 Зоя Петровна Снаг Ресив». Что она означает?

⁶-Ответ:⁶ Этот телефон принадлежит ⁶-Гизеру⁶, от которого я получил шпионские материалы, «Снаг Ресив» – это имя и фамилия Ганса ⁶-Визера⁶, записанные наоборот. В полученной мною из II Отдела инструкции было указано, что если по телефону ответит женский голос, то нужно спросить Зою Петровну и попросить к телефону ее супруга. В инструкции также было указано, что Зоя Петровна в сущность дела не посвящена и по делу с ней разговаривать не следует.

⁶-Вопрос:⁶ В Вашей записной книжке имеется следующая запись: «inok frodnes iivf iicoic do meteiwu rpZ». Что она означает?

⁶-Ответ:⁶ Это также сделанная наоборот запись пароля к ⁶-Визеру⁶ на польском языке, обозначающая: «С приветом от тети ⁶-Фризендорф⁶ Сони». Последнее слово у меня записано «Кони», а не «Сони», но это объясняется тем, что в инструкции, присланной II Отделом слово «Соня» было написано польскими буквами и вместо «S» стояла буква «C», которую я прочел как «К».

Допрос прерывается в 16 часов 15 минут.

Протокол правилен, записан на понятном мне русском языке, с моих слов и мною прочитан, в чем расписываюсь.

⁶-А. РАН⁶

^b-Odpowiedź:^b Według instrukcji, którą otrzymałem od II Oddziału Sztabu [Głównego] miałem spotkać się z ^b-Gizerem^b w celu odebrania od niego materiałów. Dlatego nie zakładałem takiej sytuacji, iż materiałów od niego nie otrzymam. Chciałem przeprowadzić sprawę możliwie jak najszybciej i dlatego wyzna-czyłem spotkanie z Ignatijem przed spotkaniem z ^b-Gizerem^b. Spieszyłem się, ponieważ 29 maja zaczynał się mój urlop. Termin spotkania – 28 maja o godzinie 6 wieczorem wyznaczył mi sam ^b-Gizer^b i ja się na to zgodziłem.

^b-Pytanie:^b Jednakże, jak to wynika z Waszych zeznań, Wasze spotkanie z Ignatijem zależało od spotkania z ^b-Gizerem^b. Dlaczego po przyjeździe do Moskwy dzwoniłście najpierw do Ignatija i umawialiście się na spotkanie, a do ^b-Gizera^b dzwoniłście dopiero po tych ustaleniach?

^b-Odpowiedź:^b Zadzwoiłem do Ignatija dlatego, iż zaraz po otwarciu terminarza pierwszy rzucił mi się w oczy telefon Ignatija. Zaraz po tym, jak umówi-łem się na spotkanie z Ignatijem, zadzwoniłem do ^b-Gizera^b, ale nikt nie odebrał telefonu.

^b-Pytanie:^b Wasze zeznanie niczego nie wyjaśnia. Odwrotnie, ono tylko po-twierdza niespójność Waszych zeznań o charakterze spotkania z Ignatijem. Nale-gamy, abyście złożyli zeznania zgodne z prawdą.

^b-Odpowiedź:^b Niczego innego powiedzieć nie mogę, chociaż przyznaję ab-surdalność tego. Wszystko jednak właśnie tak było.

^b-Pytanie:^b W Waszym terminarzu znajduje się zapis: „telefon G. 3-57-56 Zoja Pietrowna Snag Resiw”. Co on oznacza?

^b-Odpowiedź:^b Numer tego telefonu należy do ^b-Gizera^b, od którego otrzyma-łem materiały szpiegowskie; „Snag Resiw” – to imię i nazwisko Hansa ^b-Wizera^b, zapisane odwrotnie. W instrukcji, którą otrzymałem z II Oddziału było napisane, iż jeśli w słuchawce odezwie się głos kobiety, to należy zapytać o Zoję Pietrow-ną, [a następnie] poprosić do telefonu jej męża. W instrukcji było także napisane, że Zoja Pietrowna nie jest wtajemniczona w istotę rzeczy, dlatego rozmawiać z nią [w tej sprawie] nie należy.

^b-Pytanie:^b W Waszym terminarzu znajduje się następująca notatka: „^cinok frodnes iivf icoic do meteiwy rpZ^c”. Co ona oznacza?

^b-Odpowiedź:^b To także napisane odwrotnie hasło [kontaktowe] do ^b-Wizera^b w języku polskim, które oznacza: „Z pozdrowieniem od cioci ^b-Frizendorf^b Soni”. Ostatnie słowo jest u mnie zapisane jako „Koni”, a nie „Soni”, a to wzięło się stąd, że w instrukcji, którą przesłał mi II Oddział, słowo „Sonia” było napisane polski-mi literami i w miejscu „S” stała litera „C” którą przeczytałem jako „K”.

Przesłuchanie przerwano o godzinie 16 minut 15.

Protokół spisany wiernie, zapisany w zrozumiałym dla mnie języku rosyj-skim na podstawie moich zeznań przeczytałem i potwierdzam podpisem.

^b-A. RAN^b

^{c-c} *W oryginale zapisano czcionką łacińską.*

Допросил:
Нач[альник] 8 отд[еления] ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
б-Осмоловский^б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 32-34.
Друкарський примірник.*

Przesłuchał:
Nacz[elnik] 8 Wydz[iału] OO GUGB
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-Osmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 32–34.

Druk.

№ 67

7 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського (він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а

КАСПЕРСКОГО Стефана, он же РАН Альберт 7 июня 1936 года^б

Допрос начат в 15 час. 05 минут.

^бВопрос:^б В Вашей записной книжке дата 28 мая 1936 г., т. е. день встречи с ^бВизером^б для получения шпионских материалов и встречи с Игнати-ем отмечен красным крестом. Что это означает?

^бОтвет:^б Примерно за 10 дней до моего приезда в Москву, еще во время моего пребывания в Киеве, консул ^бКаршо-Седлевский^б сообщил мне, что отпуск мне будет предоставлен с 29 мая с. г. Поэтому я отметил дату 28 мая красным крестом, как последний день моей работы перед отпуском. Иного значения эта пометка не имеет.

^бВопрос:^б Такая же пометка в виде красного креста имеется в Вашей книжке на дате 3 апреля 1936 г. Что обозначает эта пометка?

^бОтвет:^б Находясь в Варшаве, я лечился у доктора ^бГноинского^б, который делал мне подкожные впрыскивания сыворотки. Когда я уезжал в СССР, я получил ампулы с этой сывороткой для приема во внутрь. По указаниям доктора я должен был через несколько недель после окончания подкожных впрыскиваний, начать прием этой сыворотки во внутрь, первые три дня по одной ампуле, затем по две и по три. Пометки красным крестом обозначает день, когда я начал или должен был начать прием этого лекарства. Никакого другого значения эта пометка не имеет. Поправляюсь, возможно, что эта запись имеет и другое значение, но какое именно, я сейчас не помню. Хочу заявить, что, во всяком случае, эта пометка никакого отношения к моей разведывательной работе не имеет.

^бВопрос:^б Почему же одинаковыми красными крестами у Вас помечены: день 28 мая, когда Вы имели встречи, связанные с проводимой Вами разведывательной работой, и день 3 апреля, хотя, как Вы объясняете, эти пометки имеют различное обозначение?

^бОтвет:^б Я вспоминаю, что день 3 апреля помечен у меня в книжке красным крестом, что 3 апреля был день возвращения на работу сотрудницы консульства ^бКарчевской^б, – которую я замещал. Помню, что, однако, в этот день она на работу не вернулась, а вернулась двумя или тремя днями позже. Почему я обозначал одинаковыми красными крестами разные пометки – я объяснить не могу.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шрифт.

Nr 67

7 czerwca 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a

KASPERSKIEGO Stefana vel RANA Alberta z 7 czerwca 1936 roku^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godz[ynie] 15 minut 05.

^bPytanie:^b W Waszym terminarzu data 28 maja 1936 r., tj. dzień spotkania z ^bWizerem^b w celu otrzymania materiałów szpiegowskich i spotkania z Ignatijem, zaznaczona jest czerwonym krzyżykiem. Co to oznacza?

^bOdpowiedź:^b Mniej więcej około 10 dni przed moim wyjazdem do Moskwy, jeszcze podczas mojego pobytu w Kijowie, konsul ^bKarszo-Siedlewski^b zawiadomił mnie, iż od dnia 29 maja tr. otrzymam urlop. Dlatego datę 28 maja zazaczyłem czerwonym krzyżykiem jako ostatni dzień mojej pracy przed urlopem. Innego znaczenia ten znak nie posiada.

^bPytanie:^b Taki sam znak w postaci czerwonego krzyżyka znajduje się w Waszym terminarzu przy dacie 3 kwietnia 1936 r. Co oznacza ten znak?

^bOdpowiedź:^b Będąc w Warszawie, leczyłem się u doktora ^bGnoińskiego^b, który wstrzykiwał mi podskórnie surowicę. Kiedy wyjeżdżałem do ZSRS, otrzymałem ampułki z tą surowicą do przyjmowania wewnętrznego. Według zaleceń lekarza powinienem był, w przeciągu kilku tygodni po zakończeniu przyjmowania surowicy podskórnie, rozpocząć przyjmowanie surowicy wewnętrznie: pierwsze trzy dni po jednej ampułce, następnie po dwie i po trzy. Czerwony krzyżyk oznacza dzień, kiedy rozpocząłem [kurację] lub powinienem był rozpocząć przyjmowanie leku. Żadnego innego znaczenia ten znak nie posiada. Chciałbym sprostować – możliwe, iż zapis ten ma także i inne znaczenie, ale dokładnie jakie, teraz nie pamiętam. Pragnę oświadczyć, iż w żaden sposób znak ten nie ma jakiegokolwiek związku z moją działalnością wywiadowczą.

^bPytanie:^b Dlaczego więc jednakowymi czerwonymi krzyżykami są u Was zaznaczone: dzień 28 maja, kiedy mieliście spotkania związane z prowadzoną przez Was działalnością wywiadowczą, i dzień 3 kwietnia, chociaż, jak sami wyjaśnacie, znaki te mają różne znaczenie?

^bOdpowiedź:^b Przypominam sobie, że dzień 3 kwietnia zazaczyłem w terminarzu czerwonym krzyżykiem, ponieważ 3 kwietnia był dniem powrotu do pracy pracownicy konsulatu ^bKarczewskiej^b, którą zastępowałem. Pamiętam, że jednak w dniu tym nie wróciła ona do pracy, ale przyszła dwa albo trzy dni później. Dlatego używałem jednakowych czerwonych krzyżyków do zaznaczania różnych [spraw] – nie potrafię wyjaśnić.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Druk pogrubiony.

⁶-Вопрос:⁶ В Вашей записной книжке в графе 30 марта 1936 г. имеется запись: «был у инженера». Что это означает?

⁶-Ответ:⁶ Эта запись относится к следующему: в марте 1936 г. в Киев на несколько дней приехал бывший сотрудник киевского консульства, Виктор ⁶-Залеский^{-6в1}, который работает в Министерстве иностранных дел. О цели его приезда в Киев мне ничего неизвестно. Однажды после обеда ⁶-Залеский^{-6в} вместе с секретарем консульства Александром ⁶-Стпичинским^{-6г2} собрался к своей знакомой, которую они называли «инженер». Они пригласили с собою меня, говоря, что познакомят меня с хорошенькими женщинами. Объяснили, что они называют эту знакомую «инженер» потому, что она имеет высшее образование и диплом инженера. Муж ее тоже инженер, но где он работает, я не знаю. Фамилии ее не знаю, имя – Зина. Адрес ее назвать не могу, т. к. названия улицы и № дома не помню, могу лишь описать, где этот дом расположен. У Зины мы втроем пробыли часа полтора. Она познакомила меня со своей подругой, которая там была, но вскоре ушла. Имени и фамилии этой подруги я не знаю. К концу нашего пребывания там, пришел муж Зины, с которым меня также познакомили. ⁶-Стпичинский^{-6г} знал его раньше. Разговор во время пребывания у Зины носил обычный характер разговора знакомых.

⁶-Вопрос:⁶ Встречались ли Вы после этого случая с Зиной?

⁶-Ответ:⁶ Один раз я встретил ее на улице в обществе ⁶-Стпичинского⁻⁶ и очень недолго разговаривал. После она звонила по телефону в консульство ⁶-Стпечинскому⁻⁶, но т. к. он был болен, с ней разговаривал я. Мы условились о свидании у театра имени Франка, встретились там и в продолжении 2–3 часов гуляли по городу. Кроме этих двух раз я ее больше не видел и на квартире у нее не был.

Допрос прерывается в 16 ч. 45 м.

Протокол правилен, записан с моих слов, на понятном мне русском языке и мною прочитан, в чем расписываюсь.

⁶-РАН-КАСПЕРСКИЙ⁻⁶

^в Було: Залесский.

^г Було: Альбертом Стпечинским.

^г Було: Стпечинский. Так й далі.

¹ Віктор Залеский (нар. 15 II 1899), кореспондентський псевдонім «Наль Нігер»; у 1932–1935 рр. працівник Генконсульства у Тифлісі; у 1933–1935 рр. секретар Генконсульства у Києві; потім у МЗС; у 1937–1938 рр. у посольстві в Анкарі; з жовтня 1933 до травня 1935 завідуючий розвідувальним пунктом II Відділу Головного Штабу криптонім «Б-41» у Києві. *Peplóński A. Цит. праця, с. 127; Архів МВСіА РП, РІ/27/Ф, арк. 12, 34, 47.*

² Олександр Стпичинський (нар. 1898), кореспондентський псевдонім «Нарциз Наперальський», ротмістр, у 1932 у 4-му полку уланів; з червня 1934 до серпня 1936 завідуючий розвідувальним пунктом II Відділу Головного Штабу криптонім «Ф-8» у Києві. *Peplóński A. Цит. праця, с. 127; Архів МВСіА РП, РІ/27/Ф, арк. 34.*

^b-Pytanie:^b W Waszym terminarzu, w rubryce 30 marca 1936 r., znajduje się zapis: „Byłem u inżyniera”. Co to znaczy?

^b-Odpowiedź:^b Notatka ta odnosi się do następującego [wydarzenia]: w marcu 1936 r. przyjechał do Kijowa na kilka dni były pracownik konsulatu kijowskiego, Wiktor ^b-Zaleski^{b,c1}, który pracuje w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. O celu jego przyjazdu do Kijowa nic mi nie wiadomo. Jednakże po obiedzie ^b-Zaleski^{b,c} razem z sekretarzem konsulatu Aleksandrem ^b-Stpiczyńskim^{b,d2} wybrał się do swojej znajomej, którą nazywali „inżynier”. Zaprosili mnie [do pójścia z nimi], mówiąc, że zapoznają mnie z interesującymi kobietami. Tłumaczyli, że swoją znajomą nazywają „inżynierem”, ponieważ posiada wykształcenie wyższe i dyplom inżyniera. Jej mąż jest także inżynierem, ale gdzie pracuje, nie wiem. Nazwiska jej nie znam, na imię ma Zina. Adresu nie potrafię podać, podobnie jak nazwy ulicy i n[ume]ru domu nie pamiętam. Mogę tylko opisać jego położenie. Byliśmy w trójkę u Ziny około półtorej godziny. [Zina] poznała mnie ze swoją przyjaciółką, która tam była, ale szybko wyszła. Imienia i nazwiska tej przyjaciółki nie znam. Pod koniec naszego pobytu przyszedł mąż Ziny, z którym także mnie zapoznano. ^b-Stpiczyński^{b,e} znał go już wcześniej. Rozmowa podczas odwiedzin u Ziny nosiła charakter zwyczajowej pogawędki znajomych.

^b-Pytanie:^b Spotykaliście się potem jeszcze z Ziną?

^b-Odpowiedź:^b Jeden raz spotkałem ją na ulicy w towarzystwie ^b-Stpiczyńskiego^b i bardzo krótko rozmawiałem. Potem ona dzwoniła do konsulatu do ^b-Stpiczyńskiego^b, ale ponieważ był on chory, to ja z nią rozmawiałem. Umówiliśmy się na spotkanie przy teatrze imienia Franki, spotkaliśmy się tam i około 2–3 godzin spacerowaliśmy po mieście. Oprócz tych dwóch przypadków więcej jej nie widziałem i w jej mieszkaniu nie byłem.

Przesłuchanie przerwano o g[odzinie] 16 m[inut] 45.

Protokół spisany wiernie z moich słów, w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim przeczytałem i potwierdzam podpisem.

^b-RAN-KASPERSKI^b

^c *Było*: Zaleski.

^d *Było*: Albertem Stpiczyńskim.

^e *Było*: Stpiczyński. *Podobnie dalej*.

¹ Wiktor Zaleski (ur. 15 II 1899), ps. korespondencyjny „Nal Niger” w l. 1932–1933 w Konsulacie Generalnym RP w Tyflisie, w l. 1933–1935 sekretarz w Konsulacie Generalnym RP w Kijowie, następnie w MSZ, w l. 1937–1938 w Ambasadzie RP w Ankarze; w okresie od października 1933 do maja 1935 kierownik placówki wywiadowczej Oddziału II Szt. Gł. kryptonim „B-41” w Kijowie. A. Peplowski, *op.cit.*, s. 127; A MSWiA RI/27/F, k. 12, 34, 47.

² Aleksander Stpiczyński (ur. 1898), ps. korespondencyjny „Narcyz Napieralski”, rtm., w 1932 w 4 p.uł., od czerwca 1934 do sierpnia 1936 kierownik placówki wywiadowczej Oddziału II Sz. Gł. krypt. „F-8” w Kijowie. A. Peplowski, *op.cit.*, s. 127; A MSWiA RI/27/F, k. 34.

Допросил:
Нач[альник] 8 отд[еления] ОО ГУГБ
капитан государственной безопасности
б-Осмоловский^б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 35–36.
Друкарський примірник.*

Przesłuchał:
Nacz[elnik] 8 Wydz[iału] OO GUGB
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
b-Osmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 35–36.

Druk.

№ 68

11 червня 1936, Москва. Протокол допиту Стефана Касперського
(він же Альберт Ран)

^{а-б}Протокол допроса^а

КАСПЕРСКОГО Стефана Владиславовича, он же РАН Альберт,
от 11 июня 1936 г.^б

Допрос начат в 21 час. 05 минут.

^бВопрос:^б Вам предъявлено постановление о привлечении Вас в качестве обвиняемого в преступлении, предусмотренном статьей 58-6 УК. Обстоятельства преступления изложены в подписанном Вами постановлении. Признаете ли Вы себя виновным?

^бОтвет:^б Да, признаю. Я являюсь офицером II Отдела Польского главного штаба, по поручению которого, в целях шпионажа, прибыл на территорию СССР в качестве сотрудника консульства Польской Республики в Киеве, по служебному паспорту Министерства Иностранных дел Польской Республики, выданному мне на фиктивную фамилию ^бРан^б Альберт. Руководствуясь присланной мне II Отделом Польского главного штаба инструкцией, я по данному мне в этой инструкции адресу и паролю к ^бВизеру^б, получил от него шпионские материалы. Эти материалы я пытался передать второму, указанному мне инструкцией человеку по имени Игнатий для дальнейшего их направления во II Отдел Польского главного штаба, при обстоятельствах, изложенных в моих прежних показаниях. Сделать этого я не успел, так как был задержан.

Какие-либо другие факты моей шпионской деятельности, кроме изложенного выше, я отрицаю.

Допрос прерван в 21 ч. 35 м.

Протокол правилен, записан с моих слов на понятном мне русском языке и мною прочитан, в чем и расписываюсь.

А. ^бРАН-КАСПЕРСКИЙ^б

Допросил:

Нач[альник] 8 отд[еления] ОО ГУГБ
Капитан государственной безопасности
^бВ. Осмоловский^б

*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 37.
Друкарський примірник.*

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шрифт.

Nr 68

11 czerwca 1936, Moskwa. Protokół przesłuchania Stefana Kasperskiego vel Alberta Rana

^{a-b}Protokół przesłuchania^a

KASPERSKIEGO Stefana s. Władysława vel RANA Alberta
z 11 czerwca 1936 r.^b

Przesłuchanie rozpoczęło o godz[inie] 21, minut 05.

^bPytanie:^b Przedstawiono Wam postanowienie o pociągnięciu Was [do odpowiedzialności] jako oskarżonego o przestępstwo, przewidziane w artykule 58-6 KK. Okoliczności przestępstwa opisane są w podpisanym przez Was postanowieniu. Czy przyznajecie się winy?

^bOdpowiedź:^b Tak, przyznaję się. Jestem oficerem II Oddziału polskiego Sztabu Głównego, na polecenie którego przybyłem na terytorium ZSRS w celach szpiegowskich, w charakterze pracownika Konsulatu Rzeczypospolitej Polskiej w Kijowie, legitymując się paszportem służbowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, wydanym mi na fikcyjne nazwisko ^bRan^b Albert. Kierując się instrukcją przysланą mi przez II Oddział polskiego Sztabu Głównego, używając podanego w niej adresu i hasła [nawiązałem kontakt z] ^bWizerem^b i otrzymałem od niego materiały szpiegowskie. Materiały te próbowałem przekazać następnej, wskazanej w instrukcji osobie o imieniu Ignatij, w okolicznościach opisanych w moich wcześniejszych zeznaniach, w celu dostarczenia ich do II Oddziału polskiego Sztabu Głównego. Nie udało mi się tego uczynić, ponieważ zostałem zatrzymany.

Jakimkolwiek innym faktom, dotyczącym mojej działalności szpiegowskiej, oprócz przedstawionych wyżej, zaprzeczam.

Przesłuchanie przerwano o g[odzinie] 21 m[inut] 35.

Protokół spisany wiernie na podstawie moich słów, w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim i przeczytany przeze mnie, co potwierdzam podpisem.

A. ^bRAN-KASPERSKI^b

Przesłuchał:

Nacz[elnik] 8 Wydz[iału] OO GUGB
Kapitan bezpieczeństwa państwowego
^bW. Osmołowski^b

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 37.

Druk.

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Druk pogrubiony.*

№ 69

3 серпня 1936, Москва. Циркуляр заступника наркома внутрішніх справ СРСР Якова Агранова у зв'язку із затриманням агента польської розвідки Стефана Касперського

а-б-Сов[ершенно] секретно^{б-а}

а-б-Циркуляр

Народного комиссара внутренних дел Союза ССР^а за 1936 год^б

а-б-Содержание^{б-а}:

^б-№ 72^б. С материалами следствия по делу резидентуры 2-го отдела Польского главного штаба

^б-№ 72^б. 3-го августа 1936 г., гор. Москва

Всем начальникам управлений НКВД СССР республик, краев, областей, секторов, окружных, городских, районных отделов, городских и районных отделений НКВД; особым отделений ГУГБ НКВД, корпусов, дивизий и бригад; ДТО, ОДТО УГБ НКВД; начальникам отделов и отделений УГБ НКВД республик, краев и областей; начальникам погранотрядов; комендантам отдельных комендатур; начальникам школ ГУГБ НКВД и ГУПВО НКВД.

Начальникам управлений и отделов ГУГБ НКВД СССР; начальникам отделений отделов ГУГБ НКВД СССР.

Разработкой разведывательной деятельности 2-го отдела Польского главного штаба на территории СССР было выявлено широкое применение им тайнописи для связи со своей действующей агентурой. Было выявлено, что основным аппаратом, осуществляющим эту переписку тайнописью по внутренним адресам СССР, служат так называемые «легальные резидентуры» в составе польских консульств, расположенных на советской территории.

Систематическое наблюдение за деятельностью работников «легальных резидентур» дало возможность установить ряд адресов польской агентуры, по которым отправлялись эти письма, и выяснить, что для получения материалов, добытых этой агентурой, к ней периодически посылаются специальные связисты.

В результате агентурной работы, проведенной ОО ГУГБ, был выявлен один из польских агентов в Москве, иностранный специалист, германский подданный – ^бВизер^б. Дальнейшая разработка установила, что 28 мая с. г. к нему должен явиться связист польской разведки.

Наружным наблюдением этот связист был обнаружен и, ввиду наличия опасений, что он скроется, задержан на улице.

Задержанный оказался сотрудником польского консульства в Киеве – Альбертом ^бРан^б и при обыске у него были найдены шпионские материалы.

^{а-а} Написано великими літерами.

^{б-б} Жирний шриффт.

Nr 69

3 sierpnia 1936, Moskwa. Pismo okólne zastępcy ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Jakowa Agranowa, informujące o zatrzymaniu agenta wywiadu polskiego Stefana Kasperskiego

^{a-b}Ściś[le] tajne^{-b-a}

^{a-b}Okólnik

Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych Związku SRS^a za 1936 rok^b

^{a-b}Treść^{-b-a}:

^bNr 72^{-b}. Materiały śledcze dotyczące sprawy rezydentury 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego.

^bNr 72^{-b}. 3 sierpnia 1936 r., mias[to] Moskwa

Do wszystkich naczelników zarządów NKWD ZSRS republik, krajów, obwodów, sektorów, oddziałów okręgowych, miejskich i rejonowych, wydziałów miejskich i rejonowych NKWD; wydziałów specjalnych GUGB NKWD, korpusów, dywizji i brygad; DTO, ODTO UGB NKWD; naczelników oddziałów i wydziałów UGB NKWD republik, krajów i obwodów; dowódców oddziałów pogran[icznych]; komendantów wydzielonych komendantur; komendantów szkół GUGB NKWD i GUPWO NKWD.

Do naczelników zarządów i oddziałów GUGB NKWD ZSRS, naczelników wydziałów oddziałów GUGB NKWD ZSRS.

Rozpracowując działalność wywiadowczą 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego na terytorium ZSRS wykryto, że często posługiwał się on tajnopisami w celu łączności ze swą czynną agenturą. Ustalono, że sporządzaniem tajnopisów i [rozsyłaniem] na adresy w ZSRS zajmują się tak zwane „legalne rezydentury”, wchodzące w skład konsulatów polskich, istniejących na terytorium sowieckim.

Systematyczna obserwacja działań pracowników „legalnych rezydentur” umożliwiła ustalenie szeregu adresów agentury polskiej, na które wysyłano te listy, i wykrycie faktu, iż w celu otrzymania zdobytych przez tę agenturę materiałów, okresowo posyła się do niej specjalnych łączników.

W wyniku pracy agenturalnej, prowadzonej przez OO GUGB, wykryto jednego z agentów polskich w Moskwie, zagranicznego specjalistę, obywatela niemieckiego – ^bWizera^{-b}. Dalsze rozpracowanie ujawniło, że 28 maja br. miał stać się u niego łącznik wywiadu polskiego.

Dzięki zewnętrznej obserwacji łącznik ten został ustalony, a ponieważ istniała obawa, że może się on ukryć, został zatrzymany na ulicy.

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Druk pogrubiony.

В результате расследования ⁶Ран⁶ был полностью разоблачен и признан в том, что он в действительности является поручиком 2-го отдела Польского Главного штаба – Стефаном ⁶Касперским⁶, специально командированным в СССР, через Министерство иностранных дел – для разведывательной работы.

Изобличение ⁶Рана⁶ на допросах явилось результатом тщательного изучения всех материалов, обнаруженных у него при обыске, в частности заметок в его записной книжке. Записанные в книжке отдельные фамилии и варшавские телефоны послужили уликами, в силу которых ⁶Ран⁶ был вынужден признать свою шпионскую работу и принадлежность ко 2-му отделу Польского Главного штаба. Это стало возможным потому, что т. т., проводившие следствие, подошли к изучению материалов обыска с той особой тщательностью, которая необходима в контр-разведывательной работе, и использовали накопленные в процессе систематической работы данные о деятельности 2-го отдела.

Изобличение ⁶Рана⁶ было документировано «Справочной книгой абонентов Варшавской телефонной сети», «Офицерским справочником», издания Министерства военных дел и бюллетенями о перемещениях в офицерском корпусе, являющимися приложением к газете «Польска Збройна».

Прилагаемые материалы следствия, являющиеся примером настойчивого, целеустремленного и систематического расследования, а также юридического оформления дела, – изучить всему оперативному составу УГБ, для руководства в следственной работе.

Заместитель Народного комиссара внутренних дел СССР
Комиссар государственной безопасности 1-го ранга
а-б-Я. Агранов^{6-а1}

ГДА СБУ, ф. 13, спр. 1061, арк. 1–2.
Друкарський примірник.

¹ Яків (Янкель) Саулович (Шмасевич, Шевелевич) Агранов (1893–1938), з 1919 в ЧК; з травня 1919 до 1921 особливоуповноважений, заступник начальника управління Особливого відділу ВЧК; з 1 І 1921 начальник 16 спеціального відділення ОВ ВЧК; з 28 ІV 1921 особливоуповноважений у важливих справах при начальникові Секретно-оперативного управління (СОУ) ДПУ; з 2 ХІ 1922 начальник особливого бюро у справах адміністративної висилки антирадянських елементів і інтелігенції при СОУ ДПУ; з 1 ІІ до 15 Х 1923 особливоуповноважений у важливих справах СОУ ДПУ-ОДПУ; з 24 V 1923 заступник начальника Секретного відділу (СВ) ОДПУ; з 26 Х 1929 начальник СВ ОДПУ; з 24 V 1930 помічник начальника СОУ ОДПУ; з 14 ІІІ 1931 начальник Секретно-політичного відділу (СПВ) ОДПУ; з 1 ІХ 1931 до 20 ІІ 1933 Повноважний представник ОДПУ по Московській обл.; водночас з 22 Х 1931 до лютого 1932 начальник Особливого відділу Московського військового округу; з 20 ІІ 1933 заступник голови ОДПУ; з 10 VІІ 1934 до 15 ІV 1937 перший заступник наркома внутрішніх справ СРСР; водночас з 3 ХІІ до 10 ХІІ 1934 тимчасово начальник УНКВС Ленінградської обл.; водночас з 29 ХІІ 1936 начальник ГУДБ НКВС СРСР; з 15 ІV 1937 заступник наркома внутрішніх справ СРСР та начальник 4 відділу ГУДБ НКВС СРСР; з 17 V 1937 начальник УНКВС Саратовської обл. Заарештований 20 VІІ 1937, засуджений 1 VІІІ 1938 ВК ВС СРСР до вищої міри покарання, цього ж дня розстріляний. Не реабілітований. *Петров Н. В., Скоркин К. В. Цит. праця, с. 82–83.*

Zatrzymany okazał się pracownikiem konsulatu polskiego w Kijowie – Albertem ^bRanem^b, przy którym podczas przeszukania znaleziono materiały szpiegowskie.

W wyniku dochodzenia ^bRan^b został całkowicie zdemaskowany i przyznał się, że w rzeczywistości jest porucznikiem 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego – Stefanem ^bKasperskim^b, oddelegowanym specjalnie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych do ZSRS w celu prowadzenia pracy wywiadowczej.

Zdemaskowanie ^bRana^b w trakcie przesłuchań było wynikiem dokładnego przestudiowania wszystkich materiałów, znalezionych u niego podczas przeszukania, głównie notatek w jego terminarzu. Zapisane w nim poszczególne nazwiska i telefony warszawskie posłużyły za dowody, na podstawie których ^bRan^b został zmuszony do przyznania się, iż prowadzi działalność szpiegowską i jest pracownikiem 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego. Stało się to możliwe dzięki temu, że t[owarzysze] prowadzący śledztwo podeszli do przestudiowania materiałów pochodzących z rewizji ze specjalną, niezbędną w pracy kontrwywiadu dokładnością i wykorzystali zgromadzone w trakcie systematycznej pracy dane o działalności 2 Oddziału.

Zdemaskowanie ^bRana^b było poparte źródłami: „Spisem abonentów warszawskiej sieci telefonicznej”, „Rocznikiem Oficerskim” wydanym przez Ministerstwo Spraw Wojskowych i biuletynami o zmianach w korpusie oficerskim, stanowiącymi dodatek do czasopisma „Polska Zbrojna”.

[Polecam] całemu zespołowi operacyjnemu UGB, by przestudiował, [jako wzór] w prowadzeniu pracy śledczej, dołączone materiały dochodzenia, stanowiące przykład konsekwentnego, systematycznego śledztwa z jasno określonym celem, a także przygotowania sprawy pod względem prawnym.

Zastępca Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 1 rangi

^{a-b}J. Agranow^{b-a1}

HDA SBU, f. 13, spr. 1061, k. 1–2.

Druk.

¹ Jakow (Jankiel) Saulowicz (Szmajewicz, Szewielewicz) Agranow (1893–1938), od 1919 w CzK; od maja 1919 do 1921 pełnomocnik specjalny, zca naczelnika Zarządu OO WCzK; od 1 I 1921 naczelnik 16 Wydziału Specjalnego OO WCzK; od 28 IV 1921 pełnomocnik specjalny ds. nadzwyczajnych przy naczelniku Tajnego Zarządu Operacyjnego GPU; od 2 XI 1922 naczelnik Biura Specjalnego ds. administracyjnej zsyłki elementów antysowieckich i inteligencji przy GPU; od 1 II do 15 X 1923 pełnomocnik specjalny ds. nadzwyczajnych Tajnego Zarządu Operacyjnego GPU-OGPU; od 24 V 1923 zca naczelnika Tajnego Oddziału OGPU; od 26 X 1929 naczelnik Tajnego Oddziału OGPU; od 24 V 1930 pom. naczelnika Tajnego Zarządu Operacyjnego OGPU; od 14 III 1931 naczelnik SPO OGPU; od 1 IX 1931 do 20 II 1933 pełnomocny przedstawiciel OGPU obw. moskiewskiego; od 22 X 1931 do lutego 1932 naczelnik OO Moskiewskiego WO; od 20 II 1933 zca przewodniczącego OGPU; od 10 VII 1934 do 15 IV 1937 I zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS; od 3 XII do 10 XII 1934 tymczasowy naczelnik UNKWD obw. leningradzkiego; od 29 XII 1936 naczelnik GUGB NKWD ZSRS; od 15 IV 1937 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS oraz naczelnik 4 Oddziału GUGB NKWD ZSRS; od 17 V 1937 naczelnik UNKWD obw. saratowskiego. Aresztowany 20 VII 1937, skazany 1 VIII 1938 przez Kolegium Wojskowe SN ZSRS na karę śmierci, rozstrzelany tego samego dnia. Nie zrehabilitowany. N. Pietrow, K. Skorkin, *op.cit.*, s. 82–83.

СПРАВА
СЕВЕРИНА СЛОВАЦЬКОГО-СВЕНТОХОВСЬКОГО

SPRAWA
SEWERYNA SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO

№ 70

17 березня 1937, Київ. Постанова НКВС УРСР про передачу справи Северина Свентоховського (він же Словацький) до прокуратури КВО

^а-«Утверждаю»

Зам[еститель] Нар[одного] Ком[иссара]

Внутр[енних] Дел^а УССР

^б-22/III^б (—) КАЦНЕЛЬСОН

^а-Постановление^а

По делу № 383 по обвинению СЛОВАЦКОГО, он же СВЕНТОХОВСКИЙ, Северина Владиславовича по ст. ст. 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР

В УГБ НКВД УССР имелись сведения о том, что проживающий в Киеве СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович, является ^в-агентом польских государственных органов^в, проводил провокаторскую и разложенческую работу в рядах братской компартии, где он работал под псевдонимами «СГЖИД» и «КАМИЛЬ» и прибыл в Союз для контрреволюционной и разведывательной работы.

На основании этих данных СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ был арестован и привлечен к следствию.

Произведенным следствием установлено:

Допрошенный 2 октября 1935 года СТАСЯК Виктор Юльевич, осужденный в 1936 году по делу «ПОВ», показал: что «СГЖИД» (СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ) проводил в братской компартии линию, продиктованную интересами дефензивы и 2 отдела Польгенштаба (см. л. д. № ^б-105^б).

Допрошенный 17 ноября 1935 года БУРГ-ПИВОВАРЧИК Антон Александрович, осужденный по делу «ПОВ», показал: что СВЕНТОХОВСКИЙ-СЛОВАЦКИЙ С. В., он же «СГЖИД», является старым и активным участником «ПОВ». Как агент «ПОВ» он, СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ вошел в компартию, где проводил разложенческую, контрреволюционную работу. БУРГ-ПИВОВАРЧИК показал также, что СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ поддерживал в Польше связь с крупным чиновником польских государственных органов и указал ряд фактов, свидетельствующих о том, что СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ являлся ^в-агентом государственных органов^в в компартии (см. л. д. №№ ^б-111–127^б).

Допрошенный 11 февраля 1936 года свидетель ВОЛЬСКИЙ-ГОЛЕНЗИНОВСКИЙ Богдан Станиславович¹, член партии с 1909 года, изложил ряд

^а-^а *Написано великими літерами.*

^б-^б *Дописано від руки.*

^в-^в *Так у тексті.*

¹ Ймовірно Богдан Вольський (1895–1937), комуністичний діяч, член КПП. Заарештований у СРСР 1 IX 1937 за обвинуваченням в участі у «ПОВ», розстріляний 4 XII 1937, похований у Бутові (Московська обл.). Реабілітований у грудні 1955. <http://lists.memo.ru, 5 XI 2009>.

Nr 70

17 marca 1937, Kijów. Postanowienie NKWD USRS o przekazaniu sprawy Seweryna Świętochowskiego vel Słowackiego Prokuraturze Kijowskiego WO

^{a-} „Zatwierdzam”

Zast[ępcą] Narkoma

Spraw Wewn[ętrznych]^a USRS

^{b-}22/III^b (—) KACNELSON

^{a-}Postanowienie^a

w sprawie nr 383 dotyczącej oskarżonego SŁOWACKIEGO vel ŚWIĘTOCHOWSKIEGO Seweryna s. Władysława z art. 54-6 cz. 1 i 54-11 KK USRS

UGB NKWD USRS posiadało informacje, że zamieszkały w Kijowie SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI Seweryn s. Władysława jest ^{c-}agentem polskich organów państwowych^c, prowadził działalność prowokatorską i rozbijacką w szeregach bratniej *kompartii*, w której pracował pod pseudonimami „ZGRZYT” oraz „KAMIL”, i przybył do Związku [Sowieckiego] w celu prowadzenia działań kontrrewolucyjnych i wywiadowczych.

Na podstawie tych danych SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI został aresztowany i poddany śledztwu.

W śledztwie ustalono:

Przesłuchiwany 2 października 1935 roku STASIAK Wiktor s. Juliana, skazany w 1936 roku w sprawie POW zeznał, że „ZGRZYT” (SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI) wprowadził w bratniej *kompartii* linię podyktowaną interesami defensywy i 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Gen[eralnego] (zob. k.s. nr ^{b-}105^b).

Przesłuchany 17 listopada 1935 roku BURG-PIWOWARCZYK Anton Aleksandrowicz, skazany w sprawie POW zeznał, że ŚWIĘTOCHOWSKI-SŁOWACKIJ S. W. pseudonim „ZGRZYT” jest od dawna działaczem POW. Jako agent POW SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI wstąpił do *kompartii*, gdzie prowadził działalność rozbijacką i kontrrewolucyjną. BURG-PIWOWARCZYK zeznał również, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI utrzymywał w Polsce kontakt z wysokim urzędnikiem polskich organów państwowych i wskazał na szereg faktów świadczących o tym, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI był ^{c-}agentem organów państwowych^c w *kompartii* (zob. k.s. nr ^{b-}111–127^b).

Przesłuchany 11 lutego 1936 roku świadek WOLSKI-GOLENZINOWSKI Bogdan s. Stanisława¹, członek partii od 1909 roku, przedstawił szereg faktów

^{a--a} Zapisano wersalikami.

^{b--b} Dopisano odręcznie.

^{c--c} Tak w tekście.

¹ Prawdopodobnie Bogdan Wolski (1895–1937), działacz komunistyczny, członek KPP. Aresztowany w ZSRS 1 IX 1937, oskarżony o działalność w POW, rozstrzelany 4 XII 1937, pochowany w Butowie (obw. moskiewski). Zrehabilitowany w grudniu 1955. <http://lists.memo.ru, 5 XI 2009>.

фактов, свидетельствующих о том, что СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ является старым провокатором (см. л. д. №№⁶ 129–132⁶).

Допрошенный 23 октября 1936 года осужденный по другому делу ЯВОРСКИЙ Матвей Яковлевич, показал: СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ, работая в качестве секретаря ЦК братской компартии, проводил польскую оккупантскую политику на Западной Украине. Он насаждал польских националистов на различных участках партийной работы, вел линию на поддержание польской оккупации на Западной Украине и на раскол единства революционного движения. Кроме того, ЯВОРСКИЙ изложил ряд фактов, свидетельствующих о том, что СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ являлся прямым агентом «польских государственных органов» (см. л. д. №№⁶ 133–136⁶ и протокол очной ставки между ЯВОРСКИМ и СЛОВАЦКИМ – л. д. №№⁶ 85–89⁶).

Допрошенный в качестве обвиняемого по настоящему делу СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович показал, что в 1919 году, являясь активным работником братской компартии и находясь на нелегальном положении, он одновременно с этим работал в Варшавском магистрате, под своей настоящей фамилией. Несмотря на это, он не был разоблачен и арестован как подпольный партийный работник (л. д. №⁶ 34, 35⁶).

В 1920 году СЛОВАЦКИЙ поступил добровольцем в Главный Штаб [?] польской добровольческой армии². Это он объясняет тем, что должен был скрыться от преследований за уклонение от призыва в армию (л. д. №⁶ 34, 35⁶).

На протяжении всей своей работы в братской компартии СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ был расконспирирован во всех местах своей работы и тем не менее ни разу не был привлечен к ответственности за партийную деятельность (л. д. № —).

В ряде мест своей работы за кордоном СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ восемь раз уходил из рук полиции, при том положении, когда другие партработники были тогда же арестованы и судимы. СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ сталкивался с активными работниками государственных органов, знавших относительно его партийной деятельности, но это, однако, не приводило к его арестам. По этим вопросам обвиняемый СЛОВАЦКИЙ никаких объяснений дать не смог (л. д. №⁶ 36–41⁶).

СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ признал, что, находясь за кордоном, он являлся активным участником группы, которую возглавлял один из членов ЦК братской компартии КОВАЛЬСКИЙ³.

² Добровольчий резерв ВП, утворений у липні 1920 рішенням Ради Захисту Держави та Міністра Військових Справ у зв'язку із маршем більшовицьких військ на Варшаву. До 1 X 1920 у його рядах опинилося понад 100 000 добровольців. Генеральним Інспектором Добровольчої Армії був генерал-полковник Юзеф Галлер.

³ Ймовірно Владислав Ковальський (1883–1937?), псевд. «Гжеж», «Гжегож», «Слюсарський»; комуністичний діяч ППС та КПРП; з 1903 у ОУ ППС; з 1905 у ВРК ППС; з 1906 у ППС-Лівиця у Польщі та Франції; з 1915 редактор газети «Robotnik Warszawski»; з 1923 працівник радян-

świadczących o tym, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI jest od dawna proklatorem (zob. k.s. nr ^b129–132^b).

Przesłuchany 23 października 1936 roku skazany w innej sprawie JAWORSKI Matwiej s. Jakowa zeznał, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI, pracując jako sekretarz KC bratniej *kompartii*, na Ukrainie Zachodniej był wyrazicielem polskiej polityki okupacyjnej. Obsadzał różne odcinki pracy partyjnej polskimi nacjonalistami, prowadził politykę wspierania polskiej okupacji na Ukrainie Zachodniej i rozbijania jedności ruchu rewolucyjnego. Ponadto JAWORSKI przedstawił szereg faktów świadczących o tym, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI był ^cagentem związanym bezpośrednio z polskimi organami państwowymi^c (zob. k.s. nr ^b133–136^b oraz protokół konfrontacji JAWORSKIEGO ze SŁOWACKIM – k.s. nr ^b85–89^b).

Przesłuchany w powyższej sprawie w charakterze oskarżonego SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI Seweryn s. Władysława zeznał, że w roku 1919, będąc aktywnym pracownikiem bratniej *kompartii* i działając w konspiracji, pracował jednocześnie w magistracie warszawskim pod swym prawdziwym nazwiskiem. Mimo to nie został zdemaskowany i aresztowany jako nielegalny pracownik partyjny (k.s. nr ^b34, 35^b).

W 1920 roku SŁOWACKIJ-[ŚWIĘTOCHOWSKI] wstąpił jako ochotnik do Sztabu Głównego [?] polskiej Armii Ochotniczej². Wyjaśnił to w ten sposób, że musiał ukryć się przed prześladowaniami za uchylanie się od służby wojskowej (k.s. nr ^b34, 35^b).

Przez cały okres pracy w bratniej *kompartii* SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO dekonspirowano we wszystkich miejscach jego działalności, tym niemniej ani razu nie został pociągnięty do odpowiedzialności za działalność partyjną (k.s. nr —).

W wielu miejscach swej działalności za granicą SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI osiem razy wymykał się z rąk policji, podczas gdy inni pracownicy part[yjni] byli aresztowani i sądzeni. SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI stykał się z ważnymi pracownikami organów państwowych, którzy byli świadomi jego działalności partyjnej, to nie prowadziło jednakże do jego aresztowania. W tej sprawie oskarżony SŁOWACKIJ nie potrafił złożyć żadnych wyjaśnień (k.s. nr ^b36–41^b).

SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI przyznał, że gdy przebywał za granicą, był aktywistą grupy, na czele której stał jeden z członków KC bratniej *kompartii* KOWALSKI³.

² Ochotnicza rezerwa WP utworzona w lipcu 1920 na mocy decyzji Rady Obrony Państwa i Ministra Spraw Wojskowych w związku ze zbliżaniem się wojsk bolszewickich do Warszawy. Do 1 X 1920 w jej szeregach znalazło się ponad 100 000 ochotników. Generalnym Inspektorem Armii Ochotniczej był gen. broni Józef Haller.

³ Prawdopodobnie Władysław Kowalski (1883–1937?), ps. „Grzech”, „Grzegorz”, „Ślusarski”, działacz komunistyczny; od 1903 w OZ PPS, od 1905 w WKR PPS, od 1906 w PPS-Lewicy w Polsce i Francji, od 1915 redaktor „Robotnika Warszawskiego”; od 1923 pracownik sowieckich służb dyplomatycznych; od 1926 w ZSRS: w l. 1927–1928 w Państwowym Izbie Handlu Eksportowo-Importowego,

Эта группа, прикрываясь троцкистской идеологией, проводила борьбу против ЦК братской компартии. Деятельность этой партии была направлена к захвату руководства братской компартии для подчинения влиянию правящих кругов одного из фашистских государств (л. д. № 6-26, 54–56⁶).

Возглавлявший эту группу КОВАЛЬСКИЙ являлся видным ^вагентом польских государственных органов^в в партии.

Обвиняемый СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ, признавая свою принадлежность к этой группе и деятельное участие в работе группы, признавая также, что группа эта являлась агентурой пилсудчины в партии, указывает однако, что действительное лицо группы КОВАЛЬСКОГО ему стало ясным в 1934 г. после разоблачения КОВАЛЬСКОГО как крупного агента пилсудчины в партии (л. д. № 6-69, 49⁶).

Обв[иняемый] СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ в СССР прибыл в 1923 году, обманым путем проник в ВКП(б), скрыл от партии свою работу в Варшавском Магистрате, добровольную службу в Главштабе польской армии^г, прибавил себе тюремный стаж. Также скрыл о принадлежности к контрреволюционной троцкистской группе КОВАЛЬСКОГО в партии (л. д. № 6-32–35⁶).

Будучи в Советском Союзе, СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ продолжал поддерживать связь в контрреволюционных целях с КОВАЛЬСКИМ до его разоблачения и с ныне арестованным в Москве крупным польским агентом ДОМБАЛЕМ (л. д. № 6-26, 60–62, 69, 71, 72, 79, 80⁶).

На основании изложенного СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ обвиняется в том, что:

1. Будучи членом братской компартии, он проводил разложенческую и провокаторскую работу внутри партии в интересах некоего фашистского государства.

2. В СССР прибыл в контрреволюционных целях и проводил контрреволюционную троцкистскую националистическую работу.

3. Обманым путем проник в партию.

Виновным себя СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ признал частично.

На основании ст. 204 УПК УССР –

^аПостановил^а:

Следдело № 383 по обв[инению] по ст. ст. 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО Северина Владиславовича, 1897 г.

ських дипломатичних служб; з 1926 у СРСР; у 1927–1928 рр. у Державній палаті Експортно-імпортній торгівлі; у 1929–1930 рр. у Закордонному відділі Головної установи цензури; у 1930–1931 рр. у Центральному науково-дослідному інституті водного транспорту; у 1931–1932 рр. у Науково-дослідному інституті водного транспорту в Ленінграді і Центральному дослідному інституті соцзабезпечень; згодом науковий працівник Ленінградського відділу Всесоюзної Академії землеробських наук; у 1934 обвинувачений, заарештований і засуджений до позбавлення волі. Страчений 1937, реабілітований 1956. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 3..., Warszawa 1992, s. 375–376.

^г Так у тексті. Вище йдеться про польську Добровольчу армію.

Grupa ta, zasłaniając się ideologią trockistowską, prowadziła walkę przeciw KC bratniej *kompattii*. Działalność tej partii była ukierunkowana na przejęcie kierownictwa w bratniej *kompattii*, by podporządkować ją wpływowi kręgów rządzących jednego z państw faszystowskich (k.s. nr ^{b-26}, 54–56^b).

Stojący na czele tej grupy KOWALSKI jest wybitnym ^cagentem polskich organów państwowych^c w partii.

Oskarżony SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI, jakkolwiek przyznał się do przynależności do tej grupy i czynnego uczestnictwa w jej pracach oraz przyznał także, że grupa była piłsudczykowską agenturą w partii, to wskazał jednak, że prawdziwe oblicze grupy KOWALSKIEGO poznał w 1934 r., po zdemaskowaniu KOWALSKIEGO jako ważnego agenta piłsudczyzny w partii (k.s. nr ^{b-69}, 49^b).

Osk[arżony] SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI przybył do ZSRS w 1923 roku, podstępnie wślizgnął się do WKP(b), ukrył przed partią fakt pracy w magistracie warszawskim i ochotniczej służby w Sztabie Głównym Wojska Polskiego^d, dorzucił [do swego życiorysu] pobyt w więzieniu. Ukrył także fakt przynależności do trockistowskiej grupy KOWALSKIEGO w partii (k.s. nr ^{b-32-35}).

Podczas pobytu w Związku Sowieckim SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI, w celu [prowadzenia działalności] kontrrewolucyjnej, w dalszym ciągu utrzymywał kontakt z KOWALSKIM do czasu jego zdemaskowania oraz z wybitnym agentem polskim, obecnie aresztowanym, DAŁBALEM (k.s. nr ^{b-26}, 60–62, 69, 71, 72, 79, 80^b).

Na podstawie powyższego oskarża się SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO o to, że:

1. będąc członkiem bratniej *kompattii*, prowadził w partii działalność wywrotową i prowokatorską w interesie pewnego państwa faszystowskiego;

2. do ZSRS przybył w kontrrewolucyjnych celach i prowadził działalność kontrrewolucyjną, trockistowską i nacjonalistyczną;

3. podstępnie wślizgnął się do partii.

SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI przyznał się do winy częściowo.

Na podstawie art. 204 KPK USRS –

^apostanowiłem^a:

sprawę śled[czą] z osk[arżenia] na podstawie art. 54-6 cz. 1 i 54-11 KK USRS SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO Seweryna s. Władysława – urodzony w 1897 r. w m. Warszawie, ob[ywate]l ZSRS, usunięty z partii – przekazać prokuratorowi wojskowemu K[ijowskiego] WO w celu postawienia osk[arżonego] SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO przed Trybunałem Wojskowym.

w l. 1929–1930 w Wydziale Zagranicznym Głównego Urzędu Cenzury, w l. 1930–1931 w Centralnym Instytucie Naukowo-Badawczym Transportu Wodnego, w l. 1931–1932 w Instytucie Naukowo-Badawczym Transportu Wodnego w Leningradzie i Centralnym Instytucie Badawczym Ubezpieczeń Społecznych, następnie pracownik naukowy Leningradzkiego Oddziału Wszechzwiązkowej Akademii Nauk Rolniczych; w 1934 oskarżony, aresztowany i skazany na karę więzienia. Stracony w 1937. Zrehabilitowany w 1956. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 3..., Warszawa 1992, s. 375–376.

^d *Tak w tekście. Wcześniej mowa o polskiej Armii Ochotniczej.*

рождения, урож[енца] г. Варшавы, гр-на СССР, исключенного из партии, – направить Военному Прокурору КВО для предания обв[иняемого] СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО суду Военного Трибунала.

^а-Справка^а

Обв[иняемый] СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ содержится под стражей в спецкорпусе НКВД УССР.

Документы обвиняемого СЛОВАЦКОГО в отдельном пакете.

Вещдоков по делу нет.

О лицах, проходящих по показаниям СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО, ориентированы соответствующие органы НКВД.

Составлено «^б17-^б» марта 1937 г. в г. Киеве

^аНачальник 1 Отделения 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Старший лейтенант государственной безопасности^а
(—) ДЕТИНКО⁴

^аЗам[еститель] начальника 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Капитан государственной безопасности^а
(—) САМОЙЛОВ

*ГДА СБУ, ф. 16, спр. 38336-ФП, т. 1, арк. 165–168.
Оригінал, машинопис.*

⁴ Мойсей Якович Детинко (1902 – 22 IX 1938), старший лейтенант держбезпеки, з 1922 в органах ДПУ, до 29 VIII 1934 помічник начальника, а з 29 VIII 1934 начальник Особливого відділу УНКВС Вінницької області; з 1935 начальник відділення ОВ НКВС УСРР; з 1937 начальник відділення КРВ НКВС УРСР. Заарештований 23 II 1938, розстріляний. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 288.*

^a-Informacja^a

Osk[arżony] SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI przetrzymywany jest w areście w Korpusie Spec[jalnym] NKWD USRS.

Dokumenty oskarżonego SŁOWACKIEGO znajdują się w oddzielnym pakiecie.

Dow[odów] rzecz[owych] w sprawie nie ma.

Informacje o osobach występujących w zeznaniach SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO przekazano odpowiednim organom NKWD.

Sporządzono „^b-17^b” marca 1937 r. w m. Kijowie.

^a-Naczelnik 1 Wydziału 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Starszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) DIETINKO⁴

^a-Zast[ępcą] Naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
(—) SAMOJŁOW

*HDA SBU, f. 16, spr. 38336-FP, t. 1, k. 165–168.
Oryginał, maszynopis.*

⁴ Moisiej Jakowlewicz Dietinko (1902 – 22 IX 1938), starszy lejtn. bezp. państw.; od 1922 w GPU, do 29 VIII 1934 pom. naczelnika, a od 29 VIII 1934 naczelnik OO UNKWD obw. winnickiego; od 1935 naczelnik wydziału OO NKWD USRS; od 1937 naczelnik wydziału KRO NKWD USRS. Aresztowany 23 II 1938, rozstrzelany. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba...*, s. 288.

№ 71

5 червня 1937, [Київ]. Протокол судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Северина Свєнтоховського (він же Словацький)

^{а-б}-Сов[ершенно] секретно^{б-а}

^а-Протокол судебного засідання^а

1937 года июня 5 дня, Военный Трибунал Киевского Военного Округа в г. Киеве в составе: Председательствующего диввоенюриста КУШНИРЮКА и членов военного юриста 1 ранга ПОЙМАНСКОГО и батальонного комиссара ПШЕНИЧНОГО при секретаре младшем военном юристе СМОЛОВИЧЕ.

В 9 час. 55 мин. открывается судебное заседание.

Председательствующий объявляет, что будет слушаться дело по обвинению СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО Северина Владиславовича по статьям 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР.

Секретарь докладывает, что подсудимый СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ в суд доставлен под конвоем.

По требованию ВТ, в качестве свидетеля по настоящему делу будет доставлен в суд ЯВОРСКИЙ Матвей Яковлевич.

Председательствующий удостоверяется в самоличности подсудимого, который дал о себе следующие сведения:

«Правильная моя фамилия СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович. Будучи в СССР, я жил по фамилии СЛОВАЦКОГО. Имя и отчество я не менял. Я родился 14 марта 1897 года в гор. Варшаве. Отец работал столяром, мать домохозяйка. В 1914 году я окончил высшее Варшавское ремесленное училище и получил аттестат подмастера слесаря.

Кроме того, я учился в 3-х классном Варшавском городском училище. В городском училище я учился бесплатно, а в ремесленном отец платил 24 р. в год.

Будучи в СССР, с 1924 по 1926 год я учился в Москве в Коммунистической Академии ЦК ВКП(б). Как директор треста Главспирта, я сдал техминимум¹.

По окончании ремесленного училища в 1914 году, сначала был безработный, а затем вместе с отцом 6–8 месяцев рыл окопы.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

¹ Екзамен, що обіймає мінімальний обсяг технічних знань, які повинен мати робітник певної професії та кваліфікації.

Nr 71

5 czerwca 1937, [Kijów]. Protokół posiedzenia Trybunału Wojskowego Kijowskiego WO w sprawie Seweryna Świętochowskiego vel Słowackiego

^{a-b}Ściś[le] tajne^{b-a}

^aProtokół posiedzenia sądowego^a

Dnia 5 czerwca 1937 roku, Trybunał Wojskowy Kijowskiego Okręgu Wojskowego w m. Kijowie w składzie: Przewodniczący, dyw[izyjny] prawnik wojskowy KUSZNIRIUK i członkowie: prawnik wojskowy 1 rangi POJMANSKIJ oraz komisarz batalionowy PSZENICZNYJ, w obecności sekretarza młodszego prawnika wojskowego SMOŁOWICZA.

O godz[inie] 9 min[ut] 55 otwarte zostaje posiedzenie sądu.

Przewodniczący ogłasza, że odbędzie się sprawa z oskarżenia SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO Seweryna s. Władysława z artykułów 54-6 cz. 1 i 54-11 KK USRS.

Sekretarz informuje, że podsądny SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI został doprowadzony do sądu pod konwojem.

Na żądanie WT w związku z tą sprawą będzie doprowadzony do sądu jako świadek JAWORSKI Matwiej s. Jakowa.

Przewodniczący poświadcza tożsamość podsądnego, który podał następujące informacje na swój temat:

„Moje prawdziwe nazwisko to ŚWIĘTOCHOWSKI Seweryn s. Władysława. Będąc w ZSRS, posługiwałem się nazwiskiem SŁOWACKIJ. Imienia i *otczestwa* nie zmieniłem. Urodziłem się 14 marca 1897 roku w mieś[cie] Warszawie. Ojciec pracował jako stolarz, matka była gospodynią domową. W 1914 roku ukończyłem wyższą szkołę rzemieślniczą w Warszawie i otrzymałem dyplom podmajstra ślusarstwa.

Ponadto uczyłem się w warszawskiej 3-klasowej szkole miejskiej. W szkole miejskiej uczyłem się bezpłatnie, a za rzemieślniczą ojciec płacił 24 r[uble] rocznie.

Będąc w ZSRS, od 1924 do 1926 roku uczyłem się w Moskwie w Akademii Komunistycznej KC WKP(b). Jako dyrektor trustu *Gławspritu* zdałem *tiechminium*¹.

Po skończeniu szkoły rzemieślniczej w 1914 roku najpierw byłem bezrobotny, a potem razem z ojcem przez 6–8 miesięcy kopałem okopy.

[Od] listopada 1915 roku, przez 15 miesięcy pracowałem w Filtrach Warszawskich jako podmajster ślusarski, a potem znowu byłem bezrobotny.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

¹ Egzamin z wymaganych dla danego zawodu podstawowych wiadomości technicznych.

В ноябре 1915 года, 15 месяцев работал на фильтрах в Варшаве слесарем, подмастером, а затем снова был безработный.

После этого я работал контролером на благотворительной кухне до января 1918 года.

В январе 1918 года меня арестовали, подержали около месяца в тюрьме, а затем я бежал из тюрьмы.

С 1915 по 1918 год я был членом социал-демократической партии Польши-Литвы.

С 1918 года вступил в компартию Польши, стал революционером-профессионалом и жил на содержании партии.

В 1920 году с целью скрыться от ареста за дезертирство, я служил 3 месяца в Польской добровольческой армии, под своей фамилией, но переменял только имя и указал год рождения не 1897, а 1892.

В Польской добровольческой армии я работал счетоводом при магазине штаба армии. Я считаю себя профессионалом-революционером.

В СССР живу с октября 1923 года безвыездно.

В 1923 году в СССР меня арестовали и предъявили обвинение в провокации и ввиду того, что предъявленное мне обвинение не было доказано, после 105 суток содержания под стражей, меня освободили.

До прихода в СССР в 1923 году я работал секретарем ЦК компартии Западной Украины. До 1926 года я не был членом ВКП(б).

В 1926 году комиссия, которая вела расследование по вопросу предъявленного мне обвинения в провокаторстве, установила, что я ни в чем виновен не был и меня приняли кандидатом в члены ВКП(б) с 2-х годичным стажем^в.

В 1927 году я полностью был реабилитирован и мне восстановили партстаж^в с 1915 года^в.

С 1929 по 1931 год я работал консультантом экономистом и зам[естителем] нач[альника] управления животноводчества. С 1931 года я работал наркомснабом Киргизской ССР до 1934 года. В 1934 году по моей просьбе на имя наркома т[оварища] МИКОЯНА, я был отозван в Москву и состоял в резерве Наркомснаба, а затем был назначен директором треста Главспирта в Киеве, где работал с 1934 года по день ареста 29 сентября 1936 года.

Кроме польской, я ни в каких других армиях не служил.

Пользуясь случаем, что 1892 год демобилизовали из армии, я подал заявление об увольнении меня из армии, но так как легально уйти из армии я не смог, я вынужден был скрыться из армии.

В СССР, кроме жены и сына, я имел в-брата ГЛОВАЦКОГО, проживавшего в Харькове. Брат арестован на 12 дней раньше меня^в.

Под судом я не был. По настоящему делу содержась под стражей с 29/IX-1936 года.

^{в-в} Підкреслено від руки.

Następnie pracowałem jako kontroler w kuchni dla ubogich do stycznia 1918 roku.

W styczniu 1918 roku zostałem aresztowany i przetrzymywano mnie około miesiąca w więzieniu; następnie uciekłem.

Od 1915 do 1918 roku byłem członkiem Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy.

W 1918 roku wstąpiłem do Kom[unistycznej] Partii [Robotniczej] Polski, stałem się zawodowym rewolucjonistą i byłem na utrzymaniu partii.

W 1920 roku, w celu schronienia się przed aresztowaniem za dezercję, służyłem przez 3 miesiące w polskiej Armii Ochotniczej pod własnym nazwiskiem, zmieniłem tylko imię i podałem rok urodzenia nie 1897, a 1892.

W polskiej Armii Ochotniczej służyłem jako rachmistrz w magazynie sztabu armii. Uważam siebie za zawodowego rewolucjonistę.

W ZSRS mieszkam od października 1923 roku i nigdzie stąd nie wyjeżdżałem.

W 1923 roku w ZSRS aresztowano mnie i przedstawiono oskarżenie o prowokatorstwo. Z racji tego jednak, że przedstawione mi oskarżenie nie zostało udowodnione, po 105 dniach przebywania w areszcie zwolniono mnie.

Przed przybyciem do ZSRS w 1923 roku, pracowałem jako sekretarz KC Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy. Do 1926 roku nie byłem członkiem WKP(b).

W 1926 roku komisja, która badała sprawę przedstawionego mi oskarżenia o prowokatorstwo, ustaliła, że jestem niewinny i przyjęto mnie na kandydata na członka ^{c-c}WKP(b) z dwuletnim stażem^c.

W 1927 roku zostałem całkowicie zrehabilitowany i przyznano mi staż part[t[yjny] ^{c-c}od 1915 roku^c.

Od 1929 do 1931 roku pracowałem jako konsultant ekonomiczny i zast[ępcą] nacz[elnika] Zarządu Hodowli Zwierząt. Od 1931 do 1934 roku pracowałem jako *Narkomsnab* Kirgiskiej SRS. W 1934 roku, w związku z moją prośbą złożoną na ręce *narkoma* t[owarzysza] MIKOJANA, zostałem wezwany do Moskwy i pozostawałem w dyspozycji *Narkomsnabu*, a następnie mianowano mnie dyrektorem trustu *Gławszpirtu* w Kijowie, gdzie pracowałem od roku 1934 do dnia aresztowania – 29 września 1936 roku.

Poza polską, w żadnej innej armii nie służyłem.

Wykorzystując fakt, że rocznik 1892 podlegał demobilizacji, złożyłem podanie o zwolnienie mnie z wojska, ale ponieważ legalnie z wojska nie mogłem odejść, musiałem ukrywać się przed wojskiem.

W ZSRS poza żoną i synem miałem ^cbrata – GŁOWACKIEGO, zamieszkałego w Charkowie. Brat został aresztowany na 12 dni przede mną^c.

Sądzony nie byłem. W związku z obecną sprawą jestem przetrzymywany w areszcie od 29/IX-1936 roku.

Z aktem oskarżenia zapoznałem się i wiem, o co jestem oskarżony^c.

^{c-c} Podkreślono odręcznie.

С обвинительным заключением ознакомлен и знаю в чем меня обвиняют».

Объявляется состав суда и Председательствующий разъясняет подсудимому его права отвода и права во время судопроизводства.

От подсудимого отводу составу суда не поступило.

⁶Подсудимый делает суду устное заявление⁶:

«При предъявлении мне протокола об окончании следствия и ознакомления меня с материалами дела, в деле были только протоколы допросов с моими показаниями и протокол очной ставки со свидетелем ЯВОРСКИМ, а в обвинительном заключении фигурируют данные и свидетели, ^в фамилии коих мне не известны^в, а поэтому я прошу познакомить меня с неизвестными мне, имеющимися в моем деле, показаниями свидетелей и другими материалами.

Кроме того, прошу:

1) Ознакомить меня с имеющимися в деле показаниями СТАСЯКА и др., с которыми меня не ознакомили при предъявлении следствия;

2) Приобщить к делу следующие документы:

а) протокол моего допроса от 17 марта с. г., которого не было при предъявлении мне следствия;

б) мое заявление на имя т. БАЛИЦКОГО от 15/ХІІ-[19]36 г.;

в) мое письмо от 20/ІІІ-с. г. на имя ВП КВО;

г) мое письмо от 10/ІV-с. г. на имя Председателя ВТ КВО;

3) Прошу вызвать в суд в качестве свидетелей по делу: моего брата ГЛОВАЦКОГО, СТАСЯКА, ^вДОМБАЛЯ^в, КОВАЛЬСКОГО и БУРГ-ПИ-ВОВАРЧИКА;

4) Прошу вызвать в суд в качестве свидетелей, знающих меня по подпольной работе, работников Коминтерна ^вКРАЕВСКОГО^{в2}, „ГРЖЕГОР-ЖЕВСКОГО”³, ТОМАШЕВСКОГО и МОРОВСКОГО, которые смогут дать мне правильную характеристику».

⁶Военный Трибунал выносит ^аопределение^{а-6}:

² Ймовірно Владислав Штайн-Краєвський (1886–1937), псевд.: «Александр», «Броніслав», «Боровський», комуністичний діяч; з 1904 у СДКПіЛ, потім у КПП-КПП; у 1917–1918 рр. співпрацівник газети «Czerwony Sztandar», а з 1918 також «Nasza Trybuna». Багато разів арештований; у 1923 обраний членом Секретаріату ЦК КПП; після VII Конгресу Комуністичного Інтернаціоналу став членом та заступником голови Міжнародної комісії з комуністичного контролю, розстріляний у 1937 у СРСР. Реабілітований у 1956. *Meglicka M. W. Stein – A. Krajewski // «Z pola walki», № 3(79), 1977, с. 153–181.*

³ Ймовірно Франц Гжельшак (1 І 1881 – 25 ХІІ 1937), псевд. «Марцін Гжегожевський»; комуністичний діяч; з 1904 у СДКПіЛ; потім у КПП-КПП; у 1918–1925 рр. член ЦК КПП, у 1932–1937 рр. член ЦК КПП; у 1924 у виконкомі Комуністичного Інтернаціоналу. Заарештований у 1925 польською поліцією та засуджений до 6 років позбавлення волі; звільнений у 1928, виїхав до СРСР внаслідок обміну політичними в'язнями; у 1929 у Центральній Контрольній Комісії ВКП(б), у 1935 у Міжнародній комісії з контролю при Комінтерні. Заарештований у 1937. Реабілітований у 1955. *Słownik biograficzny działaczy..., T. 2..., с. 418–420; http://firma-organizacya-1.by.ru/1/433.html, 4 ІХ 2009.*

Ogłoszony zostaje skład sądu i Przewodniczący wyjaśnia podsądnemu jego prawo do zgłoszenia zastrzeżeń [w kwestii składu sądu] oraz prawa przysługujące mu w czasie przewodu sądowego.

Podsądny nie skorzystał z prawa zgłoszenia zastrzeżenia w kwestii składu sądu.

^bPodsądny składa przed sądem ustne oświadczenie^b:

„Kiedy przedstawiono mi protokół zakończenia śledztwa i zapoznano mnie z materiałami sprawy, znajdowały się tam tylko protokoły przesłuchań z moimi zeznaniami i protokół konfrontacji ze świadkiem JAWORSKIM, natomiast w akcie oskarżenia figurują dane i świadkowie, ^cktórych nazwiska nie są mi znane^c. Dlatego proszę zapoznać mnie z nieznanymi mi, a składanymi w mojej sprawie zeznaniami świadków i innymi materiałami.

Poza tym proszę o:

1) zapoznanie mnie z istniejącymi w sprawie zeznaniami STASIAKA i [nych], z którymi nie zaznajomiono mnie podczas śledztwa;

2) dołączenie do sprawy następujących dokumentów:

a) protokołu przesłuchania mnie z 17 marca br., którego brakowało, gdy zapoznawano mnie z wynikami śledztwa;

b) mojego oświadczenia skierowanego do [towarzysza] BALICKIEGO z 15/XII-[19]36 r.

c) mojego listu z 20/III-br. do WP KWO;

d) mojego listu z 10/IV-br. do Przewodniczącego WT K[ijowskiego] WO;

3) proszę wezwać do sądu jako świadków w [niniejszej] sprawie: mojego brata GŁOWACKIEGO, STASIAKA, ^cDĄBALA^c, KOWALSKIEGO i BURG-PIWOWARCZYKA;

4) proszę wezwać do sądu w charakterze świadków znających mnie z pracy podziemnej pracowników Kominternu ^cKRAJEWSKIEGO^{c2}, »GRZEGORZEWSKIEGO«³, TOMASZEWSKIEGO i MOROWSKIEGO, którzy mogą przedstawić moją osobę w prawdziwym świetle”.

^bTrybunał Wojskowy wydaje ^aorzeczenie^{a-b}:

² Prawdopodobnie Władysław Stein-Krajewski (1886–1937), ps. „Aleksander”, „Bronisław”, „Borowski”, działacz komunistyczny; od 1904 w SDKPiL, potem w KPRP-KPP; w l. 1917–1918 współpracował przy wydawaniu „Czerwonego Sztandaru”, a od 1918 „Naszej Trybuny”. Wielokrotnie aresztowany; w 1923 wybrany na członka Sekretariatu KC KPRP; po VII Kongresie MK został członkiem i zastępcą przewodniczącego Międzynarodowej Komisji Kontroli Komunistycznej, rozstrzelany w ZSRS w 1937. Zrehabilitowany w 1956. M. Meglicka, *W. Stein – A. Krajewski*, „Z pola walki” 1977, nr 3 (79), s. 153–181.

³ Prawdopodobnie Franciszek Grzelszczak (I I 1881 – 25 XII 1937), ps. „Marcin Grzegorzewski”, działacz komunistyczny; od 1904 w SDKPiL, potem w KPRP-KPP; w l. 1918–1925 członek KC KPRP, a w l. 1932–1937 członek KC KPP; w 1924 w KW MK. Aresztowany w 1925 przez polską policję i skazany na 6 lat więzienia; zwolniony w 1928, w ramach wymiany więźniów wyjechał do ZSRS; w 1929 w CKK WKP(b); w 1935 w MKK MK. Aresztowany w 1937. Zrehabilitowany w 1955. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 2..., s. 418–420, <http://firma-organizacyia-1.by.ru/1/433.html> 4 IX 2009.

«Вопрос о ходатайстве подсудимого СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО оставить открытым и разрешить в конце суд следствия, а дело слушанием продолжать».

Судебное следствие начинается оглашением обвинительного заключения, после чего Председательствующий разъясняет подсудимому сущность предъявленного обвинения, спрашивает, понятно ли ему предъявленное обвинение, признает ли он себя виновным и желает ли давать суду объяснения.

⁶Подсудимый СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ отвечает суду⁶:

«Предъявленное обвинение мне понятно, но виновным не признаю себя ни полностью, ни частично.

Желаю давать суду объяснения».

В 10 час. 30 мин. объявляется перерыв.

В 10 час. 40 мин. судебное заседание продолжается.

⁶Подсудимый СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ отвечает суду⁶:

«Заявление, которое имеется в деле на л. д. 25–26, на имя БАЛИЦКОГО от 15 октября фактически писал не я, а следователь:

15 декабря я написал заявление на имя БАЛИЦКОГО о том, что ^вотказываюсь от заявления на его имя от 15 октября^в.

Содержание заявления от 15 октября примерно следующее:

„п. 1. Я признаю себя виновным в том, что принимал участие в контрреволюционной организации, возглавляемой КОВАЛЬСКИМ”.

Содержание других пунктов заявления от 15 октября я не помню».

Оглашается заявление СЛОВАЦКОГО на имя т. БАЛИЦКОГО от 15 октября 1936 г. (л. д. 25), ⁶после чего подсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда⁶:

«Прочитанное мне заявление действительно написано моей рукой, но содержание заявления не соответствует действительности.

ДОМБАЛЯ я всего видел два раза в СССР на квартире у КОВАЛЬСКОГО. С КОВАЛЬСКИМ я был знаком с 1916 по 1930 год и дружил с ним.

С 1930 г. по день ареста я с КОВАЛЬСКИМ не встречался, так как он жил в Москве, а я жил в Средней Азии, а затем в Киеве.

Следователь сообщил мне, что КОВАЛЬСКИЙ является врагом народа, фашистом и поэтому я в своем заявлении от 15 октября 1936 г. написал о нем, как о контрреволюционере, а до этого момента не было известно о контрреволюционной деятельности КОВАЛЬСКОГО.

Я писал заявление на имя т. БАЛИЦКОГО, где я отказывался от своего заявления от 15 октября и от показаний в протоколе допроса, которого я отказывался подписывать.

До 15 октября 1936 г. я давал самые честные показания».

Оглашаются показания подсудимого на л. д. 31–35 от 10 окт[ября] 1936 г., где подсудимый сознался в даче неправдивых биографических данных о себе на предыдущих показаниях, после чего подсудимый СЛОВАЦКИЙ

„Kwestię prośby podsądnego SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO pozostawić otwartą i rozstrzygnąć pod koniec śledztwa sąd[owego], a sprawę kontynuować”.

Śledztwo sądowe rozpoczyna się odczytaniem aktu oskarżenia, po czym Przewodniczący wyjaśnia podsądnemu istotę przedstawionego oskarżenia, pyta [podsądnego], czy przedstawione oskarżenie jest dla niego zrozumiałe, czy przyznaje się on do winy i czy chce składać wyjaśnienia.

^b-Podsądny SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI odpowiada sądowi^b:

„Przedstawione oskarżenie jest dla mnie zrozumiałe, ale do winy nie przyznaję się ani całkowicie, ani częściowo.

Pragnę złożyć przed sądem wyjaśnienia”.

O godz[inie] 10 min[ut] 30 zostaje ogłoszona przerwa.

O godz[inie] 10 min[ut] 40 posiedzenie sądowe zostaje wznowione.

^b-Podsądny SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI odpowiada sądowi^b:

„Oświadczenie, które znajduje się w [materiałach] sprawy, k.s. 25–26 skierowane do BALICKIEGO z 15 października w rzeczywistości napisałem nie ja, tylko śledczy.

15 grudnia napisałem oświadczenie dla BALICKIEGO o tym, że ^cunieważniam skierowane do niego oświadczenie z 15 października^c.

Treść oświadczenia z 15 października jest mniej więcej taka:

»P[unkt] 1. Przyznaję się do winy, polegającej na przynależności do organizacji kontrrewolucyjnej, na czele której stał KOWALSKI«.

Treści innych punktów oświadczenia z 15 października nie pamiętam”.

Odczytane zostaje oświadczenie SŁOWACKIEGO skierowane do t[owarzysza] BALICKIEGO z 15 października 1936 r. (k.s. 25), ^bpo czym podsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Przeczytane mi oświadczenie faktycznie napisałem własnoręcznie, ale treść oświadczenia nie odpowiada rzeczywistości.

DĄBALA widziałem w ZSRS wszystkiego dwa razy w mieszkaniu KOWALSKIEGO. KOWALSKIEGO znałem od 1916 do 1930 roku i przyjaźniłem się z nim.

Od 1930 r. do dnia aresztowania nie spotykałem się z KOWALSKIM, ponieważ on mieszkał w Moskwie, a ja w Azji Środkowej, potem w Kijowie.

Śledczy poinformował mnie, że KOWALSKI jest wrogiem ludu i faszystą, dlatego w oświadczeniu z 15 października 1936 r. napisałem o nim jako o kontrrewolucjoniście, ale do tego czasu nie wiedziałem o kontrrewolucyjnej działalności KOWALSKIEGO.

Napisałem oświadczenie skierowane do t[owarzysza] BALICKIEGO, w którym anulowałem oświadczenie z 15 października i zeznania znajdujące się w protokole przesłuchania, którego podpisania odmówiłem.

Do 15 października 1936 składałem wyłącznie zeznania zgodne z prawdą”.

Odczytane zostają zeznania podsądnego z k.s. 31–35 z 10 paźdz[iernika] 1936 r., w których podsądny przyznał się do podania nieprawdziwych

отвечает на вопросы Председательствующего, почему он, подсудимый только что заявлял суду, что все его показания до 15 октября 1936 г. самые честные и правдивые, а в действительности он и до 15 октября ⁶давал неправдивые показания, в чем и уличен⁶:

«Эти прочитанные мне показания правильные. На следствии 1 окт[ября] меня уличили в том, что я неправильно указал о том, что, якобы, 4 года работал слесарем. В действительности я работал слесарем 13 месяцев, а не 4 года.

В анкетах, которые я заполнял в 1923 году в СССР для парторганов не полагалось указывать работу и службу, которые длились не свыше шести месяцев, поэтому я не указал службу в польской добровольческой армии, поскольку я там служил 3 месяца.

То, что я служил в Варшавском магистрате (городское управление) дважды, всего около 2-х лет, я скрыл, так как мне нужно было этим сроком подтвердить 4 года работы в качестве слесаря и партийного профессионала, о чем я говорил на следствии.

„ГЖЕХ” – это есть КОВАЛЬСКИЙ, с которым я был знаком с 1916 года.

В 1921 году, когда КОВАЛЬСКИЙ был послан ЦК польской компартии на нелегальную работу в Познань, я с ним ближе познакомился.

Я знал, что КОВАЛЬСКИЙ не соглашался с политикой ЦК компартии Польши, считая ее оппортунистической. О контрреволюционной деятельности КОВАЛЬСКОГО мне ничего не было известно.

Я работал с КОВАЛЬСКИМ в Познани 5 месяцев, а в связи с тем, что меня хотели арестовать, я был послан на партийную работу на Западную Украину, а КОВАЛЬСКИЙ остался в Познани.

После этого КОВАЛЬСКИЙ уехал в Берлин, а я уехал в 1923 году в СССР и до 1928 года я с КОВАЛЬСКИМ не встречался.

В Польше КОВАЛЬСКИЙ был членом ЦК СД партии Польши-Литвы, а потом польской компартии.

Оглашаются показания на л. д. 38–57, после чего подсудимый ⁶отвечает на вопросы суда⁶:

«Подтверждаю, что такие показания я действительно давал. Я давал показания о том, что КОВАЛЬСКИЙ является фашистом, после того, как следователь разъяснил мне, что КОВАЛЬСКИЙ является контрреволюционером.

Этот протокол допроса фактически был составлен не 9 октября, а 16 октября, т. е. после того, как я написал заявление от 15/X на имя БАЛИЦКОГО. Ни я, ни мой брат не были в организационной связи с КОВАЛЬСКИМ».

⁶Председательствующий задает вопрос подсудимому⁶: «Почему вы, подсудимый СЛОВАЦКИЙ, когда делали суду заявление о том, что заявление от 15 октября 1936 г. на имя БАЛИЦКОГО не является вашим, а оно написано следователем и когда говорили о том, что все протоколы допроса

danych dotyczących jego życiorysu w zeznaniach wcześniejszych, po czym podsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytanie Przewodniczącego, dlaczego on, podsądny, przed chwilą oznajmił sądowi, iż wszystkie jego zeznania złożone przed 15 października 1936 r. są szczerze i zgodne z prawdą, skoro w rzeczywistości i przed 15 października ^bskładał fałszywe zeznania, co zostało udowodnione^b:

„Przeczytane zeznania są zgodne z prawdą. W czasie śledztwa 1 październik] przyłapano mnie na tym, że podałem niezgodnie z prawdą, iż jakoby przez 4 lata pracowałem jako ślusarz. W rzeczywistości pracowałem 13 miesięcy, a nie 4 lata.

W ankietach, które wypełniałem w 1923 roku w ZSRS dla organów part[yjnych], nie należało podawać pracy lub służby trwającej krócej niż sześć miesięcy, dlatego nie podałem służby w polskiej Armii Ochotniczej, bo tam służyłem przez 3 miesiące.

Fakt dwukrotnej pracy w warszawskim magistracie (zarząd miejski), łącznie około 2 lat, ukryłem, ponieważ musiałem tym okresem potwierdzić 4 lata pracy ślusarza i zawodowego partyjniaka, o czym wspominałem w śledztwie.

»GRZECH« to KOWALSKI, którego znam od 1916 roku.

Poznałem go bliżej w 1921 roku, kiedy KOWALSKI został wysłany przez KC polskiej *kompartii* do nielegalnej pracy w Poznaniu.

Wiedziałem, że KOWALSKI nie zgadzał się z polityką KC Kom[unistycznej] Partii Polski, uważając tę politykę za oportunistyczną. Na temat kontrrewolucyjnej działalności KOWALSKIEGO nic mi nie było wiadomo.

Pracowałem z KOWALSKIM w Poznaniu przez 5 miesięcy, a w związku z tym, że chcieli mnie aresztować, zostałem wysłany do roboty partyjnej na Zachodnią Ukrainę, zaś KOWALSKI został w Poznaniu.

Potem KOWALSKI wyjechał do Berlina, a ja wyjechałem w 1923 roku do ZSRS i do roku 1928 nie spotkałem się z KOWALSKIM.

W Polsce KOWALSKI był członkiem KC S[ocjal]d[emokracji Królestwa] Polskiego i Litwy, a potem polskiej *kompartii*”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 38–57, po czym podsądny ^bodpowiada na pytania sądu^b:

„Potwierdzam, że takie zeznania rzeczywiście składałem. Zeznałem, że KOWALSKI jest faszystą [dopiero] po tym, jak śledczy wyjaśnił mi, że KOWALSKI jest kontrrewolucjonistą.

Ten protokół przesłuchania w rzeczywistości był sporządzony nie 9 października, a 16 października, tj. po napisaniu przeze mnie oświadczenia z 15/X do BALICKIEGO. Ani ja, ani mój brat nie mieliśmy z KOWALSKIM kontaktów organizacyjnych”.

^bPrzewodniczący zadaje podsądnemu pytanie^b: „Dlaczego Wy, podsądny SŁOWACKIJ, kiedy mówiliście przed sądem, że oświadczenie z 15 października 1936 r. skierowane do BALICKIEGO nie jest pisane przez Was tylko przez śledczego i kiedy mówiliście, że wszystkie protokoły przesłuchania sprzed 15 października są zgodne z prawdą, nie wskazaliście sądowi, że protokół przesłuchania

до 15 октября являются правильными, не заявили суду о том, что протокол допроса, датированный 9 октября, фактически был составлен 16 октября, т. е. после подачи Вами заявления от 15 декабря на имя БАЛИЦКОГО, а теперь, когда увидели, что показания от 9 окт[ября] не идут в вашу пользу, заявляете об этом суду?».

⁶Ответ подсудимого на вопрос Председательствующего⁶:

«Я виновен в том, что не смог все предусмотреть заранее. В этом протоколе от 9 октября неправильно записано то, что ДОМБАЛЬ критиковал аграрную политику КПП, связывая это с ВКП(б).

КОВАЛЬСКОГО я знал как члена партии с 1901 года, а не как фашиста, поэтому я дружил с ним и доверчиво к нему относился.

Когда я узнал от следователя о том, что КОВАЛЬСКИЙ является фашистом, я сделал переоценку личности КОВАЛЬСКОГО, но в этом протоколе не указано о том, что до заявления следователя я не знал о контрреволюционной деятельности КОВАЛЬСКОГО».

После вторичного оглашения выдержки из показаний на л. д. 56, на вопрос Председательствующего, почему подсудимый ⁶пытается выгородить ДОМБАЛЯ, подсудимый отвечает⁶:

«Я не защищаю ДОМБАЛЯ. Все что мне было известно о нем, я сообщил следователю. Я не знаю о том, имел ли ДОМБАЛЬ организационную связь с КОВАЛЬСКИМ».

Оглашаются показания на л. д. 60–62, после чего подсудимый ⁶СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда⁶:

«Эти показания абсолютно правильные. Поскольку следователь рассказал мне о принадлежности КОВАЛЬСКОГО к контрреволюционной организации, я сделал вывод, что все его разговоры имели контрреволюционную цель и посчитал нужным сообщить на следствии о всех тех лицах, с которыми КОВАЛЬСКИЙ был знаком, кроме того, я указал о том, что я был с ним связан, но не организационно.

У меня было два револьвера. Один я имел все время, а второй – мне брат дал, когда я ехал на работу в Среднюю Азию. Я имел разрешение от НКВД хранить у себя оружие, но этому разрешению истек срок 1 января 1937 г. и мне не продлили срок действия удостоверения. Следователь же в связи с тем, что у меня хранилось оружие, хотел предъявить мне обвинение в подготовке к совершению терактов.

Секретарем ЦК КП Западной Украины я был с декабря 1921 года по май 1923 года.

ФОЛЬК прибыл во Львов в 1922 году, как член партии, после освобождения его из Лодзинской тюрьмы. ФОЛЬК имел кличку „ЯНЕК”.

Сначала я прибыл на Западную Украину, как уполномоченный от ЦК Компартии Польши под кличкой „КАМИЛЬ” для выяснения причины провала парторганизации на Западной Украине, для восстановления парторганизации и оказания сидевшим в тюрьме коммунистам, юридической и материальной помощи.

datowany na 9 października był w rzeczywistości napisany 16 października, tj. po przekazaniu przez Was oświadczenia z 15 grudnia BALICKIEMU, a teraz, kiedy zobaczyliście, że zeznania z 9 październik[ia] nie są dla Was korzystne, oznajmiacie to sądowi?”

^b„Odpowiedź podsądnego na pytanie przewodniczącego^b:

„Moja wina polega na tym, że nie mogłem wszystkiego wcześniej przewidzieć. W protokole z 9 października zapisano niezgodnie z prawdą, że DĄBAL krytykował politykę agrarną KPP, wiążąc to z [punktem widzenia] WKP(b).

KOWALSKIEGO znałem jako członka partii od 1901 roku, a nie jako faszystę, dlatego przyjaźniłem się z nim i ufałem mu.

Kiedy dowiedziałem się od śledczego, że KOWALSKI jest faszystą, zmieniłem zdanie na temat osoby KOWALSKIEGO, ale w tym protokole nie wspomniano, że do czasu, kiedy śledczy to powiedział, nie miałem pojęcia o kontrrewolucyjnej działalności KOWALSKIEGO”.

Po powtórny przeczytaniu fragmentu zeznań z k.s. 56, na pytanie Przewodniczącego, dlaczego podsądny ^bpróbuje osłaniać DĄBALA, podsądny odpowiada^b:

„Nie bronię DĄBALA. Wszystko, co mi o nim wiadomo, powiedziałem śledczemu. Nie wiem, czy DĄBAL miał kontakt po linii organizacyjnej z KOWALSKIM”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 60–62, po czym podsądny ^bSŁOWACKI odpowiada na pytania sądu^b:

„Zeznania te są całkowicie zgodne z prawdą. Śledczy opowiedział mi o przynależności KOWALSKIEGO do organizacji kontrrewolucyjnej i wyciągnąłem z tego wnioski, że wszystkie jego rozmowy miały charakter kontrrewolucyjny oraz uznałem za konieczne poinformować podczas śledztwa o wszystkich osobach, które znał KOWALSKI, a ponadto wskazałem, że byłem z nim w kontakcie, ale nie po linii organizacyjnej.

Posiadałem dwa rewolwery. Jeden miałem przez cały czas, drugi dał mi brat, kiedy wyjeżdżałem do pracy do Azji Środkowej. Miałem pozwolenie NKWD na posiadanie broni, ale jego termin ważności upłynął 1 stycznia 1937 r. i nie został przedłużony. W związku z tym, że przechowywałem broń, śledczy chciał oskarżyć mnie o przygotowywanie zamachów ter[rorystycznych].

Sekretarzem KC KP Zachodniej Ukrainy byłem od grudnia 1921 roku do maja 1923 roku.

FOLK przybył do Lwowa w 1922 roku jako członek partii, po wypuszczeniu go z więzienia w Łodzi. FOLK miał pseudonim »JANEK«.

Najpierw przybyłem na Zachodnią Ukrainę jako pełnomocnik KC Kom[unistycznej] Partii Polski pod pseudonimem »KAMIL« w celu wyjaśnienia przyczyny wpadki organizacji part[yjnej] na Zachodniej Ukrainie, odbudowania organizacji part[yjnej] oraz [zorganizowania] prawnej i materialnej pomocy siedzącym w więzieniu komunistom.

Когда была восстановлена парторганизация на Западной Украине, при выборах ЦК, я был избран секретарем ЦК КПЗУ. Состав ЦК состоял из 7 человек, из коих я помню был „ДРЕШЕР”⁴, ПОНОМАРЕНКО, других я теперь не помню. Секретарем ЦК был один я. Политбюро не было.

„ВАСИЛЬКОВ”, ТУРЯНСКИЙ⁵, ЯВОРСКИЙ, ИВАНЕНКО⁶, БАРАБА⁷ где-то добывали деньги, на которые приобретали и распространяли литературу. Когда ВАСИЛЬКОВУ и др. из этой компании было предложено имеющиеся у них денежные средства влить в общую кассу ЦК КПЗУ, они отказались это выполнить, поэтому они были исключены из партии за неподчинение ЦК.

ЯВОРСКИЙ и другие апеллировали в ЦК КПП и ЦК КПП решение ЦК КПЗУ подтвердил.

Тогда ЯВОРСКИЙ и другие подали апелляции в ИК[К]И. Там при ^в-помощи СКРЫПНИКА⁸ они были восстановлены в партии^в.

В связи с этим в целях мести мне, ЯВОРСКИЙ и др. написали заявление о том, что я занимался провокацией и на этом основании я был арестован в 1923 году.

При мне ЯВОРСКИЙ работал на периферии, а я работал в центре. БЕРМАНА я не знаю. РОЗИНА я тоже не знаю».

В 12 час. 40 мин. объявляется перерыв.

В 12 час. 50 мин. судебное заседание продолжается.

⁴ Ймовірно Пантелеймон Крайківський, псевд. «Дрешер», «Герасим», «Вушер», комуністичний діяч; з 1919 у КПСГ, у 1922 у ЦК КПСГ, у 1924–1928 рр. з перервами у ЦК КПЗУ; з 1926 діяч «Сель-Робу»; у 1928 виключений з партії. Заарештований у 1931 польською поліцією та засуджений до 7 місяців позбавлення волі; у 1944 був застрелений УПА. *Radziejowski J. Dum. праця, с. 24, 88; Słownik biograficzny działaczy..., T. 3..., с. 409–410.*

⁵ Ймовірно Роман Турянський справжнє ім'я і прізвище Роман Кузьма (нар. 1896); комуністичний діяч, теоретик, публіцист; з 1919 у КП(б)У; з 1924 у КПЗУ, був її представником у Польській Секції Комінтерну. Заарештований у 1933. Ймовірно помер у 1940. *Polacy na Ukrainie..., T. 5..., с. 220.*

⁶ Ймовірно йдеться про «Барабу» або Грицуляка.

⁷ Гриць Іваненко (1893–1938), псевд. «Анджей», «Бараба», «Гриценко»; з 1914 у рядах Українських Січових Стрільців, у російському полоні, потрапив до Сибіру; у 1919 увійшов до української групи РКП(б) в Омську; згодом був направлений партією на роботу до України; у 20-их рр. діяч КПСГ. Заарештований у 1921 польською поліцією у «святоюрській справі». Діяв також як уповноважений ЦК КПСГ на Волині, співорганізував КПЗУ та КСМЗУ в Україні; у 1926 заарештований польською поліцією та засуджений до 8 років в'язниці; після звільнення у 1928 виїхав до Харкова, згодом повернувся до Польщі; з 1929 член Політбюро ЦК КПЗУ; у 1930 балотувався до Сейму РП; на V і VI З'їзді КПП обраний заступником члена ЦК КПП; у 1933 виключений з ЦК. Заарештований у 1936 у СРСР, засуджений, помер у 1938 на Соловецьких островах. *Słownik biograficzny działaczy..., T. 2..., с. 581–582.*

⁸ Микола Олексійович Скрипник (1872–1933), один із засновників КП(б)У; з 1918 член її ЦК; з 1925 член Політбюро ЦК КП(б)У; у 1922–1927 рр. нарком юстиції; з 1925 Генеральний прокурор УСРР; у 1927–1933 рр. нарком освіти УСРР; з лютого 1933 заступник голови РНК УСРР і голова Держплану УСРР; був одним із головних прибічників політики українізації і супротивником російського великодержавного шовінізму; у червні 1933 був звинувачений у створенні групи «націонал-ухильників», 7 VII 1933 вчинив самогубство. *Малый словник..., с. 365.*

Kiedy odbudowano organizację part[yjną] na Zachodniej Ukrainie, podczas wyborów do KC zostałem wybrany na sekretarza KC KPZU. W skład KC wchodziło 7 ludzi; wśród nich, na ile sobie przypominam, byli »DRESZER«⁴, PONOMARIENKO, innych teraz nie pamiętam. Sekretarzem KC byłem tylko ja. Biuro Polit[yczne] nie istniało.

»WASILKOW«, TURIAŃSKI⁵, JAWORSKI, IWANIENKO⁶, »BARABA«⁷ brali skądś pieniądze, za które zdobywali i kolportowali literaturę. Kiedy »WASILKOWOWI« i in[nym] z tego towarzystwa polecono posiadane przez nich środki pieniężne włączyć do ogólnej kasy KC KPZU, odmówili spełnienia tego, zostali więc wykluczeni z partii za niesubordynację wobec KC.

JAWORSKI i inni odwoływali się do KC KPP, [ale] KC KPP poparło postanowienie KC KPZU.

Wtedy JAWORSKI i inni odwołali się do IK[K]I. Tam przy „pomocy SKRYPNYKA⁸ zostali przywrócenie do partii”.

W związku z tym, aby się na mnie zemścić, JAWORSKI i in[ni] napisali oświadczenie, że prowadzę działania prowokatorskie i na tej podstawie zostałem aresztowany w 1923 roku.

Za moich czasów JAWORSKI pracował w terenie, a ja w centrum. BERMANA nie znam. ROZINA również nie znam”.

O godz[inie] 12 min[ut] 40 ogłoszona zostaje przerwa.

O godz[inie] 12 min[ut] 50 posiedzenie sądowe zostaje wznowione.

⁴ Prawdopodobnie Pantelejmon Krajowski, ps. „Dreszer” („Drescher”) „Gerasim”, „Wuszer”, działacz komunistyczny; od 1919 w KPGW, w 1922 w KC KPGW, w l. 1924–1928 z przerwami w KC KPZU; od 1926 działacz „Sel-Robu”; w 1928 usunięty z partii. Aresztowany w 1931 przez polską policję i skazany na 7 miesięcy więzienia. Zginął z rąk UPA w 1944. J. Radziejowski, *op. cit.*, s. 24, 88; *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 3..., s. 409–410.

⁵ Prawdopodobnie Roman Turiański, właśc. Roman Kuźma (ur. 1896), działacz komunistyczny, teoretyk, publicysta; od 1919 w KP(b)U; od 1924 w KPZU, był jej przedstawicielem w polskiej sekcji Kominternu. Aresztowany w 1933. Zmarł prawdopodobnie w 1940. *Polacy na Ukrainie...*, t. 5..., s. 220.

⁶ Prawdopodobnie chodzi albo o „Barabę” albo Griculaka.

⁷ Hryć Iwanienko (1893–1938), ps. „Andrzej”, „Baraba”, „Hrycenko”; od 1914 w oddziałach Ukraińskich Strzelców Siczowych, wzięty do niewoli przez Rosjan trafił na Syberię; w 1919 wstąpił w Omsku do ukraińskiej grupy RKP(b), a następnie został skierowany przez partię do pracy na Ukrainie; w latach 20. działał w KPGW. Aresztowany w 1921 przez polską policję w „sprawie świętojurskiej”. Działał także jako pełnomocnik KC KPGW na Wołyniu, współorganizował KPZU oraz KZMZU. Aresztowany w 1926 przez polską policję i skazany na 8 lat c.w. Zwolniony, w 1928 wyjechał do Charkowa, a następnie powrócił do Polski; od 1929 w BP KC KPZU; w 1930 kandydował do Sejmu RP. Na V i VI Zjeździe KPP wybrany na zastępcę członka KC KPP; w 1933 usunięty z KC. Aresztowany w ZSRS w 1936, skazany, zmarł na Wyspach Sołowieckich w 1938. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 2..., s. 581–582.

⁸ Mykoła Skrypyk (1872–1933), jeden z organizatorów i kierowników KP(b)U; od 1918 członek KC oraz od 1925 BP KC KP(b)U; w l. 1922–1927 ludowy komisarz sprawiedliwości oraz od 1925 Prokurator Generalny USRS, w l. 1927–1933 ludowy komisarz oświaty USRS; od lutego 1933 zca przewodniczącego SNK USRS i przewodniczącego Państwowego Komitetu Planowania USRS; jeden z głównych zwolenników polityki ukrajinizacji i przeciwnik rosyjskiego szowinizmu narodowego; w czerwcu 1933 oskarżony o „odchylenia nacjonalistyczne”, 7 VII 1933 popełnił samobójstwo. *Małyj słownik...*, s. 365.

Секретарь докладывает, что в суд доставлен свидетель ЯВОРСКИЙ.

Председательствующий удостоверяется в самоличности свидетеля, который дал о себе следующие сведения:

«⁶ЯВОРСКИЙ Матвей Яковлевич⁶, 40 лет, осужденный, отбываю наказание в Киевской тюрьме, подсудимого знаю».

Председательствующий предупреждает свидетеля об ответственности по 89 ст. УК за дачу ложных показаний суду.

⁶Свидетель ЯВОРСКИЙ по существу дела показал⁶:

«Подсудимого знаю как „КАМИЛЯ“, настоящую его фамилию я не знаю.

В конце 1921 года „КАМИЛЬ“ приехал на Западную Украину и работал секретарем ЦК КПЗУ до мая 1923 года.

Будучи секретарем ЦК КПЗУ „КАМИЛЬ“ имел актив, который состоял из БОГУСЛАВСКОГО⁹, ПШЕВОРСКОГО, ЛЕБКИХЛЕРА, ЗЕМАНА и КУТЕКА, которые под руководством „КАМИЛЯ“ проводили политику, направленную на поддержание польской оккупации.

„КАМИЛЬ“ подозревался в связи с полицией по следующим соображениям:

1. Будучи во Львове, „КАМИЛЬ“ жил на квартире у одного сапожника коммуниста, где часто бывали обыски полиции, а „КАМИЛЯ“ ни разу не арестовывали.

2. В начале 1922 года „КАМИЛЬ“ ехал поездом из Борислава во Львов, по дороге он был задержан в Стрие для установления личности, так как у него был старый паспорт. Обычно в Польше задержанных для проверки личности держат долго под стражей, а „КАМИЛЯ“ сразу освободили.

[3.] В том же 1922 году, когда во Львове за городом было заседание ЦК, заседавшие члены ЦК, в том числе „КАМИЛЬ“, были обнаружены двумя офицерами и арестованы. „КАМИЛЬ“ сразу бежал из-под ареста.

Все эти три момента дали повод для того, чтобы подозревать „КАМИЛЯ“ в проведении провокации и связи с полицией.

В 1922 г. „КАМИЛЬ“ ехал на комсомольскую конференцию и по дороге остановился у одной знакомой женщины, остался у нее гулять и не был на конференции, что характеризует „КАМИЛЯ“ на сколько он был предан делу партии.

В связи с тем, что „КАМИЛЬ“ подозревался в провокации, он был арестован в 1923 году органами ГПУ.

⁹ Ймовірно Стефан Богуславський (1891–1953), псевд. «Каштелян», комуністичний та профспілковий діяч; з 1910 зв'язаний із СДКПіЛ; з 1921 у КПСГ; згодом у КПЗУ; у 1922 член ЦК Союзу пролетаріату міст і сіл Східної Галичини (СПМіС), редактор газети «Trybuna Robotnicza». Заарештований у 1924 польською поліцією, перебував рік у в'язниці; після звільнення не брав участі у політичній діяльності; у 1945 у ППР; до кінця 1948 у Люблінській Окружній Раді Професійних Зв'язків; *Słownik biograficzny działaczy...*, T. 1..., s. 207–208.

Sekretarz informuje, że do sądu doprowadzony został świadek JAWORSKI.

Przewodniczący poświadcza tożsamość świadka, który podał następujące informacje na swój temat:

„^bJAWORSKI Matwiej s. Jakowa^b, 40 lat, skazany, karę odbywam w więzieniu kijowskim, podsądnego znam”.

Przewodniczący uprzedza świadka o odpowiedzialności z art. 89 KK za złożenie przed sądem fałszywych zeznań.

^bŚwiadek JAWORSKI w sprawie zeznał^b:

„Znam podsądnego jako »KAMILA«, prawdziwego nazwiska nie znam.

Pod koniec 1921 roku »KAMIL« przyjechał na Ukrainę Zachodnią i pracował jako sekretarz KC KPZU do maja 1923 roku.

Będąc sekretarzem KC KPZU, »KAMIL« skupił wokół siebie grupę działaczy w składzie: BOGUSŁAWSKI⁹, PSZEWORSKIJ, LEBKICHLER, ZIEMAN i KUTIEK, którzy pod kierownictwem »KAMILA« prowadzili politykę, mającą na celu utrzymanie polskiej okupacji.

»KAMIL« był podejrzewany o powiązania z policją z następujących przyczyn:

1. Przebywając we Lwowie, »KAMIL« mieszkał u pewnego szewca, komunisty, u którego często policja przeprowadzała rewizje, a »KAMILA« ani razu nie aresztowano.

2. Na początku 1922 roku »KAMIL«, jadąc pociągiem z Borysława do Lwowa, został zatrzymany w Stryju w celu ustalenia tożsamości, ponieważ miał stary paszport. W Polsce zwykle dla ustalenia tożsamości zatrzymuje się kogoś na dłużej w areszcie, a »KAMILA« od razu wypuścili.

[3.] W tymże 1922 roku, kiedy pod Lwowem odbywało się posiedzenie KC, uczestniczący w nim członkowie KC, w tym »KAMIL«, zostali wykryci przez dwóch oficerów i aresztowani. »KAMIL« od razu uciekł z aresztu.

Te trzy przypadki stały się powodem podejrzeń, że »KAMIL« prowadził działalność prowokatorską w porozumieniu z policją.

W 1922 roku »KAMIL«, jadąc na konferencję Komsomołu, zatrzymał się po drodze u pewnej znajomej kobiety, został u niej zabawić się i nie był na konferencji. To pokazuje, na ile »KAMIL« był oddany sprawie partii.

W związku z podejrzeniami o prowokatorstwo, »KAMIL« został aresztowany w 1923 roku przez organy GPU.

Jeśli chodzi o ludzi pracujących z »KAMILEM« na Zachodniej Ukrainie, niektórzy z nich po jego wyjeździe do ZSRS odeszli do PPS i stali się jawnymi faszystami.

»BARABA« i »DRESZER« pracowali z »KAMILEM« w 1922 r. w KPZU i prowadzili politykę nacjonalistyczną.

⁹ Prawdopodobnie Stefan Bogusławski (1891–1953), ps. „Kasztelan”, działacz komunistyczny i związkowy; od 1910 związany z SDKPiL, od 1921 w KPGW, a następnie w KPZU; w 1922 w KC ZPMiW Galicji Wschodniej, redaktor „Trybuny Robotniczej”. Aresztowany w 1924 przez polską policję i przez rok więziony. Po zwolnieniu nie brał udziału w działalności politycznej; w 1945 w PPR i do końca 1948 w lubelskiej ORZZ. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 1..., s. 207–208.

Те люди, которые работали при „КАМИЛЕ” на Западной Украине, после отъезда „КАМИЛЯ” в СССР, некоторые из них ушли в ППС и стали открытыми фашистами.

„БАРАБА” и „ДРЕШЕР” работали с „КАМИЛЕМ” в 1922 г. в КПЗУ и проводили националистическую политику.

„БАРАБА” – это ИВАНЕНКО, который в 1922 году работал секретарем ЦК КПЗУ вместе с „КАМИЛЕМ”.

Секретариат ЦК КПЗУ состоял из 3-х человек: „КАМИЛЯ”, „БАРАБЫ” и кажется третьим секретарем был МАЙСТЕРИНСКИЙ. ФОЛЬК – это сын богатого купца из Лодзи. ФОЛЬК работал в КСМ организации и проводил линию „КАМИЛЯ”, направленную на поддержку польской оккупации.

Кроме того, работала еще одна женщина ФАЛЬК по фамилии, которая после отъезда в 1923 году „КАМИЛЯ” в СССР, обратилась к националисту „ЛОМУ”¹⁰, у которого достала явку в СССР и уехала.

Будучи секретарем Окружкома на Западной Украине, я часто встречался с „КАМИЛЕМ” на партсобраниях и конференциях.

В 1922 и 1923 годах я был секретарем окружкомов Дрогобического и Тарнопольского и тогда „КАМИЛЬ”, как секретарь ЦК компартии Западной Украины, давал директивы для проведения работы в пользу польских оккупантов, т. е. контрреволюционной работы.

⁶Свидетель ЯВОРСКИЙ отвечает на вопросы подсудимого СЛОВАЦКОГО⁶:

«В 1922–1923 годах на Западной Украине были 2 националистические группы: польская и украинская. Я принадлежал к украинской националистической группе, а „КАМИЛЬ” к польской. Обе эти группы спорили между собой.

Борьба эта была буржуазно-националистического характера. Ни я, ни кто другой из украинских националистов не информировали „КАМИЛЯ” о проведении националистической работы, ибо между украинскими и польскими националистами шла борьба. Борьба шла не за дело рабочего класса.

ТУРЯНСКИЙ вел националистическую борьбу».

⁶Подсудимый СЛОВАЦКИЙ дает суду объяснения⁶:

«Когда я был секретарем ЦК КПЗУ, „БАРАБА” и ЯВОРСКИЙ поддерживали проводимую мною политику на Западной Украине, т. е. политику ЦК КПП.

С ТУРЯНСКИМ и „ВАСИЛЬКОВЫМ” я все время вел борьбу».

⁶Свидетель ЯВОРСКИЙ отвечает на вопросы подсудимого СЛОВАЦКОГО⁶:

«„БАРАБА” и я поддерживали „КАМИЛЯ” потому, что его руководство как раз шло не против, а за националистическую политику.

¹⁰ Ймовірно Володимир Попель, псевд. «Лом», «Юрченко»; член КПЗУ; з 1924 у ЦК КПЗУ. *Radziejowski J. Цит. праця, с. 24, 45, 55, 180–181.*

»BARABA« to IWANIENKO, który w 1922 roku pracował jako sekretarz KC KPZU razem z »KAMILEM«.

Sekretariat KC KPZU składał się z trzech osób: »KAMILA«, »BARABY«, a trzecim sekretarzem był, zdaje się, MAJSTIERINSKIJ. FOLK to syn bogatego kupca z Łodzi. FOLK pracował w organizacji KZM[P] i prowadził linię »KAMILA«, ukierunkowaną na podtrzymanie okupacji polskiej.

Poza tym pracowała jeszcze jedna kobieta o nazwisku FALK, która po wyjeździe »KAMILA« w 1923 roku do ZSRS zwróciła się do nacjonalisty »ŁOMA«¹⁰, otrzymała od niego adres kontaktowy w ZSRS i wyjechała.

Będąc sekretarzem kom[itetu] okr[ęgowego] na Ukrainie Zachodniej, często spotykałem się z »KAMILEM« na part[yjnych] zebraniach i konferencjach.

W latach 1922 i 1923 byłem sekretarzem kom[itetów] okr[ęgowych] droho-byckiego i tarnopolskiego i wtedy »KAMIL« jako sekretarz KC Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy wydawał dyrektywy, by pracować na rzecz polskich okupantów, tj. [prowadzić] działalność kontrrewolucyjną⁷.

^b-Świadek JAWORSKI odpowiada na pytania podsądnego SŁOWACKIEGO^{-b}:

„W latach 1922–1923 na Ukrainie Zachodniej były 2 grupy nacjonalistyczne: polska i ukraińska. Ja należałem do ukraińskiej grupy nacjonalistycznej, a »KAMIL« do polskiej. Obie te grupy prowadziły ze sobą spory.

Walka ta miała charakter burżuazyjno-nacjonalistyczny. Ani ja, ani nikt inny z ukraińskich nacjonalistów nie informował »KAMILA« o działalności nacjonalistycznej, ponieważ nacjonałiści ukraińscy i polscy walczyli ze sobą i nie była to walka o interesy klasy robotniczej.

TURIAŃSKI prowadził walkę o charakterze nacjonalistycznym⁷.

^b-Podsądnym SŁOWACKIJ wyjaśnia przed sądem^{-b}:

„Gdy byłem sekretarzem KC KPZU, »BARABA« i JAWORSKI wspierali prowadzoną przeze mnie politykę na Ukrainie Zachodniej, tj. politykę KC KPP.

Z TURIAŃSKIM i »WASILKOWEM« przez cały czas prowadziłem walkę⁷.

^b-Świadek JAWORSKI odpowiada na pytania podsądnego SŁOWACKIEGO^{-b}:

„»BARABA« i ja popieraliśmy [politykę] »KAMILA«, ponieważ [polityka prowadzona] pod jego kierownictwem była akurat nie przeciwko, a wspierała politykę nacjonalistyczną.

Stałem po stronie nacjonalistów ukraińskich, a w niektórych kwestiach popierałem »KAMILA« jako sekretarza KC KPZU wtedy, o ile działalność jego szła w kierunku nacjonalistycznym i kontrrewolucyjnym.

»KAMIL« nie miał [poparcia] mas i nie prowadził żadnej bolszewickiej roboty.

¹⁰ Prawdopodobnie Wołodymyr Popiel, ps. „Łom”, „Jurczenko”, członek KPZU, od 1924 w KC KPZU. J. Radziejowski, *op.cit.*, s. 24, 45, 55, 180–181.

Я был на стороне украинских националистов, а по некоторым вопросам я поддерживал „КАМИЛЯ”, как секретаря ЦК КПЗУ тогда, поскольку он проводил контрреволюционную националистическую работу.

У „КАМИЛЯ” не было массы и никакой большевистской работы он не вел.

Речь шла тогда не о борьбе за дело рабочего класса, а о том, кому захватить руководство „КАМИЛЮ” или „ВАСИЛЬКОВУ”.

В 1923 году националисты на Западной Украине объединились.

Польские националисты во главе с „КАМИЛЕМ”, который в период 1921–1923 годов был секретарем ЦК КПЗУ, вели работу, которая шла на руку польским оккупантам. На Западной Украине в то время крестьяне стихийно восставали против оккупантов, а руководство КПЗУ не только не руководило восстанием крестьянских масс, а фактически помогало оккупантам^в. В связи с этим „КАМИЛЬ” был снят с руководства КПЗУ.

В 1922 году ПИЛСУДСКИМ был послан на Западную Украину генерал ГАЛЕР¹¹ для усмирения восставших крестьян^в, который производил массовые аресты и издевался над крестьянами, а руководство КПЗУ никаких мер не принимало. Политика „КАМИЛЯ” фактически была контрреволюционной фашистской. Не только я, но многие подозревали „КАМИЛЯ” в провокаторской деятельности потому, что при арестах коммунистов, почему-то полиция относилась к нему снисходительно».

^вСвидетель ЯВОРСКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«В 1923 году^г во Львове за городом состоялось собрание ЦК КПЗУ, которое было обнаружено полицией и участники собрания были арестованы. Я лично на этом собрании не был.

В день ареста „КАМИЛЬ” пришел на заседание профсоюза и лично рассказал мне, что он был арестован в числе других участников собрания за городом, но ему удалось бежать из-под ареста.

После этого случая „КАМИЛЬ” выехал в СССР. „КАМИЛЬ” рассказывал мне, что когда его задержали со старым паспортом в Стрие, он два часа беседовал с комиссаром полиции».

^бПодсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«Я не был у комиссара полиции, а в участке полиции возле вокзала и поскольку было установлено, что я являюсь поляком по национальности (так как тогда преследовали украинцев и евреев), меня освободили.

^г Порівняй с. 817. Там Яворський наводить про рік 1922.

¹¹ Юзеф Галлер (13 VIII 1873 – 4 VI 1960), генерал-полковник ВП; під час I світової війни співорганізатор Східного Легіону; у 1914–1915 рр. командувач 3-го Полку Легіонів; з 1916 командувач 2-гої Бригади Легіонів; з березня 1918 командувач 2-го Польського Корпусу в Україні; з липня 1918 співорганізатор т. зв. Блакитної Армії у Франції; потім командуючий на фронті польсько-української війни; з жовтня 1919 командувач Поморського Фронту; у серпні 1920 один із командувачів оборони Варшави; у 1920–1926 рр. Генеральний Інспектор Артилерії; у 1922–1927 рр. депутат Сейму РП; з 1936 співорганізатор опозиційного по відношенню до санації Фронту Морж; під час II світової війни у польському уряді в еміграції у Франції та Англії. Після війни залишився в еміграції у Лондоні. Докладніше див.: *Kryska-Karski T., Żurkowski S. Generalowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991.*

Rzecz szła nie o walkę za sprawę klasy robotniczej, ale o to, kto zagarnie kierownictwo – »KAMIL« czy »WASILKOW«.

W 1923 roku nacjonałiści na Ukrainie Zachodniej zjednoczyli się.

Nacjonałiści polscy na czele z »KAMILEM«, będącym w latach 1921–1923 sekretarzem KC KPZU, prowadzili działania, które były na rękę polskim okupantom. Na Ukrainie Zachodniej w tym czasie chłopci samorzutnie powstali przeciw okupantom, a kierownictwo KPZU nie tylko nie pokierowało powstaniem mas chłopskich, ale faktycznie pomagało okupantom^c. W związku z tym »KAMILA« usunięto z kierownictwa KPZU.

W 1922 roku PIŁSUDSKI, ^cw celu spacyfikowania powstałego chłopstwa^c, wysłał na Ukrainę Zachodnią ^cgenerała HALLERA^{c11}, który doprowadził do masowych aresztowań i znęcania się nad chłopami, a kierownictwo KPZU nie podjęło żadnych działań. W praktyce »KAMIL« prowadził politykę kontrrewolucyjną i faszystowską. Nie tylko ja, ale też wielu innych podejrzewało »KAMILA« o działania prowokatorskie, ponieważ podczas aresztowań komunistów z jakichś powodów policja odnosiła się do niego pobłażliwie^b.

^bŚwiadek JAWORSKI odpowiada na pytania sądu^b:

„W 1923 roku^d pod Lwowem odbywało się zebranie KC KPZU, które zostało wykryte przez policję i aresztowano jego uczestników. Ja nie byłem obecny na tym zebraniu.

W dniu aresztowania »KAMIL« przyszedł na posiedzenie związku zaw[odowego] i osobiście poinformował mnie, że wraz z innymi uczestnikami zebrania został aresztowany za miastem, ale udało mu się uciec z aresztu.

Po tym wypadku »KAMIL« wyjechał do ZSRS. »KAMIL« opowiadał mi, że kiedy został zatrzymany ze starym paszportem w Stryju, przez dwie godziny rozmawiał z komisarzem policji^b.

^bPodsądry SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Nie byłem u komisarza policji, a na posterunku policji obok dworca i jak tylko ustalono, że jestem narodowości polskiej (bo wtedy ścigano Ukraińców i Żydów), zostałem zwolniony.

Kiedy aresztowano mnie na zebraniu pod Lwowem, uciekłem po dwóch godzinach i przyszedłem na konferencję związków zaw[odowych], żeby o tym poinformować.

Mój brat nazywa się Waclaw s. Władysława, nazwisko – GŁOWACKI. Po raz ostatni widziałem brata w sierpniu 1936 roku.

^d Por. s. 817. Tam Jaworski podaje rok 1922.

¹¹ Józef Haller (13 VIII 1873 – 4 VI 1960), gen. broni; podczas I wojny światowej współorganizator Legionu Wschodniego; w l. 1914–1915 dowódca 3 pułku Legionów; od 1916 na czele 2 brygady Legionów Polskich; od marca 1918 dca II Korpusu Polskiego na Ukrainie; od lipca 1918 współorganizator tzw. Błękitnej Armii we Francji; następnie dowodzący na froncie walk polsko-ukraińskich; od października 1919 dca Frontu Pomorskiego; w sierpniu 1920 jeden z dców obrony Warszawy; w l. 1920–1926 Generalny Inspektor Artylerii; w l. 1922–1927 poseł na Sejm RP; od 1936 współorganizator opozycyjnego wobec sanacji Frontu Morges; w czasie II wojny światowej we władzach polskich na uchodźstwie we Francji i Anglii. Po wojnie pozostał na emigracji w Londynie. Zob. szerzej: T. Kryski-Karski, S. Żurakowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991.

Когда меня арестовали на собрании за городом Львовом, я бежал через два часа и пришел на конференцию профсоюзов сообщить об этом.

Моего брата зовут Вацлав Владиславович по фамилии ГЛОВАЦКИЙ. Последний раз я видел брата в августе 1936 года.

В 1924 году, когда брат ездил в Польшу, я просил его забрать мою семью в СССР и рассказать моим товарищам, что я находился под арестом в СССР.

ЧАУССКИЙ – это мой товарищ по школе, с которым с 1914 года я связи не имел.

Мне известно, что ЧАУССКИЙ работал в угрозыске в гор. Сосновке¹². Об этом я узнал в 1921 г., когда, будучи в Сосновке, с женой встретился на улице с ЧАУССКИМ».

Оглашаются показания на л. д. 98–100, после чего подсудимый ^б-СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«Ни я, ни мой брат к контрреволюционной организации не принадлежали.

4 раза до суда, затем 2 заявления написано и теперь на суде ^в в 7-й раз заявляю, что отказываюсь от своих показаний^в. С БУРГ-ПИВОВАРЧИКОМ я знаком с детства. Я его в партию не рекомендовал. Его привлек в партию мой брат, а я рекомендовал его брату».

Оглашаются показания на л. д. 113–120, после чего ^б-подсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«Все эти показания построены на предположении БУРГ-ПИВОВАРЧИКА. Подтверждаю, что с ЧАУССКИМ я дружил до 1914 года, т. е. до окончания школы. В 1921 году я случайно встретился с ЧАУССКИМ в Сосновке и тогда я узнал, что он служил в угрозыске.

Когда я работал в Познани, мне позвонил по телефону неизвестный, который оказался впоследствии полицейским и просил меня встретиться с ним. При встрече с этим полицейским за городом, он предупредил меня, что скоро должны быть аресты коммунистов, в том числе и меня. Больше я с этим полицейским не встречался.

То, что „ВАСИЛЬКОВ” был арестован на квартире у моих родных, это правильно, и мои родители были арестованы и сидели в тюрьме.

Родственника ВИТЕН я не помню. Категорически отрицаю то, что в 1921 году, будучи в Домбровске, я пьянствовал.

Отрицаю то, что в гор. Сосновка парикмахер назвал меня: „Пан комиссар”.

То, что во время ареста Познанского комитета партии, я был в том же здании и не был арестован, это неверно.

Я был на заседании секции труда. В это время пришли из профсоюзного комитета и сообщили мне, что меня хотят арестовать, и в связи с этим я скрылся на секретной квартире.

По имени Александр я не жил.

Моя мать не была воспитанницей монашеского ордена. Моя мать воспитывалась в детдоме, но поскольку это было в буржуазной стране, она

¹² Ймовірно йдеться про Сосновец. Так й далі.

W 1924 roku, gdy brat jechał do Polski, prosiłem go o przywiezienie mojej rodziny do ZSRS i przekazanie moim towarzyszom, że znajdują się w ZSRS w areszcie.

CZAUSKI to mój kolega ze szkoły, z którym nie miałem kontaktu od 1914 roku.

Wiadomo mi, że CZAUSKI pracował w wydziale krym[inalnym] w mieś[cie] Sosnowce¹². Dowiedziałem się o tym w 1921 r., kiedy będąc w Sosnowce, wraz z żoną spotkałem CZAUSKIEGO na ulicy”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 98–100, po czym podsądny ^bSŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Ani ja, ani mój brat nie należeliśmy do organizacji kontrrewolucyjnej.

[Pisałem] 4 razy do sądu, następnie złożyłem 2 oświadczenia i teraz w sądzie ^cpo raz 7-my oświadczam, że odwołuję swe zeznania^c. BURG-PIWOWARCZYKA znam od dziecka. Nie rekomendowałem go partii, [to] mój brat wciągnął go do partii, a ja go rekomendowałem bratu”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 113–120, po czym ^bpodsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Wszystkie te zeznania opierają się na przypuszczeniach BURG-PIWOWARCZYKA. Podtrzymuję, że z CZAUSKIM kolegowałem się do 1914 roku, tj. do czasu ukończenia szkoły. W 1921 roku spotkałem CZAUSKIEGO przypadkiem w Sosnowce i wtedy dowiedziałem się, że pracował on w wydziale krym[inalnym].

Kiedy pracowałem w Poznaniu, zatelefonował do mnie jakiś nieznajomy, który potem okazał się policjantem i poprosił mnie o spotkanie. Podczas spotkania za miastem policjant ten uprzedził mnie, że wkrótce mają nastąpić aresztowania komunistów, w tym i mnie. Więcej z tym policjantem się nie spotykałem.

To, że »WASILKOW« został aresztowany w mieszkaniu mojej najbliższej rodziny, to prawda, i moi rodzice też zostali aresztowani i siedzieli w więzieniu.

Krewnego WITENA nie pamiętam. Kategoriecznie zaprzeczam, że będąc w 1921 roku w Dąbrowsku, oddawałem się pijaństwu.

Zaprzeczam temu, że w mieś[cie] Sosnowka fryzjer zwrócił się do mnie per »panie komisarzu«.

To nieprawda, że w czasie aresztowania poznańskiego komitetu partii byłem w tym samym budynku i nie zostałem aresztowany.

Kiedy byłem na posiedzeniu sekcji pracy, przyszli z komitetu związków zaw[odowych] i poinformowali mnie, że [policja] chce mnie aresztować, w związku z czym ukryłem się w mieszkaniu konspiracyjnym.

Nie używałem imienia Aleksander.

Moja matka nie była wychowanką zakonu. Moja matka wychowywała się w domu dziec[ka], ale ponieważ było to w kraju burżuazyjnym, wychowana została w duchu religijnym. Od momentu, gdy związałem się z ruchem rewolucyjnym, matka i ojciec byli komunistami.

¹² Prawdopodobnie Sosnowiec. Podobnie dalej.

воспитывалась в религиозном духе. С момента моего вступления в революционное движение, мать и отец были коммунистами.

Я лично не верил в религию.

Показания ПИВОВАРЧИКА о том, что я был немецким агентом и состоял в организации ПОВ, также является неверным».

В 14 час. 15 мин. объявляется перерыв.

В 14 час. 23 мин. судебное заседание продолжается.

Оглашаются выдержки из показаний СТАСЯКА на л. д. 105, ^б-после чего подсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«То, что в КПЗУ работали агенты польской дефензивы, это верно. СТАСЯКА я в жизни не видел, не знаю его и он меня не знал.

Я не являлся агентом ни генштаба Польши, ни ПОВ.

Никогда я не выступал против издательства на украинском языке».

Оглашаются показания на л. д. 128–129, после чего ^бподсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«С ВОЛЬСКИМ-ГОЛЕНЗИНОВСКИМ я встречался до 1918 года.

Он вместе со своим братом открыто перешли из СД партии Польши-Литвы к анархистам.

В 1921 году я не должен был быть на конференции во Львове.

Я был послан во Львов после Святоюрского процесса¹³, поэтому я не мог быть тогда подвергнут аресту во время конференции».

Оглашаются показания на л. д. 130–132, после чего ^бподсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«Никакого провала в 1918 году в Варшавской еврейской больнице не было и я тогда не принимал там участия в заседании партгруппы.

Провал был в Варшаве в 1920 г. Тогда многим удалось бежать, в том числе и мне.

В Варшаве я жил на 2-х квартирах: на квартире у одного товарища и сестры моей жены и они знают, что я скромно вел себя и не ходил кушать по ресторанам.

Вся моя жизнь и работа в СССР может подтвердить то, что я не был агентом дефензивы, и все эти показания – это пустой разговор».

Оглашается отношение отдела кадров ИК[К]И в ЦК ВКП(б) от 29/VII-1936 г., ^б-после чего подсудимый СЛОВАЦКИЙ отвечает на вопросы суда^б:

«Ничего мне не понятно. Я ни в чем не виновен. Польсекция при Коминтерне 5 лет проверяла, и предъявленное мне обвинение в провокации не было установлено».

^бВоенный Трибунал выносит ^а-определение^{-а-б}:

¹³ Святоюрський процес (22 XI 1922 – 11 I 1923) – один із перших процесів комуністів у Польщі. Обвинувачені були 32 особи, в тому числі всі учасники конференції Комуністичної партії Східної Галичини, яка відбулася у підземеллях греко-католицького собору Святого Юра у Львові (звідси назва). Десять осіб засуджено до позбавлення волі строком від 2 до 3 років. <http://www.palestra.pl/index.php?go=artykul&id=1513>, 3 III 2010.

Jestem człowiekiem niewierzącym.

Zeznania PIWOWARCZYKA o tym, że byłem niemieckim agentem i należałem do organizacji POW, są także niezgodne z prawdą”.

O godz[inie] 14 min[ut] 15 ogłoszona zostaje przerwa.

O godz[inie] 14 min[ut] 23 posiedzenie sądowe zostaje wznowione.

Odczytane zostają fragmenty zeznań STASIAKA z k.s. 105, ^bpo czym podsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„To, że w KPZU pracowali agenci polskiej defensywy, jest prawdą. STASIAKA nigdy w życiu nie widziałem, nie znam go i on mnie nie znał.

Nie byłem agentem ani polskiego Sztabu Gen[eralnego], ani POW.

Nigdy nie występowałem przeciwko wydawnictwom w języku ukraińskim”.

Odczytane zostają fragmenty zeznań z k.s. 128–129, po czym ^bpodsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Z WOLSKIM-GOLENZINOWSKIM spotykałem się do 1918 roku.

Wraz ze swym bratem jawnie przeszedł on z S[ocjal]d[emokracji Królestwa] Polskiego i Litwy do anarchistów.

W 1921 roku nie miałem być na konferencji we Lwowie.

Zostałem wysłany do Lwowa po procesie świętojurskim¹³, dlatego nie mogłem zostać aresztowany podczas konferencji”.

Odczytane zostają fragmenty zeznań z k.s. 130–132, po czym ^bpodsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Nie było żadnej wpadki w 1918 roku w warszawskim szpitalu żydowskim i nie brałem wtedy żadnego udziału w posiedzeniu grupy part[yjnej].

Wpadka miała miejsce w Warszawie w 1920 r. Wielu ludziom udało się wtedy zbiec, w tym również i mnie.

W Warszawie mieszkałem w 2 mieszkaniach: w mieszkaniu u pewnego towarzysza oraz u siostry mojej żony i oni wiedzą, że żyłem skromnie i nie jadałem w restauracjach.

Całe moje życie i praca w ZSRS świadczą o tym, że nie byłem agentem defensywy i wszystkie te zeznania to puste słowa”.

Odczytane zostaje pismo Oddziału Kadr IK[K]I przy KC WKP(b), z 29 VII 1936 r. ^bpo czym podsądny SŁOWACKIJ odpowiada na pytania sądu^b:

„Nic nie rozumiem. Nie jestem niczemu winien. Sekcja pol[ska] przy Komin-ternie przez 5 lat sprawdzała [mnie] i przedstawione mi oskarżenie o prowokatorstwo nie zostało wniesione”.

^bTrybunał Wojskowy wydaje ^aorzeczenie^{a-b}:

„Istnieje dostateczna dla sądu ilość zweryfikowanego materiału związanego ze sprawą, tak więc należy odmówić [prośbie] podsądnego

¹³ Proces świętojurski (22 XI 1922 – 11 I 1923) – jeden z pierwszych procesów komunistów w Polsce. Oskarżone były 32 osoby, w tym wszyscy uczestnicy konferencji KPGW, zorganizowanej w podziemiach greckokatolickiego klasztoru św. Jura (stąd nazwa). Dziesięć osób skazano na kary od 2 do 3 lat więzienia. <http://www.palestra.pl/index.php?go=artykul&id=1513>, 3 III 2010.

«Так как имеющих в деле и проверенных на суде материалов достаточно для суда, подсудимому СЛОВАЦКОМУ о вызове свидетелей и приобщении к делу дополнительных материалов отказать».

Других заявлений или ходатайств у подсудимого СЛОВАЦКОГО не имеется.

⁶Подсудимый СЛОВАЦКИЙ дополняет судебное следствие⁶:

«Все показания свидетелей основаны на их умозаключении. Провокатор контрреволюционер СТАСЯК выступал против меня. Еще раз заявляю, что от данных мною показаний я 6 раз отказывался до суда и 7-й раз на суде.

Имеющиеся в деле показания брата, видимо, также даны искусственно, как и мои, и все это вводит суд в заблуждение.

Больше не имею чем дополнить судследствие».

Судебное следствие объявляется законченным.

⁶Подсудимому предоставлено последнее слово, в котором он сказал⁶:

«Я предан пролетарскому суду по обвинению меня в тяжелых преступлениях. Я должен заявить, что стал пред судом с чистой совестью.

С юношеских лет я включился в революционное движение.

Вся наша семья: отец, мать и брат работали в компартии. Жена моя также была членом партии, откуда выбыла ввиду болезни. Вся моя жизнь связана с партией. Личной жизни у меня не было.

Ни на словах, ни на деле я ни единого контрреволюционного преступления не совершил.

История компартии Польши показала нам, что были случаи, когда честные люди, но заклейменные врагами, были реабилитированы^в «лишь»^в после их смерти.

С 1915 года я вступил в компартию и все время работал честно. В 1923 году поехал в СССР как делегат 2 съезда КП Польши. Я не знал, что мне предъявят обвинение в провокации.

Предатели дела рабочего класса наклеветали на меня. Все их обвинения не подтверждено данными. Я всегда боролся со всеми оппортунистами. Я единственный раз поддержал КОВАЛЬСКОГО по вопросу о создании союза пролетариев города и деревни¹⁴, но я тогда не знал, что КОВАЛЬСКИЙ является фашистом.

Если бы я был провокатором, я бы не бежал из-под ареста при массовых арестах коммунистов. Я бежал потому, что хотел продолжать вести революционную работу и использовать для этого все возможности.

С ЧАУССКИМ я дружил в годы детства, поэтому меня обвиняли за дружбу с ним.

Когда я встретился в Познани с чиновником полиции, я сразу поставил об этом в известность парторганизацию. ЦК КПП посылал меня на самые

¹⁴ Союз пролетаріату міст і сіл – виборчий комітет КППР, скликаний перед парламентарними виборами у серпні 1922, у яких отримав 1,5% голосів та впровадив до Сейму двох депутатів (Станіслава Круліковського та Станіслава Ланцуцького). У 1923–1924 рр. СПМіС приймав участь у виборах до міських рад та управлінь т. зв. кас хворих. Формально розпущений у грудні 1925.

SŁOWACKIEGO o wezwanie świadków i dołączenie do sprawy materiałów uzupełniających”.

Innych próśb ani oświadczeń podsądny SŁOWACKIJ nie zgłasza.

^bPodsądny SŁOWACKIJ podaje w uzupełnieniu przewodu sądowego^b:

„Wszystkie zeznania świadków są oparte na ich własnych wnioskach. Prokurator [i] kontrrewolucjonista STASIAK wystąpił przeciwko mnie. Jeszcze raz oświadczam, że złożone przeze mnie zeznania 6 razy odwoływałem, zanim nastąpiło posiedzenie sądowe i po raz 7-my odwołuję przed sądem.

Istniejące w tej sprawie zeznania brata zostały prawdopodobnie spreparowane, podobnie jak i moje, i wszystko to wprowadza sąd w błąd.

Więcej nie mam nic do dodania w śledztwie sąd[owym]”.

Ogłoszone zostaje zamknięcie śledztwa sądowego.

^bPodsądnemu udzielono ostatniego słowa, w którym powiedział^b:

„Zostałem oddany pod sąd proletariacki i oskarżony o ciężkie przestępstwa. Oświadczam, że stoję przed sądem z czystym sumieniem.

Od młodych lat związany byłem z ruchem rewolucyjnym.

Wszyscy w naszej rodzinie: ojciec, matka i brat pracowali w *kompartii*. Żona także była członkiem partii, z której odeszła z powodu choroby. Całe moje życie związane było z partią. Osobiste życie dla mnie nie istniało.

Nie popełniłem nigdy żadnego przestępstwa kontrrewolucyjnego ani w moim, ani w czynach.

Historia Kom[unistycznej] Partii Polski pokazuje nam, że były przypadki, gdy ludzie uczciwi, ale napiętnowani przez wrogów, zostali zrehabilitowani ^cdopiero^c po śmierci.

W 1915 roku wstąpiłem do *kompartii* i przez cały czas uczciwie pracowałem. W 1923 roku wyjechałem do ZSRS jako delegat na 2 Zjazd K[omunistycznej] P[artii] Polski. Nie przypuszczałem, że będę oskarżony o prowokatorstwo.

Zdraycy sprawy robotniczej oszkalowali mnie. Wszystkie ich zarzuty nie mają potwierdzenia w faktach. Zawsze walczyłem z wszelkimi oportunistami. Jedyny raz poparłem KOWALSKIEGO w sprawie założenia Związku Proletariatu Miast i Wsi¹⁴, ale nie wiedziałem wtedy, że KOWALSKI jest faszystą.

Gdybym był prowokatorem, nie uciekałbym w czasie masowych aresztowań komunistów. Uciekałem dlatego, bo chciałem kontynuować działalność rewolucyjną i wykorzystywać w tym celu wszystkie swe możliwości.

Z CZAUSSKIM kolegowałem się w dzieciństwie i z tego powodu zostałem oskarżony o przyjaźń z nim.

Kiedy spotkałem się w Poznaniu z urzędnikiem policji, od razu powiadomiłem o tym organizację part[yjną]. KC KPP wysyłał mnie na najbardziej

¹⁴ Związek Proletariatu Miast i Wsi – komitet wyborczy KPRP, założony przed wyborami parlamentarnymi w sierpniu 1922, w których uzyskał 1,5% głosów i wprowadził do Sejmu dwóch posłów (Stanisława Królikowskiego i Stanisława Łańcuckiego). W l. 1923–1924 ZPMiW wziął udział w wyborach do rad miejskich i zarządów kas chorych. Formalnie rozwiązany w grudniu 1925.

ответственные участки работы и, несмотря на мою молодость, я с честью везде справлялся.

Будучи секретарем ЦК КПЗУ, я проводил политику ЦК КПП. С этой политикой не были согласны украинские националисты, считая ее неверной.

Выступавших против политики ЦК КПЗУ украинских националистов поддерживали ШУМСКИЙ¹⁵ и МАКСИМОВИЧ¹⁶, разоблаченные как враги народа.

Партийные материалы издавались на польском языке не потому, что я был против украинского языка, а потому, что не было кому издавать на украинском языке. Я знал, что ¹⁵«это» есть уклон от национальной политики, проводимой большевистской партией, но не знал, что это есть контрреволюция.

„БАРАБА”, ЯВОРСКИЙ за то, что я их исключил из партии, имели на меня личную вражду и поэтому они меня оклеветали.

На 2-м съезде КПП при выдвижении кандидатур в ЦК КПП я давал отвод ДОМБАЛЮ, ВАСИЛЬКОВУ и выдвигал кандидатуры ¹⁷6-УНШЛИХТА¹⁷, ЛЕНСКОГО¹⁸ и МАРХЛЕВСКОГО¹⁹.

¹⁵ *Вписано від руки.*

¹⁵ Олександр Якович Шумський (нар. 2 XII 1890 у с. Борова Рудня), український есерівський, згодом комуністичний діяч, в 1917 член Української Центральної Ради; з кінця 1917 після розколу з групою есерів діяв у більшовицькому Харкові; один із засновників Української комуністичної партії (боротьбистів); в 1920 член ВКП(б) і КП(б)У; в 1920 член Військової ради 12 Армії; з 1919 до 1920 і з 1924 до 1927 народний комісар освіти УСРР; був звинувачений в поширенні антиросійських настроїв. В 1926 під тиском розгорнутої проти нього кампанії на червневому пленумі ЦК КП(б)У визнав свою «помилку», був звільнений з посади наркома освіти і відряджений до Москви, де зайняв другорядні посади в профспілці. Заарештований 13 V 1933 співробітниками ОДПУ; рішенням колегії ОДПУ СРСР від 5 IX 1933 засуджений до 10 років ВТТ, перебував на Соловках; за рішенням Спеціальної колегії при НКВС СРСР від 10 XII 1935 покарання замінено на заслання до Красноярська. Звільнений 13 V 1943, залишився на лікуванні у Красноярську і Єнісейську, в липні 1946 невдало спробував скоїти самогубство. Вбитий 18 IX 1946 співробітниками МДБ СРСР по дорозі із Саратова до Києва. *Малий словник...*, с. 453.

¹⁶ Ймовірно Карл Максимович (Саврич) (1892–1934), член партії боротьбистів, згодом член КП(б)У, представник КПЗУ при КП(б)У; у 1922–1924 рр. секретар Українського посольства у Варшаві; секретар Закордонного бюро допомоги революційному руху на Західній Україні. Заарештований у 1933 за обвинуваченням у приналежності до УВО. *Polacy na Ukrainie...*, T. 5..., с. 139; *Radziejowski J., Цит. праця*, с. 21.

¹⁷ Ймовірно Йосип Уншлихт (1879–1938), комуністичний діяч; з 1900 член СДКПіЛ; у 1918 керівник Центральної Комісії у справах військовополонених та емігрантів при колегії Наркомату Внутрішніх Справ; 1919 член Посольського бюро ЦК РКП(б); 1920 член Тимчасового Революційного Комітету Польщі у Білостоку; з 1921 функціонер ВЧК; пізніше виконував ряд партійних і державних функцій в СРСР. Заарештований, засуджений та страчений у 1938. *Polacy na Ukrainie...*, T. 1, під ред. S. Stepnia, *Przemysł*, 1998, с. 185.

¹⁸ Ймовірно Юліан Ленський-Лещинський (1889–1939), комуністичний діяч; з 1913 член СДКПіЛ; з 1918 член КПП. Діяв також у Франції (1924) і у СРСР, куди втік від арешту. На IV Конференції КПП (1925), обраний до ЦК; у 1929–1937 рр. генеральний секретар ЦК КПП. Заарештований у 1937, помер ймовірно у 1939. Реабілітований у 1955. *Myszkowski A. Słownik biograficzny komunistów...*, с. 54.

¹⁹ Ймовірно Юліан Мархлевський (1866–1925), комуністичний діяч; у 1899 заснував Союз Польських Робітників; з 1900 у СДКПіЛ, у 1919 співзасновник МК; у 1920 очолив Тимчасовий Революційний Комітет Польщі у Білостоку; у 1922 голова Міжнародної організації допомоги

odpowiedzialne odcinki pracy i mimo młodego wieku wszędzie rzetelnie wywiązywałem się z pracy.

Będąc sekretarzem KC KPZU, prowadziłem politykę KC KPP. Z polityką tą nie zgadzali się nacjonaści ukraińscy, uważając ją za błędną.

Ukraińscy nacjonaści, którzy występowali przeciw polityce KC KPZU, byli wspierani przez SZUMSKIEGO¹⁵ i MAKSIMOWICZA¹⁶, zdemaskowanych [później] wrogów ludu.

Materiały partyjne wydawano w języku polskim nie dlatego, że byłem przeciwnikiem języka ukraińskiego, a dlatego, że w języku ukraińskim nie miał kto ich wydawać. Zdawałem sobie sprawę, że jest to pewne odchylenie od narodowej polityki partii bolszewickiej, ale nie wiedziałem, że jest to kontrrewolucja.

»BARABA« i JAWORSKI nienawidzili mnie za to, że usunąłem ich z partii i dlatego oczernili mnie.

Na 2 Zjeździe KPP podczas wysuwania kandydatur do KC KPP odrzuciłem DAŁAŁA i »WASILKOWA« i wysunąłem kandydatury b-UNSZLICHTA¹⁷, LEŃSKIEGO¹⁸ i MARCHLEWSKIEGO^{b19}.

Do KC KPP wybrano tych, którzy okazali się wrogami ludu.

^{c-c} *Dopisano odręcznie.*

¹⁵ Ołeksandr Szumskij (ur. 2 XII 1890 w Borowej Rudni), działacz eserowski, potem komunistyczny, w 1917 członek Ukraińskiej Centralnej Rady; od końca 1917, po rozłamie z grupą eserowców działał w bolszewickim Charkowie; jeden z założycieli Ukraińskiej Partii Komunistycznej (borotbistów); w 1920 członek WKP(b) i KP(b)U, jednocześnie w radzie wojskowej 12 Armii; od 1919 do 1920 oraz od 1924 do 1927 ludowy komisarz oświaty USRS; oskarżony o szerzenie nastrojów antyrosyjskich; w 1926 na czerwcowym plenum KC KP(b)U, pod naciskiem rozwiniętej przeciwko niemu kampanii, przyznał się do „błędu”, zwolniony ze stanowiska ludowego komisarza oświaty i oddelegowany do Moskwy, gdzie zajmował drugorzędne stanowiska w związkach zawodowych. Aresztowany 13 V 1933 przez funkcjonariuszy OGPU, decyzją Kolegium OGPU z 5 IX 1933 skazany na 10 lat ITŁ, więziony na Wypach Sołowieckich, decyzją Kolegium Specjalnego przy NKWD ZSRS z 10 XII 1935 karę zamieniono na zesłanie do Krasnojarska; zwolniony 13 V 1943, pozostał na leczeniu w Krasnojarsku i Jenisejsku, w lipcu 1946 podjął nieudaną próbę odebrania sobie życia. Zamordowany 18 IX 1946 przez pracowników MGB ZSRS na drodze z Saratowa do Kijowa. *Mały słownik...*, s. 453.

¹⁶ Prawdopodobnie Karł Maksimowicz właśc. Karł Sawrycz (1892–1934), komunista ukraiński, członek partii borotbistów, następnie KP(b)U, przedstawiciel KPZU przy KP(b)U; w l. 1922–1924 sekretarz ambasady ukraińskiej w Warszawie; sekretarz Zagranicznego Biura Pomocy Rewolucyjnemu Ruchowi na Zachodniej Ukrainie. Aresztowany w 1933 pod zarzutem przynależności do UW. *Polacy na Ukrainie...*, t. 5..., s. 139; J. Radziejowski, *op.cit.*, s. 21.

¹⁷ Prawdopodobnie Józef Unszlicht (1879–1938), działacz komunistyczny; od 1900 członek SDKPiL; w 1918 kierownik Centralnej Komisji ds. Jeńców i Uchodźców w Kolegium Ludowego Komisarjatu Spraw Wewnętrznych; w 1919 członek Biura Poselskiego KC RKP(b); w 1920 członek Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski w Białymstoku; od 1921 funkcjonariusz WCzK; później pełnił szereg funkcji partyjnych i państwowych w ZSRS. Aresztowany, skazany i w 1938 stracony. *Polacy na Ukrainie...*, t. 1, pod red. S. Stępnia, Przemysł 1998, s. 185.

¹⁸ Prawdopodobnie Julian Leński-Leszczyński (1889–1939), działacz komunistyczny; od 1913 członek SDKPiL; od 1918 członek KPP. Działał także we Francji (1924) i w ZSRS, dokąd uciekł z aresztu. Na IV Konferencji KPP (1925) wybrany do KC; w l. 1929–1937 sekretarz generalny KC KPP. Aresztowany w 1937, zmarł prawdopodobnie w 1939. Zrehabilitowany w 1955. A. Myszkowski, *Słownik biograficzny komunistów...*, s. 54.

¹⁹ Prawdopodobnie Julian Marchlewski (1866–1925), działacz komunistyczny; w 1889 założył Związek Robotników Polskich; od 1900 w SDKPiL; w 1919 współtwórca MK; w 1920 na czele Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski w Białymstoku; w 1922 szef Międzynarodowej Organiza-

Избранными в ЦК КПП оказались именно те люди, которые оказались врагами народа.

Я подал заявление в ИКИ о том, что меня оклеветали.

В связи с этим были созданы 3 комиссии, которые в течение 5 лет работали, и в результате я был реабилитирован.

Вина моя в том, что, будучи в СССР, заполняя анкеты, я неправильно изложил свою автобиографию, не указав службу в магистрате и службу в польской добровольческой армии.

Другой вины за собой не чувствую.

Прошу суд обратить внимание на то, что меня только подозревают, что предъявленное мне обвинение не подтверждено данными.

Я действительно встречался с КОВАЛЬСКИМ, но я знал его как члена партии с 1906 г.

Я еще со многими встречался, которые впоследствии оказались контрреволюционерами, но об этом мне не было известно.

Показания, данные мною на предварительном следствии, я не подтверждаю. Виновным себя в преступлении, предусмотренном ст. ст. 54-11 и 54-6 не признаю.

Если проверить всю мою работу в СССР, то можно убедиться, что я являюсь честным человеком.

Я пережил два ареста в СССР, 5 лет я находился под партийным судом в тяжелых моральных условиях.

За 9 месяцев пребывания под арестом по настоящему делу, я пережил много оскорблений и унижений, но все это неважно, ибо я понимаю, что в условиях жизни КПП лучше изолировать 10 невинных людей, чем дать возможность работать врагу и поэтому я никакую злобу не питаю.

Я остался верным сыном партии и готов умереть за ее дело.

Считая себя невинным, прошу оправдать меня и реабилитировать как честного человека.

В 16 часов суд уходит на совещание для вынесения приговора.

В 17 час. 30 мин. оглашается приговор и Председательствующий разъясняет осужденному сущность приговора, срок и порядок его обжалования.

В 17 ч. 30 мин.^д судебное заседание закрывается.

^аСекретарь
Младший военный юрист^а
(—) СМОЛОВИЧ

^аПредседательствующий
Диввоенюрист^а
КУШНИРЮК

ГДА СБУ, ф. 16, спр. 38336-ФП, т. 1, арк. 171–181.

Оригінал, машинопис.

Документ завірено круглою печаткою з написом всередині: Військовий Трибунал Київського Військового Округу та російською відповідно.

революціонерам. *Советский энциклопедический словарь, Москва, 1981, с. 775; Polacy na Ukrainie..., T. 2..., с. 77.*

^д Так у тексті. Вище також наведено годину 17.30.

Złożyłem oświadczenie w IK[K]I, że rzucono na mnie oszczerstwo.

W związku z tym utworzono 3 komisje, które pracowały przez 5 lat i w rezultacie zostałem zrehabilitowany.

Moja wina polega na tym, że będąc w ZSRS, przy wypełnianiu ankiety nie napisałem poprawnie swojego życiorysu, bo nie podałem pracy w magistracie [warszawskim] i służby w polskiej Armii Ochotniczej.

Do innych win nie przyznaję się.

Proszę, by sąd zwrócił uwagę, że jestem tylko podejrzany, że przedstawione mi oskarżenie nie jest poparte żadnymi faktami.

Rzeczywiście spotykałem się z KOWALSKIM, ale znałem go jako członka partii od 1906 r.

Spotykałem się jeszcze z wieloma, którzy potem okazali się kontrrewolucjonistami, ale przecież o tym nie wiedziałem.

Nie potwierdzam zeznań złożonych przeze mnie na wstępnym śledztwie. Nie przyznaję się do popełnienia przestępstwa przewidzianego w art[ykułach] 54-11 i 54-6.

Gdyby tak zbadać całą moją pracę w ZSRS, można by się przekonać, że jestem człowiekiem uczciwym.

Przeżyłem dwa aresztowania w ZSRS, przez 5 lat [moja sprawa rozpatrywana była] przez sąd partyjny, co stanowiło dla mnie obciążenie psychiczne.

W okresie 9 miesięcy przebywania w areszcie w niniejszej sprawie przeżyłem wiele zniewag i upokorzeń, ale to nieważne, bo rozumiem, biorąc pod uwagę warunki funkcjonowania KPP, że lepiej izolować 10 niewinnych ludzi, niż pozwolić na działania wroga, nie czując więc żadnego gniewu.

Pozostałem wiernym synem partii i jestem gotów umrzeć za jej sprawę.

Uważając się za niewinnego, proszę o uniewinnienie mnie i zrehabilitowanie jako człowieka uczciwego.

O godzinie 16 sąd udaje się na naradę w celu wydania wyroku.

O godz[inie] 17 min[ut] 30 ogłoszony zostaje wyrok i Przewodniczący ogłasza podsądnemu uzasadnienie wyroku oraz termin i tryb jego zaskarżenia.

O g[odzinie] 17 min[ut] 30^f posiedzenie sądowe zostaje zamknięte.

^aSekretarz
Młodszy prawnik wojskowy^a
(—) SMOŁOWICZ

^aPrzewodniczący
Dyw[izyjny] prawnik wojsk[owy]^a
KUSZNIRIUK

HDA SBU, f. 16, spr. 38336-FP, t. 1, k. 171–181.

Oryginał, maszynopis.

Na dokumencie okrągła pieczęć z napisem: Trybunał Wojskowy Kijowskiego Okręgu Wojskowego w językach rosyjskim i ukraińskim.

cji Pomocy Rewolucjonistom. *Sowietskij encyklopediczeskij słowar'*, Moskwa 1981, s. 775; *Polacy na Ukrainie...*, t. 2..., s. 77.

^f Tak w tekście. Wyżej również podano godzinę 17.30.

До 1 жовтня 1937, Київ. Обвинувальний висновок у справі Северина
Свентоховського (він же Словацький)

По следделу №

^а-Обвинительное заключение^а
по обвинению СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО^б
Северина Владиславовича,
по ст. ст. 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР

В УГБ НКВД УССР поступили сведения о том, что СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович, являясь активным членом «ПОВ», занимался к-р шпионской деятельностью, о чем он, будучи арестован в 1936 г., скрыл.

На основании этих данных СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ был возвращен из заключения для производства дополнительного следствия по вновь имеющимся материалам.

Произведенными следственными действиями, показаниями БУРГ-ПИВОВАРЧИКА, ГЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО, БАЛЬЦЕРИКА^{в1} и показаниями самого обвиняемого установлено, что:

СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ является активным членом к-р шпионской организации «ПОВ», по заданию которой, будучи членом КПП, проводил разложенческую и провокаторскую работу в рядах братской компартии и польбюро КП(б)У. Привлечен в к-р, шпионскую организацию «ПОВ» одним из руководителей «ПОВ» ПРУХНЯКОМ^г в 1920 году (л. д. 1, 6–7).

В Советский Союз прибыл в 1923 году с целью проведения к-р, шпионской и провокаторской деятельности, по заданию дефензивы через ПРУХНЯКА (л. д. 7, 8, 16).

По к-р, шпионской и разложенческой работе был связан с братом ГЛОВАЦКИМ-СВЕНТОХОВСКИМ, Бруно ЯСЕНСКИМ^з, МИРСКИМ-

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^б Було: СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО.

^в Було: БЕЛЬЦЕРИК.

^г Було: МАРСКИМ.

¹ Вікентій Феліксівич Бальцерик (нар. 1890), заарештований 31 VIII 1937 Київським облуправлінням НКВС УРСР, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, розстріляний 25 IX 1937 у Києві. Реабілітований у 1989. *ЦДАГОУ, спр. 62254-ФП.*

² Ймовірно Едвард Прухняк (4 XII 1888-21 VIII 1937) псевд. «Север», комуністичний діяч; з 1903 у СДКПіЛ; потім член польської секції ВКП(б); з грудня 1918 у КПП; з 1921 представник КПП у Комінтерні; з 1922 член ІККІ; з 1928 член президії ІККІ. Заарештований у травні 1937, розстріляний. Реабілітований у 1957.

³ Бруно Ясенський, справжнє ім'я і прізвище Віктор Зисман (нар. 17 VII 1901 у Клімонтові), польський поет, письменник, співторець польського футуризму. Випускник Філософського фа-

Nr 72

Przed 1 października 1937, Kijów. Akt oskarżenia przeciwko Sewerynowi Świętochowskiemu vel Słowackiemu

Sprawa śledcza nr.....

^{a-}Akt oskarżenia^{-a}

przeciwko SŁOWACKIEMU-ŚWIĘTOCHOWSKIEMU^b Sewerynowi
s. Władysława
z art. 54-6 cz. 1 i 54-11 KK USRS

Do UGB NKWD USRS dotarły informacje, że SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI Seweryn s. Władysława jako działacz POW prowadził k-r działalność szpiegowską, co zataił podczas aresztowania w 1936 r.

Na podstawie tych danych SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI został doprowadzony z więzienia w celu przeprowadzenia dodatkowego śledztwa w związku z nowymi materiałami.

Na podstawie przeprowadzonych czynności śledczych, zeznań BURG-PIWO-WARCZYKA, GŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO, BALCERIKA^{c1} i zeznań samego oskarżonego ustalono, że:

SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI jest działaczem k-r organizacji szpiegowskiej POW, na polecenie której, będąc członkiem KPP, prowadził działania rozbijackie i prowokatorskie w szeregach bratniej partii kom[unistycznej] i Biurze Pol[skim] KP(b)U. Do k-r organizacji szpiegowskiej POW został wciągnięty przez jednego z przywódców POW PRÓCHNIAKA² w 1920 roku (k.s. 1, 6–7).

Do Związku Sowieckiego przybył w 1923 roku w celu prowadzenia k-r działalności szpiegowskiej i prowokatorskiej na polecenie defensywy^d za pośrednictwem PRÓCHNIAKA (k.s. 7, 8, 16).

Na gruncie k-r działalności szpiegowskiej i destrukcyjnej związany był z bratem GŁOWACKIM-ŚWIĘTOCHOWSKIM, Brunonem JASIEŃSKIM³,

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^b *Było:* SŁOWACKIEMU-ŚWIĘTOKOWSKIEMU.

^c *Było:* BIELCERIK.

^d *Tak w tekście.*

¹ Wikientij Feliksowicz Balcerik (ur. 1890), aresztowany 31 VIII 1937 przez Kijowski Zarząd Obwodowy NKWD USRS, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) rozstrzelany 25 IX 1937 w Kijowie. Zrehabilitowany w 1989. CDAHOU, spr. 62254-FP.

² Prawdopodobnie Edward Próchniak (4 XII 1888 – 21 VIII 1937), ps. „Sewer”, działacz komunistyczny; od 1903 w SDKPiL; następnie członek polskiej sekcji WKP(b); od grudnia 1918 w KPP; od 1921 przedstawiciel KPP w Kominternie; od 1922 członek IKKI; od 1928 członek Prezydium IKKI. Aresztowany w maju 1937, rozstrzelany. Zrehabilitowany w 1957.

³ Bruno Jasiński, właśc. Wiktor Zysman (ur. 17 VII 1901 w Klimontowie), poeta polski, pisarz, współtwórca polskiego futuryzmu. Ukończył studia na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1923 związany z ruchem komunistycznym; od 1929 w ZSRR. Redaktor naczelny pisma „Kultura Mas” oraz kierownik działu literackiego „Trybuny Radzieckiej”; od 1932 członek WKP(b);

-ЗДЗЯРСКИМ⁴, ДОМБАЛЕМ, работником польской дефензивы КОВАЛЕВЫМ (л. д. 14, 16).

Работая в должности наркома снабжения в г. Фрунзе (Киргизия), собирал шпионские сведения о количестве вооруженных сил Киргизской ССР о видах вооружения и по другим вопросам, связанным с мобилизационной готовностью и оборонной республики. Сведения по всем этим вопросам передавались в устной или письменной форме, находящемуся в г. Москве ПРУХНЯКУ (л. д. 16, 17, 27).

Привлек для проведения к-р, шпионской деятельности: СТАРОВОЙТОВА, КАРЛОВСКОГО – б[ывшего] директора Мароцкого Спиртзавода, быв[шего] зав[едующего] отделом сбыта Золотоношского водочного завода БАЛЬЦЕРИКА, ТУРОВСКОГО и др. (л. д. 24–27).

На основании изложенного обвиняется:

СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович, 1897 г. рождения, уроженец г. Варшавы, поляк, гражд. СССР, служащий, до ареста член ВКП(б), осужденный в 1936 году за к-р деятельность к 10 годам заключения, до ареста в 1936 году – управляющий Киевского Спиртотреста, в том, что:

1. С 1920 года, состоя членом к-р фашистской организации «ПОВ», проводил активную, к-р, шпионскую, провокаторскую и разложенческую работу в пользу некоего фашистского государства.

2. Привлек для проведения к-р, шпионской и разложенческой деятельности ряд лиц, т. е. в преступлениях, предусмотренных ст. ст. 54-6 и 54-11.

Виновным себя признал полностью.

Руководствуясь приказом ГУГБ НКВД СССР № 00485 следдело № – по обвинению СЛОВАЦКОГО-СВЕНТОХОВСКОГО по ст. ст. 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР направить в ГУГБ НКВД СССР.

Справка: Арестованный СЛОВАЦКИЙ-СВЕНТОХОВСКИЙ Северин Владиславович содержится под стражей в с/к Киевской тюрьмы.

Вещдоков по делу нет.

Личные документы при деле в отдельном пакете.

^aОперуполномоченный 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Мл[адший] лейтенант государственной безопасности^a
(—) КОНЬКОВ

культету Ягеллонского университета. З 1923 зв'язаний із комуністичним рухом; з 1929 у СРСР. Головний Редактор журналу «Kultura Mas» та керівник літературного відділу журналу «Trybuna Radziecka»; з 1932 член ВКП(б); з 1934 член правління Спілки радянських письменників, приймав участь у советизації Таджикистану, віце-прем'єр Таджицької РСР. Заарештований у травні 1937 та засуджений до вищої міри покарання. Розстріляний 17 IX 1938, похований у Бутові біля Москви. *Jaworski K. Цит. праця.*

⁴ Мирослав Здзярський (1892–1937) псевд. «Мірський», «Гальма», «Токарські», «Войткевич», комуністичний діяч; з 1908 у ППС-Лівиця; співзасновник КПП; у 1924–1925 рр. член керівництва КПЗУ; у 1926 втік до СРСР; працівник Профінтерну; у 1927–1930 рр. співпрацівник газети «Trybuna Radziecka». Заарештований у 1937, розстріляний. Реабілітований у 1956.

MIRSKIM^c-ZDZIARSKIM^d, DAŁBALEM, pracownikiem polskiej defensywy KOWALEWEM (k.s. 14, 16).

Będąc na stanowisku *narkoma* zaopatrzenia w m. Frunze (Kirgizja), zbierał informacje szpiegowskie dotyczące liczby sił zbrojnych w Kirgiskiej SRS, rodzaju uzbrojenia i innych problemów, związanych z gotowością mobilizacyjną i obroną republiki. Informacje o wszystkich tych sprawach przekazywał ustnie bądź pisemnie przebywającemu w m. Moskwie PRÓCHNIAKOWI (k.s. 16, 17, 27).

Wciągnął do k-r działalności szpiegowskiej: STAROWOJTOWA, KARŁOWSKIEGO – b[yłego] dyrektora marockiego zakładu spiryt[usowego], BALCERKA – by[łego] kier[ownika] działu zbytu zołotonoskiego zakładu wódczanego, TUROWSKIEGO i in[nych] (k.s. 24–27).

Na podstawie powyższego oskarża się:

SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO Seweryna s. Władysława – urodzony w 1897 r. w m. Warszawie, Polak, obyw[atel] ZSRS, urzędnik, przed aresztowaniem członek WKP(b), skazany w 1936 roku za działalność k-r na 10 lat pozbawienia wolności, przed aresztowaniem w 1936 roku kierownik kijowskiego trustu spirytusowego, o to, że:

1. Od 1920 roku, będąc członkiem k-r organizacji faszystowskiej POW prowadził aktywną działalność k-r, szpiegowską, prowokatorską i destrukcyjną na rzecz pewnego państwa faszystowskiego.

2. Wciągnął do działalności k-r, szpiegowskiej i destrukcyjnej szereg osób, tj. o przestępstwa przewidziane w art. 54-6 i 54-11.

Do winy przyznał się całkowicie.

Kierując się rozkazem GUGB NKWD ZSRS nr 00485 [akta] sprawy śled[czej] nr.... z oskarżenia SŁOWACKIEGO-ŚWIĘTOCHOWSKIEGO z art. 54-6 cz. 1 i 54-11 KK USRS skierować do GUGB NKWD ZSRS.

Informacja: aresztowany SŁOWACKIJ-ŚWIĘTOCHOWSKI Seweryn s. Władysława znajduje się w areszcie s/k więzienia kijowskiego.

Dow[odów] rzecz[owych] w sprawie brak.

Dokumenty osobiste związane ze sprawą w oddzielnym pakiecie.

^aPełnomocnik Oper[acyjny] 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) KOŃKOW

od 1934 członek zarządu Związku Pisarzy Radzieckich, zaangażowany w sowietyzację Tadżykistanu, wicepremier Tadżyckiej SRS. Aresztowany w maju 1937 i skazany na karę śmierci, rozstrzelany 17 IX 1938, pochowany w Butowie pod Moskwą. K. Jaworski, *op.cit.*

^c *Było*: MARSKIM.

^d Mirosław Zdziarski (1892–1937), ps. „Mirski”, „Galma”, „Tokarski”, „Wojtkiewicz”, działacz komunistyczny; od 1908 w PPS-Lewicy; współzałożyciel KPP; w l. 1924–1925 członek kierownictwa KPZU; w 1926 uciekł do ZSRS; pracownik *Profinternu*, w l. 1927–1930 współpracownik „Trybuny Radzieckiej”. Aresztowany w 1937, rozstrzelany. Zrehabilitowany w 1956.

^а-Утверждаю:
Начальник 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Капитан государственной безопасности^а
(—) ^г-Самойлов^г

*ГДА СБУ, ф. 16, спр. 38336-ФП, т. 2, арк. 33–35.
Оригінал, машинопис.*

^{г-г} *Вписано від руки.*

^aZatwierdzam:
Naczelnik 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a
(—) ^fSamojłow^f

*HDA SBU, f. 16, spr. 38336-FP, t. 2, k. 33–35.
Oryginał, maszynopis.*

^{f-f} *Wpisano odręcznie.*

СПРАВА МАР'ЯНА ВОЛЪНЕВИЧА

SPRAWA MARIANA WOLNIEWICZA

№ 73

[До 13 червня 1937], б.м.в. Інструкція агенту польської розвідки
Мар'яну Вольневичу (переклад з польської на російську мову)

^а-Задание^а для агента №¹

Проверить, есть ли укрепление вдоль железной дороги пост Дровяной–
–Озеряны (11 км) и установить расположение на местности объектов (шкиц)
– (схема).

По мере возможности:

а) описать внешне (широта, высота объектов, маскировка, секрет об-
стрела, специальное оборудование, душники, двери и прочее, какая при-
лагает местность к объекту, какие изменения произошли на местности,
очистка местности, уничтожен ли лес, насаждение леса, наличие строений,
наличие преград и пр.).

б) описать внутренний вид (ширина, длина, высота каждой в отдель-
ности камеры и коридора, толщина стен бетонных, потолка и насыпи из
земли, размер бойниц, специальное оборудование при бойницах, водоворо-
ты, газоубежища, сигнализационные инструменты, связь, камеры хранения
оружия и проч.).

в) фотография (двух–трех разных объектов):

– вид внешний, особенно стрелковое значение (отверстия бойниц и проч.);
– особенно той, что бросается в глаза (оборудование бойниц, сигнализа-
ционные средства, отвод воды и пр.);

– делать фотопанораму объекта – укреплений в районе, Дровяной Пост,
Дуброво и Озеряны, или снимок одного из них, с подробным описанием
ширины сфотографированной местности, места, с которого фотографиро-
вал и место положения объектов на панораме;

г) описать дорогу по маршруту движения и обратно, реки и лес (осо-
бую инструкцию, как нужно выполнить опись, получите на пляцувке
в Сарнах).

Перевод сделан по тексту задания и нуждается в доподлинном переводе.

Верно:

Нач. 1-го отделения Штаба 19 ОПО НКВД
Капитан МАЧТЕНКО

*ГДА СБУ, Житомир, спр. 5812-ОФ, арк. 79 (конверт).
Копія, машинопис.*

^{а-а} Написано великими літерами.

¹ Див. наступний документ.

Nr 73

[Przed 13 czerwca 1937], b.m.w. Przekład na język rosyjski instrukcji otrzymanej w Polsce przez agenta wywiadu polskiego Mariana Wolniewicza

^aZadanie^{-a} dla agenta nr....¹

Sprawdzić, czy istnieją umocnienia wzdłuż [torów] kolejowych [na odcinku] Drowianoj [Post] – Ozieriany (11 km) i ustalić położenie obiektów w terenie (szkic – schemat).

W miarę możliwości:

a) sporządzić opis zewnętrzny (szerokość, wysokość obiektów, maskowanie, pole ostrzału, specjalne wyposażenie, szybry, drzwi i inne [przejścia], jaki teren przylega do obiektu, jakie w terenie zaszły zmiany, oczyszczenie terenu, czy las został wycięty, zadrzewienie, istnienie budynków, zapór wodnych i in[nych]);

b) sporządzić opis wewnętrzny (szerokość, długość, wysokość poszczególnych izb i korytarza, grubość betonowych ścian, pułapów i nasypów ziemnych, wymiary [otworów] strzelniczych, specjalne wyposażenie strzelnic, obieg wody, schrony przeciwgazowe, urządzenia sygnalizacyjne, łączność, pomieszczenia z bronią i in[ne]);

c) fotografie (dwóch – trzech różnych obiektów):

– wygląd z zewnątrz, głównie pod kątem znaczenia ogniowego (otwory strzelnicze i in[ne]);

– szczególnie to, co rzuca się w oczy (wyposażenie stanowisk ogniowych, środki sygnalizacyjne, odprowadzenie wody i in[ne]);

– robić zdjęcia panoramiczne obiektu – umocnień w rejonie Drowianoj Post, Dubrowo, Ozieriany lub zdjęcie jednego z nich z dokładnym opisem [całej] szerokości sfotografowanego terenu, [opisem] miejsca, z którego zrobione zostało zdjęcie, oraz położenie obiektów w terenie;

d) opisać drogi prowadzące [do obiektów] i powrotne, rzeki i las (oddzielną instrukcją dotyczącą opisu otrzymacie w placówce w Sarnach).

Przekład [na język rosyjski] dokonany na podstawie tekstu „Zadania” wymaga weryfikacji.

Za zgodność:

Nacz[elnik] 1 Wydziału Sztabu 19 OPO NKWD
Kapitan MACZTIENKO

*HDA SBU, Żytomyr, spr. 5812-OF, k. 79 (koperta).
Kopia, maszynopis.*

^{a-^a} Zapisano wersalikami.

¹ Zob. dokument następny.

№ 74

13–14 червня 1937, [Олевськ]. Протокол допиту агента польської розвідки Мар'яна Вольневича

^а-Протокол^а

допроса обвиняемого ВОЛЬНЕВИЧА М. И.¹

Допрос начат 13.6.[19]37 г. 23.15.

Вопрос: Почему задание, данное Вам капитаном Львовской экспозитуры, напечатанное на пишущей машинке², не было отобрано у вас перед переходом границы в сторону СССР?

Ответ: Я затрудняюсь на этот вопрос ответить, почему от меня не было отобрано задание, но допускаю, что он отобрать забыл таковое, т. к. в Сарнах он намеревался его забрать, а затем вернул его мне и сказал: «Пусть еще останется».

Вопрос: Вы из Сарн до Осток, как это видно из ваших прошлых показаний, ехали в своем костюме, а следовательно, когда одевали костюм, в котором вы были задержаны, то вероятно из карманов своего костюма все вынимали и перекладывали в карманы костюма, данного вам разведкой, а значит, перекладывали и задание, вместе с тем таковое оставили почему-то на руках, не вернув его капитану.

Ответ: Да, задание я из кармана в карман перекладывал, но почему его не вернул, только можно объяснить рассеянностью моей и, кроме того, мне никто не напоминал, что нужно таковое вернуть.

Вопрос: Где вы окончательно были оформлены, как агент Львовской экспозитуры и когда, в Сарнах или Львове?

Ответ: Моя вербовка окончательно была оформлена во Львове, но в Сарнах капитан, вербовавший меня, предложил выбрать псевдоним и я остановился на «Антони Марвич». Подписка о моем сотрудничестве в разведке была дана мною во Львове, помимо этого, меня фотографировали и брали оттиски всех десяти пальцев рук.

Вопрос: Сколько раз Вам приходилось бывать в здании Львовской экспозитуры?

Ответ: Я в экспозитуру не приглашался и вообще даже не знал, по какой улице она находится. Работники экспозитуры встречи со мной осуществляли у меня на квартире.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

¹ Мар'ян Йосипович (Войцехович) Вольневич (нар. 11 VIII 1899), підпоручик запасу піхоти, 18 полк піхоти, у 1934 призначений до Повітової Команди Поповень у Гродзиську Мазовецькому; 15 VIII 1937 засуджений Військовим Трибуналом КВО до вищої міри покарання, ухвалою Військової Колегії ВС СРСР від 5 IX 1937 вирок залишено в силі, розстріляний 31 X 1937 у Києві. Не реабілітований. *ROR 1934, с. 50, 446; ГДА СБУ, Житомир, спр. 5812-ОФ.*

² Порівняй попередній документ.

Nr 74

13–14 czerwca 1937, [Olewska]. Protokół przesłuchania agenta polskiego wywiadu Mariana Wolniewicza

^a-Protokół^a

przesłuchania oskarżonego Wolniewicza M. I.¹

Przesłuchanie rozpoczęło 13.6.[19]37 r., [godzina] 23.15.

Pytanie: Dlaczego napisane na maszynie zadanie², wydane Wam przez kapitana ekspozytury lwowskiej, nie zostało Wam odebrane przed przejściem granicy na stronę ZSRS?

Odpowiedź: Trudno mi odpowiedzieć na pytanie, dlaczego nie odebrał mi [kartki z] zadaniem ale przypuszczam, że zapomniał, bo w Sarnach zamierzał ją zabrać, a potem zwrócił mi ją i powiedział: „Niech jeszcze zostanie”.

Pytanie: Z Sarn do Ostek, jak wynika z Waszych wcześniejszych zeznań, jechaliście we własnym ubraniu, a następnie, kiedy zakładaliście ubranie, w którym Was zatrzymano, to zapewne z kieszeni Waszego ubrania wszystko wyjęliście i przełożyliście do kieszeni ubrania otrzymanego od wywiadu, to znaczy, przełożyliście także i [kartkę z] zadaniem, którą z jakiegoś powodu zostawiliście, nie zwróciwszy jej kapitanowi.

Odpowiedź: Tak, [kartkę z] zadaniem przełożyłem z kieszeni do kieszeni, ale fakt nieoddania jej można wyjaśnić tylko roztargnieniem, poza tym nikt mi nie przypomniał, że trzeba ją zwrócić.

Pytanie: Gdzie i kiedy dokonano formalności związanych z Waszym werbunkiem na agenta ekspozytury lwowskiej, w Sarnach czy we Lwowie?

Odpowiedź: Ostateczne formalności związane z werbunkiem zostały załatwione we Lwowie, ale w Sarnach kapitan, który mnie zwerbował, polecił mi wybrać pseudonim i ja zostałem przy „Antoni Marwicz”. Zobowiązanie do pracy dla wywiadu podpisałem we Lwowie, poza tym zrobiono mi zdjęcie i wzięto odciski wszystkich dziesięciu palców.

Pytanie: Ile razy byliście w budynku ekspozytury lwowskiej?

Odpowiedź: Do ekspozytury nie byłem zapraszany i w ogóle nawet nie wiedziałem, przy jakiej znajduje się ulicy. Pracownicy ekspozytury spotykali się ze mną w moim mieszkaniu.

Pytanie: Czy gospodyni mieszkania interesowała się, kto do Was przychodzi?

^a-^a *Zapisano wersalikami.*

¹ Marian Wolniewicz (ur. 11 VIII 1899), ppor. rez. piech. 18 pp; w 1934 przydzielony do PKU Grodzisk Mazowiecki. Skazany 15 VIII 1937 przez WT Kijowskiego WO na karę śmierci, na mocy uchwały Kolegium Wojskowego SN ZSRS z 5 IX 1937 wyrok utrzymano w mocy, rozstrzelany 31 X 1937 w Kijowie. Nie zrehabilitowany. ROR 1934, s. 50, 446. HDA SBU, Żytomyr, spr. 5812-OF.

² Por. poprzedni dokument.

Вопрос: Квартирохозяйка интересовалась, кто к вам приходит?

Ответ: Да, но я работников экспозитуры ей выдавал за своих родственников и репетиторов, приходивших ко мне готовить уроки, т. к. я ей сказал, что готовлюсь к экзамену присяжного землемера.

Вопрос: Квартирохозяйка интересовалась, зачем вы изучаете русский язык?

Ответ: Да, она у меня спрашивала, и я ей объяснил, что мне как присяжному землемеру нужно будет в будущем по работе сталкиваться с русской литературой и языком русским вообще.

Вопрос: Какого числа вы окончательно узнали, что 2 отд[елом] ПГШ направляетесь в Советский Союз с разведзаданием?

Ответ: Мне об этом объявил капитан экспозитуры 7-го июня с. г. во Львове при вручении задания и карты. Кроме того, и без объявления, для меня это было совершенно ясно из задания и отрезка топографической карты, изъятых у меня при задержании.

Допрос прерван 14.6.[19]37 в 3.00.

Допрос велся на понятно для меня русском языке и записано с моих слов правильно и мне прочитан.

(—) М. Вольневич

Допросил:

Нач[альник] 1-го отделения Штаба Отряда

Капитан (—) Мачтенко

ГДА СБУ, Житомир, спр. 5812-ОФ, арк. 39–40 зв.

Оригінал, рукопис.

Odpowiedź: Tak, ale ja przedstawiałem jej pracowników ekspozytury jako moich krewnych lub korepetytorów, udzielających mi lekcji, ponieważ powiedziałem jej, że przygotowuję się do egzaminu na przysięgłego geometrę.

Pytanie: Czy gospodyni interesowała się, dlaczego uczycie się języka rosyjskiego?

Odpowiedź: Tak, pytała się, a ja jej odpowiedziałem, że jako przysięgły geometra będę musiał w przyszłości zapoznawać się z literaturą rosyjską i w ogóle będę miał kontakt z językiem rosyjskim.

Pytanie: Którego dnia dowiedzieliście się ostatecznie, że 2 Oddz[iał] p[olskiego] Sz[tabu] G[łównego] kieruje Was do Związku Sowieckiego z zadaniami o charakterze wywiadowczym?

Odpowiedź: Kapitan ekspozytury oznajmił mi to 7 czerwca br. we Lwowie, kiedy przekazywał mi zadania i mapę. Ale i bez tej informacji było to dla mnie zupełnie oczywiste na podstawie zadania i fragmentu mapy topograficznej, skonfiskowanych mi po zatrzymaniu.

Przesłuchanie przerwano 14.6.[19]37 o [godzinie] 3.00.

Przesłuchanie prowadzone było w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim, zapisane zostało z moich słów wiernie oraz odczytane.

(—) M. Wolniewicz

Przesłuchał:

Nacz[elnik] 1 Wydziału Sztabu Oddziału

Kapitan (—) Macztienko

HDA SBU, Żytomyr, spr. 5812-OF, k. 39–40 v.

Oryginał, rękopis.

№ 75

2 липня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ
УРСР Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР
про затримання при перетині кордону агента
польської розвідки Мар'яна Вольневича

^а-Совершенно секретно^а

Т[оваришам] ЕЖОВУ, ФРИНОВСКОМУ, КУРСКОМУ
^б-за № [...] 3 отд.^б

12-го июня с. г. на участке Олевского погранотряда НКВД при переходе из Польши задержан ВОЛЬНЕВИЧ Марьян Иосифович, переходивший границу вместе с проводником.

При задержании ВОЛЬНЕВИЧ и проводник оказали вооруженное сопротивление.

Проводник, бросив гранату, прорвался в Польшу.

У ВОЛЬНЕВИЧА при обыске обнаружено: 2 револьвера системы «Наган» и 32 боевых патрона к нему, 2 гранаты наступательного действия «Ми́льса» польского происхождения, фотоаппарат, 15 пленок к нему, компас, транспортир, рулетка и другие измерительные приборы.

ВОЛЬНЕВИЧ сознался, что он поручик резерва и является агентом 5-й Львовской экспозитуры 2-го отдела Польшглавштаба и послан со спецзаданием – произвести ряд фотоснимков замаскированных укреплений в районе Дровяной-Пост – Озеряны, тщательно разведать расположение боевых точек и т. п.

У ВОЛЬНЕВИЧА изъято печатное задание разведки, копию которого при сем прилагаем.

Задание ВОЛЬНЕВИЧ должен был выполнить в 5–7 дней и возвратиться обратно.

ВОЛЬНЕВИЧА рассматриваем, как крупного агента 5-й экспозитуры.

Следствие продолжаем.

^а-Приложение^а: Фотоснимок вещдоков¹.

^а-Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2-го ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^{а-а} *Натисано великими літерами.*

^{б-б} *Вписано від руки.*

¹ Не друкується.

Nr 75

2 lipca 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS, dotyczące zatrzymania agenta wywiadu polskiego Mariana Wolniewicza podczas przekraczania granicy

^a-Ściśle tajne^a

Do T[owarzyszy] JEŻOWA, FRINOWSKIEGO, KURSKIEGO
^bZa nr [...] 3 Oddz[iału]^b

12 czerwca br. na odcinku olewskiego oddziału pogranicznego NKWD został zatrzymany podczas przejścia z Polski [do ZSRS] WOLNIEWICZ Marian s. Józefa, który przekroczył granicę wraz z przewodnikiem.

W chwili zatrzymania WOLNIEWICZ oraz przewodnik stawili zbrojny opór.

Przewodnik po rzuceniu granatem przedostał się do Polski.

Podczas przeszukania WOLNIEWICZA znaleziono: 2 rewolwery systemu „Nagan” i 32 ostre naboje do niego, 2 granaty zaczepne „Mils” polskiej produkcji, aparat foto[graficzny], 15 filmów do niego, kompas, kątomierz, taśmę mierniczą i inne przyrządy do mierzenia.

WOLNIEWICZ przyznał się, że jest porucznikiem rezerwy i agentem 5 ekspozytury lwowskiej 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Głów[nego] i przysłany został z zadaniem spec[jalnym] – wykonać szereg foto[grafii] zamaskowanych umocnień w rejonie Drowianoj Post – Ozieriany, przeprowadzić dokładne rozpoznanie punktów ogniowych itp.

WOLNIEWICZOWI skonfiskowano napisane na maszynie zadanie wywiadowcze otrzymane od wywiadu, którego kopię dołączamy [do akt].

WOLNIEWICZ miał wykonać zadanie w ciągu 5 – 7 dni i powrócić.

Rozpracowujemy WOLNIEWICZA jako jednego z ważniejszych agentów 5 ekspozytury.

Śledztwo kontynuujemy.

^a-Załącznik^a: Foto[grafia] dow[odów] rzecz[owych]¹.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKIJ

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Nie publikuje się.

«6-2-6» июля 1937 г.
№ 6-1708/сн⁶
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 61–62.
Копія, машинопис.*

„b-2-b” lipca 1937 r.
nr b-1708/sn-b
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 61–62.
Kopia, maszynopis.*

№ 76

9 липня 1937, Київ. Обвинувальний висновок у справі агента польської розвідки Мар'яна Вольневича

^аОбвинительное заключение^а

По делу № 40111 по обвинению ВОЛЬНЕВИЧА Марьяна Войцеховича^б
по ст. 54-6 ч. 1 УК УССР

«Утверждаю»

^вЗа^в Зам. Нар. ком.

Внутр[енних] Дел УССР

«^в2» VIII^в 193^в7^в г. (—) СТРОКАЧ^г

12 июня 1937 года на участке Олевского Погранотряда НКВД при переходе из закордона был задержан ВОЛЬНЕВИЧ Марьян Войцехович.

При задержании ВОЛЬНЕВИЧ оказал вооруженное сопротивление (л. д. ^в62^в).

При обыске у ВОЛЬНЕВИЧА изъято два револьвера, 32 боевых патрона к ним и 2 стрелянные гильзы, 2 гранаты наступательного действия, фотоаппарат, компас и др[угие] предметы, необходимые для выполнения разведывательного задания (л. д. ^в8–14^в).

Следствием по делу установлено, что ВОЛЬНЕВИЧ в 1920 году участвовал в Советско-польской войне, находясь на службе в польской армии, что он является офицером ^врезерва поль[ской]^в армии (л. д. ^в33, 55^в).

Проживая в Польше, он примыкал к националистическим организациям, проводящим работу в пользу фашистского государства (л. д. ^в54, 55^в).

В 1936 году ВОЛЬНЕВИЧ привлечен для работы иностранной разведкой (л. д. ^в33–51^в).

В течение 7-ми месяцев, ВОЛЬНЕВИЧ проходил специальную подготовку для разведывательной работы на Сов. стороне (л. д. ^в51, 52^в).

В июне 1937 г., работниками разведки одного из соседних государств, ВОЛЬНЕВИЧ переброшен в СССР для выполнения специальных разведывательных заданий (л. д. ^в51, 53^в).

Для более успешного выполнения задания, ВОЛЬНЕВИЧА сопровождал проводник разведки (л. д. ^в52^в).

^{а-а} Написано великими літерами.

^б Так у тексті. У інших документах подано також по-батькові Йосипович.

^{в-в} Вписано від руки.

^г Тимофій Строкач (1903–1963), з 1924 у прикордонних військах; у 1937 командуючий 162 полку військ НКВС, у 1941–1946 рр. заступник народного комісара внутрішніх справ УРСР, у 1942–1945 рр. начальник Українського штабу партизанського руху; з 1946 до 1956 міністр внутрішніх справ УРСР (ген. лейт. 1944). *Малій словник...*, с. 379.

Nr 76

9 lipca 1937, Kijów. Akt oskarżenia przeciwko agentowi wywiadu polskiego Marianowi Wolniewiczowi

^{a-}Akt oskarżenia^a

w sprawie nr 40111 przeciwko WOLNIEWICZOWI Marianowi s. Wojciecha^b
z art. 54-6 cz. 1 KK USRS

„Zatwierdzam”

^{c-}Za^c Zast[ępcę] Lud[owego]

Kom[isarza] Spraw Wewn[ętrznych] USRS

„2” VIII^c 193^{c-7-c} r. (—) STROKACZ¹

12 czerwca 1937 roku na odcinku olewskiego oddziału pogran[icznego] NKWD został zatrzymany podczas przejścia granicy WOLNIEWICZ Marian s. Wojciecha.

Podczas zatrzymania WOLNIEWICZ stawiał zbrojny opór (k.s. ^{c-}62^{c-}).

W trakcie przeszukania skonfiskowano WOLNIEWICZOWI dwa rewolwery, 32 ostre naboje do niego, 2 łuski, 2 granaty zaczepne, aparat foto[graficzny], kompas i in[ne] przedmioty niezbędne do wykonywania zadań wywiadowczych (k.s. ^{c-}8–14^{c-}).

W śledztwie ustalono, że WOLNIEWICZ, służąc w Wojsku Polskim, w 1920 roku brał udział w wojnie sowiecko-polskiej i że jest oficerem ^{c-}rezerwy^{c-} Wojska ^{c-}Pol[skiego]^{c-} (k.s. ^{c-}35, 55^{c-}).

Mieszkając w Polsce, skłaniał się ku organizacjom nacjonalistycznym, działającym na rzecz państwa faszystowskiego (k.s. ^{c-}54, 55^{c-}).

W 1936 roku WOLNIEWICZ został wciągnięty do pracy w obcym wywiadzie (k.s. ^{c-}33–51^{c-}).

Przez 7 miesięcy WOLNIEWICZ przechodził specjalne przygotowanie do pracy wywiadowczej po stronie sow[ieckiej] (k.s. ^{c-}51, 52^{c-}).

W czerwcu 1937 r. pracownicy wywiadu jednego z sąsiednich państw przetrzucili WOLNIEWICZA do ZSRS, w celu wykonania specjalnych zadań wywiadowczych (k.s. ^{c-}51, 53^{c-}).

W celu skutecznego wykonania zadania, WOLNIEWICZOWI towarzyszył przewodnik zatrudniony przez wywiad (k.s. ^{c-}52^{c-}).

^{a-}^a Zapisano wersalikami.

^b Tak w tekście. W innych dokumentach występuje jako: s. Józefa.

^{c-}^c Wpisano odręcznie.

¹ Timofiej Strokacz (1903–1963), od 1924 w Wojskach Pogranicznych; w 1937 dca 162 pułku Wojsk NKWD; w l. 1941–1946 zca ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS, w l. 1942–1945 naczelnik Ukraińskiego Sztabu Ruchu Partyzanckiego; od 1946 do 1956 minister spraw wewnętrznych USRS (gen. lejtn. 1944). *Mały słownik...*, s. 379.

При направлении в СССР ВОЛЬНЕВИЧ и его проводник, разведкой были снабжены оружием и средствами для скрытия следов (л. д. ^{в-52-в}).

ВОЛЬНЕВИЧУ и проводнику были даны указания, в случае задержания их в СССР оказать вооруженное сопротивление и скрыться.

Выполняя задание разведки, ВОЛЬНЕВИЧ и проводник открыли стрельбу по задерживаемым их пограничникам. В результате чего проводник прорвался закордон, а ВОЛЬНЕВИЧ был задержан (л. д. ^{в-53-в}).

На основании изложенного, ВОЛЬНЕВИЧ Марьян Войцехович, 1899 г. рождения, урож[енец] Польши, беспартийный, присяжный землемер, офицер резерва польской армии обвиняется в том, что:

1) Являясь агентом иностранной разведки, прибыл в СССР для выполнения разведывательных заданий.

2) При задержании оказал вооруженное сопротивление.

Виновным себя признал.

На основании ст. 204 УПК УССР,

^а-постановил^а:

Следственное дело № 40111 по обвинению ВОЛЬНЕВИЧА Марьяна Войцеховича – направить Военному Прокурору КВО для предания ВОЛЬНЕВИЧА суду военного трибунала.

^а-Справка^а:

1. Обвиняемый ВОЛЬНЕВИЧ содержится под стражей в спецкорпусе НКВД УССР.

2. Вещественные доказательства: карта и задание находятся при деле в отдельном пакете.

3. Оружие: 2 револьвера, 2 гранаты и боевые патроны сданы в комендатуру НКВД УССР.

4. Остальные предметы (см. опись) сданы в комендатуру и оставлены в 3 отделе УГБ^г НКВД УССР.

^а-Оперуполном[оченный] 3 Отд[еле]ния [3 Отдела] УГБ НКВД УССР

Лейтенант государственной безопасности^а

(—) КАГАНОВИЧ

«^а-Согласен»:

Вр. Нач[альника] 3 Отд[еле]ния 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Мл[адший] лейтенант государственной безопасности^а

(—) КУШНИР^г

^г Було: УНБ.

² Веніамін Михайлович Кушнір, працював у Контррозвідальному відділі НКВС УРСР; з 1937 помічник начальника відділення; з 2 IX 1937 начальник відділення; з 1 X 1937 до 1938 начальник КРВ УНКВС Миколаївської обл. Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 308.

Kierując WOLNIEWICZA i jego przewodnika do ZSRS, wywiad zaopatrzył ich w broń i środki służące do zacierania śladów (k.s. ^c52^c).

WOLNIEWICZ i przewodnik otrzymali polecenie, by w razie [próby] zatrzymania ich w ZSRS stawić zbrojny opór i zbiec.

Wypełniając polecenie wywiadu, WOLNIEWICZ i przewodnik otworzyli ogień do usiłujących zatrzymać ich pograniczników, w wyniku czego przewodnik przedał się z powrotem za granicę, a WOLNIEWICZ został zatrzymany (k.s. ^c53^c).

Na podstawie powyższego WOLNIEWICZ Marian s. Wojciecha, urodzony w 1899 r. w Polsce, bezpartyjny, przysięgły geometra, oficer rezerwy Wojska Polskiego, oskarżony jest o to, że:

1) jest agentem obcego wywiadu i przybył do ZSRS w celu wypełnienia zadań wywiadowczych;

2) podczas zatrzymania stawił zbrojny opór.

[WOLNIEWICZ] przyznał się do winy.

Na podstawie art. 204 KPK USRS

^apostanowiłem^a:

sprawę śledczą nr 40111, dotyczącą WOLNIEWICZA Mariana s. Wojciecha, skierować do prokuratora wojskowego K[ijowskiego] WO w celu postawienia WOLNIEWICZA przed Trybunałem Wojskowym.

^aInformacja^a:

1. Oskarżony WOLNIEWICZ przetrzymywany jest areszcie Korpusu Spec[jalnego] NKWD USRS.

2. Dowody rzeczowe: mapa i [zapisane] zadanie znajdują się w [aktach] sprawy w oddzielnym pakiecie.

3. Broń: 2 rewolwery, 2 granaty i ostre naboje zdane zostały w komendanturze NKWD USRS.

4. Pozostałe przedmioty (zob. opis) zdane zostały w komendanturze i zostawione w 3 Oddziale UGB^d NKWD USRS.

^aPełnom[ocnik] Oper[acyjny] 3 Wydz[iału] [3 Oddziału] UGB NKWD USRS

Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a

(—) KAGANOWICZ

„^aWyrażam zgodę”:

p.o. Nacz[elnika] 3 Wydz[iału] 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a

(—) KUSZNIR²

^d Było: UNB.

² Wieniamin Michajłowicz Kusznir, pracownik KRO NKWD USRS; od 1937 pom. naczelnika wydziału; od 2 IX 1937 naczelnik wydziału; od 1 X 1937 do 1938 naczelnik KRO UNKWD obw. mi-kołajowskiego. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspen'skyj: osoba...*, s. 308.

«^а-Утверждаю»:
Нач[альник] 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Майор государственной безопасности^а
(—) ЧЕРДАК³

Составлено в г. Киеве «^в-9-^в» июля 1937 г.

ГДА СБУ, Житомир, спр. 5812-ОФ, арк. 67–68.

Оригінал, машинопис.

На першій сторінці документу дві резолюції: Утверждаю. Предать суду ВТ КВО по ст. 54-6 ч. 1 УК УССР. Дело полагал бы слушать без участия сторон и меру пресечения не изменять. Ст. пом. ВТ КВО бригадеюрист (—) Зенкович. 8.8.37 та Направит дело в Воен[ную] Пр[окурату]ру. (—) 19/VII.

³ Мойсей Григорович Чердак (нар. 1900), з 1930 до 5 IV 1931 начальник економічного відділу Донецького оперсектору ДПУ; з квітня 1931 начальник Секретно-політичного відділу (СПВ) ДПУ; з 27 II 1932 до лютого 1934 начальник СПВ Київського облвідділу ДПУ; з 1934 заступник начальника Київського облвідділу ДПУ; з 10 VII 1934 заступник начальника УНКВС Київської обл.; з 1935 заступник начальника УНКВС Одеської області; з 19 V 1937 начальник КРВ УДБ НКВС СРСР; з 20 VII 1937 у розпорядженні НКВС СРСР; з 31 VIII 1937 начальник Дорожньо-транспортного відділу ГУДБ НКВС залізниці ім. Кагановича; з 14 II 1938 у розпорядженні НКВС СРСР; з 21 IV 1938 начальник будівельного відділу ГУЛАГу НКВС СРСР; з 1938 помічник начальника ГУШОСДОР НКВС СРСР та начальник УШОСТРОЙЛАГу НКВС СРСР. Звільнений з органів НКВС 19 X 1938. *Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 569–570.*

„^aZatwierdzam”:

Nacz[elnik] 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Major bezpieczeństwa państwowego^a

(—) CZERDAK³

Sporządzono w m. Kijowie ^{c-9-c} lipca 1937 r.

HDA SBU, Żytomyr, spr. 5812-OF, k. 67–68.

Oryginał, maszynopis.

Na pierwszej stronie dwie adnotacje: Zatwierdzam. Przekazać do sądu WT K[ijowskiego] WO z art. 54-6 cz. 1 KK USRS. Proponuję przeprowadzić sprawę bez udziału stron oraz nie zmieniać środka prewencji. St[arszy] pom[ocnik] WT K[ijowskiego] WO wojsk[owy] prawnik bryg[adowy] (—) Zienkowicz, 8.8.37 oraz Sprawę skierować do Pr[okuratury] Wojsk[owej]. (—) 19/VII.

³ Moisiej Grigorjewicz Czerdak (ur. 1900), od 1930 do 5 IV 1931 naczelnik EKO Donieckiego Sektora Operacyjnego GPU; od kwietnia 1931 naczelnik SPO GPU; od 27 II 1932 do lutego 1934 naczelnik SPO Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU; od 1934 zca naczelnika Kijowskiego Oddziału Obwodowego GPU; od 10 VII 1934 zca naczelnika UNKWD obw. kijowskiego; od 1935 zca naczelnika UNKWD obw. odeskiego; od 19 V 1937 naczelnik KRO UGB NKWD ZSRS; od 20 VII 1937 w dyspozycji NKWD ZSRS; od 31 VIII 1937 naczelnik DTO GUGB NKWD Kolei im. Kaganowicza; od 14 II 1938 w dyspozycji NKWD ZSRS; od 21 IV 1938 naczelnik Oddziału Budowlanego GUŁag NKWD ZSRS; od 1938 pom. naczelnika *GUSzosDor* NKWD ZSRS oraz naczelnik Zarządu Drogowego Budowy Obozów NKWD ZSRS. Zwolniony z NKWD 19 X 1938. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 569–570.

№ 77

15 серпня 1937, Київ. Протокол судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Мар'яна Вольневича

Дело № 00137

1937 г.

^а-Копия^а

^б-Сов[ершенно] секретно^б

^б-Протокол
судебного заседания^{б1}

1937 года августа 15 дня, Военный трибунал Киевского военного округа в закрытом судебном заседании в г. Киеве в составе: Председательствующего диввоенюриста КУШНИРЮКА и членов бригавоенюриста ЗЕНКОВИЧА и старшего политрука ЛУГОВОГО при секретаре ЯНИК.

Судебное заседание открывается в 10 ч. 25 м.

Председательствующий объявляет, что слушается дело по обвинению гр-на ВОЛЬНЕВИЧА Марьяна Войцеховича по ст. 54-6 ч. 1 УК УССР.

Секретарь докладывает, что подсудимый ВОЛЬНЕВИЧ в суд доставлен под конвоем.

Председательствующий удостоверяется в самоличности подсудимого, который дал о себе следующие сведения:

«ВОЛЬНЕВИЧ Марьян Войцехович, рождения 1899 года, уроженец г. Жирардова, Варшавского воеводства (Польша), проживал и работал в г. Гарволин, а последние 7 месяцев во Львове, где обучался разведкой шпионской работе. Отец – рабочий, работал на Жирардовской мануфактурной фабрике. Я сам служащий, по специальности присяжный землемер. Образование высшее – окончил специальные варшавские курсы для землемеров. Сперва имел свою контору в Варшаве, а после служил в г. Гарволине по своей специальности землемера. В 1920 году принимал участие в советско-польской войне, служил в польской армии и был на стороне Польши. Имел офицерский чин – был подпоручиком запаса и состоял членом офицерского общества. Беспартийный, женат, имею трое детей. Именую себя гражданином Польши, документов не имею. Арестован по делу 12 июня 1937 г. Перешел границу СССР 12/VI-[19]37 г. на рассвете. До этого в СССР не был. При переходе границы на сов. стороне оказал вооруженное сопротивление (стрелял 2 раза). Было при мне 2 револьвера, 2 гранаты, фотоаппарат, махорка, керосин и разные принадлежности для съемки и измерения советских укрепленных районов. Шел в сопровождении вооруженного проводника. Разведка обучала меня делать фотоснимки и измерения, а также обучала русскому языку.

^а-^а Вписано від руки.

^б-^б Написано великими літерами.

Nr 77

15 sierpnia 1937, Kijów. Protokół posiedzenia Trybunału Wojskowego Kijowskiego WO w sprawie Mariana Wolniewicza

Sprawa nr 00137
1937 r.

^a-Kopia^a
^b-Ściś[le] tajne^b

^b-Protokół
posiedzenia sądowego^b

Dnia 15 sierpnia 1937 roku Wojskowy Trybunał Kijowskiego Okręgu Wojskowego na zamkniętym posiedzeniu sądowym w m. Kijowie w składzie: Przewodniczący, wojsk[owy] prawnik dyw[izyjny] KUSZNIRIUK i członkowie: wojsk[owy] prawnik bryg[adowy] ZIENKOWICZ oraz starszy polityk ŁUGOWOJ, w obecności sekretarza JANIKA.

Posiedzenie sądu zostaje otwarte o g[odzinie] 10 m[inut] 25.

Przewodniczący ogłasza, że odbędzie się sprawa z oskarżenia ob[ywate]la WOLNIEWICZA Mariana s. Wojciecha z art. 54-6 cz. 1 KK USRS.

Sekretarz zawiadamia, że podsądny WOLNIEWICZ został doprowadzony do sądu pod konwojem.

Przewodniczący poświadcza tożsamość podsądnego, który podał następujące informacje na swój temat:

„WOLNIEWICZ Marian s. Wojciecha, urodzony w 1899 roku w m. Żyrardowie, województwo warszawskie (Polska), mieszkałem i pracowałem w m. Garwolinie, a ostatnie 7 miesięcy we Lwowie, gdzie byłem szkolony przez wywiad w zakresie pracy szpiegowskiej. Ojciec robotnik, pracował w żyrardowskiej manufakturze. Ja jestem urzędnikiem, specjalność – przysięgły geometra. Wykształcenie wyższe, ukończyłem specjalistyczne kursy dla geometrów w Warszawie. Najpierw miałem swoje biuro w Warszawie, a potem pracowałem w m. Garwolinie w moim fachu jako geometra. W 1920 roku brałem udział w wojnie sowiecko-polskiej, służyłem w Wojsku Polskim i walczyłem po stronie Polski. Posiadałem stopień oficerski – byłem podporucznikiem rezerwy i członkiem korpusu oficerskiego. Bezpartyjny, żonaty, mam troje dzieci. Uważam się za obywatela Polski, dokumentów nie posiadam. Aresztowany w [niniejszej] sprawie 12 czerwca 1937 r. Granicę ZSRS przeszedłem 12/VI-[19]37 r. o świcie. Wcześniej nie byłem w ZSRS. Gdy przechodziłem granicę, już po stronie sow[ieckiej], stawiając opór, użyłem broni (strzeliłem 2 razy). Miałem przy sobie 2 rewolwery, 2 granaty, aparat foto[graficzny], machorkę, naftę i różne przyrządy do fotografowania i mierzenia sowieckich rejonów umocnionych. Szedłem w towarzystwie uzbrojonego przewodnika. W wywiadzie uczyli mnie, jak robić zdjęcia i pomiary, a także języka rosyjskiego.

^a-^a *Wpisano odręcznie.*

^b-^b *Zapisano wersalikami.*

Обвинительное заключение мне объявлено 11 августа с. г. С материалами дела знаком. Заявлений суду не имею».

Пред[седательствующий] разъясняет подсудимому его права во время ведения суд[ебного] следствия и оглашает состав суда.

Отвода суду от подсудимого не поступило.

Трибунал приступает к судебному следствию.

Пред[седательствующий] объявляет обвинительное заключение, разъясняет подсудимому сущность предъявленного обвинения и спрашивает, понятно ли обвинение и правильно ли предъявлено, на что подсудимый ВОЛЬНЕВИЧ ответил:

«Обвинение мне понятно, предъявлено правильно, объяснения суду дать желаю».

По существу дела и на вопросы суда подс[удимый] ВОЛЬНЕВИЧ показал:

«В разведке я работать не думал, а вышло это так. Меня уволили с государственной службы, я не знал, что делать и хотел бежать в СССР, но на границе меня задержали и направили в Сарны в разведку, где я просидел месяц. Затем начальник разведки сказал мне, что я получу за побег года 2–3 тюрьмы, что диплом у меня отберут и что я нигде на работу поступить не смогу и предложил мне идти к ним в разведку работать, пообещав, что после 2-х летней работы в разведке он даст мне возможность устроиться опять на гос[ударственную] службу землемером. Я согласился работать. Меня обучали 7 месяцев, после чего послали в СССР. На границе меня задержали сов. пограничники, я отстреливался, произвел 2 выстрела. Сопровождал меня в качестве проводника один крестьянин из близлежащей деревни, фамилии его не знаю. Он велел мне стрелять в пограничников и я его послушал, т. к. в разведке мне приказали оказать вооруженное сопротивление в случае задержания и слушать проводника.

Задание от разведки я имел такое: заснять всю укрепленную полосу, измерить ее и сделать подробные вычисления. После выполнения этого задания я должен был вернуться в Польшу, и в будущем я должен был ходить раза 2 в месяц на сов. сторону за шпионскими сведениями.

На шпионаж я учился в разведке во Львове».

Оглашается показание подс[удимого] ВОЛЬНЕВИЧА (л. д. 51).

«Показание подтверждаю. Я знал, что из меня сделали агента польской разведки и учился я у них 7 месяцев».

Оглашается показание под[судимого] ВОЛЬНЕВИЧА (л. д. 52).

«Такое задание от разведки я имел и его подтверждаю».

Оглашается показание под[судимого] ВОЛЬНЕВИЧА (л. д. 53).

«Показание подтверждаю. Приказ разведки применить оружие был и я стрелял, но стрелял я по инстинкту, проводник тоже отстреливался и он успел убежать».

Akt oskarżenia przedstawiono mi 11 sierpnia br. Z aktami sprawy zapoznałem się. Nie mam nic do oświadczenia przed sądem”.

Przew[odniczą]cy wyjaśnia podsądnemu prawa przysługujące mu w toku śledztwa sąd[owego] i ogłasza skład sądu.

Podsądny nie zgłosił zastrzeżeń co do [składu] sądu.

Trybunał przystępuje do rozpoczęcia przewodu sądowego.

Przew[odniczą]cy odczytuje akt oskarżenia, wyjaśnia podsądnemu istotę przedstawionego oskarżenia i pyta, czy oskarżenie jest zrozumiałe i właściwie przedstawione, na co podsądny WOLNIEWICZ odpowiedział:

„Oskarżenie jest dla mnie zrozumiałe i przedstawione prawidłowo, chcę złożyć przed sądem wyjaśnienia”.

W związku ze sprawą oraz na pytania sądu pods[ądny] WOLNIEWICZ zeznał:

„Nie zamierzałem pracować w wywiadzie, a doszło do tego w następujący sposób. Zostałem zwolniony z pracy państwowej, nie wiedziałem, co robić, i chciałem uciec do ZSRS, ale zatrzymali mnie na granicy i zawieźli do [placówki] wywiadu w Sarnach, gdzie przesiedziałem miesiąc. Następnie naczelnik wywiadu powiedział mi, że za ucieczkę dostanę 2 – 3 lata więzienia, zabiorą mi dyplom i nigdzie nie będę mógł pracować, [po czym] zaproponował mi, żebym zgodził się na pracę u nich, w wywiadzie, obiecując, że po 2 latach pracy w wywiadzie da mi on możliwość urzędowania się na nowo w pracy na państ[wowej] posadzie jako geometra. Zgodziłem się na pracę [w wywiadzie]. Byłem szkolony przez 7 miesięcy, po czym wysłany do ZSRS. Na granicy zostałem zatrzymany przez pograniczników sow[ieckich], ostrzeliwałem się, oddałem 2 strzały. Towarzyszył mi jako przewodnik pewien chłop z pobliskiej wsi, nie znam jego nazwiska. To on polecił mi strzelać do pograniczników, a ja go posłuchałem, ponieważ w wywiadzie kazali mi stawić zbrojny opór w razie zatrzymania i słuchać przewodnika.

W wywiadzie otrzymałem następujące zadanie: sfotografować całe pasmo umocnień, dokonać jego pomiarów i dokładnych wyliczeń. Po wykonaniu tego zadania miałem wrócić do Polski, a w przyszłości chodzić 2 razy w miesiącu na stronę sow[iecką] po informacje szpiegowskie.

Do [pracy] szpiegowskiej przygotowywałem się w wywiadzie we Lwowie”.

Odczytane zostaje zeznanie pods[ądnego] WOLNIEWICZA (k.s. 51).

„Zeznanie potwierdzam. Wiedziałem, że zrobili ze mnie agenta wywiadu pol[skiego] i szkoliłem się u nich przez 7 miesięcy”.

Odczytane zostaje zeznanie pod[sądnego] WOLNIEWICZA (k.s. 52).

„Takie zadanie od wywiadu dostałem i potwierdzam to”.

Odczytane zostaje zeznanie pod[sądnego] WOLNIEWICZA (k.s. 53).

„Zeznanie potwierdzam. Był dany przez wywiad rozkaz użycia broni, ale ja strzelałem instynktownie, przewodnik także ostrzeliwał się i jemu udało się uciec.

Для разведки у меня была кличка „АНТОНИЙ МАРВИЧ” и я расписывался этим именем при получении денег в разведке. Подписку о согласии работать в разведке я давал один раз».

Оглашается показание под[судимого] ВОЛЬНЕВИЧА (л. д. 52 об[орот]).

«Верно, эти показания я давал. С меня дважды брали подписку о согласии работать в разведке. Получал я 300 злотых в месяц, из коих 150 злотых разведка посылала моей семье, а остальные деньги я проживал сам.

Польскую офицерскую школу я окончил в 1927 году, а в организацию офицеров резерва¹ вступил в 1928 году, где нашей задачей было: повышение квалификации и воспитание националистических кадров. Принадлежал я к польской нац[ионалистической] организации в силу необходимости, как офицер резерва».

Оглашаются показания под[судимого] ВОЛЬНЕВИЧА (л. д. 60, 61, 62).

«Показания эти подтверждаю полностью».

На вопросы Членов Суда подсудимый ВОЛЬНЕВИЧ ответил:

«До войны я учился в тех[ническом] училище в г. Жирардове на польском и русском языке, но русский язык я знал плохо, доучивал его в разведке.

Почему польразведка остановилась на мне – не знаю».

Суд[ебное] следствие подсудимый ВОЛЬНЕВИЧ дополнить ничем не имеет.

Пред[седательствующий] объявляет суд[ебное] следствие законченным и предоставляет последнее слово подсудимому.

Последнее слово подсудимого ВОЛЬНЕВИЧА:

«Я виноват, но прошу суд снисхождения. Я был без работы, мне предложили работу в разведке, сказав, что моя жизнь все равно пропащая и я согласился. При переходе сов. границы возможность бежать у меня была, как и у проводника, но я не хотел убегать, и меня задержали, стрелял же я инстинктивно».

В 11 ч. 05 м. Трибунал удаляется на совещание.

В 12 ч. 45 м. Трибунал возвращается. Пред[седательствующий] объявляет приговор осужденному, разъясняет срок и порядок обжалования, а также порядок подачи просьбы о помиловании.

¹ Спілка Офіцерів Резерву – заснована у 1922 організація комбатантів для колишніх вояків Польських Легіонів.

Na użytek wywiadu miałem pseudonim »ANTONI MARWICZ« i podpisywałem się tym nazwiskiem pobierając pieniądze w wywiadzie. Zgodę na pracę w wywiadzie podpisałem tylko raz”.

Odczytane zostaje zeznanie pod[sądnego] WOLNIEWICZA (k.s. 52 odwr[otna strona]).

„Zgadza się. Składałem te zeznania. Dwukrotnie wzięto ode mnie podpis, wyrażający zgodę na pracę w wywiadzie. Otrzymywałem 300 złotych miesięcznie, z czego 150 złotych wywiad wysyłał mojej rodzinie, a za pozostałe pieniądze utrzymywałem się.

Szkołę oficerską w Polsce ukończyłem w 1927 roku, a w 1928 roku wstąpiłem do Związku Oficerów Rezerwy¹, którego zadaniem było podnoszenie kwalifikacji i wychowanie kadr nacjonalistycznych. Należałem do polskiej organizacji nac[jonalistycznej] obligatoryjnie, jako oficer rezerwy”.

Odczytane zostaje zeznanie pod[sądnego] WOLNIEWICZA (k.s. 60, 61, 62). „Zeznania te w pełni potwierdzam”.

Na pytania członków składu sędziowskiego WOLNIEWICZ odpowiedział:

„Przed wojną uczyłem się w szkole tech[nicznej] w m. Żyrardowie w języku polskim i rosyjskim, ale rosyjski język znałem słabo, doksztalałem się w wywiadzie.

Dlaczego wywiad pol[ski] zwrócił na mnie uwagę – nie wiem”.

Podsądny WOLNIEWICZ nie zgłasza chęci uzupełnienia śledztwa sąd[owego].

Przew[odniczą]cy ogłasza, że śledztwo sądowe zostaje zakończone i udziela podsądnemu ostatniego słowa.

Ostatnie słowo podsądnego WOLNIEWICZA:

„Jestem winny, ale proszę sąd o wyrozumiałość. Byłem bez pracy, zaproponowano mi pracę w wywiadzie mówiąc, że w moim życiu i tak już wszystko przepadło, więc się zgodziłem. Podczas przejścia granicy sow[ieckiej] miałem możliwość ucieczki, tak jak przewodnik, ale nie chciałem uciekać i zatrzymano mnie; strzelałem instynktownie”.

O g[odzinie] 11 m[inut] 05 Trybunał udaje się na naradę.

O g[odzinie] 12 m[inut] 45 Trybunał powraca. Przew[odniczą]cy ogłasza wyrok skazanemu, podaje termin i wyjaśnia tryb zaskarżenia [wyroku] oraz tryb składania próśby o ułaskawienie.

¹ Związek Oficerów Rezerwy – założona w 1922 organizacja kombatancka zrzeszająca byłych żołnierzy Legionów Polskich.

Мерой пресечения осужденному ВОЛЬНЕВИЧУ до вступления приговора в законную силу избирается содержание под стражей.

^а-П/^п-^а ^б-Председательствующий^б
КУШНИРЮК

^б-Секретарь^б
(—) ЯНИК

ГДА СБУ, Житомир, спр. 5812-ОФ, арк. 71–72.

Копія, машинопис.

Документ завірено круглою печаткою з написом всередині: Военный Трибунал Киевского Военного Округа та українською мовою відповідно.

Do czasu, aż wyrok nabierze mocy prawnej, wybiera się jako środek prewencyjny pobyt WOLNIEWICZA w areszcie.

^ap/p^a ^bPrzewodniczący^b
KUSZNIRIUK

^bSekretarz^b
(—) JANIŁ

HDA SBU, Żytomyr, spr. 5812-OF, k. 71–72.

Kopia, maszynopis.

Na dokumencie okrągła pieczęć z napisem: Trybunał Wojskowy Kijowskiego Okręgu Wojskowego w językach rosyjskim i ukraińskim.

СПРАВА КОСТЯНТИНА ПОЛЄХА

SPRAWA KONSTANTINA POLECHA

№ 78

16 липня 1937, Київ. Поштотелеграма заступника начальника УНКВС по Київській області Лева Рейхмана наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про затримання агента польської розвідки Костянтина Полєха

^{a-}Совершенно секретно
Вручить немедленно^a

^aНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности^a 2-го ранга
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ

^aПочто-телеграмма^a

Сегодня [в] Коростене задержан польский агент, пришедший из закордона, ПОЛЕХ^б Константин Андреевич, переброшенный через Корецкую разведку.

При задержании отобрано: два револьвера [с] патронами, две гранаты, фонарь, махорка и двести (200) рублей денег.

ПОЛЕХ^б проходит [по] ориентировкам центра. Приступили [к] следствию.

^{a-}Зам[еститель] нач[альника] УНКВД по Киевск[ой] обл[асти]
Капитан госуд[арственной] безопасности^a
(—) РЕЙХМАН¹

^{a-} ^a *Написано великими літерами.*

^б Було: ПАЛЮХ.

¹ Лев Йосипович Рейхман (1901 – 26 I 1940), з 1919 в органах ЧК; з вересня 1921 уповноважений Чернігівської губЧК; з липня 1922 начальник економічного відділу (ЕКВ) Ніжинського повітового відділу ДПУ; з грудня 1922 політбоек військ ДПУ у Теофополі; з травня 1923 старший уповноважений ЕКВ Новгород-Сіверського окрвдділу ДПУ; з червня 1925 старший уповноважений ЕКВ Полтавського окрвдділу ДПУ; з вересня 1926 заступник начальника Черкаського окрвдділу ДПУ; з 1 II 1927 помічник начальника Черкаського окрвдділу ДПУ; з березня 1929 начальник 4 відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з жовтня 1930 начальник ЕКВ Київського оперсектору ДПУ; з серпня 1931 начальник ЕКВ Вінницького оперсектору та облвдділу ДПУ; з вересня 1932 начальник відділення ЕКУ ДПУ УСРР; з березня 1933 начальник ЕКВ Одеського облвдділу ДПУ; з березня 1934 начальник ЕКВ Донецького окрвдділу ДПУ; з 13 VII 1934 начальник ЕКВ УДБ УНКВС по Донецькій області; з 21 XI 1934 начальник Особливого відділу УДБ УНКВС по Київській обл.; з лютого 1936 начальник Запорізького міськвдділу НКВС; з 3 I 1937 заступник начальника КРВ УДБ НКВС УРСР; з 13 II 1937 заступник начальника УНКВС по Київській обл.; з 7 VIII 1937 т.в.о. начальника УНКВС по Харківській обл.; з 7 III 1938 начальник КРВ УДБ НКВС УРСР; з 28 III 1938 начальник 7 відділу I Управління НКВС СРСР; з 29 IX 1938 начальник відділу оборонної промисловості ГЕКУ НКВС СРСР. Заарештований 24 X 1938, розстріляний 26 I 1940 у Москві. Не реабілітований. Шаповал Ю. І., Пристайко В. І., Золотарьов В. А. Цит. праця, с. 539–540.

Nr 78

16 lipca 1937, Kijów. Telegram zastępcy naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Lwa Rejchmana do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïła Leplewskiego, dotyczący zatrzymania agenta wywiadu polskiego Konstantina Polecha

^a-Ścisłe tajne
Przekazać natychmiast^a

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego^a 2 rangi
Tow. LEPLEWSKIEGO

^a-Telegram^a

Dzisiaj [w] Korosteniu zatrzymany został polski agent przybyły z zagranicy, POLECH^b Konstantin Andriejewicz, przerzucony przez [punkt] wywiadowczy w Korcu.

Po zatrzymaniu odebrano: dwa rewolwery [z] nabojami, dwa granaty, latarkę, machorkę i dwieście (200) rubli.

POLECH^b występuje [w] informacjach centrum. Przystąpiono [do] śledztwa.

^a-Zas[ępcą] Nacz[elnika] UNKWD obw[odu] kijowsk[iego]
Kapitan bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) REJCHMAN¹

^a-^a *Zapisano wersalikami.*

^b *Było:* PALUCH.

¹ Lew Isosifowicz Rejchman (1901 – 26 I 1940), od 1919 w CzK; od września 1921 pełnomocnik CzK guberni czernihowskiej; od lipca 1922 naczelnik EKO Oddziału GPU *ujezdu* nieżyńskiego; od grudnia 1922 *politbojec* Wojsk GPU w Teofipolu; od maja 1923 starszy pełnomocnik EKO Północnego Nowogrodzkiego Oddziału Okręgowego GPU; od czerwca 1925 starszy pełnomocnik EKO Połtawskiego Oddziału Okręgowego GPU; od września 1926 zca naczelnika Czerkaskiego Oddziału Okręgowego GPU; od 1 II 1927 pom. naczelnika Czerkaskiego Oddziału Okręgowego GPU; od marca 1929 naczelnik 4 Wydziału EKU GPU USRS; od października 1930 naczelnik EKO Kijowskiego Sektora Operacyjnego GPU; od sierpnia 1931 naczelnik EKO Winnickiego Sektora Operacyjnego oraz Oddziału Obwodowego GPU; od września 1932 naczelnik Wydziału EKU GPU USRS; od marca 1933 naczelnik EKO Odeskiego Oddziału Obwodowego GPU; od marca 1934 naczelnik EKO Donieckiego Oddziału Okręgowego GPU; od 13 VII 1934 naczelnik EKO UGB UNKWD obw. donieckiego; od 21 XI 1934 naczelnik OO UGB UNKWD obw. kijowskiego; od lutego 1936 naczelnik Zaporoskiego Oddziału Miejskiego NKWD; od 3 I 1937 zca naczelnika KRO UGB NKWD USRS; od 13 II 1937 zca naczelnika UNKWD obw. kijowskiego; od 7 VIII 1937 p.o. naczelnika UNKWD obw. charkowskiego; od 7 III 1938 naczelnik KRO UGB NKWD USRS; od 28 III 1938 naczelnik 7 Oddziału 1 Zarządu NKWD ZSRS; od 29 IX 1938 naczelnik Oddziału Przemysłu Obronnego GEU NKWD ZSRS. Aresztowany 24 X 1938, rozstrzelany 26 I 1940 w Moskwie. Nie zrehabilitowany. J. Szapował, W. Prystajko, W. Zołotar'ow, *op.cit.*, s. 539–540.

^аНачальник 3 Отдела УГБ УНКВД
Ст[арший] лейтенант госуд[арственной] безопасности^а
(—) ЛУНЕВ²

«16» юля 1937 г.
№ 523806
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр.70, арк. 116.
Оригінал, машинопис.*

² Зіновій Григорович Лунев-Мінц (нар. 1900), з 1920 в органах ЧК; з 1935 начальник Особливого відділу УНКВС по Дніпропетровській обл.; з 3 I 1937 начальник КРВ УНКВС по Київській обл. Заарештований у серпні 1937. Засуджений 16 XII 1937 до 5 років позбавлення волі. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 313.*

^aNaczelnik 3 Oddziału UGB UNKWD
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) ŁUNIEW²

„16” lipca 1937 r.
nr 523806
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 116.
Oryginał, maszynopis.*

² Zinowij Grigorjewicz Łuniew-Minc (ur. 1900), od 1920 w CzK; od 1935 naczelnik OO UNKWD obw. dnipropietrowskiego; od 3 I 1937 naczelnik KRO UNKWD obw. kijowskiego. Aresztowany w sierpniu 1937, skazany 16 XII 1937 na 5 lat pozbawienia wolności. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskyj: osoba...*, s. 313.

СПРАВА ПЕТРА ХАЇНСЬКОГО

SPRAWA PIOTRA CHAINSKIEGO

№ 79

31 липня 1937, [Київ]. Поштотелеграма заступника начальника УНКВС по Київській області Лева Рейхмана наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про затримання агента польської розвідки Петра Хайнського

^а-Совершенно секретно^а

^а-Народному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2-го ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ И. М.

^а-Почто-телеграмма^а

30-го июля на территории Городницкого района задержан агент польской разведки, ^б-переброшенный в ночь на 30-е июля поручиком Сарнинской разведки ОСЕЦКИМ^б в районе Мочулин¹ (Польша) – Броницы² (сов. стороны).

При задержании базой содействия, польагент пытался бежать и отстреливаться, был ^б-ранен членом базы содействия в правую руку (отбиты 4 пальца)^б.

При задержании у польагента ^б-отобран револьвер «Наган» и 15 шт[ук] патрон к нему и 963 рубля совзнаками^б.

Задержанный ^б-назвал себя ХАЙНСКИМ Петром Андреевичем, 42 лет, б[ывшим] жителем Новоград-Волынска, откуда ушел в Польшу^б в 1918 году.

Имеет мать и сестер в Новоград-Волынске, братьев в Житомире и Одессе.

^б-По настоящему делу ведется интенсивное следствие^б.

^в-Зам.^в ^б-Начальник УНКВД Киев[ской] области
Ст[арший] майор государственной безопасности^б
(—) ШАРОВ^г

^а-Начальник 3 Отдела УГБ КОУ НКВД
Ст[арший] лейтенант госбезопасности^а
(—) ЛУНЕВ

^а-^а *Написано великими літерами.*

^б-^б *Підкреслено від руки.*

^в-^в *Дописано від руки.*

^г *Замість Шарова розписався його заступник Лев Рейхман.*

¹ Ймовірно Мочулянка.

² Ймовірно Броницька Гута.

Nr 79

31 lipca 1937, [Kijów]. Telegram zastępcy naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego Lwa Rejchmana do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący zatrzymania agenta polskiego wywiadu Piotra Chainskiego

^a-Ścisłe tajne^a

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. LEPLEWSKIEGO I. M.

^a-Telegram^a

30 lipca na terytorium rejonu horodnickiego zatrzymany został agent wywiadu pol[skiego] ^bprzerzucony w nocy na 30 lipca przez porucznika sarneńskiej [placówki] wywiadowczej OSIECKIEGO^b w rejonie Moczulin¹ (Polska) – Bronica (strona sow[iecka]).

Podczas zatrzymania przez siły wspomaganie agent pol[ski] próbował zbiec i ostrzeliwać się, został ^bzraniony przez członka siły wspomaganie w prawą rękę (oderwane 4 palce)^b.

Po zatrzymaniu agenta pol[skiego] ^bodebrano mu rewolwer nagan i 15 szt[uk] nabojów do niego oraz 963 ruble w banknotach sow[ieckich]^b.

Zatrzymany ^bpowiedział, że nazywa się CHAINSKIJ Piotr Andriejewicz, 42 lata, b[yły] mieszkaniec Nowogrodu Wołyńskiego, z którego zbiegł do Polski^b w 1918 roku.

Ma matkę i siostry w Nowogrodzie Wołyńskim, braci w Żytomierzu i Odessie.

^b-W sprawie tej prowadzimy intensywne śledztwo^b.

^c-Zast[ępcza]^c ^b-Naczelnik[a] UNKWD obwodu kijow[skiego]
St[arszy] major bezpieczeństwa państwowego^b
(—) SZAROW^d

^a-Naczelnik 3 Oddziału UGB KOU NKWD
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) ŁUNIEW

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Podkreślono odręcznie.

^c-^c Dopisano odręcznie.

^d Podpisał zca Nikolaja Szarowa Lew Rejchman.

¹ Prawdopodobnie Moczulanka.

№ 523894
31 VII-[19]37 г.

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 118.
Оригінал, машинопис.*

nr 523894
31 VII-[19]37 r.

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 118.
Oryginal, maszynopis.*

СПРАВА ТЕОДОРА ЛАНГЕ

SPRAWA TEODORA LANGEGO

№ 80

9 серпня 1937, Київ. Витяг із повідомлення начальника УНКВС по Київській області Миколи Шарова наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про загибель під час спроби затримання агента польської розвідки Теодора Ланге

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^аНародному комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
^б-тов. ^вЛЕПЛЕВСКОМУ^{в-б}

О ликвидации агента польской разведки
ЛАНГЕ Теодора (дело «Рейдовик»)

В ночь с 8 на 9-ое августа с. г. в результате проведенных агентурно-оперативных мероприятий ликвидирован крупный агент-диверсант польской разведки ЛАНГЕ Теодор, проводивший большую вербовочную работу в течение ряда лет на территории Киевской области.

[...]

В связи с тем, что по [оперативным данным] было известно, что ЛАНГЕ ^аТеодор^а должен прибыть к нам в ближайшее время из Польши, 2-го августа была организована засада из работников Коростенского Окружного отдела НКВД.

ЛАНГЕ, будучи переброшен из Польши, прибыл в село Покашево Емильчинского района и явился на явку, где при попытке к задержанию намеревался оказать вооруженное сопротивление – был смертельно ранен и сразу умер.

У ЛАНГЕ изъято: револьвер системы «^аСтеер^а» и два заряда патрон к нему, 3 бомбы, компас, фонарь, нюхательный табак и 700 рублей совзнаками.

Дело ликвидированной шпионской сетки (10 человек) на территории Коростеньщины, заложенной ЛАНГЕ, сегодня заслушано на Тройке, решением которой 5 человек приговорено к расстрелу и 5 человек – к 10-ти годам ИТЛ.

^аНач[альник] УНКВД по Киевской области
Ст[арший] майор госбезопасности^а
(—) ШАРОВ

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Написано в розбивку.*

Nr 80

9 sierpnia 1937, Kijów. Fragment pisma naczelnika UNKWD obwodu kijowskiego **Nikołaja Szarowa do ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego, dotyczący śmierci agenta polskiego wywiadu Teodora Langego**

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^aDo Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
^bTow. ^cLEPLEWSKIEGO^{-c-b}

O zlikwidowaniu agenta polskiego wywiadu LANGEGO Teodora (sprawa „Riejdowik”)

W nocy z 8 na 9 sierpnia br. w wyniku przeprowadzonych działań agenturalno-operacyjnych zlikwidowany został ważny agent-dywersant polskiego wywiadu LANGE Teodor, który przez szereg lat prowadził na terytorium obwodu kijowskiego prace werbunkowe na dużą skalę.

[...]

W związku z tym, że na podstawie [danych operacyjnych] było wiadomo, iż LANGE ^aTeodor^a powinien w najbliższym czasie przybyć do nas z Polski, 2 sierpnia pracownicy Korosteńskiego Oddziału Okręgowego NKWD zorganizowali zasadzkę.

Po przerzuceniu z Polski LANGE przybył do wsi Pokaszczewo w rejonie emilczyńskim i stawiał się w punkcie kontaktowym; podczas próby zatrzymania go zamierzał stawić zbrojny opór i został śmiertelnie ranny; zginął na miejscu.

Przy [zwłokach] LANGEGO znaleziono: rewolwer systemu „^aSteyr^a” oraz dwa komplety nabojów do niego, 3 ładunki wybuchowe, kompas, latarkę, tabakę i 700 rubli w sow[ieckich] banknotach.

Sprawa zlikwidowanej siatki szpiegowskiej (10 ludzi), założonej przez LANGEGO na Korosteńszczyźnie, została rozpatrzona dziś przez trójkę, której postanowieniem 5 osób skazano na rozstrzelanie i 5 osób na 10 lat ITŁ.

^aNacz[elnik] UNKWD obwodu kijowskiego
St[arszy] major bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) SZAROW

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

^{c-c} Zapisano pismem spacjiowanym.

^аНачальник 3 Отдела УГБ УНКВД
Ст[арший] лейтенант госбезопасности^а
(—) ЛУНЕВ

№ 623469
9 августа 1937 г.
гор. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 67, арк. 7–8.
Оригінал, машинопис.*

^aNaczelnik 3 Oddziału UGB UNKWD
St[arszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a
(—) ŁUNIEW

nr 623469
9 sierpnia 1937 r.
mias[to] Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 67, k. 7–8.
Oryginał, maszynopis.*

№ 81

13 серпня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського керівництву НКВС СРСР про Теодора Ланге

^а-Совершенно секретно^а

т. ЕЖОВУ
т. ФРИНОВСКОМУ
т. МИНАЕВУ

В 1930 году из концлагеря бежал в Польшу осужденный за шпионскую деятельность кулак пограничного Городницкого района, Киевской области – ЛАНГЕ Теодор.

С момента перехода границы в Польшу, ЛАНГЕ был завербован Сарненской разведкой, входящей в состав Львовской экспозитуры для шпионско-диверсионной работы в Союзе.

За ряд лет своей шпионской работы ЛАНГЕ удалось насадить на нашей территории ряд шпионско-диверсионных групп, часть которых была нами в свое время ликвидирована.

При неоднократных попытках с нашей стороны задержать ЛАНГЕ, ему удавалось оказывать вооруженное сопротивление и прорываться в Польшу.

В июне м-це с[его]/года по делу «^аРейдовик^а», в Городницком и Эмильчинском районах, Киевской области, были выявлены и арестованы 10 шпионов из сети, созданной ЛАНГЕ. Агентурным путем удалось установить, что в августе с[его]/года ожидается очередной приход ЛАНГЕ на совсторону и были приняты меры к его задержанию.

8 августа ЛАНГЕ прибыл по явке в Эмильчинский район Киевской области, был обнаружен нашей засадой, при задержании оказал вооруженное сопротивление, ранил одного из работников Милиции и при перестрелке был убит.

При ЛАНГЕ обнаружены: револьвер «Стеер» с патронами, 3 бомбы, компас, электрофонарь и 700 рублей совзнаками.

Приняты меры к выявлению и ликвидации всех оставшихся шпионских связей ЛАНГЕ.

^а-Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^{а-а} Написано великими літерами.

Nr 81

13 sierpnia 1937, Kijów. Pismo ludowego komisarza spraw wewnętrznych
USRS Izraïla Leplewskiego do kierownictwa NKWD ZSRS,
dotyczące Teodora Langego

^{a-}Ścisłe tajne^{-a}

Do T[owarzysza] JEŻOWA
Do T[owarzysza] FRINOWSKIEGO
Do T[owarzysza] MINAJEWA

W 1930 roku uciekł z obozu konc[entracyjnego] do Polski skazany za szpiegostwo kułak z nadgranicznego rejonu horodnickiego, obwód kijowski – LANGE Teodor.

Po przejściu przez granicę do Polski LANGE został zwerbowany do działalności szpiegowsko-dywersyjnej w Związku [Sowieckim] przez należąca do ekspozytury lwowskiej sarneńską [placówkę] wywiadowczą.

Przez szereg lat zajmowania się szpiegostwem LANGEMU udało się założyć na naszym terytorium szereg grup szpiegowsko-dywersyjnych, których część swego czasu zlikwidowaliśmy.

Podczas niejednokrotnie podejmowanych przez nas prób zatrzymania, LANGEMU udawało się, po stawieniu oporu przy użyciu broni, przedrzeć do Polski.

W m[iesią]cu czerwcu b[ieżącego] roku, w sprawie „^{a-}Riejdowik^{-a}” ujawniono i aresztowano w rejonach horodnickim i emilczyńskim, obwód kijowski, 10 szpiegów należących do sieci utworzonej przez LANGEGO. Drogą agenturalną udało się ustalić, że w sierpniu b[ieżącego] roku oczekuje się kolejnego przybycia LANGEGO na stronę sow[iecką] i podjęto kroki w celu jego zatrzymania.

8 sierpnia LANGE przybył do punktu kontaktowego w rejonie emilczyńskim, obwód kijowski, i wpadł w zastawioną przez nas zasadzkę; podczas [próby] zatrzymania stawił on zbrojny opór, ranił jednego z pracowników milicji i podczas ostrzeliwania się został zabity.

Przy [zwłokach] LANGEGO znaleziono: rewolwer „Steyr” z nabojami, 3 ładunki wybuchowe, kompas, latarkę elektr[yczną] i 700 rubli w sow[ieckich] banknotach.

Podjęto kroki w celu wykrycia i zlikwidowania wszystkich pozostałych kontaktów wywiadowczych LANGEGO.

^{a-}Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{-a}
LEPLEWSKIJ

^{a- -a} Zapisano wersalikami.

«⁶⁻13⁻⁶» августа 1937 г.
⁶⁻№ 2314/сн⁻⁶

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 70, арк. 192–193.
Копія, машинопис.*

⁶⁻-⁶ *Вписано від руки.*

„^{b-}13^{-b}” sierpnia 1937 r.
^{b-}nr 2314/sn^{-b}

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 70, k. 192–193.
Kopia, maszynopis.*

^{b--b} *Wpisano odręcznie.*

СПРАВА ІВАНА ЗАРВИ

SPRAWA IWANA ZARWY

^{а-б}Протокол допроса^{б-а}

ЗАРВА Иван Васильевич – 1903 года рождения, ур. с. Березовка Киевской области, украинец, гражданства СССР. Быв[ший] секретарь Киевского Губкома ЛКСМУ, б[ывший] член бюро ЦК ЛКСМУ. Прибыл из Польши в 1936 году. До ареста – механик Уманской МТС.

^аОт 1 сентября 1937 г.^а

^бВопрос^б: Вы изобличены в проведении контрреволюционной и провокаторской работы в Компартии Западной Украины. Требуем откровенных показаний.

^бОтвет^б: Я признаю себя виновным в том, что, являясь участником контрреволюционной фашистской организации украинских националистов «ОУН» и агентом польской разведки – проводил активную контрреволюционную, националистическую и провокационную работу в рядах Компартии Западной Украины.

Я был вовлечен в ОУН в 1929 году в Данциге заведующим профессиональным отделом Центрального Комитета Компартии Западной Украины ГОШОВСКИМ-«БОГУНОМ»¹.

Моему вступлению в ряды ОУН предшествовало следующее:

В 1921 году при вступлении в КП(б)У я скрыл от партии, что мой отец до 1917 года был полицейским урядником². В 1927 году, когда я был на руководящей комсомольской работе секретарем ЦК Комсомола Украины, партколлегии стало известно, что я, являясь сыном полицейского, скрываю это от партии. За сокрытие своего прошлого меня сняли с руководящей

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

¹ Адриан Гошовський (1898–1967), псевд. «Богун», «Лемко», «Захар»; з 1920 у РКП(б); у 1922 навчався у Віденській вищій комерційній школі, член Української секції при ЦК КП Австрії; у 1923 виїхав до Берліна, де діяв у КПН; у 1924 направлений ЦК КПЗУ до Львова; з 1926 керував Центральним професійним відділом (ЦПВ) при ЦК КПЗУ, а також був членом ЦПВ при ЦК КПП. Редактор комуністичних журналів; у 1931 виїхав до СРСР, де працював економістом; у 1946 повернувся до Польщі; член ППР, згодом ПОРП. Спочатку працював економістом, пізніше редактором та журналістом, керував роботами колективу у справах КПЗУ в Установі Історії Партії при ЦК ПОРП. *Słownik biograficzny działaczy...*, T. 2..., s. 557.

² Нижчий поліцейський ранг в Росії у 1878–1917 рр.

Nr 82

1 września 1937, [Kijów]. Protokół przesłuchania Iwana Zarwy

^{a-b}Protokół przesłuchania^{b-a}

ZARWA Iwan Wasiljewicz, urodzony w 1903 roku we w[si] Bieriezowka w obwodzie kijowskim, Ukrainiec, obywatelstwo ZSRS. Był[y] sekretarz Kijowskiego Komitetu Gub[ernialnego] LKSMU, b[yły] członek Biura KC LKSMU. Przybył z Polski w 1936 roku. Przed aresztowaniem – mechanik w humańskiej MTS,

^{a-z} 1 września 1937 r.^a

^b-Pytanie^b: Wasza działalność kontrrewolucyjna i prowokatorska w Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy została zdemaskowana. Żądamy złożenia zeznań zgodnych z prawdą.

^b-Odpowiedź^b: Przyznaję się do winy polegającej na tym, że będąc członkiem kontrrewolucyjnej faszystowskiej organizacji ukraińskich nacjonalistów OUN i agentem wywiadu polskiego, prowadziłem intensywne działania kontrrewolucyjne, nacjonalistyczne i prowokatorskie w szeregach Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy.

Zostałem wciągnięty do OUN w 1929 roku w Gdańsku^c przez kierownika [Centralnego] Wydziału Zawodowego Komitetu Centralnego Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy HOSZOWSKIEGO – „BOHUNA”¹.

Przed moim wstąpieniem do OUN miały miejsce następujące [wydarzenia]:

W 1921 roku, kiedy wstępowałem do KP(b)U, zataiłem przed partią, że mój ojciec do 1917 roku był *uriadnikiem*² policji. W 1927 roku, gdy sprawowałem kierownicze stanowisko sekretarza KC Komsomołu Ukrainy, kolegium part[yj-nej] dowiedziało się, że byłem synem policjanta i ukrywam to przed partią. Za

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

^c W oryginale nazwa w języku niemieckim. Podobnie dalej.

¹ Adrian Hoszowski (1898–1967), ps. „Bohun”, „Lemko”, „Zachar”; od 1920 w RKP(b); w 1922 podjął studia w Wiedniu w Wyższej Szkole Handlowej, członek sekcji ukraińskiej przy KC Komunistycznej Partii Austrii; w 1923 wyjechał do Berlina, gdzie działał w KPD; w 1924 KC KPZU skierował go do Lwowa; od 1926 kierował CWZ przy KC KPZU oraz był członkiem CWZ przy KC KPP. Redaktor czasopism komunistycznych; w 1931 wyjechał do ZSRS, gdzie pracował jako ekonomista; w 1946 wrócił do Polski; członek PPR a następnie PZPR. Początkowo pracował jako ekonomista, później jako redaktor i dziennikarz, kierował pracami zespołu ds. KPZU w Zakładzie Historii Partii przy KC PZPR. *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 2..., s. 557.

² Niższy stopień w rosyjskiej policji w Rosji w l. 1878–1917.

партийной работы, объявили строгий выговор и послали на работу в редакцию газеты «Радянское Село»³.

Эти меры партийного взыскания вызвали во мне недовольство – озлобление и активизировали националистические настроения, которые у меня проявились еще в 1925–1926 гг. в период борьбы партии с шумкизмом⁴.

Работа в редакции газеты меня не удовлетворяла и я просил партийное руководство послать меня на другую работу.

В 1928 году мне было предложено ПОПОВЫМ Н. Н. поехать на подпольную руководящую работу в Компартию Западной Украины. На это предложение я согласился и через непродолжительное время после бесед с ПОПОВЫМ (из которых я понял, что он осведомлен о моих националистических настроениях) в октябре 1928 года выехал в Берлин, а затем в Данциг в распоряжение заграничного руководства ЦК КПЗУ, где прошел некоторую подготовку, получил назначение на работу в качестве секретаря Подльвовского Окружного Комитета КПЗУ и выехал во Львов, где приступил к работе. В апреле 1929 года в связи с провалом и арестом ЗАЛЕССКОГО и др. подпольных работников, мне пришлось во избежание ареста уехать временно в Данциг, где я познакомился с рядом подпольных работников КПЗУ, в том числе и с заведующим профессиональным отделом КПЗУ ГОШОВСКИМ (парткличка «БОГУН»), с которым у меня установились хорошие взаимоотношения.

При дальнейших встречах с ГОШОВСКИМ мы вели разговоры о положении и работе в КПЗУ, в процессе которых ГОШОВСКИЙ прощупывал меня, подчеркивая свои националистические настроения, выражая симпатии ренегатам-фашистам ТУРЯНСКОМУ и «ВАСИЛЬКОВУ», которые за контрреволюционную националистическую работу в КПЗУ были изгнаны из партии. Я поддерживал ГОШОВСКОГО и разделял его точку зрения о том, что ренегаты ТУРЯНСКИЙ и «ВАСИЛЬКОВ» правильно руководили работой КПЗУ.

В последствии при разговорах со мной ГОШОВСКИЙ открыто переводил наши беседы на антипартийные контрреволюционные темы, убеждая меня, что в КПЗУ необходимо проводить националистическую работу, поддерживая организацию Украинских националистов, причем ГОШОВСКИЙ говорил мне, что в составе ЦК КПЗУ имеется группа людей, которые проводят работу по заданиям ОУН. Я дал свое согласие ГОШОВСКОМУ на проведение националистической работы в КПЗУ и примкнул к ОУН.

⁶-Вопрос⁶: Каковы задачи организации, участником которой Вы являетесь?

³ Ймовірно йдеться про газету «Радянське Село» призначену для селян Правобережжя, що виходила у 1924–1934 рр. як пресовий орган ЦК КП(б)У. Редактор: Сергій Пилипенко, наклад 165–600 тис. екземплярів. *Енциклопедія українознавства. Т. 7. Львів, 1998, с. 2455.*

⁴ Т. зв. націоналістичний ухил, назва якого походить від прізвища Олександра Шумського; був виявом ідеології українського комунізму; домагався прискорення українізації українських кадрів, обсадження українцями всяких спілок України, а також дерусифікації українського робітництва. *Енциклопедія українознавства. Т. 10. Львів, 2000, с. 3906.*

ukrywanie przeszłości zdjęto mnie z kierowniczego stanowiska, udzielono ostrej nagany i wysłano do pracy w redakcji gazety „Radianskoje Sieło”³.

Taki wymiar kary partyjnej wywołał u mnie gorycz i rozdrażnienie oraz spowodował, że odżyły we mnie odczucia nacjonalistyczne, które żywiłem jeszcze w l[atach] 1925–1926, w okresie gdy partia walczyła z szumkizmem⁴.

Praca w redakcji gazety nie satysfakcjonowała mnie i prosiłem kierownictwo partyjne, by wysłało mnie do innej pracy.

W 1928 roku POPOW N. N. zaproponował, abym wyjechał i objął w podziemiu funkcję kierowniczą w Kom[unistycznej] Partii Zachodniej Ukrainy. Na propozycję tę wyraziłem zgodę i niedługo po rozmowach z POPOWEM (podczas których stało się dla mnie jasne, że jest on świadom moich nacjonalistycznych poglądów) w październiku 1928 roku wyjechałem do Berlina, następnie do Gdańska, gdzie będąc w dyspozycji zagranicznego kierownictwa KC KPZU, przeszedłem pewne przygotowanie i zostałem wyznaczony do pracy jako sekretarz Podlwowskiego Komitetu Okręgowego KPZU, po czym wyjechałem do Lwowa i tam przystąpiłem do pracy. W kwietniu 1929 roku, w związku z wpadką i aresztowaniem ZALESSKIEGO oraz in[nych] pracowników podziemia, musiałem także i ja, w celu uniknięcia aresztowania, wyjechać na jakiś czas do Gdańska. Poznałem tam szereg podziemnych pracowników KPZU, w tym i kierownika [Centralnego] Wydziału Zawodowego KPZU HOSZOWSKIEGO (pseudonim part[yjny] „BOHUN”), z którym nawiązałem dobre stosunki.

Podczas późniejszych spotkań z HOSZOWSKIM prowadziliśmy rozmowy o sytuacji i pracy w KPZU, w trakcie których HOSZOWSKI sondował mnie, podkreślając swe poglądy nacjonalistyczne i sympatię dla faszystowskich renegatów TURIAŃSKIEGO i „WASILKOWA”, którzy za działalność kontrrewolucyjną i nacjonalistyczną w KPZU zostali wyrzuceni z partii. Popierałem HOSZOWSKIEGO i podzielałem jego zdanie, że renegaci TURIAŃSKI i „WASILKOW” prawidłowo kierowali pracą KPZU.

Potem HOSZOWSKI w rozmowach ze mną otwarcie kierował nasze dyskusje na tematy antypartyjne i kontrrewolucyjne, przekonując mnie o konieczności prowadzenia w KPZU działalności nacjonalistycznej, wspierającej Organizację Ukraińskich Nacjonalistów. Jednocześnie HOSZOWSKI powiedział mi, że w składzie KC KPZU istnieje grupa ludzi, którzy prowadzą prace w myśl poleceń OUN. Wyraziłem wobec HOSZOWSKIEGO zgodę na prowadzenie działalności nacjonalistycznej w KPZU i przyłączyłem się do OUN.

^bPytanie^b: Jakie były zadania organizacji, której byliście członkiem?

³ Prawdopodobnie chodzi o gazetę „Radianske Selo” przeznaczoną dla ludności wiejskiej Prawobrzeżnej Ukrainy, ukazującą się w l. 1925–1934 jako organ prasowy KC KP(b)U. Redaktorem był Serhij Pyłypenko, nakład 165–600 tys. egz. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 7, Lwów 1998, s. 2455.

⁴ Tzw. odchylenie nacjonalistyczne, którego nazwę zaczerpnięto od nazwiska Oleksandra Szumskiego; związane z ideologią ukraińskiego komunizmu; opowiadano się za przyspieszeniem ukraińczenia kadr ukraińskich i obsadzenia przez Ukraińców wszelkich spółek na Ukrainie oraz derusyfikacji środowiska robotniczego. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 10, Lwów 2000, s. 3906.

⁶-Ответ⁶: Цели и задачи организации украинских националистов, участником которой я состою, в основном, сводятся к следующему:

1) Борьба с нарастающим революционным движением на Западной Украине.

2) Проведение националистической разложенческой и провокационной работы в рядах КПЗУ.

3) Борьба с Советской властью путем организации террористических актов над руководителями Советского Правительства и ВКП(б).

4) Отторжение Украины от СССР путем вооруженного восстания и создание украинского фашистского государства.

Группа участников ОУН в КПЗУ состояла, помимо меня, из нижеуказанных лиц, которых я знал по совместной контрреволюционной работе:

ГОШОВСКИЙ партийная кличка «БОГУН» работал зав. профессиональным отделом ЦК КПЗУ.

ЯВОРСКИЙ Матвей, кличка «МАТЮША-ЗЕЛЕНЬКИЙ», член ЦК КПЗУ.

ЗАЯЧКОВСКИЙ⁵ – «КОСАР» член Политбюро ЦК КПЗУ.

ГРИЦАЙ Николай, кличка «МИРОН», секретарь ЦК КПЗУ.

ИВАНЕНКО Григорий – «БАРАБА», член ЦК КПЗУ.

ПОСТОЛОВСКИЙ Михаил, кличка «ВАЛЬТЕР» – секретарь ЦК КПЗУ.

ФУРЕР В., кличка «БРИЛЬ», член Политбюро ЦК КПЗУ.

БЕЙ Федор⁶, зав. техникой ЦК КПЗУ.

Руководство и направление в контрреволюционной работе организации осуществлялось ГОШОВСКИМ и ЗАЯЧКОВСКИМ, причем последний, проживая в Берлине, был непосредственно связан с руководителем ОУН полковником КОНОВАЛЬЦЕМ⁷, проживавшим тогда также в Берлине.

⁶-Вопрос⁶: какую практическую контрреволюционную работу Вы проводили в КПЗУ по заданиям ОУН?

⁶-Ответ⁶: По заданиям ОУН в рядах КПЗУ мною, совместно с другими участниками организации, систематически проводилась работа по разложению КПЗУ и превращению ее рядов в базу для контрреволюционной фашистской работы ОУН. Практически эта работа сводилась к следующему:

а) Я дал директиву коммуне политических заключенных в Драгобычской тюрьме, чтобы они приняли в состав коммуны лидера шумкистов социал-фашиста «ВАСИЛЬКОВА». Сделал я это по поручению «БАРАБЫ»,

⁵ Мирон Заячковський (1897–1937?), псевд. «Косар», комуністичний діяч, один із керівників КПЗУ, у 1928 член ЦК КПЗУ та член Політбюро ЦК КП(б)У. *Radziejowski J., Цум. праця, с. 42; <http://www.kipiani.org/gulag/index.cgi?240, 4 IX 2009>.*

⁶ Федір Бей (1899–1934?), псевд. «Орловський», «Орленко», «Федзь», комуністичний діяч; з 1918 до 1920 у УСДП; з 1921 у КПСГ; з 1923 у КПЗУ, у 1924–1928 рр. член ЦК КПЗУ; у 30-х рр. перебував у СРСР, де скоїв самогубство (?) у 1934. *Radziejowski J., Цум. праця, с. 24, 88; Słownik biograficzny działaczy..., T. 1..., с. 136.*

⁷ Євген Коновалець (1891–1938), український політичний діяч, полковник Армії УНР; з 1922 перебував у еміграції; ініціатор створення УВО (1921) та ОУН (1929), перший голова її Проводу. Вбитий у Роттердамі співробітником НКВС СРСР. *Малий словник..., с. 207.*

^b-Odpowiedź^b: Cele i zadania Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów, której byłem członkiem, sprowadzają się do następujących kwestii:

- 1) walka z narastającym ruchem rewolucyjnym na Zachodniej Ukrainie;
- 2) działalność nacjonalistyczna, demoralizacyjna i prowokatorska w szeregach KPZU;
- 3) walka z władzą sowiecką poprzez organizowanie zamachów na kierownictwo rządu sowieckiego i WKP(b);
- 4) oderwanie Ukrainy od ZSRS na drodze zbrojnego powstania i utworzenie ukraińskiego państwa faszystowskiego.

Grupa członków OUN w KPZU składała się, oprócz mnie, z niżej wymienionych osób, znanych mi ze wspólnej działalności kontrrewolucyjnej:

HOSZOWSKI, pseudonim partyjny „BOHUN”, pracował jako kier[ownik] [Centralnego] Wydziału Zawodowego KC KPZU;

JAWORSKI Matwiej, pseudonim „MATIUSZA-ZIELENYJ”, członek KC KPZU;

ZAJĄCZKOWSKI⁵ – „KOSAR”, członek *politbiura* KC KPZU;

GRICAJ Nikołaj, pseudonim „MIRON”, sekretarz KC KPZU;

IWANIENKO Hryhorij – „BARABA”, członek KC KPZU;

POSTOŁOWSKIJ Michaił, pseudonim „WALTER” – sekretarz KC KPZU;

FURIER W., pseudonim „BRIL”, członek *politbiura* KC KPZU;

BIEJ Fiodor⁶, kier[ownik] techniki KPZU.

Kierownictwo sprawowali i kierunek działalności kontrrewolucyjnej nadawali HOSZOWSKI i ZAJĄCZKOWSKI, przy czym ten ostatni, mieszkając w Berlinie, miał bezpośredni kontakt z przewodniczącym OUN, pułkownikiem KONOWALCEM⁷, mieszkającym wówczas także w Berlinie.

^b-Pytanie^b: Jaką konkretnie działalność kontrrewolucyjną na polecenie OUN prowadziliście w KPZU?

^b-Odpowiedź^b: W szeregach KPZU na polecenie OUN, wspólnie z innymi członkami organizacji, systematycznie prowadziliśmy działania rozkładowe w KPZU i [dążyliśmy do] przekształcenia jej szeregów w bazę dla kontrrewolucyjnej i faszystowskiej działalności OUN. W praktyce praca ta sprowadzała się do następujących działań:

a) wydałem komunie więźniów politycznych przebywających w więzieniu drohobyckim dyrektywę, by przyjęli do komuny lidera szumkistów socjalfašystę „WASILKOWA”. Zrobiłem to na polecenia „BARABY”, żeby zapewnić

⁵ Miron Zajączkowski (1897–1937?), ps. „Kosar”, działacz komunistyczny, jeden z przywódców KPZU, w 1928 członek KC KPZU oraz członek BP KC KP(b)U. J. Radziejowski, *op.cit.*, s. 42; <http://www.kipiani.org/gulag/index.cgi?240,4> IX 2009.

⁶ Fedor Bej (1899–1934?), ps. „Orłowski”, „Orlenko”, „Fedź”, działacz komunistyczny; w l. 1918–1920 w USDP; od 1921 w KPGW; od 1923 w KPZU; w l. 1924–1928 członek KC KPZU; w latach 30. przebywał w Rosji, gdzie w 1934 popełnił samobójstwo (?). J. Radziejowski, *op.cit.*, s. 24, 88; *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 1..., s. 136.

⁷ Jewhen Konowalec (1891–1938), ukraiński działacz polityczny, płk armii URL; od 1922 przebywał na emigracji; inicjator utworzenia UWO (1921) oraz OUN (1929), pierwszy przewodniczący jej Prowidu. Zamordowany w Rotterdamie przez funkcjonariuszy NKWD ZSRS. *Małyj słownik...*, s. 207.

с целью обеспечить проведение контрреволюционной пропаганды среди политических заключенных, которых тогда в Дрогобыче было около 200 человек. «ВАСИЛЬКОВ» был принят в коммуну, провел там разложенческую, провокационную работу и пробыв в тюрьме около 2-х месяцев был освобожден.

По предложению «КОСАРЯ» и «БАРАБЫ» я дал директиву Окружным партийным организациям КПЗУ принять участие в празднике «Зеленые святки», который организовывался ОУН УВО в честь сичевых стрельцов, носил ярко выраженный националистический характер и был использован ОУН УВО для проведения вербовочной работы.

ЯВОРСКИЙ и «БАРАБА» по поручению ОУН перебрасывали в СССР (под видом посылки членов КПЗУ на учебу и т. п.) агентуру ОУН с террористическими и шпионскими заданиями. Фамилии переброшенных мне неизвестны, так как этой работой непосредственно занимались ЯВОРСКИЙ и «БАРАБА», в распоряжении которых находилась техника переправы КПЗУ.

Мне известно, что ездившие в 1930 г. с помощью ЯВОРСКОГО в СССР члены КПЗУ ПИЗЬО и СТЫЙКО стали на «ОУН»овские позиции и вели крайне активную антисоветскую пропаганду.

Мы провели работу по отрыву профсоюзов, находившихся под влиянием КПЗУ и по слиянию их с профорганизациями, находившимися под влиянием националистов и руководимых изгнанным из КПЗУ социал-фашистом ТЫМКОВЫМ.

Массовые спортивные организации ^в«Луг»⁸ и «Пласт»^{в9}, которые стали в оппозицию к своему националистическому руководству и обращаясь в КПЗУ за помощью – не получили поддержки. С нашей помощью оппозиция была ликвидирована и восстановлено Оуновское влияние в этих организациях.

В результате националистической контрреволюционной работы, проведенной нашей организацией большинство партийных организаций КПЗУ

^{в-в} Було: «Луги и Пласты».

⁸ «Луг» – українське спортивно-пожежне товариство, засноване у 1925 у Львові за ініціативою Романа Дашкевича. Метою організації було національно-патріотичне виховання молоді та її підготовка для майбутньої боротьби за самостійну Українську Державу. У 1929 товариство налічувало 700 відділів у Польщі, у 1939 – 805 відділів, у яких діяло близько 50 тис. членів. У 1935–1939 рр. видавало газету «Вісті з Лугу». Ліквідоване в кінці 1939 радянською владою. *Енциклопедія українознавства. Т. 4..., с. 1382.*

⁹ «Пласт» – українська скаутська організація, заснована у 1911 у Львові м. ін. Олександром Тисовським, Петром Франком (син Івана Франко) та Іваном Чмолюю. Її метою було патріотичне виховання української молоді. Під час Першої світової війни члени організації вступили у ряди УСС, були співорганізаторами УНР та ЗУНР. Після утворення Української Радянської Республіки організацію було оголошено поза законом. Між двома війнами існувала м. ін. на Волині (заборонена у 1928), у Галичині (заборонена у 1930) та на Закарпатській Русі (заборонена у 1939). Після Другої світової війни діяльність «Пласту» було відновлено у таборах ДП на територіях західних окупаційних зон Австрії та Німеччини. Керівництво «Пласту» знаходилось у Мюнхені. *Енциклопедія українознавства. Т. 6. Львів, 1996, с. 2101–2106.*

propagandę kontrrewolucyjną wśród więźniów politycznych, których było wtedy w Drohobyczu około 200. „WASILKOW” został do komuny przyjęty, zajmował się tam działalnością rozkładową i prowokatorską, po czym po dwumiesięcznym pobycie w więzieniu został zwolniony.

Na polecenie „KOSARA” i „BARABY” wydałem okręgowym organizacjom partyjnym KPZU dyrektywę, by wzięły one udział w święcie Zielone Świątki organizowanym przez OUN [i] UWO na cześć Strzelców Siczowych. Miało ono charakter wyraźnie nacjonalistyczny i było wykorzystane przez OUN [i] UWO do prowadzenia działalności werbunkowej.

JAWORSKI i „BARABA” na polecenie OUN przerzucali do ZSRS (pod pozorem wysyłania członków KPZU na szkolenia itp.) agenturę OUN z zadaniami uprawiania terroryzmu i szpiegostwa. Nazwiska osób przerzuconych [przez granicę] nie są mi znane, ponieważ tym zajmowali się bezpośrednio JAWORSKI i „BARABA”, w ich dyspozycji znajdowały się sprawy techniczne, związane z przerzutem [przez granicę członków] KPZU.

Wiadomo mi, że jeżdżący w 1930 r. do ZSRS przy pomocy JAWORSKIEGO członkowie KPZU PIZ’O i STYJKO reprezentowali stanowisko ounowskie i bardzo aktywnie uprawiali propagandę antysowiecką.

Prowadziliśmy prace nad wyrwaniem związków zaw[odowych] spod wpływu KPZU i przyłączeniem ich do organizacji zaw[odowych], znajdujących się pod wpływem nacjonalistów, którymi kierował wyrzucony z KPZU socjalfaszysta TYMKOW.

Masowe organizacje sportowe ^{d-}„Łuh”⁸ i „Płast”^{9-d}, opozycyjne w stosunku do swego nacjonalistycznego kierownictwa i zwracające się o pomoc do KPZU, nie otrzymywały wsparcia. Opozycja była likwidowana przy naszej pomocy i w organizacjach tych wprowadzano wpływy ounowskie.

Prowadzone przez naszą organizację działania nacjonalistyczne i kontrrewolucyjne spowodowały w większości organizacji partyjnych KPZU wewnętrzny rozkład i zalew ich przez prowokatorów i agentów wywiadu polskiego, co

^{d-d} *Było: „Ługi i Płasty”.*

⁸ „Łuh” – ukraińskie towarzystwo gimnastyczno-sportowe utworzone w 1925 we Lwowie z inicjatywy Romana Daszkewycza. Celem było wychowanie młodzieży w duchu narodowo-patriotycznym i przygotowanie jej do walki o niepodległość Ukrainy. W 1929 towarzystwo liczyło na terenie Polski 700 kół; w 1939 – 805 kół, w których działało ok. 50 tys. osób. W l. 1935–1939 wydawano we Lwowie gazetkę „Wisti z Łuhu”. Zlikwidowany pod koniec 1939 przez władze sowieckie. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 4..., s. 1382.

⁹ „Płast” – ukraińska organizacja skautingowa powstała w 1911 we Lwowie; założycielami byli m.in. dr Oleksandr Tysowskij, Petro Franko (syn Iwana Franki) i Iwan Czmoła. Dążyła do wychowania patriotycznego młodzieży ukraińskiej. Podczas I wojny światowej członkowie organizacji walczyli jako żołnierze USS, byli współorganizatorami URL oraz ZURL. Po utworzeniu Ukraińskiej Republiki Sowieckiej istnienie organizacji zostało zakazane. W okresie międzywojennym rozwijała się poza granicami USRS, m.in.: w polskiej części Wołynia (zakazana w 1928), w Galicji (zakazana w 1930) oraz na Rusi Zakarpackiej (zakazana w 1939). Po II wojnie światowej działalność „Płastu” została wznowiona w obozach DP na terenach zachodnich stref okupacyjnych Austrii i Niemiec, a jego kierownictwo w tym czasie mieściło się w Monachium. *Encyklopedia ukrajinoznawstwa*, t. 6, Lwów 1996, s. 2101–2106.

было разложено изнутри, наводнено провокаторами и агентами польской разведки, что в конечном итоге привело к тому, что в 1930 г. произошел провал руководства всех окружных комитетов Краевого аппарата ЦК КПЗУ.

Было арестовано дефензивой и заключено в тюрьму свыше 300 человек членов КПЗУ.

⁶Вопрос⁶: Когда и при каких обстоятельствах Вы были завербованы польской разведкой?

⁶Ответ⁶: Агентом польской разведки я стал с декабря 1930 г. Моя вербовка произошла при следующих обстоятельствах.

После провала аппарата ЦК КПЗУ в 1930 г. я был арестован во Львове сотрудником польской разведки КОНЕЦКИМ, который доставил меня в Луцкую дефензиву, где я под нажимом начальника разведки ЗАРЕМБЫ⁷ дал показания о работе КПЗУ, выдав при этом ряд партийных работников.

Так же в дефензиве я дал ЗАРЕМБЕ подписку о том, что все показания мною даны добровольно. Получив от меня такую подписку ЗАРЕМБА мне заявил, что теперь я являюсь сотрудников разведки и должен буду выполнять ее поручения, иначе он меня разоблачит перед партией, как провокатора выдавшего подпольных партийных работников. Видя безвыходность своего положения, я дал согласие выполнять поручения разведки. После этого меня отправили в тюрьму и осудили по Луцкому процессу¹⁰ к 7 годам тюремного заключения.

Просидев в различных тюрьмах Польши 5 лет, в январе 1936 года я был досрочно освобожден и приехал в Варшаву, где начал через Советского консула оформлять документы на выезд из Польши в СССР. За несколько дней до моего отъезда из Польши я был вызван повесткой в Варшавскую дефензиву, куда я явился и был направлен к сотруднику разведки, который начал расспрашивать меня у кого я живу в Варшаве, на какие средства и т. п. Потом он меня спросил, помню ли я подписку, данную мною ЗАРЕМБЕ. Я ответил утвердительно. После этого он мне сказал, что я уезжаю в СССР и там должен буду работать как агент польской разведки. Я пытался отказаться, мотивируя тем, что не знаю, где буду жить и работать в СССР, т. к. меня исключили из партии. Но это сотрудника разведки не смутило, он мне сказал, чтобы я по прибытии в СССР не терял связи с проживающими там бывшими подпольными работниками КПЗУ и обязательно добивался восстановления в партии.

⁷ Так у тексті.

¹⁰ Луцкий процес – процес перед Окружним Судом у Луцьку який відбувся з 19 II до 14 IV 1934 над 57 діячами КПЗУ, заарештованими наприкінці 1930. У захисті заарештованих виступили французькі письменники, між іншим Анрі Барбюс та Ромен Роллан, відбулися комуністичні демонстрації у Варшаві, Лодзі, Львові та інших промислових містах РП. Обвинувачених засуджено до позбавлення волі строком від 4 до 8 років. *Вирок від 14 IV 1934. АНА, Архів Теодора Дурача, 105/2527, Т. III, арк. 237–356; Обвинувальний висновок від 5 VII 1933, там само, Т. I, арк. 1–63. Інформація Слідчого Управління КДБ при РМ УРСР про Івана Зарву, ГДА СБУ, Черкаси, спр. 6110-ФПС, Т. 2, арк. 5–9; Малий словник..., с. 239–240.*

ostatecznie doprowadziło w 1930 r. do dekonspiracji wszystkich komitetów okręgowych krajowego aparatu KC KPZU.

Ponad 300 członków KPZU zostało aresztowanych i uwięzionych przez defensywę.

^b-Pytanie^b: Kiedy i w jakich okolicznościach zostaliście zwerbowani przez wywiad polski?

^b-Odpowiedź^b: Agentem wywiadu polskiego zostałem w grudniu 1930 r. Zwerbowano mnie w następujących okolicznościach:

Po wpadce aparatu KC KPZU w 1930 r. zostałem aresztowany we Lwowie przez pracownika polskiego wywiadu KONIECKIEGO, który dostawił mnie do łuckiej defensywy. Tam pod naciskiem naczelnika wywiadu ZAREMBY^c zeznałem na temat pracy KPZU, wydając przy tym szereg pracowników partyjnych.

W defensywie [podpisałem] także i dałem ZAREMBIE oświadczenie, że wszystkie zeznania złożyłem dobrowolnie. Otrzymałszy ode mnie takie oświadczenie, ZAREMBA oznajmił, że jestem teraz współpracownikiem wywiadu i mam wypełniać jego polecenia, w przeciwnym razie on zdemaskuje mnie przed partią jako prowokatora, który wydał podziemnych pracowników partyjnych. Zdając sobie sprawę z beznadziejności mojej sytuacji, zgodziłem się wypełniać polecenia wywiadu. Następnie odesłano mnie do więzienia i skazano w procesie łuckim¹⁰ na 7 lat pozbawienia wolności.

Po 5 latach pobytu w różnych polskich więzieniach, w styczniu 1936 roku, zostałem przedterminowo zwolniony i przyjechałem do Warszawy, gdzie za pośrednictwem konsula sowieckiego zacząłem załatwiać formalności i dokumenty związane z wyjazdem z Polski do ZSRS. Na kilka dni przed moim wyjazdem z Polski dostałem wezwanie do defensywy warszawskiej, gdzie po przyjeździe zostałem skierowany do pracownika wywiadu, który wypytał mnie, u kogo w Warszawie mieszkam, z czego się utrzymuję itp. Następnie zapytał, czy pamiętam moje zobowiązanie dane ZAREMBIE. Odpowiedziałem twierdząco, po czym on oświadczył, że wyjeżdżam do ZSRS i tam mam pracować jako agent wywiadu polskiego. Próbowałem odmówić, podając jako przyczynę, że nie wiem, gdzie zamieszkać w ZSRS i gdzie się zatrudnię, ponieważ usunięto mnie z partii. To jednak nie zrobiło wrażenia na pracowniku wywiadu, który oznajmił, że po przybyciu do ZSRS mam nie zrywać kontaktów ze znajdującymi się tam byłymi podziemnymi pracownikami KPZU i starać się, żeby koniecznie przyjęto mnie do partii.

^c *Tak w tekście.*

¹⁰ Proces łucki – proces toczący się przed Sądem Okręgowym w Łucku, trwający od 19 II do 14 IV 1934. Oskarżono w nim o zdradę stanu 57 działaczy KPZU aresztowanych w końcu 1930. W obronie oskarżonych wystąpili pisarze francuscy, m.in. Henri Barbusse i Romain Roland, odbyły się komunistyczne demonstracje w Warszawie, Łodzi, Lwowie i innych miastach przemysłowych RP. Oskarżonych skazano na wyroki od 4 do 8 lat pozbawienia wolności; por. Wyrok z 14 IV 1934, AAN, Archiwum Teodora Duracza, 105/2527, t. III, k. 237–356, Akt oskarżenia z 5 VII 1933, *ibidem*, t. I, k. 1–63; Informacja Zarządu Śledczego KGB przy RM USRS, dotycząca Iwana Zarwy, HDA SBU, Czerkasy, spr. 6110-FPS, t. 2, k. 5–9; *Mały słownik...*, s. 239–240.

Я дал ему согласие выполнять задания польской разведки в СССР и написал об этом подписку. Получив мою подписку, он сказал мне, что когда я приеду в СССР и найду там работу, должен буду письменно (под видом знакомому) сообщить ему свое место жительства по адресу, который он мне дал: Варшава Лешно^г, 27, кв. 73 фирма «Добробут» И. АПЕЛЬ¹¹. Этот адрес я записал на корешке блокнота, а потом по-польски переписал в книжку с адресами, изытую у меня при аресте сотрудниками НКВД. Дав мне этот адрес, сотрудник разведки объяснил, что когда я устроюсь в СССР, то ко мне явится человек по поручению разведки и я должен буду выполнять его поручения. На этом закончилась наша беседа, и я через несколько дней выехал на Украину.

^б-Вопрос^б: Какую контрреволюционную работу Вы выполнили по заданию польской разведки, находясь в Польше?

^б-Ответ^б: Как агент польской разведки^а, находясь в Польше, я выполнял следующее:

После моего ареста в декабре 1930 г. я выдал дефензиве ряд руководящих полпольных работников КПЗУ:

ШИРБУ Николая – секретарь Перемышльского Окружного Комитета КПЗУ.

КУШКО (старший) Евгений¹² – работник нелегальной редакции КПЗУ.

БИЛИВКУ Станислава – секретаря Дрогобычского Окружкома КПЗУ.

ПАВЛИКА Николая – руководителя секретариата ЦК КПЗУ во Львове.

КОЗАРЯ Ивана – члена Дрогобычского Окружкома.

Кроме этого я дал показания о работе подполья КПЗУ и выдал двух партийных связисток по кличке «НАТА» и «СТАШКА».

В 1934 году, находясь в Луцкой тюрьме, накануне судебного процесса политические заключенные получили нелегально от партийного руководства директиву о том, как необходимо выступить на суде. Мне было

^г Було: Летно.

^а Так у тексті. Згадані нижче справи не були у віданні польської розвідки.

¹¹ «Dobrobut», власник Ламперт Вольф, Лешно 28. *Księga adresowa Polski (wraz z WM Gdańskiem dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa)*, Warszawa, 1930, с. 1750.

¹² Ймовірно Євген Кушко (1907–1984), псевд. «Грабський», «Герман», «Маріян», навчався у Львові; з 1927 член КПЗУ; у 1930 за рішенням Секретаріату ЦК направлений під фальшивим прізвиськом до Центральної редакції КПЗУ у Самборі та Львові; у 1934 засуджений до 8 років позбавлення волі та позбавлення публічних прав строком на 10 років; у 1936 звільнений, але усунений від роботи; під час Другої світової війни у Червоній армії; у 1945 заступник керівника Головного Політично-виховного управління ВП; у 1946–1947 рр. заступник директора Державної Установи Фізкультури та Військової Підготовки; у 1947 звільнений з війська, згодом депутат Законодавчого сейму із Мисленіц та делегат Об'єднаного Конгресу; у 1949 керівник відділу філософії у видавництві «Książka i Wiedza»; у 1954–1957 рр. викладач філософії в Академії Мистецтв; у 1956 голова видавництва «Książka Wiedza»; у 1957 повторно у ВП, заступник начальника Головного Політичного Управління ВП. Делегат III (1959) і IV (1964) з'їздів ПОРП; у 1960–1964 рр. командант Військової Політичної Академії; у 1965–1969 рр. військовий, морський і авіаційний аташе у Москві; у 1945 полковник, у 1946 генерал бригади, у 1964 генерал дивізії. *Słownik biograficzny działaczy...*, Т. 3..., с. 577–578.

Zgodziłem się na wykonanie w ZSRS zadania otrzymanego od wywiadu polskiego i podpisałem zobowiązanie. Po otrzymaniu mojego zobowiązania [pracownik wywiadu] powiedział mi, że kiedy przyjadę do ZSRS i znajdę tam pracę, mam przysłać mu list (udając znajomego) na adres: Warszawa, Leszno^f 27 m. 73, firma „Dobrobut” I. APEL¹¹, w którym poinformuję go o moim miejscu zamieszkania. Adres zapisałem na grzbiecie notatnika, a później przepisałem go po polsku do notesu z adresami, skonfiskowanego mi przez funkcjonariuszy NKWD podczas aresztowania. Dając mi ten adres, pracownik wywiadu wyjaśnił, że kiedy już się urządzę w ZSRS, przyjdzie do mnie człowiek z polecenia wywiadu i mam wykonywać otrzymane od niego zadania. Na tym zakończyła się nasza rozmowa i po kilku dniach wyjechałem na Ukrainę.

^b-Pytanie-^b: Jakiego rodzaju działalność kontrrewolucyjną prowadziliście na polecenie wywiadu polskiego, będąc w Polsce?

^b-Odpowiedź-^b: Jako agent wywiadu polskiego^g, będąc w Polsce, wykonywałem następujące [zadania]:

Po aresztowaniu mnie w grudniu 1930 r. wydałem defensywie szereg działań mających w podziemiu pracowników należących do kierownictwa KPZU:

SZYRBĘ Nikołaja – sekretarza Przemyskiego Komitetu Okręgowego KPZU;

KUSZKĘ (starszego) Eugeniusza¹² – pracownika nielegalnej redakcji KPZU; BILIWKĘ Stanisława – sekretarza Drohobyckiego Kom[itetu] Okręg[owego] KPZU;

PAWLIKA Nikołaja – kierownika Sekretariatu KC KPZU we Lwowie;

KOZAR'A Iwana – członka Drohobyckiego Kom[itetu] Okręg[owego].

Ponadto złożyłem zeznania na temat podziemnej działalności KPZU i wydałem dwie łączniczki partyjne o pseudonimach „NATA” i „STASZKA”.

W 1934 roku, gdy przebywałem w więzieniu łuckim, w przeddzień procesu sądowego więźniowie polityczni otrzymali drogą nielegalną od kierownictwa partyjnego dyrektywę mówiącą, jak mają zachowywać się w sądzie. Mnie polecono wygłosić w sądzie mowę, jakbym był bezpartyjny, opowiedzieć, że w śledztwie

^f Było: Letno.

^g Tak w tekście. Wymienione niżej sprawy nie leżały w gestii wywiadu polskiego.

¹¹ „Dobrobut”, właściciel Lampert Wolf, ul. Leszno 28. *Księga adresowa Polski (wraz z WM Gdańskiem dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa)*, Warszawa 1930, s. 1750.

¹² Prawdopodobnie Eugeniusz Kusko (1907–1984), ps. „Grabski”, „Herman”, „Marian”; studiował we Lwowie; od 1927 członek KPZU; w 1930 decyzją Sekretariatu KC umieszczony pod fałszywym nazwiskiem w Centralnej Redakcji KPZU w Samborze i Lwowie; w 1934 skazany na 8 lat więzienia i utratę praw publicznych na 10 lat; w 1936 zwolniony z więzienia, ale odsunięty od pracy; w czasie II wojny światowej w Armii Czerwonej; w 1945 zca szefa GZP-W WP; w l. 1946–1947 zca dyrektora Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego; w 1947 zwolniony z wojska, następnie poseł na Sejm Ustawodawczy z Myślenic i delegat na Kongres Zjednoczeniowy; w 1949 kierownik działu filozofii w wydawnictwie „Książka i Wiedza”; w l. 1954–1957 wykładowca filozofii w ASP; w 1956 prezes wydawnictwa „Książka i Wiedza”; w 1957 ponownie w WP, zca szefa GZP WP. Delegat na III (1959) i IV (1964) Zjazd PZPR; w l. 1960–1964 kmdt Wojskowej Akademii Politycznej; w l. 1965–1969 attaché wojskowy, morski i lotniczy w Moskwie (płk 1945, gen. bryg. 1946, gen. dyw. 1964). *Słownik biograficzny działaczy...*, t. 3..., s. 577–578.

поручено выступить на суде с речью как беспартийному, рассказать, что меня на следствии избивали и отказаться от всех своих показаний. Об этом поручении партийного руководства я письменно через тюремную администрацию сообщил дефензиве, при чем в этом сообщении дословно изложил текст речи, с которой я должен был выступить на суде.

Мое сообщение было использовано дефензивой на процессе для разоблачения организационной работы, проведенной партийным руководством среди участников процесса с целью дискредитации следствия и суда и ослабления приговора.

Приехав на Украину, я поступил учиться на Харьковские курсы трактористов и в мае 1936 года послал из Харькова письмо в Польшу разведке, в котором сообщил, что учусь на курсах трактористов, после окончания которых поеду работать в МТС. После окончания курсов я был командирован на работу в Уманскую МТС на должность разъездного механика. Прибыв в Умань в апреле 1937 года, я вскоре оттуда написал опять письмо в Польшу с сообщением своего места работы.

На мои письма ответа из Польши я не получил. Несмотря на это я был уверен, что рано или поздно ко мне явится человек из разведки и потребует материал, исходя из этого, я по собственной инициативе начал готовить данные о состоянии машинотракторного и автомобильного парка в МТС и о политических настроениях колхозников в отстающих колхозах Уманщины.

Помимо этого я намечал собрать данные о состоянии дорог и автомобильного парка в МТС Украины, что по-моему представляло интерес для польской разведки. Для получения этих данных из других районов Украины я имел в виду использовать переписку с механиками, которые учились вместе со мной на курсах и после окончания разъехались на различные МТС Украины. Мой арест помешал мне в этой работе.

Записано верно с моих слов, мне прочитано, в чем и расписываюсь.

(—) ЗАРВА

⁶-Допросил:

Опер. Уполномоченный III Отдела УГБ НКВД УССР

Мл[адший] лейтенант госбезопасности⁶

(—) ПЛОХИХ

⁶-Верно⁶:

⁶-Опер. Уполномоченный III Отдела

Лейтенант госбезопасности⁶

ХРАПУН

ГДА СБУ, Черкаси, спр. 6110-ФПС, т. 1, арк. 10–20.

Оригінал, машинопис.

Кожен аркуш протоколу допиту підписаний власноручно Іваном Зарвою.

byłem bity i odwołać wszystkie swoje zeznania. O tym poleceniu kierownictwa partyjnego poinformowałem listownie, poprzez administrację więzienną, defensywę, przy czym w informacji tej dosłownie przytoczyłem tekst mowy, którą miałem wygłosić w sądzie.

Moja informacja została przez defensywę podczas procesu wykorzystana do zdemaskowania prowadzonej przez kierownictwo partyjne wśród uczestników procesu działalności organizacyjnej, która miała na celu zdyskredytowanie aparatu śledczego oraz sądu i złagodzenie wyroku.

Po przyjeździe na Ukrainę zapisałem się na charkowskie kursy dla traktorzystów i w maju 1936 roku wysłałem z Charkowa do Polski, do wywiadu, list, w którym poinformowałem, że uczę się na kursach dla traktorzystów i po ich ukończeniu wyjadę do pracy w MTS. Kiedy skończyłem kurs, zostałem oddelegowany do pracy w humańskiej MTS na stanowisko mechanika wyjeżdżającego w teren. Wkrótce po przybyciu w kwietniu 1937 roku do Humania ponownie napisałem list do Polski, w którym poinformowałem o moim miejscu pracy.

Odpowiedzi z Polski na moje listy nie otrzymałem. Mimo to byłem przekonany, że wcześniej czy później pojawi się u mnie człowiek z wywiadu i zażąda materiałów. Wychodząc z tego założenia, z własnej inicjatywy zacząłem przygotowywać dane o stanie parku maszynowo-traktorowego i samochodowego w MTS oraz o nastrojach politycznych kolchoźników z będących w kiepskiej sytuacji kolchozów Humańszczyzny.

Ponadto planowałem zbieranie danych o stanie dróg i parku samochodowego w MTS-ach Ukrainy, co według mnie miało znaczenie dla wywiadu polskiego. W celu otrzymania tych danych z innych rejonów Ukrainy, miałem zamiar wykorzystać korespondencję prowadzoną z mechanikami, którzy byli ze mną na kursie i po jego zakończeniu rozjechali się do różnych MTS-ów na Ukrainie. W działaniach tych przeszkodziło mi aresztowanie.

Spisano z moich słów wiernie, odczytano mi, co potwierdzam podpisem.

(—) ZARWA

^bPrzesłuchał:

Pełnomocnik Oper[acyjny] III Oddziału UGB NKWD USRS

Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b

(—) ПЛОЧИХ

^bZa zgodność^b:

Pełnomocnik Oper[acyjny] III Oddziału

Lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b

ЧРАПУН

HDA SBU, Czerkasy, spr. 6110-FPS, t. 1, k. 10–20.

Kopia, maszynopis.

Każda karta protokołu podpisana przez Iwana Zarwę.

^{а-б}Обвинительное заключение^{-б-а}

По делу № 4990 по обвинению ЗАРВА Ивана Васильевича, по ст. ст. 54-8, 54-6 ч. 1 и 54-11 УК УССР

УГБ НКВД УССР вскрыта и ликвидируется контрреволюционная националистическая, фашистская шпионская организация, ставившая своей задачей свержение власти на Украине путем вооруженного восстания и террора при помощи фашистских государств.

Одним из активных участников этой организации является арестованный 17 июля 1937 г. и привлеченный по настоящему делу в качестве обвиняемого ЗАРВА Иван Васильевич.

Следствием и признанием самого обвиняемого ЗАРВА установлено, что он с 1929–1930 г. являлся агентом польской разведки и активным участником организации УВО-ОУН, в которую был завербован ГОШОВСКИМ-«БОГУНОМ» (осужден).

По этому вопросу обвин[яемый] ЗАРВА показал:

«Я признаю себя виновным в том, что являясь участником контрреволюционной фашистской организации украинских националистов и агентом польской разведки – проводил активную контрреволюционную националистическую и провокаторскую работу в рядах Компартии Западной Украины» (показ[ания] обвин[яемого] ЗАРВЫ от 1 IX [19]37 г., л. д. 10).

Находясь в Польше в КПЗУ, обвиняемый ЗАРВА примкнул к организации УВО-ОУН и по заданиям этой организации, проводил активную предательскую работу в рядах Компартии Западной Украины (л. д. 14, 15, 16).

В 1930 г. обвин[яемый] ЗАРВА был завербован в г. Луцке ^впольской разведкой, которой выдал ряд руководящих подпольных работников КПЗУ^в (л. д. 16, 17, 18).

^вВ польской тюрьме обвин[яемый] ЗАРВА был переброшен польской разведкой в СССР^в со шпионскими заданиями (л. д. 17, 18, 19, 20).

Обвиняемый ЗАРВА ^бвиновным себя признал^б в том, что: он, являясь участником УВО-ОУН и агентом польской разведки, проводил предательскую провокаторскую работу в рядах КПЗУ среди заключенных коммунистов в Луцкой тюрьме, выдавал дефензиве руководящих работников КПЗУ

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Так у тексті.

Nr 83

Październik 1937, [Kijów]. Akt oskarżenia przeciwko Iwanowi Zarwie

^{a-b}-Akt oskarżenia^{b-a}

w sprawie nr 4990 przeciwko ZARWIE Iwanowi Wasiljewiczowi, z art. 54-8, 54-6 cz.1 i 54-11 KK USRS

UGB NKWD USRS wykryło i zajmuje się likwidacją kontrrewolucyjnej nacjonalistycznej faszystowskiej organizacji szpiegowskiej, która postawiła przed sobą zadanie obalenia władzy [sowieckiej] na Ukrainie na drodze powstania zbrojnego i [stosowania] terroru przy pomocy państw faszystowskich.

Jednym z działaczy tej organizacji jest aresztowany 17 lipca 1937 r. ZARWA Iwan Wasiljewicz, przeciwko któremu, jako oskarżonemu, toczy się niniejsza sprawa.

Dzięki śledztwu oraz przyznaniu się samego oskarżonego ZARWY ustalono, że w latach 1929–1930 był on agentem wywiadu polskiego i działaczem organizacji UWO-OUN, do której został zwerbowany przez HOSZOWSKIEGO – „BOHUNA” (skazany).

W tej sprawie oskarżony ZARWA zeznał:

„Przyznaję się do winy, polegającej na tym, że jestem członkiem kontrrewolucyjnej faszystowskiej Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów oraz agentem wywiadu polskiego; prowadziłem aktywną kontrrewolucyjną nacjonalistyczną i prowokatorską działalność w szeregach Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy” (Zeznania oskarżonego ZARWY z 1 IX [19]37 r., k.s. 10).

Będąc w Polsce w KPZU, oskarżony ZARWA przyłączył się do organizacji UWO-OUN i na polecenie tej organizacji prowadził intensywną zradziecką działalność w szeregach Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy (k.s. 14, 15, 16).

W 1930 r. oskarżony ZARWA został zwerbowany w m. Łucku przez wywiad polski, któremu wydał wielu pracowników spośród podziemnego kierownictwa KPZU (k.s. 16, 17, 18).

^cW więzieniu polskim oskarżony ZARWA został przerzucony przez polski wywiad do ZSRS^c z zadaniami szpiegowskimi (k.s. 17, 18, 19, 20).

Oskarżony ZARWA ^bprzyznał się do winy^b polegającej na tym, że będąc członkiem UWO-OUN i agentem wywiadu polskiego, dopuszczał się zdrady i prowokatorstwa w szeregach KPZU, wśród komunistów siedzących w więzieniu łuckim, wydał defensywie członków kierownictwa KPZU i został

^{a-a} Podkreślono maszynowo.

^{b-b} Zapisano wersalikami.

^{c-c} Tak w tekście.

и был переброшен польской разведкой в СССР со шпионскими заданиями (л. д. 10, 12, 11, 14, 15–20).

На основании изложенного обвиняется:

ЗАРВА Иван Васильевич, 1903 г. рождения, уроженец с. Березка¹ Киевской области, украинец, гражд[анин] СССР, прибыл из Польши в 1936 г., сын б[ывшего] полицейского урядника, исключенный из КП(б)У, до ареста – механик Уманской МТС, – в том, что:

а) являлся активным участником контрреволюционной, националистической фашистской шпионской организации УВО-ОУН;

б) По заданиям УВО проводил предательскую работу в рядах КПЗУ;

в) Являлся агентом польской разведки, проводил провокационную работу и выдавал руководящих подпольных работников КПЗУ;

г) Был переброшен польской разведкой в СССР со шпионскими заданиями,

т. е. в преступлениях, предусмотренных ст. ст. 54-8, 65-6^г ч.1 и 54-11 УК УССР.

На основании изложенного и руководствуясь приказом ГУГБ НКВД СССР № 00485.

^{а-б}-Постановил^б:-^а

Следдело № 4990 по обвинению ЗАРВЫ Ивана Васильевича направить в ГУГБ НКВД СССР.

^{а-б}-Справка^б:-^а

Вещдоков в деле нет.

^б-Оперуполномоченный 3 Отдела УГБ
Мл[адший] лейтенант гос[ударственной] безопасности^б
(—) ПЛОХИХ

^б-«Согласен»

Зам[еститель] начальника 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Капитан государственной безопасности^б

САМОЙЛОВ^г

Составлено « » октября 1937 г.

ГДА СБУ, Черкаси, спр. 6110-ФПС, т. 1, арк. 53–54.

Оригінал, машинопис.

^г Так у тексті. Ймовірно має бути: 54-6.

^г Замість Самуїла Самойлова документ підписав Мойсей Детинко.

¹ Ймовірно Березівка.

przerzucony przez wywiad polski do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi (k.s. 10, 12, 11, 14, 15–20).

Na podstawie powyższego oskarża się:

ZARWĘ Iwana Wasiljewicza – urodzony w 1903 r. we w[si] Bieriozka¹ w obwodzie kijowskim, Ukrainiec, obyw[atel] ZSRS, przybył z Polski w 1936 r., syn b[yłego] *uriadnika* policji, usunięty z KP(b)U, przed aresztowaniem mechanik humańskiej MTS – o to, że:

a) był aktywnym członkiem kontrrewolucyjnej nacjonalistycznej organizacji faszystowskiej UWÓ-OUN;

b) na polecenie UWÓ uprawiał zdradziecką działalność w szeregach KPZU;

c) był agentem wywiadu polskiego, dopuszczał się prowokacji i wydawał działających w podziemiu członków kierownictwa KPZU;

d) został przerzucony przez wywiad polski do ZSRS z zadaniami szpiegowskimi,

tj. o przestępstwa przewidziane w art. 54-8, 65-6^d cz.1 i 54-11 KK USRS.

Na podstawie powyższego oraz kierując się rozkazem GUGB NKWD ZSRS nr 00485

^{a-b}postanowiłem^{b-a}

sprawę śled[czą] nr 4990 z oskarżenia ZARWY Iwana Wasiljewicza skierować do GUGB NKWD ZSRS.

^{a-b}Informacja^{b-a}

Dowod[ów] rzecz[owych] w sprawie nie ma.

^bPełnomocnik Oper[acyjny] 3 Oddziału UGB
Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b
(—) PŁOCHICH

^b„Wyrażam zgodę”

Zast[ępcą] Naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Kapitan bezpieczeństwa państwowego^b

SAMOJŁOW^c

Sporządzono „ ” października 1937 r.

HDA SBU, Czerkasy, spr. 6110-FPS, t. 1, k. 53–54.

Oryginał, maszynopis.

^d Tak w tekście. Prawdopodobnie powinno być: 54-6.

^c W zastępstwie Samojłowa dokument podpisał Dietinko.

¹ Prawdopodobnie Bieriezowka.

СПРАВА МИХАЙЛА ОГОНЬ-ДОГАНОВСЬКОГО

SPRAWA MICHAŁA OGOŃ-DOGANOWSKIEGO

№ 84

1 вересня 1937, [Київ]. Протокол допиту подвійного агента Михайла Огонь-Догановського

^{а-б}Протокол допроса^{б-а}

обвиняемого ОГОНЬ-ДОГАНОВСКОГО^в Михаила Ивановича, 1899 г. рождения, уроженца гор. Киева, русского, гражд. СССР, сына генерал-майора¹, беспартийного, со средним образованием. Агент Одесского Облуправления НКВД с 1924 по 1935 год. До ареста – ст[арший] механик государственного физического института ОГУ,

^аот 1-го сентября 1937 года^а

^бВопрос^б: Вы были секретным агентом ГПУ-НКВД?

^бОтвет^б: Да, я был завербован в 1924 года уполномоченными КРО Одесского Губотдела ГПУ РЫКОВЫМ для разработки буржуазных, антисоветских кругов в Одессе.

Я, как сын генерал-майора, происходя из буржуазной семьи и вращаясь среди антисоветского элемента, имел для разработки этого элемента большие возможности.

Работал по линии КРО до 1927 года, а затем был послан для закордонной работы в Румынию. Ездил туда в конце 1927 и начале 1928 года два раза.

^бВопрос^б: Мы располагаем точными данными о том, что Вы, поехав по заданию Одесского Окротдела ГПУ, в конце 1927 г. в Румынию, были привлечены там несколькими иностранными разведками для шпионской работы в СССР.

Требуем от Вас по этому вопросу правдивых показаний.

^бОтвет^б: Во время моей поездки по заданиям Одесского Окротдела ГПУ в Румынию, я был действительно перевербован там румынской и польской разведками, что скрыл от органов ГПУ.

В своей шпионской работе по заданию этих разведок, буду давать правдивые и исчерпывающие показания.

^бВопрос^б: Какой из названных Вами разведок Вы были завербованы впервые?

^{а-а} Підкреслено машинописним способом.

^{б-б} Написано великими літерами.

^в Було: ОГОНЬ-ДАГАНОВСКИЙ. Подібно у інших документах.

¹ Йдеться про Івана Платоновича Огонь-Догановського.

Nr 84

1 września 1937, [Kijów]. Protokół przesłuchania podwójnego agenta Michała Ogoń-Doganowskiego

^{a-b}Protokół przesłuchania^{b-a}

oskarżonego OGOŃ-DOGANOWSKIEGO^c Michała Iwanowicza, urodzonego w 1899 r. w mieś[cie] Kijowie, Rosjanina, obyw[atela] ZSRS, syna generał-majora¹, bezpartyjnego, ze średnim wykształceniem. Agent Odeskiego Zarządu Obw[odowego] NKWD od 1924 do 1935 roku. Przed aresztowaniem st[arszy] mechanik w Państwowym Instytucie Fizyki OGU,

^{a-z} 1 września 1937 roku^a

^b-Pytanie^b: Byliście tajnym agentem GPU-NKWD?

^b-Odpowiedź^b: Tak, zostałem zwerbowany w 1924 roku przez pełnomocnika KRO Odeskiego Oddziału Gub[ernialnego] GPU RYKOWA w celu rozpracowywania burżuazyjnych i antysowieckich kręgów w Odessie.

Jako syn generał-majora, pochodzący z rodziny burżuazyjnej i obracający się wśród elementu antysowieckiego, miałem duże możliwości rozpracowywania tego elementu.

Pracowałem po linii KRO do 1927 roku, następnie zostałem wysłany do pracy za granicę – do Rumunii. Wyjeżdżałem tam pod koniec 1927 i na początku 1928 roku dwukrotnie.

^b-Pytanie^b: Dysponujemy dokładnymi danymi, że po wyjeździe na polecenie Odeskiego Oddziału Okr[ęgowego] GPU pod koniec 1927 r. do Rumunii, zostaliście wciągnięci przez kilka zagranicznych wywiadów do działalności szpiegowskiej w ZSRS.

Żądamy od Was w tej sprawie zeznań zgodnych z prawdą.

^b-Odpowiedź^b: Podczas wyjazdu do Rumunii na polecenie Odeskiego Oddziału Okr[ęgowego] GPU zostałem rzeczywiście przewerbowany przez wywiady polski i rumuński, co ukryłem przed organami GPU.

W sprawie szpiegostwa uprawianego przeze mnie na polecenie tych wywiadów złożę zgodne z prawdą i wyczerpujące zeznania.

^b-Pytanie^b: Który z wymienionych przez Was wywiadów zwerbował Was jako pierwszy?

^{a--a} Podkreślono maszynowo.

^{b--b} Zapisano wersalikami.

^c Było: OGOŃ-DAGANOWSKIJ. Podobnie w innych dokumentach.

¹ Chodzi o Iwana Płatonowicza Ogoń-Doganowskiego.

⁶-Ответ⁶: Впервые я был завербован румынской разведкой, хотя послан я был в Румынию со специальной целью подставы полякам. Объясняется это тем, что румыны не пожелали упустить случая сами приобрести агента в моем лице.

Я ехал в Румынию вместе с другим агентом Одесского Окротдела ГПУ ЛУГОВЫМ Ильей Поликарповичем, побывавшим в Румынии неоднократно и приобретшим там возможности связать меня с капитаном польской разведки в Кишиневе ПЕТРОВСКИМ².

После переброски через Днестр на румынскую сторону, я был доставлен в кишиневскую сигуранцу. Прибыв туда, я имел первоначально короткую беседу с начальником сигуранцы ГУСАРЕСКУ, причем присутствовали жандармский полковник БАРУМБАРУМ и представитель французской разведки в Кишиневе ГЛЕЙЗЕР.

Мне было предложено изложить ⁷«письменно» материалы, обещанные еще ранее через ЛУГОВОГО, когда он подготовлял мою переброску. Я это предложение исполнил.

На следующий день я имел продолжительную беседу с одним из старших работников кишиневской сигуранцы КОЧУБЕЕМ. Этот разговор привел к перевербовке меня румынской разведкой.

КОЧУБЕЙ начал с заявления, что ему совершенно точно известен действительный характер приезда, т. е. приезд по заданию Одесского Окротдела ГПУ. Это заявление было сделано с такой категоричностью и сопровождалось замечаниями о наблюдении за мной еще в Одессе, что я смутился и свою связь с ГПУ признал.

После этого КОЧУБЕЙ сказал, что ничего особо скверного в этом нет; т. к. я, по его выражению, не политический агент, информатор, то меня сигуранца сможет использовать, приняв меры по части наблюдения за мной во время пребывания в Румынии.

Я дал свое согласие для работы в пользу Румынии. Затем меня сфотографировали. Условились, что кличка моя будет «СЕРГЕЙ».

Все это, по приезде в Одессу, я от Окротдела ГПУ скрыл, став на путь предательства и измены родине.

⁶-Вопрос⁶: Какие задачи поставил перед Вами КОЧУБЕЙ?

⁶-Ответ⁶: КОЧУБЕЙ потребовал, прежде всего, чтобы материалы, доставляемые мною по заданию ГПУ, не были дезинформационными, или, чтобы во всяком случае, была известна степень их достоверности.

⁷-⁷ Так у тексті.

² Маріян Пйотровський (нар. 18 V 1887), підпоручик запасу військово-морського флоту, діяч ПОВ, псевд. «Пепеа», у 1920–1921 рр. комендант округу Ц-2 Кишинів; у 1920–1921 рр. керівник розвідувального пункту II Відділу Головнокомандування Польського Війська/Генерального Штабу у Стамбулі; до 1928 керівник розвідувального пункту у Кишиневі. *Peplowski A. Цит. праця, с. 37, 41, 148–149, 192; ROR 1934, с. 1062.*

^b-Odpowiedź^b: Najpierw zostałem zwerbowany przez wywiad rumuński, choć wysłano mnie do Rumunii ze specjalnym celem podstawienia mnie Polakom. Wytlumaczyć to można w ten sposób, że Rumuni nie chcieli przegapić okazji pozyskania przez nich agenta w mojej osobie.

Pojechałem do Rumunii z innym agentem Odeskiego Oddziału Okr[ęgowego] GPU ŁUGOWOJEM Ilją Polikarpowiczem, który już niejednokrotnie bywał w Rumunii i posiadał tam możliwość skontaktowania mnie z kapitanem wywiadu polskiego w Kiszyniowie PIOTROWSKIM².

Po przetrzuceniu mnie przez Dniestr na stronę rumuńską, zostałem dostawiony do kiszyniowskiej Sigurancy. Kiedy tam przybyłem, najpierw krótko rozmawiałem z naczelnikiem Sigurancy GUSARIESCU, w obecności pułkownika żandarmerii BARUMBARUM i przedstawiciela wywiadu francuskiego w Kiszyniowie GLEJZERA.

Polecono mi, bym przekazał^d na piśmie^d materiały, obiecane wcześniej przez ŁUGOWOJA, gdy przygotowywał mnie do przetrzucenia [przez granicę]. Polecenie to wypełniłem.

Następnego dnia odbyłem długą rozmowę z jednym ze starszych [rangą] pracowników kiszyniowskiej Sigurancy KOCZUBEJEM. Ta rozmowa doprowadziła do przewerbowania mnie przez wywiad rumuński.

KOCZUBEJ na początku oznajmił mi, że bardzo dobrze znany mu jest rzeczywisty charakter [mojego] przyjazdu, tzn. przyjazd na polecenie Odeskiego Oddziału Okr[ęgowego] GPU. Oświadczył to w sposób bardzo kategoriyczny i jednocześnie dawał do zrozumienia, że byłem obserwowany jeszcze w Odessie, więc zdenerwowałem się i przyznałem do moich powiązań z GPU.

Następnie KOCZUBEJ dodał, że nie ma w tym nic szczególnie nagannego; a ponieważ, jak się wyraził, nie jestem agentem politycznym, informatorem, to Siguranca może mnie wykorzystać, stosując jako środek jedynie obserwację mojej osoby podczas pobytu w Rumunii.

Zgodziłem się pracować na rzecz Rumunii. Następnie sfotografowano mnie. Umówiliśmy się, że mój pseudonim będzie brzmieć „SIERGIEJ”.

Po przyjeździe do Odessy wszystko to ukryłem przed Oddziałem Okr[ęgowym] GPU, wchodząc na drogę zaprzędania i zdrady ojczyzny.

^b-Pytanie^b: Jakie zadania postawił przed Wami KOCZUBEJ?

^b-Odpowiedź^b: KOCZUBEJ domagał się przede wszystkim, aby materiały dostarczane przeze mnie na polecenia GPU nie stanowiły dezinformacji, a przynajmniej żeby znany był [mu] stopień ich wiarygodności.

Głównym zadaniem, jakie postawiono przede mną, było zbieranie interesujących go materiałów na temat ZSRS, oprócz tych materiałów, w które zaopatrywało mnie GPU.

^{d-d} *Tak w tekście.*

² Marian Piotrowski (ur. 18 V 1887), ppor. rez. mar., działacz POW, ps. „Pepea”, w l. 1920–1921 kmtd okręgu C-2 Kiszyniów; w l. 1920–1921 kierownik placówki wywiadowczej Oddziału II NDWP/Szt. Gen. w Stambule; do 1928 kierownik placówki w Kiszyniowie. A. Peplowski, *op.cit.*, s. 37, 41, 148–149, 192; ROR 1934, s. 1062.

В качестве главной задачи передо мной было поставлено – собирание интересующих его материалов о СССР, помимо тех материалов, которыми я буду снабжен ГПУ.

⁶Вопрос⁶: Что Вами было сделано во исполнение поручения КОЧУБЕЯ?

⁶Ответ⁶: В течение 1928 г. – не сделал ничего. Тогда я получил через ходока ВАНЮ, арестованного впоследствии Окротделом ГПУ, письмо. В этом письме КОЧУБЕЙ, угрожая разоблачением перед ГПУ некоторых материалов, которыми он на меня располагает, – потребовал присылки сведений.

После этого, на протяжении трех лет (1929–1931 гг.) я систематически собирал шпионские сведения, посылая их КОЧУБЕЮ.

Вопросы, по которым собирались сведения, намечались в некоторых случаях записками, получаемыми мною от КОЧУБЕЯ, но чаще всего – мною лично.

В 1929 году я собирал и посылал КОЧУБЕЮ информации два раза:

О первом пятилетнем плане, освещая в ней состояние одесских заводов, рост количества рабочих; о строительстве Одесского порта и настроении населения, в связи с советско-китайским конфликтом.

В 1930 году я собрал и послал ему материалы 4 раза: Сведения о воинских частях о вооружении РККА.

В 1931 году собрал и послал информации 2 раза, освещая в них вопрос о ходе коллективизации сельского хозяйства, о настроении населения в связи с этим.

⁶Вопрос⁶: По каким из перечисленных вопросов КОЧУБЕЙ требовал специальную информацию?

⁶Ответ⁶: Из перечисленных выше материалов к той категории, которые были собраны по требованию КОЧУБЕЯ, – относятся материалы о настроениях населения в связи с советско-китайским конфликтом, о строительстве Одесского порта и материалы по вопросам коллективизации сельского хозяйства.

⁶Вопрос⁶: Каким путем и через кого Вы добывали материалы, передаваемые в Румынию?

⁶Ответ⁶: Материалы я добывал исключительно сам, не привлекая и не вербуя других лиц. При этом я пользовался методом осторожного опроса людей и посещения интересующих меня объектов.

Так, например, материалы о строительстве одесского порта я собрал, путем посещения порта и разговоров там с разными лицами.

⁶Вопрос⁶: Вашим показаниям об источниках добывания шпионских сведений мы не верим. Назовите конкретных лиц, через которых вы добывали эти сведения.

⁶Ответ⁶: Я дал по этому вопросу правдивые показания. Я действительно не привлекал никого для собирания отправляемых в Румынию материалов.

⁶Вопрос⁶: Каким путем Вы отправляли материалы КОЧУБЕЮ?

^b-Pytanie^b: Czego dokonaliście w ramach wykonywania polecenia KOCZUBEJA?

^b-Odpowiedź^b: W ciągu 1928 r. niczego nie dokonałem. Otrzymałem wtedy przez posłańca WANIE, aresztowanego później przez Oddział Okr[ęgowy] GPU, list. W liście tym KOCZUBEJ domagał się przysłania informacji, grożąc ujawnieniem przed GPU jakichś materiałów, które na mnie posiadał.

Potem w ciągu trzech lat ([lata] 1929–1931) systematycznie zbierałem informacje szpiegowskie i wysyłałem je KOCZUBEJOWI.

Kwestie, których miały dotyczyć zbierane przeze mnie informacje, podawane były niekiedy w zapiskach, jakie otrzymywałem od KOCZUBEJA, ale najczęściej wybierałem [zagadnienia] osobiście.

W 1929 roku zebrałem i wysłałem KOCZUBEJOWI informacje dwa razy: o pierwszym planie pięcioletnim z omówieniem stanu odeskich zakładów, wzroście liczby robotników [oraz] o budowie portu odeskiego i nastrojach ludności w związku z konfliktem sowiecko-chińskim.

W 1930 roku zebrałem i wysłałem materiały 4 razy: informacje o jednostkach wojskowych i uzbrojeniu RKKA.

W 1931 roku zebrałem i wysłałem informacje 2 razy, wyjaśniając kwestie związane z przebiegiem kolektywizacji rolnictwa i wynikającymi z niej nastrojami ludności.

^b-Pytanie^b: W odniesieniu do których z wymienionych problemów KOCZUBEJ domagał się specjalnych informacji?

^b-Odpowiedź^b: Z wymienionych wyżej materiałów, do tych kategorii, które były zbierane na żądanie KOCZUBEJA, odnoszą się materiały o nastrojach ludności w związku z konfliktem sowiecko-chińskim, budowie portu odeskiego i materiały dotyczące kolektywizacji rolnictwa.

^b-Pytanie^b: W jaki sposób i przez kogo zdobywaliście materiały przekazywane do Rumunii?

^b-Odpowiedź^b: Materiały zdobywałem wyłącznie sam, nie wciągając i nie werbując innych osób. Stosowałem przy tym metodę ostrożnego wypytywania ludzi i odwiedzania interesujących mnie obiektów.

Tak na przykład, chodząc do portu i rozmawiając z różnymi osobami, zebrałem materiały o budowie portu odeskiego.

^b-Pytanie^b: Nie wierzymy waszym zeznaniom, dotyczącym źródeł pozyskiwania informacji szpiegowskich. Wymieńcie konkretne osoby, za pośrednictwem których zdobywaliście te informacje.

^b-Odpowiedź^b: W tej sprawie zeznałem prawdę. Rzeczywiście nikogo nie wciągałem do zbierania wysyłanych do Rumunii materiałów.

^b-Pytanie^b: W jaki sposób przekazywaliście KOCZUBEJOWI materiały?

^b-Odpowiedź^b: Materiały przekazywałem do Rumunii przez przysyłanych stamtąd co jakiś czas posłańców. W 1929 roku przybyli oni 2 razy, w 1930 r. – 4 razy i w 1931 r. – 2 razy. Potem był jeszcze posłaniec, jak ustaliłem po [opisie] wyglądu, w 1933 roku, ale byłem na daczcy i nie widziałem się z nim. W następnych latach nikt się u mnie nie pojawił.

⁶Ответ⁶: Материалы в Румынию я отправлял через присылаемых отсюда периодически ходоков. Приходили они в 1929 году 2 раза, в 1930 г. – 4 раза и в 1931 г. – 2 раза. После этого ходок, как я выяснил по приметам, был еще в 1933 году, но я был на даче и с ним не виделся. В последующие годы никто ко мне не являлся.

Приезжающие ходоки от КОЧУБЕЯ звонили ко мне по телефону на работу в институт физики и говорили в качестве пароля: «Я от Николая Васильевича» (имя и отчество КОЧУБЕЯ). По телефону намечалось затем место встречи на углу какой-либо улицы, а опознавательным знаком служило постукивание папироской по портсигару.

⁶Вопрос⁶: Когда Вами была установлена связь с польской разведкой?

⁶Ответ⁶: С польской разведкой у меня установилась связь в том же 1927 году, в первую мою поездку в Румынию.

Как я уже показал, основной моей задачей в Румынии, являлось налаживание связи с капитаном польской разведки в Кишиневе – ПЕТРОВСКИМ.

Но румыны с самого начала старались помешать мне в налаживании связи с ПЕТРОВСКИМ, хотя и познакомили с ним.

ПЕТРОВСКИЙ просил меня при КОЧУБЕЕ присылать ему информации, но последний предложил все материалы присылать ему с тем, чтобы он сам их распределял по своему усмотрению.

Тогда ПЕТРОВСКИЙ, улучшив удобный момент, отозвал меня в коридор, и там между нами было обусловлено, что я ему буду присылать материалы самостоятельно.

В дальнейшем я этой договоренности придерживался и посылал ПЕТРОВСКОМУ копии материалов, направляемых КОЧУБЕЮ. Это я также скрыл от ГПУ.

⁶Вопрос⁶: Какое вознаграждение Вы получили за свою шпионскую работу?

⁶Ответ⁶: За проводимую шпионскую работу мне из Румынии присылали контрабандные товары: чулки, духи, мануфактуру, два раза ручные часы и т. п.

⁶Вопрос⁶: Был ли перевербован в Румынии ЛУГОВОЙ?

⁶Ответ⁶: О перевербовке румынами ЛУГОВОГО ничего конкретного сказать не могу. Но если учесть, что в отношении его связи с ГПУ у румын определенно подозрения были и, что он ездил в Румынию много раз, мне думается, что попытки к этому, безусловно, сделаны были.

Но я имею совершенно точные данные о связи ЛУГОВОГО с французской разведкой, в лицо ее представителя в Кишиневе ГЛЕЙЗА[†].

Последний часто посещал ЛУГОВОГО в те дни, когда мы находились в сигуранце. Между ними существовали хорошие отношения.

В одно из таких посещений ГЛЕЙЗА, я лежал на своей койке, но не спал. ЛУГОВОЙ и ГЛЕЙЗ вели шепотом разговор, причем я слышал совершенно

[†] Так у текстi. Вице: ГЛЕЙЗЕР.

Przyjeżdżający od KOCZUBEJA posłańcy telefonowali do mnie do pracy, do Instytutu Fizyki, i jako hasło podawali: „Jestem od Nikołaja Wasiljewicza” (imię i *otczestwo* KOCZUBEJA). Następnie telefonicznie ustalano miejsce spotkania, na rogu jakiejś ulicy, a znak rozpoznawczy stanowiło postukiwanie papierosem w papierośnicę.

^b-Pytanie-^b: Kiedy nawiązaliście kontakt z wywiadem polskim?

^b-Odpowiedź-^b: Z wywiadem polskim nawiązałem kontakt w tym samym 1927 roku, podczas mojego pierwszego pobytu w Rumunii.

Jak już zeznałem, moim głównym zadaniem w Rumunii było nawiązanie kontaktu z kapitanem wywiadu polskiego w Kiszyniowie PIOTROWSKIM.

Rumuni jednak od samego początku starali się przeszkodzić mi w nawiązaniu kontaktu z PIOTROWSKIM, chociaż poznali mnie z nim.

PIOTROWSKI poprosił mnie w obecności KOCZUBEJA, bym przysyłał mu informacje, jednak ten ostatni zaproponował, bym wszystkie materiały przysyłał jemu, a on sam będzie je rozdzielał według swego uznania.

Wtedy PIOTROWSKI, wybrawszy odpowiedni moment, odwołał mnie na korytarz i tam uzgodniliśmy, że będę mu przysyłać materiały niezależnie [od KOCZUBEJA].

W przyszłości trzymałem się tej umowy i wysyłałem PIOTROWSKIEMU kopie materiałów kierowanych do KOCZUBEJA. To także zataiłem przed GPU.

^b-Pytanie-^b: Jakie wynagrodzenie otrzymywaliście za pracę szpiegowską?

^b-Odpowiedź-^b: Za prowadzenie pracy szpiegowskiej przekazywano mi z Rumunii towary pochodzące z przemytu: pończochy, materiały tekstylne, perfumy, dwukrotnie zegarek na rękę itp.

^b-Pytanie-^b: Czy ŁUGOWOJ został w Rumunii przewerbowany?

^b-Odpowiedź-^b: O przewerbowaniu ŁUGOWOJA przez Rumunów nie mogę powiedzieć nic konkretnego. Ale jeśli założy się, że Rumuni mieli konkretne podejrzenia co do jego powiązań z GPU i że wiele razy jeździł do Rumunii, myślę, że takie próby musiały być podejmowane.

Ale mam bardzo dokładne dane o związkach ŁUGOWOJA z wywiadem francuskim w osobie jego przedstawiciela w Kiszyniowie, GLEJZA^e.

Odwiedzał on często ŁUGOWOJA w tych dniach, gdy przebywaliśmy w Sigurancy. Byli oni w dobrych stosunkach.

Podczas jednego z takich spotkań z GLEJZEM leżałem na swoim pościeliu, ale nie spałem. ŁUGOWOJ z GLEJZEM prowadzili szeptem rozmowę i słyszałem bardzo wyraźnie, że rozmawiali na temat szyfru, którym ŁUGOWOJ miał pisać do GLEJZA do Paryża, dokąd ten ostatni wybierał się w związku z jakimiś komplikacjami w Kiszyniowie. GLEJZ pytał ŁUGOWOJA, czy pamięta szyfr, na co ten odpowiedział twierdząco.

^b-Pytanie-^b: W jaki sposób kontaktowaliście się z ŁUGOWOJEM po jego przeniesieniu się do Kijowa?

^e Tak w tekście. Wyżej: GLEJZER.

отчетливо, что беседа шла о шифре, по которому ЛУГОВОЙ должен был писать ГЛЕЙЗУ в Париж, куда тот собирался уехать, в связи с какими-то осложнениями в Кишиневе. ГЛЕЙЗ спросил ЛУГОВОГО помнит ли он шифр, на что последний ответил утвердительно.

⁶Вопрос⁶: Какая связь у Вас существовала с ЛУГОВЫМ после его переезда в Киев?

⁶Ответ⁶: Когда ЛУГОВОЙ уехал в 1928 году в Киев, он мне говорил, что поедет на секретную работу в Польшу.

Из Киева ЛУГОВОЙ мне написал открытку и письмо. Кроме того, он приезжал в Одессу один раз в 1929 году, два раза в 1935 г. и один раз в 1937 г.

По каким делам ЛУГОВОЙ приезжал, – он не говорил. Помню, что он просил меня не разглашать его приезды, причем мотивировал это в одном случае тем, что не хочет, чтобы жена узнала, а в другом – неимением разрешения на проезд в Одессу со службы.

Протокол записан с моих слов правильно, мною прочитан, в чем подписываюсь.

ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИЙ

⁶Допросил:

Нач[альник] 12 Отд[еле]ния 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Лейтенант госбезопасности⁶

КЛАУСЕН

Верно:

⁶Оперуполномоченный 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Лейтенант госбезопасности⁶

(—) ХРАПУН

ГДА СБУ, Одеса, спр. 10225-п, арк. 25–33.

Засвідчена копія, машинопис.

^bOdpowiedź^b: Kiedy ŁUGOWOJ wyjechał w 1928 roku do Kijowa, powiedział mi, że ma wyjechać do objętej tajemnicą pracy w Polsce.

Z Kijowa ŁUGOWOJ napisał do mnie pocztówkę i list. Ponadto przyjeżdżał on do Odessy: jeden raz w 1929 roku, dwa razy w 1935 r. i jeden raz w 1937 r.

W jakich sprawach ŁUGOWOJ przyjeżdżał – tego nie mówił. Pamiętam, że prosił mnie, bym nie rozgłaszał o jego przyjeździe, przy czym w jednym przypadku tłumaczył to tym, że nie chce, by żona się dowiedziała, a w drugim – nie posiadał zezwolenia ze służby na przyjazd do Odessy.

Protokół został spisany z moich słów wiernie, przeczytałem go, co potwierdzam podpisem.

OGOŃ-DOGANOWSKIJ

^bPrzesłuchał:

Nacz[elnik] 12 Wydz[iału] 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b

KLAUSEN

Za zgodność:

^bPełnomocnik Oper[acyjny] 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^b

(—) CHRAPUN

HDA SBU, Odesa, spr. 10225-p, k. 25–33.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis.

СПРАВА ПЕТРА КРЕНТОВСЬКОГО

SPRAWA PIOTRA KRIENTOWSKIEGO

[10 вересня 1937, Дніпропетровськ]. Протокол допиту
Петра Крентовського

^аПротокол допроса^а

обвиняемого КРЕНТОВСКОГО Петра Антоновича, 1881 года [рождения], уроженца местечка Тынна, Дунаевецкого района, Винницкой области, по национальности поляка, гражданства СССР, бывшего члена КП(б)У, исключенного за провокаторскую деятельность при царизме, до ареста – контрольный мастер торпедного завода им. Кирова в Б[ольшом]-Токмаке.

^аВопрос^а: Кто из Ваших родственников проживает в Польше?

^аОтвет^а: Родственников в Польше у меня нет.

^аВопрос^а: А в пограничной полосе родственники у Вас есть?

^аОтвет^а: Да, есть. В селе Цыково^б, Смотричского района, Винницкой области, проживает мой племянник РУЖИЦКИЙ Иосиф Казимирович. Других родственных связей в погранполосе у меня нет.

^аВопрос^а: И не было?

^аОтвет^а: В селе Тынна, Дунаевецкого района, Винницкой области до 1933 года жил мой племянник СТРИЖЕЛЬСКИЙ Вячеслав. Местонахождение его в настоящее время мне не известно.

^аВопрос^а: Это неверно, вы знаете.

^аОтвет^а: Я слышал, будто в 1933 году он бежал нелегально в Польшу, в районе Гусятина. Сейчас он находится, кажется, во Львове.

^аВопрос^а: Откуда Вам это известно?

^аОтвет^а: Относительно обстоятельств побега СТРИЖЕЛЬСКОГО за кордон и пребывания его во Львове мне рассказывал мой племянник РУЖИЦКИЙ И. К., работавший до 1933 года на феодосийской торпедной пристрелочной станции и, проживавший в то время, у меня на квартире.

^аВопрос^а: Откуда известно об этом РУЖИЦКОМУ?

^аОтвет^а: Не знаю.

^аВопрос^а: Вы этим не могли не интересоваться. Требуем правдивого ответа.

^аОтвет^а: После того, как СТРИЖЕЛЬСКИЙ бежал в Польшу, он неоднократно приходил нелегально в Советский Союз. В пограничной полосе он имел явку на квартире у РУЖИЦКОГО, о чем последний мне лично рассказывал.

^аВопрос^а: Вы часто встречались со СТРИЖЕЛЬСКИМ?

^{а-а} Написано великими літерами.

^б Було: Цыново.

Nr 85

[10 września 1937, Dniepropietrowsk]. Protokół przesłuchania Piotra Krientowskiego

^a-Protokół przesłuchania^a

oskarżonego KRIENTOWSKIEGO Piotra Antonowicza, [urodzonego] w 1881 roku w miasteczku Tynna, rejon dunajowiecki, obwód winnicki, narodowości polskiej, obywatelstwa ZSRS, byłego członka KP(b)U, usuniętego za działalność prowokatorską w czasach caratu, przed aresztowaniem – mistrz kontroli w zakładach produkujących torpedy im. Kirowa w W[ielkim] Tokmaku.

^a-Pytanie^a: Kto z Waszych krewnych mieszka w Polsce?

^a-Odpowiedź^a: Nie mam krewnych w Polsce.

^a-Pytanie^a: A w strefie nadgranicznej macie krewnych?

^a-Odpowiedź^a: Tak, mam. We wsi Cykowo^b w rejonie smotryckim, obwód winnicki, mieszka mój krewny RUŻYCKIJ Iosif Kazimirowicz. Innych kontaktów o charakterze rodzinnym w strefie nadgr[anicznej] nie posiadam.

^a-Pytanie^a: I nie posiadaliście?

^a-Odpowiedź^a: We wsi [?] Tynna w rejonie dunajowieckim, obwód winnicki, do 1933 roku mieszkał mój krewny, STRYŻELSKIJ Wiaczesław. Obecnego miejsca jego zamieszkania nie znam.

^a-Pytanie^a: Nieprawda. Znacnie.

^a-Odpowiedź^a: Słyszałem, że bodaj w 1933 roku uciekł on, [przechodząc] w okolicach Husiatyna nielegalnie do Polski. Wydaje się, że teraz przebywa we Lwowie.

^a-Pytanie^a: Od kiedy o tym wiecie?

^a-Odpowiedź^a: Jeśli chodzi o okoliczności ucieczki STRYŻELSKIEGO za granicę i jego pobyt we Lwowie, opowiadał mi o tym mój krewny RUŻYCKIJ I. K., który pracował do 1933 roku w teodozyjskiej torpedowej stacji strzelniczej i mieszkał wtedy w moim mieszkaniu.

^a-Pytanie^a: A od kiedy RUŻYCKIJ wie o tym?

^a-Odpowiedź^a: Nie wiem.

^a-Pytanie^a: Nie mogliście się tym nie interesować. Żądamy odpowiedzi zgodnej z prawdą!

^a-Odpowiedź^a: Po tym, jak STRYŻELSKIJ zbiegł do Polski, niejednokrotnie przechodził nielegalnie do Związku Sowieckiego. W strefie nadgranicznej miał

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^b *Było: Cynowo.*

^а«Ответ^а: Нет, я его не видел вовсе.

^а«Вопрос^а: Ваше утверждение опровергается материалами следствия. Ответьте правдиво, как часто вы встречались со СТРЫЖЕЛЬСКИМ?

^а«Ответ^а: Мне становится ясным, что дальнейшее закирательство бесцельно. Я решил поэтому откровенно рассказать следствию о проводившейся мною в Советском Союзе шпионской работе по заданиям польских разведывательных органов.

К шпионской деятельности в пользу Польши я был привлечен осенью 1933 года агентом польской разведки СТРЫЖЕЛЬСКИМ Вячеславом. Этому предшествовали следующие обстоятельства:

Летом 1933 года ко мне в Феодосию из Смотровического района приехал РУЖИЦКИЙ И. К., от которого я впервые узнал, что проживавший в селе Тынна, Дунаевецкого района, мой племянник СТРЫЖЕЛЬСКИЙ Вячеслав в 1932 году бежал нелегально в Польшу, откуда вскоре был переброшен в Советский Союз для проведения шпионской работы.

РУЖИЦКИЙ рассказал мне тогда, что СТРЫЖЕЛЬСКИЙ привлек его также к разведывательной деятельности и направил специально в Феодосию для переговоров со мной о возможности моего сотрудничества с польской разведкой и представления в ее распоряжение информации о военно-морских силах Черноморского флота.

По этому вопросу РУЖИЦКИЙ говорил со мной обстоятельно. Он заявил, что СТРЫЖЕЛЬСКИЙ просил передать мне его настойчивую просьбу о том, чтобы я взял на себя поручения разведки и не проявлял в этом вопросе никаких колебаний.

Внутренне я был согласен с этим и более того, считал себя обязанным сделать все от меня зависящее для представления в распоряжение разведки известных мне сведений о Советском военном флоте. Однако, сразу я на это не пошел, ибо все это дело казалось мне недостаточно огражденным от провала.

РУЖИЦКОГО я попросил поэтому, при очередном свидании со СТРЫЖЕЛЬСКИМ, передать ему, что по условиям работы в Феодосийской торпедно-пристрелочной мастерской я такие поручения взять на себя не могу. После этого РУЖИЦКИЙ выехал в пограничную полосу.

Месяца через два, это было приблизительно в октябре 1933 года, он возвратился в Феодосию. Свой приезд РУЖИЦКИЙ объяснил, вначале желанием устроиться работать на торпедной станции и просил моего содействия в этом. Я обещал ему, а жена не возражала против того, чтобы он жил у нас на квартире.

В вечернее время, когда жена занималась хозяйством на кухне, и мы оставались наедине, РУЖИЦКИЙ рассказал мне, что в Феодосию он приехал вместе со СТРЫЖЕЛЬСКИМ, который ко мне явиться не мог, ввиду того, что район пристрелочной станции считался запретной – режимной зоной и без специального разрешения органов НКВД туда никого не пропускают.

От РУЖИЦКОГО я узнал тогда, что во время его пребывания в пограничной полосе, СТРЫЖЕЛЬСКИЙ дважды приходил из закордона. Во

punkt kontaktowy w mieszkaniu RUŻYCKIEGO, o czym ten ostatni osobiście mi mówił.

^a-Pytanie^a: Często spotykaliście się ze STRYŻELSKIM?

^a-Odpowiedź^a: Nie, w ogóle go nie widziałem.

^a-Pytanie^a: Materiały zgromadzone w śledztwie zaprzeczają Waszemu twierdzeniu. Odpowiadajcie zgodnie z prawdą, jak często spotykaliście się ze STRYŻELSKIM?

^a-Odpowiedź^a: Stało się dla mnie jasne, że dalsze zaprzeczanie jest bezcelowe. Dlatego postanowiłem szczerze opowiedzieć w śledztwie o prowadzonej przeze mnie w Związku Sowieckim działalności szpiegowskiej na polecenie polskich służb wywiadowczych.

Do działalności szpiegowskiej na rzecz Polski zostałem wciągnięty jesienią 1933 roku przez agenta polskiego wywiadu STRYŻELSKIEGO Wiaczesława. Poprzedziły to następujące okoliczności:

Latem 1933 roku przyjechał do mnie do Teodozji z rejonu smotryckiego RUŻYCKIJ I. K., od którego po raz pierwszy dowiedziałem się, że mieszkający we wsi Tynna, w rejonie dunajowieckim, mój krewny STRYŻELSKIJ Wiaczesław w 1932 roku zbiegł do Polski, skąd wkrótce został przerzucony do Związku Sowieckiego w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej.

RUŻYCKIJ powiedział mi wtedy, że STRYŻELSKIJ wciągnął do pracy wywiadowczej także i jego oraz skierował go specjalnie do Teodozji, żeby porozmawiał ze mną o możliwości mojej współpracy z wywiadem polskim i przekazywania do jego dyspozycji informacji o wojskowych siłach morskich Floty Czarnomorskiej.

Na ten temat RUŻYCKIJ rozmawiał ze mną szczegółowo. Oznajmił, że STRYŻELSKIJ prosił go o przekazanie mi usilnej prośby, bym przyjął polecenia wywiadu i nie okazywał w tej sprawie żadnego wahania.

Miałem wewnętrzne przekonanie [o konieczności takiej działalności] i, co więcej, uważałem za swój obowiązek zrobić wszystko, co w mojej mocy, by przekazać wywiadowi znane mi informacje o sowieckiej flocie wojennej. Jednak od razu nie poszedłem na to, gdyż cała ta sprawa wydała mi się niedostatecznie zabezpieczona od wpadki.

Dlatego poprosiłem RUŻYCKIEGO, by przy następnym spotkaniu ze STRYŻELSKIM przekazał mu, że ze względu na warunki mojej pracy w teodozyjskim warsztacie torpedowo-strzelniczym takiego zlecenia nie mogę przyjąć. Następnie RUŻYCKIJ wyjechał do strefy nadgranicznej.

Po dwóch miesiącach, było to mniej więcej w październiku 1933 roku, RUŻYCKIJ wrócił do Teodozji. Najpierw wytłumaczył swój przyjazd chęcią urzędzenia się w pracy w torpedowni i poprosił mnie o pomoc w tej sprawie. Obiecałem mu, a żona nie sprzeciwiała się, że zamieszka u nas.

Wieczorem, kiedy żona była zajęta w kuchni, a my zostaliśmy sami, RUŻYCKIJ powiedział mi, że przyjechał do Teodozji razem ze STRYŻELSKIM, który nie mógł przyjść do mnie, ponieważ istniał surowy zakaz przebywania

второй свой приход, за день до выезда в Феодосию, СТРЫЖЕЛЬСКИЙ сообщил, что поляки настаивают, чтобы я сотрудничал с ними и что он, СТРЫЖЕЛЬСКИЙ получил указания лично переговорить со мной.

На следующий день в условленное время, я и РУЖИЦКИЙ были на привокзальной площади, в Феодосии, где СТРЫЖЕЛЬСКИЙ уже ожидал нас. СТРЫЖЕЛЬСКИЙ рассказал, что о моем отказе сотрудничать с польской разведкой он докладывал представителю 2 отдела польского головного⁸ штаба во Львове, который мои доводы признал несерьезными и поэтому направил его в СССР для окончательных переговоров со мной.

При этом СТРЫЖЕЛЬСКИЙ заметил, что за границей считают долгом каждого поляка, живущего на Украине, оказать помощь своей «настоящей» родине в борьбе за свержение Советской власти и те, кто откажется от этого, будут, после подавления большевиков, рассматриваться как изменники.

Я пытался объяснить СТРЫЖЕЛЬСКОМУ, что мое нежелание заниматься шпионажем, никоим образом не означает того, что я предан советам, я старался его уверить в обратном, но это не помогало. В ответ СТРЫЖЕЛЬСКИЙ заявил, что в Польше не считаются с декларациями, а судят о людях только по их заслугам. Он несколько раз подчеркнул, что только заслуги определяют лицо польского гражданина и кто их не имеет или не проявил себя, когда имел такую возможность, тот рассматривается, как трус и предатель. Доводы были для меня убедительными. Я понимал, что упреки направлены по моему адресу и заявил, что постараюсь доказать на деле свою преданность Польше. Этого было достаточно для того, чтобы СТРЫЖЕЛЬСКИЙ понял, что я свое решение изменил и согласен приступить к выполнению поручений польской разведки.

После этого, беседа со СТРЫЖЕЛЬСКИМ носила уже деловой характер о предстоящей моей разведывательной работе. Он интересовался сведениями о военно-морских силах Черноморского флота, отдельными его кораблями, их вооружением, складами боеприпасов, личным составом флота, его настроениями и, особенно подробно, подводным флотом.

Я сообщил ему, что основные военные корабли Черноморского флота сосредоточены в Севастопольской бухте, а остальная часть в военных частях Николаева и Очакова.

Передал, что в состав Черноморского флота входит только один линейный корабль «Парижская Коммуна»¹, переброшенный к тому времени в Черное море из Балтийских вод, назвал ряд известных мне крейсеров и эсминцев.

О подводном флоте сообщил, что имеется три типа подлодок:

⁸ Було: генерального.

¹ «Парижская Коммуна» – лінійний корабель російського флоту, потім РКФ; до 1921 та з 1943 під назвою «Севастополь»; у 1915–1929 рр. у складі Балтійського Флоту, потім до 1956 у складі Чорноморського Флоту; у березні 1921 один із головних лінійних кораблів по стороні антибільшовицького повстання у Кронштаді. *Lipiński J. Druga wojna światowa na morzu. Gdańsk, 1970; c. 782; http://ussrfleet.1939-45.ru/lin_parkom.php, 14 I 2010.*

w strefie poligonu strzelniczego i bez specjalnego zezwolenia NKWD nikogo tu nie wpuszczają.

Dowiedziałem się wtedy od RUŻYCKIEGO, że w czasie gdy przebywał w strefie nadgranicznej, STRYŻELSKIJ dwukrotnie przychodził zza granicy. Za drugim razem, na dzień przed wyjazdem do Teodozji STRYŻELSKIJ poinformował, że Polacy nalegają na moją współpracę z nimi i że on, STRYŻELSKIJ, otrzymał wytyczne, aby osobiście ze mną porozmawiać.

Następnego dnia o umówionym czasie, ja i RUŻYCKIJ, poszliśmy na plac koło dworca w Teodozji, gdzie STRYŻELSKIJ już na nas czekał. STRYŻELSKIJ powiedział, że o mojej odmowie współpracy z polskim wywiadem zameldował przedstawicielowi 2 Oddziału polskiego Sztabu Głównego^c we Lwowie, który moje argumenty uznał za niepoważne i dlatego skierował go do ZSRS w celu ostatecznego dogadania się ze mną.

Jednocześnie STRYŻELSKIJ stwierdził, że za granicą uważa się okazanie pomocy swojej „prawdziwej” ojczyźnie w walce o obalenie władzy sowieckiej za obowiązek każdego Polaka mieszkającego na Ukrainie, zaś ci, którzy odmówią, będą po zgniceniu bolszewików traktowani jak zdrajcy.

Próbowałem wyjaśnić STRYŻELSKIEMU, że moja niechęć do zajęcia się szpiegostwem w żaden sposób nie oznacza, iż zaprzedałem się Sowiетom. Usiłowalem przekonać go, że jest wręcz przeciwnie, ale to nie pomogło. W odpowiedzi STRYŻELSKIJ oznajmił, że w Polsce nie liczą na deklaracje, a ludzie sądzeni są wyłącznie według zasług. Kilkakrotnie podkreślił, że tylko zasługi określają postawę obywatela polskiego, a kto ich nie ma lub nie wykazał się, gdy miał taką sposobność, ten jest traktowany jak tchórz i sprzedawczyk. Argumenty te przekonały mnie. Rozumiałem, że były to zarzuty pod moim adresem i oświadczyłem, że postaram się udowodnić czynami moje oddanie Polsce. To wystarczyło, by STRYŻELSKIJ zrozumiał, że zmieniłem swoje postanowienie i zgodziłem się na wypełnianie poleceń wywiadu polskiego.

Potem rozmowa ze STRYŻELSKIM miała już merytoryczny charakter i dotyczyła czekającej mnie pracy wywiadowczej. Interesował się on wojskowymi siłami morskimi Floty Czarnomorskiej, poszczególnymi jej okrętami, ich uzbrojeniem, składami amunicji, składem osobowym floty i jego nastrojami, oraz w szczególności flotą podwodną.

Poinformowałem go, że główne okręty wojenne Floty Czarnomorskiej zostały zgromadzone w Zatoce Sewastopolskiej, pozostałe zaś w jednostkach wojskowych w Mikołajowie i Oczakowie.

Poinformowałem, że w skład Floty Czarnomorskiej wchodzi tylko jeden okręt liniowy „Parizskaja Kommuna”¹, przerzucony niedawno z wód bałtyckich na Morze Czarne, wymieniłem szereg znanych mi krążowników i niszczycieli.

^c Było: Generalnego.

¹ „Parizskaja Komuna” – okręt liniowy floty rosyjskiej potem RKF; do 1921 i od 1943 pod nazwą „Sewastopol”; w l. 1915–1929 w składzie Floty Bałtyckiej, następnie do 1956 w składzie Floty Czarnomorskiej; w marcu 1921 jeden z głównych okrętów liniowych po stronie antybolszewickiego powstania w Kronsztadzie. J. Lipiński, *Druga wojna światowa na morzu*, Gdańsk 1970, s. 782; http://ussrfleet.1939-45.ru/lin_parkom.php, 14 I 2010.

- 1) подводная лодка старого образца с боевым запасом в три торпеды,
- 2) «Малютка»², обладающая большой маневренностью, с небольшим запасом торпед (не более двух),
- 3) крупная подводн[ая] лодка нового образца с большим боевым запасом 4–5 торпед.

Наиболее подробные сведения были даны мною о торпедном оружии. Я сообщил, что единственным поставщиком торпед (это было в 1933 году) для Советского флота является Ленинградский завод «Двигатель», освоивший производство торпед образца 1927 года (Т-21), диаметром 53 сантиметра и завершивший производство торпед 1912 года диаметром в 45 сантиметров. Еще более подробно я рассказал ему о конструкции и боевых качествах этих торпед.

Сведения я передавал в устной форме и при мне СТРЫЖЕЛЬСКИЙ никаких записок не делал. Он только расспрашивал по одному и тому же вопросу несколько раз, видимо, для того, чтобы сохранить это в памяти.

Вдвоем со СТРЫЖЕЛЬСКИМ мы прохаживались по городу, избегая шумных улиц. РУЖИЦКИЙ же, по предложению СТРЫЖЕЛЬСКОГО, следовал за нами, на расстоянии 20–30 шагов, имея задание наблюдать за тем, обращаем ли мы на себя внимание посторонних. В этом случае он должен был нас своевременно предупредить для того, чтобы мы разошлись и через определенное время встретились в другом месте.

Беседуя со СТРЫЖЕЛЬСКИМ, в тот вечер, я высказал сомнение относительно ценности представленных мной сведений, поскольку считал, что, не имея с нами общих морских границ, Черноморский флот Польши не интересуется. СТРЫЖЕЛЬСКИЙ возразил мне, он заявил, что Польша, как и всякая великая держава, не изолирована от внешнего мира, что она имеет военных союзников и что, в частности, ее официальный союзник – Румыния граничит с Советским Союзом на Черном море. Кроме того, заявил СТРЫЖЕЛЬСКИЙ, по состоянию военных сил Черноморского флота, польский главный штаб может сделать вывод и о состоянии вооружения Балтийского флота.

Во всей этой беседе СТРЫЖЕЛЬСКИЙ стремился внушить мне, что моя работа по заданиям разведки является очень важной для интересов Польши. На этом мы попрощались, условившись, что дальнейшую связь будем осуществлять через РУЖИЦКОГО, который вскоре был устроен мной, в качестве токаря на Феодосийской торпедно-пристрелочной станции.

^aВопрос^a: Как практически осуществлял РУЖИЦКИЙ эту связь?

^aОтвет^a: Как правило, два раза в год, в июне и декабре месяцах, РУЖИЦКИЙ, получавший у меня шпионские сведения, выезжал с ними в пограничную полосу, в село Цыково.

¹ Було: генеральный.

² «Малютка» – підводний човен РКФ серії VI, VI біс XII і XV («М»), сконструйований для Тихоокеанського флоту; з 30-их рр. до кінця Другої світової війни використовувався у радянському військово-морському флоті. *Lipiński J. Цит. праця, с. 788–789.*

O flocie podwodnej poinformowałem, że są trzy typy okrętów podwodnych]:

- 1) okręt podwodny starego typu z wyposażeniem bojowym – trzy torpedy;
- 2) „Malutka”² o dużych możliwościach manewrowania z niewielkim zapasem torped (nie więcej niż dwie);
- 3) duży okręt podwodny nowego typu z dużym wyposażeniem bojowym 4–5 torped.

Najbardziej dokładne informacje podałem na temat broni torpedowej. Powiedziałem, że jedynym dostawcą torped (było to w 1933 roku) dla Floty Sowieckiej są leningradzkie zakłady „Dwigatel”, które opanowały produkcję torped, wzór z 1927 roku (T-21) o średnicy 53 centymetrów i zakończyły produkcję torped z 1912 roku o średnicy 45 centymetrów. Jeszcze dokładniej omówiłem konstrukcję i możliwości bojowe tych torped.

Wiadomości przekazywałem ustnie i przy mnie STRYŻELSKIJ żadnych notatek nie robił. Dopytywał się tylko o jedną i tę samą rzecz po kilka razy, chyba po to, żeby lepiej zapamiętać.

Przechadzaliśmy się we dwójkę ze STRYŻELSKIM po mieście, unikając gwarnych ulic. Natomiast RUŻYCKIJ na polecenie STRYŻELSKIEGO szedł za nami w odległości 20 – 30 kroków, mając za zadanie obserwować, czy nie zwracamy na siebie uwagi osób postronnych. W takim przypadku miał on natychmiast nas uprzedzić, żebyśmy się rozeszli i po określonym czasie spotkali w innym miejscu.

Rozmawiając ze STRYŻELSKIM tego wieczora, zastanawiałem się głośno, czy moje informacje są w ogóle cokolwiek warte, ponieważ uważałem, że skoro Polska nie ma z nami wspólnej granicy morskiej, to Flota Czarnomorska nie powinna jej interesować. STRYŻELSKIJ zaoponował i oznajmił, że Polska, jak każde duże państwo, nie pozostaje w izolacji od reszty świata, że ma sojuszników wojskowych i przede wszystkim jej oficjalny sojusznik, Rumunia, graniczy ze Związkiem Sowieckim na Morzu Czarnym. STRYŻELSKIJ dodał ponadto, że polski Sztab Główny^d może ze stanu sił Floty Czarnomorskiej wyciągnąć wniośki o stanie uzbrojenia Floty Bałtyckiej.

Przez cały czas rozmowy STRYŻELSKIJ starał się przekonać mnie, że moja praca na zlecenie wywiadu jest bardzo ważna dla interesów Polski. Na tym [skończyliśmy], pożegnaliśmy się i umówili, że dalszy kontakt utrzymywać będziemy przez RUŻYCKIEGO, którego wkrótce, jako tokarza, wprowadziłem do teodozyjskiej stacji torpedowo-strzelniczej.

^d *Było*: Generalny.

² „Malutka” – okręt podwodny RKF serii VI, VIbis, XII i XV („M”), początkowo konstruowany dla Floty Oceanu Spokojnego, potem służył w całej flocie sowieckiej od lat 30. do końca II wojny światowej. J. Lipiński, *op.cit.*, s. 788–789.

К этому времени СТРЫЖЕЛЬСКИЙ, прибывая нелегально из закордона, встречался в селе Цыково с РУЖИЦКИМ и получал от него материалы для разведки.

Таким образом, в 1934 году, я направил за кордон сведения о том, что завод им. Кирова в г. Б[ольшом]-Токмаке приступил к освоению производства торпед и что впоследствии я был переведен на этот завод в качестве контрольного мастера ОТК.

Через РУЖИЦКОГО я сообщил также, что с 1935 года производство торпед образца 1927 года начали сворачивать, взамен их заводы им. Кирова и «Двигатель» освоили производство «фиумских» торпед, образцы которых были закуплены в Италии в 1935 году. Я передал в частности, что завод им. Кирова выпускает корабельные торпеды «НТ-450» и авиационные для метания с воздуха, марок «ТАН» и «ТАВ»³. Данные о конструкции и боевых качествах торпед фиумского образца были мной переданы также через РУЖИЦКОГО.

Я лично виделся со СТРЫЖЕЛЬСКИМ, после 1933 года, только один раз. Это было в мае месяце 1937 года в г. Б[ольшом]-Токмаке. СТРЫЖЕЛЬСКИЙ приехал в Б[ольшой]-Токмак прямо с границы и находился у меня на квартире не более 10–12 часов. Его приезд был связан с необходимостью получения более подробных сведений об освоении производства заводом им. Кирова «фиумских» торпед и дачи мне инструктивных указаний относительно создания на заводе диверсионной группы для организации вредительского изготовления торпед. Откладывать это дело нельзя, заявил СТРЫЖЕЛЬСКИЙ, и сразу же заинтересовался моими возможностями в производственных цехах, с точки зрения организации вредительства.

К этому времени я уже входил в состав антисоветской, диверсионно-вредительской организации на заводе им. Кирова, созданной бывшим начальником торпедного сектора Наркомтяжпрома СССР – ВОЛЬФОМ. Я об этом рассказал СТРЫЖЕЛЬСКОМУ и заявил, что поскольку вредительская организация в торпедном производстве действует успешно и мы вряд ли сможем сделать больше того, что делается, то и нет надобности специально заниматься этим делом. СТРЫЖЕЛЬСКИЙ очень подробно расспрашивал меня о вредительстве на заводе им. Кирова, интересовался моим участием в деятельности организации и в результате согласился со мной.

Перед отъездом мы условились, что в августе месяце с/г я использую отпуск для поездки в пограничную полосу в село Цыково, где он предполагал встретиться со мной. Так я и поступил. В селе Цыково я находился с 16 по 25 августа и, не дождавшись СТРЫЖЕЛЬСКОГО, возвратился в Б[ольшой]-Токмак.

^a-Вопрос^a: Вы показали выше, что являлись участником существующей на заводе им. Кирова диверсионно-вредительской организации. Дайте по этому вопросу подробные показания.

³ Торпеди Тан-12 (скидаються з літаків на малій висоті) і ТАВ-15 (скидаються на парашути) з 1933 на озброєнні морської авіації. <http://www.airwar.ru/enc/sww2/r5t.html>, 6 XI 2009.

^a-Pytanie^a: Jak w praktyce RUŻYCKIJ utrzymywał ten kontakt?

^a-Odpowiedź^a: Z reguły dwa razy w roku, w miesiącach czerwcu i grudniu RUŻYCKIJ, po otrzymaniu ode mnie informacji szpiegowskich, wyjeżdżał z nimi do strefy nadgranicznej, do wsi Cykowo.

W tym czasie STRYŻELSKIJ przychodził nielegalnie zza granicy, spotykał się we wsi Cykowo z RUŻYCKIM i brał od niego materiały dla wywiadu.

W ten sposób w 1934 roku przekazałem za granicę informacje, że zakłady im. Kirowa w W[ielkim] Tokmaku przystąpiły do produkcji torped i później zostałem przeniesiony do tych zakładów jako mistrz kontroli OTK.

Poinformowałem także za pośrednictwem RUŻYCKIEGO, że od 1935 roku produkcję torped wzór z 1927 roku zaczęto związać, a zamiast nich zakłady im. Kirowa i „Dwigatiel” opanowały [i przystąpiły] do produkcji torped „fiumskich”, których wzory zakupione zostały we Włoszech w 1935 roku. Przede wszystkim przekazałem, że zakłady im. Kirowa wypuszczają torpedy okrętowe NT-450 i lotnicze, zrzucające z powietrza – typu TAN i TAW³. Dane na temat konstrukcji i zdolności bojowej torped z Fiume przekazałem również przez RUŻYCKIEGO.

Po roku 1933 ze STRYŻELSKIM widziałem się osobiście tylko raz. Było to w miesiącu maju 1937 roku w m. W[ielkim] Tokmaku. STRYŻELSKIJ przyjechał do W[ielkiego] Tokmaku prosto z granicy i przebywał w moim mieszkaniu nie dłużej niż 10 – 12 godzin. Przyjazd jego podyktowany był koniecznością otrzymania dokładniejszych informacji o opanowaniu [techniki] produkcji w zakładach im. Kirowa torped „fiumskich” oraz przekazania mi wytycznych, dotyczących utworzenia w zakładach grupy dywersyjnej mającej uprawiać szkodnictwo przy produkcji torped. STRYŻELSKIJ oświadczył, że tej sprawy nie można odkładać, jednocześnie też zainteresował się, jakie mam możliwości co do zorganizowania szkodnictwa w wydziałach produkcyjnych.

W tym czasie należałem już do istniejącej w zakładach im. Kirowa antysowietckiej organizacji dywersyjno-szkodniczej, założonej przez byłego naczelnika Sektora Torpedowego *Narkomtiażpromu* ZSRS WOLFA. Powiedziałem o tym STRYŻELSKIEMU i oświadczyłem, że skoro organizacja szkodnicza działa z powodzeniem przy produkcji torped i chyba nie zdziałamy więcej niż dotychczas, to i nie ma potrzeby zajmować się tą sprawą. STRYŻELSKIJ bardzo dokładnie wypytał mnie o sprawę szkodnictwa w zakładach im. Kirowa, interesował się moim uczestnictwem w działalności organizacji i w końcu zgodził się ze mną.

Przed odjazdem umówiliśmy się, że w miesiącu sierpniu br. wykorzystam urlop na przyjazd do strefy nadgranicznej, do wsi Cykowo, w której zaproponowałem spotkanie. Tak też zrobiłem. We wsi Cykowo przebywałem od 16 do 25 sierpnia i nie doczekawszy się STRYŻELSKIEGO, wróciłem do W[ielkiego] Tokmaku.

³ Torpedy TAN-12 (zrzut z samolotu na małej wysokości) i TAW-15 (zrzut na spadochronie) były na wyposażeniu lotnictwa morskiego od 1933. <http://www.airwar.ru/enc/sww2/r5t.html>, 6 IX 2009.

^а«Ответ»: К диверсионно-вредительской деятельности в области торпедного производства, я был привлечен бывшим начальником торпедного сектора Наркомтяжпрома ВОЛЬФом. Это было в октябре месяце 1936 года, когда ВОЛЬФ находился в Б[ольшом]-Токмаке, в продолжительной служебной командировке (4–5 месяцев).

До приезда в Б[ольшой]-Токмак, ВОЛЬФ узнал меня, как старого торпедного мастера, по Феодосийской пристрелочной станции. Там ВОЛЬФ встречался со мной, часто разговаривал по вопросам производственного характера, знал, что по национальности я поляк, служил в царском флоте и принадлежу к специалистам старой формации. Это, очевидно, и позволило ему, без специальной подготовки прямо ставить вопрос о моем привлечении к диверсионно-вредительской деятельности.

Произошло это при следующих обстоятельствах:

С приездом ВОЛЬФА на завод им. Кирова, выпуск негодных торпед значительно увеличился. Являясь контрольным мастером и не подозревая, что ВОЛЬФ и руководящий состав завода ведут вредительскую работу, я в целях личной страховки, а не из каких-либо других побуждений браковал негодные торпеды и из завода их не выпускал. Я особенно старался проявить себя в этом отношении, когда в сборочном цехе находился ВОЛЬФ, полагая, что моя работа найдет одобрение с его стороны.

Однако ВОЛЬФ, в присутствии которого я забраковал корабельную торпеду «НТ-450», обозлился на меня и, дословно сказал: «Вы делаете не то, что нужно». Вначале я этого не понял.

На следующий день повторилась та же история. Когда я пытался забраковать авиационную торпеду «ТАН», ВОЛЬФ быстро подскочил ко мне, выхватил из моих рук печать и без осмотра деталей наложил на торпеду клеймо. Тут же он сделал распоряжение, чтобы ее запаковали в ящик.

Пригласив меня после этого в конторку сборочного цеха, ВОЛЬФ заявил: «Вы, КРЕНТОВСКИЙ, поляк, а делаете вещи непозволительные для поляка». Мне он напомнил при этом о моем исключении из партии в 1934 году и, вообще, о «массовых репрессиях и гонениях против поляков». Он стал доказывать, что истинный поляк не заинтересован в том, чтобы укреплять мощь Советского Союза, так же, как в этом не заинтересован и истинный немец. «Мы с вами, – продолжал ВОЛЬФ, – должны сделать все для того, чтобы подорвать военную мощь Красной армии и помочь нашим отечествам – Германии и Польше, в подавлении Советского Союза». ВОЛЬФ заявил далее, что Германия в союзе с Польшей усиленно готовится к войне против СССР и что мы обязаны всеми доступными нам средствами обеспечить в тылу разгром Красной армии.

Для меня это было, конечно, неожиданным, но вместе с тем полностью отвечало моим политическим взглядам. Я сообщил об этом ВОЛЬФу и заявил, что готов выполнять любые его поручения.

Он ответил, что не сомневался в моей «добропорядочности» и предупредил, чтобы в дальнейшем я руководствовался его указаниями по вредительству в торпедном производстве.

^aPytanie^a: Zeznaliście wyżej, że byliście członkiem istniejącej w zakładach im. Kirowa organizacji dywersyjno-szkodniczej. Złóżcie w tej sprawie dokładne zeznania.

^aOdpowiedź^a: Do działalności dywersyjno-szkodniczej w dziale produkcji torped zostałem wciągnięty przez byłego naczelnika Sektora Torpedowego *Narkomtiażpromu* WOLFA. Stało się to w miesiącu październiku 1936 roku, kiedy WOLF był w W[ielkim] Tokmaku na dłuższej delegacji służbowej (4 – 5 miesięcy).

Przed przyjazdem do W[ielkiego] Tokmaku WOLF poznał mnie jako dawnego specjalistę ds. torped w teodozyjskiej stacji strzelniczej. Tam WOLF spotykał mnie, często rozmawialiśmy na tematy produkcji. Wiedział, że jestem polskiej narodowości, służyłem w carskiej flocie i należę do grupy specjalistów „starej daty”. To widocznie pozwoliło mu bez specjalnych przygotowań, wprost postawić kwestię wciągnięcia mnie do działalności dywersyjno-szkodniczej.

Doszło do tego w następujących okolicznościach:

Po przyjeździe WOLFA do zakładów im. Kirowa znacznie zwiększyła się liczba wyprodukowanych torped, które nie nadawały się do użytku. Będąc mistrzem kontroli i nie podejrzewając, że WOLF oraz kierownictwo zakładu uprawiają szkodnictwo, w celu osobistej asekuracji, a nie z jakicholwiek innych pobudek, brakowałem niezdatne do użytku torpedy i nie wypuszczałem ich z zakładów. Szczególnie starałem się wykazać pod tym względem, kiedy w wydziale montażowym znajdował się WOLF, sądząc, że moja praca znajdzie u niego uznanie.

Jednakże WOLF, w którego obecności wybrakowałem torpedę okrętową NT-450, rozzłościł się na mnie i powiedział dosłownie: „Robicie nie to, co trzeba”. Początkowo nie zrozumiałem.

Następnego dnia historia ta się powtórzyła. Gdy próbowałem wybrakować torpedę lotniczą TAN, WOLF szybko dopadł do mnie, wyrwał mi pieczęć i, nie sprawdzając szczegółów, ocechował ją. Od razu też wydał polecenie, by zapakować ją do skrzyni.

[Następnie] WOLF, zaprosiwszy mnie do kantorku wydziału montażowego, powiedział: „Wy, KRIENTOWSKIJ, jesteście Polakiem, a robicie rzeczy niegodne Polaka”. Przypomniał mi przy okazji o usunięciu mnie z partii w 1934 roku i w ogóle o „masowych represjach i prześladowaniach Polaków”. Zaczął dowodzić, że prawdziwy Polak nie powinien być zainteresowany wzmocnieniem Związku Sowieckiego, tak samo jak nie powinien być tym zainteresowany prawdziwy Niemiec. „My razem z Wami – kontynuował WOLF – powinniśmy zrobić wszystko, by nadszarpnąć potęgę wojskową Armii Czerwonej i pomóc naszym ojczyznom, Niemcom i Polsce, w zdławieniu Związku Sowieckiego”. WOLF oznajmił także, że Niemcy w sojuszu z Polską energicznie przygotowują się do wojny przeciwko ZSRS i że mamy obowiązek wszelkimi dostępnymi nam środkami pomóc w rozbiciu Armii Czerwonej na [jej] tyłach.

Było to dla mnie dużym zaskoczeniem, ale jednocześnie w pełni odpowiadało moim poglądom politycznym. Powiedziałem to WOLFOWI i oświadczyłem, że jestem gotów wypełnić każde jego polecenie.

^аВопрос^а: Какую практическую диверсионно-вредительскую работу вы проводили на заводе им. Кирова?

^аОтвет^а: Моя вредительская деятельность на заводе им. Кирова направлялась лично ВОЛЬФОМ.

Его установки сводились к тому, чтобы выпускались негодные, вредительски изготовленные торпеды и в то же время браковались вполне боееспособные торпеды с малозначащими дефектами, представлявшими формальный повод для их возвращения в производство.

«Этим, – заявил ВОЛЬФ, – мы достигаем две цели: с одной стороны засоряем флот торпедами, не представляющими никакой опасности для военных кораблей вероятного противника СССР и с другой – торпеды боееспособные бракуем и возвращаем в производство».

Я согласился с установками ВОЛЬФА, но высказал опасение, что вредительство на заводе им. Кирова может быть легко обнаружено на Феодосийской торпедно-пристрелочной станции, или же на базах флота.

ВОЛЬФ успокоил меня и заявил, что основные участки производства и сохранение торпедного оружия находятся в «наших» руках и с этой точки зрения мы вне опасности.

Действуя по указаниям ВОЛЬФА, я проводил на заводе вредительскую работу.

Много торпед, совершенно непригодных, с крупнейшими дефектами, выпускались мной из завода и, минуя контрольные преграды военпредов и торпедно-пристрелочной станции, направлялись на базы флота. В то же время я браковал десятки хороших торпед, находя в них дефекты, не имеющие никакого практического значения.

Делалось это обыкновенно так: либо я специально находил в торпедке дефект перед окончательной сборкой и с последней дистанции возвращал ее в производство, либо делал это после контрольного выстрела.

Как правило, каждая торпедка, снятая с производства, направляется на тормаз для контрольного выстрела. При этом в поршеньках регулятора, расположенных в корпусе «М.Р.» объекта, образуются небольшие задиры, несколько не снижающие боевые качества торпеды.

Тем не менее, я в этих случаях делал заключение о необходимости зашлифовки задиров, в результате чего диаметр поршенька уменьшался и выходил за пределы технических требований.

Таким образом возникла необходимость смены поршенька. Торпеду, после этого, снова направляли на тормаз для контрольного выстрела. Повторялась история с задирками, снова служившими формальным поводом для браковки поршенька и торпеды в заключение признавалась негодной.

Так было у меня с объектом № 93 (НТ-450) и с другими торпедами, совершенно забракованными технической комиссией и не вышедшими с производства.

С последней дистанции мной часто возвращались высококачественные торпеды только из-за того, что на пробках регуляторов, масленок или

Odpowiedział, że nie ma wątpliwości co do mojej „uczciwości” i uprzedził, że w przyszłości kierował się jego wskazówkami, dotyczącymi szkodnictwa przy produkcji torped.

^aPytanie^a: Jak w praktyce wyglądała Wasza działalność dywersyjno-szkodnicza w zakładach im. Kirowa?

^aOdpowiedź^a: Moją szkodniczą działalnością w zakładach im. Kirowa kierował osobiście WOLF.

Jego wytyczne sprowadzały się do tego, by wypuszczać niezdatne do użytku, celowo źle wyprodukowane torpedy, a jednocześnie brakować torpedy o pełnej zdolności bojowej, mające tylko jakieś nieznaczne defekty, stanowiące formalny powód zwrócenia ich do produkcji.

„W ten sposób – powiedział WOLF – osiągamy dwa cele: z jednej strony zaśmiejemy flotę torpedami, które nie stanowią żadnego zagrożenia dla okrętów wojennych ewentualnego przeciwnika ZSRS, a z drugiej [strony] – torpedy mające zdolność bojową brakujemy i cofamy do produkcji”.

Zgadzałem się z wytycznymi WOLFA, ale wyrażałem obawy, że szkodnictwo uprawiane w zakładach im. Kirowa zostanie łatwo wykryte w teodozyjskiej torpedowej stacji strzelniczej lub w bazach floty.

WOLF uspokoił mnie i powiedział, że główne odcinki produkcji i przechowywania broni torpedowej znajdują się w „naszych” rękach i pod tym względem jesteśmy bezpieczni.

Działając według wytycznych WOLFA, uprawiałem w zakładach [im. Kirowa] szkodnictwo.

Liczne torpedy zupełnie niezdatne do użytku, z poważniejszymi wadami, były przeze mnie wypuszczane z zakładów i, omijając punkty kontrolne przed[stawi- cieli] wojsk[owych] oraz torpedowych stacji strzelniczych, były kierowane do baz floty. W tym samym czasie dobre torpedy brakowałem dziesiątkami, znajdując w nich wady, nie mające praktycznie żadnego znaczenia.

Zwykle tak to się odbywało: albo specjalnie znajdowałem w torpedzie wadę przed końcowym montażem i zwracałem ją z ostatniego odcinka do produkcji, albo robiłem to po próbnym wystrzale.

Z reguły każda torpeda po zejściu z produkcji jest kierowana na poligon w celu oddania strzału kontrolnego. Tworzą się wtedy w tłokach regulatora, umieszczonych w korpusie MR obiektu, niewielkie zadziory, które w niczym nie umniejszają zdolności bojowej torpedy.

Tym niemniej w tych przypadkach podejmowałem decyzję o konieczności zaszlifowania zadziorów, w wyniku czego średnica tłoka zmniejszała się i nie spełniała wymogów technicznych.

Stąd wynikała konieczność wymiany tłoka. Po tym torpedę kierowano znów na poligon w celu wystrzału kontrolnego. Powtarzała się historia z zadziorami, które znów służyły jako formalny powód do wybrakowania tłoka i w ostateczności torpedę uznawano za niezdatną do użytku.

Tak postąpiłem z obiektem nr 93 (NT-450) i innymi torpedami, które zostały całkowicie wybrakowane przez komisję techniczną i nie wyszły z produkcji.

цилиндров, при неправильном пользовании ключами, получалась небольшая деформация. Подбор новых пробок (без чего можно было бы, по существу, обойтись) дело очень сложное, затяжное и выпуск торпеды, вследствие этого задерживался.

Кроме того, я задерживал выпуск высококачественных торпед из-за того, что на ведущих трубках для масла и воды, обнаруживались небольшие вмятины, не имеющие никакого практического значения и вовсе не определяющие боевые качества торпеды. Действуя по указанию ВОЛЬФА, я, когда это вызывалось необходимостью вредительства, находил и другие незначительные дефекты в торпедах и браковал их.

Таким образом, в результате нашей диверсионно-вредительской деятельности, военной мощи Советского Союза был нанесен ошутительный удар и огромные средства, потраченные на производство торпедного оружия, в значительной своей части, шли в воздух.

^аВопрос^а: Назовите известных Вам участников диверсионно-вредительской организации в торпедном производстве.

^аОтвет^а: Из участников организации, действовавших на заводе им. Кирова, мне известны:

ВОЛЬФ – бывший начальник Торпедного сектора Наркомтяжпрома Союза ССР;

СМИРНОВ Павел Кондратьевич, работавший контрольным мастером ОТК. О своей принадлежности к диверсионной организации, он рассказал мне при следующих обстоятельствах:

После приезда ВОЛЬФА, я обратил внимание на то, что СМIRНОВ обычно требовательный в работе до педантичности, стал выпускать из производства торпеды с явным браком. Этого было достаточно, чтобы заключить, что он также завербован ВОЛЬФОМ.

Однажды, при наложении СМIRНОВЫМ клейма на явно бракованную торпеду, я прямо спросил у него: «Значит ВОЛЬФ с Вами говорил о торпедах?».

СМIRНОВ опешил, по-видимому, побагровел и как-то неожиданно заявил: «А разве вам он тоже дал такое поручение?».

Я подтвердил ему это, после чего мы уже откровенно говорили между собой о нашей диверсионно-вредительской деятельности в торпедном производстве. Весной 1937 года, СМIRНОВ, как лицо, приближенное к ВОЛЬФУ, с завода был уволен и выехал в Ленинград.

Со слов СМIRНОВА, мне известно о причастности к диверсионной деятельности нашей организации начальника ОТК завода им. Кирова – КАПЛУНА Ефима Львовича.

КАПЛУН также был близок к ВОЛЬФУ и, как начальник ОТК, не мог не знать о вредительстве на заводе.

Я полагаю, что к диверсионно-вредительской деятельности нашей организации причастен также старший военпред на заводе им. Кирова САВВИН Павел Павлович, лично принимавший образец фиумской торпеды в Италии.

Często zwracałem z ostatniego odcinka torpedy wysokiej jakości tylko dlatego, że na zatyczkach regulatorów, smarownic lub cylindrów podczas nieprawidłowego używania kluczy powstawały niewielkie zniekształcenia. Dobieranie nowych zatyczek (bez czego można było się w gruncie rzeczy obejść) było procesem dość złożonym i długotrwałym, w wyniku czego wypuszczenie torpedy z produkcji było wstrzymywane.

Poza tym wstrzymywałem wypuszczenie z produkcji torped o wysokiej jakości dlatego, że w przewodach doprowadzających olej i wodę znajdowały się niewielkie wgniecenia, co nie miało żadnego praktycznego znaczenia i wcale nie miało wpływu na zdolność bojową torpedy. Działając według wytycznych WOLFA, gdy wymagała tego konieczność, znajdowałem jeszcze inne nieznaczne defekty w torpedach i brakowałem je.

W ten sposób, w wyniku naszej dywersyjno-szkodniczej działalności wojskowa potęga Związku Sowieckiego otrzymała dotkliwy cios, a ogromne środki przeznaczone na produkcję broni torpedowej w znacznej części zostały wyrzucone w błoto.

^aPytanie^a: Wymieńcie znanych Wam członków organizacji dywersyjno-szkodniczej na [wydziale] produkcji torped.

^aOdpowiedź^a: Znani mi są [następujący] członkowie organizacji, działający w zakładach im. Kirowa:

WOLF – były naczelnik Sektora Torpedowego *Narkomtiażpromu* Związku SRS;

SMIRNOW Paweł Kondratjewicz, zatrudniony jako mistrz kontroli OTK. Opowiedział mi on o swojej przynależności do organizacji dywersyjnej w następujących okolicznościach:

Po przyjeździe WOLFA zauważyłem, że SMIRNOW, zwykle wymagający w pracy aż do pedanterii, zaczął wypuszczać z produkcji torpedy z oczywistymi brakami. To wystarczyło by dojść do wniosku, że i on został zwerbowany przez WOLFA.

Pewnego razu, gdy SMIRNOW ocechował torpedę wyraźnie niezdatną do użytku, spytałem go wprost: „To znaczy, że WOLF rozmawiał z Wami o torpedach?”.

SMIRNOW bardzo wyraźnie speszył się, zaczerwienił i nieoczekiwanie powiedział: „Czyżby Wam również dał takie polecenie?”.

Potwierdziłem, po czym już otwarcie między sobą rozmawialiśmy o naszej działalności dywersyjno-szkodniczej przy produkcji torped. Wiosną 1937 roku SMIRNOW, jako osoba zaufana WOLFA, został z zakładów zwolniony i wyjechał do Leningradu.

Wiem od SMIRNOWA, że w działalności dywersyjnej naszej organizacji brał udział naczelnik OTK zakładów im. Kirowa KAPLUN Jefim Lwowicz.

KAPLUN także był blisko z WOLFEM i jako naczelnik OTK nie mógł nie wiedzieć o szkodnictwie w zakładach.

Sądzę, że w dywersyjno-szkodniczej działalności naszej organizacji brał też udział starszy przed[stawiciel] wojsk[owy] w zakładzie im. Kirowa SAWWIN Paweł Pawłowicz, który osobiście odbierał wzór torpedy „fumskiej” we Włoszech.

Это предположение основано на следующем: после возвращения из Италии, в 1935 году, САВВИН, зная, что я исключен из партии за провокаторскую деятельность при царизме и уволен с феодосийской торпедно-пристрелочной станции, дал мне рекомендацию для поступления на завод им. Кирова.

Встречаясь и беседуя часто со мной, САВВИН восторженно отзывался о положении в Италии, говорил, что население там обеспечено лучше, чем в СССР, и хотя прямо не высказывал своих симпатий фашизму, для меня было ясно, что это именно так.

Практическая деятельность САВВИНА на производстве подтверждает это предположение. Даже в той незначительной части хороших торпед, которые мной и другими контрольными мастерами выпускались с производства, САВВИН обнаруживал дефекты и браковал их.

Под видом повышенных технических требований, САВВИН предъявлял такие условия при приемке торпед, что даже при блестящей работе завода, они невыполнимы.

Это, по существу, отвечало установкам ВОЛЬФА, направленным к выбраковке высококачественных торпед.

Подробно о производственной деятельности САВВИНА, являющейся, по-моему, вредительской, я сообщу на очередном допросе.

Записано с моих слов правильно, мною лично прочитано, в чем и подписываюсь.

КРЕНТОВСКИЙ

^a-Допросили:

Нач[альник] 2 Отделения 3 отдела УГБ УНКВД
по Днепропетровской области
Лейтенант государственной безопасности^a
УМАНСКИЙ⁴

^a-Пом[ощник] нач[альника] 2 Отделения 3 Отдела УГБ УНКВД
по Днепропетровской области
– Сержант государственной безопасности^a
РАПОПОРТ

^a-Верно^a:

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 327–346.
Копія, машинопис.*

⁴ Яків Володимирович Уманський (нар. 1902), з 1921 в органах ЧК; з 1937 начальник відділення, заступник начальника відділу УНКВС Дніпропетровської обл.; з 20 VI 1938 до вересня 1940 начальник відділу УНКВС Дніпропетровської обл. Заарештований у жовтні 1940, засуджений 27 V 1941 до позбавлення волі строком на 10 років. *Золотарьов В. А. Олександр Успенський: особа..., с. 341.*

Wniosek ten wysnułem na takiej podstawie, że po powrocie z Włoch w 1935 roku SAWWIN, mimo iż wiedział, że zostałem usunięty z partii za prowokatorstwo w czasach carskich i zwolniony z teodozyjskiej torpedowej stacji strzelniczej, rekomendował mnie do pracy w zakładach im. Kirowa.

Często spotykając się i rozmawiając ze mną, SAWWIN z entuzjazmem wypowiadał się o sytuacji we Włoszech, mówił, że ludność jest tam lepiej zabezpieczona, niż w ZSRS, i jakkolwiek wprost nie okazywał swych sympatii profaszystowskich, było dla mnie oczywiste, że je właśnie [posiada].

Działalność SAWWINA na [wydziale] produkcji w praktyce potwierdza ten wniosek. Nawet w tej niewielkiej części dobrych torped, które zostały przeze mnie i innych specjalistów ds. kontroli wypuszczone z produkcji, SAWWIN znajdował defekty i brakował [je].

Pod pretekstem podwyższonych norm technicznych SAWWIN ustalał takie warunki przyjmowania torped, że nawet przy najlepszej pracy zakładów były one niewykonalne.

W istocie było to zgodne z wytycznymi WOLFA, ukierunkowanymi na brakowanie torped wysokiej jakości.

Na temat działalności SAWWINA na [wydziale] produkcji, która – według mnie – była szkodnictwem, poinformuję dokładnie na kolejnym przesłuchaniu.

[Protokół] spisany wiernie z moich słów, osobiście przeczytany przeze mnie, co poświadczam podpisem.

KRIENTOWSKIJ

^a-Przesłuchali:

Nacz[elnik] 2 Wydziału 3 Oddziału UGB UNKWD
Obwodu dnipropietrowskiego
Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
UMANSKIJ⁴

^a-Pom[ocnik] Nacz[elnika] 2 Wydziału 3 Oddziału UGB UNKWD
Obwodu dnipropietrowskiego
Sierżant bezpieczeństwa państwowego^a
RAPOPORT

^a-Za zgodność^a:

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 327–346.
Kopia, maszynopis.*

⁴ Jakow Władimirowicz Umanski (ur. 1902), od 1921 w CzK; od 1937 naczelnik wydziału, zca naczelnika Oddziału UNKWD obw. dnipropietrowskiego; od 20 VI 1938 do września 1940 naczelnik Oddziału UNKWD obw. dnipropietrowskiego. Aresztowany w październiku 1940, skazany 27 V 1941 na 10 lat pozbawienia wolności. W. Zołotar'ow, *Oleksandr Uspenskiy: osoba...*, s. 341.

СПРАВА СІГІЗМУНДА КВАСНЄВСЬКОГО ТА ІНШИХ

SPRAWA ZYGMUNTA KWAŚNIEWSKIEGO I INNYCH

**15 вересня 1937, Київ. Обвинувальний висновок НКВС УРСР у справі
Сігізмунда Квасневського, Болеслава Ковальчука, Станіслава
Навроцького та Лева Копанського**

^{a-}Обвинительное заключение^a

По следделу № 572 по обвинению: КВАСНЕВ-СКОГО Сигизмунда Карловича, КОВАЛЬЧУКА Болеслава Ивановича¹, НАВРОЦКОГО Станислава Николаевича² и КОПАНСКОГО Льва Михайловича³ – в преступлениях, предусмотренных ст. ст. 54-6 и 54-11 УК УССР.

На основании имевшихся данных о проводимой ксендзом Киевского костела КВАСНЕВСКИМ Сигизмундом Карловичем контрреволюционной, националистической деятельности по директивам иностранного консульства в Киеве – КВАСНЕВСКИЙ был арестован УГБ НКВД УССР.

Впоследствии были арестованы соучастники КВАСНЕВСКОГО по контрреволюционной деятельности – КОВАЛЬЧУК Болеслав Иванович, НАВРОЦКИЙ Станислав Николаевич и КОПАНСКИЙ Лев Михайлович.

Следствием усыновлено, что КВАСНЕВСКИЙ являлся организатором и вдохновителем польского, националистического контрреволюционного подполья на Правобережье Украины, занимался контрреволюционной и шпионской деятельностью по заданиям иностранного консульства в Киеве и указаниям епископа НЭВЭ.

КВАСНЕВСКИЙ дал следствию показание о том, что с его прибытием в январе 1937 года в Киев, он, выполняя указания иностранного консульства и нелегального представителя Ватикана – НЭВЭ, активизировал проведение организационной работы по сколачиванию контрреволюционных националистических кадров в Киев и на Правобережье Украины – Бердичев,

^{a-} ^a *Написано великими літерами.*

¹ Болеслав Иванович Ковальчук (нар. 1904), мешканець Києва, працював кочегаром паровоза на залізниці. Заарештований 8 VII 1937, за рішенням ОСО НКВС СРСР від 2 X 1937 засуджений до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував у Північно-Східному таборі Магаданської обл., де й помер 26 VIII 1938. Ребілітований у 1989. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 60780-ФП.*

² Станіслав Миколайович Навроцький (нар. 1909), мешканець Києва, електромонтер, парافیянин костьолу св. Олександра. Заарештований 7 VI 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 60 від 1 X 1937, підданий вищій мірі покарання, розстріляний 4 X 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 60780-ФП.*

³ Лев Михайлович Копанський (нар. 1883), мешканець Києва, юрист у адвокатській канцелярії. Заарештований 8 VII 1937, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 34 від 22 IX 1937, підданий вищій мірі покарання, розстріляний 25 IX 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 6, спр. 60780-ФП.*

Nr 86

15 września 1937, Kijów. Akt oskarżenia przeciwko Zygmunto- Kwaśniewskiemu, Bolesławowi Kowalczukowi, Stanisławowi Nawrockiemu i Lwowi Kopanskiemu

^a-Akt oskarżenia^a

dotyczący sprawy śledczej nr 572 przeciwko KWAŚNIEWSKIEMU Zygmunto-
s. Karola, KOWALCZUKOWI Bolesławowi Iwanowiczowi¹,
NAWROCKIEMU Stanisławowi Nikolajewiczowi² i KOPANSKIEMU Lwowi Michajłowiczowi³,
oskarżonym o przestępstwa przewidziane w art.
54-6 i 54-11 KK USRS.

Na podstawie posiadanych przez nas danych o prowadzonej przez księdza kijowskiego kościoła KWAŚNIEWSKIEGO Zygmunta s. Karola kontrrewolucyjnej działalności nacjonalistycznej, zgodnie z dyrektywami konsulatu obcego państwa w Kijowie, KWAŚNIEWSKI został aresztowany przez UGB NKWD USRS.

Po pewnym czasie zostali aresztowani współnicy KWAŚNIEWSKIEGO, biorący udział w działalności kontrrewolucyjnej: KOWALCZUK Bolesław Iwanowicz, NAWROCKIJ Stanisław Nikolajewicz i KOPANSKIJ Lew Michajłowicz.

W śledztwie ustalono, że KWAŚNIEWSKI był organizatorem i inspiratorem polskiego nacjonalistycznego podziemia kontrrewolucyjnego na Ukrainie Prawobrzeżnej, zajmował się działalnością kontrrewolucyjną i szpiegostwem na polecenie konsulatu obcego [państwa] w Kijowie oraz według wytycznych biskupa NEVEU.

KWAŚNIEWSKI zeznał w śledztwie, że po przybyciu w styczniu 1937 roku do Kijowa, działając zgodnie ze wskazówkami konsulatu obcego [państwa] i nielegalnego przedstawiciela Watykanu NEVEU, zintensyfikował prace organizacyjne nad zjednoczeniem kontrrewolucyjnych kadr nacjonalistycznych w Kijowie i na Ukrainie Prawobrzeżnej – Berdyczów, Żytomierz, Proskurów z okolicami, Biała Cerkiew i in[ne] (k.s. 61–63, 65–69, 72, 87–89, 96–98, 128–129).

^a-^a *Zapisano wersalikami.*

¹ Bolesław Iwanowicz Kowalczuk (ur. 1904), mieszkaniec Kijowa, pracował jako palacz na kolei. Aresztowany 8 VII 1937, decyzją OSO przy NKWD ZSRS z 2 X 1937 skazany na 10 lat pozbawienia wolności. Wyrok odbywał w Łagrze Północno-Wschodnim, obw. magadański, gdzie zmarł 26 VIII 1938. Zrehabilitowany w 1989. HDA SBU, f. 6, spr. 60780-FP.

² Stanisław Nikolajewicz Nawrockij (ur. 1909), mieszkaniec Kijowa, elektromonter, parafianin kościoła św. Aleksandra. Aresztowany 7 VI 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 60 z 1 X 1937) skazany na karę śmierci, rozstrzelany 4 X 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 6, spr. 60780-FP.

³ Lew Michajłowicz Kopanski (ur. 1883), mieszkaniec Kijowa, prawnik w kancelarii adwokackiej. Aresztowany 8 VII 1937, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 34 z 22 IX 1937) skazany na karę śmierci, rozstrzelany 25 IX 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 6, spr. 60780-FP.

Житомир, Проскуров с районами и Белая Церковь и др., (л. д. 61–63, 65–69, 72, 87–89, 96–98, 128–129).

Он, зная разведывательную деятельность епископа НЭВЭ, передавал ему сведения о политическом и экономическом положении населения (л. д. 99–100).

Устанавливал личный контакт по контрреволюционной националистической работе с активными участниками нелегальных религиозных кружков (ГАЮР, КАПУСТЯК, СОВА, ГЛАЗ, ВАНАХ, ЖОЛКЕВСКАЯ, ЖУЛКОВСКАЯ, ВЕНГЕР, МОРОЗОВСКАЯ, ПЕНКАЛА, КИСЕЛЕВСКАЯ, БАРАН, ЗАВАДА, ШРАМКО, САМБОР, ГЕМБАЖЕВСКАЯ, ВИНЯРСКАЯ, КОСТЕЦКАЯ⁴, БАРАНОВА, СВЯТСКАЯ).

Костельному активу и участникам контрреволюционных религиозных групп, КВАСНЕВСКИЙ давал указания направить религиозную работу в антисоветское националистическое русло для противодействия мероприятиям Соввласти на селе, вредительства в колхозах и воспитании польских масс в духе преданности Польше (л. д. 86–89, 132–135).

В Киеве КВАСНЕВСКИЙ создал контрреволюционную националистическую организацию, в таковую завербовал КОВАЛЬЧУКА, КОПАНСКОГО, НАВРОЦКОГО, ВЕРЕЩАКА, МОРОЗОВСКУЮ, ВЕНЦЕЛЬ, ТОМАШЕВСКУЮ⁵, АДАМОВИЧ, ЧАРНЕЦКУЮ, которые занимались контрреволюционной и шпионской работой (л. д. 108–112, 119–123, 131).

КВАСНЕВСКИЙ по директивам иностранного консульства, пропагандировал и прививал участникам контрреволюционной организации гермаофильство на основе военного союза Польши с Германией против Советского Союза (л. д. 140–141).

Показаниями арестованного по другому делу бывш[его] красноармейца понтонного батальона – МАРЧИНСКОГО Андрея Францевича⁶ и очной ставкой с КВАСНЕВСКИМ, последний изобличен в вербовке военнослужащего для контрреволюционной фашистской деятельности в армии (л. д. 48–49, 143–144).

Арестованная по другому делу участница контрреволюционной националистической организации в Белой Церкви, САВИЦКАЯ Мария Людвиговна⁷ изобличила КВАСНЕВСКОГО в его организаторской роли

⁴ Ядвіга Францевна Костецька (нар. 1876), за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 416 від 26 XI 1937, піддана вищій мірі покарання, розстріляна у Києві 7 XII 1937. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 467, арк. 213–231; спр. 472, арк. 99; ЦДАГОУ, спр. 64167-ФП.*

⁵ Олена Антонівна Томашевська (нар. 1884), за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 363 від 20 XI 1937 піддана вищій мірі покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 467, арк. 182–190.*

⁶ Андрій Францевич Марчинський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937 підданий вищій мірі покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

⁷ Марія Людвігівна Савицька (нар. 1878), за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 5 від 31 VIII 1937, піддана вищій мірі покарання, дата і місце розстрілу відсутні. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 465, арк. 11–18.*

[KWAŚNIEWSKI], wiedząc o działalności wywiadowczej biskupa NEVEU, przekazywał mu informacje o sytuacji politycznej i gospodarczej ludności (k.s. 99–100).

W związku z kontrrewolucyjną działalnością nacjonalistyczną nawiązywał osobiste kontakty z aktywnymi członkami nielegalnych kółek religijnych (GAJUR, KAPUSTIAK, SOWA, GŁAZ, WANACH, ŻÓLKIEWSKAJA, ŻUŁKOWSKAJA, WIENGIER, MOROZOWSKAJA, PIENKAŁA, KISIELEWSKAJA, BARAN, ZAWADA, SZRAMKO, SAMBOR, GIEMBAŻEWSKAJA, WINIARSKAJA, KOSTIECKAJA⁴, BARANOWA, SWIATSKAJA).

KWAŚNIEWSKI dawał wytyczne kościelnym aktywistom i członkom kontrrewolucyjnych grup religijnych, by działalność religijną kierować na tory antysowieckie i nacjonalistyczne celem przeciwdziałania na wsi posunięciom władzy sow[ieckiej], uprawiania szkodnictwa w kolchozach i wychowania mas polskich w duchu wierności Polsce (k.s. 86–89, 132–135).

W Kijowie KWAŚNIEWSKI założył kontrrewolucyjną organizację nacjonalistyczną i zwerbował do niej: KOWALCZUKA, KOPANSKIEGO, NAWROCKIEGO, WIERIESZCZAKA, MOROZOWSKĄ, WIENCELA, TOMASZEWSKĄ⁵, ADAMOWICZ, CZARNIECKĄ, którzy prowadzili działalność kontrrewolucyjną i szpiegowską (k.s. 108–112, 119–123, 131).

KWAŚNIEWSKI, zgodnie z dyrektywami konsulatu obcego [państwa], propagował i zaszczepiał członkom organizacji kontrrewolucyjnej germanofilstwo, powołując się na sojusz wojskowy Polski z Niemcami przeciwko Związkowi Sowieckiemu (k.s. 140–141).

Na podstawie zeznań aresztowanego w innej sprawie był[ego] czerwonarmisty batalionu pontonowego MARCZINSKIEGO Andrieja Francewicza⁶ oraz konfrontacji z KWAŚNIEWSKIM, zdemaskowano tego ostaniego jako osobę, która zwerbowała żołnierza do kontrrewolucyjnej, faszystowskiej działalności w armii (k.s. 48–49, 143–144).

Aresztowana w innej sprawie członkini kontrrewolucyjnej nacjonalistycznej organizacji w Białej Cerkwi SAWICKAJA Marija Ludwigowna⁷ zdemaskowała organizacyjną rolę KWAŚNIEWSKIEGO i jego kontrrewolucyjną, podziemną działalność nacjonalistyczną (k.s. 50–52).

Działania szpiegowskie KWAŚNIEWSKIEGO, prowadzone według wytycznych konsulatu obcego [państwa], ujawnione zostały na skutek zeznań

⁴ Jadwiga Francewna Kostieckaja (ur. 1876), decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 416 z 26 XI 1937) skazana na karę śmierci, rozstrzelana w Kijowie 7 XII 1937. HDA SBU, f. 5, spr. 467, k. 213–231; *ibidem*, spr. 472, k. 99; CDAHOU, spr. 64167-FP.

⁵ Ołena Antonowna Tomaszewskaja (ur. 1884), decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 363 z 20 XI 1937) skazana na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 467, k. 182–190.

⁶ Andriej Francewicz Marczinskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

⁷ Marija Ludwigowna Sawickaja (ur. 1878), decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 5 z 31 VIII 1937), skazana na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). HDA SBU, f. 5, spr. 465, k. 11–18.

и проведении контрреволюционной подпольной националистической деятельности (л. д. 50–52).

Шпионская деятельность КВАСНЕВСКОГО по указаниям иностранного консульства, установлена показаниями завербованного им в контрреволюционную организацию в Киеве – КОПА[Н]СКОГО Льва Михайловича, который собирал и сообщал ему сведения о политическом и экономическом положении сельского населения (л. д. 160).

Арестованный по данному делу участник польской контрреволюционной организации КОВАЛЬЧУК Болеслав Иванович дал следствию показания о том, что он в таковую был завербован ксендзом КВАСНЕВСКИМ в 1937 году для подготовки польских националистических кадров на военное время.

КОВАЛЬЧУК создал контрреволюционную группу из завербованных им 4-х человек поляков в Киеве (ЖУКОВСКИЙ, ШАГУРСКИЙ, БОНИСЕВИЧ, ШИМАНСКИЙ⁸), коих обработал в духе преданности Польше.

Он составлял националистские стихи для распространения среди поляков. Подготовил стих, посвященный польскому консульству с выражением своей преданности Польше.

Поддерживал связь с высланными за контрреволюционную деятельность ксендзами ШЕНФЕЛЬДОМ и ЛАВРЕЦКИМ (л. д. 145–148, 153–155, 159–164).

Привлеченный в качестве обвиняемого арестованный НАВРОЦКИЙ Станислав Николаевич, изобличен показаниями КВАСНЕВСКОГО в активном участии в польской к-р националистической организации и связи с иностранным консульством в Киеве.

НАВРОЦКИЙ был завербован в к-р организацию КВАСНЕВСКИМ в 1937 г., по указаниям последнего, свою к-р деятельность проводил в Киеве и через приезжавших в Киев создал контрреволюционную группу из своих односельчан в м. Зиньково, Затонского района, Винницкой области. Внедрял полякам необходимость их участия в борьбе с Соввластью при войне Польши с СССР.

НАВРОЦКИЙ информировал КВАСНЕВСКОГО, что он из числа своих знакомых направлял ряд лиц в иностранное консульство в Киеве по разным вопросам (л. д. 108–112, 119–120).

Из показаний обвиняемого КОВАЛЬЧУКА видно, что НАВРОЦКИЙ националист, патриот Польши (л. д. 162).

На следствии обвиняемый НАВРОЦКИЙ виновным себя не признал, но изобличен показаниями КВАСНЕВСКОГО и КОВАЛЬЧУКА (л. д. 170–171).

⁸ Діонісій Мартинович Шиманський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 335 від 16 XI 1937, підданий вищій мірі покарання, розстріляний 22 XI 1937 у Києві. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 467, арк. 139–155; спр. 472, арк. 80.*

zwerbowanego przez niego do organizacji kontrrewolucyjnej w Kijowie KOPA[N]SKIEGO Lwa Michajłowicza, który zbierał i przekazywał mu wiadomości o sytuacji politycznej i gospodarczej ludności wiejskiej (k.s. 160).

Aresztowany w danej sprawie członek polskiej organizacji kontrrewolucyjnej KOWALCZUK Bolesław Iwanowicz zeznał w śledztwie, że został do niej zwerbowany przez księdza KWAŚNIEWSKIEGO w 1937 roku, w celu przygotowania polskich kadr nacjonalistycznych na wypadek wojny.

KOWALCZUK utworzył grupę kontrrewolucyjną ze zwerbowanych przez niego w Kijowie 4 Polaków (ŻUKOWSKIJ, SZAGURSKIJ, BONISIEWICZ, SZYMANSKIJ⁸), których „urobił” w duchu wierności Polsce.

Pisał wiersze nacjonalistyczne w celu rozpowszechniania ich wśród Polaków. Przygotował wiersz dedykowany konsulatu polskiemu, wyrażający jego oddanie Polsce.

Podtrzymywał kontakt z zesłanymi za działalność kontrrewolucyjną księżmi SZENFELDEM i ŁAWRECKIM (k.s. 145–148, 153–155, 159–164).

Śledztwo objęło także, jako oskarżonego, aresztowanego NAWROCKIEGO Stanisława Nikołajewicza, którego aktywne uczestnictwo w polskiej k-r organizacji nacjonalistycznej oraz kontakty z konsulem obcego [państwa] w Kijowie zostały zdemaskowane przez zeznania KWAŚNIEWSKIEGO.

NAWROCKIJ został do organizacji k-r zwerbowany przez KWAŚNIEWSKIEGO w 1937 r., zgodnie z jego wskazówkami prowadził k-r działalność w Kijowie i za pośrednictwem przyjeżdżających do Kijowa [osób] utworzył ze swych współziomków w m[iejscowości] Zińkowo, rejon zatoński, obwód winnicki, grupę kontrrewolucyjną. Zaszczepiał Polakom [przekonanie o] konieczności ich uczestnictwa w walce z władzą sow[iecką] podczas wojny Polski z ZSRS.

NAWROCKIJ informował KWAŚNIEWSKIEGO o tym, że kierował wiele osób z grona swych znajomych do konsulatu obcego [państwa] w różnych sprawach (k.s. 108–112, 119–120).

Z zeznań oskarżonego KOWALCZUKA wynika, że NAWROCKIJ jest nacjonalistą i patriotą polskim (k.s. 162).

Oskarżony NAWROCKIJ nie przyznał się w śledztwie, ale zdemaskowany został dzięki zeznaniom KWAŚNIEWSKIEGO i KOWALCZUKA (k.s. 170–171).

Aresztowany w tej sprawie działacz polskiej organizacji kontrrewolucyjnej KOPANSKIJ Lew Michajłowicz zeznał w śledztwie, że został do niej zwerbowany w 1937 r. przez księdza KWAŚNIEWSKIEGO, przy pomocy związanej z nim patriotki polskiej SIENDZIKOWSKIEJ Mariji Wikientjewny.

Na polecenie KWAŚNIEWSKIEGO wciągnął on do organizacji kontrrewolucyjnej dwóch ludzi i uprawiał działalność faszystowską.

⁸ Dionisij Martinowicz Szymanski, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 335 z 16 XI 1937) skazany na karę śmierci, rozstrzelany 22 XI 1937 w Kijowie. HDA SBU, f. 5, spr. 467, k. 139–155; *ibidem*, spr. 472, k. 80.

Арестованный по этому делу активный участник польской контрреволюционной организации КОПАНСКИЙ Лев Михайлович на следствии дал показания о том, что он в таковую был завербован в 1937 г. ксендзом КВАСНЕВСКИМ при содействии связанной с последним патриотки Польши СЕНДЗИКОВСКОЙ Марии Викентьевны.

По заданиям КВАСНЕВСКОГО, он вовлек в контрреволюционную организацию двух человек и проводил фашистскую работу.

От завербованных им в контрреволюционную организацию ЯГЕЛЬНИЦКОГО, ГУКА, КОПАНСКИЙ получал сведения об экономическом положении и политическом настроении населения. Эти данные сообщал КВАСНЕВСКОМУ для передачи иностранному консульству (л. д. 122–123, 172–176, 182–184).

Показаниями арестованной по другому делу – резидента агентуры иностранного консульства СЕНДЗИКОВСКОЙ подтверждается ее содействие КОПАНСКОМУ в установлении им связи с КВАСНЕВСКИМ на почве контрреволюционной деятельности (л. д. 54).

На основании изложенного обвиняются:

1. ⁶КВАСНЕВСКИЙ⁶ Сигизмунд Карлович – 1877 года рождения, уроженец Киева, поляк, гражданства СССР, с высшим образованием, до ареста ксендз костела в Киеве – ^ав том, что^{-а}:

Являлся организатором польского контрреволюционного националистического подполья на Правобережье Украины и в Киеве.

Проводил контрреволюционную и шпионскую деятельность по заданиям иностранного консульства и нелегального представителя Ватикана, епископа НЭВЭ.

Создал в Киеве контрреволюционную организацию, в которую завербовал 10 человек.

2. ⁶КОВАЛЬЧУК⁶ Болеслав Иванович – 1904 года рождения, уроженец с. Гришевцы, Тывровского района, Винницкой области, поляк, с низшим образованием, беспартийный, холост, до ареста кочегар электростанции в Киеве ^ав том, что^{-а}:

Состоял участником польской контрреволюционной националистической шпионской организации в Киеве.

Создал контрреволюционную группу из 4-х человек и проводил националистическую контрреволюционную деятельность, распространял контрреволюционные националистические стихи.

3. ⁶НАВРОЦКИЙ⁶ Станислав Николаевич – 1909 г. рождения, уроженец с. Станиславка, Затонского района, Винницкой области, поляк, из крестьян, с низшим образованием, гражданства СССР, беспартийный, женат, рабочий-электромонтер Трамвайного треста в Киеве ^ав том что^{-а}:

Являлся участником польской контрреволюционной шпионской организации, проводил националистическую деятельность, выражавшуюся

⁶⁻⁶ Підкреслено машинописним способом.

Od zwerbowanych przez niego do organizacji kontrrewolucyjnej JAGIELNICKIEGO [i] GUKA KOPANSKIJ otrzymywał informacje o sytuacji gospodarczej i politycznych nastrojach ludności. O danych tych informował KWAŚNIEWSKIEGO w celu [dalszego] przekazania ich do konsulatu obcego [państwa] (k.s. 122–123, 172–176, 182–184).

Zeznania aresztowanej w innej sprawie rezydentki agentury konsulatu obcego [państwa] SIENDZIKOWSKIEJ potwierdzają, że pomagała ona KOPANSKIEMU w skontaktowaniu się z KWAŚNIEWSKIM na gruncie działalności kontrrewolucyjnej (k.s. 54).

Na podstawie powyższego zostają oskarżeni:

1. ^b-KWAŚNIEWSKI^b Zygmunt s. Karola, urodzony w 1877 roku w Kijowie, Polak, obywatelstwo ZSRS, wykształcenie wyższe, przed aresztowaniem ksiądz w kościele w Kijowie ^ao to, że^a:

– był organizatorem polskiego kontrrewolucyjnego podziemia nacjonalistycznego na Ukrainie Prawobrzeżnej i w Kijowie;

– prowadził działalność kontrrewolucyjną i szpiegowską na polecenie konsulatu obcego [państwa] i nielegalnego przedstawiciela Watykanu, biskupa NEVEU;

– założył w Kijowie organizację kontrrewolucyjną, do której zwerbował 10 osób.

2. ^b-KOWALCZUK^b Bolesław Iwanowicz, urodzony w 1904 roku we w[si] Gryszewcy, rejon tywrowski, obwód winnicki, Polak, wykształcenie podstawowe, bezpartyjny, kawaler, przed aresztowaniem palacz w elektrowni w Kijowie ^ao to, że^a:

– był członkiem polskiej kontrrewolucyjnej nacjonalistycznej organizacji szpiegowskiej w Kijowie;

– utworzył z 4 osób grupę kontrrewolucyjną i prowadził nacjonalistyczną działalność kontrrewolucyjną, rozpowszechniał kontrrewolucyjne i nacjonalistyczne wiersze.

3. ^b-NAWROCKIJ^b Stanisław Nikołajewicz, urodzony w 1909 r. we wsi Stanisławowka, rejon zatoński, obwód winnicki, Polak, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe, obywatelstwo ZSRS, bezpartyjny, żonaty, robotnik – elektromonter trustu tramwajowego w Kijowie ^ao to, że^a:

– był członkiem polskiej kontrrewolucyjnej organizacji szpiegowskiej, prowadził działalność nacjonalistyczną, polegającą na zaszczepianiu Polakom patriotyzmu polskiego i [przekonania] o konieczności ich udziału w walce z władzą sow[iecką] podczas wojny Polski z ZSRS;

– skierował szereg Polaków do konsulatu obcego [państwa] w Kijowie w celu działalności kontrrewolucyjnej.

4. ^b-KOPANSKIJ^b Lew Michajłowicz, urodzony w 1888 roku w m. Skwira obwód kijowski, Rosjanin, był[y] szlachcic, obywatelstwo ZSRS, wykształcenie wyższe, bezpartyjny, żonaty, z zawodu prawnik, bez stałego zajęcia, ^ao to, że^a:

^b-^b Podkreślono maszynowo.

во внедрении полякам патриотизма к Польше, необходимости их участия в борьбе с Соввластью при войне Польши с СССР.

В контрреволюционных целях направлял ряд поляков в иностранное консульство в Киеве.

4. ^бКОПАНСКИЙ^б Лев Михайлович – 1888 года рождения, уроженец г. Сквиры, Киевской области, русский, бывш[ий] дворянин, гражданства СССР, с высшим образованием, беспартийный, женат, по профессии юрист, без определенных занятий – ^ав том что^а:

Являлся участником контрреволюционной националистической и шпионской организации в Киеве, проводил фашистскую пропаганду.

Завербовал в контрреволюционную организацию 2-х человек, через них собирал сведения о политическом и экономическом положении сельского населения и сообщил таковые КВАСНЕВСКОМУ для передачи иностранному консульству,

т. е. указанные обвиняемые совершили преступления, предусмотренные ст. ст. 54-6 и 54-11 УК УССР.

Руководствуясь приказом ГУГБ НКВД СССР № 00485

^{б-в}Постановил^{б-б}

Следдело № 572 по обвинению КВАСНЕВСКОГО С. К., КОВАЛЬЧУКА Б. И., НАВРОЦКОГО С. Н. и КОПАНСКОГО Л. М. – направить ГУГБ НКВД СССР.

^аПом[ощник] начальника Отделения
Ст[арший] лейтенант^а
(—) ДОМБРОВСКИЙ

^аУтверждаю:

Зам[еститель] начальника 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Капитан государственной безопасности^а

(—) САМОЙЛОВ

Составлено 15 сентября 1937 г.

г. Киев

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 60780-ФП, арк. 189–195.

Оригінал, машинопис.

^{б-в} Написано в розбивку.

– był członkiem kontrrewolucyjnej nacjonalistycznej organizacji szpiegowskiej w Kijowie, uprawiał propagandę faszystowską;

– zwerbował do organizacji kontrrewolucyjnej 2 osoby, za pośrednictwem których zbierał informacje o sytuacji politycznej i gospodarczej ludności wiejskiej i przekazywał je KWAŚNIEWSKIEMU w celu dostarczenia ich do konsulatu obcego [państwa],

tj. wymienieni oskarżeni dokonali przestępstw przewidzianych art. 54-6 i 54-11 KK USRS.

Kierując się rozkazem GUGB NKWD ZSRS nr 00485

^{b-c}postanowiłem^{c-b}

sprawę śled[czą] nr 572 przeciwko KWAŚNIEWSKIEMU Z. K., KOWALCZUKOWI B. I., NAWROCKIEMU S. N. i KOPANSKIEMU L. M. skierować do GUGB NKWD ZSRS.

^aPom[ocnik] Naczelnika Wydziału
St[arszy] lejtnant^a
(—) DOMBROWSKI

^aZatwierdzam:

Zast[ępcą] Naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a

(—) SAMOJŁOW

Sporządzono 15 września 1937 r.

m. Kijów

HDA SBU, f. 6, spr. 60780-FP, k. 189–195.

Oryginał, maszynopis.

^{c-c} *Zapisano pismem spacjowanym.*

СПРАВА АНТОНІЯ МОДЕЙСЬКОГО

SPRAWA ANTONIJA MODIEJSKIEGO

№ 87

27 вересня 1937, Київ. Протокол допиту Антонія Модейського,
надісланий наркомом внутрішніх справ УРСР Ізраїлем
Леплевським першому секретареві ЦК КП(б)У
Станіславу Косіору

^{а-б}Совершенно секретно^{б-а}

^аСекретарю^{-а} ЦК КП(б)У
^{в-тов}. КОСИОРУ С. В.^в

Направляю протокол допроса агента польской разведки – диверсанта
МОДЕЙСКОГО¹ Антония Казимировича, от 26-го сентября 1937 г.

^аНародный комиссар внутренних дел^а УССР
(—) ЛЕПЛЕВСКИЙ

«Г-27^г» сентября 1937 года
№ Г-2990/СН^г
г. Киев

СС

^{а-б}Протокол допроса^{б-а}

обвиняемого МОДЕЙСКОГО Антония Казими-
ровича, 1910 г. рождения, уроженца Киевской
области, поляка, гражд. СССР. До ареста – ма-
стер-электрик мартена № 2 в Магнитогорске,
^бот 26 сентября 1937 г.^б

^{а-б}Вопрос^{б-а}: Вы обвиняетесь в шпионской и диверсионной деятельно-
сти в СССР по заданиям иностранной разведки. Предлагаем дать по суще-
ству откровенные показания.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Підкреслено машинописним способом двома лініями.*

^{г-г} *Вписано від руки.*

¹ Антоній Казимирович Модейський, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 90 від 7 X 1937, розстріляний у Києві 10 X 1937. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 123–125, 130.*

Nr 87

**27 września 1937, Kijów. Protokół przesłuchania Antonija Modiejskiego,
wysłany przez ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla
Leplewskiego do I sekretarza KC KP(b)U Stanisława Kosiora**

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^a-Do Sekretarza^{-a} KC KP(b)U
^c-Tow. KOSIORA S. W.^{-c}

Przesyłam protokół przesłuchania agenta wywiadu polskiego, dywersanta MODIEJSKIEGO¹ Antonija Kazimirowicza, z 26 września 1937 r.

^a-Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych^{-a} USRS
(—) LEPLEWSKIJ

„^d-27^{-d'}” września 1937 roku
nr ^d-2990/sn^{-d}
m. Kijów

SS

^{a-b}Protokół przesłuchania^{-b-a}

oskarżonego MODIEJSKIEGO Antonija Kazimirowicza, urodzonego w 1910 r. w obwodzie kijowskim, Polaka, obyw[atela] ZSRS. Przed aresztowaniem majster-elektryk przy martenie nr 2 w Magnitogorsku,

^b-z 26 września 1937 r.^{-b}

^{a-b}Pytanie^{-b-a}: Jesteście oskarżeni o prowadzenie w ZSRS działalności szpiegowskiej i dywersyjnej na polecenie obcego wywiadu. Radzimy Wam złożyć w tej sprawie szczere zeznania.

^{a--a} *Zapisano wersalikami.*

^{b--b} *Podkreślono maszynowo.*

^{c--c} *Podkreślono maszynowo dwiema liniami.*

^{d--d} *Wpisano odręcznie.*

¹ Antonij Kazimirowicz Modiejskij, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 90 z 7 X 1937) rozstrzelany w Kijowie 10 X 1937. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 123–125, 130.

^{а-б}-^{б-а}Ответ^{б-а}: Признаю себя виновным в том, что я, по заданию польского консула в гор. Киеве КУРНИЦКОГО², с 1931 года занимаюсь в СССР шпионской и диверсионной деятельностью.

^{а-б}-^{б-а}Вопрос^{б-а}: При каких обстоятельствах Вы привлечены польским консулом в Киеве КУРНИЦКИМ, для шпионской и диверсионной деятельности?

^{а-б}-^{б-а}Ответ^{б-а}: До конца 1929 года я проживал в с. Кашперовке, Тетиевского района, Киевской области.

В конце 1929 года меня вызвала к себе в гор. Киев ЛИЗОНЬ Мария Феликсовна.

В Киеве мне ЛИЗОНЬ М. Ф. сказала, что она, по поручению моей тетки ГОРНОВСКОЙ, проживающей в Польше, будет хлопотать перед польским консулом в г. Киеве и соответствующими советскими учреждениями о моем выезде в Польшу.

С этой целью я и ЛИЗОНЬ посетили польское консульство в гор. Киеве.

Выезда моего в Польшу ЛИЗОНЬ не добилась, и я остался жить в гор. Киеве, на квартире у ЛИЗОНЬ.

ЛИЗОНЬ Мария Феликсовна, как мне стало известно через непродолжительное время, являлась агентом польской разведки.

Материалы шпионского характера, собираемые ею в г. Киеве, лично и через других лиц, передавались ею в польское консульство в г. Киеве, за денежное вознаграждение.

В первое время моего проживания на квартире у ЛИЗОНЬ, последняя, посещая консула, всегда приглашала и меня в консульство, знакомила с сотрудниками консульства, с консулом и получала для меня деньги, присылаемые, якобы, из Польши.

После того, как я с ЛИЗОНЬ М. Ф. посетил несколько раз консульство, был знаком с консулом и секретарем консульства, ЛИЗОНЬ меня начала использовать для передачи шпионских материалов консулу и его секретарю.

² Петро Курницький (16 VI 1899 – 3 VIII 1975), підпоручик запасу кавалерії, службовець МЗС; під час Першої світової війни у штаб-квартирі Командування 2-го Польського Корпусу; у 1931–1932 рр. у Політично-Економічному Департаменті МЗС; з 1932 до 1936 у Генконсульстві РП у Києві (номінальний/провізорний віце-консул), водночас з липня 1932 до кінця лютого 1936 завідувачий розвідувальним пунктом II Відділу Головного Штабу «Ку» у Києві (псевд. «Наполеон Налевайко»); з 29 II 1936 референт Адміністративного департаменту та Політично-економічного департаменту МЗС; з лютого 1939 консул РП у Хусті; з квітня 1939 перший секретар Посольства РП у Братиславі; з 4 X до 1 XI 1939 у Генконсульстві РП у Загребі; потім перебував у Румунії; з березня 1940 у Війську Польському (пор.), м. ін. у Самостійній Бригаді Карпатських Стрільців, ад'ютант командувача Війська Польського на Середньому Сході, згодом у 1 полку уланів; до червня 1944 офіцер зв'язковий II Польського Корпусу; у 1944–1945 рр. у Посольстві РП у Бейруті; з 1949 в еміграції у Канаді, викладач у Центрі слов'янських наук університету у Монреалі. *Rocznik służby zagranicznej RP...*, s. 208; *Polska służba zagraniczna po 1 września 1939, Londyn 1954, c.*

^{a-b}Odpowiedź^{-b-a}: Przyznaję się do winy w tym, że na polecenie polskiego konsula w mieś[cie] Kijowie, KURNICKIEGO², od 1931 roku zajmuję się w ZSRS szpiegostwem i dywersją.

^{a-b}Pytanie^{-b-a}: W jakich okolicznościach zostaliście wciągnięci przez polskiego konsula w Kijowie, KURNICKIEGO, do działalności szpiegowskiej i dywersyjnej?

^{a-b}Odpowiedź^{-b-a}: Do końca 1929 roku mieszkałem we w[si] Kaszpierowka w rejonie tietijewskim, obwód kijowski.

Pod koniec 1929 roku wezwała mnie do siebie do mias[ta] Kijowa LIZOŃ Marija Fieliksowna.

W Kijowie LIZOŃ M. F. oznajmiła mi, że na polecenie mojej ciotki GORNOWSKIEJ, mieszkającej w Polsce, będzie ona zabiegać u konsula polskiego w m. Kijowie i w odpowiednich instytucjach sowieckich o mój wyjazd do Polski.

W tym celu wraz z LIZOŃ odwiedziliśmy konsulát polski w mieś[cie] Kijowie.

LIZOŃ nie udało się załatwić mojego wyjazdu do Polski, pozostałem więc i zamieszkałem w mieś[cie] Kijowie w mieszkaniu LIZOŃ.

LIZOŃ Marija Fieliksowna, jak niedługo potem dowiedziałem się, była agentem wywiadu polskiego.

Materiały o charakterze szpiegowskim, zbierane przez nią w m. Kijowie osobiście i za pośrednictwem innych osób, przekazywała do konsulatu polskiego w m. Kijowie za wynagrodzenie pieniężne.

W pierwszym okresie, kiedy mieszkałem u LIZOŃ, ona zawsze odwiedzając konsula, zapraszała mnie do konsulatu, zapoznawała z jego pracownikami, z konsulem i otrzymywała dla mnie pieniądze, przysyłane rzekomo z Polski.

Następnie, kiedy odwiedziłem kilkakrotnie z LIZOŃ M. F. konsulát, kiedy już znałem konsula i sekretarza konsulatu, LIZOŃ zaczęła wykorzystywać mnie do przekazywania materiałów szpiegowskich konsulowi i jego sekretarzowi.

W ciągu 1930 roku systematycznie, 2 – 3 razy w miesiącu odwiedzałem konsulát polski i zanosilem tam materiały, przekazywane [mi] przez LIZOŃ.

² Piotr Kurnicki (16 VI 1899 – 3 VIII 1975), ppor. rez. kaw., urzędnik MSZ; w czasie I wojny światowej w Kwaterze Głównej Dtwa II Korpusu Polskiego na Wschodzie; w l. 1931–1932 w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym MSZ; od 1932 do 1936 w Konsulacie Generalnym RP w Kijowie (tytułarny/prowizoryczny wicekonsul), jednocześnie od lipca 1932 do końca lutego 1936 kierownik placówki wywiadu Oddziału II Szt. Gł. „Ku” w Kijowie (pod ps. „Napoleon Nalewajko”); od 29 II 1936 referent Departamentu Administracyjnego i Departamentu Polityczno-Ekonomicznego MSZ; od lutego 1939 konsul RP w Hust; od kwietnia 1939 I sekretarz Poselstwa RP w Bratysławie; od 4 X do 1 XI 1939 w Konsulacie Generalnym RP w Zagrzebiu; następnie przebywał w Rumunii; od marca 1940 w WP (por.), m.in. w SBSK, potem adiutant Dcy WP na Środkowym Wschodzie, następnie w 1 p.uł.; do czerwca 1944 oficer łącznikowy II Korpusu Polskiego PSZ; w l. 1944–1945 w Poselstwie RP w Bejrucie; od 1949 na emigracji w Kanadzie, wykładał w Centrum Studiów Słowiańskich Uniwersytetu w Montrealu. *Rocznik służby zagranicznej RP...*, s. 208; *Polska służba zagraniczna po 1 września 1939*, Londyn 1954, s.

На протяжении 1930 года я систематически, раза 2–3 в месяц, посещал польское консульство и заносил туда материалы, передаваемые ЛИЗОНЬ.

В 1931 году в польское консульство в Киеве приехал новый консул КУРНИЦКИЙ.

В то время я работал сверловщиком на киевском предприятии «Ленкузня».

После нескольких моих встреч и откровенных бесед с КУРНИЦКИМ о жизни, зароботке и настроениях рабочих, а также и о работе завода, КУРНИЦКИЙ, подчеркивая мой долг (как поляка, помещика-дворянина в прошлом) перед польским государством, предложил собирать материалы шпионского характера для польской разведки и одновременно проводить разрушительную работу на заводе.

Для этой цели – разрушительной работы – КУРНИЦКИЙ предложил мне подобрать и привлечь на заводе группу надежных людей.

За шпионскую и разрушительную работу КУРНИЦКИЙ обещал хорошее денежное вознаграждение.

Я дал свое согласие КУРНИЦКОМУ на проведение шпионской и разрушительной работы и приступил к выполнению его задания.

^{а-б}Вопрос^{б-а}: Что практически Вами сделано для выполнения этого задания?

^{а-б}Ответ^{б-а}: На протяжении 1931–1933 гг. (в 1933 году я уехал в Магнитогорск) я систематически (2–3 раза в месяц) информировал КУРНИЦКОГО о программе завода «Ленкузня», о выпускаемой заводом продукции, о зароботке, материально-бытовом положении рабочих, их политических настроениях, ценах на продукты, товары и проч.

Каждый раз, когда я информировал КУРНИЦКОГО об отдельных отрицательных настроениях рабочих, он мне давал задания, через созданную мною на заводе группу (к этому времени я создал диверсионную группу из 4-х человек), разжигать эти настроения, используя временные продовольственные затруднения в стране.

Почти каждый раз, при посещении КУРНИЦКОГО, я получал денежное вознаграждение, а иногда продукты и промтовары.

Выполняя задание КУРНИЦКОГО о создании на заводе «Ленкузня» диверсионной группы, мною проделано было следующее:

В апреле или мае 1931 года я привлек сверловщика ПАТЛАХОВА.

С ПАТЛАХОВЫМ я вместе работал с апреля месяца 1930 года и хорошо знал его антисоветские настроения. Это дало мне возможность в процессе совместной работы с ним, легко его склонить к разрушительной работе. ПАТЛАХОВ свое согласие дал и активно проводил разрушительную работу на заводе.

Тогда же, весной 1931 года, я привлек сверловщика ЦВЕТКОВА.

С ЦВЕТКОВЫМ я также вместе работал с апреля 1930 года и знал его антисоветские настроения. ЦВЕТКОВ дал согласие выполнять мои задания по разрушительной работе на заводе.

W 1931 roku do konsulatu polskiego w Kijowie przyjechał nowy konsul KURNICKI.

Pracowałem w tym czasie jako wiertacz w kijowskim przedsiębiorstwie „Lenkuznia”.

Po kilku spotkaniach, w czasie których otwarcie rozmawiałem z KURNICKIM o tym, jak się żyje, o zarobkach i nastrojach robotników, a także o pracy mojego zakładu, KURNICKI, podkreślając mój dług wobec państwa (jako Polaka i dawniej ziemianina-szlachcica), zaproponował, bym zbierał materiały o charakterze szpiegowskim dla wywiadu polskiego i prowadził jednocześnie wywrotową działalność w [moim] zakładzie.

W tym celu, [tj.] działalności wywrotowej, KURNICKI polecił mi wybrać w zakładzie i pozyskać [dla tej działalności] grupę zaufanych ludzi.

Za szpiegowską i wywrotową działalność KURNICKI obiecał mi dobre wynagrodzenie pieniężne.

Powiedziałem KURNICKIEMU, że zgadzam się prowadzić działalność szpiegowską i wywrotową oraz przystąpiłem do wypełniania jego polecenia.

^{a-b}Pytanie^{-b-a}: Co w praktyce zrobiliście, by wypełnić to polecenie?

^{a-b}Odpowiedź^{-b-a}: W [latach] 1931–1933 (w 1933 roku wyjechałem do Magnitogorska) systematycznie (2 – 3 razy w miesiącu) informowałem KURNICKIEGO o planach zakładów „Lenkuznia”, o wielkości produkcji zakładów, zarobkach, sytuacji materialno-bytowej robotników, ich poglądach politycznych, cenach żywności, towarów i in[ych] sprawach].

Za każdym razem, gdy informowałem KURNICKIEGO o zdarzających się przejawach niezadowolenia robotników, dawał mi polecenie, abym przy pomocy założonej przeze mnie w zakładzie grupy (do tego czasu utworzyłem grupę dywersyjną liczącą 4 osoby) pogłębiał to niezadowolenie, wykorzystując okresowe braki żywności w kraju.

Prawie za każdym razem, podczas wizyt u KURNICKIEGO, otrzymywałem wynagrodzenie pieniężne, a niekiedy żywność i artykuły przem[ysłowe].

Wypełniając polecenie KURNICKIEGO, by utworzyć w zakładach „Lenkuznia” grupę dywersyjną, zrobiłem co następuje:

W kwietniu lub maju 1931 roku wciągnąłem [do współpracy] wiertacza PATŁACHOWA.

Z PATŁACHOWEM pracowałem od miesiąca kwietnia 1930 roku i doskonale znałem jego poglądy antysowieckie. Dało mi to możliwość łatwego nakłonienia go do działalności wywrotowej podczas naszej wspólnej pracy. PATŁACHOW zgodził się i energicznie zajął się działalnością wywrotową w zakładzie.

Wtedy też, wiosną 1931 roku, wciągnąłem [do grupy] wiertacza CWIETKOWA.

Z CWIETKOWEM także razem pracowałem od kwietnia 1930 roku i znałem jego poglądy antysowieckie. CWIETKOW zgodził się wypełniać moje polecenia dotyczące działalności wywrotowej w zakładzie.

Mniej więcej w maju 1931 roku pozyskałem [do współpracy] kotlarza DIEJNIEGĘ Nikołaja.

Примерно в мае 1931 года я привлек котельщика ДЕЙНЕГУ Николая. ДЕЙНЕГА Николай моего возраста и я с ним, помимо совместной работы, дружил в личном быту. С ДЕЙНЕГОЙ Николаем я хорошо знаком с начала 1930 г.

Одновременно я привлек отца ДЕЙНЕГИ Н. – ДЕЙНЕГУ, имени и отчества не припоминаю.

Антисоветские настроения ДЕЙНЕГИ (старика) мне были хорошо известны, т. к. я часто бывал у него на квартире.

Согласно указаний КУРНИЦКОГО, я, при привлечении каждого из них, указывал, что говорю с ними по поручению польского консула и, что консульство за «хорошую работу» будет платить хорошие деньги.

По указаниям КУРНИЦКОГО, мы на протяжении 1931–1933 гг. систематически выводили из строя оборудование, станки, сверлильные машинки, рвали и резали воздушные шланги, ломали точила, вредительно собирали котлы, конструкции мостовых кранов и стропильных конструкций.

Мы делали все, что могло нанести ущерб заводу, дезорганизовать производство и расстроить трудовую дисциплину.

Используя временные продовольственные затруднения в стране, мы настраивали отдельных рабочих против партии и Соввласти, разжигая их недовольство.

Наша разрушительная работа была признана КУРНИЦКИМ удовлетворительной и «на первый раз» он летом 1931 года, выдал мне 500 руб., которые я раздал вышеуказанным лицам.

Для законспирирования своей роли, как руководителя этой группы на заводе, я, по указанию КУРНИЦКОГО, в августе 1931 года оставил завод и устроился на работу в театре юного зрителя.

Я продолжал систематически поддерживать связь с ПАТЛАХОВЫМ, ЦВЕТКОВЫМ, ДЕЙНЕГАМИ – стариком и сыном – в городе, в условленных местах, выслушивал информацию о их вредительской работе и передавал указания КУРНИЦКОГО.

В конце 1932 года КУРНИЦКИЙ мне сказал, что созданная мною группа будет продолжать разрушительную работу и без меня, а я должен выехать на один из крупных заводов СССР оборонного значения, для создания там диверсионной группы.

КУРНИЦКИЙ рекомендовал выехать на Магнитогорск, Кузбасс или Донбасс.

В 1933 г., 11 мая, воспользовавшись случаем набора в Киеве рабочей силы на Магнитогорск, я выехал на строительство в Магнитогорск, имея задание КУРНИЦКОГО устроиться на предприятие крупного оборонного значения и создать на этом предприятии диверсионную группу.

При отъезде в Магнитогорск КУРНИЦКИЙ мне сказал, что для конспирации я должен буду прекратить всякую переписку с родными, живущими в Польше и с поляками в г. Киеве.

DIEJNIEGA Nikolaј jest w moim wieku i poza tym, że razem pracowaliśmy, prywatnie przyjaźniliśmy się. Z DIEJNIEGĄ Nikolaјem znamy się doskonale od początku 1930 r.

Jednocześnie wciągnąłem [do naszej działalności] ojca DIEJNIEGI N. – DIEJNIEGĘ, imienia ani *otczestwa* nie przypominam sobie.

Znałem dobrze antysowieckie nastawienie DIEJNIEGI (starego), ponieważ często bywałem w jego mieszkaniu.

Zgodnie z zaleceniem KURNICKIEGO, namawiając ich [do działalności wywrotowej], oznajmiłem, że rozmawiam z nimi na polecenie konsula polskiego i że konsul za „dobrą pracę” zapłaci duże pieniądze.

Według wytycznych KURNICKIEGO, w [atach] 1931–1933 stale doprowadzaliśmy do tego, że sprzęt stawał się niezdatny do użytku, psuliśmy obrabiarki, wiertarki, rwaliśmy i cięliśmy węże powietrzne, łamaliśmy toczydła, w sposób wadliwy montowaliśmy kotły, konstrukcje suwnic dźwigarowych i konstrukcje dachowe.

Robiliśmy wszystko, co mogłoby przynieść szkodę zakładowi, zdeorganizować produkcję i rozluźnić dyscyplinę pracy.

Wykorzystując okresowe trudności kraju związane z zaopatrzeniem w żywność, nastawialiśmy poszczególnych robotników przeciwko partii i władzy so[wieckiej], wznecając wśród nich niezadowolenie.

KURNICKI uznał naszą destrukcyjną robotę za zadowalającą i „na początek” wydał mi latem 1931 roku 500 rub[li], które rozdałem wymienionym wyżej osobom.

W celu ukrycia mojej kierowniczej roli w grupie [wywrotowej] w zakładzie, na polecenie KURNICKIEGO w sierpniu 1931 roku porzuciłem zakład i załatwiłem sobie pracę w Teatrze Młodego Widza.

W dalszym ciągu systematycznie podtrzymywałem kontakt z PATŁACHOWEM, CWIETKOWEM i DIEJNIEGAMI – starym i synem; w umówionych miejscach na mieście słuchałem informacji o ich szkodniczej działalności i przekazywałem im wskazówki KURNICKIEGO.

Pod koniec 1932 roku KURNICKI powiedział mi, że założona przeze mnie grupa będzie dalej prowadzić działalność wywrotową beze mnie, zaś ja powinienem wyjechać do jakiegoś ważniejszego zakładu w ZSRS, mającego znaczenie dla obronności kraju i tam utworzyć grupę dywersyjną.

KURNICKI zalecał mi wyjazd do Magnitogorska, Kuzbasu lub Donbasu.

W 1933 r., 11 maja, wykorzystując fakt naboru siły roboczej w Kijowie do pracy w Magnitogorsku, wyjechałem na budowę do Magnitogorska z poleceniem KURNICKIEGO, by załatwić sobie [pracę] w dużym przedsiębiorstwie o znaczeniu dla obronności i utworzyć w tym przedsiębiorstwie grupę dywersyjną.

Gdy odjeżdżałem do Magnitogorska, KURNICKI powiedział mi, że mam ze względów konspiracyjnych zerwać wszelką korespondencję z krewnymi zamieszkałymi w Polsce i z Polakami w m. Kijowie.

KURNICKI obiecał wysłać mi pieniądze potrzebne do rozkręcenia roboty dywersyjnej wtedy, gdy utworzę grupę dywersyjną i prześlę informację o tym

Для разворота диверсионной работы КУРНИЦКИЙ обещал мне выслать деньги после того, как я создам диверсионную группу и сообщу в адрес СЕНДЗИКОВСКОЙ Марии в г. Киев (СЕНДЗИКОВСКАЯ являлась агентом польской разведки и имела связь с КУРНИЦКИМ) условной фразой «У меня все хорошо».

В первое время, месяцев 6, я в Магнитогорске работал по монтажу на промывочной фабрике, там мною, по заданиям КУРНИЦКОГО, ничего не было сделано.

В начале 1934 года я перешел работать в электромонтажный цех, где работал электриком, а затем бригадиром.

Здесь я близко познакомился с прорабом цеха № 1 СКВОРЦОВЫМ, имени и отчества не помню.

СКВОРЦОВ из быв[ших] кулаков, резко антисоветски настроен. Мы быстро сошлись во взглядах и договорились о совместной вредительской деятельности.

Вместе со СКВОРЦОВЫМ, я, на протяжении 1934 года, на монтаже кранов подстанций ставили негодное электрооборудование, ставили негодные старые моторы, выводили их из строя, задерживали и портили оборудование.

Кроме того, мы со СКВОРЦОВЫМ наметили взорвать электростанцию дробильной фабрики, путем короткого замыкания проводов, от чего получилось бы загорание масла в трансформаторах, а затем взрыв, который, по нашим расчетам, совершенно вывел бы из строя фабрику.

Осуществить этот взрыв нам не удалось, т. к. наш цех расформировался и мы лишились возможности технически этот взрыв организовать.

Из электромонтажного цеха я в начале 1935 года перешел работать в мартеновский цех № 2 мастером-электриком.

В мартеновском цеху я близко познакомился со старшим электриком цеха ВАСИЛЬЕВЫМ и нормировщиком этого цеха БАРАБАНОВЫМ Михаилом.

Присматриваясь к этим людям (БАРАБАНОВУ и ВАСИЛЬЕВУ) я заметил, что они в практической деятельности на производстве проводят вредительскую работу, и поэтому легко с ними договорился о совместных действиях.

Нами ставились вредительски отремонтированные моторы, которые в силу этого – не вырабатывали и смены, выходили из строя; мы задерживали работу кранов, что приводило к большим потерям мартеновского цеха (простой крана на час приводил к убыткам производства в сотни тысяч рублей).

Мы портили электрооборудование, жгли электромоторы, производили, таким образом, частные и большие аварии мартеновского цеха.

Я, совместно с БАРАБАНОВЫМ привлек в 1935 г. для вредительской деятельности мастера слесарей АНДРЕЕВА, который по нашему заданию устанавливал неправильно электромоторы и этим самым выводил их из строя.

na adres SIENDZIKOWSKIEJ Mariji w m. Kijowie (SIENDZIKOWSKAJA była agentem wywiadu polskiego i miała kontakt z KURNICKIM), posługując się umówionym zdaniem: „U mnie wszystko w porządku”.

Na początku, przez pierwszych 6 miesięcy, pracowałem w Magnitogorsku przy montażu w fabryce zajmującej się przepłukiwaniem urządzeń, tam [jednak] niczego, co polecił mi KURNICKI, nie wykonałem.

Na początku 1934 roku przeszedłem do pracy w wydziale elektromontażowym, gdzie byłem zatrudniony jako elektryk, potem brygadzysta.

Tu poznałem bliżej kier[ownika] rob[ót] wydziału nr 1 SKWORCOWA, imienia ani *otczestwa* nie pamiętam.

SKWORCOW pochodził z by[łych] kułaków, miał mocno zakorzenione poglądy antysowieckie, tak więc szybko porozumieliśmy się na płaszczyźnie [podobnych] zapatrywań i dogadaliśmy w sprawie wspólnej działalności szkodniczej.

Wraz ze SKWORCOWEM przez [cały] rok 1934 na montażu dźwigarów podstacji umieszczaliśmy niezdatny do użytku sprzęt elektryczny, nie nadające się stare silniki, czyniliśmy je nieużytecznymi, zatrzymywaliśmy i psuliśmy maszyny.

Ponadto zaplanowaliśmy ze SKWORCOWEM wysadzenie stacji zasilania elektrycznego zakładu kruszyw poprzez [doprowadzenie do] spięcia przewodów, co spowodowałoby zapalenie się oleju w transformatorach, a następnie wybuch, który, według naszych rachunków, kompletnie unieruchomiłby fabrykę.

Nie udało nam się tego zrealizować, ponieważ rozwiązali nasz wydział i straciliśmy techniczne możliwości zorganizowania wybuchu.

Z wydziału elektromontażu przeszedłem na początku 1935 roku do pracy na wydziale pieców martenowskich nr 2 jako majster-elektryk.

Na wydziale martenowskim zapoznałem się bliżej ze starszym elektrykiem wydziału WASILJEWEM oraz specjalistą do spraw norm tego wydziału BARABANOWEM Michaiłem.

Przyglądając się tym ludziom (BARABANOWOWI i WASILJEWOWI), zauważyłem, że podczas pracy na produkcji w rzeczywistości uprawiają szkodnictwo i w związku z tym łatwo się z nimi dogadałem na temat wspólnych działań.

Wstawialiśmy celowo źle odremontowane silniki, które z tego powodu nie były w stanie przepracować nawet jednej zmiany, stawały się bezużyteczne; wstrzymywaliśmy pracę dźwigarów, co prowadziło do dużych strat wydziału pieców martenowskich (godzinny przestój dźwigara powodował w produkcji szkody na setki tysięcy rubli).

Psuliśmy sprzęt elektr[yczny], przegrzewaliśmy silniki elektr[yczne], [wskutek czego spalały się], i w ten sposób często doprowadzaliśmy do poważnych awarii na wydziale pieców martenowskich.

Wspólnie z BARABANOWEM wciągnęliśmy w 1935 r. do działalności szkodniczej majstra ślusarzy ANDRIEJWA, który na nasze polecenie źle ustawił silniki elektr[yczne], co prowadziło do ich uszkodzenia.

W 1936 roku, w myśl ustaleń z KURNICKIM, napisałem list do Kijowa na adres SIENDZIKOWSKIEJ Mariji, z umówionym zdaniem „U mnie wszystko

В 1936 году, согласно договоренности с КУРНИЦКИМ, я написал письмо в Киев, в адрес СЕНДЗИКОВСКОЙ Марии, с условной фразой «У меня все хорошо» с тем, чтобы получить от КУРНИЦКОГО, через СЕНДЗИКОВСКУЮ, деньги.

Я упустил показать о том, что при моем отъезде из Киева в Магнитогорск, в 1933 году, КУРНИЦКИЙ меня инструктировал о диверсионной работе на случай войны.

Так как тогда, в 1933 году, ни мне, ни КУРНИЦКОМУ, не был известен объект, на котором я буду работать, – его задание не было конкретным, а носило общий характер.

Задание КУРНИЦКОГО, на случай войны, выражалось в том, чтобы я создал группу на оборонном или работающем на оборону предприятии, которую можно будет использовать для взрыва или поджога предприятия. Пока же разрушительными действиями станков, оборудования, основных агрегатов, – максимально расстраивать производство и этим срывать программу производства.

В начале 1937 года завербованные мною БАРАБАНОВ и АНДРЕЕВ были арестованы.

Это обстоятельство поставило меня в затруднительное положение в отношении дальнейшей моей диверсионной работы. В августе я был арестован и доставлен в Киев.

^{а-б}-Вопрос^{б-а}: С кем Вы были связаны по шпионской деятельности в г. Киеве, помимо КУРНИЦКОГО?

^{а-б}-Ответ^{б-а}: Я был связан, как я показал в начале, с ЛИЗОНЬ Марией Феликсовной, которая занималась шпионской деятельностью по заданиям польской разведки.

^{а-б}-Вопрос^{б-а}: Кого использовывала в шпионских целях, как источников, ЛИЗОНЬ Мария Феликсовна?

^{а-б}-Ответ^{б-а}: На квартире ЛИЗОНЬ М. Ф., в Киеве, проживал ПОПОВ Владимир, работавший авиаконструктором. Жена ПОПОВА – Инка и ее мать – ПЕКАРСКАЯ, посещали польское консульство и получали у последнего деньги и ценные посылки.

Использовывала ли ЛИЗОНЬ ПОПОВА в шпионских целях – я не знаю.

С ЛИЗОНЬ М. имела связь СЕНДЗИКОВСКАЯ Мария. Со слов ЛИЗОНЬ, мне известно, что СЕНДЗИКОВСКАЯ занималась шпионской деятельностью и получала за это деньги в польском консульстве.

Родной брат ЛИЗОНЬ – ЯГМИН Станислав работал зав[едующим] столовой селекционной станции вблизи румынской границы.

ЯГМИН С. несколько раз приезжал к ЛИЗОНЬ в Киев. Использовался ли он ЛИЗОНЬ в шпионских целях – мне неизвестно. Знаю, что когда ЯГМИН приезжал к ЛИЗОНЬ, последняя ходила на второй день в консульство.

Там же, вблизи румынской границы, проживал сын ЛИЗОНЬ – ЛИЗОНЬ Боб, который часто наезжал в Киев, собирал у себя на квартире польскую

w porządku” po to, żeby otrzymać od KURNICKIEGO przez SIENDZIKOWSKĄ pieniądze.

Zapomniałem powiedzieć, że gdy w 1933 roku wyjeżdżałem z Kijowa do Magnitogorska, KURNICKI dał mi instrukcje związane z działaniami dywersyjnymi na wypadek wojny.

Jednak w związku z tym, że wtedy – w 1933 roku – ani ja, ani KURNICKI nie wiedzieliśmy, w jakim obiekcie będę pracować, polecenie jego nie zawierało konkretów, miało jedynie ogólny charakter.

Polecenie KURNICKIEGO związane z przyszłą wojną sprowadzało się do tego, bym w przedsiębiorstwie zbrojeniowym lub pracującym na rzecz obronności utworzył grupę, którą będzie można posłużyć się w celu wysadzenia lub podpalenia przedsiębiorstwa. A na razie miałem poprzez niszczenie maszyn, sprzętu i głównych agregatów maksymalnie dezorganizować produkcję i przez to zrywać plany produkcyjne.

Na początku 1937 roku zwerbowani przeze mnie BARABANOW i ANDRIEJEW zostali aresztowani.

Ta okoliczność utrudniła mi dalsze prowadzenie działalności dywersyjnej. W sierpniu zostałem aresztowany i przewieziony do Kijowa.

^{a-b}Pytanie^{-b-a}: Z kim jeszcze, poza KURNICKIM, mieliście kontakty w m. Kijowie w związku z działalnością szpiegowską?

^{a-b}Odpowiedź^{-b-a}: Jak zeznałem na początku, miałem powiązania z LIZOŃ Mariją Fieliksowną, która zajmowała się szpiegostwem na polecenie wywiadu polskiego.

^{a-b}Pytanie^{-b-a}: Kogo LIZOŃ Marija Fieliksowna wykorzystywała jako źródło do celów szpiegowskich?

^{a-b}Odpowiedź^{-b-a}: W mieszkaniu LIZOŃ M. F. w Kijowie mieszkał POPOW Władimir, pracujący jako konstruktor lotn[iczy]. Żona POPOWA – Inka i jej matka PIEKARSKAJA bywały w konsulacie polskim i otrzymywały tam pieniądze oraz kosztowne przesyłki.

Czy LIZOŃ wykorzystywała POPOWA w celach szpiegowskich – tego nie wiem.

Z LIZOŃ M. miała łączność SIENDZIKOWSKAJA Marija. Wiem z tego, co mówiła LIZOŃ, że SIENDZIKOWSKAJA zajmowała się szpiegostwem i dostawała za to pieniądze w konsulacie polskim.

Rodzony brat LIZOŃ, JAGMIN Stanisław, pracował jako kier[ownik] stołówek stacji selekcyjnej w pobliżu granicy rumuńskiej.

JAGMIN S. kilka razy przyjeżdżał do LIZOŃ do Kijowa. Nie jest mi wiadomo, czy LIZOŃ wykorzystywała go do pracy szpiegowskiej. Wiem, że kiedy JAGMIN przyjeżdżał do LIZOŃ, ona szła na drugi dzień do konsulatu.

Również tam, w pobliżu granicy rumuńskiej, mieszkał syn LIZOŃ – LIZOŃ Bob, który często przyjeżdżał do Kijowa i w jego mieszkaniu zbierała się polska młodzież. W 1930 r. LIZOŃ Bob wyjeżdżał do Ałtaju. Nic nie wiem o jego działalności szpiegowskiej.

молодежь. В 1930 г. ЛИЗОНЬ Боб ездил на Алтай. О шпионской деятельности его мне ничего неизвестно.

Протокол лично мною прочитан, записан с моих слов правильно, в чем и расписываюсь.

МОДЕЙСКИЙ

^а-Допросил:

Пом[ощник] нач[альника] Отд[еле]ния 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Мл[адший] лейтенант госбезопасности^а

(—) ПУГАЧ

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 13, арк. 291–303.

Оригінал, машинопис.

Protokół został osobiście przeze mnie przeczytany, spisany jest wiernie z moich słów, co potwierdzam podpisem.

MODIEJSKIJ

^aPrzesłuchał:

Pom[ocnik] Nacz[elnika] Wy[działu] 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Mł[odszy] lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^a

(—) PUGACZ

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 13, k. 291–303.

Oryginał, maszynopis.

СПРАВА ВЛАДИСЛАВА ЛЕВИЦЬКОГО

SPRAWA WŁADYSŁAWA LEWICKIEGO

№ 88
29 вересня 1937, [Чернігів]. Протокол допиту
Владислава Левицького

^аПротокол допроса^а

ЛЕВИЦКОГО Владислава¹ Павловича, он же
ВОЛЬФСОН Яков Абрамович, родившегося
в 1907 г. в г. Пинске (Польша), поляка по национальности, задержанного 28-го сентября с. г. на ст[анции] Горностаевка

от 29-го сентября 1937 г.

^аВопрос^а: 28-го сентября с. г. Вы были на железнодорожной станции Горностаевка? Когда и откуда Вы приехали на ст[анции] Горностаевка?

^аОтвет^а: 26-го сентября вечером я приехал из гор. Киева в Витебск Ленинградским поездом № 82. На ст[анции] Горностаевка я зашел с целью выпить в буфете. Поезд стоял всего несколько минут и когда я вышел из буфета на перрон, он уже ушел. Таким образом я отстал от поезда.

^аВопрос^а: Чем Вы занимались в Киеве?

^аОтвет^а: В Киеве я был только проездом в течение одних суток. Приехал я в Киев из гор. Харькова.

^аВопрос^а: Что Вы делали в Харькове?

^аОтвет^а: В Харькове я пробыл один день. Приехал туда из Вязьмы. До Вязьмы я был в г. Казани.

^аВопрос^а: Вы в Бердичеве бывали?

^аОтвет^а: Нет, в Бердичеве я никогда не был.

^аВопрос: В изъятом у Вас паспорте на имя ВОЛЬФСОНА – Вы значитесь уроженцем г. Бердичева. Требую правдивых показаний о Вашей личности и причине разъездов по разным городам СССР.

^аОтвет^а: Признаю, что изъятый у меня паспорт чужой. Правильная моя фамилия не ВОЛЬФСОН, а ЛЕВИЦКИЙ. Родился я не в Бердичеве, а в Польше – г. Пинске.

^аВопрос^а: Когда Вы прибыли из Польши в Советский Союз и кто снабдил Вас чужим паспортом?

^аОтвет^а: В Советский Союз я прибыл 2-го сентября с. г. нелегально, перейдя границу СССР в Белоруссии.

^а-^а *Написано великими літерами.*

¹ Владислав Павлович Левицький, за рішенням Двійки НКВС СРСР, протокол № 160 від 22 X 1937, засуджений до вищої міри покарання, дата і місце розстрілу відсутні. Кримінальна справа стосовно нього зберігалася в УКДБ УРСР по Чернігівській обл., а потім була надіслана на постійне зберігання до УКДБ БРСР по Брестській обл. *ГДА СБУ, ф. 5, спр. 466, арк. 244–248.*

Nr 88
29 września 1937, [Czernihów]. Protokół przesłuchania
Władysława Lewickiego

^aProtokół przesłuchania^a

LEWICKIEGO Władysława¹ s. Pawła vel WOLFSONA Jakowa Abramowicza, urodzonego w 1907 r. w m. Pińsku (Polska), narodowości polskiej, zatrzymanego 28 września br. na st[acji] Gornostajewka,

z 29 września 1937 r.

^aPytanie^a: 28 września br. znajdowaliście się na stacji kolejowej Gornostajewka. Kiedy i skąd przyjechaliście na st[ację] Gornostajewka?

^aOdpowiedź^a: 26 września wieczorem przyjechałem z mias[ta] Kijowa, [jadąc] do Witebska pociągiem leningradzkim nr 82. Na st[acji] Gornostajewka zaszedłem do bufetu, żeby się napić. Pociąg stał zaledwie parę minut i kiedy wyszedłem z bufetu na peron, już odjechał. W ten sposób pociąg mi uciekł.

^aPytanie^a: Co robiliście w Kijowie?

^aOdpowiedź^a: W Kijowie byłem tylko przejazdem przez jedną dobę. Do Kijowa przyjechałem z mias[ta] Charkowa.

^aPytanie^a: A co robiliście w Charkowie?

^aOdpowiedź^a: W Charkowie byłem jeden dzień. Przyjechałem tu z Wiaźmy. Przed Wiaźmą byłem w m. Kazaniu.

^aPytanie^a: A w Berdyczowie bywaliście?

^aOdpowiedź^a: Nie, w Berdyczowie nigdy nie byłem.

^aPytanie^a: W skonfiskowanym Wam paszporcie na nazwisko WOLFSON figurujecie jako urodzony w m. Berdyczowie. Żądam, byście mówili prawdę w zeznaniach na temat Waszej tożsamości i przyczyn jeżdżenia po różnych miastach ZSRS.

^aOdpowiedź^a: Przyznaję, że skonfiskowany mi paszport należy do kogoś innego. Moje prawdziwe nazwisko brzmi nie WOLFSON, a LEWICKI. Urodziłem się nie w Berdyczowie, a w Polsce – w m. Pińsku.

^aPytanie^a: Kiedy przybyliście z Polski do Związku Sowieckiego i kto Wam dał cudzy paszport?

^aOdpowiedź^a: Do Związku Sowieckiego przybyłem 2 września br. nielegalnie, przechodząc granicę ZSRS na Białorusi.

^{a-a} *Zapisało wersalikami.*

¹ Władysław Lewicki, decyzją dwójki NKWD ZSRS (protokół nr 160 z 22 X 1937) skazany na karę śmierci (data i miejsce rozstrzelania nieznane). Materiały sprawy karnej były przechowane w UKGB USRS obw. czernihowskiego, następnie przesłane na stałe do UKGB BSRS obw. brzeskiego. HDA SBU, f. 5, spr. 466, k. 244–248.

Прибыл по заданиям польской разведки, которой я и был снабжен советским паспортом на чужое имя.

^aВопрос^a: Когда впервые Вы связались с польской разведкой?

^aОтвет^a: Для разведывательной работы против СССР я был привлечен в июле месяце с. г. в г. Вильно. Обстоятельства этого таковы:

Я являюсь постоянным жителем г. Пинска, где проживал вместе с матерью по Веселой улице дом № 1.

После увольнения из польской армии, с 1932 по 1934 г. я был безработным. В 1935 г. я работал в Красном Кресте в Пинске младшим инструктором, обучая учащуюся молодежь оказанию первой помощи. С 1936 г. я опять безработный.

Проживая в г. Пинске, я состоял членом и секретарем молодежной организации «Легиона Млодых»².

В июле с. г. я был избран на съезд «Легиона Млодых», который открылся 14-го июля в г. Вильно.

В Вильно я остановился у своего дяди КОВАЛЕВСКОГО Эмиля, состоявшего на службе в Вильненской тюрьме и проживающего в казенной квартире вблизи тюрьмы по Панской улице.

На второй день моего пребывания в Вильно – это было 15-го июля, я вместе с дядей был в кафе «Зеленый Штраль» по ул. Мицкевича, где пил кофе. Дядя меня познакомил с зашедшим в кафе его знакомым, назвавшимся инженером НОВИЦКИМ, который подсел к нашему столику. Во время беседы НОВИЦКИЙ меня расспрашивал, чем я занимаюсь, что делаю в Вильно и т. д. Я рассказал, что я безработный, что живу постоянно в г. Пинске и в Вильно приехал на съезд «Легиона Млодых».

НОВИЦКИЙ, прощаясь, предложил мне в тот же вечер встретиться с ним вторично, обещая содействие в устройстве на работу.

Вечером, согласно условия, мы встретились в том же кафе. НОВИЦКИЙ на сей раз подробно стал интересоваться моей биографией, семьей и проч. Я ответил на все интересовавшие его вопросы, рассказав о своей службе в армии – два года на действительной и два года на сверхсрочной службе в чине капрала; рассказал о своем активном участии в «Легионе Млодых» и проч.

НОВИЦКИЙ, выслушав, сказал мне, что я могу заработать, если соглашусь работать в пользу Польши, совершая переходы в Советский Союз. Если я себя оправдаю – НОВИЦКИЙ обещал впоследствии устроить меня на постоянную службу в Пинске. Я согласился с предложением НОВИЦКО-ГО, после чего он дал мне сто пятьдесят злотых, предложив нанять комнату в Вильно, где как он указал, я пробуду до 2-х месяцев, проходя специальные

² Легіон Молодих, правильно Спілка Роботи для Держави – Легіон Молодих, студентська організація, що існувала впродовж 1930–1939, прямуюча до використання радикалізованих настрів молоді на користь урядового табору (ББВР, ТНО); після 1936 у результаті розколів, діячі організації поповнили лави ППС та ТНО. *Holzer J. Цит. праця, с. 314, 345–346.*

Przybyłem na polecenia wywiadu polskiego, który też zaopatrzył mnie w sowiecki paszport na cudze nazwisko.

^aPytanie^a: Kiedy po raz pierwszy doszło do [Waszego] kontaktu z wywiadem polskim?

^aOdpowiedź^a: Do pracy wywiadowczej przeciwko ZSRS zostałem wciągnięty w miesiącu lipcu br. w m. Wilnie, w następujących okolicznościach:

Jestem stałym mieszkańcem m. Pińska, gdzie mieszkałem razem z matką na ulicy Wesołej, dom nr 1.

Po zwolnieniu z Wojska Polskiego, od 1932 do 1934 r. byłem bezrobotny. W 1935 r. pracowałem w „Czerwonym Krzyżu” w Pińsku jako młodszy instruktor, prowadząc dla uczącej się młodzieży kursy udzielania pierwszej pomocy. Od 1936 r. znowu byłem bezrobotny.

Mieszkając w m. Pińsku, byłem członkiem i sekretarzem młodzieżowej organizacji „Legion Młodych”².

W lipcu br. wybrano mnie na zjazd „Legionu Młodych”, który rozpoczął się 14 lipca w m. Wilnie.

W Wilnie zatrzymałem się u swego wuja KOWALEWSKIEGO Emila, pełniącego służbę w więzieniu wileńskim i zajmującego mieszkanie służbowe w pobliżu więzienia na ulicy Pańskiej.

Na drugi dzień mojego pobytu w Wilnie, było to 15 lipca, razem z wujem byłem w kawiarni „Zielony Sztrall” na ul. Mickiewicza, gdzie piłem kawę. Wuj poznał mnie ze swym znajomym, inżynierem o nazwisku NOWICKI, [który wszedł do kawiarni] i przysiadł się do naszego stolika. Podczas rozmowy NOWICKI wypytywał mnie, czym się zajmuję, co robię w Wilnie itd. Powiedziałem, że jestem bezrobotny, że mieszkam na stałe w m. Pińsku i do Wilna przyjechałem na zjazd „Legionu Młodych”.

NOWICKI przy pożegnaniu zaproponował mi powtórne spotkanie wieczorem tego samego dnia, obiecując pomoc w znalezieniu pracy.

Wieczorem, tak jak to było umówione, spotkaliśmy się w tej samej kawiarni. NOWICKI tym razem zaczął interesować się szczegółami z mojego życia, rodziną i in[nymi sprawami]. Odpowiedziałem na wszystkie zadane przez niego pytania, mówiąc o swej służbie w wojsku – dwa lata służby zasadniczej i dwa lata nadterminowej w stopniu kaprała, opowiadałem o swym zaangażowaniu w działalność „Legionu Młodych” i in[nych].

NOWICKI po wysłuchaniu mnie powiedział, że mogę zarobić, jeśli zgodzę się pracować dla Polski, chodząc do Związku Sowieckiego. Obiecał mi, że jeśli się sprawdzę, załatwi mi potem stałą służbę w Pińsku. Zgodziłem się na propozycję NOWICKIEGO, po czym dał mi on sto pięćdziesiąt złotych i zaproponował, bym wynajął pokój w Wilnie, gdzie, jak powiedział, będę mieszkać przez

² Legion Młodych, właśc. Związek Pracy dla Państwa – Legion Młodych, organizacja studencka istniejąca w l. 1930–1939, zmierną do wykorzystania radykalizujących się nastrojów młodzieży na rzecz obozu rządowego (BBWR, OZN); w wyniku rozłamów po 1936 część działaczy zasiłała szeregi PPS, część OZN. J. Holzer, *op.cit.*, s. 314, 345–346.

курсы. После подыскания комнаты я должен был сообщить ему свой адрес письмом по адресу: Вильно, почта № 6, почтовый ящик № 12 – Станиславу **НОВИЦКОМУ**.

Я снял комнату по Стефановской улице № 26, сообщив об этом письмом **НОВИЦКОМУ**.

20-го июля **НОВИЦКИЙ** пришел ко мне вместе еще с одним человеком, которого он мне представил как преподавателя, который меня будет обучать русскому языку, который я слабо знал и ознакомит меня с обычаями и порядками в СССР.

Этот преподаватель, фамилии его не знаю, в дальнейшем посещал меня три раза в неделю, занимаясь со мной по два часа. Последнее занятие, если не ошибаюсь, состоялось 26-го августа с. г.

Во время занятий преподаватель в основном знакомил меня с советскими обычаями с тем, чтобы после перехода в СССР не вызвал подозрений своим поведением.

Три занятия было затрачено на изучение новой Конституции СССР.

Одновременно он обучал меня русскому языку, давая мне читать советские газеты.

Все занятия велись на русском языке.

За время моего обучения несколько раз вместе с преподавателем приходил **НОВИЦКИЙ**, интересуясь ходом занятий и моими успехами.

27-го августа **НОВИЦКИЙ** придя ко мне, предложил мне быть готовым в ближайшие дни к переходу границы – указав, что приближаются темные ночи, когда это легко будет осуществить.

НОВИЦКИЙ указал, что мне, выполняя его поручение, нужно будет после перехода границы в СССР – по железной дороге добраться в гор. Саратов, где встретиться с одним человеком.

Тут же на карте **НОВИЦКИЙ** показал маршрут, по которому я должен идти только ночами до Минска, а оттуда по железной дороге выехать через Москву в Казань.

Из Казани, согласно указаний **НОВИЦКОГО**, я должен был ехать по реке Волге.

Этот маршрут, как пояснил **НОВИЦКИЙ**, поможет мне освоиться с советскими порядками, закрепив на практике пройденный мною курс обучения, и при моем возвращении из Саратова у меня будет меньше шансов быть задержанным.

До 2-го сентября я с **НОВИЦКИМ** имел еще несколько встреч, во время которых он повторно знакомил меня с маршрутом. При одной из встреч, **НОВИЦКИЙ** в разговоре сказал мне, что он офицер, а не инженер, как он раньше назвался. Чина он мне не говорил и в форме я его ни разу не видел.

Перед поездкой **НОВИЦКИЙ** повел меня в магазин, где купил мне костюм и ботинки.

2-го сентября утром я вместе с **НОВИЦКИМ** выехали в Вильно на ст[анции] Лида.

2 miesiące, przechodząc specjalne kursy. Po znalezieniu pokoju miałem podać mu listownie mój adres, pisząc na adres: Wilno, poczta nr 6, skrytka pocztowa 12, dla Stanisława NOWICKIEGO.

Wynająłem pokój przy ulicy Stefanowskiej nr 26 i poinformowałem o tym listownie NOWICKIEGO.

20 lipca NOWICKI przyszedł do mnie z pewnym człowiekiem i przedstawił mi go jako nauczyciela, mającego nauczyć mnie języka rosyjskiego, który znałem dość słabo, oraz zaznajomić ze zwyczajami i stosunkami w ZSRS.

Nauczyciel ten, jego nazwiska nie znam, odwiedzał mnie potem trzy razy w tygodniu, prowadząc ze mną zajęcia trwające dwie godziny. Ostatnia lekcja, jeśli się nie mylę, miała miejsce 26 sierpnia br.

W czasie zajęć nauczyciel zapoznawał mnie przede wszystkim z sowieckimi zwyczajami po to, żebym po przejściu do ZSRS nie wzbudzał podejrzeń swym zachowaniem.

Trzy lekcje były poświęcone na wyuczenie się nowej konstytucji ZSRS.

Jednocześnie uczył mnie języka rosyjskiego, dając do czytania gazety sowieckie.

Wszystkie lekcje odbywały się w języku rosyjskim.

W czasie nauki kilka razy razem z nauczycielem przychodził NOWICKI, interesując się przebiegiem lekcji i moimi postępami.

27 sierpnia NOWICKI przyszedł do mnie i polecił, abym w ciągu najbliższych dni był gotowy do przejścia granicy, mówiąc, że nadchodzą ciemne noce i łatwo będzie tego dokonać.

NOWICKI powiedział, że aby wypełnić jego polecenie, mam po przejściu granicy z ZSRS dostać się pociągiem do mias[ta] Saratowa i spotkać się tam z pewnym człowiekiem.

NOWICKI pokazał na mapie trasę, którą miałem iść do Mińska tylko nocami, a stamtąd wyjechać pociągiem przez Moskwę do Kazania.

Z Kazania, zgodnie ze wskazówkami NOWICKIEGO, miałem popłynąć rzeką Wołgą.

Taka trasa, jak wyjaśnił NOWICKI, pomoże mi oswoić się z sowieckim systemem, ugruntować w praktyce to, co przyswoiłem sobie na kursie, i podczas powrotu z Saratowa będzie mniej ryzyka, że wpadnę.

Przed 2 września spotkałem się jeszcze kilka razy z NOWICKIM, który powtórnie zapoznał mnie z trasą. Podczas jednego ze spotkań NOWICKI powiedział mi, że jest oficerem, a nie inżynierem, jak wcześniej się przedstawił. Nie powiedział mi, jaki ma stopień i nie widziałem go ani razu w mundurze.

Przed wyjazdem NOWICKI zaprowadził mnie do sklepu, gdzie kupił mi ubranie i buty.

2 września wraz z NOWICKIM wyjechałem z Wilna na st[ację] Lida.

Z Lidy wyjechałem samochodem w towarzystwie oficera służby granicznej [KOP] w kierunku granicy. NOWICKI został w Lidzie. Na granicę – do lasu dojechaliśmy pod wieczór.

Из Лиды я автомобилем в сопровождении офицера пограничной охраны выехал к границе. **НОВИЦКИЙ** остался в Лиде. К границе – в лес мы приехали под вечер.

Офицер, взобравшись на вышку, объяснил мне направление, по которому мне надлежит идти после перехода границы.

После наступления темноты, меня офицер подвел к границе, которую я и перешел.

До Минска я шел 5 ночей, придя туда утром 7-го сентября. Днем я спал в лесу, либо кустарнике. Питался продуктами, которыми снабдил меня на дороге **НОВИЦКИЙ**.

Из Минска вечером того же 7-го сентября, в соответствии с полученным маршрутом, выехал поездом на Москву – Казань.

^аВопрос^а: Какие конкретно задания Вы получили от **НОВИЦКОГО** и как они Вами были выполнены?

^аОтвет^а: Еще в июле, вскоре после того, как я дал согласие **НОВИЦКОМУ** работать по заданиям польской разведки, он отобрал от меня письменное обязательство, в котором прямо указывалось, что я обязуюсь совершать переходы в сторону СССР.

27-го августа **НОВИЦКИЙ**, как я уже показал выше, дал мне конкретное задание по переходе на советскую сторону, поездом выехать в гор. Саратов.

В Саратове мне надлежало связаться с неким **ЧЕРНОГРЕБЕЛЕМ** Александром Николаевичем по адресу: Железнодорожная улица № 113, 117 либо 118 – точно не помню. Этот **ЧЕРНОГРЕБЕЛЬ**, по словам **НОВИЦКОГО**, учится на Рабфаке.

ЧЕРНОГРЕБЕЛЮ я должен был передать письмо и две тысячи рублей денег. Он должен был мне дать пакет со шпионскими материалами.

Для связи с **ЧЕРНОГРЕБЕЛЕМ** **НОВИЦКИЙ** дал мне пароль. Найдя его и оставшись с ним наедине, я должен был ему сказать: «Привет от тетки», на что должен был последовать ответ: «Вы будете **ЖЕЛЕЗНИЦКИЙ**».

Получив от **ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ** пакет, я должен был возвратиться в Польшу через Минск.

НОВИЦКИЙ рекомендовал мне возвращаться в конце сентября, когда опять установятся темные ночи.

Записку для **ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ** я при помощи **НОВИЦКОГО** зашил в воротник пиджака.

За несколько дней до переброски, **НОВИЦКИЙ** дал мне советские документы на имя **ВОЛЬФСОНА** Якова Абрамовича, предложив выучить и запомнить их содержание и кем выданы. Документов было три:

1. Пятилетний паспорт за печатью 3-го Отделения Витебской городской милиции.

2. Военный билет с печатью 45-го артиллерийского полка. **НОВИЦКИЙ** предложил мне помнить, что этот полк стоит в гор. Киеве и что билет я получил после отбытия действительной службы в этом полку.

Oficer po wejściu na wieżę wyjaśnił mi, w jakim kierunku powinienem pójść po przejściu granicy.

Kiedy zrobiło się ciemno, oficer podprowadził mnie do granicy, którą przeszedłem.

Do Mińska szedłem przez 5 nocy i dotarłem tam rankiem 7 września. W ciągu dnia spałem w lesie albo w krzakach. Żywiłem się jedzeniem, w które zaopatrzył mnie na drogę NOWICKI.

Tegoż 7 września wieczorem, wyjechałem pociągiem z Mińska na Moskwę i Kazań, zgodnie z otrzymaną marszrutą.

^aPytanie^a: Jakie konkretnie zadania otrzymaliście od NOWICKIEGO i w jaki [sposób] zostały przez Was wykonane?

^aOdpowiedź^a: Jeszcze w lipcu, zaraz po tym, jak powiedziałem NOWICKIEMU, że zgadzam się pracować dla wywiadu polskiego, wziął on ode mnie pisemne zobowiązanie, w którym było wprost powiedziane, że zobowiązuję się do przechodzenia na stronę ZSRS.

27 sierpnia NOWICKI, jak już wyżej powiedziałem, wydał mi konkretne polecenie, abym po przejściu granicy na stronę sowiecką pojechał pociągiem do mias[ta] Saratowa.

W Saratowie miałem nawiązać kontakt z niejakim CZERNOGRIEBIELEM Aleksandrem Nikołajewiczem pod adresem: ulica Żeleznodorożnaja nr 113, 117 lub 118, dokładnie nie pamiętam. Ten CZERNOGRIEBIEL, jak powiedział NOWICKI, jest studentem *rabfaku*.

Miałem przekazać CZERNOGRIEBILOWI list i pieniądze – dwa tysiące rubli. On miał mi dać paczkę z materiałami szpiegowskimi.

W celu nawiązania kontaktu z CZERNOGRIEBIELEM NOWICKI podał mi hasło. Po odnalezieniu go i zostaniu z nim sam na sam miałem mu powiedzieć: „Pozdrowienia od imiennika”, na co on powinien odpowiedzieć: „Wy pewnie jesteście ŻELEZNICKIJ”.

Po otrzymaniu od CZERNOGRIEBIELA paczki miałem wrócić do Polski przez Mińsk.

NOWICKI radził mi wracać pod koniec września, kiedy nastaną znowu ciemne noce.

Notatkę dla CZERNOGRIEBIELA zaszyłem przy pomocy NOWICKIEGO w kołnierzu marynarki.

Na kilka dni przed przrzuceniem mnie [przez granicę] NOWICKI dał mi sowieckie dokumenty na nazwisko WOLFSON Jakow Abramowicz i polecił, bym nauczył się na pamięć ich treści oraz przez kogo były wydane. Były trzy dokumenty:

1. Paszport pięcioletni z pieczęcią 3 Wydziału Milicji Miejskiej w Witebsku.
2. Książeczka wojskowa z pieczęcią 45 pułku artylerii. NOWICKI polecił mi zapamiętać, że pułk ten stacjonuje w mieś[cie] Kijowie, a książeczkę dostałem po odbyciu zasadniczej służby w tym pułku.
3. Zaświadczenie ze stemplem i pieczęcią witebskiego miejskiego szpitala sowieckiego im. Lenina o mojej tam rzekomej pracy jako fryzjera.

3. Справка за штампом и печатью Витебской городской советской больницы им. Ленина, о моей, якобы, службе там в качестве парикмахера.

Все эти документы у меня изъяты при моем задержании на ст[анции] Горностаевка.

Кроме того, я получил три тысячи рублей советскими деньгами: 2000 для передачи ЧЕРНОГРЕБЕЛЬ и 1000 руб. на расходы по поездке.

2-го сентября, как об этом сказано выше, я был переброшен через границу и добравшись в Минск, оттуда поездом выехал в Москву – Казань.

Уже находясь на территории Советского Союза, я убедился, что мои знания порядков в СССР, а особенно русского языка, явно недостаточны для того, чтобы не обращать на себя внимания. Иногда при покупке продуктов у меня вместо слов «рубли», «копейка» – прорывались «злотый», «грош» и друг.

В поезде Москва – Казань некоторые пассажиры стали на меня обращать внимание.

В Казани на пристани, я также неправильно выражаясь по-русски, обратил на себя внимание.

Боясь быть задержанным, я ушел с пристани и придя на вокзал – решил выехать из Казани поездом.

Мне казалось, что за мной следят, поэтому я побоялся идти в кассу за билетом и пешком вдоль линии железной дороги направился на ближайшую станцию, названия которой не помню. Там я взял билет, до какой станции – также не помню.

Спустя несколько дней я приехал на ст[анции] Вязьма. Направившись в город – это было вечером, я ошибочно забрел к военным казармам, где был задержан красноармейцем и отправлен в НКВД.

В НКВД дежурный меня не принял и тот же красноармеец, который сопровождал меня, доставил меня в милицию. Здесь меня обыскали, но обыск был сделан поверхностно. Записку для ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ и деньги, которые были у меня спрятаны за поясом под бельем, у меня не нашли.

Должен пояснить, что будучи в Москве, я согласно указаний НОВИЦКОГО, купил там советский костюм, старый бросил, выпоров из воротника записку для ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ.

В Вязьме в милиции, проверив мои документы на имя ВОЛЬФСОНА и опросив меня (я показал, что ищу работу), составили акт и спустя несколько часов, меня освободили. Я тотчас же из Вязьмы уехал.

Мне казалось, что везде на меня обращают внимание и я бесцельно, в течение некоторого времени, будучи одержим манией преследования, ездил по железной дороге. Был в Орше, Харькове, Киеве.

Из Киева 26-го сентября вечером я выехал, взяв билет в Витебск. Оттуда я все же решил ехать в Саратов с тем, чтобы выполнить поручение НОВИЦКОГО и возвратиться в Польшу.

Едучи в поезде № 82 из Киева в Витебск, я опять заметил, что обращаю на себя внимание. Мне даже послышалось, что отдельные пассажиры говорят, что я подозрителен как шпион.

Wszystkie te dokumenty skonfiskowano mi podczas zatrzymania na st[acji] Gornostajewka.

Ponadto otrzymałem trzy tysiące rubli w sowieckich pieniądzech: 2000 do przekazania CZERNOGRIEBIELOWI oraz 1000 rub[li] na wydatki w podróży.

2 września, jak wyżej powiedziałem, zostałem przerzucony przez granicę i po dotarciu do Mińska, wyjechałem pociągiem [przez] Moskwę do Kazania.

Będąc już na terytorium Związku Sowieckiego przekonałem się, że moja znajomość stosunków w ZSRS, a szczególnie języka rosyjskiego nie jest na tyle dostateczna, by nie zwracać na siebie uwagi. Niekiedy przy robieniu zakupów zamiast słów „rubel”, „kopiejka” wyrwał mi się: „złoty”, „grosz” i inn[e].

W pociągu Moskwa – Kazań niektórzy pasażerowie zaczęli zwracać na mnie uwagę.

W Kazaniu na przystani także niewłaściwie wysławiałem się po rosyjsku, zwracając na siebie uwagę.

Ze strachu przed zatrzymaniem uciekłem z przystani i po dojściu na dworzec postanowiłem wyjechać z Kazania pociągiem.

Wydawało mi się, że jestem śledzony, dlatego nie odważyłem się iść do kasy po bilet i poszedłem piechotą wzdłuż linii kolejowej do najbliższej stacji, której nazwy nie pamiętam. Tam kupiłem bilet, do jakiej stacji – też nie pamiętam.

Po kilku dniach przyjechałem na st[ację] Wiaźma. Wyszedłem na miasto, było to wieczorem, przez pomyłkę zapuściłem się do koszarów wojskowych, zostałem zatrzymany przez czerwonoarmistów i doprowadzony do NKWD.

W NKWD dyżurny nie przyjął mnie i tenże czerwonoarmista, który konwojował mnie, doprowadził mnie na milicję. Tam zostałem zrewidowany, ale dość powierzchownie. Notatki dla CZERNOGRIEBIELA i pieniędzy schowanych za paskiem pod bielizną nie znaleźli.

Powinienem wyjaśnić, że będąc w Moskwie, zgodnie ze wskazówkami NOWICKIEGO, kupiłem sowieckie ubranie, a stare wyrzuciłem po wypruciu z kołnierza notatki dla CZERNOGRIEBIELA.

W Wiaźmie na milicji, po sprawdzeniu moich dokumentów na nazwisko WOLFSON i po przepytaniu mnie (powiedziałem, że szukam pracy), sporządzono meldunek i po kilku godzinach uwolniono. Niezwłocznie wyjechałem z Wiaźmy.

Wydawało mi się, że wszędzie zwracają na mnie uwagę. Przez jakiś czas, bez celu, owładnięty manią prześladowczą jeździłem koleją. Byłem w Orszy, Char-kowie, Kijowie.

Wieczorem 26 września wyjechałem z Kijowa, kupiwszy bilet do Witebska. Postanowiłem stamtąd mimo wszystko pojechać do Saratowa, wypełnić polecenie NOWICKIEGO i wrócić do Polski.

Jadąc pociągiem nr 82 z Kijowa do Witebska znowu zauważyłem, że ludzie zwracają na mnie uwagę. Nawet wydawało mi się, że pasażerowie mówią [między sobą], iż podejrzewają mnie o szpiegostwo.

Ze strachu przed aresztowaniem wysiadłem z pociągu na st[acji] Gornostajewka, aby przesiąść się na następny pociąg. Było to wcześniej rano 27 IX.

Опасаясь ареста, я сошел с поезда на ст[анции] Горностаевка с тем, чтобы пересесты на следующий поезд. Это было рано утром 27 IX.

Узнав, что скоро поезда не будет, я, будучи очень усталым дорогой и волнениями – нашел вблизи станции стог сена, куда я лег спать.

Проспал я непрерывно свыше суток и был разбужен днем 28-го сентября, когда я был задержан и доставлен в г. Чернигов.

Задания НОВИЦКОГО я так и не выполнил. Записка для ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ⁶ у меня изъята при аресте.

Протокол записан с моих слов правильно, на понятном мне русском языке и мне прочитан.

ЛЕВИЦКИЙ

^a-Допросил:

Зам[еститель] нач[альника] 3 Отдела УГБ УНКВД
по Черниговской области

Лейтенант государственной безопасности^a
ШПЕРЛИНГ

^a-Верно:

Начальник Отделения 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Лейтенант государственной безопасности^a

(—) ХРАПУН

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 140–151.
Засвідчена копія, машинопис.*

⁶ Було: ЧЕРНОГРЕБЕЛЯ.

Dowiedziawszy się, że pociąg prędko nie przyjedzie, wyczerpany podróżą i strachem, znalazłem w pobliżu stacji stóg siana, w którym położyłem się spać.

Spałem bez przerwy ponad dobę i zostałem obudzony 28 września, zatrzymany i dostawiony do m. Czernihowa.

Tak więc polecenia NOWICKIEGO nie wypełniłem. Notatkę dla CZERNOGRIEBIELA^b skonfiskowano mi podczas aresztowania.

Protokół spisany został z moich słów wiernie w zrozumiałym dla mnie języku rosyjskim i odczytany.

LEWICKI

^a-Przesłuchał:

Zas[ępcza] Nacz[elnika] 3 Oddziału UGB UNKWD
obwodu czernihowskiego
Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
SZPERLING

^a-Za zgodność:

Naczelnik Wydziału 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a
(—) CHRAPUN

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 140–151.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

^b Było: CZEROGRIEBIELA.

№ 89

2 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколи
Єжову про затримання Владислава Левицького

^а-Пер[едать] немедленно^а

^б-Записка по проводу^б ^в-№ 6270^в

^б-Москва^б НКВД

^в-тов. Ежову Н. И.
тов. Минаеву^в

28 сентября в Добрянском районе Черниговской области задержан агент Виленской экспозитуры 2 отдела Польглавштаба ЛЕВИЦКИЙ Владислав Павлович, переброшенный СССР 2 сентября белорусском участке [в] минском направлении.

ЛЕВИЦКИЙ должен был связаться польским резидентом ЧЕРНОГРЕБЕЛЕМ Александром Николаевичем, проживающим Саратове [на] Железнодорожной улице номер 113, 117 или 118.

Для связи имеет письмо и пароль: «Привет от тетки». Отзыв: «Вы будете ЖЕЛЕЗНИЦКИЙ».

Содержание письма: «Уважаемый друг, я очень удивлен твоим поведением и что ты забыл об этом, чем мне обязан. Ты должен помнить, что у меня есть средства принудить тебя работать, но прибегать к этому мне не хочется. Твои объяснения, что не имеешь денег на работу, я не принимаю к сведению, так как ты мог их легко достать в свое время. Посылаю тебе моего друга и 2000 руб. с тем, что ты должен вручить ему то, что до сих пор собрал. Следующий контакт – весной б[удущего] г[ода].

Твой друг Ваня»

[На] первичном допросе ЛЕВИЦКИЙ заявил, что [в] Союз прибыл впервые и [с] ЧЕРНОГРЕБЕЛЕМ связаться еще не успел.

При ЛЕВИЦКОМ обнаружено: 1913 рублей, подложный паспорт, воинский билет и справка с места службы – витебской больницы на имя ВОЛЬФСОНА Якова Абрамовича.

^а-^а Вписано від руки і підкреслено.

^б-^б Написано великими літерами.

^в-^в Вписано від руки.

Nr 89

2 października 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący zatrzymania Władysława Lewickiego

^aPrzek[azać] niezwłocznie^a

^bTelefonogram^b ^cnr 6270^c

^bMoskwa^b NKWD

^cDo Tow. Jeżowa N. I.
Do Tow. Minajewa^c

28 września w rejonie dobrzańskim, obwód czernihowski, został zatrzymany agent ekspozytury wileńskiej 2 Oddziału pol[skiego] Sztabu Głów[nego] LEWICKI Władysław s. Pawła, przerzucony do ZSRS 2 września na odcinku białoruskim w kierunku Mińska.

LEWICKI miał skontaktować się z polskim rezydentem CZERNOGRIEBIE-LEM Aleksandrem Nikołajewiczem, mieszkającym w Saratowie przy ulicy Żeleznodorożnej numer 113, 117 lub 118.

W celu skontaktowania się posiadał on list i hasło: „Pozdrowienia od imienika”, odzew: „Wy pewnie jesteście ŻELEZNICKIJ”.

Treść listu: „Szanowny Przyjacielu, jestem bardzo zdziwiony Twoim zachowaniem i tym, że zapomniałeś o swych zobowiązaniach wobec mnie. Musisz pamiętać, że posiadam środki, by zmusić Cię do pracy, ale wolałbym nie uciekać się do tego. Nie przyjmuję do wiadomości Twoich wyjaśnień, że nie masz pieniędzy na wykonanie pracy, ponieważ swego czasu mogłeś je bardzo łatwo otrzymać. Przysyłam Ci mojego przyjaciela i 2000 rub[li], ale musisz przekazać mu to, co do tej pory zebrałeś. Następnny kontakt – na wiosnę p[rzysłego] r[oku].

Twój przyjaciel Wania”

[Na] wstępnym przesłuchaniu LEWICKI oznajmił, że [do] Związku [Sowieckiego] przybył po raz pierwszy i nie udało mu się jeszcze skontaktować [z] CZERNOGRIEBIELEM.

Przy LEWICKIM znaleziono: 1913 rubli, fałszywy paszport, książeczkę wojskową i zaświadczenie z miejsca pracy – szpitala witebskiego na nazwisko WOLFSON Jakow Abramowicz.

^{a-a} *Dopisano odręcznie i podkreślono.*

^{b-b} *Zapisano wersalikami.*

^{c-c} *Dopisano odręcznie.*

№ 3067/сн

Леплевский
Зам[еститель] Начальника 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Капитан государственной безопасности

Верно: (—) Инсаров

«2» октября 1937 г.

г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 49–50.
Засвідчена копія, машинопис.*

^cnr 3067/sn^c

^cLeplewskij^c
^bZast[ępc]a Naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Kapitan bezpieczeństwa państwowego^b

^cZa zgodność: (—) Insarow^c

„^c2^c” października 1937 r.
m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 49–50.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

СПРАВА ІЛІІ ЛУГОВОГО

SPRAWA ILJI ŁUGOWOJA

^а-Обвинительное заключение^а

По делу № 870 по обвинению ЛУГОВОГО Илья Поликарповича в преступлениях, предусмотренных ст. 54-1 п. «а» УК УССР

УГБ НКВД УССР располагало данными о том, что ЛУГОВОЙ Илья Поликарпович связан с иностранными разведками и проводит шпионскую работу в пользу соответствующих иностранных государств.

На основании этих данных ЛУГОВОЙ И. П. был 20 августа с. г. арестован и привлечен в качестве обвиняемого по настоящему делу.

Проведенным следствием и признанием самого обвиняемого ЛУГОВОГО И. П. установлен, что он был связан и проводил шпионскую работу с 1927 года в пользу одного, а с 1928 года в пользу другого иностранного государства. В 1934 году с обвиняемым ЛУГОВЫМ И. П. установила связь разведка третьего иностранного государства.

В 1927 г., выполняя как агент ГПУ, заграничные поручения Одесского Окротдела ГПУ, обвиняемый ЛУГОВОЙ И. П. раскрылся перед иностранной разведкой, был ею завербован и получил пароль на установление связи с другим агентом той же разведки в г. Одессе ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИМ. Связь по шпионской работе с ОГОНЬ-ДОГАНОВСКИМ установилась в начале 1928 года и поддерживалась до 1933 года (л. д. 38–40 и 42–43).

В начале 1928 года обвиняемый ЛУГОВОЙ И. П. был направлен в качестве агента ГПУ в другое иностранное государство, где он себя опять разоблачил перед разведкой этого государства, был ею завербован и получил задание установить связь по шпионской работе с сотрудником Киевского Окротдела ГПУ ОРЛОВСКИМ В. М. Обвиняемый ЛУГОВОЙ это задание выполнил и, проникнув при содействии ОРЛОВСКОГО в аппарат ГПУ-НКВД, в дальнейшем проводил под руководством ОРЛОВСКОГО разведывательную работу до 1935 года (л. д. 44–45, 46–48, 50–55).

В 1934 году с обвиняемым ЛУГОВЫМ И. П. установил связь резидент третьей иностранной разведки (л. д. 55–56).

Обвиняемый ЛУГОВОЙ виновным себя признал полностью. Помимо собственного признания уличатся очной ставкой с обвиняемым ОРЛОВСКИМ В. М.

На основании изложенного обвиняется:

ЛУГОВОЙ Илья Поликарпович, 1898 года рождения, уроженец с. Спецовки, Звенигородского района, Киевской области, украинец, гражд. СССР,

^а-^а *Написано великими літерами.*

^a-Akt oskarżenia^a

W sprawie nr 870 przeciwko ŁUGOWOJOWI Ilji Polikarpowiczowi o przestępstwa przewidziane art. 54-1 p. „a” KK USRS

UGB NKWD USRS dysponowało informacjami, że ŁUGOWOJ Ilja Polikarpowicz związany jest z obcymi wywiadami i uprawia szpiegostwo na rzecz konkretnych obcych państw.

Na podstawie tych danych ŁUGOWOJ I. P. został 20 sierpnia br. aresztowany i w niniejszej sprawie występuje w charakterze oskarżonego.

Na podstawie śledztwa oraz faktu, iż ŁUGOWOJ I. P. sam się przyznał, ustalono, że był on związany i uprawiał szpiegostwo od 1927 roku na rzecz jednego, a od 1928 roku drugiego obcego państwa. W 1934 roku z oskarżonym ŁUGOWOJEM I. P. nawiązał kontakt wywiad trzeciego obcego państwa.

W 1927 r., gdy oskarżony ŁUGOWOJ I. P. jako agent GPU wypełniał polecenia Odeskiego Oddziału Okr[ęgowo] GPU za granicą, ujawnił się przed obcym wywiadem i został on przez niego przewerbowany oraz dostał hasło w celu nawiązania kontaktu z innym agentem tegoż wywiadu w m. Odessie, OGOŃ-DOGANOWSKIM. Kontakty na gruncie działalności szpiegowskiej z OGOŃ-DOGANOWSKIM zostały nawiązane z początkiem 1928 roku i były utrzymywane do 1933 roku (k.s. 38–40 i 42–43).

Na początku 1928 roku oskarżony ŁUGOWOJ I. P. został skierowany jako agent GPU do innego obcego państwa, gdzie znowu zdemaskował się przed wywiadem tego państwa, został przez niego przewerbowany i otrzymał zadanie nawiązania kontaktu w celu prowadzenia działalności szpiegowskiej z pracownikiem Kijowskiego Oddziału Okr[ęgowo] GPU ORŁOWSKIM W. M. Oskarżony ŁUGOWOJ zadanie to wykonał i po wejściu przy pomocy ORŁOWSKIEGO do aparatu GPU-NKWD w dalszym ciągu, kierowany przez ORŁOWSKIEGO, wykonywał prace wywiadowcze do 1935 roku (k.s. 44–45, 46–48, 50–55).

W roku 1934 z oskarżonym ŁUGOWOJEM I. P. nawiązał kontakt rezydent trzeciego obcego wywiadu (k.s. 55–56).

Oskarżony ŁUGOWOJ przyznał się do winy całkowicie. Oprócz tego, że przyznał się dobrowolnie, udowodniono mu [winę] w trakcie konfrontacji z oskarżonym ORŁOWSKIM W. M.

Na podstawie powyższego oskarżony zostaje:

ŁUGOWOJ Ilja Polikarpowicz, urodzony w 1898 roku we w[si] Spieczowki, rejon zwienigorodzki w obwodzie kijowskim, Ukrainiec, obyw[atel] ZSRS,

^a-^a *Zapisano wersalikami.*

участник политбанды КАЛЮЖНОГО и армии ПЕТЛЮРЫ, быв[ший] агент ГПУ и гласный сотрудник ГПУ-НКВД, быв[ший] член КП(б)У с 1932 по 1937 г., до ареста нач[альник] конторы «Укрзаготконь», ^б в том, что он ^б:

а) проводил шпионскую работу в пользу двух иностранных государств. Был связан с разведкой третьего иностранного государства,

б) проводил шпионскую работу, являясь агентом и гласным сотрудником ГПУ-НКВД,

т. е. в преступлениях, предусмотренных ст. 54-1 п. «а» УК УССР.

Согласно приказа НКВД СССР № 00485 – 1937 г. следственное дело № 870 по обвинению ЛУГОВОГО И. П. направить в ГУГБ НКВД СССР.

^{а-в}Справка ^{в-а}: вещдоков по делу нет.

^аНач[альник] Отделения 3 Отдела УГБ НКВД УССР
Лейтенант госбезопасности^а
(—) КЛАУСЕН

^аУтверждаю:

Зам[еститель] начальника 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Капитан государственной безопасности^а

(—) САМОЙЛОВ

Составлено « » сентября 1937 г.

гор. Киев

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 47634-ФП, арк. 61–63.

Оригінал, машинопис.

^{б-б} Написано в розбивку.

^{в-в} Підкреслено машинописним способом.

członek bandy polit[ycznej] KALUŻNEGO i armii PETLURY, był[y] agent GPU i oficjalny pracownik GPU-NKWD, był[y] członek KP(b)U od 1932 do 1937 r., przed aresztowaniem nacz[elnik] kantoru *Ukrzagotkoń*, ^{b-}o to, że^{b-}:

a) uprawiał szpiegostwo na rzecz dwóch obcych państw. Był związany z wywiadem trzeciego obcego państwa;

b) prowadził działalność szpiegowską, będąc [jednocześnie] agentem i oficjalnym pracownikiem GPU-NKWD,

tj. o przestępstwa przewidziane art. 54-1 p. „a” KK USRS.

Zgodnie z rozkazem NKWD ZSRS nr 00485 z 1937 r. sprawę śledczą nr 870 z oskarżenia ŁUGOWOJA I. P. skierować do GUGB NKWD ZSRS.

^{a-c-}Informacja^{c-a-}: dow[odów] rzecz[owych] w sprawie brak.

^{a-}Nacz[elnik] Wydziału 3 Oddziału UGB NKWD USRS
Lejtnant bezpieczeństwa państw[owego]^{a-}
(—) KLAUSEN

^{a-}Zatwierdzam:

Zast[ępcą] Naczelnika 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Kapitan bezpieczeństwa państwowego^{a-}

(—) SAMOJŁOW

Sporządzono „ ” września 1937 r.

mias[to] Kijów

HDA SBU, f. 6, spr. 47634-FP, k. 61–63.

Oryginał, maszynopis.

^{b--b} *Zapisano pismem spacjiowanym.*

^{c--c} *Podkreślono maszynowo.*

СПРАВА ЯКОВА СИТНІКА
І ФЕДОРА КАЧУРОВСЬКОГО

SPRAWA JAKOWA SYTNIKA
I FIODORA KACZUROWSKIEGO

№ 91

2 жовтня 1937, Київ. Телефонограма наркома внутрішніх справ УРСР Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколі Єжову про затримання Якова Ситніка і Федора Качуровського

^а-Передать немедл[енно]^{-а}

^{б-в}-Записка по проводу^{-б-б} ^а-№ 6302^{-а}

^{г-б}-Москва^{-б} НКВД^{-г}

^в-ТОВ. ^г-ЕЖОВУ Н. И. ^{-г-в}

2 октября на участке 23 погранотряда колхозники села Залучье заметили [в] лесу, в двух км от границы трех неизвестных.

Немедленно они об этом сообщили начальнику 14 заставы, который организовал силами 14, 15 застав и БС оцепление леса и розыск нарушителей.

Колхозники НАГНЕБИЗА Алексей 1918 года рождения, комсомолец и ТИХОЛАЗ Степан 1910 года рождения задержали двух нарушителей, третий был настигнут по направлению к границе, застрелился.

Задержанные оказались агентами польской разведки:

1. СЫТНИК^г Яков Иванович, 1890 года рождения, уроженец села Засулье бывшего Каменецкого уезда¹, украинец, учитель, в прошлом подпоручик 2 сводного гвардейского полка Деникинской армии, в составе которой в 1919 году отступил Польшу.

2. КАЧУРОВСКИЙ^д Федор Филиппович, 1889 года рождения, уроженец села Снитково Куриловецкого района Винницкой области, украинец, кулак, бежал Польшу в 1935 году.

При обыске обнаружено: 4 револьвера системы «наган», 114 боевых патронов, 3 стреляных гильзы, 2630 рублей денег совзнаками, 2 совпаса, компас.

Застрелившийся пока не установлен.

Следствие продолжается.

^{а-а} Вписано від руки.

^{б-б} Написано великими літерами.

^{в-в} Підкреслено машинописним способом.

^{г-г} Написано в розбивку.

^г Було: СЫТНИКОВ.

^д Було: КОЧУРОВСКИЙ.

¹ Ймовірно йдеться про село Засулля Полтавської області.

Nr 91

2 października 1937, Kijów. Telefonogram ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego do ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa, dotyczący zatrzymania Jakowa Sytnika i Fiodora Kaczurowskiego

^a-Przekazać niezwł[ocznie]^a

^{b-c}-Telefonogram^{-c-b} ^a-nr 6302^a

^{d-b}-Moskwa^{-b} NKWD^{-d}

^c-Do Tow. ^d-Jeżowa N. I.^{-d-c}

2 października na odcinku 23 oddziału pogran[icznego] kółchoźnicy wsi Zaulucze zauważyli [w] lesie w odległości 2 km od granicy trzech nieznajomych.

Natychmiast zawiadomili o tym naczelnika 14 strażnicy, który zorganizował siłami strażnic [nr] 14 i 15 oraz BS okrażenie lasu i poszukiwanie przestępców.

Kółchoźnicy: NAGNIEBIZA Aleksiej, urodzony w 1918 roku, komsomolec, oraz TICHOLAŻ Stiepan, urodzony w 1910 roku, zatrzymali dwóch przestępców, trzeci, którego prawie pochwycono, [gdy uciekał] w kierunku granicy, zastrzelił się.

Zatrzymani okazali się agentami wywiadu polskiego:

1. SYTNIK^e Jakow Iwanowicz, urodzony w 1890 roku we wsi Zasulje w byłym *ujeździe* kamienieckim¹, Ukrainiec, nauczyciel, dawniej podporucznik 2 połączonego pułku gwardyjskiego armii denikinowskiej, z którą w 1919 roku wycofał się do Polski.

2. KACZUROWSKIJ^f Fiodor Filippowicz, urodzony w 1889 roku we wsi Snitkowo w rejonie [murowano-]kuryłowickim, obwód winnicki, Ukrainiec, kułak, zbiegł do Polski w 1935 roku.

Podczas rewizji znaleziono: 4 rewolwery systemu „Nagan”, 114 ostrych nabojów, 3 wystrzelone łuski, 2630 rubli w banknotach sow[ieckich], 2 paszporty sow[ieckie], kompas.

Ten, który zastrzelił się, na razie nie jest ustalony.

Śledztwo kontynuujemy.

^{a-a} *Dopisano odręcznie.*

^{b-b} *Zapisano wersalikami.*

^{c-c} *Podkreślono maszynowo.*

^{d-d} *Zapisano pismem spacjiowanym.*

^e *Było: SYTNIKOW.*

^f *Było: KOCZUROWSKIJ.*

¹ Prawdopodobnie chodzi o wieś Zasulje w *ujeździe* romneńskim guberni połtawskiej.

Прошу о награждении вашим приказом колхозников НАГНЕБИЗА
и ТИХОЛАЗА.

«^а2-^а» октября 1937 г.
№ ^а3078/сн-^а

ЛЕПЛЕВСКИЙ

^бНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга-^б
ЛЕПЛЕВСКИЙ

^аВерно: (—) Инсаров-^а

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 51–52.
Засвідчена копія, машинопис.*

Proszę o wydanie rozkazu wynagrodzenia kołchoźników NAGNIEBIZY
i TICHOLAZA.

„^{a-2-a7}” października 1937 r.
nr ^{a-3078/sn-a}

LEPLEWSKIJ

^{b-}Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^{b-}
LEPLEWSKIJ

^{a-}Za zgodność: (—) Insarow^{a-}

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 51–52.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

№ 92

2 жовтня 1937, [Кам'янець-Подільський]. Протокол допиту Федора Качуровського

^аПротокол допроса^а
Обвиняемого КАЧУРОВСКОГО Федора Филипповича
от 2-го октября 1937 г.

КАЧУРОВСКИЙ Федор Филиппович, 48 лет, уроженец с. Снитково, Муровано-Куриловецкого района, Могилевского округа, житель с. Гермаковка^б, Борщевского уезда (Польша), украинец, гражданства СССР, из крестьян-бедняков, единоличник, неграмотный, б/п, в 1930 г. привлекался к ответственности, был освобожден. В 1935 г. нелегально ушел в Польшу.

^аВопрос^а: Скажите когда, где и кем Вы были завербованы в Польше для проведения шпионской работы на территории СССР?

^аОтвет^а: Осенью 1935 г. ко мне в хату пришла односельчанка ОПОЛЬСКА Людвиги и сказала мне, что у нее дома находится ее сын ОПОЛЬСКИЙ Янко и просит меня зайти к нему.

Вместе с Людвигой я пошел к ней в хату и застал там Янка. Поговорив со мной о создавшемся у меня положении, он предложил мне пойти с ним в Польшу. Учитывая, что меня осудят, т. к. на руках у меня уже была повестка из суда, я согласился уйти вместе с ним в Польшу.

Из с. Снитково, вместе с ОПОЛЬСКИМ Янком, пешком по шоссе мы дошли до Каменец-Под[ольска], в город не вошли, добрались до советско-польской границы и перешли в Польшу.

С ОПОЛЬСКИМ я перешел в том районе, где я перешел с двумя польскими агентами в ночь на 2-е октября с. г.

Несмотря на то, что я пришел в Польшу с ОПОЛЬСКИМ, я все же был арестован и просидел в Чертковской тюрьме около 2-х месяцев.

После освобождения меня из тюрьмы, я поселился в с. Гермаковке, где проживал и по сие время.

Весной 1936 г., не помню какого месяца, меня вызвали на местную польскую стражницу, там я застал ОПОЛЬСКОГО Янка, который сказал мне, что с ним я должен пойти в Советский Союз.

На этот раз мне дали один револьвер с полным зарядом и к этому 10 шт[ук] патрон.

^{а-а} Написано великими літерами.

^б Було: Германовка. Так у цілому документі.

Nr 92
2 października 1937, [Kamieniec Podolski]. Protokół przesłuchania
Fiodora Kaczurowskiego

^a-Protokół przesłuchania^a
oskarżonego KACZUROWSKIEGO Fiodora Filippowicza
z 2 października 1937 r.

KACZUROWSKIJ Fiodor Filippowicz, 48 lat, urodzony we w[si] Snitkowo w rejonie murowano-kuryłowieckim, okręg mohylowski, mieszkaniec w[si] Germakówka^b w powiecie borszczowskim (Polska), Ukrainiec, obywatelstwo ZSRS, [pochodzi] z chłopów biedniaków, *jedynolicznik*, niepiśmienny, b/p, w 1930 r. pociągnięty do odpowiedzialności, zwolniony. W 1935 r. nielegalnie przedostał się do Polski.

^a-Pytanie^a: Powiedźcie, kiedy, gdzie i przez kogo w Polsce zostaliście zwerbowani do uprawiania szpiegostwa na terytorium ZSRS.

^a-Odpowiedź^a: Jesienią 1935 r. przysła do mojej chałupy mieszkająca w tej samej wsi OPOLSKA Ludwiga i powiedziała, że jest u niej jej syn OPOLSKIJ Janko, [który] prosi, żebym zaszedł do niego.

Poszedłem z Ludwigą do jej chałupy i zastałem tam Janka. Porozmawiał ze mną o zaistniałej u mnie sytuacji i zaproponował, bym poszedł z nim do Polski. Biorąc pod uwagę, że mogą mnie skazać, bo dostałem wezwanie z sądu, zgodziłem się pójść razem z nim do Polski.

Ze w[si] Snitkowo razem z OPOLSKIM Jankiem bitą drogą doszliśmy na piechotę do Kamieńca Pod[olskiego], do miasta nie wchodziliśmy, dotarliśmy do granicy sowiecko-polskiej i przeszliśmy do Polski.

Wraz z OPOLSKIM przekroczyliśmy [granice] w tej samej okolicy, co z dwoma polskimi agentami w nocy na 2 października br.

Mimo że do Polski przyszedłem z OPOLSKIM, zostałem aresztowany i przesiedziałem w więzieniu czortkowskim około 2 miesięcy.

Po uwolnieniu z więzienia osiedliłem się we w[si] Germakówka, gdzie mieszkam i do tej pory.

Wiosną 1936 r., nie pamiętam w jakim miesiącu, wezwali mnie do miejscowej strażnicy polskiej. Zostałem tam OPOLSKIEGO Janka, który powiedział, że mam z nim iść do Związku Sowieckiego.

^{a-a} *Zapisano wersalikami.*

^b *Było: Germanowka. Tak w całym dokumencie.*

ОПОЛЬСКИЙ был вооружен тремя револьверами и много патронов к ним.

С ОПОЛЬСКИМ Янком в СССР я перешел в этом же месте, где перешел с двумя агентами в ночь на 2 октября.

С границы мы шли второстепенными дорогами и через одно село, находящееся вблизи Каменца, через реку, там, где находится каменоломня, перешли и очутились на окраине города Каменца. От этой окраины с ОПОЛЬСКИМ мы шли по шоссе вплоть до села Снитково.

В Сниткове мы с ОПОЛЬСКИМ скрывались у него в хате на чердаке и никуда не выходили.

К нему в хату явилась его сестра, которая замужем за КОВАЛЬЧУКОМ Янко.

Узнав о том, что в хату к нему пришла его сестра, ОПОЛЬСКИЙ сошел с чердака и о чем-то с ней говорил. О чем они оба говорили, мне неизвестно, посылал ли он куда-нибудь свою сестру, мне также неизвестно.

Не видел я также, чтобы к нему в хату приходили посторонние лица.

В хате у ОПОЛЬСКОГО Янка, в Сниткове мы пробыли три дня и ушли обратно в Польшу.

Шли мы тем же маршрутом, как шли из Польши в Снитково.

Границу в Польшу мы перешли с ОПОЛЬСКИМ в том же самом месте, где я перешел в ночь на 2-е октября.

Явились мы с ОПОЛЬСКИМ на стражницу, после чего разошлись. Я пошел на свою работу, а ОПОЛЬСКИЙ куда-то уехал.

Осенью 1936 года, после уборки озимых, меня опять вызвали на стражницу и предложили вместе с ОПОЛЬСКИМ сходить в Советский Союз.

ОПОЛЬСКИЙ, узнав, что мне снова дают револьвер, отказался со мной идти, так как боялся, чтобы я его не убил. При этом он заявил, что если я пойду не вооруженным, то он со мной пойдет в СССР.

Из-за того, что меня хотели вооружить револьвером, а ОПОЛЬСКИЙ этого не хотел, переход в СССР с ОПОЛЬСКИМ не состоялся. Паспорт, которым меня снабдили поляки, я уничтожил во время первой ходки с ОПОЛЬСКИМ.

30 сентября с. г. ко мне на поле, где я работал, пришел посланник из фольварка и объявил мне, что меня вызывают на фольварк. Дошел я до тока, где меня встретил один человек в штатском и сказал, что я должен сегодня же отправиться в Советский Союз с двумя людьми и довести их до Дунаевец.

Я со штатским, который мне сказал, что я должен идти в СССР – вышли на дорогу, одновременно из фольварка выехала подвода, на которой сидел один штатский, видимо, работник польской разведки и эти два агента, с которыми я должен был перейти в Советский Союз.

Tym razem dali mi rewolwer z pełnym ładunkiem i do tego 10 szt[uk] nabo-
jów.

OPOLSKIJ był uzbrojony w trzy rewolwery i miał dużo nabo-
jów.

Przekroczyłem [granice] do ZSRS z OPOLSKIM Jankiem w tym samym
miejscu, w którym przeszedłem z dwoma polskimi agentami w nocy na 2 paź-
dziernika.

Od granicy szliśmy bocznymi drogami przez jakąś wieś w pobliżu Kamień-
ca [Podolskiego], przez rzekę, tam, gdzie znajduje się kamieniołom, przeszliśmy
i znaleźliśmy się na przedmieściach miasta Kamieńca [Podolskiego]. Stamtąd po-
szliśmy z OPOLSKIM bitą drogą prosto do wsi Snitkowo.

W Snitkowie ukryliśmy się z OPOLSKIM w jego chałupie na strychu i nig-
dzie nie wychodziliśmy.

Do chałupy [tej] przyszła jego siostra, zameżna z KOWALCZUKIEM Jan-
kiem.

Dowiedziawszy się, że przyszła do niego do chałupy jego siostra, OPOLSKIJ
zszedł ze strychu i o czymś z nią rozmawiał. O czym oboje rozmawiali, nie wiem.
Czy posyłał on gdzieś swoją siostrę – także mi nie wiadomo.

Nie widziałem także, aby do jego chałupy przychodziły obce osoby.

W chałupie OPOLSKIEGO Janka w Snitkowie siedzieliśmy trzy dni i poszli-
śmy z powrotem do Polski.

Szliśmy tą samą trasą, co z Polski do Snitkowa.

Granice do Polski przeszliśmy w tym samym miejscu, w którym przeszedłem
w nocy na 2 października.

Pojawiliśmy się z OPOLSKIM w strażnicy, po czym rozeszliśmy się. Ja po-
szedłem do swojej roboty, a OPOLSKIJ gdzieś wyjechał.

Jesienią 1936 roku, po zbiorach zbóż ozimych znowu wezwali mnie do stra-
żnicy i polecili iść wraz z OPOLSKIM do Związku Sowieckiego.

OPOLSKIJ, dowiedziawszy się, że znowu dają mi rewolwer, odmówił pój-
ścia ze mną, bo bał się, że go zabiją. Oświadczył przy tym, że pójdzie ze mną do
ZSRS, jeśli będę nieuzbrojony.

Z tego powodu, że chciano mnie uzbroić w rewolwer, a OPOLSKIJ tego nie
chciał, przejście z OPOLSKIM nie doszło do skutku. Paszport, w który zaopa-
trzyli mnie Polacy, zniszczyłem podczas pierwszego wypadu do ZSRS.

30 września br. przyszedł do mnie na pole, gdzie pracowałem, posłaniec
z folwarku i powiedział, że wzywają mnie na folwark. Doszedłem do klepiska,
gdzie napotkałem pewnego człowieka ubranego po cywilnemu, który powiedział
mi, że mam jeszcze dziś wyprawić się do Związku Sowieckiego z dwoma ludźmi
i doprowadzić ich do Dunajowiec.

Z cywilem, który oznajmił mi, że mam iść do ZSRS, wyszliśmy na drogę,
a jednocześnie z folwarku wyjechała podwoda, na której siedział jakiś cywil,
prawdopodobnie pracownik wywiadu polskiego, i ci dwaj agenci, z którymi mia-
łem pójść do Związku Sowieckiego.

На подводе мы все доехали до польской стражницы, где и остались.

На стражнице этот же штатский вторично предложил мне пойти с двумя агентами в СССР. На стражнице мы все пробыли до наступления темноты, затем направились к границе, куда подошли, примерно, около 11 час. вечера. Этот штатский – работник польской разведки приказал нам – мне и двум агентам перейти через р. Збруч в Советский Союз.

Дошли мы все втроем до сельской церкви, и агентам показалось, что я веду их неправильным путем, они предложили мне вернуться с ними обратно на польсторону, что я и сделал.

Пошли мы на стражницу, доложили часовому, который вызвал штатского, переправившего нас. Работник разведки выругал меня, но я заявил, что не виноват, т. к. мы блудили.

На стражнице мы пробыли целую ночь и следующий день. Ночью этот же самый работник польской разведки переправил нас вторично. Это было в ночь на 2-е октября. Перешли мы в Советский Союз в том же самом месте, где и 30-го сентября с. г.

^аВопрос^а: Какое задание Вы лично получили от работника польской разведки?

^аОтвет^а: От работника польской разведки, который переправил меня и двух агентов польской разведки, я получил следующее задание:

Сопровождать агентов до г. Дунаевцы и дойдя с ними до кладбища, что за Дунаевцами – от них освободиться.

Кроме этого, работник польской разведки разрешил мне, если мне захочется – пойти домой и повидаться с моими сыновьями. Если же мне не захочется идти к себе домой в Снитково, – я могу вернуться на польсторону.

Записано с моих слов правильно, мне зачитано, в чем и расписываюсь.

(оттиск большого пальца правой руки)

^аДопросили:

Ст[арший] Пом[ощник] Начальника 1 Отделения

Ст[арший] лейтенант СКРЫПНИК

Мл[адший] Пом[ощник] Начальника 1 Отделения^а

Лейтенант КИТАЙ

^аВерно:

Начальник Отделения 3 Отдела УГБ НКВД УССР

Лейтенант государственной безопасности^а

(—) ХРАПУН

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 171–176.

Засвідчена копія, машинопис.

Dojechaliśmy podwodą do strażnicy polskiej, gdzie zostaliśmy.

W strażnicy tenże cywil po raz drugi polecił mi pójść z dwoma agentami do ZSRS. Przesiedzieliśmy w strażnicy do nastania ciemności, następnie skierowaliśmy się do granicy, do której podeszliśmy, zdaje się, około godz[iny] 11 wieczorem. Ten cywil, pracownik wywiadu polskiego, kazał nam – mnie i dwóm agentom – przejść do Związku Sowieckiego przez rz[ekę] Zbrucz.

Wszyscy trzej doszliśmy do wiejskiej cerkwi i agentom wydawało się, że prowadzę ich złą drogą, polecili mi wrócić z nimi na stronę pol[ską], co też zrobiłem.

Poszliśmy do strażnicy, zameldowaliśmy się wartownikowi, który wezwał wyprawiającego nas cywila. Pracownik wywiadu zwymyślał mnie, ale wytłumażyłem, że nie jestem winien, bo zabłądziliśmy.

W strażnicy przesiedzieliśmy całą noc i następny dzień. Nocą ten sam pracownik wywiadu polskiego wyprawił nas po raz drugi. Było to w nocy na 2 października. Przeszliśmy do Związku Sowieckiego w tym samym miejscu, co 30 września br.

^aPytanie^a: Jakie zadanie otrzymaliście osobiście od pracownika wywiadu polskiego?

^aOdpowiedź^a: Od pracownika wywiadu polskiego, który wyprawił mnie i dwóch agentów wywiadu polskiego, otrzymałem następujące zadanie:

Odprowadzić agentów do m. Dunajowce i po doprowadzeniu do cmentarza za Dunajowcami zostawić ich.

Poza tym pracownik wywiadu polskiego zezwolił mi, jeśli zechcę, pójść do domu i zobaczyć się z moimi synami. A jeśli nie będzie mi się chciało iść do domu w Snitkowie, mogę powrócić na stronę pol[ską].

Spisano z moich słów wiernie, odczytano mi, co potwierdzam podpisem.

(odcisk dużego palca prawej ręki)

^aPrzesłuchali:

St[arszy] Pom[ocnik] Naczelnika 1 Wydziału

St[arszy] lejtnant SKRYPNIK

Mł[odszy] Pom[ocnik] Naczelnika 1 Wydziału^a

Lejtnant KITAJ

^aZa zgodność:

Naczelnik Wydziału 3 Oddziału UGB NKWD USRS

Lejtnant bezpieczeństwa państwowego^a

(—) CHRAPUN

№ 93

2 жовтня 1937, [Кам'янець-Подільський]. Протокол допиту Якова Ситніка

^аПротокол допроса обвиняемого^а
СЫТНИКА Якова Ивановича
от 2-го октября 1937 г.

1892 года рождения, с. Засулье, Роменского уезда, б[ывшей] Полтавской губ[ернии] – житель г. Торунь Поморского воеводства (Польша), до революции народный учитель – подпоручик деникинской армии, беспартийный, без определенных занятий.

^аВопрос^а: Дайте показания о времени и обстоятельствах вашего поступления на службу в польскую разведку.

^аОтвет^а: Жена моя РОЗУМЕК Мария Ивановна и ее родная сестра РОЗУМЕК София Ивановна – портнихи.

София работала у жены помощника^б начальника сыскной полиции в г. Торунь. Я на протяжении 1½ лет до 1/VIII-1937 г. был безработным.

Однажды моя жена обратилась с просьбой к сестре Софии помочь мне устроиться куда-либо на работу при содействии жены помощника начальника сыскной полиции.

В скором времени София сообщила мне, что она имела разговор с нужными лицами и что мне обещана служба.

Работы я ожидал до августа 1937 года.

1-го августа 1937 года меня вызвал к себе пом[ощник] нач[альника] сыскной полиции, припоминаю – его фамилия КОБУЛЬСКИЙ. Вызван я был в отель «^аПолония^а», где в отсутствие КОБУЛЬСКОГО был встречен двумя ранее неизвестными мне людьми – один из них среднего роста, лет 40, полный, бритый, блондин, голубые глаза, проживал в гостинице под фамилией КАРВОВСКИЙ (там он был записан на доске в отеле под № 22), второй – высокого роста, тоже лет 40, худощавый, левая рука короче правой, хорошо говорит по-украински, по его словам – приехал из Варшавы.

Поздоровавшись со мной, тот, что с короткой левой рукой, сказал мне, что я буду говорить с КОРВОВСКИМ^в, после чего ушел, оставив нас вдвоем.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^б *Так у тексті. Ймовірно йдеться про заступника. Так й далі.*

^в *Так у тексті. Вище: КАРВОВСКИЙ.*

Nr 93
2 października 1937, [Kamieniec-Podolski]. Protokół przesłuchania
Jakowa Sytnika

^aProtokół przesłuchania oskarżonego^a
SYTNIKA Jakowa Iwanowicza
z 2 października 1937 r.

urodzony w 1892 roku, [we] w[si] Zasulje, *ujezd*
romneński, b[yla] gub[ernia] połtawska, miesz-
kaniec m. Torunia w województwie pomorskim
(Polska), przed rewolucją nauczyciel ludowy, pod-
porucznik armii denikinowskiej, bezpartyjny, bez
stałego zajęcia.

^aPytanie^a: Złóżcie zeznania o czasie i okolicznościach Waszego wstąpienia na służbę w wywiadzie polskim.

^aOdpowiedź^a: Moja żona ROZUMIEK Marija Iwanowna i jej rodzona siostra ROZUMIEK Sofija Iwanowna to krawcowe.

Sofija pracowała u żony pomocnika^b naczelnika policji śledczej w m. Toruniu. Ja przez 1½ roku, do 1/VIII-1937 r. byłem bezrobotny.

Pewnego razu moja żona zwróciła się do siostry Sofii z prośbą, by ta pomogła mi załatwić jakąś pracę przy wsparciu żony pomocnika naczelnika policji śledczej.

Niedługo potem Sofija poinformowała mnie, że rozmawiała z odpowiednimi osobami i że mam obiecaną służbę.

Czekałem na pracę do sierpnia 1937 roku.

1 sierpnia 1937 roku wezwał mnie pom[ocnik] nacz[elnika] policji śledczej, [o ile sobie] przypominam, jego nazwisko brzmiało KOBULSKI. Wezwany zostałem do hotelu „^aPolonia^a”, gdzie podczas nieobecności KOBULSKIEGO spotkałem się z dwoma nieznanymi mi ludźmi. Jeden z nich był średniego wzrostu, lat 40, okazały, ogolony, blondyn, oczy niebieskie, mieszkał w hotelu pod nazwiskiem KARWOWSKI (nazwisko było zapisane na tablicy w hotelu pod nr 22); drugi – wysoki, także lat 40, chudy, lewa ręka krótsza od prawej, dobrze mówi po ukraińsku, według jego słów – przyjechał z Warszawy.

Po przywitaniu się ze mną ten z krótszą lewą ręką powiedział, że będę rozmawiać z KORWOWSKIM^c, po czym wyszedł, zostawiwszy nas samych.

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^b Tak w tekście. Prawdopodobnie chodzi o zastępcę. Podobnie dalej.

^c Tak w tekście. Wyżej: KARWOWSKI.

КОРВОВСКИЙ⁶ предложил мне рассказать свою биографию, затем спрашивал о родственных связях в Советском Союзе и, наконец, начал испытывать мою память, задавая мне повторные вопросы из моей биографии, связанные с датами. Разговор КОРВОВСКИЙ⁶ вел на русском языке.

Наконец, спросив меня, имею ли я желание заниматься умственным трудом и, получив удовлетворительный ответ, КАРВОВСКИЙ дал мне 100 злотых и приказал придти мне к нему в отель на другой день около 12 часов дня.

В эту встречу беседа наша началась в 12 часов дня и окончилась около 10 ч. вечера.

Придя к КАРВОВСКОМУ на другой день, я застал его еще в постели. В отеле мы с ним пообедали, причем КАРВОВСКИЙ усиленно угощал меня водкой, после чего пошли в номер, где КАРВОВСКИЙ выдал мне еще сто злотых, взял расписку и предложил мне к 15 августа приехать на ст[анции] Бруховицы, где он должен был ожидать меня.

Эта встреча продолжалась более часа. К назначенному времени я приехал в Бруховицы. Оговариваюсь, что в Бруховицы я приехал на два дня раньше назначенного срока, так как боялся, что израсходую имеющиеся у меня деньги и не на что будет купить ж.д. билет.

Из Бруховиц я написал КОРВОВСКОМУ⁶ открытку по адресу – г. Львов, почтовый ящик 220, Матвею ГРАБИЧУ. Этот адрес КАРВОВСКИЙ дал мне еще в отеле для того, чтобы я послал ему три свои фотокарточки.

Забыл показать выше, что еще 7-го августа с. г. КАРВОВСКИЙ почтой мне прислал польский паспорт на мою фамилию, имя и отчество за подписью президента г. Львова, так как у меня был эмигрантский вид на жительство.

В открытке КАРВОВСКОМУ я написал, что выезжаю в г. Львов, не имея средств на жительство в Бруховицы (а во Львове у меня был знакомый эмигрант АНДРЕЕВ Григорий) и буду ожидать КАРВОВСКОГО на второй день по приезде у почты.

С КАРВОВСКИМ я встретился только 16-го августа во Львове у почты.

КАРВОВСКИЙ выдал мне 70 злотых и велел ехать в Бруховицы к доктору СОМКУ, имевшему свою виллу, сам обещал приехать на второй день.

КАРВОВСКИЙ научил меня, чтобы по приезде к доктору СОМКУ я рекомендовался ему учителем, приехавшим на отдых. Распоряжение КАРВОВСКОГО я выполнил и, приехав к СОМКУ, остановился в одной из комнат его виллы, выдав задаток в 45 злотых.

На второй день приехал КАРВОВСКИЙ и привез мне брошюру «Конституция СССР», которую предложил выучить наизусть. Затем подробно меня ознакомил с положением в СССР, показывал мне таблицы с формами одежды в Красной армии и знаками отличий, рассказывал также о жел[езных] дорогах в Союзе.

KORWOWSKI^e poprosił mnie, bym przedstawił swój życiorys, następnie wy-
pytywał o związki rodzinne w Związku Sowieckim, na koniec sprawdzał moją
pamięć, zadając mi powtórnie pytania dotyczące dat z mojego życiorysu. Rozmo-
wę KORWOWSKI^e prowadził w języku rosyjskim.

Na koniec KARWOWSKI, zapytawszy mnie, czy chcę pracować umysłowo
i otrzymawszy odpowiedź twierdzącą, dał mi 100 złotych i kazał przyjść do ho-
telu następnego dnia około godziny 12.

Podczas tego spotkania rozmowę zaczęliśmy o godzinie 12 w dzień i skoń-
czyliśmy około [godziny] 10 wieczorem.

Gdy przyszedłem na drugi dzień do KARWOWSKIEGO, zastałem go jeszcze
w łóżku. Zjedliśmy razem obiad w hotelu, przy czym KARWOWSKI gorliwie
dolewał mi wódki. Następnie poszliśmy do [jego] pokoju, gdzie KARWOWSKI
wydał mi jeszcze sto złotych, wziął pokwitowanie i polecił mi na 15 sierpnia
przyjechać na st[ację] Brzuchowice, gdzie miał na mnie czekać.

Spotkanie to trwało ponad godzinę. W wyznaczonym czasie przyjechałem
do Brzuchowic. Chciałbym sprostować – do Brzuchowic przyjechałem dwa dni
wcześniej przed wyznaczonym terminem, bo obawiałem się, że wydam pienią-
dze i nie będę miał za co kupić biletu k[olejowego].

Z Brzuchowic napisałem do KORWOWSKIEGO^e kartkę pocztową na
adres: m. Lwów, skrytka pocztowa 220, dla Macieja GRABICZA. Adres ten
dał mi KARWOWSKI jeszcze w hotelu po to, żebym wysłał mu trzy swoje
fotografie.

Zapomniałem wcześniej powiedzieć, że jeszcze 7 sierpnia br. KARWOW-
SKI przysłał mi pocztą polskie dokumenty na moje nazwisko, imię i imię ojca
z podpisem prezydenta m. Lwowa, ponieważ miałem [tylko] emigracyjną kartę
pobytu.

W kartce pocztowej do KARWOWSKIEGO napisałem, że wyjeżdżam do m.
Lwowa, nie mając za co żyć w Brzuchowicach (a we Lwowie miałem znajomego
– emigrant ANDRIEJEW Grigorij), i będę czekać na KARWOWSKIEGO na
drugi dzień po przyjeździe koło poczty.

Z KARWOWSKIM spotkałem się dopiero 16 sierpnia we Lwowie przy poc-
zcie.

KARWOWSKI wydał mi 70 złotych i kazał jechać do Brzuchowic, do po-
siadającego własną willę doktora SOMKI, a sam obiecał przyjechać na drugi
dzień.

KARWOWSKI pouczył mnie, abym po stawieniu się u doktora SOMKI
przedstawił się jako nauczyciel, który przyjechał odpocząć. Polecenie KAR-
WOWSKIEGO wypełniłem i po przybyciu do SOMKI zatrzymałem się w jed-
nym z pokoiów jego willi, płacąc zadatek 45 złotych.

Na drugi dzień przyjechał KARWOWSKI, przywiózł mi broszurę „Kon-
stytucja ZSRS” i kazał mi nauczyć się jej na pamięć. Następnie dokładnie
zapoznał mnie z sytuacją w ZSRS, pokazywał tablice z mundurami w Armii
Czerwonej i odznakami honorowymi, opowiadał także o kol[ei] w Związku
[Sowieckim].

В разговоре с КАРВОВСКИМ моя фамилия СЫТНИК больше не фигурировала, я назывался «ЗАЛЕССКИМ». Эту кличку КАРВОВСКИЙ дал мне еще в Туруне и этой же кличкой я подписывал денежные расписки.

Для меня стало ясно, что меня готовят для секретной работы в Советском Союзе.

У СОМКО я прожил до 15-го сентября с. г. Оговариваюсь, что 26 сентября с. г. КАРВОВСКИЙ приезжал ко мне через 2–3 дня. С ним приезжали еще двое. Их приметы: первый – среднего роста, лет 27, черный, упитанный, бритый, хорошо говорит по-русски. Второй – выше среднего роста, лет 28–30, шатен, плотный, хорошо говорит по-русски.

Последний выучил меня шифру, по которому я должен буду вести переписку, находясь в Сов[етском] Союзе.

Кроме того, мне дали для изучения брошюру «Моторизация в Красной армии». Многое рассказывали о жизни в Советском Союзе и доказывали, что продвижение по советской территории опасности не представляет в том случае, если будешь хорошо знать маршрут и уверенно держаться.

26-го сентября с. г. КАРВОВСКИЙ предложил мне на другой день выехать во Львов, где остановиться в одной из недорогих гостиниц. Выдал 30 злотых.

Приехав во Львов, я остановился в отеле «^aПартия^a», как было условлено, написал КАРВОВСКОМУ открытку. КАРВОВСКИЙ пришел ко мне, принес костюм, паспорт на имя ПАСЬКО Якова Ивановича, рождения 1892 года, серия ХК № 603334 с отметкой о выдаче 2-м отделением милиции в г. Харькове, ^rтри чистых бланка со штампом и печатью Харьковского с[ельско]-хоз[яйственного] комбината «Парижская коммуна» на мое имя с датами: 26/IX-[19]37 г. и 21/XI-1937 г. об отпуске за 1937 год^r и фотокарточку неизвестного мне лица.

Выдав вышеуказанные документы, КАРВОВСКИЙ меня проинструктировал следующим образом:

1) Паспорт должен быть при мне, как документ, удостоверяющий мою личность на сов. территории.

2) Три справки совхоза «Парижская коммуна» об отпуске – я должен также иметь при себе для лучшей маскировки.

3) Три чистых бланка – удостоверения со штампом и печатью того же совхоза я должен был передать тому лицу, в адрес которого получаю задание.

4) Фотокарточку неизвестного мне лица, к которому я направляюсь. На карточке имелись два прокола, сделанных владельцем, без которых карточка была недействительна.

После вручения этих документов, КАРВОВСКИЙ предложил мне нелегально направиться в Советский Союз для выполнения шпионского задания.

^{r-r} Так у текстi. Ймовiрно вiдсутній фрагмент тексту.

Podczas rozmów z KARWOWSKIM moje nazwisko SYTNIK już nie istniało, nazywałem się „ZALESSKI”. Ten pseudonim KARWOWSKI nadał mi jeszcze w Toruniu i tym pseudonimem podpisywałem pokwitowania pieniężne.

Stało się dla mnie oczywiste, że szykują mnie do tajnej pracy w Związku Sowieckim.

U SOMKI mieszałem do 15 września br. Chciałbym sprostować – do 26 września br. KARWOWSKI przyjeżdżał do mnie co 2–3 dni. Z nim przyjeżdżało jeszcze dwóch. Ich cechy: pierwszy – średniego wzrostu, lat 27, czarny, dobrze odżywiony, ogolony, dobrze mówi po rosyjsku. Drugi – wzrost powyżej średniego, lat 28–30, szatyn, tęgi, dobrze mówi po rosyjsku.

Ten drugi uczył mnie szyfru, według którego miałem prowadzić korespondencję, będąc w Związku Sow[ieckim].

Poza tym dali mi do przestudiowania broszurę *Motoryzacja w Armii Czerwonej*. Dużo opowiadali o życiu w Związku Sowieckim i dowodzili, że podróżowanie po terytorium sowieckim nie stanowi zagrożenia, o ile zna się dobrze trasę i jest się pewnym siebie.

26 września br. KARWOWSKI polecił mi następnego dnia wyjechać do Lwowa i zatrzymać się w jednym z niedrogich hoteli. Wydał mi 30 złotych.

Po przyjechaniu do Lwowa zatrzymałem się w hotelu „Partia^a” i tak jak było umówione, napisałem do KARWOWSKIEGO kartkę pocztową. KARWOWSKI przyszedł do mnie, przyniósł ubranie, paszport na nazwisko PAŚKO Jakow Iwanowicz, urodzony w 1892 roku, seria ChK nr 603334 z informacją, że wydał [go] 2 Wydział Milicji w Charkowie, ^dtrzy czyste blankiety ze stemplem i pieczętką charkowskiego kombinatu rol[nego] „Pariżskaja Kommuna” na moje nazwisko z datami 26/IX-[19]37 r. i 21/XI-1937 r. o urlopie za 1937 rok^d oraz zdjęcie nieznaney mi osoby.

Wydając wymienione wyżej dokumenty, KARWOWSKI poinstruował mnie w następujący sposób:

1) paszport mam mieć przy sobie jako dokument potwierdzający moją tożsamość na terytorium sow[ieckim];

2) trzy zaświadczenia sowchozu „Pariżskaja Kommuna”, dotyczące urlopu, powinienem także mieć przy sobie w celu lepszego maskowania się;

3) trzy czyste blankiety – zaświadczenia ze stemplem i pieczętką tegoż sowchozu mam przekazać tej osobie, do której zostałem skierowany;

4) zdjęcie nieznaney mi osoby, do której jestem skierowany. Na zdjęciu były zrobione przez właściciela dwa nakłucia, bez których było[by] ono niewiarygodne.

Po wręczeniu tych dokumentów KARWOWSKI polecił mi wyruszyć nielegalnie do Związku Sowieckiego w celu wykonania zadania szpiegowskiego.

^a-Pytanie^a: Kiedy i w jaki sposób Wasz werbunek przez wywiad polski został formalnie zakończony?

^a-Odpowiedź^a: Nie pamiętam daty dziennej, ale na krótko przed wyjazdem do Związku Sowieckiego KARWOWSKI wziął ode mnie podpisaną zgodę na

^{d-d} Tak w tekście. Prawdopodobnie brak fragmentu.

^аВопрос^{-а}: Когда и как была окончательно оформлена Ваша вербовка польской разведкой?

^аОтвет^{-а}: Не помню, какого числа, но незадолго до направления в Советский Союз КАРВОВСКИЙ взял с меня подписку о согласии на шпионскую работу и о сохранении в тайне своей работы. В этой же подписке, напечатанной на машинке, говорилось о том, что жена не должна предъявлять польскому правительству никаких претензий в случае, если я получу физическое увечье на секретной работе.

^аВопрос^{-а}: Какое задание вы получили по шпионской работе в Советском Союзе?

^аОтвет^{-а}: КАРВОВСКИЙ мне предложил из Львова выехать в Чертков. Это было числа 27 сентября, и остановиться в отеле «^аКаца^{-а}». Туда же должен был приехать КАРВОВСКИЙ.

В Чертков я приехал 27/IX ночью. Утром ко мне пришел КАРВОВСКИЙ и дал мне 13 злотых, предложив выехать на ст[анции] Гермаковку^г. При этом сказал, что в поезде я должен называться Михаилом ЧАРКОВСКИМ, а если у меня будут спрашивать пограничный пропуск, то я должен сказать, что во 2-м классе есть мой знакомый, который имеет для меня пропуск. Этот человек, на которого я должен был сослаться, будет одет в темно-серое пальто в елочку и мохнатую шляпу. Этот человек сел в поезд на станции Борщев^д. По приезде в Гермаковку, меня должен был встретить человек и спросить – из Львова ли я прибыл и после утвердительного ответа, я должен был следовать за ним. Однако, в Гермаковке ко мне никто не подошел и уже только когда я вышел с вокзала, меня остановил неизвестный человек, приметы: среднего роста, лет 30, худой, брюнет, бритый, нос прямой, волосы зачесаны назад, одет в непромокаемый плащ защитного цвета, брюки серые, желтые ботинки и предложил пойти на вокзал, где ввел в комнату. Следом за ним вошли капитан пляцувки и тот, который ехал со мной в поезде.

Должен дополнить, что когда я ходил около вокзала, то заметил недалеко около вокзала человека, перешедшего вместе со мной на сов. территорию и при задержании 2/Х-с. г. сов. пограничником застрелившегося. Этого человека я ранее никогда не видел.

В комнате на вокзале для меня и вышеуказанного (застрелившегося) человека, был устроен завтрак с водкой. Из окна комнаты я увидел, что по дороге ходит КАРВОВСКИЙ.

Вскоре мы, т. е. я и неизвестный (застрелившийся) человек и капитан пляцувки остались втроем. Остальные вышли.

Должен сказать, что за завтраком никаких разговоров о работе не было.

Через полчаса к вокзалу подъехала парная подвода, лошадьми правил человек, ехавший со мной в одном поезде от Борщева (в мохнатой шляпе)

^г Було: Германовку. Так у цілому документі.

^д Було: Борщевка.

pracę szpiegowską i zachowanie mej pracy w tajemnicy. W zobowiązaniu tym, napisanym na maszynie, była mowa o tym, że żona nie będzie wnosić żadnych roszczeń wobec władz polskich w przypadku, gdy podczas tajnej służby poniosę uszczerbek na zdrowiu.

^a-Pytanie^a: Jakie zadanie otrzymaliście w ramach pracy szpiegowskiej w Związku Sowieckim?

^a-Odpowiedź^a: KARWOWSKI polecił mi wyjechać ze Lwowa do Czortkowa, było to 27 września, i zatrzymać się w hotelu „^aKatza^a”. Miał tam także dojechać KARWOWSKI.

Do Czortkowa przyjechałem 27/IX w nocy. Rano przyszedł do mnie KARWOWSKI i dał mi 13 złotych, poleciwszy pojechać na st[ację] Germakówka^e. Powiedział przy tym, że podczas jazdy pociągiem mam nazywać się Michał CZARKOWSKI, a gdyby pytali mnie o przepustkę graniczną, mam powiedzieć, że w 2 klasie jedzie mój znajomy, który ma moją przepustkę. Człowiek, na którego mam się powołać, będzie ubrany w ciemnoszare palto w jodełkę i filcowy kapelusz. Człowiek ten wszedł na stacji Borszczów^f. Po przyjeździe do Germakówki miał spotkać się ze mną [jakiś] człowiek i spytać, czy przyjechałem ze Lwowa, i po udzieleniu przeze mnie odpowiedzi twierdzącej miałem za nim iść. Jednak w Germakówce nikt do mnie nie podszedł, i jak tylko wyszedłem z dworca, zatrzymał mnie nieznajomy – jego cechy: wzrost średni, lat 30, chudy, brunet, ogolony, nos prosty, włosy zaczesane do tyłu, ubrany w płaszcz nieprzemakalny koloru ochronnego, szare spodnie, żółte kamasze – i polecił mi iść na dworzec, gdzie wprowadził mnie do pokoju. Zaraz za nim wszedł kapitan placówki oraz człowiek, który jechał ze mną pociągiem.

Muszę dodać, że kiedy chodziłem koło dworca, zauważyłem niedaleko dworca człowieka, który [później] przeszedł ze mną na terytorium sow[ieckie] i zastrzelił się, gdy zatrzymali nas 2/X-br. sow[ieccy] pogranicznicy. Człowieka tego nigdy wcześniej nie widziałem.

W pokoju na dworcu urządzono śniadanie z wódką dla mnie i wyżej wspomnianego człowieka (tego, który się zastrzelił). Z okna pokoju widziałem, jak po drodze przechadza się KARWOWSKI.

Wkrótce my, tj. ja, nieznajomy (ten, który się zastrzelił) i kapitan placówki, zostaliśmy we trzech. Pozostali wyszli.

Muszę powiedzieć, że podczas śniadania nie było żadnych rozmów o pracy.

Minęło pół godziny i do dworca podjechała podwoda zaprzężona w dwa konie, którymi powoził człowiek [wcześniej] jadący ze mną w jednym pociągu z Borszczowa (w filcowym kapeluszu). Zabrał on nas wszystkich i zawiózł do strażnicy we w[si] Zielenoje¹. Po przejechaniu 3 kilometrów od dworca ^gspotka-
liśmy przerzuconego na terytorium sow[ieckie] człowieka^g o imieniu Michał, który pojechał z nami do placówki.

^e Było: Germanowka. Tak w całym dokumencie.

^f Było: Borszczewka.

^{g-g} Tak w tekście.

¹ Prawdopodobnie strażnica nr 2 w Zielonej, należąca do 3 kompanii granicznej 3 Batalionu KOP Borszczów.

забрал нас всех и повез на пляцувку в с. Зеленое¹. Отъехав от вокзала километра 3, ^{с-с}мы встретили переброшенного на сов. территорию человека^с по имени Михаил, который поехал с нами до пляцувки.

^аВопрос^а: Когда вы приехали в пляцувку Зеленое?

^аОтвет^а: Приехали днем 30/IX-1937 г.

^аВопрос^а: У вас выпадают дни 28/IX и 29/IX, уточните ваши показания с момента выезда из Львова и до приезда в пляцувку Зеленое.

^аОтвет^а: Уточняю. Из Львова выехал 28/IX, в Чертков приехал ночью с 28/IX на 29/IX. Из Черткова выехал в Гермаковку рано утром 30/IX, приехал в пляцувку Зеленое днем 30/IX.

^аВопрос^а: Продолжайте дальше.

^аОтвет^а: Полчаса спустя в пляцувку пришел КАРВОВСКИЙ. КАРВОВСКИЙ привел меня в отдельную комнату, дал 2000 рублей сов. деньгами, велел 100 рублей положить в бумажник, а остальные деньги и документы велел зашить в рубашку. После этого дал следующее задание:

1. Вместе с проводником, упомянутым выше Михаилом и третьим, (застрелившимся на сов. территории), я должен сегодня, т. е. 30/IX нелегально перейти на территорию Советского Союза и при помощи проводника дойти до остановки, которая должна быть, по указанию проводника, у известного мне человека, проживающего в 18 км от сов. жел. дороги ст[анции] Бар. На этой квартире, или этапе, как назвал КАРВОВСКИЙ, мы должны были отпустить проводника, которому вручить обломок данного мне КАРВОВСКИМ карандаша и револьвер и сказать ему условное слово «табак».

Человек, который при задержании на сов. территории застрелился, имел какое-то особое задание и должен был следовать по особому маршруту.

2. На этапе я должен был отдохнуть, выдать хозяину 200 рублей, причем деньги лично не передавать, а вложить в конверт и положить их на видном месте. Выбрав торговый или базарный день, направиться на ст[анции] Бар, сесть в поезд и через Жмеринку проехать до Киева. В Киеве прожить несколько дней, освоиться с сов. обстановкой, сходить в театр, кино, переночевать в отеле «Колгоспника» и затем выехать в г. Гайсин.

3. По приезде в Гайсин, должен был остановиться где-либо в гостинице и связаться с резидентом польской разведки таким образом:

В течение октября м-ца с. г. в числа 6, 12, 18, 24 и 30, т. е. по выходным дням быть от 11 час. 30 мин. до 12 час. 30 м. дня на вокзале, при выходе в город, где гулять вдоль вокзала, иметь в руках портфель (желтый, имитация под кожу. Портфель мне тоже был дан КАРВОВСКИМ). Резидент заметив меня, должен подойти ко мне, а я изучив тщательно его фотографию, данную мне КАРВОВСКИМ, о чем показал выше, предъявить эту фотографию резиденту. После опознания друг друга, я должен был поступить в полное

^{с-с} Так у тексті.

¹ Ймовірно пост № 2 у Зеленій, у складі 3 прикордонної роти 3-го Батальйону КОПЗ у Борщіві.

^a-Pytanie^a: Kiedy przyjechaliście do placówki Zielenoje?

^a-Odpowiedź^a: Przyjechaliśmy 30/IX-1937 r. za dnia.

^a-Pytanie^a: Wypadły Wam dni: 28/IX i 29/IX, uściślijcie wasze zeznanie od wyjazdu ze Lwowa do przyjazdu do placówki Zielenoje.

^a-Odpowiedź^a: Uściślam: ze Lwowa wyjechałem 28/IX, do Czortkowa przyjechałem nocą z 28/IX na 29/IX. Z Czortkowa wyjechałem do Germakówki wcześniej rano 30/IX, przyjechałem do placówki Zielenoje 30/IX za dnia.

^a-Pytanie^a: Kontynuujcie.

^a-Odpowiedź^a: Gdy minęło pół godziny, do placówki dotarł KARWOWSKI. KARWOWSKI wprowadził mnie do innego pokoju, dał 2000 rubli w sow[ieckich] pieniądzech, kazał 100 rubli włożyć do pugilaresu, a pozostałe pieniądze i dokumenty zaszyć w koszuli. Potem dał mi następujące zadanie:

1. Wraz z przewodnikiem, [tj.] wspomnianym wyżej Michaiłem, i trzecim (tym, co się zastrzelił na terytorium sow[ieckim]) miałem tego dnia, tj. 30/IX, przejść nielegalnie na terytorium Związku Sowieckiego i przy pomocy przewodnika dojść do miejsca postoju, które powinno być, według przewodnika, u znanego mi człowieka, mieszkającego 18 km od sow[ieckiej] st[acji] kol[ejowej] Bar. W mieszkaniu tym, czy „na etapie”, jak mówił KARWOWSKI, mieliśmy zwolnić przewodnika, wręczyć mu kawałek ołówka, który dał mi KARWOWSKI, i rewolwer oraz przekazać mu ustalone słowo „tabak”.

Człowiek, który [przy próbie] zatrzymania go na terytorium sow[ieckim] zastrzelił się, otrzymał jakieś inne zadanie i miał iść inną trasą.

2. „Na etapie” miałem odpocząć, wydać gospodarzowi 200 rubli, ale nie wręczać pieniędzy osobiście, tylko włożyć do koperty i położyć w widocznym miejscu. Wybrawszy jakiś dzień targowy lub bazarowy, miałem pójść na st[ację] Bar, wsiąść do pociągu i przez Żmerynkę pojechać do Kijowa. W Kijowie zatrzymać się na kilka dni, przyzwyczaić się do sow[ieckich] warunków, przejść się do teatru, kina, przenocować w hotelu „Kołgospnik”, a następnie wyjechać do m. Hajsyn.

3. Po przyjeździe do Hajsyna miałem zatrzymać się w jakimkolwiek hotelu i nawiązać kontakt z rezydentem wywiadu polskiego w następujący sposób:

W ciągu m[iesią]ca października br., w dni: 6, 12, 18, 24 i 30, tj. w dni wolne od pracy, od godz[iny] 11 min[ut] 30 do godz[iny] 12 m[inut] 30 powinienem być na dworcu przy wyjściu na miasto i tam spacerować wzdłuż dworca z teczką w rękę (żółta, imitacja skóry. Teczka także dał mi KARWOWSKI). Zauważywszy mnie, rezydent miał podejść, a ja znając bardzo dobrze jego fotografię, daną mi przez KARWOWSKIEGO, o czym zeznałem wyżej, pokazać rezydentowi tę fotografię. Po wzajemnym rozpoznaniu się miałem oddać się całkowicie do dyspozycji rezydenta. Pokazać mu miałem także wszystkie moje dokumenty i pieniądze.

4. Po nawiązaniu kontaktu z rezydentem miałem napisać do KARWOWSKIEGO zaszyfrowany list, używając atramentu sympatycznego na 4 stronie zwykłego listu napisanego atramentem [zwykłym]. Sympatyczny atrament to bromek potasu, który miałem nabyć w sklepie ze sprzętem fotograficznym. List

распоряжение резидента. Резиденту я должен был показать все свои документы и деньги.

4. После связи с резидентом, я должен был написать КАРВОВСКОМУ письмо шифром с применением симпатических чернил и на 4-й странице обыкновенного письма, написанного чернилами. Симпатические чернила – это бромистый калий, который я должен был приобрести в магазине фотопринадлежностей. Письмо писать по адресу: Польша, Кельце, ул. Загурска 8, Влацлаву МАЕВСКОМУ – по этому адресу следовало сообщить тайнописью и шифром мой адрес в Гайсине, по второму адресу: Польша, Скаржиско-Каменна^с, ул. Мицкевича 8, ГОНДЕК Казимиру – писать информационные сообщения, запрашивать нужные документы и деньги.

5. Передать поручение резиденту – принять меры к выяснению, какие высшие подразделения, кроме дивизии, находятся в Гайсине и фамилии высшего командного состава, а также их адреса.

Кроме того установить: фамилию и адрес нач. гарнизона, какие стоят в Гайсине артиллерийские и моторизованные части.

^аВопрос^а: Какой срок пребывания для Вас установлен на территории Сов. Союза?

^аОтвет^а: Срок установлен не был, а КАРВОВСКИЙ сказал, что если у нас будут сведения, которые трудно написать в письме, следует известить его письмом и он пришлет курьера.

^аВопрос^а: Какое вознаграждение за работу вам было обещано?

^аОтвет^а: КАРВОВСКИЙ мне обещал за каждый месяц пребывания в Сов. Союзе выплачивать по 200 злотых, а по возвращении уплатить все деньги и купить автомашину.

^аВопрос^а: Проводник был в курсе полученного Вами задания от КАРВОВСКОГО?

^аОтвет^а: Нет, КАРВОВСКИЙ запретил мне рассказывать о полученном задании проводнику.

^аВопрос^а: Какое оружие вы получили при переброске вас в Советский Союз КАРВОВСКИМ?

^аОтвет^а: Револьвер «Наган» и 14 шт[ук] патронов, у проводника был тоже «Наган» и у застрелившегося на сов. территории 2 «Нагана». Оружие выдавал капитан пляцувки.

^аВопрос^а: Назовите фамилию человека, севшего в ваш поезд в Борщеве?

^аОтвет^а: На пляцувке я слышал, что его называли ротмистром ХОРЖЕВСКИМ.

^аВопрос^а: Кто, где и когда вас перебрасывал на территорию Советского Союза?

^аОтвет^а: Около 10 ч. вечера 30/IX мы трое в сопровождении капитана пляцувки и капрала направились в лес, вышли на гору и спустившись

^с Було: Скаржиско-Калина.

zaadresować: Polska, Kielce, ul. Zagórska 8, dla Wacława MAJEWSKIEGO. Na ten adres miałem wysłać tajnopisem zaszyfrowaną informację, jaki jest mój adres w Hajsynie, a na drugi adres: Polska, Skarżysko-Kamienna^h, ul. Mickiewicza 8, dla GONDKA Kazimierza, wysyłać informacje oraz prosić o potrzebne dokumenty i pieniądze.

5. Miałem przekazać rezydentowi polecenie: podjąć kroki w celu uzyskania informacji, jakie wielkie jednostki, oprócz dywizji, znajdują się w Hajsynie, [ustalenia] nazwisk kadry dowódczej, a także ich adresów.

Ponadto miałem ustalić nazwisko i adres dow[ódcy] garnizonu i jakie stacjonują w Hajsynie jednostki artyleryjskie i zmotoryzowane.

^a-Pytanie^a: Jaki czas Waszego pobytu na terytorium Związku Sow[ieckiego] został ustalony?

^a-Odpowiedź^a: Termin nie został ustalony, a KARWOWSKI powiedział, że jeśli będziemy posiadać informacje trudne do przekazania na piśmie, mamy zawiadomić go o tym listownie i wtedy on przyśle kuriera.

^a-Pytanie^a: Jakie obiecano Wam wynagrodzenie za pracę?

^a-Odpowiedź^a: KARWOWSKI obiecał mi płacić za każdy miesiąc pobytu w Związku Sow[ieckim] 200 złotych, wypłacić wszystkie pieniądze po powrocie oraz kupić samochód.

^a-Pytanie^a: Czy przewodnik był zorientowany, jakie zadanie otrzymaliście od KARWOWSKIEGO?

^a-Odpowiedź^a: Nie. KARWOWSKI zabronił mi mówić przewodnikowi o otrzymanym zadaniu.

^a-Pytanie^a: Jaką broń dostaliście od KARWOWSKIEGO przed przerwaniem Was do Związku Sowieckiego?

^a-Odpowiedź^a: Rewolwer nagan i 14 szt[uk] nabojów, przewodnik także miał nagana, a człowiek, który zastrzelił się na terytorium sow[ieckim] miał 2 nagany. Broń wydał nam kapitan placówki.

^a-Pytanie^a: Podajcie nazwisko człowieka, który wsiadł do waszego pociągu w Borszczowie.

^a-Odpowiedź^a: W placówce słyszałem, że mówiono o nim rotmistrz CHORZEWSKI.

^a-Pytanie^a: Kto, gdzie i kiedy przerzucił Was na terytorium Związku Sowieckiego?

^a-Odpowiedź^a: Około g[odziny] 10 wieczorem 30/IX we trójkę w towarzystwie kapitana placówki i kaprała skierowaliśmy się do lasu, weszliśmy na górę, zeszlśmy do Zbrucza i przeszliśmy go. W pewnej odległości za nami szli CHORZEWSKIⁱ i KARWOWSKI. Nie mogę dokładnie opisać miejsca, w którym przeszliśmy. Przed przejściem pokazywano nam [miejsce] na mapie.

^h Było: Skarżysko-Kalina.

ⁱ Tak w tekście. Wyżej: CHORZEWSKI.

до Збруча, перешли последний. Поодаль за нами шли ХАРЖЕВСКИЙ* и КАРВОВСКИЙ. Точно ориентировать место перехода не могу. Перед переходом нас ориентировали по карте.

^aВопрос^a: Расскажите, как вы следовали на сов. территорию?

^aОтвет^a: По переходе границы мы долго шли по полю и дошли до какой-то церкви. Проводник был пьян и, опасаясь заблудиться, мы вернулись обратно в Польшу. Пришли в пляцувку. На пляцувке спал капитан, которому мы объяснили причину возвращения. На пляцувке переночевали.

День мы провели на пляцувке, наблюдали за сов. территорией, а вечером часов в 8 приехал КАРВОВСКИЙ и при содействии капитана мы снова были переправлены на сов. территорию в том же районе. Недалеко от места нашей переправы лежал польский пограничник и наблюдал за советской стороной.

Идя по сов. территории полем, мы дошли до телеграфных столбов и пошли снова полем. Дойдя до какого-то ручья, мы его перешли и проводник нас повел под гору. Идя дальше, мы убедились, что опять заблудились. Начало светать и увидев вдаль лес, а ближе него кустарник, решили спрятаться в нем дотемна, где и были задержаны.

^aВопрос^a: Что вам известно о Вашем проводнике?

^aОтвет^a: Со слов КАРВОВСКОГО мне известно, что польская разведка этого проводника ценит, что они держат его в руках, и что этот проводник перешел уже раз 20 в Сов. Союз. Со слов самого проводника, он кулак, лишенец. Дополняю, что проводник мне сказал, что в той деревне, где есть этап, живет его сын с сестрой жены проводника, который мне может взять билет на поезд до ст[анции] Бар.

^aВопрос^a: Какой инструктаж Вам дал КАРВОВСКИЙ на случай вашего задержания и допроса?

^aОтвет^a: КАРВОВСКИЙ предложил ни в коем случае не выдавать резидента, этапную квартиру и проводника, а он – КАРВОВСКИЙ примет все меры, чтобы получить меня обратно даже путем обмена.

^aВопрос^a: Уточните, как вы должны быть одеты и какие иметь отличительные знаки при опознании Вас резидентом в Гайсине?

^aОтвет^a: Должен быть одетым в чем пришел, т. е. в черном костюме, серой кепи и с желтым портфелем.

^aВопрос^a: Уточните поручение, переданное через Вас резиденту польской разведки в Гайсине в отношении танковых машин?

^aОтвет^a: Нужно было выяснить, не имеется ли панцирных машин и их система.

* Так у текстi. Вище: ХОРЖЕВСКИЙ.

^aPytanie^a: Opowiedzcie, którędy szliście, [będąc] na terytorium sow[ieckim].

^aOdpowiedź^a: Po przejściu granicy długo szliśmy przez pole i doszliśmy do jakiejś cerkwi. Przewodnik był pijany i obawiając się zabłądzenia, wróciliśmy do Polski. Przyszliśmy do placówki. W placówce spał kapitan, któremu wyjaśniliśmy przyczynę powrotu. Przenocowaliśmy w placówce.

Dzień spędziliśmy w placówce, obserwując terytorium sow[ieckie], a wieczorem około godziny 8 przyjechał KARWOWSKI i przy pomocy kapitana znowu przeprawiliśmy się w tym samym miejscu na terytorium sow[ieckie]. Niedaleko od miejsca naszego przejścia leżał polski żołnierz służby granicznej i obserwował stronę sowiecką.

Idąc przez terytorium sow[ieckie] polem, doszliśmy do słupów telegraficznych i znów poszliśmy polem. Doszliśmy do jakiegoś strumienia, przeszliśmy go i przewodnik poprowadził nas pod górę. Idąc dalej, spostrzegliśmy, że znowu zabłądziliśmy. Zaczęło świtać i gdy zobaczyliśmy w oddali las, a w pobliżu niego chruśniak, postanowiliśmy skryć się w nim do czasu, aż zrobi się ciemno i tam zostaliśmy zatrzymani.

^aPytanie^a: Co wiecie o Waszym przewodniku?

^aOdpowiedź^a: Wiem od KARWOWSKIEGO, że przewodnik ten jest ceniony przez wywiad polski, że mają go w rękę i że przewodnik ten przechodził już około 20 razy do Związku Sow[ieckiego]. Od samego przewodnika [wiem, że] to kułak, *liszeniec*. Dodam, iż sam przewodnik powiedział mi, iż w tej wsi, gdzie [mamy mieć] „etap”, mieszka jego syn z siostrą jego żony i może on kupić mi bilet na pociąg do st[acji] Bar.

^aPytanie^a: Jakie instrukcje dostaliście od KARWOWSKIEGO na wypadek zatrzymania Was i przesłuchania?

^aOdpowiedź^a: KARWOWSKI polecił mi, bym w żadnym wypadku nie wydał rezydenta, mieszkania będącego „etapem” ani przewodnika, a on, KARWOWSKI, podejmie wszelkie kroki, żeby wydostać mnie, nawet drogą wymiany.

^aPytanie^a: Powiedzcie dokładnie, jak mieliście być ubrani i jakie mieliście mieć znaki identyfikacyjne, żeby rezydent w Hajsynie Was rozpoznał.

^aOdpowiedź^a: Miałem być ubrany tak, jak przyszedłem, tj. być w czarnym ubraniu, szarym kepi i z żółtą teczką.

^aPytanie^a: Podajcie więcej szczegółów na temat polecenia, jakie mieliście przekazać rezydentowi wywiadu polskiego w Hajsynie w kwestii samochodów pancernych.

^aOdpowiedź^a: Należało dowiedzieć się, czy są samochody pancerne i jakiego typu.

Протокол записан с моих слов правильно, мною прочитан, в чем и расписываюсь.

Яков СЫТНИК

^а-Допросили:

Вр. Нач[альника]^а 23 КПО НКВД
Полковой комиссар
ЕРОФЕЕВ

^а-Начальник 1 Отделения^а

Капитан ИВОЙЛОВ

^а-Верно:

Нач[альник] Отделения 3 Отдела^а
Лейтенант госбезопас[ности]
(—) ХРАПУН

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 155–170.
Засвідчена копія, машинопис.*

Protokół spisany został z moich słów wiernie, przeczytany przeze mnie, co potwierdzam podpisem.

Jakow SYTNIK

^aPrzesłuchali:

p.o. Nacz[elnika]^a 23 KRO NKWD
komisarz pułkowy
JEROFIEJEW

^aNaczelnik 1 Wydziału^a

Kapitan IWOJŁOW

^aZa zgodność:

Nacz[elnik] Wydziału 3 Oddziału^a
Lejtnant bezpiecz[eiństwa] państw[owego]
(—) CHRAPUN

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 155–170.
Kopia uwierzytelniona, maszynopis.*

№ 94

**6 жовтня 1937, Київ. Повідомлення наркома внутрішніх справ УРСР
Ізраїля Леплевського наркому внутрішніх справ СРСР Миколи
Єжову та начальнику 3-го відділу ГУДБ НКВС СРСР
Олександрю Мінаєву із додатковими відомостями щодо
затримання Якова Ситніка і Федора Качуровського**

^{а-б}Совершенно секретно^{-б-а}

^аНародному комиссару внутренних дел СССР
Генеральному комиссару государственной безопасности^а
^{б-тов.} ^вЕЖОВУ^в Н. И.^б

^аНачальнику 3 Отдела ГУДБ НКВД СССР
Комиссару государственной безопасности 3 ранга^а
^{б-тов.} МИНАЕВУ^б

2-го октября с. г. на участке 23-го Каменец-Подольского Погранотряда в 2000 метрах от границы колхозниками задержаны перешедшие из Польши три разведчика. Один из них при задержании застрелился. Личность его пока не установлена. При нем обнаружено паспорт на имя БОНДАРЧУКА Д. М., 1904 года рождения, жителя с. Войтковцы, Каменецкого района, выданный Каменецким Отделением РК Милиции. В паспорте чистый лист тетрадной бумаги.

Остальные двое задержанных назвали себя:

1. СЫТНИК Яков Иванович, уроженец Роменского уезда, офицер белой армии, в 1919 году эмигрировал в Польшу. При нем обнаружено: паспорт на имя ПАСЬКО, выданный Харьковской милицией, фотокарточка неизвестного с двумя проколами, три заполненных и три чистых бланка совхоза «Парижская Коммуна».

2. КАЧУРОВСКИЙ Федор Филиппович, уроженец Винницкой области, кулак, бежал в Польшу в 1935 году. При нем взят паспорт на имя СЕРОТЮКА.

Кроме того у задержанных изъято 4 револьвера «Наган», 114 патронов и 2630 рублей.

Направляю протоколы допроса СЫТНИКА и КАЧУРОВСКОГО, допрошенных в Погранотряде.

^{а-а} *Написано великими літерами.*

^{б-б} *Підкреслено машинописним способом.*

^{в-в} *Написано в розбивку.*

Nr 94

6 października 1937, Kijów. Informacja ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych ZSRS Nikołaja Jeżowa oraz naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Aleksandra Minajewa, zawierająca dodatkowe szczegóły związane z zatrzymaniem Jakowa Sytnika i Fiodora Kaczurowskiego

^{a-b}Ścisłe tajne^{-b-a}

^a-Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS Generalnego komisarza bezpieczeństwa państwowego^{-a}
^b-Tow. ^c-JEŻOWA^{-c} N. I.^{-b}

^a-Do Naczelnika 3 Oddziału GUGB NKWD ZSRS Komisarza bezpieczeństwa państwowego 3 rangi^{-a}
^b-Tow. MINAJEWA^{-b}

2 października br. na odcinku 23 kamieniecko-podolskiego oddziału pogran[icznego] w odległości 2000 metrów od granicy kołchoźnicy zatrzymali trzech wywiadowców, którzy przeszli z Polski. Jeden z nich podczas [próby] zatrzymania go zastrzelił się. Tożsamość jego na razie nie jest ustalona. Znaleziono przy nim paszport na nazwisko BONDARCZUK D. M., urodzony w 1904 roku, mieszkaniec w[si] Wojtkowcy w rejonie kamieniecko[-podolskim], wydany przez Kamieniecki Wydział RK Milicji. W paszporcie znajdowała się czysta kartka z zeszytu.

Dwaj pozostali zeznali, że nazywają się:

1. SYTNIK Jakow Iwanowicz, urodzony w *ujeździe* romneńskim, oficer białej armii, w 1919 roku wyemigrował do Polski. Znaleziono przy nim paszport na nazwisko PAŚKO, wydany przez milicję charkowską, fotografię nieznaney osoby przedziurawioną w dwóch miejscach, trzy wypełnione i trzy czyste blankiety sowchozu „Pariżskaja Kommuna”.

2. KACZUROWSKIJ Fiodor Filippowicz, urodzony w obwodzie winnickim, kułak, zbiegł do Polski 1935 roku. Zabrano mu paszport na nazwisko SIERO-TIUK.

Ponadto zatrzymanym skonfiskowano 4 rewolwery nagany, 114 nabojów i 2630 rubli.

Przesyłam protokoły przesłuchania SYTNIKA i KACZUROWSKIEGO, przesłuchanych w oddziale pogran[icznym].

^{a-a} Zapisano wersalikami.

^{b-b} Podkreślono maszynowo.

^{c-c} Zapisano pismem spacjowanym.

Мною предложено:

1. Арестованных немедленно доставить в Винницу, тщательно передопросить;
 2. При подтверждении показаний СЫТНИКА о резиденте организовать агентурную установку его и конспиративную съемку;
 3. Конспиративно снять сестру польского агента ОПОЛЬСКОГО и явко-содержателя вблизи м. Бар;
 4. Проявить все обнаруженные у арестованных документы;
 5. Установить личность застрелившегося;
 6. Проверить выданные документы по месту выдачи и лиц, на которых эти документы выданы.
- Результаты сообщу.

^аНародный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 2 ранга^а
ЛЕПЛЕВСКИЙ

«Г-6-Г» октября 1937 г.
№ Г-3122/сн-Г
г. Киев

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 29, арк. 152–154.
Копія, машинопис.*

^{Г-Г} Вписано від руки.

Proponuję:

1) aresztowanych natychmiast odstawić do Winnicy i dokładnie przesłuchać;

2) jeśli potwierdzą się zeznania SYTNIKA na temat rezydenta, agenturalnie ustalić go i dyskretnie sfotografować;

3) zdjęć po cichu siostrę agenta polskiego OPOLSKIEGO i właściciela mieszkania kontaktowego w pobliżu m. Bar;

4) wszystkie znalezione przy aresztowanych dokumenty poddać dokładnej analizie;

5) ustalić dane człowieka, który się zastrzelił;

6) sprawdzić dokumenty tam, gdzie zostały wydane i osoby, dla których te dokumenty zostały wydane.

O wynikach poinformuję.

^aLudowy Komisarz Spraw Wewnętrznych USRS
Komisarz bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
LEPLEWSKI

„^{d-d}6-^d” października 1937 r.

nr ^{d-d}3122/sn^d

m. Kijów

*HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 29, k. 152–154.
Kopia, maszynopis.*

^{d-d} Wpisano odręcznie.

СПРАВА «ДЕФЕНЗИВА»

SPRAWA „DIEFIENZIWA”

№ 95

23 жовтня 1937, Харків. Доповідна записка начальника ДТВ ГУДБ НКВС Південної залізниці Данила Леопольда наркому внутрішніх справ УРСР Ізраїлю Леплевському про агентурну справу «Дефензіва»

^а-Совершенно секретно^а

^а-Народному комиссару внутренних дел
Комиссару государственной безопасности 2 ранга^а
тов. ЛЕПЛЕВСКОМУ
г. Киев

^а-Докладная записка
о польско-немецкой шпионско-диверсионной организации^а
(Агентурное дело «^а-Дефензива^а»)

В дополнение посланных материалов следствия посылаем дополнительные показания:

1. ЮЦКЕВИЧА П. М. (от 10/X-с. г.) – поляк, ветеринарный фельдшер ветеринарного санитарного участка ст[анции] Лозовая.

2. КОХАНОВСКОГО С. В. (от 16 октября с. г.) – поляк, дежурный по ст[анции] Орелько Ю.ж.д.

3. КУЛИКОВСКОГО И. И. (от 12 октября с. г.) – поляк, плотник 5-й жилищной дистанции ст[анции] Лозовая.

4. КОВАЛЬЧУКА С. Г. (от 16 октября с. г.) – поляк, слесарь 4-й дистанции Пути, бывший член ВКП(б).

5. ДЕРЕВЯНКО И. Н. (от 17 октября с. г.) – украинец, старший стрелочник ст[анции] Лозовая.

6. ЯРОШ Н. М. (от 14 октября с. г.) – галичанин, автогенщик паровозного депо Лозовая.

7. ЗЕЛЕНСКОГО С. Ф. (от 18 октября с. г.) – украинец, плотник 4-й дистанции Пути.

8. ЧУДАЕВИЧА И. Ю. (от 17 октября с. г.) – галичанин, слесарь паровозного депо Лозовая.

9. ЧУДАЕВИЧА В. Ю. (от 17 октября с. г.) – галичанин, слесарь паровозного депо Лозовая.

10. КОЛЕСНИКОВА С. В. (от 22 октября с. г.) – украинец, старший кондуктор ст[анции] Харьков Сортировочная.

Особого внимания заслуживают показания ЮЦКЕВИЧА и КОХАНОВСКОГО, которые были непосредственно завербованы и связаны с Харьковским польским консульством.

^{а-а} Написано великими літерами.

Nr 95

23 października 1937, Charków. Raport naczelnika DTO GUGB NKWD Kolei Południowej Danila Leopolda dla ludowego komisarza spraw wewnętrznych USRS Izraïla Leplewskiego na temat sprawy krypt. „Diefienziwa”

^{a-}Ściśle tajne^a

^{a-}Do Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych
Komisarza bezpieczeństwa państwowego 2 rangi^a
Tow. LEPLEWSKIEGO
m. Kijów

^{a-}Raport
dotyczący polsko-niemieckiej organizacji szpiegowsko-dywersyjnej^a
(Sprawa agenturalna „^{a-}Diefienziwa^{a-}”)

W uzupełnieniu wysłanych materiałów śledczych przesyłamy dodatkowo zeznania:

1. JUCKIEWICZA P. M. (z 10/X-br.) – Polak, felczer weterynarii weterynaryjnego odcinka sanitarnego st[acji] Łozowaja;
2. KOCHANOWSKIEGO S. W. (z 16 października br.) – Polak, dyżurny na st[acji] Orielka K[olei] P[ołudniowej];
3. KULIKOWSKIEGO I. I. (z 12 października br.) – Polak, cieśla 5 odcinka komunalnego st[acji] Łozowaja;
4. KOWALCZUKA S. G. (z 16 października br.) – Polak, ślusarz 4 odcinka kolejowego, były członek WKP(b);
5. DIERIEWIANKII I. N. (z 17 października br.) – Ukraińiec, starszy zwrotniczy st[acji] Łozowaja;
6. JAROSZA N. M. (z 14 października br.) – Galicjanin, spawacz acetylenowo-tlenowy w parowozowni Łozowaja;
7. ZIELENSKIEGO S. F. (z 18 października br.) – Ukraińiec, cieśla 4 odcinka kolejowego;
8. CZUDAJEWICZA I. J. (z 17 października br.) – Galicjanin, ślusarz parowozowni Łozowaja;
9. CZUDAJEWICZA W. J. (z 17 października br.) – Galicjanin, ślusarz parowozowni Łozowaja;
10. KOLESNIKOWA S. W. (z 22 października br.) – Ukraińiec, starszy konduktor st[acji] Charków-Sortirwoczna.

Na specjalną uwagę zasługują zeznania JUCKIEWICZA i KOCHANOWSKIEGO, którzy zostali zwerbowani i związani bezpośrednio z konsulatem polskim w Charkowie.

^{a- -a} Zapisano wersalikami.

В частности ЮЦКЕВИЧ был связан с сотрудником польского консульства «РУБЛЕВСКИМ», с которым имел последнюю конспиративную встречу в июле 1937 года.

ЮЦКЕВИЧ, по заданию польского консульства, завербовал для шпионско-диверсионной работы 15 человек, из которых 6 поляков.

Основные диверсионные акты намечались в военное время. Отдельными участниками резидентуры получены задания от ЮЦКЕВИЧА готовиться к совершению ряда диверсионных актов, причем было намечено:

1. Разрушить жел. дор. мосты на 146–149 км на участке Конград¹ – Лозовая,
2. Уничтожить водокачку на ст[анции] Орелько,
3. Вывести из строя узловую электростанцию на ст[анции] Лозовая,
4. Разрушить жел. дор. мосты на перегоне Лозовая – разъезд Страстной участка Лозовая – Полтава.

Кроме того, намечалось срывать погрузку и выгрузку грузов, особенно воинских, портить паровозы и разбирать жел. дор. пути, с целью вызвать крушения.

ЮЦКЕВИЧ далее показывает, что он пытался вербовать КОВАЛЬЧУКА И. Г. (крупный польский резидент, осужденный на 5 лет – затребован нами из лагерей), но последний ему заявил, что он и сам проводит такую же работу и что у него уже подобраны люди.

КОХАНОВСКИЙ показывает, что им были завербованы 4 человека, из которых 3 поляка.

КОХАНОВСКИЙ, говоря о задачах резидентуры, указал, что лично давал задания завербованному им ПАЦУКУ уничтожать путем поджога склады хлеба, в том числе элеватор и мельницу при ст[анции] Орелько и второму, завербованному им агенту ЕЗЕРСКОМУ, он дал задание подготовить и совершить крушение поездов, в первую очередь, воинских.

Все проходящие по дополнительным показаниям арестовываются.

На первую группу 45 человек следствие заканчиваем и направляем, в порядке приказа наркома № 00485.

Следствие продолжается.

^aНач[альник] ДТО ГУГБ НКВД Южн[ой] ж[елезной] д[ороги]
Капитан государственной безопасности^a
(—) ЛЕОПОЛЬД

№ 977069

«^{б-б}23-^б» октября 1937 года

г. Харьков

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 30 (1951 р.), спр. 19, арк. 221–224.
Оригінал, машинопис.*

^{б-б} Вписано від руки.

¹ Назва залізничної станції у Краснограді.

W szczególności JUCKIEWICZ miał powiązania z pracownikiem konsulatu polskiego „RUBLEWSKIM”, z którym po raz ostatni widział się na spotkaniu konspiracyjnym w lipcu 1937 roku.

JUCKIEWICZ na polecenie konsulatu polskiego zwerbował do działalności szpiegowsko-dywersyjnej 15 ludzi, w tym 6 Polaków.

Główne akcje dywersyjne planowane były na okres wojny. Poszczególni członkowie rezydentury otrzymywali polecenia od JUCKIEWICZA, by przystąpić do akcji dywersyjnych, przy czym planowano:

1) zniszczyć mosty kol[ejowe] na 146–149 k[ilo]m[etrze] odcinka Kongrad¹ – Łozowaja;

2) zniszczyć pompę wodną na st[acji] Orielka;

3) unieruchomić elektrownię węglową na st[acji] Łozowaja;

4) zniszczyć mosty kol[ejowe] między [stacją] Łozowaja a rozjazdem Strastnoj na odcinku Łozowaja – Połtawa.

Poza tym planowano nie dopuszczać do załadunków i wyładunków towarów, głównie wojskowych, niszczyć parowozy oraz rozkręcać tory kolejowe i [w konsekwencji doprowadzać do] wykolejania się pociągów.

JUCKIEWICZ zeznaje dalej, że próbował zwerbować KOWALCZUKA I. G. (ważny rezydent polski, skazany na 5 lat, zażądaliśmy dostawienia go z obozu), ale ten mu wyznał, że wykonuje już taką pracę i ma dobranych ludzi.

KOCHANOWSKIJ zeznaje, że zwerbował 4 ludzi, w tym 3 Polaków.

Mówiąc o zadaniach rezydentury, KOCHANOWSKIJ wyjawiał, że osobiście wydawał polecenia zwerbowanemu przez siebie PACUKOWI, by ten zniszczył poprzez podpalenie magazyny zboża, w tym elewator i młyn obok st[acji] Orielka, a drugiemu zwerbowanemu przez siebie agentowi, JEZIERSKIEMU, polecił poczynić przygotowania do wykolejeń pociągów, w pierwszej kolejności wojskowych.

Wszystkich występujących w zeznaniach uzupełniających obecnie aresztujemy.

Kończymy śledztwo przeciwko pierwszej grupie 45 ludzi i przekazujemy [informację] w trybie przewidzianym w rozkazie *narkoma* nr 00485.

Śledztwo kontynuujemy.

^aNacz[elnik] DTO GUGB NKWD K[olei] Poł[udniowej]

Kapitan bezpieczeństwa państwowego^a

(—) LEOPOLD

nr 977069

„^b-23-^b” października 1937 roku

m. Charków

HDA SBU, f. 16, op. 30 (1951 r.), spr. 19, k. 221–224.

Oryginał, maszynopis.

^b-^b *Wpisano odręcznie.*

¹ Nazwa stacji kolejowej w Krasnogradzie.

СПРАВА АНДРІЯ МІЗЕРНИКА

SPRAWA ANDRIEJA MIZIERNIKA

№ 96

23 листопада 1937, Київ. Витяг із протоколу судового засідання Військового трибуналу КВО у справі Андрія Мізерника

^а-Сов[ершенно] секретно^а

^б-Дело № 193-^б7 ^б-Г.^б

^{а-б}-Протокол Судебного засідання^{б-а}

^б-1937 года^б ноября 23 ^б-дня, Военный Трибунал Киевского Военного Округа в закрытом судебном заседании в г.^б Киеве ^б-в составе: Председательствующего^б бригаденюрста ЧЕРЕНКЕВИЧА ^б-и членов^б бригадного комиссара СОКОЛЬСКОГО, техника-интенданта 1 ранга ТАНЦЮРЫ при ^б-участии Военного Прокурора и защиты, состоящей из при секретаре^б младшем военном юристе СМОЛОВИЧЕ.

В 16 час. 20 минут судебное заседание продолжается.

Председательствующий объявляет, что будет слушаться дело по обвинению МИЗЕРНИКА Андрея Антоновича по ст. 54-1 б УК УССР.

Секретарь докладывает, что подсудимый МИЗЕРНИК в суд доставлен под конвоем.

[...]

Председательствующий разъясняет подсудимому его права на суде.

^в-Ходатайство подсудимого^в:

«Прошу вызвать и допросить в качестве свидетелей:

1) наведывающего окружскладом БАЛЬ Александра, отчество его мне не известно, который сможет подтвердить, что 10 000 винтовочных патронов, которые я разрядил, не были пригодны и, что кроме этого, на разряжение патронов имелось разрешение Начарта КВО;

2) соседа моего по г. Харькову ЕНДЖИЯКА Александра для установления того обстоятельства, что никаких сведений в Польское консульство я не давал;

3) соседку по Харькову ВСЕНЕВСКУЮ для подтверждения того обстоятельства, что я через нее сведений в Польское консульство не передавал и что с 1930 г. я ее не видел.

Настоящее место проживания указанных мною трех человек, которых прошу вызвать в качестве свидетелей, мне не известно».

^{а-а} *Натисано великими літерами.*

^{б-б} *Друк формуляра.*

^{в-в} *Підкреслено машинописним способом.*

Nr 96
23 listopada 1937, Kijów. Fragment protokołu posiedzenia Trybunału
Wojskowego Kijowskiego WO w sprawie Andrieja Miziernika

^a-Ściś[le] tajne^a

^b-Sprawa nr..... 193-^b7 ^b-T.^b

^a-^bProtokół
posiedzenia sądowego^b-^a

^b-Dnia^b 23 listopada ^b-1937 roku [odbyło się] zamknięte posiedzenie Trybunału Wojskowego Kijowskiego Okręgu Wojskowego w m.^b Kijowie ^b-w składzie: Przewodniczący^b – wojsk[owy] prawnik bryg[adowy] CZERIENKIEWICZ, ^bi członkowie^b: komisarz brygady SOKOLSKIJ, technik-intendent 1 rangi TANCIUURA w ^b-obecności prokuratora wojskowego i obrony składającej się z oraz sekretarza^b, młodszego prawnika wojskowego SMOŁOWICZA.

O godz[ynie] 16 minut 20 posiedzenie sądowe zostało wznowione.

Przewodniczący oświadcza, że będzie rozpatrywana sprawa oskarżonego MIZIERNIKA Andrieja s. Antona z art. 54-1 [p.] b KK USRS.

Sekretarz ogłasza, że podsądny MIZIERNIK został doprowadzony do sądu pod konwojem.

[..]

Przewodniczący wyjaśnia podsądnemu jego prawa, [przysługujące mu] podczas posiedzenia sądowego.

^c-Prośba podsądnego^c:

„Proszę wezwać i przesłuchać w charakterze świadków:

1) kierownika magazynu okręg[owego] BALA Aleksandra, *otczestwa* nie znam, który może potwierdzić, że 10 000 nabojów karabinowych, które rozbroiłem^d, było nieprzydatnych, a ponadto na rozbrojenie^d miałem zezwolenie do w[ódcy] art[ylerii] K[ijowskiego] WO;

2) mojego sąsiada z m. Charkowa JENDŻYJAKA Aleksandra w celu ustalenia, że żadnych informacji do konsulatu polskiego nie przekazywałem;

3) sąsiadkę z Charkowa WSIENIEWSKA, aby potwierdziła, że nie przekazywałem za jej pośrednictwem informacji do konsulatu polskiego i że od 1930 r. nie widziałem się z nią.

Nie znam obecnego miejsca zamieszkania wymienionych przeze mnie trzech osób, o których wezwanie w charakterze świadków proszę”.

^a-^a Zapisano wersalikami.

^b-^b Druk formularza.

^c-^c Podkreślono maszynowo.

^d Tak w tekście. Na s. 1029 mowa o zniszczeniu nabojów.

^вПосовещавшись на месте, Военный Трибунал выносит определение^в:

«Ввиду того, адреса лиц, которых подсудимый МИЗЕРНИК просит вызвать в качестве свидетелей, не известны, ходатайства подсудимого отклонить. Других ходатайств или заявлений к суду от подсудимого не поступило».

Судебное следствие начинается оглашением обвинительного заключения, после чего Председательствующий разъясняет подсудимому сущность предъявленного обвинения, спрашивает, понятно ли ему предъявленное обвинение, признает ли он себя виноватым и желает ли он дать суду показания.

^вПодсудимый отвечает^в: «Предъявленное обвинение мне понятно, но виновным себя не признаю. Желая давать суду объяснения».

Подсудимый МИЗЕРНИК дает суду показания:

«Я происхожу из рабочей семьи, сам работал с 1914 года по 1924 года, т. е. до поступления в военную школу».

Когда образовалось самостоятельное польское государство, я подлежал призыву в польскую армию.

Поскольку я являюсь белорусом по национальности, я отказался служить в польской армии. За отказ служить в польской армии меня арестовали и доставили в польскую полицию. Там я подтвердил свой отказ служить в польской армии, мотивируя это тем, что я являюсь белорусом и не считаю себя гражданином Польского государства.

Ввиду этого мне полиция выдала удостоверение о том, что я являюсь иностранным подданным, и на основании этого удостоверения, я проживал в Польше и работал чернорабочим в крепости до 1922 года.

Там в крепости я познакомился с военнопленными – большевиками из России.

После освобождения военнопленных из крепости, я продолжал иметь с ними связь и один из них ТИМОШКОВ женился на моей сестре и уехал с ней в Советскую Республику.

Когда приехала из Советской России комиссия по обмену военнопленными, я устроился работать рабочим при комиссии по обмену военнопленных на Барановичском пункте.

В Барановичах меня арестовала польская полиция и отправили в г. Варшаву. В Варшавской тюрьме я просидел один день и, как иностранно-подданного, меня сразу освободили. После освобождения из тюрьмы, я работал чернорабочим в Варшаве.

Когда в 1922 году муж моей сестры – ТИМОШКОВ уехал в Советскую республику, я с ним имел переписку. В связи с тем, что я в 1922 г. получал письма от шурина, кто-то донес о том, что я провожу агитацию за Советскую Россию, и меня за это арестовали.

На допросе у жандарма я дал показания о том, что я действительно получал письма из Советской России, но никакой агитации не проводил. Из

„Po naradzeniu się na miejscu Trybunał Wojskowy wydaje orzeczenie”:

„W związku z tym, że adresy osób, o których wezwanie w charakterze świadków prosi podsądny MIZIERNIK, są nieznane, odrzucamy prośbę podsądnego. Innych życzeń ani oświadczeń dla sądu podsądny nie zgłasza”.

Śledztwo sądowe rozpoczyna się od odczytania aktu oskarżenia, po czym Przewodniczący objaśnia podsądnemu istotę przedstawionego oskarżenia oraz pyta, czy przedstawione oskarżenie jest dla niego zrozumiałe, czy przyznaje się do winy i czy chce składać przed sądem zeznania.

„Podsądny odpowiada”: „Przedstawione oskarżenie jest dla mnie zrozumiałe, ale do winy się nie przyznaję. Chcę składać przed sądem wyjaśnienia”.

Podsądny MIZIERNIK składa przed sądem zeznania:

„Pochodzę z rodziny robotniczej, sam pracowałem od 1914 roku do 1924 roku, tj. do momentu wstąpienia do szkoły wojskowej.

Kiedy powstało niepodległe państwo polskie, podlegałem służbie w Wojsku Polskim.

W związku z tym, że jestem narodowości białoruskiej, odmówiłem służby w Wojsku Polskim. Za odmowę służby w Wojsku Polskim zostałem aresztowany i przekazany polskiej policji. Tam potwierdziłem, że odmawiam służenia w Wojsku Polskim, motywując to tym, że jestem Białorusinem i nie uważam się za obywatela państwa polskiego.

W wyniku tego otrzymałem od policji zaświadczenie, że jestem obywatelem obcego państwa, i na podstawie tego zaświadczenia mieszkałem w Polsce, pracując jako niewykwalifikowany robotnik w twierdzy do 1922 roku.

Tam, w twierdzy, poznałem jeńców – bolszewików z Rosji.

Po uwolnieniu jeńców z twierdzy miałem z nimi w dalszym ciągu kontakt i jeden z nich, TIMOSZKOW, ożenił się z moją siostrą i wyjechał z nią do republiki sowieckiej.

Kiedy z Rosji sowieckiej przyjechała komisja do spraw wymiany jeńców, załatwiłem sobie pracę jako robotnik w baranowickim punkcie komisji do spraw wymiany jeńców.

W Baranowiczach zostałem aresztowany przez polską policję i przekazany do m. Warszawy. W warszawskim więzieniu przesiedziałem jeden dzień i jako obywatel obcego państwa zostałem od razu wypuszczony. Po oswobodzeniu z więzienia pracowałem jako niewykwalifikowany robotnik w Warszawie.

Gdy w 1922 roku mąż mojej siostry TIMOSZKOW wyjechał do republiki sowieckiej, prowadziłem z nim korespondencję. W związku z tym, że w 1922 r. otrzymywałem listy od szwagra, ktoś doniósł, że agituję za Rosją sowiecką i zostałem za to aresztowany.

Podczas przesłuchania przez żandarma zeznałem, że istotnie otrzymywałem listy z Rosji sowieckiej, ale nie prowadziłem żadnej agitacji. Z żandarmerii odesłano mnie na 26 Komisariat Policji. Tam zostałem przesłuchany i znowu odesłano mnie do żandarmerii. W żandarmerii przesłuchiwał mnie urzędnik cywilny, który oskarżał mnie o obronę republiki sowieckiej i odmowę służby w Wojsku

жандармерии меня отправили в 26 участок полиции. Там меня допросили и снова отправили в жандармерию. В жандармерии меня допрашивал гражданский чиновник, который обвинил меня в защите Советской Республики и в отказе служить в польской армии. Впоследствии меня освободили из-под стражи, так как данных, которые бы подтвердили, что я проводил агитацию за Советскую власть, не было.

В ноябре 1922 г. я принял советское гражданство и стал ходатайствовать через Советского консула в Польше о выдаче мне визы для выезда в Советскую Россию. Я получил визу и в январе 1924 года уехал в СССР. Сначала я работал в Гомеле чернорабочим в железнодорожных мастерских, а затем был послан в военную интернациональную школу.

Когда я рассказал уполномоченному НКВД свою автобиографию, он сказал мне: „вот ты и был завербован польской разведкой”.

Я не был ни провокатором, ни шпионом.

Показания мои, которые имеются в деле неверные, хотя я их давал. Я неоднократно писал заявления, в которых отказывался от своих показаний».

Оглашается собственноручное заявление подсудимого (л. д. 11), где подсудимый признает себя виновным в шпионской деятельности, ^в«после чего подсудимый МИЗЕРНИК отвечает на вопросы суда^в»:

«Это заявление действительно я писал, но, будучи в невменяемом состоянии, так как меня допрашивали целую ночь. Потом я отказался от своего заявления».

Оглашается заявление подсудимого МИЗЕРНИКА (л. д. 14), ^в«после чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в»:

«Это неверные показания. Я писал это заявление потому, что меня следователь мучил. Если бы я был шпионом, за 13 лет службы в армии меня бы поймали с каким-либо документом. Правильные показания в моих первых двух протоколах допроса».

Оглашаются показания на л. д. 74, ^в«после чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в»:

«Я не был шпионом. Я читал польскую книгу под названием „^аКУШ^а” и когда следователь нажал на меня, я и сказал, что я был завербован агентов разведки под кличкой „КУШ”».

Оглашаются показания на л. д. 65, ^в«после чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в»:

«Я не был сотрудником польской жандармерии. Это следователь сам так написал. Я действительно работал на строительстве с ОСИНСКИМ, но провокатором не был.

Показания все мои в деле, но они даны мною под давлением следователя. Я работал честно, и никаких данных нет обвинять меня в шпионаже.

Прошу суд направить мое дело на доследование, так как предъявленное мне обвинение ни на чем не основано.

Polskim. W końcu zwolniono mnie z aresztu, ponieważ nie istniały żadne dane, które potwierdziłyby, że agitowałem za władzą sowiecką.

W listopadzie 1922 r. przyjąłem obywatelstwo sowieckie i zacząłem starać się przez konsula sowieckiego w Polsce o wydanie mi wizy na wyjazd do Rosji sowieckiej. Wizę otrzymałem i w styczniu 1924 roku wyjechałem do ZSRS. Najpierw pracowałem jako robotnik niewykwalifikowany w Homlu, w warsztatach kolejowych, następnie zostałem wysłany do międzynarodowej szkoły wojskowej.

Kiedy podałem pełnomocnikowi NKWD swój życiorys, powiedział mi on: »Ot, i byłeś zwerbowany przez wywiad polski«.

Nie byłem ani prowokatorem, ani szpiegiem.

Moje zeznania, które znajdują się w aktach sprawy, są niezgodne z prawdą, chociaż to ja je składałem. Niejednokrotnie pisałem oświadczenia, w których odwoływałem swe zeznania”.

Odczytane zostaje własnoręcznie napisane oświadczenie podsądnego (k.s. 11), w którym podsądny przyznaje, że jest winny uprawiania szpiegostwa, °po czym podsądny MIZIERNIK odpowiada na pytania sądu°:

„Oświadczenie to rzeczywiście napisałem, ale byłem wtedy współprytomny, ponieważ przesłuchiowano mnie całą noc. Potem odwołałem swoje oświadczenia”.

Odczytane zostaje oświadczenie podsądnego MIZIERNIKA (k.s. 14), °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„To są zeznania niezgodne z prawdą. Napisałem to oświadczenie, ponieważ śledczy torturował mnie. Gdybym był szpiegiem, to w okresie 13 lat służby w wojsku złapaliby mnie z jakimś dokumentem. Zeznania zawierające prawdę znajdują się w dwóch pierwszych protokołach przesłuchania mnie”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 74, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„Nie byłem szpiegiem. Czytałem polską książkę pod tytułem »^aKusz^a«, i gdy śledczy naciskał na mnie, powiedziałem, że zostałem zwerbowany przez agenta wywiadu pod pseudonimem »KUSZ«”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 65, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„Nie byłem współpracownikiem polskiej żandarmerii. Śledczy sam to napisał. Rzeczywiście pracowałem na budowie z OSINSKIM, ale prowokatorem nie byłem.

Wszystkie moje zeznania są w [aktach] sprawy, ale złożone one zostały pod presją śledczego. Pracowałem uczciwie i nie ma żadnych danych, które mogłyby mnie obciążyć w kwestii szpiegostwa.

Proszę sąd o zarządzenie w mojej sprawie dodatkowego śledztwa, ponieważ przedstawione mi oskarżenie nie ma żadnych podstaw.

O nieprawidłowościach w śledztwie pisałem do JEŻOWA, WYSZYNSKIEGO¹, prokuratora wojskowego K[ijowskiego] WO, ale nie było żadnej reakcji”.

¹ Andriej Januariusz Wyszynskij (10 XII 1883 – 22 XI 1954), działacz komunistyczny, stalinowski prokurator i dyplomata; od 1903 członek SDPRR, mienszewik; od 1920 członek RKP(b);

О неправильном ведении следствия я писал ЕЖОВУ, ВЫШИНСКОМУ¹, Военному Прокурору КВО, но никто меня не вызывал.

Оглашаются показания ^вна л. д. 118, после чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в:

«Не верны эти показания. Вообще надо быть инженером, чтобы проводить подрывную работу.

До 1933 года я вел переписку с матерью, которая живет в Польше. Я оказывал денежную помощь матери, но через Советское консульство в Польше».

Оглашаются показания на л. д. 124, ^впосле чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в:

«ЖМИНЬКО – это поляк, мой сосед по Харькову. Я три года учился с ним в военной школе в период 1924–1927 г. До 1914^г года я ЖМИНЬКО не знал».

Оглашаются показания на л. д. 133, 134 и 135, ^впосле чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в:

«Я выезжал в села в районы комплектования для проведения межсборочной работы с приписным составом.

НЕДВЕДЕЦКАЯ жила в Харькове, а муж ее СТАНКЕВИЧ жил в Москве, потом НЕДВЕДЕЦКАЯ тоже уехала в Москву, и я с ней имел переписку. Поскольку я имел переписку с НЕДВЕДЕЦКОЙ, меня обвинили в проведении шпионской работы через НЕДВЕДЕЦКУЮ.

Когда следователь стал мучить меня, я много лиц оговорил, что они якобы занимались шпионской работой».

Оглашаются показания на л. д. 145, ^впосле чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в:

«Эти показания правильные. Я никого не вербовал и сам шпионажем не занимался. Методы следователя сделали меня шпионом».

Оглашаются показания на л. д. 151 и 152, ^впосле чего подсудимый отвечает на вопросы суда^в:

«ЖМИНЬКО несколько раз приезжал ко мне, но разговора о шпионской работе у меня с ним не было.

В Польше меня арестовывали только 2 раза. Когда я был арестованным в Польше, никто не предлагал мне быть агентом польской разведки.

Письменного распоряжения на уничтожение патрон я не имел. Акт об уничтожении патрон я не составил, так как не успел.

¹ Андрій Януарійович Вишинський (10 XII 1883 – 22 XI 1954), комуністичний діяч, сталінський прокурор та дипломат; з 1903 член СДПР, меншовик; з 1920 член РКП(б); у 1925–1928 рр. ректор Державного Московського Університету; з 1931 прокурор РСФРР, з 1935 прокурор СРСР, обвинувач в головних політичних процесах, у 1937 організатор чищення у Генпрокуратурі СРСР; у 1939–1944 рр. віце-голова РНК СРСР, з 1940–1949 рр. – за сумісництвом, заступник народного комісара/міністра закордонних справ СРСР; у 1949–1953 рр. міністр закордонних справ СРСР; у 1953–1954 рр. заступник міністра закордонних справ. *Государственная власть СССР...*, с. 260.

^г Так у тексті. Ймовірно має бути: 1924.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 118, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„Te zeznania są fałszywe. W ogóle trzeba być inżynierem, aby wysadzać [obiekty] w powietrze.

Do 1933 roku prowadziłem korespondencję z matką mieszkającą w Polsce. Udzielałem matce pomocy pieniężnej, ale za pośrednictwem konsulatu sowieckiego w Polsce”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 124, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„ŻMIŃKO to Polak, mój sąsiad z Charkowa. Przez trzy lata uczyłem się z nim w szkole wojskowej w latach 1924–1927. Do 1914^d roku nie znałem ŻMIŃKI”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 133, 134 i 135, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„Wyjeżdżałem na wieś, do rejonów, w celu rekrutacji ludzi dla uzupełnienia stanu jednostek.

NIEDWIEDIECKAJA mieszkała w Charkowie, a jej mąż STANKIEWICZ mieszkał w Moskwie, potem NIEDWIEDIECKAJA także wyjechała do Moskwy i prowadziłem z nią korespondencję. W związku z tym, że korespondowałem z NIEDWIEDIECKĄ, oskarżony zostałem o prowadzenie działalności szpiegowskiej za pośrednictwem NIEDWIEDIECKIEJ.

Kiedy śledczy zaczął stosować wobec mnie tortury, oczerniłem wiele osób [opowiadając], że rzekomo zajmowali się szpiegostwem”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 145, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„Te zeznania zawierają prawdę. Nikogo nie werbowałem i sam nie uprawiałem szpiegostwa. To metody śledczego zrobiły ze mnie szpiega”.

Odczytane zostają zeznania z k.s. 151 i 152, °po czym podsądny odpowiada na pytania sądu°:

„ŻMIŃKO kilka razy przyjeżdżał do mnie, ale nie rozmawiałem z nim o działalności szpiegowskiej.

W Polsce aresztowany byłem tylko 2 razy. Podczas pobytu w areszcie w Polsce nikt nie proponował mi, bym został agentem wywiadu polskiego.

Nie miałem polecenia na piśmie, by zniszczyć naboje. Protokołu zniszczenia nabojów nie sporządziłem, ponieważ nie zdążyłem.

Nie mam nic więcej do dodania w sprawie prowadzonego śledztwa”.

Ogłoszono zakończenie śledztwa sądowego.

w l. 1925–1928 rektor Państwowego Uniwersytetu Moskiewskiego; od 1931 prokurator RFSRS, od 1935 prokurator ZSRS, oskarżyciel w głównych procesach politycznych, w 1937 organizator czystki w Prokuraturze Generalnej ZSRS; w l. 1939–1944 wiceprzewodniczący SNK ZSRS, a jednocześnie w l. 1940–1949 zca ludowego komisarza/ministra spraw zagranicznych ZSRS; w l. 1949–1953 minister spraw zagranicznych ZSRS; w l. 1953–1954 zca ministra spraw zagranicznych. *Gosudarstwiennaja vlast' SSSR...*, s. 260.

^d *Tak w tekście. Prawdopodobnie powinno być: 1924.*

Больше не имею чем дополнить судебное следствие».

Судебное следствие объявляется законченным.

^вПодсудимому предоставлено последнее слово, в котором он сказал^в:

«Прошу учесть то, что я сам рабочий и происхожу из рабочей семьи. В СССР я прибыл малограмотным. Благодаря СССР мне удалось подучиться, особенно в военной школе. По окончании школы я 6 лет был командиром взвода, работал честно. Будучи начальником боепитания в 29 отдельном батальоне местных стрелковых войск я много и хорошо работал.

Я поддерживал связь с матерью, которая живет в Польше, но законным порядком. Никогда шпионом я не был.

Прошу отложить дело для доследования, ибо вы осудите невинного человека и в зависимости от того, как будет решен вопрос обо мне, будет решаться вопрос о тех людях, которых я оговорил на предварительном следствии, которые ни в чем не виновны.

Только в СССР я начал жить и я не мог пройти против СССР».

В 18 часов 00 мин. суд уходит на совещание для вынесения приговора.

В 19 час. 40 минут оглашается приговор и Председательствующий разъясняет осужденному сущность приговора, срок и порядок его обжалования и подачи просьбы о помиловании на имя ЦИК СССР.

Мерой пресечения осужденного МИЗЕРНИКУ избирается содержание под стражей.

В 19 час. 50 мин. судебное заседание закрывается.

^в-п/п^в-^аПредседательствующий
Бригвоенюрист^а
ЧЕРЕНКЕВИЧ

^аСекретарь
Младший военный юрист^а
(—) СМОЛОВИЧ

ГДА СБУ, ф. 6, спр. 49180-ФП, арк. 167-170.

Засвідчена копія, машинопис на бланку.

Документ завірено круглою гербовою печаткою з написом у середині російською та українською мовами: Військовий Трибунал Київської Військової Округи.

^cPodsądnemu udzielono prawa do wygłoszenia ostatniego słowa, w którym powiedział^c:

„Proszę wziąć pod uwagę, że sam jestem robotnikiem i pochodzę z robotniczej rodziny. Do ZSRS przybyłem jako człowiek niewykształcony. Dzięki ZSRS udało mi się poduczyć, przede wszystkim w szkole wojskowej. Po ukończeniu szkoły przez 6 lat byłem dowódcą plutonu, uczciwie pracowałem. Będąc dowódcą zaopatrzenia wojs[kowego] w 29 samodzielny batalionie obrony terytorialnej, dużo pracowałem i rzetelnie wykonywałem swą pracę.

Utrzymywałem kontakt z matką, która mieszka w Polsce, ale zgodnie z prawem. Nigdy nie byłem szpiegiem.

Proszę odesłać sprawę do dodatkowego śledztwa, bo skazujecie niewinnego człowieka i w zależności od tego, jakie będzie postanowienie w mojej sprawie, takie będzie postanowienie w sprawie tych ludzi, których oczerniłem podczas wstępnego śledztwa, a którzy niczemu nie są winni.

Dopiero w ZSRS zacząłem naprawdę żyć i nie mógłbym prowadzić działalności przeciwko ZSRS”.

O godzinie 18 min[ut] 00 sąd udaje się na naradę w celu uchwalenia wyroku.

O godz[inie] 19 min[ut] 40 ogłoszony zostaje wyrok i Przewodniczący wyjaśnia skazanemu istotę wyroku, termin i tryb odwołania od niego oraz wniesienia prośby o ułaskawienie do CIK ZSRS.

Jako środek zapobiegawczy ustalono dla skazanego MIZIERNIKA pobyt w areszcie.

O godz[inie] 19 min[ut] 50 posiedzenie sądowe zakończono.

^c/p^c-^aPrzewodniczący
Wojsk[owy] prawnik bryg[adowy]-^a
CZERIENKIEWICZ

^aSekretarz
Młodszy prawnik wojskowy^a
(—) SMOŁOWICZ

HDA SBU, f. 6, spr. 49180-FP, k. 167–170.

Kopia uwierzytelniona, maszynopis na formularzu.

Na dokumencie okrągła pieczęć z herbem i napisem: Wojskowy Trybunał Kijowskiego Okręgu Wojskowego w językach rosyjskim i ukraińskim.

СПРАВА ГУСТАВА ДАЛЬМЕРА

SPRAWA GUSTAWA DALMERA

№ 97

30 листопада 1937, [Емільчино]. Заява заарештованого
Густава Дальмера Голові ЦВК УРСР
Григорію Петровському

Копия

^а-Киев

председателю^а ЦИК УССР
тов. ПЕТРОВСКОМУ Г. И.

От заключенного
в Эмільчинском райотделе
НКВД Житомирской области
ДАЛЬМЕРА Густава Эдуардовича

Заявление

24 ноября 1937 года я был арестован Эмільчинским отделом НКВД. Мне приписывалась связь с неким НЕЙМАНОМ, бывшим кистером, который перешел в 1931 году польскую границу. Для этого доказательства мне дали очную ставку с арестованным ОКСОМ, который показал передо мной связь с НЕЙМАНОМ. ОКС же был избиениями доведен до ложных показаний. После этой очной ставки мой следователь (фамилии не знаю) стал допрашивать меня. После этого допроса, на котором я был избит ружейным стволом, бутылками, не считая уже ударов кулаками и ногами, я был доведен до того, что дал ряд показаний, которые ложны, не соответствуют действительности. Таким образом, я «сознался», что я шпион и диверсант, что я имел связь с НЕЙМАНОМ, что я собирался поджечь колхоз, собирал сведения о настроении населения, давал план военных объектов и т. д.

Прошу Вас содействовать моему освобождению, так как я считаю себя невиновным, а показания мои ложны и были выбиты из меня в Эмільчинском НКВД. Не только со мной одним поступают так, а со многими. Одному написали на лбу слово «шпион» и стали плевать в лицо, избивая его для получения ложных показаний. Другому нарисовали на животе черта-фашиста и стали выбивать его. Других бьют прямо чем попало и куда попало.

Вчера одна женщина сделала попытку покончить с собой. Несколько дней назад от побоев абортировали 3 женщины. Десятки людей лежат

^{а-а} *Написано великими літерами.*

Nr 97
30 listopada 1937, [Emilczyn]. List więźnia Gustawa Dalmera
do przewodniczącego CIK USRS
Grigorija Piotrowskiego

Kopia

^a-Kijów

Do Przewodniczącego^a CIK USRS
Tow. PIOTROWSKIEGO G. I.

Od więźnia
Emilczyńskiego Oddziału Rej[onowego]
NKWD obwodu żytomierskiego
DALMERA Gustawa Eduardowicza

Oświadczenie

24 listopada 1937 roku zostałem aresztowany przez emilczyński oddział NKWD. Przypisywano mi kontakty z niejakim NEJMANEM, byłym kościelnym, który w 1931 roku przeszedł polską granicę. W celu udowodnienia tego skonfrontowano mnie z aresztowanym OKSEM, który w mojej obecności zeznał o kontaktach z NEJMANEM. OKS został zmuszony do złożenia fałszywych zeznań biciem. Po tej konfrontacji śledczy prowadzący moją sprawę (nazwiska nie znam) zaczął mnie przesłuchiwać. Po przesłuchaniu, podczas którego byłem bity lufą karabinową, butelkami, nie licząc uderzeń pięściami i kopniaków, zostałem doprowadzony do tego, że złożyłem szereg fałszywych zeznań, nieodpowiadających rzeczywistości. W ten sposób „przyznałem się”, że jestem szpiegiem i dywersantem, kontaktowałem się z NEJMANEM, przygotowywałem podpalenie kołchozu, zbierałem informacje o nastrojach ludności, przekazywałem plany obiektów wojskowych itp.

Proszę spowodować moje uwolnienie, ponieważ uważam, że jestem niewinny, a moje fałszywe zeznania zostały wymuszone biciem w emilczyńskim NKWD. Nie tylko ze mną tak się postępuje, ale z wieloma innymi. Jednemu napisali na czole słowo „szpieg”, pluli mu w twarz, bili go, żeby otrzymać fałszywe zeznania. Drugiemu narysowali na brzuchu diabła-faszystę i zaczęli go bić. Innych biją po prostu czym popadnie i gdzie popadnie.

Wczoraj pewna kobieta próbowała skończyć ze sobą. Kilka dni temu wskutek pobicia poroniły 3 kobiety. W spec[jalnym] korytarzu lub w celach leżą dziesiątki

^{a- -a} *Zapisano wersalikami.*

избитыми в спец. коридоре или по камерам избитыми. Им не оказывают ни малейшей медицинской помощи. Ужасам нет конца. Помогите мне и другим.

30/ХІ-[19]37 г.

ДАЛЬМЕР Г.

*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 31 (1951 р.), спр. 37, арк. 179–180.
Копія, машинопис.*

pobitych ludzi. Nie otrzymują oni najmniejszej pomocy lekarskiej. Potwornościom nie ma końca. Pomóżcie mnie i innym.

30/XI-[19]37 r.

DALMER G.

*HDA SBU, f. 16, op. 31 (1951 r.), spr. 37, k. 179–180.
Kopia, maszynopis.*

